

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, իր կայքերում ներկայացնելով հայագիտական հրատարակություններ, նպատակ ունի հանրությանն ավելի հասանելի դարձնել այդ ուսումնասիրությունները:

Մենք շնորհակալություն ենք հայտնում հայագիտական աշխատասիրությունների հեղինակներին, հրատարակիչներին:

Մեր կոնտակտները՝

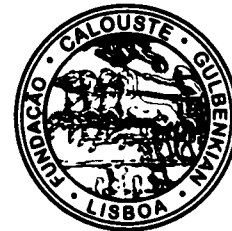
Պաշտոնական կայք՝ <http://www.armin.am>

Էլ. փոստ՝ info@armin.am

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ
ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ
ԲԱՌԱՐԱՆ

Դ. ՀԱՏՈՐ
Ն - Ս

Գ. ՏԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱԼԷՊ 2006

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ
ԳԱԼՈՒՍԻ ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

FUNDAÇÃO
CALOUSTE GULBENKIAN

* ՆԱՐԱԹ, իգ. < Թրք. nabat «սառնաշաքար» բառից. իբրև անձնանուն գործածված է մեր մեջ առաջին անգամ 1611 թ. Նապար ձևով (Թորոս աղբ. Բ. 424), ապա 1678 թ. Նապար (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 2 ք). նույնը գրված է Նոպար՝ անթվական մի հիշատակարանում (Rapport Belgique 52): Գործածական է այժմ Դարաբաղում:

* ՆԱԴԱՐ, ար. նույն նազար անվան տարբեր արասասանու թյունն է. ավանդված է Նատար ձևով՝ 1581 թ. (Ձեռ. Քաւր. 75 ք) և 1609 թ. (Ակինեան, Մատեն. հետադ. Դ. 242):—Նույնը կա իգ. Նադար՝ թիֆլ անհայտ (Ձեռ. Վասպ. 642) և Նատար կամ Նատարփաշա իգ. 1557 թ. (անդ 657—8):

* ՆԱԴԱՐՂՈՒԼԻ, ար. < նախորդ նադար անունից + Թրք. լժ՝ qulə «ծառան» . ամբողջը նշանակում է «Նազարի ծառան» : Ավանդված է մի անգամ 1531 թ. Արատեսի հանգստարանում, մի խաչքարի արձանագրության մեջ՝ Նատարզուլի ձևով (Մխա- կան 144, Արրտ. 1888, էջ 772):

* ՆԱԴԱՐՓԱՇԱ տես Նադար:

* ՆԱԴԻՐ, ար. < արաբ. نادر nādir բառից, որ նշանակում է «հազվագյուտ» և է հատուկ անուն. հմտ. Nādiršāh Գարսից թագավորը: Մեր մեջ իբրև անձնանուն գործածված է ԺԴ—ԺՁ դարերում: Սրանից է Նադիրեան կամ Նատիրեան ազգանունը, որ գործածական է այժմ:

— 1. Նատիր, գրիչ, հայր և ուսուցիչ Ստեփանոս քահա- նայի, որ Խրիմի Սուլթանթ քաղաքում, Յովհաննէս կրոնավոր Սերաստացու համար օրինակից Դաւթի Սահմանաց գիրքը, 1363 թ.—Manus. brit. mus. 248 ա:

— 2. Նատիր, որդի Մուրատի և եղբայր Վրթանէս քահա- նայի, որ Քովմա արեղային գրու տվեց մի Աւետարան, 1456 թ.— Ձեռ. Դաղեան, Բ. 31 ա:

— 3. Նատիր, որդի Էրկիլի և հանգուցյալ եղբայր Ջաքա- րայ արեղայի, որ Յակոբ քահանայից գնեց մի Շարափնոց, Եր- զընկայմում, 1487 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 27 աբ:

— 4. Քերես ժՅ դարից է նաև Նատեր գրիչ էջմիածնի Գև. Ք 672 Ճառքնարի (տես հրատ. Ազաթ. 1909 թ. յոջ. էջ Խէ և Ձեռ. Կարին. 161): Իսկ ավելի ուշ՝ 1596 թվից է ոմն Նատիր (Ձեռ. Քաւր. 75 ք):

*ՆԱԶ, իգ. <պրս. ۛ nāz «նազանք» կամ էյ. նազ բառից: Ավելի ճիշտ՝ կրճատված է Նազու, Նազանի, Նազխարուն ևն անուններից: Այս կրճատ ձևի տակ մի անգամ ունինք գործածված ժԴ դարում:

— Նազ, մայր Շահնշահի, որ Գողթան գավառի Կոպատոսի անապատում, Քուսայ Արճիչեցուն գրել տվեց Աւետարանը՝ 1336 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արբա. 1911, 397):

ՆԱԶԱԶ, ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է թե ար. և թե իգ. ձևով՝ ժէ դարում և միևնույն անձի թե մոր և թե որդու անունն է.—Ձեռ. Գաղեան, Ա. 105 ք: Գուցե սրա հետ նույն է՝

ՆԱԶԱՂ, որ հիշված է Տոզ բերդի (Արցախ) եկեղեցու անթվական մի խաչքարի վրա (Բարխուտ. Արցախ 84):

*ՆԱԶԱՆԴԱՐ, իգ. <պրս. ۛ nāzanda «նազոզ» բառից. -i բազմայնը հավելված է ինչպես ۛ sazanda > սազանգար «նվագածու» բառի մեջ: Մի անգամ հիշված է 1677 թ. Ձեռ. Գաղեան, Բ. 34 (տպ. Հազանդար, բայց ցանկում Նազանդար):

† ՆԱԶԱՆԻ, իգ. <էյ. նազանի «նազելի» բառից. այժմ կենդանի և գործածական անուն է. տես Սմբատեանց, Սաղիան 291:

*ՆԱԶԱՐ, ար. <արաբ. ۛ nazar «նայվածք, հայացք» բառից. Բալասերի մոտ էլ գործածական է իբրև անձնանուն. հմտ. Մելիք-Նազար՝ Հալէպի սուլթանը, Հեթում Ա թագավորի ժամանակ, 1250-ական թվերին, Մելիք-Նազար՝ սուլթան Եգիպտոսի, Լեոն Ե թագավորի ժամանակ, 1320-ական թվերին: Հմտ. նաև Հախնազար, Ծախնազար, Բեգնազար, Գուլնազար, Նազարբեգ ևն անունները: (Պատահական նմանություն ունի Նազարիս հունական անունը. հմտ. Նազարիս վկա Յայսմաուրբում): Այս անվան հնագույն հիշատակություններն են մեր մեջ Պօղոս-Բուլղարի (Գաղթանի) գերեզմանատան երկու տապանաքարերը, առաջինը 801 թվից (շատ կասկածելի), երկրորդը 1261 թ. (հավանական) (տես Բարխուտ. Ազուլանից ևրկ. 109—110): Ամենից վստահելի հիշատակություններն են Նազար 1535 թ. (Ձեռ. Քաւր. 88 ա) և 1569 թ. (Ձեռ. Վասպ. 154): Կա նաև Նազար իգ. հիշված 1601 թ. (Manus. brit. mus. 252 ա): Գործածական անուն է այժմ, որից և Նազարեան ազգանունը: Նոր ժամանակներից է՝

— Նազար վրդ. Քլեցի, ունի Պատմութիւն վարուց Սոկացի Յովհաննէս վարդապետի (1710—1770), տես Ձեռ. Գաղեան, Բ. 58 ք:

*ՆԱԶԱՐԲԷԿ, ար. <նախորդ Նազար անունից + Բրթ. ۛ beg «երիխան»: Հնագույն հիշատակությունը ժՅ դարից. ավելի ուշ ունինք 1573 թ. (Սիսական 422), 1655 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 48): Սրանից է Նազարբեգեան ազգանունը:

— Նազարբեկ, ազգական է տանուտեր Ստեփաննոսի, որ վանում, Կարապետ քահանային գրել տվեց Աւետարանը 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. 370:

*ՆԱԶԱՐԻԹ, ար. <Պաղեստինի համանուն քաղաքի անունից (հուն. Ναζαρέθ), որ բնակվել է Յիսուսը՝ Եգիպտոսից վերադառնալուց հետո և որի անունով էլ կոչվեց Նազովրեցի (Մատթ. Բ. 23): Պատահական նմանություն ունին արաբ. نازرات nazārat «տեսչություն» և نازار nadārat «աշխարհություն, գեղեցկություն», որոնցից եթե լիներ հայ բառը, գոնե Նազարոս ձևը պիտի ունենար: Այս անվան հնագույն հիշատակություններն են՝ 1607 թ. (Իրնդ. 114), 1618 թ. (Ձեռ. Կարին. 51), 1629 թ. (Կնիթ հաւ. յոջ. IV, Նոր-Ջուղայում), 1653 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 1037): Գործածական էր Պոլսում՝ անցյալ դարում: Սրանից է Նազարեան ազգանունը:

*ՆԱԶԱՐՇԱԼ, ար. <նախորդ Նազար անունից + պրս. ۛ šāh «թագավոր»: Հիշատակված է Գոշավանքի անթվական մի արձանագրության մեջ (Ազգագր. հանդ. ժ, էջ 31), նույնպես և մի ուրիշ անթվական արձանագրության մեջ (Ալալոյանեան, Պատմ. հայ Կես. Ա. 1010):

† ՆԱԶԵԼԻ, իգ. <էյ. նազելի «ածականից. հիշված է իբրև անձնանուն 1760 թվերին (Գալէմբեարեան, Կենս. Սարգիս արք. էջ 305):

• ՆԱԶԵՆԻ, ար. <էյ. նազեմի ձևով «ածականից. հմտ. հաջորդը. հիշված է Նազեմի ոմն Սաղոսարանի մեկնության մեջ, տպ. Պօլիս 1801, էջ 110:

• ՆԱԶԵՆԻԿ, իգ. <էյ. նազ բառից (որ պրս. փոխառություն է) -եմի, -եմիկ մասնիկով, ճիշտ ինչպես ունինք Վարսեմիկ, Սարսեմիկ, Արսեմիկ: Ավանդված հնագույն ձևն է Նազեմիկ, որ թերևս պետք է ուղղել Նազեմիկ, ինչպես ընդունված է այժմ: Սրա հետ նույն է Նազեմի: Կրճատվելով գառնում է Նազեկ, ճիշտ ինչպես մյուսներն էլ լինում են Վարսիկ, Սարիկ, Արփիկ: Կա և

ավելի կրճատ նազե ձևը՝ ժե գարից (Ազգապ. 3092) և 1730 թ. (Ձեռ. Վասպ. 493):

— Նազիմիկ երգչուհի, Բակուր Սիւնի իշխանի հարճը (ժամանակակից Տիրան Ա Թագավորի, որ նստել է ըստ Չամչ. 131—152 թ.):— Խոր. Բ. կգ:

*ՆԱՉԵՔԱՐ, իգ. <պրս. ք nāz «նազանք» + ք kār «գործող, անող» բառերից: Իբրև անձնանուն հիշված է մեր մեջ 1558 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 133): Սրա վրիպակ գրչությունն եմ համարում նազեֆար 1644 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1927, 310):

Նազե տես նազեմիկ:

†ՆԱՉԻ, իգ. կրճատ ձևն է նազիկ անվան. հիշված է 1610 թ. (Ձեռ. Դադեան, Ա. 9 բ):

†ՆԱՉԻԿ, իգ.<կրճատ ձևն է նազեմիկ անվան. հիշված է ժե գարում: Գործածական է նաև այժմ. սրանից է կազմված նազիկեան ազգանունը:

— 1. նազիկ, կին Աթուրէզի և մայր Սպահանի, որ Սաղ-ժոստանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1490 թ.—Ձեռ. Թաւր.—էջ 22 բ:

— 2. նազիկ, մերձավորն է տանուտեր Մանկտաւազի, որ Մցի գյուղում գնեց մի Աւետարան, 1455 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 382:

— 3. նազի (կրճատ ձև), 1671 թ. (Ձեռ. Վասպ. 940):

— 4. նազիր (գուցե նազիկ), հարսն է Շահնշահի, որ Գողթան գավառի հոպատոսի անապատում, Թումայ Արհիշեցուն գրել տվեց Աւետարանը՝ 1336 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Աբրտ. 1911, 387):

*ՆԱՉԼՈՒ, իգ.<թրք. نازلي nazlu, nazlā «նազելի» բառից: Ավանդված է ժՁ դարից և գործածական է նաև այժմ: Հնագույն վկայություններն են՝ նազլու 1569 թ. (Թորոս աղբ. Ա. 222), 1635 թ. (Ձեռ. Վասպ. 887), 1654 թ. (Ձեռ. Ազուլ. Թրտ. 1911, 385), 1655 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 577), 1662 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1929, 13), 1664 թ. (Ձեռ. Կես. ամած. 56 բ), 1694 թ. (Թորոս աղբ. Ա. 220), նազլի խարում՝ ժե դար (Ձեռ. Վասպ. 992):

*ՆԱՉԼՈՒԵԱՆ, իգ.<թրք. نازلي nazlu «նազելի» + պրս. 𐭎𐭅𐭆𐭇 xān «իշխան» բառերից: Հնագույն հիշատակություններն են՝ 1649 թ. (Հնոց և Նորոց 127), 1659 թ. (Սիսական 355), 1695 թ. (Սիսական 355), 1666 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1927, 37), 1673 թ. (Ձեռ. Սանաս. 14 բ), 1674 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 46 բ)՝ Կա և նազլիխան ձևով՝ 1709 թ. (Ձեռ. Վասպ. 245):

*ՆԱՉԼՈՒՄ, իգ.<թրք. نازلي nazlum «իմ նազելին. նազելիս» բառից: Գտնում եմ հիշատակված 1619 թ. (Ձեռ. Թաւր. 68 ա) և 1620 թ. (Bodleian 118):

*ՆԱՉԵԱՔՈՒՆ, իգ. <պրս. Nāz-xātūn անունից. որ կազմված է nāz «նազանք» և xātūn «տիկին» բառերից: Գարսից մեջ այս անունը ավանդված է ժԳ դարու սկիզբը (Justi 227 բ), մինչդեռ մեր մեջ արդեն ծանոթ է ժԳ դարից:

— 1. նազխարում, հիշված է Գոշավանքի մի արձանագրության մեջ՝ իբր պատարագ ստացող 1231 թ.—Ազգագր. հանգ. ժ. 31, Արցախ 352:

— 2. նազխարում, կին Սուքիասի, մայր Գրիգոր գրչի, որ Կաֆայում օրինակեց Տօնականն ու Յայմաւուրքը՝ Աւետիք վարդապետի հրամանով, 1307 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 57, 60:

— 3. նաՍ խարում, դուստր Աֆէնտի. գնեց մի Աւետարան. և ի հիշատակ իր հանգուցյալ որդի Սիրալէկի, նվիրեց Աղաթ ջաղաքի (այժմ Ազուլ) եկեղեցուն, 1341 թ.—Տաշեան, Յուց. 885:

— 4. նազխարում, կին Կիրակոսի՝ որդւոյ Շիրինի, ի Տիոյ (գիւղ Խիզանի), միասին օգնեցին դրամով Յովհաննէս Հակոբեան, որ Խիզանի Ս. Սաչ վանքում օրինակեց Գր. Տաթևացու Բարոզդիրքը 1413 թ.—Նօտարք 43:

— 5. նազխարում, դուստր Վարդանի, կին տանուտեր Յովհաննէսի, քեռան Թաղէոս քահանայի (Ք 56), որ Մոկաց Մպատայ վանքում գրել տվեց մի Ճառնաթիւր. 1413 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 269, 273 ա, Ձեռ. Վասպ. 294:

— 6. նազխարում, դուստր Սիմէոնի և քույր Գրիգոր կրօնավորի, որ ստացավ Բարոզգիրք Տաթևացու 1419 թ.—Տաշեան, Յուցակ 978:

— 7. նազխարում, կին Առաքել քահանայի, որ Աղթամարում, Դանիէլ քահանային գրել տվեց մի Ճառոց 1444 թ.—Նօտարք 135:

— 8. նազխարում, դուստր Բուրթելի և քույր Հազարէկի, որ Խլաթում գրել տվեց մի Յայմաւուրք, 1445 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 306:

— 9. նախ խարում, կին Հայրապետ քահանայի և մայր Ստեփաննոս գրչի, որ Բաղէշում օրինակեց Յայմաւուրքը 1446 թ.—Նօտարք 152:

— 10. նազխարում, դուստր Կիրակոս Սարգիսցու, որ գնի միջնորդ եղավ տանուտեր Էդիշահի և Յովհաննէս գրչի միջև. Արծկէ 1463 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 621:

— 11. Նազխարուն, կին Շատարի և մայր տանուներ Ասաքելի, որ Գամազիէի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1469 թ.—Ձեռ. Վասպ. 453—4:

— Ավելի ուշ ժամանակից են Նազխարուն 1503 թ. (Ձեռ. Վասպ. 280), 1609 թ? (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 98 ա), 1668 թ. (Քոբոս ազր. Ի. 440). կա և Նաշխարուն՝ ԺԶ դար (Ձեռ. Դազեան, Ա. 12 բ), որ կարծեմ թե վրիպակ է:

*ՆԱԶՄԵԼԻՔ, իգ. <պրս. ք nāz «նազանք» + արաբ. և melek «երեշտակ» բառերից:

— 1. Նազմելիք, կին Սիմէոնի և մայր Յակոբ սարկավազ գրչի, որ օրինակեց Գիւրգի Կոչումն ընծայութեան, շուրջ 1358 թ.—Ձեռ. Քաւր. 28 բ:

— 2. Նազմելիք, կին մահտեսի Մուրատի և մայր Քոզմա (Ք 66) քահանայ գրչի, որ օրինակեց Վանում մի Մաշտոց, 1393 թ.—Նաւարք 3:

— 3. Նազմելիք, գուսար Վարդանի, կին Յովանէսի և քույր Քազէոս (Ք 56) քահանայի, որ Մոկաց Մպատայ վանքում գրել տվեց մի Ճառքնորթ—Տօնական, 1413 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. էջ 273 ա:

— 4. Նազմելիք, եղբորդուսար Ազարիա արեղայի, որ Եղեզիսում գրել տվեց մի Աւետարան, 1495 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 586:

— Հիշատակված է նաև Նազմելիք ձևով, Հազրատի մի արձանագրութեան մեջ՝ առանց թվականի (Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 32):

ՆԱԶՄԵՎ, իգ. անստույգ ձևով անուն, որ մի անգամ հիշատակված է Քէոզոսիայի անթվական մի արձանագրութեան մեջ հետևյալ ձևով. «... բարեխաւս է պր. Երեմեմին և կողակցի Նազմելին և ծնողացն Տոգերին և Խաչմելիքին» (Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 39): Քանի որ անունները վերջավորվում են -իմ, ուստի ենթադրում եմ որ այստեղ էլ պետք է կարգաւ և և կողակցին Ազմելին, որ սակայն նուշնպես անծանոթ ձև է:

† ՆԱԶՈՒԿ, իգ. <հյ. նագ բառից՝ փաղաքշական ուլ մասնիկով, որով նուշնանում է Նագիկ անվան հետ: Ավանդված է Նագուր ձևով 1590 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 721) և Նագուզ ձևով՝ անթվական մի հիշատակութեան մեջ, որ գրված է 1490 թվից հետո (Ձեռ. Սևան, 6 ա):

† ՆԱԶՈՒՏ, իգ. <հյ. նագ բառից՝ ուտ (ոտ) մասնիկով, իբր «նազով, նագելի»: Հայտնի է միայն՝

— Նագուտ, գուսար աթարէզ Սաթունի և կին Շահանջան Ա Երկայնարագուկի, որ էր որդի Չաքարէ սպասաւարի († 1261 թ): Սաթունը աթարէզութեան տիրոջ ստացավ Վրաց Դեմետր Բ թագավորից և ձեռավ 1283 թ.—Justi 227 բ, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 28 (Արձ. ուր այս անունը գրված է Նագով: Ալիշանի մոտ՝ Շիրակ 175 Նագուտ ձևով է):

*ՆԱԹԱՆ, ար. <երբ. ܢܬܢ Nāthān անվան հուն. Νάθων ասադարձութունից. բուն նշանակում է «նվեր». հմտ. նաև ասուր. Natan (Gesenius 531): Այս անունով հայտնի է Նաթան մարգարե՝ Դաւթի և Սողոմոնի ժամանակ (Բ. թագ. է, 1 ևն): Մրանից է ծագում Նաթանեան ազգանունը, որ հիշված է 1634 թ. (Սիւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 26 ա):

— Նաթան, երեց աղուան, եղբայր Յովէլ սարկավազի. մասնակից եղավ Ս. Գրիգորիսի մասանց գյուտին՝ Վաչագան Գ թագավորի ժամանակ (Չ դար):—Կղկնտ. Ա. իս:

*ՆԱԹԱՆԱՅԷԼ, ար. <երբ. ܢܬܢܐܝܠ Nāthanāel անվան հուն. Ναθαναήλ ասադարձութունից: Բուն նշանակում է «աստվածանվեր, աստվածատուր». հմտ. նաև բարեյ. Natanni-el (Gesenius 531): Այս անունով հայտնի է զխավորապես Նաթանայի՝ աշակերտ Քրիստոսի (Յն. ա. 43—51):

— 1. Նաթանայի. սա և Ռափայէլ՝ Յուրտաւի եպիսկոպոսարանի ավագագուշն անդամներն էին և Յուրտաւի Մովսէս եկեղեցու սիրելագուշն ընկերները, որոնց գրեց Մովսէս իր մի թուղթը (Գատնաք Դ ժողովոյն, Գիրք թղ. 119—127), 605/606 թվին Հայաստանից: Երկուսն էլ հիշված են նույն թղթի վերջում, էջ 127: (Հայ են կամ հայադավան վրացի):—Տէս Ակինեան, Գիւրգոն կթղ. 212:

— 2. Նաթանիլեան, հայ իշխաններ, որոնք գաղթելով Հայաստանից, գնացել էին Կիլիկիա և հունադավան դառնալով հույն կայսրերի ծառայութեան էին մտել: Միացան հույներին և Քորոս Բ-ի (1145—1168 թ) դեմ կռիւ դուրս եկան: Իրենց սեփական բերդն էր Ասկուռաս (Կիլիկիա):—Վահր. ոտ. 206. Գտմ. կիլ. 207. Գտմ. ուրբ. 216. Չամչ. Գ. 73—74. Միսուան, էջ 46 բ:

— 3. Նաթանաէլ, որդի Մենաւոսի, ազգական Յորդանան քահանայի, որ շինել է Գօղոս-քիլիսայի հին եկեղեցին 1247 թ.—Արձ. Արցախ 363:

— 4. Նաթանիկ, որդի Գարնշահի, որ Բզնունեաց Աղէթ

գյուղում (տես Քաթուլ № 10), գրել տվեց մի Աւետարան 1339 թ.—Ձեռ. Վասպ. 179:

— 5. Նաթանայի եպիսկոպոս և առաջնորդ Հայոց թառի թվականն անհայտ է. կա իր մի հիշատակութունը՝ Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1929, 359, ուր նույն վանքի համար տալիս է հետևյալ տեղեկութունները. «Գիրքս Հայոց թառոյ է, որ է աղաթասեղ սուրբ Լուսաւորչին, և հաստակառոյց հաստատեաց և հանգիստցոյց տեղի թարգմանութեան. և անն իմաստութեամբ, սուրբ հայրապետն Սահակ և սուրբ վարդապետն Մեսրոպը և յետոյ նորոգեաց սպարապետն Հայոց Գորք իշխանն... սուրբ և հռչակաւոր մեծ մենարանիս Հայոց թառայ, որ է սիրգըն սորա (տպարայ) ի սուրբ Լուսաւորչէն նոցա և հիմնարկութեամբ հաստատեալ և հանգիստացեալ ի սուրբ թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ»:

* ՆԱԹԷԼ, մը. հիշված է Գլաձորի վանքում գրված մի ձեռագրում 1334 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 375 (պետք է կարդալ Նաթանայի):

ՆԱԼԻՉԱ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Կա միայն՝

— Նալիգա Մեղրեցի. ունի զւղեկատեան «ԵՐԶ ի վերայ զանազան քաղաքացւոց հայոց» (ԺԸ դար):—Տաշեան, Տուց. 469, 965, 987. Երեք ձեռագրերից հնագույնը 1792 թվից է. երգչի անունը հիշված է երկու անգամ Նալիգա և մի անգամ էլ Նազիլա ձեռով. Տաշեանը ցանկում ընդունել է վերջինը, որ կարելի է նաև բացատրել թրք. naz-ile «նազով» բառով: Ես ընտրեցի Նալիգա, որ ավելի հինն է:

* ՆԱԽԱՇ, < արաբ. ناخ ناخاښ «նախշող, ծաղկող, զարգացող» բառից: Ընդհանրապես արհեստավորն է ակնարկում. այսպես՝ Մկրտիչ Նազաշ կամ պարզապես Նազաշ: Դարձել է նաև առանձին արական անուն. ինչ: Նախաշ ոճն 1602 թ. (Նաթանեան, Տեղեկ. Սեբ. 85, որ և Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1924, 331 գրված է Նազաշ) և Նախաշ երեց ոճն 1637 թ. (յիշատ. Տեղեկ. համալս. 2, 192): Դարձել է նաև իսական անուն, որի հնագույն վկայութունն է՝

— 1. Նզաշ, կին Ստեփանոսի՝ որդւոյ Սուքիասի՝ որդւոյ Յովսէփի և եղբոր Յակոբ կրոնավորի, որ Աղթամարում օրինակեց Աւետարանը, 1493 թ.—Ձեռ. Վասպ. 520:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Նզաշ (ուղղել Նզաշ) 1508 թ. (Ձեռ. Վասպ. 634), Նզաշ խարում 1585 թ. (Ձեռ. Վասպ. 698), Նզաշ կամ Նազաշ 1620 թ. (անդ 199):

† ՆԱԽՇՈՒՆ, իդ.<հյ. նախշուն «նկարեն, զարդարուն, գեղեցիկ» բառից: Գործածված է ԺՅ դարից սկսած և այժմ էլ դեռ կենդանի է:

— 1. Նշխուն, կին Աստուածատուրի, որ իր Յովհաննէս եղբոր հետ դնեց մի հին Աւետարան 1423 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 192:

— 2. Նշխուն, կին Թումայի, որ Աղթամարում, Ներսէս արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, 1460 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 433—4:

— 3. Նշխուն, հանգուցյալ կին Յովհաննէս քահանայի, որ Ոստանում, Կարապետ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1467 թ.—Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 258:

— 4. Նշխուն, քրոջ աղջիկն է Վարդան արեղայի, որ Կտուց անապատում գրել տվեց մի Աւետարան, 1481 թ.—Ձեռ. Վասպ. 489:

— 5. Նշխուն, զուստր Մկրտիչ քահանայի և քույր Մարգարա գրչի, որ օրինակեց մի Աւետարան, Աղբակի էրնկանի գյուղում, 1490 թ.—Ձեռ. Վասպ. 512:

— Ավելի ուշ հիշված ունինք Նաշխուն 1553 թ. (Ձեռ. Վենետ. Լ. 578), Նշխուն 1606 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 84), Նշխուն 1608 թ. (Ձեռ. Վասպ. 824), Նշխուն 1651 թ. (անդ 260), 1682 թ. (անդ 1003), Նախշուն 1789 թ. (Ձեռ. Ազուլ. = Արբու. 1911, 562), Նշխուն՝ անթվական (Ձեռ. Վասպ. 394):

† ՆԱՀԱԳԵՏ, ար.<հյ. նահապետ բառից: Իբրև անձնանուն գործածված է ԺԿ դարից սկսած և այժմ էլ դեռ կենդանի է:

— 1. Նահապետ, որդի Բարսեղ քահանայի և եղբայր Նորոգէս քահանա գրչի, Սեբաստիա 1222 թ.—Տաշեան, Տուց. էջ 558:

— 2. Նահապետ, շարեամբ նահատակեալ հայր Յովսէփ քահանայի, որ Կեսարիայում օրինակեց Աւետարանը 1277 թ.—Ալլոյոյանեան, Պատմ. հայ. կես. Բ. 1844:

— 3. Նահապետ քահանա, հանգուցյալ եղբայր Գրիգոր քահանայի, որ Հաւարձնի վանքում, Աստուածատուր քահանային գրել տվեց Աւետարանը 1284 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 339:

— 4. Նահապետ, հորեւրայր Քահանայի և Շմաւոնի, որոնց ուսուցանում և սնուցանում էր Քեղեկեաց վանքում: Քահանան, Շմաւոնը և Դաւիթ կրոնավորը օրինակեցին Աւետարանը 1295 թ., երբ արդեն Նահապետ մեռած էր.—Manus. brit. mus. 16:

— 5. Նահապետ գրիչ, օրինակեց Դրոնեսիոս Արիստազա-
ցու գործերը 1371 թ.—Ձեռ. Կարին. 5,

— 6. Նահապետ գրիչ. Մոկաց գավառի Կանաց վանքում
օրինակեց Եսայայ յարգարէութիւնը՝ առաջնորդ Տիրացուի
պատվերով, 1380 թ.—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1923, 73),

— 7. Նահապետ արեղա, միաբան Մեծոփայ վանքի. սրտ
ժոռ իր նախնական ուսումն ստացավ Յովհաննէս վրդ. Մեծոփե-
ցին, որ հիմնեց Մեծոփայ դպրոցը 1391 թ.—Մեծոփ. 54, Ազ-
գասյ. 1984.

— 8. Նահապետ կուսակրոն, աշակերտ Աբրահամ գրչի,
որին օգնում էր թուղթ կոկելով՝ Բոլորաբերդի վանքում, 1483
թ.—Խաղրակեանք 236,

— 9. Նահապետ քահանա, ստացավ մի Աւետարան, 1486
թ.—Bodleian 707,

— 10. Նահապետ կրոնավոր, միաբան Գողթն գավառի
Բուստայ անապատում 1489 թ.—Մճբատեանց՝ Երնջակ 275,

— 11. Նահապետ սարկավագ, աշակերտ Վրթանէս կրոնա-
վորի, որ գրիչ էր Ուրծայ անապատում 1491 թ.—Այրարատ,
էջ 443,

— 12. Նահապետ քուչակ, Խառակոնիս գյուղից (Վան),
նշանավոր բանաստեղծ. ծաղկել է ԺԵ/ԺԶ դարում: Իր տաղերը
հրատ. Փարիզ 1902, «Նահապետ քուչակի գիււանը» վերնագրով:
Տես և նոր ժողովածու Ա. 71, Բ. 63, Նշչ. էջ 51 ծան: Սրա վրա
ընդարձակ ուսումնասիրություն ունի Արեղեան, Տեղեկ. Հա-
ժալս. 2 (1927), էջ 185—197. Իր եզրակացությունն այն է, որ
եղել է մի աշուղ՝ Նահապետ քուչակ անունով, ԺԶ դարում. մե-
տել է 1592 թ. և նրա գերեզմանն էլ մնում է Վանայ Խառակո-
նիս գյուղում: Ավանդաբար մնում է անունը «աշուղ Ջիչակ» ձե-
վով Վանում: Սրա թոռն է այլ ոմն Գուչակ, որ ստացել է մի
Աւետարան 1637 թ: Բայց Գուչակը բանաստեղծ չէ, այլ ժողո-
վրդական երգերի պարզ երգիչ և հավաքող: Հեղինակի այս եզ-
րակացության հիմքն այն է, որ այդ տաղերը ընդհանրապես
անանուն են և «մի միջնադարեան անհեթեթ առասպելաստեղծ
ու ստայօղ բանասիրութեամբ» վերագրել են Գուչակին (տես
Արեղեան, Գուսանական ժողովրդական տաղեր, Երևան 1940,
էջ 6):

— 13. Նահապետ Ուռնայեցի, կաթողիկոս Հայոց «1691—
1705 թ», հաջորդ Սղեազարի, որի աշակերտն ու օգնականն էր:

[Զարմանալի է որ Թորոս աղբ. Բ. 486 ժամանակակից մի հիշու-
տակարանում ՌՃԻԶ=1677 թվին կաթողիկոս է հիշվում. ուս-
տի այս թիվը պետք է կարդալ ՌՃՆԶ=1697 թ]: Դաժան կոչ-
վելու շափ խիստ և կարգապահ մարդ էր. բարձրացրեց էջմիածնի
տնտեսականը, այգիներ ու կալվածներ գնեց, Հրազդանից առու
հանեց, շինեց Վաղարշապատ գյուղի եկեղեցին, Երևանի Անա-
նիայի անապատը, Շողակաթի վանքը և Օշականի կամուրջը:
Զպատասխանեց Իսրայէլ Օրբիի փափագին, որով սա՝ Հայաս-
տանի սզատության համար Արևմուտքից օգնություն ստանա-
լու հույսով, ուզում էր որ կաթողիկոսը ազգովին կաթողիկոս
թյուն ընդունի: Այնու ամենայնիվ Նահապետը սիրով վար-
վեց հիսուսյանների հետ, ինչ որ պատրվակ դարձավ իր
թշնամիների ձեռքը, գահընկեց անելու նրան և տեղը դնելու
Ստեփաննոսին «1695—6 թ»: Նահապետը քչվեց Տաթև,
բայց այստեղից Թաւրիզ փախավ և շահի հրամանով նո-
րից գահը զրավից «1697 թ»: Կյանքի վերջում միանում է Օրբիի
շարժման և դիմում է անում Մեծն Պետրոսին, ըստ որում Ռու-
սաց կայսրը հայոց փրկության համար դավանափոխություն
չէր առաջարկում:—Ձուղ. 151—2, 219, Ձքր. սարկ. Բ. ծք, էջ 133,
136—7, 143, Ջամրո 26, Մ. մաշտ. 336 բ, Ջարբ. թրգմ. 615.

† ՆԱՀԱՏԱԿ, ար. <չ. Ասեստակ բառից, ինչպես ունինք
նաև Մարտիրոս, հասարակ անունից հատուկ անուն դարձած: Մի
անգամ գտնում եմ գործածված Թէսդոսիայի Ս. Սարգիս եկեղե-
ցու մի արձանագրության մեջ ՋՁԱ=1532 թ. «Վերստին նորոգ-
եաց ժամատուրս մուղտեսի Ամնրան, որդին Նահատակի. Ած.
ողորմի աշխատաւորացն» (Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над.
էջ 36. համարում է հասարակ անուն. լավագույն համարեցի ըն-
դունել հատուկ անուն, քանի որ ասված է «որդին Նահատակի»
և ոչ թե «որդի Նահատակին»):

* ՆԱՀԻՏԷ, իգ. նոր անուն, որ հիշված է 1883 թ. Պոլսում
(Ձեռ. Վենետ. Ա. 518). <պրս. ۱۰۰۰ nâhide ձեփց, որ չ. Անահիտ
բառն է և նշանակում է «Արուսեակ մոլորակը»:

ՆԱՂԱՆԱՅ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ հիշա-
տակված է մի տապանաքարի վրա 1543 թ. «Այս է հանգիստ
պարոն Սուլթանզովին? և պարոն Նազանայ խաթունին. Թվին
ՋՂԲ» (Սիսական 106).—Հմմտ. Նաանայ:

ՆԱՂԲ, ար. անստույգ անուն, որ ավանդված է միայն
սեռ. Կաղրին ձեռվ (Ձեռ. Վասպ. 393). Թվականն էլ անհայտ է:

ՆԱՂԴԻ, ար. անստույգ անուն. այս ձևով հիշում է Կրպտեպս. Դոփեանք 190 (1570-ական թվերին), Նույնը Սմբատեանց՝ Գեղարք. 809 և Բարխուտ. Պատմ. աղվ. Բ. 27 գրում են Նաղադի (1575 թ), Իսկ Ձեռ. Սևան. 4 կա Նաղտի՝ 1559 թվից ուշ գրված մի հիշատակարանում:

*ՆԱՄԴՈՒԼԱՅ, ար. <արաբ. ٱمّ نمتullah բարբառ Աստուծոյ> անունից: Հիշատակված է 1661 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 75), որ և Նավդալայ 1654 թ. (անդ 127):

*ՆԱՄԷ ար. <արաբ. ٱمّ na'mā բարբառ, բարձրություն> բառից: Հիշված է 1621 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 175) և 1702 թ. (անդ 52 ա):

*ՆԱՄԵՈՇ, ար. <պրս. ٱمّ nām ամանուն> + ܫܘܚܐ xōš «քաղցր» բառերից, այն է «քաղցրանուն»: Հիշված է մի անգամ Ձեռ. Թաւր. 83 բ (թվականն անհայտ):

*ՆԱՄԻԲՇԱՀ, ար. <արաբ. ٱمّ nāib «խնամակալ, տեղակալ» + պրս. ܫܘܚܐ šāh «թագավոր» բառերից: Ավանդված է Նալիպշայ ձևով 1647 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 692), Նալիպշա 1552 թ. (Ձեռ. Վասպ. 654, 656) և առանց թվականի՝ Նալիպշալի (անդ, էջ 606):

ՆԱՅՄԱԼԻՍ, ար. ծագումն անհայտ. հունարեն առաջադրված է Նաւμάτης, Νεւμάτης, Μηγοπάτης. (Justi 228 բ մեկնում է «քաջամիտ»՝ հանելով պրս. 𐭠𐭎 nīv «քաջ» բառից):

— Հայազգի գորավար Միհրդատ 2 Պոնտացու պատերազմից Manius-ի և Nikomedes Գ-ի դեմ (88 թ), հաղթեց Հռովմայեցոց Աքուիլիոս զորավորին, որ 10,000 մեռյալ և 300 գերի թողնելով՝ գրեթե միայնակ փախավ Միսիլինէ կղզին:—Ե. Դուրեան, Աղգ. պատմ. 67, Մանանդեան՝ Տիգրան Բ. 30:

*ՆԱՆԱ, ար. և իգ. <լատ. nonnus բառն է, որ նշանակում է «հայր իմ, հայրիկ» և է հարգական բառ: Սրա իգականն էլ է nonna «մայր իմ, մայրիկ», որ նմանապես հարգական բառ է: Լատիներենից փոխնայալ է իռեն. Nónyos անունը. հմտ. նոննոս, հույն հեղինակ, որ ունի «Ժողովարանք առասպելաց», թարգմանված նաև հայերեն (Կրար. Մանանդեան, Marburg 1903): Հունարենից անցել է ասորերենի ܢܢܘܢ Nānōš, ܢܢܘܢ Nōnā, ܢܢܘܢ Nōnōš ձևերով: Հայտնի է օրինակ՝

— 1. Նամա կամ Նոննոս (որ և Նաման) սարկավագ ասորի. Միջագետքից ուղարկվեց Հայաստան՝ վիճելու և հաղթեց Եպիկուսայ (=արաբ. Abū-Qurra REA 1, 440) քաղկեզոնիկին:

որ եկել էր հստագիտու Աշոտ Մսակերին (812 թ): Բազարաս Քաղրատունի պատրիկի խնդրքով գրեց Յովհաննու Աւետարանի մեկնությունը արաբերեն լեզվով, 813—6 թվերին, որ ապահայերենի էլ թարգմանվեց (Թարգմանչի անունը անհայտ է. գիրքը սուլված է Վենետիկ 1920): Ըստ Տաշեան, Յուց. 1136 գ կա նույնի հունարենն էլ՝ Նոննոս Պանոպոլիսցույ անունով, որ ըստ Mariès REA 1, 289—290 ոչ մի կապ չունի Նանայի գործի հետ): Բուզայի ժամանակ գերի քշվեց Բաղդադ, որ բանտարկվեց և հավատքի համար չարչարանք կրեց: Հայ նախարարների հետ աղապելով և վերադառնալով Հայաստան, ներկա եղավ Շիրակաւանի ժողովին 862 թ:—Կիր. 44. Վրդ. Խբ, Խգ. Մխ. արիվ. 68 (գրում է Նաման). Չարբ. Թրգմ. 620. Հայտադ. 371. Յուշիկք Ա. 457: Կենսագրությունը և իր Մեկնության քննությունը տես Mariès REA 1, 273—296, Ալիխեան՝ Մատեն. հետադ. Ա. 115—163:

Նամա անունը այնուհետև խառնվեց հյ. Յան ասոս, տատիկ և թրք. « nene «մայրիկ» բառերի հետ, որով կազմեցվեցին նոր անուններ, ինչպես կտեսնենք հետո:

— 2. Նամա, քույր Իւանէի և Չաքարէ Բ ամիրսպասալարի, զուտոր Սարգսի մեծի, Թոն Չաքարէ Ա-ի և կին Աբաս Բ թագավորի Մածնարերդի: Իր վաղամեակի ամուսին Աբաս Բ-ի († 1192 թ) հիշատակին շինեց Չորագետի սրբնթաց ալեաց վրտ միակտուր միակամար մի կամուրջ 18—20 մետր բացվածքով, որ մինչև այժմ էլ կա և որի մտա կանգուն է դեռ Նանայի խաչքարը՝ այս սրտառուչ արձանագրությամբ.

Սուրբ տէրունական
Կաման Աստուծոյ ես Նանա յազգէ Բազրատունեաց, զուտար իշխանաց իշխան Սարգսի, քոյր Չաքարէի և Իւանէի, կին Աբասայ թագաւորի, որ կեսաւրեայ վախճանեալ է խաւարեցոյց զմեզ. շինեցի զկամուրջս, կանգնեցի զխաչս յիշատակ նմա և ի մխիթարութիւն ինձ և ի կեանս ծնողաց և եղբարց մերոյ. յիշեցէի ք Գո. Յո. (Աղգազբ. Կանդ. Գ. 309. Հայտադ. 444. Ուղեգրութ. Չ. 413):

Նանան շինել է նաև մի սեղան Հաղբատում և մի խաչ ու խորան էլ Յովհաննավանքում յանուն իր որդեղիր վաղամեակի Մարգարէ վարդապետի, որի վերակացությամբ սկսեց շինել Յովհաննավանքի պարիսպը: Անթվական սրտառուչ արձանագրությունը տես Մարգարէ Ռ 1.—Կիր. 73, Չքբ. պտմ. Գ. 23,

Շահխաթ. Բ. 107, Այրարատ 175, Շողակաթ 74, Մովսէսեան՝
 Լուսի պատմ. 72—74, Յուշիկք Ա. 31: (Նանայի գերեզմանը
 գտնվում է Հաղբատի ժամատան մեջ. տես Բժշկեան, Ճանապ. Ի-
 Լեհ. 80, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 22—23, Ազգագր. հանդե-
 ք, 400—401): Բայց այնտեղ կա երկու դամբան, մեկի տապա-
 նագիրն է պարզապես «Նանայ», իսկ մյուսը հայտնապես զրված
 է «Ջաքարէի և Իվանէի քոյր Նէգաէփն (այլ ընթ. Նեգաւփ): Այս-
 քույրը ինչպես պարզել:

— 3. Նանայ, որի հիշատակին սեղան է կառուցվել Հաղ-
 բատի վանքում, 1249 թ.—Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր.
 էջ 25:

— 4. Նանա, դուստր Տուտիկի, կին հեճուպ Դաւիթի, որի
 հետ միասին նվերներ են արել Յովհաննավանքին 1300 թ.—
 Արձ. Այրարատ 171 ա. Ջրք. պատմ. Գ. 20. Շահխաթ. Բ. 103:

— 5. Նանա, կին Վախթանկի, որ էր որդի Սմբատ Թագա-
 վորազնի. միասին կալվածներ են նվիրել Դատիվանքին. Վախ-
 թանկի որդին է Հասան, որ իր Ռուզուքան կնոջ հետ նվերներ
 է արել Այրիվանքին.—անթվական Արձ. Այրարատ 340, Շահ-
 խաթ. Բ. 361. տես և Հասան № 70:

— Նանա հիշված է նաև 1048 թ. (Ձեռ. Վասպ. 436), 1668
 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 440), 1693 թ. (Ձեռ. Վասպ. 335՝ սեռ. Նա-
 ճիմ ձևով):

*ՆԱՆԱԳՈՒՆ, իգ. <թրք. « nana «մայր» + պրս. ք gul
 «վարդ» բառերից, իբր թե «մոր վարդը» (և ոչ թե արաբ. «
 na'na' «անանուխ» բառից, իբր թե «անանուխի ծաղիկ»): Հիշ-
 ված է 1694 թ. (Այրարատ 236), կենդանի է այժմ էլ Ղարաբա-
 գում, և կրճատ ձևն է Նանա:

*ՆԱՆԱԽԱՌՈՒՆ, իգ. <նույն Նանա անունից + խաթուն
 «տիկին»): Հիշատակված է ԺԵ դարում: Անթվական մի հիշատա-
 կարանում էլ կա Ձեռ. Վասպ. 641:

— Նանախաթուն, դուստր Սասունի՝ գուտեր Մելքունի՝ որդե-
 առյ խոջա Յովհաննէսի՝ հորեղբորորդու խոջա Յովսէփի, որ էր
 Իշխան Տարսնի և Մուշում զրել տվեց մի Աւետարան, 1479
 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 263:

*ՆԱՆԱՂՈՒԶԻ, իգ. <թրք. « nene «մայրիկ» + ք զuzə
 «գառն» բառերից, իբր թե «մոր գառնուկը»): Հիշատակված է
 գտնում մի անգամ 1706 թ. (Ձեռ. Թաւր. 64):

*ՆԱՆԱՋԱՆ, իգ. <թրք. « nene «մայր» + պրս. « jän

«նոգի» բառերից, իբր թե «մոր հոգակը»): Հիշատակված է 1606
 թ. (Նաթանեան, Արտուր Հյստ. 153, Թորոս աղբ. Բ. 342), 1651
 թ. (Տաշեան, Յուշ. 363 ա), 1689 թ. (Bodleian 163), 1697 թ.
 (Ձեռ. Թաւր. 49 բ), Այժմ էլ կենդանի է Հնդկահայոց մեջ (Գու-
 շակեան, Հնդկահայք 259):

*ՆԱՆԱՍ, իգ. <թրք. « nana «մայր» բառից + նյ. u ստա-
 ցական հոդով, ինչպես կա նույնը թրք. ր m ստացական հոդով՝
 Նանում, որ տես: Հմմտ. Գուլում, Ազամ, Շահում, Բեզում ևն:
 Սրանով մայրը կամ հայրը պահած է լինում իր մոր հիշատակը,
 որին նման է եղել նորածինը: Հիշատակված է գտնում 1642
 թ. (Ձեռ. Թաւր. 37, սեռ. Նանասիմ ձևով) և 1702 թ. (Manus.
 brit. mus. 167 բ):

*ՆԱՆԱՓԱՆՈՒ, իգ. <թրք. « nene «մայր» + Լե. paša «փա-
 շա» բառերից: Մի անգամ գտնում էմ հիշատակված ԺՁ դարում
 (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 18 բ) և մի անգամ էլ անթվական մի խաչ-
 քարի վրա (Սմբատեանց՝ Գեղարք. 510):

+ՆԱՆՆԻ, իգ. <նյ. նան «տատ» բառի հոգնակին է, որով
 ծնողները հարգում են իրենց մայրերի հիշատակը: Մի անգամ
 պորձածված էմ գտնում 1665 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարք. 538):

*ՆԱՆԷ, իգ. հմմտ. Նանա աստվածուհի Փոքր-Ասիական,
 Նիճնի դիցուհի սուսերական, ասուր. Nanā կամ Ninā աստվա-
 ծուհի, նաև Բ. մակ. ա. 13 «տաճար Նանեայ» = հուն. Ναναίας Եթփ.

— Նանե աստվածուհի հայոց, դուստր Արամազդայ՝ հոր
 ամենայն աստուածոց (Ազաթ. 786 «Նանէական մեհեանն զըս-
 տերն Արամազդայ»):—Սարգիսեան՝ Ազաթ. և իւր բազմ. 144.
 Սպենեան-Տաշեան, Ուսումն. էջ 113:

*ՆԱՆԷ, իգ. հիշված է ուշ ժամանակի անթվական մի հի-
 շատակարանում (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 39 ա, սեռ. Նանիմ ձևով):
 Կապ չունի նախորդի հետ և պետք է համարել Նանա «մայր»
 բառի կոչականից:

+ՆԱՆԻԿ, իգ. <նյ. նան «տատ» բառի փաղաքշականն է.
 մի անգամ հիշատակված է ԺԴ դարում:

— Նանիկ, մայր Սմբատի, որ էր տեր Որոտան բերդի և
 վտարվեց 1386 թ.—Խաղրականք 230:

*ՆԱՆՈՒՄ, իգ. <թրք. « nenem «մայրս, մայրիկ» ձևից.
 տես վերը Նանաս: Գործածական է Ղարաբաղում:

+ՆԱՆՈՒՇ, իգ. <նյ. նան «մայր կամ տատ» բառից զգվա-
 ցան ձև. հիշված է 1676 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 47 բ:

ՆԱՇԱԴԻՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնուած է հիշատակված 1311 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Թաւր. 73 ա):

* ՆԱՇԻՏ, ար. <արար. ناسيت Nasit անունից, որ բուն նշանակում է արաբ, զվարթ. այս անունով կան զանազան անձեր, որոնցից հիշենք Նաշիտ ճարտարագետին, որ Բասրա քաղաքում կառուցեց մի պալատ Ամիր-Չիյադի համար, բայց կիսավարտ թողնելով Մէրվ փախավ: Ամեն անգամ, երբ Չիյադին հարցնում էին թե պալատը պիտի վերջացնի, պատասխանում էր. رجعت نسيب من مرو لا, hatta yarju' u Nasitu min Marvi «Ո՛չ մինչև Նաշիտը Մերվից դառնա»: Այս խոսքը արաբների մեջ առածի կարգ է անցած (Կամուս, Թրք. Թրգմ. Բ. 520):—Նաշիտ անունը լսել եմ Պարսում (իմ դասընկերներից մեկն էր 1880-ական թվերին): Այլուր չեմ պատահել այս անվան:

† ՆԱՊԱՍԱԿ, ար. <էյ. նապաստակ բառից. մի անգամ գործածված է Հոռոմոսի վանքի անթվական մի արձանագրության մեջ (Շիրակ 25) հետևյալ ձևով. «ի յԱրուն փոքր այգիք են վանացս եկեղեցպանին, Գաւշուտին, Լապաստակայն, Հանկանն, Առեւձկանն, Աղպետեանցն, Թուխայրեանցն, Խաչեղբաւրն...»: Այս բոլորը անձանց անուններ են, ոմանք զուտ անձնանուն, ոմանք ազգանուն, Նապաստակն էլ (ժղ. Լապաստակ ձևով) թերևս մականուն: Բայց ի նկատի ունենալով նրա այն հարվածները, պետք է թերևս համարել արձանուն:

* ՆԱՋԱԴԻՆ, ար. <արար. Najm-ad-din անունից, որ նշանակում է աստղ կրոնի: Մի անգամ ունինք հիշատակված՝

— 1. Նաջմադին, որդի Սմբատի, թոռն Ռքանի. իր երկու որդիների՝ Սմբատի և Վահրամի հետ գերեզմանի տեղ են վերջըրել Հաղբատում և մի խաչքար են կանգնեցրել 1211 թ.—Նրզընկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 57, Ազգագր. հանդ. է, 405 (Նաշմադին սխալ ձևով), Խաղբակեանք 158 (Նաջմադին ձևով):

— 2. Նեմեստոսի կամ Մեմեստոսի, հորեղբայր Սալահադդին սուլթանին Եգիպտոսի, քաջ զորավար Հալէպի Սուլթան Նուբեդդինի. 10,000 զորքով պաշարեց Անտիոքի իշխան Իրնալտին և գերի բռնեց նրան (1160 թ):—Ոմանք սրան ուրացյալ հայ են համարում (Ալիշան, Շնորհ. էջ 310):

ՆԱՍԻՐ, իգ. ծագումն անորոշ: Մի անգամ հայտնի է՝
— Նասիր, զուտոր պարոն Խայտերի, որ գնել է մի Աւետարան ժի դարում.—Rapport Arm. 52:

* ՆԱՍԻՐ, ար. <արար. ناسيب nasib բառից, վեճակ բառից, որ արաբների մեջ էլ անձնանուն է (Կամուս, Ա. 270) և կամ արար. ناسيب nasib բառից: Հիշված է մեր մեջ ժՁ—ժԷ դարերում: Այսպես Նասիպ 1579 թ. (Сборн. Матер. 29, էջ 14), Նասիպ-ջան 1596 թ. (Ձեռ. Վասպ. 748), Նասիր՝ 1670-ական թվերին հայ տպագրիչ (Լէօ, Հայկ. տպագր. Ա. 184—5), Նասիպ Գրիգորեան՝ գործակատար Ոսկան Նրեանցու (1674 թ) (Ազգագր. 2545), Նասիպ ոմն Ապուլեցի 1687 թ. (Տաշեան, Յուց. 872): Ամենահին վկայությունն է թերևս Նասիպ՝ Չիրախու գյուղի մի խաչքարի վրա ... Դէ թվից (Սիսական 108), որ Ալիշան սեղդում է 2ԴԷ=1548 թ?—Սրանից է Նասիրեան ազգանունը (Կովկաս):

* ՆԱՍՊԱԹ, իգ. <արար. ناسب nisbat բնամեծատու թյունն կամ աս nasfat արդարասիրությունն բառից: Մի անգամ հիշատակված է 1656 թ. (Ձեռ. Վենեա. Բ. 954):

ՆԱՍՄԻ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. գործածական է այժմ Ջանգեզուրում:

ՆԱՍՏՈՒԽՆԱ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ ունինք՝

— Նաստուխնա, մայր Իլովի խոջա Խաչթոյի Ստեփանեց, որ գնեց և Իլովի եկեղեցուն նվիրեց մի Աւետարան, 1644 թ. (Տաշեան, Յուց. 885):

* ՆԱՍՏՈՒՐ, ար. <արար. Nastur անունից. այս անունով հայտնի է Nastur որդի Զարիբի, գորավար Պարսից (Շահն. հա. 4, էջ 312): Ծագում է հունական Νεστωρ անունից, որ իմաստության նշանաբանն է գարնել: Մեր մեջ հիշված է մի անգամ 1651 թ. Սուլալի քաղաքում, Նաստուր ձևով (Տաշեան, Յուց. 776. բայց ցանկում գրված է Նաստուր):

* ՆԱՍՐ, ար. <արար. ناسر nasr բնաթությունն կամ աս nasir բնաթական բառից և կամ կրճատ ձևն է հաջորդ Նասրադին անվան, Հիշված է 1635 թ. Նասր ձևով (Թորոս աղբ. Բ. 414) և Նասր ձևով 1661 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արրու. 1911, 119):

* ՆԱՍՐԱԴԻՆ, ար. <արար. ناسر الدين Nasr-ad-din բնաթություն կրոնի անունից, որ իսլամների մոտ էլ շատ գործածական է: Օրինակ Վալլա Նասրադդինը, որ Արևելքի նշանավոր տակախոսն է: Իբրև անձնանուն գործածված է մեր մեջ ժԲ—ժԾ դարերում և թերևս սրա կրճատ ձևն էլ է Նասր:

— 1. Նասրադին, հիշված է Հաղբատի մի դամբանի տա-

պանագրում 1195 թ.—Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 38, Ազ-
պագր. հանդ. է, 493:

— 2. Նասրատին պարոն, օգնեց Գրիգոր գրչին՝ արտագրե-
լու ժամանակ իր Տօնականը, կաֆա 1305 թ.—Ձեռ. Վեհեա. Բ.
էջ 511:

— 3. Նասրադին, հայր Յովհաննէս եպիսկոպոսի, որ էր
առաջնորդ Լեհահայոց թեմի 1383 թ.—Արիշան, կամենից 11
և 218:

— 4. Նասրատին, որդի Սևինջբէկի, տանուտեր, որ վանա-
հայր Մկրտիչ վարդապետին (Ն 169) գրել տվեց մի Աւետարան,
1420 թ.—Նօտարք 61:

— 5. Նասրադին, մեծ հայր տանուտեր Յովհաննէսի, որ
Խլաթում գրել տվեց Աւետարանը, 1443 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ.
էջ 19 ր:

— 6. Նասրադին սարկավազ, թուղթ էր կոկում այն Աւե-
տարանի համար, որ Թումայ Մինասնեց և Հայրապետ արեղան
գրում էին Աղթամարում Թումայ Ղուզիկի համար 1444 թ.—
Ձեռ. Վասպ. 390, 392:

— 7. Նասրատին, մերձավոր Գորգի մելիքի որդի Յոհանն-
նէս քահանայի, որ Արճէշում գրել տվեց Մեռելյարոյց Աւետա-
րանը 1445 թ.—Նօտարք 147:

— 8. Նասրադին, որդի Թաճգինի, Արճիշեցի, եղբորորդի
Ամիրզօլի. հիշված են 1437—55 թվերին (ավելին տես Թաճգին
Ն 4):—Նօտարք 111—2:

— 9. Նասրադին, հիշված է 1321 թվից ուշ գրված անթվա-
կան մի հիշատակարանում, ուր միևնույն ժամանակ գրված է Նարի
և Նրսի համառոտագրություններով.—Manus. brit. mus. 24 ա:

*ՆԱՍՐԱԴՕՒԱ, ար. <արաբ. نصر الدولة Nasr-ad-dowla անու-
նից կամ տիտղոսից, որ բուն նշանակում է օգնութիւն կամ
հաղթութիւն պետութիւն: Հիշատակված է մեր մեջ մի անգամ
ժԻ դարում (տես Ջաքարէ Ն 15):

*ՆԱՐԲԷԿԻ, ար. նույն է անցյալ դարում նշանավոր դար-
ձած Նարայէյ անվան հետ: Հիշված է 1677 թ. Թորոս աղբ. Բ. 454՝
Նարբէկի ձեռով: Թեև կարելի էր ստուգարանի արաբ. ڤ ناری
«կրակ»-ից բառով, բայց ավելի ճիշտ է համարում զնիկ պրս.
ناری nārīn «նուրբ» բառից: 1611 թվին հիշատակված է Նարբե-
քի, որից կրճատված է ավելի ուշ Նարբէկի: Հմմտ. նաև Նար
բառով կազմված հաջորդ անունները:

*ՆԱՐԳՈՒԼ, իգ. <պրս. ڤ ناری «նուր»+ ڤ گول «ծաղիկ»
բառերից, այն է «նուր ծաղիկ»: Հիշված է մի անգամ 1649 թ.
(Ձեռ. Կես. սարգ. 13):

+ՆԱՐԳՈՒՀԻ, իգ. <հյ. Գարդու ծաղկանուկից կազմված
ուելի մասնիկով. հիշված է 1796 թվին (էֆիմ. 448): Սրա փա-
ղաքականն է Նարդիկ, որ գործածական է Պոլսում:

+ՆԱՐԵԿ, ար. <հյ. Նարեկ գյուղի անունից, որով կոչվել է
Գրիգոր Նարեկացին և իր նշանավոր Նարեկ աղթագիրքը: Գոր-
ծածական է եղել Պոլսում (ըստ Թէոդիկի). նույնը գտնում ենք
նաև Սուրբաւայ տարից. 1925, էջ 243:

*ՆԱՐԻՄԱՆ, ար. <պրս. ناریمān «նուր»-ից, որ ծագում
է զնդ. naire-mana Վսանս. Nārimāna, հուն. Ἀνδρομένης) ձեռք-
բուն նշանակում է «անուր» միտք ունեցող (ապա դարձավ
«քաջասիրտ»): Հմմտ. Նարիման՝ հայր Սամի՝ գորավարի Գար-
սից (Շահն. հտ. 1, էջ 128), որ Աւեստայի sāmā kərəsāspa-ն է
(Justi 225 ա): Սովորական անուն է այժմ Գարսից մեջ: Մեր
մեջ հիշված է անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Դաղեան,
Բ. 31 ր) և այժմ էլ գործածական է Հարաքաղի հայոց մեջ:
Սրանից է Նարիմանեան ազգանունը:

*ՆԱՐԻՆ, ար. և իգ. <պրս. نارین nārīn «նուր» բառից.
գործածված է ժե—ժէ դարերում. և սրանից է Նարիման ազ-
գանունը, հիշված 1657 թ. Նարիմանի ձեռով՝ Երեմ. չէլ. օրագր.
224: Հնագույն հիշատակութիւնն է՝

— 1. Նարին, մայր փակակալ Յակոբ կրոնավորի, սպասա-
վորում էր Այրարատյան գավառի Սերկէիլ գյուղի Ս. Յովհանն-
նէս վանքում, 1441 թ.—Հրտր. Ազաթ. 1909 թ. յաջ. էջ 16Թ:

— Ավելի ուշ են Նարին, կին, 1596 թ. (Ձեռ. Մեր. = ՋԱ
1926, 456), Նարին իգ. 1655 թ. (Ձեռ. Վասպ. 553), Նարին վար-
դապետ՝ ժէ դար (Ձեռ. էջմ. Ն 1661), Նարին ար. (Ջամբա 285).
տես և հաջորդ անունները:

*ՆԱՐԻՆԳԷԿ, ար. <պրս. نارین nārīn «նուր»+ ڤ گول «ծաղիկ»-
հիշված է մի անգամ 1611 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արրտ. 1911, 221)
և մի անգամ էլ Նարինգէկի ձեռով՝ ժէ դար (Արցախ 260). Տես
վերը՝ Նարբէկի:

*ՆԱՐԻՆԳՈՒԼ, իգ. <պրս. نارین nārīn «նուր»+ ڤ گول
«վարդ» բառերից: Հիշված է 1551 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարք.
506). գործածական է այժմ Ջանգեղաբերդում: Հմմտ. Նարզուլ:

*ՆԱՐԻՆԿԱՐՈՒՆ, իգ. <պրս. نارین nārīn «նուր»+ ڤ گول «ծաղիկ»

բառից, որ կցված է զանազանիւ համար իզականը. քանի որ Նարին անունը երկսեռ է: Գործածված է ԺԵ դարում. ավելի ուշ, կրճատվելով դարձել է Նարխարուն կամ Նառխարուն: Այսպես Նարխարուն 1662 թ. (Ձեռ. Սևր. = ՀԱ 1929, 13), 1709 թ. (անդ 1928, 493), անթվական (Bodleian 147), Նառխարուն 1732 թ. (Ալլոյանհան, Գառմ. հայ հես. Բ. 1894), անթվական (Թորոս տղր. Բ. 367):

— 1. Նարին խարուն, կին Մկրտչի. էր դուստր տանուտեր Յովհաննիսի, որ Խլաթում օրինակել տվեց մի Աւետարան, 1443 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 19 ա:

— 2. Նարին խարուն, դուստր Իորայէլի, որի կինը Թուրվանդայ խաթուն գրել տվեց մի Աւետարան 1448 թ.—Ձեռ. Վասպ. 402, 404:

— 3. Նարին խարուն, կին խոջա Ղուբաթի, որ Արաշ գյուղաքաղաքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1490 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 257:

— 4. Նարին խարուն, կին Ամիրազիզի և մայր Ազարիս սարկավազի, որ Արաշ գյուղաքաղաքում գրեց նույն Աւետարանը, 1490 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 257:

— 5. Նարինխարուն, դուստր Էսիրչահի և քույր Խոնաքար աիկնոջ, որ Խորոտկայ վանքում գրել տվեց Աւետարանը, 1490 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 23 ա:

† ՆԱՐԻՆՁ, իգ. <հյ. Յարինջ պողանունից կամ ուղղակի պրս. نارين Nārenj անունից. հմմտ. Nārenj իշխանուհի Թուրք թի դարում (Macler, Rapport sur une mission en Arménie, էջ 36): Հնագույն վկայութունը 1506 թվից է (Ձեռ. Վասպ. 640), 1585 թ. (Սիմէոն վրդ. Ապարանցու մայրն է. տես Գ. Տէր-Մկրտչեան, Անան. շիր. էջ 1), 1585 թ. (Ձեռ. Վասպ. 704), 1608 թ. (անդ 824), 1645 թ. (անդ 295):

* ՆԱՐԻՆՓԱՇԱ, իգ. <պրս. نارين پاشا nārin pašā «իշխան»: Հիշված է 1581 թ. (Manus. brit. mus. 32 ա). սրա կրճատ ձևն է Նարիաշա 1597 թ. (անդ 271 ա):

* ՆԱՐԻՆՍ (որ և Նարգիզ, Նարգիս, Նարկիզ), ար. և իգ. հնագույն ձևն է Նարկիսոս, որ <հուն. Νάρκισσος անունից և արական է. հիշված է է և Ը դարերում: Ավելի ուշ պրս. نارجيس nargis, արաբ. نارجيس nargis և մինչև իսկ Թրք. ներգիզ. (Ձեռ. Վասպ. 627) ձևն ստացավ: Իոյորն էլ նշանակում են համանուն

ծաղիկը: Հմմտ. պրս. Nargisi Հերաթցի բանաստեղծ † 1515 թ., Մուլա Նարգիսի, բանաստեղծ † 1531 թ. (Justi 231 ա):

— 1. Նարկիսոս, մին է 7 խոտաճարակներից, որոնք նահապակվեցին պարսիկներից Գայլ Վահանի պատերազմների միջոցին 604 թ.—Ազգասպ. 598 (գրում է Նարկիսոս ձևով), Չամչ. Բ. 307 (Ենարկիոս կամ Նարկեսոս), Մամիկ. բ (Ենարկիոս, 2 ձեռ. Նարեսոս, նոր աղ. Երև. 1941, էջ 175 Նարկեսոս), Յայսմ. սեպտ. 30:

— 2. Նարկիսոս եպիսկոպոս Խորխոռունեաց, անդամ Մանազկերտի ժողովի 1726 թ.—Ազգասպ. 839:

— 3. Նարկիզ, եղբոր դուստր Մասթէոս քահանայի, որ Եզեզեաց անապատում գրել տվեց մի Աւետարան, 1496 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 7 բ:

— Ներգիզ, իգ. հիշված են 1620 թ. (Ձեռ. Վասպ. 199) և 1645 թ (անդ 296):

* ՆԱՐՄԵՆԻՔ, իգ. ըստ իս պետք է կարդալ Նարմնիք և հետևելով վերի Նարինխարուն ևն ձևերին՝ կրճատված համարել Նարինմնիք ձևից, որ կազմված է պրս. نارين پاشا nārin pašā «արաբ. ملك «երեշտակ» բառերից: Չէ ավանդված Նարինմնիք ձևը և կան միայն Նարմնիք 1593 թ. (Ձեռ. Սևր. = ՀԱ 1926, 341), Նամնիք 1651 թ. (Տաշեան՝ Յուզ. 363), Նարմնիք 1707 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 221) և անթվական՝ Manus. brit. mus. 56 բ, Ձեռ. Հալէպի, Ա. 206, Թորոս տղր. Ա. 231:

* ՆԱՏՈՒԱԼ, ար. <վրաց. ნატალი ნაცვალის «պարզ, վարձատրութուն, ժառանգորդ» բառից (Չուբինով 970):

— Նացալ, ձեռք բերեց մի հին Աւետարան և նվիրեց Անիի Կաթողիկէին, նրա քահանաների, Գերսամ դատապետի և Մարգիս սարկավազի միջոցով, 1236 թ.—Ձեռ. Վենիս. Ա. 396:

† ՆԱԻԱՍԱՐԳ, ար. <հյ. Յաւասարդ ամասնունից, որ է հին հայոց տոմարով Նոր տարին. հմմտ. պրս. Նաւաուզ անձնանունը, որ բուն նշանակում է «ամանոր»: Հիշատակված է ԺԳ—ԺԷ դարերում և այժմ էլ գործածական է: Սրանից է Նաւասարդեան ազգանունը:

— 1. Նաւասարդ, Հայկ նահապետի որդիներից մին, որի անունով կոչվեց Նաւասարդ ամիրը:—Տաթե. ձմ. ա. հրց. 200 (առասպել):

— 2. Նաւասարդ, որդի Սարգսի և եղբայր Աղուբ խաթուն-

նի, որ Վարդան երեցին մի Աւետարան գրել ավելց' Վարդապ զանքում, 1260 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 47 ա:

— 3. Նաւասարդ, որդի Խաչիկի, եղբայր Քուսա միակեց գրչի (Ձ 164), որ արգեն վազամեակի էր եղած 1421 թ.—Նոտարք 67:

— 4. Նաւասարդ սարկաւազ, հանգուցյալ մերձավոր Գրիգոր քահանա գրչի, որ Աղթամարում օրինակեց Աւետարանը՝ Սուլթան Մելիքի համար, 1452 թ.—Ձեռ. Վասպ. 415:

— 5. Նաւասարդ, որդի Խաչիկի և եղբայր Գրիգոր քահանայի, որ Աղթամարում, Սուլտան Մելիքի համար օրինակեց Աւետարանը 1452 թ.—Ձեռ. Վասպ. 415:

— 6. Նաւասարդ, որդի Աթարազի և եղբայր Սպահանի, որ Սաղմոսավանքում մի Աւետարան գրել ավելց Թովհաննէս արեղային 1496 թ.—Ձեռ. Քաւր. 22 բ:

— Ավելի ուշ ժամանակից են Նաւասարդ 1551 թ. (Սեդրակեան, Հնուք. Երնջակու 120), 1590 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 721), 1644 թ. (Ձեռ. Վասպ. 276):

* ՆԱԻԲԱԹ, իգ. <արար. ۛ; nabaat «հերթ, կորգ» բառից. մի անգամ գտնուում եմ հիշատակված 1657 թ. (Տաշեան, Յուց. էջ 355):

* ՆԱԻՀՕՇ, ար. նույն է Նամխոշ անվան հետ, բայց ոչ թե նրա աղճատ ձևն է, այլ ծագում է քրդականից և նշանակում է նույնպես «քաղցրանուն»: Գտնում եմ մի անգամ հիշատակված անթվական մի հիշատակարանում, 1420 թվից ուշ (Նոտարք 62, Ձեռ. Վասպ. 327):

* ՆԱԻՈՒՄ, ար. <երբ. 𐭠𐭣𐭥 Naxum անունից՝ հուն. Νασούμ տառադարձության միջոցով (գերմ. Ֆրանս. Nahum), 12 փոքր մարգարեներից մեկն է: Բուն նշանակում է «մխիթարություն»: Գործածական անուն չէ եղած. մի անգամ գտնում եմ Նայում ոմն, հիշված 1591 թ. (Սմբատեանց՝ Երնջակ 274):

ՆԱԻՈՒՐ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. անսովոր անուն. մի անգամ գտնում եմ գործածված՝

— Նաւար, եղբայր Աւելդատի, որ նրա հիշատակին շինեց Խորանաշատի մի խորանը 1220 թ.—Տեղեկ. Արմֆանի, 1940, Ձ 4, էջ 174:

* ՆԱԻՈՒՈՒԶ, ար. և իգ. <պրս. 𐭠𐭣𐭥 naurūz «նոր տարվա առաջին օրը» (հմտ. հյ. Նաւասարդ) բառից: Իբր անձնանուն գործածական է նաև Պարսից մեջ. օր. Նաւոզ՝ թաթար խան

1095 թ. (Սամ. անեց. շար. 165), Նաւրուզ՝ որդի Թազավորին Խորասանի, Նաւրուզ շահ՝ հայր Խուզազազի, Նաւրուզ զազի՝ որդի Արդունի և վեզիր Ղազան խանի ևն (Justi 226 բ): Մեր մեջ հիշատակված է ԺԿ—ԺԷ դարերում, բայց շատ սակավ:

— 1. Նաւուզ, դուստր Գաւազանի, որ Օշականում նրա հիշատակին կանգնեցրել է մի խաչքար՝ 1265 թ.—Այրարատ 191, Շահխաթ. Բ. 81:

— 2. Նարուզ, կին Ղազարի 1606 թ.—Ձեռ. Քաւր. 21 բ:

— 3. Նավրուզ՝ հայր Դաւիթ քահանայի (ԺԷ դար).—Տաշեան, Յուց. 51 ա:

— Կա նաև Նաւո կրճատ ձեր, որ գտնում եմ հիշատակված մի անգամ 1708 թ. այն է «աշղ Նաւո» (Ձեռ. Վասպ. 564):

Նեգուպ տես Նամա:

Նեկտար տես Նեփտա:

* ՆԵՐՇԱԳՈՒՆ, ար. <իբր Ներս-Շապուհ. հմտ. Ներս և Ներս-Միհր (Հիւրշ. 56, 57, 507), Ներս-Շապուհ՝ եղբայր Միհրանի (Փարպ.), Ներս-Միհր (Կղկնտ.) ըստ Ազգ. մատ. հտ. ձի, Վիեննա 1929, էջ 24 Ներշապուհ ձեր Միհր-Շապուհի ուսմիկ ձևն է:

— 1. Ներշապուհ Ռմբոսեան, գլխավոր նախարար. Յովսէփ կաթուղիկոսի և Վասակ մարզպանի հետ ստորագրում է այն թղթին, որ գրեցին Թէոդոս կայսեր՝ օղնություն խնդրելու համար Յազկերտի դեմ: Նշանակվեց Ատրպատականի սահմանի պահպան՝ առանձին գնդով.—Յղիշ. 54, 56. Կղկնտ. Բ. բ.—Նմւյն է՝

— 2. Ներշապուհ իշխան Արծրունի. անգամ Արտաշատի ժողովի «449 թ». մին այն նախարարներից, որոնք Յազկերտի Դուռը կանչվեցին և առ երեսու ուրանալով արձակվեցին: Մասնակցեց Վարդանանց պատերազմին (451): Նախարարների հետ 12 տարի բանտարկվեց Պարսկաստանում և ապա դարձավ Հայաստան («462 թ»):—Յղիշ. 32, 77, 150. Փարպ. իգ (ձեռ. Մերշապուհ), իե, իբ, իէ. Յայսմ. օգոստ. 7.—սեռ. Ներշապուհ)՝ Փարպ. իբ, իբ, իէ.—Մերշապուհ)՝ Արծր. Բ. բ:

— 3. Ներշապուհ եպիսկոպոս Մամիկոնեան, ի Տարճոյ. մին է գլխավոր անդամներից Դուինի երկրորդ ժողովի (551 թ), որ զումարեց Ներսէս Բ կաթուղիկոսը՝ հայոց առւմարը հաստատելու համար: Ունի «Թուղթ հաւատոյ», որից մի հատված տես REA հտ. 2 (1922), էջ 248. նույնը նաև Ձեռ. Վենետ. Բ. 863:

— Ասող. Բ. Բ. Վրդ. Ը.— սեռ. Ներշապիսյ՝ Կանոն. 107.— Վրաց աղբ. Ա. 39, 40. Զարբ. Հին գղբ. 413:

— 4. Ներշապուե հայրսկոպոս Ասպակունեաց, անգամ Մանակերտի ժողովի «726 թ».— Աղգաղ. 839:

* ՆԵՐՄ, ար. նույն է ներսեհ անվան հետ, որի կրճատն է (Justi 228 Բ):

— 1. Ներս Արծրունի, հաջորդ Ազրածելիք Արծրունու. Ժամանակակից էր Գարսից Արտաշէս Երկայնաձեռն թագաւորի (Ն. Բ. 465—425).— Արծր. Ա. Գ:

— 2. Ներս Եովսեփեան, կուսակից Վառն Մամիկոնեանի. մեռավ Շաէոյ գյուղի պատերազմում «483 թ».— Փարպ. ձգ:

— 3. Ներս հայրսկոպոս Բասենոյ և Մարգարոյ. ստորագրում է այն երկու թղթերին, որ Յովհաննէս կաթողիկոսը գրեց Սիւնեաց Վրթանէս հայրսկոպոսին և Աղուանից հայրսկոպոսնեւրին (Զ գար. Այրարատ 43 գնում է 605 թ).— Բց. Ի Ներսայ՝ Կիրք թղ. Ժը, ԺԹ:

* ՆԵՐՍԵՆ, ար. <պել. Nerseh ձևից. հմմտ. արձանագրութեանց պել. N-rs-hi, պել. Narsah, Nrshsh (կարգաւ Nersehsh), պրս. Narsē անուանները, որոնց տառադարձութիւններն են պրս. Narsē, Narsai, վրաց. ներսե, հուն. Ναρσης, երբեմն Ναρσαίος, լատ. Narseus: Հիշատակված են Narsē I որդի Վահրամի, թագաւոր Սասանեան (Շահն. հտ. 5, էջ 333), Narsā որդի Վահուրաբի, թագաւոր Գարսից (Justi 221 Բ), Narsā որդի Գառնիկաբի, թագաւոր Գարսից, և Narsi եղբայր Շապուհ Ա.ի, թագաւոր Սասանեան 293—Narsahe (պել.) որդի Շապուհ Ա.ի, թագաւոր Սասանեան 303—303 թ (Justi 221—5) են: Մեր մեջ գործածված է եղել հնագույն Ժամանակներից սկսած մինչև թ գար, ապա դադարել է: Գանձվում է նաև ուրիշ անուանների մեջ. ինչ. Աորնիքսեհ, Միքնիքսեհ, Փառնիքսեհ, Ամիքնիքսեհ, ինչպես նաև ներսեհապատ անգղանվան մեջ: Նույն անվան հունական ձևից է ներսե, որ ավելի հայ-աղգային գույն ստացավ, ավելի գործածական դարձավ և այժմ էլ կենդանի է: Այս անվան հնագույն ձևն է զնդ. Nairyosanha, որ մի աստվածային էակ է և կառավարում է աստվածային պատգամների առաքումը: Համապատասխանում է հնդկական Narāçasa-յին, որ Ագնիի (աստվածային կրակի) անունն է: Կազմված է nairyա «արու, արական» + sanha «խոսք, բառ, պատգամ» բառերից (Հիւբը. 87, Bartholomae. 1054):

— 1. Ներսեհ, որդի Առաւանի, թագաւոր Հայկազն (ըստ

Զամչ. Ա. 121 Ն. Բ. 475 թ).— Խոր. Ա. լատ. 85, կթղ. Գ. Մամանեց. 46. Մխ. այրիվ. 18. Վրդ. է. Մին. համդ. 12, գրված ներսեհ (որ սխալ ձև է) Մագ. թղ. ԺԹ (ստուգաբանում է «որ և գետ յարդ ասացեալ»): Մխ. անեց. Գ. Մխ. այրիվ. 55.— Բց. Ի ներսեհի՝ 85, կթղ. Գ. Մամ. անեց. 46. Մին. համդ. 12:

— 2. Ներսեհ Արծրունի, հաջորդ Ներսի, Ժամանակակից Գարսից Դարեհ Բ թագաւորի (Ն. Բ. 424—406).— Արծր. Ա. Գ (գրված է ներսեխ):

— 3. Ներսեհ Արծրունի, հաջորդ Վահանի (Գ գար).— ներսեհի՝ Արծր. Ա. Թ:

— 4. Ներսեհ, իշխան Շահէի Մոփաց. մին այն վեց նախարարներից, որոնք ընկնեցին Աղձնեաց Բակուր բղիշիկի ապստամբութեանը Խորով Բ.ի («330—339 թ») դեմ.— Բուզ. Գ. Թ:

— 5. Ներսեհ որդի Կամարու, եղբայր Արշաւրի Ա. զուգահեռ կանգնեց Արշակ Բ.ի («350—368 թ») դեմ ապստամբող նախարարների.— սեռ. ներսեհի՝ Խոր. Գ. ԹԹ.— գնեքսեհի՝ Խոր. Գ. լատ. Արշակի ձեռքով ընաշինջ եղավ Արմաւիրում.— ըստ Կողեան, Կմարկնեքսեհը 84 կեղծիք է:

— 6. Ներսեհ Արուանթունի, մին է Առոսեան նահատակներից, որոնք նահատակվեցին «449 թ» Յազկերտ Բ.ի հրամանով.— Վկ. աս. 81.— սեռ. ներսեհի՝ Վկ. աս. 69. Ազգեր. Լիակ. վրք. սրբ. Բ. 75: Աղգաղ. 347. Տաշեան, Տուց. 27, 564:

— 7. Ներսեհ հայրսկոպոս առաջնորդ Արտաղի. հաջորդ թագէտի. գնաց Աղուանք քարոզութեան՝ Վարդանանց պատերազմի ժամանակները.— Զքր. եպս. 281. Արբտ. 1868 դեկտ. էջ 103 Բ:

— 8. Ներսեհ իշխան Ուրծայ, կողմակից Վասակի՝ ընդդէմ ուխտապահների.— Փարպ. լվ. Նդիշ. 71. Օրբ. Ժգ:

— 9. Ներսեհ որդի Վասակ Սիւնի մարզպանի. պատանդ մաց Յազկերտի մոտ Գարսկաստանում («450 թ»): այսպես է կոչում Սիւ. ապար. 41 փոխանակ Ատրնիքսեհի (N 2): Նույն է նաև էջ 43 այն ներսեհը, որ բարեխոսում է Յազկերտի մոտ և խնդրում Սիւնիքը՝ Վարազվազանի համար:

— 10. Ներսեհ Բաշկերունի, մասնակցեց Վարդանանց պատերազմին, ուր և նահատակվեց իր 7 զինվորներով «451 թ».— Փարպ. լԹ. Նդիշ. 77, 90, 93. Յայսմ. օգոստ. 7.— գրծ. ներսեհի՝ Փարպ. լԹ:

— 11. Ներսէս Կամսարական, եղբայր Սահակի և Հրահատի, տեր Շիրակայ. երեքով որդիքն են Արշաւիր Կամսարականի և թոռներ Բաջն Վարդանի: Ներսէսը Բազկերտ Բ. ի բանտարկած նախարարներից մեկն էր (452 թ.), մասնակից եղավ Վահան Մածիկունեանի ապստամբական շարժումներին. Ակոռի ճակատամարտում պատերազմից Ատրվշնասպ մարզպանի դեմ և սպանեց Կատիշների զորագլուխ Գարջոյիին (481 թ.).— Փարպ. կը. 4թ. հա, հդ, հզ, ձ, ձա, դա և էջ 198. Եղիշ. 150. Անան. գիտ. 25. Միմ. ապար. 62, 64.— Ներսէս՝ Արժր. Բ. ք.— սեռ. Ներսէսի՝ Փարպ. 4թ. հդ, հզ, հթ, ձա. Օրբ. ժէ. Միմ. ապար. 62.— րց. ի Ներսէսի՝ Փարպ. 196.— զրծ. Ներսէսի՝ Փարպ. հա.— Կոզեան, Կմարկենները 103—120.

— 12. Ներսէս Երուանդունի. մասնակցից Վահան Մածիկունեանի ապստամբական կոնվենտի Պարսից դեմ (481 թ.).— Փարպ. հ:

— 13. Ներսէս Բասնցի, նախարար, Բասնի Բողբերդ գյուղից. իր Սահակ և Հրահատ եղբայրների հետ գնաց Պոլիս, Ներսէս պատրիկի մոտ. Յուստինիանոս կայսրը կարգեց նրան կուսակալ Ալեքսանդրոյ՝ հայկական բանակով: Ներսէսը կործանեց այնտեղ Նեղոսի մեջ գտնված մի մեհյան և արձանները Պոլիս ուղարկեց (533 թ.): Մասնակցել է Դոթաց դեմ պատերազմներին Խալիպոլում, իբրև օլնական Ներսէս պատրիկի (537 թ.): Հունական բանակի զորավարներից մեկն էր այն պատերազմում, որ մղեցին Պարսից դեմ Անզղ բերդի առաջ, ուր և վերազորվեց (542 թ.):— Չամչ. Բ. 241, 246—7, 267—8. Այրարատ 16, 518: (Որովհետև երեք եղբայրները՝ Ներսէս, Սահակ և Հրահատ զուգադիպում են անունների նույնությամբ նախորդ (Ներսէս № 11) երեք Կամսարական եղբայրների հետ, ուստի կարելի էր նույնացնել նրանց հետ: Բայց այդ հիշող չի լինի: Ներսէս Կամսարականը երբ բանտարկվեց Բազկերտի մոտ (452 թ.) անշուշտ 30 տարեկան կլիներ. ուրեմն ծնունդը 422 թվին էր. երբ կուլում էր Անզղ բերդի առաջ (542 թ.) ուրեմն 120 տարեկան էր, ինչ որ աննորին է:— Այս մասին բացասական կարծիք ունի նաև Կոզեան, Կմարկենները 119):

— 14. Ներսէս որդի նույն Ներսէսի, զորավար Մօրիկ կայսեր. Փոկոսը բռնեց նրան և այրեց 605 թ.:— Չամչ. Բ. 297, Justi 238 ք:

— 15. Ներսէս տեր Շիրակայ և Արշարունեաց. հիշված է

Մահնի արձանագրության մեջ (Այրարատ 114) և Ալամանի Ս. Անանիա եկեղեցու հիմնարկության արձանագրության մեջ 637 թ.— Շիրակ 125, Կոզեան, Կմարկենները 130—146:

— 16. Ներսէս Կամսարական, ապիհիւպատ պատրիկ, շիրհող եկեղեցեաց. հունարենից թարգմանել ավելց Սոկրատի Նիգեացեական պատմությունը և Սեղբեստրոսի Վարբը՝ ըստ Յիշատակարանի 696 թ., իսկ ըստ Ասողիկի 678 թ. Carrière, Նորագոյն աղբերք, էջ 44 դնում է 696—692 թվերին. իսկ Խալաթեան, Մոփս. Խոր. Վիեննա 1898, էջ 5 Սոկրատի թարգմանության մեկնեմա համարում է ոչ թե Ներսէս Կամսարականը, այլ Ներսէս իշխան Վրաց՝ փեսայ Կամսարականացի.— Փ. Սոկր. նիա.— սեռ. Ներսէսի՝ Վրք. սեղբ. (սկիզբը).— Չամչ. պատմ. Բ. 375 և Մեսրոպ եպս. (Մակր. յոջ. 86—94) նույն են դնում հաջորդի հետ: Տես նաև Տաշեան, Յուց. 926—7:— Ասող. Բ. ք. Կիր. 35.— սեռ. Ներսէսի՝ Ասող. Բ. ք. Կիր. 36, Անան. գիտ. 25. Միխ. սս. Իթ (= Իլ).— Այրարատ 138.— Նույն անձն է, բայց Կիր. և Սամ. անեց. իբրև տարբեր անձ են դնում:

— 17. Ներսէս Կամսարական, որդի Վահանի, եղբայր Գագիկի, տեր Շիրակայ և Արշարունեաց. կինն է Շուշան, որդին Հրահատ. իշխան Հայոց. հաջորդից Աշոտ Բազրատունի պատրիկին և նստավ 635—638 թ., որից հետո նորից նստավ Աշոտը: Արարների ասպատակության միջոցին Աշոտ սպանվեց 692 թ.: Յուստինիանոս Բ կայսրը, որ Հայաստան էր արշավել, Ներսէսին իշխանապետ նշանակեց: Ներսէսը նստավ մինչև 695 թ., երբ իշխանության գլուխ անցավ Սմբատ Բազրատունի Բիւրատեան: Ներսէսը ձերբացած հասակում քաշվեց Վաղարշակերտի Ս. Աստուածածին վանքը և պարապում էր զանազան գրքեր գրել կամ թարգմանել տալով: Այսպես օրինակ «Ընթերցուածոց Մեկնութիւնը», որ գրել ավելց Իրիպոր եպիսկոպոսին Արշարունեաց: Ինքն է շինել Քալինի Ս. Աստուածածին եկեղեցին ի բարեխօսութիւն իրեն, իր կնոջ Շուշանի և իր որդի Հրահատի (Արձ. Այրարատ 138 և Շողակաթ 173—4):— Մխ. անեց. գ. Մխ. այրիվ. 19. Կիր. 35.— Ներսէս Շիրակացի՝ Սամ. անեց. 84.— սեռ. Ներսէսի՝ Մխ. այրիվ. 66.— Չամչ. Բ. 373. Կոզեան՝ Կմարկենները 145—156. Վրաց աղբ. Ա. 79 (կոչում է Ներսէս Կամսարակացի):

— 18. Ներսէս Կամսարական, հիշված է Խոր. աշխ. հրտր. Մուքրեանի, էջ 18, ուր խոսելով Ափրիկէի մասին, ասում է թե այնտեղ շինել են երեք նոր քաղաք (Տիսորա, Իգիսիա և Գոն-

դիկա), շորոց իշխանացաւ ի ժամատունն Ներսէհ կամսարական, պատրիկն Շիրակայ և Աշտուղնեաց աէրնս: (Հայանի չէ թե Երն է այս Ներսէհը: Բ. Առաքելեան, Տեղեկ. Արմֆանի 1941, № 1, էջ 69 համարում է նույն այս Ներսէհը, որ իբր թե 691 թվից հետո կայսեր հրամանով իշխան է նշանակվել Պոստոսուս: Ծիշա չէ, որովհետև Ներսէհը 692—695 թ. Հայաստանում իշխանության գլուխն էր, այնուհետև էլ պարապում էր շինարարությամբ և գրականությամբ):

— 19. Ներսէհ ի Փղիպեան, Միհրական ցեղից. այն է Ներսէհ Միւնի, որդի Փիլիպէի, թոռն Վասակի. սպանեց Աղուանից Վարազ-Տրդատ իշխանին (Թ զար. ըստ Մարքավարդ, Բագր. 43՝ 821—2 թ. իսկ ըստ Օրբ. 727 թ).—Ներսէհ ի Փղիպեան՝ Կղկնտ. Գ. ի (=Շահն. Ներսէհ ի Փիղիպեան).—Ներսէհ ի Փիլիպեան՝ Կղկնտ. Գ. իգ. (=Շահն. Ներսէհ Փիլիպեան).—Ներսէհ Միւնի՝ Օրբ. լբ. Հիշում է նաև Եաքուբի արար պատմիչը (Մալաթ. Արար, մատ. 115՝ հիջր. 213 թ. = 826 թ). կոչվում է իր շարաբարու վարքի համար շոճնդակ: Իր աթոռը դրավ Դիզակ գավառի Տուսի գյուղում և իշխում էր Դիզակ և Վարանդա գավառների վրա: Նրանով է սկսվում Աղվանից իշխանական մի տոհմը (Թ զարում). որդին է Գազիկ Ա իշխան (Բարխուտ. Պատմ. Աղուանից, Ա. 130):

— 20. Ներսէհ կամսարական, մասնակցեց արարական արշավանքին Դերբենդի վրա, ուր խորշակահար եղավ (784 թ).—Ղև. լթ. Մխ. այրիվ. 19?

— 21. Ներսէհ, որդի Վարդանի Բ և թոռն Վարազ-Տրդատ Ա իշխանի Աղուանից. միհրական ցեղից.—Կղկնտ. Գ. իգ.—սեռ. Ներսէհի՝ Կղկնտ. Գ. իգ.—Ներսէհ՝ Մխ. այրիվ. 23:

— 22. Ներսէհ, հայր Յովհանի և Սաբատի, որոնք իբրև վկա հիշվում են Տաթևի երկու կալվածագրերում 844 թ.—սեռ. Ներսէհի՝ Օրբ. լբ:

— 23. Ներսէհ իշխան Գարեթայանից. գերի ջշվեց Բագրատ՝ Բուղայի ձեռքով (Թ զար).—Ներսէհ՝ Արծր. Գ. ժա:

— 24. Ներսէհ Բագրևանդացի տես Աարնբերսի:

* ՆՆՐՍԵՍ, ար. < պհլ. Nerseh անվան հունացյալ Ναρσης, Ναρσαίος անից (ասոր. Narsai), ինչպես ունինք Տրդատ>Տրդատիոս (Հիւրը. 335): Ավելի ընդարձակ տես Ներսէհ: Իբրև անձնանվան օրինակ հիշում է Լմբ. մատ. էջ 47—52, 62—79, ժողովրդական ձևով ունինք Ներսո 1824 թ. (Ձեռ. Վասպ. 308),

Ղրբ. Նե՛սի, փաղարշաբար Ներսիսուկ (Խեղհ Ներսէս) 1335 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 350), կա գրված Նորսու 1665 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 411). Նորսու 1721 թ. (Ձեռ. Աղուլ. = Արբու. 1911, 230): Հիշատակված է մեր մեջ Գ դարից սկսած և այժմ էլ շատ գործածական և սիրված անուն է: Մրանից է Ներսեսեան կամ Ներսեսեան ազգանունը:

— Գրված է սեռ Նարսի, (որ պետք է հասկանալ Նարսեսի), անթվական մի՛ արձանագրության մեջ՝ Արցախ 222:

— 1. Ներսէս, ճարտարագետ Նոյ նահապետի տապանիտապանի վերևում իր համար ծածուկ մի սենյակ շինեց և մտավ այնտեղ. և որովհետև Աստուծու հրամանով չէր, ուստի այնտեղ էլ մեռավ. և նրա դիակն էր որ Նոյի արձակած ազուովը ուտում էր:—Տաթև. հարց. 294, ձմ. 6մա (առասպել):

— 2. Ներսէս, որդի Գիսակի, Արտաշէս Բ թագավորի սանտուր թոռը. իր հոր Գիսակի անձնագործ քաջության համար՝ Արտաշէսը (88—129 թ. ըստ Չամչ.) բարձրացրեց նրան նախարարական պատվի և կոչեց Գիսաքեան.—Սոր. Բ. խէ:

— 3. Ներսէս ոճն, նահատակվեց Ալեքսանդրիայում, յուլիսի 16-ին (Թիֆլ անհայտ).—Ալիշան. Արշալ. քրիստ. 54:

— 4. Ներսէս այլ ոճն, նահատակվեց յունիսի 15-ին՝ Վատուլա անուն նահատակուհու հետ (Թիֆլ անհայտ).—Ալիշան, Արշալ. քրիստ. 84:

— 5. Ներսէս, առաջնորդ Կիրասոնի՝ Պոլեմոնական Պոնտոսում (Թիֆլ անհայտ).—Հացունի՝ Կարևոր խնդ. 116:

— 6. Ներսէս Ա Մեծն, կաթողիկոս հայոց «353—373 թ», Յուսիկ կաթողիկոսի որդի Աթանազիսի որդին էր: Մանուկ ժամանակ կրթվեց Կեսարիայում: Ամուսնացավ, կինն էր Սանդուխտ, ունեցավ մի զավակ Սահակ անունով: Մի տարուց հետո կինը մեռավ և Ներսէսը մի տարի ևս շարունակելով իր ուսումը, «350 թ» հայրենիք վերադարձավ, եղավ սենեկապետ Արշակ թագավորի: «351 թ» ուղարկվեց Բիզանդիոն՝ Հայաստան բերելու համար Ոլոմպիազա իշխանուհուն, որ Արլաբիոս իշխանի դուստրն էր և Կոստանդ կայսեր վախճանյալ եղբոր Կոստանի նշանածը: Ոլոմպիազան ամուսնացավ Արշակի հետ և եղավ Հայոց թագուհին: Շահակ կաթողիկոսից հետո, Ներսէսը ընտրվեց կաթողիկոս և օծվեց Կեսարիայում «353 թ»: Գումարեց Աշտիշատի ժողովը «354 թ», եկեղեցու բարեկարգության համար: Հիմնեց աղքատանոցներ, սրբանոցներ, հյուրանոցներ, հիվան-

գանոցներ, ուրկանոցներ, կուսանոցներ, վանքեր և հույն ու ասորի լեզվով գործոցներ: Արշակի անկարգ վարքի համար գծավելով նրա հետ՝ հեռացավ արքունիքից «359—363 թ»։ Արշակը նրա փոխարեն նշանակեց Չուհակին: «364 թվին» զիջելով Արշակի խնդիրքին, պատգամավոր գնաց Բիւզանդիոն, Վաղէս կայսեր օգնութիւնը խնդրելու համար Պարսից դեմ: Սյուսեղ մեր պատմիչները մի առասպել են պատմում այն մասին, որ իբր թե Վաղէս կայսրը արիստական լինելով՝ ուրիշ բաղձաթիժ եպիսկոպոսների հետ Ներսէսին աքսորել է մի հեռավոր կղզի: Իմ աշակերտության ժամանակ Պոլսում նույն իսկ ցույց էին տալիս այն կղզին՝ ուր աքսորվել էր Ներսէսը: Դա էր Պոլսի գետը՝ Մարմարա ծովում գտնվող մի անբնակ կղզի (Ինսիզ ատա): Այս մասին խոսում է նաև Երեմ. չէլ. իր Մտամպօրոյ պատմության մեջ (Վիեննա 1913, էջ 104), հետևյալ ձևով.

Կղզին Ներսէսի սրբոյն՝
 Իբրու աստ զոյ ի յաքսորման,
 Զուր մի բարեհամ զեռ կայ՝
 Անպակաս որ հանդիպին այն:

Ըստ նույն հեղինակի՝ կղզին կոչվում է «Սիվրի ատա», այն է Եսրածայր կղզի: Տես և Նշանեանի հրատ. Օրագր. էջ ԻԶ և էջ 245): Տարակույս չկա, որ այս ավանդութիւնը ոչ մի ժողովրդագրական հիմք չունի, և մեր մեջ տարածված ուրիշ շատ ավանդութիւնների նման հարմարեցրած է հետո և շատ ուշ՝ պատմական որևէ գրված աղբյուրի վրա կեղծարար:—Պապ Թագաւորի ժամանակ Ներսէսը նորից գահ դարձավ և ձեռնարկեց բարեփոխումներ: Բայց այս անգամ ընդհարուժը ավելի մեծ եղավ. Ներսէսը ուզում էր քաղաքական իշխանութիւնը ենթարկել կրօնական իշխանության, իսկ Պապը ընդհակառակը: Վերջապես Պապը ազատվելու համար իր զորեղ հակառակորդից՝ Թունավօրեց նրան: Ներսէսը Թաղվեց Թիլ ավանում «373 թ»։—Բուզ. Գ. ժե, ժթ. Դ. գ—է, թ, ժա—ժե, ժթ, ծա. Ե. ա, գ, Ե, իա—իե, իթ—լա, խդ. Փարպ. ժե. Խոր. Գ. ժգ, ի, իա, իդ, իթ, Լ. լգ, լդ, լե, ԼԵ. Կանոն. 12, 13. Պետր. եպո. սիւն. էջ 40. Գիրք թղ. ծէ, ձբ, դա. Եզն. եր. 266, 268. Շիր. քրոն. 29, 53, 56. Լօ. կոչ. 73, 166. Փ. սոկր. զթ. Յ. կթղ. ժա—ժգ. Յ. կթղ. չյր. 273. Արծր. Ա. ժ, ժա. Ասոզ. Բ. ա, գ. Գ. իա. Մեսր. եր. 12—120

(հաճախ). Պամ. ներս. 5, 6, 10, 12—19, 23, 25, 28—30. Պամ. յյա. ներս. 34—37, 41—43, 68—69. Ներք. յորգ. 32. Շնորհ. վիպ. 776. Շնորհ. պոն. 182. Թղ. 315, 332. Ուսն. 230, 241, 253. Միխ. սա. ժա, ժթ (=ժը). յիշ. յաւել. Մի. այրիվ. 20, 61. Սամ. անեց. 66, 67, 69. Քհնպ. 270. Պամ. վր. ժբ (հրատարակիչը համարում է Աշտարակեցին. բայց ժամանակը սխալ է գտնիս). Լժբ. 217. մատ. 25. Լժբ. սոկ. 24. Պամ. լժբ. 226. Մի. անեց. գ, իգ. Գր. ազ. 59, 74. Մաղաք. ար. 3. Կիր. 4, 11—13, 64. Վրդ. Խա—իդ, խդ. Վրդ. աշխ. 529. Շար. ժէ, իէ (էջ 128), իթ, կբ, գ, գր, էջ 456, 462, 526. Մ. մաշա. 290 բ, 303 բ, 307 բ, 308 ա, 311 բ, 341 բ, 336 ա. Յայսմ. նոյ, 6, 19, յուսվ. 18, մբա. 3, 18, Պարականոն շար. 114, 115. Օրբ. գ, հա. Սմբ. պամ. 78. Ջրբ. եպո. 283. Տաթև. ձմ. իգ, ճիե, ճե. սոկիթ. 578. հարց. 184, 543, 650. Յկ. կր. 43—45. Մաթ. կազր. 28. Մեծոփ. յիշ. ա, գ. Միւ. համդ. 25, 84, 88. Նղշ. լատ. 420. Ջրբ. սարկ. Գ. 3. Դբնդ. 510.—սեռ. Ներսիսի՝ Բուզ. Դ. գ, Ե, ժբ, ժե, ծա, ծէ. Ե. գ, իա (ցանկը), իդ, իգ, իէ, իթ, լա. Խոր. Գ. ի, իա, իե, իէ, իթ, լա, լգ, ԼԵ, լթ, խէ, խթ, ծէ. Սեբ. լե. Եզն. եր. 267. Մամիկ. էջ 58. Խարվի. քա. 314 բ. Կղզեւ. Ա. ժգ. Յ. կթղ. ժբ. Արծր. Դ. ժբ. Մեսր. եր. (հաճախ). Պամ. ներս. 5, 11, 17, 18, 27, 28. Ասոզ. Բ. ա. Սամ. անեց. 68. Պամ. յյա. ներս. 32, 46—49, 52—53, 61, 64. Տարոն. Բ. § 12. Շնորհ. չփ. էջ 463. Պարականոն շար. 115. Լժբ. մատ. 171, 218. Միխ. սա. իգ (=իե), իթ (=իը), յաւել. Վրդ. իդ, կգ, հդ. Վրդ. աշխ. 518, 522. Այրիվ. 20 բ. Ճշ. 505. Պարգ. 547, 690. ժմ. 346. Մեծոփ. 85, 32. Շար. ժէ, կբ. Անանուն ժմ. 17, 24. Միւ. համդ. 25. Օրբ. գ—բ, ԼԵ, խթ. Ջրբ. սարկ. Գ. 7, 38.—Ներսիսի, ներսիսի՝ Բուզ. Դ. գ (ցանկը), գ, Ե, գ, ժա (ցանկը), ժբ, ժգ, ժե, ժդ. Ե. ա, գ, իա, իգ, իդ, իթ. Ջ. Ե, գ, ժգ. Փարպ. ք, ժա, ժգ—ժե. Կանոն. 59. Յգ. մովս. և գաւթի 71. Գիրք թղ. ձգ. Օրհն. 246. Վկ. շուշ. 49. Յ. կթղ. ժբ—ժգ. Յ. կթղ. չյր. 273. Արծր. Ա. ժ, ժա. Դ. թ. Մեսր. եր. 41, 58, 139. Պամ. ներս. 15. Պարականոն շար. 115. Ուսն. 220, 253, 267. Կր. եր. 423. Պամ. յյա. ներս. 43, 45, 47, 48, 51, 64, 67. Մի. անեց. Ե. իգ, իդ. Սամ. անեց. շար. 161. Քհնպ. 270. Պամ. սահ. 5. Միխ. սա. յիշ. յաւել. Շնորհ. վիպ. 917. Օրբ. ժմ. 27. Մաղաք. ար. 53. Մ. մաշա. 228 ա. Պարգ. 564. Ագազ. 398. Յայսմ. սեպտ. 9, յոյ. 19, 25, յնվ. 1, փետր. 3. Շար. ժէ. Կիր. 14, ժը. Վրդ. իգ.

Վրդն. դան. ա (էջ 243). Տաթև. հարց. 544, 611, 638. Յկ. կր-
 21, 43, 48. Ջուզ. 42. Արբ. կրետ. 105. Առաք. պամ. 322.—բր-
 ի ներսիս, զներսիս՝ Բուզ. Դ. Ե, Ժա, Ժե. Ե. իգ, լա. Փարպ-
 թգ. էջ 203. Մամբ. էջ 71. Խոր. Գ. ԼԵ. Յն. կթգ. Ժգ. Արծր. Ա-
 ժա. Ասող. Բ. ա. Մեսր. եր. 43, 116. Գամ. ներս. 13, 20. Սամ.
 անկց. 69. Վրդ. իգ. Օրբ. է, Կ. Մին. համդ. 24, 25. Հայապ-
 228?—ի ներսեոկ՝ Բուզ. Դ. Ժբ, Ժդ, Ժե. Անան. խոստ. 5. Յկ.
 կր. 43.—գրծ. ներսիս՝ Յն. կթգ. Ժգ. Գամ. ներս. 18. Վրդ. իգ.
 Վրաց աղբ. Ա. 21 (Վրաց մոտ կոչվում է ներսե), 41, 75, 77. Բ.
 95.—Ջարբ. Հին գպր. 238—241. Թրգմ. 568. Այրարատ 351.
 Ազեր. կիակ. զրբ. սրբ. Բ. 351, Գ. 375—411. Չամչ. Ա. 434—
 469, Ազգապ. 163—222: (Ներսէսի աջի մասին (ի հարկե կեղ-
 ծիք), որ պահվում է Երզնկայում, տես Թորոս աղբ. Բ. 294):

— 7. Ներսէս եպիսկոպոս Մոկաց, Մեծն Ներսէսի ուղեկից-
 ներից մեկն էր՝ Կեսարիա օժման զնալու ժամանակ «353 թ»։—
 Մեսր. եր. 26:

— 8. Ներսէս ոմն եպիսկոպոս Փոքր-Հայոց. ստորագրում է
 այն համախոսականին, որ Ս. Բարսեղ եպիսկոպոս Կեսարիոյ՝
 32 եպիսկոպոսների հետ ուղարկեց Եվրոպա, Արիոսականների
 դեմ «372 թ»։—Ազգապ. 214: (Գաթրըն. Տիեզ. պամ. Բ. 511 հա-
 մարում է Ներսէս Մեծը. այսպես նաև Հացունի, Կարևոր խնդ.
 էջ 210):

— 9. Ներսէս Ճիհրակացի. նախարարական բանակի գլուխն
 անցավ և զուրս վտարեց հայոց Շապուհ պարսիկ թագավորի
 բանակը «419 թ»։—սեռ. ներսիս՝ Խոր. Գ. Ժգ:

— 10. Ներսէս եպիսկոպոս Մարզպետական, ժամանակակից
 Բարկէն («490—516 թ») կաթողիկոսի, որի աթոռակիցներից
 մեկն է համարվում և որի հետ ստորագրում է այն թղթին, որ
 Բարկէնը ուղարկեց Գարսկաստանի ուղղափառներին.—բց. ի
 ներսիս՝ Գիրք թգ. Բ:

— 11. Ներսէս Բ Աշտարակեցի կամ Բազրեանդացի. կա-
 թողիկոս հայոց «548—557 թ»։ Բազրեանի Աշտարակ գյուղից
 էր. հաջորդեց Ղևոնդ Առեստացի կաթողիկոսին. գումարեց
 Դուխնի 551 թ. և «554 թ» ժողովները՝ եկեղեցական բարեկար-
 գության, տոմարի հաստատման և նեստորական աղանդի դեմ
 մաքառելու համար: Ուղղափառ միաբնակ ասորիները՝ հալածված
 իրենց ազգակից, բայց այլազավան (քաղկեդոնիկ, նեստորական,
 Սեբեան) ասորիներից, զիմում են Ներսէսին և նրա հովանա-

վորության տակ պաշտպանություն գտնում: Ազդիշոյ երեցը
 եպիսկոպոս է ձեռնադրվում Ներսէսից և իբրև թեմակալ այնու-
 հետև մասնակից է լինում հայոց եկեղեցական ժողովներին: Ունի
 «Թուղթ հաւատոյ», գրված ի խնդրոյ Մուշեղ Բապրատունւոյ,
 տես REA հա. 2 (1922), էջ 248. (հիշված է «միջնոյ Ներսէսի
 հայոց կաթողիկոսի» անունով, որ Maclet համարում է Ենոբ-
 հային: Բայց Ենոբնալու ժամանակ չկային Բապրատունիք: Ներ-
 սէս միջինը Աշտարակեցին է, ինչպես հաստատվում է նույն էջ,
 քիչ հետո հիշված Ներշապուհ Մամիկոնեան և Գրիգոր Արծրուն-
 եաց եպիսկոպոսների հիշատակությունից, երկուսն էլ ժամանա-
 կակից. Ներսէս Բ-ի): Նույնը տես և Ձեռ. Վեներտ. Բ. 161 և
 862, որի ուսումնասիրությունն էլ Բազմ. 1904, էջ 65—71.—
 Գիրք թգ. Ժ, Ժբ, Ժգ, Ժե. Եզն. եր. 268. Քննպ. 271. Յն. կթգ.
 Ժգ. Յն. կթգ. Գյր. 274. Ասող. Բ. բ. Սամ. անկց. 73. Մխ. անկց.
 դ. Միխ. աւ. Ժէ? իթ (=իբ). Կիր. 22. Վրդ. լ, իգ. Մխ. այրիվ.
 20. Օրբ. հա.—սեռ. ներսիս, ներսիս՝ Գիրք թգ. Ժգ, Ժդ, Ժե.
 Յն. կթգ. Ժգ. Կիր. 23.—Ներսիսի՝ Կնիք հաւ. 135, Կանոն. 107.
 Ասող. Բ. բ. Վրդ. լ. Օրբ. իա, կր. Օրբ. Նկն. Ժբ.—բց. ի ներսիս,
 ի ներսիս՝ Գիրք թգ. Ժա, Ժէ bis.—ի ներսիս՝ Գիրք թգ. Ժգ.
 Կնիք հաւ. 135. Շիր. քրոն. 75. Յն. իմաստ. 39. Օրբ. իա.—գրծ.
 ներսիսի՝ Միխ. աւ. Ժէ.—Ջարբ. Թրգմ. 759, Վրաց աղբ. Ա.
 35—40, 78, 107. Տէր-Մինասեանց, Հայոց եկեղ. յարար. 90—135
 (Ներսէսի հարաբերությունները ասորի եկեղեցու հետ). Չամչ.
 Բ. 237—9, 493—508. Ազգապ. 535—556:

— 12. Ներսէս պատրիկ, հոշակավոր պորպոր Գուստինիա-
 նոս կայսեր հուանաց. ծնվել է 472 թ. հուլյն պատմիչները կոչում
 են նրան «Νεαρσις պարսկահայ», այն է Գարսից պետության հպա-
 տակ հայ, որ, ապա Հուանաց կողմն անցավ: Մեծամեծ քաջու-
 թյուններ գործեց և նվաճեց Իտալիան և վերջ տվավ Գոթերի
 պետության (552 թ): Յուստինիանոսից հետո, Յուստինոս կայ-
 սեր առաջ չարախոսեցին Ներսէսի մասին. կայսրը հավատաց և
 ետ կանչեց Իտալիայից: Իսկ Սոփիա թագուհին էլ ծաղրելով
 հրավիրեց նրան արուրդ մանելու կանանց հետ: Ներսէսը բար-
 կացած՝ ասաց. «Այնպիսի մի մանած մանեմ, որ ոչ ինքը և ոչ
 կայսրը կարենան ծայրը գտնել ու քանդել»: և հրավիրեց Լոն-
 դոբարդացոց, որոնք 200,000 հոգով եկան և Իտալիայ տեղ գար-
 ձան (571 թ): Ներսէսը նստավ Հաովմում, ուր և մեռավ 572 թ:

—Justi 223 Բ. ընդարձակ կենսադրությունը տես Չամչ. Բ. 266—281.

— 13. Ներսէս արեղա Ռամիկ. քրիստոնյա դարձավ և հաճաքի համար բանտարկվեց Դուինում, 551 թ. Իրեն բանտակից և չարչարակից եղավ Մախոժ կամ Ս. Յիզարուզիա պարսիկը, որ նույնպես քրիստոնյա էր դարձել և որի նախապատկառման 553 թ. պատմությունը գրելով Ներսէսը՝ անցկացրեց Յայսմաւուրքի մեջ.—Յայսմ. փնար. 25. Վրբ. և վկ. Բ. 126, 128. Չամչ. Բ. 256. Հայտպ. 68.

— 14. Ներսէս եպիսկոպոս Բասենոյ և Մարդաղոյ. անդամ Դուինի երկրորդ եկեղեցական ժողովի 554 թ.—Գիրք թղ. ժէ.—բց. Ի Ներսիսի՝ Օրբ. իբ (այլ ձեռ. Ի Ներսայ):

— 15. Ներսէս Ի Մամսոնեան, իշխան. անդամ Դուինի երկրորդ եկեղեցական ժողովի 554 թ.—Գիրք թղ. ժէ.

— 16. Ներսէս սպարապետ Յունահայոց՝ 586—591 թ.—Այրարատ 561.

— 17. Ներսէս վանահայր Գլահայ վանքի. հաջորդ Անգրէտսի (Չ գար).—Մամիկ. ա:

— 18. Ներսէս սեպուհ Վահեռնի. մասնակցեց Մամուէլ Վահեռնու ապստամբության ընդդեմ Մօրիկ (582—602 թ) կայսեր, բայց պատերազմի մեջ սպանվեց.—Սեբ. ժե:

— 19. Ներսէս իշխան, թերևս որդի Ներսես Բասենցու. կոչվում է հունաց մոտ «Ներսէս փոքր»։ կարգվեց զինակիր Յուստինոս Փոքր կայսեր. նա կազմակերպեց Տիրերեան գունդը, որ 16,000 Սկիւթացիներից էր բաղկացած. Մօրիկ կայսրը առավ նրան իբ մոտ Այնքան զինակից անձ էր, որ ժամանակակից Կարիպոս բանաստեղծը կոչել է նրան «ձուլ ոսկի»։ Մօրիկ կայսրը զորք տվեց նրան և Մուշեղ Մամիկոնեանի հետ ուղարկեց Պարսկաստան՝ զահազուրկ Խոսրով Թազավորի օդնության և ճնշելու համար Վահրամ Չորինի ապստամբությունը (591 թ)։ Երբ Փոկասը սպանեց Մօրիկին, Ներսէսը ապստամբեց և գրավեց Ադեսիան։ Փոկասը խարդախությամբ կանչեց նրան իբ մոտ և ողջ ողջ այրեց (603 թ)։—Չամչ. Բ. 297—9, 308—9, Տէր Մահակեան, Հայ կայսերք, հտ. Ա. 37, 40, 81, 96—99, 303, 314: Սեբ. թ (էջ 37) կոչում է նրան «Ներսէս սարատելառ յԱսորւսոց»։ Նույն է որ Lebeau, Hist. du Bas Emptre, հտ. X (ըստ Սեբ. վրդ. Սոկր. յոջ. 89) կոչում է Ներսես կուսակալ Դարայի

և Միջագետքի՝ (տես և իմ Յիրզուսին հայոց մասին, էջ 62)։ Ալիշան, Շիրակ 5 ա համարում է Կամսարական)։

— 20. Ներսէս եպիսկոպոս Բզնունեաց, անդամ Դուինի եկեղեցական ժողովի 607 թ.—Ուխտ. Բ. 1.—Ի Ներսիսի՝ Ուխտ. Բ. 1ր.—նույնը Ներսես Բժովնեաց՝ Գիրք թղ. 1ը.—Ներսեսի Բժովնեաց՝ Գիրք թղ. 1ս.—Ի Ներսիսի Բժովնեաց՝ անդ 1թ.—Ներսիսի Բժովնեաց եպիսկոպոսի՝ Ուխտ. Բ. 1է:

— 21. Ներսէս եպիսկոպոս Վանանդայ. «հաւատոյ ձեռնարկ» տվեց Արրահաժ կաթուղիկոսին 607 թ.—Ուխտ. Բ. 1է. Գիրք թղ. 1ս:

— 22. Ներսէս առաջնորդ Վարազայ վանքի. հաջորդ Մուշեղիկի (չուրջ 640 թ)։—Հայտպ. 232:

— 23. Ներսէս եպիսկոպոս Հարքայ, անդամ Դուինի եկեղեցական ժողովի (645 թ)։—Կանոն. 130, Չամչ. Բ. 345, Տաշեան՝ Տուր. 654:

— 24. Ներսէս Գ Շինոզ, կաթուղիկոս հայոց 641—661 թ. (ըստ Բ. Առաքելեան, Տեղեկ. Արմֆանի 1941, № 1, էջ 65 մակվան տարին է 662 թ)։ Հաջորդել է Նղրին։ Տայոց Իշխան գյուղից էր. մանուկ հասակից մեծացել էր Յունաց երկրում և լավ հունարեն սովորել։ Մառայել էր սկզբում իբրև զինվորական և ապա կրոնավոր դասնալով՝ Տայոց եպիսկոպոս կարգվել։ Կաթուղիկոսության միջոցին նետամուտ եղավ ավերակները նորոգելու. շինեց Դուինի Ս. Մարգարե, Արաաշատի Ս. Գրիգորը, Վաղարշապատի Ս. Աստուածածինը, Վասպուրականի Չորոյ վանքը (Ուռե. 75), իսկ բուրբից հուշակավորը՝ Չուարթնոց եկեղեցին, որ ըստ Թարամանեանի, Հայ ճրտորդ. 258 շինել է 643—653 թվերին (ինք տարվա մեջ)։ Այս շինարարությանց պատճառով էլ կոչվում է Միւնոյ Դումարից Դուինի հինգերորդ եկեղեցական ժողովը 645 թ, և ապա վեցերորդ ժողովը 648 թ, ուր մերժվեց Բաղկեղունի ժողովը։ Երբ Կոստանդին կայսրը եկավ Կարին, կաթուղիկոսը համաձայնվեց լինել քաղկեդոնիկ, զնաց կայսեր հետ Պոլիս և դառնալով Հայաստան, քաջվեց Տայք 653 թ։ Այստեղ մնաց մինչև Թեոփոսոս Ռշտունու մահը 658 թ, որովհետև նրանից շատ էր վախենում իբ դավանափոխության համար։ 659 թվին նորից դարձավ իբ աթոռ և բունեց Յունաց կողմը։ Մուսվիհի ժամանակ դարձյալ անցավ Արարների կողմը և մեռավ 661 թ։—Սեբ. իբ, իզ, եղ, խզ, ծ. Կանոն. 129. Գիրք թղ. ժէ. 24. գ. Կղկնա. Գ. ժե.

Մամիկ. 55. Եզն. եր. 268. Գինայ. 271. Յն. կթղ. ժթ, ի. Յն. կթղ. հյր. 275. Ասող. Բ. բ, գ. Մամ. անեց. 81, 83. Մխ. անեց. գ. Մխ. այրիվ. 21, 65. Միխ. աս. իթ (=իւ). Կիր. 34, 50. Վրդ. լե, լզ, խզ. Յայսմ. ապր. 29. Օրբ. հա. Ուտհ. 75. Սիմ. ապար. 126 (կոչում է ներսես Տայեցի). Զբր. սարկ. Գ. 3. Առաք. պատմ. 479.—սեռ. ներսեսի, ներսեսի՝ Գիրք թղ. ձէ. Յն. կթղ. ժթ, ի. Կիր. 35. Վրդ. աշխ. 508. Յայսմ. փեար. 26, ապր. 29. Հայսպ. 230. Օրբ. լէ. Մխ. այրիվ. 63. Տաթև. հարց. 544. Սիմ. ապար. 125, 127.—ներսեսի՝ Յն. իմաստ. 29. Մամիկ. 56, 59. Մեր. խ, խէ. Կզկնտ. Բ. լը. Վկ. հմզ. 61. Արծր. Գ. իբ. Ասող. Բ. բ. Վրդ. լզ. Վրդ. աշխ. 513. Մամ. անեց. 107.—բց. ի ներսեսի՝ Մամ. անեց. 104. Օրբ. ժմ. 11.—ի ներսեսի՝ Գիրք թղ. ձէ.—Վրաց աղբ. Ա. 46 (կոչում է ներսես Իշխաեցի), 47, 78, 80, 100.—Չամչ. Բ. 344—369. Ազգապ. 707—746.—ներսեսի քաղաքականության մասին խոսում է Սեդրակեան, Պատկերյարգութ. 178—184.—Չուարթնոցի ճարտարապետության մասին խոսում է հայ ճարտարապետության մեծագույն վարպետ Թորոմանեանը, Հայ ճարտ. որից մեջ եմ բերում հետևյալ տողերը. «Համարձակ կարելի է ասել, որ Չուարթնոցն իր ոճով և շինելակերպերով միակն է ճարտարապետության ընդհանուր պատմության մեջ, քանի դեռ չէ գտնված իր նախորդը որևէ երկրամասի վրա» (Հայկ. ճարտ. 90 բ) ...արդյունքը հրաշալի է. անար ճարտարապետը հայկական նվիրագործված խաչածևը հունական բույրակին հետ ներդաշնակորեն պատշանեցնելու համար արտակարգ յանդգնության հետ եզակի հանճար ի գործ դրեր է ի մեծ զարմացումն այսօրվան մեր գիտական աշխարհին (էջ 172բ)։ ... կա ճարտարապետական այնպիսի մեծություն մը և արվեստագիտական այնպիսի հմտություն, որ համաշխարհային ճարտարապետության մեջ հազվագյուտ օրինակ և պսակ է հայու ստեղծագործական տաղանդին (էջ 175 բ)։—Շարակառնների կառնավորության մասին «էջմիածին» 1945 թ. № 5, էջ 47։

- 25. Ներսէս իշխան հայոց, հաջորդեց Գրիգոր պապրիկ Մամիկոնեանին (№ 39), որ նստել էր «661—682 թ» և մեռել է 685 թ.—Մխ. անեց. Գ.
- 26. Տէր Ներսէս, շինել է Բագուանի եկեղեցին 641—660 թվերի միջև։—Մխ. այրիվ. 66. (Մ'ւմ է տկնարկում. պետք է կարծել, որ Ներսէս Գ Շինող կաթողիկոսն է)։
- 27. Ներսէս Ա կաթողիկոս Ազգանից 689—713 թ. նա-

խապես կոչվում էր Բակուր (№ 10). եղավ եպիսկոպոս Գարգմանի և ապա Վարազ-Տրդատ իշխանի կնոջ՝ Սպառանի աջակցությամբ եղավ կաթողիկոս, իբր հաջորդ Նդիազարի, բայց ասանց հայոց կաթողիկոսից ձեռնադրություն ստանալու 700-ական թվերին հարում է քաղկեդոնական դավանանքին և համարում ուղղափառներին։ Ազգանները դիմում են Հայոց Նդիա կաթողիկոսին («703—717 թ.») և երբ սրա հորդորները զուր են անցնում, Նդիան դիմում է Արարներին, զորք է բերել տալիս, զնում է Պարտաւ, ուր կաթողիկոսին շղթայի զարնելով՝ քշում է Դամասկոս «713 թ», ուր և մեռնում է։ Սրան հաջորդեց Միմէոն Ա.—ներսես՝ Կզկնտ. Գ. գ, դ, զ.—թ, իգ. Յն. կթղ. իբ. Կիր. ը. Վրդ. լը. Միխ. աս. իթ (=իւ). Մխ. այրիվ. 24. Տաթև. հարց. 545. Օրբ. ծա. կը, Օրբ. հկն. ժբ. Հայսպ. 384.—ներսես-Բակուր՝ Ասող. Բ. բ.—սեռ. ներսեսի՝ Գանոն. 201. Կիր. ը.—ներսեսի՝ Գանոն. 201. Կզկնտ. Գ. գ, է.—թ, ժա, իգ. (չունի էմին). Յն. կթղ. իբ.—բց. ի ներսեսի՝ Կզկնտ. Գ. գ.

— 28. Ներսես Միւնեաց տէր. կարգավորեց Յովակիմ եպիսկոպոսի օրով՝ Միւնեաց ավանների միջև ծագած նախազանական կռիվը (Ը դարի կեսին).—սեռ. ներսեսի՝ Օրբ. ժա (1 ձեռ. Ատրմերսեհի.—տպ. Թիֆլիսի 1911, էջ 48 գրված է Ատրմերսեսի։ Գովազանագրքերում չկա ներսես իշխան)։

— 29. Ներսէս ոմն. հիմնել է Վենետիկ առաջին երկու եկեղեցիները (Բտալական) Ս. Թէոդորոս և Ս. Գեմինիանոս. իբ եղբայրն էլ նույն եկեղեցու եպիսկոպոսն է եղել (Թ դարի սկիզբը).—Ալիշան, Հայ-Վենետ. 12։

— 30. Ներսէս կրոնավոր ոմն, որ Պետրոս Գետազարծ («1019—1058 թ») կաթողիկոսի դեմ ծանր ամբաստանություններ է արել և որի համար Մագիստրոսը (†1059 թ) գրել է իբ Ց-րդ թուղթը։—Մազ. թղ. ը.—ներսեսի՝ անդ. Սա է որ կոչվում է ներսես Կատաղի՝ Տաշեան, Տուց. 158, 1135 գ։

— 31. Տէր Ներսես ոմն, հիշված է Դոնավարդի (Արցախ) մի խաչքարի արձանագրության մեջ 1071 թ.—Արցախ 131։

— 32. Ներսէս գրիչ. օրինակել է Աւետարանը 1111 թ.—Ձեռ. կարին 17։

— 33. Ներսէս եպիսկոպոս Դրազարկի վանքի. սրա օրով՝ Բարսեղ առաջնորդը Պոլսից բերել ավեց Կաթողիկեայց Մեկնութիւնը և Թարգմանել ավեց Գրիգոր զգրին։ Բայց Թարգմանությունը լավ չգտնելով՝ ներսէսը նորից խմբագրեց, Բարսեղ

առաջնորդի մահից հետո, 1163 թ.—Միսուան 516 ա. Զարբ-
Հին գլ. 707:

— 34. Ներառն Գ Շնորհալի կամ Կլայեցի. կաթուղիկոս հա-
յոց «1166—1173 թ». ծնվել է 1102 թ. որդի Ապիրաա իշխանի-
Գրիգոր Գ Պահլավունի կաթուղիկոսի կրտսեր եղբայրն էր, որ
28 տարեկան հասակում զարգապետ ձեռնադրվելով՝ իր եղբոր
օգնականն ու գործակիցը դարձավ: Ապա դարձավ Մամեստիայի
եպիսկոպոս, բայց մշտապես մնում էր Մովսիս հայրապետանոցում,
այսպես չառձկլայ, ուր փոխադրվեց կաթուղիկոսարանը «1149 թ»:
Մերձաթյան ժամանակ Գրիգորը իր ձեռքով կաթուղիկոս օձեց
Ներսէսին «1166 թ», երբ նա 64 տարեկան էր: Զբաղվեց հայ և
հույն եկեղեցիների միութան խնդրով, որի համար բազմաթիվ
ժողովներ գումարեց և երկար թղթակցություն ունեցավ Յունաց
կայսեր և նրա ներկայացուցիչների հետ: Հարցը ընդհատվեց
Ներսէսի մահով «1173 թ»: Ունի բազմաթիվ գրական գործեր,
որոնցից հիշենք՝ Ընդհանրականը, Թուղթը, Ներբողեան հրեշա-
կապետաց, Ասենաբանութիւն, Ճառ ի գալուստն Գրիստոսի,
Մեկնութիւն Մատթէի, Մեկնութիւն Եօթն Կաթուղիկեայց, Մեկ-
նութիւն Սանմանաց գրոց, Հաւատով խոստովանիմ, Շարական-
ներ, Երառ ժամերգութեան, մասեր ժամագրքում, Յիսուս որդի,
Ողբ Եղևսիոյ, Վարք Մեծին Ներսէսի, Վիպասանութիւն (սաս-
նավոր Պատմութիւն Հայոց), Բան հաւատոյ, Յաղագս Երկնից
և զարդուց նորա, Մեկնութիւն Առակաց, Տաղեր, Առակներ և
հանելուկներ են (տես Զարբ. Հին գլ. 621—641, թրգմ. 348,
Յոջանանան՝ Հետազոտ. նախն. ոմկ. Ա. 57—67, Աւեր. Լիակ.
Վրք. սրբ. Ե. 330—343, Չամչ. Կ. 25—26, 52—55, 62—111.
Ազգագ. 1390—1446. Պալճեան 30—43, Տաշեան, Յուց. 1134—5.
— իր կենսագրությունը՝ Վրք. շնորհ. տղ. Վենեա. 1854 (Սո-
փերք ժԴ), գրված 1240 թ.—ընդարձակ կենսագրություն և ու-
սուցանասիրություն է Ալիշանի «Շնորհալի և պարագայ իւր», Վե-
նետ. 1873, էջ 1—538.— Շնորհալու գրել ավանձ մի Ձեռագիր
Աւետարանի մասին տես Թորոս աղբ. Ա. 115, ուր կա նաև ներ-
սիսեանց աղագրանությունը—Եարգախանք է Շնորհալու սեռոնի
հիշը, իբր թե իր մագաղաթի վկայականով և իր կնիքով կնքված
Ոժէ=1168 թվին և թաղված, ապա գտնված Խուլէի վանքում
(Թորոս աղբ. Բ. էջ 351—3)։—Շնորհալու և Թէորիանոսի միջև
եղած հույն-հայկական կրոնական վիճարանությունը երկարու-
քեն տես Պալճեան 204—266: Իր վիճարանության մասին Աստ-

րոց հետ տես Տէր-Մինասեանց, Հայոց եկեղ. 260—280: Իր դա-
վանաբանական գաղափարների մասին տես Տէր-Մինասեանց,
տնք. էջ 301—312:—Իր գրած ստույգ և անստույգ շարականների
մասին տես Ամասունի, Պարականոն շարականներ, էջ 60, 67,
74 և հաճախ (տես էջ 197 ցանկը)։—Շնորհ. չփ. էջ 158, 162,
223, 225, 276, 322, 340, 354, 362, 373, 391, 401. Վիպ. 1536.
Շնորհ. ընդհ. 1. Շնորհ. պատ. 86, 109, 144, 157, 159, 167.
Շնորհ. թղ. 207, 209, 223, 323. Ողբ Եղևս. 1009. Շնորհ. մաթ.
16 (կոչված է միայն Շնորհալի). Շար. (սկիզբը հիշված իբր հե-
ղինակ. իսկ իբրև ծայրանուն՝ գտնում ենք իՍ, իՐ, ԾՐ, ՊՐ, Ինչ-
պես և Նորաստեղծեալ (էջ 439), Նահապետին Աբրահամու (էջ 445)
և Նայեաց սիրով (էջ 445) շարականների վրա)։ Լմբ. 213. Լմբ. շն.
466, 468—473, 491. Լմբ. մատ. 535. Վրք. շնորհ. 30—83 (հաճախ)։
Գր. տղ. 76. Մխ. անեց. դ. Վրք. ից. ա. 349. Ոսկ. գծ. 53, 71, 72.
Միխ. աս. իզ (= իե), իէ (= իզ), իթ (= իը). Կիր. 63, 67, 69. Վրք-
կղ. հե. Մխ. ալբիվ. 21, 79. Օրբ. կէ, հա, Օրբ. ժմ. 18, 19. Երզն.
մաթ. 107. Մ. մաշտ. 336ա. Ճշ. 474. Ժմ. 407. Յայսմ. նոյ. 8, մրտ.
19, յունիս 13, յուլ. 24, օգոստ. 5. Սամ. անեց. 117, 138—9. Կրպա-
նարգ. յոջ. Հեթ. ժիկ. Սմբ. պամ. 100, 102, 114. Պամ. լմբ.
227—8, 236. Տաթև. ձմ. Յխա? Տաթև. հարց. 221, 251, 270,
353, 467, 518, 637, 641—2, 685, 687, 695 (սրանցից ոմանք
կարող են լինել Լամբրոնացին). Առաք. լծ. սահմ. 240, 473, 570,
585, 599. Իրնդ. 303, 400. Մին. համդ. 122. Առաք. պամ. 335.
—Ներսիսեանի՝ Վրգն. աշխ. 526. Պորգ. 187. Ժմ. 947.—սեռ.
Ներսեսը կամ Ներսեսի՝ Շնորհ. չփ. էջ 7, 267, 310, 321, 323,
326, 349, 351, 354, 361, 363—6, 371, 375, 377, 380, 388, 396,
398—9, 402, 404, 421, 431, 436—7, 452, 463, 475, 477—8,
485, 493, 560. Շնորհ. թղ. 311. Շնորհ. ստեփ. 295. Շնորհ.
սահմ. 287, 318. Ողբ եղևս. յոջ. և յիշատ. Լմբ. 93. լմբ. ժք
մարգ. էջ 5 (ովս. ա. 1). Սկև. լմբ. 11. Գր. տղ. 5. Միխ. աս.
իզ (= իե). Վրք. շնորհ. 8, 10, 75, 81, 82. Կիր. խը. 61. Վրգ-
հթ. (հրտր. էմիսի). Պարգ. 581, 669, 706—7. Վրք. ից. ա. 348
—9. Յայսմ. սեպա. 25, նոյ. 8, յունիս 13, 19, օգոստ. 5. Օրբ.
ժմ. 22. ЗАРН 1, 206. Տաթև. հարց. 225. Իրնդ. 303. Միմ. ապար.
22 (ակնարկում է Շնորհալու Վիպասանութիւնը).—Ներսիսի՝
Շնորհ. չփ. էջ 167, 231, 279, 303, 341, 363, 365, 370, 374,
376, 379, 412, 426, 464. Վիպաս. 42. Շնորհ. ընդհ. 1. Շնորհ.
պատ. 85, 109, 120, 144—5, 154, 157, 160—1, 166, 180. Շնորհ.

Թղ. 205, 207, 309, 211, 213—4, 216—8, 223, 230, 240, 289, 296, 329. Շար. լԹ. Զարբ. Թրգմ. 341, 565. Վրք. շնորհ. 74, 81, 83. Հմբ. 158. Հմբ. շն. 461. Մխ. դա. Ա. 4. Մխ. աս. իզ (=իե), իե (=իզ). յաւել. Սամ. անեց. 139. շար. 143—4, 164. Ոսկ. ներք. լս. 826. Սմբ. պամ. 108, 115. Վահր. ոս. 185. Ճշ. 214, 294, 595, 601, 662. Գարգ. 690, 706. Ժմ. 25, 33, 41, 84, 104, 141, 452, 557, 813, 887, 946. Օրբ. կր. Առաք. պամ. 333.—բց-ի ներսեհ՝ Շնորհ. սրգ. 3. Շնորհ. չփ. էջ 300. Վրք. շնորհ. 35.—ի ներսեհ՝ Շնորհ. չփ. էջ 277, 304, 313, 445, 456, 462. Եր-նորհ. պամ. 87, 160, 162, 182. Շնորհ. սրգ. 4, 53. Հմբ. շն. 489. Վրք. և Վհ. Բ. 299. (Զարբ. Թրգմ. (724), 725. Վահր. ոս. 218. Յայսմ. նայ. 8. Առաք. պամ. 333, 335.—գրծ. ներսիսի՝ Վրք. շնորհ. 46.—Շնորհալիճ՝ Զուգ. 9.—Չամչ. Գ. 18—111. Ազգապ. 1399—1446.

— 35. ներսէս եպիսկոպոս և մետրապոլիտ Գուստ, Թարգ-մանեց Նեղոսի Իռքսապատոի Կարգազրուծիւն պատրիարքական աթոռոցն՝ 1179 թ.—սեռ. ներսիսի՝ Նեղ. դոքս. 33.—Զարբ. Թրգմ. 560.

— 36. ներսէս արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Սկևռայ վանից, հրամայեց Սամուէլ գրչին օրինակել Լամբրոնացու Մեկնութիւն Սաղմոսաց են, որ Լոն թագավորը ընծա ուղարկեց Հաղթատի վանքը՝ ՈՒԼԹ=1190 թ.—Ձեռ. Կարին. 148.

— 37. ներսէս եպիսկոպոս Զահան գավառի. օգնեց Լամբ-րոնացուն դանելու համար ավազակներից հափշտակված «Մեկ-նութիւն պատարագի» աշխատութիւնը 1192 թ.—սեռ. ներսեհի՝ Հմբ. մատ. 557:

— 38. ներսէս եպիսկոպոս Կապանի 1193 թ.—Սիսուան 192 ա:

— 39. ներսէս որդի Հեթում Ա-ի և եղբայր Լոն Գ-ի. շեղե եպիսկոպոս Հայաստանի» (Դարգել 16).—շփոթում է ներ-սեռ Լամբրոնացու հետ:

— 40. ներսէս Լամբրոնացի, Լամբրոնի իշխան Օշին Բ-ի (գավաճանն) որդին էր. մայրն է Շահանդուխտ Գահլաուռնի՝ զուտոր Շահան. Զորավարի՝ եղբոր ներսէս Շնորհալու: Մնվել է «1153 թ». աշխարհական անունն էր Սմբատ: Մոր ուխտական զավակը լինելով՝ նվիրվեց Սկևռայ վանքին: Աշակերտել է Յով-հաննէս վարդապետին (Ջ 181) և Ստեփաննոս Յակովկացուն: Սովորեց հունարեն, լատիներեն, հավանաբար նաև ասորերեն և

երբայքսն (Սիսուան 90 ծան.), ինչպես և եկեղեցական գրա-կանութիւն: Եկեղեցասեր, գրասեր և աղքատասեր՝ ստացել էր իր հայր Օշինից 30,000 ոսկի դահեկան. սրա 1/3-ը ծախեց եկեղեցական սպասներ գնելու, 1/3-ը գրքեր օրինակել տալու և 1/3-ը բաժանեց աղքատներին: Սովորութիւն էր արել ամեն 1/3-ը բաժանեց աղքատներին: Սովորութիւն էր արել ամեն շորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը Տարսնի եկեղեցու դռան, 300, 300, մինչև իսկ 400 աղքատների հաց ու բակլա բաժանել: «1168 թվին», երբ դեռ 15! տարեկան էր, ձեռնադրվեց վարդապետ՝ ներսէս Շնորհալու ձեռքով, և «1175 թվին», 22 տարեկան հա-սակում, ձեռնադրվեց եպիսկոպոս Տարսնի՝ Գրիգոր Դ Տղայ կաթողիկոսից և նստավ առաջնորդ Սկևռայ վանքի: Լոն Թ ուղարկեց նրան Գրիգոր կաթողիկոսի հետ պատգամավոր Գեթ-մանացոց Յրեղեբիկոս կայսեր մոտ: Լամբրոնացին հայտնի է կրոնական հարցերում ցույց տված իր ազատախոնութիւնը որով և նա մոտիկ էր զգում իրեն թէ հույն և թե լատին դա-վանութիւն, և սրանով էլ իր դեմ հանում պանդանոզականնե-րին: Իր խոսքերն են. «է ինչ հայն որպէս լատինացին, և լա-տինացին որպէս զհելլենացին, և հելլենացին որպէս զգերպոս-ցին, և եգիպտացին որպէս զասորին» (Թողթ առ լս. էջ 220)» Մեր արդի կաթողիկ հայերը համարելով նրան զուտ կաթողիկո-սացած հայ, գերհռչակում են նրա արժանիքները: Բայց որքան տարբեր է Ազգապատումի քննադատականը, մանավանդ էջ 1516» Այս զբվածքը կարգալով չի կարող որևէ լուրջ մտածող չձախ-նակցել հեղինակի պաշտպանած մտքերին: Ունեցել է անսպաս-արական գործունեութիւն. իր գործերն են՝ Առնարանութիւն, Թարգմանութիւն Յովհաննու յայտնութեան, Թարգմանութիւն Յովհաննու յայտնութեան (վերջինս իր Թարգմա-նածը չէ. այլ Յերապոլսի Կոստանդին մետրապոլիտի, որ Գրիգո-րիս կաթողիկոսի հրամանով Թարգմանեց նույնը հունարենից և ն. Լամբրոնացին գրի առավ Հոռովայում «1179 թ». աճա-Ձեռ. Արգ. յովհ. 157—9), Խորհրդածութիւնք ի կարգս եկեղեց-ւոյ, Մեկնութիւն աղօթից պատարագի («1177 թ»), Մեկնութիւն Հայր մերի, Տէրունական առածք, Մեկնութիւն շէր ընդ եղբարս՝ հաճախեան Յովհաննու, Մեկնութիւն Աբարածոց, Սաղմոսաց, Ա-ռակաց, Ժողովողի, Իմաստութեան, Երգ երգոցի, Երկոտասան ժողովուրդից, Դանիէլի, Յովհաննու (անս Ձեռ. Քաւր. 127), Մա-թէի, Լուծմունք Կաթողիկէից, Գիրք մարգաղաղութեան? Անու-անք քաղաքաց շինողաց (ասորի Ապուսայիգ բժշկի ինգրանօք):

Մեկնութիւն ութ խորհրդոց (Աստուծոյ ճշմարտութիւն խնդրանք), Հարցաքննութիւն առ Օրէստոս Բրիտանացի, Գլխակարգութիւն յունաց, Խնդիրք հայոց, Ճառ հոգեգալստեան, Համբարձման, Վերափոխման (ապ. Ոսկեան, Մատ. քնն. 76—119), Անասակ որդին, Կանոն Ջրորհնեաց (որ ինքն է կազմել և մտցրել Մաշտոցի մեջ ըստ Ձեռ. Հալէպի, Բ. էջ 80 ր), Թուղթ առ Լևոն արքայ, Գատասխանի թղթոյն Տուտէորդոյն և Ձորագետացոց, Թուղթ ուղղեալ Յուսկան ճգնաւորի յԱնտիոք, Վարք Գր. Նարեկացոյ, Գովեստ և կենսագրութիւն Ն. Շնորհալուոյ, Շարականներ (տես Ամատունի, Գարականոն շար. 113), Տաղաչափութիւն Բարձրացուցէք ճառին Իաւիթ Անյաղթի?—Թարգմանել է Լատինական Գատարագամատոյցը (որ հրատարակեց Գաթրճեան, Գորգմատ. էջ 451—466), Գրիգոր Մեծ պապի Տրամախօսութիւնք (բայց ոչ թե բնագրից, այլ հույն թարգմանութեան վրայից ըստ Սարգիսեան՝ Ձեռ. Վենետ. Բ. 1167)։—Իր արտագրած ձեռագիրնեցից հիշատակելի են Գարիգի Ազգ. մատ. № 27 Նոր կտակարանը (Manus. bibl. nat. էջ 14=Սիսուան 87) հունարեն և հայերեն լեզուներով, Կիւրդի Գարայմանց գիրքը (արտագրել է 1175 թ. մի նմուշ տես Սիսուան 87 և REA 8, 27—29)։—Կոստանդին (№ 26) գրչին գրել է տվել «անգերագանցելի» գեղեցկութեամբ մի Աւետարան 1193 թ. (տես Ձեռ. Վենետ. Ա. 557), մի Նարեկ՝ Գրիգոր գրչին 1173 թ. (Շողակաթ 196)։—Իր կենսագրութեանը տես Գտմ. լմբ. և Սկևռ. լմբ. նաև Լմբ. էր ընդ եղբ. էջ 157—9. Իր գործերը տես Տաշեան, Տուց. 1133—4. մեռել է 1198 թ., 45 տարեկան հասակում և թաղվել Սկևռայ վանքում։ Խաչատուր կրօնավորի սրտատուչ ողբը իր մահվան վրա տես վերը, հտ. Բ, էջ 469—472։—Լմբ. մատ. 192. Լմբ. առակ. (195), 428. Լմբ. յայտ. յիշ. 85. Իմ. խօստ. յիշ. Շնորհ. պտճ. 199. Սկևռ. լմբ. 3, 70—82. Կիր. 63, ա. Վրդն. սղ. յոջ. Մխ. այրիվ. 79. Սամ. անեց. շար. 145. Գտմ. լմբ. 227—8, 237. Սմբ. պտմ. 108—9. Օրբ. ժմ. 23. Գորգ. 405. Յայմ. յուլ. 17. Շար. (սկիզբը եիշված իբր հեղինակ). Տաթե. ձմ. գ, խե, խը, ձա, ճղ. Տաթե. ոսկիվ. 429. հարց. 512, 637, 687, 706, 781. 85. արճիշ. 7. Ոսկ. գծ. 44, 49. Թարոս աղբ. Բ. 443, ՀԱ 1898, 246 ր.—սեռ. Ներսեսի, Ներսեսի՝ Լմբ. 93, 95, 207, 249. Լմբ. մատ. 1, 556. Լմբ. առակ. 1. Լմբ. ժբ. մարգ. էջ 5 (սղմ. ա. 1). Լմբ. յայտ. (խօրագիրը). Լմբ. անաս. 127. Լմբ. էր ընդ եղբ. 3. Լմբ. օր. 5. Սկևռ. լմբ. 4, 61. Վրդն. սղ. յոջ. Յայմ. յուլ. 17. Նուպ. 107.

—Ներսիսի՝ Լմբ. 290. Լմբ. շն. 461. Լմբ. յայտ. յիշ. (տես և Տ. Մուրատ, Յայտ. յովհ. էջ ձիա). Լմբ. օր. 15. ZAPh 1, 204. Գտմ. լմբ. 224, 227, 233—4. Ճշ. 466.—բց. ի Ներսիսի՝ Լմբ. 207. Լմբ. ածած. 360 (= Ոսկեան, Մատ. քնն. 76), 85. արճիշ. 118. Վլ. գէ. 60.—ի Ներսիսի՝ Գտմ. լմբ. 240.—Չարբ. Հին դպր. 91, 92, 648—661, 785, թրգմ. 205, 221, 301—3, 345, 359, 360, 390, 448, 464, 500, 513—4, 518, 521, 539, 551, 560, 573, 606—7, 731, 754—5, 763. Աթան. յոջ. ժգ—ժե. Յոզանեան՝ Հետազոտ. Բ. 498. Հայապ. 413—435. Աւգեր. Լիակ. վրբ. սրբ. Ե. 344—353. Չամչ. Գ. 88—95, 407—411, Սիսուան 86—97. Հայկ. աշխատ. Ֆեթթեբի, էջ 46—51. Ալիշան՝ Շնորհ. 281—6. Macler, Manus. bibl. nat. էջ 21.—Չամչ. Գ. 88—167, 407—411. Ազգապ. 1514—24.

— 41. Ներսէս, ուսուցիչ Բարսեղ գրչի, որ օրինակեց Աւետարանը 1200 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 548:

— 42. Ներսէս նվիրատու ձեռագրի 1204 թ.—Հայապ. 450:

— 43. Ներսէս քահանա, որդի Մարիամի՝ քրոջ Ներսէս Լամբրոնացու։ Իր քեռու մահից հետո (1198 թ) աշակերտեց Գրիգոր Սկևռացուն, որից խնդրեց գրել նրա ներբողեանը։ Արտագրել է Լամբրոնացու Գատարագամակնիչը՝ 1205 թ. (Սիսուան 84 ա)։ Գրել է Լամբրոնացու վրա մի երկ՝ ըստ Չարբ. Հին դպր. 709.—Չամչ. Գ. 88. Սիսուան 84, 99. Չարբ. Հին դպր. 716. Սկևռ. լմբ. 4. Տաշեան, Տուց. 477:

— 44. Ներսէս միաբան Սկևռայ վանքի, ընկերակից Սամուէլ Սկևռացու, որ գրել է Ն. Լամբրոնացու վարքը (Չարբ. Հին դպր. 702)։

— 45. Ներսէս, հրամայող Ղազարայ վանքի 1204 թ. (Հայապ. 449)։ Մի քանի ընկերներով գնացին Սլաթ, ուր գնեցին գերի ընկած մի մեծ Տօնական, 1206 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 472:

— 46. Ներսէս վարդապետ, առաջնորդ Կենտու վանքի. հաջորդեց Գրիգոր Մոնոնիկին. անդամ Չարբ. սպասաւորի գումարած կրօնական ժողովի Անիում, 1209 թ.—Կիր. գ. Այբուբատ 262, 267:

— 47. Նորսէս վանահայր Նորսեսի անապատի, Մուշեղկայ գյուղում 1210 թ.—Գաբրիան, Ուսում. 231. (Նույնը ունի Շողակաթ Ա. 98, բայց ՈՓԹ=1170 թվին՝ փոխանակ ՈՄԹ=1210 թ)։

— 48. Ներսէս, քահանայ հայր Յովնանէսի և Բարսեղ վանականի. այս երկուսը Հայրապետ քահանային գրել տվին մի

Աւետարան՝ Սեբաստիա 1211 թ. բայց նրանց մահից հետո Աւետարանը ժառանգեց Ներսէսը:—Շողակաթ 198:

— 49. Ներսէս քահանա, եղբայր Մելքիսեդեկ եպիսկոպոսի, որ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքում մի խաչքար է կանգնեցրել 1212 թ.—Տըվըլէ, Ուղև. Ի Փ-Ասիա, Վիճնա 1892, էջ 55:

— 50. Ներսէս, առաջնորդ Հայրավանքի. պաշտոնավարում էր Յովասափի հետ. հիշված է 1213 թ.—Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 436:

— 51. Ներսէս, աշակերտ Թադէոս վարդապետի, որ էր միաբան Հաւուցթառի. Ներսէսը այդ ժամանակ դեռ պատանի էր 1214 թ.—Այբարատ 356, Ձեռ. Վեներա. Ա. 593:

— 52. Ներսէս կամ Նորագես քահանա Սեբաստացի, որդի Բարսեղ երեցի. գրել է մի Աւետարան 1222 թ.—Տաշեան, Յուց. էջ 558:

— 53. Ներսէս եպիսկոպոս Տարսուսի, 1198—1230 թվերի միջև:—Միսուան 271 բ:

— 54. Ներսէս փրկիսոփա, որ Սարգսի և Ստեփաննոսի հետ կալվածներ է նվիրել Մեծարանց վանքին, 1250 թ.—Բանասէր 1901, 144:

— 55. Ներսէս, հայր Յոհանէս գրչի, որ սիր Լևոնի համար օրինակեց Աւետարանը՝ Կիլիկիա 1256 թ.—Ձեռ. Վեներա. Ա. 448:

— 56. Ներսէս, իր կնոջ հետ միասին Լիանոսի վանքում թողել է մի արձանագրութիւն, 1258 թ.—Պարակեանք 59:

— 57. Ներսէս, միաբան Ակնբրի վանից, հոգևոր եղբայր Դաւիթ Բջնեցու, որ օրինակեց Ագաթանգեղոսը 1261 թ.—Կրար. Ազաթ. 1909 թ. յոջ. էջ Լ:

— 58. Ներսէս Բ. կաթողիկոս Աղուանից 1235—1261 թ. հաջորդեց իր եղբոր՝ Յովհաննէս Ե կաթողիկոսին. նստում էր Խամշի վանքում. ինքն է որ ձեռնադրել է Հաղբասի Յովհաննէս Գ եպիսկոպոսին. 1240 թվին օծեց Գանձասարի վանքը. հրավեր ստացավ և գնաց Մուղան՝ Չարմաղանի ասորի կնոջ՝ Նլթի խոթունի մոտ, որից և պատիճներ ստացավ. ստորագրել է Սսի «1243 թվի» եկեղեցական ժողովի կանոններին՝ «1246 թ». նույն թվին այցելել է Խորանշատի վանքը՝ Վանական վարդապետին (Արձ. Տեղեկ. Արմֆանի 1940 թ. № 4, էջ 177). ներկա էր Վանական վարդապետի թաղման հանդեսին «1251 թ». իրեն հաջորդեց Ստեփաննոս Դ կաթողիկոսը:—Կիր. ը, իթ, լէ, խա, ծա, կա.

Վրդ. դե. յիշ.—տեա. Ներսէսի՝ Կիր. լա, ծգ.—բց. ի Ներսէսի՝ Կիր. 56.—Արձ. Շահաթ. Բ. 371—2, Արցախ 173, 192.—ՊԱՊ 1909, 425. Ձեռ. Դաղեան, Ա. 89 բ. Չամբա 77:

— 59. Ներսէս գրիչ, Արքակազնում օրինակել է մի Աւետարան 1266 թ.—Միսուան 253 բ (բայց տես Շարժաղ):

— 60. Ներսէս վարդապետ, վախճանված է եղել 1268 թվին և թաղվել Խոր-Վիրապում: 1689 թվի նորոգութեան ժամանակ, բացվել է տապանը և գուրս է եկել վարդապետի «լիակատար պատմութիւնը կոնզակում» (Ջբր. ազուլ. 81):

— 61. Ներսէս եպիսկոպոս, հիշված է Արցախի Վարանգա գավառի Հնցի գյուղի եկեղեցու երկու արձանագրութեան մէջ՝ 1270 թ.—Արցախ, էջ 125—6:

— 62. Ներսէս, հայր Բասիլ գրչի, որ Խորին անապատում (Կիլիկիա) օրինակեց մի մեծ Ճառքնտիր, 1270 թ.—Ձեռ. Վեներա. Բ. 236:

— 63. Ներսէս վարդապետ, առաջնորդ թիւ ավանի եկեղեցու. գնաց Երզնկա՝ հայտնելու համար Ս. Ներսէսի մասանց գյուղաւը «1273 թ».—Պատ. յյա. ներս. 50:

— 64. Ներսէս, որդի Յովհաննէս իշխանի Երզնկայի և թոռն Սարգիս արքեպիսկոպոսի Եկեղեցաց գավառի՝ 1269 թ. (Ճ. Մուրատ, Յայտ. յովհ. էջ յեկ և ն և Խալաթեան, Մնաց. էջ դ, ե). հիշված է 1273 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 294 (ավելին տես Գրիգոր Ն 333):

— 65. Ներսէս կրօնավոր. Մեծքարի վանքում, Թորոս սարկավազին գրել է տվել մի Աւետարան՝ 1260 թվից մի քիչ ուշ (Միսուան 196 բ): Նույն Թորոս սարկավազին, իր և իր ուսուցիչ Յակոբ արքեպիսկոպոսի ծախսով, Մեծքարի վանքում գրել է տվել նաև Նոր կտակարանը 1274 թ.—Ձեռ. Կես. ածած. 63 ա:

— 66. Տեր Ներսէս Տէր Սուքիասեանց, շինել է Արցախի Արաբբոջ գավառի Դաստազիւլ գեղի եկեղեցին 1276 թ.—Արցախ, էջ 233:

— 67. Ներսէս սարկավազ, գրիչ. օրինակել է Յովհաննէս Սարկաւազի երկերը 1279 թ.—Ձեռ. էջմ. № 540:

— 68. Ներսէս վարդապետ, որ իրեն և իր աշակերտ Յսայիի համար Լուսեր գրչին գրել տվեց Եզնիկը, 1280 թ.—տես իմ Գնն. և հմտ. Յզնիկայ, էջ 4, 7: [Իրավունք ունիք կարծելու որ այս Ներսէսը Գլաձորեցին է (Ն 70) և ախ Յսային էլ Նչեցիցն]:

— 69. Ներսէս եպիսկոպոս Ամարտի. ուխտի է եկել և նը՝ վերներ արել Գանձասարի վանքին՝ 1283 թ.—Արցախ 178:

— 70. Ներսէս վարդապետ Գլաձորեցի. ծնված էր Մուշուժ, ուստի կոչվում է նաև Մշեցի և Տարօնեցի. սովորեց Մշոյ Առաքելոց կամ Ղազարու վանքում. հմուտ հունարեն և լատիներեն լեզուներին: Այնուհետև աշակերտեց Գլաձորայ վանքի Վարդան վարդապետին, որի մահից հետո, նստավ նրա աթոռը, և գավազան ստանալով՝ ուսուցանում էր Գլաձորի դպրոցում: Իր աշակերտներից են Շասյի Նշեցին, որ ապա հաջորդեց իրեն (Չարբէին ղպր. 733), Ստեփաննոս Օրբելեան (Հայապատ. 492), Յովհաննէս Արճիշեցի և Մխիթար Սասնեցի: Մեռել է «1284 թ» և անցել է Յայամաուրքի մեջ:—Յայսմ. փետր. 6, 11. Մկ. մեծոփ. 20. Առաք. պտմ. 339. Մ. մաշտ. 336բ. Նոտարք 29. Տօշեան, Յուլ. 359.—սեռ. Ներսիսի՝ Յայսմ. փետր. 11.— Ներսիսի՝ Պարզ. 695.—բց. ի Ներսիսի՝ Օրբ. հ.—Նույն Գլաձորումն է արտագրված Վիեննայի № 571 ձեռագիրը՝ 1183/4 թվին, ուր և հիշատակված Ներսէսը Գլաձորեցին է (Տաշեան, Յուլ. 834, 1039 և Ակիմեան, Եփր. գծ. էջ 4).—Չարբ. Հին ղպր. 767—8.—Մանոթ. Ազգապ. 1696 Ներսէս Գլաձորեցուն և Ներսէս Մշեցուն տարբեր անձեր է համարում:—Ներսէս Գլաձորեցու շիրմի մասին տես Միսական 135բ:—Տես և Ներսէս № 68:

— 71. Ներսէս քահանա, որի տապանաքարը դտնվեց Ախալքալաքի բերդի պեղումների ժամանակ, 1294 թվից:—Ազգ. կանդ. Ա. 138.

— 72. Ներսէս քահանա, վաղամեռիկ եղավ 1295 թ. գերեզմանը գտնվում է Թանատի վանքում.—Միսական 124, Արրտ. 1889, 100.

— 73. Ներսէս քահանա, եղբայր Յովհաննէս գրչի, աշակերտ Թորոս քահանայի՝ Խորին անապատում 1295 թ.—Տաշեան, Յուլ. էջ 817.

— 74. Ներսէս եպիսկոպոս, որի խնդրանք Յովհաննէս քահանան օրինակեց Աստուածաշունչը 1297 թ.—Չեռ. Կարին. 10:

— 75. Ներսէս եպիսկոպոս Տարօնեցի, որի գերեզմանը գտնվում է Խոր-Վիրապում, Վարդան Արևելցու շիրմի մոտ (ԺԳ գմբ).—Այրարատ 438:

— 76. Ներսէս գրիչ. խնդրանք Ստեփաննոս Գոյներեցանցի օրինակեց Ոսկեփորիկը (ԺԳ գմբ).—Չեռ. Վենետ. № 1150 (Մարգրիտեան, Ենագր. Ներած. էջ 44):

— 77. Ներսէս վարդապետ Յոնուսի Ս. Կարապետ վանքի Վահկայի Թագավորական գրատան մեջ գտավ և օրինակեց Անդ-

գէ եպիսկոպոսի Մեկնութիւն Յայտնութեան Յովհաննու, որ Թարգմանել էր Ն. Լամբրոնացին (ԺԳ գմբ).—Տաշեան, Յուլ. 265—6, 804:

— 78. Ներսէս սարկավազ՝ Իտալիոյ Փէրուժ (Perugia) քաղաքի հայ եկեղեցու, 1301 թ.—Չեռ. Վատիկ. (ՀԱ 1892, 342 ա):

— 79. Ներսէս քահանա արքայեղբայր, որդի Լևոն Գ-ի և Էղբայր Հեթում Բ-ի. արքունիքի հուզմունքներից և գավերից հեռու՝ սիրեց արվեստը. հավանաբար միտքան Արքակաղին վանքի. հազիվ քահանայացած՝ մեռավ 22 տարեկան հասակում, Թողնելով նշանավոր երաժիշտի համբավ. ծն. 1279 թ (Չեռ. Օշ. 100 ա), † «1301 թ»: (Ալիշան՝ Սիսուան, էջ Ը կոչում է Ներսէս Թուրէն, իսկ Սիսուան 517 ա կոչում է Ներսէս Գառուելի):—Յիշատ. Karst, Դաստն. էջ Կ. Գամ. 1մբ. 243. Գամ. Կիլ. 213. Մամ. անեց. շար. 153. Տաշեան, Յուլ. 906, 1135 գ. (Չամչ. Գ. 279 չի հիշում իբր քահանա և գնում է մեռած 1278 թ):

— 80. Ներսէս, որդի Սիր Գրիգորի և Թոռն Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսին Տարսուհի. վաղամեռիկ եղավ 1302 թ.—Սիսուան 74:

— 81. Ներսէս արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Երզնկայի. հիշվում է 1289 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 298), իր սեփական մի հիշատակարանում 1291 թ. (Հացունի, Կարևոր խնդ. 266). սրա ժամանակն էր, որ եվրոպացի նշանավոր ճանապարհորդ Marco Polo անցավ Երզնկայից՝ 1300 թ. (Յուլիկք, Բ. 467). հիշված է նաև 1302 թ. (Չեռ. Սեբ.—ՀԱ 1924, 516). Մարգրիտ նշանավոր արքեպիսկոպոսի Թոռն է. վերջին անգամ հիշվում է 1304 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 421):

— 82. Ներսէս գրիչ. Վժանի անապատում, Սարգիս միայնավորի համար օրինակել է մի Աւետարան 1304 թ. (Չեռ. Սեան. 8 բ, Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 396). նույն թվին օրինակել է նաև Մայր Մաշտոցը (Չեռ. Կարին. 138=Չեռ. էջմ. № 073):

— 83. Ներսէս կրոնավոր, հիշված է Կաֆայում (Խրիմ), 1305 թ. (տես Աւետիք № 29).— Չեռ. Վենետ. Բ. 511:

— 84. Ներսէս եպիսկոպոս Նէոկեսարիոյ, անգամ Սոսյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ».—Չամչ. Գ. 309, Ազգապ. 1785:

— 85. Ներսէս եպիսկոպոս Տիանայ, անգամ Սոսյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ».—Չամչ. Գ. 309, Ազգապ. 1785:

— 86. Ներսէս եպիսկոպոս Կամախի կամ Անույ, անգամ

Ստոյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ».—Չամչ. Գ. 308, Justi 224 ր. Ազգապ. 1786:

— 87. Ներսէս գրիչ. օրինակել է Շարակնոցը՝ Թորոս վարդապետի համար, 1312 թ.— Manus. brit. mus. 95 ա:

— 88. Ներսէս գրիչ. Սկևռայ վանքի առաջնորդ Պենեցի Կոստանդին եպիսկոպոսի հրամանով գրեց մի Մայր Մաշտոց, 1314 թ.— Սեդրակեան, Հայ. եկեղ. պատկերյալագրութիւնը. էջ 103:

— 89. Ներսէս, առաջնորդ Դոներոյ վանքի. հաջորդեց Յովհաննէս արքայեղբոր 1316 թ.— Չարբ. Հին դպր. 712, Սիսուան, էջ 147:

— 90. Ներսէս, որդի Աւետիք քահանայի, որ Հարք գավառի Դսնէվանք գյուղում օրինակել տվեց Աւետարանը՝ Յովհաննէս քահանային, 1316 թ.— Չեռ. Վենետ. Ա. 464:

— 91. Ներսէս քահանա, աշխատակցութեամբ Մովսէսի գրել է Գիրք թղթոցի, Կնիք հաւատոյի և Կանոնագրքի մի ժողովածու, 1316 թ.— Տեղեկ. Արմֆանի, 1940, № 3, էջ 41:

— 92. Ներսէս քահանա, գրիչ. օրինակել է «Վասն ասպարիզաց» բնագիրը, 1316 թ.— Ըստ Լ. Մելիքեթ-բէկ, Արմֆանի տեղեկ. 1940, № 3 և Աշ. Աբրահամեան, Շիրակացու ժատեն. 88:

— 93. Ներսէս եպիսկոպոս Մուկան վանքի (Բարձրբերդ). անգամ Ատանայի եկեղեցական ժողովի 1317 թ.— Չամչ. Գ. 314, Սիսուան 142, Ազգապ. 1818:

— 94. Ներսէս, թոռն գրիչ Սիր Դրիգորի՝ որդւոյ Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսի Տարսնի. ծնվել է 1318 թ.— Սիսուան 74 ր ծան:

— 95. Ներսէս քահանա, գրիչ. Նղվարդեցի Ազիզբէգի և Կրա կնոջ՝ Վախախի համար օրինակեց Աւետարանը, 1318 թ.— Չեռ. Կարին. 17:

— 96. Ներսէս որդի Շիրինշահի, ազգական Համազասպի, որ էր առաջնորդ Յովհաննավանքի: Ներսէսը նախապես ձգնավոր էր նույն վանքում. զնում էր երախաներ և կրթելով նրանց՝ հոգևոր սպասավորութեան էր տալիս: Նղով առաջնորդ Յովհաննավանքի և այդ միջոցին զանազան ձեռագրեր արտագրել տվեց (1318 թ).— Չբր. սարկ. Գ. 30. Այրարատ 172:

— 97. Ներսէս քահանա, որդիքն են Ստեփաննոս, Մարտիրոս և Կարապետ. Ապահունեաց Արսէ գյուղում, Յովհաննէս քահանային (անունը կասկածելի) գրել տվեց մի Աւետարան 1321 թ.— Չեռ. Վասպ. 167:

— 98. Ներսէս քահանա, ստացավ մի Աւետարան, որ գրված էր Պէշգեհա Դոմեր գյուղում 1322 թ.— Բարխուտ. Արցախ 47:

— 99. Ներսէս քահանա, եղբայր Յովհաննէս գրչի, որ Մաչկեարի անապատում օրինակեց Շարակնոցը 1322 թ.— Չեռ. Ստանաս. 14 ր:

— 100. Ներսէս գրիչ. Ապահունեաց գավառի Մանձկերտ քաղաքում օրինակեց Ճաշոցը՝ 1323 թ.— Սմբատեանց, Երնջակ, էջ 201:

— 101. Ներսէս քահանա Կամախեցի, հայր Մովսէս (№ 57) Երզնկացու, որ † 1323 թ.— Հայապ. 508, Ազգապ. 1796:

— 102. Ներսէս «հայրապետ», հիշված է 1324 թ. (ՉԼԳ, սխալ տպված ՉԼԿ). աղբյուրն է Նաթանեան, Արտուր 147—150, որից Հայապ. 269, որ համարում է կաթողիկոս Աղթամաբէի իսկ Ակինեան, Դւզն. 55 համարում է աթոռակից Չաքարեա կաթողիկոսի կամ առաջնորդ Մովսէս:

— 103. Ներսէս գրիչ. օրինակեց Աւետարանը Մխիթար քահանայի համար, 1325 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 295:

— 104. Ներսէս, հայր Սերովբէի, որ Ակնբրի վանքում օրինակեց Նարեկը 1326 թ.— Սիսուան 155 ա:

— 105. Ներսէս, կուսակրոն բնական քահանա, որդի Վաւերում քահանայի և քեռորդի Յովհաննէս գրչի, որ գրեց նրա համար Մանրուսմունքը, 1328 թ.— Manus. brit. mus. 87 ա:

— 106. Ներսէս քահանա, ստացավ ժ գարում գրված մի Աւետարան, որ նորոգեց 1251 թ. ապա ավելացրեց մի հիշատակարան 1328 թ.— Չեռ. Սանաս. 9 ր:

— 107. Ներսէս քահանա անապատական, հոգևոր հայր և ուսուցիչ Յովհաննէս գրչի, որ Ներսէս վարդապետի համար օրինակեց Մանրուսմունքը 1328 թ.— Manus. brit. mus. 87 ա:

— 108. Ներսէս քահանա, մեծ հայր Ներսէս վարդապետի, որ Յովհաննէս գրչին օրինակել տվեց Մանրուսմունքը՝ 1328 թ.— Manus. brit. mus. 87 ա:

— 109. Ներսէս, սպասավոր բանի, Փոսի վանքում օրինակեց Աւետարանը՝ Գրիգոր քահանայի համար, 1329 թ.— Չեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, 518):

— 110. Ներսէս վարդապետ Տարսնացի կամ Ստանեցի. (գրված է խառնակ ձևով՝ Տարսնի Սաննու գավառից, ըստ Գալանոսի «ի Թարսն գաւառէ», ըստ Չամչ. Գ. 327 «ի Թարխսն գեղջէ», Սիսական 384ա «ի Տարսնէ»), Ստանոյ Կոռ գյուղից:

որդի Վահրամի, նախապես միաբան Ղազարայ վանքի. ապա անցավ Գլաձորի վանքը, ուր 7 տարի աշակերտեց Սասյի Նչիցուն. ապա եկավ Բարթուղիմէոս լատին եպիսկոպոսի մոտ, դարձավ սանիթոսական վարդապետ, միաբան Գնիի վանքի «1330 թ»։ Փափագ ունենալով ձեռք բերել մի օրինակ Աստուածաշունչ, գնաց Թաւրիզ մեծ նեղութեամբ, դրամ հավաքելով Թուղթ գնեց և Գլաձորում, Յովհաննէս Մշեցու միջնորդութեամբ վարձեց երկու գրիչ՝ Եփրեմ և Դաւիթ, որոնք օրինակեցին Աստուածաշունչը 1500 դրամ վարձով։ Բայց Դաւիթը փողոսեր մարդ լինելով՝ նորից խլեց Ներսէսից 300 դրամ (1332 թ)։— Սխտական 134, 375, 384 ա. 2եռ. Ներս. 32 բ. 2եռ. Վենետ. Ա. 126—7. Հայագ. 546. Ազգագ. 1845:

— 111. Ներսէս արեղա, Լրեի գրիչ կամ փորագրիչն է Տաթևի մի արձանագրութեան, 1332 թ.—Ազգագր. հանգ. Գ. 141:

— 112. Ներսէս արեղա Գանկոցի, Թուղթ էր կոչուած ներսէս արեղայի համար, երբ սա օրինակում էր Ճառընտիրը՝ Երուսաղէմում, 1335 թ.—2եռ. Վենետ. Բ. 348:

— 113. Ներսէս արեղա, գրիչ. օրինակեց Աւետարանը Մեկնաբան Թիւութարձեցու խնդրանք, Եկեղեցաց գավառում, 1335 թ.—Bodleian 5:

— 114. Ներսէս, մերձավոր Ստեփաննոս եպիսկոպոսի, որ Խորձանում օրինակեց Աւետարանը՝ 1336 թ.— Նաթանեան, Աբուսոր Հյստնի 152:

— 115. Ներսէս գրիչ, օրինակել է Խորոյ Անձեացու Մեկնութիւն պատարագի, 1336 թ.—2եռ. Վենետ. Բ. 291:

— 116. Ներսէս բարունապետ, որդի Գրեգորի, մերձավոր Միւնեաց Սարգիս մեարապոլտի, 1337 թ.— 2եռ. Բերլինի, 27 ա (Երասարակիչը՝ Ն. Գարամեանց, սխալմամբ կարծում է գրիչ մինչդեռ գրիչն է Աւագ):

— 117. Ներսէս քահանա, գրիչ. օրինակել է Խազգիրքը 1337 թ.—2եռ. Կարին. 41: Այլ է № 119:

— 118. Ներսէս սարկավագ, ստացավ Թուղթք Պօղոսի, Թուղթք Կաթուղիկեայց և Գործք տաքելոց, որ գրեց իր հոգևոր եղբայր Սարգիս գրիչը 1338 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 462:

— 119. Ներսէս գրիչ. օրինակել է Խազգիրքը Եկեղեցաց գավառում, 1339 թ.—2եռ. Կարին. 41: Այլ է № 117:

— 120. Ներսէս քահանա, որդի Գրեգորիս քահանայի և

եղբայր Թորոս գավազանակիր վարդապետի. ստացավ Մանրուսմանքը 1340 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 499:

— 121. Ներսէս արեղա Կրակացի, որդի Օտարշահի, յազգէ Հովնեմիսնց և Կառաֆալուսեանց, գրիչ. Երուսաղեմի Հրեշտակապետաց վանքում, Յովհաննէս աթոռակալի քույր Մարեմթադի Կորդորով օրինակեց մի Ճառընտիր, 1335 թ. (Սխտական 319 ա, Տաթև տարեց. 1925, 291): Իր կողմից ավելացրել է «Բան վասն ողորմութեան» և Աբգարի և Ադդէի մասին մի սուտ պատմութեան: Ունի երկար հիշատակարան և զանազան կատակարանութիւններ: Իրեն ակնարկելով տալիս է նաև Կրակացոց մասին հետևյալ առակը՝ ուամիկ լեզվով: «Ո՛վ եղբարք, յորժամ հանդիպիք սղախ, նա զուք ուղղեցէք սիրով և մի եպիսկոպով, զի ըզուզս Կրակցի է: Զի վարդապետ մի յղրկեց զաշակերան՝ թէ գնա գլուխ գնէ: Նա գնաց գնեց ու կերաւ զականջն ու զլեզուն ազրդուզն, ու երբը զգանգն առջևն հոգիւր Նա հարցաւ, թէ մեր է ականջն.—Նա ասաց թէ Ականջ չունէր, խուլ էր:—Ո՛ւր է լեզուն:—Լեզու չունէր, լեզատ էր:—Ո՛ւր է ըզուզն:—Ի Կրակայն էր արծել, ըզուզ չունէր:—Իր մասին մի միջոցեպ էլ կա հիշատակարանի վերջում: Գրիգորէս Խարտերդցին գնաց տէր Ճօսլին Ոսկերչոցու մոտ և մասնեց թե Կարապետ փիլիսոփա Խարտերդցին և թա Ներսէս Կրակացին ուրբաթ և չորեքշաբթի շին տնում, ինչպես և հունաց Ս. Կարապետը շատնեցին: Ճօսլինը չորս արեղա ուղարկեց, որոնք եկան երկուսին էլ ձերբակալեցին, սենյակի իրերը դուրս թափեցին, վեղարները խլեցին և իրենց էլ բանտարկեցին՝ իրբև հակաքղկեղոնական (2եռ. Վենետ. Բ. 330, 346—350):—Նույն Ներսէսը օրինակել է նաև մի կիսատ Հին կտակարան՝ 1341 թ. (2եռ. Վենետ. Ա. 148—150):

— 122. Ներսէս սարկավագ, աշակերտ Յովհաննէս փիլիսոփայի. շնորհ հովանեաւ Ս. Յակոբայ Կապոսի» օրինակեց Շարակնոցը 1343 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 489:

— 123. Ներսէս եպիսկոպոս Կապոսի, անդամ Սոսյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».—Չամչ. Գ. 341, Ազգագ. 1569, Սխտական 192 ա):

— 124. Ներսէս վարդապետ Պոսինանդացի. անդամ Սոսյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».—Ազգագ. 1370:

— 125. Ներսէս եպիսկոպոս, կրօնավոր Յակոբեան ուխտից, քարոզիչ՝ գիտե՛ր հայերեն և լատիներեն. պապը հայազգի ասպետ Կոստանդին Կարսիլիի հետ միասին ուղարկեց Կիպրոս, որպեսզի

եկեղեցական հասույթները ստանալով՝ իբրև նպաստ տանեն Կաստանդին Դ թագավորին, բայց ոչինչ չստացան, 1345 թ.— Դարդել 47, Բակուրան՝ Կիպրոս կղ. 117:

— 126. Ներսէս Պաղոն կամ Պալիենց, Սսեցի էր, եղավ Եպիսկոպոս Ուրմիայի՝ 1336 թ. ունիթոական քարոզչության համար գնաց Կիլիկիա և խոսովություն գցելով ժողովուրդի մեջ, բանվեց ու վտարվեց: Սիմէոն Պէկի հետ գնաց Աւինիոն՝ Բենեզիկտոս ժի պապի մոտ և ներկայացրեց նրան 117 ամբաստանությանց մի ցուցակ՝ հայ եկեղեցու մոլորությունների մասին: Հայերը գումարեցին Սսի ժողովը և մի առ մի պատասխանեցին այդ ամբաստանությանց (1343 թ.): Ազգապատում 1871—1903 տալիս է թարգմանաբար այդ բոլոր ամբաստանությունները և նրանց պատասխանը:— Թարգմանել է Ֆրա Մարթինի «Հռովմի կայսերաց և պապերի ժամանակագրութիւնը» (1348 թ.):— Տալիս է Կիլիկիայի մասին դանազան պատմական տեղեկություններ, օր. մի հատված Սիսուան 392.— Չամչ. Գ. 330, 340, Հայասպ. 122, Ազգապ. (անդ):— Թորգոմեան REA 6, 25 ասում է որ գրել է նաև Կիլիկիայի շերմուկների (հանքային ջրերի) մասին մի աշխատություն, որ այժմ կորած է:— Չարբ. Նոր դպր. 13, 159—162:

— 127. Ներսէս, գրիչ. օրինակեց Մայր Մաշտոցը՝ Տիրիկ գավառի Աթմնայ վանքում, 1348 թվին, ժանտախտի տարին.— Թորոս աղբ. Բ. 307:

— 128. Ներսէս, որդի Գրիգորի, եղբայր Ստեփանոս քահանայի, որ մի հին Աւետարան գնելով, նորից կազմել ու ծաղկել տվեց, 1348 թ.— Manus. brit. mus. 8 ր:

— 129. Ներսէս կրոնավոր Սեբաստացի. գրիչ. օրինակեց Եպիփանու ճառերը 1350 թ.— Տաշեան, Ճուց. 107:

— 130. Ներսէս, որդի Գրիգոր քահանայի, վանահայր և առաջնորդ Երուսաղէմի Ա. փրկիչ վանքի. Կիրակոս գրչին գրել տվեց Աստուածաշունչը 1363 թ.— Չեռ. Վասպ. 18:

— 131. Ներսէս, առաջնորդ կամ վանահայր Կիլիկիոյ Ս. Գէորգ վանքի: Ասպատակների ձեռքով ավերված ու կողոպտված վանքերի ու եկեղեցիների վերաշինության համար, իբր հետ վերցնելով Յակոբ անուն վանականին, ժողովարարության դուրս եկավ Եվրոպա և 1364 թվին հասավ Լոնդոն: Անգլիոյ Նդուարդ Գ. թագավորը արտոնագիր տվեց նրան՝ ամբողջ մի տարի շրջե-

լու Անգլիա և իր հպատակներից դրամ հավաքելու: Արտոնագիրը (լատիներեն) տպված է Սիսուան 410:

— 132. Ներսէս եպիսկոպոս Միւնեաց, հիշված է Յախաբարի մի արձանագրության մեջ 1367 թ.— Սիսական 156: (Հաս Ալիշանի սրա նկարն է թերևս դրված Սիսական, էջ 20 Վէր Ներսէս, ի թուին 222 = 1337):

— 133. Ներսէս միաբան Յախաբարի վանքի 1367 թ.— Սիսական 156:

— 134. Ներսէս Փոլատ (պրս. «պողպատ»). կաթողիկոս Աղթամարի, որ ըստ Հաւաք. 40, յաջորդն է Դաւիթ Բ-ի և նախորդն է Չաքարիա նահատակի, իսկ էջ 60 ցանկում հաջորդ Սամուէլի և նախորդ Արբահամ Ա-ի: Ակինեան, Գաւազնագիրք 62 և 64—67, ուրիշ նեղինակներից տոնելով՝ անվստահությամբ հիշում է կամ աթոռակից Չաքարիայի Ա 1307—1315 թ., կամ մրցակից Դաւիթ Բ-ի, որից փորձում է խլել աթոռը 1363 թվին, բայց չի հաջողվում: Օրմանեան, Ազգապատում 1932 դնում է Ներսէս Փոլատին կաթողիկոս մինչև 1378 թ., երբ հաջորդում է նրան Չաքարիա նահատակ: Բայց գրքի վերջում (էջ ձՂԲ, Աղթամարի կաթողիկոսների ցուցակի մեջ չի էլ հիշում Ներսէս Փոլատին և դնում է Դաւիթ Բ 1346—1368? և նրան անմիջական հաջորդ՝ Չաքարիա նահատակ 1369—1393,— Նօտարք, էջ 3, կոչում է Ներսէս Բ. որ նախորդն է նահատակ Չաքարիա կաթողիկոսի և նստել է մինչև 1369 թ: Ամենից ստույգ տեղեկությունը տալիս է Չեռ. Վասպ. 116, ըստ որի Ներսէս կաթողիկոսը 1294 թվին «դեռ ևս (այսինքն՝ նոր էր) հաստատեալ յաթոռ հայրապետութեան»:

— 135. Ներսէս, հայր Յովհաննէս Ալինախ եպիսկոպոսի Տաթոնոյ, 1370 թ.— Չեռ. Վենետ. Ա. 780:

— 136. Ներսէս արեղա Մելիտինեցի, հիշված 1372 թ.— Manus. brit. mus. 89 ր:

— 137. Ներսէս ստացող, իր եղբոր՝ Ստեփանոսին գրել տրվեց մի Աւետարան, Դարանաղեաց (Կամախ) Աւագ վանքում, 1372 թ.— Չեռ. Սեբ. = ՉԱ 1926, 45:

— 138. Ներսէս երեց, որդի Յովհաննէսի. գրիչ. Թաւրիզում իր հորեղբայր Տէր Յովհաննէսի խնդրանք օրինակեց Նարեկը, 1377 թ.— Չեռ. Դարեան, Ա. 54 ր:

— 139. Ներսէս ավագ սարկավագ, որ Թէոդորոս կաթողի-

կոսի կողմից ուղարկվեց իբրև նվիրակ Լեհահայոց 1383 թ.— Կամեհնից 219:

— 140. Ներսէս աղսւաշ, գրիչ. Սամուէլ կրօնավորի համար օրինակեց Նւագրը 1386 թ.— Սարգիսեան, Նւագր, Ներած. 88թ:

— 141. Ներսէս քահանա Քաջբերունեաց գավառի Զարիշատ գյուղի. սրա ուխտական գավակն է Յովհաննէս վարդապետ, որ հիմնեց Մեծոփի դպրոցը «1391 թ».— Մեծոփ. 54. Ազգապ. 1983:

— 142. Ներսէս Արճիշեցի, եպիսկոպոս Մեծոփայ վանքի. Լէնկթիմուրի արշավանքի ժամանակ փախավ ապաստանեց Մըշոյ Ս. Կարապետի վանքը (1387թ). մխիթարում և քաջալերում էր Արճիշեցի փախտականներին: Ինքն է ձեռնադրել Յովհաննէս վարդապետ Մեծոփեցուն, որ բացավ Մեծոփի դպրոցը «1391 թ».— Մեծոփ. 22, 54. Ազգապ. 1973, 1984:

— 143. Ներսէս քահանա, միաբան Մպատի անապատի Ամենափրկիչ եկեղեցու, 1395 թ.— Ձեռ. Վասպ. 234:

— 144. Ներսէս, որդի Օտարշահի, գրիչ. Գամաղիէլի վանքում օրինակեց Ճառընտիրը՝ Ասադ միայնակեացի համար, 1397 թ.— Ձեռ. Վենեա. Բ. 1277, 1284:

— 145. Ներսէս վարդապետ Բաղիշեցի. հաւաքել է Վարդանի առակները (ԺԴ դար).— Տաշեան, Յուց. 664:

— 146. Ներսէս քահանա, գրիչ. օրինակել է Սաղմոսը (ԺԴ դար).— ձեռագիրը երկրորդ անգամ կազմված է 1586 թ.— Manus. bibl. nat. էջ 2:

— 147. Ներսէս կաթողիկոս Աղթամարի. ըստ Հաւաք. 40 հաջորդել է Զաքարիա նահատակ († 1393) կաթողիկոսին, որի հորեղբորորդին էր և նախորդն է Դաւիթ Գ-ի: Շատախում գետն ընկնելով խեղդվել է: Օրմանեան և Ակինեան չեն ճանաչում և Զաքարիա նահատակի անմիջական հաջորդն են դնում Դաւիթ Գ-ի:— Հաւաք. 61 ցանկում գրված է Ներսէս Գ. իբր հաջորդ Բարսեղ Բ-ի և նախորդ Յովաբի: (Կեղծիք):

— 148. Ներսէս Բ, կաթողիկոս Աղթամարի, հաջորդ Սարգիս Գ-ի և նախորդ Գրիգոր Ե-ի (ԺԴ դար).— Հաւաք. 61 (Կեղծիք):

— 149. Ներսէս «նորարողը՞ սարկաւազ» 1402 թ. նախապես կոչվում էր Խաչիկ. իր մասին տես Զաքարիա № 49.— Ձեռ. Վասպ. 289:

— 150. Ներսէս երեց, որդի Յետկարի. մայրն է Մարթայ. Երուսաղէմում օրինակեց Գանձարանը, 1402 թ.— Նոտարք 19:

— 151. Ներսէս վարդապետ, ծերունի առաջնորդ Խիզանի Գամաղիէլ վանքի, 1407 թ.— Նոտարք 26: (Հմմտ. № 153):

— 152. Ներսէս կրօնավոր, որդի Յովհաննէսի. մայրն է Աւագտիկին. եղբայրներն են Ստեփաննոս քահանա և Աւետիս վարդապետ. երեքն էլ միաբան Խիզանի Ս. Խաչ վանքի. հիշված են 1402, 1413 և 1420 թվերին.— Նոտարք 17, 42, 43, 63:

— 153. Ներսէս քահանա, շինել է մի շրհոր՝ Բագուի Բզովնա գյուղում, 1421 թ.— Սմբատեանց, Սաղիան 173:

— 154. Ներսէս բարունի, առաջնորդ Գամաղիէլի վանքի 1427 թ.— Նոտարք 83: (Հմմտ. վերը № 151):

— 155. Ներսէս փիլիսոփա՝ Կողուց վանքում, 1428 թ.— Տաշեան, Յուց. 563:

— 156. Ներսէս մահտասի, նորոգեց, կազմեց և մի հիշատակարան գրեց այն Աւետարանի մեջ, որ Հայրապետ կրօնավորը գնեց 1431 թ.— Նոտարք 97:

— 157. Ներսէս արեղա, որդի Սարգսի. դիմեց Թովմա Մեծոփեցուն և նրա աշակերտ Մկրտիչ, Յովհաննէս և Զաքարիա վարդապետներին գրել տվեց Ժամագիրքը՝ 1432 թ. և Պատարագամատոյցը 1427 թ. Մեծոփում և Ռւրծայում (Ձեռ. Միւնի. 19—20):— Նույն է Ներսէս արեղա Մեծոփեցին, որ արտագրել է Պատարագամատոյցը 1427—32 թվերին (Տաշեան, Յուցակ 686): Տես և Ձեռ. Վիեն. 15 ր, ուր հիշվում է Թովմայի աշակերտ Ներսէս վարդապետի նախագաղափար Ժամագիրքը:

— 158. Ներսէս կրօնավոր, Թովմաս կրօնավորի հետ ստացավ Մատթէոս քահանայի օրինակած Ժողովածուն, որ միասին նորոգեցին և կազմեցին՝ 1432 թ.— Manus. bibl. nat. էջ 155:

— 159. Ներսէս քահանա, որդի Ուֆիկի. մայրն է Թանխաթուն. իր եղբայրների (Գրիգոր, Յորդանան և Ստեփաննոս) հետ Ուրանց գյուղում, Թումայ կրօնավորին գրել տվեց մի Աւետարան 1433 թ.— Ձեռ. Վասպ. 364—6:

— 160. Ներսէս «գեռարոյս», երևի եզրորդդին էր Յովհաննէս սարկավագի, որ Արղնոյ Բագուր գյուղում օրինակեց Մաշտոցը 1434 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 413:

— 161. Ներսէս քահանա, որդի Շնոֆոր պարոնի, Սերաստիայում գրել տվեց մի ճաշոց 1438 թ.— Ձեռ. Սեր.— ՀԱ 1926, 243—4:

— 162. Ներսէս քահանա, հայր Բարթուղիմէոս Առաքեալի

վանուց առաջնորդ Յովհաննէս արքեպիսկոպոսի, որ ստացով մի Յայմաւուրք 1438 թ.—Ձեռ. Քաւր. 41:

— 163. Ներսէս վարդապետ, հայ թարգման Տլորենտիայի պապական ժողովի պատգամավորների. մասնակցել է ժողովի նիստերին, որի վճիռներն էլ լատիններենից հայերենի թարգմանելով ստորագրեց: Սրանով հայ եկեղեցին ուրանում է իր գաւաճանքը և ընդունում է լատին գաւաճանքը, որով հրաժարվելով իր անկախությունից դառնում է հլու հպատակ Հռոմի պապին: Ներսէսի անունը հիշված է միայն պապական հրովարտակում «1439 թ».—Չամչ. Գ. 481, Պալճեան 93, 134, 137:

— 164. Ներսէս արեղա, Երզնկայի Աւագ վանքում, 1439 թ.—Տաշեան, Տուց. 49:

— 165. Ներսէս կրոնավոր, միաբան Երզնկայի Ս. Կիրակոս վանքի. գրել է մի Յայմաւուրք, 1446 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 296:

— 166. Ներսէս քահանա, մի խումբ գրիչների գրել տվեց Յայմաւուրքը և նվիրեց Նորգեղկայ Ս. Կիրակոս վանքին (Երզնկա), 1446 թ.—Նօտարք 148—9, 151:

— 167. Ներսէս արեղա, մասնակցեց նախորդ Յայմաւուրքի խմբական օրինակության, որ կազմակերպեց Ներսէս քահանան Երզնկայում 1446 թ.—Նօտարք 149:

— 168. Ներսէս սարկավագ, որդի Յակոբ քահանայի, եղբայր Յովհաննէս քահանա գրչի (№ 1094), որ թուրվանդա տիկնոջ համար սկսեց մի Աւետարան արտագրել 1448 թ: Հաջորդ օրը մեռավ իր եղբայրը Ներսէս, որի համար հետևյալ սրտառուջ տողերն է նվիրում գրիչը.—«Այկեզն արարի սուրբ աւետարանիս ի Պէ՛ն ամէն, յաւուր չորեքշաբթի յարութեան Չատկին, որ և ի միս աւուրն սուգ արտմութեան և դառնակսկիծ աղէտ հեռս ինձ և ձերացեալ ծնաւդի իմոյ: Վասն զի հրաման եհաս յԱրարչէն փոխել առ Տէր լիրդանատոր եղբաւր իմոյ հարազատ՝ Ներսիսի, 20 ամեայ, լի շնորհաւք սարկաւագ, լցեալ աստուածային իմաստութեամբն, խոնարհ և հեզ բարուք, քաղցրատես և սիրուն յաչս ամենեցուն. ևս առաւել Արարչին իւրոյ, նման սրբոյն Ստեփաննոսի նախասարկաւագին: Վասն որոյ ոչ արժան համարեցաւ զայնպիսի պատուական եղբայրս ինձ մեղաւորիս. այլ փոխեաց աստի, ի դառն և մեղսասէր աշխարհէս, ուր ինքն կամեցաւ: Բայց զի թեպէտ և նորա հանգիստ էր և ընդ հրեշտակս ցնծութիւն՝ այնպիսի անմեղութեամբ մահն, այլ ծնաւդին իւրոյ և ինձ անչափ արտմութիւն և դառն կսկիծ: Վասն որոյ յոյժ

արտմութեամբ և արտասուլից աչօք գրեցի».—Ձեռ. Վասպ. 402 (Յնացյալը տես Յովհաննէս № 1094):

— 169. Ներսէս վարդապետ, առաջնորդ Արպելանայ ուխտին, 1449 թ.—Նօտարք 161, Manus. brit. mus. 95 ր:

— 170. Ներսէս քահանա, մեծ հայր Վարդան գրակապի, որ Արճէշում, Յովհաննէս գրչին գրել տվեց Աւետարանը 1450 թ.—Ձեռ. Քաւր. 66 ր:

— 171. Ներսէս սարկավագ, եղբոր կամ քրոջ որդի Կարապետ միայնակցի, որ Յիւսայ-Դաստակ վանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1450 թ.—Ձեռ. Վասպ. 405:

— 172. Ներսէս, եղբայր Կարապետ միայնակցի, որ Յիւսայ Դաստակ վանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1450 թ.—Ձեռ. Վասպ. 405:

— 173. Ներսէս կրոնավոր, միաբան Ելաթի Ս. Յովհաննէս վանքի, 1450 թ.—Նօտարք 164:

— 174. Ներսէս, հայր Առաքել Բաղիշեցի տաղասացի. հիշված է 1453 թ.—Տաշեան, Տուց. 795, Հայապ. 126:

— 175. Ներսէս, որդի Ստեփանոսի, եղբայր Ատոմ քահանայի, որ Աղթամարում Գրիգոր քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1454 թ.—Ձեռ. Բուլգ. (ՀԱ 1937, 580):

— 176. Ներսէս, որդի Յովանէսի՝ հորեղբոր տանուտեք Մանկտաւագի, որ Մցի գյուղում գնեց մի Աւետարան, 1455 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 582:

— 177. Ներսէս սարկավագ, հանգուցյալ միաբան մի վանքի, որի անունը չէ հիշատակված 1456 թ:—Ձեռ. Վասպ. 426:

— 178. Ներսէս վարդապետ, որ Վանում, Վարդան երեցին գրել տվեց մի Ճաշոց 1458 թ.—Նօտարք 190:

— 179. Ներսէս սարկավագ, որդի Յակոբ քահանայի, մայրն է Սալլուկ խաթուն, եղբայրն է Յովհաննէս քահանա գրչի, որ հիշում է Ներսէսին իբր դպիր 1443 թ. իսկ իբրև վաղամեռիկ սարկավագ, Բաղէշում, 1459 թ.—Նօտարք 132, 191:

— 180. Ներսէս արքեպիսկոպոս, որդի Գուրջիբէկի, մայրն է Էմնայ խաթուն, եղբայր Ստեփաննոս Գ կաթողիկոսի Աղթամարայ: Հոգևոր մայրն էր Փայլակ խաթուն: Դեռ արեղա էր, երբ օրինակեց Աղթամարում Աւետարանը 1448 թ., ապա 1457 թ., ապա 1460 թ. և ապա 1461 թ. ավելի ուշ դարձել է եպիսկոպոս:—Նօտարք 159, 185, 196. Ձեռ. Վասպ. 433—4, 436:—

Հիշված է թորոս աղբ. Բ. 446 նաև ՋՆԴ=1495 թ. որ Ալեհնեան, Գուզգիրք 115 ուղղում է ՋԺԴ=1465:

— 181. Ներսէս եպիսկոպոս, որդի Ստեփաննոս քահանայի-Տիբրիկում, Չաքարիա քահանային գրել ավելց մի Աւետարան, 1462 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 51:

— 182. Ներսէս «բանասէր», «սպասուոր բանի», գրել է մի տաղ (ուղերձ) Յովհաննէս եպիսկոպոսի նահատակութեան վրա 1463 թ. (հրտր. Նոտարք 213—4): Հրատարակելը՝ Փեր-զալէմեան, կարծում է թե այս Ներսէսը Աղթամարցի Ներսէս եպիսկոպոսն է (աշակերտ Թովմա Մինասեանց վարդապետի), ընտիր գրիչ և գանձասաց, որ ծաղկեց Աղթամարում, Չաքարիա Գ կաթողիկոսի ժամանակ:

— 183. Ներսէս սարկավազ, որդի Յակոբ քահանայի և եղբայր Յովհաննէս գրչի, որ Արծկէում օրինակեց Աւետարանը 1463 թ.—Ձեռ. Վեներ. Ա. 621:

— 184. Ներսէս, մեկն է նրանցից, որ. Խորձինայ Խլպաշի վանքում Ստեփաննոս եպիսկոպոսին գրել ավին մի Աւետարան 1464 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 342:

— 185. Ներսէս քահանա, կինն է Խաթուն Մելիք. ծնողներն են գրիչ և տաղասաց Յակոբ Նետրարեանցի, որ հիշում է նրան՝ արդին իբրև վախճանյալ 1464 թ.—Նոտարք 219:

— 186. Ներսէս վարդապետ, գրիչ. օրինակել է մի Մաշտոց, որ Սամուէլ մանտեսին նվիրել է Յովհաննավանքին, 1464 թ.—Այրարատ 172:

— 187. Ներսէս արքեպիսկոպոս Անկիւրիոյ, հիշված 1447 թ.—հաջորդել է Յովսէփ արքեպիսկոպոսին և իրեն էլ հաջորդել է Աբրահամ արքեպիսկոպոս 1466 թ.—Հացունի, Կարևոր խնդ. էջ 271:

— 188. Ներսէս հէրպետ Առբերդոյ վանից 1466 թ.—Նոտարք 225:

— 189. Տէր Ներսէս, որի «առաջնորդութեամբ» Կանձասորի վանքին մի հող են նվիրել Այդին և՛ Խիմայ՝ որդիք Աթաբակի 1467 թ.—Շահխ. Բ. 375, Չալալ. Ա. 185, Նոտարք 229:

— 190. Ներսէս փոքր երեց, միաբան Գամաղիէլի վանից, 1468—9 թ.—Ձեռ. Վասպ. 452, 455:

— 191. Ներսէս արքեպ, մանտեսի, որդի Աստուածատուր քահանայի, պատճառ եղավ որ Ստեփաննոս գրիչը Տիվրիկի Վա-

առն գյուղում արտագրեց մի Աւետարան, 1469 թ — Ձեռ. Վեներ. Ա. 752=Թորոս աղբ. Բ. 364:

— 192. Ներսէս քահանա Բիւրականի, 1469 թ.—Ձեռ. Վեներ. Բ. 1114:

— 193. Ներսէս ոմն հիշված Բիւրականում 1469 թ.—Ձեռ. Վեներ. Բ. 1114:

— 194. Ներսէս տոաջնորդ Եկեղեցաց զավառի 1/4, 1/4 փոսի վանից, հիշված է 1470 և 1473 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 306, 328: (Հմտ. № 210):

— 195. Ներսէս քահանա Ամասիացի. Գոլսում, Ամիրզոզլաթ բժշկի խնդիրքով օրինակեց Միխայէլ Ասորու ժամանակագրութունը 1480 թ.—Միխ. աս. էջ 1:

— 196. Ներսէս եպիսկոպոս Տիբրիկի՝ 1480 թ.—Թորոս աղբ. Ա. 231:

— 197. Ներսէս Գ կաթողիկոս Աղուանից. հաջորդեց Աբխատակէս Ա-ին 1478 թ. (հաստատեցաւ յաթոռն իւր Ջիէ). իրեն էլ հաջորդեց Շմաւոն Ա-ը 1481 թ.—Չամբա 78, Բարխուս. Գառմ. աղվ. Բ. 17, Ձեռ. Դազեան, Ա. 89 ր:

— 198. Ներսէս ոմն, որ հիշված է Ահարոն քահանայի հետ մի խաչքարի արձանագրութեան մեջ 1481 թ.—Աղագր. հանգ. է, 60:

— 199. Ներսէս կրօնավոր, նվիրակ Սարգէս կաթողիկոսի Կամենից՝ 1485 թ.—Կամենից, էջ 135:

— 200. Ներսէս եպիսկոպոս Սեանի, որդի Դանիէլ վարդապետի և ուսուցիչ Աբրահամ քանդակագործի, որ ծաղկեց Սեանի գուռը 1486 թ.—Յովսէփեան՝ Անահիտ 1932, էջ 25 (ավելին տես Աբրահամ № 87), Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 120:

— 201. Ներսէս, որդի Ոստանի Աւետիս քահանայի 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 502:

— 202. Ներսէս քահանա Ոստանի 1486 թ.— Ձեռ. Վասպ. էջ 502:

— 203. Ներսէս արքեպ, գրիչ. իջ առաջին գործն է եղել օրինակել մի Աւետարան՝ «Ասիլ մելիք տատի» համար, 1488 թ.—Ձեռ. Վասպ. 240:

— 204. Ներսէս արքեպիսկոպոս, որդի Գուշիբէկի, եղբայր Ստեփաննոս Դ (1465—89) կաթողիկոսի Աղթամարայ, իր եղբոր հետ միասին սովորել է իր մորեղբայր Թովմա վարդապետ Մինասեանցի մոտ, որ նշանավոր գրիչ էր: Այս Ներսէսն էլ գրած

ունի երևք Աւետարան՝ 1448, 1457 և 1458 թ. Աղթամարում և մի Մաշտոց թագաւորորհնէք (Ակինեան՝ Գւղնդիրք 108—9, 118)։ Ըստ Ազգայ. 2201, 2211—2 հաջորդեց իր եղբոր Ստեփաննոսին, իբրև կաթողիկոս Աղթամարի, գահակալելով «1487 թ» (կամ քիչ հետո) և կարճ կյանք ունեցավ։ (Զի ընդունում Ակինեան, Գւղնդիրք 120)։

— 205. Ներսէս եպիսկոպոս, առաջնորդ Կարնոյ 1487—88 թ.— Գոսեան, Բարձր Հայք, Ա. 103։

— 206. Ներսէս մալազ, թուղթ էր կոկում Բաբերդի Բերդակ անապատում և օքնեց Մովսէս արեղային՝ գրելու Յայսմաւուրքը, 1489 թ.— Manus. brit. mus. 165 ր։

— 207. Ներսէս երեց, շխարհազգեաց հգնաւոր, ծագկեալ արեւաբ, միաբան Սեբաստիոյ Ս. Նշան վանքի, 1489 թ.— Ձեռ. Սեբ.— ՀԱ 1926, 240։

— 208. Ներսէս քահանա Բաբերդցի, գրել տվեց մի Յայսմաւուրք՝ Մովսէս արեղային և նվիրեց Բաբերդի Ս. Աստուածածին եկեղեցուն, 1489 թ.— Manus. brit. mus. 165 ր։

— 209. Ներսէս քահանա, որդի Եղգանբաղչի և եղբայր Խոջա Ղուրաթի, որ Արաշ գյուղաքաղաքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1490 թ.— Ամբաստանց՝ Երնջակ 257։

— 210. Ներսէս վարդապետ՝ Համշէնցի, առաջնորդ Եկեղեցի գավառի Կապոսի անապատի, 1495 թ.— Ձեռ. Վենետ. Բ. 622, (Հմմտ. № 194)։

— 211. Ներսէս, որդի Մատթէոս քահանայի, որ Եղեգեաց անապատում գրել տվեց մի Աւետարան, 1496 թ.— Ձեռ. Նոր-Բայազ. 7 ր։

— 212. Տեր Ներսէս «փիլիսոփայ» (իմա երամիշտ)։ Գործեր Յովհաննէս վարդապետի, որ Սանահինում գրել տվեց մի գեղեցիկ Շարակնոց, 1497 թ. Երբ Ներսէսը արդեն մեռած էր.— ՀԱ 1887, 54 ր։

— 213. Ներսէս, կինն է Խուլիումելիք. ծնողներն են Նշանավոր տաղասաց Առաքել Բաղիշեցու (ԺԾ դար), № 77.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 104 ր։

— 214. Ներսէս Դ. կաթողիկոս Աղթամարի. հաջորդ Յակոբ Բ. և նախորդ Սարգիս Դ-ի (ԺԵ դար).— Հաւաք. 61 (Կեղծիք)։

— 215. Ներսէս, որդի Ստեփանոս քահանայի և թոռն Մանուէլ քահանայի, որ Գեղարքունեաց կամ գյուղում, Յովհաննէս Արծկեցուն գրել տվեց մի Ճաշոց (ԺԾ դար).— Ձեռ. Սևան. 18։

— 216. Ներսէս, առաջնորդ Գանձասարի, հիշված է 1467 թ, 1471 թ, 1493 թ, 1495 թ, 1500 թ.— Շահխաթ. Բ. 374, 375, Նոտարք 228, Արցախ 177 (ընում է 1495 թ), 178—9։

— 217. Ներսէս, աթոռակալ Եղիշէ Բ. կաթողիկոսի՝ «1506—7 թ».— Առաք. պտմ. 337, Չամչ. Գ. 509 այս Ներսէսը համարում է Աղթամարի Ստեփաննոս Դ կաթողիկոսի (1465—89) եղբայրը. (նույնը սեւ և Ակինեան՝ Գաւազանագիրք 118)։

— 218. Ներսէս, կաթողիկոս Աղթամարի, հիշված 1534 թ. Մոկսում գրված մի հիշատակարանում ՋՀԴ=1534 թ. «ի հայրապետութեան Տ. Ներսէսի և յառաջնորդութեան Չաքարիայի» (տես Նաթանեան, Արտուր 148) (Եթե սակայն հայրապետն այսուեղ վանահայր չէ)։

— 219. Ներսէս կաթողիկոս Սոսյ, մեռել է 1541 թ. և թաղվել Սեբաստիա. գերեզմանը վերանորոգվել է ՌՄՂ=1841 թ.— Նաթանեան, Տեղեկ. Սեբ. 93։

— 220. Ներսէս Ե, կաթողիկոս Աղթամարի. հաջորդ Ստեփաննոս Ը Ի և նախորդ Գրիգոր Ը-ի (ԺՁ դար).— Հաւաք. 68 (Կեղծիք)։

— 221. Ներսէս տաղասաց ԺՁ դարում (այլ է Ներսէս Բեղլուն).— Յուշիկք Բ, 125։

— 222. Ներսէս վարդապետ Մատաղ, աշակերտ Գրիգոր Չորթան Արճիշեցու և ուսուցիչ Ներսէս Բաղիշեցու (ԺՁ դար).— Առաք. պտմ. 301, 340, Թորոս աղբ. Բ. 483։

— 223. Ներսէս վրդ. Բաղիշեցի, աշակերտ Ներսէս Մատաղի և ուսուցիչ Ներսէս Ասկեցու (ԺՁ դար. շուրջ 1540 թ.).— Առաք. պտմ. 301, 340, Թորոս աղբ. Բ. 483.— ունինք սրանից մի տաղ՝ 1618 թուից, որ տես Ձեռ. Հալէպի, Բ. 63 ր (Ձեռ. Վենետ. Բ. 944 կան երեք տաղեր իր անունով, որոնցից երկուսը 1617 թվից)։

— 224. Ներսէս վրդ. Ամկեցի, աշակերտ Ներսէս Բաղիշեցու և ուսուցիչ Յովհաննէս (№ 1323) Բրզուտ Ոստանցու (ԺՁ դար, շուրջ 1570 թ).— Առաք. պտմ. 301, 340, Թորոս աղբ. Բ. էջ 483։

— 225. Ներսէս վարդապետ Մոկացի, մականունն Բեղլու (խոշոր բեկիր ունեցող), Ասկնջաւ գյուղից. տաղասաց. աշակերտեց Բարսեղ Գաւապուն. ուսավ Ամրդուլու վանքում արտաքին փիլիսոփայական ուսմունքները. հաջորդեց իր ուսուցչին (1615 թ), ապա քաշվեց Սիւնեաց երկրի Հարանց անապատը,

ուր ուսուցանում էր: Այնուհետև գնաց հիմնեց Լիմ անապատը, ուր և մեռավ 1627 թ.: Ունի Ոտանաւոր ողբերգութիւն (Ձեռ-
կարին. էջ 4). իր տաղերից մի նմուշ տես Այրարատ 393, 428:
Նշանավոր է իր մի տաղը «վիճարանութիւն երկնի և երկրի»,
որի մեջ յաղթութիւնը երկիրն է տանում: Գրել է նաև Նկարա-
գրութիւն պատկերի Տիրամօրն Հոգեաց վանաց և հոսանաց Տիգ-
րիս գետոյ, որից մի հատված տես Հայապատում 51, Յուշիկք
Ա. 308—310: Ունի նաև Գովեստ որք եղևն սկիզբն Անապատի
(Հայապ. 618). Պատմութիւն առմանն Երուսաղէմի ի Սալահա-
գինայ (Չառչ. Գ. 565): Անշուշտ նուշից է «Աղօթք առանձնա-
կի սրտահառաչ ձայնիւ պաղատանք արարեալ Ներսէս վարդա-
պետի ի Լիմ անապատն» (Ձեռ. Սևան. 37 ա):— Իր կյանքը Ա-
ռաք. պատմ. 192—3, 198, 301—9, Միսական 248: Իր տաղերի
ցուցակը և երկու մեծ տաղ հրատարակեց Նորայր վրդ. Ծովա-
կան, «Էջմիածին» 1944, № 10—12, էջ 32—35:

— 226. Ներսէս Սեբաստացի, կաթողիկոս Սսոյ «1648—
1653 թ». նախապես առաջնորդ էր Սեբաստիոյ 1637 թ. հաջոր-
դեց Սիմէոնին. իր կաթողիկոսութեան ժամանակ էջմիածնի
Փիլիպպոս կաթողիկոսը գնաց Երուսաղէմ և այնտեղ հրովիրե-
լով նաև Ներսէսին, գումարեց եկեղեցական ժողով, Սսոյ և էջ-
միածնի աթոռների իրավասութեանը որոշելու համար «1652 թ»:
Առաք. պատմ. 254—7, 320. Ձեռ. Հալէպի, Բ. 100 ա (ասում է
թե ՌՃԳ=1654 թվին! Հալէպ էր գնացել. նաև Ձեռ. Հալէպի,
Ա 128 ա 1654 թվին Ներսէսը դեռ կենդանի է հիշվում և գո-
վաբանվում. ուստի Ազգապատումի տված 1653 թիվը պետք է
դարձնել 1654 թ). Ձեռ. Սեր. = ՀԱ 19՞2, 464 և 468—471:

— 227. Ներսէս կաթողիկոս Աղուանից, հիշված է 1666 և
1667 թվերին (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 42 ա). տարբեր է նախոր-
դից, որ բաժանված է մի դարու անջրպետով:

— 228. Ներսէս Զ. կաթողիկոս Աղթամարի. հաջորդ Յով-
հաննէս Ը-ի և նախորդ Ստեփաննոս Բ-ի (Ժէ գար).— Հառաք.
63 (կեղծիք):

— 229. Ներսէս վարդապետ Երևանցի, Ուրբանեան գարոցի
աշակերաններից էր. երբ ավարտեց, Պրոպագանդայի հրամանով
գնաց Լեհաստան և Լեմբերգում, Նիկոլ Թորոսովիչից եպիսկո-
պոս ձեռնադրվեց, ըստ որում Հոռոմում հայածէս եպիսկոպոս չը-
կար: Հոռոմ վերադառնալու ժամանակ, Քնում է Վիեննայում, ուր
այն ժամանակ ժանտախտի սաստիկ համաճարակ կար: Ներսէսը

մեծախ կատարում է իր քահանայական պաշտոնը ժանտախտից
վարակվածների մեջ: Սրա համար իբրև վարձատրութեան նշա-
նակվում է Բենեֆիցիատոս (ժառանգավոր) աթոռակալ Վիեն-
նայի Ս. Ստեփաննոս Մայր եկեղեցու: Այս միջոցին Բուդապեշ-
տը Օսմանեան իշխանութեան տակ էր. Գարրիէլ անուն մի հայ
Նկարիչ թղթակցում էր Վիեննայի Ներսէս վարդապետի հետ հա-
յերեն լեզվով և տաճիկ բանակի զինվորական զաղտնիքները հա-
զորդում նրան, իսկ նա էլ թարգմանում և հանձնում Լէոպոլդ
կայսեր: Կայսրը այս տեղեկութեանց շնորհիվ կարողացավ գրա-
վել Բուդապեշտը 1686 թ. և իբր վարձատրութեան իր ծառա-
յութեանց, Ներսէս վարդապետին տվեց պարոնութեան և կար-
գեց պալատի երեց կամ կապելլան, ապա Ս. Ստեփաննոս եկե-
ղեցու կանոնիկոս: Գրիստոնյա դարձրել և մկրտել է 12,000
թուրք գերի: Մեռել է 1704 թ.— Ալպոյաճեան, Առաքելութիւն
ի Հապէշ. 66 (ուր նշանակված են նաև աղբյուրները):—Անշուշտ
առ է որ հիշված է Միսական 461 թ:

— 230. Ներսէս վրդ. Պալաթցի, աշակերտ Մատթէոս Սա-
բըի, հաջորդեց Գալուստ Կայծակին և վարեց Պոսի պատրիար-
քական աթոռը՝ Աւետիքի աքսորի ժամանակ («1704 թ»):—Ազ-
գապ. 2725:

— 231. Ներսէս Դ. Գանձակեցի, կաթողիկոս Աղվանից-
ազգականն էր Երեքմանկանց Սիմոն Խատորաշէնցի կաթողիկոսի,
որ հակաթոռն էր Գանձասարի: Երբ մեռավ Սիմոնը, նրան հա-
ջորդեց այս Ներսէսը (1706 թ), իբրև հակաթոռ Գանձասարի
Եսայի կաթողիկոսի Հասան-Ջալալեանց: Երկար կռիւներից հե-
տո հաշտութեան կայացաւ այն պայմանով, որ Եսայիի մահից
հետո գահակալէ Ներսէսը, իսկ կաթողիկոսութեանը ընդհանրա-
պես մնա Եսայիի ազգականներին իբր ժառանգութեան: Երբ
Եսային մեռաւ (1728 թ.), նրան հաջորդեց այս Ներսէսը, որ
Պալաթական մասնակցեց Դարաբաղի ազատագրական շարժման:
1739 թ. գնաց էջմիածին և Դաղար Ջահկեցի կաթողիկոսից նե-
րում ստանալով իշխեց մինչև իր մահը՝ 1763 թ.—Աքր. կրիտ.
64, 67, 73, 74. Բաֆֆի, Խամսայի մեղիքութ. 34, 44, 51, 52,
111, 114, 116. Ազգապ. 2955. Ձեռ. Դաղեան, Բ. 20 ա, 26 ա,
46 ա (հիշված 1738, 1754 և 1763 թվերին). Լէօ, Հյկ. ապ. Բ.
297: Ջամբա 81—86. Արցախ 43 և 227 (յիշ. 1724 և 1742 թ).
Ձեռ. Բաւր. 81 բ (յիշ. 1725 թ):

— 232. Ներսէս Ե Աշտարակեցի, կաթողիկոս հայոց «1843

հիշատակված ժ/ժԵ զարուս գրված անթվական մի ձեռագրում (Ձեռ. Լվով. — ՀԱ 1937, 131), Որովհետև ձեռագիրը Լվովից է, չեմ համարում թրք. *bulmaq* «գանել» բայից, այլ թթր. *bulmaq* «լինել, դառնալ» բայից և մեկնում եմ «ne բննչ» + bolsan «լինես, դառնաս»:

* Նեֆնէթ, ար. <պրս. *nēf, nēk* «լավ, բարի» բառից կրկնությամբ: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված ժԴ զարուս:

— Նեֆնէթ պարոն, որդի Վասուսի, մայրն է Թամսեր. կինն է Սուրուխ. զավակներն են Աւագ պարոն, Շահապադին, Ազիզ-աիկին. Բերկրիում, Խաչեր քահանային գրել ավելց մի Աւետաբան, որ նվիրեց Աղթամարի վանքին 1307 թ.—Ձեռ. Վասպ. 151—4:

* ՆիԱՁ, իգ. <պրս. *Niyāz* անունից, որ բուն նշանակում է «ազաչանք». հմտ. *Niyāz* թուրք՝ սպանող *Jāma-ի* (Բունդեհէշ), *Niyāz* բանաստեղծ Շիրազցի (Justi, 229 բ), Նի-յազի բէշ՝ Օսմանեան հեղափոխական գործիչներից (1908 թ). Կն. Կանում ենք հիշատակված 1570 ական թվերին (Սիսական 69), և մի անգամ էլ 1656 թ. (Տաշեան, Ցուց. 1039): Սրանից է՝

* ՆիԱՁԲէԿ, ար. հիշատակված 1575 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարք. 809, Կրպտ. եղս.՝ Դօփեանք 138):

* ՆիԳԱՐ, ար. և իգ. <պրս. *nigār* «նկար, պատկեր» բառից. հմտ. *Nigārī* գրական անուն Միրզա Մոնամեհ բանաստեղծի (Justi 229 բ): Այժմ մեր մեջ գործածական է իբր իգական անուն:

— 1. Նիգար, թվի թե կինն է հիւսն Կարապետի և քեռական խոջա Նաչատուրի, որ Արճէշում, Յովհաննէս գրչին գրել ավելց մի Աւետարան, 1462 թ.—Ձեռ. Վասպ. 439:

— 2. Նիգար, կին Ջանիրէկի և մայր Կիրակոս (Ձ 141) քահանայի Ջօշկանց, որ օրինակեց Ճառնախրը Բաղէշում, 1467 թ.—Նօտարք 230: (Ձեռ. Վասպ. 115—6 նույնը գնում է 1487 թ):

— 3. Նիգար, կին Շապանի և մայր Նդիա երեցի, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Քաջթաղուց Խոջանավար գյուղում, 1490 թ.—Ձեռ. Սևան. 5 բ:

— 4. Նիգար, եղբայր Նուզադարի, որ ստացավ մի Աւետարան, Խիզան 1497 թ.—Տաշեան, Ցուց. 285:

— Ավելի ուշ ժամանակի հիշատակություններ են՝ Նիգար, իգ. 1603 թ. (Ձեռ. Սևան. 7 ա), 1644 թ. (Ձեռ. Վասպ. 276), 1653 թ. (Ձեռ. Թուրք. 45 ա) ևն:

* ՆիԿԱՐԵԱԹՈՒՆ, իգ. <նախորդից. հիշատակված է անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 416):

* ՆիԿԱՐՄԵԼԻԹ, իգ. <պրս. *nigār* «պատկեր» + արաբ. *melek* «հրեշտակ» բառերից. ամբողջն է *nigār-i-melek* «հրեշտակի պատկեր»: Մի անգամ հիշատակված է անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 144):

* ՆիԿԱՐՓԱՇԱ, իգ. <նույն Նիգար անունից + թրք. *paşa* Հիշատակված է ԺԵ--ԺԷ դարերում:

— 1. Նիգարփաշա, մորաքույր Սահփաննոս Ղարիպշեր, որ Արմ կղզում գրել ավելց մի Յայսմաուրք 1457 թ.—Ձեռ. Թուրք. 103 բ:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Նիգարփաշա 1633 թ. (Ձեռ. Վեհեստ. Ա. 717), 1618 թ. (անդ 594):

* ՆիԿԱՆՈՐԱ, ար. <հուն. *Nixón* անունից, որ բուն նշանակում է «այրայաղթ»: Այս անունով հայտնի է Յայսմաուրքում Նիկանոր նախասարկավազը: Մի անգամ հիշատակված է մեր մեջ ԺԱ դարում և մի անգամ էլ ուշ ժամանակ հիշատակված է Պոլսում (տես Կարապետեան, Յիշատ. Սամաթ. 306 և 331):

— Նիկանորա, քահանա էր Թոնդրակեղոց աղանդից. մկրտվեց իր ընկեր Պողիկարպոսի հետ և այս անունն ստացավ (ԺԱ դար).—Մազ. թղ. կէ:

* ՆիԿԵՏԱՍ, ար. <հուն. *Nixήτας*. կամ *Nixήτης* անունից, որ բուն նշանակում է «հաղթական»: Մեր մեջ չի գործածված. այս անունով ունինք՝

— 1. Նիկիտաս, հորեղբորորդի Հերակլ Ա կայսեր հունաց-իր կյանքը տես Հերակլ Ձ 1 (610 թ.):

— 2. Նիկես, որդի Արտաւազի, որ Կոստանդին Կոպրոնիմոս կայսեր ձեռքից լսեց Բելզանդական գահը 741 թ. հոր ձեռքով նշանակվեց սպարապետ իր բանակի. պատերազմեց Կոպրոնիմոսի դեմ, բայց հաղթվելով Նիկոմիդիայի մոտ, կայսեր հրամանով կախաղան բարձրացվեց 742 թ.—Չամչ. Բ. 405:

— 3. Նեկեստաս, հայրն է Վարդ Փոկաս պատրիկի և սրաքրոջ՝ Մարիամի Չմշկիկը նախ քան կայսր դառնալը ամուսնացել էր այս Մարիամի հետ, որ մի ուրիշ ընծայեց նրան՝ Յովհաննէս անունով. բայց ինքը ծաղիկ հասակում մեռնելով՝ գահակից չեղավ իր ամուսնուն, որ կայսր դարձավ 969 թ.—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 131:

* Նիկեֆոս, ար. <հուն. Νικηφόρος (>լատ. Nicephorus, ֆրանս. Nicephore) անունից, որ բուն նշանակում է «հաղթութուն բերող, հաղթական» (համազորն է լատ. Victor, պրս. Պերոզ) Այս անունով հայտնի են Նիկեֆոր Ա կայսր հունաց 802—811, Նիկեֆոր Բ կայսր հունաց 963—969, Նիկեֆոր Գ կայսր հունաց 1078—1081 թ., Ս. Նիկեֆոր պատրիարք Կոստանդնուպոլսոյ 806—815 թ.

-- 1. Նիկեֆոր պատրիկ, հայր Փրիպպիկոս Վարդան հայազգի կայսեր հունաց 711 թ.— Յուզիկք, Բ. 336:

-- 2. Նիկեֆոր, որդի Արտաւազգ կայսեր և եղբայր Նիկեաի, որ տես զերբու Յրևի կայսերակից էր իր հոր, որովհետև միասին զբամ են կտրել: Հաղթվեց Կոստանդին Կոյրոնիմոս կայսրից և նրա հրամանով կուրացվեց 742 թ.— Ալալոյ՝ յճեան, Գառմ. հայ Կես. Ա. 398:

-- 3. Նիկեֆորոս Բ Փոկաս, կայսր հունաց 963—969 թ Վարդ պատրիկի որդին էր. եղավ զորավար հունական բանակի և այնպիսի քաջութիւններ զործեց Արաբների դեմ պատերազմներում, որ ժողովուրդը բազմաթիւ երգեր հորինեց նրա մասին և հոշում էր նրան «ասող առաւօտեան, ծագող արեգակ, պատուհաս Սարակինոսաց», Ռոմանոս Բ կայսեր կինը՝ Թէոփանէ կայսրուհին սիրահարվեց նրան, և թունավորելով իր ամուսնուն՝ ամուսնացավ Նիկեֆորոսի հետ և նրան կայսր դարձրեց: Բայց վեց տարի հետո, նրանից էլ ձանձրանալով՝ միացավ Յովհաննէս Չմշկիկ զորավարի հետ, Նիկեֆորոսին սպանել տվեց և Չմշկիկին կայսր հռչակեց 969 թ.:— Այս Նիկեֆորոսը գրել է ռազմագիտական մի գիրք, որի մեջ խոսում է հայ զինվորների հատկութիւնի մասին, զովելով նրանց իբրև քաջ հարձակող, բայց պարսպովում է նրանց իբրև թույլ պահակ:— Աղգապ. 1086, 1126, Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք Բ. 135—151, 157—168, 215—234:

-- 4. Նիկեֆոր, որդի Լևոն (Ն 5) Փոկասի՝ եղբոր Նիկեֆորոս Բ Փոկաս կայսեր: Երբ Չմշկիկը սպանելով այս վերջինին՝ գահ բարձրացավ 969 թ., այս Նիկեֆորին էլ (կայսեր եղբորորդուն) աջուրեց Իմբրոս կղզին 970 թ. բայց նա փախավ Թրակիա և իր հոր՝ Լևոնի հետ ապստամբութուն կազմակերպեց Չմշկիկի դեմ: Մասնակց և կուրացմամբ պատժվեց: Վարդ Փոկասը տարիներ հետո ավելի մեծ ապստամբութուն կազմակերպեց Վասիլ Բ. կայսեր դեմ, բայց կայսրը Ռուսաց օգնութիւնով հաղթեց նրան, Վարդը թունավորմամբ սպանվեց, իսկ կուր

Նիկեֆորը բանտարկվեց (989 թ.):— Տէր Սահակեան, Հայ Կայսերք, Բ. 179—181, 264:

-- 5. Նիկեֆոր, որդի Վարդ Փոկասի (նշանաւոր ապստամբի), թուն Լևոն (Ն 5) Փոկասի, եղբորորդի Նիկեֆորի (Ն 4) և եղբորթոռ Նիկեֆորոս Բ (Ն 3) կայսեր: Իր հոր մահվան վրեժը լուծելու համար, ապստամբեց Վասիլ Բ կայսեր դեմ, միանալով Սերաստիոյ Սենեքերիմ թագավորի հետ, բայց դավաճան մի ընկերով ձեռքով դաշունահար սպանվեց 1022 թ.:— Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 267—9:

-- 6. Նիկեֆոն, պարոն և տեր Վօնկիսոյ. ներկա եղավ Լևոն Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ.— Սմբ. պտմ. 112, Սիւսուան 471 (դնում է իշխան Վէտին և Վէռնսկո):

-- 7. Նիկեֆոն պարոն, եղբայր Կոստանդինի՝ տեան Լագուաենոյ. ներկա եղավ Լևոն Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ.:— Սմբ. պտմ. 112:

* Նիկոլիտոս, ար. <հուն. Νικόδημος անունից, որ բուն նշանակում է «հաղթող գավառի կամ ժողովրդի»: Այս անունով հայտնի է Փարիսեցի Նիկողիտոսը, որ հավատաց Յիսուսին և նրա մարմինը իջեցրեց խաչից ու թաղեց (Յ. ժթ. 39): Մեր մեջ ընդհանրապես զործածական չէ. հիշված կա այս անունով մի կաթողիկ հայ 1781 թ. (Պէրդէրեան, Գառմ. հայոց, էջ 3):

* Նիկոլ ԱՅՈՍ, ար. <հուն. Νικόλαος (կրճատ Νικόλας) անունից, որ բուն նշանակում է «ժողովրդահաղթ»: Այլ ձևերն են լատ. Nicolaus, գերմ. Nicolaus, Կլաս, ֆրանս. Nicolas, անգլ. Nicholas, ռուս. Николай, փղջը. Коля ևն: Այս անունով հայանի են՝ Նիկողայոս Դամասկոցի, պերիպատիկյան փիլիսոփայ՝ Ժամանակակից Օգոստոս կայսեր, Նիկողայոս մեծ հայրապետ Միլետոնայ Լիկէացոց, որին տոնում է Հայոց եկեղեցին (ունի գանձեր, տաղեր, աղոթքներ, շարական), Նիկողայոս անունով 5 պապ Հռոմիայ (Նիկողայոս Ա սուրբ 858—867 թ., Նիկողայոս Բ 1059—1061 թ., Նիկողայոս Գ 1277—1280 թ., Նիկողայոս Ե 1288—1292 թ., Նիկողայոս Ե 1447—1455 թ.). շատ տարածված է սլավ ժողովուրդների մեջ. այսպես Նիկոլա Ա կայսր Ռուսաց 1825—1855 թ., որ գրավեց Երևանը 1828 թ., Նիկոլա Բ կայսր Ռուսաց 1894—1917 թ.: Գործածվել է մեր մեջ սկսած ԺԳ դարից և մինչև այժմ էլ կենդանի է: Բուն ձևն է Նիկողայոս, կրճատ Նիկողոս, Նիկօ, օտարաձև Նիկոլ, փղջը. ուսու. Կոլեա; Անսովոր

ձեռք են Նիկոնոզյան 1633 թ. (Ձեռ. Վասպ. 884), Նիկիզյան 1739 թ. (անդ 1041). մյուսները տես տակը:

— 1. Նիկալ, հորեղբայր Յովհաննէս դրչի, որ Դրազարկում օրինակեց Տաղարանը՝ 1241 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1066, Սիսուան 333 ր:

— 2. Նիկոզոս Այասցի, որի տանը բնակվել են շատ Ձեռնփայլի վաճառականներ, 1274 թ.— Սիսուան 394 ր:

— 3. Նիկալյան, որդի Բասիլ քահանայի, քեռորդի Կոստանդին Բ. կաթողիկոսի. ստացել է Պատարագամատոյցը (Ջարթ. թրգմ. 265). ունի մի գրչագիր Մաշտոց՝ ԺԳ դարի վերջից (Վենետ. № 1411).—Հացունի, Պատմ. տարագիր, էջ 321:

— 4. Նիկոզյան քահանա, գրիչ. օրինակել է մի ժողովածու (ԺԳ դար).—Manus. bibl. nat. 70:

— 5. Նիկոզյան եպիսկոպոս Գիպրոսի, անդամ Սոսյ եկեղեցական ժողովի, «1307 թ.»—Ազգագ. 1785:

— 6. Նիկալյան քահանա Անարզարայի Ս. Աստուածածին եկեղեցու. գրիչ. օրինակել է Պատարագամատոյցը՝ 1314 թ.— Manus. bibl. nat. էջ 41, REA 2, 283, Գաթըրճեան՝ Պարզամատոյցը 83, Սիսուան 243 ա, Ջարթ. թրգմ. 265:

— 7. Նիկսոս, միաբան Խորձեանի Խլաչի վանից, 1336 թ.—Նաթանեան, Արտսոր Հայաստանի 152: (Հմմտ. № 22):

— 8. Նիկոզյան հայ, թվի դեսպան, իր ընկերներով այցելել է Ֆլամաններին Պրիւժ քաղաքը 1369 թ.—Սիսուան 359 ծան.

— 9. Նիկեդոս (կամ Նիկոզյան) արեղա, որդի Միքիմ քահանայի. Վանում Յովհաննէս երեցին գրել տվեց Վարդանգիթը (Նզդիշէի Պատմ. Վարդանանց) և նվիրեց Խառաքտատայ վանքին 1381 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 334:

— 10. Նիկոզյան, եղբայր Վարդան քահանայի, որ Երզնկայում դնեց մի Աւետարան՝ Խոսրովի որդի Վարդան քահանայից, 1397 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 46:

— 11. Նիկոզոս, մերձավոր Վարդան քահանայի (որդու խոսրովի), որ Երզնկայում գրել տվեց մի Աւետարան և վաճառեց մի ուրիշ Վարդան քահանայի, 1397 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 45:

— 12. Նիկոզյան, կնքավորն է եղբոր Հայրապետ կրոնավորի, որ գնեց և կազմել տվեց մի Աւետարան, 1431 թ.—Նոտարք 98:

— 13. Նիկոզյան, եղբայր Ոնոփրիոս քահանայի, հորեղ-

բայր Մկրտիչ քահանայի Արճիշեցւոյ, որ գրել տվեց մի Ճաշոց 1441 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 222:

— 14. Նիկոզյան, դատավոր Հայոց Լեհաստանի, 1444 թ.— REA 7, 71:

— 15. Նիկոզյան, Մեծոփայ վանքի վանահայր Թովմա պատմիչի աշակերտներից, հիշված 1445 թ.—Նոտարք 147:

— 16. Նիկոզոս արեղա, միաբան Մշոյ Ս. Յովհաննու վանից. ուրիշ բազմաթիվ կրոնավորների հետ եկալ էջմիածին, միաբանակից Կարապետ արեղային ձեռնադրել տալու համար առաջնորդ Եղրդուտի, 1445 թ.—Նոտարք 142:

— 17. Նիկոլ պարոն, վկա Իլվովցի Դաւիթ վաճառականի կտակի, 1450 թ.—Բժշկեան, Ճնպրհ. Ի Լեհ. 115>Նոտարք 163:

— 18. Նիկոզոս իշխան, Զնում է իր տապանաքարը Ջ=1451 թ. Ամասիայի Ս. Նիկողոսյան եկեղեցում (հաղորդեց Կարապետ Գաղազեան, Ամասիայից 1912 թ. ապրիլ 12):—Ջ տառից հետո մի բան պակաս է երևում:

— 19. Նիկոզյան քահանա, մեծ հայր տանուտեր Կիւրեղի, որ Նիկողոսյան եպիսկոպոսին Ախքիրմանում օրինակել տվեց Ճաշոցը, 1460 թ.—REA 10, 64:

— 20. Նիկոզյան, որդի տանուտեր Կիւրեղի, որ Ախքիրմանում, Նիկողոսյան եպիսկոպոսին օրինակել տվեց Ճաշոցը՝ 1460 թ.—REA 10, 64:

— 21. Նիկոլ պարոն, տանուտեր Լեհահայոց 1463 թ.—տես Բժշկեան, Ճնպրհ. Ի Լեհ. 87>Նոտարք 210:

— 22. Նիկոզոս կրոնավոր, միաբան Խորձեանի Խլաչի վանքի 1464 թ.—Նոտարք 218, Քորոս աղբ. Բ. 341: (Հմմտ. № 7):

— 23. Նիկոզյան, որդի Վարդան երեց գրչի, որ Վանում օրինակեց Աւետարանը Շահփաշայի պատվերով. Նիկոզյանն էլ օգնում էր իր հոր՝ Թուրք կոկելով. հիշված է նախ 1452—3 թվին, երբ դեռ սարկավազ էր: Ապա հիշատակված է իբրև քահանա՝ գրիչ 1465 թ.—Ձեռ. Վասպ. 138, Նոտարք 169, 171, 172, 222:

— 24. Նիկոզոս, հայր Մալխաթի և ազգական Սելուկ Խաթունի, որ Հայրապետ քահանային գրել տվեց մի Մաշտոց, 1466 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 232, Բ. 337:

— 25. Նիկոզոս քահանա, մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրականում օրինակեց ժողովածու քերթուածոց, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:

— 26. Nicolo, մին այն չորս գեսպաններից, որ Ուզուն Հա-

սան՝ Պարսից թագավորը ուղարկեց Վենետիկ և Հոմ (1469—70 թ.), դաշնակցելու համար նրանց հետ՝ ընդդեմ Օսմանցոց (Յակոբեան, Ուղեգրութ. Ա. 156):

— 27. Նիկալ, որդի Փանիկի և հորեղբայր Խորշահի, որ Յովհաննէս Երզնկացուն գրել տվեց մի Աւետարան, 1476 թ.— Rapport Belgique 34:

— 28. Նիկողայոս եպիսկոպոս Ախրիրմանի, որդի Սիմէոն երեցի. Ախրիրմանում, տանուտեր Կիւրիդի համար օրինակեց մի Ճաշոց՝ 1459—60 թվերին (REA 10, 61—62). գրել է նաև Երուսաղէմի սրբավայրերի մի ցուցակը 1483 թ.— Հայագ. 75:

— 29. Նիկողայոս եպիսկոպոս, Արծկէի վանքում գրեց Աւետարանը՝ տանուտեր Ղարիբշահի խնդրանք, նրա որդի վաղածեռիկ Փաշիկի հիշատակին, 1486 թ.— Չեռ. Վասպ. 501:

— 30. Նիկողայոս արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Անկիւրիոյ, հաջորդելով Արրահամ արքեպիսկոպոսին, իր օժուճն ստացավ Էջմիածնում 1469 թ. նորոգեց նախ քաղաքի Կարմիր վանքը «1486 թ.»— Ազգագ. 2187. Հացունի, Կարևոր խնդ. 271, Այսօյաճեան՝ Պատմ. հայ Կես. Ա. 583:— Ս. յուհետև ընտրվել է պատրիարք Կոստանդնուպոլսի և զահակալել է «1477—1489 թ» հաջորդելով Յովակիմ պատրիարքին:— Չեռ. Հալէպի, Բ. 33 ա, Ամիրտ. անգ. 2. Ազգագ. 2187:

— 31. Նիկողայոս Ստամպոյցի, գրեց «Ողբ առման Կիպրոսի թուրքաց» 1570 թ. հրատարակեց Ալիսեան, Անահիտ 1931 թ. № 5—6, էջ 69—72, հանելով Վիեննայի Մխթարեանց № 1003 ձեռագրից. նրանից էլ արտատպեց Բակ. «Հայ—Կիպրոս», էջ 262—4:

— 32. Նիկոլ Ֆրա, կաթողիկ քահանա. ուղեկից եղավ Օգոստինոս Բաշեցուն դիպի Եւրոպա. մեռավ Ռուսաստանի Կալուգա քաղաքում 1609 թ.— Օգոստ. բաջ. 10, 11.— սեռ. Նիկոլիմ՝ անգ Յ:

— 33. Նիկողայոս մանուկ Տիգրանակերտցի, 15 տարեկան գեղեցիկ պատանի էր. շուկայում երկու թուրք՝ Մահմետ անուշով սկսեցին լրբաբանել նրա հետ, պատանին սկսեց հայնոյել երկու Մահմետներին էլ. նրանք զիմեցին դատավորին և փառային՝ չարախոսելով թե պատանին հայնոյել է Մահմետ մարգարեին. երկու սուա վկա հաստատեցին նրանց խոսքը. դատավորը և փառան առաջարկեցին պատանուն ուրանալ հովատքը, խոստանալով տալ նրան գեղեցիկ կին, հարստություն, իշխանություն և ամեն բարիք. մինչև իսկ փառան խոստացավ որդեգրել

նրան: Բայց պատանին մերժեց ամեն ինչ և հաստատ մնաց իբր հավատքին: Տարին հրապարակը, ոտքերը և ձեռքերը կացինով ջարդեցին. մարմնի կոճը արյունաթաթախ փոխադրեցին իր աունը, ուր կրեք օր տանջվելուց հետո՝ մեռավ անմեղ նահատակ պատանին «1642 թ.»— Առաք. պտմ. խղ.՝ Նոր վկ. 449—454:

— 34. Նիկոլ Թորոսովիչ, արքեպիսկոպոս Հայոց Լեհաստանի. կաշառքով եպիսկոպոս օժվեց Մելիքսեթ կաթողիկոսի ձեռքով Իլվով քաղաքում, հակառակ ժողովուրդի կամքին «1626 թ.» ժողովուրդը խորշեց նրանից և եկեղեցուց դուրս վռնտեց: Նիկոլը դիմեց ճիզվիթներին, ընդունեց կաթողիկոսությունը և իր հոտն էլ կաթողիկ դարձնելու խոստումով, նրանց միջոցով և զինվորական օգնությամբ բռնի խլեց եկեղեցիները, գրավեց գանձերն ու կալվածները, որ սկսավ ծախել և շույլ ու անառակ կյանքով վառնել: 24 տարի ամբողջ՝ ժողովուրդը առանց եկեղեցու և առանց ծիսակատարության մնալուց հետո, ստիպվեց ընդունել Նիկոլին: Եվ այսպես Նիկոլը կամաց կամաց հայ ժողովուրդը կաթողիկոսության առաջնորդեց, որով և ամբողջ Լեհաստանի հայությունը օտարացավ ու լեհ դարձավ:— Մեռել է «1681 թ.»— Սամ. անեց. շար. 178—9. Առաք. պտմ. վլ. ԻԸ, 174, 259, 314, 495, 499. Ալիշան՝ Կամենից 126—7, 138—143, 202—14. Չամչ. Գ. 630—643:

— 35. Նիկողայոս Պրուսացի, մականունն Այվազ. աղքատ դարբին էր Պրուսայում. գեղեցիկ բարձրահասակ երիտասարդ լինելով, տաճիկները շարունակ հորդորում էին նրան մահմետական դառնալ, խոստանալով ամեն տեսակ բարիք: Միշտ էլ մերժում ստանալով՝ չարախոսեցին դատավորի մոտ, որ արդեն հավատքը ուրացել է և այժմ հետ է դառնում: Նիկողայոսը հաստատուն մնաց իր կրոնին: Վճռեցին զլիտատել: Հրապարակում երկու զահիճ փոխ առ փոխ սրի հարվածներով չէին կարողանում զլիտատել նրան. դանակով գտան նման մորթեցին անմեղ նահատակին 1694 թ.— Նոր վկ. 531—538, Ազգագ. 2746:

— 36. Նիկողայոս Սպարկերտցի, կաթողիկոս Աղթամարի «1736—1751 թ». հաջորդեց Բաղդասարին. Սպարկերտի Լուսար գյուղից էր, Սևոնց Գրիգորի տնից, իմաստուն, հետոք և կրոնազետ մարդ էր: Ուղեց ընդարձակել Աղթամարի թեմը և կարողացավ Սուլիմանից հրաման բերել թե վան, Բողէշ, Մուշ և սրանց շրջակաները պատկանում են Աղթամարին: Այս հրամանագիրն ստանալուց հետո, բունում է Էջմիածնի նվիրակ Յովհաննէս վարդապետին, նրա հովաքած գրամները գրավում և իրեն

էլ վաճառու: Էջմիածնի Ղազար կաթուղիկոսը բողոքում է Պոլիս, նոր հրաման հանում Սուլթանից՝ թե այդ վայրերը պատկանում են Էջմիածնին, կողոպտված գումարը յետ է ստանում և Նիկողոսյոս կաթուղիկոսին նշովում (1746): Աղթամարցիք նեղը մնացած, նյութական ծանր կացութեան մեջ ընկած, հանրագրով դիմում են Ղազարին և Նիկողոսյոսին էլ Էջմիածնի ուղարկելով, խոստանում են հպատակվել Էջմիածնին: Ղազարը բանադրանքը վերացնում է և պայման է դնում, որ այնուհետև Աղթամարի կաթուղիկոսները Էջմիածնում օծվին (Ակինեան, Գաւազանագիրք 149—151 և Հաւաք. 64): Հաւաքարանը, էջ 47—55 տալիս է նաև Աղթամարի հարկերի քանակը, որ Նիկողոսյոս կաթուղիկոսը ժողովով որոշել է 1742 թվին:— Հաւաք. 3, 83, Զամբո 95, Աղգապ. 2954—5:

— 37. Նիկողոսյոս դպիր, տաղասաց ԺԼ դարում.— Տաշեան, Ցուց. 866:

— 38. Նիկողոսյոս Կիւլէսէնեան, մոր կողմից Աջպահեան, առաջնորդ Բերիոյ (Հալէպ). ինքնազուլի օծվեց կաթուղիկոս Սոսյ, իբրև հաջորդ Կիրակոսի «1866 թ», կոչվելով Կիրակոս Գ. Աջպահեան (Ձ 166): Աղգային վարչութիւնը բռնի բերել օվեց նրան Պոլիս և ուղարկեց Արմաշի վանքը «1871 թ»:— Աղգապ. 4129, 4269:

* ՆԻԿՈՆ, ար. <հուն. Νικων անունից, որ բուն նշանակում է հաղթութիւն>: Մեր մեջ չի գործածված այս անունը կա միայն՝

— 1. Նիկոն Պոնտացի, մականունն է միտանոյիտես Եպաշխարեցէ՛ք» (այս բառը սյնքան էր կրկնում իր քարոզներին մեջ, որ իրեն մակդիր դարձրին): Համարվում է հայ. ծնվել է Պոնտոսում, հայ նախարարական տոհմից. 12 տարի սովորել է Պափլագոնիոյ Ոսկեքար վանքում. հետո գնացել է Հայաստան և Կրկար տարիներ քարոզելով՝ շատ հայեր հունադավան է դարձրել: Երբ Նիկեփոր Փոկաս հայազգի զորավարը Կրետէ կղզին գրավեց (960 թ), Նիկոնը իսկույն դիմեց սյնտեղ, 20 տարի քարոզեց և ամբողջ կղզին, որ մահմեդական էր, ջրբառոնյա դարձրեց: Քարոզել է նաև Յունաստանում և մեռել է Պելուպոնէսում 998 թ: Ընդունված է իբրև սուրբ՝ հուլյն և լատին եկեղեցիներում. տոնվում է նոյ. 26-ին: Թողել է հունարեն լեզվով երկու գիրք՝ հայոց կրոնի դեմ. «Ընդդէմ ամբարիշտ կրօնից Հայոց» և «Կարգաւարութիւն վասն դարձին Հայոց»:— Զամշ. Բ. 1024—7 (հա-

մարում է խորհախանք), Աղգապ. 1186. Տէր Սահակեան՝ Հայ կայսերք, Բ. 113—4:

* ՆԻԿՈՐՈՂՈՆ, ար. <անշուշտ հունարեն է, բայց մայր ձևն ինձ անհայտ է: Մի անգամ հիշատակված է՝

Նիկարաուգաւե, որդի Տաւանկի, հիշված է Տրապիզոնի Ամենափրկիչ վանքի անթվական մի արձանագրութեան մեջ:— Բժշկեան, Պատմ. Պոնտոսի 87:

* ՆԻՆԱ, իգ. <Ֆրանս. Nina անունից. նորամուտ անուն:

* ՆԻՈՓՈՐԱ, իգ. <հուն. նիթադրյալ *Νεόφορος, Νεόφορα ձևից, որ բուն նշանակում է ընորարեր>: Այս անունով ունինք միայն՝

— Նիսփորա (վրաց. Նիսփորա, var. Միսփորա) Դունեցի, պառավ հայուհի, ազրում էր Երուսաղէմում. նրա մտա երկու տարի ծառայեց Նունէ առաքելունին Վրաց, սովորեց մի քիչ հայերեն և Հայաստանի ու Վրաստանի մասին տեղեկութիւն ստացավ.— սեռ. Նիսփորայ՝ Պատմ. վր. ը. Վրաց աղբ. Ա. 22, 169, 172: ՆԻԻԿԱՆՆԱՅ, անստույգ ընթերցվածով մի անուն, 1492 թվից մի գերեզմանաքարի վրա (Բաբխուս. Ազուանից երկ. Ա-202—3):

† ՆՇԱՆ, ար. <հյ. Նշան բառից. ակնարկութեամբ խոչի նշանի, որի զանազան տեսակներն են Վարագայ Ս. Նշան, Մեբասիոյ Ս. Նշան, Հացունեաց Ս. Նշան ևն: Գործածական է այժմ, որից նաև նշանեան ազգանունը: Նշան անվան հնազույն վկայութիւններն են՝ Պալաթի Ո. Հրեշտակապետ եկեղեցու մի արձանագրութիւնը 1730 թ. (Բանասէր 1899, էջ 127) և 1772 թ. (Աղգ. մատ. ՀԼ, էջ 349):

* ՆՇԱՆԳԱՅ, իգ? <պրս. «نيزانگاه Ենեաի նպատակը մի անգամ գտնում եմ հիշատակված Դարբանդում, Պոլսո-Բուլաղի գերեզմանատան մեջ, մի դամբանի վրա, 1321թ.:— Բաբխուս. Աղվ. երկիր, Ա. էջ 109—110. (Կասկածելի):

† ՆՇԱՆՈՒՂԻ, իգ. <հյ. Նշան անվան իգականից կազմված կեղծ, նորահնար և անսովոր անուն:

ՆՇԱՆՈՐ, իգ. երեի սխալ է գրված, փոխանակ Եմաւոր-Եմարիւոր. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1557 թ. (Չեռ. Ստանաս. 13 ր):

ՆՇՆԱՅ, իգ. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշատակված ունինք՝

— 2. Նուն եպիսկոպոս Սիւնեաց, հաջորդ Անանիայի (Ե դար).—Օրբ. ժթ, հա:

— 3. Նոյն, թերևս անունն է մի նշանավոր կրօնավորի, որ հայ արհղաներից հալածվելով մեռավ (Ե դար). «Զհրեշտականման այրն զՏէր՝ նոյն անհանգիստ հալածանօք վախճանեցուցին» Փարպ. թղ. էջ 202: Ձեռագիրն ունի գտեր նոյն: (Վերջակետով). հրատարակիչները հատուկ անուն են դնում Տեր. վերջակետի պատճառով ավելի հավանական է ենթադրել ըստ ՝ Արբահամ Զամինեանի պատէր Նոյն» (տես Արբատ. 1911, 229):

† ՆՈՐԱԶՆ, ար. <հյ. նոր և ազն բառերից. ինչպես ունինք Հայկազն: Մի անգամ գտնոււմ եմ հիշված Յս. որդի, ապ. 1643, էջ 395, ստացողի հիշատակարանում. «Ճնօղաց իմոց. նորազին (զ տառը ստուգել եմ) և շահփաշին»: (Այժմ պատկանում է Երեզանի Կուլտ. պատմ. Ինստիտուտին, № 213): Նույն տեղը հիշված են նաև Վարդեր, Հայպատ, Վարդոսիկ անունները:

† ՆՈՐԱՄԱՅՐ, իգ. <հյ. նոր և մայր բառերից. նորակերտ անուն. լսել եմ Պարսկաստանում:

† ՆՈՐԱՄԻՐ, ար. <հյ. նոր+արար. ար. amir «իշխան» բառերից, ինչպես կան նորշահ, նորպարոն անունները: Մի անգամ ունինք՝

— նորամիր, հայր Յովհաննէսի, որ գնեց և ազատեց գերի ընկած մի Աւետարան 1433 թ.—Ձեռ. Վասպ. 364:

† ՆՈՐԱՅՐ, ար. <հյ. նոր+այր «մարդ» բառերից, իբր թրգմ. հուն. Νέανδρος անվան. Հնում անսովոր էր. բայց իբր անձնանվան օրինակ հիշված է Թր. քեր. 16, Խոր. քեր. 172, Սիւն. քեր. 205: Այժմ սովորական գործածութիւնն ունի:

— նորայր, նահապետ Հայկազանց, հաջորդեց Ծաւարին, Ն. Գ. 1326 թ. (ըստ Չամչ.).—Խոր. Ա. ժթ. Կիլիս. Ա. ժե. Շիր. քրոն. 31 (նորայն). Մազ. թղ. ժթ (վասն զի նոր այրութիւն ցուցանէր). Սամ. անեց. 45. Մխ. անեց. գ. Վրդ. է. Մխ. այրիվ. 18, 50. Մին. համդ. 9.—(Բհ. կթղ. բ. գնում է հաջորդ Առնակի. այսպես է նաև Վրդ.).—Նուարար՝ Վրաց. աղբ. Ա. 74:

† ՆՈՐԱՊԵՏ, ար. <հյ. նոր+պետ բառերից, ինչպես կա օտար բառով նորամիր: Մի անգամ հիշատակված է՝

— նորապետ ոմն, նախ քան 1420 թիվը գրված մի ձեռագրում (Տաշեան, Յուց. 666):

† ՆՈՐԱՏՈՒՆԿ, ար. <հյ. նոր և տունի բառերից, իբր թրգմ. հուն. Νεόφυτος անվան. հմմտ. «Վկայաբանութիւն սրբոյն Նեո-

փրատսի որ թարգմանի ի հայ լեզուն՝ նորասունկ» (Ձեռ. Վեներտ. Բ. 129): Այս ձևով հիշված է 1589 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 167), 1621 թ. (Ձեռ. Վասպ. 860), 1659 թ. (Սմբատեանց, Գեղարք. 406). կրճատ ձևով՝ նորտունի, նորդունի 1628 և 1664 թ. (Տաշեան, Յուց. 517, 922), նորտուլ՝ որ հիշված է 1477 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Ազուլ.—Արբատ. 1911, 220): Սրանից է նորտունիկան ազգանունը: Անվանս հնագույն հիշատակութիւնն է՝

— նորտունի (առանց ա ձայնավորի), պարսն), որդի Կիրակոսի. գնի միջնորդ եղավ տանուտեր Էդիլուհի և Յովհաննէս զրչի միջև, Արձկէ 1463 թ.—Ձեռ. Վեներտ. Ա. 621:

† ՆՈՐԱՐԵՒ, ար. <հյ. նոր+արև բառերից. հնագույն հիշատակութիւնը ժի դարից. սրանից է նորարևեան ազգանունը:

— 1. նորարև ոմն, հիշված է 1343 թ.—Տաշեան, Յուց. էջ 489:

— 2. նորարև ոմն հիշված է նաև ժէ դարի կեսին՝ Դրնդ. էջ 487:

† ՆՈՐԱԻԱԳ, ար. <հյ. նոր և աւագ բառերից. համազորն է նորապետ: Հիշված է իբր զրիչ Տաշեան, Յուց. էջ 1136 գ ցանկում, բայց չկա նշանակյալ 558 էջում, ինչպես նաև իգ—լ ընդհանուր աղյուսակում:

† ՆՈՐԷՍ, ար. <հյ. նոր բառից՝ ինչ որ -եա մասնիկով. հիշատակված է 1652 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վեներտ. Ա. 740):

† ՆՈՐԻ, ար. <հյ. նոր բառից. երևի կրճատված է նորիկ ձևից. հիշատակված է 1710 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 329 բ):

† ՆՈՐԻԿ, ար. <հյ. նոր բառից՝ -իկ փաղաքական մասնիկով: Հնագույն հիշատակութիւնն է՝

— 1. նորիկ Գանձակեցի, գնեց մի Աւետարան՝ Ծահանշահի որդի Խուլուշահից՝ իր որդի Յովհաննէսի համար, որ պատրաստվում էր քահանայութան, 1350 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արբատ. 1911, 388):

— Ավելի ուշ են նորիկ 1746 թ. (Ոսկեան՝ Եղիա Մուշեղեան, էջ 5), նորիկ՝ 1488 թվից ուշ գրված մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վեներտ. Ա. 492):

† ՆՈՐԻՆ, ար. անշուշտ հյ. նոր բառից՝ -ին մասնիկով ? հիշատակված է մի անգամ, անթվական մի հիշատակարանում (Bodleian 201):

† ՆՈՐԽԱԹՈՒՆ, իգ. <հյ. նոր+խաթուն բառերից, ինչպես կա նորտիկին: Հիշատակված է ԺԴ—ԺԷ դարերում:

— 3. նորխաթուն, դուստր Դանիելի և քույր Մարգարէ գրչի, որ Բերդձոր զոյակում օրինակել է Հին կտակարանը, 1337 թ. Տաշեան, Յուլյ. 696 ա:

— 2. նորխաթուն, կին Գրիգոր քահանայի և մայր Մարգարէ քահանայի, որ Բալուշի Նեխրի գյուղում օրինակեց Աւետարանը՝ 1475 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 624:

— Ավելի ուշ հիշատակված ունինք նորխաթուն 1695 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 42 բ):

† ՆՈՐՀԱՏ, ար. <հյ. նոր+հատ (հատիկ) բառերից. զոր ծածվել է ԺԴ դարից սկսած. սրանից է նորհատեան (չրջված նախադասում) ազգանունը:

— 1. նորհատ, որդի Մարտիրոսի. հիշված է 1420 թվից առաջ զրված մի ձեռագրում.—Տաշեան, Յուլյ. 666:

— 2. նորհատ քահանա, նորոգեց ժ դարում զրված մի Աւետարանի կաղնի. թվականն անհայտ.—Ձեռ. Սանաս. 9 ա:

— 3. նորհատ, հիշված է Գոհարի և Տիկնացի հետ իբրև նվիրատու Արջոյառիճի վանքին.—Անթվական Արձ. Շիրակ 123:

— 4. նորհատ հիշված է նաև 1659 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 546:

† ՆՈՐՄԱՆՈՒԿ, ար. <հյ. նոր+մանուկ բառերից. մի անգամ գտնուած եմ գործածված ԺԵ դարում և մի անգամ էլ կըրճատ նորման ձևով ԺԷ դարում:

— 1. նորմանուկ, որդի Յովանէսի. Տիվրիկի Վաւառո գյուղում Ստեփանոս հայրապետին գրել տվեց մի Աւետարան, որ նվիրեց Աւագվանքին, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 751=Թորոս աղբ. Բ. 363:

— 2. նորման, հիշված է 1605 թվին.—Դրնդ. 79:

† ՆՈՐՇԱՀ, ար. <հյ. նոր+արս. ܢܫܗ «թագավոր» բառերից. հմմտ. նարամիր, նորպարան. հիշատակված է ԺԴ—ԺԷ դարերում:

— 1. նորշահ, ազգական Բաւուն միայնակյացի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1330 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 770:

— 2. նորշահ, որդի Իսրայէլ քահանայի, որ Մոկաց Փասայ վանքում օրինակեց Աւետարանը 1455 թ.—Նօտարք 179:

— Ունինք նաև հիշված նորշահ 1609 թ. (Manus. bibl. nat. 34), և անթվական՝ Լազարեան ձեռարանի Աւետարանում, էջ 110 բ և Ձեռ. Վասպ. 186:

ՆՈՐՈԳԷՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. արդյոք հյ. նոր կամ նորոգ բառից է: Հիշատակված է ԺԳ—ԺԴ դարերում:

— 1. նորոգես, որդի Յովաննէս քահանայի, որ Սիւնեաց Բարադնիս վանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1280 թ.—Ձեռ. Վասպ. 104:

— 2. նորոգես միայնակյաց, Մուշում, Թորոս գրչին գրել տվեց նոր-Կտակարանը՝ 1284 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 810:

— 3. նորոգէ (առանց ս վերջածայնի) քահանա, գրիչ կամ ստացող Աւետարանի, Առանայի Բաղնեկունք գյուղում, 1292 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 436:

— 4. նորոգես (սեռ. նորոգիսի), ստացող իր եղբորորդի Անանիային գրել տվեց մի Ժողովածու, Եկեղեցաց գավառի Ս. Կիրակոս անապատում, 1364 թ.—Ձեռ. Վիեն. 17 բ:

— 5. նորոգես, հիշված է առանց թվականի՝ Ձեռ. Վենետ. Բ. 36:

† ՆՈՐՈՒԿ, ար. <հյ. նոր բառից, ունի փաղաքական մասնակցով. հմմտ. նորիկ. Հիշատակված է մի անգամ 1824 թ. տես Իգնատ. զկ. 500 (տպագրության հիշատակարանում):

* ՆՈՐՈՒՋ, ար. <պրս. نورد Novruz անվան մի ուրիշ գավառական ձևն է. ավելին տես վերը՝ Նաւառուգ Այս ձևի տակ հիշատակված է մի անգամ 1463 թվից հետո գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 133):

† ՆՈՐՊԱՐՈՆ, ար. <հյ. նոր և պարան ձևերից. հմմտ. նարաւագ, նորշահ անունները: Սրա իգականն է նորխաթուն: Հիշատակված է ԺԵ—ԺԷ դարերում:

— 1. նորպարան, որդի Գրիգորի և եղբայր կոշակար Մարտիրոսի, որ Աշոտաց երկրի Անկիւնաց վանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1470 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 588, Այրարատ 52:

— Ավելի ուշ հիշատակված են նորպարան 1564 թ. (Տաշեան, Յուլյ. 848) և 1609 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 473):

ՆՈՐՎԱ (սեռական հոլով է. սեռն ու ծագումը անհայտ). հիշատակված է մի անգամ Ներքին Ազուլիսի 1478 թվի մի արձանագրության մեջ (Ազգագր. հանդ. ԺԱ. 313):

† ՆՈՐՎԱՐԴ, ար. <հյ. նոր և վարդ բառերից. գեղեցիկ անուն, որ հիշատակված է ԺԷ դարում (Ձեռ. Աբգ. յովհ. 164):

† ՆՈՐՏԻԿԻՆ, իգ. <հյ. նոր և տիկին բառերից, հոմանիշն է նորխաթուն. հիշատակված է ԺԴ—ԺԷ դարերում:

— 1. նորտիկին, կին Սաշատուրի, «ասպնջականի» Յոհան

վարդապետի, որ Սուրբաթում, Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց Եսայի և Քուզբք Պօղոսի, 1356 թ.—Ձեռ. Բերլինի, 4 ա:

— 2. Նորտիկի՞ն, մերձավոր Ստեփաննոս գրչի, որ Մակեյ Մպատի վանքում օրինակեց Մայր Մաշտոցը 1369 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 427:

— 3. Նորտիկի՞ն, կին Մամեղէնի և մայր տանուտեր Թաթարբէզի, որ Նարեկ գյուղում, Պսակ կամ Իգիտ կրոնավորին գրել տվեց մի Աւետարան, 1420 թ.—Նոտարք 61, Ձեռ. Վասպ. էջ 325:

— 4. Նորտիկի՞ն, դուստր Ստեփաննոսի՝ եղբոր Քուսայ կրոնավորի, որ Մպատ անապատում գրել տվեց մի Աւետարան, 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 332:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Նորտիկի՞ն 1604 թ. (Ձեռ. Վասպ. 816) և 1311 թվից հետո գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Քաւր. 24 ա):

* ՆՈՒԱՐԴ, իգ. <կամ պրս. navard քրնձա, պարզեւ բառից և կամ ավելի լավ՝ փ nav քնոր՝+ vard քվարդ), իբր քնորավարդ, նորածիլ՝ նորարաց վարդ». հմտ. գնդ. nava քնոր՝+ varəd քածիլ, բուսնիլ», գնդ. Hvarədi մի կնոջ անուն, որ Justi 140 ա մեկնում է իբր գնդ. hu-varədi քլավ աճած», իսկ Bartholomae 1849 քարիկ հայացք ունեցող» (hvarə քարեւ բառից): Justi 230 բ մեր Նուարդ անունը մեկնում է պրս. navard քհաճելի, սիրելի»: Այս անունը ավանդված է մեզ մի անգամ շատ հնուց, երկրորդ անգամ ժԲ դարում և ուրիշ վկայություն չունի: Այժմ դարձել է շատ սովորական և մեր գեղեցիկ ու սիրելի անուններից մեկն է:

— 1. Նուարդ, Արա գեղեցկի կինը, որին չգովաճանելու համար Արան մերժեց Ասորեստանցոց Շամիրամ առասպելական թագուհու սէրը, դուրս եկավ նրա դեմ պատերազմի, ուր և սպանվեց.—բց. ի Նուարդայ՝ Խոր. Ա: ի: (Արա գեղեցկի և Նուարդի մասին մի սիրուն պոեմա ունի Նար-պէյ, Ստուերք Հայկականք, Պոլիս 1874, էջ 22—34):

— 2. Նվարք, կին Շէկի և մայր Աստուածատուրի, որ մի այգի և մի հնձան է նվիրել Հատիճի վանքին, 1196 թ.—Շիրակ, էջ 159:

* ՆՈՒԲԱՐ, ար. և իգ. <պրս. փ navbar, nōbar, nubar քնորահաս պտուղ, առաջին պտուղ՝ ձեթից, որ կազմված է պրս.

փ nav քնոր՝+ ք bar քպտուղ» բառերից: Հիշատակված է ժԵ գարից սկսած և մինչև այսօր էլ գործածական է:

— 1. Նուրար, զավակ Սելչուկ խաթունի, որ Հայրապետ քահանային գրել տվեց մի Մաշտոց, 1466 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 282, Բ. 337:

— 2. Նուպար, դուստր Ստեփանոս քահանայի, որ Հերմոնի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1469 թ.—Ձեռ. Քաւր. 132 բ:

— 3. Նուկրար, կին Մկրտիչի և մայր Վրթանէս Արեւելք արեղայի (Արարատեան գավառից); որ Նրուսաղէմում օրինակեց Գանձարանը 1497 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 150 բ:

— 4. Նուրկար, կին Զանփաշայի՝ հորեղբոր Յովհաննէս վարդապետի, որ գրել տվեց Սանահինում մի գեղեցիկ Շարակնոց, 1497 թ. այդ թվին Նուրկարն արդեն մեռած էր.—ՀԱ 1887, էջ 56 բ:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Նուրար իգ. 1533 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 717), 1557 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 529), 1595 թ. (Տաշեան, Տուրք. 749), 1682 թ. (Ձեռ. Վասպ. 580), 1709 թ. (Ձեռ. Վասպ. 265), Նուրար իգ. 1794 թ. (անդ 207):

— 5. Նուրար, ազգական Զաֆնուրի Քորոս իշխանի, որի մահվանից հետո հաջորդեց նրան 1724 թ. Ֆաթալի խանը արշավեց նրա վրա, բայց Նուրարը իր բանակով գնաց նրա դեմ, Ֆաթալին վախեցավ և ետ քաշվեց.—Չամշ. Գ. 788:

† ՆՈՒԷՐ, ար. <հյ. նուէր բառից. Հմտ. Գարգու և Ղնծայ հոմանիշ անունները. մի անգամ հիշված է ժԳ դարում (Եթե ստույգ է), իսկ այժմ նորոգվելով դարձել է իգ. անուն Արեմտահայոց մեջ (Ալպոյաճեան, Պատմ. Հայ Գես. Ա. 1125), իսկ իբրև ար. անուն Արեւելահայոց մեջ:

— Նուէր, հայր Միրանի, որ իբրև վկա հիշվում է Գեթեվանի արձանագրության մեջ, 1274 թ.—Manus. brit. mus. 295 ա (ընթերցողը ստույգ չէ):

† ՆՈՒԷՐԻԿ, իգ. նորակերտ անուն, որ գործածվում է Պոսում:

ՆՈՒԹԷՎ, ար. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշատակված է 1655 թվի մի արձանագրության մեջ (Այրարատ 340):

ՆՈՒԼՈՒՆ, իգ. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշատակված է՝

— Նուլուն (ես Նուլունս), կին Հասանի. նվերներ է արել Արատէսի վանքին.—անթվ. Արձ. Սխտական 143:

ՆՈՒԿՁԱՐ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշատակված է ժէ դարում (Ջբբ. սարկ. Ա. 75) և երկու անգամ էլ երկու անթվական հիշատակութանց մեջ՝ Ձեռ. Քաւր. 67 ր և Արցախ 227:— Կարծում եմ նույն է և Նունգար. սեռն անհայտ. հիշված է մի գերեզմանաքարի վրա 1369 թ.— Բարխուտ. Աղուանից երկ. էջ 202—3:

ՆՈՒՂԱԼ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշատակված է մի անգամ 1579 թ. (Սիւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմանատանց, էջ 12 ա): Հմմտ. Մուղալ:

ՆՈՒՂՒԱՅ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. հիշատակված է երկու անգամ ժԴ դարում:

— 1. Նուղայ, դուստր Զաքարիայի. ազգական Կարապետ կրոնավորի, որ Սղոյալու վանքում օրինակել տվեց Հին Կտակարանը, 1381 թ.— Ձեռ. Ագուլ. (Արրտ. 1911, 850):

— 2. Նուղտան, կին Քէորգ երեցի, որ Սրգնկայում օրինակեց Ճաշոցը 1391 թ.— Ձեռ. Սեբ.— ՀԱ 1926, 241: (Ասում է Էփեմակցի մերոյ կարնահասակի Նուղտան կոչեցելոյ և դաւակի իւրոյ էլմուզպա փոխեցելոյն առ Քրիստոս և առ զրան տաճարիս են սոքա հանգուցեալ: սրանից հետեցնում եմ որ կարնահասակ նշանակում է այստեղ «վաղամեռիկ» և թե կինն ու զավակը վաղամեռիկ են եղել):

ՆՈՒՂՄԱՅ, ար. հիշված է որոշյալ Նուղմէն ձևով՝ անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 133 ր): Նույն է նաև Նումայ (որոշյալ Նումէն ձևով) իգ? հիշատակված 1681 թ. (անգ 186):

*ՆՈՒՆԷ, իգ. <ասոր. նոյն, նույն կամ նույնս անվան իգականն է: Գործածական էր Հունաց մեջ. հմմտ. Նունէ՝ մայր Ս. Նիկողայոս Չմիւռնիացի հայրապետի (Յայսմ. գեկտ. 11), Նունէ՝ մայր Ս. Գրիգոր Աստուածաբանի (Յայսմ. յնվ. 25): Կա նաև Նունիքա նահատակուհի հելլադացի (Յայսմ. տես Տաշեան, Յուց. 83 ևն): Ոմանք էլ մեկնում են եգիպտ. Նոն «մաքուր, սուրբ»: Մեր մեջ չէ գործածված. Մազ. քեր. 246 հիշում է իբրև օրինակ կոչականի՝ Ո՛ նունի: Այժմ սովորական անուն է և հատկապես գործածվում է փաղաքշական Նունիկ ձևով: Կա նաև ուսական ձևով զգվական Նունուշա: Զարմանալի է Նունիկեան ազգանունը 1839 թ. (Տաշեան, Յուց. 936):

— 1. Նունե, Հոփսիսիան կույսերից մեկը, որ անցավ Վրաստան և այնտեղ տարածեց քրիստոնեությունը: Կոչվում է

«առաքելուհի Վրաց»:— Խոր. Բ. ձգ (2 ձեռ. Նունի), զա. Նոր ժող. Գ. 25.— Նունի (ուղղական հոլով!) Փ. Սոկր. իգ. Յայսմ. հոկտ. 5, 6, 29. Տաթև. հարց. 589.— սեռ. Նունեայ՝ Խոր. Բ. ձգ. Ասող. Բ. ա. Վրդ. կղ. Ճշ. 501. Յայսմ. հոկտ. 6, 29, մրտ. 30. Մխայրիվ. 60, 62.— Նունիք՝ Խոր. Բ. ձգ. Ուխտ. Բ. կէ. Բզթ. դաշ. 21, 25. Մեսր. եր. 39. Յայսմ. հոկտ. 29.— (հիշատակութուններս ամբողջական չեն).— Աւգեր. Լիակ. վրթ. սրբ. Գ. 130—140, ՀԱ 1937, 87—103.— ըստ Ալիշան, Արշալ. քրիստ. 136 օտարները կոչում են Քէոզնոստա (որ է հուն. «աստուածածանոթ».— վրաց. կոչվում է Նիմօ Վրաց ազր. Ա. 18—23, Բ. 37, 98, 103—4):

-- 2. Մեր մեջ (իբրև հայոց անուն) հնում գործածված է մի անգամ սեռ. Նունիայ ձևով՝ 1590 թ. (Սիսուան 537 ր):

ՆՈՒՆՈՒԽԱՆ, ար. երևի անձնանուն էր, որից ունինք նույնութանեան ազգանունը:

†ՆՈՒՆՈՒՑԱՐ, ար. և իգ. <չ. Նունուփար ծագանունից, որ պարսկերենից փոխառյալ բառ է և ավանդված է բազմազան ձևերով, որ աես տակը: Կա նաև Իսլամների մոտ. ինչ. Nisfer՝ Տաճկաց սուլթան Օրխանի (1326—1360 թ) կինը: Հնագույն հիշատակութունը մեր մեջ 1428 թվից է. ընդհանրապես իգական է, բայց կա և արական. ինչ. Նիմիփար 1469 թ., Նամփար ոճ 1710 թ. այժմ գործածական է միայն իբրև իգական:

— 1. Նունուփար, կին տանուտեր Մկրտչի, որ Կոզուց վանքում ստացավ մի Ճառընտիր 1428 թ.— Տաշեան, Յուց. 583—4:

— 2. Նիփար, (իմև Նիմիփար), մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրականում օրինակեց «Ժողովածու քերթուածոց», 1469 թ.— Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:

— 3. Նոնփար, դուստր կամ եղբոր դուստր տանուտեր Սահակի, որ Խիզանում գրել ավեց մի Աւետարան, 1474 թ.— Ձեռ. Վասպ. 470:

— Ավելի ուշ ավանդված են Լալիփար իգ. 1567 թ. (Ձեռ. Քաւր. 75 ա), Լիլիփար իգ. 1576 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 9 ա), Լիլիփար իգ. 1603 թ. (Ձեռ. Սեան. 7 ա, Մմբատեանց՝ Նրնջակ 214), Նունուփար իգ. 1621 թ. (Քորոս ազր. Բ. 425), Լալիփար իգ. 1690 թ. (Ձեռ. Դադեան, Ա. 49 ր), Նամփար մղգեսի, ար! 1710 թ. (Տաշեան, Յուց. 504), Նոնփար իգ. 1756 թ. (Ձեռ. Վասպ. 313), Լուլիփար իգ. անթվական (Ձեռ. Ագուլ.— Արրտ. 1911, 462):— Տես և Լիլիփար:

†ՆՈՒՇԻԿ, իգ. <ըստ իս մուշ բառամբ բառից. հմմտ.

Նուշուշար. բայց հետո շփոթվելով ուրիշ անունների հետ՝ դարձել է Նուշիրվան անվան կրճատ ձևը (այսպես է Սեբաստիա) և կամ Արշտունշ անվան կրճատումը (այսպես Երևան): Նուշիկ անվան հնագույն հիշատակությունը ժԴ դարից է և այժմ էլ գործածական է: Սրա գգվականն էլ է Նշիկամ Նշո (տես Սովետ. Հյսս. 1945 թ. մրտ. 13, էջ 2, սյունակ 2-րդ):

— 1. Նուշիկ (սեռ. Նուշկան), կին Աւետիք քահանայի, որ Հարք գավառի Դսնեվանք գյուղում Յովհաննէս քահանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1316 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 464.

— 2. Նուշիկ, թվի դուստր Ջաքարի (№ 94), կինն է Ազազարի, որ Երնջակ գավառի Շոտթ գյուղում մի խաչքար է կանգնեցրել նրանց հիշատակին 1493 թ.—Սիսական 356, Սեդրակեան՝ Հնութ. Երնջակու 124.

— Ավելի ուշ հիշատակված են Նուշիկ (սեռ. Նուշիկեմ) 1601 թ. (Ձեռ. Վասպ. 798) և ԺԵ դարից հետո, էջմ. Գև № 127 ձեռագրում (հրտր. Ագաթ. 1909 թ. յոջ. էջ Ծ):

* ՆՈՒՇԻՐՎԱՆ, իգ. < պրս. نوشروان nūš քրոջը ըմպելիք> + 𐎠𐎼𐎷𐎡𐎴 անուշի քահանայից, այն է անուշ անուշ ըմպելիք: Գտնում եմ պործածված երկու անգամ, մեկը Նուշիրվան ձևով, անթվական (Ձեռ. Վասպ. 450), մյուսը Նուշիրվան ձևով 1554 թ. (անդ 98):

* ՆՈՒՇԻՐՎԱՆ, ար. < պրս. نوشروان Nōšīrvān կամ Nūšīrvān անունից: Այս անունով հայանի է Պարսից Խոսրով Ա արդարաներ թագավորը (531—579 թ), որի տիտղոսն էր: Հին ձևն է պրս. Anōšarvān, հայերեն տառադարձված Անուշըրուան (Մեթ.), որ բուն նշանակում է «անմահ հոգի». հմմտ. պաղ. anōšruān, պհլ. anōšak-ruvān, որ է պնդ. anaošō—urvānəm, կազմված anaoša «անմահ» և urvan «հոգի» բառերից (Հիւրշ. 20. Justi 17 ր): ՄԼԻ մեջ գտնում եմ գործածված մի անգամ՝

— 1. Նշրվան, միրձավոր Ասլպէկի, որ Բալուռի Նեխրի գյուղում ստացավ մի Ավետարան՝ 1475 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 624.

— Ուրիշ անգամ չէ գործածված. բայց այժմ կենդանի է Սեբաստիայում Նուշիրվան ձևով, իբրև իգական անուն, որի փառաբանն էլ է Նուշիկ:

† ՆՈՒՇՈՒՇԱՐ (սեռը հայտնի չէ) < հյ. նուշ+շարք բառերից, իբր թէ շարոցի համար թելի վրա շարված նուշի շարք>: Գտնում եմ մի անգամ հիշատակված ԺԵ—ԺՁ դարի մի ձեռագրում (Տաշեան, Ցուց. 996):

* ՆՈՒՍՐԱԹ, իգ. < արար. نوسرث Nusrat անձնանունից, որ

բուն նշանակում է «օգնություն». 2. հաղթություն» (որ է victoria): Այս անունով գտնում եմ մեր մէջ՝

— 1. Նիւրաթ, դուստր Հուռումի և քույր Յովհաննէս քահանա Գանձակեցու, որ Տփղիսի կրթանիս գյուղում օրինակեց Գանձարանը, 1436 թ.—Ձեռ. Դադեան, Ա. 27 ր:

— 2. Նուրաթ, իգ. ? հիշված է 1581 թ.—Թորոս աղբ. Բ. էջ 430:

— 3. Նուրաթ, կին Յոհանիկի, հիշված անթվական մի արձանագրության մէջ (Սմբատեանց, Գեղարքունիք 313):

* ՆՈՒՐԱԴԻՆ, ար. < արար. نورالدین Nūr-ad-dīn անունից, որ նշանակում է բուն շույս կրօնի>: Սովորական անուն է Իսլամների մոտ. օր. նուրեդդին՝ սուլթան Հալեպի, որի մոտ ծառայության էր վտել Մլեհը (№ 7): Հիշատակված է մեր մէջ ԺԳ—ԺՁ դարերում: Այս անունից է կազմված նուրտինեան ազգանունը (Ազգապ. 3041), որ ենթադրել է տալիս նուրդին սղայլ ձևը:

— 1. Նորադին, հիշված է Սասնայի և Բամիթարի հետ՝ Տուտիկ իշխանի դամբարանի արձանագրության մէջ. Թվի թե երեքն էլ նրա որդիքն են, որոնք «անհետ կորեան ի ձեռս տաւարինաց», 1241 թ.—Ազգագր. հանդ. է, 342 (Բորչալուռի Յովհաննաձորի Կողէս գյուղում):

— 2. Նուրադին քոթիթ, կնքահար (տամղանի) Անի քաղաքի. իր ընկերներով այցելել է Անին և կնիքի հարկը ջնջել է՝ 1250 թ.—Արձ. Շիրակ 62, 101.

— 3. Նուրադին, եղբայր Սեֆեդին Ա իշխանի Աղթամարի և Կուռծիբէգի, հորեղբայր Աղթամարի Ստեփաննոս և Ջաքարիա կաթողիկոսների. վերջինիս ինքը օծել ավեց 1296 թ.—Արձր. յաւել. Ակինեան՝ Գւղնգիրք 45:

— 4. Նորատին, մերձավոր Յովհաննէ՛ս գրչի, որ Վարապայ վանքում օրինակեց երկհատոր մեծաղիբ մի ձառընտիր 1399 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 429:

— 5. Նուրադդին, հայ կաթողիկ իշխան Մակուռի. ընդունելով մահմեդականությունը՝ հաս ռատվեց իր իշխանության մէջ Լանկթամուրի (†1405 թ) ձեռքով (Յակոբեան՝ Ուղեգրութ. Ա. 113, 120):

— 6. Նուրատին, հիշված է Խրիմից բերված մի խաչքարի արձանագրության մէջ (որ այժմ ազուցված է Նոր-Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի պատին), 1417 թ.—Ազգագր. հանդ. է, էջ 71:

— 7. Նուրադին, որդի Յիսայի, եղբայր Ներսէս քահանայի,

հորեղբայր Բարթուղիմէոս առաքյալի վանքի առաջնորդ Յովհաննէս արքեպիսկոպոսի, որ գրել ավից մի Յայսմաուրք 1438 թ.—Ձեռ. Թաւր. 41 ա:

— 8. Նուրաղին, մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրահանում օրինակեց «Ժողովածու քերթուածոց», 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:

— Ավելի ուշ հիշատակված է նուրաղին 1521--29 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 382):

* ՆՈՒՐԱՂԻ, ար. <արաբ. ۱۰۰۰ nur Ելույս> + علی 'Ali Ալի» անունից: Մի անգամ գտնուած եմ հիշատակված 1603 թ. (Матер. Арх. Кавк. III, 99--100):

* ՆՈՒՐԱՄԻՐ, ար. <արաբ. ۱۰۰۰ nur Ելույս> + امير amir «իշխան» բառերից: Գտնուած եմ մի անգամ հիշատակված 1707—8 թ. (Ձեռ. Վասպ. 1028):

* ՆՈՒՐԱՅ, իգ. ? <արաբ. ۱۰۰۰ nur Ելույս> բառից. մի անգամ ունինք հիշատակված՝

— Նուրայ կոնիստանտնուպոլի, որ օգնեց գնելու մի Աւետարան 1435 թ.—Ձեռ. Թաւր. 13 ա:

* ՆՈՒՐԱՆՈՒԹԻ, իգ. <արաբ. ۱۰۰۰ nūrāni Ելուսավոր, լուսեղեն> + سitti «տիկին» բառերից, որ և համապատասխանուած է Լոյսխաթուն, Լուսիքա, Լուսիկ, նուրբիք: անուններին: Հիշատակված է մի անգամ ԺԳ դարում:

— Նուրանքի, զուտոր Ազատիկոնջ. երկուսն էլ դրամապետ օժանդակուած էին Դրիգոր գրչին, որ օրինակուած էր Աւետարանը՝ Կարինում 1230 թ. այս թվին էլ մեռավ Նուրանքիին.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 573:

* ՆՈՒՐԱՆՓԱՇԱ, իգ. <արաբ. ۱۰۰۰ nūrāni Ելուսավոր, լուսեղեն> + ۱۰۰۰ paša բառերից: Հիշատակված եմ գտնուած մի անգամ 1605 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արրտ. 1911, 316):—Հմմտ. նուրիփաշա:

ՆՈՒՐԱՅԻԱՆ (սեռ. Նուրացիանին), իգ. ծագումն անստույգ. հիշված եմ գտնուած անթվական մի խաչքարի արձանադրության մեջ՝ Արցախ 267:

* ՆՈՒՐԲԵՎ, ար. <արաբ. ۱۰۰۰ nur Ելույս> + ۱۰۰۰ beg բառերից. ամբողջը դառնուած է «Լոյսպարոն»: Հիշատակված է մի անգամ 1624 թ. (Տաշևան, Ցուց. 718 և Կամենից 177): Սրանից է նուրբեղեան ազգանունը, որ կա Նոր-Նախիջևանում:

* ՆՈՒՐԲԻԲԻ, իգ. <արաբ. ۱۰۰۰ nur Ելույս> + ۱۰۰۰ bike

«տիկին» բառերից (հմմտ. նուրանքի). հիշատակված եմ գտնուած Նիւրալիք ձեռով 1695 թ. (Ձեռ. Վասպ. 982) և նուրալիք ձեռով 1709 թ. (Ակիւնեան, Մատեն. հետազ. Դ. էջ 174):

* ՆՈՒՐ-ՆՈՒՍՈՒՅ, ար. <արաբ. ۱۰۰۰ nur Ելույս> + ۱۰۰۰ Yū-sūf «Յուսուֆ» անունից: Այս անունով հայանի է՝

— Նուր-Յուսուֆ, ածխադործ, ըստ Hammer Օսմ. պատմ. Ե. էջ 246 հայ էր. բնակվում էր Գերմանիկուպոլսում (Էրմէնէկ), որ Ռուսի Սելջուկ Սուլթան Ալայէդդին Քէյ Քոբաթ Ա. խլեց Կիլիկիոյ հայ թագավորությունից 1228 թ. Հաճախ գնում էր Գարաման՝ ածուխ ծախելու. քիչ քիչ հարստացավ: Սրա երկու որդիները՝ Գարաման և Օնկուզ կամ Պոնուզ, թաթարների արշավանքների վրդովմունքից օգտվելով, ավազակային խմբեր կազմեցին և սկսեցին այս ու այն կողմ բռնանալ: Տիրեցին Սեւեկիային. Ալայէդդին սուլթանը հաստատեց այս իշխանությունը, իսկ Ասէտին Քայ Քաուզը նրանց երէց եղբոր՝ Գարամանին ավեց Գերմանիկուպոլիսը (1257—8 թ) և այսպեսով առաջացավ Գարամանցոց՝ ցեղապետությունը.—Ալպոյաճեան, Գատմ. հայ Կես. Ա. 567:

* ՆՈՒՐԻ, ար. և իգ. <արաբ. ۱۰۰۰ nur Ելուսավոր, լուսեղեն> բառից. Իսլամների (Տաճիկների) մոտ այժմ գործածական է իբրև արական անուն, իսկ Քրդերի մոտ իբրև իգական անուն: Մեր մեջ իբրև արական գործածված ունինք նուրի 1635 թ. (Rapport Belgique 137), 1677 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 36 թ), 1678 թ. (Սիսական 333), 1687 թ. (անդ 22 ար), անթվական, բայց Ժէ դարից (Չքր. ազուլ. 141), 1642 թվից ուշ (Ձեռ. Վենետ. Ա. 333): Սրանից է նուրեան ազգանունը: Իբրև իգական հիշատակված են նուրի՝ 1763 թ. (Սիւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 42 թ), 1796 թ. (էֆիմ. 448), նուրի՝ 1680 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 162): Անցյալ դարում գործածական էր Գուրում փաղաքական ձեռով նուրիկ կամ նուրիցա (երկուսն էլ իգական), իսկ ԺԸ դարից կա նուրի խաթուն + 1738 թ. (Մէնէվիդեան, Ազգաբ. Տիւզիանց, էջ 10): Տես և առանձին նուրիկ, նուրիխաթուն:

* ՆՈՒՐԻԿԱԹՈՒՆ, իգ. <արաբ. ۱۰۰۰ nūrī Ելուսավոր> բառից + ۱۰۰۰ քաթուն: Հիշատակված է ԺԵ դարից՝

— Նուրի-քաթուն, հանգուցյալ զուտոր Ղարիբշահի № 4 (ուրեսու իր գերդաստանը), որ Արծկէի վանքում գրել ավից մի Աւետարան 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 501:

— Ավելի ուշ նուրխաբուն ձևով 1639 թ. (Ձեռ. Հալէպի. Ա. 229 ա) և նուրի խարուժ ձևով 1738 թ. (տես նուրի):

* ՆՈՒՐԻՆԱՆ, իգ. <նույն նուրի անունից+խան բիշխան>. Ենթադրվում է որ արական անուն էր, որից կաղձված է Նուրիխանեանի ազգանունը: Շատ գործածական է իբր իզական. այսպես՝ նուրիխան 1582 թ. (Ձեռ. Վասպ. 698), 1606 թ.՝ կամ ավելի ուշ (ձանկեան, Հնութ. Ակնայ 85), 1621 թ. (Ձեռ. Վասպ. 867), նուրխան 1658 թ. (ՀԱ 1894, 51 ր), նուրիխան 1663 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 21 ր), 1688 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 41 ր), անթվական (Ձեռ. Վասպ. 273):

* ՆՈՒՐԻԿ, իգ. <նուրի անվան փաղաքականն է. հիշատակված է 1766 թ. (ձանկեան, Հնութ. Ակնայ 89). ավելին տես նուրի:

* ՆՈՒՐԻՋԱՆ, ար. <արաբ. աս nūr արևյա+յրս. աս jā. «հողի» բառերից, այն է «հողը լույսը»: Հիշատակված է նախ ժԵ դարում:

— 1. նուրիճան, որդի Սաւլաթմիշի. Ազուլիսում, Գրիգոր արեղային գրել տվեց մի Յայսմաուրք 1481 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 299:

— Ավելի ուշ հիշատակված են՝ նուրիջան 1521—9 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 382), 1549 թ. (Ձեռ. Վասպ. 652), 1553 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 578), 1575 թ. (Rapport Belgique 24), 1597 թ. (Ձեռ. Վասպ. 215), նուրիճան՝ 1578 թ. (Սիսական 412), 1605 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 439), նուրիջան 1613 թ. (Տաշեան, Ցուց. 584), 1620 թ. (Առաք. պտմ. 125), 1689 թ. (Սիւրմէեան, Պատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 31 ա): Սրանից է նուրիջուճեանի ազգանունը:

* ՆՈՒՐԻՓԱՇԱ, իգ. <նույն նուրի անունից+փաշա: Հմմտ. նուրաճփաշա: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված ժԵ դարում:

— նուրիփաշա, կին խոջա Միրիջանի, որ Աղթամարում, Յակոբ կրոնավորին գրել տվեց մի Աւետարան, 1493 թ.—Ձեռ. Վասպ. 520:

* ՆՈՒՐՄԵԼԷՔ, իգ. <արաբ. աս nūr արևյա+մե. melek «հրեշտակ» բառերից, իբր արևեղեն հրեշտակ>: Հիշատակված է ժԵ—ժԶ դարերում:

— 1. նուրմելիք, դուստր Ամիրի և քույր Ստեփաննոս քահանայի, որ Հերմոնի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1469 թ.—Ձեռ. Թաւր. 132 ր:

— 2. նուրմելիք, կին Վարդերեսի. երկուսով մի աղբյուր են շինել Թէոդոսիայի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցու կողքին 1491 թ.—Բժշկեան, Ճանապ. ԷԿ. 355:

— 3. նուրմելիք, հիշված է նաև անթվ. մի արձանագրութեան մեջ, որ պահվում է Թէոդոսիայի Թանգարանում (Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 38):

— Ավելի ուշ ժամանակից ունինք նուրմելիք 1538 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 535) և անթվական (Ձեռ. Վասպ. 618):

* ՆՈՒՐՄՂԱԼ, իգ. <արաբ. աս nūr արևյա+թ. maḥal «տեղ, վայր»! բառերից: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1609 թ. (Bodleian 110):

* ՆՈՒՐՆՈՒՐ, ար. <արաբ. աս nūr արևյա+բառ կրկնութեամբ: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1523 թ. (Ձեռ. Կես. ամած. 47 ր):

* ՆՈՒՐՈՒՄ, ար. և իգ. <արաբ. աս nūr արևյա+թրք.-մ ստացական հոգով. որով nūrum լինում է արևյա, լուսիկ> (աչքիս լույսը ասելու պես): Իբրև ար. հիշված է 1508 թ. (Տաշեան, Ցուց. 7 ր), իբրև իգ. 1653 թ. (Ձեռ. Թաւր. 44 ր):

* ՆՈՒՐՂԱՆ, իգ. <արաբ. աս nūr արևյա+յրս. աս 'r jī-hān «աշխարհ» բառերից, իբր թե nūr-i-jīhān արևյա աշխարհ>, ինչպես կա և Գուլջիեան «աշխարհի վարդը»: Հիշատակված եմ գտնում մի անգամ ժԵ դարում:

— 1. նուրջան, կին Յախրիկի և մայր Մելքիսեթ երեցի, որ օրինակեց Գանձարանը՝ Աւան գյուղում, 1453 թ.—Bodleian, էջ 134:

* ՆՈՒՐՍԹԻ, իգ. <արաբ. աս nūr արևյա+ս. sitti «տիկին» բառերից, որով համապատասխանում է Լոյսխարուն, Լուսքիճա, նուրքիճե, նուրիխարուն անուններին: Տես և նուրաճքի: Հիշատակված է ժԳ—ժԴ դարերում:

— 1. նուրսթի (սեռ. նուրսթե ձևով), մերձավոր Առիւծի Հոգևորեանց, որ իր կնոջ՝ Սեդայի հետ նորոգել է Հոռոմոսի խանգարված առվի ջուրը և մի կրպակ է նվիրել վանքին, 1251 թ.—Արձ. Շիրակ 25:

— 2. նուրսթի, մերձավոր Սարգիս արեղայի, որ Գլաձորում օրինակեց Ոսկեփորիկը, 1317 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 857:

— 3. նուրսթի, կին Շահնշահի, որ Գոդթան գավառում Թումայ Արճիշեցուն գրել տվեց մի Աւետարան, 1336 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արբու. 1911, էջ 387):

— 4. նուսրք(ար. հոյով), կին ճոն Մխիթարի որդի Առիւծի, որ արտեր է նվիրել Արջոյ առիճ վանքին.—անթվ. Արձ. Շիրակ 123:

— 5. նուսրքի, կին Արտեանի. մի վարագույր են նվիրել Հառիճի եկեղեցուն.—անթվ. Արձ. Շիրակ 162 (տես Արտուաւն Ն 8):

— 6. նուսրի ոմն, որի անթվական տապանաքարը գտնվում է Հալբաթի գերեզմանատնում (Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 80, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 22—23):

— 7. նուսրէ (սեռ. հոյով), դուստր Թուզուքանի և քույր Խուլու խաթունի (Ն 1), որ շինեց Հոռոմոսի երեք եկեղեցիները և վանքին նվիրեց Շաւթա գյուղը (ԺԳ դարի սկիզբը).—Անթվ. Արձ. Շիրակ 21:

*ՆՈՒՐՎԵՐՏԻ, ար. <արաբ. نر نورد> + Թրք. verdı «տվեց» բառերից: (Արու երախան ծնվեց և ծնողներին աչքին լույս տվեց): Գտնում եմ մի անգամ հիշատակված 1661 թ. (Այրարատ 350):

*ՆՈՒՔԱՐ, ար. <պրս. نر نوكار> բառից (անշուշտ մի որևէ սրբի): Իբրև անձնանուն մի անգամ հիշատակված եմ գտնում ԺԳ դարից:

— Նօքար, պապ Քրիստոստուր կրոնավորի, որ Սուրխաթում (Խրիմ) օրինակել տվեց Աստուածաշունչը 1325 թ.—Ձեռ. Վասսպ. էջ 7:

*ՆՈՒԱՆԱՅ, իգ. <արաբ. نر نوانا> «գեղեցիկ, սիրուն» բառից, որի վրա ավելի ընդարձակ տես Ընամա: Նույնի վրա ավելանալով և նախաձայնը՝ կազմվել է Նուանայ, որի հայտնի թվականն է ԺԷ դար: Այս անունով է կոչվում Դաւիթ (Ն 250) Սալաձորեցի երգչի (ԺԷ դար) աղջիկը: Մի անգամ էլ հիշատակված կա Նուանա խաթուն, 1479 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Թորոս աղբ. Բ. 328): Նույնից եմ կարծում նաև կրճատ Նոօ ձևը, իգ. 1635 թ. (Ձեռ. Վասսպ. 888): Տես և հաջորդը:

*ՆՈՒՆԵԳ, իգ. նախորդ անվան զգվական ձևն եմ համարում Հիշատակված է մի անգամ, 1686 թվից ավելի ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Թեհր. 8 ք—ՀԱ 1935, 399):

*ՆՍԷՑ, իգ. ուզում էի հանել արաբ. نسف «կետ» բառից (Իբր թե կինը ամուսնու կեսն է): Բայց ստիպված եմ գնել արաբ. نسف «խեղճ, արդարամասնություն, կարեկցություն, զուժ»

բառից, որովհետև այս բառը ճիշտ այս իմաստով և այս ձևով է գործածում օր. Ազարիա Սասնեցին իր Ողբի մեջ. «Նախ առաջին (Ջալալիներից) էր Ապուստոլ, որպեսզի քանդեց առանց Նրա էջ» (տես Ակիմեան, Մատեն. հետազ. Գ. էջ 298): Ավելացնեմ որ Ազարիայի մոր անունն էլ Նսէֆ էր (տես անդ, էջ 242՝ 1809 թ): Նսեֆ անվան հնագույն հիշատակությունը ժՅ դարից է:

—1. Նսեֆ, դուստր տանուէր Դաւթի, որ Թացու գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան 1437 թ.—Ձեռ. Վասսպ. 379:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Նսեֆ 1549 թ. (Ձեռ. Վասսպ. 652), Նրսեֆ 1587 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 260), Նրսեֆ 1589 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 167), Նսեֆ 1663 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 21 ք), 1666 թ. (Ձեռ. Սանաս. 5 ք), 1677 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 34 ք), իսկ անթվական են՝ Նսեֆ (հնագույն գրչությամբ՝ Ձեռ. Նոր-Բայազ. 51 ա), Նսեֆ 1686-ից ուշ (Ձեռ. Թեհր. 8աք—ՀԱ 1935, 399), և Ձեռ. Վենետ. Բ. 793:

*ՆՐՁԻՍ, իգ. <արաբ. نر نرس> «նարգիզ ծաղիկը». այս անունով հայտնի է՝

— 1. Նրջիս, չորրորդ դուստր Մեծն Սարգսի, քույր Ջաֆարէ սպասարարի և Իւանէ աթաբէգի. հավանորեն Դսեղի Մամիկոնեանց հարսն էր և անգլավակ մեռավ (ԺԳ դար).—Պաղատեանց 16, Հայաս. 447, Շիրակ 162—3: Սրա հետ նույն պետք է գնել՝

— 2. Նրջիս, քույր պատրոն Ջաֆարէի և պատրոն Իւանէի. ինքն էլ կոչված է պատրոն. եղել է ճգնավոր և թողվել է Սանահինում. մնում է անթվական արձանագրությամբ տապանաքարը.—Արձ. Ազգագր. հանդ. Գ. 298 և է, 389:

— 3. Նճիս (այսպես գրված փոխանակ Նրճիս), Մրէնի մի հոյակապ, բայց անթվական խաչքարի արձանագրության մեջ (Շիրակ 141 <Սարգիսեան, Տեղագր. 199):

ՆՓԱՂՀԱՃ, ար. անստույգ ընթերցվածով անսովոր անուն. այն է՝

— Նփաղհան, եղբայր Սիրունիկի՝ կնոջ Սասնայ-իշխանի, որ Փառխոսում մի խաչքար է կանգնեցրել իր գերդաստանի հիշատակին 1481 թ.—Արցախ 307:

Շ

ՇԱԲ, ար. ծագումն անհայտ:

— Շաբ, իշխան Գողթն գավառի, Բարթուղիմէոս առաքյալի քարոզութեան ժամանակ (Ա դար).—Օրբ. Ե (կոչված է Շաբ կամ Շաբիթ՝ Ալիշան, Միսական 310 ր և Արշալ. քրիստ. էջ 33):

* ՇԱԲԱԹ, ար. <ասոր. šabbāṯa «շաբաթ օրը» բառից, որ գործածվում է Ասորիների մեջ նաև իբրև անձնանուն. ինչ. Bar-šabbāṯa = Բարշաբաթ: Օրը իբրև անուն, գործածելու համար հմտ. նաև Ուրբաթ, Կիրակի, Կիրակոս (Հիւրդ. 295—6): Տես նաև Շամբիթ, Շամբատ:

— 1. Շաբաթ, իշխան Գողթան գավառի. օգնեց Ս. Մեսրոպին՝ ջնջելու համար նույն գավառի հեթանոսական մնացորդները.— սեռ. Շաբաթայ՝ Կիր. էջ 14 (տպ. 1854 Շամբիթ).—ուղ. Շաբիթ՝ Ոոր. Գ. խէ.—Շամբիթ՝ Փ. Կոր. 7.—սեռ. Շաբիթայ՝ Ոոր. Գ. 4.—ուղ. Շաբիթայ՝ Օրբ. Ի.—սեռ. Շաբիթայի՝ Օրբ. Ժդ:

ՇԱԲԱՅ, իգ. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշված է (անհայտ թվականով) Սմբատեանց՝ Կեղաբք. 569:

* ՇԱԲԱՆ, ար. <արաբ. شبان šāʿban «մասնուններից, որ Իսլամների մոտ էլ իբրև անձնանուն գործածական է. օր. Աշրաֆ-Շաբան՝ Եգիպտոսի սուլթանը, որ վերջ տվեց Հայոց Ռուբինեան թագավորության (1375 թ), Մոսլամ տածիկ ոմն 1657 թ. (Երեմ. չէլ. օրագր. 236): Մեր մեջ հիշատակված է նախ ժժ դարից. «վելի ուշ՝ ժժ դարից (Ջքր. ագուլ. 76). կա և Մոսլամ ոմն 1684 թ. (Արցախ 147). այժմ էլ գործածական է Դարբաղում: Սրանից է Մոսլամեան ազգանունը (Տաճկաստանում):

— 1. Մոսլամ, հայր Եղիա Իրեցի, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Քաջթաղուց Սողանավար գյուղում, 1490 թ.—Ձեռ. Սեւան. 5 ր:

* ՇԱԴԻ, իգ. <պրս. شاد šād «ուրախութուն» բառից, որ Իսլամների մոտ էլ գործածվում է իբրև անձնանուն, բայց արական սեռի: Օր. Մադի՝ որդի Մրվանի, քուրդ, ծնվել է Դուխնում, պապն է Սալահադդինի, Justi 270 հիշում է 9 անձ, որոնց վերջինն է Մադի խան՝ զորավար Դեհլիի Մուհամմեդ շահի (1553 թ.) հիշատակված են մեր մեջ ժժ դարում՝ երեք անձինք:

— 1. Մադի, Կոնիստանդուպոլիսի երկու անձինք, որոնք օգնեցին գնելու մի Աւետարան, 1435 Գ.—Ձեռ. Թաւր. 13 ա:

— 2. Մադի կամ Մադի, դուստր Ամիր-Հասանի և քույր պարոն Ամիրգուլի, որ Խլաթում գրել տվեց մի Ճաշոց 1450 թ.— հիշված է նաև 1455 թ.—Նոտարք 164, 178:

* ՇԱԴԻԼԱՅ, ար. <թրք. شادله šadile «ուրախութամբ» ձևվից, որ նախորդի գործիական հոլոքն է: Հիշատակված է մի անգամ 1311 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում՝ Ձեռ. Թաւր, 73 ա:

* ՇԱԴԻՆ, ար. <կրճատ ձևն է հյ. Մամշադին անվան, որ ծագում է արաբ. شمس الدين šams-ad-dīn «արեգակն կրօնի» անունից: Այս անունով գրեմներ միայն՝

— 1. Մադին (var. Մադիմ), հայ իշխան Տփղիսում. երբ թաթարաց Արղուն խանը մտավ Տփղիս, նրան դիմավորող շքախմբի մեջ հիշվում է հատկապես այս իշխանը (Վրաց աղբ. Բ. էջ 59):

— 2. Մադինպեկ, հայր պարոն Վարդի, որ Պոլսում, Ամիրգուլիաթ բժշկին գրել տվեց Բժշկարանը՝ 1459 թ.—Ամիրա. օգ. բժշ. էջ ԻԳ (-պեկ ձևից հետևում է, որ ամբողջը պետք է կարդալ Մադինբեկ):

* ՇԱԴԻՓԱՇԱ, իգ. <նույն Մադի անունից+փաշա պատվանունով. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 642—3):

* ՇԱՁԻԿ, իգ. <պրս. شاد šād «ուրախ» բառից (որ նույն է یش šād հոմանիշի հետ)+հյ. իկ գգվական մասնիկով: Գործածական էր անցյալ դարում Պոլսում. հմտ. «Բերկուհի»:

* ՇԱԼԱՄ, իգ. <ասոր. شام šāmā «խաղաղութուն, հաջողութուն, ողջուն, բարև»: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված ժժ դարում (Ձեռ. Վասպ. 1023):

ՇԱԼՈՒԷ, ՇԱԼՈՒԷՆ կամ ՇԱԼՎԱ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— 1. Մալվա Ախալցխացի, եղբայր Իւանէի (№ 4). Վրաց ծառայության էր և ստացել էր մասնառուբութուցէսի տիտղոսը. մասնակցեց թամար թագուհու զինվորական արշավանքներին և հատկապես Կարսի գրավման (Վրաց աղբ. Բ. 21, 52): Ջալալէզզինի դեմ արշավանքի ժամանակ (1224 թ) Դուխնի և Ամբերդի առաջ Վրացիք հաղթվեցին ու փախան, Մալվան գերբ բռնվեց, իսկ Իվանէն Գառնիի այբերում քարերով ջարդվեց.— Մալե՝ Միխ. սս. իը (=իէ).—սեռ. Մալուեի՝ Կիր. բ.—Մալուեի՝ Միխ. սս. իը (=իէ):

— 2. Շալուե ոմն, դէտ Իւանէ աթաբէկի բանակի՝ Թուրքաց զեմ պատերազմում (1198 թ).—Օրբ. կե:

— 3. Շալուե, որդի մեծին Շալուէի (կամ Շաղուէի). (բստ Չամշ. Գ. 217 որդի Սարգիս Սաչենեցու). շատ ժամանակ մնաց Իկոնիայի սուլթանի ծառայութեան մեջ և նրա բանակում կրու վում էր Թաթարներէ, Վրաց ու Հայոց միացյալ բանակի դեմ՝ Կարնոյ և Երզնկայի շուրջը (1240 թ).—սեռ. Շալուէի կամ Շաղուէի՝ Մաղաք. ար. 14 (խկ տպ. Երուսաղէմի, էջ 24 միշտ Շալուէի. չունի Շաղուէի):

— 4. Շալուե սերանելի և սուրբ բարունի՝ ի Դարէէժ, ուր ներկա էր Սմբատ Օրբելեան իշխանի մահվան «1273 թ».—Թվի տարի.—Օրբ. կե:

— 5. Շալուեմ (սեռ. Շալուենայ), հղբայր Գոգոս երեցի, որ ստացավ Վենետկի Դ մեծ ձառընտիրը, հավանաբար ժԳ դար.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 132:

— 6. Շալվա ոմն նվիրատու հիշված է Գոշականքի անթվական մի արձանագրութեան մեջ (Ազգագր. հանդ. ժ, 25):

— 7. Շալուե, իշխանաց իշխան, որդի մեծ իշխան Սարգսի և Թոռն Բուղլախի, «այր բարեպաշտօն, քրիստոսադաւան և ուղղափառ, այր հսկայազօր ի մրցմունս պատերազմաց, դիւցազնական ի յաղատաց և պայազատ ի յիշխանաց, ի յազանց և ի տոհմէ ասքանազեան սեռից»։ մայրն է Թամալու (սեռ. Թամսին), հղբայրներն են Գրիգոր և Փանուէլ, քույրերը Սիթխաթուն և Թենիկ, կինն էր Դովլաթխաթուն, որի մահից հետո ամուսնացավ Դուլփաշայի հետ. որդին է Դաւիթ: Այրաբարտյան գավառի Սերկելի գյուղում, Վրաստանի Թմոքոյ զղեակից Յովաննէս միայնակեցին Կրել տվեց մի ձառընտիր, 1441 թ.—հրտր. Ազաթ. 1909 թ. յոջ. էջ ԽԸ—ԽԹ:

* ՇԱՀ, ար. <պրս. և šāh անունից, որ սովորական է Պարսից մեջ (Justi 271—2 հիշում է 18 անուն). բուն իմաստն է «Թագավոր», բայց հաճախ կրճատ ձևն է šāhdōst, šāhmardān կամ նման մի անվան, որոնք բոլոր ծագում են նույն šāh «Թագավոր» բառից (Հիւբշ. 58):

— 1. Շահ, խոռապետ արքունի, մասնակցեց Վարդանանց պատերազմին (451 թ).—Սղիշ. 77, Ազգատ. 371 (կարելի էր հասկանալ շահախոռապետ՝ իբր պաշտոնի անունով. բայց անձանուն են համարում Հիւբշ. 58 և Justi 271 ր):

— 2. Շահ, հայր Սարգսի, որ ստացավ մի Աւետարան 1315 թ.—Տաշեան Ցուց. 934 ր:

— 3. Շահ Օրբելեան, Թոռն Բուրթելի, որդի Սմբատի և հղբայր Պեշգինէի. հղբորը մահից («1438 թ») հետո, հետամուտ չնդավ Սիւնեաց ժառանգութունը ձեռք ձգելու, որով Օրբելեանց իշխանութունը վերջացավ.—Մեծոփ. 119. Միսական 96 ր. Ազգատ. 2068. (Չամշ. Գ. 471 գրում է Մնշաշե):

— 4. Շահ, հանպուցյալ հորեղբայր Չաքարայ արեղայի, որ Երզնկայում գնեց Յակոբ քահանայից մի Շարակնոց, 1487 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 27 ր:

— 5. Շահ... նախատառերն են անվան մի քարտաշի, որ քանդակել է Տեղերի մի արձանագրութունը՝ 1274 թ.—Բանաս. 1903, 29:

* ՇԱՀԱՂԻՁ, ար. <պրս. և šāh «Թագավոր» + արաբ. և šāh «սիրելի» բառերից, իբր «Թագավորի սիրեցյալը»: Հնագույն հիշատակութունը 1607 թվից է (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 32 ա): Մրանից է Շահաղիգ(եան) ազգանունը (Կովկաս):

* ՇԱՀԱԼԱՄ, իգ. <պրս. և šāh «Թագավոր» + արաբ. և šāh «աշխարհ» բառերից և նշանակում է «Թագավոր աշխարհի»: Իբրև իգ. գտնում եմ 1535 թ. (Ձեռ. Թաւր. 88 ա) և անթվական՝ անդ 109 ա: Բայց թվի թե արական է 1600 թ. (Մրմբատեանց՝ Երնջակ 147): Շահալամ անունը ըստ իմաստի կարող էր թե իգական լինել և թե մանավանդ արական: Ուստի սրտ կրճատ ձևն եմ համարում Շահալամ, որից կազմվել է Շահալամեան ազգանունը (Կովկաս):

* ՇԱՀԱԿ, ար. <Շահ անվան փաղաքականը կամ պէլ * Šahrak >պրս. Šahrak (հռչյն տառադարձութեամբ Σατρακης) անունից (Հիւբշ. 58): Գործածական է նաև Պարսից մեջ. հմտ. Šāhak Թուրք մտերիմ Մոսթային խալիֆայի (862—6 թ), Šāhak հայր Kušājim († 961 թ) արաբ լքանաստեղծի ևն (Justi, էջ 272 ր):

— 1. Շահակ իշխան Արծրունի, հաջորդ Պերոզի (Ն. Բ. Բ. դար).—Արծր. Ա. գ:

— 2. Շահակ կամ Կիրակոս, եպիսկոպոս Տայոց՝ 370 թ.—Չամշ. Ա. 448 (ուղղել Շահապ, տես Կիրակոս Ն 2):

— 3. Շահակ Ա Մանազկերտցի, Աղբիանոսի ցեղից. Մանազկերտի և Հարքի եպիսկոպոսն էր. ըստ Ազգատ. 161—2 Փանէն կաթուղիկոսի մահից հետո («352 թ») մի քանի ամիս

նստավ տեղակալ, մինչև որ գահ բարձրացավ Ներսէսը 353 թ.։ Ներսէսի մահից հետո հաջորդեց նրան իբրև կաթողիկոս հայոց 373—377 թ.։ Բուզանդի մոտ կոչված է Յուսիկ, որ համարվում է Յուսիկ Բ (տես անդ)։—Բուզ. Գ. Ժէ. Խոր. Գ. լԹ. Եզն. Եր. 267—8. Քհնայ. 270. Յհ. կթղ. Ժգ. Ասող. Բ. ա. Արծր. Ա. Ժա. Պամ. ներս. 27. Մխ. անեց. դ. Կիր. 13. Վրդ. իդ (հրտր. էմիհի՝ Սահակ). Սամ. անեց. 67. Մխ. այրիվ. 20. Օրբ. հա.—սեռ. Շահակայ՝ Բուզ. Գ. Ժէ. Խոր. Գ. խա. Մխ. անեց. դ. Ասող. Բ. ա. Արծր. Ա. Ժա. Կիր. 13, 14. Պամ. ներս. 28. Սամ. անեց. 67. Օրբ. հա.—գրված է Սահակ՝ Յհ. կթղ. հյր. 273. Միխ. ա. իԹ (=իը). Վրաց աղբ. Ա 77 (նույնպես Սահակ).—սեռ. Սահակայ՝ Խոր. Գ. լԹ. Միխ. ա. իԹ (=իը)։

— 4. Շահակ եպիսկոպոս Արտազի 723 թ. սրա օրով եղավ Թազէոս առաքյալի, Սանդուխտ կույսի և ուրիշների նշխարաց գյուղաւը. (ըստ հրատ. Սոփ. Ը. Ժան. 32)։

— 5. Շահակ Բ Կորճայ, կաթողիկոս հայոց, հաջորդեց Ջուէն Մանազկերտցուն, որ մեռել էր 381 թվին։—Բուզ. 2. գ.—սեռ. Շահակայ՝ Բուզ. 2. գ. դ. (Ազգապ. 244 չի ընդունում սրան իբրև կաթողիկոս հայոց, այլ թերևս Կորճայքի եպիսկոպոսական)։

— 6. Շահակ, որդի Աղբարոսի, որ նրա հիշատակին մի խաչ է կանգնեցրել Հերհեր գյուղում 1291 թ.—Սիսական 117։

* ՇԱՀԱՂԱ, իգ. < պրս. 𐭪𐭥 𐭫𐭥𐭮 «թագավոր» + 𐭮𐭥 𐭠𐭮 «հիշխան» բառերից։ Հիշված է մի անգամ ԺԳ դարում։

— 1. Շահադա, կին Կիրակոսի՝ բարեկամի Աւետիս քահանայի, որ գրեց մի Շարակնոց 1259 թ.—Սմբատեանց՝ Երընշակ 229։

— Ավելի ուշ հիշատակված են 1628 թ. (Տաշեան, Տուց. 708=Կամենից 180), Շախադա՝ 1642 թ. (Ձեռ. Վասպ, 766), Շահադա 1680 թ. (Ձեռ. Նոր. Բայազ. 24 ա)։

* ՇԱՀԱՄԲԱՐ, իգ. < պրս. 𐭪𐭥 𐭫𐭥𐭮 «արքայ» + արաբ. 𐭠𐭮 «anbar «յամբար ծաղիկը» բառերից (այն է՝ արքայական յամբար ծաղիկ)։ Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1739 թ. (Ձեռ. Վասպ. 1041)։ Սրա կրճատ ձևն է Շամբար անթվ. բայց 1596 թվից ուշ (Ձեռ. Վասպ. 751)։

* ՇԱՀԱՄԻՐ, ար. < պրս. 𐭪𐭥 𐭫𐭥𐭮 «թագավոր» + արաբ. 𐭠𐭮 amir «հիշխան» բառերից։ Հնագույն գործածությունը ԺԾ դարից է։ Հակադիր ձևն է Ամիրշահ, որ տես առանձին։ Կա նաև Շահ-

միր, որ կարող է մեր մեջ կրճատված լինել և կամ պրս. 𐭠𐭮 mir «հիշխան» ձևից կազմված լինել՝ փոխանակ amir։ Բայց ունիք նաև Շամիր, որ կարող է լինել Շահմիր-ից ավելի կրճատ մի ձև, բայց նաև բուլղոսի նաանձին անուն, քանի որ կա արաբ. 𐭪𐭥 𐭫𐭥𐭮 Šamir ար. անձնանունը (Իբն-ի Բատուլա II, էջ 1. Թերևս 𐭪𐭥 𐭫𐭥𐭮 «գործունյա և փորձառու լինելը» արժատից, Կամուս Թրք. Թրգմ. Ա. 924, ուր չկա հիշված այս անունը)։ Սրանցից են Շահամիրեան, Շամիրեան ազգանունները, ինչպես նաև Շամիրխանեան (վերջինս տես Սովետ. Հյսս. 1948, սեպտ. 31, էջ 2, սյունակ 5)։

— 1. Շահամիր պարոն, որդի Բախթիարի, գրել ավեց Սարգիս վարդապետին մի Աւետարան, որ նվիրեց (Սերաստիայթ) Հրեշտակապետ վանքին, 1487 թ.—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 264)։

— Ավելի ուշ հիշատակված են Շահամիր 1560 թ. (Տաշեան, Տուց. 314), 1656 թ. (Երեմ. չէլ. օրագր. 164), Շայամիր 1689 թ. (Ձեռ. Վասպ. 973), Շահմիր 1671 թ. (Տաշեան, Տուց. 870), Շամիր 1708 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարք. 429), Շամիրխան (Բաֆթի, Խամսայի մեխթութ. 258), Ջուղայեցի Սուլթանի որդի Շահմիր, որին տրված հրովարտակը Վրաց Հերակլ Թագավորից 1786 թ. տես Բանասեր 1899, 244։ Հիշելի է հատկապես՝

— 2. Շամիր Շահամիրեան, հնդկահայ նշանավոր գործիչ, հեղինակ «Որոգայթ փառաց» գրքի։ Կենսագրությունը ընդարձակ տես Լէօ, Հայկ. տպագր. Բ. 478—571, նաև Գուշակեան, Հնդկահայք, էջ 48—51։

ՇԱՀԱՅ, իգ. երևի կրճատ ձևն է Շահ- բառով սկսող մի անվան. մի անգամ հիշատակված է ԺԳ դարում։

— Շահայ, կին Կիրակոսի և մայր Երեմիա քահանայի, որ Լևոն դպրին օրինակել ավեց իր ուսուցիչ Գէորգ Լամբրոնացու կազմած Մեկնութիւն Նսայեայ գործը, 1295 թ.—Սիսուան 103 բ։

* ՇԱՀԱՆ, ար. կրճատ ձևն է՝ Շահանշահ անվան, որ տես առանձին։

— 1. Շահան, որդի Ապիրատի, եղբայր Ներսէս Շնորհալու և Գրիգոր Գ կաթողիկոսի. հայրն է Գրիգոր 2 Ապիրատ կաթողիկոսի, որ գահակալեց 1194—1203 թ.—Ձած. Գ. 18 էն. կոչվում է նաև Զորավար, որ տես։

— 2. Շահան, հիշված է մի խաչքարի արձանագրության մեջ 1290 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 548։

— 3. Շահամ իշխան Կուրիկոսի. ամուսին Փեննայի՝ դստեր Լևոն Զ. ի. Լևոնի հետ գերի գնաց և բանտարկվեց Կահիրէում. փախա՞վ բանախց և գնաց Պարիզ, ուր մեծ աշխատանքով հաջողեցրեց Լևոնի ազատութիւնը Եգիպտոսից. մեռավ Պարիզում 1391 թ.—Չամշ. Կ. 359, Յուշիկք Բ. 567: (Հատ Ազգապ. 1965 այս տեղեկութիւնը անճիշտ է. Լևոնի ազատութեան համար աշխատողը եղել է Քրանսիացի Դարդել քահանան, որ Լևոնի խնամովանահայրն էր և գրեց Լևոնի ընդարձակ կենսագրութիւնը. տես նաև Բասմաջեան, Լևոն Ե. էջ 41):

— 4. Շահամ-Գագիկ, շինեց Ազարակայ Ս. Խաչ վանքը, Շահապուհեաց ձորում, 1451 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 485:

— 5. Նրիամ, ան. հիշված է 1665 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 411:

* ՇԱՀԱՆԱՅ, իգ. < պրս. 𐭪𐭥𐭩𐭭 sāhāna «թագավորական» բառից. հիշատակված է 1621 թ. (Ալպոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1866), 1658 և 1664 թ. (Ձեռ. Կես. ամած. 54 ար, 57 ա):

* ՇԱՀԱՆԴՈՒԵՏ, իգ. < իրան. 𐭪𐭥𐭩𐭭 sāh «թագավոր» բառի հոգն. 𐭪𐭥𐭩𐭭 sāhān + 𐭥𐭭 duxt «դուստր» բառերից, որով Շահամն զուխտ լինում է «թագավորների դուստր» (Հիւրշ. 38, 58): Անցյալ դարում, Պոլսում գեռ գործածական էր այս անունը և հնչեցվում էր Շահամբուխ: Ավելի հնուց էլ գրված ունինք Շամանդուխ 1647 թ. (Քորոս աղբ. Ա. 220), Շամանդուխ 1551 թ. (Матер. Арх. Кавк. III, 93, 94), Շամանդուխ 1682 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 391):

— 1. Շահանդուխտ, չքնադագեղ դուստր Աղուանից Վարդ-Տրդատ իշխանի. հարս էր գնում մի հայ իշխանի. Տաթևի մոտ դարանակալ Պարսիկներ հարձակվեցին՝ առևանգելու համար: Շահանդուխտը իր պատիվը կյանքից բարձր գնահատելով, նրանց ձեռքը չընկնելու համար ժայռից ցած զցեց իրեն. բայց անփաստաց ու ազատվեց: Իբրև նշան շնորհակալութեան, այնտեղ մի մատուռ շինեց, ուր 30 տարի ճգնեց ու մեռավ (Ք դար):—Օրբ. լե.—սեռ. Շահանդիստոյ՝ Օրբ. լե:—Հմմտ. Manus. bibl. nat. էջ 103: Իր մասին հրաշապատում մի գրվածք տես Ձեռ. Վենետ. Բ. 1008:

— 2. Շահանդուխտ, դուստր Աղվանից Սևադա իշխանի, կին Սմբատ Ա թագավորի Սիւնեաց՝ որդւոյ Սահակայ՝ թոռին Փիլիպպէի Ա. մայր Վասակ թագավորի Սիւնեաց և Սևադայի: Սիւնեաց առաջին թագուհին է: Նվիրեց Տաթևին Տեղ գյուղը (998 թ), շինեց Վաղանդնոյ վանքը (1000 թ), որի Արձ. տես

Սիսական 524—5 և ուր թաղվեց ինքը: Մահեց մի քանի տարի ուշ (1006 թ) որդին Սևադայ նույն վանքը նոր շինութիւններով հարստացրեց:—Օրբ. ծգ. ծգ.—սեռ. Շահանդիստոյ՝ Օրբ. լե, ծգ, ծգ:

— 3. Շահանդուխտ թագուհի, դուստր Աղվանից թագավորազն Սևադայի, քույր Սենեքերիմ Ա թագավորի Սիւնեաց, կին Գրիգոր թագավորի Սիւնեաց՝ որդւոյ Աշոտի: Անժառանգ լինելով՝ իր քրոջ՝ Կատայի (Ն 2) հետ շինեց Ս. Աստուածածինը (Վահանայ վանք, Ձորք գավառում, Կապանի մոտ) 1086 թ. (Արձ. Սիսական 296): Մեռել է 1116 թ:—Օրբ. ծը—կ.—սեռ. Շահանդիստոյ՝ Օրբ. խդ, ծը, ծթ:

— 4. Շահանդուխտ, դուստր Ջորավար-Շահանի, քույր Գրիգոր Զ Ապիրատ կաթողիկոսի, կին Օշին Բ Լամբրոնացու և մայր Ներսէս Լամբրոնացու (որ ծնվեց 1153 թ): Որդու ձեռքով ընդունեց կրօնական կոչում և վանք մտավ:—Պատմ. լմբ. 234. կոչվում էր նաև Մարիամ (Տաշեան, Տուրք. 638) կամ պարզապես Սևասուհի՝ Յ. Մուրատ, Յայտ, յովհ. էջ ծգ:—Չարբ. թրգմ. էջ 464:

— 5. Շահանդուխտ, կին Գերգ փառաշի (նկարիչ) և մայր Գրիգոր և Վարդան քահանաների, երկուսն էլ Գանձասարի վանքի միաբան, որոնք գնեցին մի Աւետարան՝ 1237 թ:—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Բ. 53:

— 6. Շահանդուխտ, կին Կոստանդին Հոփփոսիցի քահանայի, որ Գիլիկիայում գրեց մի Աւետարան, 1269 թ:—Ձեռ. Վենետ. Ա. 656:

— 7. Շահանդուխտ, դուստր Կոստանդին Լամբրոնացու և քույր Օշին մարաջախտի, մայր Լևոնի. հիշված է 1274 թ:—ՀԱ 1898, 246 և 248:

— 8. Շահանդուխտ, կին Կոստանդին պայլի, մայր Սմբատ գունդասապլի. մեռած էր 1278 թվին:—Չարբ. Հին ղղբ. 93, Հայապ. 488, Ձեռ. Միւնխ. 8 ա. Միսուան 146 բ, 424:

— 9. Շահանդուխտ, դուստր Կոստանդին քահանայի և քույր նույնանուն Կոստանդին քահանայի, որ Մլեհի վանքում գրել տվեց Պրոխորոն գիրքը, 1307 թ:—Manus. brit. mus. 243 բ, Միսուան 74:

— 10. Շահանդուխտ, դուստր Գունդասապլի հայոց. մայրն է Ջապուն իշխանուհի, որ ստացավ մի Աւետարան 1309 թ:—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, 519):

— 11. Շահանդուխտ, մայր Միսակի և Սարգսի. հիշված են Տաթևի մի կիսատ արձանագրության մեջ (որից ոչինչ չի հասկացվում): 1316 թ.—Ազգագր. հանդ. Գ. 141:

— 12. Շահանդուխտ, կին Բարսեղ երէցորդու, որ Հալէպում գնեց մի հին Աւետարան, 1323 թ.—Ձեռ. Կես. ամբծ. 64 բ:

— 13. Շահանդուխտ, զուսար էրկիրի և քույր Ջաջարայ արեղայի, որ Երզնկայիւս, Յակոբ քահանայից գնեց մի Շարակնոց, 1487 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 27 բ:

— 14. Շահանդուխտ, կին Սարգիս երեցի, որ Ասիմելիք տառ տրկնոջից նվեր ստացավ մի Աւետարան 1488 թ.—Ձեռ. Վասպ. 242,

— 15. Շահանդուխտ, ազգական Համանգուլ կույսի, որ Այրի վանքում, Ստեփան արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, 1493 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 304:

* ՇԱՀԱՆՇԱՀ, ար. <պրս. ساهان sahānšāh անունից, որ բուն նշանակում է «թագավորաց թագավոր, արքայից արքա»: Սովորական անուն է Պարսից մեջ. օր. Շահանշահ՝ եղբայր Խլիճասլանի (1165 թ), Շահանշահ՝ էմիր Անիի, վանական Վրացոց ձեռքով 1174 թ., Շահանշահ՝ եղբայր Սուլթան Սալահադդինի † 1148 թ. ևն (տես Justi 273): Գրվում է նաև Շահնշահ, Շահինշահ, նաև Շանշի և կրճատ Շահան, որոնք տես առանձին: Սեռ. Շանշի ձևի համար օր. Ծս Սէյդիս որդի պարոն Շանշին (Բարխուստ. Գատմ. Աղուանից, Ա, 137), որից և Շանշեան ազգանունը:—Շատ կրճատ ձև է Շանշեմ (Ժէ դար)՝ Ձեռ. Վասպ. 1022:—Տես նաև Շամշայ:

— 1. Շահանշահ, հիշված է Կուաշի 981 թվի արձանագրության մեջ. արդյոք Սմբատ Բ թագավորի տրոպիսն է թե վանքին նվիրատու Աշոտ անուն մի իշխանի որդին կամ այլ մերձավորը:—Այրբատ. 145 = Բանաս. 1903, 27:

— 2. Շահնշահ, թագավոր Վասպուրականի, որդի և հաջորդ Արուստահի (ժ դար):—Վրդ. ծա:

— 3. Շահանշահ, որից հողեր է գնել Մարկոս վանահայրը և նվիրել է Բագարանի Մայր եկեղեցուն, 1034 թ.—Արձ. Այրբատ. 66, 67 (հայտնի չէ թե այս Շահանշահը Յովհաննէս-Սմբատ թագավորն է, թե այլ ոմն):

— 4. Շահնշահ, Արուս-Կասիմ Շահնշահ, մականունը էլ-մէլիք-էլ-Աֆղալ (افغانى), որդի և հաջորդ Բագր-էլ-Ջամալ Ամիր-

էլ-Ջուլուշի: 30 տարի վարեց Եգիպտոսի վեզիրության պաշտոնը՝ երեք խալիֆաների օրով: Երբ Մուսթանսիր խալիֆան մեռավ, իշխանութունը անցավ նրա երեց եղբայր Նիզարին: Շահնշահը չէր սիրում նրան. ուստի զան բարձրացրեց նրա կըրտսեր որդի Միսթասլին: Նիզարը զայրացավ, փախավ Ալեքսանդրիա, և թուրք կառավարիչ Իֆթիքինի հետ միացած՝ իրեն խալիֆա հռչակեց: Շահնշահը գնաց, երկուսին էլ բռնեց և սպանեց: Սոքման-բին-Օրթուկի ձեռքով գրավել է Երուսաղէմը (1098 թվին), որ ապա Եվրոպացիք գրավեցին: Ահմեդի հարստության տեր էր. թողել է վեց միլիոն դինար հնչուս դրամ, 500 սնտուկ հագուստ ևն: Սրով սպանվեց 1122 թ. Ամէր խալիֆայի ձեռքով, որ վախենում էր նրա փառքից և իշխանութունից: Իր որդիին է Աբու-Ալի-Ահմեդ-բին-Շահնշահ, որ տես Ա հա. էջ 23:—Արուստահ, էջ 41—44, 67, Ալիշան՝ Շնորհ. 169, Իպն-Խալիֆան 139, 147—150, 285:

— 5. Շահինշահ արդի Գրիգորի, թոռն Կատակալուս Էմէյն զորավարի՝ որդւոյ Կամենի մեծի, ի Դեզեաց գաւառ, ի մեծ ամբողջն, որ կոչի Սաղուկ. ամուսնացավ Կատայի հետ, որ էր զուստըր Վիգին իշխանի Սասնոյ (1160-ական թ.)— Թորոս աղբ. Բ. 313, 315. Հայապ. 394—5:

— 6. Շահնշահ կոչված է Ջաջարէ մեծ սպասաւորի հայրը՝ Սարգիս իշխանաց իշխանը † 1187 թ. (Արձ. Այրբատ 67):

— 7. Շահնշահ իշխան Սասնոյ, որդի Չորտուանէլ Գ-ի՝ որդւոյ Վիգին իշխանի Սասնոյ. մայրն է Վանենի, որ Գրիգոր Գ Պահլավունի կաթողիկոսի և Ներսէս Շնորհալու Վասիլ եղբոր աղջիկն էր: Իր եղբայրներն են Վասիլ և Թոռնիկ Բ: Նվաճվեց Շահի-Արմէն Բէկ-Դամուրից 1155 թ: Չորս տարի անց՝ գաղթեց Կիլիկիա և Լևոն Բ-ից ստացավ Սելեկիան (1189 թ): Նշանված էր Ռուբէն Բ-ի զուստըր Փիլիպպինէի հետ: Մեռավ 1193 թ: Նկարը տես Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 77:—Վրդ. հը. Սմբ. պատմ. 105. Թորոս աղբ. Բ. 312. Հայապ. 391, 394. Շնորհ. և պրդյ. էջ 107:

— 8. Շահնշահ, որդի Օշին Բ Լամբրոնացու և եղբայր Ներսէս Լամբրոնացու. ծնվել է 1153 թվից ուշ. պարոն և տեր Լուրվայ բերդի, որ շինեց և ամրացրեց 1196 թվից քիչ տառջ: Ներկա եղավ Լևոն Բ-ի թագադրության հանդեսին «1199 թ».— Կալ. Շահնշահ՝ Լմբ. օր. 4.— Շահինշահ՝ Սմբ. պատմ. 112.—սեռ. Շահնշահի՝ Գատմ. լմբ. 234.—գրծ. Շահանշահի՝ Յ. Մուրատ.

Յայտ. յովհ. էլ ժբ.—Աթան. յոջ. ժդ. Սիսուան 114. Զարբ. Քրզմ. 464, 513, 607, 754.

— 9. Շահանշահ աթապակ, հիշված է Յովհաննավանքի անթվական մի արձանագրության մեջ (ԺԻ դար).—Զբբ. պամ. Գ. 22=Շահխաթ. Բ. 106.—Արդյոք հաջորդն է:

— 10. Շահնշահ Ա, որդի Զաքարէ ամիրսպասալարի, որդւոյ Սարգսի իշխանաց իշխանի: Իր բուն անունն էլ Սարգիս էր (Յովսէփեան՝ Խաղրակեանք 13): Հաջորդեց իր հորը, որ մեռել էր «1212 թ». այդ միջոցին նա 5 տարեկան էր (ուստի ծնվել է 1207 թ): Դաստիարակվելով իր հորեղբոր Իւանէի և նրա կնոջ Խոշաքի ձեռքով, հետեց հունադավանության: Թամարա թագուհին ավեց նրան Անին, կոչելով մանդատուրթուխուցէս: Մեր մեջ կոչված է ամիրսպասալար տիտղոսով (այսպես Օձուն գյուղի 1224 թվի մի արձանագրության մեջ՝ Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 82): Կոչված է նաև «թագաւոր» (տես Արձ. Արբտ. 1904, 990): Գնաց թաթարների մոտ և հաշտության դաշինք կնքելով ստացավ Անին: Դամասկոսից Ղարախանը 60,000 զորքով արշավեց նրա վրա. Շահնշահը գնաց նրա դեմ, կոտորեց նրա բանակը և մինչև Խլաթ հալածեց: Մտնելով թաթարների բանակը՝ արշավեց մինչև Նփրկերտ (Մուֆարդին): Լսելով իր նրեց որդու՝ Զաքարէի (№ 17) դառն մահը թաթարաց ձեռքով «1261 թ», ինքն էլ մեռավ սր յի ցավից Օձուն գյուղում և թաղվեց Քոբայրոսմ «1261 թ»: Ամուսնացած էր Սաթունի դուստր Նազուտի (կամ Նազովդի)՝ հետ և ուներ 5 որդի. Զաքարէ, Աւագ Սարգիս, Արտաշիր, Իւանէ և Աղբուղա:—Շահանշահ՝ Օրբ. կե. Մխ. այբիվ. 80. Զբբ. սարկ. Գ. 12, 24.—Շահնշահ՝ Կիր. 56, 9, իգ, իե, իէ, լբ, լգ, լը, կա, կբ. Վրդ. ձգ, ղգ. Օրբ. ժմ. 25, 26.—սեռ. Շահանշահի՝ Օրբ. կդ. Օրբ. ժմ. 27. Զբբ. սարկ. Գ. 14.—Շահնշահի՝ Կիր. ի, իգ, իդ, իէ, լգ, խե, ծը, կա, կբ. Վրդ. ղգ. Անանուն ժմ. 23.—Շահանշահեան տուն՝ Օրբ. կե.—տես և Ուղեգրութ. 19, 23.—Հաճախ հիշված է Արձանագրութեանց մեջ. այսպես՝ Այրաբատ 61, 62, 67, 141, 162, 168—170, 263, 273, 337, 341. Սիսական 46, 186. Շիրակ 10, 20, 24, 28, 62, 116, 127—8, 139, 150, 161. Զբբ. պամ. Գ. 16, 17, 18. Շահխաթ. Բ. 370=Արցախ 366. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 27, 28, 38, 54, 72, 102. Յարութիւնեան՝ Ներս. ղպ. Ա. ճնարհ. 72. Բանաս. 1903, 26. Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 14.—գրված է Շահնշահ՝ Այրբտ.

62=64.—Շահնշահը կոչված է վրաց. Շինա, Շալվա կամ Շանշե. այսպես Վրաց այբ. Բ. 24, 51—57, 59, 61, 63.

— 11. Շահնշահ, որդի Շիրինի և եղբայր գրիչ Յովհաննէս սարկավագի, որ Երզնկայում օրինակեց «Առ որս» գիրքը 1206 թ.—Շողակաթ 201:

— 12. Շահնշահ, որդի Զոհիի (գրված է սեռ. Զոհէ), կանգնեցրել է մի խաչքար՝ Ալիզըրըղ (Նոր-Բայազիտ) գյուղի մոտ, 1270 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 544:

— 13. Շահնշահ, գրիչ. օրինակել է Երզնկայում, ստացող Ահարոնի համար՝ Եւագրի գործերը. 1298 թ.—Manus. bibl. nat. էլ 56:

— 14. Շահնշահ Բ. ամիրսպասալար, որդի Իւանէ Բ-ի և թոռն Շահնշահ Ա-ի. եղբայրներն են Աղբուղա, Արտաշիր, Վահրամ և Զաղա աթաբակ. կինն է Խուանդէ (որ էր դուստր Շառշադին Սահիր-Դիւանի). մեռել է 1320 թ. հիշված է մի քանի արձանագրությանց մեջ. Շիրակ 62, 74, 79, 120, Այրարատ 61, 141, 162.—սեռ. Շալինշի՝ Շիրակ 28.—Նույն պիտի լինի Շահանշահ որդի Իւանէի, ազգական Շահանշահ իշխանի Սասնոյ, հայր Վրաց Երկայնաբազուկ սպասալարի (Justi 273 ր):—Նույն է դարձյալ Շահանշահ Բ թոռնորդի Զաքարէ ամիրսպասալարի. մեռել է 1320 թ. ըստ Հայապ. 447. որի հետ նույն պիտի լինին «Շահնշահն ի Վրաց», որ 1300 թվին Ղազան խանի հետ արշավել է Եգիպտոս (ըստ Անանուն ժմ. 29) և Շահն...՝ հիշված Արձ. 1299 թվից (Այրարատ 61):—Վերջապես նույն է Շահնշահ, մեծ պատրոն և իշխանաց իշխան, որ հիշված է Աղբուղայի հետ՝ 1296 թվի մի արձանագրության մեջ՝ Աղբուղան կոչում է իրեն «որդի Իւանէի, որդւոյ մեծին Շահնշահի» 1304 թ. (Այրարատ 159=Բանաս. 1903, 30):

— 15. Շահանշահ (Շանշի), որդի Աղբուղայի և Միթի խաթունի. ազգական Շահնշահ Բ ամիրսպասալարի (ըստ Justi 273 ր):

— 16. Շահնշահ, որդի Զալալի, թոռն Տարսայիճի, եղբայր Ելիկումի, Աղբուղայի և Տարսայիճ-Ստեփաննոսի՝ արքեպիսկոպոսի Սիւսեանց. հիշված է 1314 թ. թվի թե արդեն մեռած էր 1331 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 30 ա, Սմբատեանց՝ Երլնշակ 151:

— 17. Շահնշահ (գրված Շալնշախ), Գոլթան գավառի

Կոպատոսի անապատում, Թումայ Արճիշեցուն գրել է տվել մի Աւետարան, 1336 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արբու. 1911, էջ 387):

— 18. Շահնշահ Գ. աթաբակ, որդի Զազա Աթաբակի, թոռն Իւանէ Բ-ի և թոռնորդի Շահնշահ Ա-ի. հիշված է Բջնիի արձանագրութեանց մեջ 1356 թ. (Այբրու. 273—4, Շիրակ 175, Հայաս. 447):—Որտ հետ նույն պիտի լինի՝

— 19. Շահնշահ պատրոն, սպասալար և աթաբակ. Անուոյ՝ 1357 թ. կամ ափելի առաջ. թուրքերի արշավանքից հազիվ ազատվեց ու փախավ.—Այբարատ 112:

— 20. Շահնշահ, հայր Յակոբ Կաֆացու, որ շինել է Իվովի հայոց քարաշեն եկեղեցին, 1363 թ.—Կամենից 131, Աղգապ. էջ 2175:

— 21. Շահիճշահ, գրել է տվել մի Աւետարան 1378 թ.—Տաշեան, Յուզ. 692:

— 22. Շահանշայ, որդի Հասանի Դոփեան, թոռան թոռն է Պաշենի Գրիգոր Բարի իշխանի. իր հոր և եղբայրների հետ աղանվել է Հանկթամուրի արշավանքին 1387 թ: Սրանից է սկսվում Դոփեան ցեղի Ուլուբէկեանց ճյուղը.—Ձեռ. Դադեան, Ա. 89 բ, Կարապետ եպս.՝ Դոփեանք, էջ 45: Տես և հաջորդը:

— 23. Շանշի, Մարի իշխաններից, որդի Հասանի՝ որդւոյ Դոփի. հիշված 1411 թ.—Նոտարք 40, Արցախ 208, Շահխաթ. Բ. 359.—Երևի նույն է № 25:

— 24. Շահանշահ, որդի Սարգսի և եղբայր Ներսէս արեղայի, որ Ուրծայ վանքում գրել տվեց Պատարագամատոյցը՝ 1427 թ.—Ձեռ. Միւնխ. 20 բ:

— 25. Շանշի պարոն, քաջ և հաղթող զորավար, պարոն և տեր Փոքր-Միւնեանց Ականոյ, Հաթերքոյ, Հանդաբերդոյ, Մովսէլին Գեղամայ մինչ ի Շաղվաքայ. սրա որդին է Սայտի, որ Մաքր վանքում կանգնեցրել է մի խաչքար հոր հիշատակին 1430 թ.—Շուխ. Բ. 365, Նոտարք 94, Արցախ 408.—Երևի նույն է № 23:

— 26. Շահանշա, որդի Մէրաբի և թոռ Արզութի. իշխան Պաշենի. հիշված է 1456 թ.—Արձ. Արցախ. 187, Նոտարք 187:

— 27. Շանշի, անտես Սորոտկայ վանից. հիշված է 1490 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 23 ա:

* ՇԱՀԱՊ, ար. < արաբ. شهاب Šahāb անձնանունից, որի բուն նշանակութունն է «սասուկ»: Հայերենում խառնվել է շահապ զիշխան» բառի հետ և նրա ձևն ստացել:

— 1. Շահապ Արծրունի, հավատքը չուրանալով նահատակվեց Բաղդադում 852 թ.—Աղգապ. 941:

— 2. Շահապ իշխան Արծրունեանց, հիշված է Հոփսիմէ արքայադստեր կեղծ կտակագրում, 981 թ.—Սմբատեանց՝ Երընջակ 424.—Տես և Շապուհ:

— 3. Շահապ պարոն, որդի Զանտէրի. Սրիմում Սիմէոն գրչին օրինակել տվեց մի Յայսմաւուրք, 1316 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 100:

— 4. Շահապ, որդի Թովմայի և տարածամ հանգուցյալ եղբայր Կարապետ կրօնավորի (№ 79), որ գրեց մի Աւետարան 1357 թ.—Ձեռ. Վասպ. 214:

— 5. Շահապ Կոնիոպատոցի. օգնեց գնելու մի Աւետարան 1435 թ.— Ձեռ. Թաւր. 13 ա:

— 6. Շահապ, մերձավոր տանուտեր Մանկտաւազի, որ Մցի գյուղում գնեց մի Աւետարան, 1455 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 582:

— 7. Շախաբ, քրոջ որդի Վարդան արեղայի, որ Սաչատուր արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, Կտուց անապատում, 1481 թ.—Ձեռ. Վասպ. 488:

— 8. Շահաբ, որդի Դանիէլի և եղբայր Յովհաննէս քահանայի, որ Ամ գյուղում օրինակեց Աւետարանը, 1497 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 16 բ:

— Մի անգամ էլ գտնում եմ սեռ. Շահապի ձեռով 1511 թ.—Բժշկեան, Ճանապ. ի Լեհ. 350, Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 41:

* ՇԱՀԱՊԱԴԻՆ, ար. < արաբ. شهاب الدين Šahāb-ad-dīn «սասուկ կրօնի» ձևից:

— 1 Շիհաբեդդին Աբի-Սաիւ Թողրուլ, հայազգի սպիտակամորթ մի պերի էր, ազնիվ բարքով և գովելի վարքով օժտված, նա խնամակալ էր կարգված Հալէբի սուլթան Էլ-Մէլիբ-Էլ-Ազիզ-Արուլ-Մուզաֆֆար-Մուհամմէդ-բին-Էլ-Մէլիբ-էզ-Չահիր-բին-էս-Սուլթան-Սալահէդդինի, երբ նա դեռ մանուկ էր: Այս պաշտոնը կոչվում է Աթաբէկ: Մեռավ Հալէբում 1233 թվին և թաղվեց Հանէֆիների գաղոցում.—Իպն Սալիբեան, էջ 328:

— 2. Շահապադին, գավակ պարոն Նէթնէթի, որ Բերկրիում, Սաչեր քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1307 թ.—Ձեռ. Վասպ. 151 (պետք է ուղղել Շահապադին):

— 3. Շապադին, որդի Յովաննէսի. կրին է Աւագխաթուն,

որդին Յովաննէս. մեծ նվերներ է արել Անիի Առաքելոց եկեղեցուն, 1348 թ.—Արձ. Շիրակ 63:

ՇԱՀԱՊՏՈՒ, անր. ծագումն անհայտ. արդյոք պետք է կարդալ Շահ-Արդ-ուլ:

— Շահապուռ, զավակ Բայրամի. մայրն է Զահվիլ, որ Մուշնիում, Մկրտիչ երեցին գրել տվեց մի Գանձարան, 1484 թ.—Ձեռ. Մանաս. 25 ա:

* ՇԱՀԱՍԼԱՆ, ար. < պրս. شہ اسان «թագավոր» + Թրք. آستان «առյուծ» բառերից: Մի անգամ գտնուած եմ հիշատակված 1749 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 450:

ՇԱՀԱՍԼՈՒՄ, իգ? ծագումն' ինձ անհայտ. մի անգամ գրանուած եմ հիշատակված 1662 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 653):

† ՇԱՀԱՍՊՐԱՄ < հյ. համանուն ծաղիկ անունից. երեկ գործածական էր իբրև անձնանուն (իզական), որից Շահասպրամենց ազգանունը (Ակնուած), հիշատակված 1729 թ.— տես Թորգոմեան, Ստամպոլոյ պատմ. Բ. 665:

* ՇԱՀԱՍՏԱՆ, իգ. որ և զրված է Շահիբստան, Շահստան, զանազան տարբերակներով. ըստ ձևի ծագում է պրս. شاستان šahristān «մեծ քաղաք» բառից, որի հին հյ. ձևն է հենց շահաստան. բայց թնչ կապ ունի «մեծ քաղաք» իմաստը իզական անվան հետ: Justi-ի մոտ չգտա ոչ մի անուն, որ հիշեցներ այս բառը: Գործածված է մեր մեջ 1200 թվից մինչև ժէ դար:

— 1. Շահաստան, զուստր Գրիգորի և քույր Բարսեղի, որ օրինակեց Աւետարանը՝ 1200 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 548:

— 2. Շախրստան, կին Գրիգորի. ծնողներն են խոջա Զուլի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1490 թ.—Ձեռ. Վասպ. 513—4 (էջ 516 սխալ տպված Շախորան):

— 3. Շահաստան, մայր Աստուածատուրի և Շաքարի, տատ Դովլաթխանի, որ Աղթամարում գրել տվեց Աւետարանը, Հայրապետ արեղային, 1490 թ.— Ձեռ. Նոր-Բայազ. 12:

— 4. Շահաստան, զուստր Աստուածատուրի և հորեղբորաղջիկ Դովլաթխանի, որ Աղթամարում օրինակել տվեց Աւետարանը Հայրապետ արեղային, 1490 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 12:

— 5. Շահաստան, զավակ Վարդանի, որ Շատախում, Իսրայել գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1491 թ.— Ձեռ. Վասպ. էջ 517:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Շահիբստան 1564 թ. (Տաշկան, Յուզ. 848), Շահստան 1578 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925,

472), Շահիբստան 1588 թ. (Ձեռ. Հայէպի, Ա. 91 ա), 1627 թ. («Էջմիածին» 1944 թ. № 1, էջ 37 բ), 1769 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 688), առանց թվականի են Շահիբստան (Ձեռ. Վենետ. Բ. 682, Ձեռ. Վասպ. 618), Շարսուտան (Ձեռ. Վասպ. 237), և ամենից նորակա՝ Շեհրիստան 1693 թ. (Ձեռ. Վասպ. 980):

ՇԱՀԱՏ, սեռն ու ծագումը անհայտ. հիշատակված է 1477 թվից ուշ զրված անթվական մի հիշատակարանում.— Ձեռ. Ազուլ. (Արքտ. 1911, 222):

* ՇԱՀԱՐԳՈՒԼ, իգ. < պրս. شهر «քաղաք» և Gul «վարդ» բառերից, իբր քաղաքի վարդը. մի անգամ գտնուած եմ հիշատակված՝ Շեհարկիլ ձեռով՝ 1702 թ.— Manus. brit. mus. էջ 164 բ:

* ՇԱՀԱԻՈՐ, ար. չեմ կարծում թե ծագած լինի հյ. շահաուր «շահաւետ» բառից, այլ ձևափոխված է պրս. شهر شاهر «šāhvār բառից, որ է եզոնար խոշոր և անման. և թարգմանի արքայալայելը՝ Մի անգամ գտնուած եմ հիշատակված 1548 թ. (Արցախ 110):

* ՇԱՀԲԱԿԻ, որ և Շահբեկի, ար. և իգ. < պրս. شهبان «թագավոր» + beg «իշխան» բառերից, հիշատակված է ժՁ—ԺԸ դարերում զանազան տարբերակներով. այսպես Շահպեկի իգ. 1675 թ. (Ձեռ. Թաւր. 81 բ), Շահբեկի իգ. անթվ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 43 բ), Շահպեկ իգ. 1724 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 35 ա), ար. անթվ. բայց 1475-ից ուշ (Ձեռ. Մաղն. 35), Շաղբեկի իգ. ? 1596 թ. (Ձեռ. Վասպ. 243), իգ. 1684 թ. (անդ 966), Շաղբեկ իգ. 1632 (անդ 40), անթվ. Շաղբեկի՝ իգ. (Ձեռ. Վասպ. 466): Նույն անունը զրված է Շահիպեկ 1626 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 32 բ):

* ՇԱՀԲԱԶ, ար. < պրս. شهر شهباز «šāhbāz անունից, որի բուն նշանակութունն է «արքայական բազ», մի տեսակ մեծ բազն» (սրա համազորն է Շահեզ), Հմմտ. Šāhbāz աֆղան, Դելիի սուլթան Սելիմի քրոջ ամուսինը (ԺՁ դար), Šāhbāz խան, մոնղոլ զորավար (Justi 274 ա): Մեր մեջ հնագույն հիշատակութունն է 1683 թ. (Ալպոյաճեան, Պատմ. Հայ կես. Բ. 1517), ավելի ուշ են 1721 թ. (Շահադիզ, Պատմ. պատկ. 100), 1801 թ. (Տաշկան, Յուզ. 916 բ): Սրանից է Շահբազան ազգանունը:

* ՇԱՀԲԱՆԴԱ, ար. < պրս. شهر شهباندا «šāhbānda անունից, որ բուն նշանակում է «թագավորի ծառան»: Հմմտ. Šāhbānda խան՝ զորավար Շահաբասի՝ 1626 թ. (Justi 274 բ): Մեր մեջ հիշատակված է էջմ. № 1754 ձեռագրում (ԺԷ դար) Շահպեկուե ձե-

վով. հրտք. Ագաթ. 1909 թ. յուջ. էջ ծա (տես և Շնորհաւոր)-
պրված Շահալանդ՝ 1617 թ. (Արցախ 186):

* ՇԱՀԲՈՒՀԱՆ, իգ. < պրս. 𐭪𐭥 šāh «թագավոր» + 𐭪𐭥 bulan «գանոզ, որ գտնոււմ է» բառերից (իրբ թե նա որ թագա-
վորին պիտի գտնի): Հիշատակված է մի անգամ Շահպուլաճ
ձեռով՝ ԺՁ դարում կամ ավելի ուշ (Ձեռ. Կես. սարգ. 11 ա) և
մի անգամ էլ Շահպուլաճ ձեռով՝ 1651) թ. (Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925,
էջ 576):

* ՇԱՀԳԵԼԴԻ կամ ՇԱՀԳԵԱԼԴԻ, ար. < պրս. 𐭪𐭥 šāh «թա-
գավոր» + 𐭪𐭥 geld: «եկավ» բառերից: Երևի ար. անձնա-
նուն էր, որից կազմվել է Շահգեղեան ազգանունը (Կովկաս):—
Անունը տրված պիտի լինի այնպիսի մի զուգադիպությամբ,
երբ երախայի ծնունդը պատահել է շահի մի քաղաք այցելելու
ժամանակ:

* ՇԱՀԳԻԴԱՆ, ար. < պրս. 𐭪𐭥 šāh «թագավոր» + 𐭪𐭥 gidan «գնացող» բառերից. թվի թե ար. անուն էր, որից կազ-
մվել է Շահգիդանեան ազգանունը (Կովկաս):— Նախորդի ճիշտ
հակառակն է. անունը դրված պիտի լինի այնպիսի մի զուգա-
դիպությամբ, երբ երախայի ծնունդը պատահել է շահի քաղա-
քից մեկնելու ժամանակ:

* ՇԱՀԳՈՒՀ, իգ. < պրս. 𐭪𐭥 šāh «թագավոր» + 𐭪𐭥 gul «վարդ»
բառերից, իրբ «արքայավարդ, թագավորական վարդ»: Հիշված
է 1552 թ. (Ձեռ. Վասպ. 654), 1585 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 368),
Շահպուլ 1609 թ. (Ակիրնեան, Մատեն. հետազ. Դ. 242), Շաղգուլ
1666 թ. (Ձեռ. Վասպ. 926), Շախգուլ 1671 թ. (Ձեռ. Ազուլ. =
Արբու. 1911, 314), Ժէ դարից (Տաշեան, Ցուց. 531, Ձեռ. Թաւր.
132 ք):— Հմմտ. Շահպուլ:

* ՇԱՀԴԱՆԱ, իգ. < պրս. 𐭪𐭥 šāhdāna «խոշոր և պատվա-
կան մարզարիտ»: Հիշված կա Պարսից մեջ նույնի փաղաքշա-
կանը՝ Šāhdānekeh ոմն (Justi 274 ա): Մեր մեջ հիշված է Շա-
ղանա ձեռով 1553 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 578), Եհեսեհ 1736 թ.
(Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1927, 37). այժմ էլ գործածական է Շահղանա
ձեռով:

ՇԱՀԴԻՇԱ (հողով՝ Շահդիշեհ), իգ. ծագումն ինձ անհայտ.
մի անգամ ունինք ժե դարից՝

— Շահդիշա, Կին, որ միանալով Աղութ խաթունի հետ,
Վանում գրել տվին Վարդան երեցին մի Աւետարան, 1460 թ.—
Արցախ 139.

+ ՇԱՀԵՐ, ար. < էյ. շահ բառի հոգնակին է. հիշված է ԺԲ
դարից սկսած:

— 1. Շահեր, եղբայր Սարգիս վարդապետի՝ Կազեոր ծնողի
Սահակ քահանա Անեցու, որ ստացավ Գեոաշէնի Աւետարանը
1211 թ.— Յովսէփեան, Նիւթիր և ուս. Ա. 43:

— 2. Շախեր, որդի Օտարշահի և եղբայր Ներսէս գրչի, որ
Գամաղիէի վանքում օրինակեց Ճառնտիրը Ասոց միայնակ-
եացի համար, 1397 թ. երբ Շախերը մեռած էր.— Ձեռ. Վենետ.
Բ. 1286:

— 3. Շահեր հիշված է նաև Բագնայրի մի արձանագրու-
թյան մեջ (Շիրակ 122) Ձ. թվին, տասնավորն ու միավորը
կոտրած, ուստի ավելի ուշ քան 1251 թիվը:

— Շահեր անունը հիշված է անթվ. մի արձանագրու-
թյան մեջ (Մմբատեանց, Կեղարք. 307) և Շախեր ձեռով Ձեռ.
Թաւր. 73 ք:

ՇԱՀԵՐՇ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշա-
տակված է՝

— Շահերշ, եղբայր Սարգսի. որդիքն են Սաթունի. մի
կարված են նվիրել Հերհերի եկեղեցուն 1326 թ.— Սիսական 115:

* ՇԱՀԶԱԴԱ, իգ. < պրս. 𐭪𐭥 šāh-zāda «արքայածին»
բառից. իրբ արական հիշված է Պարսից մեջ Šāzāt (Կնիք),
Šāhzād որդի Ղազնևի Ֆէոոուխաղի (ԺԲ դար), Շահգաղիի Շահ-
քայիբ՝ բանաստեղծ (Justi 279 ա): Մեր մեջ իբական է և հի-
շատակված է նախ ժե դարում. ապա հաճախ ԺՁ—ԺԸ դարե-
րում:

— 1. Շահգատտ, դուստր Եղիա երէցի, որ օրինակեց Աւե-
տարանը՝ Քաջթաղուց Առգանավար գյուղում, 1490 թ.— Ձեռ.
Սկան. 5 ք:

— 2. Շահգաղա, եղբորթոռ Լիանոսի՝ որ ստացավ մի
Աւետարան, 1491 թ.— Թորոս աղբ. Ա. 129:

— Ավելի ուշ ժամանակի հիշատակություններ են Շահգա-
ղա 1544 թ. (Ձեռ. Վասպ. 286), 1555 թ. (Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1926,
335), Շողգաղա 1569 թ. (Ձեռ. Վասպ. 134), Շահգաղա 1578 թ.
(անդ 9), Շաղգաղա 1588 թ. (անդ 709), Շահգաղա 1602 թ. (Ձեռ.
Հալէպի, Ա 81 ք), Շաղգաղե 1602 թ. (Ձեռ. Վասպ. 442), 1603
թ. (Ձեռ. Սկան 7 ա՝ գրված սեռ. Շաղգաղին), Շահգաղա 1615
թ. (Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1927, 41), 1619 թ. (անդ ՀԱ 1925, 47),
1629 թ. (Կնիք հաւ. յուջ. IV), 1632 թ. (Ձեռ. Թաւր. 33 ք):

1639 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 228 ք), 1644 թ. (Ձեռ. Սեբ=ՀԱ 1926, 334, Տաշեան՝ Յուց. 584), 1647 թ. (Տաշեան՝ Յուց. 497), 1651 թ. (Ձեռ. Վասս. 200), գրված Եազգայրա 1650 թ. (անդ 458) և ևն, 1772 թ. (շիրիմ տես Քօսեան՝ Հայք ի Ձմիւռ. Բ. 88), գործածական էր դեռ անցյալ դարում (անդ Ա 286):

* ՇԱՀՁԱՄԱՆ, իգ. < պրս. شازمان Šāhzamān անունից, որ նշանակում է «ժամանակի թագավորը»։ հմմտ. Šāhzamān եզրայր Շահրիարի Սասանեան, թագավոր Սամարղանդի (Justi 279 ա): Մեր մեջ հիշատակված է ժէ դարում. Եայիզաման 1613 թ. (Ձեռ. Վասս. 846), Եայիզարման 1613 թ. (անդ 410), Եազգաման 1613 թ. (Տաշեան՝ Յուց. 584), Շահզաման (Չամբո 188, Փիլիպպոս կաթողիկոսի ժամանակ 1633—55. կա և Ջըր. սարգ. Բ. 139), 1663 թ. (Ձեռ. Վասս. 922), Շահիզաման 1668 թ. (անդ էջ 392):

ՇԱՀԷ, ար. ծագումն անորոշ. մի անգամ ունինք՝

— Շահե եպիսկոպոս Ամատունեաց. ժամանակակից Բարկէն (490—516 թ.) կաթողիկոսի.—բց. ի Շահե՛ Գիրք թղ. ք:

* ՇԱՀԷՆ, ար. < պհլ. Šāhēn, պրս. Šāhīn անունից, որ բուն նշանակում է «մեծ և սպիտակ բազե» (տես և Բագ): Այս անունով հայտնի են Σάηνος թագավոր Բակուրիոյ, Šāhēn պատգոսապան Պարսից Խոսրով Բ թագավորի (Սեբ. Կղկնտ. Տարբրի), Šāhīn եպիսկոպոս ասորի (Հիւբշ. 59, 210, Justi 274), Šāhīn գորավար Մութամիդ խալիֆայի (Թ դար), Šāhīn զուսար Յազկերտ Գ. ի: Հայոց մեջ հնագույն ձևն էր Շահեճ, նոր ժամանակներում դարձել է Շահին, որից Շահինեան ազգանունը: Այլ է Շահան: Անցյալ դարում Պոլսում գործածվում էր Շահին իբրև իգ. անուն, անշուշտ փոխանակ Շահանգուխտ:

— 1. Շահեճ եպիսկոպոս, առաջնորդ Արտազի «124—150 թ»։ հաջորդից Մուշէի.—Ջըր. եպս. 260, Արբա. 1868 գեկտ. էջ 102:

— 2. Շահեճ իշխան Անձևացեաց, մին է Յուսիկ կաթողիկոսի ուղեկիցներից՝ Կեսարիա ձեռնադրության գնալու ժամանակ «341 թ»։—Բուզ. Գ. Ժբ:

— 3. Շահեճ Մամիկոնեան, զորավար, մին է Ներսէս կաթողիկոսի ուղեկիցներից՝ Կեսարիա ձեռնադրության գնալու ժամանակ «353 թ»։—Մեսր. եր. 24:

— 4. Շահեճ եպիսկոպոս Արտազի. գործակցեց Կիրակոս արե-

դային՝ Թադէոս առաքյալի և Սանդուխտ կույսի մասանց գյուտի մեջ 723 թ.—Յայսմ. մայ. 30:

— 5. Շահն աղա, որի հիշատակին կանգնեցրած է մի խաչքար Քաղաքիկում (Գողթն գավառ), 1441 թ.—Ազգագր. հանդ. ԺԱ. 315:

— Ավելի ուշ հիշատակված են՝ Շահեճ 1636 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 355 ք), Շահին 1657 թ. (Երեմ. չէլ. օրագր. 239), Եայեճ 1682 թ. (Ձեռ. Վասս. 957), Շահին 1695 թ. (Ձեռ. Հալէպի Ա. 42 ք), Շահեճ վարդապետ 1753 թ. (Ձեռ. Վասս. 658), Եային անթվ. (անդ 751), Շահին 1808 (անդ 360):

— Իբր իգ. ունինք Շահեճ 1533 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 622):

— 6. Շահեճ անունով մի վարդապետ հիշված է նաև Արցախի Հացի գյուղի եկեղեցում (Արցախ 125—6), անթվական մի արձանագրության մեջ, ուր Բարխուտ. ուղում է կարգալ Ձ=1551 թվականը, բայց սխալ է. պետք է կարգալ միայն Ձ. «Ձշահէն վարդապետ եկեղեցոյս յիշեցէք ի Տէր»:

* ՇԱՀԻ ԳՄԵԼԻՔ, իգ. < պրս. իբր شاهد melik «թագավորի գեղեցկուհին»։ մի անգամ գտնում եմ հիշատակված անթվական մի հիշատակարանում, 1311 թվից ուշ (Ձեռ. Թաւր. 71 ք):

* ՇԱՀԻԿ, ար. < կրճատ ձևն է Շահեճ անվան, որ տես:

— 1. Շահիկ, հայր Վարդի. երկուսով իրենց շինած տունն ու բակը նվիրել են Անիի Ս. Փրկիչ եկեղեցուն 1041 թ.—Շիրակ, էջ 86:

— 2. Շախիկ քահանա, որ Թումայ քահանայի հետ միասին մի Աւետարան գրել տվեց Յովսիան գրչին, Տարբերունեաց Բերգակ գյուղում, 1306 թ.—Ձեռ. Վասս. 149:

— 3. Շահիկ պարոն, հայր Վահրամի, որ Բռնակոթ գեղի առաջնորդն էր. մեռել է 1326 թ.—Արձ. Ազգագր. հանդ. Գ. 176:

— 4. Շահիկ, վանահայր Յիսայ Ս. Ստեփաննոս վանքի (Արձկէ). իր անունով մի խաչքար կա 1393 թ, որ թերևս իր մահվան տարեթիվն է.—Նօտարք, էջ 1:

— 5. Շահիկ, նոր հանգուցյալ միաբան մի վանքի, որի անունը չէ հիշված, 1456 թ.—Ձեռ. Վասս. 426:

— Ավելի ուշ են սեռ. Շախիկն 1651 թ. (Ձեռ. Վասս. 200), Շահիկ 1653 թ. (Ձեռ. Թաւր. 45 ա).—սեռ. Շահկանն՝ անթվ. բայց հին (Շիրակ 120):

— Իբրև իգ. ունինք Շահիկ' 1602 թվից ուշ (Ձեռ. Վենետ. Ա. 246) 1677 թվից ուշ (Ձեռ. Նոր-Քայազ. 35 ա): Այս դեպքում պետք է համարել Շահանդուխտ կամ նման մի անվան կրճատ ձևը:

* ՇԱՀԻՆԱՐ, իգ. < պրս. > šah «թագավոր» + ան «նուս» բառերից (իբրև նուան ամենաբնասիր տեղակ): Անթվական հիշատակություններ են Շալիմար' Ձեռ. Վասպ. 144, Շահիմար' Ձեռ. Վենետ. Ա. 418, Թորոս աղբ. Բ. 367. Իբրև արական է հիշված Շահիմար' անթվ. (Ձեռ. Մաղն. 35, ավելի ուշ քան 1475 թ): Որոշ թվականով են՝

— 1. Շահիմար (կարգա Շահիմար), որին հոգեմայր է ընդունել Ասլանի որդի պանդուխտ Սարգիսը և մի խաչքար է կանգնեցրել նրա հիշատակին, Սաչինի Կոնողուտ գյուղում, 1249 թ.— Արցախ 190:

— 2. Շահիմար, կին Ջուզղի. միասին մի Աւետարան են գրել տվել Թաթարաց արշավանքի ժամանակ և նվիրել X վանքին.— Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 94:

— 3. Շալիմար! իգ. 1507 թ. (Ձեռ. Վասպ. 623):

* ՇԱՀԻՇԱՆ, իգ. պետք է կարդալ Շահիմշահ. դուստր Դրիգոր (№ 120) Ապուհամզա Արծրունու, որ նվաճվեց Գագիկ Արծրունուց և իր այս աղջկան կին տալով նրան՝ բարեկամացան (ժ գար).— Ձեռ. Վենետ. Բ. 1171:

* ՇԱՀԻՋԱՆ, ար. և իգ. < պրս. > šah-i-jān «հոգու թագավոր»։ ճիշտ թվականով են Շահիման ար! 1511 թ. (Արցախ 406), 1605 թ. (Manus, brit. mus. 71 ա), Շահիջան, ար! 1661 թ. (Արցախ 260), անհայտ թվով՝ Շահիման իգ. (1578-ից ուշ՝ Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 472), 1680-ից ուշ՝ Սուրբահայ տարեց. 19:5, էջ 107:

* ՇԱՀԻՍԻՒՄ, իգ. արդյոք «šah-i-islām «թագավոր մահմեդականների»? անորոշ ձևով գրված է՝ Շահիսլիմ՝ անթվ. բայց 1427-ից ուշ (Ձեռ. Վենետ. Ա. 414) և Շալիսլի՝ անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 450):

ՇԱՀԻՐԻՏ, ար. (ձեռ. ու ծագումը անհայտ):

— Շահիրետ, Վայոց ձորեցի, մասնակից եղավ Եղեգեաց վկայարանի շինության «468 թ».— Օրբ. ժը (այլ ձ. Ջարիհետ):

ՇԱՀԻԻ, իգ. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշված է 1536 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 340 բ): Սրա հետ նման է՝

ՇԱՀԻԻԼ կամ ՇԱԼԻԼ, ար. հիշված 1585 թ. (Ձեռ. Վասպ. 699, 702):

ՇԱՀԻՄԲԱԹ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ:

— Շահիմբաթ, կին Թումայի. ձեռագրերն են Մկրտիչ արեղայի (№ 157), որ Աղթամարում օրինակեց մի Գանձարան, 1466 թ.— Նոտարք 224:

ՇԱՀԼՈՐ, ար. ծագումն անհայտ:

— Շահլար, որի թուր Որոտ՝ հիշվում է իբր վկա, Քեթեւանի արձանագրության մեջ, 1274 թ.— Manus. brit. mus. 295 ա (ընթերցումը անստույգ է):

* ՇԱՀԵԱՌՈՒՆ, իգ. < պրս. > šāh «թագավոր» + ան «xa-tun «տիկին» բառերից, որով պիտի նշանակեր շահի խաթունը, թագուհի: Հստ իմաստի իզական է, որից կա նաև Շահխարունեան ազգանունը (Կովկաս): Ավելին տես Շարխարուն:

* ՇԱՀԵԱՆՈՒՄ, իգ. < պրս. > šāh «թագավոր» + ան «xanum «տիկին» բառերից, այն է թագուհի: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1744 թ. (Կարապետ եպս.՝ Դոփեանք 193): Գործածվում է նաև այժմ. օր. Սովետ. Հյսս. 1943, դեկտ. 8, վերջին սյունակ:

* ՇԱՀԻՌԻԱԹ, ար. < պրս. > šāh-Qobād «արքայն Կաւատ» բառն է, ինչպես կա և Գէյ-Գուբաթ (ծագումը տես Justi 160 բ): Կրճատվելով դարձել է Շաղուբաթ, Շաղբաթ, որից և Շաղբաթեան ազգանունը (Տփղիս): Նույն է սրա հետ նաև Շահուբաթ՝ որդի Սքանդարի (Մեծոփ. 107):

— 1. Շաղուբաթ, իշխան Առնեղի (այժմ Փայաքենդ՝ Գեղարքունիք), շինել է մի եկեղեցի նույն գյուղում, 898 թ.— Սմբատեանց, Գեղարքունի 500:

— 2. Շահուբադ, որդի Անտոնի՝ եղբոր խոջա Ջազի, որ Յովհաննէս արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, 1490 թ.— Ձեռ. Վասպ. 515:

— 3. Շահղուբաթ, ոսկերիչ, զարդարել է մի Աւետարան, որ նվիրված է Մշու Ս. Կարապետ վանքին, 1496 թ.— Յովսէփեան, Մի էջ հայ արուեստի 43, 45:— Նույն է թվում սրա հետ Շահղուբաթ Բաղիշեցի, ոսկերիչ, հիշված 1502 թ. որի հայրն է Աստուածատմբ ոսկերիչ, որ Կարապետ (№ 285) վրդ. Բաղիշեցի տաղասացի եղբայրն էր և նախ քան 1502 թիվը նահատակվեց Մշու դաշտում, հարամիներից:— Ակինեան, Մատեն. հետազ. Գ. 313, ՀԱ 1937, 320:

— 4. Շաղուրաք աղա, տանուտեր Գաւառի (Նոր-Քայաղիտի) 1504 թ. Թուում է իր խաչքարը.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 58: Նույնը Սիսական 44 դնում է 1534 թ (սխալը առաջացել է Մ և Զ տառերից):

— Ավելի ուշ հիշատակված են՝ նաև հետևյալ անձնավորու- թյունները.—Շահգուպաք՝ 1513 թ. (Օրբ. ժմ. յաւել. 46 = Սիսա- կան 34 ա), Շաղուրատ 1528 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարք. 532), Շաղուրաք 1534 թ. (Տեղեկ. գիտ. և արվ. Ինստիտ. № 2, էջ 215, նույնը Սմբատեանց՝ Գեղարք. 58), Շաղուպաք 1549 թ. (Ձեռ. Դա- դեան, Բ. 31 բ), Շահգուրաք 1574 թ. (Կրպտ. եպս.՝ Իփսեանք 105), Շաղուրաք 1588 թ. (Ձեռ. Հայէպի, Ա. 91 ա), 1645 թ. (Ձեռ. Վասպ. 606), Շաղաքաք՝ Ձեռ. Վասպ. 852, ամենակրճատ Շաղ- րաք ձևն ունի Ձեռ. Վասպ. 393 անթվ.: Սրա նախավոր ձևն է Շահգալատ 1655 թ. (Արցախ 116):

* ՇԱՀՂՈՒԻ, ար. <պրս. և՛ šāh «թագավոր» + Թրք. Ե՛ qul «ծառա, ստրուկ» բառերից, իբր բարքայի ծառան»։ գործածա- կան էր նաև Գարսից սեղ. ինչ. Շահգուլի բէկ՝ տիրող Արարատե- անն երկրի, 1694 թ. (ZAPh 2, 295), Մեր սեղ մի անգամ գրա- նում եմ հիշատակված 1544 թ. (Սմբատեանց, Գեղարք. 493). արանից է Շահգուլեան ազգանունը, որ հիշատակված է ԺԹ դարը (Ազգ. մատ. Կտ. ՀԸ, 115). այժմ էլ կա Շախուլեան.— Հմմտ. նաև Շահգուլ:

† ՇԱՀՄԱՄ, իգ. <պրս. šāh «թագավոր» + հյ. մամ «մայր, տառ» բառերից. հիշատակված է ԺԳ դարից:

— 1. Շահմամ, որի հիշատակին պատարագ է նշանակում Խծկոնքի վանքում Աբրահամ երեցը 1233 թ.—Շիրակ 128:

— 2. Շահմամ, կին կաշեգործ Քոթիթի. երկուսով կալվածներ են նվիրել Հոռոմոսի վանքին.—անթվ. Արձ. Շիրակ 21:

* ՇԱՀՄԱՆԱՆԻ, իգ. <պրս. և՛ šāh «թագավոր» + անձ. mād- nand «նման» բառերից, իբրև «արքայանման»։ Հիշատակված է մի անգամ այս ձևով 1696 թ. (Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1926, 544) և մի անգամ էլ Շահմեհնետ ձևով 1744 թ. (անդ 1925, 578)

* ՇԱՀՄԱՋՈՒԹ, մր. <պրս. և՛ šāh «թագավոր» + արբ. արբ. mavjūd «գտնված, ներկա» բառերից (հմմտ. վերը Շահգվ- դի): Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված անթվ. բայց 1327-ից ուշ գրված մի հիշատակարանում (Ձեռ. Ազուլ.—Արբու. 1911, էջ 462):

ՇԱՀՄԱՐ, իգ. <թեև շատ նման է հնչում պրս. شاه šāh-

mār «մեծ օձ» բառին, բայց անհնարին է որ մեկի անունը, մա- նավանդ կնոջ, «մեծ օձ» լինի։ Ուստի ենթադրում եմ որ պետք է կորցալ Շահմամ կամ մի ուրիշ բան (ԱՐ = ԱՄ). բառի մոտ գրված է երեք կետ, ուստի թերի մաս ունի։ Հիշված է մի ան- գամ 1548 թ. (Արցախ 110):

* ՇԱՀՄԵԼԷՔ, իգ. <պրս. և՛ šāh «թագավոր» + արբ. և՛ melek «հրեշտակ» բառերից։ Սրանից տարբեր է Շահմելիք, որ արական է և կազմված է šāh «թագավոր» + արբ. և՛ melik «իշ- խան» բառերից։ Այնուհետև առաջինը խառնվել է երկրորդի հետ և գործածվում է թե ար. և թե իգ. հմմտ. Šāhmalik իշխան Խուարեզմի (1038 թ), Ռմիր Շահմալիք՝ կուսակալ Խուարեզմի Շահուլիքի որով (1412 թ)։ Գործածական է նաև Նեստորականների մոտ թե ար. և թե իգ. (Justi 275 բ)։ Նույն անվան հակադիրն է Մելիքշահ, որով կազմության կողմից նույնանուն եմ Շահուլ- քան և Սուլթանշահ անունների հետ։ Սակայն ունինք նաև Շար- մելիք և Շարմելիք ձևերը, որոնք նախորդ անունների աղավաղ ձևերն են ըստ իս, բայց ստացել են այնպիսի կերպարանք, որ իբր թե և՛ šahr «քաղաք» բառից են կազմված։ Մենք այստեղ գնում ենք ըստ այս ձևերը՝ ժամանակագրական կարգով, նախ իգ. Շահմելիք, ապա ար. Շահմելիք:

— 1. Շարմելիք, կին տանուտեր Մարտիրոս Շատախեցու (Մոկաց երկրից), որ Մպատի անապատում, Կարապետ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1395 թ.—Ձեռ. Վասպ. 231—4:

— 2. Շարմելիք, կին Կիրակոս քահանայի, որ Ոստանում Թուժա քահանային գրել տվեց մի Աւետարան 1414 թ.—Ձեռ. Վասպ. 300:

— 3. Շայմելիք, հարսն հիւսն Յովհաննէսի, որ Աղէթում գրել տվեց մի Ճաշոց, 1421 թ.—Ձեռ. Թաւր. 111 բ:

— 4. Շարմելիք, դուստր Խաթունի, որ Աղթամարում, Թուժ- մայ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1425 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 352:

— 5. Շարմելիք, հանգուցյալ քույր Էլմաշահի (№ 3), որ Ոստանում, Կարապետ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1428 թ.—Ձեռ. Վասպ. 355:

— 6. Շայմելիք, կին Ոնոփրիոս քահանայի և մայր Մկրտ- տիչ քահանա Արճիշեցու, որ գրել տվեց մի Ճաշոց, 1441 թ.— Թորոս աղբ. Ա. 222:

— 7. Շայմելիք, դուստր Մկրտիչ քահանայի և քույր տա-

նուստեր Յովհաննէսի, որ Նլաթում գրել տվեց մի Աւետարան, 1443 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 19 ա:

— 8. Շահմելիք խաթուն, որի հիշատակին կա մի խաչքար Գանձակի Սուլուկ գյուղի հին վանքում, 1447 թ.—Արցախ 270:

— 9. Շարմելիք, կին Սուլէմանշահի և տաստ Ամիրղօլի, որ Խլաթում գրել տվեց մի Ճաշոց 1450 թ.—Նոտարք 164:

— 10. Շարմելիք, հարսն է Յովհաննէս քահանայի, որ Մուկաց Փառավանք գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1455 թ.—Ձեռ. Վասպ. 422:

— 11. Շահմելիք, կինն է Եղիսաբեթ (№ 18). ծնողներն են Ատոմի (№ 56) Շահմելիքենց, որ Աղթամարում գրել տվեց մի Ճառքնամիր 1461 թ.—Նոտարք 200:

— 12. Շայմելիք, զուստը Սահփաննոսի և քույր Սալչուկ խաթունի, որ Հայրապետ քահանային գրել տվեց մի Մաշտոց, 1466 թ.—Թորոս աղբ. Ա. 232:

— 13. Շարմելիք, հորաքույր տանուտեր Յովհաննէսի՝ մերձավորի Յովհաննէս քահանայի, որ Ոստանում գրել տվեց մի Աւետարան 1467 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 258:

— 14. Շարմելիք, զուստը Յովհաննէսի և քույր Զուլալ տիկնոջ, որ Գրիգոր արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, Աղթամար 1470 թ.—Ձեռ. Վասպ. 459:

— 15. Շարմելիք, կին Թումայի և մայր Բարիմշայի, Խղբըշայի և Ատոմի, երեքն էլ խոջա և տանուտեր Վանում, 1484 թ.—Ձեռ. Վասպ. 495—6:

— 16. Շարմելիք, կին Յովհաննէսի և մայր տանուտեր Ղարիպշահի (№ 4), որ Արծկէի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 501:

— 17. Շարմելիք, կին Յոհաննէսի, եղբոր Հայրապետ արեղայի, որ Աղթամարում օրինակեց Աւետարանը, 1490 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 12 բ:

— Ավելի ուշ եղած հիշատակություններ են՝ Շահմելիք 1536 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 340 բ), 1668 թ. (անդ 160), 1681 թ. (անդ 186 բ), անթվ. (Թորոս աղբ. Բ. 369) ևն:

* ՇԱՀՄԵԼԻՔ, ար. սրա մասին տես Շահմելիք:

— 1. Շահմելիք, որդի Շահինշահի, թոռն Վիգէն իշխանի Սասնոյ, ի դստերէն Կատա, որ էր քույր Զորտուանէի Գ + 1165 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 313, Հայասպ. 394:

— 2. Շահմելիք Կանիապացի, ազգական Արիստակէս երե-

ցի, որ ստացավ մի Աւետարան 1485 թ.—Ձեռ. Թաւր. 13 բ: — 3 Շահմելիք, որդի Կիրակոսի և եղբայր Կոստանդի, որ Եւզոկիայում գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ.—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 133):

— 4. Շահմելիք, մր. մի կաթսա նվիրեց Պուռնավիլի վանքին, Մանուէլ սարկավագի ձեռքով, 1493 թ.—Թորոս աղբ. Ա. 217:

* ՇԱՀՄԻՐԱՆ, իգ. < պրս. شاه شاهره sah «թագավոր» + میران mirān «իշխաններ» ձևից. նշանակում է «թագաւոր իշխանաց». կա նաև սրա հակադիրը՝ Միրաւնշահ, որ սակայն արական է: Հիշված է մի անգամ 1661 թ. (Ձեռ. Թաւր. 65 ա): Սրանից է ձևացած նաև Շահիրման, որ տես առանձին:

* ՇԱՀՄՈՒՐԱՆ, ար. < պրս. شاه مراد sah Murād «Մուրադ թագավոր» ձևից, ինչպես կա Շահուրաք «թագավոր Կաւատ» և Նախորդի հակադարձը՝ Մուրադահ: Օսմանցոց Սուլթան Մուրադի անունից է կազմված: Մի ժամանակ գործածական անուն է եղել, որից ունինք Շախմուրադ՝ անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 570), Շահմուրադ ոմն Ազուլեցի 1662 թ. (Սիսական 330) և Շահմուրադեան ազգանունը (Մուշ):

* ՇԱՀՆԱԲԱԹ, իգ. < պրս. شاه پناه sah «թագավոր» + նաբաթ անունից, որ առանձին էլ գործածական է: Հիշված է այս ձևով 1660 թ. (Ձեռ. Վասպ. 554), Ժէ դարում (Զքր. սարկ. Գ. 45), Շահմիրաք, սեռն ու թիվը անհայտ (Ձեռ. Վասպ. 717). որից ունինք այժմ Շահմարաքեան ազգանունը (Կովկաս):

* ՇԱՀՆԱԴԱՐ, ար. տարբեր արտասանությունն է Շահնագար անվան, որ տես:

-- Շահնագար, որդի Սուլթանի՝ եղբոր Մանուէլ քահանայի, որ Գեղարքունեաց Կած գյուղում, Յովհաննէս Արծկեցուն գրել տվեց մի Ճաշոց (Ժե դար).—Ձեռ. Սևան. 18:

* ՇԱՀՆԱՍ, իգ. < պրս. شاه ناس sah + nās բառերից և նշանակում է «արքայական նազանք ունեցող»: Իբրև իգ. անձնանուն գործածված է Գարսից մեջ Ժ դարում (Justi 276 ա): Մեր մեջ հիշատակված է 1503 թ. (Ձեռ. Վասպ. 128), 1701 թ. (Bodleian 207), 1724 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 35 ա) և անթվ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 640): •

* ՇԱՀՆԱՋԱՐ, ար. < պրս. شاه نازار sah «թագավոր» + արաբ. نازار nazār «հայացք» բառերից. իբրև «նա որի վրա թագավորի հայացքն է ընկել, որ թագավորի հայացքին է արժանացել»: Հնագույն հիշատակություններն են 1574 թ. (Կրպտ. եպս. Դոփեանք 120),

1581 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 32 ա), 1597 թ. (Ձեռ. Սևան. 11 ա), 1606 թ. (Առաք. պտմ. 69 և Սիսական 72), Շահնայգար և Շահնայգար (արդյոք դիտմամբ են այսպես աղավաղել, իբր «շահ հիվանդություն») (Ձեռ. Վասպ. 859—860), Սրանից է Շահնայգարին ազգանունը, որ շատ տարածված է Կովկասում: Նույն անվան տարբեր արտասանությունն է Շահնայգար, որ տես առանձին:

— Մելիք Շահնայգար, Վարանդայի մելիք Յուսէֆինի որդին էր և եղբայր մելիք Յովսէֆի, որ Նաղրշահի հրամանով նշանակված էր Վարանդայի մելիք: Իր ձեռքով սպանեց իր եղբորը և նրա ընտանիքը և խից Վարանդայի մելիքությունը: Այս ապօրինի արարքի վրա Ղարաբաղի մնացյալ չորս մելիքները միացած, արշավեցին Վարանդա, դյուզբերը ավարի ավին և մելիքին պաշարեցին Աւետարանոց գյուղում: Մելիք Շահնայգարը տեսնելով որ անհնար է կովել այդ չորսի դեմ, միացավ Զվանշիրցի թուրք ավազակների առաջնորդ Փանահ խանի հետ, որ վաղուց թշնամացած էր նույն մելիքների հետ: Կռիվը հաջողությամբ առաջ տանելու համար հիմնեցին Շուշվա ամուր բերդը (1752), ուր ամրացած Փանահ խանը՝ մելիք Շահնայգարի հետ, մի կողմից նվաճեց թուրք ցեղերին, մյուս կողմից կռվում էր շարունակ հայ մելիքների միացյալ ուժի դեմ: Կռիվը տևեց 20 տարի: Ղարաբաղը ավերվեց: Մելիքները զիմեցին Վրաց Թէյմուրազ իշխանին. հայ-վրացական միացյալ բանակը Ասկեարանի ճակատամարտում հաղթեց և մելիք Շահնայգարն ու Փանահ խանը գերի ընկան. բայց Թէյմուրազ իշխանը խաբեց հայերին, և հակառակ իրենց պայմանի՝ չհանձնեց մելիք Շահնայգարին և Փանահ խանին մելիքների ձեռքը, այլ մեծ փրկանք ստանալու հույսով՝ նետը տարավ Վրաստան: Սրա վրա մելիքները զիմեցին Շիրվանի կառավարիչ Հաջի-Չելեբիին և նրա հետ միացած, արշավեցին Վրաց վրա, հաղթեցին նրանց, Ղազախն ու Շամշադինը անցան, ամեն տեղ թալանեցին, բայց չկարողացան ձեռք բերել մելիք Շահնայգարին և Փանահ խանին, որոնց Թէյմուրազը փրկանքով արձակել էր: Գանձակի Շահվերդի խանը, որ Զրաբերդի մելիք Ադամի բարեկամն էր ու նրան երաթտապարտ, միջամտեց և մելիք Շահնայգարին ու Փանահ խանին հաշտեցրեց չորս մելիքների հետ: Փանահ խանի որդին Իբրահիմ Պարսկաստանում Քէրիմ խանի մոտ պատանդ էր: Փանահ խանը գնաց նրա ազատությունը խնդրելու: Բայց երկու տարի մեալով Պարս-

կաստան, ոչ միայն չկարողացավ ազատել նրան, այլ և իրեն էլ արշելվեց վերադառնալ Ղարաբաղ: Այն ժամանակ Փանահ խանը խորամանկությամբ մեռած ձևացավ, դազաղը մտավ և իրա-յիններեի միջոցով խնդրեց որ դազաղը հայրենիք փոխադրեն: Քէրիմ խանը հասկանալով խորամանկությունը, թույլատրեց, միայն թե հրամայեց որ գմուսն դիակը, որպեսզի ճանապարհին չհոտի: ...Այսպես սպանվեց Փանահ խանը: Նրա մահից հետո՝ Քէրիմ խանը Իբրահիմին խանություն տիրոջ տալով՝ Ղարաբաղ արձակեց: Մելիք Շահնայգարը Իբրահիմ խանի հետ էլ բարեկամություն հաստատեց և իր աղջիկը Հիւրիզադ՝ նրան էլ կնության տվավ: Այս արարքը պատճառ դարձավ նոր պատերազմի մի կողմից մելիք Շահնայգարի և Իբրահիմ խանի և մյուս կողմից հայ մելիքների և մանավանդ Դիզակի մելիք Եսայու միջև, որ Հիւրիզադի պսակն էր: Իբրահիմը կարողացավ նրանց բոլորին վտարել երկրից և Ղարաբաղի մելիքությանց վերջ տվավ: Մնաց միայն Վարանդայի Մելիք-Շահնայգարը, որ մեռավ 1791 թ: Մահվանից քիչ առաջ զգալով ազգին հասցրած իր բոլոր չարիքների՝ մեծությունը, իր մեղքը քավելու համար ձեռնարկեց շինել Ամարասը, բայց դեռ չվերջացրած մահը վրա հասավ:—Բաֆֆի, Պամսայի մելիքութ. 69—160:

* ՇԱՀՆԻ, ար. < թերևս պրս. شهنشاهی šahānī «արքայական» բառից. հիշատակված է 1723 թ. (Ես. կթղ. 47) և 1724 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 35 ա՝ տպ. Շահնի):

* ՇԱՀՆԻԱԹ, ամր. < ըստ իս պրս. شهنشاهی «թագավոր» + արաբ. انبئ ināyat «ողորմություն» բառից. հմմտ. Լեհիաթ անունը որ այս վերջինից է կազմված. ըստ այսմ Շահնիաթ նշանակում է «շահի ողորմությունը». մի անգամ հիշատակված է ժՅ դարում:

— Շահնիաթ, զավակ խոջա Ատոմի, որ իր երկու եղբայրների (խոջա Գարիմա և խոջա Պղարա) հետ, Վանում, Աղարիա երեցին գրել տվեց մի Աւետարան, 1484 թ.—Ձեռ. Վասպ. 496:

* ՇԱՀՆԻԳԱՐ, իգ. < պրս. شهنشاهی «թագավոր» + نگر nigār «նկար, պատկեր» բառերից, իբր «արքայանկար, այն որի դեմքը թագավորին է նման» շիշատակված է 1621 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Բ. 133 ա), 1635 թ. (Ձեռ. Վասպ. 885), Շախնիգար 1642 թ. (անդ 767), Շահնիկար 1668 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 440), ժՅ գաղթից ուշ՝ անթվ. (Տաշեան, Յուզ. 51 բ):

* ՇԱՀՆՈՒԲԱՐ, իգ. < պրս. شهنشاهی «թագավոր» + باری nūbār

բերդում Յակոր քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1469 թ.—Bodleian 8:

— 2. Շահպարտն, ընտայր Չահվիլի, որ Մուղղնիում ստացավ մի Գանձարան, 1484 թ.—Չեռ. Սանաս. 25 ա:

— 3. Շահպարտն, որդի Աղիլահի. երկուսով մի Յայսմաւուրք նվիրեցին Սակոսբերդի եկեղեցուն 1491 թ.—Այրարատ, էջ 443:

— Ավելի ուշ հիշատակված է 1638 թ. (Չեռ. Վասպ. 895):

ՇԱՀՊԱՆ, սեռն ու ծագումը անհայտ. մի անգամ գտնուած եւ գործածված ժՁ դարում.—Չեռ. Սանաս. 24 ա:

* ՇԱՀՌՈՒՂ, ար. < պրս. šāhrux անունից, որով հայտնի է Շահաուլի՝ Լէնկթիմուրի որդին, որ իշխեց 1408—1447 թ. ըստ Justi 277 բ կազմված է պրս. « šāh «թագավոր»+« ըստ Լէնկթիմուրի, հսկա» բառերից (բայց կա նաև rux «հսկայամարմին և հաղթանդամ առասպելական մի թռչուն» (ԳԴ): Մեր մեջ հիշատակված է մի անգամ՝ ար. Շահաուդ ձևով, անթվական, բայց 1476 թվից ուշ (Չեռ. Սեբ. = ՂԱ 1926, 339), իսկ իգ. սեռով՝ Շահաուդ 1509 թ. (Չեռ. Վասպ. 641), Շայրաուդ, Շարաուդ 1652 թ. (անդ 653), իսկ Շարաուհ՝ սեռն ու թիֆն անհայտ (անդ 642—3):

* ՇԱՀՌՈՉ, իգ. և հայտնի չէ թե արդյոք պետք է կարդալ Շահնոզ և միացնել նախորդի հետ:

— Շահնոզ, զուտար Ամիրբէկի և քույր մահտեսի Շահիփաշայի, որ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան 1453 թ.—Նոտարք 171, Չեռ. Վասպ. 136:

* ՇԱՀՍԵՂԱ, սեռն անհայտ. < պրս. « šāh «թագավոր»+արար. « seda «ձայն» բառերից. իբր ընա որ արքայական ձայն ունի»: Մի անգամ գտնուած եւ հիշատակված 1798 թ. (Չեռ. Հալէպի, Բ. 76 բ Շահսեղա ձևով):

* ՇԱՀՍՈՒԱՐ, ար. < պրս. Šāhsuvār անունից, որ նշանակում է «արքա ձիավոր, ամենալավ ձիավորը». հմտ. Շահսուար՝ իշխող Մարաշի և Ալպիստանի, աներ Սուլթան Մէհեմէդ Բ. ի, † 1470, Շահսուար փաշա Սէլիմ Ա. ի (ԺՁ դար), Շահսուար՝ կուսակալ Բոսնիոյ 1585 թ., նաև Շահսուար սուլթան, ուսու կին, մայր Օսման Գ. սուլթանի՝ † 1766 թ. (Justi 278 բ): Մեր մեջ հիշատակված է երկու անթվական հիշատակարանում, մեկը՝ Շահսուար ձևով (Չեռ. Նոր-Բայազ. 23 ա, 1490 թվից ուշ), մյուսը Շազուար ձևով (Չեռ. Վասպ. 441):

* ՇԱՀՍՈՒԼՔԱՆ, իգ. < պրս. šāh և արար. « sultān հոմանիշներից. սրա հակադիրը՝ Սուլթանշահ արական է:

— Շահսուլթան, առաջին կին Մարտիրոսի՝ որդւոյ խոջա Ճաշատուրի, որ Արճէշում, Յովհաննէս քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1462 թ.—Չեռ. Վասպ. 441:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Շախսուլթան 1525 թ. (Չեռ. Վասպ. 417—8), Շահսուլթան 1534 թ. (Միսական 44), 1602 թ. (Վասպ. 802), 1604 թ. (անդ 813), Շախսուլթան 1610 թ. (անդ 838), Շահսուլթան 1640 թ. (Տաշեան, Յուզ. 703 և Չեռ. Վասպ. էջ 898):

* ՇԱՀՎԱՆԱԿ, ար. < պրս. šāh «թագավոր»+արար. « valad «որդի» բառերից; իբր «արքայորդի». հմտ. Շահգազա: Հիշված է մի անգամ ժե դարից հետո (Տաշեան, Յուզ. 880):

* ՇԱՀՎԱԼԻ, ար. < պրս. šāh «թագավոր»+արար. « vall, veli «տեր, պաշտպան» բառերից, իբր նա, որի տերն ու պաշտպանը թագավորն է: Կազմութեան համար հմտ. խանդվիլի: Հիշատակված է Շահվալի ձևով 1609 թ. (Չեռ. սարկ. Գ. 22) և Շահվալի ձևով 1627 թ. (Չեռ. Թեհր. = ՂԱ 1935, 395), Սրանից է Շահվալուց ազգանունը 1748 թ. (Տաշեան, Յուզ. 1007):

* ՇԱՀՎԵՐԴԻ, ար. < պրս. šāhverdi անունից, որ կազմված է պրս. šāh+թրք. « verdi «տուփ» բառերից, իբր «արքայատուփ»: Հմտ. Շահվերդի բէզ բանաստեղծ, Շահվերդի Շիրազեցի գրիչ (1536 թ.) Justi 279 ա. մեր մեջ հիշատակված է ժե դարից՝ Չեռ. ապուլ. 72, Շահվերտի ոմե † 1648 թ. (Թորգոմեան, Ստամ. պտմ. Բ. 597), 1662 թ. (Միսական 481), 1672 թ. (Սմբատեանց՝ Երնջակ 12): Սրանից է Շահվերդեան ազգանունը:

† ՇԱՀՏԻԿԻՆ, իգ. < պրս. šāh «թագավոր»+հյ. տիկին բառերից, իբր Էշահի տիկին լինելու արժանի, թագուհի», ինչպես կա Շահպարտն: Հիշատակված է մի անգամ ժե դարում:

— Շահտիկին, զուտար Ներսէս քահանայի, որ Սեբաստիանում Դաւիթ գրչին գրել տվեց մի Ճաշոց 1438 թ.—Չեռ. Սեբ. = ՂԱ 1926, 243—4:

ՇԱՀՐԱ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ (արդյոք šāh-i Rey Ռէյ քաղաքի շահը): Հիշատակված է ժՁ—ժե դարերում երկու անգամ. առաջինն է Շահրե 1542 թ. Յովսէփ Սեբաստացի ազգասացի կնոջ անունն է (Տաշեան, Յուզ. 498), երկրորդն է Շախրա 1630 թ. (Չեռ. Հալէպի, Ա. 118 բ):

* ՇԱՀՐԱՄԻՐ, ար. < պրս. « šāhr «քաղաք»+արար. « mir

— 4. Շահփաշա, զուտար Մկրտչիչի և քույր տանուտեր Մարտիրոսի, որ Բերկերոււմ, Կարապետ քահանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1473 թ.—Ձեռ. Վասս. 467:

— 5. Շախփաշա, երկու վաղամեակի հանգուցյալ դստերք տանուտեր Ղարիպշահի (Ք 4), որ Արծկէի վանքում գրել ավեց մի Աւետարան, 1486 թ.—Ձեռ. Վասս. 501:

— Ավելի ուշ ժամանակի հիշատակութիւններ են Շահփաշա՝ 1542 թ. (Տաշեան, Յուլ. 488. Յովասափ Սեբաստացի տաղասացի մայրն է. նույնը հիշում է Յ. Մուրատ, Յայտ. յովհ. էջ 1), գրված է ըստ Վանեցոց արտասանութիւն Շախփաշա (Տաշեան, Յուլ. 531), որից Շաղփաշա 1581 թ. (Ձեռ. Վասս. 465 և 695), Շահփաշա 1589 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 167 ր), Շաղփաշա 1594 թ. (Ձեռ. Վասս. 736 ևն):

* ՇԱՀՓԱՐԻ, իգ. <պրս. 𐭪𐭥𐭥 sāhpari Եյամբար կոչված անուշահոտ ծաղիկը>. հիշատակված է 1609 թ. (Bodleian 110), 1634 թ. (Ձեռ. Վասս. 884), 1724 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 35 ա), 1747 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արքտ. 1911, 222), 1801 թ. (Ձեռ. Բուլգ.—ՀԱ 1937, 577), դարձել է Շահփալ 1670 թ. (Ձեռ. Վասս. էջ 938):

* ՇԱՂԱԹ, ար. համարում եմ Շաղաւաթ բառից կրճատված. տես անդ:

— Շաղաթ, որդի խոջա Յովհաննէսի, հորեղբորորդւոյ խոջա Յովսէփի, որ Տարօնի իշխանն էր և Մուշում գրել ավեց մի Աւետարան, 1479 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 263:

ՇԱՂԱԿՈՒԿ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ ունինք հիշված՝

— Շաղալու՛ւկ (սեռ. Շաղակկոյ), կին Խորէնի և մայր Հայրապետի, որ իր ծնողների հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Փառիսոսում, 1271 թ.—Արձ. Արցախ 307:

ՇԱՂԱՄԱՆ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնուծ եմ հիշատակված 1538 թվից ուշ գրված մի ձեռագրում (Ձեռ. Վենետ. Բ. 536):

* ՇԱՂԱԻԱԹ, ար. <արար. 𐭪𐭥𐭥 šafaqat Էզութ. կարեկցութիւն> բառից (Գարսկաստանում հնչվում է šafarat): Հայերենում դ և ռ տեղափոխվել են: Հնագույն հիշատակութիւնը 1549 թ. (Ձեռ. Վասս. 651), որից հետո ունինք 1552 թ. (անդ 854), 1675 թ. (Rapport Belgique 24), 1674 թ. (Ալիշան, Հայ-Վենետ. 294 և Միսական 411 ր, ազված է Շաւալաթ Զուլայեցի

ո՞ն, որ պետք է ուղղել Շաւաղաթ, ուր դեռ դ և ռ տեղափոխված չեն), Շաղուաթ 1602 թ. (Ձեռ. Վասս. 808), Շաղաւաթ 1605 թ. (Դրնդ. 77), 1606 թ. (սեռ. Շաղաւաթ՝ Ձեռ. Քաւր. 21 ր), 1611 թ. (Ձեռ. Վասս. 844), 1615 թ. (անդ. 794), 1627 թ. (Ձեռ. Ներս. 40 ր), 1638 թ. (Ձեռ. Վասս. 895), 1645 թ. (անդ 295), 1648 թ. (անդ 436), այլ գրչութիւնք և անթվ. Շաղօաթ (անդ 392), Շաղոյաթ (անդ 394), Շաղաթ (անդ 643): Սրա կրճատ կոչական ձևն համարում Շաղօ ար. հիշված 1707 թ. (Ձեռ. Վասս. 507) և անթվ. (անդ 419 և 550): Տես նաև Շաղաթ:

† ՇԱՂԻԿ, իգ. փաղաքշականն է Շաղոսկի անվան. այսպես Աթանաս գրչի մայրը մերթ կոչվում է Շաղոսկի և մերթ Շաղիկ՝ անթվական մի հիշատակարանում, որ գրված է 1418 թվից հետո (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 33—34): Հիշատակված օրինակների մեջ սակայն Շաղիկ արական է. այսպես՝ Շաղիկ ար. 1588 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 91 ր), 1638 թ. (Ձեռ. Վասս. 895, ուր ասված է Ելաստիկ Շաղիկն), 1653 թ. (Թորոս աղբ. Ա. 121): Սրանից հետևում է, որ Շաղիկ նաև Շաղաւաթ ար. անվան փաղաքշականն է: Այժմ գործածական է Պոլսում Շաղիկ միայն իբր իգ. և ամբողջական անուն:

* ՇԱՂԻՏԱ, ար. Հասոր. Šallitā անունից (Հիւրշ. 296), որի բուն նշանակութիւնն է Էլարոդ, Թուլլատրիլի, օրինական (Brock. Lex. syr. 377 ր), նաև «magistratus, praefectus», որ էլ. Թարգմանված է Եյառաջամարտիկ (Յես. Ժ. 24):

— Շաղիտա, ասորի, Ամիգ քաղաքից, աշակերտ Դանիէլ քորեպիսկոպոսի, որի ձեռքով նշանակվից վարդապետ Կորդուաց. Ներսէս Մեծն կարգեց նրան մենաստանների տեսուչ. ճղնում էր Առիւծ լեռան մեջ, երբ տեսիլքով հայտնվեց իրեն Մեծն Ներսէսի մահը «373 թ»: Տիգրիսի մեջ ընկզմվելով մեռավ:—Բուլգ. Գ. Ժգ. Ե. իե, իգ. Խոր. Գ. ի. Մեւր. եր. 113. Յայսմ. նոյ. 19, փետր. 3.— Շաղիտայո, Շաղիտայն՝ Բուլգ. Ե. իե, իգ.—սեռ. Շաղիտայ՝ Բուլգ. Ե. իե (ցանկում Շաղիտայի). Յայսմ. փետ. 3.— Շաղիտայի՝ Բուլգ. Ե. իգ, իէ. Յայսմ. փետ. 3.—Ըստ Ակինեան, Մատեն. հետազ. Բ. 142 սա է Ս. Շաղիտա ասորի, որ գործել է Գ դարում ի Բեթ Կարդու. վարքը տես Bedjan, Acta mart. et sancti. 1, 424—465:

† ՇԱՂՈՍԿԻ, իգ. <էլ. շաղ+ոսկի բառերից. (իբր նա որի, գլխին ոսկի է շաղած. դեղին ոսկեզույն մազերի համար է ասված). հիշատակված է ԺԵ—ԺԸ դարերում:

— 1. Շաղսուկի, գուսար Գալուստի և քույր Զանգուրբանի, որ Կուղի գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան՝ 1495 թ.—Սմբատ-եանց՝ Երնջակ 135:

— Ավելի ուշ ունինք՝ 1671 թ. (տես իմ Գնն. և Նմմատ. Եղնկայ, էջ 5), 1686 թ. (Խաղրակեանք 255), 1702 թ. (Manus. brit. mus. 168 p) և անթվ. Ձեռ. Նոր-Բայազ. 33—34, ուր ունինք նաև սրա փաղաքշական ձևը՝ Շաղիկ, որ տես առանձին:

ՇԱՂՈՒԲԱՐ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշատակված է Ձեռ., Վասպ. 344, անթվ.:

ՇԱՂՈՒԹՂՎԷ, իգ. անշուշտ խանգարված ձև է. հիշված է 1587 թ. (Bodleian 107):

† ՇԱՄԱՄ, իգ. <հյ. շամամ պտղանուսից. գործածական է ժ՚ դարից մինչև այժմ. կրճատ ձևն է Շամի (Զանգուրբ):

— 1. Շամամ, կին Սարգսի և մայր Խաչատուր գրչի՝ 1312 թ.—Տաշեան, Ցուց. 524 բ:

— 2. Շամամ, հիշված է մի խաչքարի վրա 1336 թ.—Սըմբատեանց՝ Գեղարքունի 448:

— 3. Շամամ, քույր Իշխանի և հորաքույր Մկրտիչ կուսակրոն քահանայի, որ Կաֆայում գրել տվեց մի Աւետարան, 1344 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1926, 237:

— 4. Շամամ, կին Խաչերեսի և մեծ մայր (ստո) Թաղեսո (№ 44) փրկիսոփայի, որ Աղթամարում գրել տվեց մի Աւետարան, 1392 թ.—Ձեռ. Վասպ. 226, 228:

— 5. Շամամ, հանգուցյալ կին Խաչատուր քահանայի և մայր Դաւիթ քահանայի, որ Արճէշում օրինակեց Աւետարանը 1455 թ.—Նօտարք 177:

— 6. Շամամ, գուսար տանուտեր Աստուածատուրի, որ Բերդաձորում, Մարգարէ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ.—Ձեռ. Վասպ. 44

— 7. Շամամ, գուսար Ասիմելիք տատի, որ Ներսէս արեղային գրել տվեց մի Աւետարան և նվիրեց Սարգիս երեցին, 1488 թ.—Ձեռ. Վասպ. 241:

— 8. Շամամ, կին Աստուածատուրի՝ հորեղբոր Վարդանի, որ Շատախում, Իսրայէլ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1491 թ.—Ձեռ. Վասպ. 517:

— 9. Շամամ, կին Մկրտիչ քահանայի, մայր Յովհաննէս քահանա գրչի, Որճոկ 1497 թ.—Տաշեան, Ցուց. 284:

— 10. Շամամ, կին Մկրտիչ քահանայի և մայր Յովհան-

նէս քահանայի, որ Խիզանում, Ռուզ տիկնոջ պատվերով գրեց մի Աւետարան, 1499 թ.—Ձեռ. Վինետ. Ա. 577:

— Շամամ ավանդված է նաև 1627 թ. (Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1926, 544):

ՇԱՄԱՅ, ար. ծագումն անհայտ:

— Շամայ աղգապետ ազվան, Վաչագան Գ Թագավորի օրով (Ջ գար).—Կանոն. 197, Կղկնտ. Ա իզ (Շահն. ունի Ղամա. Տաշեան՝ Ցուց. 654 Շամա բեկուր):

ՇԱՄԱՆԴՈՒԽՏ, իգ. <անշուշտ ծագում է Շամամ ար. անուանից + արս. > duxt <աղջիկ>. բայց անծանոթ է Շամամ: Գրս. կա سامان šāman <չափ>, سامان šamān <լացող, ողբացող, հեղացող>, որոնք հարմար չեն արական անվան: Մի անգամ ունինք՝

— Շամամգուլստ. կին Բերոյի, մայր Գաղոյնի, Արձ. Հաղբատի 1655 թ.—Justi 281 բ:

ՇԱՄԱՍ, իգ. ծագումն անհայտ, եթե Շամամ անունը չէ՝ Հիշատակված է մի անգամ 1575 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 410):

* ՇԱՄԱԹ կամ ՇԱՄՐԱՍ, ար. ըստ Խոր. Բ. կզ (որից նաև Մի. անեց. իա, Սամ. անեց. 46) նախկին Բագրատունեան, այն է հրէական անուն է, որ ապա դարձավ Սմբատ: Իբրև հրէական անուն գիտե նաև Միխ. աս. 101: Ըստ իս ասոր. Šabbəṯā անունն է, որ տվել է հյ. Շարաք (տես այս/անունը): Ասորական կրկնակ բաղաձայնները թեև սովորաբար վերածվում են հյ. մի բաղաձայնի, բայց մի քանի շատ հին փոխառութիւնց մեջ դառնում են ռնգական + բաղաձայն. այսպես են քանգար, քանգար, շամփօւր, անգան, մանգաղ, ծննդալ: Ըստ այսմ Շամրաք ներկայացընում է ասոր. Šabbəṯā անվան շատ ավելի հին՝ մի ձևը քան Շարաք: Իսկ Շամրատ ձևի մեջ տ դիտմամբ է դրված՝ հարմարելու համար Սմրատ անվան վերջաձայնին:

— Շամրաք, հրեայ իշխան, որին Հրաչեայ հայկազն Թագավորը (ըստ Չամչ. Ա. 10 Հայկակ Բ) գերի բերելով՝ Երուսաղէմից, բնակեցրեց Հայաստանում: Սրանից սերվեց Բագրատունի նախարարական տոհմը.—Խոր. Ա. իր. ՅՆ. կթղ. գ. Մի. անեց. ղ (քիչ հետո Սմրատ). Կղկնտ. Ա. գ (նույնը Շահն. հրատ. Շարաք). Մագ. Թղ. հգ. Սամ. անեց. 45.— Շամրատ՝ Ուխտ. Ա. իգ. Մի. անեց. ա, գ.—բց. ի Շամրաքայ՝ ՅՆ. կթղ. գ.—սեռ. Շամրատայ՝ Ասող. Ա. ե.—Սմպատայ՝ Վրդ. ժգ. (Սույն Շամրատի աղգաբանութիւնը ըստ Իգնատիոս վարդապետի Մեկն. զուկ. տես Չամչ. Ա. 182):

Շամբար տես Շամամբար:

* ՇԱՄԲԻԹ, ար. համեմատությամբ Շամբարի նույն է Շամբար, Շարիք անունների հետ, որոնք տես առանձին:

— Շամբիք Արծրունի, որդի Վահանի (Ն. Ք. Ա զար).—

Արծր. Ա. 7:

ՇԱՄԷ, իգ. ծագումն անորոշ. հիշատակված է միայն Ձեռ. Հալեպի Ա. 275 ք (առանց թվականի):

* ՇԱՄԻԼ, ար. <արար. شاميل Shamil կամ شام Shamil անունից, որի բուն նշանակությունն է «Քիսրէից փշող քամին» (համուս. թրք. թրգմ. Կ. 258—260): Այս անունով հայտնի եղավ լեզգիների քաջ առաջնորդ շէյխ Շամիլը, որ Ղուևիբ ամրոցում ամրացած՝ երկար տարիներ կռվում էր Ռուսաց զեմ. Իր կինն էր ԱՅճա հայուհին (տես անդ): Արդութեան Երկայնաբազուկ զորավարը 1859-ին գրավեց Ղուևիբը և Շամիլին գերի վերցրեց:— Շամիլ անունը հայոց մեջ լսելի եմ Ղարաբաղում: Նկատենք սա- Շամիլ անունը հայոց մեջ լսելի եմ Ղարաբաղում: Նկատենք սա- կայն որ շէյխ Շամիլի անունը գրվում է شامويل Shamūil ձևով (տես Կնչագո՞ւ, Шамилъ на Кавказе и в России, СП. 1889 զրքի սկզբում զրված նկարի տակի ստորագրությունը՝ հակառակ դիրքով սպված!): Սրանից կարելի է թերևս հետևենք թե Շամիլ անունը Իսմայէլից է առաջանում կամ է Սամուէլ = Շամուէլ:

* ՇԱՄԻԿ, իգ. <ժանոթ Շամիրամ կամ Շամամ անվան փաղաքականն է: Հիշատակված է 1589 թ. (Ձեռ. Հալեպի Ա. 167 ք) և անթվական մի հիշատակարանում, որ գրված է 1495 թվից ուշ (Թորոս աղբ. Բ. 276):

Շամիր տես Շամամիր:

* ՇԱՄԻՐԱՄ, իգ. <Ասորեստանեան առասպելական մի անվան ասոր. Šamiram ձևից (Հիւբշ. 296), Շամիրամը Ասորեստանցոց Շամշի-Աղաղ թագավորի սիրուհին էր, որ նրա ժակից հետո հղավ խնամակալ Ասորեստանեան պետության և Շամշի-Աղաղի փոքրամասակ որդու՝ Աղաղ-Նիրարիի: Երբ Աղաղ-Նիրարին չափափաս դարձավ, ուզեց ազատվել Շամիրամից, սպանել տալով նրան: Բայց չկար մեկը, որ չհաղթվեր Շամիրամի հրապույրներից, բացի մի ներքինիից: Աղաղ-Նիրարին այս ներպույրներից, բացի մի ներքինիից, որպեսզի սպանի Շամիրամը թինիին հանձնեց Շամիրամին, որպեսզի սպանի Շամիրամը փախավ և անձնասպանություն գործելով՝ ազանիի փոխվեց: Երկինք վերացավ և աստվածուհի դարձավ: Այս անունը գործածված է Ս. Գրքում երբ. שִׁמְרִימֹת Šamirāmōth ձևով (Ա. Թագ. ԺԵ 18, 20 և ԺԶ 5), որ է թալմ. שִׁמְרִימֹת Šamiramōth,

ասոր. Šammuramat՝ իգական անունը, որ բուն նշանակում է «իմ անունն է բարձրություն»: Ս. Գրքի հայն թարգմանության մեջ առաջարկված է Σαμυραμώθ, որից և հյ. Սամիրամով: Թորենացու մոտ Շամիրամը Ասորեստանցոց վավաչոտ թագուհին է, որ հաղթեց ողջախոհ Արային և նվաճեց Հայաստանը: Իր ձեռակերան է Վան քաղաքը, որ իր անունով կոչվել է Շամիրամակերտ (Կամուս, թրք. թրգմ. Ա. 924 կոչում է شاميران Šamirān, ինչպես գրես նաև Շահն. հտ. 5, էջ 433): Շամիրամի և Արայի առասպելի մանրամասն վերլուծումը տես Արեղեան, Հայ ժող. առասպ. 511—540:—Այս անունը հիշատակված է հայոց մեջ ԺԵ զարից և այժմ էլ գործածական է:

— 1. Շամիրամ, թոռն տանուտեր Առաքելի, որ Գամաղիէլի վանքում, Յովհաննէս վարդապետին գրել ավեց մի Աւետարան 1469 թ.—Ձեռ. Վասպ. 455:

— Մի անգամ էլ հիշատակված է 1747 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արքա. 1911, 222):

* ՇԱՄԼՈՒ, ար. <թրք. شاملي šamli «Դամասկոսցի» բառից, Գանուս եմ մի անգամ հիշված Տաշեան, Յուզ. 466 ք՝ Շամլու ուն, որ օրինակել է Սաղմոսարանը, Սեբաստիա 1643 թ. Նույն անձը 5 տարի հետո (1648 թ.) դարձյալ Սեբաստիայում, օրինակել է Շարակնոցը (Rapport Belgique 142):

— Ուրիշ Շամլու անունով անձեր են՝ 1652 թ. (Ձեռ. Վեհա. Ա. 739), 1654 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 341), 1655 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 372), 1656 թ. (Ձեռ. Վեհա. Ա. 604), 1663 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 336), 1664 թ. (անդ 1926, 551), 1666 թ. (անդ 1927, 37):

* ՇԱՄԻԱՔՈՒԻՆ, իգ. <կարելի է բացատրել նախ իբր Շամի (Դամասկոսի) խաբուն և երկրորդ՝ արար. شامس šams «արեգակ» բառից, իբրև կրեատ ձև Շամախաբուն կամ Շամխաբուն անունների, որոնք իրոք էլ ավանդված են (շ-ի համար հմտ. Շամշաղին): Միջին ձևերը՝ Շամշախաբուն և Շամխաբուն, Շամխաբուն ավելի հավանական են դարձնում երկրորդ ենթադրությունը:

— 1. Շամխաբուն, զուսար Գարոնպապի, կին Առաջաբունի և մայր Դշխուն տիկնոջ, որ Ասպաւերուկ գյուղում գրել ավեց մի Աւետարան, 1455 թ.—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 132):

— 2. Շամխաբուն, կին Գարոնպապի և մայր Դշխունի,

որ Ասպուհերուկ գյուղում գրել ավել մի Աւետարան, 1455 թ.— Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 133).

— 3. Շամի խարուն, զուսար Ատաուածատուրի և ջուլբ պարոն Ֆրանի, որ Հալեպում գրել ավել մի Աւետարան 1478 թ.— Ձեռ. Հալեպի, Ա. 96 ր:

— Ավելի ուշ ժամանակից են Շամխարուն 1639 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 229 ա), 1649 թ. (Ձեռ. Կես. սարգ. 13 ա), 1663 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1929, 13), 1664 թ. (անգ 1924, 517), անթվական են Ձեռ. Քաւր. 74 ա և Ձեռ. Մաղն. 35, Ազգագր. հանգ. է, էջ 56:

ՇԱՄԽԻՆՇԱ, ար. < թվի թե Շամխաու շահ (Թագավոր) ձեից է համառոտված և կամ Շահիճշահ: Մի անգամ գտնուել եմ հիշատակված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Քաւր. 74 ա), որ գրված է 1311-ից հետո:

* ՇԱՄՇԱԳՐԱՄ, ար. < ասոր. Տմօցրմ անունից, որ և ստուգարձված է Σαμψιράμος, Σαμψιράμος (ըստ Ստրաբոնի՝ նախարար կամ արքայ Նմեսացուց).— կա նաև Բարգածանի մոտ Շամշիգրամ անի (Հիւրշ. 289, Ալիշան՝ Լաբուր. ծան. 4):

— Շամշագրամ, նահապետ Ապահուհեաց, որին Եզեխայի Արգար Թագավորը պատգամավոր ուղարկեց Մաոնիսոսի մոտ.— Տոր. Բ. 1. 85. 4թդ. գ. Մի. անեց. ժբ. Ասող. Ա. Ե. Վրգ. ժգ.— գրված Շամշագրատ (երկաթագիր Մ և Տ տառերի նմանութան պատճառով) Ուխտ. Ա. 1ր.— Լաբուրեւայի մոտ, էջ 2, հիշված է իբր իշխան Արգարի, ասորի. Խորենացին հայացրել է. Ալիշան՝ անգ, ծան. 4 նույնացնում է Ստրաբոնի Σαμψιράμος-ի հետ, նախարար կամ արքայ Նմեսացուց, այն շատ երիցազոյն ժամանակա ջան զԱրգարս. և որովհետև նրա երկիրը կոչվում էր Ապամեա, ուստի Խորենացին շինել է Ապամեանի:

* ՇԱՄՇԱԴԻՆ, ար. < արաբ. شمس الدين Šams-ad-dīn անունից, որ նշանակում է «արեգակն հաւատոյ»: Բաւը հայերենում դարձել է նախ Շամսադին (հմտ. Նասրադին, երկու դ-ից մին պահված) և ապա ս—շ բաղաձայնների նույնացմամբ՝ Շամշադին: Այսպես են կոչում նույն իսկ օտարներին. ինչ. Շամշադին ամիրայ Բաղէշի՝ 1421 թ. (Նոր վկ. 234), Շամշադին ամիր Քըրդաց 1455 թ. (Նօտարք 182) ևն: Այս անվան հետ նույն են Շամշադին գավառը և կրճատ Շադին անունը՝ որ տես: Բայց սարբեր է Շատին, որից Շատինեան ազգանունը:— Շամշադին անունը գործածված է մեր մեջ ժԳ—ժԷ դարերում:

— 1. Շամշադին Սահիպդիւան, որդի Աւագի (յօտար կնուջէ), որդւոյ Իւսնէ Ա աթարէզի. հիշված է 1262 թ. (Շիրակ 62 ա). այս Շամշադինի զուսարն է Խուսնդզայ, որ էր կին Շահնշահ Ի ամիրպատաւարի †1320 թ.—Արձ. Շիրակ 62:

— 2. Շամշադին խոճա, նորդու է Տրապիզոնի Չարխափան եկեղեցին՝ իր կնոջ, Աւնոյի և պարոն Խաչատուրի հետ. 1431 թ.— Բժշկեան, Գաւմ. Գնեսոսի 81:

— 3. Շամշադին, պարոն, Կաֆայի մոտ Մ. Անտոն վանքում գրել ավել Քրիստոսատուր գրչին Տաղաշափութիւնք Շընորհալուս՝ 1432 թ.— Տաշեան, Յուց. 1016:

— 4. Շամշադին, որդի Սելչուկ խաթունի, որ Հայրապետ քահանային գրել ավել մի Մաշտոց, 1466 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 232, Բ. 337:

— Ավելի ուշ հիշված ունինք 1506 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 79 ր), 1627 թ. (Ձեռ. Քաւր. 3 ր) և անհայտ թվականով անգ 73 ա, 74 ա:

* ՇԱՄՇԱԶԱՄԱՆ, ար. < արաբ. شمس زمان šams-i-zamān «արեգակն ժամանակիս» ձեից. մեր մեջ հիշատակված է մի անգամ, որ է՝

— Շամշազամայ, զավակ Անտոնի՝ եղբոր խոջա Չաւզի, որ Յովհաննէս աբեղային գրել ավել մի Աւետարան, 1490 թ.— Ձեռ. Վասպ. 515 (ըստ վերնոյն պետք է կարդալ Շամշիզաման):

* ՇԱՄՇԱԽԱԹՈՒՆ, իգ. < արաբ. شمس šams «արեգակ» + խարուն բառերից. տես և վերը Շամխարուն: Կարելի էր դնել նաև ասոր. šamšā «արեգակ» բառից, բայց որովհետև ժԳ դարում ասորերենը աղբիցություն չուներ մեր վրա, ուստի Ձեռում է արաբերենը, ժամանակն որ ավանդված են նաև Շամսխարուն և Շամսախարուն ձեերը:— Բուրբի կրճատ ձեն է Շամսայ, որ տես ասանձին:

— 1. Շամշախարուն, կին Աբդուլմսեհի՝ որդւոյ տանուտեր (2)ատար Մկրտիչի, 1327 թ.—Ձեռ. Ազուլ.—Արբա. 1911, 461:

— 2. Շամշախարուն, զուսար Չաքարիայի և ջուլբ Կարպետ կրոնավորի, որ Սղկայու վանքում օրինակել ավել շին Գաակարանը, 1381 թ.—Ձեռ. Ազուլ.—Արբա. 1911, 849:

— 3. Շամշայ խաթուն, քեռ աղլիկ տեր Ստեփաննոսի կամ քրոջ թոռ Չաքարիա կաթուղիկոսի Ազթամարայ. ամուսնացավ մի թուրքի հետ. † ժԳ դար.—սեռ. Շամշայ խարունի՝ Արժբ. յաւել:

— 4. Շամշախարուն, զուսար Ստեփաննոսի, ջուլբ Ատած

քահանայի, որ Ազթամարում Գրիգոր քահանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1454 թ.—Ձեռ. Բուլգ. (ՀԱ 1937, 580):

— 5. Շամշայ խաթուն, կին Քօզանի. ծնողներն են Փաշայի, որ Քովմա Առաքելոյ վանքում, Յովհաննէս գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, 1471 թ.—Ձեռ. Վասպ. 463—4:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Շամշայխաթուն 1701 թ. (Ձեռ. Վասպ. 1027) և անթվ.՝ Ձեռ. Քաւր. 73 ր:

*ՇԱՄՇԱՅ, իգ. կրճատ ձևն է Շամշայխաթուն անվան, որ տես զերբ: Նույնը դարձել է նաև Շամշի:

— 1. Շամշա, կին Ստեփաննոսի. ծնողներն են Քովմա Մեծոփեցու. հայրը մեռել է 1406 թ. իսկ մայրը դեռ ողջ է այդ թվին (տես Սիսական 240 ր Քովմա Մեծոփեցու ձեռագիր հիշատակարանի նմանահանությունը):

— 2. Շամշա, զուսար Յովհաննէսի և քույր Վարդան կրոնավորի, որ Քուժայ արեղային գրել ավեց մի Աւետարան, Ազթամար 1420 թ.—Ձեռ. Վասպ. 322:

— 3. Շամշայ, զուսար Աւետիսի, քույր հիւսն Յովհաննէս Ամիրզայի, որ ստացավ մի Աւետարան 1421 թ.—Ձեռ. Քաւր. 113 ար (սեռ. Շամշի ձեռով):

— 4. Շամշի, զուսար Աւետիսի և քույր հիւսն Յովհաննէսի, որ գրել ավեց մի Ճաշոց, Ազէթ 1421 թ.—Ձեռ. Քաւր. 113 ա:

— 5. Շամշայ, մորաքույր բրուտ տանուտեր Ստեփաննոսի, որ Վանում գրել ավեց մի Աւետարան 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 370:

— 6. Շամշին (սեռ.), սեռն անհայտ. գալմիկ Ամիրմելիթի՝ ուսուցչի Յովհաննէս կրոնավորի (№ 978), որ գրել ավեց մի Աւետարան 1445 թ.—Նօտարք 147:

— 7. Շամշայ, զուսար Յովհանէսի՝ եղբոր Քուժայի, որ Ներսէս արեղային գրել ավեց մի Աւետարան, Ազթամար 1460 թ.—Ձեռ. Վասպ. 433:

*ՇԱՄՇԻԿ, սեռն անհայտ. կրճատ և փաղաքշական ձևն է Շամշայ անվան. հիշված է մի անգամ 1663 թ. (Bodleian 253):

*ՇԱՄՇԻՂԱՄԱՐ, իգ. < արաբ. شمس و سمر šams-u-qamar «արև և լուսին» ձևից: Այս ձևով կա՝

— 1. Շամշիղամար, զուսար Բաղդասարի, իր քրոջ Մուզալ խաթունի հետ միասին, Վանում, Վարդան քահանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1461 թ.—Արցախ 139:

— Նույն անունը ունինք մի անգամ էլ Շամշիխամար ձևով՝ 1620 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 250:

*ՇԱՄՈՒՆ, ար. ծագումը տես Շամուն. մեր մեջ սովորական չէ այս ասորական ձևը. կա միայն Շամուն օճ Սեբաստացի (Ձեռ. Վենետ. Ա. 248), թիֆլ անհայտ, բայց 1476 թվից բավական ուշ:

*ՇԱՄՈՒՆԷ, իգ. նախորդի իգականն է. այս անունով հայանի է Շամունե՝ մայր եօթն Մակարայեցի եղբայրց: Մեր մեջ հնում գործածված չէ. վերջին ժամանակներս երբեմն գործածվում էր:

*ՇԱՄՍ, ար. < արաբ. شمس šams «արև» բառից. հիշված ունինք՝

— 1. Շամս, տաղասաց ժՁ դարու.—Յուզիկք, Բ. 125:

— 2. Շամս, 1608 թ. (Ձեռ. Վասպ. 824):

*ՇԱՄՍԱՍՈՒՆ, իգ. < արաբ. شمس šams «արև» + խաթուն բառերից. ավելին տես Շամխաթուն, Շամշայ:

— Շամխաթուն կամ Շամսախաթուն, կ/ինն է նշանավոր գրիչ Դանիէլ քահանայի, որ տես № 30. սրա զավակներն են Ստեփաննոս կրոնավոր, Յովհաննէս, Ջաքարիա սարկավագ, մյուս Ջաքարիա, Կարապետ, Արմանի խաթուն և Վարդան կրոնավոր. սրանք հիշված են 1418—1437 թվերին. որդիներից Վարդան և Ջաքարիա հիշված են իբրև թուղթ կոկող և օգնական իրենց հոր: Երկու Ջաքարիաները միասին հիշված են Ձեռ. Վասպ. 383, առաջինը՝ Ջաքարիա սարկավագը արգեն մեռած էր 1436 թ. ըստ այսմ զերը Ջաքարիա № 54 (ուղղել որդի Քուժա գրչի եղբոր Դանիէլ քահանայի) և № 66 պետք է միացնել. իսկ № 71 թողնել առանձին:—Ձեռ. Վասպ. 311, 366, 375, 383 (վերջինս սխալ գրված Համաս խաթուն, որ տես Գ հատորում, էջ 26. ուղղել Շամսո կամ Շամսա):

*ՇԱՄՍ, ար. կրճատ ձևն է Շամշադին անվան, որ տես չհիշված է իբրև քրդի անուն 1437 թ. (Նօտարք 112): Մեր մեջ հիշատակված է մի անգամ ժԾ դար:

— Շամս, հայր տանուտեր Ղազարի, որ Վանում գրել ավեց մի Աւետարան 1418 թ.—Նօտարք 57, Ձեռ. Վասպ. 307 և 309:

ՇԱՅԱՄ, իգ. ծագումն անորոշ. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1717 թ. (Կրդտ. եղս.՝ Դօփեանք 156):

* ՇԱՆՇԻ, ար. կենդանի է այժմ Շամախիում (Սմբատ-
հանց՝ Սաղիան 281). Ընդարձակ տես Շահաճախ:

* ՇԱՆՈՒՇ, իգ. < համարում եմ կրճատ ձևը Արշամոյշ ան-
վան. մի անգամ հիշատակված եմ գտնում 1218 թվին. ավելին
տես Խաչերես № 2:

ՇԱՇ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— 1. Շաշ, եղբայր Մխիթարի և Դեղի, որոնք մի խաչ-
քար են կանգնեցրել նրա հիշատակին, Վերին Ախտա 1262 թ.—
Խոզրակեանք 134, Սիսական 175.

— 2. Շաշ միայնակեաց իր եղբայր Մաթուխի հետ մեծ
աշխատությունք շինեցին Հերհերի Ս. Գէորգ մատուռը 1297 թ.—
Արձ. Սիսական 112, Աբրտ. 1889, 331:

— 3. Շաշի անստույգ ձևով հիշված է ԺՁ գար (Ձեռ. Սա-
նաս. 7 ա):

* ՇԱՇՂՈՒ, իգ. համարում եմ թրք. saşlı ավարտվոր, ծա-
մավոր, լավ մազեր ունեցող իգական անունից, որ այժմ էլ
գործածական է Թուրքերի մեջ: Հայոց մտ լսել եմ Ղարաբա-
գում:

* ՇԱՊՈՒՆ, ար. < պել. šāpuhr, պրս. šāpūr անունից, որ
աստղագրական է հուն. Σαπόρης, Σαβόρης, լատ. Sapor, Sapo-
res, ասոր. šāwōr, արար. šābūr. բուն նշանակությունն է «արքա-
յորդի» և ծագում է հպրս. xšāyadhya + puθra > պրս. šāh
«թագավոր» + pūr «որդի» բառերից: Հայերենի հնագույն ձևն է
Շապուրի, որ իբր ասորերակ գտնում ենք տեղ տեղ. ինչ. Մեր-
շապուրի, Գուճի Շապուրի (Հիւրշ. 60): Ծառ գործածական էր
հին Գարսից մեջ. օր. Շապուր Ա. որդի Արտաշես Սասանեան
(Շահն. հտ. 5, էջ 310), Շապուր Բ. թագավոր Սասանեան (տեղ
339), Շապուր Գ. որդի Շապուրի (տեղ 388), Շապուր Կհարիշ
Խոսրով Բ-ի ժամանակ, Šābūr որդի Մաշի՛ բժշկապետ † 869 թ.
նն (Justi 284—7): Մեր մեջ այժմ քիչ գործածական է. անցյալ
գարում կար Գոյում և հնչվում էր Շապուրի:

— 1. Շապուր Եպիսկոպոս Արծրունեաց, Մեծն Ներսէսի
չքաղմբի անգամներից էր՝ Կեսարիա օժման գնալու ժամանակ
«353 թ».—Մեր. եր. 36:

— 2. Շապուր թագավոր հայոց, «415—419 թ»։ Գարսից
Յազկերտ Ա թագավորի որդին էր, որին նա նշանակեց Հայոց
Թագավոր՝ Խոսրով Գ-ի մահից հետո, նպաստել ունենալով պարս-
կացունի հայերին: Հայերը անարգանքով վարվեցին նրա հետ, Շա-

պուհը փախավ Գարսկաստան, Ներսէս Ճիճրակացին հարձակվեց
նրա բանակի վրա, Չարդեց ու Հայաստանից դուրս քշեց: Քիչ
հետո Շապուհը սպանվեց Գարսկաստանում «420 թ».—Փարպ.
Խոր. նն, Մխ. այրիվ. 19, Սիմ. ապար. 34, Չամչ. Ա. 497—
502, Վրաց աղբ. Բ. 96:

— 3. Շապուրի, թոռն Շարիթայ իշխանի Գողթան, եղբայր
Վասակի, որ և կոչվում է Գիւտ վանահայր (Չ դար).—Օրբ. Ի
(ավելին տես Գիւտ № 6):

— 4. Շապուրի Ամատունի, մին այն երեք իշխաններից,
որոնք Արարների առաջին արշավանքի զույժը Դուին հասցրին
«640 թ».—Սեբ. խ:

— 5. Շապուրի. կուսակալ Փոքր Հայոց. հույներից հեռանա-
լով՝ ընդունեց արաբական գերիշխանությունը՝ Մուսավիէ ամի-
րապետի ժամանակ «661 թ».—Չամչ. Բ. 358: Սրա հետ երկի
նույն է՝

— 6. Շապուրի Ամատունի, զորավար արիմտյան Հայոց
667 թ. ապստամբից կոստանդ Բ. կայսեր ղեմ, բայց ձիուց ընկ-
նելով մեռավ: -Յուշիկը, Բ. 335:

— 7. Շապուրի. եղբայր Սամուելի, մասնակցեց Բագրևանդի
պատերազմին՝ Մուշիցի հետ, ուր Սամուելը ընկավ, բայց Շա-
պուհը ազատվեց («775 թ»)—Վրգ. խա:

— 8. Շապուրի Ամատունի, Արարներից նեղվելով, 12,000
հայոց զույն անդամ՝ գաղթեց Գոնատոս. Արարները ընկան նրա
ետևից, բայց հաղթվեցին «788 թ».—Ղե. խբ. Ասող. Բ. դ:

— 9. Շապուրի Մամիկոնեան, երեց որդի Մուշեղ Մամի-
կոնեանի. եղբայր Վարդի, ազատվեցին Բագրևանդի ճակատա-
մարտից, ուր Մուշեղ ընկավ քաջությունք «775 թ»։ ապաստա-
նեցին Մերուժան Արծրունու մոտ, որ երկուսին էլ սպանեց
«789 թ».—Վրգ. խա.—Չամչ. Բ. 415, Ազգապ. 890, 908:

— 10. Շապուրի Բագրատունի, որդի Սմբատ սպարապետի,
եղբայր Աշոտ Մսակերի և հայր Աշոտ ապիհիւպատի (833—842)
և պապ Շապուր պատմագրի: Ազատվեց Բագրևանդի ճակատա-
մարտից «775 թ» և ընկավ Սևադայի ղեմ մզված պատերազմում
«822 թ».—Վրգ. խա, խբ.—սեռ. Շոպիոյ՝ Ասող. Բ. գ. Վրգ.
խբ.—Չամչ. Բ. 415, 424, Ազգապ. 890, 921:—Սրա հետ անշուշտ
նույն է, ինչպես ընդունած է նաև Ակինեան, Մատեն. հետազ.
Ա. 174՝

— 11. Շապուրի Բագրատունի, որի հրամանով զրեց Ղևոնդը

իր Պատմութիւնը, որ հասցնում է մինչև 790 թիվը.—սեռ. Շապիոյ՝ Ղե. Խր:

— 12. Շապուհ իշխան (աղվան թե պարսիկ), որ դավաճանութիւն սպանեց Ստեփաննոս Աբլասաղին 830 թ.— Կղկնտ. Գ. Ի:

— 13. Շապուհ Սիւնի, որի որդիքը՝ Ղուռ, Գուրգոյ և Խոսրով, Սիւնեաց ազատներ, հիշված են իբրև վկա Տաթևի 844 թվի կալվածագրում.—սեռ. Շապուհոյ՝ Օրբ. ԼԸ:

— 14. Շապուհ, հայր Հասանի, որ իբր վկա հիշված է Տաթևի 844 թվի կալվածագրում.—սեռ. Շապուհոյ՝ Օրբ. ԼԸ:

— 15. Շապուհ Արծրունի, նահատակվեց Բաղդադում 851 թ.—Կղկնտ. Գ. Խա. Մխ. այրիվ. 69:

— 16. Շապուհ Կնունի, մասնակցեց Գուրգէնի պատերազմին Բուդայի դեմ 852 թ.—Արծր. Գ. Դ:

— 17. Շապուհ Բագրատունի, եղբայր Աշոտ Ա-ի՝ «†890 թ».— Արծր. Գ. ԺԹ, Ի. Իբ. Վրդ. Իբ.—սեռ. Շապիոյ՝ ՅՆ. Կթղ. Լ. Արծր. Գ. Իբ. Իե.—Տես և № 21:

— 18. Շապուհ Բագրատունի, որդի Աշոտ ապիհիւպատ պատրիկի. Աշոտ Մսակերի եղբոր՝ Շապուհի թոռն է. պատմաբան. գրել է Աշոտ Ա-ի պատմութիւնը՝ նրա որդի Դաւիթի (№ 51) խնդրանք: Դաւիթը մեռել է 903—914 թվերի միջև. Աշոտ Ա-ն էլ գահակալեց «885 թ». ուստի Պատմութիւնը հասած պիտի լինի գոն մինչև այս թվականը: Նշանավոր է այս գիրքը նրանով, որ գրված է ժամանակի աշխարհաբար լեզվով: Այս հուշօցանկալի գիրքը հասած չէ մեզ (այս անունով Մեսրոպ եպիսկոպոսի հրատարակած Պատմութիւնը սրան չի պատկանում, այլ որևէ անծանոթ Արծրունի հեղինակի): Իր Պատմութեան մասերից է համարվում «Յաղագս թագին երանելոյն Կոստանդիանոսի» հմմտ. Ճոաքաղ 1861—2, էջ 127—9: Ունի նաև մի փոքր գրութիւն՝ «Բան վասն պահոց»?—Կիր. 3. Սամ. անեց. 33. Մխ. այրիվ. 37, 70. Արծր. Գ. Ի? Ես. Կթղ. էջը.—սեռ. Շապիոյ՝ Բ. Ի Շապիոյ՝ Ուխտ. Ա. հե. Շապհ. 247—8. ՅՆ. Կթղ. յոջ. Իդ, Իէ, Իթ. Ասոդ. Ա. ա, բ, գ. Սամ. անեց. 3. Մխ. անեց. Ե.—Շապիոյ՝ (Փխ. Շապիոյ). Ինչ. սեպհական > սեփական) Ուխտ. Ա. հե.—Շապուհի՝ Կիր. 44.— Չարբ. Հին գպր. 503—6. Աթան. յոջ. էջ. Ե (գրված է Շապուհ պատմագիր, որ է Որմըլգաբադայ ստրատելատին և այլոց Ս. նահատակաց, որ ի թուին ԳձԲ=853). տես Հայագ. 80. Սուտ-Շապհ. յոջ. (էջ 1—34). Ակինեան, Մատեն. հետագ. Ա. 167—225:

— 19. Շապուհ երեց, պարսատիկով կովիով Արաբների արշավանքին՝ նահատակվեց ժիրաքի կոտորածին Ռշտունիքում «852 թ».—Արծր. Գ. բ:

— 20. Շապուհ Ամբատունի, մասնակցեց Մուսէի պատերազմին «851 թ». իր երկու եղբայրներին՝ Վահանի և Սարայի հետ՝ միացան Գագիկ Արծրունուն և սպանեցին Գագիկ Ապուստոլան «895 թ». վիրավորվեց Վասպուրականի Գուրգէն իշխանի դեմ մղած պատերազմում (Թ դար).— Արծր. Բ. գ. Գ. Ժգ, Իդ, Իե. Աղգապ. 1009.— պետք է վերաքննել ժամանակը, որովհետև միևնույն անձը չի կարող կովել թե 851 թվին և թե 44 տարի անց՝ 895 թվին:

— 21. Շապուհ իշխան Մոկաց. հաշտեցրեց Վասպուրականի Աշոտ իշխանին Գուրգէն Ապուստոլի հետ (Թ դար).— Արծր. Գ. Ժէ: (Ըստ Մարքվարտ, Բագր. 67 Մմբատ Խոստովանողի որդին է և եղբայր Աշոտ Ա-ի. տես վերը № 17):

— 22. Շապուհ Բագրատունի, կրտսեր որդի Աշոտ Ա-ի և եղբայր Սմբատ Ա թագավորի. սպարապետ Հայոց. կոչում է իրեն «տէրանց տէր». «886 թվին» գնաց կարգադրելու Գրիգոր Դերենիկի ժառանգների հարցը. իր քրոջ՝ Մարիամ Սիւնեաց տիկնոջ ձեռքով շինեց Վանեիկից Ս. Կրիգոր եկեղեցին 903 թ. սրա արձանագրութիւնը՝ որ ավանդում է Օրբ. Լգ, նոր ընդօրինակութեամբ տես Շահխաթ. Բ. 251, որից Սիսական 60: Մեռավ Սմբատի («† 914 թ») կենդանութեան ժամանակ: Իր որդին է Աշոտ բռնալորը. մի աղջիկը Տարծնի Դաւիթ Բագրատունի իշխանի որդու կինն էր, մյուսը Ափշին ոստիկանի.— ՅՆ. Կթղ. Լգ, ԼԹ. Ասոդ. Գ. գ. Օրբ. Լգ.— սեռ. Շապիոյ՝ ՅՆ. Կթղ. յոջ. Լգ, ԼԵ, ԼԹ. Ասոդ. Գ. դ. Օրբ. Լէ.— Ակինեան, Մատեն. հետագ. Ա. 142:

— 23. Շապուհ իշխան Արծրունեաց, հիշված է Աշոտ Գ Ողորմածի կողմ նվիրագրում, 976 թ.—Սմբատհանց՝ Երնջակ 419, Արրտ. 1868, 33 ա: Տես և Շախապ:

— 24. Շապուհ Ակէացի, որդի Շերիփի, եղբայր Թաղէոս և Յիսէ բիրդապահների. մեռաւ Ճուաջ գավառում՝ Պարսից ասպատակներին վանելու ժամանակ (Ժ դար).— սեռ. Շապիոյ՝ Արծր. Գ. ԺԹ:

— 25. Շապուհ որդի Մայմանի. ապստամբելով Գագիկ Արծրունու դեմ՝ տիրեց Ճահուկ գավառին, նվաճվեց և հնազանդվեց (Ժ դար).— Արծր. Գ. գ.— սեռ. Շապիոյ՝ Արծր. Գ. գ:

— 26. Շապուհ քահանա, որի որդին Մարկոս վանահայրը՝
գնեց Շահանշահից հողեր և նվիրեց Բագարանի Մայր եկեղե-
ցուն, 1034 թ.— Արձ. Այրարատ 66:

— 27. Շապուհ զորավար Սենեքերիմ Արժրունի թագավո-
րի. դեմ դուրս եկավ թուրքերի առաջին արշավանքին «1021
թ», բայց անհաջող: Երբ հունաց բանակը եկավ Սիրաստիա,
պատժելու Ատոմ թագավորին, Շապուհը ուզեց դեմ գնել, բայց
Ատոմը չթողեց «1051 թ».— Ուռհ. 47, 48, 83. Յայսմ. յունիս
1.— սեռ. Շապուհ՝ Ուռհ. 48:

— 28. Շապուհիկ (սեռ. Շապիկանն), որդի Գարբանիէի
արշակունեան պահլաուունի, իշխանաց իշխան, հողեր է գնել և
նվիրել Մանասնի վանքին 1061 թ.— Արձ. Justi 287, Ազգ. հանդ-
Գ. էջ 297.

— 29. Շապուհ կրոնավոր, Սևորդեաց նահանգից. սրան է
գրում Մագիստրոսը իր ծք նամակը (ԺԱ դար).— Մագ. թղ. ծք.

— 30. Շապուհ փորագրիչ, որ քանդակել է մի խաչքար՝ Ա-
ռաքելի հիշատակին, Վայոց ձորի Սայլան գյուղում 1222 թ.—
Սիսական 129.

— 31. Շապուհ, Յիննից գյուղից. որդի Վարդապատի.
մերձավոր մահտեսի Պողոսի, որ Ջերմաձորում պրել տվեց մի
Աւետարան 1451 թ.— Նոտարք 168.

ՇԱՌ, ար. ծագումն անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշա-
տակված՝

— Շառ (տր. Շառայ), ջրմուղ է շինել տվել Անապատի ե-
կեղեցու համար 1253 թ.— Արձ. Տեղեկ. Արմֆանի 1940 թ. Ա 4,
էջ 173:

† ՇԱՏԱՂԷԿ, ար. < հյ. շատ + աղեկ բառերից բարդված. մի
անգամ հիշատակված ունինք՝

— Շատաղեկ, որ նվերներ է արել Հառիճի վանքին 1235
թ.— Արձ. Երրակ 159 (Արձ. անթվական, բայց վանահոր թվա-
կանն է շուրջ 1235 թ):

* ՇԱՏԱՆ, ար. < պրս. شادان šādān «ուրախ» բառից, որ սո-
վորական անուն էր Գարսից մեջ՝ սկսած պահլավական շրջանից.
Justi 270 հիշում է 20 անձ. օր. Šādān պատմիչ ոճն, որ հիշված
է Շահն. հտ. 6, էջ 356. մեր մեջ ավանդված չէ. բայց կա Շա-
տանեան ազգանունը:

† ՇԱՏԱՂԾԻ, ար. < հյ. շատ + արև բառերից. բուն նշանա-
կում է «երկարակեց», ինչպես կա նրա հակադարձը՝ Արեշատ:

Սրանից է Շատարեան ազգանունը, ինչպես կա Արեշատեան:

— 1. Շատարև, հորեղբորորդի տանուակեր Մանկտաւազի,
որ Մցի գյուղում գնեց մի Աւետարան, 1455 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 582:

— 2. Շատարև, վաղամեռիկ որդի Ստեփանոսի՝ եղբորորդ-
ւոյնույն տանուակեր Մանկտաւազի, որ Մցի գյուղում գնեց մի
Աւետարան, 1455 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 582:

— 3. Շատարև, կինն է Նազիաթուն. ծնողներն են տանու-
ակեր Առաքելի, որ Գամաղիէի վանքում, Յովհաննէս վարդա-
պետին գրել տվեց մի Աւետարան, 1469 թ.— Ձեռ. Վասպ. 453:

— Ավելի ուշ հիշատակված են 1502 թ. (Ձեռ. Սեբ.— շԱ
1925, 375), շուրջ 1586 թ. (Սիսուան 536 բ), 1595 թ. (Manus.
Brit. Mus. 181 ա), 1621 թ. (Շահաղիզ, Հին Երեսնը 74, սխալ
տպ. Շատարիւն). 1666 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Բ. 8 ա):

† ՇԱՏԵՄԱՅԸ, իգ. < հյ. շատ + մայր բառերից, իբր շա-
ղում երախաների մայր): կա մի անգամ՝

— Շատեմայր Կանիսապապի, օգնեց գնելու մի Աւետարան
1435 թ.— Ձեռ. Թաւր. 13 ա:

† ՇԱՏԵՐ, սեռն անհայտ. < անշուշտ հյ. շատ բառի հոգ-
նակիից, իբրև մաղթանք շատ տարիներ ապրելու: Մի անգամ
ունինք՝

— Շատեր, թվի զավակ պապազ Արէքսի, որ շինեց Սերաս-
տիւյ Դաւրա գեղի եկեղեցին 1280 թ.— Արձ. որ հազորդեց ինձ
† 4. Դաբիկհան, 1912 ապր. 14:

ՇԱՏԻ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. թվի թե պրս. شادى šādī
«ուրախություն» բառից է, արևմտյան տառադարձությամբ:

— Շատի, հայր Եղիշէ երեցի, որ Աղվանից Մատթէոս կա-
թողիկոսից գնեց մի Աւետարան, 1438 թ.— Ձեռ. Դադեան, Բ.
էջ 44 ա:

ՇԱՏԻՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. տարբեր է Շամշաղիճ
անունից՝ դ բաղաձայնի պատճառով: Ենթադրում եմ Շատիճեան
ազգանունից (Կովկաս). բայց ունինք նաև Շատիմ անունը, եթե
վերջնաձայնը որոշիչ հոգ չէ (հմմտ. Շատի):

— Շատիմ, թոռ Սարգսի՝ հոգևոր զավակի Գաւուն միայ-
նակեցի, որ գրել տվեց մի Աւետարան 1330 թ.— Ձեռ. Վենետ.
Ա. 770:

ՇԱՏԻՇ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. ունինք մի անգամ՝

— Շատիշ (սեռ. Շատիշիմ), ազգական Հայրապետ կրոնա-

վորի, որ Ձորոյ վանքում (Քաջբերունք) գրել տվեց մի Աւետարան, 1449 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 691:

† ՇԱՏՆՈՅՍ, ար. <հյ. շատ և լոյս բառերից. իբր թե աւետիք տալու պես, աչքդ լոյս: Հիշատակված է ԺԳ—ԺԵ դար. կանախ Շատլոյսեց ազգանունը՝ Այրարատ 258 (անթվ. Արձ):

— 1. Շատլոյս, սեռ. Շատլոյսի, մի ձեռատուենկ այգի է Կվիրեյ Նորավանքին 1256 թ.—Արձ. Սիսական 199:

— 2. Շատլու, հայր Սիրմայի՝ կնոջ Խոթլուշայի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1386 թ.—Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 78:

— 3. Շատլու, կինն է Պաթուշահ. ծնողներն են Յովհաննէս վարդապետի (№ 916), որ սկսեց օրինակել Աւետարանը, բայց չավարտած վաղամեռիկ եղավ 1439 թ.—Ձեռ. Վասպ. 379:

† ՇԱՏՈՒԿ, ար. <կրճատ և փաղաքշական ձևն է Շատլոյս կամ Շատարև անվան: Հիշված եմ գտնում մի անգամ 1666 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Բ. 8 ա):

† ՇԱՐ, իգ. <հյ. շար բառից, ինչպես ունինք նուշուշար. Երևանի բարբառով շար նշանակում է բարգի շարան կամ ընկուզի միջուկի շարան՝ շուջուխ պատրաստելու համար):

— Շա: կին Քորոսի և մայր Վարդան քահանայի, որ ստացավ մի Աւետարան 1280—1320 թվերին.—Ձեռ. Քաւր. 27 բ:

* ՇԱՐԱԲ, սեռն անհայտ. թվի արար. شارب šarāb «գինի» բառից. մի անգամ հիշատակված եմ գտնում անթվական մի հիշատակարանում, որ սակայն գրված է 1327 թվից ուշ.—Ձեռ. Ազուլ.—Արրտ. 1911, 462.—Ստույգը տես Շարափ:

ՇԱՐԱՅ, ար. <դնում են պրս. šara «չափակեր» բառից. բայց այս դեպքում սպասելի էր հյ. Շարակի—Գարամանլեան ՀԱ՝ 1931, 713 համեմատում է սոււմեր. Շարա աստուծու անվան հետ: Մի անգամ միայն ունինք՝

— 1. Շարայ Հայկազն, որդի Արամայիս նահապետի. նշանավոր էր իր շատակերությամբ. հայրը ուղարկեց նրան մի բերրի գավառ, որպեսզի իր շատակերության հագուրդ գտնի այնտեղ: Գավառը իր անունով կոչվեց Երրակ: Իր վրա է շինված հայկական ամենահին առածը՝ «Թէ քո Շարայի որկորն է, մեր Երրակայ ամբարքն չեն»:—Խոր. Ա. ժբ. Ուխտ. Ա. ժգ. Մին. համգ. 4. Սամ. անեց. 42.—սեռ. Շարայի, Խոր. Ա. ժբ. Բ. դ, գ. Ասող. Ա. Ե. Վրդ. ժղ (հրար. էմինի՝ Շարայ). Ողբ եղես. 134. Ուսմ. անեց 48.—Ալիշան, Հյստն. յաջ. քան, էջ 164 ասում է թե հետին գրիչներից ոմանք Շարայի փոխարեն դնում են եր-

կու անուն՝ Շարա և Սազ. ոմանք էլ այս երկուսը միացնելով գրում են Շարազ:

— 2. Շարայ անունը գտնում ենք մի անգամ էլ ԺԳ դարում, այն է՝

— Շարայ (ասում է «Ես Շարէս»), նվերներ է արել Տեղերի եկեղեցուն 1234 թ.—Արձ. Բանաս. 1903, 29:

ՇԱՐԱՆՆՊՈՒՆՏ, իգ. երկրորդ մասը հայտնի է որ պրս. duxt «աղջիկ» բառն է. բայց անձանթ է մնում առաջինը: Այժմ կենդանի և գործածված անուն է. գտնում եմ հիշված Սովետ. Հյստ. 1945 թ. մայ. 23, էջ 1, սյունակ 5:

ՇԱՐԱՇԱՆ, ար. ծագումն անհայտ: Հայտնի է միայն՝

— Շարաշան, Սանասարի՝ ցեղից. նշանակվեց Վաղարշակի կողմից սիժ բղջիկ Ասորեստանի սահմանի վրա, պարզև ստանալով Արձն և ըրջակայքը.—Խոր. Բ. ը. Ասող. Ա. Ե. Սամ. անեց. 49.—սեռ. Շարաշանայ՝ Վրդ. ժղ (ըստ էմինի հրատ. իսկ ըստ Վենետիկի՝ Շարաշանայ):

* ՇԱՐԱՊՊԱՆ, ար. պետք է հասկանալ իհարկե Շարափխան <արար. شارب šarāf «փառք» բառից, որ տես տակը Շարափ: Հիշատակված է 1635 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 474).—նույնի հետ հմտ. նաև Շարաւ:

ՇԱՐԱՍՊ, ար. ծագումն անհայտ. (Justi 288 ա համարում է Շարասպ անվան տարբերակը, որ շատ հեշտ բացատրություն է): Այս անունով ունինք մեր պատմության մեջ՝

— Շարասպ, թագավոր Մոփաց աշխարհի, Սելևկեանց ժամանակ, Ն. Ք. Գ դար (Աօ Ա. 379):

* ՇԱՐԱԻ, իգ. <արար. شارب šarāf «փառք» բառից, որ տես Շարափ: Հիշատակված են այս ձևով՝

— 1. Շարաւ խաթուն, կինն է Կարապետ (№ 204) Մանկարծնի և զուստր Փաշայ տիկնոջ, որ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան, 1451 թ.—Ձեռ. Վասպ. 412:

— 2. Շարաւ խաթուն, հիշատակված է 1525 թ. (Ձեռ. Վասպ. 417, ուր նույնը էջ 418 գրված է Շարո խաթուն):

— Նույն անվան մի ուրիշ ձևն է՝

— 3. Շարաւ, «ծաղկեալ զուակ» Աննայի, հանգուցյալ զստեր խոջա Յովսէփի, որ էր իշխան Տարոնոյ և Մուշում գրել տվեց մի Աւետարան, 1479 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 252:

* ՇԱՐԱՓՇԱՆ, ար. <արար. شارب šarāf «փառք» + պրս. شارب šāh «թագավոր». հիշատակված է ԺԳ դարում:

Նորակերտ գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1357 թ.—Ձեռ- Սեբ. (ՀԱ 1925, 126):

ՇԱՐՈՒՐ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. որովհետև անկարելի է կարծել, թե առաջացած լինի հյ. շարձը «կնիք կուսուժյան» բառից և կամ Շարուր տեղանունից: Մի անգամ հիշատակված եմ գտնում 1589 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 167 ը):

ՇԱՐՕ, իգ. անշուշտ կրճատ ձևն է Շարխարուն, Շարմաղ, Շարունի կամ նման մի անվան: Մի անգամ գտնում եմ հիշա- տակված անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 699).—Տես Շարա Ն 2:

*ՇԱԽԱՍԳ, ար. < իրան. *Šāvāsp անունից. հմմտ. զնդ. Syāvaspi և սանս. Ćyāvācva անձնանունները. Գարսից մեջ կա միայն Šawāsi եզրայր Աֆրասիարի. կազմված են syāva «սևա» + aspa «ասպ, ձի» բառերից և նշանակում են «սևաձի, նա որ սև ձիեր ունի». իրան. sy > š բարբառային ձևերից է. հմմտ. Շաարշ, Շաարշան (Հիւբշ. 61, Justi 300).—Այս բառի ստուգաբանու- թյունն է ենթադրում Սոր. Գ. ծէ (Շաւասպ Արծրունու) հատ- վածը.—«Ճանաչած և զիս արբայօրդի (=Շապուե) ի սերմանէ Սա- նասարայ և ունիմ իշխանութիւն ընդ եզրարս քօ զբարձն ար- քայի համբուրել՝ որպէս և ամուսնակոչեցեալս եմս:—Ուրեմն ըստ Սոր. Շաւասպ նշանակում է «արքայի բարձը համբուրող»:

- 1. Շաւասպ Արծրունի, հաջորդ Գոգեանի (Ն. Բ. Գ. դար). —Արծր. Ա. գ:
- 2. Շաւասպ Արծրունի, որդի Վաչէի. մանկիկ էր երբ ա- զատվեց Տիրան Բ-ի (c339—350 թ) կոտորածից և Մամիկոնեան- ների մոտ մեծանալով՝ փեսայացավ նրանց:—Բուզ. Գ. ժը. Դ- ժգ. Արծր. Ա. ժ.—սեռ. բց. (ի) Շաւասպայ՝ Բուզ. Դ. ժգ. Արծր. Ա. ժ:
- 3. Շաւասպ Արծրունի, մականախաղում անարգեց Շա- պուե թագավորին (c415—419 թ), անցավ կայսեր ծառայության և կարգվեց հազարապետ Յունահայրց.—Արծր. Ա. ժա.—սեռ. Շաւասպայ՝ Սոր. Գ. ծե. Արծր. Ա. ժա:
- 4. Շաւասպ Արծրունի, Յազկերտ Բ-ի ձեռքով բռնաարկ- ված նախարարներից մին «452թ».—Փարզ. իէ. Եղիշ. 150.— Նույն է անշուշտ՝
- 5. Շաւասպ Արծրունի, որդի Մերշապուեի, հորեղբայր Ա- ղան Արծրունու. ուրացավ իր կրոնը և Գուինուս ասորուշան կանգ- նեցրեց. Վարդան Մամիկոնեանը սրով սպանեց նրան «450 թ».—

ՅՆ. կթղ. ժե. Արծր. Բ. ա. Վրդ. իէ. Նկատք. 92. Ջուզ. 45.— սեռ. Շաւասպայ՝ Արծր. Բ. ա:

*ՇԱԽԱՐՇ, ար. < իրան. * Šāvarš անունից. հմմտ. զնդ. Syāvaršan, պաղ. Syavaxš, փարսի Siāvuxš, պհլ. Siyāvaxš, պրս. Siyāvaxš, Siyāvas, Siyāvus անունը: Այս անունով էր կոչվում Քէլքաուս թագավորի որդին (Շահն. հտ. 2, էջ 158). որ անմեղ սպանվեց Աֆրասիարի հրամանով. իր զիխատման տեղում բու- սով շաւարշարին ծաղիկը (էջ 327). հմմտ. նաև Šāvus որդի Սախրի, թագավոր Խուարէզմի, Siāwāš սուլթան, կուսակալ Դեր- բեդի (1634 թ) ևն: Շատ ավելի նոր շրջանից՝ Սիաուշ փաշա. վէզիր տաճկաց 1650 թ. (Երեմ. չէլ. օրագր. 20): Յն. տառա- դարձված է Σάβαρις: կազմված է syava «սև» + aršan «արու, հատկապես արու ձի» բառերից և նշանակում է «սևայովատակ, նա որ սև արու ձիեր ունի»:— sy > š, ինչպես և ւճ, xš, š զա- նազան իրանական բարբառների ձևեր են. հմմտ. նաև Շաւասպ (Հիւբշ. 61, Justi 300, Bartholomae 1631).—Այս բառի քմահաճ ստուգաբանությունը տալիս է Մազ. թղ. ժթ. «Շաւարշ ըստ պարսկականին շարի բաշ՝ միշտ ուրախ թարգմանեալ» (ուզում է ասել šād bāš).—Նույն անունից ուշ ժամանակ ձևացել է Ծիօշ, որ տես:

- 1. Շաւարշ Հայկազն, նահապետ Հայկազանց, հաջորդ Աւանկի. Ն.Բ. 1332 թ (ըստ Չամչ.) շինեց Շաւարշան քաղաքը (ըստ Ալիշան, Յուշիկք Ա. 240).—Սոր. Ա. ժթ. Կղկնտ. Ա. ժե. Սամ, անեց. 45. Մխ. անեց. գ. Մին. համդ. 9. Վրաց աղբ. Ա. 74.—Շաւարշ՝ Ծիր. քրոն. 31. Մխ. այրիվ. 18, 50:
- 2. Շաւարշ Բ. հայկազն, հաջորդեց Չարմայրին երկու տարվա անիշխանությունից հետո՝ Ն. Բ. 1180 թ. (ըստ Չամչ.— չունի Սոր):—Սրանց մասին տես Ալիշան, Հյստ. 201:
- 3. Շաւարշ թագավոր Հայկազանց, հաջորդ Սարհանդի՝ ըստ Սեբ. Ա (էջ 6, գրված Շաւարշ), Միմ. անպար. 19:
- 4. Շաւարշ, կրտսեր որդի թագավորի Հայոց և եղբայր Տիգրանի. Կիւրոսը գերեց նրանց՝ Հայաստան արշավելու ժամա- նակ (Ն. Բ. Դ դար).—Քսենոփոն, Կիւրոպեդ. Գ. 1 (§ 2), Σά- βαρις ձևով.—Չամչ. Ա. 186, Ալիշան՝ Հյստ. 246, Այրարատ 557:
- 5. Շաւարշ Արծրունի, հաջորդ Ասուդի, Ալեքսանդր Մա- կեդոնացու մահից (323) հետո.—Արծր. Ա. գ:
- 6. Շաւարշ եպիսկոպոս Ազուանից. կառավարեց Արտազի-

— 19. Շախար, հայր Դովլաթխանի, որ Ազթամարում օրինակել ավեց Աւետարանը՝ Հայրապետ արեղային, 1490 թ.— Զեռ. Նոր-Բայազ. 12 ա:

— 20. Շախար, ար. այլ ազգական նույն անձի, 1490 թ.— Զեռ. Նոր-Բայազ. 12 ա:

— 21. Շախար, ազգական տանուտէր Պետրոսի, որ ստացավ մի Աւետարան՝ գրված Զաքարիա գրչի ձեռքով, Վանում, 1495 թ.— Քորոս ազր. Բ. 276:

— 22. Շախար, հայրն է Ատոմի՝ ամուսնու Հարիբ (Ռ 3) տիկնոջ, որ Մարգարայ գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, Աղբա- կի Երնկանի գյուղում, 1498 թ.— Զեռ. Վասպ. 526, 528:

* ՇԱՔԱՐՇԱԼ, ար. <նույն Շախար անունից + շահ պատվա- նունով: Մի անգամ հիշատակված է ժՅ դարում:

— Շախարահ, հոգևոր հայր Գրիգոր արեղայի, որ օրինա- կեց Յայամաուրքը Ազուլիսում, 1481 թ.— Սմբատեանց՝ Երնջակ, էջ 301:

ՇԱՖՏՈՒԹ ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է 1389 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում.— Զեռ. Ազուլ. (Արրտ. 1911, 759):

ՇԵԴՆԻԱՄ (ցանկում Շիլմաս), իգ. հիշված 1581 թ. (Զեռ. Դադեան, Բ. 32 ա)— երկու ձևերից մըն է ստույգ:

* ՇԵՆ, որ և Շեխի, ար. <արաբ. شين شين Եճերունի, կրո- նական աստիճան» բառից: Հիշատակված է ժՁ—ժԸ դարերում. այսպես՝ Շեխի 1593 թ. (Զեռ. Ազուլ.—Արրտ. 1911, 562), Շեխի՝ 1666 թ. (Զեռ. Վասպ. 924), Շեխի 1708 թ. (Զեռ. Դադեան, Ա. 45 ա), Շեխ 1708 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարք. 613), Շեխ անթվ. (Զեռ. Վասպ. 571): Տես և հաջորդները:— Շեխեանց ազգանունը գտնում ենք 1221 թ. (Շիրակ 128):

* ՇԵՆԱՄԻՐ, ար. <նույն Շեխ անունից + արաբ. امر amir «իշխան». մի անգամ գտնում եմ անթվական մի հիշատակարա- նում (Զեռ. Վենետ. Բ. 622):

* ՇԵՆԻՋԱԼ, ար. <նույն Շեխի անունից + ջան փառաք- շականով: Հիշատակված է ժՁ—ժԷ դարերում. այսպես՝ Շիխի- ման 1534 թ. (Զեռ. Վասպ. 649), Շեխիջան՝ 1549 թ. (անդ 652), Շիխիման 1646 թ. (Զեռ. Վենետ. Ա. 722), Շեխիջան՝ հիշատակ- ված է երկիցս անթվական մի հիշատակարանում (Զեռ. Վասպ. էջ 462):

* ՇԵՆՈՒՄ, սեռն անհայտ (երեխ ար.) <նույն Շեխ անուր

նից՝ թրք.—am ստացական հոդով, իբր «շեխ, իմ շեխը»: Մի անգամ հիշատակված է Շիխում ձեռով՝ 1662 թ. (Զեռ. Վենետ. Ա. 653):

* ՇԵՆՐԻ, ար. <արս. شير شيرի «քաղաքացի» բառից. մի անգամ հիշատակված եմ գտնում 1656 թ. (Երեմ. չէլ. օրագր. էջ 201):

* ՇԵՐ, իգ. պրս. شير شير «կաթ» բառից (և ոչ թե شير «տոյուն», որ վայել է իբր ար. տես Շէր):

— Շեր, դուստր խոջա Զաւղի, որ Յովհաննէս արեղային գրել ավեց մի Աւետարան 1490 թ.— Զեռ. Վասպ. 515:

† ՇԵՐԱՄ, ար. <հյ. շերամ «մետաքսի որդը» բառից. նո- բանար անուն է: Հիշված կա նաև Շարամ (Կարապետեան, Յիւ շաւ. Սամաթ. 232, 234). բայց արդյոք նման է:

ՇԵՐԱՆ, ար. ծագումն անհայտ. տես և հաջորդը:

— Շերան Անեցի, օգնել է Առաքել (Ռ 11) արեղա Անեցուն թարգմանելու արաբերենից մի երազանս՝ 1222 թ.— տես Լ. Պաշիկեան (Ն. Մատի... կաթիլների աշխատ. Ռ 2, էջ 185, Վ. Ար- բանմեան, Արհեստները (Երևան 1946), էջ 46:

ՇԵՐԱՆԻԿ, ար. նախորդի փառաքշականն է:

— 1. Շերանիկ, հայր Արասի՝ որ հիշվում է որպես վա Տաթևի 881 թվի կալվածագրում.— սեռ. Շերանիկն՝ Օրբ. լԹ:

— 2. Շերանիկ (սեռ. Շերանկանն), հայր Ասլանի, որ իբ կնոջ՝ Ասուշահի հետ կալվածներ է նվիրել Հոռոմոսի վանքին 1231 թ.— Շիրակ 20:

— 3. Շերանիկ (սեռ. Շերանկանն), զինվորական, որ կալ- ված է նվիրել Հոռոմոսի վանքին. նմանապես իբ կինը՝ Մա- րիամ.— Անթվ. Արձ. Շիրակ 24:

† ՇԵՐԱՍՑ, ար. հիշատակված է մի անգամ Անիի 1291 թվի մի արձանագրութան մեջ, հետևյալ ձևով. «Ես Մխիթար որդի Շերասցի որդի Զուսի Միսալուքենց»... (Շիրակ 86): Ան- շուշտ սեռական է, ուստի ուղղականը համարում եմ Շերասաց «երգիչ, երգասաց»: այս բառը անձնանուն է թէ մականուն կամ տիտղոս:

ՇԵՐՆԵՐԻԿ, ար. <պետք է նույն կարծել նախորդ Շերանիկ ձևի հետ:

— Շերեմիկ ոճն, ձկնորս, հիշված է 1211 թվի մի ձեռագր- րում, ուր և իբ հիւարը.— Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 47:

ՇԵՐԵՓ, ար. <հյ. շերեփ բառից?

— Երեմի Ակէացի, որի որդիքը՝ Յիսէ և Թադէոս բերգապան էին Վանայ բերդում (Թ. դար).— սեռ. Երեմիայ՝ Արծր. Գ. իբ, իթ.— Երեմիան՝ Արծր. Գ. իթ.— Երեմիանց՝ Արծր. Գ. իթ:

* ՇԵՐԻԿ (կա միայն սեռ. Երեկանց), ար. < հայաձև փոքրչականն է Շէր անվան, որ տես վարը:

— Երեիկ, հայր Յովսիան գրչի, որ Հազարակն գյուղում, Հայրապետ քահանայի համար գրեց մի Աւետարան, 1316 թ.— Ձեռ. Վասպ. 166:

* ՇԵՐՈՅ, ար. < պհլ. Šērōe, պրս. Šērōi անունից, որի առաջարձութուններն են հուն. Σιρόης, ասոր. Šīrōi, արաբ. Šīrai: Գրվականն է šēr «առյուծ» բառով սկսվող մի անվան. ինչ, Šēr-āzād «առյուծագառ», Šēr-gīr «առյուծ բռնող», Šēr-mard «առյուծամարդ», Šēr-sāh «առյուծ արքայ» են (Հիւբլ. 61, Justi 297 ա): Այս անունով ծանոթ են Šīrūl զորավար Տիրիդունի (Շահն. հտ. 1, էջ 137), Շիրուի որդի Բահրամի՝ զորավար Նուշիրվանի (Շահն. հտ. 6, էջ 159), Շիրուի, որ և Կաւատ, որդի Խոսրով Փարվիզի (Շահն. հտ. 7, էջ 225):

— 1. Երոյ, որդի Վնդոյի, պարսիկ (ըստ Աւգեր. Լիակ. վրք. սրբ. Բ. 302 հայազգի) մոզպեաի Դուինի ատրուշանում. կախվեց Գաշն Վարդան Մամիկոնեանի ձեռքով 450 թ).— Յճ. Կթղ. Ժե. Վրդ. իէ.— Շիրոյ՝ Նկպոք, 92, ևն:

— 2. Երոյ ի Մերդանշահեան, իշխան աղուան (է դար).— հրտր. Սամ. անեց. 286:

— 3. Երոյ ալիհիւպատ պատրիկ, մեծ իշխան Աղուանից և տեր Գարդմանի, հակառակ կանգնեց Աղուանից Ներսէս կաթողիկոսին, որ հարել էր քաղկեդոնության և ամիրապետի հիմամբով շրթայեց նրան (1713 թ): Արաբների ձեռքով գերի տարվեց Տարոն և Ասորիք.— Կղկնտ. Գ. գ, ե, ը, ժ, ժէ. հրտր. Սամ. անեց. 286:

* ՇԵՐՊԱՐԻՔ, ար. < պրս. 𐭮𐭥𐭭 šēr, šir «առյուծ» + 𐭮𐭥𐭭 bārīk «բարակ» բառերից?

— 1. Երպարիք, որդի Սաղունի և հայր Սաղունի, որ Սասունի իշխանն էր (ԺԳ դար).— հմյ է.— սեռ. Երպարբի՝ Կիր. ծթ:

— 2. Երպարիք կամ Գայլ՝ Երպարիք, որդի Դաւիթ իշխանի Շոթոռկանց. Վահանատիճ գյուղի կեսը նվիրել են Խժկոնից վանքին 1214 թ.— Այրարատ 112. Շողակաթ 182, Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 33:

— Հիշված է նաև անթվական մի արձանագրության մեջ սեռ. Շրտբիմ՝ ձևով (Տեղեկ. Արմֆանի, 1940, № 4, էջ 179):

† ՇԵԿ, ար. < հյ. շիկ բառից (հմտ. Սարուխան, Սարիբեկ, Սարր. Դեղից անունները):

— 1. Շկկ (սեռ. Շիկից), հայր Աստուածատուրի, որ մի այգի և մի հնձան է նվիրել Հառիճի վանքին 1196 թ.— Շիրակ, էջ 159:

— 2. Շկկ հիշված է նաև 1508 թ. (Ձեռ. Վասպ. 635):
Շկսոկն տես Նահապետ:

† ՇԷՆՏԻԿԻՆ, իգ. < հյ. շեն «ուրախ» + տիկին բառերից:

— Շէնտիկին, կին Թաւաթալ Հալէպցու, որ գնեց գերի ընկած մի Աւետարան, 1400 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 402:

— Հիշված է նաև 1681 թ. (Ալպոյաճեան, Գատմ. հայ Կես. Բ. 1879):

* ՇԷՐ, ար. < պրս. 𐭮𐭥𐭭 šir «առյուծ» բառից. մի անգամ գտնում եմ անթվական մի հիշատակարանում, որ սակայն զբրված է 1321 թվից ուշ.— Քորոս աղբ. Բ. 346:

* ՇԷՐԱՄԻՐ, ար. < պրս. 𐭮𐭥𐭭 šir «առյուծ» + արաբ. 𐭮𐭥𐭭 amīr «իշխան» բառերից. մի անգամ հիշատակված է 1620 թ. (Սիւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 25 ր):

* ՇԷՐԱՆՇԱՀ, ար. < պրս. 𐭮𐭥𐭭 šērānšāh անունից, որ նշանակում է բուն «առյուծների թագավոր»: Justi 295ա հիշում է այս անունով երեք պարսիկ, որոնց վերջինը 1473 թ.— Մեր մեջ մի անգամ ունինք հիշատակված Գոշավանքի անթվական մի արձանագրության մեջ (Արցախ 354, Ազգագր. Կանդ. Ժ. 37):

* ՇԷՐԲԷԿ, ար. < պրս. 𐭮𐭥𐭭 šēr «առյուծ» + արաբ. 𐭮𐭥𐭭 beg «իշխան» բառերից: Հիշատակված է ԺԶ—ԺԷ դարերում. այսպես Շէրբեկի՝ 1594 թ. (Ձեռ. Վասպ. 737), Շիրբեկ 1640 թ. (անդ 900), 1648 թ. (անդ 910):

† ՇԻԴԱՐ ար. < հյ. շիդար «խենթ, գիժ» բառից, որ սեմական փոխառություն է:

— Շիդար, որդի Արտաւազ Բ-ի, թագավոր Հայոց. առասպելյալ անձ, որի մասին տես վերը հտ. Ա, էջ 312: Արտաւազի առասպելի ընդարձակ ուսումնասիրությունն ունի Արեղեան, Հայ ժող. առասպ. էջ 338—379. Յայսմաուրքի հատվածը (երկու օրինակ) տես Ձեռ. Հալէպի Ա. 294 և 332. տես նաև Դրնդ. 208: — Այս բոլորի վրա ավելացրու Վանակ. տարեմ. 166 ա «Որդի

մի էր նորա (Արտաշէսի) Արտաւազգ անուն, բախած ի մանկու-
թենէ, զոր Շիրարն կոչենս:

ՇԻԹՈՍ, ար. ծագումն անհայտ. իբր անձնանուն ստացողի
հիշված է Տաշեան, Յուց. 472 և 1137 (ժե դար). բայց կասկա-
ծելի է և այլուստ անհայտ:

*ՇԻՂԱ, ար. լատ. Silvanus անունից, որ թե Անտառների
աստուծու անունն է և թե սովորական անձնանուն: Ծագում է
լատ. silva բանտառ բառից: Սրա կրճատ ձևն է համարվում Շի-
լա: Այս անունով հայտնի է Պօղոս առաքյալի բնկերներից մե-
կը: Ս. Գրքում գործածված են երկու ձևերն էլ՝ Շիլա Գծ. ժե.
22 և Սիղուանոս Բ. կոր. Ա. 19: Մեր կյանքում երկուսն էլ ան-
սովոր են մնացել: Առաջինից կա՝

— Շիլո, հիշված է անթվական մի խաչքարի վրա, որ
գտնվում է Քաղազյուզում (Նոր-Բայազիտ).— Սմբատեանց,
Գեղարթունի 520:

ՇԻՏԱՆ, ար. թերևս անձնանուն էր և սրանից է ձևացած
Շիրտանեաց ազգանունը (Վան).— հմտ. Շատան:

*ՇԻՐԱԶ, իգ. և ար. կարող է ունենալ երկու ծագում. նախ
Պարսկաստանի Ծ. Շիրազ նշանավոր քաղաքի անունից և երկ-
րորդ՝ կրճատված Շիրազանունից: Այս վերջինը նշանակում է
բուն ազատ իբրև առյուծ և հիշված է 637 թ. (Justi 295 թ.)
հմտ. Շիրազ անունը, որ կրճատ ձևն է համարվում Շերզադ (ա-
ռյուծածին) անվան (Justi 298 ա): Տես նաև տակը Շիրազար
Առաջին ծագումը հարմար է տալ իզական ձևին (որ և Շիրազ
խաբուն), իսկ երկրորդը արականին:

— 1. Շիրազխաբուն. որ և Շիրազ մամա, դուստր Ասլանի.
կին Խնդուբէկի. նորոգել տվեց մի հին Աւետարան, 1470 թ.—
Քորոս աղբ. Բ. 355—6:

— 2. Շիրազ, փեսա Ղարիպ խաթունի, որ Կողթան գա-
վառի Փոռատայ անապատում գրել տվեց մի Աւետարան 1449
թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 276:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Շիրազ իգ. 1511 թ. (Ձեռ.
Վասպ. 646), Շիրազ իգ. 1516 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արրտ. 1911,
567), 1650 թ. (Տաշեան, Յուց. 934, 1656 թ. (Ձեռ. Քաւր. 7 թ):

*ՇԻՐԱԶԱՐ, ար. պրս. Շիրազ առյուծ անու-
նից (տես վերը Շիրազ բառի տակ). վերջաձայնի փոփոխության
համար հմտ. Արտաշատ < Արտաշար:

— Շիրազար ար., իր ամուսին Ազալի և Սթափի հետ:

Նվերներ են արել Տեղերի եկեղեցուն. 1274 թ.—Արձ. ZAPh 2,
46—Բանաս. 1903, 29:

ՇԻՐԱԿ, ար. <ենթադրաբար կազմված Շիրակ տեղանու-
նից:

— Շիրակ թագավոր Բագրատունի, որ հիմնել է Անին և
Բագրատունեաց թագավորութունը (Իման Աշոտ Ա).—Արբ. կրեա.
101.— Իսկ «Այս են քաղաքք և շինողք նոցին» ZAPh 1, 190
դրում է «Շիրակ արքա զՇիրակ շինեաց»:

— Հմտ. նաև Առաք. պատմ. 340 «մովաննէս որ մակա-
նուն Շիրակ անի»:

*ՇԻՐԱՆՇԱԶ, ար. <պրս. شيرانشاه Širānsāh անունից, որ բուն
նշանակում է առյուծների արքա»: Սրանից է ծագել Շիրանշա-
հանց իշխանական տունը, որ նստում էր Մեծկողմանց երկրում
ԻՖ դար.—Բարխուտ. Պատմ. Աղվ. 145:

*ՇԻՐԱՔ, ար. <պրս. شيراک širak տիգր ասյուծ և ենթա-
դրյալ ձևից, որ և šir բառի նվազականն է, Այս բառը Պարսից
մեջ էլ իբրև անձնանուն գործածվել է, որից փոխառյալ է ասոր.
šerag, širag՝ մի վեզիրի անունը՝ Կալիլակ և Դամասկ վեպում
Justi 295 ա): Հիշատակված է մեր մեջ ժՁ դարից. այսպես
1602 թ. (Ձեռ. Վասպ. 802), 1604 թ. (Քորոս աղբ. Բ. 267, ուր
միասին հիշվում են Ջիրաք, Շիրաք և Միրաք եղբայրները),
1621 թ. («Էջմիածին», 1944, № 1, էջ 37 ա), 1628 թ. (Առաք.
պատմ. 142, խօջայ Շիրաքն և խօջայ Միրաքն), 1645 թ. (Ձեռ.
Վասպ. 606), 1647 թ. (անդ. 269), 1751 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ.
17 թ, դարձյալ՝ Շիրաք, Միրաք, Ջիրաք), և անթվ. (Ձեռ. Վասպ.
էջ 648):

*ՇԻՐԻՆ, ար. և իգ. <պրս. شيرين širin «քաղցր» բառից, որ
Պարսից մեջ էլ ար. և իգ. անձնանուն է (Հիւբը. 62, Justi 302—3):
Պարսից մեջ հիշված են Շիրին՝ կին Խոսրով Փարվիզի (Շահն.
չտ. 7, էջ 215), Շիրին բեգ՝ էմիր Քիմուրի, Մահամեդ Շիրին՝
միստիկ + 1406 թ, Շիրին խոզա + 1521 թ. և վերջապես Շիրին՝
Ձարհազի նշանավոր սիրուհին, որի սիրով վառված՝ սարը ծա-
կեց: Տես նաև հաջորդ անունները:

— 1. Շիրին, դուստր Խոսրով Բ Կոստակի «330—339». փոքր
էր, երբ մեռավ հայրը (339 թ). Պարսից Խոսրով թագավորը սիրա-
նաբեկ Շիրինի վրա.—ըստ Վրաց աղբ. Բ. 95 (սրանց ընդարձակ
վեպը պիտի հրատարակվի նույն գրքի 7 հատորում):

— 2. Շիրին, հայր գրիչ Թովհաննէս սարկավազի, որ օրի-

նակեց իրզնկայում «Առ որս» գիրքը, 1266 թ.—Շողակաթ 201 Տաշեան, Յուզ. 552:

— 3. Նիրին խաթուն, իշխանավոր կին, որ Պայաու խաթունի, Քալթալի, Քալալի, Խոջալի և Ղալալի հետ ներել է Հոփսիմէի բամբակի հարկը՝ 1296 թ.—Արձ. Արբա. 1898, 442:

— 4. Նիրին, հիշված է մի գերեզմանաքարի վրա 1304 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի, 550:

— 5. Նիրին, որդի Օտարչահի և եղբայր Ներսէս զբշի, որ Գամաղիէի վանքում օրինակեց ճառընտիրը՝ Ասոզ միայնակեացի համար, 1397 թ.—Ձեռ. Վեներ. Բ. 1286:

— 6. Նիրին, որդի Աբրահամի և եղբայր տանուտեր Դանիէլի, որ Աղթամարում Չաքարայ կրոնավորին գրել տվեց մի Աւետարան, 1399 թ.—Ձեռ. Վասպ. 234, 239:

— 7. Նիրին, ի Տիոյ (գյուղ Խիզանի), հայր Կիրակոսի, որ իր կնոջ՝ Նազխաթունի հետ միասին զբամով օգնեց Յովհաննէս Հոստորին՝ արտագրելու համար Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը Խիզանի Ս. Սաչ վանքում, 1413 թ.—Նօտարք 43:

— 8. Նիրին խաթուն, զուսար Ամիր-Հասանի և քույր պարոն Ամիրգօրի, որ Նլաթում գրել տվեց մի ճառոց 1450 թ.—հիշված է նաև 1455 թ.—Նօտարք 164, 178:

— 9. Նիրին, եղբայր Անդրէաս քահանայի Կեսարիոյ Մանտիսոն գյուղի իրենց Յայսմաուրքը տվին Յովհանէս արեղային՝ արտագրելու համար, 1495 թ.—Ալպոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1850:

— 10. Նիրին, հորեղբայր Սիրատանի, որ Կեսարիոյ Մանտիսոն գյուղում գրել տվեց մի Յայսմաուրք՝ 1415 թ.—Ալպոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1850:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Նիրին ար. 1505 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 335), Նիրին քահանա՝ 1576 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1927, 314), Նիրին իգ. 1599 թ. (Ձեռ. Վասպ. 756), 1629 թ. (Կնիք հաւ. յոջ. էջ 1Կ), 1677 թ. (Քորոս աղբ. Բ. 454):

— 11. Նիրին ճարտարապետ, եպարքոսի կողմից նշանակված էր արքունի շինվածների վերակացու 1735 թ.—Չամչ. Գ. էջ 807:

* ՇԻՐԻՆԸԱՇԻ, իգ. < պրս. شيرين «ջուր» + քրք. شيرين «գլուխ» բառերից, իբր «ջուրնների գլխավորը»: Մի անգամ հիշատակված էմ գտնում 1575 թ. (Կրպտ. եպս.՝ Դօփեանք 137, Սմբատեանց՝ Գեղարք. 809, Բարխուտ. Պատմ. աղվ. Բ. 27):

* ՇԻՐԻՆԸԱՇ, ար. <նախորդ Նիրին անունից + շահ գզվական մասնիկով:

1. Նիրինյան, հիշված 1279 թ.—Սիսական 149 (կասկածելի):

— 2. Նիրինյան, հայր Ներսէսի, որ Յովհաննավանից առաջնորդն էր 1318 թ.—Այբարատ 172:

— 3. Նիրինյան, որդի Ումիկի, եղբայր Խոսրովչահի, որ Բարեբրդում ստացավ մի հին Աւետարան և նորոգել տվեց 1346 թ.—ՀԱ 1926, էջ 344:

4. Նիրինյան, հայր Գրիգորի, որ Եղեգիսում մի խաչքար է կանգնեցրել իր կնոջ և զավակների հիշատակին, 1379 թ.—Միսական 149:

5. Նիրինյան, տանուտեր Բերկրիի. հիշված 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 350:

* ՇԻՐԵԱԹՈՒՆ, իգ. < պրս. — šir «կաթ» բառից (աւս և ներ): Հիշատակված է 1554 թ. (Manus. brit. mus. 193 ա):

* ՇԻՐՄԱՋԱՆ, ար. < պրս. Šermazan անունից, որ նշանակում է «առյուծի ողնաշար ունեցող» (ըստ Justi 296—7. բայց գրված է — šer և ոչ թե — šir. իսկ mazan «ողնաշար» չեմ գտնում Գ.Ի. թառարանում): Այս անունով հայտնի են Šermazan հայր jastān զորավարի, որ ապստամբելով ուզում էր անկախ պետութուն հիմնել Հայաստանում՝ Ք զար (Justi 114 ա), Šermazan ազնվական ի Քարթլի, սպանվեց Գարսիկներից 1551 թ., Šermazan պաշտոնյա Կախթի Ալեքսանդր թագավորի 1594—1603 թ. Justi 296 բ) և ն: Մեր մեջ այս անունը հիշված է Ժէ զարում և այժմ էլ պորժածական է: Սրանից է Շիրմազանան ազգանունը: Բուն անունը Շիրմէգին ձեռով հիշված է 1650 թվի մի կոնդակում (Manus. brit. mus. 264 ա) և Շիրմազան ձեռով՝ 1661 թ. Ձեռ. Ազուլ. (Արբա. 1911, 119):

* ՇԻՐՎԱՆ, ար. < պրս. شیروان Širwān անունից, որ ըստ usti 303 ա նշանակում է «առյուծ պահող, առյուծապան» և հիշատակված է Գարսից մեջ ԺԱ զարում:—Ըստ այսմ կապ չուանի նուշիրվան անվան հետ, իսկ Շիրվան գավառի մասին աես Շիրվանշահ: Հնագույն հիշատակութունն է՝

— Շուան կամ Շիրվան, Մար գյուղի իշխաններից մեկը, Դօփեան տոհմից, հիշված է 1411 թ.—Նօտարք 30, 40, Կրպտ. եպս.՝ Դօփեանք 185:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Շիրվան՝ 1617 թ. (ձանիկ-

եան, Հնութ. Ակնայ 82), 1644 թ. (Ձև. Սեր. = ՀԱ 1926. 331), Երվան 1639 թ. (Երեմ. չէլ. օրագր. 336), 1660 թ. (Աղղապ 2530), Երվան 1789 թ. (Ձեռ. Ագուլ. = Արրտ. 1911, 562), անթիլ (1311 թվից ուշ՝ Ձեռ. Քաւր. 72 ր) և Երվանի ձեռք՝ անթիլ (Սմբատեանց, Կեպարք. 291):

* Շիրվանճալ, ար. <պրս. Širwānšāh ձևից. ըստ Justi 303 ա սա մի տիտղոս է, որ կրում էր Շիրվան (Շամախի) նահանգի առաջին իշխանը (չուրջ 532—579 թ.): Բուն անունը հայտնի չէ. բնականաբար նահանգի անունից է և նշանակում է «Շիրվանի թագավոր»: Բայց Շիրվանշահ այնուհետև դարձել է անուն. այսպես էր կոչվում ըստ Justi Քէյ Քաուսի պալատում Խուրդավենդի էմիրը (թվականը չի գրած): Justi այնուհետև մի կողմից կցում է Šerān-šāh (առյուծների արքայ): անվան հետ և մյուս կողմից širwān բառով պահող՝ անվան հետ: Մեր մեջ հիշատակված ունինք երկու անգամ:

— 1. Երվանշահ, իբրև պարոն հիշված է աթապակ Շահանշահի հետ Յավաննավանքի անթվական մի արձանագրութան մեջ (ԺԲ դար).—Ձբր. պամ. Գ. 22 = Շահխաթ. Բ. 106:

— 2. Երուանշահ, որդի Հասանի, որ իր երեք որդիներից սպանվեց Անկիթիմուրից 1384 թ.—Հայասպ. 529:

— Այս անվան գործածությունը սակայն տեղի է տալի մասնիկում, որ Երվան անվան հիշատակություններից ումանք էլ Երվանշահի կրճատ ձևն են, որով նույնանում են Երվան հահանգի անվան հետ, ինչպես որ մեր մեծ գրողներից մեկն էլ իրեն ծածկանունը դրեց Երվանգաղի, որ է մնունը Շիրվանի (Շամախի):

* Շիրվանճալ, ար. <պրս. = šir բառով + անթիլ բառով: Իբրև անձնանուն չէ ավանդված, այլ կարանից Երվանի անվան ազգանունը՝ հիշված 1714 թ. (Տաշեան Ցուց. 709). հայտնի չէ միայն՝ թե սա իրոք ազգանուն է՞ թե մականուն:

* Շիրճ, ար. <պրս. Սիաուշ = Շաւարշ անունից ձևացած Սրանից ունինք՝

— 1. Շիռ խոճա Ջուղայեցի, Շահաբասի կողմից ուղարկվեց իբրև զեսպան Իտալիա 1607 թ.—Սիսական 419 ա, 442 ր:

— 2. Շիռթեգ, հայր Յովսէփ արքեպիսկոպոսի Արղութեանց (ԺԸ դար. տես Շահաղիզ, Պատմ. պատկ. 78 (երկիցս), որի ղեմ Ազգասպ. 3202 գրում է վրիպակով Շիրճ)

Շեռի, ար. ծագումն անհայտ. հիշված է մի անգամ 1640 թ.

Պոլսում (Տաշեան, Ցուց. 703. մի անգամ գրված Շիուկ. ապա Շիրուկ, ցանկում Շիուկ):

ՇՂՆԷ, ար. ծագումն անհայտ. մի անգամ ունինք՝

— Շղել. գնեկ է մի կալված և նվիրել Սաշենի Կոչիկ տնայատին, ի հիշատակ իրեն, իր կնոջ և իր որդի Սուչախի (տես Խոշախ № 2). Արձ. (անհայտ թվականով. ԺԳ դար) տես Արղապ 169:

* ՇՄԱՍՈՆ, ար. Հերբ. ܫܫܡܘܢ Šimron անվան ասոր. Šem'on տառադարձությունից ձևացած: Նույնի նունարենն է Σουμῶν, Σίμων, որոնք տալիս են Կ. Սիմոն, Սիմոն (տես անդ): Ասորականի և հունականի խառնուրդ ձև է Շիմոն Բ. մակ. մ. 19, Ժգ. 3, 4, 7, Շիմոնիսմոն Բ. մակ. մ. 20, ինչպես որ այժմ էլ ունինք Սիմաոնի՝ խառնուրդ Սիմոն և Շմաոն ձևերի (Հիւրթ. 297): Երբ. բառը ծագում է šm' ասոր. šm' = արաբ. sm' = ասոր. šemā շիւլ, հնադանդի: արմատից և բուն նշանակում է շիւլը. —Մնաւ երկրորդ որդի Յակոբայ և ասէ. Ջի լուաւ Տէր եթէ ատնցեալ եմ և յաւել ինձ զսա. և կոչեաց զանունն նորա Շմաւոնս (Մն. իթ. 33).—Շմաւոն կոչիլն թարգմանի լսող (Տաթև. ամ. 650).—Սիմոնն հնազանդութիւն թարգմանի (Բրս. մրկ. 252).—Սիմոնն թարգմանի հնազանդ (Բրս. մրկ. 341).—Վնյ քեզ, ոչ Սիմոն, այսինքն ոչ հնազանդ (Մուրթ. 295 ա).—Սիմոնն թարգմանի հնազանդ. Առաք. 460 ր և 469 ա.—Շմաւոնի որ թարգմանի հնազանդ. Առաք. 464 ա.—Սիմոն այսինքն հնազանդ. Առաք. 464 ա.—հմտ. նաև բարել. Samahūnu անունը: Նույն արմատից ծագած այլ անուններ են Իսմայիլ ևն (Gesenius 846—7):—Շմաւոն անունով հայտնի անձնավորություններ են՝ Շմաւոն որդի Յակոբ նահապետի Հրէից, Շմաւոն առաքեալ (որ և Սիմէոն նախանձայոյց), մի քանի նահատակներ Յայսմաուրքում:—Այժմ Շմաւոն և Սիմեոն համարվում են բոլորովին տարբեր անուններ և նրանց նույնությունը բոլորովին անկատելի է դարձել Շմաւոն անվան զգվականն է նումիկ նրանից է Շմաւոնեան ազգանունը:

— 1. Շմաւոն իշխան Անձևացի. անգամ Արտաշատի ժողովի «449 թ». մին այն նախարարներից, որոնք Յազկերտի դուռը կանչվեցին և առերեսու ուրանալով արձակվեցին: Մասնակցեց Վարդանանց պատերազմին (451 թ): Բանտարկվեց Պարսկաստանում 12 տարի և ապա արձակվեց «462 թ».—Նղիշ. 33, 77, 150. Փարպ. իգ. իե. խբ. խէ. Յայսմ. օգ. 7:

... 2. Նմանոն նախարար հայ, Պարսից Խոսրով Թագավորի կողմից նշանակվեց արքունի ոսկեհանքերի վերակացու. դավաճանությամբ անցավ հունաց կողմը և հանքի ոսկին էլ նրանց հանձնեց: Յուստինիանոս կայսեր կողմից նշանակվեց Բարձր Հայոց կառավարիչ. բռնազրավեց Վարազ անուն մի իշխանի սրգոց կալվածները, որից գայրացած նրանք հարձակվեցին Շամառնի վրա և սպանեցին (534 թ).—Չամչ. Բ. 241 (բստ Պրոկոպիոսի). Տեղեկ. համալս. № 1, էջ 60, 66 կոչում է Սիմէոն, ոսկեհանքը դնում է Տայքում և Սիմէոնին էլ համարում է Մամիկոնեան, ինչպես որ Վահանն էր նույն ոսկեհանքի կառավարիչ 481 թվին:

— 3. Նմանոն եպիսկոպոս Անձևացեաց (Ծ գար).—հիշում է Աթոր. Ա. Ժա (թվի թե նախորդն է՝ № 1) և իշխանը սխալմամբ եպիսկոպոս է կարծի:

— 4. Նմանոն քորեպիսկոպոս Յոթի, անդամ Աղուէնի ժողովի՝ Վաչագան Գ Աղուանից Թագավորի օրով (Ձ գար).—Կղկնա. Ա. իզ, Կանոն. 192:

5. Նմանոն իշխան հայ, որին հանձնեցին Առաջին խաչակիրները Ալփիա բերդը (Կեսարիան գրավելուց ավելի առաջ) 1097 թ.—Սիսուան 129 ր:

— 6. Նմանոն իշխան Անձևացեաց, որի հրամանով գրվել է Եղիշէի Անձևացեաց օրինակը (տես Գալֆայան, հրոր. Եղիշէի, Քէոզոսիա 1861, էջ 9—10.—ըստ Ակինեան՝ Եղիշէ, Ա. 108—9 կեղծիք է):

— 7. Նմանոն. նվերներ է արել Կոթաքար = Ներքին Աղիաման (Նոր-Բայազիտ) գյուղի հին վանքին, 1275 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 533:

— 8. Նմանոն, եղբայր Հայրապետի, որ Պետրոսի վանքի առաջնորդն էր և շինեց Ս. Աստուածածնի եկեղեցին 1201 թ.—Արցախ 362:

— 9. Նմանոն գրիչ, Շահապունեաց Ոձոփի վանքում գրեց Աւետարանը՝ 1292 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 132, Սաղրակեանք 153, 182:

10. Նմանոն քահանա. իր եղբոր Քահանայի հետ ուսանում և սնվում էին Քեղեցեաց վանքում՝ իրենց հորեղբոր Նահապետի մոտ: Քահանան սկսեց օրինակել Աւետարանը. զեռ կիսաա էր՝ մեռավ. Շմաուն քահանան նույնը գրել և ավարտել տվեց Դաւիթ կրոնավորին, 1295 թ.—Manus. brit. mus. 16:

11. Նմանոն եպիսկոպոս Օձուպի, անդամ Սասյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ.—Ազգապ. 1786:

— 12. Նմանոն եպիսկոպոս Տաթևի. հիշված է Տաթևի մի արձանագրության մեջ՝ 1332 թ.—Ազգագր. հանդ. Գ. 141:

— 13. Նմանոն կամ Սիմեոն, արքեպիսկոպոս Սերաստիոյ ընտրվեց 1338 թվին, իբրև հաջորդ Ստեփաննոսի. ներկա եղավ Սաի եկեղեցական ժողովին (1342 թ), որից հետո վերագարձավ իր աթոռը. մեռավ ու թաղվեց Ս. Նշանի վանքում, 1369 թ.—Իրան Ժ. 393> Macler REA 5, 151:

14. Նմանոն օձե հիշատակագիր, 1425 թ.—Ձեռ. Պետերբ. ՀԱ 1892, 83 ա):

— 15. Նմանոն վարդապետ, աթոռակալ էր Վաղարշի Ս. Կարապետի վանքում, 1438 թ.—Արձ. Սիսական 525, Ազգագր. լանդ. Գ. 153:

16. Նմանոն վարդապետ աթոռայն Սաաթէի առաջելոյ, անգամ էջմիածնի մեծ ժողովի «1441 թ». հակառակորդ կանգնեց Գրազիտո կաթողիկոս Վիրապեցուն, որին և տապալեցին.—Մեծոփ. յիշատ. ա. գ. Իրնդ. 314. Տաշեան, Յուզ. 294 ր, Նոտարք էջ 122:

— 17. Նմանոն բարունապետ Անգեղակոթ գյուղում, հիշված 1450 թ.—Սիսական 212 ր:

— 18. Նմանոն եպիսկոպոս, իր ձեռքով կանգնեցրել է մի խաչքար Ջոյախաչ գյուղում (Նոր-Բայազիտ), 1451 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 546:

— 19. Նմանոն եպիսկոպոս Նորավանից, 1456 թ.—Ջարթ. թրգ. 727:

— 20. Նմանոն վարդապետ, մեկն է Արխատակէս կաթողիկոսի ընտրողներից «1465 թ.—Կամենից 226:

— 21. Նմանոն աթոռակալ Թաղէոս առաջալի վանքի 1465 թ.—Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 302:

— 22. Նմանոն փակակալ Աշուլիսի եկեղեցիներին 1481 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 300:

— 23. Նմանոն Ա կաթողիկոս Աղուանից, հաջորդել է Ներսէս Դ-ին՝ 1481 թ. Մաաթէոս կաթողիկոսի եղբորորդին էր. գահակալել է 1481—82 թ. նրան հաջորդեցին իբրև ետեից՝ Իովիմ Ա և Առաքել.—Ձեռ. Դազեան, Ա. 89 ր, Բարխուտ. Պատմ. աղվ. Բ. 18, Ջամբա 78:

— 24. Նմանոն վարդապետ, առաջնորդ Տաթևի, որին հա-

Հորպեց իր եղբորորդին Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս 1483 թ. նոր վկ. 313.

— 25. Ծմաւոն կաթուղիկոս, հիշված է 1486 թ. տես Ձեռ. նոր-Բայազ. էջ 11 ա. բայց այս թվին այս անունով կաթուղիկոս չկա ոչ մի աթուռում:

— 26. Ծմաւոն արեղա, աշակերտ Մատթէոս վարդապետի՝ ուսուցչի Մխիթար գրչի, որ օրինակեց Յայամաւուրքը Սերաստիոյ Կովտուն գյուղում, 1487 թ.—Ձեռ. Սեր.— ՀԱ 1927, 43է.— Երեւի նույն անձն է՝

— 27. Ծմաւոն արեղա, միաբան Սերաստիոյ Ս. Նշան վանքի, 1489 թ.—Ձեռ. Սեր.— ՀԱ 1926, 239.

— 28. Ծմաւոն Բ Քոյատակեցի, կաթուղիկոս Աղուանից-հաջորդեց Յովհաննէս Է-ին, 1587 թ. և մեռավ 1611 թ.—Բրին-հաջորդեց Արիստակէս Գ Քոյատակեցին.— Զամբո 18, Բարխոււտ-Պատմ. աղվ. Բ. 82. Ձեռ. Դաղեան Ա. 89 ր:

ՇՄԷԼ, ըգ. ծագումն անհայտ. հիշված է 1689 թ. (Bodletan 164), Շըմկի 1692 թ. հրտր. Ազաթ. 1909, յոջ. էջ ծգ=Ձեռ. էջմ. Գե. № 413 (ժէ դար):

ՇՄՈՆ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է 1629 թ. (Ձեռ. Վասպ. 38):

* ՇՄՈՒԷԼ, ար. < երբ. ՇՄՈՒՍ Շամուէլ անվան ասոր. Շմուս ասուագարձությունից: Նույն անվան հույն ձևն է Σαμουήλ, որից էլ ասուագարձված է էյ. Սամուէլ: Այսպեսով Շմուէլ և Սամուէլ նույն անունն են, ինչպիսի Ծմաւոն և Սիմեոն: Ս. Գրքի հունական օրինակի թարգմանությունից հետո սարածվի է Սամուէլ ձևը. բայց տեղ տեղ մեռւ է Շմուէլ. այսպիսի Սամուէլ մարգարէի համար գործածված է Շմուէլ ձևը՝ Եփր. մատ. Ա. 168, Բ. 32 են (Հիւրշ. 297):— Այս անվան ասուագարձությունը տալիս է Ա. թագ. ա. 20. Ե՛ւ կոչեաց զանուն նորա Սամուէլ. սակ. Ձի ի Տեառնէ (Աստուծոյ զօրութեանց) խնդրեցի զսա՝ իրբ թէ արմատը Յալ շխնդրեյ՝ + շի շխտուծոյ): Զմտ. նաև Արշար 39 և Սամուէլ որ ասի տուրք Աստուծոյ. և էջ 40 Սամուէլ որ թարգմանի յուր Աստուծոյ... Սամուէլ լուր Աստուծոյ:

— Շմուէլ ասորի, կաթուղիկոսակից կարգվեց Ս. Սահակի Պարսից Վոսմ թագավորի ձեռքով. անարժանությամբ վարեց իր պաշտօնը 432—437 թ.— Շմուէլ՝ Խոր. Գ. կե. կգ. 53. կթղ ժգ. Ասող. Բ. ա. Արծր. Գ. ժբ. Կիր. 19. Սամ. անհց. 70. Պատմ սահ. 32, 33.— Շմուէլի՝ Փարպ. ժե.— Սամուէլի՝ Արծր. Ա. ժա.

Սամուէլ Մուսուլեցի՝ Վրաց աղբ. Ա. 77.— Շմկի՝ Մեծոփ. յիշ. գ.— սեռ. Շմուէլի՝ Խոր. Գ. կգ.— գրծ. Շմուէլու՝ Խոր. Գ. կե ցան. կուս՝ Շմուէլի):

ՇՆԳԻՆ, ար. < ծագումն ինձ անհայտ. որովհետև անհնարին է ընդունել, որ շուքն և զի՛ բառերից կազմված լինի: Մի անգամ ունինք՝

— Շեզիս Արծրունի, Յազկերտ Բ. ի հրամանով բանտարկւղված նախարարներից մին 452 թ.— Եղիշ. 150. Փարպ. խէ (Ձեռ. Շեղիս, որ ընդունել է Չամշ Գ. 176 (ցանկում. իսկ Ազ-դապ. 383 և ուրիշներ ղնում են Շեզիս):

ՇՆՈՐՆԱԻՈՐ, ար. և իգ. < էյ. շնորհաւոր բառից. հմտ. էյ. Շնորհ, Շնորհիկ, հուն. Χαρισιάδης, Χαρίκενος, Χαρίζλεια, Χαριλῆς, Χαριχράτης, Χαρίλαος, Χαριμένγος. լատ. Gratia, Gratus, Gratina, Gratianensis, Gratidius, Gratinus, Gratianus, իտալ. Graziella (Համարտիւի նշանավոր վեպի հերոսուհին) ևն: Մին. Զամգ. 85 ասում է Երատիանոս՝ որ թարգմանի Շնորհագորդ: Մեր մեջ այս անունը հիշատակված է ժԳ դարից սկսած և ստացել է բազմազան ժողովրդական ձևեր. ինչ. Շնիտար, Շնովիտար, Շնուտար, Շնոտար, Շնովոր, Շնոփոր, Շնոփոր, Շնոփոր, Շնոփոր, Շնոփոր, Շնոփոր, Շնոփոր ևն, որ տես ցածր:

— 1. Շնորհաւոր Տփլիսեցի, որդի Եղիազարի, իր ամուսին Ռուսուգանի և իր երկու որդիների՝ Դաւիթի և Սարգսի հետ 100 դահեկան են նվիրել Հաղբատի ժամատան շինության համար 1253 թ.—Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 29,

— 2. Շնորհաւոր, որդի Սարգսի, եղբայր Մկրտչի. հարուստ վաճառական. ասաջնորդեց Վարդան վարդապետին՝ Հուլիոս խանի մոտ 1264 թ.— Կիր. ձե. Վրգ. զգ. (Հատ այլոց կոչվում էր Շահադատ՝ Չարբ. Հին դպր. 338=Շահադատի, Ա. առք. պատմ. 482):

— 3. Շնոհաւոր, աղքատիկ կին. որ ամի անասնիկ ունէր ծննդական և զայն՝ վասն բարի յուսոյն իւրոյ՝ յօգնութիւն ետ գրոցած, այն է մի ծառընտրի, որ Իսաիլ գրիչը գրեց Խորհի վանքում (Սիս), 1270 թ.—Սիսուան 152 ա:

— 4. Շնոհորիկ, դուստր Վահրամի. մանկահասակ վախճանվեց իր քրոջ՝ Թամամի հետ. կսկծալին Վահրամ (հայրն է անշուշտ) կանգնեցրեց մի խաչքար 1282 թ.— Արձ. Այրարատ. 125, Բանաս. 1901, էջ 132—3 (քարը բերված է Սուրմալիի Խալ-Փալու գյուղից Վաղարշապատ):

- 5. Շենաւար ազրար, քարագործ վարպետ. շինել է մի խաչքար Ախտարուն 1263 թ. և մի մեծ խաչքար էլ Մարտիրոս գյուղում 1283 թ.—Սիսական 175—6, Խաղրակեանք 127, 130:
- 6. Շնորհաւոր քահանա, նվերներ է արել Սիւնեաց Նորավանդի վանքին (ժԳ դար).—Օրբ. կդ:
- 7. Շնոնվար տիկին, մերձավոր թուժայ և Հայրապետ քահանաների, որոնք Ջաքարիա գրչին գրել տվին մի Աւետարան 1304 թ.—Ձեռ. Վասպ. 143:
- 8. Շնոփոք իշխան, սրզի պարոն Ճաւնքի. Արճէշում գրել տվեց մի Աւետարան՝ Սիսիւն գրչին, 1304 թ.—Ձեռ. Վասպ. 145—6:
- 9. Շնափոք տիկին, կին Գրիգոր Խուչէսի (№ 400), մայր Գարոնի, որ նորոգեց Բագնայրի նշանավոր Աւետարանը 1308 թ.—Խաղրակեանք 15:
- 10. Շնոնվար կին, օգնեց Մեր քահանային՝ գրելու համար Աւետարանը 1311 թ.—Ձեռ. Քաւր. 70—71:
- 11. Շնահվոր, հայր Հոյսի, որ նրա հիշատակին նվերներ է արել Աւանի Ս. Յովհաննէս եկեղեցուն 1313 թ.—Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 255:
- 12. Շնորհաւոր տիկին. սպասավոր Աւետարանի 1316 թ?—Տաշեան, Տուց. 934:
- 13. Շնոնք տիկին, կին Ղարաւայի և մայր Կարապետ քահանայի, որ Նախիջևանում գրել տվեց մի Աւետարան, 1324 թ.—Ձեռ. Վասպ. 170:
- 14. Շնոփոք, հորեղբայր Գարոնշաչի, որ Բզնունեաց Ազէթ գյուղում (տես Քաթուլի № 10) գրել տվեց մի Աւետարան, 1329 թ.—Ձեռ. Վասպ. 179:
- 15. Շնոնփոք, կին Աւտարշաչի Հովթիմեանց և մայր Ներսէս արեղայի հրակացու, որ Երուսաղէմում օրինակեց Ճառընտիրը, 1335 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 347 և Ա 150:
- 16. Շնորհովար, կին Մարտիրոսի և մայր Մարկոս (№ 23) հայրապետի, որ Խիզանում, Հովհաննէս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1336 թ.—Ձեռ. Վասպ. 194:
- 17. Շնոփոք, կին Գրիգոր քահանայի և մայր Ներսէս վանաւոր, որ Երուսաղէմում գրել տվեց մի Աստուածաշունչ, 1363 թ.—Ձեռ. Վասպ. 18:
- 18. Շնոնք, կին Հայրապետի և մայր Տիրացու կրօնա-

- վորի, Շուշանց գյուղում, հիշված են Յովհաննէս (№ 685) գրչի հետ, որ օրինակեց Ճառընտիրը 1399 թ. —Քորոս ազր. Բ 429:
- 19. Շնահաւորիկ ոմն, միաբան Մեծկողմանց վանքի (ժԳ դար).—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 45, 61:
- 20. Շնոնվոր, զուտար Կիրակոս քահանայի, որ Դանիէլ սարկավագին գրել տվեց մի Մաշտոց, 1401 թ.—Քորոս ազր. Բ. էջ 277:
- 21. Շնովլար Հալէպցի, զուտար Քաւաքալ Հալէպցու 1400 թ.—տես Քաւաքալ № 3:
- 22. Շնոնուոր, կին Գորգի և մայր Դաւիթի. որ զնեց մի հին Աւետարան, 1407 թ.—Ձեռ. Վասպ. 165:
- 23. Շնովոր, կին տանուտեր Յովհաննէսի, որ Վանում ստացավ մի Մաշտոց 1418 թ.—Տաշեան, Տուց. 383 ր:
- 24. Շնախովար տիկին, Նարեկի վանքում, Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1419 թ.—Ձեռ. Վասպ. 319:
- 25. Շնորհուար, կին Առաքելի (№ 55) և մայր Դոհաբի (№ 10)՝ կնոջ թուժայի, հորորորդու Քաթարէկի, որ Նարեկում գրել տվեց մի Աւետարան 1420 թ.—Ձեռ. Վասպ. 326:
- 26. Շնովոր տիկին, կին թուժայի. ծնողներն են Ստեփանոս կրօնավորի, որ Վանում, Կարապետ երեցին գրել տվեց մի Աւետարան, 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 340:
- 27. Շնոնփոք, զուտար Աւետիսի և քույր հյուսն Յովհաննէսի, որ գրել տվեց մի Ճաշոց, Աղէթում, 1421 թ.—Ձեռ. Քաւր. 113 ա:
- 28. Շնոփոք խաթուն, կին Էվաշայի, որ Տրապիզոնում գնեց մի հին Աւետարան 1425 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 485:
- 29. Շնորհաւոր, քույր տանուտեր Մկրտչի, որ Կողոզ վանքում ստացավ մի Ճառընտիր, 1428 թ.—Տաշեան, Տուց. էջ 583:
- 30. Շնոնք, հն թուժայի. ծնողներն են Ստեփաննոս կրօնավորի, որ Խոսրու, ոյ վանքում, Վարդան գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1430 թ.—Նոտարք 91, Ձեռ. Վասպ. 358:
- 31. Շնոնուոր, քույր Հայրապետ կրօնավորի, որ զնեց մի հին Աւետարան, 1431 թ.—Նոտարք 97:
- 32. Շնոփոք, զուտար Անդրէասի և քույր Մեծխաթունի. որ Երզնկայում գրել տվեց մի Աւետարան, 1431 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 663:
- 33. Շնոնք, կին Սարգսի և մայր Ներսէս արեղայի, որ

Մեծոփայ վանքում գրել տվեց մի ժամագիրք, 1432 թ.—Ձեռ
Մխչեմ. 19 ա, 20 բ:

34. Ենով, դուստր Թոււմայի և քույր տանուտեր Ստեփաննոսի, որ Կարապետ գրչին գրել տվեց Վանում մի Աւետարան 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. 370:

— 35. Ենովքոր, դուստր Ենովքորի և քույր Ներսէս քահանայի, որ գրել տվեց մի ճաշոց Սերաստիայում, 1438 թ.—Ձեռ Սեբ.—ՀԱ 1926. 243:

— 36. Ենովքոր պարոն, հայր Ներսէս քահանայի, որ Սերաստիայում Դաւիթ գրչին գրել տվեց մի ճաշոց, 1438 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926. 243:

37. Ենովքոր, կին Մարկոս քահանայի (№ 32), որի հուար իր հայրը գնեց մի հին Աւետարան 1439 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 83բ:

— 38. Ենաւոր, կին ... յուրի և մայր տանուտեր Ատոմի. որ Սասանում գրել տվեց մի Գանձարան, 1444 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 40 ա:

39. Ենաւփօր, կին Բաղդասարի. ծնողներն են Յովհաննէս կրօնավորի (№ 975), մականուն Բըծոնց, որ մի Մաշտոց գրել տվեց և նվիրեց Ս. Յակոբայ վանքին, 1445 թ.—Նոտարք 136:

— 40. Ենաւփօր, կին Բէլոսեցի, գրել տվեց մի Աւետարան՝ Աղթամար 1446 թ.—Նոտարք 153:

41. Ենաւփօր, կին Ամիրջահի. ծնողներն են Իսրայէլ գրչի, որ օրինակեց Աւետարանը Մոկաց Փասազանք գյուղում, 1447 թ.—Նոտարք 156: (Նույնը ունի Ձեռ. Վասպ. 400, բայց դրում է մի անգամ Ենարեմ, երկրորդ անգամ Ենարեմ):

— 42. Ենախար, կին Ստեփանոսի և մայր Աղնայ գյուղի տանուտեր Թովմայի, որ Մոկաց Փասազանք գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1447 թ.—Նոտարք 156 (Ենախար), Ձեռ. Վասպ. 397 (Ենախար) և 400 (գրում է Ենարեմ, որ սխալ է և որի դեմ Նոտարք ունի Ենախար):

— 43. Ենախար, մայր Աստուածատուր քահանայի, որ Վանում գրել տվեց մի Գանձարան, ինքն էլ նահատակվեց անհավատներից 1448 թ.—Նոտարք 158:

— 44. Ենովփօր պարոն, հորեղբայր Մովսէս արեղայի, որ Գղնձայգոյ Աւագ անապատում օրինակեց Աւետարանը 1451 թ.—Ձեռ. Վասպ. 408:

→ 45. Ենովքոր, Սուխուպէի մերձավորներից, հիշված է Թէոդոսիայի Ս. Սարգիս Եկեղեցու մի արձանագրութեան մեջ 1451 թ.—Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. էջ 36:

— 46. Ենովքոր, դուստր Մարտիրոսի և քույր տանուտեր Մանկաւազի, որ Մցի գյուղում գնեց մի Աւետարան, 1455 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 582:

— 47. Ենովփօր, մերձավոր Փաշամելէքի, 1458 թ. ավելին տես անդ.—Ձեռ. Վասպ. 428:

— 48. Ենովքոր խաթուն, կին Յովհաննէսի, մի խաչքար են պահպանեցրել 1458 թ. այժմ պուշքված է Նոր-Նախիջկանի Ս. Խաչ վանքի պատի մեջ.— Աղգագր. հանդ. է. 71:

— 49. Ենաւփօր խաթուն, կին պարոն Զաքարի և մայր Արղլազիզի, որ Սասանի տանուտերն էր, շինեց մի եկեղեցի, փրկանքով ազատեց մի ճաշոց 1459 թ.—Նոտարք 194:

50. Ենաւփօր, կին Հաշտուրի. ծնողներն են Թոււմայի, որ Ներսէս արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, Աղթամար 1460 թ.—Ձեռ. Վասպ. 433:

— 51. Ենաւփօր, կին Գրիգորի և մայր տանուտեր Յովհաննէսի (№ 1079), որ գնեց մի հին Աւետարան, 1461 թ.—Ձեռ. Վասպ. 226:

— 52. Ենախար, կին Քուրդեայի. ծնողներն են Սիոն Իրակեցի, որ Վարդան գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, Կոտայ վանքում, 1461 թ.—Նոտարք 198:

— 53. Ենովքոր պարոն, հայր Անդրէաս երեցի. որ Եւդոկիայում օրինակեց մի Աւետարան 1463 թ. Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925. 133:

54. Ենովքոր, կին Նորմանուկի, որ Տիվրիկի Վաւառը գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան և նվիրեց Աւագվանքին, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 752=Թորոս աղբ. Բ. 363:

55. Ենախար, քույր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիրուկանում օրինակեց ժողովածու քերթուածոց, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1113:

— 56. Ենաւփօր, կին Ասլանի և մայր Երրազխաթուն տիկնոջ, որ նորոգել տվեց մի հին Աւետարան՝ 1470 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 356:

— 57. Ենովքոր, կին Գրիգորի և մայր Կոչկակար Մարտիրոսի, որ Աշոտաց երկրի Անկիւնաց վանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1470 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 588:

- 58. Շնորհուր, մորաքույր Կիրակոս կրօնավորի, որ Եկեղեցաց գաւառի Գայիփոսի վանքում գրել տվեց մի Սաղմոս 1470 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 305:
- 59. Շնախոր, կին ժամհար Մկրտչի. ծնողներն են աղքատ Յովսէփի, որ Վանում, Կարապետ երեցին գրել տվեց մի Աւետարան, 1475 թ.—Ձեռ. Վասպ. 478:
- 60. Շնափոր, մերձավոր Յակոբի, որ Երզնկայում ստացավ մի Աւետարան, 1477 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 628:
- 61. Շնոհուր, զուստր Աստուածատուրի և քույր պարոն Ֆրանի, որ Հալէպում գրել տվեց մի Աւետարան 1478 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 96ր:
- 62. Շնոհուր, կին Միրիշիկի և մայր Յովսեփնէս և Ստեփաննոս եպիսկոպոսների, Գոշեանց ցեղից, հիշված 1475-ամ թվերին.— Խաղրակնաք 234:
- 63. Շնուր պարոն, որդի էլլաչի էմին պէկի, որ Կեսարիայում գրել տվեց մի ճաշոց՝ 1481 թ. — Ալլոյաճեան, Գառմ. Հայ Կես. Բ. 1848:
- 64. Շնուր, զուստր Յովսեփնիսի և քույր Չահվիի՝ որ Մուղնիում Մկրտչ երեցին գրել տվեց մի Գանձարան 1484 թ.—Ձեռ. Սանաս. 25 ա:
- 65. Շնոփորպարոն, հայր Կրիզոր քահանայի, որ Սեբաստիայում Փիլիպպոս եպիսկոպոսին գրել տվեց մի Աւետարան 1485 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 598:
- 66. Շնախոր, կին տանուտեր Դարիպաշահի (Ն 4). որ Արծկէի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 501:
- 67. Շնոփոր, մահտեսի, պարոն, պարտիկպան. որդի Քաղէոսի, կինն է Դեսպինա. Սեբաստիոյ կոմտուն գյուղում, Միսիթար գրչին գրել տվեց մի Յայտաւորք, 1487 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1927, 434:
- 68. Շնոփոր պարոն, մերձավոր Աստուածատուրի. որ գնեց մի հին Աւետարան 1488 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 492:
- 69. Շնոփոր, կին Մկրտչ քահանայի. ծնողներն են Մարգարա գրչի, որ Աղբակի էրնկանի գյուղում օրինակեց Աւետարանը 1490 թ.—Ձեռ. Վասպ. 512:
- 70. Շնորհուր, Բաբերդի Յայիք գյուղից, այրի կին. որի պատիվը արատավորել էր ուզում մի քուրդ. եղբայրը զանուհար սպանեց նրան. Շնորհուրը իր եղբորը չմատնելով

- հանցանքը իր վրա վերցրեց. և մերժելով մահմեդական դառնալ՝ նահատակվեց «1494 թ».—Նոր վկ. 333—8, Ջըր. սարկ. Բ. 125—8, Աղգապ. 2216.— Շնոհփոր՝ Յայսմ. հոկտ. 31.— սեռ. Շնոհփորի՝ տնդ:
- 71. Շնախոր, որդի Աթաբազի, եղբայր Սպահանի, որ Յովսեփնէս արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, Սաղմոսավանքում 1496 թ.—Ձեռ. Քաւր. 22 ր:
- 72. Շնախոր, զուստր Աւագ կամ Տէրաւագ քահանայի, որ Երուսաղէմում գրել տվեց մի Գանձարան 1497 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 150 ր:
- 73. Շնոխուր, զուստր Կիրակոս քահանայի, որ Ամ գյուղում օրինակել տվեց Աւետարանը, 1497 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 16 ր:
- 74. Շնախոր, կին Մկրտչ քահանայի և մայր Մարգարայ գրչի, որ Աղբակի Երնկանի գյուղում օրինակեց Աւետարանը 1498 թ.—Ձեռ. Վասպ. 528:
- 75. Շնոփոր, զուստր Շաքարի և քույր Ատոմի, որ Աղբակի Երնկանի գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1498 թ.—Ձեռ. Վասպ. 526, 528:
- Ավելի ուշ հիշատակված են Շնփոր իգ. 1557 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 76 ր), Շնորհուր իգ. 1625 թ. (Քորոս աղբ. Բ. 372):
 † ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՇԱՆ, ար. Հնախորդ անունից + շահ պատվանունով. մի անգամ հիշատակված է ԺԻ դարից.
- Շնոփորշահ, նշանավոր փորագրիչ վարպետ, որ Քէրդոսիայում, ժողովրդական նվիրատուությամբ շինել է Ս. Սարգիս տաճարի ընկուղջ ղուռը 1371 թ., որ ապա փոխադրել են Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին.— Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 351, Кучук—Иоаннесов, Стар. арм. над. 37:
- † ՇՆՈՐՀԻԿ, իգ. Հայ. շնորհ բառից -իկ փաղաքշական մասնիկով. նորակերտ անուն, որ Շնորհ ար. անունից զանազանփուլու համար ստացել է նույն մասնիկը:
- † ՇՆՈՐՀՏԻԿԻՆ, իգ. Հայ. շնորհ + տիկին բառերից. վերջին բառը զրված է զանազանփուլու համար Շնորհ ար. անունից:
- 1. Շնորհտիկին, որ և Շնոփոր տիկին, զուստր Ապրէլուսի, որ ստացավ մի Աւետարան, 1347 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արբու. 1911, 462—5):
- 2. Շնոխտիկին, անթվ. մի հիշատակության մեջ, որ զրված է 1311 թվից ուշ (Ձեռ. Քաւր. 74 ա):

— 3. Շնորհտիկիմ, որի սեռականն է Շնորհիկման ձևը՝ գործածված մի անգամ 1642 թվից ուշ՝ Ձեռ. Վասպ. 766:

† ՇՆՈՐՀԻՔ, ար. <հյ. շնորհք բառից. գործածական էր դեռ անցյալ դարում Պոլսում: Հնապես իգական էր, ինչպես երևում է 1447 թվի մի հիշատակութունից (Ձեռ. Վասպ. 400, տես վերը Շնորհատր № 41): Այսպես նաև Շնոֆ՝ Ձեռ. Թաւր. 74 ասանթվ. մի հիշատակության մեջ, ուր իրեն կոչում է «զտիրայ-մէրս Շնոք», այսինքն ինձ «Շնորհքիս, որ քահանա որդի ունիմ»: Իբրև ար. գործածության ապացույց են Շնորհք ամիրան, որ 1790 թվին բաց արեց Պոլսի զանազան թաղերում առաջին հայ վարժարանները և մի դպրոց էլ աղջկանց համար, և Շնորհ արեղա 1810 թ. (Նոր վկ. 671):

ՇՆՁԵՈՒՆ (սեռ. Շնչխուցիմ). սեռն ու թվականը, ինչպես նաև ծագումը անհայտ. մի անգամ ունի Ձեռ. Վասպ. 259:

ՇՈԹՈՒԻԿ կամ Շոթրիկ, ար. ծագումն անհայտ (արդյոք կապ ունի պրս. šatur «ուղտ», ինչպես կա Կոզոն). շատ անսովոր անուն, որ գործածված եմ գտնում ժԳ—ժԴ դարերում:

— 1. Շոթրիկ, հայրն է Գրիգորի և պապն է Դաւիթ իշխանաց իշխանի, որ կոչվում է «որդի Գրիգորի Շոթրականց», 1210-36 թվերին (տես Դաւիթ № 106):—Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 31—33, Այրարատ 67, Շիրակ 127, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 27:

— 2. Շոթրիկ, որդի Նաթէլի Վայոց ձորեցի և եղբայր Եստղարի. հիշված են 1334 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 375:

* ՇՈՂՐԱԹ, ար. <արաբ شرات šohrat «հոնակ», համբավ՝ բառից. մի անգամ մեր մեջ իբրև անձնանուն գործածված եմ գտնում Շոթիաք ձևով, 1701 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ, էջ 100):

† ՇՈՂԱԿԱԹ, իգ. <հյ. շոդ+կաթել բառերից. ակնարկությամբ համանուն տաճարի, որ շինվեց Վաղարշապատում, այնտեղ ուր Հոփսիմյանց նահատակների վրա շոդ էր կաթել: Հնագույն գործածութունը գտնում եմ 1620 թ. (Ձեռ. Վասպ. 199) և 1647 թ. (անդ. 269), բայց երկուսն էլ ար! (վերջինը գրված Շաղակաթ): Այժմ միայն իգական է և նրա փաղաքականն է համարվում Շոդիկ, Շոթո: Իգական գործածութունը գտնում եմ 1797 թ. (Ձեռ. Ագուլ.—Արրտ. 1911, 121):

† ՇՈՂԵՐ, իգ. <հյ. շոդ մառի հոգնակիից. գործածական է այժմ. հնից վկայութունն չունիմ. տես և Շոդիկ:

† ՇՈՂԻԿ, իգ. <հյ. շոդ բառից՝ -իկ փաղաքականով: Համարվում է մերթ առանձին անուն և մերթ Շոդակաթ և Շոդեր անունների գզվական ձևը: Հնագույն հիշատակութունը ժԲ դարից է: Գործածական է մինչև այժմ և սրա կրճատն էլ լինում է Շոդի, որ գործածական է Ղարաբաղում:

— Շոդիկ անթվ. հիշատակարանում (Ձեռ. Թաւր. 33 բ), կրճատ ձևով Շոխո (Ձեռ. Վասպ. 699, անթվ.)—Շոդիկ անվան սեռականն եմ կարծում Շոխիկն ձևը, 1688 թ. (Ձեռ. Վասպ. 1020, բայց թվի ար!):

† ՇՈՂՄԵԼԻՔ, իգ. <հյ. շոդ+արաբ. melik «իշխան» կամ melek «հիշտակ» բառերից: Հիշատակված եմ գտնում միայն մի անգամ ժԵ դարից.

— Շոդիկիք, կին Ստեփաննոսի և մայր Թուրվանդի՝ կնոջ Հազարբէկի, որ նլաթում գրել տվեց մի Յայսմաւուրք, 1445 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 306:

† ՇՈՂՏԻԿԻՆ, իգ. <հյ. շոդ և տիկիմ բառերից. հիշատակված է մի անգամ ժԴ դարում:

— Շոդտիկիմ, կին Կիրակոսի և մայր պարոն Յովանէսի, որ Կարապետ կրօնավորին գրել տվեց մի Աւետարան, 1344 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 355:

† ՇՈՒՇԱՆ, իգ. <հյ. շուշան ծաղկանունից, որ ասորական կամ պահլավական փոխառութուն է և ըստ այսմ զուգադիպում է ասոր. šōšan և պլ. šōšan անուններին (= հուն. Σουσαγγελία կամ Σουσαγγα): Այս անունով հայտնի է Շուշան (հուն. Σουσαγγα), Յովակիմ անուն հրէի կինը, որին տարապարտ մահվան դատապարտեցին Հրէից դատավորները և որին Դանիէլ մարգարեն ազատեց (Դան. ժգ. 1—64): Նոր կտակարանում հայտնի է Շուշան (հուն. Σουσαγγα), կին բարեպաշտ, հետևող Յիսուսի (Ղկ. ր. 3): Պարսից մեջ էլ ունինք سوسان Sūsanak (= Շուշանիկ), գյուղացի շաղացպանի աղջիկ, որ Բահրամ Գուրի կինը դարձավ (Շահն. հտ. 5, էջ 474): (Հիւրը. 298): Ավանդված է Ե դարից և մինչև այժմ էլ գործածական է՝ Շուշան, Շուշանիկ, Շուշիկ ձևվերով:—Վրաց. ևս կա Շուշանիկ.—Հյ. Շուշիկ ձևը գտնում եմ էլ դար և ապա 1677 թ. (Ձեռ. Ն-Բայազ, 36 բ):

— 1. Շուշան, կին Ս. Սահակի (զուտ ենթադրութուն է, ըստ Ազգապ. 258):

— 2. Շուշան, գուսար Ս. Սահակի և մայր Բաջն Վարդանի.—սեռ. Շուշանայ՝ Նհպաք. 91:

— 3. Շուշան, դուստր Մեծն Վարդանի. ծնվել է «409 թ»- կոչվում էր նաև Վարդուհի կամ Վարդանուհի. ամուսնացած Վրաց Աշուշա բղջիկի որդի Վազգէնի հետ, որ կրակապաշտութիւնն ընդունելով՝ չարաչար տանջանքներով նահատակեց նրան «470 թ».— Ըստ Ն. Մառի կա վրացերեն «Վկայաբանութիւն Շուշանկան, դստերն Վարդանայ», ինչպես ունինք և հայերեն (տպ. Սոփերք Թ, Վենետ. 1853):— Շուշան կամ Շուշանիկ՝ Յայսմ. դեկտ. 25, մրտ. 30. Վկ. շուշ. 11, 50, 51, 54, 55. Մխ. այրիվ. 62.—սեռ. Շուշանայ՝ Ուխտ. Բ. ժը, կէ. ծշ. 644. Յայսմ. դեկտ. 25, մրտ. 30.— Շուշանկամ՝ Գիրք թղ. խղ. ծղ.— Շուշանկանն՝ Վկ. շուշ. 10, 12, 47, 50, 51, 55. Ուխտ. Բ. խղ. ծբ, կէ, հ.— Շուշանկայ՝ Ուխտ. Բ. ծղ, կէ. Վկ. շուշ. 49. Գիրք թղ. ծա.— բցո. ի Շուշանկանն՝ Ուխտ. Բ. խը, խթ. Գիրք թղ. ծա.— Տես և Վարդենի.— Կիւլէսէրեան՝ Եղիշէ 380—4, Աւգեր. Լիակ. վրթ. սրբ. Դ. 63—67. Յուշիկք Ա. 373—404. Վրաց աղբ. Ա. 7—15, 21, 37, 193—4.— Թվում է թե իր անունով մի գերեզման էլ կա Հաղբառում (Նօտարք 112):

— 4. Շուշանիկ, ըստ Զամչ. Գ. 176 (ցանկում) Ճուրտաւի առաջին եպիսկոպոսն է, որ հորինել է հայերեն լեզվով ժամակարգութիւն (Զամչ. Բ. 303) Ճուրտաւի ժողովուրդի համար: Զամչեանի աղբյուրն է անշուշտ Գիրք թղ. էջ 164, էջ 178 և էջ 194 դրված խոսքերը. «Չպաշտանն հայերէն սրբոյ Շուշանկան զկարգաւորեալն՝ լսեմ թէ ի բաց փոխեցէք».— «Եպիսկոպոսունք որ ի Ճուրտաւ լեալ են, ի սրբոյն Շուշանկանէ և այսր, Ափոց, Գառնիկ, Սահակ...».— «Եւ զպաշտանն հայերէն զոր սրբոյն Շուշանկան էր կարգաւորեալ... ի բաց փոխեաց»: Առհասարակ մեր մեջ ընդունված է, որ այս Շուշանիկը Վարդանի դուստրն է, նահատակուհի, որի պաշտամունքը ընդունված է նաև Վրաց մեջ: Ճուրտաւի առաջին եպիսկոպոսն է Ափոց (որ տես վերը). Շուշանիկի անունը հիշված է ժամանակը որոշելու համար. նահատակվել է 470 թ. Ափոցն էլ նստել է շուրջ 480 թ. եթե Շուշանիկի համար չի ասված սրբուհի. պատճառն այն է որ ունի իրական մասնիկը հնապէս գործածական չէր:

— 5. Շուշանիկ թագուհի Աղուանից, կին Վաչագան Գ. Բաբայաթ թագավորի Աղուանից (Զ. դար).— Կղկնտ. Ա. ժթ:

— 6. Շուշիկ տիկին, դուստր Վարդի և Թոռն Քաջն Վարդանի, միհրանեան տոհմից՝ տէրանց Գարգմանի (է դար).— Կղկնտ. Բ. ժէ:

— 7. Շուշան, հիշված է Բագարանի արձանագրութիւն մեջ «628 թ».— Կոզեան, Կմարկնները 177:

— 8. Շուշան, տիկին Կամսարական, դուստր Վտան պատրիկի և կին Ներսէս Կամսարականի՝ իշխանին Շիրակայ (ըստ Մարքավարտ, Բագր. էջ 20): Վարդանակերտի պատերազմից ազատված արաբներին հյուրընկալեց, խնամեց և հասցրեց ամիրապետին «703 թ»: Ապերախտ արաբները գերի տարին նրան Միջագետքի Խառան քաղաքը, ուր հովատքը չուրանալով բանտարկվեց և տանջանքներին չչիմանալով մեռավ «708 թ»: Եղբայրը՝ Գագրիկ նահատակ քրոջ հիշատակին կանգնեցրեց Վարդանակերտի եկեղեցին.— Ղև. Ը.— Արձ. Այրարատ 56, 138, Շոշակաթ 173. Տաշեան՝ Ցուց. 656, Ազգագ. 807, Կոզեան՝ Կամարկնները 153—5:

— 9. Շուշան Մամիկոնեան, կին Արտաւազդ Կամսարական ապահիւպատ պատրիկի և իշխանի Հայոց, որդւոյ Հրահատի, որդւոյ Ներսէս պատրիկի: Շուշանի և Արտաւազդի գերեզմանը գտնվում է Նախճաւան գյուղի եկեղեցում, Ը դարի առաջին քառորդից:— Արձ. Շիրակ 136 և 174, Շողակաթ 176, Կոզեան՝ Կմարկնները 164-6:

— 10. Շուշան, իշխանուհի Սիւնեաց, կին Աշոտի (X 29), որդւոյ Փիլիպպէի և մայր Սմբատ Սիւնիի. վերաշինեց Խոտակերաց վանքը (910 թ), որ իր ամուսինն էր շինել, բայց երկրաշարժից կործանվել էր (Արձ. 910 թվից տես Օրբ. խղ և Սիւսական 169—170): Երնջակի առժամբ գերի ընկալ Յուսուփ ոստիկանի ձեռքը և մեռավ բանտում «914 թ».— Օրբ. լէ.—սեռ. Շուշանայ՝ Օրբ. խ, խգ:

— 11. Շուշան, թագուհի հայոց, կին Յովհաննէս-Սմբատ թագավորի. իր անունով կա էջմիածնի թանգարանում արծաթյա մի խաչ, երկաթագիր արձանագրութիւն 966 թ. հրատար. Շահխաթ. Բ. 308, Սիւսական 518. լավագույնն է Բասմաջեան, Բանաս. 1902, 98, ուր ցույց է տրված թե այդ արձանագրութիւնը կեղծիք է:

— 12. Շուշան կամ Շուշիկ, Հայոց տիկնաց տիկին, կին Գրիգոր Համգայի Պահլաւունւոյ, որ էր հայր Վահրամի, Ապլխարիբի, Համգա մանուկի և նահատակ Վասակ զորավար Պահլաւունու, պապ Գրիգոր Մագիստրոսի, որով Շուշան տիկինը լինում է Մագիստրոսի տառը: Շուշանը ծնվել է 952 թ., այրիացել է 982 թ. երեսնամյա հասակում: Անիի Ապուլադարեանց եկեղե-

ցուն նվիրել է մի խանութ 995 թ. (Արձ. Շիրակ 52—53), Իրորդի Վահրամ իշխանաց իշխանի հետ կառուցել է Մարմաշէնի վանքը 986—1029 թ., երբ 77 տարեկան էր (Արձ. Շիրակ 148). — Մեռել է նախ քան 1040 թ. որովհետև, այս թվին իր որդի Ազղարիպը հանգուցյալ մոր հիշատակին պատարագ է հաստատում (Արձ. Շիրակ 53):—Մազ. թղ. ժա և յռշ. էջ ժե—ժզ, Ալիշան, Շնորհ. էջ 12 (տախտակը):

— 13. Շուշան, զուստր Օշին Բ Լամբրոնացու, կրտսեր քույր Ներսէս Լամբրոնացու. ծնվել է 1153 թվից հետո. եղա՛վ կրոնավորուհի.—գրծ. Շուշանա՛ Պտմ. լմբ. 234, Հայապ. 418:

— 14. Շուշան, որդի Ստեփանոսի. Մանազկերտի Խաչազուղթ գյուղի Ս. Սիոն և Ս. Գէորգ եկեղեցու Աւետարանը գողացել էին Ելաուրս Պենտեկոստէիցն, յամսեան սահմի, որ օր ժե էր ամսոյն. և խափանեցին զկարդացմունս և զժամատեղն և ըզքահանայս արամեցուցին», Այս Շուշանը ամեծաւ ջանիւ յերևան հեան ի յաւազակացն», 1171 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 545:

— 15. Շուշիկ, կին Վասակի. ծնողներն են Յովհաննէսի որ թե նրանց և թե իր մյուս հանգուցյալ եղբայրների՝ Հասանի և Վաչէի հիշատակին շինեց Մակարավանքի մատուռը 1198 թ.—Արցախ 375:

— 16. Շուշիկ, կին Վահրամի. ծնողներն են Կոստանդին Ա Բարձրբերդցի կաթողիկոսի, որ զահակալեց 1221 թ, ուստի ծնունդը ընկնում է ժԲ դար.—Նաթանեան՝ Տեղեկ. Սերաստ. 83, Թորոս աղբ. Ա. 187 (անդ Բ. 359 Շուշիկ վրիպակ է ձեռագրի՝ Ղ=Ղ), Ձեռ. Հալէպի, Բ. 140 ա, Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1924, 333, Ձեռ. Վենետ. Ա. 652, Ազգապ. 5527:

— 17. Շուշիկ, կին Պետրոսի և մայր Հասանի (Ն 34), որ մի կամար է կանգնեցրել իր հանգուցյալ հոր հիշատակին՝ Խաթրավանքում 1215 թ.—Արցախ 194:

— 18. Շուշան, կին Սղիշէ քահանայի և մայր Պետրոս երեցի, որ Նիկողոսի Խում քաղաքում օրինակեց Աւետարանը՝ 1223 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 422:

— 19. Շուշիկ (սեռ. Շուշկանն), կին Չուճայի և մայր Բափիկի, որ էր զորավար ամիրապետաւար Շահնշահի և կալվածներ է նվիրել Խծկօնքին 1230 թ.—Շիրակ 128:

— 20. Շուշիկ, կին Խոսրովի՝ որդւոյ Վահրամ Լոսեցու—այր ու կին կալվածներ են նվիրել Հոռոմոսի վանքին 1231 թ.—Շիրակ 21:

— 21. Շուշանիկ զուստր Վահրամի և քույր Կոստանդին Ա Բարձրբերդցի կաթողիկոսի. հիշված է 1256 և 1262 թ.—Նաթանեան, Տեղեկ. Սերաստ. 83, Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1924, 333, Ձեռ. Հալէպի, Բ. 140 ա. Թորոս աղբ. Ա. 187, Ազգապ. 5527:

— 22. Շուշանիկ, զուստր Գորգ քահանայի՝ եղբոր Կոստանդին Ա կաթողիկոսի, քույր Թորոս քահանայի Հոռոմոսիցուց. հիշված է 1262 թ.— Նաթանեան, Տեղեկ. Սերաստ. 83, Թորոս աղբ. Ա. 188, Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, 333):

— 23. Շուշան, զուստր նույն Թորոս քահանայի, հիշված 1256 և 1262 թ. (անդ), նաև Ձեռ. Հալէպի, Բ. 140ա, Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, 333):

— 24. Շուշիկ (սեռ. Շուշկանն), կին Ջաքարիա բժշկի և մայր Բլ-Հասան բժշկի, որ Հոռոմոսի վանքին կալված ու ջաղաց է նվիրել 1273 թ.—Շիրակ 22 բ:

— 25. Շուշան, կին Տիվրիկցի ներկարար Գրիգորի և մայր Գրիգորի՝ արեղայի (Ն 640), որ օրինակեց Աւետարանը Փրկչի վանքում, 1280 թ.—Թորոս աղբ. Ա. 216:—Այս միևնույնը ունի Ձեռ. Վասպ. 448—9, բայց զնում է 1467 թ. երկու հարյուր տարվա տարբերութիւնը առաջանում է Չ=Ջ թվականից:

— 26. Շուշան, քույր Իւանէ և Ջաքարէ սպասաւարների. մյուս քույրերն են Խորիշահ և Նանա. ամուսնացա՛վ Դաւիթ իշխանի հետ, որից ծնա՛վ Գրիգոր Դօփեանց (ԺԳ դար).—Չամչ. Գ. 185 (գրում է Շուշեմ):—Շիրակ 175 տախտակում շատ տարբեր է:

— 27. Շուշան, կին Թաղէոս քահանայի, որ հիշվում է 1409 և 1413 թվերին (տես Ն 56):—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 269:

— 28. Շուշան, զուստր կամ եղբոր զուստր Սահակի, որ Խիզանոմ, Յովհաննէս քահանային զրել տվեց մի Աւետարան, 1474 թ.—Ձեռ. Վասպ. 470:

— 29. Շուշան, կին Խաչատուրի (Ն 126) և մայր Ասիլ մելիք տատի (տես հավելվածը), որ՝ Ներսէս արեղային զրել տվեց մի Աւետարան 1488 թ.—Ձեռ. Վասպ. 240:

— 30. Շուշան, զուստր խոջա Ջաւզի, որ Յովհաննէս արեղային զրել տվեց մի Աւետարան 1490 թ.—Ձեռ. Վասպ. 515:

— 31. Շուշան, զուստր Բաշխիի. զրիչ. իր եղբոր Արիստակէս վարդապետի համար օրինակեց Երմաստութիւն Առակացն Սողոմոնի, Յորայ ևն», Երնջակ գավառի Շորթ գյուղում, 1666 թ.—Սլքատեանց, Երնջակ 283:

* ՇՈՒՓՆԱՂԻՇՈՅ, ար. <ասոր. شوبخاليشو Šūwaxališō՝ անուանից

(Հիւրշ. 298), որ ծագում է նախ չւwxā «փառք» + 136՝ «Յիսուս» բառերից և նշանակում է «փառք Յիսուսին»:

— 1. Շուփհաղիշոյ արքեպիսկոպոս Աղուանից, եղով կաթուղիկոս Աղուանից՝ իբրև հաջորդ Գրիգորիս Ա. կաթուղիկոսի.— Կղկնտ. Գ. իգ (հրար. էմինի Շուփհաղիշո, հրար. Շահն Շուփհաղիշոյ). Մխ. այրիվ. 24.—տես և Զամբա 75, որ հերքում է Շուփհաղիշոյ կաթուղիկոսի գոյութիւնը Յղիշէ առաքյալից հետո և Գրիգորիսից առաջ:

— 2. Շուփհաղիշոյ արքեպիսկոպոս Պարտաբ. մասնակցեց Դուինի «506 թ» եկեղեցական ժողովին, որ գումարել էր հայոց Բարկէն Ա կաթուղիկոսը. անդամ Աղուէնի ժողովի, Վաչագան Գ-ի օրով (2 դար).— Կանոն. 192, Կղկնտ. Ա. իգ, իգ (հրար. Շահն. Շուփհաղիշոյ, հրար. էմինի՝ Շուփհաղիշայ), Կիր. ը.— Մխ. այրիվ. 63 հիշում է 500 թվին՝ կոչելով «սուբրն Շուփհաղիշոյ», բայց կաթուղիկոսների ցանկում չի դնում: Բարխուս. Պատմ. Աղուանից 80՝ համարում է աշակերտ Յովհան Մանգակունու և օժված կաթուղիկոս՝ Բարկէնի ձեռքով:

* ՇՈՒԳՐԱՆ, իգ. < արար. شکران šukran «երախտագիտութիւն» բառից. իբրև անձնանուն գործածված է մեր մեջ ԺԴ—ԺԶ դարերում:

— 1. Շուփհան խաթուն, Երուսաղէմում 1383 թվին գրված մի ճաշոց նորից կազմել տվեց 1371 թ.—REA 10,57:

— 2. Շուփհան, Զորեհմնգիստ Լուսաւորչի վանքին նվիրեց 200 սպիտակ՝ 1429 թ.— Նօտարք 92:

— 3. Շուփհան խաթուն, կին Պարոնի. ծնողներն են տանուտեր Սաղաղայի, որ իր մոր հետ միասին մի Աւետարան գրել տվեց Թումայ քահանային և նվիրեց Աղթամարի վանքին 1476 թ.—Զեռ. Վասպ. 480—1:

— 4. Շուփհան իբր ար. հիշված է 1593 թ. (Զեռ. Հալէպի, Ա. 194) և վրէպակ գրչութեամբ՝ Շուփհան, իգ. 1552 թ. (Զեռ. Վասպ. 654): Կա նաև Շիւքր ար. (< արար. شکر šukri), վաճառական Զինաստանի Պեկին քաղաքում, ԺԸ դարի կեսին (Միսական 468):

* ՇՕՀ, իգ. < ենթադրում եմ որ պետք է կարդալ նախ Շաւե, ապա ըստ Վանեցոց հնչման Շաւի, որով կցել արար. شاد šavq բառին, որ հնչվում է šafq, Պոլսի բարբառով շափիս և թուրքերենում ստացել է «ցուլք, փայլ, նշույլ» իմաստը: Մի անգամ հիշատակված է 1690 թ. (Զեռ. Վասպ. 973):

Ո

ՈԳՈՒՀԻ, իգ. ծագումն անհայտ, ըստ որում բուն ձևն էլ անստույգ է. ստույգ է միայն —ուիի իգական վերջավորութիւնը:

— 1. Ոգուհի, քույր Սանատրուկ («38—68 թ») թագավորի. Բարթուղիմէոս առաքյալի քարոզութեամբ հավատաց և նահապեղեց:—Ոգոնի՝ Անկ. գիրք առաք. 353, 357 (այլ ձ. Աւագուեի, Ոգոուհի, Աւոնի). Վկ. բարթ. 26, 30. Վրք. և վկ. ա. 209, 211.— Ագուեի՝ Անկ. գիրք առաք. 364.— Ագուքի՝ Անկ. գիրք առաք. 363.—Հացունի, Կարևոր խնդ. 126:

— 2. Ոգուհի (Զամչ. Ա. 366 գրում է նաև Ռոգոնի), մայր Գրիգոր Լուսաւորչի.—Յայսմ. նոյ. 18 ևն.—սեռ. Ոգուհեայ՝ Տաթև. ձմ. դգ. ամ. 421.— Ոգոնեայ՝ Վրգն. լս. 80. Մխ. այրիվ. 60:

— 3. Ոգոհի, դուստր Ռստակէս քահանայի, 1619 թ.—Զեռ. Թաւր. 68ա:

* ՈՂԻՄՊԻՈՒՈՐ, ար. < հուն. Ὀλυμπιόδωρος անունից, որ կազմված է Ὀλυμπος լիւան անունից (որ աստվածների բնակավայրն էր) + δῶρον «սուրբ, պարգև» բառից: Ալիշան, Հյստ. յոջ. քան, էջ 57—58 համարում է Կայ. «Ոլիմպիոտոր՝ յունանուն բայց հայազգի»: Սակայն նրա հայ լինելու մասին ոչ մի ապացույց կամ վկայութիւն չի տալիս, բացի այն որ նա տալիս է հին հայոց մասին տեղեկութիւններ (Սոր. Ա. գ. Բ. հդ):

ՈՂՏԻՆ? (կա միայն սեռ. Ոլտնին). ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշատակված է՝

— Ոլտին, Կարսի պարիսպները շինողներից մեկը, 1234 թ.—Արձ. Այրբտ. 85, Կրպէ՝ Կարս քղ. 26:

ՈՆԹՈԳ (var. Ոիթոգ), իգ. ծագումն անհայտ, ըստ որում գրչութիւնն էլ անստույգ է: Մի անգամ ունինք՝

— Ոիթոգ, կին Սմբատի՝ որդւոյ Լիպարիտի Օրբելիանց. Սմբատը գերի էր Եգիպտոսում, ազատվեց ու վերադարձավ. երկու տարուց կինը մեռավ. Սմբատը հողեր նվիրեց Հերհերի վանքին 1317 թ.—Միսական 114:

* ՈՂՈՄՊԻԱՒԱՅ, իգ. < հուն. Ὀλυμπιάς, սեռ.—άδος անունից, որ բուն նշանակում է «Ողիմպոս լիւան վրա բնակող նիմֆա»: Այս անունով հայտնի է Ոլիմպիոս՝ կին Փիլիպպոսի և մայր Մեծն Ալեքսանդր Մակեդոնացու.—Ոլիմպիա ձևով իբրև

իդ. անուն հիշված է 1796 թ. (էֆիմ. 448). բայց գուցե իբրև օտար: Հնից ունինք միայն՝

— 1. Ողովպիազայ թագուհի Հայոց. հունաց կայսերական անից էր. դուստր Աբլարիոս անձնապահապետի և Կոստանդ կայսեր հանգուցյալ եղբոր՝ հոստատի նշանածը: Ամուսնացավ Աբշակ Բ (c350—368 թ) թագավորի հետ: Peeters REA 1, 23 ամուսնությունը զնուս է հիշու 360 թ. (ըստ Ամմիանոսի): Բայց Ողովպիական չափից Աբշակին, ասելով որ «թաւ է մարմնով և թուխ է դիմօք»: Այս պատճառով Աբշակը մի երկրորդ կին էր առավ՝ Փառանձեմ Օիւնի, որ նախանձելով Ողովպիազային, թունավորեց նրան c360 թ:—Նոր. Գ. իա.—Ողիմպի, Ողմմրի, Ողմմպի՝ Բուզ. Գ. Ժե (տորոշիչ հոգով՝ Ողմմպիս ևն).— Ողմմպիա՝ Մեսր. եր. 50—51.—Ոլմմպիա՝ Նոր ժգ. Գ. 58.—սեռ. Ողմմպիապայ՝ Նոր. Գ. իգ.—Ողմմպիմայմ՝ Բուզ. Գ. Ժե.—ար. Ողմմպիա՝ Բուզ. Գ. Ժե.—Ողմմպի՝ Մեսր. եր. 51: (Չամչ. գրուս է Ոլմմպիադա, Ոլմմպիադա):

— 2. Ոլլմմբայ (գրված հոգով՝ Ոլլմմբեմ), դուստր Ռըստակէս քահանայի, 1619 թ.—Ձեռ. Թաւր. 68 ա:

ՈՄԱԼ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է 1503 թ. (Ձեռ. Վասպ. 280):

* ՈՆՈՓՐԻՈՍ, ար. անշուշտ հունարեն բառ է. մեր մեջ գրված է նաև Աւնոփրիոս, Աւնոֆրիոս, Օնոֆրիոս ևն ձևերով: բուն հունական ձևը ինձ հայտնի չէ. ամենից հարմարն է երկվում ονοφόρος «գինեբեր»: Այս անունով հայտնի է Ոնոփրիոս անապատականը, որի կյանքը անցել է Հարանց վարքի և Յայսմաուրքի մեջ (Ազգեր. Լիակ վրք. սրբ. Գ. 443): Մեր մեջ քիչ է գործածված. հնագույն գործածությունը ԺԳ՝ դարից է. մյուսները ԺԵ—ԺԷ դար: Հայտնի էր մեր դարում Խրիմեցի բանաստեղծ † Ոնոփրիոս Անոփեանը:

— 1. Ոնոփրիոս եպիսկոպոս, առաջնորդ Աթթայ. ստացավ Համբրոնացու գործերը (Ձեռ. Վենետ. № 396).—ԺԳ՝ գմբ. տես Լմբ. առակ. 129:

— 2. Ոնոփրիոս, միաբան Պառուագրակ վանից, «հոգևոր հայրն մեր, որ բազում աշխատեցաւ և ուսոյց և սնոյց զմեզ» (միաբաններին), 1421 թ.—Ձեռ. Սեբ.=ՀԱ 1927, 313: Հմմտ. վարը № 4:

— 3. Անոփրիոս քահանա, հայր Մկրտիչ քահանայի Ար-

հիշեցոյ, որ գրել ավեց մի Ճաշոց, 1441 թ. (տես Մկրտիչ քհ. № 119).—Թորոս աղբ. Ա. 222:

— 4. Ոնոփրիոս վանահայր, հորեղբայր Կարապետ (№ 211) վանահոր, որ Պառուագրակի վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1454 թ. երբ Ռոմփրիոսը մեռած էր.—Rapport Belgique 97, Նօտարք 176, Թորոս աղբ. Բ. 376: Հմմտ. № 2:

— 5. Ոնոփրիոս կրոնավոր, գրիչ. Կեղոյ Նլպաշի Ս. Կարապետ վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1456 թ.—Նօտարք 183:

— 6. Օնոփրիոս Ախքիբմանցի, որդի Սիմէոն երեցի և եղբայր Նիկողայոս եպիսկոպոսի Ախքիբմանի. արդեն մեռած էր 1459 թ.—REA 10, 63:

— 7. Անոփրիոս, հանգուցյալ հոգևոր եղբայր Ստեփաննոս եպիսկոպոսի, որ Խորձեանի Նլպաշի վանքում օրինակեց մի Աւետարան 1464 թ.—Նաթանեան, Արտօսը Հյստնի 152, Թորոս աղբ. Բ. 341 Նօտարք 218 (Նաթանեանը զնուս է ՉՁԵ=1336 թ):

— 8. Ոնոփրիոս քահանա, ուսուցիչ Չաքարիա գրչի, որ Աշոտաձորի Անկիւնեաց վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1477 թ. այս թվին Ռոմփրիոսը արդեն մեռած էր.—Ձեռ. Ազուլ. (Արրտ. 1911, 220):

— Ավելի ուշ հիշատակված են՝ Ոնոփրիոս հայր Մատթէոս արքեպիսկոպոսի Յովհաննավանից, ԺՁ դար (Այրարատ 172),— 1613 թվից հետո (Տաշեան, Յուց. 344).— Ոնոփրիոս արեղա Կամենիցի՝ 1627 թ. (Աւագ. պտմ. 282)— Ոնոփրիոս եպիսկոպոս Լեհահայոց 1651 թ. (Ազգապ. 245):— Ոնոփրիոս Կարկուտ՝ առաջնորդ Տիգրանակերտի 1662 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 439),— Օնոփրիոս եպիսկոպոս Լէապօլսոյ՝ 1669 թ. (Տաշեան, Յուց. 907),— Օնոփրիոս (ցանկում Օնոփրիանոս) Երևանցի, վանահայր Սեւանի, առաջնորդ Տիգրանակերտի, ըմբոստացավ կաթողիկոսի դեմ և բանտարկվելով մեռավ՝ 1650 թ? (տես Չքր. սարկ. Բ. ԼԸ, ԼԹ, ԽԳ և Միսական 88): Պոլսում գործածվել է անցյալ դարում՝ շոնոփ ձևով (ըստ Թէոդիկի, Պոլսի հայեվարը):

* ՈՉՈՊԻՆՏԻ, ար. < վրաց. օչպիմտրի: «պան, անտառների սգին» (Չուբինով 1001):

— Ոչպիմտր, հայր Գաբրիէլի, որ էր զորավար Տաշոց Դաւիթ կիւրապաղատի (Ժ դար).— հմյ է.—սեռ. Ոչպլըմտրայ՝ Ասող. Գ. իա.—Չսպնդարայ՝ Միս. այրիվ. 72:

† ՈՍԿԱՆ, ար. < հյ. օսկի բառից, իբր Ոսկեամբ. տես Ոսկի.

գործածվում է նաև այժմ և հնչվում է Օսկան. սրանից է Ոսկան-
եան ազգանունը:

— 1. Ոսկան ճգնավոր արգելական Անտիոքում. մոլեռանդ
հայ-հռոմ, որին Ն. Լամբրոնացին (†1198 թ) մի թուղթ գրեց.
տղված է Երուսաղէմ 1842 թ., կից շեռհրգածութեան Ս. Գառա-
րազի:—Չարք. թրգմ. 221:

— 2. Տէր Ոսկան, հիշված է Վանի Կուռուբաշ գյուղի մաս
Ս. Գէորգ մատրան մեջ գտնված մի խաչքարի վրա, 1214 թ.—
Ազգագր. հանգ. ԻԱ, էջ 86:

— 3. Ոսկան վարդապետ, գրիչ. Գլանորում օրինակեց մի
Աւետարան 1334 թ. (ժամանակակից է հիշում Հեթում Բ-ին և
Գրիգոր կաթողիկոսին. բայց ոչ մեկը ճիշտ չէ):— Թորոս աղբ.
Բ. 375:

— 4. Ոսկանց, եղբոր դուստր? Ալեքսիանոս եպիսկոպոսի,
որ Արքայից վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1486 թ.—Չեռ.
Նոր-Բայազ. 11ա:

— 5. Ոսկան 1511 թ. (Չեռ. Վասպ. 645):

— 6. Ոսկանե՞ս (սեռ. Ոսկանիսին), ար. հիշված է 1557
թ.—Չեռ. Դադեան, Ա. 8ա:

— 7. Ոսկան վարդապետ Երևանցի. ծնվել է Սպահան
«1614 թ». աշակերտ Խաչատուր Կեսարացու. Փիլիպպոս կաթող-
ղիկոսը հրավիրեց նրան էջմիածին և Ուշիի վանքը նրան հանձ-
նեց, Այստեղ ծանոթացավ Պողոս Գիրոմալի լատին կրոնավորի
հետ և նրանից սովորեց լատին լեզուն: Եղբայրը՝ Երևանցի վա-
ճառական Աւետիսը՝ իր վրա վերցրած լինելով Մատթէոս Ծա-
րեցու տպարանը Ամստերդամում (սկսված «1658 թ»), Ոսկանին
հրավիրեց այնտեղ: Հրատարակեց Աստուածաշունչը (1668 թ),
Առաքել Իււրիժեցու Գատուութիւնը (1669 թ), Աղուէսազիրքը
և այլն, ընդամենը 19 գիրք: Այնուհետև Ոսկանը անցավ Լիվոնոս,
ուր տպեց ևս 3 գիրք (1670 թ), ապա Մարսէյլ (1673 թ). բայց
արդեն չգիտանալով պապական գրաքննութեան չարիքներին,
մեռավ Մարսէյլում «1674 թ»: Հայ տպագրութեան ուսկիրա և
մեծ գործիչներից մեկն է. իր ազգականները և իր ծառայողնե-
րը իրանից հետո շարունակեցին իր գործը ավելի հաջողութեամբ
և տպարաններ բացին Մարսէյլ, Պոլիս, Ամստերդամ, Վենետիկ
ևն: Թողել է նաև լատին լեզվով վիճակագրութեան հայ եկեղե-
ցու թեմերի, որի ամփոփումը տալիս է Ազգագր. 2546—9:—Չամչ.
Գ. 660. Չարք. Նոր մատին. 297—329, Առաք. պտմ. 270. Չուղ.

121—2, Այրարատ 181, Ազգագր. 2538—2549, Լէօ, Հայկ. տղ-
Ա. էջ 153—184 (ընդարձակ):

†ՈՍԿԵԱԿ, ար. < հյ. ոսկի բառի կամ անվան փաղաքա-
կանն է:

— 1. Ոսկեակ, ազգական Յովհաննէս (Ք 873) կրոնավորի.
որ գնեց մի հին Աւետարան, 1433 թ.—Չեռ. Վասպ. 204:

— 2. Ոսկեակ կամ Ոսկեկ, իբր իգ. հիշված է 1591 թ.
(Չեռ. Հալէպի, Բ. 7 ր), 1636 թ. (անդ. Ա. 355 ր), 1735 թ.:
(Չեռ. Վասպ. 546), 1779 թ. (Չեռ. Հալէպի, Ա. 358 ա), և 1686
թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Չեռ. Թեեր-
Տր—ՀԱ 1935, 399). վերջինը իբրև փաղաքական ձևը՝ Ոսկեատ
անվան: Ունինք դարձյալ Ոսկիկ 1648 թ. (Չեռ. Նոր-Բայազ.
38 ր) և անթվ. (Թորոս աղբ. Բ. 361):

†ՈՍԿԵԳՈՅՆ, ար. < հյ. ոսկի + ցոյն բառերի (Վաղերի գույ-
նից առնելով):

— Ոսկեցոյն, քեռորդի Կարապետ Դերջանցու, որ օրինա-
կեց Գարոզգիրքը, Հերմոնի վանքում, 1421 թ.— Չեռ. Գեոեքր-
(ՀԱ 1892, 82 ր):

†ՈՍԿԵԹԵԼ, իգ. < հյ. ոսկի + թել բառերից. իբր թե շոսկե-
թել մազերով: այս անունով եղել է մի անհայտ նահատակու-
հի (Արցախ 293 > Նոր վկ. 696):

†ՈՍԿԵԹՈՒՓ, իգ. < հյ. ոսկի + թուփ բառերից. մի անգամ
ունինք հիշատակված:

— Ոսկեթուփ, կին շահնա Յովհաննէսի (1420 թվից առաջ).
—Տաշեան, Ճուց. 666 ր:

†ՈՍԿԵԾԱՄ, իգ. < հյ. ոսկի + ծամ «վարս, մազ» բառերից.
Կեթաղբում: է «Ոսկեծամի կունտ խաչ» տեղանունից, 1104 թ.—
Հայագր. 396: (Բայց կա նաև Տուլրիլի աները, «որոյ անունն
ոսկեծամ թարգմանիւր» 1054 թ. (Չամչ. Բ. 956):

†ՈՍԿԵՀԱՆ, իգ. < հյ. ոսկի + համ բառերից. իմաստը շատ
պարզ չէ. մի անգամ հիշված եմ գտնում 1582 թ. (Manus. brit.
mus. 39 ր, տղ. Ոսկեկան):

†ՈՍԿԵՀԱՏ, իգ. < հյ. ոսկի + հատ բառերից. իբր թե աս-
կու հատը, ճիշտ ոսկու նման: Որ և Ոսկիատ: Կենդանի անուն
է նաև այժմ:

— 1. Ոսկեատ, կին Յովհաննէս քահանայի, որ Սուրբաբի
քաղաքում, Մերուն գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1296 թ.—
Չեռ. Վասպ. 121—2:

— 2. Ոսկեհատ անունով երկու կին հիշված են 1420 թվից առաջ (Տաշեան, Ցուց. 665—6):

— 3. Ոսկեհատ, հիշված է Թէոդոսիայի Ս. Աստուածածին եկեղեցու մի խաչքարի վրա 1472 թ.— Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. էջ 353:

— 4. Ոսկիևատ, կին Ղազարի, ծնողներն են Մեղքիսեթ գրչի, որ Հալէպում, պարոն Ճարահի պատվերով գրեց մի Աւետարան 1478 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 96բ:

— Ավելի ուշ ունինք Ոսկիևատ 1508 թ. (Ձեռ. Վասպ. 634), Ոսկեհատ 1561 թ. (Ձեռ. Կես. ածած. 51ա), 1585 թ. (Ձեռ. Վասպ. 704), 1591 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Բ. 10ա), Ոսկիևատ 1655 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 474), Ոսկեհատ 1660 թ. (Ձեռ. Վասպ. 554), Ոսկուևատ 1693 թ. (անդ 336):

†ՈՍԿԵՆԵՐ, ար. և իգ. < հյ. սսկի+հեր բառերից (սսկեզուէն դեղին մազեր ունենալու պատճառով):

— 1. Ոսկեհեր, հայր Գէորգ կրօնավորի, որ ստացավ Իգնատիոսի Մեկնութիւն Ղուկասու՝ 1363 թ.— Սմբատեանց՝ Երընշակ 228:

— 2. Ոսկեհեր ոմն, իգ. հիշված 1420 թվից առաջ (Տաշեան, Ցուց. 666):

— 3. Ոսկեհեր քահանա, շինեց Ս. Ղազարի տաճարը, որի համար գրել ավեց մի Աւետարան՝ 1492 թ. (Գ. Կարապետեան, Հնգ. յիշատ. Սամաթիոյ 41):

— 4. Ոսկեհեր քահանա ոմն. հիշված 1526 թ.— Ձեռ. Կես. ածած. 70բ):

†ՈՍԿԵՎԱՆ (կամ Ոսկևան), ար. < հյ. սսկի+վա՞ն(ք) բառերից. իմաստը որոշ չէ: Հիշատակված է ԺԳ—ԺԷ դարերում:

— Ոսկևան, կանգնեցրել է մի խաչքար իր և իր ամուսնու հիշատակին՝ Շողազայ վանքի մոտ, 1261 թ.— Սմբատեանց, Գեղարքունի 512:

— Ավելի ուշ հիշատակված ունինք Ոսկևան կամ Ոսկեվան, եղբայր Յովհաննէս վարդապետ. Բրգուտենցի † 1589 (ՀԱ 1937, 210), Սկեվան 1601 թ. (Ձեռ. Վասպ. 794), անթվական՝ Ոսկևան, երեք անգամ հիշված (Ձեռ. Վասպ. 767—8), Ոսկեվան՝ Manus. brit. mus. 25բ:

†ՈՍԿԵՏԻԿԻՆ, իգ. < հյ. սսկի+տիկին բառերից: Գործածված է ԺԳ—ԺԶ դարերում:

— 1. Ոսկետիկին, կին Դաւիթի և մայր Հեթում քահանայի Յովհաննավանից, 1318 թ.— Այբարատ 172:

— 2. Ոսկետիկին կամ Ոսկիտիկին, ղուսար Սիմէոնի և քույր Թովմա (№ 165) Մինասինց նշանավոր գրչի (որ արտագրել է զանազան Աւետարաններ Աղթամարում՝ 1420—44 թվերին). կինն է Սաշատուրի կամ Սաշիկի և մայր Հայրապետ արեղայի, որ Աղթամարում օրինակեց Աւետարանը 1444 թ. և 1490 թ.— Ձեռ. Նոր-Բայազ. 12բ, Ձեռ. Վասպ. 388, 393, Նօտարք 146, Ակինեան՝ Գաւազանագիրք 110:

— 3. Ոսկետիկին, քույր Առաքել եպիսկոպոսի, որ ստացավ մի Յայտաւուրք 1591 թ.— Տաշեան, Ցուց. 568:

† ՈՍԿԵՏՈՒՆԿ, ար. < հյ. սսկի+տունկ բառերից, ինչպես ունինք Նորատունկ, Հիշատակված է ԺԵ—ԺԶ դարերում:

— 1. Ոսկետունկ, «դեռարուսիկ որդի» Զօրայի, որ Կոնթեր գյուղում Երեմիա գրչին գրել ավեց մի Մաշտոց 1474 թ.— Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1926, 339:

— 2. Ոսկետունկ հիշատակված է նաև մի քանի անթվական հիշատակարաններում. այսպես՝ Ոսկետունկ՝ Թորոս աղբ. Բ. 366, Ոսկետունկ՝ Ձեռ. Վենետ. Ա. 492 (1488-ից ուշ) և Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 378 (1548-ից ուշ):

† ՈՍԿԻ, ար. և իգ. < հյ. սսկի բառից, իբր թրգմ. հուն. Χρυσίαις, Χρυσίης, Χρυσίλλαι, Χρυσίς, Χρυσος ևն անունների, որոնք բոլոր ծագում են χρυσός «սսկի» բառից:

— 1. Սսկի, գլխավորն է Ս. Ոսկեանց, որոնք Թաղէոս առաքյալի աշակերտներն էին, ազգաւ հոռվմայեցի, և բնակվում էին Եփրատի ափունքի մոտ: Նահատակվեցին Արտաշէս Բ. Թագավորի օրով (107 թ. ըստ Չամչ. Ա. 343 և Աւգեր. Լիակ. վրք. արբ. Բ. 127):— 84. կթղ. է. Վկ. սուբ. 33. Յայսմ. օգոստ. 27, սեպտ. 19.— Ոսկեանք, սեռ. Ոսկեանց՝ 84. կթղ. է. Ուխտ. Ա. խբ. Վկ. սսկ. 59. Շար. իա, դբ, էջ 459. Տաթև. ձմ. խե. Մ. մաշտ. 326 բ. Ճշ. 72. Գարգ. 691. Ժմ. 947. Յայսմ. օգոստ. 27, սեպտ. 19, նոյ. 1. Առաք. պտմ. 214.— հույն բառով՝ Խաիւսի՝ Յայսմ. սեպտ. 19. Վկ. սսկ. 59, 62.— Գաիւսի՝ Արծր. Ա. Ը.— Գաիւսեանք՝ Սասն. 36.— Ոսկեանց վարքը տես Սոփերք ԺԹ, 59—66 (որ և Թարգմանված է վրացերեն՝ ըստ Մառի): Տես և Հացունի, Կարեոր խնգ. 127—8.— Ոսկեանք ձեռից է առաջացած Ոսկան անունը, որ տես առանձին:

— 2. Սսկի, ղուսար Մուսէ կամ Մովսէս իշխանի Աղուա-

նից, թոռն Եսայի Ապուստոսէի և քույր Գագիկ թագավորի Աղուանից, Կառուցել է մի տաճար Նեխ = 1000 թվին, որի արձանագրութունը տես Բարխուտ. Պատմ. Աղուանից, Ա. 131 և Արցախ, էջ 79—80:

— 3. Ոսկի, կին Խոսրովի և մայր Գէորգ քահանայի, որ Արգելանի վանքում մի Աւետարան գրել տվեց Յակոբ կրոնավորին, 1251 թ.—Ձեռ. Վասսպ. 87:

— 4. Ոսկի, դուստր Յովաննէսի և քույր Աստուածատուր երեցի, որ օրինակեց Աւետարանը, 1327 թ.—Ձեռ. Աղու. = Արք. 1911, 460:

— 5. Ոսկի, կին Վարդանի, որ 1304 թվին գրված մի Աւետարան ձեռք բերեց և կազմել տվեց 1374 թ.—Ձեռ. Վասսպ. էջ 143—4:

— 6. Ոսկի, կին Թումայ անուն անձի. ունի մի ձեռագիր Աւետարան, որ շնորհեցին Վարդան արեղային՝ արսուգրելու նպատակով, Ծպատի անապատում, Թովմա կրոնավորի (№ 96) համար, 1421 թ.—Ձեռ. Վասսպ. 332:

— 7. Ոսկի, դուստր Գօղոս քահանայի և քույր Թումայ եպիսկոպոսի, որ Բուխտանից երկրի առաջնորդն էր 1428 թ.—Նօտարք 90:

— 8. Ոսկի, կին Յոհաննէսի և մայր Մարգարէ (№ 41) բեղմնավոր գրչի, որ գրել է 1441—63 թվերին. մայրը հիշված է այս թվերին՝ Նօտարք 124 և Ձեռ. Վասսպ. 445:

— 9. Ոսկի, կին Յովաննէսի և մայր Սաշատուր քահանայի, որ իր Դաւիթ նորընծայ որդու համար սկսեց օրինակել Աւետարանը, բայց շուտով մեռնելով՝ որդին լրացրեց, Արճէշ 1455 թ.—Նօտարք 177:

— 10. Ոսկի, կին Ստեփաննոսի և մայր Խարիբ խաթունի, որ իր ամուսին Ատոմի հետ մի Աւետարան գրել տվեց Աղբակի Երնկանի գյուղում, 1498 թ.—Ձեռ. Վասսպ. 528:

— 11. Ոսկի՝ իբրև արական անուն հիշված է ավելի ուշ՝ 1526 թ. (և իւր ուստերն Ոսկիին).—Ձեռ. Կես. ածած. 70ա (ցանկի մէջ, էջ 74 ա, սխալմամբ նշանակված է իգական անուն):— Թերևս ար. է նաև Ոսկի 1604 թ. (Ձեռ. Վասսպ. 816), որովհետև բոլոր հարակիցները ար. են:

— 12. Ոսկի՝ իբրև իգական անուն, ավելի խուշ հիշատակված է 1536 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 340), 1585 թ. (Ձեռ. Վասսպ. 699), 1596 թ. (Ձեռ. Թաւր. 76 ա), Ոսկիխարուն 1608 թ. (Ձեռ.

Վասսպ. 831), Ոսկի 1627 թ. (Ձեռ. Թեհր. = ՀԱ 1935, 395), 1656 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 604), 1661 թ. (Տաշեան, Յուլ. 341) և այժմ էլ կենդանի է միայն իբր իգ. անուն:

† ՈՍԿԻՊՈՒԼ, իգ. < հյ. ոսկի + պրս. 𐭪 gul «վարդ» բառերից: Գործածական անուն է այժմ Չանգեզուրում:

† ՈՍԿԻՀԱՏԻԿ, իգ. < հյ. ոսկի + ատիկ բառերից. հիշված է 1631 թ. (Bodleian 139, գրված Ոսկիատիկ). հմտ. նաև Ոսկե-Խաւ. տարբեր է Ոսկիտատիկ:

† ՈՍԿԻՆԱՆԱ, իգ. < հյ. ոսկի + թրք. nānā «մայրիկ» բառերից. հիշված եմ գտնում 1794 թ.—Ձեռ. Արգ. յովհ. էջ 170—171:

† ՈՍԿԻՆԱՐ, իգ. < հյ. ոսկի + արար. 𐭪 nār «կրակ» բառերից, իբր շուկեհուր: Հիշված է 1732 թ. (Ձեռ. Աղու. = Արք. 1911, 317), անթվական՝ Ձեռ. Նոր-Բայազ. 34 բ (ուր ապա դառնում է Ոսկի). կենդանի է նաև այժմ: Տրապիզոնում կա Ոսկի-Ուրեան ազգանունը:

† ՈՍԿԻՏԱՏԻԿ, իգ. < հյ. ոսկի + տատիկ բառերից. մանկիկը նման է եղել իր Ոսկի մեծ մորը: Հիշված է ԺԸ դարում (Bodleian 167).—այլ է Ոսկիատիկ:

† ՈՍԿՈՒՄ, ար. < անշուշտ ոսկի բառից, բայց վերջավորութունը անսովոր է. հմտ. Շահում, Գուլում. ևն. Հիշված է անթվական մի հիշատակարանում՝ Ձեռ. Թաւր. 109 բ:

† ՈՍԱՆ, ար. < հյ. սստան «արքունիք» բառից. հիշված է մի հիշատակարանում, որի թվականն է 9(2?) = 1431?— Rapport Belgique 116:

† ՈՍԱՆԻԿ, ար. < հյ. ոստանիկ «արքունի, սզնվական» բառից. նորահնար անուն էր անցյալ դարում:

† ՈՍՏԻԿ, իգ? < հյ. սստ «հյուր» բառի փաղաքշականից. հիշված է ԺԶ դարում (Ձեռ. Սանաս. 7բ):

† ՈՎՍԱՆԱ, իգ. < հյ. ովսանա «օրհներգութուն» բառից, որ եբրայական փոխառութուն է: Իբրև Մարիամ Աստուածածնի մոր անունը հիշված է Անկ. գիրք նոր կտ. էջ 237—240 ևն, մինչ այլուստ գիտենք, որ նրա անունը Աննա էր: Իբրև իգական անուն հնագույն հիշատակութունը մեր մեջ 1775 թվից է (Տաշեան, Յուլ. 924՝ գրված Յովսանա): Բայց ավելի հնից կա Ովսանեան ազգանունը (տես Յակոբ № 174, վարդապետ Ովսաննացի, Ովսանանց կամ Յովսանանց † 1428 թ): Այժմ գործածական է միայն իբրև իգ. և կրճատ ձևն էլ է Օսան, Օսիկ:

* ՈՎՍԷՆ, ար. < եբր. 𐤕𐤕𐤃 Hoše'a անվան հուն. 'Չոյէ

տառադարձութունից (լատ. Hoseas): Մագուս է եբր. ܘܫܘܝ 13' արմատից, որ նշանակում է օգնել, ազատել, փրկել (Ge-enius 177, 325—6): Այս անունը մեր մեջ գործածված չէ. հիշված կա միայն Յովսէ վարդապետ ոմն, 1809 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 19 Բ), որ եթե վրիպակ չէ՝ փոխանակ Յովսէփ, պետք է հասկանալ Ովսէի Այս անունով հայտնի է 12 փոքր մարգարեներից մեկը:

* ՈՎՐԵՍՏԷՍ, ար. < հուն. Ὀρέστης անձնանունից, որ ծագում է ἔρος «սար, լեռ» բառից և նշանակում է բուն լեռնական: Այս անունով հայտնի են Ագաժիմոնի որդին և ուրիշներ: Մեր մեջ գործածված չէ. կա միայն մի նահատակ, որ տես տակը: Անցյալ դարում հազվագյուտ գործածություն ունեւր Պոլսում:

— Ովրեստե կամ Առեստե, Սերաստացի հայ. քաջ և գեղեցիկ զինվորական էր և ծառայում էր հողովեական բանակում: Աչքի ընկավ իր ճարպիկ զինավարժությամբ: Դատավորը մրցանքի միջոցին նրա ծոցում նկատելով մի խաչ, իմացավ որ քրիստոնյա է: Հավատքը չուրանալու պատճառով չարչարանքով նահատակեց նրան (Դ դար):—Աւգեր. Լիակ. վրք. սրբ. Թ. 508:

* ՈՎՖԱՍԱՐ, ար. < պրս. وڤادار, vefādār «հավատարիմ, խոստմնապահ, հաստատաձիտ» բառից: Անսովոր անուն է: Մի անգամ գտնում եմ հիշված անթվական մի հիշատակության մեջ, որ սակայն 1865 թվից ուշ է:—Ձեռ. Վենետ. Ա. 614:

† ՈՏՆԱՄՈՒՐ, ար. < հյ. ոսն+ամուր բառերից. հիշատակված է միայն մի անգամ՝

— Ոսնամուր, մերձավոր Աւետիս վարդապետ Անեցու, որ նվերներ է արել Հոռոմոսի վանքին և պատարագ ստացել թե իր և թե Ոսնամուրի համար՝ 1250 թ.—Արձ. Շիրակ 24:

* ՈՏՐԻՈՍ, ար. < փռիւզական անուն է. հմմտ. Ὀτρύος, Ὀτρύος թագավոր Փռիւզացոց (ըստ Հոմերոսի Իլիականի): Այս անունով ունինք մեր մեջ՝

— Ոտրիոս եպիսկոպոս Փոքր--Հայոց (հունարեն տառադարձված է Ὀτρύος). իր ընկերների հետ միասին գրեց Լևոն կայսեր (457—474 թ) և ընդունեց Բաղկեզոնի դավանանքը (Տաշեան Ցուց, 109ա): Հմմտ. Ոստրիոս եպիսկոպոս Մելիտինեոյ Հայոց (Սոկր. 420):

† ՈՐԴԵԱԿ, ար. < հյ. սրդեակ բառից, որ որդի բառի փաղաքոսկանն է. հմմտ. Բալա, Որդի անունները:

— 1. Որդեակ, վաներեց Փարպոյ. ստորագրում է այն ձեռ-

նարկին, որ տվին Հունահայերը Աբրահամ կաթողիկոսին՝ խոստանալով հավատարիմ մնալ հայոց դավանանքին «607 թ.—Մելստ. Բ. 1է, Գիրք թղ. խ:

— 2. Որդի երեց կողբեցի, որդի Դաւթի, թոռն Պառաւ երեցի. կողրում ունեցած իր այգին և տունը նվիրել է Արջոյ առիճին, իր իր մոր՝ Թազունու և իր կնոջ՝ Մասսթէի հիշատակին, 1289 թ.—Արձ. Շիրակ 123, Այրարատ 120:

† ՈՐԻԻ, ար. < հյ. սրդի բառից. տես Որդեակ և Որդի:

— Որդի Դիմաքսեան, կուսակից Վահան Մամիկոսեանի. նահատակվեց Խորովակերտի պատերազմում «483 թ.»—Փարպ. հր:

† ՈՐԻԻՔ, ար. < նախորդ Որդի անվան հոգնակի ձևից. գործածական էր Պոլսում, անցյալ դարում. հնագույն հիշատակութունը գտնում եմ 1860 թվին՝ Գերպ. Պատմ. հայոց 388: Հոգնակին առաջացել է ակնարկությամբ «Որդիք Ձեբեղեայ», կամ մանավանդ «Որդիք և թոռունք Լուսաւորչի» ձևերից: Հմմտ. Որդի, Որդեակ, Որդոց:

† ՈՐԻՈՑ, ար. < հյ. Որդի բառի յգ. սեռ. որդի(ւ)ոց ձևից, ակնարկությամբ «Որդուցն Որոտման», ըստ նախորդի: Իբրև անձնանուն գտնում եմ գործածված ժՁ դարում (Տաշեան, Ցուց. 883բ).—Տաշեանը հասարակ անուն է կարծել անուշադրությամբ:

* ՈՐՄՁԻԱՑ, ար. < պհլ. *Ormizd, Hormizd, հպրս. Ahuramazdā «Արամազդ» ձևից:

— Որմզդայ, եպիսկոպոս Փոքր-Հայքի, իր ընկերակից ուրիշ եպիսկոպոսների հետ Լևոն կայսեր (457—474 թ) գրեց թուղթ դավանության Բաղկեզոնի ժողովի (Տաշեան, Ցուց. 109 ա):

* ՈՐՄՁԻԱՏ, ար. < պհլ. *Ormizdāt անունից, որից փոխառյալ է նաև ստոր. Hormizdāt. սրա հպրս. ձևը պիտի լինեւր *Ahuramazdādātā «Արամազդի տվածը» (Հիւբը. 62): Կա օր. Որմզդատ՝ եղբայր Պարսից Պերոզ թագավորի. Hormizdād պարսիկ ոմն քրիստոնյա՝ Ե դար (Justi 10ա):

— Որմզդատ, անծանօթ ոմն, որի քույրը՝ Աննա, Բարթուղիմէոս առաքյալի ձեռքով նշանակվեց իբր Հոգեաց վանքի մեծավարուհի (Ա դար).— սեռ. Որմզդատայ՝ Խոր. պտմ. ածած. 295.—Արմզդայ՝ Հայապ. 53:

* ՈՐՄԻՁԻ, ար. < պհլ. *Ormizd, Hormizd=պրս. اورمزد Urmuzd ձևից: Ավելի ընդարձակ տես Արամազդ: Իբր անձնանուն Պարսից մեջ ունինք Ormuzd Ա. որդի Շապուհի, թողավոր Սա-

սանհան (Շահն. հտ. 5, էջ 317), լտ. Hormisdas, Որմիզդ Բ որդի Ներսեսի, թագավոր Սասանեան (անդ, էջ 336), Որմիզդ Գ (հտ. 6, էջ 68), Որմիզդ Դ. (անդ 437): Գործածված է միայն Ազաթ. 778 իբրև անուն աստուծոյ. «Իբևան գրչի Որմիզդի: Իսկ իբրև անձնանուն՝ այնպես տարածված չէ ինչպես Պարսից մեջ. կա միայն՝

— Որմիզդ (Հորմիզդես), առջնորդ Կոմանայի Երկրորդ Հայոց:— Հացունի, Կարևոր խնդ. 116:

ՈՐՈՋ, ար. ծագումն անհայտ: Կա Որոզիս = լտ. Orosius, Ֆրանս. Orose անունով քրիստոնյա հոգևորականի պատմիչ Եգիպտոսից (Չամչ. Ա. 26).— այլ է հուն. Ὀρσίος արական անունը:

— Որոզ թագավոր Աղուանից. հարձակվեց Պոմպեոսի վրա՝ ազատելու համար ձերբակալված Տրգրան փոքրին, բայց հաղթը վեց (65 թ).— Լէօ, Ա. 422:

* ՈՐՈՆԻԷՍ, ար. ծագումը տես Երուանդ:

— 1. Որոնդես, պարսիկ. փեսա թագավորի Պարսից. սատրապ Հայաստանի, Գսենոփոնի (†352 թ) ժամանակ:

— 2. Որոնդես (իբր հյ. Հրանդ), թագավոր Հայոց, հաջորդ Արզուաւրդի, Սելևկեանց գերիշխանության տակ (247 թ).— Գրգը, Քնն. պատմ. Ա. 79.— Չամչ. Ա. 130 դնում է Ն. Գ. 284 թ. և տալիս է նրան 45 տարի իշխանություն, այն է մինչև 239 թ. (Չամչ. Ա. 207):

ՈՐՈՏ, ար. (ընթերցվածը անստույգ է, ուստի ծագումն էլ անհայտ):

— Որոտ, թոռն Շահլորի, հիշվում է իբր վկա Քեթևանի արձանագրության մեջ, 1274 թ.— Manus. brit. mus. 295 ա: Միսական 232 բ և Օրբելեան, հրատ. 1911, էջ 418 դնում են «Որոտշահ՝ Լորայ թոռն»։ Իսկ տպ. Մոսկուա 1861, էջ 306 այս տողը չունի:

ՕՐՈՒԹԻՏ հայ, որ Արշակի հետ գնաց Krates և Ismenodoros փրկիստփաների մոտ (290 թ!):—Justi 234բ, որ մեկնում է իբրև իրան. hu «գեղեցիկ»+պրս. ridak «տղա, երիտասարդ»։ [Կարելի էր բառը ուղղել Ὀρόντης, բայց նույն անունով կա նաև մի պարսիկ կուսակալ Մարդիկեում]:

* ՈՒԱՍՂԱՅ, իգ. < արաբ. واصل vāsila «սիրածին միացած (կին)»: Մի անգամ հիշատակված է՝

— Ուասլայ խաթուն, հիշված է մի խաչքարի վրա՝ Արգաւզի վանքում, 1304 թ.— Խաղբակեանք 42, Սիսական 118:

ՈՒԶ, ար. ծագումն անհայտ: Մի անգամ ունինք

— Ուզ, Շիրանշահեան տոհմից, իշխան Մեծկողմանց, հայր Հասանի, որ Կեսարիայից բերել տվեց մի Աւետարան և նվիրեց Ճղիշէ Առաքյալի վանքին 1266 թ.— Բարխոււ. Պատմ. Ազոււտից 145, Արցախ 227:

† ՈՒԶԻԿ, իգ. < հյ. ուզել բայից. իբր թե «ուզելու, սիրելի, սիրված»: Մի անգամ ունինք՝

— Ուզիկ, կին Տարօնեցի, նվիրատու ձեռագրի, 1204 թ.— Հայասպ. 450:

* ՈՒԶՈՒՆ, ար. < թրք. وازون uzun՝ «երկար» բառից (եթե սակայն մականուն չէ): Հիշատակված է մի անգամ 1578 թ. (Ձեռ. Սեր. = ՀԱ 1925, 472):

† ՈՒԼԻԿ, իգ. < հյ. ուլ բառի փաղաքշականն է: Գործածական է այժմ գյուղական վայրերում:

* ՈՒԼԻԶԱՆ, ար. < թրք. اوله ulu «մեծ, բարձր» բառից + ան փաղաքշականով: Հիշված է մ գտնում 1633 թ. (Ձեռ. Վասպ. 882—3):

* ՈՒԼՈՒ, ար. ծագումը տես նախորդը. մի անգամ հիշված է 1577 թ.— Ձեռ. Վասպ. 687: Ավելի հնից ունինք՝

— Ուլու, կին. Պարոնի, որ նորագեց Բագնայրի նշանավոր Աւետարանը 1308 թ.— Սաղբակեանք 15:

* ՈՒԼՈՒԲԱԲ, ար. < թրք. اوله ulu «մեծ» + بابا «հայրիկ» բառերից: Երևի անձնանուն էր, որից առաջացել է Ուլուբաբան ազգանունը (Կովկաս): Իրոք էլ ունինք՝

— Ուլուպապ, որդի Նուրիճանի, որ Ազուլիսում, Գրեզոր արևդային գրել տվեց մի Յայսմաուրք, 1481 թ.— Սմբատեանց՝ Երնջակ 299:

* ՈՒԼՈՒԲԷԳ, ար. < թրք. اوله ulu «մեծ» + beg բառերից, իբր «մեծ իշխան»։ Իբրև ար. անձնանուն գործածական է նաև թաթարների մոտ: Այսպես՝ հայտնի է Ուլուբեկ (թրք. اوله ulu = թթր. اوله ulu), որդի Շահուսխի և թոռն Լենկթիմուրի. նախապես Սմրղանդի խանն էր, ապա նստավ Խորասան և եղավ թագավոր Պարսից՝ 1437 թ. (Չամչ. Գ. 470): Մեր մեջ հիշատակված է ԺԳ—ԺԷ դարերում:

— 1. Ուլուբեկ, հիշված է Շամախու Վանքաշէն գյուղի մի դամբանի արձանագրության մեջ 1299 թ.— Բարխոււ. Ազուլու Կրկեր 204—6:

— 2. Ուլուբեկ, որդի Մէհլիսի, թոռն Ջալալի, կալված է

նվիրել Գանձասարի վանքին 1407 թ. և վկա է կանգնում 1458 թ.—Շահխաթ. Ա. 210> Նոտարք 25, Զալալ. Բ. 244 >Նոտարք 187, Շահխաթ. Բ. 374:

— 3. Ուլուպակի, փեսա Խզրշահի, որ Գեսարիայում Յովհաննէս Երզնկացուն զրել տվեց մի Աւետարան, 1476 թ.—Rapport Belgique 34:

— Ավելի ուշ հիշատակված ունինք Ուլարեգ 1504 թ. (Տաշ-եան, Ցուց. 55), 1507 թ. (Կամենից 161), 1519 թ. (Բարխոււ-Ազվանից երկ. 10), անթվ. (Քոսեան, Հայք ի Չմիւռն. Բ. 16), 1626 թ. Սիսական 144 և Ձեռ. Դաղեան, Բ. 32 բ (զրված է Յուլուպակի, յուլուպիկի):—Այլ ոմն † 1680 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազէջ 25 բ):

* ՌԻԼՈՒԻԻԲԻՔԱ, իգ. <Քրք. մձ ulu + ԲՔր. «: bika «տի-կին» բառերից: Հիշատակված է մի անգամ Ձեռ. Վենետ. Բ. 86Գ, Ուլուպիքա ձեռք, առանց թվականի:

* ՌԻԼՈՒԽՈՒՆ, իգ. <Քրք. մձ ulu «մեծ» + խաթուն բա-ռերից, իբրև «մեծ տիկին», ինչպես նախորդը: Հիշատակված է ԺԴ—ԺԸ դար:

● — 1. Ուլուխաթուն, կին Հոովմ երեցի. մի այգի է նվիրել Ուշիի Ս. Սարգիս վանքին, 1329 թ.—Արձ. Այրարատ 181, Շահխաթ. Բ. 119:

— 2. Ուլուխաթուն, կին Բաներգէսի. ծնողներն են Ասատու-ձատուր և Յովհաննէս եղբայրների, որոնք ազատեցին գերի-ընկած մի Աւետարան և նվիրեցին Տկուց վանքին 1422 թ.—Նոտարք 69:

— 3. Ուլուխաթուն, գուսար Գեսարու քահանայի և երիցա-կին հանգուցյալ Աւետիք քահանայի (№ 66, որ ոչ թե իբ տա-ներից քահանան էր, այլ իբ ամուսինը), որի հոգու համար գնեց Կաֆայում մի Աւետարան 500 սլիտակի, 1437 թ.—Ձեռ-Սեր.—ՀԱ 1926, 238:

— 4. Ուլուխաթուն, կին Սողոմոնի. ծնողներն են Սարգիս արեղայի, որ ստացավ ու նորոգեց մի հին Աւետարան 1444 թ.— Ձեռ. Վասս. 112 (Լալայեանը երկու հիշատակարան իրար է խառնել):

— 5. Ուլուխաթուն, դուստր էախշահի և քույր Խոնաքար տիկնոջ, որ Խորոտկայ վանքում զրել տվեց Աւետարանը, 1490 թ.— Ձեռ. Նոր-Բայազ. 23 ա:

— 6. Ուլուխաթուն, պարոն! (տխաղոս է) նորոգեց Գեսա-

զէնի նշանավոր Աւետարանը 1497 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 45, 61:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Ուլուխաթուն 1545 թ. (Արձ. Սրսական 111), 1563 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ 49 բ), 1575 թ. (Ձեռ. Վասս. 690), 1578 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 438, Կամենից 164), անթվ. (Ձեռ. Թաւր. 43 ա). ԺԸ դար (Bodleian 167):

* ՌԻԼՈՒԽԱՆ, ար. <Քրք. մձ ulu «մեծ» + خان բառերից, իբր «մեծ իշխան»: Հիշատակված է մեր մեջ ԺԶ—ԺԷ դարերում: Այսպես Ուլուպան իգ! 1525 թ. (Ձեռ. Վասս. 417), Ուլուխան 1653 թ. (Սմբատեանց, Գեղարք. 620), 1654 թ. (Bodleian 117), 1655 թ. (Բարխոււ. Աղուանից երկ. 192), 1656 թ. (Շահազիզ, Հին Երևանը 88), 1659 թ. (Արցախ 241), 1674 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 46 բ), 1699 թ. (Ձեռ. Սեան. 17 ա), բոլորն էլ ար. բացի առաջինից:

* ՌԻԼՈՒԽՈՒՆ, ար. <Քրք. մձ ulu «մեծ» + արս. «: xāje, xoja «խոջա» բառից: Իբրև անձնանուն հիշված է ԺԵ և ԺԶ դարերում:

— 1. Ուլու խոջա, որդի Աւետիսի և հանգուցյալ եղբայր խոջա Միրիջանի, որ Աղթամարում զրել տվեց մի Աւետարան, 1493 թ.—Ձեռ. Վասս. 520:

— 2. Ուլուխոջա, որդի նույն խոջա Միրիջանի, 1493 թ.— Ձեռ. Վասս. 520:

— Ավելի ուշ է Ուլուխոջա 1580 թ.—(Ձեռ. Վասս. 32): ՌԻԼՈՒՍ, ար. և իգ. ծագումն ինձ անհայտ. հիշատակված է Ուլուս ոմն սարկավագ 1577 թ. (Ձեռ. Վասս. 687) և Ուլուս իգ. 1581 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 32 ա): Սրանից է նաև՝

— Ուլուսիք, որդի Ջումա Բ-ի, Գոռեանց ցեղից, հիշված է 1476 թ.—Խաղրակեանք 236:

* ՌԻԼՈՒՍՈՒԼՔԱՆ, իգ. <Քրք. մձ ulu «մեծ» + արաբ. سولتان բառերից: Հիշատակված է ԺԷ դարում (Մատ, Ամառն. ուղև. 87):

† ՌԻԽՏԱՆԻՍ, ար. <Եյ. ուխտ բառից, բայց անհայտ է -տեխս վերջավորութունը:

— 1. Ուխտեան, վանահայր Դարունից վանքի, ստորա-գրում է այն ձեռնարկին, որ եպիսկոպոսներն ու վանահայրերը ավին Աբրահամ կաթողիկոսին «607 թ.—Գիրք թղ. 151 (Գիրք թղթոցում չկա. բայց հիշում է Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Գ. 20 ա. անշուշտ հանել է մի ուրիշ անտիպ աղբյուրից):

— Ուզտիկով, հայրն է Ապրելի, որ մի խաչ է գնել ու հաստատել Արցախի Կուսապատ գյուղի եկեղեցու դռան վրախը՝ 1241 թ.—Արցախ 216:

* ՈՒՄԱՄ, իգ. <արաբ. ۱۰۱ umam «ժողովուրդներ» բառից, որ անկանոն հոգնակին է ۱۰۱ ummat «ժողովուրդ, ազգ» բառի: Մակայն այս անունը կրճատ ձևն է Սքրլումամ «տիկին ազգաց» անվան, որ տես առանձին: Ումամ հիշատակված եմ գտնում մի անգամ 1672 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 62):

* ՈՒՄԲԻԿ, ար. կրճատ ձևն է Ումբիշատ անվան, որ տես: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված անթվական մի հիշատակաբանում (Ձեռ. Վասպ. 393), ուր քիչ հետո նույնը գտնում է Ումիրշատ:

* ՈՒՄԲՐԻՇԱՏ, իգ. <արաբ. ۱۰۲ umr «կյանք» բառից, որ մեր բարբառներում նաև ումբր ձևն է ստացած: Բարդության երկրորդ եզրն է շատ, որ կարելի է հասկանալ թե հյ. շատ (ինչև Արեշատ) և թե պրս. ۱۰۳ šād «ուրախ»: Ուրեմն բառը նշանակում է «կյանքը շատ, երկար» կամ «կյանքն ուրախ»: Հիշատակված է Ամիրա. անգ. էջ 624 հիշատակարանում և Կամենից 174 Վալպիշատ ձևով, 1617 թ. իսկ անթվական մի հիշատակարանում էլ (Ձեռ. Վասպ. 393) Ումիրշատ, ուր նույնը կրճատ ձևով գրվում է նաև Ումրիկ (տես նախորդը):

† ՈՒՄԻԿ, ար. <միջ. հյ. ումեկ, ժղ. ումիկ «հույս» բառից, որ իմ Գւ. բառարանում գրել եմ փոխառյալ պրս. ۱۰۴ umīd հոմանիշից. բայց հայտնի չէ թե ինչպես ը կարող էր դառնալ կ: Ումիկ, Ումեկ, Ումեկ ձևերով գործածված է իբրև անձնանուն ժԳ—ժԵ դարերում: Սրանից է Ումիկեան ազգանունը (Տփղիս):

— 1. Ումիկ կամ Ումեկ, որդի Ճարի, բարեզործ հարուստ հայ վաճառական, որ ազատվելով Կարնոյ կոտորածից, հաստատվեց Տփղիսում: Կոչված է մեծ պարոն: Եղավ հայր Վրաց Դաւիթ թագավորի, և թաթարաց խանից պատիվ ստացավ: Թաթարները կոչում էին նրան Ասի: Տփղիսում շինել է Մայրանի Ս. Փէորդ հայ եկեղեցին՝ 1251 թ. 40,000 դուկատով գնել է Գետիկ վանքը 1242—50 թ.: Իր առաջին կինն է թագուհի (№ 10), իր երկրորդ կինն է Մամախաթուն՝ ղուստր Հասան Ջալալ Դոյա իշխանի Խաչենոյ. իր որդիներն են՝ Ճար, Գարիմաղին և Վախթանկ: Մեռել է 1267 թ. ըստ Օրբ. ժմ. 26.—Ումեկ՝ Գիր. ծե:—Ումեկ Անանուն ժմ. 21, 24. Վրդ. ձը.—Ումեկ՝ Երզն. երկն. յոջ.—Ումեկ Արձ. 1280 թ. (Շահխաթ. Բ. 373), Ումիկ՝ Արձ. 1283 թ. (Շահ-

խաթ. Բ. 367—8, Արցախ 350 և 353, Ազգագր. հանգ. ժ. 25, 28 և 35).—սեռ. Ումիկայ՝ Երզն. երկն. յոջ. Յովսէփեան՝ Նիւթեր և սւս. Ա. 7—9. Արձ. Սմբատեանց՝ Գեղարք. 174:

— 2. Ումեկ, ազգական Բաւուսն միայնակյացի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1330 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 770:

— 3. Ումեկ Խանակահի, ազգական Ներսէս վարդապետ Սասնեցու, նվիրատու ձեռագրի 1332 թ.—Հայասպ. 546:

— 4. Ումեկ՝ պարոն, հայրն է պարոն Վախթանկի, որ մեռել է Եղեգիսում 1344 թ.—Սիսական 149:

— 5. Ումիկ, հայր Խոսրովշահի, որ Բարբրդում ստացավ մի հին Աւետարան և նորոգել տվեց՝ 1346 թ.—ՀԱ 1926, էջ 344:

— 6. Ումեկ քահանա, կինն է Մինայ. ծնողներն են Աւետիք քահանայի, որ Բարսեղ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան 1480 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 68 ր:

— 7. Ումիկ, հիշված է նաև անթվական, բայց բավական հին մի արձանագրութայն մեջ՝ Ազգագր. հանգ. է, 338—9:

* ՈՒՄԻՏ, ար. <պրս. ۱۰۵ umīd «հույս» բառից: Իբրև անձնանուն հիշատակված է ժԴ—ժԸ դարերում: Սրանից է Ումուտեան ազգանունը՝ Սիսական 454 ա (թրք. umud հոմանիշից):

— 1. Ումէտ, տանուտեր Հայոց Իլվոփի. եղբորը՝ Անպէտի հետ գնացել էր Սիս, 1388 թ.—Ալիշան, Կսմենից, էջ 11:

— 2. Ումիտ, հիշված է Շամախու Առուշանայ շէնի Ճղպորի գերեզմանատան մեջ մի դամբանի վրա, 1499 թ.—Բարխուտ. Աղուանից երկ. 202—3:

— Ավելի ուշ հիշատակութուններ են Ումիտ 1545 թ. (Արցախ 139), Ումէտ 1576 թ. (Ձեռ. Սեբ.=ՀԱ 1925, 470), Ումիտ օղու Սիմոն եպիսկոպոս 1730ական թ. (Գալէմբեարեան, Կենսագր. Սարգ. եպս. 180), Ումիտ 1757 թ. (Քոսեան, Հայքի Զմիւռն. Ա. 311, տապանաքարի վրա):

* ՈՒՄՐԻՉԱՆ, ար. <արաբ. ۱۰۶ umr «կյանք»+պրս. ۱۰۷ jān «հոգի, հոգակ» բառերից: Հիշատակված է ժԶ—ժԸ դարերում: Այսպես՝ Ումրիչան 1549 թ. (Ձեռ. Վասպ. 652), 1554 թ. (Ձեռ. Վասպ. 98), Ումրիչան 1606 թ. (Ճանիկեան, Հնուք. Ակնայ 85), Յումրիհան 1683 թ. (անդ 96), 1730 թ. (անդ 82):

* ՈՒՆՃՈՒԲԷԿ, ար. <թրք. ۱۰۸ inju «մարգարիտ»+beg բառերից: Հիշված է մի անգամ ժԵ դարում: Ավելի հիշող տես Խշիբէկ:

— Ունճուբէկ, մերձավոր կամ ազգական Շիրազմամայի, որ

նորոգել ավեց մի հին Աւետարան 1470 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 356:

— Ավելի ուշ Ունջուրեկի ձևով՝ 1569 թ.—Ձեռ. Վասպ. 671:

ՈՒՇԻԱՆ, ար. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշված է 1549 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 445:

ՈՒՋԱԼԲԷԳ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է Զիրախյուս գյուղի (Վայոց ձոր) անթվական մի դամբանի վրա (Սխառական 108):

† ՈՒՌԻՋԱՆ, ար. <հյ. ուրի ծառի անունից+ջան փառաքշականով. հիշված է մի անգամ 1749 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 14 ր):

ՈՒՌՆԱՅՐ, ար. (Justi 334 ա մեկնում է հյ. ուռն+այր բառերից. իբր թե «մուրճով գինված մարդ». հմմտ. պհլ. kōrīn, արաբ. 'amūd):

— 1. Ուռնայր Ա. Թագավոր Աղուանից. Գարսից Շապուհ Թագավորի քեռայրն էր. եկավ Հայաստան, քրիստոնյա դարձավ, մկրտվեց Հուսաւորչից և քրիստոնեությունը տարածեց Աղուանքում.—Կղկնտ. Ա. ք-ժա. Կիր. ք. Թղթ. դաշ. 15. Անան. ապստ. 136 ք. Մխ. այրիվ. 23, 60.—սեռ. Ուռնայրի՝ Կղկնտ. Ա. թ, ժա. Կիր. ք. Անան. ապստ. 136 ա. Օրբ. ծա:

— 2. Ուռնայր Բ. Թագավոր Աղուանից. հաջորդեց Վաչէ Ա.ին. Գարսից հետ միացած ճակատեց Հայոց Գաղ (368—374 թ) Թագավորի դեմ. գերի բռնվեց Մուշեղ Մամիկոնեանից, որ վեհանձնաբար ազատ արձակեց նրան.—Բուզ. Ե. դ, Ե, լե. Ոոր. Գ. լէ. Մեսր. եր. 70, 81. Կղկնտ. Ա. ժգ, ժե.—սեռ. Ուռնայրի՝ Բուզ. Ե. դ, Ե. Կղկնտ. Ա. ժգ. Մեսր. եր. 79:

— 3. Ուռնայր, անհայտ ոմն, որ շինել է Մելիտինէ քաղաքը (ըստ Այս են քաղաքք և շինողք նոցին ZAPh 1, 190):

* ՈՒՌՈՒՄԲԷԳ, ար. <թրք. روم rum (ժղ. ուռում) «հուլյն» + beg բառերից, իբր «հունական իշխան». հիշված է մի անգամ 1619 թ. (Տաշեան, Ցուց. 970): Հմմտ. Թաքարեկի, Խրմալի (=Խրիմբէկ), Գուրգիբեգ, և այլն:

* ՈՒՌՈՒՄՇԱՆ, իգ. <թրք. روم rum (ժղ. ուռում) «հուլյն» + պրս. 𐭮𐭲 šān «Թագավոր» բառերից: Մի անգամ ունինք՝

— Ուռումշայ, բարեպաշտ կին, շուր սակաւ ինչ արծաթով օգնական» եղավ արծաթապատ կազմել տալու համար Մշոյ Ղազարու կամ Առաքելոց վանքի մի հին Աւետարանը, որ կազմեց Կարապետ Բաղիշեցին, 1496 թ.—Ակիւնեան, Մատեն. հետադ. Դ. 312=ՀԱ 1937, 320:

* ՈՒՍՆՈՒ, իգ. <թրք. اوسلو uslu «խելոք, խելացի». գործածված է ժՅ դարում. ըստ Թէոդիկ, Գոյսի հայեվարը, էջ 1740 գործածական է եղել հին ժամանակ Գոյսում՝ Ուսուլ ձևով: Տես և Ուսլում և Ուսլում:

— Ուսլու, դուստր Անդրէասի և քույր Մեծխաթունի, որ Երզնկայում գրել ավեց մի Աւետարան, 1431 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 663:

* ՈՒՍՆՈՒՐԷԿ, ար. <նախորդ Ուսլու բառից+beg. ավանդված է ժԳ և ժՉ դարերից:

— 1. Ուսլու բեկ, որդի (հոգեորդի) Սիմէոն արքեպիսկոպոսի, որ էր առաջնորդ Մալաթիայի, 1254 թ.—Քորոս աղբ. Ա. էջ 327:

— 2. Ուսլուպի 1502 թ. (Ձեռ. Սեբ.=ՀԱ 1925, 375):

* ՈՒՍՆՈՒՅԱԹՈՒՆ, իգ. <նույն Ուսլու անունից+խաթուն: Հիշատակված է ժԴ և ժԵ դարերում:

— 1. Ուսլու խաթուն, կին տանուտեր (Չ)ատար Մկրտիչի, 1327 թ.—Ձեռ. Ազուլ.=Արբտ. 1911, 461:

— 2. Ուսուլ!խաթուն, կին Ամիր Սարգսի և մայր էվատշայի, որ Ոստանում ստացավ մի Աւետարան 1428 թ.—Ձեռ. Վասպ. 355:

* ՈՒՍՆՈՒՄ, իգ. <նույն Ուսլու անունից+թրք. m ստացական հոդով, իբր «խելոք»): Հիշատակված է ժԵ դարում:

— Ուսլում, դուստր Թուլուխի և քույր Յովհաննէս (№825) քահանայի, որ Վանում գրել ավեց մի Աւետարան 1422 թ.—Նոտարք 69:

— Անհայտ թվականով՝ Ձեռ. Վասպ. 416:

* ՈՒՍՆՈՒՄՇԷԳ, իգ. <նույն Ուսլու բառից+արաբ. مے melek «հրեշտակ». գործածված է ժԴ—ժԵ դարերում: Տես և Ուսլումնիէ:

— 1. Ուսլումնիէ, հարսն կամ քեռեկին Յակոբ սարկավազ գրչի, որ օրինակեց Կիւրդի Կոչումն ընծայութեան, շուրջ 1358 թ.—Ձեռ. Թաւր. 28 ր:

— 2. Ուսլու (մելիք), դուստր Մկրտիչի և քույր Ստեփանոս միայնակեացի, որ Ազթամարում գրել ավեց Ճառնատիրը՝ 1389 թվին.—Ձեռ. Ազուլ.=Արբտ. 1911, 759, 764:

— 3. Ուսլու մելիք, սանամայր Մկրտիչ քահանա Արճիշեցու, որ գրել ավեց մի Ճառոց, 1441 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 223:

— 4. Ուայու մէլիք, կին Ամիրբէկի, որ Արճէշում գրել ավեց մի Աւետարան, 1456 թ.—Ձեռ. Վասպ, 424:

* ՈՒՍԱՆՆԻ, իգ. (հոլովված է սեռ. ՈւայուՅիմ), նույն է Ուայու անվան հետ, և ավելորդ հավելվածով:

— 1. Ուայուց, դուստր Յովհաննէսի և ջուլբ Վարդան կրօնավորի, որ Աղթամարում գրել ավեց մի Աւետարան 1420 թ.—Ձեռ. Վասպ. 322:

— Հիշված է նաև 1521—29 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 382) և Անկ. գիրք հին կա. 364 (թվականն անհայտ):

* ՈՒՍԱՆՆԻՄԵԼԻՔ՝ տես ՈւայուՄելիք:

— 1. Ուայուց մէլիք, դուստր Իզդիշի և կին Ասոմ քահանայի, որ Աղթամարում Գրիգոր քահանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1454 թ.—Ձեռ. Բուլգ. (ՀԱ 1937, 580):

— 2. ՈւայուՄելիք, կին Յովհաննէս ասնուտերի, որ Մուկաց Փառավանքում գրել ավեց մի Աւետարան 1455 թ.—Ձեռ. Վասպ. 422:

* ՈՒՍՈՒՓ, ՈՒՍՈՒՏ. այս ձևերը գործածված են ուշ ժամանակ. օր. այս երկու ձևով միասին՝ անթվ. Ձեռ. Վասպ. 440: Ավելին տես Յովսէփ:

ՈՒՏՈՅ, ար. ծագումն անհայտ:

— Ուտոյ, քրեպիսկոպոս Աղուանից, անգամ Աղուէնի ժողովի. ժամանակակից Վաչագան Գ բարեպաշտի (Չ գար):— «Անանիա և Սահակ և Ուտոյ քրեպիսկոպոսք». այսպես ունի հրատ. էմիլի. իսկ տպ. Շահնազարեան առնում է իբր անգանուն և գրում է. «Անանիա և Սահակ՝ Նուտոյ քրեպիսկոպոսք»:

† ՈՒՐԱՆ, ար. < հյ. ուրախ բառից. հմմտ. հյ. Ջուրք, պրս. Բ. Xurram, հուն. Իլարիոն հոմանիշ անունները: Մի անգամ հիշված է անթվական մի հիշատակարանում, որ ավելացրած է 1441 թվին գրված մի ժամագրքում (Ձեռ. Թաւր. 59 ա): Մրտնից է Ուրախեան ազգանունը:

ՈՒՐԱՅԻԼ, ար. անստույգ անուն. մի անգամ հիշատակված է 1740 թ.—Ալլոյաճեան. Պատմ. հայ Կես. Բ. 1896:

ՈՒՐԱՆՇԱԼ, ար. ծագումն անորոշ. (Ալիշան ուզում է կարգալ Միրամշահ, որով այս անստույգ անունը ջնջվում է): Մի անգամ ունի՞ք՝

— Ուրամշահ, հայր Խուրշիթի, որ մի հող է նվիրել Ս. Մամաս վանքին 1391 թ.—Արձ. Մխակահ 163:

† ՈՒՐԱԹ, ար. < հյ. ուրքաթ օրվա անունից. հմմտ. Շարքաթ և Կիրակոս անձնանունները. կազմված է թարգմանաբար հուն. Պարասիլի անունից. հմմտ. Յայսմ. յունիս 16. «Բոյբ իբր Պարասիլի, որ է Ուրքաթ» (սրբուհի Աղեքսանդրացի):

— Ուրքաթ երեց Այրմանուշաց, անգամ Աղուէնի ժողովի, Վաչագան Գ թագավորի օրով (Չ գար).—Կղկնտ. Ա. իգ. Կանոն. 192 (Տաշեան, Յուց. 653 բ գրում է «Ուրքաթայր՝ Մանուչէից երեց»):

† ՈՒՐԱԹԻԿ, ար. < նախորդի փաղաքականից. հիշված է մի անգամ անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 242):

* ՈՒՐԴՈՒ, իգ. < հնգ. Ուրդու բառից, որով կոչվում է Հինդուստանի լեզուն: Մի անգամ հիշված է անթվական մի հիշատակութայն մեջ, որ սակայն 1421 թվից ուշ է (Ձեռ. Վասպ. էջ 363):

Ուրուշան տես Ռուշան:

ՈՒՐՏՈՒՐՏԱՅ, իգ. ծագումն անհայտ:

— Ուրտուրիտայ կամ Ուտուրտա, կին պարոն Սէնոպ Սահմադինի, որ գնել է Մրենը և վերացրել հացի ու խաղողի հարկերը, 1284 և 1288 թ.—Արձ. Շիրակ 140:

ՈՒՓԻՐԱ, իգ. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշատակված է ԺԳ դարում՝

— Ուփիրա, կին Շիրին Երզնկացու և մայր Յովհաննէս սարկավազ գրչի, 1266 թ.—Տաշեան, Յուց. 552:

ՈՒՔԱՆ, ար. ծագումն անհայտ: Հիշատակված է Ժ—ԺԳ դարերում: Որից Ուքանանց ազգանունը՝ հիշված 1283 թ. Յովհաննավանքի մի արձանագրութայն մեջ՝ Ջքր. պտմ. Գ. 19, Այրաբատ, էջ 170:

— 1. Ուքան, հիշված է 996 թվին՝ Հաղբատի մի արձանագրութայն մեջ. սրա որդիներից (Ուքանի որդեացէն) հողեր է գնել Միթվասան (Ն 1) արքայորդին և նվիրել Հաղբատի վանքին 996 թ.—Արձ. Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 23:

— 2. Ուքան, հայր Սմբատի և պապ Նաջմադինի. վերջինիս որդիներն են Սմբատ և Վահրամ. երեքով միասին գերեզմանասեղ են գնել Հաղբատում, 1211 թ.—Արձ. Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 57, Ազգագր. հանդ. է, 405: (Թերևս սա է «Սմբատ որդի Ուքանայ» անթվական գերեզմանը՝ Հաղբատում. տես Բժշկեան, Ճանապ. ի Լեհ. 80, Երզնկ. անդ 22—23):

— 3. Ուքան, պարոն, Պապքանի հետ գրամով օժանդակեց

մագաղաթ գնելու և նկարագրողու այն Աւետարանը, որ օրինակեց Հայրապետ քահանան, Սեբաստիա 1211 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 12 ք. Շողակաթ 198: (Պապքան անվան հետ միացյալ հիշատակությունը նույնացնում է Ուքան № 8-ի հետ, եթէ թվականի տարրերությունը չխանգարի):

— 4. Ուքան, որդի Քուրդի Ուքանանց, եղբայր Սմբատի և հայր Դաւթի: Իր եղբայր Սմբատի հետ շինել է Հաղբատի մի եկեղեցին, որ Քուրդն էր սկսել, բայց չվերջացրած մեռել էր: 1220 թ.—Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 45, 58:

— 5. Ուքան, իշխում էր Արցախի Զրաբերդ գավառում, Փախրադինի ամիրայության ժամանակ, 1260 թ.—Արձ. Արցախ, էջ 222:

— 6. Ուքան մանուկն Հասանայ, Խաչենի իշխան Հասան-Ջալալ-Տօլայի ցեղից, հիշված է 1249 թվի արձանագրության մեջ՝ Արցախ 189=Արրտ. 1896, 234: Նման է արդյոք՝

— 7. Ուքան, որդի Հասան-Ջալալ-Տօլայի, որ նահատակվեց 1261 թ. և եղբայր Աթաբակի.—Բարխուտ. Պատմ. Աղուանից, Ա. էջ 143, 203:

— 8. Ուքան Քարիմագին, եղբայրն է Պապքան Վախրագին. երկուսն էլ որդիք Սարգսի և Թոռն Հազոյն! սրանց հարսն է Դապտայ խաթուն, որ է կին Մերչոյի. նվերներ են արել Խաչենի Մեծարանց վանքին 1252 թ. (գրված Ուքան). միասին շինել են Շիրակի Կարմիր վանքը 1271 թ. և կայվածներ նվիրել Հոռոմոսի վանքին 1274 թ.—Արձ. Շիրակ 170, 173, լավագույնը Ոստան 1911, 234, Բանասէր 1901, 136, Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 13 ք.—Հմտ. Ուքան № 3:

— 9. Ուքան (կամ Զուրջին Ուքան), որդի Վասակի և եղբայր Հասանի (№ 47), որ նրա հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Արցախի Դահրա գյուղում, 1276 թ.—Արձ. Արցախ 156:

— 10. Ուքան, որդի Վասակի և եղբայր Վահրամ սպարապետ Շահուռնեցու. շփոթելով Վահրամի Ուքան անուն որդու հետ՝ չի հիշատակում Սիսական 116 հյուպարուսթյան մեջ: Ըստ իս պետք է գտնադանել իրարից: Արձանագրությունն ասում է. «...Վարհամայ որդւոյ Վասակայ Թոռն մեծին Մագիստրոսի և բարեպաշտունւոյ Սանդատոյ ամուսնոյ իւրոյ և Կեղեցիկ պտղոյ ճոցա Ուքանայ և քաջազարին և մեծ սպարապետին Վարհամայ և քրիստոսասէր մաւրն իւրոյ Մամքանայ և բարետունիկ աւրիորդ ամուսնոյ իւրոյ Գոնցային... և զարմիցն իւրեանց Ուքանայ, Հա-

սանայ: Ասելով պտղոյ նոցա Ուքանայ և Վարհամայ, ենթադրում է որ երկուսը եղբայր են. ապա հիշում է Մամքան մորը, ապա կնոջը՝ Գոնցային և ապա միայն զարմիցն՝ Ուքանայ, Հասանայ: Պատարագներն էլ հիշելիս՝ Ուքանին (եղբորը) տալիս է 4 պատարագ, Մամքանին (մորը) նույնպես 4, իսկ Հասանին չկա, ուրեմն մյուս որդուն՝ Ուքանին էլ չկա: Սրանից կարելի է հետևեցնել որ Մամքանը և եղբայր Ուքանը մեռած էին 1283 թվին, իսկ Հասան և Ուքան (որդին) կենդանի—Արձ. Սիսական 114, Արրտ. 1889, 322:

— 11. Ուքան, որի դուստրն է Արուս խաթուն՝ կին Հասանի (Տայիր), † 1283 թ.—Այրարատ 253:

— 12. Ուքան, հայր Քաջերի (№ 3—4. որոնք պետք է միացնել), որ էր կին Հասան կամ Ամիր-Հասան Ա սպարապետի հայոց, որդւոյ Պոռչի՝ մեծ իշխանին Խաչենի, որ † 1292 թ. հիշված է 1300—7 թվերին.—Սիսական 121, Այրարատ 269:

— 13. Ուքան, որդի Վահրամի, Շահուռնեցի տեր, հոգեր է նվիրել Քանատի վանքին 2=1251 թվից ուշ.—Արձ. Սիսական 122 (գրված է թվ. 2, բայց հաջորդ տառերը կտարած են): Ուստի սրա հետ պետք է նույնացնել՝

— 14. Ուքան, որդի Վահրամ սպարապետի Շահուռնեցու. հիշված է 1283 թ և 1297 թ: իսկ 1310 թվին էլ իբրև պատրոն Հերհերի՝ իր Հասան և Ամագին եղբայրների հետ.— Սիսական 112, 114—7, Արրտ. 1889, 322, 331, 286, տես և Հասան № 60, Վահրամ սպարապետ Շահուռնեցի:

— 15. Ուքան, պարոն, քաջն ի զօրականս, որի դամբանը գտնվում է Ցախաքարում, 1326 թ.—Սիսական 156, Արրտ. 1888, էջ 304 և 1889, էջ 327 (ուր Քաջերունին համարում է սրան Հերհերի արձանագրության մեջ հիշված Ուքանը, որ է № 14, իսկ Ալիշան՝ Խաչենի իշխանագուռներից մեկը):

— 16. Ուքան, որի հիշատակին մի խաչքար կա Յզնա գյուղում, 1434 թ.—Ազգագր. հանդ. ԺԱ, 321—3 (պետք է կարգալ Ուքան):

— 17. Ուքան, որդի Վահրամի, եղբայր Սմբատի. մի այլի են նվիրել Շատի վանքին. (անթվ. Արձ. Սիսական 159):

ՈՒՔՈՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. թերևս պետք է կարգալ Ուքան:

— Ուքոս, որդի Նաթելի, հիշված է Վայոց ձորի Գլաձոր վանքում, 1334 թ.—Թորոս ազբ. Բ. 375:

Ունիւն, ար. ծագումն ինձ անհայտ. ունինք մի անգամ ժՅ գարից:

— Ուփիկ, կինն է Քաջխաթուն, ծնողներն են Ներսէս քահա- նայի, որ գրել ավելց մի Աւետարան, Ուրանց գյուղում, 1433 թ.— Ձեռ. Վասպ. 364—6:

ՈՓԱՐ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ ունինք՝

— Ոփար տաղասաց ժԸ դարու. ունի Տաղի վերայ Աստ- ուածածնի (Տաշեան, Յուլ. 986):

* ՈՓԷՈՍ, ար. < հուն. δ Θεός «Ո՛վ Աստուած» բացազան- չությունից, որ գործածական էր ժամերգության մեջ (տես Աբմ. Բռ. պουκορκου բռոի տակ): Մեր մեջ ծ դարձել է ֆ=ֆ բիւ- զանգական արտասանության համեմատ, ինչ որ սովորական է ուսանողներում:

— Ոփեսու երեց, հիշված է իբրև վկա անթվական մի հիշա- տակության մեջ, որ գրված է 1331 թվից ուշ:—Ձեռ. Վասպ. 176:

2

* ՉԱԼԱՔԻ, ար. < թրք. շե շեօլի բռոից, որ քրիստոնյա- ներին արված պատվանուն է: Հիշատակված է իբրև անձնանուն 1601 թ. (Միւրմէնան, Պատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 25 բ), 1637 թ. (Ձեռ. Ներս. 40), անթվական (ժՅ գարից ուշ) մի հի- շատակարանում (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 34 բ):

* ՉԱԼԱՂԱՆ, ար. < թրք. շալաթան շալաթիչ, խածնող. 2. կապաղի (շուն). 3 եղին՝ (Չ. Կարապետեան, Օսմ. բռ. 279): Մի անգամ իբրև անձնանուն հիշատակված է 1737 թ. (Արցախի էջ 161):

* ՉԱԼԱՔ, ար. < պրս. շալաթ արագ (ԳԴ), արագ, աշխուժ, ճարպիկ՝ (Будагов, I. 462). իբրև անձնանուն գոր- ծածկված է մի անգամ 1671 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Աբրբա. 1911, 314, որ և Մմբատեանց, Երնջակ 305):

* ՉԱԼԷՆ, ար. < թրք. շալաթ ճարպիկ, արագաշարժ, ետանդուն, մի քիչ խենթուկ, համարձակ):

— Չալիս, անհայտ թվականով հիշված է մի խաչքարի վրա, որ գտնվում է Բանաստի վանքի մոտ՝ Արզաղի ճամբին.— Միտական 124, Աբրբա. 1889, 108, Պաղարակեանք 43:

* ՉԱԽԱՐՈՒՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի անգամ անթվական մի արձանագրության մեջ.—Մմբատեանց, Գեղարքունի 498:

* ՉԱՂԱՐ, ար. < թրք. շա շաթը (ժղ. շաթը) շխաժ աչքե- րով): Սրանից է նաև Չաղար Ս. Նշան՝ անուն վանքը:

— 1. Չաղար, կինն է Բարախաթուն, որդին է Ալանկի, որ մեռել է 1326 թ.—Ազգագր. հանդ. Գ. 168 (Սիսիանի Եաիճի գյուղում):

— 2. Չաղար, անթվական մի հիշատակարանում (հրտր. Բանասէր 1899, էջ 129):

ՉԱՂՈ, ար. արդյոք նախորդի կոչականն է. մի անգամ հիշված է 1810 թ. (Ձեռ. Վասպ. 291):

ՉԱՄԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է անթվական մի հիշատակարանում (Bodleian 194).—ինձ թվում է թե պետք է ուղղել Չաման:

ՉԱՄԲԷՔ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է ժՅ դար:

— Չամբեք, կողակից Բլշին, հիշված է Խրիմից բերված մի խաչքարի վրա, որ այժմ ազուցված է Նոր-Նախիջևանի Ս. Պաշ վանքի պատում, 1453 թ.—Ազգագր. հանդ. է, 71:

ՉԱՆՎԼԱ, ծագումն անհայտ. երևի ընթերցումն էլ անստույգ. մի անգամ հիշված է Ներքին Ազուլիսում, մի խաչքարի արձա- նագրության մեջ 1478 թ.—Ազգագր. հանդ. ԺԱ. 313:

ՉԱՍՈՒԲԱՅ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ հիշված է ժԳ դարից՝

— Չասուբայ, ամիր, որ կանգնեցրել է մի խաչքար Ելլիջա գյուղում 1256 թ.—Մմբատեանց, Գեղարք. 293:

* ՉԱՐՆԻԿ, ար. < պրս. շա շաթ ճարպարակ, նաև ճերկըն- քի անիվը, երկինք, բախտ՝ բռոից: Մի անգամ հիշատակված ունինք՝

— Չարիսիկ, որդի Ջուլիի, եղբայր Արղութի, թոռան թու Պոշի՝ մեծ իշխանի Պաշենոյ. մեռած նախ քան 1385 թ.—Այ- բարատ 269, Հայասպ. 529 (մահացած Լենկթիմուրի արշավան- քին):

ՉԱՐՄԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ հիշված է ժԴ դարում: (Թերևս կարդալ Չարման):

— Չարման Մարեցի, հայր Պատաղի, որ վկա է գրված մի Աւետարանի գնման, 1356 թ.—Արցախ 261:

* ՉԱՐՈՒՆ, ար. <Քրք. 314 ճարգ (ժղ. ճարս) ատրեխ... բայց այսքան հասարակ մի առարկայի անուն կարող էր անձնանուն դառնալ: Հիշատակված է ժԴ--ժԷ դարերում:

— Չարուխ, որդի Առաքել Կախմխեցու, որ գերի ընկած մի Աւետարան փրկեց ու նորոգեց 1383 թ.—Ձեռ. Հալպի, Ա. 79 ա:

— Ավելի ուշ հիշված են Չարուխ, մելիք Մակուի 1574 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 13 ա) և Չարուխ ոմն Վանեցի, 1658 թ. (Քորոս աղբ. Բ. 278):

* ՉԵՍԱՐ, ար. <լատ. Caesar անվան իտալական չեզար ձևից: Այս բառը բուն նշանակում է «փորը ճղելով ծնված մորից» և նախապես Յուլիոսի (կեսարի) մականունն էր: Յուլիոսը դարձավ մեծ թագավոր և իր մականունն էլ ստացավ այս իմաստը (կեսար, կայսր): Հիշատակված է երկու անգամ ժԴ դարում:

— 1. Չեսար Օրբելեան, իշխան, որդի իշխանաց իշխան Սմբատի, մայրն է Անա, պապն է Իւանէ, եղբայրներն են Բուրթել, Սմբատ և Ելիկում, կինն է Նորիշահ, որդիքն են Սարգիս, Յովհաննէս, Քուրդ, Վարդան և Իւանէ: Հիշված է նախ 1311 թ. շինել է Վայոց ձորի հոգետունը, որ այժմ կոչվում է Սելիմի քարվանսարա, 1332 թ. կենդանի է դեռ իբրև իշխան 1349 թ.— Միտական 92 (ազգատոհմի ծառը), 161, 164 և 201, Նաղբակեանք 40:

— 2. Չեսար, պարոն, որդի Աւթաշէրի, Երնջակի Նորակերտ գյուղում Գաւազան քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1357 թ.—Ձեռ. Սեր. (ՀԱ, 1925, 126—7):

* ՉԷԼՏՐԻՒՒՄ, իգ. <մեկնում եմ իբր պրս. 36 ճեհլ ճքա-աասուն> + 30: Միսմ ճգովասանք, ղրվատիք». այսինքն ընտ որ քոռասուն ղովասանքի է արժանի: Մի անգամ ունինք ժՔ դարում!

— Չէլտրուտի, կին Անկիւրացի Կարապետի, 1810 թ.— Ձեռ. Սանաս. շար. (ՀԱ 1921, 486):

ՉիչԱ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— Չիհա (որոշիչ հոդով Չիհան). հիշված է մի անգամ ժԷ դարում մի հիշատակութան մեջ (Սերաստիայում).—Ձեռ. Սանաս. 8 ր:

* ՉԻՄԱՆ, իգ. <պրս. 34 ճեմեն, թրք. ճիմեն ճգալար խոտ, մարգ, մարգագետին>. իբրև անձնանուն հիշված է ժՅ դարում:

— Չիման, կին Չօրայի, որ Կոնթեր գյուղում Երեմիա գրչին գրել տվեց մի Մաշտոց 1474 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1926, 339:

* ՉԻՆԱՐ, իգ. <պրս. և թրք. 35 ճինար ասութ> բառից: Հիշված է ժԵ—ժԸ դարերում:

— Չիմար, դուստր տանուտեր Դաւթի, որ Թացու գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1437 թ.—Ձեռ. Վասպ. 379:

— Ավելի ուշ հիշված ունինք 1609 թ. (Ձեռ. Վասպ. 834), 1653 թ. (Ձեռ. Թաւր. 45 ր), 1701 թ. (Ձեռ. Վասպ. 206):

* ՉԻՆԻ, իգ. <պրս. 36 ճինի ճչինական, Չինաստանցի> բառից. հիշատակված է ժԷ դարում և այժմ էլ գործածվում է Ղարաբաղում: Այսպես՝ Չիմի 1610 թ. (Ձեռ. Կես. ամսած. 52 արքա Ալթոյանեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1866), 1619 թ. (Ձեռ. Թաւր. 81 ա): Մրանից է՝

* ՉԻՆԻՆԱՆ, իգ. <պրս. 37 ճինի ճչինաստանցի, չինական> + xān ճիշխան>. հիշատակված է նույնպես ժԷ դարում. այսպես՝ 1651 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 734), 1678 թ.: (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 2 ր):

* ՉԻՉԱՐ, իգ. <թրք. 38 ճիճեկ ճճաղիկ> բառից, ինչպես որ էյ. ծաղիկ բառն էլ գարձել է իգ. անձնանուն: Չիչաբ հիշատակված է ժԴ—ժԷ դարերում և այժմ էլ գործածական է:

— 1. Չիչաբ, հիշված է մի խաչքարի վրա, 1336 թ.— Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 448:

— 2. Չիչաբ, բարեպաշտ կին, որ ստակաւ ինչ արծաթով օգնականն եղավ՝ արծաթապատ կազմել տալու համար մի հին Աւետարան, որ կազմեց Կարապետ Բաղիշեցին Մշոյ Առաքելոց կամ Ղազարու վանքում, 1496 թ.—Ակինեան, Մատեն. հետազ. Դ. 312, ՀԱ 1937, 320:

— 3. Չիչազ, կին էլբէզի, եղբոր Մանուէլ քահանայի, որ Գեղարքունեաց Կամ գյուղում Յովհաննէս Արժկեցուն գրել տվեց մի Ճաշոց (ժՅ դար).—Ձեռ. Սեան. 18:

— 4. Չիչաբ, դուստր Պաշտուրի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1500 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 29 ր:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Չիչաբ 1638 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 15 ր):

ՉԻՒ, սեռական հոլով է. ուղղականը հայտնի չէ. սրա որդին Սարգիս՝ մի այգի է նվիրել Հաղբաթի գրատան 1170 թ. կամ ավելի ուշ.—Արձ. Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 49:

† ՉԼԱՇԵԱՐԼԻԿ, Իգ. <էյ. նույն բառից, որ նշանակում է «աշխարհում նմանը չգտնված (գեղեցիկ)»։ նորահնար անուն, որ գործածական է Լեւոնիականում են։ (Տես օր. Սովետ. Հյսս. 1948 թ. հունիս 13, էջ ա, սիւնակ 5-րդ)։

* ՉՈՐԱՆ, ար. <Քրք. ܩܘܪܐܢ ܥܢܘܩܝܕܐ բառից (բուն-ժազուան է պրս. ܩܘܪܐܢ ܩܘܪܐܢ ܩܘܪܐܢ ܩܘܪܐܢ, այն է հպրս. *išu-pāna «աշխարհի պահպան, ոչխարապահ»)։ Հիշատակված է իբրև անձնանուն մի անգամ 1311 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Քաւր. 73 ա, Չաւպան ձեռով)։

ՉՈՐՏՈՒԱՆԷԼ, ար. Թվի Թե վրացական անուն է. հմմտ. Չորտուանի՝ քեռորդի Լիպարիտ Թագավորի Վրաց (Ուռն. 107)։

— 1. Չորտուանի Ա. որդի Թոռնիկ Ա-ի. կրնն է Մարիամ. Թերես սա այն Ζουρβανέλης պրոտոսպարսն է, որին Վրաց կիւրապապար զեսպան ուղարկեց Կոստանդին Միքանածին (913—959) կայսերը Չորտուանէլի եղբայրներն են Ապուհարպ և Արշուշայ. որդիներն են Թոռնիկ Բ, Վարազվաչէ Ա, Բագարատ Ա, Աշուշայ Բ և Ապուհարպ Բ. — Ակիրնեան, Մատեն. հետազ. Դ. 60։

— 2. Չորտուանի Գ. որդի Վարազվաչէ Ա-ի. Տայոց Թոռնիկեանց տոհմից. Թոռնիկ Բ վանականի եղբորորդին է. 577 և 981 թվերին հիշված է իբր զորավար՝ հունական և վրացական տիտղոսներով, Միացել էր Վարդ Սկլիբոսի ապստամբության հաւնաց Վասիլ Բ կայսեր ղեմ 976—8 թ. Վարդի փախուստից հետո, Չորտուանէլը բռնացել էր Դերջանի և Տարօնի կողմերը։ Գայսրը ուղարկեց նրա ղեմ ժան պատրիկին, որ երկու անգամ նրա ղեմ ճակատելուց հետո, սպանեց նրան Դերջան գավառի Բազաւոնոյ դաշտում՝ 990 թ. (Ասոզ. Գ. Իէ)։ — Ակիրնեան, Մատեն. հետազ. Դ. էջ 66—67, որ միացնում է սրա հետ՝

— 3. Չորտուանի, ազատ, օգնական Վասակ Պահլուունի ազարապետի՝ Թուրքերի ղեմ պատերազմում, 1020 թ. — Ուռն. 12. — Գեորգ Չորտուանի՝ Մմբ. պամ. 29. Հայագ. 391. — Ակիրնեան, Մատեն. հետազ. Դ. 67 գուշակած է որ Ուռն. 12 «Գորգ «և Չորտուանէլ» պետք է կարգալ «Գորգ» որ և Չորտուանէլ»։ սրանով Գորգ (№ 4) միանում է սրա հետ Տարբերությունն այն է որ Ակիրնեան ղեպքը գնում է 970/2 թ. մինչդեռ Ուռնայեցիներ գնում է 1020 թ. երբ Չորտուանէլ Գ որդի Վարազվաչէի արգեն մեռած էր։

— 4. Չորտուանի Գ պատրիկ, եղբորորդի Յովն. Թոռնիկ Բ վանականի, Թոռն Չորտուանէլ Ա-ի, Տայոց Թոռնիկեանց տո-

մից (Ժ դար). — Ակիրնեան, Մատեն. հետազ. Դ. էջ 71. Գտնվում էր այն բանակի մեջ, որ կայսեր կողմից ուղարկվեց Եգիպտոսից ղեմ, Անաիթի առաջ։ Հույները հաղթեցին և Եգիպտոսից քշեցին, բայց ավարը իրենց մեջ բաժանելու ժամանակ, Եգիպտոսից՝ հանկարծ ետ դարձան, հույներին կոտորեցին, զորավարին սպանեցին և Չորտուանէլին էլ գերի առին (988 թ.). — Ասոզ Գ. 1է։

— 5. Չորտուանի Բ. Թոռն է Ապուհարպ Ա-ի և Թոռնորդի Թոռնիկ Ա-ի. հոր անունը չէ հիշված. Տայոց իշխանն էր. սպանվեց սլավ և տայեցի զինվորների մի բաղխումի ժամանակ, 1000 թ. — Ասոզ. Գ. Խգ. Չամչ. Բ. 882, Ակիրնեան, Մատեն. հետազ. Դ. 61 (հայ է վրաց դավանությամբ)։

— 6. Չորտուանի Ե. Տայոց Թոռնիկեանց ցեղից. հայրանունը հայտնի չէ. մայրը Վրաց Լիպարիտ քաջ իշխանի քույրն էր. հունաց բանակով ամրացան Կապուստու բերդը. այլազգիները եկան պաշարեցին բերդը. Լիպարիտ չուզեց դուրս գալ. Չորտուանէլը գիշերանց առյուծի պես հարձակվեց նրանց վրա, հաղթեց ու վտարեց. բայց ինքն էլ մի պատահական նետի հարվածին զոհ գնաց (1049/50 թ.) — Ուռն. էջ 107 ըստ Ակիրնեան, Մատեն. հետազ. Դ. 73։

— 7. Չորտուանի Մամիկոնեան, իշխան Սասնոյ. հունարենից Թարզմանել է ավել և իր ձեռքով օրինակել Լուսաւորչի գրած Պարզևագիր Մշոյ Առաքելոց վանից, 1076 թ. — Ալիշան, Արշալ. քրիստ. 202 (Իհարկե կեղծիք)։

— 8. Չորտուանի Բ Մամիկոնեան, զորի Թոռնիկ Ա-ի (№ 7) և հայր Վիգէնի. իշխան Սասնոյ. իր եղբայրն է Վասակ. մանուկ էին «1075 թվին», երբ մեռավ իրենց հայրը՝ Թոռնիկը. — Ուռն. 210, Թորոս աղբ. Բ. 309. Ճանիկեան՝ Հնութ. Ակնայ 77։

— 9. Չորտուանի Մամիկոնեան, որդի Տահատի, իշխան Տարօնի. հունաց կայսեր օգնությամբ վանեց Արաբների արշավանքները և պահեց երկիրը խաղաղության մեջ (1104 թ)։ Իբր կտակը Մշոյ Ղազարու վանքի առաջնորդ Պօղոս վարդապետի անունով տես Հայագ. 396—7 և Ձեռ. Վենետ. Բ. 474, Սրա հետ նույն է ուրեմն Չորտուանի Գովերսիմոս, իշխան Սասնոյ, որի հրամանով Պօղոս վարդապետ Ղազարու վանից գրեց իր Թուղթը 1101 թվին. — Տարօն. Ա. § 2, որ և Չորտուանի՝ Տարօն. Բ. § 14։

— 10. Չորտուանի Գ. որդի Վիգէն իշխանի Սասնոյ, Թոռն Չորտուանէլ Բ-ի. ամուսնացավ Գրիգորիս Գ կաթողիկոսի Վա-

սիւ եզրոր վանեհի անուն աղջկա հետ. իր որդիքն են Վասիւ, Ծահինշահ և Քոռնիկ. մեռավ երիտասարդ հասակում 1165 թ. և թաղից Վանդիր վանքում.—Քորոս աղբար. Բ. 311—4, Հայաստ. 391—4, Հնուք. Աննայ. 77:

— 11. Ճորտուանի, իշխան Սասնոյ, որի որդիքը՝ Հեթում և Ծահնշահ գաղթեցին Կիլիկիա 1189 թվին և խնամացան Լևոն Բ-ի հետ. ամուսնացած էր Գրիգոր կաթողիկոսի քրոջ հետ.— ան. Ճորտուանիի՝ Սմբ. պամ. 105:

ՉՈՐՏՈՒԱՆԻԿ, ար. նախորդի փաղաքշականն է. մի անգամ ունինք՝

— Չորտուանի կամ Չորտուանեկ, հայր Յովանէի, որ կանգնեցրել է անթվական մի խաչքար՝ Անիի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում, նույնը նաև Կարնոյ Գարարդ գյուղից քիչ հեռու, Դուշի գյուղի համբի վրա.—Սարգիսեան, Տեղագր. 79, Շիրակ 79, Արքա. 1872, 320:

ՉՈՒՆԱԿ, ար. ծագումն անհայտ:

— Չունակ կաթողիկոս հայոց, նստավ Արշակ Բ թագավորի հրամանով՝ Մենն Ներսէսի փոխարեն, նրա բացակայության ժամանակ 359—363 թ>: Օծման մասնակցեցին միայն Աղձնեաց ու Կորդուաց եպիսկոպոսները: Չան մարդ էր. բայց թագավորի բոլոր արարքներին հավանութուն էր տալիս: Մասնակցեց Անտիոքի ժողովին, որ գումարեց Յովիանոս կայսրը և ուր ընդունվեց Նիկիական հանգանակը 363 թ.:—Բուզ. Դ. ժն (2 անգամ Չունակ և 2 անգամ Չունակ ձևով): — Չունակ՝ Մեար. եր. 66. Վրդ. իդ. Միթ աս. իթ (= իը). Մխ. այրիվ. 20.—Չունակ՝ Մեծոփ. յիշ. գ. (Ազգայ. 187 կարծում է թե Չունակը Շահակ Մանազկերացին է, որ Ներսէսից առաջ էլ տեղակալ էր և հետո էլ միայն տեղակալի պաշտոն էր վարում. ՇԱՀԱԿ սխալմամբ կարգացվել է ՉՈՒՆԱԿ):

ՉՈՒՏԱՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— 1. Չուտաս, մի այգի է նվիրել Հոռոմոսի վանքին 986 թ.—Սարգիսեան, Տեղագր. 167>Շիրակ 32:

— 2. Չուտաս ոմն, որի թուր՝ Դրիգոր հիշատակված է Շորագալի Նախնական գյուղի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցու արձանագրության մեջ՝ 1035 թ.—Շիրակ 136:

* ՉՈՓԼՈՒ, ար. <թրք. چوپان > ճօրն Կաղրոս, խռիվոտ բառից: Մի անգամ ունինք՝

— Չօփու խոճայ, իբրև վկա ստորագրում է մի կառկազրի, 1461 թ.—Manus. brit. mus. 31 ա:

ՉՈՔԻՆ, ար. ծագումն անհայտ: Մի անգամ հիշատակված է՝

— Չոֆն, եղբայր թե մերձավոր Ներսէս վանահոր, որ Երուսաղէմում գրել ավեց մի Աստուծօժարունչ 1363 թ.—Չեռ. Վասպ. էջ 18:

* ՉՐԱՆ, ար. <պրս. چار > Շրայ Եհրագ բառից, որ թրքական զործածության մեջ դարձել է յիւ Շրագ (ժղ. չրախ) և նշանակում է Կառկազ: իբրև անձնանուն հիշված է մի անգամ 1512 թ. (Չեռ. Վենեա. Ա. 646):

Պ

ՊԱԼԱԿԻԴՈՍ, ար. անշուշտ աղավաղված հունական անուն է: Մի անգամ ունինք՝

— Պալակիդոս իշխան. կույր էր և բժշկից Երզնկայում, Ս. Քէոզորոս վկայի շիրմի վրա. թվականն անհայտ:—Յայսմ. մայ. 11:

Պալի տես Բալի:

ՊԱՆՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— Պալսն ոմն Աստաղատցի, որդի Հայրապետի. Քում է իր դամբանը 1673 թ.—Միտական 511բ, 512ա:

ՊԱՆԱ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ ունինք՝

— Պախա հայր Շահաւորի, որ նրա հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Արցախի Ղաւախան գյուղում, 1548 թ.—Արձ. Արցախ 110:

ՊԱՆԸՐ, ար. <թերևս թրք. چاقور > (ժղ. բախըր) Կղզիինձ բառից: Մի անգամ ունինք՝

— Պախըր, որդի Սարգսի. հիշված է մի անգամ Ամասիայի Ս. Նիկողայոս եկեղեցու մի արձանագրության մեջ, 1521 թ.—Հաղորդեց Ամասիայից Կարապետ Գաղազեան 1912 թ. ապր. 12: «Պախըրին» բառը գրված է զժվարընթեանի փակագրով:

ՊԱՄԱՄ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ ունինք՝

— Պամամ իշխան, որդի Լիպարիտի. կինն է Դուղայ Եյազգէ Մամիկոնեանց: Լուսաւորչի ճկույթը նվիրաբերել են Հաղբատի վանքին 1280 թ. իր անթվական դամբանը գտնվում է

Հազրատուս։— Բժշկեան, Ճանապ. Լեհ. 79, Երզնկեանց՝ Հնախ-
տեղազր. 40. Justi 246ա։

ՊԱՄԵԱԻ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է
անթվական մի հիշատակարանում, որ թվի թէ ժէ գարեց է
(Ձեռ. Վասպ. 56)։

ՊԱԿԱԻՇ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշատակ-
ված է 1595 թ? (Ձեռ. Վենետ. Ա. 695)։

Պակե տես Ամրակում № 2։

* ՊԱԿԻՍ, իգ. (իմն Բեզիսուլթան, որ տես)։ Այս ձևով ա-
վանդված է 1596 թ. (Ձեռ. Քաւր. 76ա։

* ՊԱՀԼԱԻ, ար. < կրճատված է անշուշտ Պահլաւուքի տան-
ժանունից, որ փոխառյալ է պրս. 𐭪𐭫𐭮 Pahlavi ձևից։ Իբրեւ
անձնանուն հիշված է մի անգամ անթվական մի խաչքարի վրա-
(Սմբատեանց՝ Գեղարք. 507)։

ՊԱՂԱՔ (կամ ՊԱՊԱՔ). ար. ձևն անորոշ։ Մի անգամ հի-
շատակված է՝

— Պաղափ (կամ Պապափ), որ իր եղբոր՝ Գրիգորի հետ մի
խաչքար է կանգնեցրել Քողան գյուղում, իրենց ծնողների հի-
շատակին 1308 թ.—Ազգագր. հանդ. Ե. 334, Արցախ 252։

* ՊԱՂՏԻՆ, ար. < հֆրանս. Balduin > ֆրանս. Baudouin
անունից. ըստ այսմ պետք է կարդալ Բաղդին, հին տառադար-
ձությամբ՝ Բաղդին։ Այս անունով հայտնի են մի խումբ լատին
կայսրներ Պոլսում և Եւրոպացի թագավորներ Երուսաղէմում։
Ամենից նշանավորներն են Baudouin I, չորրորդ խաչակրութ-
յան առաջնորդը, կայսր Պոլսի 1204—5 թ. և Baudouin II կայսր
Պոլսի 1228—1261 թ.։

— 1. Սիր Պաղտին Գուենդստապլ, սպարապետ Լեոն Բ.ի.
թերևս լատին. գնաց գրավելու Պականայ բերդը, բայց չկարո-
ղացավ և սպանվեց 1188 թ.։ Երկու տարի հետո Լեոնը գրավեց
նույն բերդը.— Սմբ. պտմ. 105, 137։

— 2. Պաղտին, պարոն և տեր Բնկուզուտի. ներկա եղավ Լեոն
Բ.ի թագադրության հանդեսին «1199 թ».— Սմբ. պտմ. 111։

— 3. Պաղտին, պարոն, «տէր Անդուշժին և Կուպային»։ Ներ-
կա եղավ Լեոն Բ.ի թագադրության հանդեսին «1199 թ».—
Սմբ. պտմ. 112։

— 4. Պաղտին արքայազն իշխան, հարազատ Բարսեղ քահա-
նայի և Սմբատ իշխանի. ունի թուղթ առ Վարդան (Այգեկցի)։

որ նրան ի պատասխան գրեց իր 22 խրատական ճառերը 1212
թ.—Չարբ. Հին դպր. 745—6, 752, 789. Տաշեան, Ժղզ. առակաց
Վարդանայ 58. Ճանիկեան, Հնուք. Ակնայ 80—81.

— 5. Պաղտին արքայեղբայր, որդի Կոստանդին պայլի և եղ-
բայր Հեթում Ա թագավորի, ապա դարձաւ արքեպիսկոպոս Գանե-
բոյ վանքի՝ Յովհաննէս (№ 361) արքայեղբայր անունով (տես
անդ). † «1289 թ».— Սիսուան 144, Հայապ. 485. Ազգագ. 1656.
Տաշեան, Յուց. 635.

— 6. Պաղտին Նորցի, սպարապետ, իշխանաց իշխան և մա-
րաջախ թագավորության հայոց. համարվում է թոռն ար-
քայաւայր Կոստանդին պայլի (№ 57), ըստ Սիսուան 149 ա.
411ր. Կոստանդին՝ պայլի որդին է համանուն Կոստանդին-
տեր Նորի (№ 92), որի որդիներն են սույն Պաղտին մա-
րաջախը, Վասակ և Հեթում Չամբույայ։ Պաղտինը ամուս-
նացավ Մարիանէի հետ, որ էր դուստր Լեոնի՝ որդւոյ Սըմ-
բատ Գուենդստապլի։ Ունեցավ երկու որդի՝ Կոստանդին և Ճուֆ-
րէ. վերջինը մեռավ երիտասարդ հասակում (1358 թ), իսկ ա-
ռաջինը դարձավ թագավոր՝ Կոստանդին Գ անունով (№ 144)։
Իր սեփական բերդն էր Բարձրբերդը, բայց նստում էր Տաքսո-
նում, ուր շինեց մի եկեղեցի և գրքերով ու անոթներով ապա-
հովեց (Սիսուան 274ա)։ Խորնի վանքի վանահոր՝ Կոստանդինին
(№ 116) հանձնեց Սմբատ Գուենդստապլի ծաշոցն ու Տարեգիր-
քը՝ նորոգելու և լրացնելու համար։ Լեոն Գ.ի կողմից, 1307
թվին, Քորոս երաժշտի (№ 87 և 122) և Լեոն սպայի հետ ղես-
պան գնաց Անզլիոյ Երուարդ Ա թագավորին։ Վերադարձին մե-
ռած գտավ Լեոն Գ թագավորին, որին հաջորդեց Օշինը։ Օշին
պայլի և Կոստանդին Գուենդստապլի հետ խնամակալ եղավ ման-
կահասակ Լեոն Ե թագավորին («1320 թ»)։ Երբ Հալէպի ամի-
րա՝ Ալթուն-Բուզան հաշտության դաշնագիրը գրեցով հարձակ-
վեց Կիլիկիա, Պաղտին մարաջախը Վասիլ թղթագրի հետ ղես-
պան ուղարկվեց Եգիպտոս։ Հալէպից անցնելու ժամանակ ամի-
րան խաբուությամբ բռնեց նրանց և բանտարկեց։ Պաղտինը Գ
ամիս չարչարվելուց հետո մեռավ բանտում 1336 թվին։ Մար-
մինը փոխադրեցին Ակնի բերդի վանքի։— Սմբ. պտմ. 137, Մին.
համդ. 50, Դարդիլ 28, 31, 52 (կոչում է Բոլիմ կամ Բոլուեմ և
համարում է եղբայր Կոստանդինի)։ Չարբ. Հին դպր. 773, թրգմ.
197. Սիսուան 149, 154, 412—3, 485. Հայապ. 112. Ազգագ.
1634. Յովսէփեան՝ Մի էլ հայ արևստի 18. Շահապիզ՝ Պտմ.

պատկ. 117—8.—սեռ. Պաղղմի՝ Նեպոք. 107.—Պաղտինի մասին մի շիշատակութուն տես Բասմաջեան, Լևոն 27 ծան. ուր 1345 թվին արդեն վախճանված է կոչվում:

— 7. Պաղտին, հայր Գրիգորի, որ նորոպեց Անցմնցուկ գետի կամուրջը 1450 60 թ.—Միսուան 538ա:

— 8. Պաղտօն, որի որդին կողոպտվեց Սսուժ՝ Թուրքմանների արշավանքի ժամանակ, 1461 թ.—Միսուան 544բ:

ՊԱՃՊԿ, ար. ծագումն անհայտ:

— Պանոկ ի Մարդպետական գնդէն. պատգամավոր ուղարկվեց Վահան Մամիկոնեանի կողմից բանակցելու համար Նիխորի հետ 1484 թ.—Փարպ. 7:

† ՊԱՃՈՅԺ, ար. < հյ. պանոյն «զարդ, զարդարանք» բառից. հմտ. Զարդ, Զարդար անունները:

— Պանոյն, Թրգավոր Հայկազն, հաջորդեց Փառնուտաի, Ն. Ք. 665 թ. (ըստ Զամչ. Ա. 101).— Խոր. Ա. իբ. Կղկնտ. Ա. ժե. 85. Կթղ. գ. Մագ. Թղ. ժթ. Մխ. անեց. գ. Սամ. անեց. 46. Վրդ. է. Մխ. այրիվ. 18, 54. Մին. համդ. 11.— Պանոն՝ Ուխտ. Ա. իգ.—Պանույն՝ Վրաց աղբ. Ա. 74:

ՊԱՅԵԱԹ, ար. ծագումն անհայտ. արդյոք Բրթ. bayat «հին, օթեկ, քարթուն» բառիցն է:

— Պայնար ոմն, որի գերեզմանը պտնվում է Դարբանդում, Պողոս Բուլազի գերեզմանատան մեջ.— Բարխուտ. Աղվ. երկ. 109 (թվականը սխալ գրված է=571 թ):

ՊԱՅԻԿ, ար. ծագումն անորոշ:

— Պայիկ? (հիշված է սեռ. Պայիկանն ձևով), հայր Գէշի, որ կնքահար (զամղաչի) էր Անիում և մի քանի հարկեր է ներել.— Անթվ. Արձ. Ծիրակ 62:

† ՊԱՅՄԱԹ, իգ. < հյ. պայծառ «լուսավոր, փայլուն» բառից. հմտ. լտ. Clara, Ֆրանս. Claire, իտալ. Chiara, Chiaretta, ռուս. Светлана, որոնք բոլոր նշանակում են «պայծառ» և իգական անուններ են: Գործածական էր անցյալ դարում Պոլսում և այլուր: Փաղաքական ձևն է Պայծիկ: Մի անգամ հիշատակված է՝

— Պոծառ, դուստր Բարսեղ երեցի և ջուրը ներսէս քահանայի, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Սեբաստիա 1222 թ.— Տաշեան, Տուրք. 558—9 (ցանկում սխալ տպված 358—9):

ՊԱՆԱՃ, ար. ծագումն անհայտ: Մի անգամ ունիինք՝

— Պանան, որդի Լիպարիտի. գերեզմանը իր առաջնադրով գտնվում է Հաղբասում ԺԱ—ԺԳ գարեբից.— Տաշեան, Տուրք. էջ 984:

ՊԱՆԴ, ար. ծագումն անհայտ. մի անգամ ունիինք՝

— Պանդ կաթուղիկոս Աղուանից, հաջորդ Մովսէսի (Գաբր).— Կղկնտ. Գ. իգ (հրտր. Շահն. պանտ).— Մխ. այրիվ. 24.— Պանտ՝ Կիրը:

ՊԱՆՆՈՒՆՏ, ար. (արդյոք պթաթ է կարգալ Պանդուխտ).— մի անգամ հիշատակված է՝

— Պանդուխտ, ուխտի եկավ Արտավազայ վանքը՝ Թամամի հետ և՛ մի այգի նվիրեց, շուրջ 1224 թ.— Սմբատեանց, Գեղարքունի 365:

ՊԱՆՈՆ, ար. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշված է՝

— Պանոն հզնավոր Աղուան ազգից, շինեց Երուսաղէմում Պանդավանքը՝ Ջիթենեաց լեռան արևելյան կողմը.— Կղկնտ. Բ. ծբ.— ՊԱՆՈՒՍ, ար. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշված է՝

— Պանուս, եղբայր պատրոնաց պատրոն Վահրամ Թաթբէգի, որ հիշում է նրան իր մի արձանագրության մեջ, 1336 թ.— ավելին տես Իսմա:

ՊԱՆԶԻ, մր. ծագումն անհայտ և անսովոր անուն. հիշված է մի անգամ սեռ. Պանչի ձևով, անթվական մի հիշատակարանում՝ Տեռ. Վենետ. Ա. 778:

* ՊԱՆՏԱԼԻՆՆ, ար. < հուն Πανταλέων անունից, որ բուն նշանակում է «ամենալուսն»): Այս անունով հայտնի են Պանտալեոն՝ եղբայր Կրեսոսի, մի բունակալ, մի աթենացի, մի Ծառլիացի՝ բարեկամ Եւմենէս Թագավորի և ուրիշներ: Յայտնաւորքի մեջ ունիինք Պանտալեոն բժիշկը (Աւգեր. Լիակ. վրք. 2. 488):

— 1. Պանդալեոն, որդի Աղուանից Վաչագան Գ բարեպաշտ Թագավորի և Շուշանիկ Թագուհու (Չ. գաբ).— Կղկնտ. Ա. ժթ.

— 2. Պանդալեոն քահանա, որ «Հայոց Արուսաւլ Համազասպ տիեզերակալ արքայից արքայի»! հրամանով գնաց Բելգանդինն (ՆՄԻ=1005 թ) և Ս. Սոփիյա եկեղեցու արկղներից հանելով հուշարներից հայերենի Թարգմանեց «Պատմութիւն. գիւտի մատին Ս. աւաքելոյն Պետրոսի», օգնությամբ Յովսէփ անուն անձի. որ անշուշտ հույն էր:— Տաշեան, Տուրք. 13—14. Հայալ 85 և 295—9: (Այս ձևնաւան անունով անձը պետք է հասկանալ Արուսաւլ (Պ 1) Թագավոր Արծրունի, որ նստել է 1953—69 թ): Ուստի այն ՆՄԻ=1005 թիվը պետք է ուղղել ՆԺԳ=965, որ

Արուստանի թվականն է իրոք: Այսպես ունի նաև Հայաստ. 296: Նույն պատմութեան այլ տարբերակը տես Վնձ (№ 6) վրդ-ի մաստասեր:

* 9ԱԳ, ար. < պհլ. Pāp-ī անունից, որից առաջարկված են ասոր. Pāpā և լատ. Papa (գրված Para Ամմիանոսի մոտ), հմմտ. Pāpi որդի Pūs-ի, կնիք սասանեան (Justi 241 ա), Bābā կամ Pāpā պարթև իշխան՝ վասալ Արտաշան Ե-ի են. ասոր. Mār. Pāpā կաթողիկոս Տիգրանի՝ Դ գար (REA 1,27): Մրանից է նաև Պապոֆ: Բուն նշանակում է «հայր», որից և հյ. պապ (Հիւրշ. 65):

— 1. Պապ, որդի Յուսիկ կաթողիկոսի. ծն. «313 թ». իր անարժան վարքի համար շանթահար մեղաւ Վճ49 թ.— Բուզ. Գ. Ե, ժգ, ժե, ժթ. Խոր. Գ. ժգ. Յհ. կթղ. ժա. Մեսր. եր. 11. Բհնպ. 270. Մխ. անեց. 4. Մխ. այրիվ. 61. Կիր. 11. Վրդ. իբ.—սեռ. Պապայ՝ Բուզ. Գ. ժե, ժթ:

— 2. Պապ, թագավոր հայոց «368—374 թ». Արշակ Բ-ի և Փառանձեմի որդին էր (ըստ Ազգապ. 203 Ոլիմպիադա թագուհու). մանուկ ժամանակ պատանդ գնաց Պոլիս «364 թ» և բնակություն ստացավ Նէոկեսարիա քաղաքը: Հորը գերությունից հետո հույն պորթով դարձավ Հայաստան և վտարելով Պարսիկներին՝ նստավ հորը գահը «369 թ»: Սանձեց կաթողիկոսական իշխանութեան գերբնիսան լինելու ոտնձգությունները և հայոց եկեղեցին Կեսարիայի թեմից անկախ հրատարակեց: Ապստամբաց Վաղէս կայսեր դեմ և նրա հրամանով խարդախությամբ սպանվեց խնջույքի ժամանակ «374 թ»:— Բուզ. Գ. ժե, խդ, ժե. Ե. ա—դ. իբ—իդ, իթ, լա, լբ, լե. Սեր. 11, 18. Խոր. Գ. իդ, իթ, լե—լթ. Կղկնտ. Ա. ժգ. Յհ. կթղ. ժբ, ժգ. Արծր. Ա. ժա. Մեսր. եր. 50, 68—70, 72—74, 80—85, 116—8. Ասող. Բ. ա. Վրթ. քերթ. պտկ. 306. Շնորհ. վիպ. 808, 821. Պտմ. ներս. 12, 18, 20, 27. Մխ. անեց. իբ, իգ. Կիր. 13. Վրդ. իգ, իդ. Օրբ. ը. Սամ. անեց. 67. Եզն. եր. 267. Սմբ. պտմ. 78. Մխ. այրիվ. 18. Մին. համդ. 24, 25, 88. Յայսմ. նոյ. 19. Զքր. սարկ. Ա. 3. Նհպաք. 90.—սեռ. Պապոյ՝ Բուզ. Գ. խդ, ժե. Ե. ա—դ, զ, ժթ, իբ—իդ, լ—լթ, լդ, լե, լն, լո. Փարպ. (ա), Խոր. Գ. իթ, լ, լե—խա. Կղկնտ. Ա. ժգ. Վրթ. քերթ. պտկ. 307. Յհ. կթղ. ժգ. Արծր. Ա. ժա. Մեսր. եր. 81, 117—8, 120, 123. Պտմ. ներս. 20. Ասող. Բ. ա. Շնորհ. վիպ. 869, 894. Մխ. սա. իթ (=իը). Մխ. անեց. իբ, իգ. Կիր. 14. Նհպաք. 91. Մին. համդ. 26. Վրդ. իգ. Զուզ. 42.— Զարբ. Հին դպր. 466—7. Վրաց աղբ. Ա. 75, Բ. 95.—հիշատակ-

ված է նաև Ս. Բարսեղի թղթերի մեջ. տես Կիրեղ և Փառասո անունների տակ:— Իր վրա ընդարձակ պատմական վեպ գրեց Ստ. Զորյան, Երևան 1944 թ.

— 3. Պապ Բ. թագավոր Հայոց, տարբեր է առջինից. Վարազդատի որդին էր. ուներ ևս երկու եղբայր՝ Արշակ և Վաղարշակ անունով. երեքը միասին թագավորեցին Վարազդատից հետո.— Վրաց աղբ. Բ. 96 (սխալ և շփոթ):

— 4. Պապ Արտակունեաց, որդի Բարոցի, ոստանիկ. կուսակից Վահան Մամիկոնեանի. մասնակցեց Ներսեհապատի պատերազմին «482 թ».—Փարպ. հա.—սեռ. Պապոյ՝ տնդ:

— 5. Պապ Բագրատունի, որդի Աշոտ ասպետի և թոռն. Սմբատ Վրկան ժարգպանի. Պարսից Խոսրով Բ թագավորը («590—628 թ») Պարսկաստան հրավիրեց նրան և պաշտոն ավեց:— Սեր. ժթ:

— 6. Պապ Անձևացի, իշխան, ժամանակակից Աշոտ Գ «954—977 թ» Ողորմածի.— Ուռն. 28:

— 7. Պապ երեց, ազգական Աբրահամ երեցի, որ իրայնոց հոգուն երկու նորաշէն տուն և երկու խանութ է նվիրել Խնձոճի վանքին, 1233 թ.—Շիրակ 128:

— 8. Պապ, քահանա Կարնոյ, հորեղբայր Կարնոյ առաջնորդ Գրիգոր (№ 425) նահատակ եպիսկոպոսի. ձերբակալեցին սրա հետ և բռնի թլիփատելով մահմեդական դարձրին «1331 թ»:— Նոր վկ. 123, Ազգապ. 1838:

— 9. Պապ. այս անունը հիշված է Ծղուկ գավառի Բնուհիս գյուղում Օրբելի մանուկի մահարձանի վրա, 1331 թ. ըստ Ազգապր. հանդ. Գ. 178, որ սակայն չունի Միսական 316:

— 10. Պապ, որդի Համզայի, որ կանգնեցրել է մի խաչքար նրա գերեզմանի վրա Գանձակի Փիփ գյուղում 1473 թ.— Արցախ 299 > Ազգապր. հանդ. Ե. 312:

— 11. Պապ աստեա Ազուլեաց եկեղեցու 1481 թ.—Սմբատ-հանց՝ Երնջակ 300:

— 12. Պապ, որդի Սրապիոնի, Կալերցի. Զաքարյուրի իշխան Քորոսի ձեռքով կարգվեց իշխան Կենաուղի (Դաւիթ բէզի ապրաստամբութեան ժամանակ): Օգնական գնաց Նուպարի և վանեց Ճաթալի խանի արշավանքը (1724 թ): Վախենալով Օրգուսպատոցոց արշավանքից, փախավ Սաֆիզուլի խանի ձեռքից. վրա հասավ Դաւիթը, թշնամուն փախցրեց և Պապին գլխատեց:— Զամչ. Գ. 788, Միսական 288ա:

— Պապ անունը հիշված է ավելի ուշ 1644 թ. (Ձեռ. Սեր.— շԱ 1927, 310) և 1666 թ. (Ձեռ. Սեր.— շԱ 1927, 37):

* ՊԱՊԱ, ար. նույն է նախորդի հետ. գործածական է այժմ էլ հովհասում. հնագույն հիշատակութունը ժԳ դարից է:

— 1. Պապա, հայր Սիպղաքի սարկավագի, որ Մուղնիում մի խաչքար է կանգնեցրել 1280 թ.— Այբբարատ 184:

— 2. Պապա, հայր Այվասի, Անկիւրացի, որ Պուլի առաջին հայ գաղթականներից է, 1453 թ.— Տաշեան, Ցուց. 895:

— 3. Տեր Պապա, հիշված է 1461 թվի մի խաչքարի վրա, որ այժմ ազուցված է Նոր-Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի պատուով:— Ազգագր. հանդ. է. 72: (Խրիմի բարբառով Տէրպապա կամ տերպապ նշանակում է սակայն «բահան»):

— 4. Մի ուրիշ Տերպապ էլ հիշված է նույն վանքի պատին ազուցված այլ խաչքարի արձանագրության մեջ 1480 թ.— Ազգագր. հանդ. է. 72:

— Ավելի ուշ Պապո ձևով հիշված է 1707 թ. (Ձեռ. Վասպ. 508), և 1683 թ. կամ ավելի ուշ (Ձեռ. Բաւր. 98բ):

* ՊԱՊԱՂԱ, ար. կազմված է նույն Պապ անունից՝ աղափարով: Հիշված է ժէ դար (Ձեռ. Սեր.— շԱ 1922, 470): Սրա հակադիրն է Աղաբաբ, որ տես:

ՊԱՊԱՆ, ար. ծագումն անորոշ. թվի թե կրճատումն է Պապանուն անվան. գործածական է նաև այժմ (հովհաս): Հին հիշատակութունն է՝

— 1. Պապան, հայր Թամամի՝ կնոջ Հազարշահ Շիկրակեցու 1513 թ. (յիշ. ИАН 1911, էջ 1300):

— Պապան, հիշված է նաև անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 51բ):

† ՊԱՊԱՆՈՒՆ, ար. կազմված է հյ. պապ+անուն բառերից: Իբր թե երախան կոչվել է պապի անունով:

— 1. Պապանուն, 30 օրինակ Յայմաուրք գրեց Պօղոս քահանա Սերասապու արամազրության սակ, նա էլ նրանց համեմատութամբ կազմեց մի Յայմաուրք, օգնությամբ Խաչատուր Սիւնեցու (ժԲ դար).— Manus. bibl. nat. էջ 99:

— 2. Պապանուն, միտրան Ս. Գրիգոր վանից Դարանազեաց զավագի, 1301 թ.—Ձեռ. Սեր. (շԱ 1924, 247):

— 3. Պապանուն հեսարացի, հայր Պարսնի, որ հիշված է 1375 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 872:

— 4. Պապանուն, որդի Գրիգոր զբնի. օգնում էր իր հոր՝ ար-

տագրելու ժամանակ Տօնականը՝ կ.ֆա 1305 թ.— Ձեռ. Վենետ. Բ. էջ 512:

— Պապանուն հիշված է նաև Ձեռ. Վենետ. Ա. 166, Ձեռ. Վասպ. 8 (անթվական):

* ՊԱՊԱԲ, ար. < կազմված է պի. Pāp «հայր» > Պապ անվան փաղաքական Pāpak ձևից, որի հունարեն ստուգաբանությունն է Παπακու (սեռական հոլով). նույնի պարսիկ ձևն է ակ. Pābak, որից էլ փոխառյալ է արաբ. ակ. Bābak անունը, չմտ. Pāpak հայր Արտաշիր Ա Սասանեան թագավորի, Bābek-al-Xurrami Առանցի (Հայաստան), հնարից մի նոր ազանդ, որի նպատակն էր Իսլամը հառաչեցնել Իրանական հավատալիքների հետ և ազատել Պարսկաստանը արաբական լծից († 837) Այս անունով ուրիշ անձեր տես Justi 242 (Հիւրշ. 66):

— 1. Պապաբ, որդի Վասակի Խաղրակեան, թոռն Հաղրակ Բ-ի և եղբայր Հասան-Պուշի և Մկրտի, եղբորորդի Գրիգոր Հաղրակեան Խաչենցի նահատակի. Խաչենի իշխանական տնից. մեռել է «1222 թ», Ղփչխենցի պատերազմում, Գանձակի մոտ:— Կիր. ժ > Նոր վկ. 97. Վրդ. ձգ. Մխ. այբիվ. 80.— սեռ. Պապաբի՝ Կիր. ժը.— Այբբարատ 268—9:

— 2. Պապաբ, հայր Մխիթար քահանայի, որ Որոտանի Ադիտու վանքում գրեց մի Աւետարան, 1296 թ.— Սմբատեանց՝ Երնջակ 200:

— 3. Պապաբ, որդի Հասան-Պուշ իշխանի. թոռնորդի Հաղրակ Բ-ի և եղբայր Մկրտի, Ամիր-Հասանի և Վասակի. իբրև իշխանակից իր հոր՝ հիշվում է 1220 թվի մի արձանագրության մեջ (զբված Բարաբ): Նվերներ է արել Վեդիի մոտ Ալքիլիսա գյուղի եկեղեցու երկու արձանագրությանց մեջ (Խաղրակեանք 79): Երբ մեռավ Պուշը (1284 թ), նրա երկու որդիքը՝ Պապաք և Ամիր-Հասան Ա ժառանգեցին աթոռը. առաջինը իբրև ավագ իշխանապետ: Երկուսն էլ կոչված են սպարապետ: Պապաքը իր կնոջ՝ Ռուզուքանի հետ Գեղարզում փորել է ավել մի ժամատուն 1288 թ: Իր հղբորորդի Հաչիի հետ ստորագրում է Գրիգոր է (№ 391) Անաուրգեցի կաթուղիկոսի գեմ զումարված ժողովի ձեռնարկին (1295|6 թ): Մեռել է անզավակ՝ անվանօրին 1295—9 թ:—Արձ. Շահխաթ. Ա. 65, Բ. 365. Սիսական 120, 174—6. Այբբարատ 268—9, 339, 342. Արբու. 1871, 92 և 1889, 102. Խաղրակեանք 79, 137—146.—սեռ. Պապաբի՝ Կիր. ժը:

— 4. Պապաբ, որդի Ամիր-Հասան Ա իշխանի Պուշեանց,

Թոս Գոշի և Թոսան Թոս Հազրակ Բ-ի. եզրայր էաչիի (ԺԳ զար).— ալապես ըստ Ալիշանի տախտակի (Այրարատ 268—9), իսկ Յովսէփեան, Սազրակեանք (տախտակում) չգիտէ ալապիսի անձ: Պետք է նույնացնել Ռ 3-ի հետ. սխալը բխում է նրանից, որ Օրբ. կը Պապաք և էաչի կոչում է արդիք բարեկալալու իշխանին Գոշայո, որով երկուսը դառնում են եզրայր:

— 5. Պապաք, իր Գրիգոր եզրոր հետ միասին՝ երկուսով մի խաչքար են կանգնեցրել Մանաշիթ գյուղում, 1308 թ.—Ար. ցախ 252:

— 6. Պապաք ոմն. հիշված է Խրիմի Ս. Սաչ վանքի մի արձանագրութայն մեջ 1511 թ. (Ս. Ստեփանէ՝ Ղբիմի Ս. Սաչ 11, Բժշկեան, Ճանապ. Լեհ. 350, Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 41):

— 7. Բարաք, հայր և Թոս, երկու հոգի հիշված են 1609 թ?—Ձեռ. Վեհեա. Բ. 1013:

— 8. Բերեկ, հայր Սարգիս եպիսկոպոսի Արզութեան (ԺԷ դար).— տես Մատ, Ամառն. ուղե. 87:

— 9. Բարաք հիշված կա նաև ԺԸ զարում (Bodleian 167):
† ԳԱԳԻ, ար. < էյ. պապ Եհայր կամ մեծ հայր՝ բառից՝ կոչականի ձևով. հիշված է 1661 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արբա. 1911, էջ 119):

* ԳԱԳԻԱՍ, ար. նույն Պապ անվան հունական ձևն է:

— Պապիա, եպիսկոպոս Սրիգայ քաղաքի (Πάπιας επίσκοπος 'Εριζης կամ 'Εριζών), անդամ Քաղկեդոնի ժողովի (451 թ). —Պալճեան 14, Չամչ. Բ. 133; Հացունի, Կարևոր խնդ. 362:

— Պապա, հիշված է անթվական մի հիշատակարանում՝ Ձեռ. Վասպ. 767:

† ԳԱԳԻԿ, ար. < էյ. պապ Եմեծ հայր՝ բառի փոխառականն է: Սրանից է և Պապիկեան ազգանունը: Հիշատակված ունիք Պապիկ. 1623 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 46), 1652 թ. (Ձեռ. Վեհեա. Ա. 740), 1758 թ. (Ձեռ. Դազեան, Բ. 14ա), ԺԸ դար (Տաշեան, Տուց, 356), 1824 թ. (Ձեռ.: Վասպ. 208), սեռ. Պապիկն ձևով 1633 թ. (Ձեռ. Վասպ. 882): Անորոշ թվականով է՝

— Պապիկ որդի Արզուի. հիշված է Շնհեր գյուղի մի արձանագրութայն մեջ, որի թվականից հարյուրավորը կտարած էր —Սխական 158:

ԳԱԳԿԱՆԵՍ, սեռն ու ծագումը անհայտ. հիշատակված է

անթվական, բայց 1469 թվից ուշ գրված մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 457):

† ԳԱԳՂՈՒԼ, ար. ծագած է էյ. պապ+Թրթ. յթ qui Եմառա, սարուկս բառից, իբր պապի ծառան: Հիշված է մի անգամ 1625 թ. (Սխական 304բ):

† ԳԱԳՈՒԿ, ար. < էյ. պապ Եմեծ հայր՝ բառի փոխառականն է, ճիշտ ինչպես Պապիկ, միայն ժառանգի տարբերությամբ:

— 1. Պապուկ, որդի խոջա Յովհաննէսի, որ ժառանգեց Տարսնի իշխան իր հորեղբորորդի խոջա Յովսէփի Մուշում գրել ազած Աւետարանը 1488 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 263:

— 2. Պապուկ սարկավագ, գրիչ. Աշոտին գյուղում օրինակել է Շարսկանը՝ 1580 թ.—Ձեռ. Կարին. 175:

— Ավելի ուշ հիշատակված է 1710 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925. 380), 1721 թ. (Ալպոյանեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1886) և անթվական մի հիշատակարանում (Թորոս ազր. Բ. 366):

† ԳԱԳՈՒՄ, ար. < էյ. պապ Եմեծ հայր՝ բառից, որ զար ժանալի կերպով ստացել է Թրթ.—ստ ստացական ժառանգից, իբր պապա: Գտնում ենք հիշատակված 1581 թ. (Ձեռ. Դազեան, Բ. 32ա), 1674 թ. (անդ՝ Բ. 46բ), 1694 թ. (անդ՝ Բ. 13բ) և անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 787):

* ԳԱԳՔԱՆ, ար. < պրս. بابكان անունից, որով հայանի է Սասանեան հարստութայն հիմնադիր Արտաշէրը:

— 1. Պապեան, որ Ուքանի հետ օժանդակեց զբաժով գրիչ Հայրապետ քահանային գնելու ժազաթ և նկարազարդելու իր օրինակած Աւետարանը՝ Սեբաստիա 1211 թ.—Յովսէփեան, Շարակաթ 198, Նիւթեր և ուս. Ա. 12 բ: Սբա հետ հմմտ:

— 2. Պապեան Վախրադին, որդի Սարգսի և Թոս Հոգոյ. իր եզրայր Ուքան Քարիմադինի հետ նվերներ են արել զանազան վանքերի, որոնց արձանագրությունները 1252, 1268, 1271, 1274 թվերից՝ տես Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 13, Բանաս. 1901, 126: Ավելին տես Ուքան Ռ 8:— Նույն է թվում Կախարդի հետ ըստ Յովսէփեան, անդ:

† ԳԱՌԱԻ, ար. < էյ. պապա բառից, ինչպես որ սեփեք Պեր և Հալարակ անունները:

— Պապա երեց, հայր Դաւթի և պապ Կոզրեցի Յրզնէ երեցի, որ Կոզրում ունեցած տունն ու այգին նվիրել է Արշոյ Առեճի վանքին 1289 թ.—Շիրակ 123, Այրարատ 120:

ՊԱՍ, իգ. ձևն անստույգ, ուստի և ծագումն անհայտ անուն հիշված է մի անգամ 1662 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 350):

ΠΑΣΑΓΝΑΘΗΣ, հայազգի պատրիկ Կոստանդին կայսեր (641—668) օրով.—Justi 244բ:

† ՊԱՄՏԵՆ, մր. < հյ. պատեղ բառից ոլիտի լինի. մի անգամ ունինք՝

— Պատեղ (գրված է ճիշդ արտասով Պաստեղս...), իր մի քանի ընկերներին հետ նվերներ է արել Հաղբատի վանքին.— Անթվ. Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 30:

ՊԱՍՔԱՄ, ար. ծագումն անհայտ:

— Պատքամ, թոռն Հայկակ նահապետի Հայկազանց (թվի Հայկակ Բ), որից Տորք, որից էլ սերել է Անգեղ տան նախորդությունը.—սեռ. Պատքամայ՝ Նոր. Ա. իգ. Բ. Ը. Ասող. Ա. Ե. Սամ. անեց. 46, 49:

† ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ, ար. և իգ. < հյ. պատուական բառից Չա-

քարիա պատմիչը, տպ. Վզրշպա. Բ. էջ 126—8 համապատասխան է զնում Ազիզ անվան. Վզիզ... որ թարգմանի Պատուականն: Գործածական է նաև այժմ, որից Պատուականեռն աղգանունը:

— 1. Պատուական քահանա, գրել տվեց Գրիգոր կրօնավորին մի Աւետարան՝ 1227 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 366 (անունը ուղղակի չի հիշված, այլ այսպես. «պատուականն ի քահանայս անուամբ և արդեամբ»):

— 2. Պատուական քահանա, գրել տվեց մի Աւետարան 1232 թ.—Կրպտ. եպս.՝ Դոփեանք 53:

— 3. Պատուական, սարկավազ Երզնկայի թիւ ավանի եկեղեցում. տեսիլքով հայտնվեց իրեն և գտավ Մեծն Ներսէս կաթողիկոսի անհայտացած գերեզմանը «1273 թ».— Պամ. յյտ ներս. 46:

— 4. Պատուական, որդի Չածէնաիկինի՝ հորաքոջ Բրիտատուր կրօնավորի, որ Սուրխաթում (Խրիմ) գրել տվեց մի Աստուածաշունչ 1352 թ.— Ձեռ. Վասպ. 7:

— 5. Պատուական, հայր Երզնկացի ոսկերիչ Յովհաննէսի, որ Արճէշում, Կարապետ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1433 թ.—Ձեռ. Վասպ. 367:

— 6. Պատուական, մայրենի մեծ հայր Կիրակոսի, որ նորոգել տվեց մի հին Աւետարան, 1454 թ.—Թորոս աղբ. Ա. 330:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Պատուական 1618 թ. (Ձեռ. Հալեպի. Ա. 135բ), 1694 թ. (Ձեռ. Վասպ. 980):

— 7. Պատուական, գուստր Խաչիկի, Վայոց ձորի Արփա գյուղից. նշանվեց Միրման անուն երիտասարդի հետ, որից առանց ամուսնութան ունեցավ որդի. Նախիջևանի Սուլթան. Սուրաա խանը ուղեց բռնել Միրմանին, բայց նա փախավ Արարատի Նորագաւիթ գյուղը: Այն ժամանակ բռնեց Պատուականին և պահանջեց մահմեդական դառնալ: Հակառակ տանջանքների՝ չուրանալով իր հավատը, կախեցին նրան մզկիթի աշտարակի զլեից և ապա չվանը կտրելով՝ վայր պցեցին: Նահատակին թաղեցին մեծ պատվով 1669 թ.— Ձբբ. սարկ. Բ. 126—8 > նոր վկ. 488—9. հմմտ. նաև Սիսական 184, ուր նահատակութան թիվը սխալմամբ նշանակված է 1679:

ՊԱՏՐԱՆ, ար. ծագումն անհայտ. ավանդված է ԺԾ—ԺՁ դարերում:

— 1. Պատրան, եղբայր Յովհաննէս տանուտերի, որ Շեգզինայ գյուղից էր և գրել տվեց մի Յայամաուրք Սեբաստիա, 1469 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1929, 11:

— 2. Պատրան, որի հիշատակին մի Թաւաշքար է աղուցված Ամասիայի Ս. Աստուածածին եկեղեցու պատին՝ 1504 թ.— Հաղորդեց Ամասիայից Կարապետ Գաղաթեան 1912 թ. ապր. 12:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Պատրան 1543 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ. 1925, 377):— Սրանց հետ թերևս նույն է՝

— 3. Պատրաս ար. թվականն անհայտ մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 62):

† ՊԱՏՐԻԱՐԲ, ար. < հյ. պատրիարք բառից, որ իունական փոխառություն է. հմմտ. Պատրիկ: Այս անունով ունինք միայն՝

— Պատրիարք, մեծ իշխան Տայոց Դաւիթ կիւրապաղապար. մեռավ մի ուրիշ ազգի հետ ընդհարման միջոցին, 1000 թ. ըստ Չամչ. Բ. 382.— Ասող. Գ. իգ:

ՊԱՏՐԻԿ, ար. թեև կա հուն. Πατρικος անձնանունը (որից և Պատրիկոս վկա Յայամաուրքի մեջ), բայց որովհետև Պատրիկ անունը մեր մեջ հազիվ է դարից է սկսում, ուստի ծագում է հյ. պատրիկ (իշխանական աստիճան) բառից, որ դարձյալ հունական փոխառություն է:

— 1. Պատրիկ ի Գամգիտան, իշխան աղուան (է դար).— Կրտր. Սամ. անեց. 286:

— 2. Պատրիկ Գարոյեան, իշխան աղուան. Ազուանից թագավորական ցեղից (706 թ).— Կզկնա. Գ. Ը, Ժ:

— 3. Պատրիկ Անձևացի. մասնակցեց Մուսէթ և Գուրգէնի պատերազմներին՝ Բուզայի դեմ 1851 թ.— Արծր. Բ. գ. Գ. գ.:

— 4. Պատրիկ Գնունի. մասնակցեց Գուրգէնի պատերազմին՝ Բուզայի դեմ 1853 թ.— Արծր. Գ. գ.:

— 5. Պատրիկ քարգործ (քարտաշ), իր կնոջ Քամարի (Ձ 12) հետ հիշատակված է այն Աւետարանում, որ գնեց Մարտիրոս քահանան 1410 թ?—Ձեռ. Վասպ. 164:

— 6. Պատրիկ ոճն, հիշված 1420 թվից առաջ (Տաշեան, Յուլյ. 666):

— 7. Պատրիկ, Եղնոժառայ գյուղից. տնով տեղով հիւսիսային ճանց 1500 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 486:

† ՊԱՏՐՈՆ, ար. < էյ. պատրոն բառից, որ ստեղծված է փոխառութիւնն է: Հիշված է մի անգամ ժեզարից:

— Պատրոն Բջնեցի, ընծայից մի Աւետարան Աշտարակի եկեղեցիներին 1478 թ.— Այբարատ 187, 274:

† ՊԱՏՐՈՆԻԿ, ար. նախորդի փառաբանումն է: — Պատրոնիկ, Պայր Վահրամ իշխանի, որ օգնեց շինելու Քեղեկեանք վանքի գավիթը 1167 թ.— Խաղբակեանք 158:

[ՊԱՐԱՆՍՄ, ար. հիշված է 1649 թ. ՀԱ 1899, էջ 249 ր եզրամասինն ձեռվ. հայտնապես վրիպակ է. բայց թնչ է հիշանել:]

† ՊԱՐԳԵՆԻ, ար. < էյ. պարզ բառից. հմտ. Հնծայ. Գործածական է նաև այժմ և հասկապես Արևմտահայոց մեջ:

— 1. Պարզ Գնունի, նախարարան ճշնագոր, որ տեսիլքով իմացով թե Մեծն Ներսէսը կաթուղիկոս պիտի ընտրվի 1363 թ.: —Մեք. եր. 18:

— 2. Պարզ իշխան Ամատունի, մին այն նախարարներից, որոնք Մեծն Ներսէսին ուղեկցեցին Կեսարիա օժման գնալու ժամանակ 1353 թ.:—Բուզ. Գ. գ.:

— 3. Պարզ Ամատունի, որ Շուշարը Կամարակեանի հետ 700 հոգով հարձակվեց Պարսից վրա, ազատելու համար գերի բռնված Խոսրով Գ թագավորին, բայց բռնվելով տիկ հանվեց 1389 թ.:— Խոսր. Գ. ծ.—սեռ. Պարզայ՝ տեղ:

— 4. Պարզ Արծրունի. մին է Յազնիքա Բ-ի բանաբանը նախարարներից 1453 թ.:—Յզնիք. 150. Փարպ. խե:

— 5. Պարզ եպիսկոպոս Հարթայ, Ներսէս կաթուղիկոսի (1648—1657 թ.) և ուրիշ եպիսկոպոսների հետ միասին ստորա-

գրում է այն երկու թղթերին, որոնք գրվեցին Նեստորակունեթի զեմ:— Գիրք թղ. մէ.—ըց. ի Պարզեան՝ Գիրք թղ. ժղ:

† ՊԱՐԳԵՆԻՅԱ, իգ. < էյ. Պարզն անունից՝ -իցա իգականակերտ մասնիկով. գործածական էր Պոլսում, իբրև նորահար անուն:

† ՊԱՐԶԻԿ, իգ. էյ. պարզ բառից, իբրև պարզասէր աղջիկ: Նորահար անուն:

† ՊԱՐԻՏ, ար. < էյ. պարիտ զմերակացու, հսկող բառից: Մի անգամ ունինք՝

— Պարիտ, նահապետ Հայկազանց, հաջորդեց Անուշաւանին, Ն. Բ. 1662 թ. ըստ Չամչ.— Խոսր. Ա. ժթ. Կղկնա. Ա. մե (հար. էմինի՝ Փարիտ). Մի. անեց. գ. Մագ. թղ. ժթ. Վրգ. է. Մի. այրիվ. 17. Մի. համգ. 9.— Պարիտ՝ Բ: Կթղ. բ. Սամ. անեց. 45. Մի. այրիվ. 47.— Պարիտ՝ Վրաց աղբ. Ա. 74.— տես և Ալիշան, Հյսս. 203:

* ՊԱՐԹԱՄԱՍԻՐ, ար. տառադարձված է հուն. Παρθαμασιρε, լա. Parthamasire, որ Justi 244ա հանում է իբան. parthama, պեչ. pahigm լուսնաբանի բառից:

— Պարթամասիր, որդի Բակուրի՝ եղբոր Խոսրով Ա թագավորի Պարթևաց, որի կողմից նշանակվեց թագավոր Հայոց. վտարելով Աշխադարին (109 թ.): Տրայիանոս կայսրը արշավեց Հայաստան և երկիրը հռոմեական նահանգաբանից: Պարթամասիրը սպանվեց. պատերազմում (115 թ.).—Գրգչ. Բնն. պատմ. Բ. 253—6, 288. Justi 244ա. ըստ Հէս Ա. 472—3 նստել է 110—114թ.

* ՊԱՐԹԱՄԱՍՊԱՍ, ար. տառադարձված է հուն. Παρθαμασιπης. ըստ Justi 244ա < իբան. parthama լուսնաբանից, իբրև իշխաններից լուսնաբան:

— Պարթամասպատ, որդի Աշխադարի. Տրայիանոս կայսրը կողմից նշանակվեց թագավոր Պարթևաց. Տրայիանոսի մահից հետո մերժվելով Պարթևներից՝ եղավ թագավոր Հայոց, հաճությամբ Աղբիանոս կայսր և զահակայից 118--139 թ.:—Գրգչ. Բնն. պատմ. Բ. 259:

† ՊԱՐԹԻ, ար. < ծագում է պարթև ազգի անունից, որ Հայերենում դարձել է ամական՝ բարձրահասակ, հաղթահասակ, հաղթանդամ իմաստով: Նորակերտ անուն է, որից և Պարթևան ազգանունը: Կա նաև իգ. (Մովսէս. Հյսս. 1945 թ. մրտ. 31. էջ ր): ՊԱՐԻԹ, հիշված է անթուրկան մի արձանագրության մեջ, Ազգագր. հանգ. Գ. 160:

ՊԱՐԻՅԱՍ, ար. հիշված է մի անգամ Պարխասու հուպիման ձևով Արաշ գյուղի անթվական մի արձանագրության մեջ (Բարթոլոմ. Աղուանից երկ. 282): Տես վերը՝ Խարխիան:

† ՊԱՐԿԵՇՏ, ար. հյ. պարկիշտ «համեստ» բառից: Հիշված է մի անգամ՝

— Պարկիշտ երեց, սուրբ մարգ էր. թագվեց Բջնիի մոտ. գերեզմանը դարձավ ուխտատեղի, որի վրա նախանձելով Իւանէ աթաբեգի կինը, դին հանեց այրից և մի շուն մորթելով՝ նույն տեղը թաղեց (1225 թ).—Վրդ. ձե. Միխ. յաս. (Իր):

ՊԱՐԿՃԱԿ, ար. < հյ. պարկուճ «կճեպ, կեղեւ» բառի նվազականից?

— Պարկեակ, նշանավոր վարդապետ (ԺԱ դար).—Ուռն. 179:

ՊԱՐՆԷՎԱՏ, ար. ծագումն անհայտ. կա մի անգամ՝

— Պարնեվատ ոմն, որ շինել է Պիզան քաղաքի բերդից դուրս գտնված Ս. Յարութիւն եկեղեցին.—անթվ. Արձ. տես Նաթանեան, Արտուր Հյատ. 194:

ՊԱՐՈՐ, ար. < հյ. պարոյր «չըջան, պտուլտ» բառից. հին անուն, որ վերակենդանացավ անցյալ դարում:

1. Պարոյր, առաջին թագավոր Հայկազն.հաջորդեց Սկայրդիին Ն. Ք. 748 թ. (ըստ Չամչ.) միացավ Մարաց Կիաքսար և Բարեւացոց Նարուպալասար թագավորներին և միասին առին Նինուէն և Ասորեստանցոց պետության վերջ տվին (606 թ): Այս օգնության փոխարեն Պարոյրը թագ ստացավ (Ն. Ք. 743 թ):—Պար. Ա. Իա. Իբ. Կղկնտ. Ա. Ժե. Ուխտ. Ա. Ժթ, Իգ. 64. Կթդ. ք. գ. Արծր. Ա. գ. Մագ. Թդ. Ժթ. Մխ. անեց. գ. գ. Սամ. անեց. 29, 45, 46. Մխ. այրիվ. 18, 53. Շնորհ. վրպ. 142. Մին. շամդ. 10. Ջուդ. 18.—սեռ. Պարուրայ՝ 64. Կթդ. գ. Ասոդ. Գ. Խդ. Մին. համգ. 10.— Պարոյրայ՝ 64. Կթդ. գ. Ուխտ. Ա. Իգ. Կղկնտ. Ա. գ. (հրար. Շահն. սխալմամբ Պարոյր): Մխ. անեց. Ա. գ. Սամ. անեց. 45, 46. Վրդ. է (հրար. Էմիլի՝ Պարոյրայ). Ջուդ. 17.— Պարոյրի՝ Պտմ. լմբ. 239.— բցռ. Ի Պարոյրի՝ Սասն. 18.— Ալիշան՝ Հյատ. 201 և 225 խոսում է Պարոյրի թվականի մասին և հայտնում է թէ անանուն ոմն վարդապետ և հետին ժամանակներից Եղիա Չմիւռնացի Պարոյրին կոչում են ուրիշ անունով Արտաշէս:

2. Պարոյր, հունական ձևով գրված Πρωτιστος = Պրոյսիսիս Նախկան. Փոքր-Հայքից էր, քրիստոնյա ծնողների զավակ, ծն. 276—7 թ. սովորեց Անտիոքում. 308 թվին գնաց Ա-

թէնք և աշակերտեց հռչակավոր հետոր Եուլիանոսին, որին և հաջորդեց: Աղքատ գիտնական էր. Իր շուրջը խմբվեց հայուսանողութուն, որի հոգին ու պահպան հրեշտակը դարձավ Այնթան առաջ գնաց հետորական ասպարեզում, որ Հոմոնում Իր արձանը կանգնեցրին՝ կոչելով նրան «Թագավոր ճարտասանու թյան» (Regina rerum Roma regi eloquentiae): Իր աշակերտներից են Ս. Բարսեղ Կեսարացին և Գրիգոր աստուածաբանը: Եւսպիոս հույնը գրել է նրա կենսագրութունը:— Չարբ. Հին դար. 256—265. Լէօ Ա. 572: (Անունը հունարեն բառ է, որ նշանակում է «նախընտրութուն, կանխամտածութուն, նպատակ, մտադրութուն, մինչև անգամ՝ փրկսոփայական վարդապետություն»): Չունի Չամչ.: Չարբ. դարձրել է հյ. Պարոյր, իսկ Ալիշան՝ Այրարատ 94 ք Բրայրես կամ Փապրես: Այս բոլորը կեղծ հարմարանքներ են):—Ռաֆֆին գրել է մի փոքր վեպ նրա անունով (Թիֆլիս 1895):

† ՊԱՐՈՆ, ար. < հյ. պարոն բառից, որ եւրոպական փոխառութուն է. նախ իշխանական աստիճան էր, ապա եղավ Ռուբինեան արքայորդիների տիտղոս, հետո դարձավ հասարակ պատվանուն, այժմ էլ վերացված է: Սրանից է Պարոնեան ազգանունը: Իբրև անձնանուն ամենահին հիշատակութունը ԺԳ դարից է: Տես նաև Պարոնիկ, Պարոնակ, Պարոնտեր, Պարոնլոյս ևն:

— 1 Պարոն Կեսարացի, որդի Պապանունի, հիշված է 1275 թ.—Ձեռ. Վենեա. Բ. 872:

— 2. Պարոն Անեցի, որդի Գրիգոր Խուցէսի. մայրն է Շնաֆոր. կինն է Ուլու. անդրանիկ որդին Դաւիթ. Պարոնի եղբայրն է Ասիլ (№ 1). նորոգել է Բագնայրի նշանավոր Աւետարանը 1308 թ.— Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 16, Ձեռ. Կարին. 16, Խաղրակեանք 15:

— 3. Պարոն, ամուսին Լիշախի՝ քրոջ ամուստեր բրուտ Թովաննէսի, որ Վանում մի Աւետարան գրել տվեց Կարապետ քահանա գրչին, 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. 370:

— 4. Պարոն, որդի ամուստեր Մկրտչի, որ Աղթամարում, Դանիէլ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1441 թ.— Ձեռ. Վասպ. 382:

— 5. Պարոն, որդի Բուքի և եղբայր Մկրտիչ կրօնավորի, որ Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց մի Յայմաուուրք 1446 թ.— Նոտարք 151:

— 6. Պարոն, կինն է Շուքրան. ծնողներն են ամուստեր

Սազազայի, որ Ազթամարում, Քուձայ քաւանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1476 թ.— Ձեռ. Վասպ. 480—1:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Պարոն 1005 թ. (Դրնդ. 72), 1618 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 125ա), 1622 թ. (անդ 291բ), 1657 թ. (Տաշիւան, Յուց. 355), 1662 թ. (Ձեռ. Սեբ.ա. ՀՂ. 1929, 13). Անթվական են Ձեռ. Նոր-Քայազ. 31բ, Ձեռ. Վիննա. Բ. 726. բայց սրանցից ավելի կարեւոր է՝

— 7. Պարոն տաղասաց (Պարզ. 716, ուր Պասաւրուսի՝ Կուճանաճի մաս մի ձեռ. գնում է իբրև հեղինակի հիշատակությունն զի Պարոնէ Հայոց)։

† ՊԱՐՈՆԱԿ, ար. < Պարոն անվան փառաբանականն է. տես հ Պարոնիկ:

— 1. Պարոնիկ, եզրայր Վարդանի, որ նրա համար օրինակեց մի Շարական, 1359 թ.—Rapport Belgique 107:

— 2. Պարոնիկ, տանուտեր Կամախի Կախմիի գյուղի, 1283 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 79ա:

† ՊԱՐՈՆԱՂԱ, ար. < Պարոն անունից + աղա սլաւոնականով, Հիշված է 1551 թ. (Արցախ 270), և մի անգամ էլ անթվ. բայց 1437 թվից ուշ մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 378):

† ՊԱՐՈՆԱԻԱԿ, ար. բարդված Պարոն և ալազ բառերից:

— Պարոնալագ, հայր Ամիրբեկի, որ Արճէշի Գայթիս գյուղում, Մինաս գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, 1458 թ.—Ձեռ. Վասպ. 424:

† ՊԱՐՈՆԲԱՐԱ, ար. < Պարոն + Բրթ. Կ baba «հայր. հայրիկ» բառերից բարդված: Հիշատակված է մի անգամ 1609 թ. (Bodleian 109):

† ՊԱՐՈՆԲԷ՞՞՞ ար. < Պարոն + Բրթ. Կ beg «հիշխան» բառերից բարդված: Հիշված է մի անգամ 1661 թ. (Ձեռ. Քուր. 65բ):

† ՊԱՐՈՆԻԿ, ար. < Պարոն անվան փառաբանականն է, որ և Պարոնիկ, որ տես վերը: Սրանից է Պարոնիկեան ազգանունը:

— 1. Պարոնիկ, եզրայր Խաչատուր գրչի, որ Հիմ անապատում օրինակեց Աւետարանը 1301 թ.—Ձեռ. Վասպ. 140:

— 2. Պարոնիկ միակեց, սպասավոր՝ Իտալիոյ Փէրուժ (Perugia) քաղաքի հայ եկեղեցու. 1301 թ.— Ձեռ. Վասիկ. (ՀՂ. 1893, 343ա):

— 3. Պարոնիկ, ազգական Քաւուն միայնակյացի, որ գրել ավեց մի Աւետարան, 1330 թ.—Ձեռ. Վիննա. Ա. 770:

— 4. Պարոնիկ, որդի Յովհաննէսի. նորընծա սարկազազ էր և հայրը նրա համար Աստուածատուր գրչին գրել ավեց Սազմուր, 1488 թ.—Bodleian 16:

— 5. Պարոնիկ, հոգեր է նվիրել Արշոյառիճի վանքին.— Անթվ. Արճ. Շիրակ 123:

— Ավելի ուշ հիշված կա Պարոնիկ 1580 թ. (Ձեռ. Վասպ. 32) և ԺԷ դարի կեսին (Դրնդ. 487):

† ՊԱՐՈՆԼՈՅՍ, ար. < էյ. պարոն + յոյս բառերից, ինչպես կա նաև հակադիր ձևով՝ Լոյսպարոն և կիտարար ձևով Ամիր-Լոյս:

— 1. Պարոնլոյս, մերձավոր Սարգիս արկղայի, որ Գլաձարում օրինակեց Ոսկեփորիկը, 1317 թ.—Ձեռ. Վիննա. Բ. 838, Սրտական 133բ:

— 2. Պարոնլոյս, եզրայր Քանկիսաթունի և քեռի Կարապետ գրչի, որ օրինակեց Դառընտիրը Ազթամարում, 1389 թվին. այս թվին էլ մեռավ Պարոնլոյսը.— Ձեռ. Այսու. (Արքա. 1011, 765):

— 3. Պարոնլոյս մահաթի, միայն Սասանի Պալիկ վանից, 1444 թ.— Ձեռ. Նոր-Քայազ. 41բ:

— 4. Պարոնլոյս, կինն է Քաֆուր. ծնողներն են Սարգսի, որ Բազէշում, Կիրակոս քաւանային գրել ավեց մի Աւետարան 1454 թ.— Նօտարք 173:

— 5. Պարոնլոյս նահատակ 1567 թ. տես Լոյսպարոն, ուր ավելացրու Ձեռ. Հալէպի, Ա. 105բ և Նօտարք 227:

— Պարոնլոյս, անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 284):

† ՊԱՐՈՆԵՆՅԷ, ար. < էյ. պարոն + պրս. Կ xδς «քաղցր, անուշ» բառերից. հիշված է ԺԵ՞ դարու անթվական մի հիշատակարանում.—Bodleian 32:

† ՊԱՐՈՆԵԱՆ, իգ. < էյ. պարոն (իբրև տիպոս) + ման «տաս» բառերից. հիշատակված է 1754 թ. (Արցախ 160) և անթվ. մի հիշատակարանում (Ձեռ. Նոր-Քայազ. 33 ա).— Հմմտ. Պարոնպապ:

† ՊԱՐՈՆՇԱՂ, ար. < էյ. պարոն + պրս. Կ 3հ «թաղած» բառերից, ինչպես որ կա նաև սրա հակադիր ձևը՝ Շահպարոն. Հիշատակված է ԺԳ—ԺԾ դարերում:

— 1. Պարոնշահ, որդի Ղազարի և եզրայր Ստեփանոս քաւանայի, որ Մխիթար վարդապետից գնեց մի Աւետարան, որ նա գրել էր Մեծոփայ վանքում, 1307 թ.—Ձեռ. Վասպ. 156:

— 2. Պարոնշահ 1313 թ.—տես Լոյս Ռ 1:

— 3. Պարոնշահ, որդի Մարտիրոսի, մայրն է Փոքրաթիկին:

եղբայրներն են՝ Քաղաւոր և Տնիկ(?), հորեղբայրներն են՝ Յակոբ, Շնոֆոր, Վահրամ և Թումա, կիսն է՝ Փոփըխիկ, որդիներն են՝ Քաթուլ, Աւետար, Նաթանիէլ, Սրանոս և պարոն Վարդ (սրա կիսն է Իգգիշ Ն 1): Իր ազգական Սարգիս քահանայի խորհրդով գրել ավեց մի Աւետարան, Բզնունեաց Աղէթ (տեղը անհայտ էր, բայց որոշում է Քաթուլ Ն 10) գյուղում, 1329 թ.— Ձեռ. Վասպ. 179:— Տես և Թաթուլ Ն 10:

— 4. Պարոնշահ, պապ Խոսրովշահի, որ ստացավ Բաբերդում մի հին Աւետարան և նորոգել ավեց 1346 թ.— ՀԱ 1926, էջ 344:

— 5. Պարոնշահ, մայրենի պապ Յուսէպի վարդապետի, որ Սուրխաթում, Ստեփաննոս գրչին գրել ավեց Յսայի և Թուղթթ Պօղոսի, 1356 թ.— Ձեռ. Բերլին, էջ 4ա:

— 6. Պարոնշահ, հազար հայր Յուսէպի վարդապետի, որ Սուրխաթում, Ստեփաննոս գրչին գրել ավեց Յսայի և Թուղթթ Պօղոսի, 1356 թ.— Ձեռ. Բերլինի, 4ա:

— 7. Պարոնշահ, հայր Յովհաննէս կրօնավորի Սերասապուս, որ Խրիմի Սուրխաթ քաղաքում, Ստեփաննոս քահանային գրել ավեց Դաւթի Սահմանաց գիրքը, 1363 թ.— Manus. brit. mus. 248ա:

— 8. Պարոնշահ, ասնուտեր Բերկրի քաղաքի, 1422 թ.— Ձեռ. Վասպ. 350:

† ՊԱՐՈՆՊԱՊ, ար. < էյ. պարոն+պապ «մեծ հայր» բառերից բարդված. ինչպես կա նույնի իզականը՝ Պարոնմամ:

— 1. Պարոնպապ, հանգուցյալ որդի Ամիրմեխիթի՝ ուսուցչի Թովհաննէս քահանայի, որ Խովմա Մեծոփեցի պատմագրի Գորգի մելիք եղբոր որդին էր և ստացավ Մեծոփյարոյց Աւետարանը՝ Արճէշում, 1445 թ.— Նօտարք 147:

— 2. Պարոնպապ, հայր Շամխաթուսի և պապ Դշխուն աթիւնոջ, որ Ասպաւերուկ գյուղում գրել ավեց մի Աւետարան, 1455 թ.— Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 132):

— 3. Պարոնպապ, ամուսին Դշխունի, որ Ասպաւերուկ գյուղում Կարապետ գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, 1455 թ.— Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 132):

† ՊԱՐՈՆՍԵՔ, ար. < էյ. պարոն պատմականներից+Սեք երբայական անունից բարդված:

— Պարոնսեք սարկավագ, եղբայր Ազների, որ գրել ավեց մի Աւետարան, Աշտաձորի Անկիւնեաց վանքում, 1477 թ.— Ձեռ. Ազուլ. (Արբա. 1911, 219):

† ՊԱՐՈՆՎԱՐԴ, ար. < էյ. պարոն և վարդ բառերից կազմված: Հիշատակված է ԺԾ գարում:

— Պարոնվարդ, երկու Կաֆացի հայ, որոնք ստորագրում են Կաֆայեցոց գիմումին՝ Ճլորենտիայի ժողովի առթիվ (1438 թ). — Պալենան 300:

† ՊԱՐՈՆՏԷՐ, ար. < էյ. պարոն և տեր բառերից կազմված: Հիշատակված է մի անգամ ԺԾ գարում և մի անգամ էլ ԺԸ դարում:

— 1. Պարոնտեր, արքեպիսկոպոս Խաչինաւորի. Ուրգիս գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, 1493 թ.— Արցախ 247:

— Մի անգամ ևս հիշված է 1786 թ. (Ձեռ. Վասպ. 262):

ՊԱՐՊ, ար. ծագումն անհայտ:

— Պարպ, երեց աղուան, անգամ Ազուլէնի ժողովի՝ Վաչագան Գ թագավորի օրով (2 գար). — Կղկնտ. Ա. խզ (ըստ հրատ. էմիւնի, իսկ Շահն. միացնելով հաջորդ բառի հետ՝ գրում է Պարմիդէ):

* ՊԱՐՍՍԱՄ, ար. < ասոր. ܩܪܝܘܢܐ: Baršaumā անունից, որ նշանակում է բուն «Որդի պահոց» (> էյ. ծոմ): Հմմտ. հնեից «Պարսամ, որ թարգմանի որդի պահոց» Յայսմ. փեար. 1: Բառիս հարազատ ասոսադարձութունն է Բարծումայ, ինչպես և կա Բարծումայ ասորի. նեստորական քարոզիչ. բայց զարձած է նաև Բարսոււա, ինչպես ունինք Բարսոււա Ռասսոսուսի՝ գերեզից Խոսրուուս զարի, աղբյուր Խորենացու (Խոր. Բ. կթ, 6), Բարսոււա Մելիտինցի, ճգնագոր, որ և Ս. Բարսամ, Բարսոււա Անտիոքացի, և վերջապես զուտ հունական ձևի առև՝ Բարսիմեոս, ինչպես ունինք Բարսիմեոս եպիսկոպոս Սգեսացի, վկա Յայսմաւուրցում՝ Աւգեր. Լիակ. վրք. սրբ. Ա. 380 (Հիւբշ. 291): Մրանից է Պարսամեան ազգանունը:

— 1. Պարսամ (որ հույները Պարտան են կոչել), որդի Միրմանի, ծնվել է Աղվանից երկրի Առուձ բերդում. գնացել է Պոլիս և զինվորական ծառայության մտել. ամուսնացել է Նիկեփոր կայսեր քրոջ՝ Թեոզոսիայի հետ. գահակից է եղել Նիկիփորի որդուն և նրա մահվանից հետո, ինքնազուլի իշխել է մինչև իր մահը (813 թ): Մրա որդին է Լեան Ս Հայկազն կայսր Հուսայ.— Ուղուրլեան, Պատմ. գաղթ. Լիվոսն. 201—2 (Կեղծիք-Լեանի հայրն է Վարդ, որ վերածել են Պարտանի և ապա Պարսամի):

— 2. Պարսամ, որդի Փիլաուսոս բնագործի. հորը ձեռքով նշա-

նակից Եղևթոյ զուքս 1083 թ. սպանեց Պառակամանոսին և նրա փոխարին նստավ զուքս Անախոթի 1086 թ. երբ Մելիթզանի գորավար Պուզան ամիրան պաշարեց Եղևթան, սա փախչելով ժողովրդական խլրտուսից, բերդից ցած նեակեց, որպեսզի զնա Պուզանի մտ. բայց ողնաչարը շարժվելով մեռավ 1087 թ. — Պարսամա (ուգ. հր.)՝ Ուուհ. 233—4.—սեռ. Պարսամայ՝ Ուուհ. 233.— Պարսամայի՝ Ուուհ. 236: (Չամչ. Գ. 8, 12 գրում է Վարսամ):

— 3. Պարսիմո կամ Պարսամալ (գրված է այս երկու ձևերով), որդի Հասանի. Օշական գյուղի առյուծն էր և թԷ էր, թե եղբորը՝ Խուրտի և թե քրոջը՝ Սեղայի հիշատակին հոգեր է նվիրել Արջոյտոսին 1207 թ. և Բագնայրին 1210 թ.— Արձ. Երբակ 117, 121:

— 4. Պարսամ 1271 թ. տես Մանսր:

— 5. Պարսիմա, իր որդի Ճաննայի, մորն ու ջուլբերի հետ միասին իրենց այգին ծախել են Պետեան անուն անձին Քանաքեռում, 3200 սպիտակով, 1306 թ.—Արձ. Շահխաթ. Բ. 159, Այբարատ 208, Բանաս. 1903, 32:

— 6. Պարսամ մելիթ, Վանում Ս. Խաչ վանքի Հուսուարչի սեզանն է նորոգել 1221 թ.—Արձ. Աղզազր. հանգ. ԻԱ, 87:

— 7. Պարսամ արեղա, Աղբրափոսում մի այգի է տնկել և նվիրել Սպիտակաուր Ս. Աստուածածնի վանքին, 1231 թ.— Խաղրակեանք 209, Սիսական 138, Արբա. 1889, 56:

— 8. Պարսամ արքեպիսկոպոս. որի զերեզմանի վրա մի խաչքար է կանգնեցրել իր եղբորորդի Մազաթա եպիսկոպոսը՝ Գանձակի Փիփ գյուղում, 1457 թ.— Արցախ 301 և 311 > Աղզազր. հանգ. Ե. 311:

— 9. Պարսամ որդի Գրիգորի (1485 թ). տես Փաշամիկի:

— 10. Պարսամ, եղբորորդի Զուլալ արկինոյ, որ Աղթամա րում, Գրիգոր արեղային գրել ավեց մի Անտարան, 1470 թ.— Ձեռ. Վասպ. 459:

— 11. Պարսամ, ծագկեց այն Անտարանը, որ գրել էր Յակոբ արեղան Աղթամաում, խոջո՞ Միրիշանի համար— 1493 թ.—Ձեռ. Վասպ. 531.—Թվի թե նույն է՝

— 12. Պարսամ քանանա, գրեց, ծագկեց և կազմեց մի Անտարան՝ Թարեղ արկինոյ համար 1498 թ.—Ձեռ. Վասպ. 536:

— 13. Պարսամ եպիսկոպոս Տրապիզոնցի, որդի Աստուածասարի, առաջնորդ իլվովի, հաջորդեց Գրիգոր Հարազցան՝

1578 թ. առաջաց է. ունի ԵՏպ վանն անկայիս, հրաբ. հանգերն ուսուցիչութեամբ շԱ 1930, 590—596, Կամենից 136, Աղզապ. 2375:

— Ավելի ուշ Պարսամ անունը հիշված է 1509 թ. (Ձեռ. Վասպ. 628), 1536 թ. (անգ 649), 1532 թ. (անգ 654), 1568 թ. (անգ 1663), 1568 թ. (անգ 668), 1608 թ. (Manus. brit. mus. 46a), 1647 թ. (Ձեռ. Վասպ. 601), 1680 թ. (անգ 569), գրված է Բարսամ 1707 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 48a):

Պարսամ տես Պարսամ:

ՊԱՐՏՈՒԿ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի անգամ ժՁ գծր (Ձեռ. Սանաս. 7բ):

* Պե՛լձ, ար. < արաբ. բ. Bai] (նոր հնչումով Bell] անունից, որ բուն նշանակում է Եժպաղէձ, սերախերես մարդ (Կաժաւ. Բրթ. Թրգմ. Ա. 376): Տես և Ալուպիլն, որ այս անունից է կազմված: Երկուսի մեջ էլ նկատելի է պ=և և և=] տառադարձութիւնը թ դարում, այն էլ Վասպուրականում:

— Պեյն Արծրունի, մասնակցեց Գուրգէն Արծրունու պատերազմին՝ Բուզայի գեմ 1852 թ:—Արծր. Գ. գ:

Պիստ տես Ինիլդ:

Պե՛կնէ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Հիշված է երիտասարդ ոճի սարկաժապ այս անունով՝ Գեառչէնի Անտարանում, 1326—83 թվերին (Յոսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 46):

* Պե՛լՐՈՁ, ար. < արաբ. >>> beh-rōz ւլաժ-որս բառերից (իրրև մազթանք լավ որեր տեսնելու): Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1684 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ահիայ 91):

* Պե՛լիԳիԱ, իգ. < հուն. Πελαγία անունից (որից լու. Pelagia, ուսու. Πελαγία) ծագում է πελάγιος Եժովային բառից և նշանակում է Եժովային ծիրանի խեցեմորթը: Այս անունով հայանի է Պեղազիտ (էյ. Պեղազիտ) վիայունին, որի վարքը անցել է Յայսմ. և Վրթ. հրց:— Գուքածվում էր անցյալ դարում Պոլսում, Պեղազ կամ Պեղիկ ձևով:

* Պե՛ՄՈՒՆԷ, ար. < Ֆրանս. Beaumont անունից, որ նաև անգանուն է Ճրանսիայում և նշանակում է զգեղեցիկ սար: Փոխառյալ լինելով Կիլիկիան շրջանում, գրված է արևմտյան տառադարձութեամբ (փխ. Բեմունս):

— Պեմունգ, որդի Զիւան կամ Գոստանգին Գ (Պ 137) Թագավորի Կիլիկիայ. Հեոն Զ-ի եղբայրն է. ամուսնացավ Թեմիթ

հետ, որ Կոստանդին Դ Թագավորի քույրն է:— Սիսուան. էջ 418 և 227 ր:

ՊենեղԱՍ, ար. ծագումն անհայտ:

— Պենեղաս կաթողիկոս Աղուանից 974—992 թ. Գարդմանի եպիսկոպոսն էր և հաջորդեց Դաւիթ է (Ն 59) կաթողիկոսին. — Կղկնտ. Գ. իգ. — (հրար. էմիլի ունի Պետրոս, ինչպես գրեցն նաև Կիր. ը, Մխ. այրիվ. 24, Հայապ. 385 (տես հատկապես Բարխուտ. Պատմ. Աղուանից 173):

* ՊեՇԳԻՆ, ար. <պրս. Pēšgīn անունից, որ ծագում է փրիժա արմենաց բառից և հիշատակված է 1066 թվից (այսպես է մեկնում Justi 251 ր՝ սրբազրիով հյ. Պելգիս սխալ ընթերցվածը): Հյ. ունինք նաև Բեթգեև և Բիշֆեև ձևերը, որոնք չեն կարող բաժանվել սրանից: Հմմտ. դարձյալ Թեշֆեև, որ տես վերը:

— 1. Պեշֆեև (սխալ գրված նաև Պելգեև) Օրբելեան, որդի Բուրթեւ սպարապետի Հայոց և Վրաց, իշխանի տանն Սիսական: Եղբայր Իււանէի. հիշված է 1334—44 թվերին. — Ձեռ. Դադեան, Բ. 30ր, Խաղրակեանք 202, Սիսական 47, 125 ր, 202, Ձեռ. Բերլինի 26ր, Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 468 (1344 թվին):

— 2. Պեշգիսեև Օրբելեան, որդի Սմբատի, թոռն Բուրթեւի, աներ Վրաց Ալեքսանդր Ա Թագավորի, որ Սիւնեաց նահանգն էլ գրավելով՝ Պեշգիսէի գերիշխանն եղավ. բայց վախենալով որ հայերը կբաժանվեն Վրաց իշխանությանից, թունամուրեց Պեշգիսէին և այսպեսով Օրբելեանց իշխանության վերջ տվեց 1438 թ.: — Չամչ. Գ. 470 (Պելգիսեև ձևով), Մեծոփ. 117 (սեռ. Պեղգիսի, այլ ձեռ. Պեշգիսի), Սիսական 96, Հայապ. 558, Ազգապ. 2067, Նօտարք 116 (գրված է Բէշքէն և կոչված է իշխանաց իշխան Լուսի):

— 3. Բիշֆեև, որդի Աւագ Եղվարդեցու և եղբայր Մանուէլ արքեպիսկոպոսի (ԺՅ դար). — Այրարատ 198:

ՊեՏԱՆ, ար. հիշված է կաթողիկ ոմն հայ 1863 թ. (Ազգապ. 4194), որից էլ կա Պետամետն ազգանունը 1766 թ. (Ազգ. մատ. ԾԵ 151):

ՊեՏԱՍԻՌՈՍ, ար. անշուշտ ձևափոխված բառ է, որովհետև կա հուն. πετάσιον «փոքրիկ լայնեզր գլխարկ մարզականց, նաև Հերմէս աստուծու համար»: Այս անունով կա միայն՝

— Պետասիոն արքայ հայոց, որին Ոլոմպիոսոս փիլիսոփան նվիրել է մագաղան արժեստի վրա մի գիրք (Դ դարի վեր-

ջերը). — Դուրեան, Ազգ. պատմ. 280 (կարծում է թե Պապ Թագավորն է):

+ ՊԵՏԵԻԱՆ, ար. < էյ. ժդ. պիտեմն (որ և պիտու, պիտուամի) բառից, որ նշ. պիտանի, պետքի եկող:

— Պետեմն (կամ Պետուեմ), կինն է Աւագ տիկին, որդիքն են Տողասլա և ուրիշներ, որոնք չեն հիշված. մի խաչքար են կանգնեցրել Քանաքեռում 1305 թ. և մի այգի գնել Պարսեմա անուն անձից 3200 սպիտակով, նույն Քանաքեռում 1306 թ. — Շահխաթ. 153, 159, Այրարատ 297—8 (գրում է Պետիկն), Բաւաս. 1903, 32, Սմբատեանց՝ Գեղարքունիք 207:

* ՊԵՏՈՒԿ, ար. հրեի Պետրոս անվան փաղաքշականն է. այս ձևով ունինք միայն՝

— Պետուկ Մշեցի, հայր, Հոմի հայոց տան միաբաններից. հիշված է 1242 թ. — Թորոս ազր. Բ. 441:

* ՊԵՏՐՈՍ, ար. < հուն. Πέτρος անունից, որ նշանակում է բուն «քար». հմմտ. Մտթ. ժդ. 18. «Երանի քեզ, Սիմոն, որդի Յովնանու... զի դու ես վէժ և ի վերայ այդք վիժի շինեցից զեկեղեցի իմ»: Մինչև անգամ Պետրոս անվան փոխարեն գրված է Վեւ. օր. 2ինչ սասաց Վէժ. ի վիմէն զայս ձչ լուար (փխ. սանլու Պետրոս, ի Պետրոսէ) Աբրտ. 1902, էջ 959—960 (Դաւիթ Հարքացու գրածից է): Բառիս այլ ձևերն են լտ. Petrus, գերմ. Petrus, Peter, ֆրանս. Pierre, անգլ. Peter, իտալ. Pietro, ռուս. Пётр, փղջ. Петруша ևն: Այս անունով հայտնի են Պետրոս առաքյալը, Պետրոս Ազեքսանդրացի հայրապետը, և բազմաթիվ Թագավորներ Արապոսի, Գորտուգալի, Ռուսաստանի ևն: Իբրև անձնանվան օրինակ հիշված է Թր. քեր. 17, Դաւ. քեր. 88, Անան. քեր. 127, Սիւն. քեր. 206, 215, 218, Տաթև. սկիփ. 85, 99, 459, 473, հարց. 3, 4, 74, 86, 88, 107, 136, 174, 176, 236, 312, 487, 533 և սեռ. Պետրոսի ձևով՝ Տաթև. հարց. 74, 176: — Սովորական գործածություն ունի այժմ էլ, փաղաքշական կամ կրճառ ձևերն են Պետիկ, Պետո: Շատ հնից ունինք Պետուկ, որ տես առանձին: Պետիկ ձևի հնագույն հիշատակություններն են 1616 թ. (Սիւրմէեան, Պատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 27), Պետիկ 1638 (Դրնգ. 589), 1668 թ. (Թորոս ազր. Բ. 440), կան նաև Պետրիկ անթվ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 289ր), Պետուր 1666 թ. (Հայապ. 550), Պետրոսյան՝ ԺԷ դար (Ձեռ. էջմ. Գ. Ն 613):

— 1. Պետրոս Երկաթի, Սիւնեցի ուրացյալ երեց, Կոստ-

կից և գործիք Վասակի, հակառակորդ ուխտապահների.— Եղիշ-
71, Փարպ. 19

— 2. Պետրոս Ա. կաթողիկոս Աղուանից. նստել է Աբաս
(551—595) կաթողիկոսից առաջ և չէ ընդունել Քաղկեդոնի ժո-
ղովը. ուրեմն պիտի դրվի 451—551 թվերի միջև (տես և Գրի-
գոր Ա 10).— Տաշեան, Յուզ. 113բ:

— 3. Պետրոս եպիսկոպոս Սիւնեաց, հաջորդ Մակարի (Ջ
դար). Դուռնի 554 թվի՝ եկեղեցական ժողովի գլխավոր ան-
դամներից էր: Տեսնելով Հայոց կաթողիկոսութեան պառակտված
վիճակը, կարգադրեց որ Սիւնիք Աղուաններից ստանան մեռոնը
և ձեռնադրութունը: Գրել է Գովեստ Աստուածածնի, Ճառ ի
ձնունդն Քրիստոսի և ի կոյս Մարիամ ևն: Ունի և պատմական
մի գրվածք և Գովեստ Բարիկ Սիւնեոյ, որոնք կորել են (Ջարբ.
Հին դար. 409—413): Իր գործերի հավաքածոն հրատարակեց Գ.
Տէր-Մկրտչեան, Վլրշպտ. 1902 (էջ 42), ուր հեղինակի անունը
հիշված է հետևյալ տեղերում.— Պետրոս՝ էջ 41, 42.— սեռ. Պետ-
րոսի՝ էջ 11, 22, 39, 42.— ուրիշ աղբյուրներից ունինք՝ Պետրոս՝
Գիրք թղ. ժէ, ժը. Ասող. Բ. բ. Վրդ. 1. Օրբ. թ, ժե, իա, իբ,
իե, կը, հա. Օրբ. հկճո. ժբ.— Պետրոսի՝ Ուխտ. Բ. կգ. Գիրք
թղ. ժէ. Կղկնտ. Բ. խը. Օրբ. ա, ը, թ, ժա, իա, իե. Վրդ. 1.—
բց. ի Պետրոսի՝ Գիրք թղ. ժզ, ժէ bis, ժէ:— Պետրոսի նորահայտ
գործերից են՝ Յաղագս անմահութեան և մահկանացութեան մար-
դոյի գրոց Նիւսացւոյն (Ձեռ. Վեներտ. Բ. 159) և Հարցմունք
(թվով 20) յաղագս մարմնաւորութեան տեառն զանազանք, Վա-
չագանի Աղուանից իշխանի՝ ընդ Պետրոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի
և իմաստասիրի (Ձեռ. Վեներտ. Բ. 284—5):— Վրաց աղբ. Ա. 40,
79:— Ասված է Օրբ. իե թե Կիւրիոն վրաց կաթողիկոսը սպանել
է Պետրոսին իր երկու սարկավազներով միասին Կանգրաց լե-
ռան մեջ, Ըստ Ակինեան, Կիւրիոն կթղ. էջ 267—272 շփոթված է
Պետրոս եպո. Դայլի հետ, որ վրացի է և այսպես է կոչված իր
համարժեակխոսութեան պատճառով: Գատգամավոր գնաց Աբրա-
համ կաթողիկոսից (607—615 թ) Վրաց Կիւրիոն կաթողիկո-
սի մոտ (Կիր. 26): Հմտ. նաև Վրաց աղբ. Ա. 115՝ Պետրոս Թա-
փիչի մասին:

— 4. Պետրոս, եղբայրն է Հունաց Մօրիկ կայսեր. Գրիս-
կոսի փոխարեն զորավար ընտրվեց Ավարների դեմ 594—600 թ.
ապանվեց Փոկասի ձեռքով Պալսում 602 թ.— Տէր Սահակեան,
Հայ Կայսերք, Ա. 303—4:

— 5. Պետրոս, որդի Հունաց Մօրիկ կայսեր. սպանվեց հո-
գը հետ Փոկասի ձեռքով 602 թ.— Տէր Սահակեան, Հայ կայ-
սերք Ա. 305:

— 6. Պետրոս վանական Տկոարերդի (706 թ).— Կղկնտ. Գ. ը:

— 7. Պետրոս քահանա աղուան, որ նստում էր Երուսաղէ-
մի Պանդավանքում (Ը դար).— Կղկնտ. Բ. ծբ (հրտր. Շահն.
չունի):

— 8. Պետրոս երեց, հիշվում է իբրև վկա Տաթևի 881 թվի
կալվածագրում.— Օրբ. 1թ:

— 9. Պետրոս վանական Կովախեղդի վանքի. անդամ Սա-
չենի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մոկացի
(946—968 թ) կաթողիկոսը:— Անան. ապստ. 134 բ:

— 10. Պետրոս եպիսկոպոս Դարգմանի. ձեռնադրվել էր Աղ-
վանից Դապիկ կաթողիկոսի ձեռքով. անդամ Սաչենի եկեղեցա-
կան ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մոկացի (946—968 թ)
կաթողիկոսը:— Անան. ապստ. 134ա:

— 11. Պետրոս, դրան քահանա, անդամ Սաչենի եկեղե-
ցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մոկացի (946—968 թ)
կաթողիկոսը:— Անան. ապստ. 134բ:

— 12. Պետրոս, գրիչ. հայր Կիրակոսի հրամանով օրինա-
կեց Տարօնում Գր. Նիւսացու Մեկնութիւն Երգ երգոցի, 973 թ.—
Շողակաթ 189, Ջարբ. թրգմ. 370:

— 13. Պետրոս Բ. կաթողիկոս Աղուանից 974—992 թ. տես
Պենեղաս:

— 14. Պետրոս, անձանոթ եպիսկոպոս, որ հիշատակվում է
Գր. Նարեկացու Կճաւի թղթում իբրև մեկը, որ թղթեր է գրել
Քաղկեդոնականների դեմ.— սեռ. Պետրոսի՝ Գիրք թղ. դբ:

— 15. Պետրոս վանահայր Խլաձորի վանքի (Իերջանում).
հաջորդեց Սիմոնին. ձեռութեան ժամանակ աչքերը վատելով՝
պաշտոնը հանձնեցին Բարսեղին (Ա 8) (Ժ դար).— Ասող. Գ. է:

— 16. Պետրոս վանական և «հաւաստի մեկնիչ» գրոց սըր-
բոց». Անանիա Նարեկացու հետ նստում էին Անտաք վանքում,
այդա Սաւարաձոր և այդ եկան Նարեկայ վանքը (Ժ դար):—
Ասող. Գ. է. Չամչ. Բ. 824, Այրարատ 52:

— 16 բ. Պետրոս վարդապետ, որ վեճ է ունեցել Անանիա Նա-
րեկացու, Սամուէլ Կամրջաձորեցու և ուրիշների հետ՝ Առաջաւո-
քաց պահոց մասին (Ժ դար):— Չամչ. Ա. 626:

— 17. Պետրոս ազգական Մակար Հայկազնի, միասին ուխտի գնացին Երուսաղէմ 1000 թ.— Չամչ. Բ. 839:

— 18. Պետրոս Գևորգարձ, կաթողիկոս Հայոց «1019—1058 թ»։ Խաչիկ կաթողիկոսի եղբայրն էր և Անանիա Մոկացու քնորդին: Ուսումը ստացել է Տրապիզոնի վանքում: Մերոթյան պատճառով Սարգիս կաթողիկոսը հրաժարելով աթոռից՝ Պետրոսին ձեռնադրեց իրեն փոխանորդ և հաջորդ: Գիտուն, հեղինակավոր, բայց արծաթասեր մարդ էր: «1023 թ.» հունվարին ընդ առաջ գնաց հունաց Վասիլ կայսեր և ձորոխ գետի վրա (ըստ Ազգապ. 1202 արդի Մաչքա) ջրօրհնեքի տոնը կատարեց, որի ժամանակ իբր թե «գետի ընթացքը պաղարեցնելով» ստացավ Գետաղարձ կոչումը: Կարծվում է թե այս միջոցին Պետրոսը խոստացավ Անին կայսեր հանձնել, որի համար էլ Յովհաննէս-Սըմբատ թագավորը և իշխանները թշնամացան Պետրոսի հետ և նա գնաց Սեբաստիա, ուր մնաց Սինեքերիմ թագավորի մոտ («1023—1026 թ»): Սինեքերիմի մահից հետո եկավ Անի, ուր մնաց «1026—1033 թ», ապա գնաց Վասպուրականի Չորո: վանքը «1033—1037 թ», որտեղից վերադառնալիս թագավորի շրամանով կալանավորվեց և բանտարկվեց Բջինում «1037 թ»: Նրատեղ կաթողիկոս զրվեց Դիոսկորոս եպիսկոպոսը («1037—39 թ»), ուսումնական և ճարտարախոս անձ, որ իր խոստովյալ պատճառով գահընկեց լինելով, Պետրոսը նորից գահ բարձրացավ «1039 թ»: Անիի վաճառման և Գագիկ Բ թագավորի գահընկեցութեան մեջ զավաճանական դեր կատարեց Պետրոսը, որ թեև սրա համար կայսրից մեծամեծ ընծաներ ստացավ, բայց երկար չձայնեց: Անիի հույն իշխանը քչեց նրան Արծն «1046 թ», այստեղից էլ կալանավորվեց և տարվեց Պոլիս «1047 թ», ուր մնաց 4 տարի, մինչև «1051 թ»: Ասո՞մ Արծրունու երաշխավորութեամբ ազատվեց և գնաց Սեբաստիա, ուր և մեռավ «1058 թ»: Գրել է տվել մի Աւետարան, Յուսիկ քահանային 1045 թ. (Շողակաթ 192) և մի ձառնարկը Յովհաննու Ոսկեբերանի՝ Գեորգ (Ն 36) գրչին 1046 թ. (անդ): Իր գործերը տես Տաշեան, Յուց. 1143ա, Չարբ. շին դպր. 587—8: Իր հորինած շարականների մասին տես Ամատունի, Պարականոն շար. էջ 64—65 և 176: Իր գերեզմանը ցույց են տալիս Սեբաստիայում (տես Նաթանեան, Տեղեկ. Սեբաստ. էջ 48) և Վարազայ վանքում (Մրուանձտեանց՝ Հնոց և Նորոց 14), Սարգիսեան՝ Տեղագր. 256 և Ազգագր. հանգ. ԻԱ. 62 (կեղծիք): Իր մի արձանագրութունը 1031 թ. տես Այրաբատ

271. 1036 թ. (Շիրակ 84).—Մաղ. թղ. ա, բ, ե, է, ը, կԼ. Լաստ. բ, ժ, ժդ. Գարգ. 632? Շար. (սկիզբը հիշվում է հեղինակներին թվում), Յայմ. յնվ. 6, մբտ. 2, յուլ. 30. Մխ. անեց դ. Մխ. այրիվ. 21, 73. Օրբ. ժմ. 12, 13. Սոմ. անեց. 105—7, 112—2. Ուռն. 10, 50, 51, 67, 75—77, 86, 94, 104—6, 127, 137, 153—4. Մխ. աս. իթ (= իը). Պատմ. վր. ժէ. Լմբ. մատ. 533. Կիր. 50—53, 61. Վրդ. ծբ, ծդ, ծե. Վրդ. աշխ. 514. Սմբ. պտմ. 47, 48, 53, 57, 62, 67, 71. Օրբ. հա. Տաթև. հարց. 637. Առաք. պտմ. 480—481. Մին. համդ. 115, 118—9.—սև. Պետրոսի՝ Մաղ. թղ. դ—զ, ը—ժ. Լաստ. բ, ժդ. Յայմ. յնվ. 6, յուլ. 30. Վրք. շնորհ. 12, 16. Ուռն. 50, 64, 76, 77, 102, 104—6, 137, 210, 215, 221, 241. Կիր. 51, 53, 70. Վրդ. ծդ, կ, կբ, հ. Տարօն. Բ. § 14. Սամ. անեց. 108, 112. Մխ. այրիվ. 74. Օրբ. ժմ. 13. Սմբ. պտմ. 47, 75. Առաք. պտմ. 481.—տուն Պետրոսեանի՝ Շնորհ. վիպ. 1189.—բց. ի Պետրոսի՝ Մխ. այրիվ. 75.—Չարբ. թրգմ. 159, 599, 604. Աշիրաձ, Յուշիկք Ա. 106—113; Մի փոքր մենագրութուն նրա մասին ունի Կ. Կոստանեան, «Տէր Պետրոս Ա. Գետաղարձ», Վղրշպտ. 1897.—Ազգապ 1189—1254:

— 19. Պետրոս եպիսկոպոս Իսլանդիոյ. իր ընկերակից Արրահամ և Ստեփաննոս եպիսկոպոսների հետ գնաց Իսլանդիա և սկսեց քարոզել հայոց դավանանքը: Իրենց պատվերները նվաղ խիստ էին քան Isleiv եպիսկոպոսինը (1056—1080), ուստի շատեր ընդունեցին նրանց, մինչև որ Adalbert արքեպիսկոպոսը հրաման ուղարկեց և արգելեց նրանց սրբազնագործել (Nansen, L'Arménie 305):

— 20. Պետրոս, քնորդի Գոյ Վասիլ իշխանի. նրա հետ միացած՝ ջարդեց թուրքերին «1108 թ».— Ուռն. 307:

— 21. Պետրոս վարդապետ Մաշկեորցի. միաբան Մաշկեոր վանքի. հիշված է ԺԲ դարի առաջին քառորդին.— Չեռ. Վեներտ. Բ. 156, Միսուան 408ա:

— 22. Պետրոս որդի Սոնթկայ (կամ Սոնդկայ), ճգնավոր վարդապետ Աղուտնքում, աշակերտ Յովհաննէս Սարկաւազ վարդապետի.— Վրդ. հ. Մխ. այրիվ. 78 (դնում է 1131—41 թվերին):

— 23. Պետրոս քահանա, կանգնեցրել է մի խաչքար Մշոյ Առաքելոց վանքում 1123 թ. և 1141 թ.—Սարգիսեան, Տեղագր. էջ 232:

— 24. Պետրոս վանահայր Հոռոմայրի (1160-ական թվերին).— Վրդ. հե:

— 25. Պետրոս եպիսկոպոս Իսաւրիոյ. մասնակցեց հայ-հունական կրօնական վեճերին Ներսէս Շնորհալու ժամանակ 1170 թ.— Ազգապ. 1423:

— 26. Պետրոս երեց, իր եղբորորդիների (Յուսիկի և Սիմէոնի) հետ միասին Հոռոմոսի վանքին են նվիրել Փարբրուս ունեցած իրենց մի այդին 1174 թ.— Շիրակ 21:

— 27. Պետրոս ականատես վարդապետ, որի գերեզմանը գտնվում է Արագածոտն գավառի Կոշկայ վանքում, ըստ Կերդն. աշխ. 506 (Այրարատ 145): Իրոք որ սրա հսկայական խաչքարը գտնվում է Կոշից Բիւրական տանող ճանապարհի վրա, որի արձանագրութունը 1175 թվից՝ տես ՂԱԲԻ 2, 44 և Բանաս. 1903 էջ 28:

— 28. Պետրոս վարդապետ Հաղբատացի, միաբան Հաղբատի վանքի և ուսուցիչ Դաւիթ վրդ. Գորայրեցու, որ այս Պետրոսի հորդորանքով գրեց Նսայեայ մեկնութունը, շուրջ 1170 թ. (Ոսկ. ես. յոջ. էջ մե, Ակիւնեան՝ Մատին. հետադ. Ա. 45, 50): Մին է այն «հիւսիսայիններից», որոնք Գրիգոր Գ Տղային գրեցին հակառակ միութեան խնդրին «1178 թ».— Շնորհ. թղ. 308, Չարբ. թրգմ. 448, Հայապ. 383:

— 29. Պետրոս Կեչառեցի, վանահայր Կեչառու վանքի. իր եղբայրն է Տէր Յովսէփ, հիշված են Գրիգոր Տղայի և Աղուանից Ստեփաննոս Գ կաթողիկոսի օրով, ուրիմն 1173—93 թվերի շրջանում.— Արձ. Այրարատ 261—2: (Արձանագրութունը թվական չունի. և Ալիշանը իր կողմից Գրիգորին համարում է Գրիգոր Տղան, և Ստեփաննոսին էլ Ստեփաննոս Գ կաթողիկոս Աղուանից, որով թվականը լինում է 1173—93 շրջանում: Բայց Սմբատեանցի մոտ (Գեղարքունի 351) թվականը կա, որ է ՇԿԳ = 1114: Այս դեպքում Գրիգորը դառնում է Գրիգոր Գ (1113—66) և Ստեփաննոսը դառնում է Ստեփաննոս Բ (1129—1131), որով Պետրոսն էլ կրնանի ճիշտ այս վերջին թվերին: Բայց Պետրոսը հիշված է նաև 1184 թ. կամ քիչ առաջ, երբնորոպիլ է Կեչառուի վանքը (Այրարատ 264—6, Հայապ. 399, Տաթև 1927, 185): Արձանագրութեան մեջ հիշված է նաև Կրաց Գէորգէ թագավորը:

— 30. Պետրոս միաբան, ծաղկող. իր օգնական Գրիգորի հետ միասին ծաղկեցին մի ընդարձակ Տօնական, որ Ստեփաննոս գրիչը օրինակել էր Տիւրիկի նեղկուկ գյուղում, ստացող Կոստանդինի և Ղուկասի համար, 1194 թ.— Manus. bibl. nat. էջ 54, Ձեռ. Վենետ. Բ. 511:

— 31. Պետոս (կամ Պետրոս) վանահայր Հոռոմոսի վանքի, հիշված 1195 թ.— Արձ. Շիրակ 22:

— 32. Պետրոս, «արբանեակ» հայր Գրիգորի, որի օգնութեամբ Դաւիթ Կիւրիկեանը շինեց Անապատի եկեղեցին 1198 թ.— Տեղեկ. ԱրմՖանի, 1940, № 4, էջ 168 (Արձ.):

— 33. Պետրոս, ուսուցիչ Յակոբ գրչի, որ օրինակեց մի Տօնական և Յայսմաուրք, Ս. Սարգիս վանքի համար, ԺԲ դար.— Manus. bibl. nat. էջ 54:

— 34. Պետրոս վանահայր Հառիճի վանքի, հիշված 1191—1214 թ.— Արձ. Շիրակ 158—9, 160:

— 35. Պետրոս, եղբայր Սիմէոնի, օրինակեց Ս. Նփրեմի ճառերը Ակնեբի վանքում 1215 թ.— Միսուան 154ա:

— 36. Պետրոս եպիսկոպոս Ածուոյ վանքի (Շահապօնք). սրա մոտ Ստեփաննոս Գ եպիսկոպոս Սիւնեաց (1168—1216) գրավ էր դրել Տաթևի ականակուռ խաչը.— Օրբ. կգ:

— 37. Պետրոս, հայր Հասանի, որ իր հոր հիշատակին շինել է Սաթրավանքի կամարը 1215 թ.— Արցախ 194:

— 38. Պետրոս գրիչ. հրամանաւ Ականց կամ Ակնեբի անապատի թորոս վանահոր օրինակեց Սեբերիանոսի ճառերը՝ 1215 թ.— Շողակաթ 199, Ձեռ. Կարին. 76, Չարբ. թրգմ. 688: (Ըստ Բանասէր 1901, 42 օրինակել է Յաճախապատումը, որ սխալ պետք է լինի):

— 39. Պետրոս, երիտասարդ բեմական քահանա, եղբորորդի թորոս Գորգացի միայնակյացի, որ Դրազարկի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան և մեռնելու ժամանակ նրան կտակեց, 1217 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 601, Միսուան 233ա:

— 40. Պետրոս քահանա Սկևոացի, միաբան Սկևոայ վանքի. ուներ երկու եղբայր՝ Իգնատիոս քահանա և Նսայի սարկաւազ, որոնք մեռել էին արդեն 1205 թվին: Ուներ նաև մի հորեղբայր՝ Յովհաննէս անուն, որ նրանց բոլորին ասնոյց և ուսոյց: Իր ուսուցիչն էր Յովհաննէս Տիկնազկի, որ մեռավ 1205 թ: Այս թվին Պետրոս քահանան Սկևոայ վանքում արտագրել է իր երկու հանդուցյալ եղբայրների հիշատակին՝ «Իրք մեկնութեան թղթոց», օգնութեամբ իր մյուս հորեղբոր՝ Սաչատուրի, որ ներկ էջ պատրաստում և թուղթ էր կոկում: Այս Պետրոս քահանայի խնդրանք է, որ Գրիգոր Սկևոացին (Ն: 249) գրեց «Աղոթք առ Ս. Աստուածածինն» (շուրջ 1220 թ), որից մի

կարճ հատված մեջ է բերում Սիսուան՝ էջ 100.— Սիսուան 101, Չարբ. Հին դպր. 718, Տաթև 1927, 188:

— 41. Պետրոս Երեց, որդի Եղիշէ քահանայի. գրիչ. օրինակեց Աւետարանը՝ Հաղրայես քահանայի համար, Նիկոպոլիս Խաւս քաղաքում, 1223 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 422:

— 42. Պետրոս, առաջնորդ Կեչառուաց՝ 1223 թ.— Այրարատ 26:

— 43. Պետրոս, միաբան Կապոսի Ս. Լուսաւորիչ անապատի. հիշված է 1224 թ.— Ձեռ. Վենետ. Բ. 34:—Նույն է և՛

— 44. Պետրոս հայր Ս. Լուսաւորիչ անապատի՝ 1224 թ.— Աթան. յոթ. է, Չարբ. թրգմ. 729:

— 45. Պետրոս, իր Հայրապետ, Վարդան և Յոհան եղբայրների հետ միասին մի խաչ են կանգնեցրել իրենց մոր հոգուն, Խաչենի Խանձք գյուղում, 1230 թ.— Արցախ 159:

— 46. Պետրոս վանանայր Կեչառու վանից, 1234 թ.— Այրարատ 262 (տարբեր է նախորդ № 42 Պետրոսից):

— 47. Պետրոս վարդապետ, սպասավոր Հաղրատի, ստացող և կազմարար. Յովհաննէս գրչին գրել տվեց Դաւիթ Անյաղթի Մահմանաց դիրքը՝ 1243 թ. (Ձեռ. էջմ. № 1890=1848).— Մանանդեան, Յունար. դպր. 25, Գ. արք. Յովս. Մի էլ հայ արուեստի, էջ 5, Նիւթեր և ուս. Ա. 68 (համարում է նույն ընդ № 28 Պետրոս վրդ. Հաղրատի, որ գրել է Գրիգոր Տղային՝ 1178 թ. բայց թվականը հարմար չէ):

— 48. Պետրէ ծինամողաւր, հիշված է Ախտալայի մի արձանագրութեան մեջ, 1245 թ.— Ազգագր. հանդ. է. 431:

— 49. Պետրէ, հիշված է Համազասպի հետ իբրև առաջնորդ Պղնձահանքի Ս. Աստուածածին վանքի 1247 թ.— Արցախ, էջ 363—4:

— 50. Պետրոս Երեց, որդի Կոստանդին երեցի, նախապես բնակվում էր Կատնեսայ անմատչիլի ղղյակում, իր երկու որդիների՝ Առաքելի և Կոստանդի հետ: Սրանց կանայքն էին Արևթաղուհի և Տիրուհի, որոնցից ոչ մեկը չոչ եհաս ի բերումն գաւազի, այլ տարածամ և ղեռարոյսք փոխեցան ի Քրիստոս և անմխիթար սուգ թողին ինձ և սրզոց իմոց: Կատնայից իջնելով բնակվից Հոռովկայ, ուր նրանց հիշատակին պրեց մի Աւետարան 1248 թ. — Թորոս աղբ. Բ. 351: Թերևս սրա հետ նույն է՝

— 51. Պետրոս քահանա, սգնական Կիւրակոս պրչի, որ

Հոռովկայում օրինակեց մի գեղեցիկ Աւետարան, 1248 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Բ. 6:

— 52. Պետրոս ոմն, որի խնդրանք Յովհաննէս Վանական վարդապետը († 1251) գրեց «Ուրախագիր, պսակ կուսից» շարականի տեսութունը.— Չարբ. Հին դպր. 734, Ձեռ. Թաւր. 116 բ:

— 53. Պետրոս, մերձավոր Խաչատուր գրչի, որ մի Աւետարան գրեց Կիրակոս կրոնավորի համար. Պետրոսն էլ նրան ղնջուֆո տվեց գրչութեան համար, 1252 թ.— Ձեռ. Սեբ. = ՂԱ 1925, 378:

— 54. Պետրոս քահանա (կամ կրոնավոր), աշակերտել է X կաթողիկոսին (անունը քերված). գրիչ Կոստանդին քահանային գրել տվեց մի Աստուածաշունչ, որի համար օժանդակեց նաև Յակոբ Կլայեցի կաթողիկոսը, 1268 թ.— Շողակաթ 202:

— 55. Պետրոս քահանա, պիտապետ, հրորդ առաջնորդ Բարձրբերդի Խորին անապատի վանուց (Կիլիկիա). հաջորդեց Երիանոսին. մեռել էր նախ քան 1270 թ.— Ձեռ Վենետ. Բ. 234, 235, 564, Սիսուան 151, Տաթև 1927, 185:

— 56. Պետրոս քահանա, թվի ուսուցիչ փոքր աշակերտաց՝ Արքայակաղնի վանքում, 1280 թ.— Սմբատեանց, Գեղարքունի 50:

— 57. Պետրոս վարդապետ, առաջնորդ էր Խորանաշատ վանքի, 1283 թ.— Շողակաթ 205:

— 58. Պետրոս վանական քահանա, շարունակեց գրել և վերջացրեց Նոր Կտակարանը, 1285 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 818:

— 59. Պետրոս որդի Սարգսի. հայր և որդի միասին շինել են մի աղբյուր և կանգնեցրել մի խաչքար Վայոց ձորի Քոճուր գյուղում 1288 թ. Թվի թե նույն Պետրոսն է, որ Մատթէոս վարդապետի հետ միասին կանգնեցրել են Մարտիրոս գյուղում մի խաչքար 1275 թ. Բայի սրանցից Մատթէոս վարդապետը Մարտիրոս գյուղի մոտ մի եկեղեցի է կառուցել 1286 թ. իր և Պետրոսի հիշատակին.— Սրսական 174, 176, Սաղապեանք 129, 141:

— 60. Պետրոս շամբուլայ հայոց թագավորութեան 1288 թ.— Սիսուան 485ա:

— 61. Պետրոս, գլխավորն էր Այասի մաքսատան 1288 թ.— Սիսուան 368:

— 62. Պետրոս քահանա, գրիչ. Երզնկայում օրինակեց մի Աւետարան, 1289 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 298:

— 63. Պետրոս հայրապետ (վանահայր) Երէզ անապատի, 1295 թ.— Bodleian 123:

— 64. Պետրոս քահանա, եղբորորդի և որդուորդի սան Ստեփաննոս քահանա Իկոնիացու. գրիչ. Սկիտայ վանքում օրինակեց Նսայի և Թուղթք Պօղոսի 1296 թ.— Սիսուան 106:

— 65. Պետրոս կրոնավոր, թուղթ կոկող՝ Արմենի կամ Հայոց վանքում (Կիլիկիա) 1298 թ.— Սիսուան 96, Հայասպ. 503:

— 66. Պետրոս, առաջնորդ Վարապայ վանքի. մեռավ տարաշխարհիկ պանդխտության մեջ. եղբայրը՝ Վարդան մեծ նեղությամբ Կոնստանդնուպոլսի փոխադրեց Վարապ. ուր եղբորորդին Պաշիկ կանգնեցրեց մի խաչքար՝ աշխատությամբ Գորիս քահանայի, 1303 թ.— Ազգագր. հանդ. ԻԱ. 62:

— 67. Պետրոս, կուսակրոն քահանա, որ իր և իր եղբայր Վասիլի համար գրել տվեց մի Աւետարան Կիլիկիոյ Փոսի վանքում, 1309 թ.— Ձեռ. Հալեպի, Ա. 93ր:

— 68. Պետրոս Երոսնաւոր քահանայ, որի խնդրանքով Կոստանդին ք. Հեթմոցին օրինակեց Աւետարանը, իրոնի ձորում, Պերճ անապատում, 1311 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 433:

— 69. Պետրոս քահանա Սեբաստացի, հայր Ստեփաննոս քահանայի, որ Սեբաստիայում օրինակեց Աստուածաշունչը. 1313 թ.— Ձեռ. Սիբ. (ՀԱ 1923, 70):

— 70. Պետրոս եպիսկոպոս, Սարգսի հետ միասին առաջնորդ էին Վարապայ վանքում 1310 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 411, Ջարբ. թրգմ. 196): Երբ Թաթար հարկահավաքները թափվեցին Վարապ և ամբողջ ժողովուրդը փախավ, Պետրոս եպիսկոպոսը պահեց ու պահպանեց Վարապի միաբանությունը և չթողեց որ ցրվին (1318 թ.)— Ակինեան՝ Գլղնգիրք 53—54:

— 71. Պետրոս նախասարկավագ, Սսի Ս. Նշան եկեղեցում, 1319 թ.— Սիսուան 223ա:— Թերևս նույն անձն է՝

— 72. Պետրոս, «աւագ սարկաւագ». Սսում օրինակել տվեց Շարականը՝ Սարգիս քահանային, 1319 թ.— Manus. bibl. nat. էջ 32:

— 73. Պետրոս (Պարո)ենց? պոռքսիմոս Այասի մաքսատան, 1321 թ.— Սիսուան 368ա:

— 74. Պետրոս քահանա, եղբայր Պօղոս քահանայի, որ կազմեց այն Շարականը, որ գրեց Յովսէփ քահանան, Սիս 1323 թ.— Ձեռ. Սանաս. 4 ա, Սիսուան 223 ծան:

— 75. Պետրոս, հայր Կոստանդին քահանայի Ստյ Ս. Նշան եկեղեցու, 1323 թ.— Սիսուան 223ա:

— 76. Պետրոս, որդի Կոստանդին քահանայի՝ քեռորդույ

Գրեգոր գրչի, որ Ակներբի վանքում օրինակեց Ոսկեբերանի Մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի, 1325 թ.— Սիսուան 535 ա:

— 77. Պետրոս հայր Յոնանէս գրչի, որ Կիլիկիայում, Թանգեր տիկնոջ համար օրինակեց մի Աւետարան 1327 թ.— Ձեռ. Հալեպի, Ա. 396 բ:

— 78. Պետրոս, որդի Մանուէլի և եղբայր Չաքարիա Մործորեցի եպիսկոպոսի, որ Արտազի Թաղէոս առաքյալ վանքի առաջնորդն էր և նորոգեց վանքը 1329 թ. Պետրոսն էլ օգնեց նրան դրամով:— Շահխաթ. Բ. 350, Արարատ 1898, էջ 89, Ձեռ. Սևան, 21 ա:

— 79. Պետրոս քահանա, որին հիշում է Գրեգոր գրչին Ակներում օրինակած Ոսկեբերանի Մատթէի մեկնության հիշատակարանում, 1329 թ.— Սիսուան 155 բ:

— 80. Պետրոս, ստացող. ունէր մի օրինակ «Սանդուղք աստուածային ելից», որ գրել էր Վարդան քահանան. շնորհեց Հայրապետ գրչին՝ արտագրելու համար, Կիլիկիոյ Փոսի անապատում, 1329 թ.— Ձեռ. Դաղեան, Ա. 86 բ:

— 81. Պետրոս, մերձավոր Ստեփաննոս եպիսկոպոսի, որ իր անունով օրինակեց Աւետարանը 1336 թ.— Նաթանեան, Արտուսը Հյստինի 152:

— 82. Պետրոս իրպետեց, պարոն և իշխան, Լևոն Ե թագավորի կողմից ղեկավար գնաց Հալէբի Ալթունտաշ ամիրայի մոտ (1335 թ.). այնտեղ տեսնելով գերի տարված մի Աւետարան, գնեց և բերավ Աստանա, ուր Վասիլ իշխանը վճարեց ազատելէքը և Աւետարանը նվիրեց եկեղեցուն՝ 1336 թ.— Սիսուան 559 ա, Շահազիդ, Պատմ. պատկ. 116—8:

— 83. Պետրոս քահանա, որդի Սարգիս քահանայի. սրանց հիշատակին Վասիլ քահանան մի խաչ է կանգնեցրել Մանազկերտի Ս. Սարգիս եկեղեցում, 1339 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 278:

— 84. Պետրոս ոմն Ունիթոռական հայ, իր անկարգ վարքի համար վճարեց Հայաստանից, գնաց հաստատվեց Իտալիայի Պադուա (հինն Պատաւիոն) քաղաքում, ուր ձեռքրեց իրեն եպիսկոպոս Նազարեթ քաղաքի և պատրիարք Երուսաղէմի: Ամբաստանում էր հայերին իբրև եւտիքական, ակնունք և ուրացող: Բենեդիկտոս ԺԲ պապը (1334—1342), որ նստում էր Ավինիոնում, հրամայեց Պադուայի եպիսկոպոսին՝ բանտարկել նրան.— Փափաղեանց, Պատմ. եկեղ. 590:

— 85. Պետրոս վարդապետ, շինել է Նորատուսի եկեղեցին՝

Վ. Գ. դար. (նորագվել է 1344 թ).— Սիսական 46, Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 487:

— 86. Պետրոս վարդապետ. կանգնեցրել է մի խաչքար Գետկայ վանքում (Գոշավանքում) իր ծնողների հիշատակին 1345 թ.— Ազգագր. հանգ. ժ, 1903, 33:

— 87. Պետրոս կրոնավոր, ստացավ մի Աւետարան, որի վերջին ստացողն էլ եղավ Յովհաննէս քահանա 1355 թ.— Ձեռ. Կարին. 17:

— 88. Պետրոս, որդի Միրանդի (կամ Միրանցի), որդւոյ Ուղուլինոյ? հայ վաճառական Իտալիոյ Պիզա քաղաքում. պետական ավագանիներից. կինն է Վալրէ (Իտալուէի). Պետրոսը մեռավ 1366 թ. և իր կնոջ հետ իրենց ամբողջ հարստութունը կտակեցին շինելու համար Պիզայի մոտիկ, Val di Calce ձորակում, Certosa հոյակապ վանքը:— Սիսական 450 ր, 477 ա:— Ուղուրլեան, Պատմ. Լիվոն. էջ 235 Միրանդը կարգում է Միրան և այս ձևով էլ հիշում եմ վերը՝ հտ. Գ. էջ 333:

— 89. Պետրոս, հայրապետ Ղլտուշ վանքի (Նրիմ). սրա մոտ աշակերտել է Վարդան Բաբերդցի արքայն՝ 10 տարի. ապա միասին շինել են նոր վանք, որ կոչվում է Պետրոսի վանք: Այնուհետև Վարդանը զնացել է Հոռմ, ապա Երուսաղէմ, ուր զրել է մի Աւետարան 1372 թ.— Ձեռ. Վասպ. 218:

— 90. Պետրոս որդի Սոյազեզի, եղբայր Կրիզորի և Թոռն Շահինշահի, որ ստացավ մի Աւետարան 1378 թ.— Տաշեան, Ցուց. 692:

— 91. Պետրոս ավագերեց Կամախի Կախիսի պուզի Ս. Աստուածածին եկեղեցու, 1383 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 79 ա:

— 92. Պետրոս արքեպ. գրիչ. Յովհաննէս րարունապետի համար օրինակեց Աստուածաշունչը Նիզանի Նորշինայ անապատում 1390 թ.— Ձեռ. Կարին. 11:

— 93. Պետրոս վարդապետ Երուսաղէմի. սրա և Վահրամ վարդապետի ջանքով ստացավ Սարգիս պատրիարքը Գողգոթայի տիրապետութեան հրովարտակը 1393 թ.— Ազգագ. 2015:

— 94. Պետրոս եպիսկոպոս, առաջնորդ Թաղէսու Առաքելոյ վանից. սրանից օծվեց Կիրակոս Վիրապեցին 1397 թ. ապա կաթուղիկոս.— Դրնդ. 312, Չամչ. Գ. 453, Նոտարք 8 (դնում է նույնպես ՊԵՏ=1397, բայց էլ 86 սխալվելով Դաւիթ Բաղդեշեցու ցուցմունքից՝ դնում է ՊԷՁ=1427): Տես Պօղոս Ա 76:

— 95. Պետրոս, գրիչ. օրինակել է Վարդան վարդապետի «Մեկնութիւն Արարածոց» 1398 թ.— Ձեռ. Կարին. 143:

— 96. Պետրոս, որդի Անանիայի, Թոռն Իվան Պահլաւունու. Մաղաքիս ավագերեցի հետ միասին շինեցին Քէոզոսիայի բերդը. ապա գնացին Աղթամար՝ իրենց ազգական Յովհաննէս վարդապետի մոտ (ժՒ դար):— Հայագ. 582:

— 97. Պետրոս գրիչ. օրինակել է Սորենացու Աշխարհացոյցը (ժՒ դար).— Ա. Արքեպիսկոպոս, Սորենացու աշխարհացոյց, էջ 11:

— 98. Պետրոս արքեպ, գրիչ. օրինակեց Թուղթ Պօղոսի, Նիզան 1400 թ.— Նոտարք 11:

— 99. Պետրոս որդի Չաքարիայի, եղբայր Յովհաննէս Մշեցու, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Ղազար երեցի համար, 1402 թ.— Manus. brit. mus. 39 ա:

— 100. Պետրոս քահանա, կազմել է մի Աւետարան, որ ապա գնել է Հնագանդ տիկինը և նվիրել Երզնկայի Սայեք գյուղի եկեղեցուն, 1404 թ.— Թորոս աղբ. Ա. 66:

— 101. Պետրոս Գ. կաթուղիկոս Աղուանից, հաջորդեց Սուքիասին, մեռավ 1406 թ. և իրեն էլ հաջորդեց Կարապետը (թվականի մասին տես Սախրաս).— Ձեռ. Դաղեան, Ա. 89բ, Չամբա 77, Դահիսաթ. Բ. 342—3 > Նոտարք 25, Բարխուս. Պատմ. աղվ. էջ 209—210:

— 102. Պետրոս, մերձավոր Մարտիրոս քահանայի, որ զնեց մի հին Աւետարան 1410 թ.— Ձեռ. Վասպ. 164:

— 103. Պետրոս, եղբայր Սորաձորու Ս. Աստուածածին վանքում, 1410 թ.— Ձեռ. Դաղեան, Բ. 51բ:

— 104. Պետրոս կրոնավոր Մոկաց Մալաթայ վանքի. «զգրելոյ տեղիքս երիտ» Կարապետ կրոնավորին՝ արտագրելու համար Ճառընտիրը՝ 1413 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 271 ա:

— 105. Պետրոս, կուսակրոն քահանա, որդի Ալեքսան քահանայի և եղբայր (կամ հորեղբայր) Յովհաննէս Հուսոս վարդապետի, որ Նիզանի Ս. Սաչ վանքում օրինակեց Ազաթանգեղոսը 1402 թ. և Գր. Տաթևացու Բարոզգիրքը 1413 թ.— Նոտարք 17, 42:

— 106. Պետրոս, այլ ոճ միաբան Նիզանի Ս. Սաչ վանքի. հիշված 1402 և 1413 թ.— Նոտարք 17, 42, 43:

— 107. Պետրոս, եղբայր Յովհաննէս քահանայի, որ օրինակեց

նակեց երկու Աւետարան 1409 և 1417 թ.— Ձեռ. Վասպ. 304 (տես և հաջորդը, որ նույնի ազգականն է):

— 108. Պետրոս քահանա, որդի Թումայի (№ 81). մայրն է Գոհար (№ 8). հորեղբորորդին է Յովհաննէս (№ 781) քահանայի, որ օրինակեց երկու Աւետարան 1409 և 1417 թ. վերջինը զրեց Ջերմածորի Ակոսոյ վանքում և նրան աշխատակցեց նաև Պետրոս քահանան, 1417 թ.— Ձեռ. Վասպ. 294 և 303:

— 109. Պետրոս, որդի Մկրտիչ քահանայի, որ Բերկրիում մի Աւետարան գրել տվեց Յակոբ զրչին 1418 թ.— Նոտարք 55:

— 110. Պետրոս, վաղածեռիկ որդի տանուտեր Հազարի, որ Վանում, Կարապետ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1418 թ.— Ձեռ. Վասպ. 307:

— 111. Պետրոս կուսակրոն արեղա, միաբան Պատուազրակ վանքի, 1421 թ.— Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1927, 313:

— 112. Պետրոս կրոնավոր, ուսուցիչ Կարապետ շրչի, որ Խլաթում օրինակեց Աստուածաշունչը՝ 1418—1422 թ.— Ձեռ. Վեհեա. Ա. 114:

— 113. Պետրոս որդի Մկրտիչ քահանայի, որ Բերկրի քաղաքի առաջնորդն էր. ծաղկեց այն Աւետարանը, որ Յովհաննէս կրոնավորը գրել տվեց Բերկրի քաղաքի Եղավանքում, Յակոբ արեղային, 1422 թ.— Ձեռ. Վասպ. 350:

— 114. Պետրոս քահանա Խիզանցի, ուրացել էր հավատքը Ստեփաննոս վարդապետի հետ. հետո զղջալով ներկայացան Խիզանի դատավորին և նրա ձեռքով էլ նահատակվեցին 1424 թ. (ավելի ընդարձակ տես Ստեփաննոս վրդ.):

— 115. Պետրոս արքեպիսկոպոս Եղեգեցի, առաջնորդ ճայսմ նահանգի, 7 անգամ գնացել էր Երուսաղէմ (երևի իր եղբորորդի Ստեփաննոս կրոնավորի հետ), ուր ստացել էր մի Աւետարան: Վերադարձին նվիրեց իր սանամոր՝ պարոն Սիթի խաթունին (1428 թ.): Շահուռի սարսափից թաքցրել էին քաղաքում, ուր բավական փասովել էր: Թերին լրացնելով նորից կազմեցին 1430 թ.— Ձեռ. Վասպ. 134—6:

— 116. Պետրոս բրուտ, որդի Կարապետի՝ եղբոր Յովհաննէս արեղայի, որ Մոզցոց Սուրբկանց գյուղում գնեց մի հին Աւետարան, 1433 թ.— Ձեռ. Վասպ. 204:

— 117. Պետրոս արեղա, առաջնորդ Մոկաց գավառի Ս. Քէորդ վանքի, 1435 թ.— Ձեռ. Վասպ. 372:

— 118. Պետրոս քահանա, հայր Ուլուխաթուն Երեցկնոջ,

որ իր հանգուցյալ ամուսին Աւետիք (N 66) քահանայի հիշատակին գնեց մի Աւետարան, Կաֆա 1437 թ.— Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1926, 238:

— 119. Պետրոս, Նարեկցի հյուսն, որ Սասանում, Կարապետ կրոնավորին գրել տվեց մի Գանձարան և նվիրեց Թովմա առաքյալի վանքին, 1440 թ.— Նոտարք 122:

— 120. Պետրոս կրոնավոր, միաբան Սասանի Գուլի վանից, 1444 թ.— Ձեռ. Նոր-Բայազ. 41 ա:

— 121. Պետրոս, հայր Դովլաթ խաթունի, կնոջ ասնուտեր Ատոմի, որ Սասանում գրել տվեց Գանձարանը, 1444 թ.— Ձեռ. Նոր-Բայազ. 40 ա:

— 122. Պետրոս Դաշտի, որ խնդրել էր Իսրայէլ զրչից արձանագրել իր անունը իր օրինակած Աւետարանում, Մոկաց Փասավանք գյուղում, 1447 թ.— Նոտարք 156, Ձեռ. Վասպ. 400:

— 123. Պետրոս կրոնավոր, գրիչ. օրինակել է Շարականը, 1447 թ.— Ձեռ. Բերկրի, 29 բ:

— 124. Պետրոս, միաբան Ապահունկաց ուխտի, 1449 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 296:

— 125. Պետրոս եպիսկոպոս, շինեց Գողթնեաց Վանանգայ Ս. Խոջ վանքը (կոչված Անձրևաբեր), 1457 թ.— Սմբատեանց՝ Երնջակ 491:

— 126. Պետրոս որդի Գրիգորի 1458 թ.— տես Փաշամելի:

— 127. Պետրոս Ախքերմանցի, իր Գօթոս եղբոր հետ կեղտկրում էին Նիկողայոս եպիսկոպոսին, երբ նա օրինակում էր Ճաշոցը՝ 1459—60 թվերին.— REA 10, 62:

— 128. Պետրոս որդի Սուլտանշահի, չեղբոր Խոնձայի՝ կնոջ տանուտեր Էդիլշահի, որ Արծկէում գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ.— Ձեռ. Վեհեա. Ա. 621:

— 129. Պետրոս արեղա, միաբան Տարօնի Եղբրդոտ վանքի և աշակերտ Ստեփաննոս կրոնավորի, որ նույն վանքում օրինակեց Աւետարանը 1463 թ.— Նոտարք 215:

— 130. Պետրոս քահանա, գրել տվեց Մկրտիչ անուն զըրչին մի Աւետարան 1464 թ.— Նոտարք 220:

— 131. Պետրոս, ստացողներից մեկն է այն Աւետարանի, որ օրինակեց Ստեփաննոս եպիսկոպոսը Խորձենի Խլապաշի վանքում, 1464 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 342:

— 132. Պետրոս, հոգևոր հայր և ուսուցիչ Կարապետ քա-

հանա գրչի, որ Բերկրոււմ, տանուտի Մարտիրոսի համար օրինակեց Աւետարանը, 1473 թ.—Ձեռ. Վասպ. 468:

— 133. Պետրոս Ա. պատրիարք Նրուսաղէմի. հաջորդեց Մեսրոպ Բ. ին, որին աթոռակից էր նախապես. գահակալեց 1461—76 թ. ըստ Աղաւնունու:

— 134. Պետրոս արեղա, ուսուցիչ Յովհաննէս Երզնկացու որ օրինակեց Աւետարանը՝ Կեսարիայում, 1476 թ.— Rapport Belgique 35: Թերես նույն է № 137:

— 135. Պետրոս աշխ, յերձավոր Ֆարահի, որ Հալէպում գրել տվեց մի Աւետարան 1478 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 97:

— 136. Պետրոս քահանա, հայր Մանուէլ քահանայի, որ Կուբի գյուղում օրինակեց Գանձարանը, 1478 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Ա. 39 բ, Սմբատեանց՝ Երնջակ 195:

— 137. Պետրոս արեղա, ուսուցիչ Նազաշ Յովհաննէս գրչի, որ օրինակեց Կեսարիայում մի Ճաշոց՝ 1481 և 1484 թ.— Ալլոյոյանեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1849:—Թերես նույն է № 134:

— 138. Պետրոս Խզէլաւղլան, հայր Հռիփսիմէի, որ Մարտիրոս երեցից գնեց մի էին Աւետարան և նվիրեց Ս. Սարգիս եկեղեցուն, 1486 թ.—Ձեռ. Վենես. Ա. 537:

— 139. Պետրոս եղբորորդի Չաքարայ արեղայի, որ Յակոբ քահանայից գնեց Շարակնոցը, Երզնկայում, 1487 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 27 բ:

— 140. Պետրոս քահանա, հայր Գրիգոր արեղայի, որ Բուստայ անապատում գրեց մի Աւետարան 1489 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 275:

— 141. Պետրոս, հայրապետ Հազարատի վանքի, որի դամբարանը Քոււմ է Հազարատում 1491 թ.—Երզնկեանց՝ Հնախաեղադր. 52, Ազգագր. հանգ. է, 409:

— 142. Պետրոս, եղբայր Գալուստ արեղայի, որ Կեչաուսում օրինակեց Աւետարանը, 1491 թ.—Ձեռ. Սեան. 10 բ:

— 143. Պետրոս տանուտի, որդի Թումայի. Ազարիա քահանային գրել տվեց Վանում մի Աւետարան, 1495 թ.—Ձեռ. Վասպ. 475—6 (Թվականը գրել է ՋԻԴ=1475, որ սխալ է, նույնը գրեաւ նաև Քորոս աղբ. Բ. 276, որ գնում է ՋԻԴ=1495. և այս է սասույզը, որովհետև գրված է էջմիածնի Սարգիս կաթողիկոսի օրով. էջմիածնում 1475 թվին Սարգիս կաթողիկոս չկա, բայց 1495 թվին կա: Սխալ է նաև գրչի անունը, որ Ձեռ. Վասպ. գրված է Ազարիա քահանա, իսկ ըստ Քորոս աղբ. Ջախարի է):

— 144. Պետրոս եղիսկոպոս, որ Խորվիրապի Մանուէլ եղիսկոպոսի (№ 57), Աւետիք վարդապետ Արճիշեցու և Տիւրիկցի Աստուածատուր երեցի և շատ միաբանների հետ ուխտի էին գնացել Նրուսաղէմ, 1496 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 207 ա (ուղղակի չի տալիս անունը, այլ ասում է այլաբանութեամբ. «Տէր Մանուէլն յարեւելեան և հայրապետ Խորվիրապեան, և համախոն գնետ նորա Խախոպոս գետարգիւեամբ. էին նոցա շատ միաբան» (ականարկում է Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսին):—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 207 ա:

— 145. Պետրոս, որդի Կիրակոս քահանայի, որ Ամ գյուղում օրինակել տվեց Աւետարանը, 1497 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. էջ 16 բ:

— 146. Պետրոս արեղա, ունի մի փոքր գրվածք Ողջոյնի վրա, որ տպված է Տաթև. ամ. էջ 737—9 և որի վերջում հիշել է իր անունը (ԺԵ դար):

— 147. Պետրոս Բ. պատրիարք Նրուսաղէմի. հաջորդեց Մարտիրոս Բ Պրուսացուն և գահակալեց 1501—7 թ. (Աղաւնունի):

— 148. Պետրոս քահանա Երզնկացի, որի խնդրանքը Ղուկաս վրդ. Կեղեցին գրեց «Նոտանաւոր ի վերայ տոմարի» 1557 թ.—Տաշեան, Յուզ. 351:

— 149. Պետրոս Կարկառեցի, ծնվել է Կարկառ քաղաքում. Սրապիոն կաթողիկոսի հետ միասին աշակերտել է Ղուկաս վրդ. Կեղեցուն. 40 տարի նստավ Եփրատի ափի Ս. Տիմոթէի վանքում, ուր աշակերտներ էլ հասցրեց: Իրըն հակաթոռ կաթողիկոս Սոսյ նստավ Հալէպում 7 տարի (1601.—8 թ.): Մեռավ 1608 թ. գերեզմանը գտնվում է Հալէպում. տապանագիրն էլ տես Սիւրմէեան, Պատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. էջ 13:—Դրնդ. 329—331, 351. Առաք. պամ. 340. Տաշեան, Յուզ. 359, 455. Ձեռ. Հալէպի, Ա. 81 ա. Քորոս աղբ. Բ. 464, 484. Չամչ. Գ. 536:

— 150. Պետրոս հայ-կաթողիկ քահանա, որ ուղեկից եղավ Օգոստինոս Բաջենցին Եւրոպա ուղևորութեան ժամանակ (1609 թ.):—Օգոստ. բաջ. 10.—սեռ. Պետրոսի՝ անդ 8:

— 151. Պետրոս երեց, հավատքը չուրանալու պատճառով Թրատելով նահատակեցին Օվանուք ավանում, 1657 թ.— Քոր. գոմեան, Ստամպոլոյ պատմ. Բ. 817:

— 152. Պետրոս կաթողիկոս Աղթամարի, հաջորդած պի-

տի լինի Մարտիրոս Գուրջի կաթուղիկոսին 1662 թ. վախճանվել է 1670 թ.—Ակիմեան, Գաւազանագիրք 136:

— 153. Պետրոս Դ Պանձկեցի («ի գեղջէն Պանցկայ»), որդի Մանկասարի, աշակերտ Ղուկաս բարունապետի, կաթուղիկոս Աղուանից, հաջորդեց Գրիգորին և նստավ 1653—1675 թ. (բոս Բարխուտ. Պատմ. աղվ. Բ. 66—68). գավազանի իշխանութուն ստացավ էջմիածնի Յակոբ Դ. Ջուղայեցի կաթուղիկոսից 1672 թ. (բոս Ջըր. ագուլ. 108). 1667 թվին՝ իր աշակերտ Բարսեղ եպիսկոպոսի ձեռքով հիմնարկեց Հերհեր գյուղում Ս. Գրիգորիս եկեղեցին իբրև հովարան Ամարասի և ավարտեց 1676 թ. սրա ընդարձակ արձանագրութունը տես Արցախ 104—6: Մեռել է 1675 թ. և իրեն հաջորդել է Սիմէոն Դ կաթուղիկոսը.—Ջըր. սարկ. Բ. 68—69. Ջամբո 79—80. Ձեռ. Դաղեան, Ա. 48—49 (հիշում է 1666 թ.) և Բ. 53 ա (հիշված 1671 թ.), Ձեռ. Նոր-Բայազ. 23 բ (հիշված 1655 թ. իբրև նորընծայ կաթուղիկոս), Արցախ 42 (1663 թ.), 158 (1673 թ.), 186 (1668 թ.), 253 (Իժիժ=1676 թ!), Աղվանից երկ. 175—6, 251, Պատմ. աղվ. Բ. 66—68, Ծռ. Կթղ. 12, Մմբատեանց՝ Սաղիան 50, կենսագրութունը եւ Ձեռ. Դաղեան, Ա. էջ 100 բ (1664 թվից):

— 154. Պետրոս Սեաւ, հերձվածող կամ աղանդավոր Ջուղայեցի. էջմիածնում էր. Յակոբ Դ կաթուղիկոսի («1655—1680 թ») ժամանակ (Ժէ դար).—Ջըր. սարկ. Բ. 69:

— 155. Պետրոս բժիշկ, որդի Ասար ճէռահի (Ժէ դար).— Manus. brit. mus. 314 բ, Քորգոմեան՝ Ներք. 27:

— 156. Պետրոս Բերիացի, որ իբրև հակաթոռ Սոյ Սարը Մատթէոս կաթուղիկոսի՝ նստել է Բերիա «1701 թ». գահակալել է մինչև «1712 թ», որից հետո վտարվել է Երուսաղէմ, ուր և մեռել է «1728 թ»:—Այս բոլորը ըստ Ազգապ. 2707, 2867:—Իսնում եմ հիշատակված իբրև կաթուղիկոս Կիլիկիոյ 1710 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 330 ա): Այս ցուցակում (էջ 217) կա իր ձեռագիր մի հիշատակարանը, որով հայտնում է թե 1700 թվին, Կառկառ քաղաքում առաջնորդ է եղել և Հիւանիմանսուրում ձեռք է բերել Յովհ. Արճիշեցու Մեկնութիւն Ս. Պատարագի մի

*) Աղուանից Գրիգոր անունով կաթուղիկոսների շարքը հետևյալն է. Ք 3 Գրիգոր Ա (Դ դար).— Ք 10 Գրիգոր Բ (451—552 թվերի միջև).—Ք 169 Գրիգորիս Գ (1139 թ.). Ք 585 Գրիգոր Դ Հանցի (1441 թ.).— Ք 707 Գրիգոր Զ (1556—1573 թթացած).—Ք 723 Գրիգոր Է (1634—1645...), որին հաջորդել է ուսյն Պետրոսը 1653 թ.

Օրինակը, 1708 թվին եղել է Սոյ կաթուղիկոս, 1710 թվին եկել է Բերիա քաղաքը և բազում անցք անցին ընդ իս. Աստուած զվերջն ի բարին կատարեսցէ:—Ըստ Միսուան 219 գահակալել է 1701 թ. և իրեն հաջորդել է Յովհաննէս Ծ Հաճնեցի: Բայց զարմանալի է որ սրանց բոլորովին հակառակ՝ Ձեռ. Հալէպի, Բ. 31 բ ուսյն Պետրոսին գահակալած է դնում 1608 թ. ապրիլի 29, հինգշաբթի օրը:

— 157. Պետրոս Բ Քիւթիւր, Այնթապցի. էջմիածնի նվիրակ էր. մեծամիտ և խոռվարար մարդ, իր գլուխը հավաքեց Արևելցի կոչված Պարսկահայ զաղութը Պոլսում և ուղեց տապալել Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքին, բայց անհաջող («1737 թ»): Ենթարկվելով Ղազար կաթուղիկոսի ատելութան, չարաչար տանջանքով բանտարկվեց Սեանում («1746 թ.»): Երբ Ղազար կաթուղիկոսը գահրկեց եղավ, Պետրոսը ընտրվեց իբր կաթուղիկոս («1748—9 թ.»): Տասը ամսից հետո Ղազարը նորից գահ բարձրացավ և Պետրոսին բանտարկեց Ջահուկի մի վանքում, ուր և սպանվեց ավազակների հարձակման ժամանակ «1750 թ».— Այրարատ 231, Ազգապ. 2906, 2967:—ՆՈւյնն է արդյոք՝

— 158. Պետրոս վարդապետ Բութուր, տաղասաց ԺԸ դարում. իր տաղերից տես Տաշեան, Յուց. 1143 բ:

— 159. Պետրոս վրդ. Ղափանցի. տաղասաց. Արմաշի վանքի վանահայր և Նիկոմիդիոյ առաջնորդ էր. խոր ձերության մեջ մեռել է «1784 թ» (Ազգապ. 3170). ունի Երզարան (իր տաղերի հավաքածուն), որ տպ. Պոլիս 1772 թ. ունի նաև «Քարոզի վերայ ողջունի».—Տաշեան, Յուց. 1143 բ, Պետրոսյան՝ Հայ հին և միջ. գրակ. Բիրլ. էջ 194—5:

— 160. Պետրոս Դի-Սարգիս Գիլանինց, Ջուղայեցի հայ վաճառական, հաստատված էր Ռաշտում. հայ ազգի ազատութունը Ռուսաց առաջխաղացման մեջ տեսնելով, թողեց առևտրական ասպարեզը և նվիրվեց քաղաքականութան: Իր սեփական ծախսով կազմեց 100 զինված ձիավոր հայերից մի զորաբաժին, որ կոչվում էր «Հայկական էսկադրոն» և Ռուս զորքերի շարքում մասնակցում էր Կասպիական ծովեզրի պատերազմական գործողութուններին: Պետրոսը ինքն էլ մասնակցում էր այդ կռիվներին, որոնց մեջ էլ մահ գտավ: Գրել է Պարսկաստանի ժամանակակից դեպքերի և ռուսաց պատերազմների շատ գնահատված յիշատակարանը (Ռաշտ 1723 թ.), Ջուղայեցոց բարբառով Ծաղված է Կուռնկ ամսագրում 1863 թ. արտատպ. Քիլիկիոս

տպ. Էնֆեանեանց. տես Լէօ, Հայկ. տպագր. հա. Բ, էջ 329—330, 396—7.

— 161. Պետրոս, որդի Յակոբի. տաղասաց (ԺԸ դար). իր տաղերից հիշելի են՝ Պլպուլն վարդին սիրուն, Աւաղ վերայ առաւօտուն, Կունկ ուստի կուգաս ևն.—տես Տաշեան՝ Յուլց. 1143 բ.

— 162. Պետրոս վրդ. Աստապատցի, տաղասաց (ԺԸ դար). իր տաղերից տես Տաշեան՝ Յուլց. 1143 բ.

— 163. Պետրոս վարդապետ (ապա արքեպիսկոպոս) Աղամախան Բերթուսեանց Նախիջևանցի. գրել է Աղբիւր քաղաքի Աստուածամանութիւն, Մեկնութիւն թղթոյն Պողոսի Գողոսի առ Յփեսացիս, Մեկնութիւն տակաց Աւետարանի. այս վերջինը գրել է Օշականցի Երեմիա վարդապետի խնդրանոք: Ժամանակակից է Միմէոն կաթողիկոսին (ԺԸ դար).—Տաշեան՝ Յուլց. 1142 գ. Ձեռ. ներս. 9, 22.

— 164. Տէր Պետրոս, տաղասաց (ԺԸ դար). իր տաղերից են Առ երջանիկ Կոյսն (Ի լուսատիպ թագիւ), Առ Աստուածածին (Ի խորոց կարգալով), Աղբերս անձնական (Ի մէջ մեղաց ծովուն) ևն.—տես Տաշեան, Յուլց. 1143 բ.

— 165. Պետրոս արեղա, տաղասաց (ԺԸ դար). գրել է Գովհատ էջմիածնի (Ի յարեելս պայծառ).—տես Տաշեան, Յուլց. 1143 բ.

— 166. Պետրոս Գ Եւզոկիացի, պատրիարք Երուսաղէմի 1793—1800 թ. հաջորդեց Յովակիմ պատրիարքին. իր օրով տեղի ունեցավ Նապոլէոնի արշավանքը Եգիպտոս և Պաղեստին. այդ պատճառով թէ՛ Տաճիկները և թէ՛ Եւրոպացիք մեծամեծ նեղութիւններ տվին հայոց. վանքերը խլվեցին և կողոպտվեցին. շատեր բանտարկվեցին. Երուսաղէմի վանքն էլ ահապին տուգանքներ վճարեց և իր հարստութիւնը վատնեց: Վշտերի տակ ընկնելով մեռավ պատրիարքը Յուլիանոս 1800 թ.: Իրեն հաջորդեց Թէոդորոս Վանեցին.—Ազգայ. 3186.

— 167. Պետրոս Նիսիցի, որդի քահանայի. հավատքի համար նահատակվեց Շուշում 1826 թ.:—Բարխուտ. Աղվ. երկ. 266> Նոր վկ. 675. Ազգայ. 3626.

— 168. Պետրոս Գիւլպիւ Նարեկցի, (Գիւլպիւլ աստիակ) է կոչվել իր քաղցր ձայնի պատճառով). կաթողիկոս Աղթամարի 1858—1864 թ. հաջորդ Գարբիէլի և նախորդ Սալատուրի. հակառակ իր կամքին՝ բռնի կաթողիկոս օծեցին. խիստ և գործունէյա մարդ էր, անփառասեր և աղքատասեր. կարողացավ զսպել

քուրդ բարբարոսներին, արհամարհելով նրանց ան ու սպանաւորքը. թունավորեցին իրեն, բայց նա ազատվեց: Իրեն դավաճանեց իր հարազատը Սալատուր եպիսկոպոս, որ կաթողիկոսի քանձապահն ու գործակալն էր: Սա ուղեւով գրավել Երուսաղէմը և ինքը ազատեց իր կեղծով կաթողիկոս օծվեց:—Հաւաք. 68, 56, 57, 65. Ակիւնեան՝ Գաւազանագիրք 180—185, Ազգայ. 3962, 4118.

ՊԵՏՐՈՒՍՈՒՏ, իգ? արտասովոր անուն. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնոււմ եմ հիշատակված 1710 թ. (Ձեռ. Հաւաքի, Ա. 329 բ.):

ՊԵՐԷ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշատակված է՝

— Պերե երեց, պանդխտեց Կիպրոս կղզին, ուր օրինակեց մի Աւետարան՝ Հոռոմթաթունի համար 1280 թ.—ՀԱ 1937, 380.
* ՊԵՐԿԻԻՉԱՐ, իգ. <պրս. ڤرگه> bargudar, Թրքական հնչուածով berguzar փոքրիկ մի նվերք բառից: Հատ Թէոդիկի, Պոլսի հայեվարր, էջ 1874 գործածական է եղել Պոլսում:

† ՊԵՐՃ, ար. <էյ. պերճ փառավոր> բառից. Հայկազանց շրջանի անուն, որ վերակենդանացավ անցյալ դարում: Այս անունով ունինք նշանավոր վիպասան Պերճ Գոշեանը և Բերիկի հայ պատվիրակութեան անդամներից Ստեփան Պերճ Գոզոս Փափազեանը: Այս անունից կազմվեցին նաև Պերճաճոյշ, Պերճուկի, Պերճիկ իգական անունները:

— 1. Պերճ Ա. նահապետ հայկազն, հաջորդ Ջարմայրի.—Խոր. Ա. ԺԹ. Կղկնտ. Ա. ԺԵ. 85. Կթգ. բ. ՄԽ. անեց. գ. ՄԽ. այրիվ. 18, 51. Սամ. անեց. 45. Վրգ. է. ՄԻն. համգ. 10. Մագ. Թգ. ԺԹ. վերջինս տալիս է նոր տեղեկութիւններ որ չունի Խորինացին. «Պաճուճասէր այր և սէգ ի Սանեան նահանգէ»:—Չամչ. Ա. 92 օգտվելով սրանից՝ կազմում է երկու Պերճ. այն է՝ Պերճ Ա, որ Սիւնեաց նահանգից էր, «այր սէգ և հօր», որ Ջարմայրից և Շաւարշ Բ-ից հետո բռնակալեց ամբողջ Հայաստանը (Ն. Ք. 1137 թ), իր իշխանութիւնը տարածեց հեռավոր տեղեր և նոր գիւղերական կարգեր սահմանելով՝ շրջակա ազգերի սարսափը զարձալ: Իշխեց 35 տարի և մեռավ: Սրան հաջորդեց Արբուշ, նստավ 27 տարի և ապա՝

— 2. Պերճ Բ. նահապետ հայկազն, որ հաջորդեց Արբուշին. իշխեց 40 տարի (Ն. Ք. 1075 թ), իր օրով գահակալեց Հրէից

Դաւիթ Թագավորը. Պերճին էլ հաջորդեց Բազուկ Երկայնակեաց (50 տարի): Այս Պերճ Բ-ին չգիտի Խորենացին: Սրանց մասին տես նաև Ալիշանի Հյատ. յոջ. քան 201:

† ՊերճԱՆՈՅՇ, իգ. < նախորդ Պերճ անունից՝ անոյշ իգականակերտ բառով. նշանակում է «Պերճի զուտորը». նորահնար բայց տարածված անուն:

† ՊերճԻԿ, իգ. կազմված է -իկ մասնիկով Պերճ անունից և փաղաքականն է թե՛ Պերճուհի և թե՛ Պերճանոյշ անունների:

† ՊերճՈՒՀԻ, իգ. < հյ. Պերճ անունից՝ ուհի իգականակերտ մասնիկով. նորահնար, բայց տարածված անուն:

* ՊԵՐՈՉ, ար. < պրս. 𐭑𐭎𐭓 Pērōz անունից, որի տառադարձություններն են հուռ. Περὸζης, Περὼζης, լատ. Peroses, ասոր. Pērōz, արաբ. 𐌺𐌹𐌶𐌹 Fairūz: Բուն նշանակում է «հաղթող». հմմտ. Խոր. Բ. կգ. «Եւ Պերոզ արքայ Պարսից ի Հաովմայեցուց իշխանութիւնն արշաւեաց, ուստի Պերոզ անուանեցաւ, որ է յաղթող. քանզի յառաջ անուանիւր Վաղեգեսոս ի Յունաց լեզուն. բայց թէ Պարսք զինչ կոչեն զնա, ոչ գիտեմ»: Այսպես նաև Ամմիանոս մեկնում է «peroses, bellorum victor յաղթող ի պատերազմունս»: Իրոք էլ պրս. 𐭑𐭎𐭓 pērōz նշանակում է «հաղթող, հաղթական», պհլ. pērōzkar, պաղ. pērōzgar, պրս. 𐭑𐭎𐭓𐭅 pērōzgar «հաղթական», որով այս անունը համազոր է դառնում լատ. Victor > Վիկտոր անվան: Այս անունով հայտնի են Պարսից Թագավորներից Պերոզ Ա. հաջորդեց Արտաշէսին (Խոր. Բ. կթ. ևն), Պերոզ Բ հաջորդ Եղիշեր Բ-ի (Եղիշ. Փարս. Սեր.), կա նաև Պերոզ վերակացու Նինուէի (Խոր. Բ. լգ), ժամանակակից Արգարի: Այս անունից առաջացած ձևեր են հյ. Վարադ-Պերոժ, Հրաքոտպերոժ, Սպանդարանպերոժ, Որմվղպերոժ, պրս. Պերոզ-Վաւ, Պերոզամատ, Պերոզապատ (= Pērōzābād), Պերոզ-Կաւատ, Պերոժ-Կաւատ (= արաբ. Fairūz-Qubād), Rām-Pērōz, Rōsan-Pērōz, Šahrām-Pērōz; Pērōz-Šābūr (= լատ. Pirisabora), ասոր. Šahrpērōz, հուռ. Χοσροπερὸζης անձնանուններն ու տեղանունները (Հիւրշ. 67—68):

— 1. Պերոզ Արժրունի, նահապետ տոհմին, հաջորդ Շաւսպի (Ն. Գ. Գ. դար).—Արժր. Ա. գ:

— 2. Պերոզ, Գարդմանցոց ցեղից, բարեկամ և մերձավոր Արշակ Գ (379—386 թթ) Թագավորի.—Խոր. Գ. խգ:

— 3. Պերոզ իշխան Արժրունի, Սենեքերիժի ցեղից. Սերաստիայից գաղթում է Ակն 1350 թվերին և իր Միհրդատ որդուց

սկսում է Պեռեսնից տոհմը Ակնում. արանցից առաջացավ Տատեան ամիրայական տոհմը.—Ազգագ. 3440:

* ՊԵՐՈՒՄԻՐ, ար. < Պերոզ անվան պհլ. Pērōz ձևից, որ տես վերը: Այս անունով մի անգամ ունինք՝

— Պերոմար Միւնեցի, իշխան, Վրաց Միհրան Թագավորի պալատականներից էր. Վրաց Սալուէ Թագուհու հետ ներկա եղավ Վրաց առաքելուհի Նունէ կույսի մահվան ժամանակ և երկուսով միասին գրի առին Նունէի ինքնակենսագրությունը (332 թ).—Վրաց աղբ. Ա. 22, 174.—հայ Թարգմանության մեջ՝ Պամ. վր. ժա գրված է Պելուժավր, որ հրատարակիչը ուզում է կարգաւ Պերոզար.—Միսական 10, 523 գրում է Պելուժավր (ցանկում Պելուժավր) և գնում է 332 թ:

† ՊԵՐՈՒՄՍԻՐ, իգ. < հյ. պստիկ «փոքր» + տատիկ «մեծ մայր» բառերից. հմմտ. Փոքրտիկիմ և Պստիկ-խարուն: Հիշատակված է երկու անգամ 1683 թ. (Manus. brit. mus. 36 ա):

* ՊԵՐՈՒՄՍԻՐ, իգ. < իտալ. Beatrice անունից, որ անմահացած է Դանտէի «Աստուածային կատակերգության» մեջ: Սրա լատին ձևն է Beatrix, որ ծագում է լատ. beatus «երջանիկ» բառից և համազոր է հյ. Երանիկ, Երջանիկ, Երանուհի, հուռ. Մակար, պրս. Բարխուդար անուններին հետ: Աւանդված է մեր մեջ ժԳ զարից. իսկ անցյալ դարում Ֆրանս. Béatrice ձևից փոխառնվելով Պոլսում գործածական դարձավ Պեաթրիս անունը (աբեմայան տառադարձությամբ):

— Պեաթրիչի, երկրորդ կին Կոստանդին Թագավորահոր, մայր Յովհաննէս-Պաղտին եպիսկոպոսի և խորթ մայր Հեթում Ա (1226—1270 թթ) Թագավորի.—Որսուան 76, 144 (վերջինը գրված Պիադր):

* ՊԵՐՍԵՆԻՐ, իգ. ծագումը տես Բեզմելիք. վերի ձևով ավանդված է մի խաչքարի արձանագրության մեջ, որ գտնվում է Թէոդոսիոյ Ս. Սարգիս եկեղեցում ՈԿ=1211 թվից (Кучук—Иоаннесов, Стар. арм. над. 35): Կասկածում եմ թվականի ստուգության վրա՝ ՈԿ փխ. ՌԿ=1611):

* ՊԵՐՍԻԱ, ար. ԹԹր. 𐭑𐭎𐭓 biata (Будагов I, 8բ) բառն է և Խրիմի ու Նոր-Նախիջևանի բարբառով նշանակում է «սկեսրայր». մի անգամ հիշատակված է իբրև անձնանուն Նոր-Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի պատին ազուցված մի արձանագրության մեջ՝ 1523 թ. «Սը խաչս բարեխաւս է Պիաթային և հայրն Սարգսին...» (Շահադիդ, Ն. Նախլ. Ս. Խաչ վանքը 11):

ԳԻՂՈՍ, ար. ծագումն անհայտ. այս անունով հայտնի է Պիլոս, հայր Արսու թագավորի հայրց. այս Արասը նետով զարկեց սպանեց իր պապ՝ Արբելին և գրավեց նրա գահը. բայց խղճահարուսթյունից տանջվելով՝ զցեց իրեն՝ գետը, որ այնուհետև կոչվեց Արաքս: Այս ավանգուսթյունը պատմում է Պլուտարքոս հույն պատմիչը Գետերի անվանաբանության մեջ (տես Աւելան, Հյսս. էջ 163):

ԳԻՄԱՆԱՅ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշված 1603 թ. (Marep. Arx. Kavk.-III, 99—100):

ԳԻՃԻՏՈՒ, ար. ստորագրում է Լիվոնայի հայոց Դաշնագրին 1697 թ. (տես Ուղուբլեան, Գառմ. գաղթ. Լիվոնայի, էջ 261). (= պրս. ^{دیشاد} bişāde հակինթ քարը?):

ԳԻՄ, ար. < Թերևս պրս. բ. bīm «վախ, երկյուղ» բառից. բայց այսպիսի անուն չունի Justi. իբրև անձնանուն մի անգամ գտնում ենք մեր մեջ հիշատակված՝

— Պիմ, եղբայր Վահրամ աթաբեկի, հիշված 1336 թ.— Աբձ. Շիրակ 28 բ. ավելին տես ԻՊևս:

* ԳԻՈՆ, ար. < հուն. Πίος անվան հյց. Πιον ձևից. փոխառեալ է լատ. Plus անունից, որ նշանակում է բուն շառագիծն, բարեպաշտ: Այս անունով հայտնի են Հոովմայեցոց Անտոնիոնու Պիոս կայսրը, 10 պապ Հոովմի, որոնցից առաջինը 158—167 թվին, և մանավանդ Պիոն քահանա նահատակ, որի վկայաբանությունը անցած է Յայսմաուրքի մեջ (Աւգեր. Լիակ. վրք. սրբ. Բ. 163): Այս անունը ավանդված չէ մեր մեջ և այժմ էլ գործածական չէ. բայց կա Պիոնեան ազգանունը (Սեբաստիա), որ ցույց է տալիս թե երբեմն գործածական է եղել: Իրոք էլ Պիոն ոմն Սեբաստացի † 1860 թ. հիշված է Թորգոմեան, Ստամբուլյոյ պատմ. Բ. 822: Նույնը իբրև իգ! անուն հիշված է Սովետ. Հյսս. 1945 թ. օգոստ. 30, էջ ա, սյունակ 6-րդ: Բայց այս վերջինը ոչ թե նախորդ Պիոնն է, այլ ոռուս. Пион «Փրանս. pivoine» կոչված փարթամ վարդանման ծաղիկը, որ մի ժամանակ Երևանում շատ հարգ էր ստացել:

* ԳԻՍՏՈՍ, իգ. < հուն. πίστος «հավատարիմ» ձևից. բայց էպպիս πίστος «հավատք», որ նաև իգ. անուն է. հմմտ. Պիստո՝ դուսար Սովիտյի, վկայուհի, որի պատմությունը անցել է Յայսմաուրքի մեջ (Աւգեր. Լիակ. վրք. սրբ. Դ. 398): Գոլսում գործածական էր անցյալ դարում Փիստոս ձևով (հմմտ. Թեոփիստե)

Այս անունն էր կրում Գետրոս Դուրեանի սիրուհին, ինչպես երևում է իր մի քառյակից.

Սա կը պաշտեմ զիմ՝ Գիստոս,
Ինձ կը բուէ իր սբախն
Մէկ հառապայթը միայն
Սա մէկ վարդն իր ժպիտին:

(Գ. Դուրյան, Երկեր, Երևան 1947, էջ 50 և հասկապես տակը դրված ծանոթությունը):

† ԳԻՏԵՆԱՅ, ար. < հյ. ժգ. պիտեմալ «պիտանի լինել, պետք գալ» բայից: Այս անունով գիտենք միայն՝

— Պիտեմայ (սեռ. հոլով), որդի Զամէնտիկինի՝ հորաքրոջ Գրիստոստուր կրոնավորի, որ Սուրխաթում (Երիմ) գրել ավեց մի Աստուածաշունչ 1352 թ.— Ձեռ. Վասպ. 7:

† ԳԻՏԵՒԱՆ, ար. < հյ. ժգ. պիտեան «պիտանի, պիտու» բառից (հմմտ. Պիտեմայ անունը): Ըստ իս այսպես պետք է ուզվել Յպիսովան ձևը, որ հիշված է 1608 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 695):

ԳԻՐԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— Պիրան, տեր Սիւնեաց, հաջորդեց Մինր-Արտաշրին (է գար).— Օրբ. ժգ:

Պիրիսիկ տես Պրիսիքա:

† ԳԼԻԿ, ար. < Վանի բարբառով նշանակում է «փոքր գրամ»: Այս անունով գիտենք միայն՝

— Պլիկ ոմն, որդի Գուտախի. կինն է Կուլիկ. թվականն անհայտ է.— Ձեռ. Վասպ. 618:

* ԳԼՏՈՒՅ, ար. < թրք. bulduq «գտանք» ձևից. իբրև անձնանուն գտնում ենք՝

— Պլտուխ, հայր Դանիէլ արեղայի. մեռած էր արդեն 1425 թ.— Ձեռ. Գետերք. (ՀԱ 1892, 83ա): Այլ ոմն հիշված է նաև 1503 թ. (Ձեռ. Վասպ. 620):

ԳԽԻԿ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. այս ձևը ենթադրում եմ սեռ. Պլիկն ձևից, որ երկու անգամ հիշված է 1648 թ. (Ձեռ. Վասպ. 909): Վանի բարբառով -իկ վերջացող մի խումբ բառեր այս ձևով են սեռ. կազմում. ինչ. պապիկ, սեռ. պապիկ, որոշիչ հոդով՝ պապիկն:

ԳՂՕԶ, իգ. ծագումն անհայտ. հիշված է մի անգամ 1613 թ. (Ձեռ. Վասպ. 845՝ հարցականով (?):

ՊՆԻԿ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. այս անունով հիշված է մեկիք ուն, 1704 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 14բ):

* ՊՈՂԻԿԱՐՊՈՍ, ար. < հուն. Πολύκαρπος անունից, որ բուն նշանակում է քաղցմազտուղ, պաղառտու, պաղաշատ: Այս անունով հայտնի է Ս. Պողիկարպոս (= լատ. Polycarpus, ֆրանս. Polycarpe), եպիսկոպոս Ջմիռնիոյ, նահատակված 169 թ. Շփնթվելով Պօղոս անվան նախաձեռնի հետ՝ հաճախ գրվում է սխալմամբ Պօղիկարպոս: Ըստ Հայագ. 334 սրտ կրճատ ձևն է Կաղոս (տես առանձին), որի անունով մի վանք կա Երզնկայում (ժողովրդական ստուգաբանությամբ հաճախ մեկնված «կայի փոսի»):

— 1. Պողիկարպոս, գլխավորն է 7 խոտածարակների, որոնք Պարսից Միհրան զորավարի արշավանքի ժամանակ ընդդիմ Գայլ Վահանի, նահատակվեցին Պարսից ձեռքով 604 թ.:— Մամիկ ք. Յայսմ. սեպտ. 30:

— 2. Պողիկարպոս, առջնորդ Արշարունեաց Կամրջաձորի վանքի. եղբայր և հաջորդ Յովհաննէսի. մասնակցեց Անիի եկեղեցական ժողովին՝ գահընկեց անելու համար Վահան կաթուղիկոսին 969 թ.:— Ասոդ. Գ. է, ը. Այրարատ 548:

— 3. Պաղիկարպոս, վանական Սանահնի վանքի, որ ինքը սկսեց շինել 966 թ. մեռել է 970 թ.:— Մովսէսեան, Լոռիի Կիւր. թգ. 23:

— 4. Պողիկարպոս քահանա Թոնգրակեցոց աղանդից. իր ընկեր Նիկանորայի հետ եկավ մկրտվեց և այս անունն ստացավ (ԺԱ դար).— Մագ. թղ. 4է:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Պօլիկարբոն ոմն հայ կաթուղիկ, որ մեռել է 1782 թ. մեռում է իր տապանաքարը (Քօսեան, Հայքի Ջմիռն. Ա. 312):

* ՊՈՂԻԿՏՈՍ, ար. < հուն. Πολύευκτος անունից, որ նշանակում է «շատ ցանկալի» (πολύ շատ + εὐκτός «ցանկալի» բառերից): Այս անունով հայտնի է՝

— Ս. Պողիկոսու հայազգի, Մելիտինեցի (Գ Հայք), հոովմէական բանակի հարյուրապետ: Արեւելքի կուսակալ Փելիքսը շատ բարձր գնահատելով նրա արժանիքը, իր միակ աղջկան՝ Պաւլինէին ամուսնացրել էր նրա հետ: Դեկոս կայսրը մեծ հալածանք հանեց քրիստոնյաների դեմ: Պողիկոսը իր ընկեր Նէարքոսի քարոզությամբ քրիստոնյա էր դարձել և քաղաքի 12 կուռքերը կործանել: Փելիքսը շատ աշխատեց փրկել փեսին,

Պաւլինէն էլ շատ աշխատեց համոզել և ետ դարձնել իր ամուսնուն իր կրօնից, բայց ի դուր: Պողիկոսը նահատակվեց Մելիտինէ քաղաքում 254 կամ 259 թ. և նրա շիրակի վրա իր կիճն էլ քրիստոնյա դարձավ (Աւգեր. Լիակ. վրջ. սրբ. Ա. 446—461. Յուշիկ Բ, 237—278):— Յրանսիացի Corneille ունի նրա վրա մի գեղեցիկ ողբերգություն՝ Polyeucte անունով, գրված 1643 թ., հյ. թրգմ. Հ. Գ. Վ. Հ(իւրմիւզ), Պօլիկոսու հայկազն, Վենետ. 1858: Նորերս իր մասին մի հոդված Տաթև տարեցոյց 1928, էջ 225—231 և Տեղեկ. Ակադ. 1946, № 6, էջ 66 (Վ. Թերզիբաշյանի հոդվածը):

ՊՈՂԻԿՄԻՈՍ, ար. ծագումն անհայտ: Այս անունով հայտնի է «Թապավոր Հայոց Մեծաց», որի եղբայրը՝ Աստիաղէս (կամ Աժահահ) մորթազեծ մահվամբ նահատակեց Բարթուղիմէոս առաքյալին (Հացունի, Կարևոր խնդ. 66).— սուսապել:

ՊՈՍՐՈՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է անթվական մի հիշատակաբանում (Ժէ դձր).— Ձեռ. Մաղն. էջ 6—7:

ՊՈՎՐՈՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշատակված է՝

— Պովրոս մելիք Վասպուրականում. գնեց մի Աւետարան, որ աբտազրել էր Ռամանոս վարդապետը 1276 թ.:— Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 426:

ՊՏՏՈՒՋ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի անգամ շուրջ 1550 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 47ա):

ՊՈՐՊԷ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ ունինք՝

— Պորպէ իշխան Աղուանից, որ հիշված է Աշոտ Գ Ողորմածի կեղծ նվիրագրում, 976 թ.:— Սմբատեանց, Երնջակ 419:

* ՊՈՒԼԷ, ար. < թթր. «» böle «բրոջ որդի» (Будагов I, 293ա). այս անունով ունինք միայն՝

— Պուլե, որդի Փանիկի և հրեղբայր Խղրշահի, որ Կեսաբիայում, Յովհաննէս Երզնկացուն գրել տվեց մի Աւետարան, 1476 թ.:— Rapport Belgique 34:

ՊՈՒԼՏԱՃ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. այս անունով կա միայն՝

— Պալտան, եղբայր տէր Յովհաննէսի, 160 դահեկան է տվել Հաղբատի ժամատան շինության համար: Հիշված է Հաղբատի առաջնորդ Յովհաննէսի 1221 թվի մեծ արձանագրության տակ իբրև հավելված: Հայտնի չէ սակայն թե Պուլտանը այս Յովհաննէսի եղբայրն է և արձանագրությունը նույն թվից է: — Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 24:

ՊՈՒՂԻ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. գործածական է Ղարա-
բաղում և արարեր է Պուզի < Պոզու անունից:

* ՊՈՒՂԻԿ, ար. < Պոզու անվան փաղաքականն է, որ
ավանդված է 1513 թվից (Օրբ. ժմ. յաւել. 46 = Միսական 34ա):

ՊՈՒՃԱ, սեռն անհայտ. մի անգամ հիշատակված է Դար-
բանդի Պոզու-Բուլաղի գերեզմանատան անթվական մի տապա-
նագրում (Բարխոււա. Աղվ. երկ. էջ 110):

Պուսաք տես Ապուսէք:

ՊՈՒՏԱՁԻՉ, մր. վերջին մասն է արար. Եւ. 3212, որ տես
Ազիզ. հայանի չէ միայն Պուտ: Իբրև անձնանուն հիշված է 1663
թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 537):

Պուտախ տես Բուդաղ:

Պուրուն տես Պրիմիթա:

ՊՐԵՂՈՒԿ, սեռն ու ծագումը անհայտ. (արդյոք Պարն-
դուխտ). կա միայն Պրընդուխ ոմն, որի տապանաքարը Ձոււմ է
Շամախու Վանքաչէն գյուղում, 1408 թվից. — Բարխոււա. Աղ-
ուանից երկ. 205:

ՊՐՕՇ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Գործածված է ԺԳ—ԺՁ
դարերում:

— 1. Պռօշ, թաղվել է Գանձակի եկեղեցիներից մեկում
(ավելի հին քան Պռօշ իշխան որդի Վասակի). — Հայասպ. 529:

— 2. Պռօշ կամ Հասան-Պռօշ, որդի Վասակ իշխանի Խաղ-
բակեան և թոռն Հաղբակ Բ-ի. եղբայր Պապաքի և Մկրէմի.
քաջ և շինարար իշխան Խաչենեցի. հաջորդեց իր հոր 1223—5
թվերին. այնքան նշանավոր հանդիսացավ, որ իր Խաղբակեան
տոնիւր այնուհետև կոչվեց իր անունով Պռօշեան: Հուլիսու խա-
նի զօրավարներից մեկն էր: ԺԳ դարի 30ական թվերից սկսած
մինչև 80-ական թվերի կեսերը նա ասպարեզի վրա էր: Մասնակ-
ցել է հայրենիքի պաշտպանութան համար մղված բոլոր պա-
տերազմներին: Մասնակցել է Թաթարների արշավանքին՝ պաշա-
րելու Բաղդադը: Քաղաքը գրավելու ժամանակ՝ անդամ էր այն
դեսպանութան, որ գնաց Արաբների Մուսթասար խալիֆայի
մոտ և պահանջեց անձնատուր լինել (1258 թ): Մասնակցել է
նաև Նփրկերտի (կամ Մուֆարդինի) արշավանքին և այդ քա-
ղաքի գրավման (1258—60 թ): Գնել է Այրիվանքը, որ նոր շի-
նություններով դարդարել և կալվածներով պահանջել է: Դրել է
այնտեղ նաև Գեղարդը, որով և վանքը կոչվել է այնուհետև
Գեղարդայ վանք: Ինքն է շինել նաև Թանահատի վանքը: Նվեր-

ներ է արել Խաչենի Կոչիկ անապատին (1244 թ), Դսեղի Բարձ-
րաքաջ Ս. Աստուածածինին և Ս. Գրիգորին (1247 թ) և Կարբիի
Յովհաննավանքին (1247 թ): Այս բոլորը հիշատակված է նույն
վանքերի արձանագրութանց մեջ: Կինն է Խուլիու խաթուն
(տես և Խոտան), որդիներն են Մկրէմ, Վասակ, Հասան և Պա-
պաք. աղջիկն է Գահար խաթուն: Մեռել է 1284 թ. և թաղվել
Կեչառու վանքում: Իր ընդարձակ կենսագրությունը գրեց Գ.
Յովսէփեան (այժմ կաթուղիկոս Կիլիկիոյ), Խաղբակեանք, էջ
85—136 (գերդաստանը և ճյուղագրությունը տես գրքի վերջում
գրված տախտակում). — Կիր. ծը. ծթ. Մխ. այրիվ. 80, 81, 83.
Մխխ. աս. իը (=իէ). Օրբ. կդ. կը. Օրբ. ժմ. 28. — սեռ. Պռօշայ՝
Օրբ. կգ: կդ, կե, կը. Այրիվ. 18բ. — Հասան՝ Կիր. ժ, ծը, ծթ: —
Այրարատ 268—269, 339—344, Միսական 119, 120, 121, 137,
139, 140, 156, 174—6, Շահխաթ. Ա. 65, Բ. 365, Նօտարք 192,
Արցախ 169, 205. Շողակաթ 25, 41, 45. Հայասպ. 529. — Նույն
պիտի լինի նաև Պռօշ իշխան Արարատի, հիշված Խոշաքի, Մա-
դունի և Սմբատի հետ 1270 թ (Կանոն. 180, 186). — Մահվա-
նից հետո, 1286 թ. դեռ իբրև կենդանի՝ հիշատակված է Մար-
տիրոս գյուղի մի արձանագրութան մեջ (Միսական 176):

— 3. Պռաւշ, որդի Խելօքի, որ Յակոբ գրչին գրել տվեց
մի Աւետարան՝ Արգելանայ վանքում, 1294 թ. — Ձեռ. Վասպ.
116, 119, 120:

— 4. Պռւշ իշխան, որ հիշատակված է Նորս գյուղի մի
խաչքարի արձանագրութան մեջ 1326 թ. — Միսական 486:

— 5. Պռօշ սյարոն, Մար գավառի իշխաններից. հիշված է
1411 թ. — Նօտարք 39:

— 6. Պռաւշ, մին է Խաչենի իշխաններից. հիշված է Դուր-
սունի տված հրամանագրում Խոթավանքին 1411—30 թվերի
միջև. — Շահխաթ. Բ. 359, Արցախ 208:

— Պռօշ անունը հիշատակված է նաև 1560 թ. (Խաղբակ-
եանք 250):

† ՊՍԱԿ, ար. < Կ. պսակ բառից, իբր թրգմ. հուն. Ստե-
փանոս անվան. ըստ այսմ Շնորհ. Յս. որդի (տող 449—452)
գրում է Ստեփաննոս նախավկայի համար:

Նւթանց սրբոց գոր ընտրեցին,
Սարկաւապաց. փոքու հօտին,
Որոց նախնի պարուց դասին,
Պսակ անունն է ընդ նոսին:

— 1. Պսակ վարդապետ, Պոլսից բերավ կիւրդի Պարապ-
մանց գիրքը՝ Սիւնեաց Ստեփաննոս (+735) եպիսկոպոսի հրա-
մանով. — Պրպվ. 516:

— 2. Պսակ եպիսկոպոս Սեբաստիոյ, մասնակցեց Հոռովայի
եկեղեցական ժողովին «1179 թ».— Շնորհ. պտճ. 190:

— 3. Պսակ անունն էր կրում մի կրոնավոր, որ ապա փո-
խեց և դարձրեց Իզիդ, 1420 թ.— մանրամասն տես Իզիդ:
† ՊՍԱԿՈՒՀԻ, իգ. < նախորդ անվան իգականն է:

— Պսակաւի (կամ Ստեփանուի), թարգմանված է հուշն
կամ հոգովայեցի մի նահատակուհու անվան վրայից: Այս նա-
հատակուհու վկայարանութունը դեռ անտիպ է:— Ձեռ. Վենետ.
Բ. էջ 7:

† ՊՍՏԻԿ, ար. < հյ. պստիկ «փոքր» բառից. հմմտ. Փոքրիկ-
Փոքր-տիկին, թրք. Küçük-xan. հիշված է 1638 թ. (Առաք-
պտճ. 246):

† ՊՍՏԻԿ ԽԱԹՈՒՆ, նուշն է ինչ որ Փոքր-տիկին. հիշված է
1647 թ. (Ձեռ. Վասպ. 269), 1742 թ. (անդ 565, տպված Պատիկ
խաթուն), անթվ. (անդ. 268), Պստի խաթուն, անթվ. (անդ 230),
Պստիխաթուն 1470-ից ուշ (Ձեռ. Վենետ. Ա. 589):

† ՊՏՈՒՂ, ար. < հյ. պտուղ բառից. հիշատակված է ԺԴ—
ԺԾ դարերում:

— 1. Պտուղ, գրիչ կամ փորագրիչ Անիի մի մեծ արձա-
նագրութան 1320 թ.— Շիրակ 63:

— 2. Պտուղ (սեռ. Պտղո՞), հայր Դանիէլ կրոնավորի, որի
համար Դրիգոր Արծկեցին օրինակեց Աւետարանը Մաղարդի
վանքում, 1427 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 414:

† ՊՏՈՒՄ, ար. < հյ. բուսւմ կամ պտոււմ բառից. որ է բրե-
վեկնի ծառը, pistacia terebinthus L. բառիս ծագումը տես Արմ.
բռ. բուսւմ ձևի տակ: Իբրև անձնանուն հիշված է 1642 թ. Նոր-
Ջուղայում (Ջրբ. սարկ. Բ. 34). սրանից է Բուղումեան ազգա-
նունը (Նոր-Բայազիտ):

* ՊՐԻՃԻԹԱ, իգ. < իտալ. Brigita (Ֆրանս. Brigitte) անու-
նից: Այս անունով հայտնի է կաթոլիկ եկեղեցում սրբուհին
Brigita (հյ. առաջարկված Պրիկիթա), կուշս և արքայուհի,
պաշտպան Իսլանդիոյ, † 525 թ: Մեր մեջ գործածված է Պրի-
ֆիտե ձևով 1771 թ. (Տաշեան, Յուզ. 493) և կրճատ Պուրաւն
ձևով 1758 թ. (անդ 821): Հիշված է 1796 թ. էֆիմէրտէ, էջ
448 Պրիֆիթա ձևով՝ իգական անունների ցանկում: Նուշն պիտի

գրի նաև Պրիֆիլ իգ. անունը, որ լսել եմ Պոլսում (ԺԹ դա-
րու սկիզբը ծնված մի կնոջ անունն էր) և որ ձևով բուրբուրին
նուշնացրած է թրք. birişik բնիկ հատիկ, միակն բառի հետ (Իբր
թե հյ. Մեմսիկին): Պրիֆիթա և Պրիֆիլ երկուսն էլ արևմտյան
առաջարկութեամբ են:

* ՊՐՈՆՈՐՈՆ, ար. < հուս. Πρόχορος (= լատ. Prochorus)
անունից: Բուն նշանակում է պարապետ, պարի կառավարիչը,
նա որ պարախմբի առջև պարում է: Այս անունով հայտնի է
72 աշակերտներից մեկը: Հին ձևով առաջարկված է Պրոֆորովն,
որին վերագրում են Վարք Յովհաննու առաքելոյ, Հանգրաւ
Յովհաննու և Տեսիլ Յովհաննու:— Ըստ Ջամ. Գ. 862 այս անու-
նը ռոմիկը բոլսլաւն կոչէին: (Ռուս. այժմ էլ կա Προχορ).

— 1. Պրոխորոս, զգեստաւորի որդի՝ կամ Ստեփաննոսի՝
եղբոր Վարդան քահանայի և կամ նուշն Վարդան քահանայի,
որ Երզնկայում գրել տվեց մի Աւետարան և վաճառեց մի ուրիշ
Վարդան քահանայի, 1397 թ.— Ձեռ. Սեր. = ՂԱ. 1926, 45:

— 2. Պրոխորոն, վարդապետ Սիլիստրէցի (կամ Ռուսուռքցի),
մի քանի ազգեցիկ մարդկանց շահելով՝ Սուլթանից պատրիար-
քութեան հրովարտակ ստացավ և ուղեց տապալել Յակոբ Նալ-
եան պատրիարքին «1749 թ»: Ժողովուրդը մերժելով, Պրոխո-
րոնը ենիչէրիների միջոցով ուղեց տիրանալ գահին: Սուլթանը
լսեց և Պրոխորոնին աքսորեց:— Ազգապ. 2968: (Սրա գրած մի
քանի տաղերը տես Tübingen, էջ 98):

— Այս անունով հիշատակված են նաև Պրոխորոն սարկա-
վազ † 1629 թ. (Սիսուան 538 բ), այլ ոմն 1691 թ. Սպահանում
(Ձեռ. Թաւր. 10 ար):

* ՊՐՈԿՂ, ար. < հուս. Πρόκλος ձևից, այս էլ փոխառյալ
լատ. Proculus անունից, որ ծագում է լատ. procul «հեռու» բա-
ռից և նշանակում է բուն «հորը բացակայութեան ժամանակ
ծնված (երախա)» (Իբր Ղրբ. փոքրամեայ): Հուսարեանից է նաև
ռուս. Прокл. Այս անունը գործածված չէ մեր մեջ և այժմ էլ
չկա գիտենք միայն՝

— Պրոկ եպիսկոպոս Արճիշոյ (Πρόκλος επίσκοπος 'Αργιζης),
ներկա եղավ Բաղկեղոնի ժողովին (451 թ).— Պալճեան 14. Հա-
ցունի, Կարևոր ինդ. 352:

* ՊՐՈԿՈՊՐՈՍ, ար. < հուս. Προκόπιος անունից, որից փո-
խառյալ են նաև լատ. Procopius, Ֆրանս. Procopie, ռուս. Проко-
փиі. հուշն բառը նշանակում է բուն «առաջադեմ» և ծագում է

Προκόπτω «առաջադիմել» բայից: Այս անունը տարածված չէ մեր մեջ. կա միայն՝

— Պրոկոպիոս, առաջնորդում էր Քուրդիկի հետ միասին՝ Լևոն Չ Իմաստասեր կայսեր բանակին, Բուլղարների դեմ պատերազմի ժամանակ. երկուսն էլ հաղթվեցին և սպանվեցին Բուլղարների ձեռքով. Պրոկոպիոսը կոչված է Կրինիդէս:— Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 361—2.

* ՊՕՂՈՍ (հին գրչությամբ Պալոս), ար. < հուն. Παύλος անունից, որ փոխառյալ է լատ. Paulus, որ և Paullus անունից, և նշանակում է «փոքր, փոքրիկ, սակաւիկ»: Այսպես և սրա նվագականը՝ paululus կամ paullulus շատ փոքր, շատ քիչ», որ նույնպես արական անձնանուն է. կա և սրա իգականը՝ paula, paulia «մի քիչ, փոքրիկ» և իգական անուն՝ Paula, Paulia, գրված նաև Polla: Նախաքրիստոնեական անուն էր Հռովմայեցոց մեջ. հմմտ. Paulus Aemilius հիւպատոս հռովմայեցի, Ն. Ք. 219 և 216 թ., Paulus Aemilius Macedonicus նրա որդին, հիւպատոս Ն. Ք. 181 և 168 թ, հաղթեց Պերսեսին: Այս անունը նշանավոր դարձավ Պողոս առաքյալի միջոցով և տարածվեց բոլոր քրիստոնյա ազգերի մեջ. ինչ. Ֆրանս. Paul, անգլ. Paul, գերմ. Paulus, Paul, իտալ. Paolo, ռուս. Павел, փղջ. Павлуша են: Հիշելու արժանի են Paulus Julius քերականագետ՝ Ագրիանոս կայսեր ժամանակ, Paulus Tullius բանաստեղծ, Paulus Julius խորհրդական Սեպտիմոս Սեբրոսի, իրավաբան, Պողոս անապատական Եգիպտացի († 341), Պողոս Սամոսացի, հերձվածող Պողոս Ա պապ Հռովմի՝ 757—767 թ, Պողոս հույն բանաստեղծ և պատմաբան, գլխավոր քարտուղար Յուստինիանոս կայսեր (Չ դար), Պողոս Ա կայսր Ռուսաց 1796—1801 թ. են: Իբրև արական օրինակ հիշված է Թր. քեր. 13, 39, Դաւ. քեր. 88, 123, Անան. քեր. 139, Սիւն. քեր. 196, 204, 215, 218, Համամ. քեր. 262, Տաթև. հարց. 3, 107, 236, Տաթև. ոսկիք. 99, Առաք. պտմ. 334, Պոզսեան՝ Սիւն. քեր. 206: Հների ստուգաբանական փորձերից են՝ «Պողոս, որ է ընտրեալ ի բազմաց և զարմանալի բազում քարոզութեամբն. Պողոս ընտրեալ կամ զարմանալի լսի» (Որոտնեցի. տևս Եւթող, էջ 79 ծան). «Պողոս թարգմանի յԵրւջայեցիս բերան փողոց, կամ ընտրեալ զարմանալի. իսկ յոյնն՝ հանդարտ, և ի լատինն՝ փոքր» Տաթև. տմ. 692 (Իմն եբր. נָדָב «զարմանալի», հուն. πάλαι «զաղար, հանդիսա», լատ. տես վերը): Այս անունը գործածված է մեր մեջ Ս դարից սկսած և

այժմ էլ շատ սովորական է՝ Պողոս, կրեաա Պուրի (հնագույն հիշատակությունը Պուրիկ ձևով՝ ժԾ դար տես Սիսական 34 ա), օտարածև Փավլի ձևերով: Հայերենից է փոխառյալ չերքեզ. Буγус արական անունը:

— 1. Պողոս, աշակերտ Սահակի և Մեսրոպի. ուղարկվեց Դաւիթ Անյազթի, Մովսէսի, Մամբրէի և Աբրահամի հետ Պոլիս, ուսման և Թարգմանության համար.— Չարք. Հին դար. 317. Հայտպ. 195. Կոնիքիք, Բնն. գաւ. անյ. 18, 20. Յդ. մովս. և դաւթի, էջ 45, 50, 80, 86.—սեւ. Պողոսի՝ Յդ. մովս. և դաւթի, էջ 51:

— 2. Պողոս ծայրագույն վարդապետ, աշակերտ Ղազար Փարպեցու (Ե դար).— Մ. մաշտ. 336ա, Տաշեան՝ Յուց. 1032:

— 3. Պողոս եպիսկոպոս Գնունեաց, ժամանակակից Բարկէն (1490—518 թ) կաթողիկոսի.—բց. ի Պողոսի՝ Գիրք թդ. Ը:

— 4. Պողոս երեց Գեղանայ, անգամ Աղուէնի եկեղեցական ժողովի՝ Վաչագան Գ Թագավորի օրով (Չ դար).— Կղկնտ. Ա. իգ. Կանոն. 192:

— 5. Պողոս, հայրն է Հունաց Մօրիկ կայսեր. ըստ հունաց՝ աղնվական էր, ըստ հայոց ազանգության՝ Օշականցի հասարակ երկրագործ. մեւել է 593 թվին.— Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 26, 297, 303—4:

— 6. Պողոս, որդի Հունաց Մօրիկ կայսեր. գլխավորեց իր հոր հետ Փոկասի ձեռքով 602 թ.— Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք Ա. 305:

— 7. Պողոս Սամոսացի, հիմնադիր Գաւրիկեան ազանդի: Ըստ Գետրոս Սիկիլիացու՝ Կալիկիէ անունով մանիքեցի մի կին ունեցեցով երկու որդի՝ Պողոս և Յովհան. առաջինի անունով նոր մանիքեական ազանդը կոչվեց Գաւրիկեան և Սամոսացի տարածվեց Փանարիս, որ է Եգիպտարիս Փոս պատրիարքը զբուս է, որ Պողոսը հայ էր և ուներ երկու որդի՝ Գննեպոս և Թէոզոբոս: Պողոսը եկավ Եգիպտարիս և աւարտեց այդ ազանդը, որ իր անունով կոչվեց Գաւրիկեան: Ոմանք ընդունում են այս կարծիքը և Գաւրիկեան ազանդի հիմնադիր Պողոսին հայ են համարում. Զամիանը մերժում է, ասելով որ Փոքր Հայքի օտարազգի մի բնակիչ էր այն, որին հայ են համարել: Սարգիսեան (Ուսումնասիրութիւն Մանիքէա-Գաւրիկեան Թոնրակեցիներու ազանդին, Վննեպիկ 1893, էջ 34—37 և 47—48) ընդունում է Պողոս անունով մի հայազգի, որ է գաբի Երկրորդ կեսին քա-

բողի է այդ ազանդը, բայց նրա հիմնադիրը ինքը չէ: Իրոք էլ «Հերձուածոց գրքում» հիշված է Պօղոսի Արարածացի, որ ամուսնացել է Եեթի անունով մանիքեցի կնոջ հետ և այդ ազանդը տարածել է. «Ապա կին մի Եեթի անուն՝ այնքա ազանդոյն, ելեալ զկնի թուրքացն, եկն ի Հայս, և Պօղոս յԱյրարածացի գաւառէն, որ աշակերտեալ էր սրբոյն Եփրեմի, առևանգեաց զկինն, և խառնակեցաւ ազանդն ընդ քրիստոնէութիւնս» (Արրտ. 1892, էջ 113): Այսպես է բնորոշում նաև Փափաղեանց, Պատմ. եկեղ. 325, որ համարում է Պօղոսին հայ ազանդապետ. ըստ արտաքին պատմութեան նորոգեց Մանիքեցոց ազանդը, որոնց գլուխ և առաջնորդ հանդիսացաւ՝ Ներսէս Երնողի կաթողիկոսութեան և Յովհաննէս Մանազկերտցու տեղապահութեան ժամանակ (1653—9 թ): Սրանք մերժում էին եկեղեցու խորհուրդները: սրբերի պատկերները և խաչի նշանը: Սրանք միանալով Արարների հետ այնքան զորացան, որ Բ. և Թ. դարերում Բիւզանդական պետութեան դեմ միջ բանակ կազմեցին և խոշոր հակառակարտներ ունեցան:

— 8. Պօղոս՝ հեղինակ Մեկնութեան Հին քերականութեան. հիշված է Համամ. քեր. 270 ի Պալդոսէ ձևով, որ համարում են Պօղոս առաքյալը. իսկ Մանանդեան, Յունարան զպրոց, էջ 213 ցույց է տալիս թե պետք է հասկանալ վերի ձևով:

— 9. Պօղոս վանական Աղածորայ (706 թ).— Կղկնտ. Գ. Ը:

— 10. Պօղոս արմենիակ (այն է հայ-հոռոմ), ստրատեգ հունաց բանակի. կովեց արարների դեմ և մեռավ Մելասի ճակատամարտում Մալաթիոյ և Կեսարիայի միջև (760 թ).— Ալպոյանեան, Պատմ. հայ Կես. Ա. 332:

— 11. Պօղոս երեց Տէրունականի. իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 881 թվի կալվածագրում.— Օրբ. լԹ:

— 12. Պօղոս, դրան քահանա, վանական Խոնդին վանքի անդամ Խաչենի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մոկացի (1946—968 թ) կաթողիկոսը.— Անան. ապստ. 134բ

— 13. Պալոս, վերակացու և վանահայր Կղաւտոյ գավառի Տալաշոյ վանքի, 1018 թ.— Ձեռ. Վասպ. 76:

— 14. Պալոս, հայր Մելիտիէի Ս. Գրիգոր վանքի, 1057 թ.— Եղեղաթ 193:

— 15. Պօղոս կաթողիկոս Մարաշի. Վարագայ Ս. Նշան վանքի վանահայրն էր. «1085 թվին» Փիլարտոսի հրամանով կաթողիկոս նստավ Մարաշում. մեռել է «1093 թ».— Սամ. անեց.

118. Ուռհ. 228, 229, 231, 244. Գր. եր. 374. Վրդ. կր.— սեռ. Պօղոսի՝ Ուռհ. 229:

— 16. Պօղոս եպիսկոպոս. Վարագի Ս. Նշանը տարավ Ուռհա 1092 թ.— սեռ. Պօղոսի՝ Ուռհ. 242:

— 17. Պօղոս վարդապետ Տարօնեցի. նստում էր Մշոյ Ղազարու վանքը. Սասնոյ իշխան Չորտուանէլի հրամանով գրեց «Թուղթ ընդդէմ Թէոփիստէս հայ-հոռոմ փիլիսոփայի» 1101 թվին, որ ապա, խոր ձերության ժամանակ, 1122 թվին, ավելի ընդարձակելով՝ կազմեց առանձին դիրք (տպ. Պոլիս 1752): Մեռել է «1123 թ» և թաղվել նույն վանքում: Իրեն են վերագրում անթվական մի դամբան (տես Սարգիսեան, Տեղագր. 232): Կոչված է «Մեծ իմաստասէր, այր հրաշալի, երկրորդ լուսաւորիչ»: Ունի նաև Վերլուծութիւն կարգաց եկեղեցւոյ (Ձեռ. Վենետ. Բ. 1145), Ճառ յաղագս Բառասնորդաց պահոց, Ճառ յաղագս Առաջաւորաց պահոց.— Ուռհ. 179, 355. Տարօն. Ա. § 2, Բ. § 25.— սեռ. Պօղոսի՝ Մ. Մաշտ. 260 բ. Տարօն. Ա. § 1. Մեծոփ. 38.— Ջարբ. Հին դպր. 605. Չամշ. Գ. 21. Հայասպ. 396 բ. Ձեռ. Վենետ. Բ. 474. Տաշեան՝ Յուց. 1142 բ:

— 18. Պալոս, վանահայր Խծկօնից վանքի. նորոգել է վանքը և հանգուցյալ վանահայրերի համար քառասունքի և մատակի օրենք է գրել 1163 թ.— Արձ. Երբակ 127:

— 19. Պօղոս Տարսնացի, հայ-հոռոմ քահանա Պոլսում, չարախոսում էր հայերին և խանգարում միութեան խնդիրը. Ենորհալին (1166—1173 թ) գրեց նրան՝ ուղղութեան. հորդուրիլու համար.— Ենորհ. Թղ. 207. Ալիշան՝ Ենորհ. էջ 420:

— 20. Պօղոս վանական Հոռոմաշէն վանքի. հորդորեց Մխիթար (16 38) Գօշին գրելու Դատաստանագիրքը (1184 թ). Մխիթարը կոչում է նրան «աշակերտ Սուրբ Գրոց»,— Մխ. դատ. նիգր. բ.— սեռ. Պօղոսի՝ անդ ժա:

— 21. Պօղոս միաբան Սազմոսավանքի. գերի տարվեց Դուին, ուր հազիվ ազատվեց կախազանից 1187 թ.— Միաբան, Գոր. և շմ. էջ 54:

— 22. Պօղոս վարդապետ. սրա քեռորդին էր Կարապետ եպիսկոպոսը, որ գրել ավեց մի Աւետարան՝ Կիլիկիոյ Պօղոսական անապատում, 1193 թ.— Եանազիդ, Պատմ. պատկ. 130:

— 23. Պօղոս պալատական Լևոն Բ-ի, որ գետական ուղարկեց նրան Պոլիս, կայսեր մոտ՝ Ներսէս Համբրոնացու և Հալիպմի հետ, «1197 թ».— Սմբ. պամ. 109:

— 24. Պօղոս քահանա Սեբաստացի, գրիչ. օգնությամբ Խաչատուր Սիւնեցու և Պապանունի, օրինակեց Յայտաւարքը 30 ձեռագրերի համեմատութեամբ (ԺԲ. դար).— Manus. bibl. nat. էջ 99:

— 25. Պօղոս հոգևոր եղբայր Առաքել գրչի, որ օրինակեց Աւետարանը Կամիխի անապատում, 1303 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 420:

— 26. Պօղոս ոմն, նվիրատու ձեռագրի, Տարօնում 1204 թ.— Հայասպ. 450:

— 27. Պօղոս աշակերտ Մխիթար Գօշի († 1213). մեռել էր և Մխիթարի հրաշքով հարութուն առավ!!— Կիր. յաւել:

— 28. Պօղոս վարդապետ, առաջնորդ Հաւուցթաոի, 1214 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 598, Այրարատ 356:

— 29. Պօղոս վարդապետ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքում՝ 1223 թ.— Գիրք թղ. դե.— իր անունով կա Ս. Կույսի վրա մի տեսիլք, որ տեսել է իր աշակերտը՝ 1223 թ.— Յայտաւար. 7:

— 30. Պօղոս, աշակերտ Գրիգոր վարդապետի, որ նրա համար Սանդուլ անապատում Գրիգորիս գրչին գրել ավեց մի Աւետարան. 1228 թ.— Սրուանձտեանց, Թորոս աղբ. Ա. 64:

— 31. Պաղոս վարդապետ, միաբան Խճկօնից վանքի, հիշված է 1208, 1221, 1233 և 1236 թ.— Արձ. Շիրակ 128—130, Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 26:

— 32. Պօղոս աշակերտ Գրիգոր պատուաւոր վարդապետի, որոնց համար Գրիգորիս երգեցող Սսեցի գրչիչը արտազրեց Աւետարանը՝ Կիլիկիոյ Անգուլ անապատում, 1238 թ.— Սրուան 230 ա:

— 33. Պաղոս արեղա, որի պերեզմանը գտնվում է Հազրատի հասարակաց գերեզմանատան մեջ 1247 թ.— Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 63, Ազգագր. հանգ. է, 413:

— 34. Պօղոս արեղա Գեակայ վանքի. աշակերտ Մխիթար Գօշի. երեց եղբայր և առաջին ուսուցիչ Վանական († 1251 թ.)՝ վարդապետի.— Յայտ. յնվ. 31. Հայասպ. 463:

— 35. Պօղոս վարդապետ, եղբորորդի Յովն. Վանական վարդապետի. նրա հետ միասին գերի ընկավ թաթարների ձեռքը 1236 թ. Վանականի հետ հիշված է 1244 և 1246 թվի երկու արձանագրության մեջ (Տեղեկ. Արմֆանի 1940, № 4, էջ

175, 177): Վանականի մահից հետո հաջորդեց նրան՝ իբր վանաւոր Խորանաշատի 1251 թ.— Կիր. իբ. ծա:

— 36. Պօղոս ճգնավոր և առաջնորդ Մամասայ վանքի, որ նորոգեց իր ընկեր Սէթի հետ շի բունակալութեան Աթարակ Իւանէի.— Օրբ. իթ: (Միսական 163 դնում է ըստ Արէլ վրդ. Մխիթարեանի 1251 թ):

— 37. Պօղոս սարկավազ, եղբայր նշանավոր կազմարար Առաքելի Հնազանդեաց, որի մասին տես առանձին. 1260 և 1262 թվին Պօղոսը արդեն հիշատակվում է իբրև հանգուցյալ:— Թորոս աղբ. Ա. 189, Ձեռ. Կես. ամած. 63բ, Ձեռ. Հալէպի, Ա. 55. Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1942, 333), Սրուան 298. Նաթանեան՝ Տեղեկ. Սեբաստ. 86. (ըստ Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Բ. 32 Պօղոս սարկավազը Առաքելի հայրն է):

— 38. Պօղոս եպիսկոպոս, առաջնորդ Անգրիտեանց վանքի (Բարձրբերդ) 1244—64 թ. սրան նվիրեց Կոստանդին Ա Բարձրբերդցի կաթողիկոսը իր մի սեփական Աւետարանը՝ 1264 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 652, Սրուան 149, 150:

— 39. Պօղոս վարդապետ, գրիչ. օրինակել է Աւետարանը 1275 թ. Մաղկու վանքում.— Ձեռ. Կարին. 18:

— 40. Պօղոս եպիսկոպոս, առաջնորդ Փրկչի վանից. հիշված է 1280 թ.— Թորոս աղբ. Ա. 215:

— 41. Պօղոս միաբան Արքայակաղնի վանքի. բազմաբայուն գրիչ. օրինակեց Յովն. Ոսկերեանի շճառ ի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» 1273 թ. (Սրուան 253 բ, Չարբ. Թրգմ. 472, Տաթե. 1927, 183), մի Աւետարան 'Իւաթ եպիսկոպոսի համար՝ Արքայակաղնի վանքի առաջնորդ Տիրատուր արքեպիսկոպոսի հրամանով, 1280 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 50, 397, Ձեռ. Սեան. 8 ա), իսկ Կոստանդին քահանայի համար էլ նույն վանքում օրինակեց ու ծաղկազարդեց մի Աւետարան, 1284 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 57:

— 42. Պօղոս երեց, վերջին սասցող մի Աւետարանի 1285 թ.— Ձեռ. Սեբ.— ՀԱ 1924, 515:

— 43. Պօղոս քահանա, թուզթ էր կոկում Խաչատուր սարկավազի համար, երբ սա օրինակում էր Աւետարանը Գերենք վանքում, 1299 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 684:

— 44. Պօղոս կրտսավոր, եղբայր Սարգիս քահանայի, որ Գերենք վանքում, Խաչատուր սարկավազին գրել ավեց մի Աւետարան, 1299 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 684, Սրուան 152:

- 45. Պաղոս քահանա, որին սպանեցին Պարսիկները. նրա քրոջ որդի Սեթը նրա հիշատակին շինեց մի եկեղեցի Վայոց ձորի Բարազլուխ գյուղում (ժ.Գ դար).—Արձ. Մխական 162.
- 46. Պողոս վարդապետ Կրիկեցի, միաբան Ակներ վանքի. եկավ աշակերտելու Սասյի Նչեցուն՝ Գլաձորի վանքում. օրինակեց Աւետարանը՝ Տարսայիճ—Ստեփաննոս Օրբելիանի համար, 1314 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 29 ր:
- 47. Պողոս, հայր Մխիթար գրչի, որ Գալաձորի վանքում օրինակեց Գիրք լուծմանցը 1315 թ.—Հայագ. 526:
- 48. Պողոս քահանա, ուսուցիչ Աստուածատուր գրչի, որ օրինակեց Աւետարանը, 1317 թ. այս թվին Պողոսը արգեն մեռած էր.—Manus. brit. mus. 20 ր:
- 49. Պողոս քահանա, որդի Խաչերի, Փոսի անապատում, Ստեփաննոս գրչին գրել ավելից մի Աւետարան, 1319 թ.—Ձեռ. Սեր. (ՀԱ 1924, 516):
- 50. Պողոս արքեպիսկոպոս Կասպիական կողմանց (Սարայ քաղաք՝ Վոլգայի վրա). ստացավ մի Աւետարան 1319 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 885:
- 51. Պողոս վարդապետ. գրչի. Վայոց ձորում օրինակեց Աւետարանը՝ Սահակ կրօնավորի համար, 1321 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արբու. 1911, 565):
- 52. Պողոս քահանա, այն Շարակնոցը՝ որ օրինակել էր Յովսէփ քահանան Սուււմ, կազմեց 1322 թ.—Ձեռ. Սանաս. 4 ա:
- 53. Պողոս Ա. (ըստ օտարաց Պետրոս), պատրիարք Երուսաղէմի, հաջորդեց Դաւիթ Ա-ին և նստավ 1321—23 թ. (Աղաւնունի):
- 54. Պողոս քահանա, եղբայր Պետրոս քահանայի. կազմեց այն Շարակնոցը, որ օրինակեց Սուււմ Յովսէփ քահանան, 1323 թ.—Մխական 223 ա:
- 55. Պողոս դեռաբույս պատանի, ջեռորդի Փերճեր վանքի (Կրիկիխ) վանահայր Թուխանի. նրա համար Կասանդին քահանան օրինակեց Շարակնոցը՝ նույն վանքում, 1325 թ.—Մխական 153 ա, REA 8, 30:
- 56. Պողոս հովիվ, հայր Գորգի և Գրիգորի. նվիրեց 300 դրամ Գրիգորին՝ գրելու համար Աւետարանը Դրազարդի կամ Փոսի վանքում, 1325 թ.—Մխական 234 ր:
- 57. Պողոս, հայր Մխիթար գրչի, որ նկեղեաց գա-

- վառի Երկայնի վանքում օրինակեց Հին Կտակարանը 1327 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 160:
- 58. Պողոս վարդապետ, ուսուցիչ Աստուածատուր երեցի, որ օրինակեց Աւետարանը. 1327 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արբու. 1911, 460):
- 59. Պոս, որդի Ստեփաննոս քահանայի և եղբայր Յովհաննէս գրչի, որ իր ջեռորդի Ներսէս վարդապետի համար օրինակեց Մանրուսմունքը՝ 1328 թ. այս թվին Պողոսը արգեն մեռած էր ւարեամբ նահատակեալ.—Manus. brit. mus. 87 ա:
- 60. Պողոս քահանա, որին հիշում է Գրիգոր գրչից իր օրինակած Ոսկերբանի Մեկնութեան Մատթէի հիշատակարանում, Ակներ 1329 թ.—Մխական 155 ր:
- 61. Պողոս քահանա, որդի Կարապետի, Կրիկիխայի Ս. Աստուածածին և Ս. Նշան վանքում, Գրիգոր գրչին գրել ավելից մի Աւետարան, 1334 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 698:
- 62. Պողոս, որդի Մարտիրոս քահանայի. ապրում էին Երուսաղէմի Ս. Միսնում, 1335 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 348:
- 63. Պոս, որդի Յովհաննէս քահանայի և եղբայր Բարսեղ գրչի, որ Բասնի Մեկերտ գյուղում գրեց մի Աւետարան, 1336 թ.—Ձեռ. Վասպ. 191:
- 64. Պողոս եպիսկոպոս Կոկիսոնի, անդամ Սասյ ժողովի «1343 թ».—Աղագ. 1869:
- 65. Պողոս սարկավազ, որդի Թազուր մանկապագի. ստացավ մի Շարակնոց 1343 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 489:
- 66. Պողոս կրօնավոր «յաղնուական տոնմէ», եղբորորդի Կանգուցյալ Յովհաննէս վարդապետի, միաբան Մշոյ Առաքելոց վանքի. Այլագրիները կողոպտեցին վանքը, 1371 թ. միաբանները փախան գանազան կողմեր, վանքի գրքերն էլ թաղելով: 7 տարի ետք վերադարձան. Պողոս կրօնավորը երևան հանեց մի հին ձեռագիր Աստուածաշունչ, որ շատ էր եղծվել, և իր ծախսով նորոգել ավելի Յովհաննէս գրչին 1378 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 127:
- 67. Պողոս արեղա Առաքելի (Առաքել գյուղից), գրչի. Բաախայի Բոյոնիա քաղաքում, 1381 թ. արտագրել է լատինական Մխալը, որ Ֆրանցիսկեան Բոնիֆացիոս հայագետ վարդապետը թարգմանել էր հայերենի, 1344 թ. Ավինիոնում.—Manus. bibl. nat. էջ 47, Դաթըր. Գարգամ. 472—3:
- 68. Պողոս արեղա, եղբորորդի Յովհաննէս վարդապետի,

միտքան Ղազարու վանքի. նորոգել տվեց Ս. Գրքի մի ձեռագիր 1378 թ.—Հայաս. 548:

— 69. Պօղոս Ա Սսեցի, կաթուղիկոս Հայոց «1374—1382 թ». հաջորդեց Կոստանդին Ե Սսեցուն. տեսավ հայոց Ռուբինեան թագավորության վախճանը և Լևոն Զ-ի հետ գերի գնաց Կահիրէ. բայց Սուլթանից արտոնություն ստացավ վերադառնալու իր աթոռը Սիս (1375 թ), ուր անցկացրեց կյանքի Տեսչյալ մասը. մեռավ 1382 թ. իրեն հաջորդեց Թէոդորոս Բ Կիլիկեցի.—Առաք. պտմ. 330. Ազգայ. 1937—60:

— 70. Պալքաս, որդի Առաքելի (Ն 39), որ Կամախի Կախմըխի գյուղիցն էր, ազատեց մի Աւետարան և նվիրեց նույն գյուղի եկեղեցուն 1383 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 79 ա:

— 71. Պօղոս երեց, գրիչ. օրինակեց Եւազբը 1384 թ.—Սարգիսեան, Եւազբ. ներած. էջ 86ր:

— 72. Պօղոս վարդապետ, ծախել է մի Աւետարան՝ Շահի որդի Սարգսին 1384 թ.—Տաշեան, Ցուց. 934:

— 73. Պօղոս վարդապետ, Վանի կոտորածի ժամանակ, Չաքարիա արքեպիսկոպոսի հետ միասին գերի ընկան Լենկթիմուրի ձեռքը. բայց ազատվեցին երկուսն էլ Չաղաթայ մի իշխանի բարեսրտության շնորհիվ «1387 թ».—Մեծոփ. 31, Չամչ. Գ. 425. Ազգայ. 1978:

— 74. Պալքոս, վանահայր և առաջնորդ Վարազայ վանքի. կենդանի էր դեռ 1393 թվին. մեռել էր և նրան հաջորդել էր իր եղբայրը՝ Սահակ արզեն 1399 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 429, Նօտարք 2, 10:

— 75. Բօլե (իմն Պօղոս), ռէս, հիշված է անթվական մի հիշատակության մեջ, որ սակայն 1353 թվից ուշ է:—Ձեռ. Թուրք. 135 բ:

— 76. Պօղոս եպիսկոպոս Արտազի. սն է որ ձեռնադրել է Կիրակոս Վիրապեցուն (ապա կաթուղիկոս), «1357 թ». ըստ Ազգայ. 2114: Բայց Չամչ. Գ. 453 կոչում է Պետրոս (Մեծոփ. յիշ. 54 Պօղոս, իսկ 88 ձ. Պետրոս):

— 77. Պօլլոս որդի Չաքարիայի, եղբայր Յովհաննէս Մշեցու, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Ղազար երեցի համար, 1402 թ.—Manus. brit. mus. 39 ա:

— 78. Պօղոս արեղա, որդի Բօլքէկի, մայրն է Ջուար, միտքան Գամաղիէլ վանքի. Խիզանում, Յովհաննէս քահանային գրել տվեց մի Յայամաւորք և նվիրեց նույն վանքին, 1407 թ.

գրել է մի եղբերորդություն, որ տանկական գրաքննիչը արգելել է տպել.—Նօտարք 26—7 (հմմտ. Ն 81):

— 79. Պօղոս, մերձավոր Մարտիրոս քահանայի, որ գնեց մի հին Աւետարան 1410 թ.—Ձեռ. Վասպ. 164:

— 80. Պօղոս քահանա, Յովհաննէս քահանայի հետ միասին ունեին մի Ճաւրնտիր, որ օրինակելու համար տվին Սաեփաննոս գրչին, Տշող գյուղում, 1415 թ.—Նօտարք 45:

— 81. Պօղոս, միտքան Գամաղիէլի վանքի 1427 թ.—Նօտարք 83 (հմմտ. Ն 78):

— 82. Պօղոս քահանա, հայր Թումայ եպիսկոպոսի, որ էր առաջնորդ Բուխտանից երկրի, 1428 թ.—Նօտարք 90:

— 83. Պօղոս Գառնեցի կամ Արարացի, աշակերտ Գրիգոր Տաթևացու. իր դասընկեր Մատթէոսի հետ Երուսաղէմում էր. ընտրվեց իբր հաջորդ Սարգսի և նստավ պատրիարք Երուսաղէմի «1413—1418 թ», Պօղոս Բ անունով: Յակոբ Գ կաթուղիկոսի թունավորումից հետո, Գրիգոր Ը Խանձողատի ապօրինի արարքները քննելու համար, իր ընկերոջ՝ Մատթէոսի հետ ուղարկվեց Սիս «1417 թ», Գրիգորին զահագորկ արեց և աքսորել տվեց «1418 թ»: Իր քաղցր բնավորության պատճառով աննքին սիրիլի դառնալով՝ ընտրվեց կաթուղիկոս Պօղոս Բ անունով «1418—1430 թ»: Գնաց Երուսաղէմ ուխտի Մատթէոս վարդապետի հետ, այնտեղ Յովանէս արեղային գրել տվեց մի Յայամաւորք և Սամուէլ Երզնկացուն էլ մի Տարեգիրք և դարձավ Սիս 1423 թ (Սիսուան 541): Ստում շինեց Ս. Աննայի վանքը «1423 թ» և Արևելքից միտքաններ բերելով՝ կարգ ու կանոն մտցրեց այնտեղ: Այդ կարգերից գայրացած լատինամուլ միտքանները թունավորելով սպանեցին նրան «1430 թ»:—Ազգայ. 2045—2064. Թորոս աղբ. Բ. 425 (հիշված է իբր կաթուղիկոս 1426 թ). Առաք. պտմ. 336. Նօտարք 48 (ՊԿՆ=1416 թ. սխալը Ե և է տառերի պատճառով). Տաշեան՝ Ցուց. 359. Սամ. անեց. շար. 173—4 (տալիս է միայն 2 տարի):

— 84. Պօղոս քահանա Սարբերդցի, գնեց մի հին Գանձարան, 1435 թ.—Manus. brit. mus. 121 բ:

— 85. Պօղոս արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Մշոյ Առաքելոց վանքի: Իր ժամանակ քրդերը կողոպտեցին վանքը՝ Վարդան քահանայի մատնությամբ, 1439 թ.—Ձեռ. Վինեա. Ա. 188, Հայասպ. 549:

— 86. Պօղոս եպիսկոպոս սուրբ ուխտին Առաքելոց (Տի-

րինկատարի). Բզթակից անգամ էջմիածնի մեծ ժողովի «1441 թ.—Մեծոփ. յիշ. ա:

— 87. Պողոս արեղա, կանգնեցրել է իր անունով մի խաչքար Արհէչի Արծուարեր վանքում, 1450 թ.—Նոտարք 163:

— 88. Պողոս մանուկ, հայրն է Ստեփաննոս՝ տրկատարեցաւ յանօրինաց», մայրն է Զուհար, եղբայրներն են՝ Քուժայ քահանա և Աստուածատուր տր սրախողխող եղև յանօրինաց» իսկ մի ուրիշ ազգականն էլ՝ Գոհար, շքարովէժ եղև ի բերդն Զույլու: Ստեփաննոս կրօնավորին զրել ավելց մի Աւետարան, Զերմանորի Փոքր Ակոսի վանքում, 1451 թ.—Նոտարք 168:

— 89. Պողոս, առաջնորդ Նղիազարու վանքի 1453 թ.—Նոտարք 172:

— 90. Պողոս, որդի Աստուածատուրի և հանդուցյալ եղբայր Դազար վարդապետի՝ ուսուցչի Պողոս արեղայի, որ Բագէշում օրինակեց մի Աւետարան՝ պարոն Ամիրզօլի խնդրանօք 1455 թ.—Նոտարք 178:

— 91. Պողոս արեղա, որդի Մխիթարի, մայրն է Սիրմայ, եղբայրներն են՝ Գիրակոս, Մարտիրոս և խօճա Յակոբ. իր հոգևոր հայրը և ուսուցիչն է Դազար վարդապետ. պարոն Ամիրզօլի խնդրանօք օրինակեց մի Աւետարան, Բագէչի Ամիրզօլայ վանքում, 1455 թ.—Նոտարք 178:

— 92. Պողոս Ախթիբանցի, իր Գեարոս եղբոր հետ կերպարում էին Նիկողայոս եպիսկոպոսին, երբ նա զբուժ էր Ճաշոցը՝ 1459—60 թվերին.—REA 10, 62. Հմմտ. № 103:

— 93. Պողոս վարդապետ, աշակերտ Դազար վարդապետի, եղբայրն է Ազուլչայ: Յովհաննէս արեղայի հետ միասին ժողովարարութեան է գնացել Բագէչ և արդյունքը պայմանազորով կանձնում է Ամիրզօլու վանքին, 1461 թ.—Նոտարք 198—9:

— 94. Պողոս կրօնավոր, հորեղբայր Անդրէաս երէցի, որ Նուրիտայում օրինակեց մի Աւետարան, 1463 թ: Այս թվին Պողոսը մեռած էր:—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 133):

— 95. Պալադոս, հայր Խուժուլու մելեքի՝ կնոջ մանուկի Յովհաննէսի, որ էջմիածնում փրկանքով ազատեց մի Աւետարան, 1464 թ.—Ձեռ. Վասպ. 386:

— 96. Պողոս, տանուտերներից մեկն է Նորագեղի, 1465 թ.—Նոտարք 231, Այրարատ 390:

— 97. Պողոս մանակալ Աւերբոյ վանքի (Մովսէս գավառում), 1466 թ.—Նոտարք 235:

— 98. Պալադոս սարկավազ, որ Յովհաննէս եպիսկոպոսի խնդրանօք, Յակոբ քահանայի հետ միասին օրինակեցին Ճաշու գիրքը Խարրերդի Մինամուտ թաղում, 1466 թ.—Քորոս աղբ. Բ. էջ 479:

— 99. Պողոս ոճն, հիշված Բիւրականում, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:

— 100. Պողոս եպիսկոպոս, առաջնորդ Կամախի Վարդենցոյ վանքի, 1476 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 247:

— 101. Պողոս վարդապետ, գրիչ. Մուշում, խոճա Յովսէփի համար արտապրեց Աւետարանը 1479 թ:—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, էջ 262:

— 102. Պողոս հայրապետ, առաջնորդ Կամախի Աւագ կամ Քաղէոս առքեալի վանից, 1484 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 302:

— 103. Պողոս քահանա Աքքիբմանցի. դիմեց Սուլթան Բայազիտ Բ-ին և Սամաթիոյ եկեղեցու շրջափակի վերաշինութեան հրովարտակ հանեց 1485 թ.—Գ. Կարապետեան, Հնգ. յիշատ. Սամաթիոյ 38. Հմմտ. № 92:

— 104. Պողոս կրօնավոր, հորեղբայր Գրիգոր քահանայի, որ Սեբաստայում, Փիլիպպոս եպիսկոպոսին զրել ավելց մի Աւետարան, 1485 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 598:

— 105. Պողոս, եղբայր Գալուստ արեղայի, որ Կեչուսում օրինակեց Աւետարանը, 1491 թ.—Ձեռ. Սևան. 10 ր:

— 106. Պողոս վարդապետ, ուսուցիչից Աւագաբերի, որ Սարգիս վարդապետի աշակերտն էր, ապա առաջնորդ Սրկզուների Սպիտակաւոր վանքի, մեռած 1498-ից քիչ առաջ:—Խաղարակեանք 232:

— 107. Պողոս ոճն, զրել է «Սուղ ինչ վասն Նրգոց երգոյն Սողոմոնի. Գահար զուով ես յիմաստանոց հանդիսի են».—Թվականն անհայտ է. բայց նախ քան 1625 թ.—տես Տաշեան. Յուց. 722:

— 108. Պողոս սաղասաց. Թվականն անհայտ. բայց ժիզարից ուշ.—տես Հացունի, Գառմ. տարալի 224:

— 109. Պողոս Դաշեցի. ունի «Խուզարարութիւն քահանայական» Ձեռ. Վենետ. № 1451.—Թվականն անհայտ. տես Սարգիսեան, Նուգր. ներած. հմտ:

— 110. Պողոս, որդի Ումեկ քահանայի և եղբայր Աւետիք քահանայի, որ Զաքարայ երեցից գնեց մի Աւետարան 1500 թ.—Ձեռ. Հալէպի Ա. 68 ր:

— 111. Պօղոս Կարնեցի. գաղթեց ու հաստատվեց Պոլսի Սամաթիա թաղը. նշանավոր թրջադես էր, որի համար էլ կոչվել է Մուլա Պօղոս (նաև Բիթ Պօղոս, իր ջթի խոշորութեան համար). ԺՁ գար.— Գ. Կարապետեան, Հնգ. Յիշատ. Սամաթ. 60:

— 112. Պօղոս վարդապետ Բարեցի կամ Մոկացի. միաբան Վարազայ վանքի, ուր աշակերտել էր Ջազ Կարապետ վարդապետին: Սրբակյաց և ուսումնական մարդ էր. քարոզելով շրթնեց թաւրիդ, Ազուլիս, Նախիջևան ևն: Շատ տեղեր հիմնեց եկեղեցի, որոնց համար շահից էլ հրովարտակ հանեց: Մեղքիսեթ կաթուղիկոսի հայածանքին ենթարկվելով՝ քաշվեց Հարանց մեծ անապատը, ուր ճգնական կյանքով ապրելով՝ մեռավ «1621 թ».— Առաք. պատմ. 165, 192, 198, 201-216, 222, 224, 273, 278. Հայագ. 619: Չամչ. Գ. 566—96:

— 113. Պօղոս սարկավագ Աղերդցի. նոր ամուսնացած, քաջ ու գեղեցիկ պատանի էր: Մահձեղականները մի նեստորական ասորի էին թուրքացրել և հանդեսով բերել էին հայոց եկեղեցու առաջ, որպեսզի ուրացութեան քարը զցի եկեղեցուն: Իրեն հետևելով մյուս տաճիկները, սկսեցին քարկոծել եկեղեցին: Ներսում պատարագ կար, որին մասնակցում էր նաև այս Պօղոսը: Մինչ բոլորը սարսափած սկսեցին այս ու այն կողմ փախչել, քաջ Պօղոսը դուրս վազեց, քարերով հալածեց ամբոխը և նրանց թուզն ու գրոշը խորտակեց: Բռնեցին նրան, տարին դատավորին և հավատքը չուրանալու պատճառով ողջ ողջ այրեցին 1691 թ.— Նոր վկ. 525—7 > Ազգագ. 2745:

— 114. Պօղոս բժիշկ Կարնեցի, 1714 թ.— Թորգոմեան, Ներբոզ 27:

— 115. Պօղոս վարդապետ Երուսաղէմացի, տաղասաց. ունի մի խուճը կրոնական տաղեր (հայերեն և թուրքերեն), ընդհանրապես Տնօրինական վայրերի մասին, որոնց գրութեան տարին 1717—1731 թվերի մեջ է.— Ձեռ. Հայէպի, Բ. էջ 64—60:

— 116 Պօղոս վարդապետ Վանեցի. ունի Վաղարշակերտի (Ալաշկերտ) հայածանաց ոտանավոր պատմութիւնը 1735 թ.— Այրարատ 532—3:

— 117. Պօղոս երեց, տաղասաց. ունի մի տաղ Խանումնա-հատակուհու վրա, որ նահատակվեց Ալաշկերտում 1755 թ. տաղի ծայրանունն է Պօղոս երեց. հրատարակված է Նոր վկ. 562—5: Ունի և մի ուրիշ տաղ «Տուփ խնկալի անուշահոտ».— Տաշեան, Ցուց. 1148 ա:

— 118. Պօղոս Գ Վանեցի, պատրիարք Երուսաղէմի «1768—1775 թ».— հաջորդեց Կարապետ Գանձակեցուն. իր օրով Եգիպտոսի բռնակալ Ալի բէկը Պաղեստինի վրա արշավեց, Երուսաղէմը գրավեց, վանքերին մեծ նեղութիւն պատճառեց («1770 թ»): Երկրորդ անգամ Արու Տահապը արշավեց Պաղեստին, բոլոր վանքերը կողոպտեց ու ավերեց: Պօղոսը լսելով այս բոլորը, սարսափից հիվանդացավ և մի քանի օրից մեռավ «1775 թ».— Ազգագ. 3075. Չամչ. Գ. 867, 877:

— 119. Պօղոս քահանա Կաղզուանցի, կըրորդի Չաքարեա Կաղզուանցի պատրիարքի. զրբել է նրա ժամանակի պատմութիւնը (ԺԸ գար).— Ազգագ. 3095:

— 120. Պօղոս վրդ. Մարուշեան, պատրիարք Պոլսի կաթուղիկ հայոց. հաջորդեց Անտոն Նուրիճանին՝ 1838 թ.— Պալճեան, էջ 177:

— 121. Պօղոս Երուսաղէմեան, Չմիւսնիացի. Եգիպտոսի փոխարքա Մեհմեդ-Ալի փաշայի խորհրդականը, քարտուղարը, թարգմանն ու գանձապետն էր (1830-ական թվերին): Եղով Եգիպտոսի շինարարը. իր օրով և իր իմաստուն կառավարութեամբ Եգիպտոսը և նրա հետ նաև Տէսը, Երջանիկ Արարիան, Նուրիան և Եթովպիոյ մի մասը ծաղկայալ երկիրներ դարձան: Իբր Եգիպտոսի Արտաքին գործոց պաշտոնյա գաշնապիւր կնքեց Անգլիոյ հետ 1839 թ. որով վերջ տրվեց Եգիպտական պատերազմին:— Պէրպէրեան, Պատմ. Հայոց 243, Ազգագ. 3637:

— 122. Պօղոս Գրիգորեան, Ագրիանուպոլսեցի, ազեա, նույն իսկ հայերեն չիմացող, թուրքախոս հասարակ գերմակ էր: Ուսման մեծ սեր ունենալով, 28 տարեկան հասակում, ծառա ու դռնապան մտավ մի վարդապետի, ապա մի վարժապետի մոտ և ինքնօգնութեամբ հայերեն սովորեց: Արարեբեն սովորելու համար Եգիպտոս գնաց և պարսկերեն սովորելու համար էլ Բագդադ, միշտ ծառայելով իբր գերմակ: Բագդադում, ուր իրեն մահմեդական էր ձևացնում, այնքան սիրելի դարձավ իր արհեստագետին, որ սա ուղեց նրան փեսայացնել: Պօղոսը իր հայ լինելը հայտնեց և փախավ Երուսաղէմ: Այստեղ սարկավագ ձեռնադրվեց. բայց արտաքինով խեղճ ու ողորմելի, ինքն էլ համեստ ու քաջվոր, մինչև իսկ վարդապետների շարքը կանգնել չէր համարձակվում: Պատրիարքը մի օր պատահմամբ լսելով նրա պերճախոս քարոզը ուխտավորներին, կանչում է իր ներկայութեան, և մինչդեռ Պօղոսը սպասում էր պատիժ և հանգիմանութեան,

Ճաղկյա փրկածով վարձատրվում է և պատրիարքարանի քարաու-
 զար է նշանակվում Այնուհետև Պոզուք իր զործուհեությամբ
 հաշակաժոր գահաւարով, «1814 թ» ուղարկվում է Էյմիածին՝ Ե-
 պիսկոպոս ձեռնադրվելու և «1815 թվին» էլ ընտրվում Պոլսի
 պատրիարք: Գահակարում է մինչև «1823 թ»: Իր ժամանակ ան-
 դի ունեցավ հայ և կաթոլիկ համայնքների միության փորձը
 (Հրաւէր սիրոյ), որ սակայն ձախող հետևանք ունեցավ: Պոզուք
 գահից հրաժարվեց, Այնուհետև ընտրվեց Երուսաղէմի պատրի-
 արքության շախրազույն կառավարիչ՝ «1824 թ» և այս անու-
 նով եղավ պետ և վարիչ Երուսաղէմի, սույց տալով պատրիարք-
 ներից ավելի ազգու զործուհեություն: Մեռավ «1853 թ»: Թողել
 է զանազան կրօնական զործեր, որոնցից զլիազորներն են Հա-
 նազանութիւն հինգ զարուց (հայաստա թուրքերին, որ Երիմեան
 շայրիկը էջմիածնում թարգմանել ավեց և հրատարակեց 1901 թ.
 3 հտ.) և Թանգարան խրատու:—Ազգապ. 3894:

— 123. Պոզուք Թաքթաքեան, պատրիարք Պոլսի «1863—
 1869 թ». հաջորդեց Սարգսին, որ հրաժարվել էր «1861 թ»:
 Ճաղկազգահան գոգոհության պատահաւով սախավեց հրաժարվել
 ինքն էլ «1869 թ».—Ազգապ. 4084, 4163:

— 124. Պոզուք Պետրոս ԺԱ Էմմանուէլեան, կաթողիկոս կա-
 թոլիկ Հայոց «1899—1904 թ», իբր հաջորդ Ստեփաննոս Պետ-
 րոս Ժ-ի.—Ազգապ. 5374:

— 125. Պոզուք Պետրոս ԺԲ Սապուգան, կաթողիկոս կա-
 թոլիկ Հայոց. հաջորդեց Պոզուք Պետրոս ԺԱ-ին «1904 թ».—
 Ազգապ. 5374:

2

* ՋԱԼԱԼ, ար. և իգ. < արար. جلال անունից, որ բուն
 նշանակում է բխող, վեհություն, մեծություն». հասկապետ
 իբր անձնանուն գործածվում է جلال جلال-ad-din բխողը կրօ-
 նի: Սրանից է Ջալալիան ազգանունը, որ Արեւմտաեայց մեջ
 ձեկալիան ձեն ունի:

— 1. Ջալալ, հիշված է իր քրոջ Բուսրիսայի և նրա որդի
 Ֆեռանդուզու հետ՝ Ազուանից Ներսէս Բ. կաթողիկոսի արձանա-
 դրության մեջ, Խորանաչառ 1246 թ.—Տեղեկ. Արմֆանի 1940,
 № 4, էջ 177:

— 2. Ջալալ մեծ իշխան Խաչենի. այս անունով պետք է
 հասկանանք Հասան-Ջալալ-Դօլան, որ տես վերը:— Իր անու-
 նով մի Արձ. կա Գանձասարում, թվագրված ըստ Շահխաթ. Բ.
 372 ՉՄԾ=1306 թվին, իսկ ըստ Արցախ 174—5 ՉԺԾ=1266
 թվին: Երկուսն էլ սխալ են: Շահխաթ. սխալ է, որովհետև այդ
 թվին ժամատունը նոր է շինվում, մինչդեռ ժամատան արձա-
 նագրությունը հայտնի կերպով ստում է թե ժամատունը արգեն
 շինված էր ՉԻԹ=1280 թվին: Արցախն էլ սխալ է, որովհետև
 ՉԺԾ=1266 թվին Ջալալ-Դոլան արգեն մեռած էր: Ուստի թվա-
 կանը պետք է կորցուլ և էական բայով բթուին ՉԺԾ (=1261):
 Ըստ այսմ արձանագրությունը Ջալալ-Դոլայի մահից միայն մի
 քանի տմիս առաջ է ընկնում:

— 3. Ջալալ, թվի թէ որդին է Բլ-Հասան բժշկի, որ մի
 կալված է նվիրել Հոռոմոսի վանքին 1273 թ.—Արձ. Շիրակ 22թ:

— 4. Ջալալ Պահլավունի, Հայոց մեծաց պարոն, զի զարմէ
 Հուսաւորչին սրբոյն Գրիգորի: սրա գուստրը (անունն անհայտ)
 կրին էր Օշին պայլի՝ եղբոր Հեթում Ա թագաժորի և մայր Հե-
 թում պատմիչի և Օշին իշխանի, որ սպանվեց Պիլարզուի ձեռ-
 քով «1307 թ».—Ձեռ. Դազեաթ, Բ. 30ա:

— 5. Ջալալ Բ, մեծ իշխան Սիւնեաց, որդի Աթաբակ Ա-ի
 (№ 1) և թոռն Հասան-Ջալալ-Դօլա նահատակի (1261 թ): Հա-
 շորդեց իր հոր՝ Աթաբակին, որ գահ էր բարձրացել 1261 թվին
 և դեռ իշխում էր 1282 թվին. իսկ 1293-ին արգեն գահակալում
 էր Ջալալ Բ (Բարխուտ. Գատմ. ազվ. 205, Արցախ 170, Բա-
 նաս. 1901, 137): Ըստ Օրբ. ժմ. 30 Աթաբակը մեռել է 1287 թ:
 Ըստ այսմ Ջալալ Բ գահակալած պետք է գնել այս թվին և
 դեռ կենդանի էր 1311 թվին, ըստ մի Արձ. Շահխաթ. Բ. 376:
 Սրա որդին է Աթաբակ Բ. (№ 2), որ կոչվել է թոռն բնի Աթա-
 բակի: ուստի այս վերջին բառով պետք է հասկանանք Աթա-
 բակ Ա-ը: Ջալալը հայրն է Ազուանից Յովհաննէս (№ 1148) կա-
 թողիկոսի, որ գահակալեց 1441 թ. մյուս որդիներն են Ազ-
 քասան, Աթաբէգ և Ամիր-Հասան:— Ձեռ. Դազեաթ, Ա 89բ, Բ
 30բ, Բանաս. 1901, 138, Նոտարք 187—8: (Գասկածական է թը-
 վում 1311-ից մինչև 1441 թ. մի սերունդի համար):

— 6. Ջալալ, որդի Տաբասյի իշխանի Օրբելեանց՝ իր երկ-
 րորդ կրին՝ Մինայից, որ Հասան-Ջալալ-Դօլայի ազնիկն էր, որով
 այս Ջալալը լինում է մեծ Ջալալի ազնկաթոռը: Ստեփաննոս
 մեարդուլիտ Օրբելեան պատմիչի եզրայրն է: Երբ Նլիկում

Օրբերեանց հաղորդեց իր հոր Տարսայիճին, 1290 թ., Ջալալի էլ սապցավ Միւնեանց երկրի մի մասի իշխանութունը: Մեռած էր 1314 թ. (Ձեռ. Գազեան, Բ. 30ա): Այս Ջալալի որդիքն են Ազրուզա, Ելիկուս, Եաննչաւ և Տարսայիճ-Մտեփաննոս արքայիսկազոս Միւնեացի:—Օրբ. կե, կթ.— սեռ. Ջալալի՝ Օրբ. կե.— քցո. ի Ջալալի՝ Օրբ. է.— Ջամշ. Գ. 284. Միտական 191 (Արձ. 1298 թ), 196 (Արձ. 1298 թ), 525:

— 7. Ջալալ, իշխան Խաչենի և Մեծկողմանց. հիշված է 1283 թ. մեռել է 1481 թ. և գերեզմանը գտնվում է Գանձասարի գավթում. մահվան թիվը սապանազրուս նշանակված է 92—1481. սրա որդին է Պպստամ (հիշված 1471 թ. տես վերը Բաստամ Ն 1) և Թուրճ՝ Տուրսուն (հիշված 1493 թ. տես վերը Դուրսուն Ն 3):— Արցախ 176, 178, Յոզեֆեփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 44, 61 (մահվան թիվը սխալմամբ գրել է 1436); Եանթաթ. Բ. էջ 374—5:

— 8. Ջալալ, հայր Տէր Վարդանի, որ մի հոգ է նվիրեց Գանձասարի վանքին 1443 թ.—Եանթաթ. Բ. 376, Ջալալ. Ա. 128 > Նոտարք 130:

— 9. Ջալալ բեգ պարսն, Մակուսեցի, հայր Գրիգոր Ժ (Ն 637) Մակուսեցի կաթուղիկոսի, որ գահակալել է 1443—1465 թ.— Ջամբո 101, Ազգապ. 2129:

— 10. Ջալալ խաթուն, կին Մտեփաննոսի և մայր տանուտեր Կարապետ (Ն 204) Մանկարունի, որ Փաշայ տիկնոջ փեսան էր և օգնեց գրչության այն Աւետարանի, որ Փաշայ տիկինը գրել տվեց Վանմուս, 1451 թ.— Ձեռ. Վասպ. 413:

— 11. Ջալալ խոճայ, իրրե վկա ստորագրում է մի կառուկադրի, 1461 թ.— Manus. britt. mus. 31ա:

— 12. Ջալալ իշխան Աղուանից, որդի Քոմասի (Ն 218), հայր Ախիջանի, նստում էր Յորայ ամրացում (ԺԵ դար).— Բարխուս. Գառմ. Աղուանից, Ա. 122, Արցախ 67, (107):

Ջանան տես Զինան:

* ՋԱԼԻԼ, ար. և իգ. < արաբ. ԺԻ Եօhil բառից. որ բուն նշանակում է «ազետ», բայց ժողովրդական գործածության մեջ դարձել է «երիտասարդ»: Իրբ ար. հիշված է 1679 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 21), ձքնի իգ. անթվ. (Քորոս ազգ. Բ. էջ 269):

* ՋԱՄԱ, ար. և իգ. < արաբ. Ժ- jamal «գեղեցիկութան» բառից. գործածակամ է նաև Զանկայ մեջ Jamal ձևով իրբ ար.

անուն և ք- jemile ձևով իրրե իգ. անուն: Սրանից է Ջամալեան ալղանունը:

— Ջամալ, դուստր տանուտեր Մանկուսազգի, որ Մցի գյուղում գնեց մի Աւետարան 1455 թ.— Ձեռ. Վեհես. Ա. 582:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Ջամալ իգ. 1606 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 84), Ջամալ ար. 1662 թ. (Սմբատեանց, Գեղարքունի 52), մի ուրիշը՝ 1678 թվից հետո գրված անթվ. մի հիշատակարանում (Ձեռ. Ն. Բայազ. 2ր), Ջամալ ար. 1749 թ. (Ձեռ. Վեհես. Ա. 450):

ՋԱՅԼԱՄԱԼ՝ իգ. ծագումն անհայտ. այս անունով գիտենք կին ոմն Աժդահակի (Մուրացյան) ցեղից. ժամանակակից Երուսաղեմի Բ-ի. իր անունով է կոչվել Ջլմար ամրոցը.— Արժր. Ա. ք:

* ՋԱՆ, ար. < պրս. Ժ- jān «հոգի, հոգյակ» բառից: Կանակ կոչ. Ջանո 1682 թ. (Ձեռ. Վասպ. 1004) և հողով՝ Ջանուն (կարգն Ջանուն)՝ անթվ. (անդ 774):

- 1. Ջան տես Ամառան (հավելված):
- 2. Ճան (սեռ. Ճանին), որդի Սաւղաթմիշի և եղբայր Նուրիճանի, որ Աղուլիսում, Գրիգոր արեղային գրել տվեց մի Յայսմաուրք 1481 թ.— Սմբատեանց՝ Երնջակ 299:
- Ավելի ուշ ձոն հիշված է 1554 թ. (Manus. britt. mus. 193 ա), 1581 թ (անդ 32 ա):

* ՋԱՆԱԿ, ար. < արաբ. Ժ- jannat «դրախտ» բառից: — Ջանազ, հայր Վարդանի, որ իրրե վկա հիշվում է Տաթևի 844 թ. կալվածագրում.— սեռ. Ջանազայ՝ Օրբ. 15:

* ՋԱՆԱԶԻԶ, ար. և իգ. < պրս. Ժ- jān + արաբ. Ժ- 'aziz «մաքուր, պատվական, նվիրական» բառերից: Հիշատակված է ԺԳ—ԺԷ դարերում. կրճատ ձևերն են Ջանազ, Ջանես, Ջանգ և Ջանո: (Կա և Ջանասեմց աղղահունը 1490 թվից, Աղուլիսում մի խաչքարի արձանագրության մեջ (Ազգազ. հանդ. ԺԱ. 302):

- 1. Ջանես, հայր Տաւտարի, որ Հին Ղարաբուլազ գյուղի (Գանձակ) Վերի Վանքում կանգնեցրել է մի խաչքար, 1271 թ.— Արցախ 254:
- 2. Ջանազիգ, կին Դովաթշահի՝ որդւոյ խոջա Ջազի: որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1490 թ.— Ձեռ. Վասպ. 515:
- 3. Ջանազիգ, քեռորդի Հարիբ տիկնոջ (Ն 4); որ իր ամուսին Ատոմի հետ միասին մի Աւետարան գրել տվեց Ազրազի Երնկանի գյուղում, 1498 թ.— Ձեռ. Վասպ. 526, 528:
- Ավելի ուշ հիշատակված են Ջանազիգ ար. 1533 թ. (Ձեռ.

Վենետ. Ա. 717), 1570 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 672), 1603 թ. (անգ 845), Ջանագ իգ. 1632 թ. (Ձեռ. Գաղեան, Բ. 33ա), Ջնագ 1638 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 894), անթվ. Ճանագիգ թգ. (Ձեռ. Ագուլ. = Արբու. 1911, 760, գրված 1389 թվից ուշ), Ջանո (Ձեռ. Վենետ. Ա. 789):

* ՋԱԼԱՂԱ, իգ. < պրս. 𐭪𐭣 jān «հոգի» և 𐭪𐭡 āyā «աղա» բառերից, իբր թե jān-i āyā «աղայի հոգին կամ հոգյակը»: Հակադարձն է Աղաղան, որ սակայն աղա ձեռի փաղաքշականն է: Ջանագա գործածված է ԺԶ—ԺԹ դարերում: Հնագույնն է Ջանագա 1517 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 275), 1549 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 652), 1562 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 157), 1575 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 688), 1585 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 703), 1588 թ. (անգ 708), 1602 թ. (անգ 442, 803), 1609 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 341ա), 1663 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 21բ), 1810 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 310), անթվ. (անգ 558, 643, 1013), և Ջանթագա ձևով՝ ուշ ժամանակի մի Արձ. (Սմբատեանց, Գեղարք. 119): Այս բոլորը իգ. են, ար. են՝ միայն 1575 թ. (Rapport Belgique 24) և ձանագա 1633 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 86բ):

* ՋԱԼԱՂԻԿ, իգ. նախորդ անվան փաղաքշականն է հյ. -իկ ժամանակով: Հիշատակված է մի անգամ 1684 թ. (Ձեռ. Վասսյ. էջ 962):

* ՋԱԼԱՅ իգ. < պրս. 𐭪𐭣 jānā «սի հոգյակ», որ jān բառի կաշկանն է: Մի անգամ գտնուել է սրտիչ հոգով միասին՝ ձաթեմ 1650 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 327ա):

* ՋԱԼԱՆ, ար? < պրս. 𐭪𐭣 jānan «սիրահար, տարփածու» բառից. երեի մի ժամանակ անձնանուն էր, որից ձանանան, ձեռնանան ազգանունը:

* ՋԱԼԳԻ, ար. < պրս. 𐭪𐭣 jangī «ազգի» բառից. մի անգամ հիշատակված է Ջանի ձևով 1575 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 310):

* ՋԱԼԴԱՐ, ար. < պրս. 𐭪𐭣 jandar «հոգու պահապան» բառից. այս ձևով հիշատակված է 1490 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Սեան. 5). իսկ ավելի հինից կո՝

— Ջանտեր, հայր պարոն Շահապի, որ Խրիմում, Սիվեոն գրչին օրինակել ավեց մի Յայսմաուրք 1316 թ.— Manus. bibl. nat. էջ 100:

* ՋԱԼՋԱԴԱ, իգ. < պրս. 𐭪𐭣 jān «հոգի» + 𐭪𐭡 zāda «ծնված», ծնունդ» բառերից. նշանակում է «հոգու ծնունդը». մի անգամ գտնուել է հիշված Ջանգատա ձևով 1616 թ. (Ձեռ. Թուր. 120բ):

* ՋԱԼԻ, ար. անշուշտ կրճատված է հաջորդ Ջանիբեկ անունից. հիշված է 1596 թ. (Ձեռ. Թուր. 75բ), 1661 թ. (Ձեռ. Ագուլ. = Արբու. 1911, 119), անթվ. բայց 1578-ից ուշ (Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 472), 1774 թ. (Արցախ 241):

* ՋԱԼԻԱՐ, ար. < պրս. 𐭪𐭣 jān «հոգի» + 𐭪𐭡 yār «սիրելի, բարեկամ» բառերից, իբր «իր սիրելու հոգյակը»: Հիշատակված է 1608 թ. (Ձեռ. Վասսյ. 831):

* ՋԱԼԻԲԷԳ, ար. և իգ. < պրս. 𐭪𐭣 jān-i-beg «բեգի հոգին», այն է սիրելին» ձևից: Իբրև անձնանուն գործածվում էր նաև Թուրքերի մեջ. օր. Վանիբեկ՝ զորավար Թուրքամիշ խանի Խրիմու. գրավեց Թուրքիզը 1380 թ. (Չամչ. Գ. 420, Մեծոփ. 14), jānbek իշխան Թուրք՝ ԺԴ դարում (Իբն-ի-Բատուա, հա. II, էջ 383 և 397), jāni-beg՝ կառավարիչ Սմբղանդի (Bouvat, L'empire mongol 1927, էջ 149). Հայերենում ունինք դանազան ձևերով. այսպես Ջանիբեկ, Ջանբեկի, ձանպակ, ձանպեկի, են: Գործածված է ԺԾ—ԺԸ դարերում: Սրանից է Ջանիբեկեան ազգանունը:

— 1. Ջանիբեկ, որդի Ասոմի (№ 50), մայրն է Փաշայ. նահատակից անօրենների ձեռքով. հայրը մեռավ կակիծից. մայրը Կարապետ գրչին գրել ավեց մի Աւետարան՝ որդու և ամուսնու հիշատակին, Վան 1451 թ. Յայսյալը տես Ասոմ, № 50.— Ձեռ. Վասսյ. 411:

— 2. Ջանիբեկ, մին էր Նորպեղի տանուակերներից 1465 թ.— Նոտարք 221, Այրարատ 220:

— 3. Ջանիբեկ, կինն է Նիգար. ծնողներն են Կիրակոս (№ 141) երեց Զօղանց գրչի, որ սկսեց արտագրել Ճառնախրը Բաղէշում և ավարտեց Աղթամարում 1467 թ.— Նոտարք 230:

— 4. Ջանբեկ(ի), քանին է տանուակեր Սաղազայի, որ Աղթամարում գրել ավեց մի Աւետարան 1476 թ.— Ձեռ. Վասսյ. էջ 480:

— 5. Ջանբեկ, հորեղբայր Ներսէս գրչի, որ Աղթամարում օրինակեց Աւետարանը 1461 թ.— Ձեռ. Վասսյ. 437:

— 6. Ջանիբեկ, որդի Մարգարէի և ամուսին Սալուկ խոթուի, որ Հայրապետ (№ 86) քանանային գրել ավեց մի Մաշտոց 1466 թ.— Թորոս աղբ. Ա. 282, Բ. 337—8:

— 7. Ջանիբեկ, որդի Թումայի և եղբայր Յովհաննէս քանանայի, որ Սասանում, Կարապետ քանանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1467 թ.— Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 258:

* ՋԱՆՄԵԼԻԹ, իգ. < պրս. 𐭪 jān «հոգի» + արբ. 𐭮 me-
līk «տեր, թագավոր» բառերից, իբր «այն որ տերը կամ թագա-
վորն է ծնողների հոգուն»։ Հիշատակված է ԺԵ—ԺԷ դարերում։

— 1. Ջանմելիք, ըսյր Կարապետ կրոնավոր գրչի, որ Յո-
վանէս (Ն 560) անուն անձի համար օրինակեց Աւետարանը
1344 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 355:

— 2. Ջան-մելիք, զավակ Խոսրովի, որ Բանաշէն գեղում,
Մխիթար քահանային գրել ավեց մի Աւետարան 1478 թ.— Ջեռ.
Վասպ. 485:

— Ավելի ուշ հիշատակված ունինք 1626 թ. իգ. (Ջեռ.
Վասպ. 872) և անթվ. երկու իգ. (անգ 545):

* ՋԱՆՈՒՄ, ար. և իգ. < պրս. 𐭪 jān «հոգի» բառից՝ Թրք.
-um ստացական մասնիկով, իբր «հոգի», հոգյակ»։ Հիշատակ-
ված ունինք ձանում իգ. 1601 թ. (Ջեռ. Վասպ. 793) և Ջանում
ար. 1629 թ. (Կամենից 182, ՀԱ 1890, 20ա): Սրանից է Ջա-
նուիսան (Արևմտահայոց մոտ ձանըման) ազգանունը:

* ՋԱՆՍԷՎԴԱ, ար. < պրս. 𐭪 jān «հոգի» + Թրք. sevda.
«սէր» բառերից. հիշատակված է Ջանսեվա ձևով 1610 թ. (Ջեռ.
Դաղեան, Ա. 9ա) և 1638 թ. (Ջեռ. Նոր-Բայազ. 15ա):

* ՋԱՆՍՈՒԼԹԱՆ, ար. և իգ. < պրս. 𐭪 jān «հոգի» + արբ.
𐭮 sullān բառերից, իբր թե «ծնողների հոգու սուլթանը»։ Հի-
շատակված է մի անգամ իբր ար. 1614 թ. (Ջեռ. Թաւր. 120 ա)
և մի անգամ էլ իբր իգ. անթվ.— Ջանսուլթան ձևով (Ջեռ. Վասպ.
էջ 18?):

* ՋԱՆՓԱՇԱ, ար. և իգ. < պրս. 𐭪 jān «հոգի» + Թրք. pa-
şa բառերից, իբր թե «ծնողների հոգու փաշան»։ Հիշատակված
է ԺԵ—ԺԶ դարերում:

— 1. Ջանփաշայ, զավակ խոջա Մուրադաբաշի, 1327 թ.—
Ջեռ. Ազուլ. (Աբրտ. 1911, 461):

— 2. Ջանփաշա, հանգուցյալ զուտար տանուտեր Մարտի-
րոսի, որ Բերկրիում, Կարապետ քահանային գրել ավեց մի
Աւետարան, 1473 թ.— Ջեռ. Վասպ. 467:

— 3. Ճանփաշայ, որդի Ասիլմելիք արկինոջ, որ Ներսէս
արեղային գրել ավեց մի Աւետարան 1488 թ.— Ջեռ. Վասպ.
էջ 241:

— 4. Ճամբաշայ, որդի Թուխթենի՝ մեծ մոր Խոնաքար
արկինոջ, որ Խորտակայ վանքում գրել ավեց Աւետարանը, 1490
թ.— Ջեռ. Նոր-Բայազ. 33ա:

— 5. Ջանփաշա, կին Սուլթանզահի, որ իր երկու եղբայր-
ների հետ միասին Աղբակի էրնկանի գյուղում գրել ավեց մի
Աւետարան, 1490 թ.— Ջեռ. Վասպ. 512:

— 6. Ջանփաշա, որդի Աթաբազի և եղբայր Սպահանի, որ
Յովհաննէս արեղային գրել ավեց մի Աւետարան՝ Սաղմոսավան-
քում 1496 թ.— Ջեռ. Թաւր. 22բ:

— 7 Ջանփաշայ, հորեղբայր Յովհաննէս վարդապետի, որ
Մանահինում գրել ավեց մի գեղեցիկ Շարակնոց, 1497 թվին,
կրք Ջանփաշան մեռած էր.— ՀԱ 1887, 56բ:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Ճանփաշայ իգ. 1541 թ. (Նշխ.
մատ. 42), Ջանփաշա իգ. 1589 թ. (հրտր. Սոս. անեց. իր), իգ?
ԺԶ դար (Ջեռ. Թաւր. 3ա), իգ? անթվ. (Ջեռ. Վասպ. 395):

* ՋԱՆՓՈՂԱԿ, ար. < պրս. 𐭪 jān «հոգի, մարմին» + 𐭮
pōlād «պողպատ» բառերից, իբր թե պողպատյա մարմնով. բայց
պրս. jānpulād «է անուն դիւի միոջ» (ԳԴ 278ա): Անշուշտ ար.
անուն էր, որից և Ջանփոլադեան ազգանունը (Կովկաս). հմտ.
Ջանփոլատողի Ալի փաշա՝ ապստամբ Ջալալի 1603 թ. (Առաք.
պատմ. 64):

ՋԱՋ, ար. ծագումն անհայտ:

— Ջաջ Արծրունի, որդի Շամբիթի (Ն. Բ. Ա դար).—
Արծր. Ա. գ:

+ ՋԱՋՈՒԻԹ, ար. < հյ. շաշուս «նորածիլ բույս» բառից, ինչ-
պես ունինք նաև նորատումի և հուն. Νεόφυτος, որ նույն իմաս-
տը ունի:

— 1. Ջաջուս Արծրունի, հաջորդ Ջաջի. Ժամանակակից Ար-
շամի. իր բարեխոսությամբ ազատեց Ենանոս Բագրատունուն
(Ն. Բ. Ա դար).— Արծր. Ա. գ:

— 2. Ջաջուս Ա. (գրված նաև ձանուս), Խաղբակեան տոհ-
մից, մեռել է 1173 թվին և նրա հիշատակին մի խաչքար է
կանգնեցրել որդին Սրահանգ՝ Հաւապտուկ լեռան կողին.— Յով-
սէփեան, Խաղբակեանք 31:

— 3. Ջաջուս, որից Իւանէ (+ 1231) Աթաբէզը գնել է մի
հոյ և նվիրել Աւան գյուղին.— Արձ. տես ZAPh 2, 48:

— 4. Ջաջուս Բ. իշխան Խաղբակեանց, որդի Խաղբակ Բ.ի,
եղբայր Հասանի, Վասակի, Գրիգորի և Աբուսի. պատերազմե-
րում զինակիրցն էր իր եղբոր՝ Վասակի. իր որդիներն են Հա-
սան, Սմբատ և Գրիգոր. աղջիկն է Վաննի, որ ամուսնացավ
Աբաս Սևաղեանցի որդի Կուկի հետ. Սմբատը մեռավ 1226 թ. և

Հասանը 1225 թ. և Ջաջուը կանգնեցրեց նրանց վրա մի խաչքար՝ Հաւապառուկ բլրի գագաթին (Արցախի Խոխանաբերդում), որ Ջաջուրի սոսնական գերեզմանատունն էր: Վանեներն ստացավ մի Աւետարան 1224 թ. և մի ուրիշը 1232 թ. որ նվիրեց Ջաջուրի հոգուն՝ Հաւապառուկ վանքին: Սրանից երևում է որ Ջաջուրի մահը պետք է գնել 1225—32 թվերի միջոցին կամ նույն իսկ 1232 թ.:— Խաղբակեանք 32—33, Արցախ 182, 184—5, Այրարատ 269, Թորոս աղբ. Բ. 272, Բարխուս. Ազուանից երկ. 235, Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 9:

— 5. Ջաջուր իշխան Անբերդի. իր կնոջ՝ Մամախաթուն իշխանուհու հետ Սարկաւազ գրչին գրել ավեց մի Աւետարան 1310 թ.— Ձեռ. Կարին. 17:

— 6. Ջաջուր, իր որդի Ամիր Սմբատի հետ մի Աւետարան նվիրեց Հոռոմոսի ուխտին՝ 1347 թ.— Յովսէփեան՝ Մի էջ հայ աղվ. 37, 39:

— Ավելի ուշ Ջաջուր անունը հիշատակված է 1592 թ. (Ձեռ. Վասպ. 731) և 1725 թ. (անդ 28):

* ՋԱՍԻՄ, ար. մի անգամ հիշատակված է 1613 թ. սեռ. Ջասսիմն ձևով (Ձեռ. Վասպ. 846). ուղղականը պիտի լինի Ջասմ կամ Ջասիմ: Առաջին ձևով ունինք հին հյ. զամս շեղջերվաբազ, ուրվական, որ մի անգամ գործածված անստույգ բառ է և հարմար չէր իբրև անձնանուն գործածվելու ժեզարում: Մնում է Ջասիմ, որ համարում եմ փոխառյալ արաբ. — jasim ձևի, կարևոր, հոյակապ բառից:

* ՋԱԻԱԿ, ար. < արաբ. جاد جاد javād անունից, որ բուն նշանակում է անհոգան, ազնվական, առատաձեռն. հմմտ. javād թուրք իշխան՝ ԺԴ դարում (Իբն-ի Բատուտ, հտ. Բ. 345): Գործածական է այժմ Ղարաբաղի հայոց մեջ. ավանդված է Ջովատ ձևով Գոշավանքի անթվ. մի արձանագրութայն մեջ (Ազգագր. հանդ. Ժ, 26):

ՋԱԻԱԼԱ, ար. որոշիչ հոգով՝ Ջավալիմ, հիշատակված 1627 թ. (Ձեռ. Վասպ. 874): Մագուսն ինձ անհայտ:

* ՋԱԻԱՀԻՐ, իգ. < արաբ. جاد جاد javāhir «գոհարներ», որ جاد javhar «գոհար» բառի հոգնակին է: Հնագույն գործածութունը ԺԵ դարից է: Գործածական է նաև այժմ. կրճատ կամ փաղաքշական ձևերն են جادو, جادى:

— Ջաւահիր, հանգուցյալ կին Ջանդուրբանի, որ Կուլքի

գյուղում գրել ավեց մի Աւետարան, 1496 թ.— Սմբատեանց՝ Երնջակ 136:

— Ավելի ուշ կա 1575 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարք. 809), 1806 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 43բ):

* ՋԱԻԱՆ, ար. գրված է Ջավան, որ արդի պրս. جاد javān «երիտասարդ» ձևն է, որ այժմ մենք հնչում ենք չիվան (բայց սա իբրև անձնանուն չի գործածվում): Տարբեր է Ջիւան անունը, որ տես առանձին: Ջավան անձնանունը ավանդված է 1704 թ. (Սմբատեանց, Գեղարք. 503): Շատ ավելի հին է Ջևան (սեռ. Ջևանայ), որ հիշատակված է Գանձակի Սուլուկ գյուղի մի ապանագրում, 1515 թ. (Արցախ 370):

* ՋԱԻԶ կամ ՋՕԶ, ար. < արաբ. جاد javāz «տարանություն», թույլագություն բառից: Անսովոր անուն. մի անգամ ունինք միայն ԺԵ դարից:

— Ջաւզ (Ջոզ) խոջա, Յովհաննէս արեղային գրել ավեց 1490 թ. մի Աւետարան, որ ազա նվիրվեց Անջուղաց Ս. Աստուածածին եկեղեցուն: Խոջա Ջաւզի գերդաստանն է. հայրը Գրիգոր, մայրը Շահստան, կինը Հաթուշ, աները Յովհաննէս, զաքանչը Մելիք, որդին Դովաթյան, եղբայրները Յովհաննէս և Անտոն. որանցից Անտոնի կինն է Մուսամ, Յովհաննէսի որդին Դովաթ, Ջոզի որդի Դովաթյանի կինն է Փարիշան. Անտոնի զաւակներն են՝ Ասի, Մուրազ, Աւետ, Շահուբազ, Շառչազամ: Ջոզի աղջիկներն են՝ Ջարմանդուխտ, Շուշան, Շեր, Մարի. իսկ Դովաթյանի զավակն է Ջանաղիզ Այս բոլորը տես Ձեռ. Վասպ. 513—6, բայց խառն և աղաւաղ:

* ՋԱԻՀԱՐՏԻԿԻՆ, իգ. < արաբ. جاد javhar «գոհար» բառից. հիշված է 1311 թվից ուշ գրված մի հիշատակարանում (Ձեռ. Թուր. 73 ա): Ավելի ընդարձակ տես Ջաւահիր և Ջահար:

* ՋԱԻԱՐ, ար. < արաբ. جاد javāhar անունից, որով հայտնի է Այի մարգարեի թոռը (Ջաֆէր) և որի անունով կա առանձին մահմեդական ալանդ: Բուն նշանակութունն է անապաստակ: Մեր մեջ հիշված է 1623 թվին (Ձեռ. Կես. սարգ. 10բ) և ավելի ուշ՝ Ջափար իշխան Խուրեանց, Երևան 1795 թ. (Ազգագր. 3216): Սրանից էլ կա՝

* ՋԱԻԱՐՇԱԼ, որ հիշված է Յզնա գյուղի անթվական մի խաչքարի արձանագրութայն մեջ.— Ազգագր. հանդ. ԺԱ, 321—3: ՋԻՐԻԱՄ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ ունինք՝ — Ջերգամ, իր որդի Ղարաքի հետ միասին նվիրատու

եղան Գուշի վանքին՝ Վրդանէս եպիսկոպոսի ժամանակ՝ 1248 թ. կամ քիչ ուշ.— Արցախ 81:

Ջեամ տես Ջալալ:

* ՋէՅՐԱՆ, իգ. < թրք. ځهـ Jeyran «վիթ, եղնիկ» բառից. հնից ավանդված չէ. գործածական է այժմ:

* ՋէՍԱՐ տես Չեսար.— Ջ փխ. Չ գրչությունը հիբրեական ստանադարնության արգյունք է:

— Ջեսար, որդի Մեսարի. և եղբայր Եղիա արիզայ չազրու- թեցու, որ ձգնաւորի քար անաղատում օրինակեց Աւետարանը՝ 1428 թ.— Ձեռ. Ազուլ. (Արրատ. 1911, 567):

* ՋէՐՋԻՍ, ար. մեր Գրիգորիս անվան արարական ձևն է. գրված ունինք ձեռնիս 1598 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 233ա):

* ՋԻԲՐԱՅԻՆ, ար. մեր Գաբրիել անվան արարական ձևն է, որ գործածվում է այժմ թե՛ կովկասում և թե՛ Տանկաստանում:

Հնից ավանդված է մի անգամ Ձեռ. Վասպ. 396 Ջարակի ձևով՝ անթվական մի հիշատակության մեջ, որ գրված է 1444 թվից շատ ուշ և հասկապես 1639 թվից հետո:

* ՋԻԳԱՐ, ար. և իգ. < պրս. ځهـ Jigar «թոք» բառից, իբրև «հոգեհատար»: Իբր իգ. հիշված է անթվական մի հիշատակարա- նում (Ձեռ. Վասպ. 681) Ջիգար ձևով. իսկ իբր ար. ունինք Ջիկար հիշված 1615 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 47ա) և մի ուրիշը 1638 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 15ա):

* ՋԻԼԱԻ, ար. և իգ. < պրս. ځهـ Jilan «սանձ» բառից, իբրև համառոտություն Ջիլավդար «կարավանապետ» (Будагов 1, 449բ): Մրանից ունինք Ջիլաւեան ազգանունը (Կովկաս), որ ցույց է տալիս թե՛ Ջիլաւ բառը նաև իբրև առանձին անձնանուն գործածվել է մեր մեջ, ինչպես որ իրոք էլ ունինք հիշատակված Ջիլաւ, ար. 1634 թ. (Ձեռ. Վասպ. 884): Ճիլաւխան անունը հիշ- ված է 1490 թվից ուշ գրված մի հիշատակության մեջ (Ձեռ. Սեան. 5բ): Վրիպակով գրված կամ աղված է Ճիլանխան 1690 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 1246):

* ՋԻԼԱԻԿԱՆ, ար. < արևել. թրք. ځهـ Jilav «սանձ» բառից, որից կա նաև ځهـ Jilavdar «կարավանապետ» (Будагов 1, 449բ): Մրանից ունինք Ջիլաւեան ազգանունը (Կովկաս), որ ցույց է տալիս թե՛ Ջիլաւ բառը նաև իբրև առանձին անձնանուն գործածվել է մեր մեջ, ինչպես որ իրոք էլ ունինք հիշատակված Ջիլաւ, ար. 1634 թ. (Ձեռ. Վասպ. 884): Ճիլաւխան անունը հիշ- ված է 1490 թվից ուշ գրված մի հիշատակության մեջ (Ձեռ. Սեան. 5բ): Վրիպակով գրված կամ աղված է Ճիլանխան 1690 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 1246):

* ՋԻԼԱՆ, ար. և իգ. < պրս. ځهـ Jilan «սանձ» բառից, իբրև համառոտություն Ջիլավդարի, Ջիլանդուլ կամ նման մի ան- վան: Նույն անունը գործածական է նաև Պարսից մեջ. ինչ- Ջախան կամ Ճիլան՝ եղբայր Իսքենդերի. Շահնուխը թագավոր կարգեց նրան 1435 թ. (Ազգապ. 2067): Մեր մեջ հիշատակված

է ՃԲ—ՃԷ գաբերում և այժմ էլ գործածական է Չարբազում (Ջեամ ձևով իգ.):

— 1. Ջահան իշխան, պարսենում էր թե՛ ինքն է սպանել հիբրեյից Մլեհ իշխանին. ուստի Ռուբեն Բ շրահեղ շրեց նրան «1175 թ».— Սմբ. պամ. 103:

— 2. Ջահան կին Վիշապի և մայր Յակոբ Երևանցու, որ ստացավ մի Աւետարան և նվիրեց Երևանի եկեղեցուն, Հէնկ- թիմուրի արշավանքի ժամանակ:—Շահադիզ, Հին Երևանը, էջ 203:

— 3. Ջիլան ոճ, հիշված Թեղուխյանում մի խաչքարի ար- ձանագրության մեջ 1496 թ.—Բժշկեան, Ժանապ. Ի Հեհ. 350:

— 4. Ջըխան, կին Մեծաուրի և մայր Յովաննէս քահա- նայի, որ իր եղբոր՝ սանուսեր Յովաննէսի հետ գրել ավեց մի Աւետարան, Մոկոց Փառավանքում, 1455 թ.—Ձեռ. Վասպ. 631:

— Ավելի ուշ հիշված կա Ջեամ ար. 1511 թ. (Արձ. Արցախ 406), իգ. 1548 թ. (Manus. brit. mus. 108 ք), Ջահան 1561 թ. (Սմբատեանց, Երնջակ 193), Ճիլան իգ. 1620 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 167 ք), իգ. 1629 թ. (ՀԱ 1913, 693), Ճիլան 1632 թ. (Դրեդ. 552), 1666 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1937, 37):

* ՋԻՀԱՆԲԱԿՇ, ար. և իգ. < պրս. ځهـ Jihān «այլաբեր» + ځهـ baxš «եղբոր, պարզ» բառերից. իբր թե՛ «նա, որին Աստված պարզ է ավել աշխարհին»: Հիշված է ՃԵ—ՃԲ գաբերում:

— 1. Ճահանբաղը իգ. 1494 թ. կեղծված է թվում (Սմբատե- անց, Երնջակ 273):

— 2. Ջահանբաղը, սեան անհայտ. հիշված է Ներքին Ազու- լխում, մի խաչքարի վրա 1497 թ. (Ազգապ. հանգ. ԺԱ. 313):

— 3. Ջահանբաղը, հիշված է ՃԸ գաբում (Ձեռ. Դադեան, Բ. 42 ք):

— 4. Ջահանբաղը, որդի Չարբազի մեկը Շահնազարի, մե- ակ է Վարանդայում 1823 թ.—Արցախ 98, Բաթիկ՝ Խամայի- միլիթում. 161:

* ՋԻՀԱՆԲԱԿՇ, իգ. < պրս. ځهـ Jihān «այլաբեր» և ځهـ baxš «բախտ» բառերից, իբր թե՛ «այլաբերին բախտ բերող»: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1511 թ. (Ձեռ. Վասպ. 646):

* ՋԻՀԱՆԲԷԿ, ար. < պրս. ځهـ Jihān «այլաբեր» + թրք. beg բառերից, իբրև «այլաբերի բեկը»: Հիշված ունինք մի անգամ՝

— Ճիլանպեկ մզանի, իբրև վկա ստորագրում է մի կա- կազրի, 1461 թ.—Manus. brit. mus. 31 ա:

— 1. Ճահանբաղը իգ. 1494 թ. կեղծված է թվում (Սմբատե- անց, Երնջակ 273):

— 2. Ջահանբաղը, սեան անհայտ. հիշված է Ներքին Ազու- լխում, մի խաչքարի վրա 1497 թ. (Ազգապ. հանգ. ԺԱ. 313):

— 3. Ջահանբաղը, հիշված է ՃԸ գաբում (Ձեռ. Դադեան, Բ. 42 ք):

— 4. Ջահանբաղը, որդի Չարբազի մեկը Շահնազարի, մե- ակ է Վարանդայում 1823 թ.—Արցախ 98, Բաթիկ՝ Խամայի- միլիթում. 161:

* ՋԻՀԱՆԲԱԿՇ, իգ. < պրս. ځهـ Jihān «այլաբեր» և ځهـ baxš «բախտ» բառերից, իբր թե՛ «այլաբերին բախտ բերող»: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1511 թ. (Ձեռ. Վասպ. 646):

* ՋԻՀԱՆԲԷԿ, ար. < պրս. ځهـ Jihān «այլաբեր» + թրք. beg բառերից, իբրև «այլաբերի բեկը»: Հիշված ունինք մի անգամ՝

— Ճիլանպեկ մզանի, իբրև վկա ստորագրում է մի կա- կազրի, 1461 թ.—Manus. brit. mus. 31 ա:

նուս 1611 թ. (Ձեռ. Ազուլ. = Արբա. 1911, 222).—Ավիլին տես Ջուզյուդ:

ՋԻՐԳՈՇԱՆ, ար. (սառչին մասի ծագումը անհայտ է ինձ). հիշված է միայն մի անգամ 1551 թվի մի արձանագրության մեջ (Այբարա 289): Նույնը առանց թվականի հիշում է Սմբատեանց, Գեղարքունիք 267 (Ձառ գյուղում), բայց գրում է Վիրապշահ:

ՋԻՐԳԱՐՄԱՆ, ար. < պրս. جیر داریم jiger-darmān ձևից եմ ենթադրում, որ է բոքը գարձանոց, բուժոց) (jiger բառը շատ անգ հայոց մեջ հնչվում է չիյեր, ճիյեր. որից հեշտությամբ կարող էր ձևանալ ձիրդարման, ինչպես ավանդված է Ձեռ. Վասպ. 395 անթվական մի հիշատակության մեջ:

* ՋԻՆԱՆ, ար. < իտալ. Giovanni «Թովհաննէս» անունից. գործածական էր ձրաւն ձևով՝ Գոյսում, մանավանդ կաթալիկ հայոց մեջ, չին հիշատակության համար նմա. Կոստանդին Գ (Ձ 137) թագավոր հիւրիկոյ, որ կոչվել է նաև ձրաւն (Ձամշ. Գ. 341), Հստ այսմ տարբեր է ՋուաՅ անունը (որ տես առանձին): Սրանից է Ջրուանի (գրված ձրաւնի տեղ արգանունը): Տես նաև Ջուան:

ՋԱՐՈՒՂԱՅ, ար. ընթերցվածն անստույգ, ուստի ծագումն էլ անորոշ. իր անունով կա մի խաչքար Արկազում (Վայոց ձոր), 1397 թ.—Սիսական 119:

+ ՋԵԴԻԿ, իգ. < միջ. հյ. ճնդիկ բառից, որ նշանակում է «զուտ սև». կենդանի է Մշ. Նք. ճնդրիկ ձևով (տես Արմ. բա): Իբրև անձնանուն հիշված է Ջնդիկ ձևով 1534 թ. Մոկսում (Նաթանեան, Աբասը շյառ. 148):

* ՋՈՂԱՐ, ար. < արաբ. جواهر javhar «պոնաթ» բառից, որ փոխառյալ է պրս. جواهر gōhar հոմանիշից (տես Իտեար): Աբաբական ձևը գործածված է մեր մեջ ժԳ գարից և այժմ էլ գործածական է Ջուաիիր ձևով (տես այս անունը), որ նույն արաբ. javhar բառի հոգնակին է: Ջոհար անունը գրված է մեյ մեջ ձոհար, Ջուհար, ձուհար. ձոհար, Ջուաար. Ջուար (տես Ձեռ. Վասպ. 252) և նույն իսկ Ջոր ձևով. որ է Ջուար Այս բարբառ տես ասկը: Ավիլի ուշ ժամանակի հիշատակության ներքին է ձոհար 1654 թ. (Դրնդ. 595):

— 1. ձոհար քույր Սիմէան գրչի, որ Խոզկարի կամ Խոզկերտ գյուղի (Կիլիկիա) համար օրինակից ձաշոցը, 1335 թ.—Սիսական 119 ր:

— 2. Ջուհար, կին Աբրահամ քանանայի, որ Հոսիկյայի Մակազրիս գյուղում իր հոր՝ Հեթում քանանայից ստացավ մի Աւետարան, 1357 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 613:

— 3. ձոհար, կին Գանձիի և մայր Գրիգոր կրոնավորի, որ Երուսաղէմում Տէր-Աւագ քանանային գրել ավից Աւետարան-ձաշոցը 1368 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 118 ա:

— 4. Ջոհար, կին Գոյրիկի կամ Գոյրէկի և մայր Գոզս կրոնավորի, որ Խիզանում մի Յայսմաուրք արտագրել ավից և Կվիրից Գամաղիէի վանքին 1407 թ.—Նոտարք 27:

— 5. Ջուհար, կին Թուսայի՝ որդւոյ Ասոս քանանայի, որ Աթանան գյուղի գերի ընկած Աւետարանը 550 դանեկան փըրկանքով ազատեց 1431 թ.—Ձեռ. Վասպ. 313:

— 6. ձուհար Կանիսապատցի, կին Փոզցիի և զոքանչ Թրսաակէս Կրեցի, որ ստացավ մի Աւետարան 1435 թ.—Ձեռ. Թաւր. 13 ր:

— 7. Ջուար խաթուն, կին խոջա Յառուխչանի, որդւոյ Ստեփաննոսի և եղբոր Փաշայ աիկնոջ, որ իր մեռած ամուսնու և որդիներէ հիշատակին մի Աւետարան գրել ավից Վան 1451 թ.—Ձեռ. Վասպ. 412:

— 8. Ջուհար, կին Ստեփաննոսի, որ անօրէններից նախապակից, և մայր մահպատի Գոզսի, որ Փոքր Ակուսի վանքում, Ստեփաննոս կրոնավորին գրել ավից մի Աւետարան, 1451 թ.—Նոտարք 168:

— 9. Ջոր խաթուն, զուսար խոջա Խոջատուրի, որ Արնէշում Յովհաննէս քանանային գրել ավից մի Աւետարան 1462 թ.—Ձեռ. Վասպ. 438:

— 10. Ջուհար, կին Մտաթէոս քանանայի, որ Անաւարգայում, Հայրապետ եպիսկոպոսին գրել ավից մի ձաշոց, 1466 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 235 ր:

— 11. ձուհար, զուսար պարոն Թորոսի և քույր էլլաշի էմինի, որ Կեսաբիայում, Տէր Յովանէ Նազարին գրել ավից մի ձաշոց, 1481 թ.—Ալլոյաճեան, Գատ. հայ կես. Բ. 1848:

— 12. Ջուհար, ազգական Համանգուլ կուսի, որ Այրի վանքում, Ստեփան արեղային գրել ավից մի Աւետարան, 1493 թ.—Թորոս ազր. Բ. 304:

— 13. Ջուհար կին Դուլիի և մայր Խուզազարի, որ ստացավ մի Աւետարան 1497 թ.—Տաշեան, Յուլ. 284:

— 14. Ջոհար կին Տէր Միլիթիսի՝ եղբոր Աւետիք քա-

հանայի, որ գնեց մի Աւետարան 1500 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 68 ր (տես և Խանմեյիխ):

— Ավիլի ուշ հիշատակված են ձեռք 1662 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1928, 494), Ձեռք 1689 թ. (Քորոս ազր. Բ. 373), ձեռք 1703 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 364):

* ՋՈՂԻ, ար. <պրս. جوهي անունից. «է անուն առն միոջ, որ էր առակախուս և ծաղրածու, որպէս և յաշխարհին Հոռոմոց կոչեցեալն նասըրէտտին խօճա, որոյ պատմութեամբն լցեալ է աշխարհն» (ԳԴ, էջ 285 ա): Այս անունով ունինք միայն՝

— Ջահի, հայր Շահնշահի, որ կանգնեցրել է մի խաչքար՝ Ալիզըրըղ (Նոր-Բայազիդ) գյուղում, 1270 թ.—Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 544:

ՋՈՂ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Ունինք մի անգամ՝

— Ջան իշխան Կորդուաց. մին այն վեց նախարարներից, որոնք ընկճեցին Աղձնեաց Բակուր բղջիխի ապստամբութունը Խոսրով Բ (1330—339 թ) թագավորի դեմ.—հյց. զՋանն՝ Բուզ. Գ. Թ.

ՋՈՂՏԱՐ, ար. ազրյուրը կառկածիլի լինելով՝ ծագումն էլ անստույգ է. կա պրս. جندال «է անուն յատուկ աշակերտի մեծի փիլիսոփային, բայց անդամբ ժամանակաց և բաղում գործածութեամբ անուն հղև նետոլոզաց իմաստասիրութեան» (ԳԴ, էջ 286 ա): Տես և վերը Ջոսնդար անունը: Ջանտար հիշված է մի անգամ Շաքի գավառի Ամուր-աւան գյուղին մոտիկ Ուզուխի գերեզմանատան մեջ՝ մի դամբանի վրա ՇԻԲ=1073: Թվից (Բար-խուս. Ազվ. երկ. 215):

† ՋՈՂԻԿ, ար. <հյ. ժղ. ջոյ «մեծ» բառից, ինչպես կա Աւագ անունը: Ըստ Ջամչ. Բ. 339 այս անունը կա նաև Վրաց մեջ:

— 1. Ջոջիկ կղբայր Վազգէնի՝ բղջիխի Վրաց՝ ամուսնու Ս. Շուշանիկի (ե դար):—Վկ. շուշ. 22, 26, 44. Յայսմ. գեկտ. 25.—սեռ. Ջոջիլայ՝ Յայսմ. մրտ. 30.—տես և Վրաց ազր. Ա. 11:

— 2. Ջոջիկ վաներեց Արամունից վանքի, Յունահայոց ուրիշ բազմաթիվ կրօնավորների հետ հավատարմութան ստորագրութուն տվեց Աբրահամ կաթողիկոսին «607 թ.—Ուխտ. Բ. 15.—բստ Գիրք թղ. ի կոչվում է «Ջոջիկ Երևանից»:

— 3. Ջոջիկ իշխանաց իշխան, որին Տայոց Դաւիթ կելբապաղատը Յովհաննէս-Քոռնիկ վանականի հետ միասին ուղարկեց ապստամբ Վարդ Սիկլաոսի դեմ 977 թ.—Ասող. Գ. Ժն:

— 4. Ջոջիկ հիշված է նաև Երուսաղէմում, Ջիթինեաց լե-

ռան արևելյան կողմը, Ռուսաց վանքի հողերի մեջ, պիղման ժամանակ Երևան եկած դամբաններից մեկի վրա, անթվական.—Աբրտ. 1872, 494, Տաշխան՝ Ակնարկ 137:

— Ավիլի ուշ հիշատակված է ձեռնիկ, անթվական մի հիշատակութան մեջ (Ձեռ. Վննետ. Բ. 682):

* ՋՈՍՆԻՆ, ար. <Ֆրանս. Josselin անունից. գործածված է մեր մեջ ժբ—ժԴ դարերում:

— 1. Ջոսլին, բժիշկ, որդի Ահարոն բժշկի և կղբայր Ստեփաննոս բժշկի (1232 թ).—Ամիրտ. անգ. էջ 2 (գրում է ձաշլին և չի համարում որդի Ահարոնի և կղբայր Ստեփաննոսի, այլ «տոհմ նոցա»):—Յոզնանեան, Հետազօտ. Բ. 410, Ակինեսան ՀԱ 1931, 708 ծ.—Բասմաջեան, Ամիրտ. անգ. յոջ. էջ իր գնում է ՆՁԱ=1032 թ.վին:

— 2. ձոսլին, պարոն և տէր Սինտոյ. ներկա եղավ Լևոն Բ-ի թագադրութան հանդեսին «1199 թ».—Սմբ. պտմ. 112:

— 3. ձոսլին, կղբայր Վահրամ մարաջախտի՝ Լևոն Բ-ի ժամանակ.—Սիսուան 143:

— 4. ձոսլին տեր Թիլ Համարնի, ջամբուլայ հայոց թագավորութան. 1218 թվին՝ Հայոց Լևոն Բ թագավորի կողմից, Հունգարացոց Անդրէաս թագավորի հետ միասին դեսպան գնաց Հունգարիա, որպեսզի թագավորի համանուն որդուն բերեր Կիլիկիա, ամուսնացնելու համար Ջապէլ արքայազուտեր հետ: Բայց լիկիա, ամուսնացնելու համար Ջապէլ արքայազուտեր հետ: Բայց այս գործը չհաջողվեց:—Սիսուան 203 թ, 459 ր, 485 ա, 532 ր:

— 5. ձոսլին մարաջախտ, մին այն իշխաններից, որոնք Ջապէլի ժամանակ ապստամբելով՝ ուղում էին Կիլիկիայի թագավոր դնել Անտոքի իշխան Ռուբենին.—Միխ. աս. իը (—իէ):

— 6. ձոսլին կազմարար. կազմել է Կոստանդին Գ կաթողիկոսի սքանչելի Մայր Մաշտոցը, որ գրված է 1311 թվից քիչ առաջ.—Ձեռ. Հալէպի, Բ. 32 ր:

— 7. ձաւշլին քահանա Երուսաղէմի Ս. Սինի. նոր էր մեռել 1335 թ. իր որդին է Վասիլ.—Ձեռ. Վննետ. Բ. 318:

— 8. Տեր ձաւշլին Ոսկեւընցի, հմյ է. Երուսաղէմի Ս. Յակոբի վանքի իշխանավորներից, 1335 թ. իր մասին տես ներսէս (Ձ 121) Կրակացի.—Ձեռ. Վննետ. Բ. 350:

* ՋՈՒԱՆ, ար. ծագումը տես Ջիւամն:

— 1. Ջուամ ոսն, օգնեց ձերունի Վարդան քահանային ստանալու մի օրինակ Աւետարան 1280—1320 թվերին.—Ձեռ. Թաւր. 27 ա:

* Ջոն ԵճԻՐ, ար. < պրս. جسر جسر աստայնանկ, Ղուկակա բառից, Մի անգամ հիշատակված է Շաքի գավառի Ամուր-Աւան գյուղի մի դամբարնի տապանագրում, «Արտաշիր Զուշերի որդի»։ 1483 թ. (Բարխուտ. Աղվ. երկ. 215). բայց արդյոք այս Զուշերը անձնանման է, թե հոր արհեստի անունը։

Ջոն Բ, ար. ծագումն ինձ անհայտ։

— 1. Զուրջ, ազատ Բաղաց թագավորության, Համտունեանց ցեղից. մանուկ հասակում մեռավ և թաղվից Ճահուկում (ԺԲ դար).—Օրբ. կ.—սեռ. Զուրջի՝ Օրբ. կ.—Զուրջեանց՝ Օրբ. կդ.—Միսական 479 ա։

— 2. Զուրջ, որի մայրն է Սուլու խաթուն, հայրանունը հայանի չէ. նվերներ է արել Նորավանքին, ինչպես երևում է իր մի թերատ արձանագրությունից, որ թեև անթվական, բայց զբված է Տարսայիճի իշխանության ժամանակ 1273—90 թ.—Միսական 197։

— 3. Զուրջ հայր Ամիրայ (№ 1) Արփայեցու (ԺԳ դար).—սեռ. Զուրջի՝ Օրբ. հ։

— 4. Զուրջ, մայրն է Գոհար խաթուն (№ 3), պապ Ամիրայի (№ 2), որ ուխտի է եկել Նորավանք և մի այգի և երեք շորի է նվիրել 1291 թ.—Միսական 200։

* Ջոն Բ Զին, ար. < արաբ. جين جين jurjin, որ պրս. گورگین Gurgin > Գուրգին անվան արաբացյալ ձևն է։ Ավանգված է մեր մեջ ԺԳ դարից։

— Զուրճին Ուքան, որդի Վասակի և եղբայր Հասանի, որ նրա հիշատակին կանգնեցրեց մի խաչքար Պաշինի Դահրաւ գյուղում, 1276 թ.—Արցախ 156։

ՋՐԱՍՈՆ, սեռն ու ծագումը անհայտ. հիշված է 1475 թվից ուշ զբված անթվական մի հիշատակարանում.—Ձեռ. Մաղն. 35։ ՋՐՂԱՆԲԷԹ, ար. ծագումն անհայտ. ունինք միայն՝

— Ջրգանիք, թոռ Շահնշահի, որ Գողթան գավառի Կոպատսի անապատում, թուժայ Արճիշեցուն գրել տվից Աւետարանը՝ 1336 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արքա. 1911, 387)։

* ՋՅՏԻ (զբված նաև Ժօֆրե). ար. < ֆրանս. Geoffroy (այժմ Geoffroi) անունից, որով հայանի են բազմաթիվ գուքսեր Անժուի, Նորմանդիոյ և Բրլտանյի՝ 958 թվից մինչև 1186 թ.։

— 1. Ջօֆրի պարոն և տեր Շոզկան, ներկա եղավ Լեոն Բ-ի թագադրության հանգեսին «1199 թ».—Սմբ. պատ. 111։

— 2. Ջօֆրի, իշխանաց իշխան, տեր Սարվանդի քարի. որդի Սմբատի՝ եղբոր Կոստանդին թագավորահոր. ուզում էր ամուսնանալ Լեոն Բ-ի այրի կնոջ՝ Միսլիի հետ և տիրել Հայոց գահին «1220 թ»։ Տրդատ պոսքսիմոսի հետ միասին բռնեցին Կիլիկիոյ Փիլիպպոս թագավորին և բանտարկեցին «1225 թ»։ Իր որդիներն են Կոստանդին (№ 77), Սմբատ և Օշին։ Կինն էր Ալիծ (№ 2). որի մահից հետո ամուսնացավ Կեռանի հետ։ Երկրորդ ամուսնությունը 1259 թվից առաջ էր, երբ իր երեք որդիներն էլ կային, որոնք իր տաղին կնոջից պիտի լինին (հմտ. Քորոս աղբ. Բ. 437)։ Մեռավ Ջօֆրի իշխանը 1262 թ. (Միսուան 554 ր).—Ձեռ. օշ. 98 ր. Պտմ. կիլ. 211. տեա և ՀԱ 1898, 246, ուր Ջօֆրին կոչված է «փեսայ Օշին Համբրոնացի իշխանի (դավաճանն)»։ որից նեանում է թե Ալիծը սույն Օշինի աղջիկը և ներսէս Համբրոնացու քույրն էր։

— 3. Ջօֆրե (Joffroy l'Escrivain) պետական քարտուղար Ֆրանկ լիզլի, Լեոն Գ-ի ժամանակ, 1271 թ.—Միսուան 485 ր։

— 4. Ջուֆրի պարոն, եղբայր Կոստանդին պայլ ավագ պարոնի. հոր Հեթում Ա թագավորի. արդեն մեռած էր 1288 թ.—Միսուան 534 ա։

— 5. Ջօֆր, հայր Քորոս Զաւտկայ, որի հովանավորության տակ էր գտնվում Կրակայ գյուղաքաղաքի դասատունը, 1320 թ.—Միսուան 527 ր։

— 6. Ջուֆրե, որդի Հեթում Չամբուլայի. ծնվել է 1324 թ. ապրել է 34 տարի և այդ երիտասարդ հասակում մեռել է 1358 թ. իր մահվան վրա եղբայրը՝ Կոստանդին մի ողբ է գրել, որի վերջին տողերն են՝

Ես Կոստանդինս զայս գրեցի
Որ եմ աղբայր հետ իր զկնի.
Որ եգի իմ աղբայրն ի միտս ինկնի,
Արցունքն ի վայր կու վաթի...

այս Կոստանդինն է, որ ապա ժառանգեց Հայոց գահը Կոստանդին Ե անունով.—Միսուան 413։ (Այս նույն անձի մասին խոսում է նաև Ջաբբ. թրգմ. 124—5, բայց չատ այլափոխած ձևով՝ Ջուֆրին դառնում է որդի Հեթում Ա թագավորի, Չամբուլայ Հայոց Մեծաց. ծն. 1224 թ. և մեռած 1258 թ. Այս բոլոր սխալների պատճառն այն է, որ ողբի մեջ զբված «ի թուլին Հայոց Բձի ամիս հասկացել է Իձի, որով հարյուր տարվա սխալ է ա-

առաջացել է հասել մինչև Հեթում Ա թագավորը «1226—1270 թ», որ ձօճբի անունով որդի ունեցած է)՝

Ռ

* ՌԱԲԲԷ, ար. <արաբ. رابى> rabbi «տեր իմ» ձևից: Մի անգամ ունինք՝

— Ռաբբե Սիւնի, որդի Սարգսի. հիշվում է իբրև վկա՝ Տաթևի 839 թվի արձանագրության մեջ.— սեռ. Ռաբբեի՝ Օրբ. 12: ՌԱՀԱՍ. անստույգ անուն, որ հիշված է Բագարանի 628 թվի արձանագրության մեջ.— հոգեան, Կմսրկնները 137:

* ՌԱՀԻԲ, ար. <արաբ. راحى> rahib «կրոնավոր, քահանա» բառից: Մի անգամ ունինք՝

— Ռահիբ ոճի (նմ է). իբր վկա հիշված է Տաթևի 1086 և 1091 թվերի կալվածագրերում.— Օրբ. 5թ. (Սիսական 289 գրում է սրա մասին. «Եթէ չիցէ այլազոր իշխան, կամ ղալիբ կամ զբիշ նորին իսկ Սենեքերիմայ (Թագաւորի) է»:

† ՌԱՄ, իգ. <միջ. հյ. րամ «կախարչություն, կախարհանք, հոգանձայություն» բառից, որ արաբ. رامى> rami բառից է փոխառյալ (մանրամասն տես Արմ. Բռ. րամ): Մի անգամ ունինք միայն՝

— Ռամ, կին հյուսն Աստուածատուրի, որ իր որդի՝ Հազըրպետ քահանայի համար գրել ավեց մի Աւետարան՝ Նիկողոսի նամ քաղաքում, 1223 թ.— Ձեռ. Վհնետ. Ա. 422:

* ՌԱՄԱԶ, ար. <համարում եմ արաբ. رمضان> ramazan ձևից փոխառյալ, որ մահմեդականների ծննդատեղության որբական ամիսն է և միևնույն ժամանակ զործածական է իբրև արական անուն: Հիշված է 1661 թ. (Ձեռ. Ազուլ. = Արքա. 1911, 119) և 1685 թ. (Bodleian 244):

* ՌԱՄԵԼԱ, իգ. (այս անվան ծագման մասին ստատեվում եմ երկու կարծիքի միջև. նախ կարող է լինել եբր. רמליה Rəmalıyāhu (սեռական նորով), որ հուն. 'Ρομαλίου նույնպես սեռական ձևով տառադարձված է, որից էլ հյ. Ռամելայ՝ Դ. Թագ. ԺԵ. 25, 27, 30, 32, 37, Ժգ. 1, 5 կամ Հոովմելայ՝ Բ. Մնաց. ԻԸ. 6, Ես. է. 1, 4, 9, Ը. 6. բոլորն էլ միայն մի դարձվածով՝ «Փակէէ որդի Ռամելայ կամ Հոովմելայ». որով ուղղականը լինում է Ռամելա, ինչպես նշանակված է Համարարբաում: Երկրորդ՝ կա-

րող է լինել լա. Romula իգ. անունից, որ նշանակում է բուն «Հոովմուհի, կին Հոովմայեցի»: այսպես էր կոչվում օր. Գաղեքիոս կայսեր մայրը: Մրա արական է Romulus անունը, որ բուն նշանակում է «Հոովմայեցի»: Այս անունով հայանի են Համելայն՝ Հոովմի առջին թագավորը, որ ազա ստովածների կարգը բարձրացավ, Ռոմուլոս Արվիոս՝ Թագավոր Ալբայի, Վալերիոս Ռոմուլոս՝ որդի Մաքսենտիոս կայսեր, Ռոմուլոս կամ Ռոմուլոս հազարապետ՝ նահապ (Աւեր. Լիակ. Վրգ. սրբ. է, 448) և վերջապես Ռոմիլոս կիսասարկավազ, որի վարժը մտել է մեր Յայմուսուրքի մեջ: Ս. Գրքի Ռոմելայ ձևը արական է (Փակէէի հայրն է) և հայանի անձնավորությունն չէ. ուստի ավելի հարմար է թերևս լա. Romula, որ հուն. 'Ρωμύλα ենթադրյալ ձևից, անցել է հայերենի): Ռոմելա անունը սովորական չէ մեր մեջ. բայց անցյալ դարում Գոյում կար:

* ՌԱՅԻՍ, ար. <արաբ. رايى> raia «գլխավոր, սառնորդ» բառից: Մի անգամ հիշատակված է էջմ. Գե. Խ 671 ձևագրում (ԺԵ դար):

* ՌԱՆՈՍ. հիշատակված է պարոն Ըամնոս ոճի, նվիրատու Աւետարանի. Թվականն անհայտ (Ձեռ. Թուր. 74 ա).— Հմմտ. Արուածոս կամ ավելի լավ՝ Երամնո:

ՌԱՇԱՄ, ար. <կա արաբ. راسام> rašam «հորածել բույս» (Կամուս, Գ. 465), բայց իբրև անձնանուն չէ հիշված: Հայաստ. 279 կարգում է Ռաշատ (ըստ որում երկաթազիր Տ և Մ շատ նման են ձևով) և համարում է Ռշտուցի բառի արմատը: Լավագույն է՝ համարել Թոփմա Արծրունու ձեռքով հնարված անուն): Մի անգամ հիշատակված է՝

— Ռաշամ (որ և Ռըշամ). իշխան Ռշտունի. արշավել է Բարզափրան Ռշտունու հետ Գաղեստին (51—39 Ն. Գ), բազմաթիվ հրյաներ՝ իրենց Հիւրկանոս քահանայապետի հետ գերի է բերել և բնակեցրել Աղթամար, ուր շատ շինություններ է արել: Մրանից է ծագել Ռշտունիք անունը, որի բուն ձևն էր Գաւաշ.— Արծր. Գ. և հիշում է բցա. յիաշամայ Ռշտունայ ձևով, որից Հաւաք. 6, 7:

ՌԱՇԱՄ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. երկու անգամ հիշված է 1321 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Ազուլ. = Արքա. 1911, 565):

* ՌԱՇԻԴ, ար. <արաբ. راشد> rašid կամ راسيد rašid «չափահաս, երկազաս, ուղղափառ իսլամ» բառից, որ Կովկասում «քաջ,

կարելի իմաստն է ստացած: Իբրև անձնանուն գործածվում է Տաճրիկների մեջ. նաև կա Կովկասի հայոց մաս:

* ՌԱՏ, ար. <պել, բձ, զնդ. ratu «տեր» բառից, որ և մուգերին արված մի պատվանունն էր. հմտ. Սղիշ. 161 Մովսէսան մովսէս աստ (Հիբրշ. 233, 514). նույնը գործել է պրս. Վ ըձ «տառասանն», քաջ և կորովի, զիտուն և մտացի, բանախօս և բանաստեղծ» (ԳԳ). Գործածական էր նաև իբրև անձնանուն. հմտ. Ռատ՝ գորավար վրացի (Սձբ. պամ. 47), Ռատ վրացի, որդի Լիպարիտի, պատերազմեց Վասիլ Բ կայսեր դեմ 1023 թ. (տառադարձված է Ὀρατιός, Justi 259 բ), Ռատ մեծ իշխան Տայոց, կգրայրն է Լիպարիտ Ա. երկունն էլ վրացի. Օրբելիանց առհմից. սպանվեց Պաղակացիսի (Պալակցիս) հույն-վրացական պատերազմում 1021 թ. (տես Լաստ. բ (զրված Ընտտ), Սիսուկան 92 ծան. և Վրդն. պամ. 98 ծան.): Մեր մեջ հիշված է ԺԲ—ԺՁ դար:

— 1. Ռատ Երևանցի, հայր Սերոբի, որ իր Ջորգուան այգին նվիրել է Բագնայրին 1210 թ.—Արձ. Շիրակ 117:

— 2. Ռատ, հայր Մկրտիչ արեգայի, որ իր հոգևոր եղբայր Գրիգոր քահանայի հետ միասին շինել են Արուճի և Փարպիի հնձանները 1258 թ.—Արձ. Շիրակ 26 բ, Այրարատ 145:

— Ավելի ուշ Ռատ հիշված է երկիցս Ջեռ. Վասպ. 774 (բայց թիֆլ անհայտ. ԺՁ դար):

[ՌԱՏԻՆԻԿ, իգ. ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշված է Յովհաննավանքի ԺԳ դարու մի արձանագրության մեջ, որ արվանդում է Ջբբ. պատմ. Գ. 25 (Այրարատ 171, Շահխաթ. Բ. 109).—Կարո Ղաֆադարյանը իր նորատիպ պատվական աշխատության մեջ (Հովհաննավանքը և նրա արձանագրությունները), էջ 65, 85 և 86 հիանալի կերպով բացատրում է հանելուկը: Ինչպես առդիր լուսանկարից էլ երևում է, արձանագրության մեջ զրված է «Ա. Խաչկա: Ա: Ռ: տիկնա: Ա: Գինէվարդին...» նմ փակագիր է, այնպես որ կարելի է կարդալ Ռատիմկա կամ Ռատիկնա. վերծանողները առել են առաջին ձևով և առաջացել է Ռատիմիկ սուտ անունը. մինչդեռ պետք է առնել Ռ: տիկին և ըստ Ղաֆադարյանի կարդալ Հազարտիկին, Բնչպես կան Հազար, Հազարբեգ. Հազարվարդ են անունները:]

ՌԱՏԻՈՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ գիտենք՝

— Ռատիա Սերաստացի, նոր վկա. իր եղբոր՝ Գոհարինի հետ (տես այս անունը) նահատակվեց հավատքի համար 1166

թ.—Յայտ. յուլ. 28 > նոր վկ. 12—22 (ձ. Ռատիոս, Ռատինոս, Ռատիկոս, Ռամիտոս, Ռատիկ, Լուատինոս).—սեռ. Ռատիկոսի՝ ձ. 609.—Սրանց տապանաքարը գտնվել է 1871 թվին գերեզմանատան մեջ և փոխադրվել է Հրեյտակապետաց վանքի տաճարը: Տապանաքարի արձանագրությունն է. «Աստ նահատակը, որ կատարեցան սրով վասն Գրիստոսի. Ռատիոս, և Գոհարինի, Տնկիկ և Մամիդէս. և եղան յայս տեղուղի ձեռն սուրբ վարդապետի Բարսղի. Թուա. ՈւՁ» (= 1187).—Փունջ լրագիր 1871, յուլ. 31, № 681, Արրտ. 1871, էջ 311, Թորոս աղբ. Ա. 182:

* ՌԱՓԱՅԵԼ, ար. <երբ. 𐎠𐎡𐎣𐎤 Rəfāēl անվան հուն. 'Ραφαήλ տառադարձությունից. բուն իմաստն է «բժշկու» թիւն Աստուծոյ և կազմված է rfa «բժշկի» + ēl «Աստված» բառերից: Այսպես նաև բևեռ. Ilua-rapa, որ նույն անվան շրջված ձևն է (Gesenius 770): Հմտ. հնեբրից Տաթև. հարց. 144 «Ռափայէլ, որ է բժշկութիւն Աստուծոյ».—Սասն. 61—62 Հրապառիկ ձևով գործ է ածել «բժիշկ» բառը տեղ՝ իբր անհայտ Ս. Մկրտչի: Այս անունով հայտնի է հատկապես Ռափայէլ հրեյտակապետը: Հնից մեր մեջ ավանդված է է—Ը դարերում երկու անգամ. այժմ սովորական գործածություն ունի. ասվում է նաև եվրոպական ձևով Ռափայի. կրճատ ձևն է Ռափիկ, Ռափիկ. սրանից է Ռափայիկան աղանունը:

— 1. Ռափայիլ Յուրտակցի (605—6 թ).—տես Նաթանայէլ անվան տակ:

— 2. Ռափայիկ, վանաց երեց. անդամ Մանազկերտի եկեղեցական ժողովի «726 թ».—Ազգապ. 639:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Ռափայիլ 1645 թ. (Ջեռ. Վասպ. 296):

* ՌԱՅԵԻ, ար. <արար. 𐎠𐎢𐎡𐎣 rāil' «բարձրացնող. 2. վերև ցուցող փայլակ» կամ 𐎠𐎢𐎡𐎣 rāi' «պերն, մեծափառ անձ» բառից: Երկունն էլ գործածվում են Արարների մեջ իբրև ար. անձնանուն (Գամուս, Բ. 587). օր. Rāil' (Իբն-ի Բատուտա, Ա. էջ 254). նույնը նաև արդի Պարսից մեջ. օր. Միրզա Ռաֆի Թալիգի (Ջամբո 185): Մեր նշանավոր վիպասան Ռաֆիին իր վրա վերցրեց այս անունը՝ իբր զրական ծածկանուն (սխալմամբ գրելով Ռափիկ), որից էլ ոմայք գործածում են իբր անձնանուն:

* ՌԵԲԵԿԱ, իգ. <երբ. 𐎠𐎢𐎡𐎣 Ribəqā անվան հուն. Ρεβέκκα տառադարձությունից: Թվում է թև ծագում է reb «կապել» ար-

ժառից (Giesenius 743 և 459): Հնեբից մեկնված կա «Ռերեկա թարգմանի բազում առեալ» (Առաք. 463 ա): Այս անունով հայտնի է Հին Կտակարանից Իսահակ նահապետի կինը: Մեր մեջ գրված է նաև Ռարեկ, Սրեփիկա, Հանրեկայ: Հնում շատ անսովոր էր. մի անգամ գտնուած եմ հիշված 1658 թ. (Սմբատեանց, Գեղարք. 394): Այժմ էլ հազվագյուտ է:

* Ռեթիոս, ար. <հուն. Ιερόθεος (>լատ. Hierotheus) «Աստուածածնուէր» (Աղգեր. Լիակ. վրթ. սրբ. է, 62) կամ «նուիրական և աստուածային» (Sophocles 594) անունից: Այս անունով հայտնի էր հնում Ռեթիոս Աթենացի՝ քրիստոնեական մատենագիր Ա գարի, Դիոնիսիոս Արիստոքապոս ուսուցիչը, որ քրիստոնեութուն ընդունեց: Գրված է նաև Յանթիոս, Սոքրիոս ձևերով: Մեր մեջ հնում գործածված չի եղել. առաջին անգամ պատահում եմ Ռեթիոս վարդապետ 1772 թ. (Աղգ. մատ. շԸ 165): Անցյալ դարում ունեինք Պալսուս Ռեթիոս Պէրպէրեան՝ նշանավոր գրաչեան ու մանկավարժը և Էանթիկ կամ Հերթիկ հոջա՝ մեծ տառեկապետ ուսուցիչը:

† ՌեշԱՆ, իգ. <հյ. րեհան ծաղկանունից. գործածական է նաև Տանիկների մոտ. ինչ. Ռեյհան (բայց ար!), տանիկ ոմն 1655 թ. (Նրեմ. չէլ. օրագր. 85). մեր մեջ հիշատակված ունինք Ռեհան՝ ԺԶ դար (Ձեռ. Վասպ. 780), 1635 թ. (անդ 887), Ընիեան 1645 թ. (անդ 296), Ռահան 1664 թ. (Ձեռ. Մեր. = շԱ. 1926, 551), Ընիան 1704 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 83), Ըրեհան 1723 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 979); Ընեան 1722 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 8 ա), Ընիեան 1736 թ. (անդ 44 ա), Ռիեան 1741 թ. (Միսական 258 բ), Ընեան 1768 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 39 ա), Ռեհան՝ ԺԸ դարի վերջից (Րաֆֆի, Խամսայի մեխիբուս. 201): Գործածական է նաև այժմ:

ՌեՄԻ, իգ. ծաղումն անհայտ. (Ալիշան, Միսուան 227 բ կարգում է Փիմի կամ հասկանում է Հափսիսի? և միացնում է Փիմիի):

— 1. Ռեմի, քույր Կաստանդին Դ թագավորի Հայոց. նախապես ամուսնացել էր Ջիւանի (=Կաստանդին Գ թագավորի) որդի Պեմուզի հետ. ամուսնու մահից հետո, Լեոն Զ-ի ձեռքով ամուսնացավ 1373 թ. Ֆրանսիացի Sohier Doulcart-ի հետ, որ Լեոն Զ-ի զինակիրն ու թիկնապահն էր, ապա եղավ նրա գերեզիցը:—Միսուան 227 բ, 371 բ, 413 ա:

— 2. Ռեմո (սեռն անհայտ), հիշված է ԺԶ դարում. տես Սիւրմէեան, La vie et la cult. էջ 23:

* ՌեՄՈՒՆԻ, ար. եվրոպական անուն, որ փոխ անվեց Կիլիկեացոց ժամանակ. հմտ. Ռուբէն-Ռեմունդ՝ Անտիոքի գահաժառանգը, որի համար Լեոն Բ 12 տարի պատերազմ մղեց:

— 1. Ընեմուտ, քեոի Հեթում Բ թագավորի. ընտիր բանակով գնաց Հառակա և զիմադրեց Եզրպոստի սուլթանին «1292 թ»:—Չամչ. Գ. 383:

— 2. Ռեմունդ որդի Հեթումի և թոռ Յոպպէի՝ Յովհաննէս կոմսի, տասն էր Մարիամ, քույր Հեթում Ա-ի. տեր Միքայէլ-կլայի, սենեսշալ հայոց թագավորութեան. անգամ Սսոյ «1307 թվի» և Ատանայի «1317 թվի» եկեղեցական ժողովներէ:—Միսուան 102, 132, Հայապ. 543. Ազգապ. 1787:

— 3. Ռեմունդ, ղեսպան ուղարկվեց Լեոն Ե թագավորի կողմից Յակոբ թարգմանի հետ պապի մոտ, Հայոց ու Կիլիկեացոց վեճը հարգարելու համար (1327 թ). Ռեմունդը Քնաց Վենետիկում. —Միսուան 558 բ, Հայ-Վենետ. 115:

ՌԵՆԻԱ, սեռն անհայտ. հիշված է ԺԶ դարում. տես Սիւրմէեան, La vie et la cult. էջ 23:

* ՌեՋԵՐ, ար. <արաբ. رجب rejab ամսանունից, որ նաև անձնանուն է Իսլամների մեջ. (այսպես նաև şabān, ramazān ամսանունները, որոնք նույնպես անձնանուն են դարձել Իսլամների մոտ): Մեր մեջ հիշատակված է մի անգամ Ընեհեպ ձեռով (այն էլ քահանա), 1656 թ. (Նրեմ. չէլ. օրագր. 202—3):

ՌԵՍՏԷՆ, ար. ծաղումն ինձ անհայտ. հիշատակված է ԺԸ դարում. օր. Քերովբէ Ռեստէն-Պատկանեան (նշանավոր բանասերը):

ՌԵԻ, ար. (արդյոք Արև բառն է):

— Ռե, որդի Վազարշ թագավորի Հայոց. Վրացիք խնդրեցին նրանից, որ գա վանի իրենց Ամզասպ Բ թագավորին, որ զինվորականներին տված սանձարձակութեամբ անտանելի էր դարձել ժողովուրդին: Ռեը գնաց, սպանեց Ամզասպին, տիրեց Վրաստանին և կառավարեց երկիրը 188—213 թ. Ամուսնացավ Հուսեանց Սեփորա իշխանուհու հետ, արգիւից մարդաջոհը, կանգնեցրեց Ափրդիտէի արձանը, զիջող ելավ ղեպի նորածագ քրիստոնեութունը և առհասարակ ժողովուրդին անգորրութեան մեջ պահեց (Mourier, Hist. de Géorgie, էջ 97—98).—Վրացապ. Ա. 162:

* **ՌՈՓՂԻԳ**, ար. գրված է Ըսեփիլպ, որ պետք է հասկանալ Re Philippe «արքայն Փիլիպպոս» և գարձել է տասնմին անձնանուն. Թվականն անհայտ (Ձեռ. Վենետ. Բ. 1013):

* **ՌԷՅՎԱԶ** (կամ Ռեվազ), ար. անշուշտ օտար բառ է. (պետք է ենթադրել կամ պրս. ریاز PIVās «խաւարծի» բուսանուններից և կամ արաբ. ریاز riyāz «պարտեզ, դրախտ» բառից, որից կա Riyāzi անձնանունը Տաեհիկների մոտ). հիշատակված է 1678 թ. (Ջամբո. 184 և 208):

* **ՌԷՇԱՄՈՆ**, ար. հիշված է 1606 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ազնայ 84), Ըոեշամոն ձևով. պետք է հասկանալ Ռեո Շամոն, ինչպես կա նույն տեղում Ռեզուլիթան:

* **ՌԻԶԱԵԱՆ**, ար. «արաբ. ريزا Rīzā անունից, որ բուն նշանակում է «զոհուած» + պրս. ք. xān «խաւան»): Իբրև անձնանուն զործածված է մեր մեջ 1635 թ. (Bodleian 107):

* **ՌԻԹԱ**, իգ. «լատ. Margarita անվան կրճատ և զգվական ձևն է. տես և Մարգարիտ: Այժմ սկսվել է գործածվել մեղանուն միտա ձևով:

— 1. Ռիթա, դուստր Սմբատի՝ տեառն Գապեառնի, քույր Բակուբանի և կին Ստեփանէի († «1157 թ»)՝ եղբոր Քորոս Բ-ի Ամուսնու եղերական մահից հետո, առով իր որդիքը (Ռուբէն Բ և Լեոն Բ) և զնաց ապրելու Գապեառնում, իր եղբոր՝ Բակուբանի մոտ «1157 թ»: Կոչվում է Տիկնանց տիկին, իբրև մայր Լեոն Բ Թագավորի:—Ռիթա՝ Սմբ. պամ. 99.—Ռիթայն՝ Սմբ. պամ. 116 (տխալ ազ. գՌիթայն):—Մերենցի «Քորոս Լեոնի» վեպի հերոսուհի՝ առաջինի Մարգարիտն է.—Սխուան 71:

— 2. Ռիթա դուստր Քորոս Բ-ի († «1168 թ») և կին Հեթումի՝ որդւոյ Օշինի՝ տեառն Լամբրոնի: Քորոսը փեսայացրեց իրեն այս Հեթումին, որպեսզի կապեր Լամբրոնեանց ցեղը Ռուբինեանց հետ. իսկ Հեթումը պահեց Ռիթային իբրև իր կինը՝ քանի Քորոսը կենդանի էր, որից հետո բաց թողեց:—Գամ. կել. էջ 207:

— 3. Ռիթա, դուստր Լեոն Բ Թագավորի՝ իր Անտիօքացի առաջին կնոջից. երբ Լեոնը բանտարկեց իր կնոջը Վահկա բերդում՝ նրա անհավատարմության պատճառով, իր դստրիկ Ռիթային էլ ուղարկեց իր մոր՝ Տիկնաց տիկին համանուն Ռիթայի մոտ, որպեսզի պահի ու դաստիարակի նրան: Ռիթան քույրն է Զապէլ Թագուհու, որ Լեոնի երկրորդ կնոջից էր: «1215 թվին» ամուսնացավ Յովհաննէս Բրիենի հետ (Jean de Brienne).

հարսանեկան օժիտի մասին տես Յուզիկը, Բ. 540: Այս Յովհաննէսը Նրուսազէմի անվանական Թագավորության կոչումն ստանձնելով՝ կոչվում էր նաև Ռէ Զուան (Roi Jean) և Լեոնի մահից հետո՝ փորձեց տիրանալ Հայոց գահին («1220 թ»): Բայց իր կնոջը սպանելու պատճառով՝ զրկվեց այդ իրավունքից: Ոմանք Ռիթային կոչում են նաև Ստեփանիա կամ Եսթեֆեմի (Estéphémie). ուրիշներ, հատկապես օտարները, Ռիթան և Ստեփանիան համարում են Լեոնի տարբեր աղջիկները:—Սմբ. պամ. 116. Յուզիկը Ա. 127, Սխուան 142 ք, 411 ա, 508 ք, 510 ք:

— 4. Ռիթա, դուստր Հեթում Ա Թագավորի («1226—1270 թ») և քույր Լեոն Գ Թագավորի («1270—1289 թ»). ամուսնացավ 1261 թ. և եղավ կին Կոստանդինի՝ տեառն Սարգանդիքաբի:—Ձեռ. օշ. 98 ք. Դարդել 16, 26 (ամուսնացած է դնում հուսաց Միքայէլ կայսեր հետ, ուրեմն շփոթում է Ռ 7-ի հետ). Գամ. կել. 211. Շահազիդ, Գատմ. պատկ. 119:

— 5. Ռիթա տիկին 1307 թ. տես Օշին Վասիկնց:

— 6. Ռիթա, դուստր Ստեփաննոս քահանայի, կին Վահրամ քահանայի, քույր Յովհաննէս զրչի և մայր Ներսէս վարդապետի, որ այս Յովհաննէս զրչին օրինակել տվեց Մանրուսումնօքը, 1328 թ.—Manus. brit. mus. 87 ա:

— 7. Ռիթա, դուստր Լեոն Գ Թագավորի և քույր Հեթում Բ-ի. ծնվել է 1278 թ. իբրև երկվորյակ քույր Քեֆանոյի (Ռ 9): Հուսաց Անդրոնիկոս Բ Գալտուրդ կայսրը իր Միքայէլ որդու համար օտար արքունիքից հարսնացու փնտռելով, գիմել էր նախ Կիպրոս, բայց այստեղ հույսը դերև ելնելով, գիմեց Հեթումին: Մրա երկու քույրերը՝ Ռիթա կամ Մարիամ և Քեֆանո, չնաչխարհիկ գեղեցիկութամբ օժտված և Եվրոպական դաստիարակութամբ մեծացած աղջիկներ էին: Մեծ շուքով ուղարկվեցին Պոլիս՝ ծովի ճամբով: Ռիթան ծովային ճամբորդութունից նեղված՝ հիվանդացավ. ուստի իջան Հոդոս կղզին, ուր հույները երկուսին էլ կրկնամկրտության ենթարկելով, Ռիթային կոչեցին Քանիա, իսկ Քեֆանոյին՝ Քեդոորա: Անցան Պոլիս. կայսրը ինքը՝ ձերակույտի հետ դիմավորեց իշխանուհիներին և աննախընթաց շքեղութամբ հարսնիք անելուց հետո, Ռիթան ամուսնացավ Միքայէլի հետ, «1293 թ». և ևղև ըմբրուբէս (կայսրուհի) ամենայն Կոստանդինուպոլիսի» (Ձեռ. օշ. 101 ա): իսկ Քեֆանոն նշանվեց Յովհաննէս Կոնստանտի որդի Դուկասի հետ: Երեք տարի հետո, Հեթում և Քորոս Ռիթային տեսության

գնացին Պոլիս, 1296 թ: Ռիթան ունեցավ չորս զավակ. Անդրոնիկոս, Մանուէլ, Աննա և Թէոդորոս: Առաջինը կայսր դարձավ Անդրոնիկոս Գ անունով. Ռիթան ուզում էր իշխանութունը իր ձեռքն առնել, ուստի գծովեց իր որդու հետ, որի դիմ նույն իսկ դավադրութուն սարքեց, բայց անհաջող: Ռիթայի մի աղջիկն էլ Բուլղարաց թագավորի կինն հղավ: Մեծավ Ռիթան Թեսալոնիկեում, 1333 թ. և նրա մահվան վրա մի հույն ճարտասան (Նիկեփոր պատմիչ) ողբախառն գովեստ գրելով՝ ուղարկել է կայսեր ի մխիթարութուն (Սիսուսան 559 ա):— Մժբ. պտմ. 126. Պտմ. կիլ. 212. Միս. համդ. 47. Ալիշան՝ Հայ-Վեհեստ. 88. Հայագ. 545. Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 400—411.

† ՌիՆՆՆ, իգ. <հյ. ժղ. ռիմդ ւլավ, գեղեցիկ> բառից, որ ստեղծան պարսկերենից է փոխառյալ: Մի անգամ գտնուեմ եմ իբրև անձնանուն գործածված 1744 թ. Լճիմդ ձևով (Սմբատեանց, Երնջակ 250):

* ՌՈՁԱ, իգ. <լտ. Rosa անունից, որ նշանակում է «վարդ»- հայ ձևն է Վարդուհի. փաղաքշական ձևերն են Ռոզիկ, Ռոզալիտ:

* ՌՈՁԱԼՊԱ, իգ. <իտալ. rosa alba «վարդ սպիտակ» ձևից. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված ժէ դարի կեսին: Ջորավար Ստեփաննոս Շահումեանի կինն էր. բայց արդեոք իտալուհի չէ՞ր. Շահումեանները հաստատված էին Վենետիկում. նրանց գերզաստանի տոհմագրութունը տես Միսական 301:

* ՌՈՄԱՆՈՍ, ար. <հուն. Ρωμανός անունից, որ թեև նույն է հնչում լտ. Romanus անվան հետ, բայց տարբեր է ծագմամբ, ըստ որում պատկանում է հին հունական շրջանին: Հուն. Ρωμανός պետք է ծագած լինի ῥώμη «ուշ», գորութուն, կորով» բառից, իսկ լտ. Romanus նշանակում է «հոգովայնից»: Այս անունով հայտնի են Ուլիսի որդին հույն զիցարանության մեջ, մի լատին քերականագետ, երկու հույն նահատակ՝ որոնց պատմութունը տեսցիլ է մեր Յայամաուրքի մեջ, մի պապ Հռովմի՝ 897 թվին, չորս Բիզանդական կայսր ժ—ժԱ զարբերում են: Ավելի հին ձևն է Հոռոմանոս, որ տես առանձին: Հնում Ռոմանոս քիչ է գործածված մեր մեջ. այժմ էլ անսովոր է. ծանոթ է միայն Ռոմանոս Մելիթեան նշանավոր երաժշտագետը († 1935 թ):

— 1. Ռոմանոս պատրիկ, կինն է Եւփրոսինէ. որդին է Յովհաննէս Գուրգէն Ա-ի և Յովհաննէս Զաշկիկ կայսեր պապի պապի հայրը (Թ գձբ). սրա որդին է Յովհաննէս Գուրգէն Բ և

Թոռը Ռոմանոս Գուրգէն:—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. էջ 540:

— 2. Ռոմանոս Գուրգէն, նախորդի թոռն է և Յովհաննէս Զաշկիկ կայսեր պապի՝ Թէոփիլոսի հայրը (Թ գար).—Տեր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 540:

— 3. Ռոմանոս Ա. Լեկաբենոս, որդի Վաշտակ Լեկաբենոս անունով հայ հասարակ զինվորի, որ պատերազմի մեջ Հունաց Վասիլ Ա Արշակունի կայսեր կյանքը փրկելով՝ պատրիկ էր նշանակված և իր որդու՝ Ռոմանոսի հետ Պոլիս էր տարված: Այստեղ նախ Ռոմանոսը հասարակ ծովային զինվոր դարձավ. ամուսնացավ Թէոդորա անունով մի կնոջ հետ: Մի օր Լևոն Զ Իմաստասէր կայսիր, իշխանների և պալատականների հետ որսի գնացած պահուն, կատաղած մի առյուծ հարձակվեց նրանց վրա: Բոլորը փախան: Կայսրը սարսափահար կանգնած էր: Ռոմանոսը անվախ հարձակվեց գազանի վրա և երկարատև մենամարտից հետո՝ սպանեց նրան և կայսեր կյանքը փրկեց: Առյուծի դիակի առաջ՝ կայսրը շնորհեց նրան ծովակալի տիտղոսը: Այսպես մտավ Ռոմանոսը պետական պալատ, ուր Ջոյէ կայսրուհին, հրապուրված Ռոմանոսի չքնաղ դեմքից, փարթամ ու վեհ կերպարանքից, սիրահարվեց նրան և նրա պաշտպանը դարձավ: Երբ Բուլղարները արշավեցին Պոլսի վրա, Ջոյէի հրամանով Լևոն Փոկասը ցամաքային բանակի հրամանատար նշանակվեց և Ռոմանոս ծովակալի հետ թշնամու վրա գնաց (917 թ): Այս երկուսը իրար մրցակից էին: Ռոմանոսը այնպես դիրք բռնեց, որ հույները չարաչար պարտվեցին ու կոտորվեցին. սրա համար ձերականացրեց նրան կուրացման: Կայսրուհին պաշտպանեց նրան և ոչ թե պատժի արժանի հրատարակեց, այլ որոշեց պալատ հրավիրել նրան՝ իբրև օգնական մանկահասակ կայսեր: Ջոյէի սենեկապանը՝ Կոստանդին դավադրութուն սարքեց և ուզում էր բռնել Ռոմանոսին, բայց սա ավելի խորամանկ գտնվելով, բռնեց նրան և նավերից մեկում բանտարկեց: Ապա նավատորմի դիր գլուխն անցած՝ արշավեց պալատի վրա: Ջոյէ և կայսրը զիմալորեցին նրան և պալատ տանելով՝ կայսերական թիկնապահ զորքի զորավար նշանակեցին: Ռոմանոսը Հեղինէ (տես № 6) անունով մի չքնաղ աղջիկ ունեցր, որին սիրահարվեց կայսրը՝ Կոստանդին Գերգիսուսէն, որ այն ժամանակ 14 տարեկան պատանի էր: Շուտով ամուսնացավ Հեղինէի հետ և նրան կայսրուհի հրատարակեց (919 թ): Հեղինէն մեծապես օգնեց իր հոր

առաջացման համար: Ռոմանոսը հաղթելով իր բոլոր հակառակորդներին, իրեն կայսր հրատարակեց, առանց սակայն հալածելու օրինական կայսր Կոստանդինին (920 թ): Իր 24 տարվա իշխանության ժամանակ, Ռոմանոս կայսրը շատ ասորիների կյանք վարեց: Դեպի աղքատները նա չափազանց ողորմած էր. նրանց համար պալատի առաջ տախտակյա մի շենք շինեց և բուրբին կերակուր էր տալիս և դրա համար ծախսում էր ամսական 12.000 արծաթ դրամ: Ամեն օր երեք աղքատ իր ճաշին սեղանակից էր դարձնում: Հավաքեց բազմաթիվ պարտապանների մաւրհակները, պարտքերը վճարեց և մաւրհակները հրապարակում այրեց: Այսպիսի բարեգործություններով պետական գանձը դատարկում էր: Ընդհակառակը շատ խիստ եղավ դեպի հարուստները և դեպի իր թշնամիները, որոնց կուրացնելով վանք էր ուղարկում: Ծառ արշավանքներ տեղի ունեցան իր օրով, երեք անգամ Բուլղարները, մի անգամ Ռուսները, նաև Արաբները հարձակվեցին իր վրա. Ռոմանոսը կարողացավ ըստ կարելիության պաշտպանել իր երկիրը և մինչև անգամ Եգիպտոսի վրա արշավանք կազմակերպեց: Ծառ դավեր սարքվեցին իր դեմ, որոնցից 7 նշանավոր եղան. նույն իսկ Ձոյէ կայսրուհին ուղեց տապալել նրան. բայց Ռոմանոսը կարողացավ կանխել այդ բոլոր դավերը և դավաճաններին պատժեց: Վերջին դավաճանը եղավ իր որդին Ստեփաննոսը, որ գահազուրկ արեց հորը և նույն իսկ հիվանդ անկողնից հանելով Պրոտի վանքում փակեց (944 թ): Ձորտ տարի ետք մեռավ Ռոմանոսը ճգնական կյանքում (948 թ):—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 217, Բ. 19—24, 33—93, 375—7, 475—486, Չամչ. Բ. 816. Ազգապ. 1051: — Սրան է վերագրվում Քրիստոսի դաստառակի փոխադրությունը Պոլիս. այն մասին տես Փափազեանց, Պատմ. եկեղ. 422:

— 4. Ռոմանոս Տարսնեցի, իշխան, ամուսնացած էր հունաց Ռոմանոս Լեկաբենոս կայսր († 948) աղջկա հետ, որի անունը հայտնի չէ. Գրիգոր և Բագրատ Տարսնեցիները հետ առաջնորդում էր այն գնդերին, որոնք ապստամբ Վարդ Սկլերոսի բանակն էին կազմում: Սկլերոսի հրամանով գնաց Վասիլ Բ կայսր ուղարկած Լևոն զորավարի դեմ. բայց միևնույն ժամանակ հարկերը տանող Արաբ գունդի վրա էլ հարձակվելով, չկարողացավ դիմագրավել Լևոնի բանակին և չարաչար հաղթվեց:—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 236, 239—241, 485:

— 5. Ռոմանոս, որդի Բագարատ իշխանի Տարսնոյ, եղբայր

Ջյոտի. հայրը այս անունը տվել էր նրան՝ ի հիշատակ Ռոմանոս կայսեր, որին իր աներն էր համարում (Ժ դար).—Չամչ. Բ. 818:

— 6. Ռոմանոս Կուրկուս (կամ Գուրգէն), Չմշկիկ կայսր Եղորորդին էր. երկուսն էլ Նիկեփորի հետ միասին քաջությամբ կազմում էին Արաբների դեմ: Երբ Չմշկիկ և Ռոմանոս պալատից առաջարկ ստացան դավաճանօրեն սպանել Նիկեփորին, նրանք փոխանակ դավաճանելու, գաղտնիքը հայտնեցին և իրենց սուրբ ֆոխանակ դավաճանելու, գողտնիքը հայտնեցին և իրենց սուրբ Նիկեփորի կրծքին դնելով, գոչեցին. «Մեռի՛ր կամ կայսր եղիր»: Ամբողջ բանակը միացավ իրենց, արշավեցին Պոլիս և Նիկեփորին կայսր հրատարակեցին (963 թ):—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 140—141, 220—1 (տես և էջ 325), Դուրեան՝ Ազգ. պատմ. 352:

— 7. Ռոմանոս, որդի Ռոմանոս Ա Լեկաբենոս կայսր որդի՝ Քրիսթոֆի, թոռն է Ռոմանոս Ա կայսր, որ գահակից դուրձրեց նրան (իր թոռնիկին) 927 թ:—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 49:

— 8. Ռոմանոս Բ. Կրտսեր, որդին էր Կոստանդին Է Պերփեռուժէն կայսր. մայրն է Հեղինէ (Ն 6) կայսրուհին. ծնվել է 939 թ. իր գիտնական հորից ստացավ ընտիր դաստիարակություն, բայց ամուսնանալով մի գինեպանի Անաստասիա անունով (ապա կոչված Թէոֆանո) անկարգ ալիկա հետ, նրա ձեռքը խաղաղք դարձավ: Ամբողջ ժամանակը անցկացրեց զվարճությամբ և դավերով: Իր հորը՝ Պերփեռուժէնին թունավորելով սպանեց (959 թ), հինգ ջուրերին վանքի մեջ փակեց և մինչև իսկ իր մորը՝ Հեղինէին ուղեց աջսորելու: Իր ժամանակ տեղի ունեցած միակ պատմական նշանավոր դեպքն այն է, որ իր հայազգի զորավար Նիկեփոր (Ն 3) Փոկասը Արաբների ձեռքից, մեծ կոտորածով զրավեց Կրետէ կղզին (960 թ), որ Նիկոն Պոնտացին քրիստոնյա դարձրեց: Նիկեփորը մինչև Հալեպ զրավելուց հետո Պոլիս վերադարձավ, ուր Թէոփանո կայսրուհին սիրահարվելով նրան, ամուսնուն թունավորեց և Նիկեփորի հետ ամուսնացավ (963 թ):—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 28—30, 97—118, 375—8, 472, 487—492:

— 9. Ռոմանոս, որդի Վարդ Սկլերոսի, որ հունաց Արեվելյան բանակի սպարապետն էր և սպստամբեց Վասիլ Բ կայսր դեմ՝ Փոքր-Ասիայում: Այդ միջոցին Ռոմանոսը Պոլսում էր և անշուշտ առաջին զոհը պիտի լիներ կայսր վրեժխնդրության:

Վարդի ճարպիկ մի զորավարը՝ Անթէս անունով, Վարդի գեմ ապստամբութիւն կեղծեց, իր զնդով փախավ Պոլիս, ուր սկսեց չարաչար վատարանել Վարդին: Շահելով բոլորի վատահոլութիւնը, ծածուկ լուր հասցրեց Ռոմանոսին և փախցրեց հոր մոտ: Վարդի երկրորդ ապստամբութեան ժամանակ, երբ սա զավաճան Փոկասի կատարեց իր հոր և Վասիլ կայսեր միջև.— Սկիւրոսը անձնատուր եղավ կայսեր, որ նրան կիւրապազատ և իր երկրորդը անվանեց, բայց շուտով ձերացած ու կուրացած Սկիւրոսը մեռավ՝ 990 թ.— Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 235—6, 257—8:

— 10. Ռոմանոս Գ. Կապադովկացի հայ էր, Արգիւթս ընտանիքից. եղավ կայսր հունաց 1029 թ.— Ալպոյաճեան, Պատմ. հայ Գեա. Ա. 411, Չամչ. Բ. 910—11:

— 11. Ռոմանոս Սկիւրոս, հայազգի նշանավոր անձ ԺԱ դարու հունաց պատմութեան մեջ:— Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 577:

— 12. Ռոմանոս, հունազգի հայ իշխան, տեր Կովաս և Սինիա բերդերի (Կիլիկիա), ներկա էր Լևոնի Թագադրութեան հանդիսին «1199 թ».— Միսուան 328, 471 (Սմբ. պտմ. 112 գրում է Ամանոս, որ Ալիշան այսպես է ուղղում. տես և Ամանոս):

— 13. Ռոմանոս, հայր Սահակ քահանա Անեցու, որ ստացավ Գետաշէնի նշանավոր Աւետարանը 1211 թ.— Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 42, 43:

— 14. Ռոմանոս, քարտաշ կամ փորագրիչ, որ Գրիգոր «աշխատողի» (բանվոր) հետ միասին քանդակել են Խծկոնքի մի արձանագրութիւնը 1233 թ.— Շիրակ 128:

— 15. Ռոմանոս վարդապետ. գրիչ. ձեր էր, աշքերի լուսից պակաս և աղքատ. «ճուրանալ ամաչէր», ուստի Աւետարան արտագրելով ուղղում էր իր և իրայինների պարուստը ճարելու Վասպուրականի Ընծայեաց Ս. Աստուածածին վանքում որինակեց Աւետարանը 1276 թ. և ծախեց երկի Պովրոս մելիքին: Այս Աւետարանի հիշատակարանում պատմում է Սմբատ Գունդըստապիլի մահը «1276 թ».— Չամչ. Գ. 278 և 280. Ձեռ. Վեներ. Ա. 426:

— 16. Ռոմանոս կամ Ռումակ, իշխան Համիայ բերդի (Կիլիկիա). գերի ընկավ Արաբների ձեռքը՝ Թիլ-Համասունի պաշարման ժամանակ և հավատքը ուրանալով ազատվեց 1304 թ.— Միսուան 206 ա:

— 17. Ռումանոս Խանակացի, աղագան ներսէս վարդապետ Սասնեցու, նվիրատու ձեռագրի 1332 թ.— Հայագ. 546: ՌՌՅՏՆԻ (գրված է Ըոյցցի և ևս). իդ? Թվականն անհայտ. հիշված է մի անգամ Ձեռ. Վասպ. 238:

* ՌՌՏՏՄ, ար. < պչլ. *Rustam, պրս. رستم Rustam անունից, որ և տառադարձված է ասոր. Rustam: Մագում է Կարս. *rautas-taxma ձևից և նշանակում է «գետ կամ հեղեղ ուժգին» (Կարս. rautah «գետ, հեղեղ» և taxma «ուժգին» բառերից. Հիւրը. 71, 508): Այս անունով հայտնի են Պարսից մեջ հռչակավոր քաջն Ռուստամ-Չալ (պրս. رستم Rustam կամ رستم Rustahm)՝ Շահնամէի հերոսներից մեկը (Շահն. հտ. 1, էջ 279, ուր մեկնուցված է պրս. rust am «ազատվեցի»! այսպես է ասել Ռուսթամի մայրը երկանց ցավերից ազատվելիս): Ռուստամ զորավար Յազկերտ Գ-ի, իշխան Ատրպատականի, որդի Խոռոխ-Ռամիզի (Սեբ.) են: (Justi 262—6 հիշում է 96 անձ՝ պարսիկ, արաբ, թուրք, վրացի, աֆղան, հնդիկ և հայ): Հայերենում գրված է Ռըստամ, Ռաստամ, Ռասում, Ռուսում, Ռուստամ, Աստամ, Անաստամ, Անաստում, Ընսգամ: Հնագույն ձևն է Աստամ < Rustam (ու ընկած և ուից առաջ ա հավելվածով). այժմ գործածական է Ղարաբաղում՝ Անաստամ, Ռուստամ և Ռաստամ ձևերով. սրանից է Աստամեան, Ռաստամեան աղագանները: Տես նաև Անաստամ:

— 1. Ռաստամ սարկավագ, աքսորվեց Մեծն Ներսէսի հետ՝ Վաղէս կայսեր հրամանով «364 թ».— Բուզ. Գ. զ:

— 2. Ռըստամ նախարար Առաւելեան, ժամանակակից Արշակ Գ («† 386 թ») Թագավորի.— Խոր. Գ. խզ:

— 3. Ռաստամ ի Վարազ-Աքոյեան, իշխան աղուան. Ուսեաց գավառի Կաղանկատուք գյուղում, Պարսից Ստահր գավառից ձագած (706 թ).— Կղկնա. Գ. ը, ժ.— Սրա հետ նույն է՝ Ռոմ ի Վալազան ի Վարազաքեան Յունաստանեան, հրտր. Ստմ. անեց. 286:

— 4. Ռաստամ Վարաժնունի, մասնակցեց Գուրգէնի պատերազմին՝ Բուղայի դեմ «852 թ». Ութմանիկները սպանեցին նրան և տիրեցին Ամիւկին:— Արժր. Գ. զ, ժը:

— 5. Ռաստամ, եղբորորդի Խոնտքար տիկնոջ, որ Խորասկայ վանքում գրել տվեց Աւետարանը 1490 թ.— Ձեռ. Նոր-Բայագ. 23 ա:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Ընստամ 1549 թ. (Ձեռ. Վասպ. 652), Ռուսդամ 1609 թ. (Սիւրմէեան, Պատմ. Հալէպի

ազգ. գերեզմ. 25 բ), Ռուսզամ իգ! 1661 թ. (Ձեռ. Ազուլ. = Աբրա-
1011, 119), Ռուսթամ 1697 թ. (Ուզուրլեան, Գատմ. գաղթ Լիչ
վոնն. 260), Ռուսզամ իգ! 1775 թ. (Ձեռ. Թաւր. 18 բ), Հուսզամ
1793 թ. (անդ 44 բ): Կա նաև Հարսուս ձեռ 1722 թ. (Ձեռ. Վասպ.
596), որ փաղաքչականն է Ռուսսոմ, բայց ավելի հավանաբար
Արիստակես անվան:

* ՌՈՒԲԷՆ, ար. < եբբ. רֹּבֵּעַן Rəubēn անվան հուն. Ρουβήν-
առաւորձությունից: Ծագում է եբբ. רֹּבֵּעַ גֵּרָא «տեսնել» և
רֹּבֵּעַ בֵּינָם «որդի» բառերից և նշանակում է «տես որդի» (Ge-
senius 736). հմտ. Ծն. իթ. 32. «Կոչեաց զանուն նորա Ռուբէն.
տառ. Զի ետես Տէր զառաւայանս իմ. արդ սրբեսցէ զիս այր
իմ». — Տաթև. աս. 650 «Ռուբէն թարգմանի տեսող»: Այս անու-
նով հայտնի է Յակոբ նահապետի 12 որդիներից անդրանիկը:
Հիշված է իբրև անձնանվան օրինակ՝ Միւն. քեր. 215: Գործած-
ված է մեր մեջ ԺԱ դարից սկսած և զործածվում է նաև այժմ
նույն ձևով. գգվականն է Ռուբիկ. սրանից է Ռուբինեան ազգա-
նունը, որ և մեր թագավորական հարսուսթյուններից չորրորդի
անունն է:

— 1. Ռուբէն Սասնիցի, տիրել է Կիլիկիոյ և Փոփուզիոյ զա-
նազան կողմերին և հատկապես Կոստանոսի բերդին (1045—50 թ):
— Միսուան 44ա և 550 բ: Անստույգ անձ. հավանաբար նույն է
հաջորդի հետ:

— 2. Ռուբէն Ա. հիմնադիր Ռուբինեան հարսուսթյան. Գա-
զիկ Բ թագավորի ազգականներից էր. իր մի քանի հավատա-
բիմ ընկերներով զնաց Տօրոսի բարձունքները և հաստատվելով
Գոսսոնոզլ գյուղում, վանեց շրջակայքի հույներին և հիմնեց
Ռուբինեանց պետութիւնը («1080—1095 թ»): — Ուռն. 321.
Միթ. աս. իա. Վահր. ոս. 192. Սմբ. պտմ. 91, 136. Սամ. անեց.
116, 135. Միւ. այրիվ. 19 (կոչում է «սասնիցի»): Գամ. ուրբ.
214. Գամ. լմբ. 238. Դարգել 9. Մին. համգ. 36. Նկպտք. 100.—
Ռուբրեմ՝ Գամ. կիւ. 204.— Ռոբրեմ՝ Հեթ. ժմեկ.— սեռ. Ռուբինի,
Ռուբեմի՝ Սամ. անեց. 121, 128, 136. շար. 142. Գր. եր. 400.
Գամ. յյտ. ներս. 45. Վահր. ոս. 194. Սմբ. պտմ. 87. Կիր. 62.
Վրդ. կե. Մին. համգ. 37. Նկպտք. 101.— Ռուբնայ՝ Ուռն. 257,
269, 271, 298, 306, 316, 318, 337—8, 342. Գր. եր. 369, 428.
Միթ. աս. իե. (=իդ). Կիր. ա. Վրդ. հը. Սմբ. պտմ. 92.— Ռու-
բիթայ՝ Ուռն. 259, 325. Վրդ. կե.— Ռոբեմի՝ Միթ. աս. իա.—
Ռուբրեմի՝ Գամ. կիւ. 204.— Ռուբինեանց, —եանց՝ Հմբ. յայտ.

յիչ. Մաղաք. ար. 52. Անանուն ժմ. 19. Միւ. այրիվ. 74. Սամ.
անեց. 135. Գամ. ուրբ. 212. Գամ. լմբ. 238, 241. Մին համգ.
36.— Ռուբնեանց՝ Վահր. ոս. 185. Սմբ. պտմ. 101, 113. Նկպտք.
101.— Ռոբնեանց՝ Յիչ. (տես. Ց. Մուրատ, Յայտ. յովն. էլ
Ֆիզ). — Ռոբնեանց՝ Երզն. պտմ. 84.— Ռուբինեանց՝ Գամ. կիւ.
204, 208.— Ռուբրեանց՝ Գարգ. 695.— Չամչ. Գ. 367 Զարբ.
Հին դպ. 90, 91. Միսուան 43, 148, 239 (Արձ. Թորոս Ա-ի),
Հայապ. 343:

— 3. Ռուբէն, հարճորդի Լևոն Ա իշխանի և եղբայր Թորոս
Բ-ի. նրանց հետ գերի տարվեց Գոլիս, ուր և բանտարկվեց.
սպանվեց բանտում 1141 թ.— Վահր. ոս. 197, 199. Սամ. անեց.
128—9, 135. Գամ. ուրբ. 215. Մին. համգ. 39. Հայապ. 345.—
Ռուբրեմ՝ Գամ. կիւ. 204—5.— գրծ. Ռուբինալ՝ Գամ. ուրբ. 215.
Նկպտք. 103.— Ռուբնիլ՝ Սամ. անեց. 130. Մին. համգ. 39:

— 4. Ռուբէն որդի Թորոս Բ-ի. հայրը մեռնելով «1168 թ»,
Ռուբէնի անչափահասության պատճառով՝ նրան խնամակալ նը-
շանակվեց Թովմաս պայլը. Մլեհի ձեռքից փախավ Անտիոք,
այստեղից էլ Շնորհալու մօտ՝ Լոռվիայ, ուր և մեռավ քիչ հե-
տ «1170 թ».— Սմբ. պտմ. 100, 136. Մին. համգ. 40.— Կոչ-
վում է նաև Լևոն, որ տես Ք 10:

— 5. Ռուբէն, հարճորդի Մլեհի Ռուբինեանց. հար ժանվա-
նից առաջ արդեն մեռած էր «1175 թ».— Ալիշան՝ Շնորհ. 327,
Ազգապ. 1452:

— 6. Ռուբէն Բ. որդի Ստեփանէի՝ եղբոր Թորոս Բ-ի, հա-
ջորդեց իր եղբոր՝ Մլեհի «1175 թ». զնաց Երուսաղէմ և ամուս-
նացավ Բարաքի տեր Եւրոպացի Հիմֆրիս իշխանի Զաբել անուն
(տես Ք 1) աղջկա հետ «1181 թ»: Վերադարձին գրավեց Տար-
սոնը հույների ձեռքից և այս պատճառով թշնամացավ Լամբ-
րոնի իշխան Հեթումի հետ և նրա բերդը պաշարեց «1183 թ»: Նեթումը
անճարացած՝ խնդրեց Անտիոքի Բահամոնդ իշխանի օգ-
նութիւնը. նա էլ խարդախությամբ Ռուբէնին Անտիոք հրա-
վիրելով՝ բանտարկեց և ուզում էր Կիլիկիան գրավել: Ռուբէնի
եղբայրը՝ Լևոն, հայ զորքի զլուխն անցած՝ քաջությամբ պաշտ-
պանեց երկիրը նրա դեմ և նեղը լծելով Հեթումին՝ ստիպեց
հաշտութիւն խնդրել և Ռուբէնին արձակել տալ «1185 թ»,
Ռուբէնը դարձավ իր գահը և քաղցրությամբ կառավարելով
երկիրը, աշխարհային գործերից ձանձրացած՝ իշխանութիւնը
հանձնեց իր եղբոր՝ Լևոն Բ-ին և ինքը վանք քաշվեց, ուր և

հիշված եմ գտնում ժԴ—ժԵ դարերում, հասկապես 1357 թվից մինչև 1409 թ. երբ Ռուսների հաշվը տարածված էր Արևելք և Արևմուտք. կա և սրա արական ձևը՝ Ընուզրեկ 1478 թվից: Գըըված են Ընուզ ձևով. գ վերջածայնը գարժանալի չէ. այդպես ենք գտնում նաև Ասոզիկի մոտ (տպ. 1885), էջ 163—4, 276—7, որոնք Ռուսաց մասին ամենահին հիշատակություններն են մեր մեջ:

— 1. Ընուզ խաթուն, կին Ասիլ (№ 1) Անեցու, որ հիշված է 1357 թ. (ավելին տես անդ).— Այրարատ 112, Խաղաղկեանք էջ 15:

— 2. Ռուզխաթուն, կին Շահնշահ Գ-ի, որ թուան թուան էր Ջաքարե Բ ամիրսպասալարի (ժԴ դար).— Հայագ. 447:

— 3. Ընուզ, կին Սիմեոնի և մայր Գրիգոր կրոնավորի, որ ստացավ Տաթևացու Գարոզպիրքը, 1419 թ.—Տաշեան, Յուզ. էջ 978:

— 4. Ընուզ, կինն է Գրիգորի՝ եղբոր Ներսես քահանայի, որ Ուրանց գյուղում թուժայ կրոնավորին գրել ավեց մի Աւետարան 1433 թ.—Ձեռ. Վասպ. 364, 366:

— 5. Ռուս խաթուն, կին Յուսէփի, որդիքն են Կարապետ, Քեչի խաթուն, Բէկի, Թերևս և Ղոջ. այս բոլորը ազգական են ամենուան բրուս Ստեփաննոսի, որ վանում մի Աւետարան գրել ավեց 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. 370:

— 6. Ռուզ աիկին, գուսար Սուքիասի և կին Լազարի. Խիզանում, Յովանէս գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, 1409 թ. որ ապա ի հիշատակ նվիրվեց Իւրեանց գյուղի Ս. Նշան եկեղեցուն.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 576—7:

ՌՈՒՋԱՆ, իգ. (ըստ Justi 268 բ կրճատված է Ռուզուլան կամ Ռուզուլամ անունից: Եւ այս ճիշտ է. որովհետև Հասան-Ջալալ-Դոլայի գուսար Ռուզուլանը, որ այսպես է կոչվում ըստ Կիր. կա, ըստ Ջամջ. Գ. 210 և 260 կոչված է Ռուզան):

ՌՈՒՋԲԷԳ տես ՌՈՒՋ:

— 1. Ընուզրեկ պղնձագործ, գրել ավեց Մանուէլ քահանային մի օրինակ Գանձարան՝ Կուքի գյուղում. բայց մահը վրա հասնելով, իր կինը՝ Ասուզան, նույն Գանձարանը նվիրեց Ազուլեաց եկեղեցիներին, 1478 թ.—Ձեռ. Դադեան, Ա. 39 բ, Սմբատեանց՝ Երնջակ 142, 195:

— 2. Ընուզրեկ, հիշված է նաև անթվ. մի հիշատակարանում, Ասոսա 186:

ՌՈՒՋՈՒԲԱՆ, իգ. (Justi 268 ա ուղիղ ձևը համարում է Ռուսուլան, ինչպես ունին Վրացիք և Չերքեզները, և ինչպես ունինք նաև գրված հայերենում): Գործածված է ժ—ժԴ դարերում: Սրա կրճատ ձևն է Ռուզան:

— 1. Ռուսուլան, կին Միթվասանի՝ որդւոյ Աբաս թագավորի, միասին շատ հոգեր են նվիրել Հաղբասի վանքին, 996 թ.—Երզնկեանց. Հնախ. տեղագր. 23, Մովսէսեան, Լոռիի թգ. 48 (գրում է Տիքվասան):

— 2. Ռուզուլան, կին Դաւիթ Բ (+ 1146 թ) թագավորի Կիւրիկեանց. եղավ կրոնավորուհի և վանք մտավ. — Վրգ. խը:

— 3. Ռուսուլան (Ռուզուլան, Ռուսուլան), դուսար Կիւրիկէ Գ թագավորի, քույր Աբաս Բ-ի և Մարիամի. Վերջինս (տես № 28) իր քրոջ հետ շինել է Այգեհատ գյուղի եկեղեցին և իրայնոց հիշատակին թողել է մի արձանագրություն 1185 թվից (Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 64, Տեղեկ. Արմֆանի 1940, № 4, էջ 167): Ռուսուլանը ամուսնացավ Իւանէ Օրբելիանի հետ, որին Վրաց Գէորգ թագավորը կառավարչ էր նշանակել Անիի՝ 1174 թ: Հիշված է 1172—3 թվերին իբրև շինող եկեղեցիների Անիում, Դուինում, Չորագետում, ինչպես նաև Վրաստանում: Անթվական գերեզմանը քնում է իր քրոջ Բաւրիկէի կողքին, Հաղբասում (վրան գրված միայն Ռուսուլան):—Մովսէսեան, Լոռիի թգ. 66—69, Շիրակ 100բ, Ազգագր. հանդ. Գ. 285 (գրված Ըրուսուլանայ), է, 420, Ջարբ. թրգմ. 340, Հայագր. 382, Ձեռ. Վենետ. Բ. 1267. մի ուրիշ անթվ. արձանագրության մեջ էլ գրված է գրծ. Ռուսուլանայի (Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. էջ 26):

— 4. Ռուսուլան (կամ Ռուսուլան), դուսար Դաւիթ Բ-ի, քույր Կիւրիկէ Գ-ի և հորաքույր Աբաս Բ թագավորի Կիւրիկեան. մեռած էր 1185 թ. թաղվել է Գորայրում:— Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 21 (Ռուսուլանայ), Մովսէսեան, Լոռիի թգ. 65, Ազգագր. հանդ. է, 420. (սա է որ հիշված է Սանահնի անթվական մի արձանագրության մեջ Ռուսուլանայ ձևով. Ազգագր. հանդ. Գ. 285):

— 5. Ռուզուլան, մայր Խուլուխաթունի (№ 1), որ շինել է Հոռոմոսի երեք եկեղեցիները և մեծ տապանատունը, և վանքին նվիրել Շաւթա գյուղը (ժԳ դարի սկիզբը).— Արձ. Շիրակ 21:— Հավանաբար սրանն է այն անթվ. դամբանը, որ տես Շիրակ 21:

— 6. Ռուզուֆան, կին Հասանի (№ 36), սրանց որդին (անունն անհայտ) շինել է Կեչաուուի Ս. Յարուֆուհն եկեղեցին, 1220 թ.— Արձ. Այրարատ 263:

— 7. Ընուսուղան, որի թագավորության և Իւանէի աթարէկութեան ժամանակ շինվել են Կարսի միջնաբերդի պարիսպները՝ 1234 և 1236 թվերին (3 Արձ. Այրարատ 84—85):— Կարծեմ Վրաց թագուհի է:

— 8. Ռուսուղան, կին Սասնոյի, միասին մի այգի են գնել և նվիրել Հազրատի վանքին 1242 թ.— Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 24:

— 9. Ռուսուղան, կին Ենորհաուր Տփու(խ)եցու, միասին Հազրատին նվիրել են 100 գահեկան՝ ժամատան շինութեան համար 1253 թ.— Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 29:

— 10. Ռուզուֆան, գուսուր Խաչենի իշխան Հասան-Ջալալ-Պոլադի. ամուսնացել էր թաթարների գլխավոր առաջնորդ Չար-ժաղուի որդի՝ Բորա նուսինի հետ: Երբ Արղուն խանը ձերբակալեց Հասանին, Ռուզուֆանը շտապեց Հուլաղու խանի կնոջ՝ Տաղուս խաթունի մոտ՝ բարեխոսելու իր հոր ազատման համար: Յրգուհը լսելով այդ, շտապեց նահատակել Հասանին, 1261 թ.:— Յրգուհը լսելով այդ, շտապեց նահատակել Հասանին, 1261 թ.:— Յիր. կա>նոր. վկ. 101.— Չամչ. Գ. 210, 260 կոչում է Ռուզան:

— 11. Ռուզուֆան, որի հոգուն կալվածներ են նվիրել Մարտիրոսը և Սևադան Խաչենի Ա. Գէորգ եկեղեցուն, 1265 թ.— Արցախ 169:

— 12. Ռուզուֆան, գուսուր մեծ իշխան Սիկունմի, կին Հասանի, նվիրատու Մեծարանց վանից՝ 1265 թ.— Արձ. Բանասէր 1201, 140.— Հմմտ. № 16:

— 13. Ռուզուֆան, կին Սմբատ իշխանաց իշխանի Օրբելուհան, որ իշխել է 1255—1273 թ.— Կիչված է անթվ. մի արձանագրության մեջ՝ Սիսական 171:

— 14. Ռուզուֆան, գուսուր Մխիթարի (№ 82)՝ որդւոյ Գեղկայ, որ Գուշ իշխանի հրամանով շինել է Մարտիրոս գյուղը 1288 թ.— Սիսական 176, Խազրակեանք 127:

— 15. Ընուզուֆան, կին Գապաթի՝ որդւոյ Գուշ իշխանի. իր ամուսնու հետ միասին մի ժամատուն են փորել ավել Գեղարգայ վանքում, 1288 թ.— Արձ. Այրարատ 342, Խազրակեանք, էջ 143:

— 16. Ռուզուֆան, կին Հասանի, որ որդին էր Վաղթանկի և թու Սմբատ թագավորացնի. այր ու կին մի Աւետարան և

մի Տօնական են նվիրել Գեղարգայ վանքին.— Անթվ. Արձ. Այրարատ 340, Հմմտ № 12:

— 17. Ռուսուղան, քույր Յովսէփ արքեպիսկոպոսի Արղուսթան (ԺԼ դար).— Շահազիզ, Գառմ. պատկ. 78:

* ՌՌԻՀԻՋԱՆ, ար. <արար. 7> րնի Էնգի, ոգի, եսանդ, կյանք + պրս. Ե յձն Էնգի, մարմին> բառերից, իբրև Էնգու եռանդը կամ կյանքը: Հիշված է ԺԶ—ԺԸ դարերում՝ զանազան ձևերով. այսպես՝ Ռոհիջան 1628 թ. (Առաք. պատմ. 184, 186), Ռոհիջան կամ Ռոհիկ 1616 թ. (Ձեռ. Վենետ. Բ. 1056—7), Ընոհիջան 1609 և 1751 թ. (Ձեռ. Վասպ. 835 և 878), Ընաւիիջան 1608 թ. (անդ 831), Ընաւիիջան 1569 թ. (անդ 134), զրմախիիջան 1602 թ. (անդ 442): Նույնը դարձած է նաև Ընուիիցան (սարկավագ ոճի 1617 թ. Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1924, 118, որ նույն եմհամարում վերի Ռոհիկ կամ Ռոհիջանի հետ, նույնպես սարկավագ 1616 թ. Ամթեցի):

Ռուսթեգ տես Ռուսթեգ, ուր ավելացրու՝ Ռուսթեգ, ար. Կիչված 1621 թ.— Manus. bibl. nat. էջ 42:

Ռուսթահ տես Ռուսթահ:
* ՌՌԻՄԻՆԻԱՋ, իգ. ձևն անորոշ. Կիչված է մի անգամ ԺԷ դարում, Կնիք հաւ. յիշ. էջ 372 Ռու(մի?)Նիսից ձևով: Գանի որ միայն միջին երկատուն է անհայտ, կարելի է կարգաւ Ռուսթեհազ, որ է պրս. 𐭠𐭣𐭥𐭥𐭥 ru-be-niāz Էրեսն աղոթքի:

* ՌՌԻԳԵՆՏ, ար. <Ֆրանս. Robert անունից. (այժմ նոր փոխառութեամբ ասվում է Ռոբերտ):

— Ռուսլեքս, պարոն և տեր Թիլ ամրոցի. ներկա եղավ Լեոն Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ».— Սմբ. պատմ. 112 (Սիսուան 205 բ և 471 Ընուսլեքս ձևով):

ՌՌԻՍԻՆՈՍ, ար. (օտար է հնչում. բայց ծագումն ինչ անհայտ է):

— 1. Ռուսինո Մոկացի, անտես Փասայ վանքի. իր ճշգնական սուրբ վարքի համար անցել է Յայսմաուրքի մեջ. թվականն անհայտ է.— Ընուսինոս, սեռ. Ընուսինոսի՝ Յայսմ. տղր. 6:

— Նույնը իբր իգ. Ընուսինո ձևով 1682 թ. (Ձեռ. Վասպ. 956) և կրճատ՝ Ընուսին իգ. 1608 թ. (անդ 827):

[ՌՌԻՓԻՆ, ար. մի անգամ հիշատակված է սեռ. Ընուսիֆեայ քահանայի ձևով, Յովհաննավանքի ԺԳ դարու մի արձանագրության մեջ, որ ավանդում է Ջջր. պատմ. Գ. 26>Շահաթ.

Բ. 109, Այրարատ 171.—Կարո Ղաֆազարյանի նորատիպ «Հովհաննավանք» գրքում, էջ 65, 85 և 86 շատ հատակ ձևով կարգում ենք Ռոբբեա (որ է Ռուբէն). այսպեսով այս կեղծ անունը շնչվում է:]

* Ռոֆի, իգ. <լա. Rufa անունից, որ ծագում է rufa բառից:

— Ռոֆի Թագուհի Հայոց. Լուկիանոս կայսեր մերձավորներից էր. ամուսնացավ Տիգրան Գ Թագավորի հետ (162 թ. ըստ Չամչ.) և նրանից առաջացավ Ռոֆսեան ցեղը:—Մոր. Բ. կգ. Ուխտ. Ա. խե.—սեա. Ռոֆեայ՝ նույն սեղերը:—Մին. համդ. 21 գրում է Առաֆի:

Ռուտակեա տես Արիստակես:

— 1. Ըստտակ, միաբան է նշանակվել Աստուածընկալ վանքին, որ նոր էր նորոգվել 1207 թ.—Արձ. Այրարատ 255, Բանաս. 1903, 31:

— 2. Ռուտակեա ոմն, որ իր և ից կնոջ անունով կանգնեցրել է մի խաչքար, Հերհեր գյուղում 1290 թ.—Սրիսական 111:

— 3. Ըրս[տակես] կաթուղիկոս Աղուանից, որի անունով կա մի խաչքար Շաքի գավառի Ծաղուբլու գյուղի մի գերեզմանի վրա: Թվականը գրված է խիստ փակագիր, որ սակայն կարելի է կարդալ ՌԺ=1561 թ. Բանի որ Աղուանից կաթուղիկոսներից Սարգիս Ղալաղեցին մեռել է 1555 թ.: իսկ Արիստակես Բուլատակեցին գահակալել է 1588 թվին, ուստի նրանց միջև կարելի է դնել այս Արիստակեսին 1555—1587 թ.—Բարխուտ. Աղուանից երկ. 223:

ՌՕՍՏԵՒԱՆ ար. հիշված է մի անգամ 1551 թ. (Матер. Арх. Кавк. III. էջ 93, 94), ուր գրված է Ռաուտան ձևով:

Ս

* ՍԱԲԱԼԳԻԻԼ, իգ. < արաբ. ساباھ sabāh «առավոտ» և պրո. Կ gul (Թրքական արտասանությամբ gūl) բառերից բարդված, որով նշանակությունը լինում է «առավոտյան վարդ» (որ լինում է ավելի ցողաթուրմ և Թարմ): Հին մատենադրության մեջ ավանդված չէ այս անունը. գործածական է այժմ Ղարաբաղի հեռամեաց գյուղերում, միայն իբրև իգական անուն: Սակայն ժրեի Թե Ժամանակին գործածական է եղել նաև իբրև արական

անուն, որովհետև սրանից ունինք կազմված Սաբաղիլեան (արևմտահայ տառադարձությամբ գրված Սապաղիլիեան) ազանունը:

Σαβαρις, կրոսեր որդի հայոց Թագավորի և եղբայր Տիգրան աղքատորդու. Պարսից Կիւրոս իշխանը գերեց նրանց, Հայաստան արշավելու ժամանակ, բայտ Գահնոփոնի Կիւրոպեղիայի. համարում են Շաւարշ անվան հետ նույն. Յնացյալը տես այս անվան տակ, վերը՝ էջ 155:

ՍԱԲԵՐ. սեռն ու ծագումը անհայտ մի անուն է, որ մի անգամ միայն հիշատակված է Տաշեան, Յուգ. էջ 821բ ընտանեկան մի հիշատակարանում, ուր արձանագրված են 1746 թվականից սկսած մինչև 1835 թվականը տեղի ունեցած ծնունդներ ու մահեր: Սաբեր անունը հիշատակված է հետևյալ ձևով. «Թիւ. ՌՄԼԳ. (=1784) փետրվարին Բ. Սաբերն ծնաւ»: Մյուս հիշատակված անուններն են՝ Ալմաս, Կատար, Մարան, Օսքան, Նաղլուն, Տէփան (=Ստեփան), Յակորն, Յալմասն ևն: Կարող է լինել վրիպակ (գրված կամ սուղված)՝ փոխանակ լինելու Սաբեթ (որ է Նիդաքեթ իգական անվան համառոտյալ ձևը, որ այժմ էլ շատ գործածական է Սողոմոնի մեջ. տես վերը՝ հտ. Բ. էջ 115): Բայց կարող է լինել նաև Յուսաբեր կամ Լուսաբեր անվան համառոտությունը: Առաջինը՝ Յուսաբեր, բնավ հիշատակված չէ մեր ունեցած աղբյուրների մեջ (տես վերը՝ հտ. Գ. էջ 731), իսկ երկրորդը՝ Լուսաբեր, իբրև իգական անուն ոչ միայն գործածական է այժմ, այլ և հիշատակված է հնրի մոտ (տես վերը՝ հտ. Բ, էջ 438, երկու անուն, առաջինը հիշատակված 1336 թ. և երկրորդը անթվական (բայց 1275 թվից ավելի ուշ), երկուսն էլ արական):

ՍԱԲԻ, ար. ծագումն անհայտ (որովհետև չեմ կարծում, որ արաբ. سابي «սաբի» ամանուկ, անչափահաս, երեխա ըստից փոխառյալ լինի): Մի անգամ ավանդված է ԺԱ դարում, բայց հայտնի չէ Թե անձը պարսիկ է թէ հայ:

— Սաբի իշխան, որ սղանյալ Ալիբատի ընտանիքը վերջերից բերավ Անի և հասնեց Յովհաննէս-Սմբատ Թագավորին (դահակալել է «1020—1042» թվերին).— Սմբ. պտմ. 29:

* ՍԱԲՐԻԽԱՆ, իգ. < արաբ. سابر sabri անունից + պրո. ան xān. որ Թեև արական է, բայց կարող է նաև իգական անունների հետ գործածվել: Արաբ. sabri անունը սովորական գործածություն ունի այժմ տաճիկների մոտ, բայց միայն արա-

կան է: Սակայն անունների մեջ սեռի փոփոխությունը անսովոր չէ մեր մեջ, Այս անունը հիշատակված է մի անգամ 1671 թ. (արևմտյան տառադարձությունը գրված Սապրիխան)՝ Ձեռ. Քուր. 2բ = ՀԱ 1935, էջ 310:

ՍԱԳ, ար. ծագման համար կարելի է համեմատել պրս. Σάχος առջնորդ Պարսից բանակի ընդդեմ Բելիսարի (530 թ), Sag բանաստեղծ Թալրիզեցի և Sa] որդի Ջրուանի (առասպելական անձ). այս բոլորը Justi 271բ կցում է պրս: 𐭪 sag շոուն՝ բառին: Թեև Ջրագաղտականների մոտ շունը աքորի և կովի նման շատ հարգի և սուրբ կենդանիներից էր, բայց զժվար է ընդունել: Justi 279բ սրանցից տարբեր է դնում Σάχος մատովակ Ամզանակ թագավորի Մարաց, Σάχος ներքինի Բարելացոց Գարմուս թագավորի. այս անուններն էլ հանում է Սակ (= Սկիթացի) ազգի անունից: Մեր մեջ մի անգամ միայն հիշատակված է՝

— Սագ, իշխան Բարմայ, որ Մեծն Ներսէս կաթողիկոսի շքախմբի անդամներից մեկն էր և ուղեկից եղավ նրան, երբ նա գնում էր Պետաբիա ձեռնադրություն ստանալու. համար Է353 թ. — Մեսր. եր. 25 (այլ ձ. Սկգ):

* ՍԱԳԱԹ, ար. և իգ. < արար. 𐭪𐭫 sa'ādat «երջանկություն» բառից, ինչպես որ զանազան լեզուներով կան Երջանիկ, Beatrix, Macarius, Բարխուդար, Խուրյու, Felix, Fortunatus հոմանիշ անունները (արահան կամ իգական): Հիշատակված է ԺԵ—ԺԸ դարերում:

— 1. Սագաթ, մայր Յակորշահի՝ քեռան Յովհաննէս արեղայի, որ Աղբակի Ասիսթան գյուղում ստացավ մի Աւետարան 1458 թ. — Ձեռ. Թաւր. 69ա:

— 2. Սագատ, քույր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրականում օրինակեց Եփրատի մոտ քերթուածոց, 1469 թ. — Ձեռ. Վենետ. Բ. էջ 1113:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Սատեր (Պոլսում), 1655 թ. (Երեմ. չէլ. օրագր. 93) և Մելիք Սատաթ, Միսիանցի 1749 թ. (Չամչ. Գ. 843):

* ՍԱԳԱԹԻԱԹ, ար. < արար. 𐭪𐭫 sa'ādat «երջանկություն» + պրս. 𐭪 yār «սիրելի» բառերից (իբր թե սիրեցյալի երջանկությունը): Հիշատակված է ԺԵ—ԺԶ դարերում:

— 1. Սատաթիար, որդի Մկրտիչի և եղբայր Մատթէոս քահանայի, որ Եղեղեաց անապատում օրինակել տվեց մի Աւետարան, 1496 թ. — Ձեռ. Նոր-Բայազ. 7բ:

— 2. Սատաթիար, եղեռարսյա զուակ և քաղցրարարառ աղանիս մատերի Սաւաուդի, որ գնեց Սերաստիա 1499 թ. գրված մի Գանձարան և նվիրեց վանքին. — Ձեռ. Սեր. = ՀԱ 1927, էջ 317:

— 3. Հիշված կա նաև 1557 թ. Սագաթար ձեռով (Ձեռ. Վենետ. Ա. 529):

* ՍԱԳԱԹ ԽԱԹՈՒՆ, իգ. < վերի Սագաթ անունից. ավանդված է՝

— Ստաթիաթուն, քույրն է Բաղտատ խաթունի. մայրն է Սուվաւնչ մելիք. սրանց անունով կանգնեցրած է մի խաչքար (որ Խրիմից փոխադրված է Նոր-Նախիջևանի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին), 1451 թ. — Շահաղիգ, Աղզաղբ. Նանդ. է, 49:

* ՍԱԳԱՂԱՅ, ար. < արար. 𐭪𐭫 sadaqa «ողորմություն» բառից. իբր թե այդ զավակը մի երկնային ողորմություն էր այդ ընտանիքին: Հիշատակված է մեր մեջ ԺԵ դարից և գնում է մինչև ԺԷ դարը:

— 4. Սատաղայ՝ ամուսին Շահաթիկին անուն զստեր Ներսէս քահանայի, որ Սերաստիայում գրել տվեց մի Ճաշոց 1438 թ. — Ձեռ. Սեր. = ՀԱ 1926, 243—4:

— 2. Սաղաղայ, ոսկերիչ, երեսփոխան և իրամանատար, առաջավոր Հայոց Ամթայ. մեծապես նպաստեց Ս. Քէղզարոս եկեղեցու շինության, 1447 թ. — Արրտ. 1898, 48 ա, Հայտաղ. էջ 574:

— 3. Սաղաղա, որդի տանուտեր Թաշատուրի, որ Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1453 թ. — Ձեռ. Վասող. 419, 420:

— 4. Սաղաղայ, վաղամեռիկ որդի Ստեփաննոսի՝ եղբորորդու տանուտեր Մանկաւաւազի, որ Մցի գյուղում գնեց մի Աւետարան, 1455 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 582:

— 5. Սատաղա, որդի Յովհաննէոսի և եղբայր Սարգիս կրոնավորի, որ Երուսաղէմում օրինակեց Գանձարանը 1457 թ. — Ձեռ. Հալէպի, Ա. 166 բ:

— 6. Սաղաղայ, փեսա Հայրապետ քահանայի, որ էր միւրան Ս. Վարդան վանքի 1460 թ. — Ձեռ. Վասող. 434:

— 7. Սաղաղայ, որդի տանուտեր Էդիլահի, որ Արծիւում գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 620:

— 8. Սաղաղայ, իգ! զուտար Ստեփաննոսի և քույր Սաղ-

չուկ խաթունի, որ Հայրապետ քահանային գրել տվեց մի Մաշտոց, 1466 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 232, Բ. 338:

— 9. Սաղազայ, որդի Ջանիբէկի և եղբայր Կիրակոս Ջօղկանց երեցի, որ օրինակեց Ճառընտիրը Աղթամարում 1467 թ.—Նօտարք 230:

— 10. Սատազա, հայր Եղիշէ քահանայի, որ գրել տվեց մի Աւետարան Աւագտէր վարդապետին, Սրկղունից Սպիտակաւոր վանքում, 1475 թ.—Պաղարկեանք 232:

— 11. Սաղազա Ծերենց, տանուտեր, որդի Պարոնի, մայրն է Շուքրան, կինն է Պախաթուն, զավակներն են Գորգ, Սուլթան, Թելի փաշա: Մի Աւետարան գրել տվեց Աղթամարում, Խուժայ քահանայ գրչին և նվիրեց Աղթամարի վանքին 1476 թ.—Ձեռ. Վասպ. 480—482:

— 12. Սաղազայ, որդի տանուտեր Ղարիբջանի (Ճ 4), որ Արծկէում գրել տվեց մի Աւետարան 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 501:

— 13. Սաղազայ, որդի Սահակի՝ եղբոր Կիրակոս քահանայի, որ Ամ գյուղում օրինակել տվեց Աւետարանը, 1497 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 16 ր:

— 14. Սատազա, որդի տանուտեր Յովհաննի, որ Երուսաղէմի Բանձառ գյուղում գրել տվեց մի Գանձարան 1498 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1927, 432:

— 15. Սատախ պարոն, տանուտեր, Աթախ քաղաքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1499 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 434:

— 16. Սաղազայ երեց Ոստանցի. տաղասայ. իրենն է Ծննդեան մի մեղեդի (Հրաշալի խորհուրդ այսօր մեզ երևի), որի համար ձեռագիրը տալիս է այս տեղեկութունը. «Մեղեդիս այս է յՕրդայ, որ սա ելեալ է յՈստանայ, երգող սորա տէր Սաղազայ, շնորհաց երէց և քահանայ»: (Հրատարակիչը վերի բառը գրելով յՕրդայ, ենթադրել է տեղանուն. ինձ թվում է թե հղանակի անուն է, իբր թրք. yorğa «արագ զնացք ձիւ»)։—Թվականը անհայտ է:—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1142, 1155. Հայասպ. 574:

— Ավիլի ուշ Սաղազայ անունը հիշատակված է 1507 թ. (Ձեռ. Վասպ. 623), 1508 թ. (անդ 632), 1509 թ. (անդ 637), սեռ. Սատաղին 1593 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 194), Սաղազ 1603 թ. (Ձեռ. Սեան. 7ա), Սատախ 1616 թ. (Տաշկան, Յուց. 800 ր), 1678 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 173):

* ՍԱԴԱՂԱՏԼՈՒ, իգ. <թրք. sadaqatlu «հափատարիմ» բառից, որի ազավագ գրչութունն է՝

— Սաղազադալու, դուստր տանուտեր Յովհաննէսի՝ մերձավորի Յովհաննէս քահանայի, որ Ոստանում գրել տվեց մի Աւետարան 1467 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 258:

ՍԱԴԱՐ, ար. ծագումն անորոշ. մի անգամ հիշատակված է 1742 թ. (Ձեռ. Վասպ. 565):

* ՍԱԴԲԱՇԽ, ար. <արս. sad «հարյուր» + baxš «պարզե» բառերից. իբրև «հարյուրապարզե»: Մի անգամ գտնուի եմ հիշատակված 1631 թ. (Bodleian 139):

* ՍԱԴԻ, ար. <արաբ. saad «երջանկութուն», որից և sa'di անունը: Մի անգամ գտնուի եմ հիշատակված 1539 թ. (Կրպտ. եպս. Դօփեանք 111):

* ՍԱԴԻԽԱՆ, իգ. <արաբ. sa'adi «երջանիկ» + արս. xān բառերից. է տառի նշանն է որ պատկերացնել ուզելով՝ գրել են՝

— Սեաւի խան, հիշված է 1674 թ.—Ձեռ. Դաղկան, Բ. 46 ր (ցանկում Սեաւխան):

* ՍԱԴՈՒՂ, ար. <բր. Ὠἰϛ Ṣādoq անվան հուն. Σαδῶκ տառադարձութունից. ծագում է բր. ṣdq=արաբ. ṣdq «արգարութուն», արդար լինել» արմատից (Gesenius 673—4): Այս անունով հայտնի է Հրէից քահանայապետը՝ Դաւթի և Սողոմոնի ժամանակ (Բ. Թագ. ը. 17 ևն):

— 1. Սաղովկ եպիսկոպոս Միւնեաց, հաջորդ Յովակիմի, անգամ Պարուաի եկեղեցական ժողովի 768 թ.—Օրբ. հա. Կանոն. 166. Տաշկան, Յուց. 653 ր.—գրված Սաղովկ՝ Օրբ. լգ:

— 2. Սաղակ, որդի Միսթարի, երեց Ըղուերծի. իբրև վա հիշվում է Տաթևի 844 թվի կալվածազրուս.—սեռ. Սաղակայ՝ Օրբ. լը:

ՍԱԴՈՒՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. սրանից է անշուշտ Սարուճեան ազգանունը, որ այժմ լսվում է Կովկասում. հմմտ. Սարում անունը ժէ դարից (Ջամբո 173):

— 1. Սաղուն իշխան Արծրունի. Վրաց Գէորդի թագավորի ձեռքով Անիի կառավարիչ նշանակվեց 1161 թ. քաղաքի պարիսպները լանամով ամրացնելու պատճառով կարծվեց թե ապրտամբության միտք ունի և չարախոսության զոհ դառնալով սպանվեց.—Վրգ. հդ.—սեռ. Սաղունի՝ Վրգ. հդ.—Ջամջ. Գ. 79:

— 2. Սաղորմ (սեռ. Սաղորմոյ), մեծ իշխան, որի հրամանով «տեր Գրիգորը» շինել է մի խորանիկ Հախում գյուղի Շխմու-

բատի վանքում (Արցախի Քուստի գավառ), 1181 թ. Արցախ 336:

— 3. Սաղուն Ա. սրբի Ամիր Քուրդի (սր Կայինի և Մանկանաբերդի իշխանն էր), հայր Շէրպարբքի և սյուս Սաղուն Բ իշխանի Մասնոյ (ԺԲ դար).— սեռ. Սաղունի՝ Կիր. Ժա. Ժր. ԺԲ:

— 4. Սաղուն պարոն, սրի հիշատակին Տէր Թումատը կանգնեցրել է մի խաչքար Աշտարակի գերեզմանատանում, 1268 թ.— Շահխաթ. Բ. 89, Այրարատ 187 (ըստ Յովսէփեան՝ Շոգակաթ Ա. 27, Սաղուն Բ իշխանն է):

— 5. Սաթուն իբրև իգ. անուն հիշված է Հաղբատի անթվ. մի արձանագրութեան մեջ, որ պետք է լինի շուրջ 1270—80 թվերին, քանի որ իբրև վանահայր հիշվում է Յովհաննէս Դ Եպիսկոպոսը (Ք 337): Ըստ այս արձանագրութեան Սաթունը կինն է Գրիգորի, որդիներն են Սիանդար (գուցէ Սքանդար), Ահնձար և Իսբալ, որոնք նվերներ են արել վանքին.— Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 47:

— 6. Սաղուն Բ. որդի Շէրպարբքի և թոռ Սաղունի Ա. (որ է նախորդը Ք 3): Թոռնորդին է Ամիր Քրդի, շաղկէն ի բարձր Արծրունեաց. նշանավոր ըմբիշ էր. Հուլազուի առջ ըմբշամարտելով Մանգու խանի մեծ ըմբիշի հետ, հաղթեց նրան և իբրև քաջ ու հակայ մարդ սիրելի դառնալով Հուլազուին, ստացավ մեծամեծ արտոնութիւններ. կոչվեց աթաբէկ և ամիր-սպասալար. Թաթարների կողմից կարգվեց իշխան Սասունի (այս կետը ստուգելի է. Կիր. ԺԲ): Նփրկերտի պաշարման ժամանակ, Պաշ իշխանի հետ միասին ծառայում էր Թաթարաց բանակում (1260 թ): Կինն է Թամար, ազնիկն է Նազովդ, որի ամուսինն է երկայնարագուկ (=միերգրձել) Շահնշահ՝ որդի Ջաքարխայի՝ Սրանց փեսայացավ Սմբատ Օրբելեան՝ Ստեփաննոս Եպիսկոպոս Օրբելեանի հորեղբոր թոռը: Գոչված է իշխան Արարատի և հիշատակված է Խոջաքի, Պաշի և Սմբատի հետ 1270 թ. (Կանոն. 180, 186. Ջազ. 23): Իր որդին է Խուրլու բուլղա, որի որմահկարը գտնվում է Հաղբատի վանքի հարավային պատի վրա (լուսատեպ նրատարակեց Մառ. Христ. Вост. 1912): Նույն Խուրլուբուլղայի նորագլուս մի արձանագրութիւնը 1285 թվից՝ տես Հաֆազարյանի «Աւանի երկիւղ. ծածկագիր Արձ.» Երևան 1945, էջ 20: Այստեղ հայր և որդի կոչված են աթաբէկ և ամիր-սպասալար: Սաղունը Մանկանաբերդի մեծ իշխանն էր, տեր և նվաճագոր Հաղբատի, ըստ Մառի՝ Թերևս և ամիրս Տփիթի:

Այդ միջոցին էր որ առավ Ս. Բարթուղիմէոսի աջը Թաղեաթին իշխանից և դրավ Հաղբատի վանքը (1260 թ): Հիշված է Հաղբատի հինգ արձանագրութեանց մեջ, բոլորն էլ 1273—80 թվից և կոչված է նույնպես աթաբէկ և ամիրսպասալար պարոն Սաթուն իշխան Հաղբատի (Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 78, 79, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 28, 40, 42—44, 103, Ազգապ. հանդ. է, 406): Ըստ Օրբ. Ժմ. 28 մեռել է 1282 թ. իսկ ըստ Սամ. անեց. շար. 163՝ մեռել է Տաշիրում, 1285 թ: Թաղվել է Հաղբատի մեծ սաճարի ժամատան մեջ. իր անթվական ստպանագիրն է «Այս է հանդիստ աթաբէկ Սաղունին» (Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 80, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 22—23, Ազգապ. հանդ. է, 400—401):— Օրբ. կե.— աթաբէկ Սատունեաց՝ Օրբ. կե.— Մաղաք. ար. 28, 34, 35. Մխ. այրիվ. 83.— Ջամշ. Գ. 257. Հայապ. 528. Շոգակաթ, Ա. 26—27, 41, 45:— Սրա հետ նույն է՝

7. Սաղուն Մանկաբերդեցի. իմաստուն, ուժեղ և զեզեցիկ մարդ էր. երբ աթաբէկ Աւազը մեռավ և Վրաց Դաւիթ թաղափորը սիրտնարվելով նրա կնոջ՝ Գոնցայի վրա՝ իրեն թագունի գարձրէյ, Ահալի ժառանգ մնացած միակ աղջկան՝ Խոջաքին, սրա խնամքին յանձնեց: Երբ Թաթարաց Արղուն խանը մտավ Տփղիս Վրացիք իբրև թարգման ընտրեցին Սաղունին, որ շատ հարտար լեզու ուներ և սրին խանը շատ էր սիրում ու պատվում: Խոջաքը ամուսնացած լինելով Սահիր գլխանի խոջա Շամշազինի հետ (1269 թ), սրա շնորհիվ Սաղունը ունեկապետի պաշտոն ստացավ, իսկ Արաղա խանը բոլոր իշխաններից ավելի մեծարելով նրան՝ Վրաստանի գործերի խնամակալ դարձրեց:— Վրաց աղբ. Բ. 58—60:

— 8. Սաղուն, հայրն է Տարսայեճ իշխանի կնոջ՝ Արուս խաթունի, որի գերեզմանը գտնվում է Տաթևի Առաքելոց եկեղեցում 1286 թ.— Սիսական 235:

— 9. Սաթուն, իր Սարգիս և Շահերշ անուն որդիներին հետ միասին մի իող են նվիրել Հերերի Ս. Սիոն եկեղեցուն, 1326 թ.— Սիսական 115:

— 10. Սաղուն, Թագազարմ իշխան Օար երկրի. հիշված է 1411 թ.— Նոտարք 40—Գրպտ. Եպս.՝ Դոփեանք 185:

— 11. Սաղուն (սեռ. Սաղունի), կինն է Թաճխաթուն, ծնողներն են Հոփսոսիմէի, որ Յահաննէս զրջին զբել ավելի մի Աւետարան, Խիզանի Գամաղիէլ վանքում, 1427 թ.— Նոտարք 82:

— 12. Սալուն որդի պարոն Ազրատուի, որ հիշված է 1467

թ. իբր իշխանն Սոչինի, Հասան-Ջալալ-Գոլայի նշանավոր սու-
մից, Սալաուդին սրզին և Հատիր-Մէլիք և սրա սրզին էլ Սար-
գիս կիկ. Աղսանից, սր մեռել է 1554 թ. — Բարխուտ. Գատմ.
Աղսանից, Ա. 142:

— 13. Սաթուլ (հոգով Սաթուլմն), հիշված շուրջ 1550 թ. —
Չևո. Դադեան, Բ. 47ա:

* ՍԱԽՐԱՄԵՆԻՔ, իգ. < արար. > sadr եզլխավոր, պետք —
melek «հրեշտակ» (կամ հոգ. ملائکه melāik) բառերից, սրով
ամբողջը լինում է եզլխու հրեշտակաց, հրեշտակապետ: Մի
անգամ դանում էմ հիշատակված անթվական մի հիշատակարա-
նում, սր սակայն գրված է 1450 թվից ուշ. — Չևո. Թար. 67ր
(տես և Սատրիկ):

ՍԱԶ. սարքովի անուն. Ենթադրյալ սրզի Արամայիս նա-
հապետի Հայկազանց. ավելին տես Այրարատ 554 և Ալիշանի՝
Հյստ. նախ քան 164:

ՍԱԹԵՆԻԿ, իգ. ձևի կողմից նման է Արփենիկ. Վարսենիկ
և Նազենիկ անունների հետ, ուստի և կարելի է ասել թի սրանց
նման կազմված է -եմիկ մասնիկով սաք բառից (ուս. ЯНТАР,
պրս. Գհրքար): Մակայն Dumézil REA 9, 41—53 համեմատում
է Satana առասպելական հերոսուհու հետ, որ հաճախ երևում է
արդի Օսերի և ուրիշ հյուսիսային Գովկասյան ժողովուրդների
(չերքեզ, ավար, չեչեն և մասամբ փիլապ) առասպելների մեջ:
Օսերը շարունակութունն են Ալանաց ազգի և Սարմատացոց ու
Սկիթների: Շատ առասպելներ որ պատմում է Հերոդոտը Սար-
մատացոց և Սկիթների մասին, պահված են մինչև այժմ արդի
Օսերի մեջ, ուստի զարմանալի չէ նաև այս Սաթենիկը: — Սա-
թենիկ անունը վերակենդանացավ անցյալ դարում և ամեն տեղ
էլ տարածվեց. կրճատ ձևերն են Սաթեն, Սաթիկ, Սաթո:

— Սաթենիկ թագուհի Հայոց, զուտոր Ալանաց թագավորի,
կին Արտաշես Բ-ի: Մանոթ է մեր հին պատմության մեջ մեր
վիպասանական երգերի միջոցով, ինչպես են Քեզ ասեմ, Ծւ
ուստի տացէ, Հեծու արի արքայն, Տեզ սուկի տեղայր: — Ուխտ.
Ա. խր. Շնորհ. վիպ. 328. — Սաթենիկ՝ Խոր. Բ. ծ. Գզկնտ. Ա. ք
(հրաբ. Շահն). Արծր. Ա. ք. — Սաթենեղ՝ Գզկնտ. Ա. ք (հրաբ.
Նմինի). — Սաթենիկ տիկին՝ Խոր. Ա. 1 (այլ ձև. Սաթենիկ, Սաթե-
նիկ). — սեռ. Սաթենկամ՝ Խոր. Բ. խթ (2 ձև. Սաթենկամ), ծր.
Վկ. սուկ. 63. — Սաթենկամ՝ Խոր. Բ. ծ. — Սաթենկայ՝ Խոր. Բ. ծր
(3 օր. Սաթենկամ), ծր, Գզկնտ. Ա. ք. Արծր. Ա. ք. Վկ. սուկ. 33.

Վկ. սուկ. 61, 63. Յայսմ. սեպտ. 19 (տպ. Սալիմկայ). — Սաթենկայ
Ուխտ. Ա. խր. 84. կթգ. է. Յայսմ. օգոստ. 27. Վկ. սուկ. 33:

* ՍԱԹԸԼՄԻՇ, ար. < Թրք. > ساتلماش satəlməš «ծախված» բառից.
Թաթարական անուն էր. հմտ. Սաթլմիշ խաթուն՝ Թաթար իշ-
խանուհի (Bouvat, L'empire mongol 1927, էջ 40): Մեր մեջ
գործածված է ԺԾ—ԺԷ դարերում:

— 1. Սաթլմիշ, հիշված ԺԾ դարու սկզբից. — Նշխ. մատ.
62 (սխալ տպ. Շաթիլ միջին). ավելին տես Աստուածատուր
№ 121:

— 2. Սաթլմիշ, մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրա-
կանում օրինակեց Ժողովածու քերթուածոց, 1469 թ. — Չևո.
Վենետ. Բ. 1114:

— 3. Սաթլմիշ անունով մի պաշտոնյա Անիում, հիշատակ-
ված է անթվ. մի արձանագրության մեջ (Շիրակ 10թ), բայց
հայ թե օտար՝ հայտնի չէ:

— Ավելի ուշ հիշատակված են՝ Սաթլմիշ 1515 թ. (Չևո.
Վենետ. Ա. 390), 1624 թ. (Յովսէփեան՝ Խաղրակեանք 252),
1638 թ. (Չևո. Նոր-Բայազ. 14թ), 1651 թ. (Չևո. Վենետ. Ա. 302),
1667 թ. (Չևո. Նոր-Բայազ. 3թ), անթվ. (Չևո. Վասպ. 394):

ՍԱԹԻ, իգ. ծագումն անհայտ. հիշված է 1591 թ. (Չևո.
Դադեան, Բ. 33թ):

ՍԱԹԻԲԷԿ, ար. ծագումն անհայտ. գիտենք միայն՝
— Սաթիբեկ, թոռն պղնձագործ Ըռուզբեկի, որ Գուքի դու-
զում, Մանուէլ քահանային զրել տվեց մի Գանձարան, 1478 թ.
— Չևո. Դադեան, Ա. 39թ, Մմրատեանց՝ Երնջակ 195:

ՍԱԹԻԿ, ար. ծագումն անհայտ. հայտնի է միայն՝
— Սաթիկ, մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրակա-
նում օրինակեց Ժողովածու քերթուածոց 1469 թ. — Չևո. Վենետ.
Բ. էջ 1114:

ՍԱԹՈՑ (գրված է Սաթաւո, այսինքն Սաթոս, որ համարում
եմ Սաթուն անվան կրճատ ձևը): Մի անգամ ունինք ԺԳ դարից՝

— Սաթո, որդի Համազասպի և թոռ Սմբատի. իր կնոջ՝
Խորիշահի հետ 55 զահեկան են նվիրել Հաղբատին՝ Համազասպ
վանահոր (1243—57 թ) ժամանակ: — Արձ. Երզնկեանց, Հնախ.
տեղագր. 29:

Սաթուն տես Սաղուն:

* ՍԱԼԱՐԷԿ, ար. < Թրք. > ساله sale «գույզ» բառից, սրով Սա-

լարեկ նշանակում է եզրույզակետ: Իբրև անձնանուն հիշատակված եմ գտնում մի անգամ 1667 թ.—Ձեռ. Նոր-Քայազ. 3 ր:

* ՍԱԼԱԹԻՆ, իգ. <արաբ. سالىن salāḥin բառից, որ سالىن sul-ḥān բառի հոգնակին է և նշանակում է «սուլթաններ»։ Իբրև իրական անձնանուն գործածական է այժմ Վարաբազում:

* ՍԱԼԱՆ, իգ. <արաբ. سالىن salāḥ բառից, որ նշ. բարեկամում, բարեպաշտություն, խաղաղություն»։ Իբրև անձնանուն գործածված եմ գտնում 1631 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 288) և 1651 թ. (անդ 735):

* ՍԱԼԱՄ, ար և իգ. <արաբ. سالىم salām բառից, սղոյն» բառից: Գործածված է ժողովի դարերում:

— 1. Սալամ, ան. կանդնեյրի է մի խաչքար՝ իր եզրեր՝ Ամմանդի դերեղմանի վրա 1400 թ. (Միսական 111):

— 2. Սալամ, գուսար Խաչատուրի, որ դրել տվեց մի Աւետարան, 1500 թ.—Ձեռ. Նոր-Քայազ. 29 ր:

— Ավիլի ուշ հիշատակված ունինք Սալամ իգ. 1507 թ. (Ձեռ. Վասպ. 623), 1509 թ. (անդ 637), 1512 թ. (Ձեռ. Վասպ. 85), 1579 թ. (անդ 578), 1588 թ. (անդ 708), 1595 թ. (անդ 742), 1645 թ. (անդ 606), 1638 թ. (Ձեռ. Քաւր. 51 ր): Իսկ իբրև ար. Սլամ 1575 թ. (Rapport Belgique 24), Սալամ 1654 թ. (Ձեռ. Վասպ. 290): Տես և հաջորդը:

* ՍԱԼԱՐԲԷԳ, ար. <նախորդ Սալամ ար. անունից լրեկ բառից»։ Անշուշտ եղել է այսպիսի անուն, որից էլ կազմվել է Սալամբեգեան ազգանունը (Կովկասում), որ գտնում եմ Ազգապ. 4634 և Գոռեան, Հուշեր, էջ 173, ծան. 114:

* ՍԱԼԱՅԻ ՍՕԼԹԱՆ, իգ. առաջացել է Սալա ձևից կամ Սալա անունից (երկուսն էլ տես վերը)։ մի անգամ գտնում եմ գործածված 1609 թ. (Bodleian 109):

* ՍԱԼԱՅՇԱ ար. ? <արաբ. سالى salaf «նախորդ»-ից. «سالى سالىن «սալաֆներ» բառից, իբր թե նախորդ թագավորի անունով: Մի անգամ գտնում եմ անթվական մի հիշատակության մեջ՝ Ձեռ. Վասպ. 766:

* ՍԱԼԲԻ, իգ. <արաբ. سارى sarv> թրք. servi, selvi «նահի» բառից, որ բանաստեղծության մեջ կնոջ գեղեցիկ հասակն է պատկերացնում: Գործածվում է նաև իբր անձնանուն. ինչ. Sarv թագավոր Սմէնի, աներ Գարսից Տերեղուն թագավորի: Մեր մեջ ավանդված է 1680 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշա-

տակության մեջ (Ձեռ. Ազուլ.—Արքա. 1911, էջ 1007): Այժմ էլ գործածական է հետադարձ գյուղերում:

* ՍԱԼԻԲ, ար. <արաբ. سالىب salib «խաչ» բառից, որով այս անունը համազոր է դառնում խաչիկ անվան: Մի անգամ գրտնում եմ ավանդված ժԲ դարում:

— Սալիպ, հայր Յակոբի (№ 24), որ վրեց ամբողջ Հին և Նոր Կտակարանների Մեկնութիւնը՝ 1151—1161 թվերին:— Մի. այբիվ. 79:

ՍԱԼՂՈՒ՛ՇԱՅ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: այս անունով ունինք միայն՝

— Սալգաւրջոյ, որդի Շատիի և եղբայր Եղիշէ քահանայի, որ Ազուանից Մատթէոս կաթողիկոսից գնեց մի Աւետարան՝ 1438 թ. Ձեռ. Դաղեան, Բ. 44 ա:

ՍԱԼՆՃՈՒԿ, իգ. ծագումն անհայտ. հիշված է մի անգամ 1560 թ. (Տաշեան, Յուլ. 314).—Քրք. salənjıq «կախորրան»:

* ՍԱԼՈՍ, իգ. կարծեմ թե Սողակ անվան նոր ձևն է (տես անդ): Մի անգամ գտնում եմ գործածված անթվական մի հիշատակության մեջ՝ Ձեռ. Վասպ. 238:

ՍԱԼՈՒԿ, ար. ծագումն անորոշ. (հմտ. արաբ. سالىك sulūk «հեռանորդ» ար. ahl-i sulūk կամ arbāb-i sulūk «հավատքի կամ կրոնի հետևորդները»): Հիշված է մի անգամ 1647 թվին գրված մի կոնդակում (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 3 ա):

Սալուման տես Սալիման:

ՍԱԼՈՒՐԲԷԿ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի անգամ Երնջակի մի դամբանի վրա 1613 թ. (Սևասկան 336 ր):

ՍԱԼՈՒՔՇԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի անգամ Ձեռ. էջմ. № 940 (ԺՆ գար): Հմտ. Սալուկ:

* ՍԱԼՉՈՒՔ և հասկապես Սալչուխտաթուն իգ. <թրք. سالىق seliçuq==Քրք. سالىق seljuq (Սելջուկ) ազգի անունից: Գործածված է մեր մեջ ժՆ—ԺԷ դարերում:

— 1. Սալչուկ, մեքեմպուր Ստեփաննոս տանուտերի, որ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. 370:

— 2. Սալչուկ, կին Տէր Գրիգորի՝ որդւոյ Խաչատուրի՝ եղբոր տանուտեր Դաւթի, որ Քացու գյուղում օրինակել տվեց մի Աւետարան, 1437 թ.—Ձեռ. Վասպ. 380:

— 3. Սալչուկ, կին Գորգի Մելիքի, որ էր իշխան Աղիովաթի և եղբայր Քովմա Մեծոփեցի պատմագրի. հիշված է 1445 թ.—Նոտաք. 147:

— 4. Սալլուզ, քույրն է Ամենադինի (№ 4), գնել է Ամենադինի (իր եղբոր) այգին և նվիրել Ս. Նշան վանքին, շուրջ 1461 թ. — Քորոս աղբ. Բ. 347 (թվական չունի. բայց թվականը որոշվում է Ամենադին № 2 հիշատակարանից, ըստ որի Սալլուքը հարսն է Յովհաննէսի, որ նրա և իր եղբորորդիների հետ մի այգի գնեց և Ամիրաթինի հողուն նվիրեց Ս. Նշանի վանքին, 1461 թ. — Manus. brit. mus. 31 ա):

— 5. Սալլուզ խաթուն, կին Յակոբ քահանայի. ծնողներն են Յովհաննէս գրչի, որ սարկավագ ժամանակ, Արդնիի Բագուր գյուղում օրինակեց Մաշտոցը 1434 թ. (Քորոս աղբ. Բ. 413): Ապա օձվեց քահանա և օրինակեց մի ճաշոց 1443 թ. (Նօտարք 132), մի Աւետարան՝ Թուրվանդա խաթունի համար 1448 թ. (Ձեռ. Վասս. 404), մի Աւետարան Արծկէում՝ 1459 թ. և մի Յայամաուրք Բաղէշում՝ 1459 թ. (Նօտարք 191, 193, 219) և մի Աւետարան ևս Արծկէում 1463 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 621):

— 6. Սալլուզ խաթուն, զուսար Ստեփաննուսի, գրել տվեց մի մաշտոց՝ Հայրապետ քահանային, 1466 թ. — Քորոս աղբ. Ա. 232, Բ. 337:

— 7. Սալլուզ մահգասի, զուսար Ջանիբէկի և քույր Կիրակոս Ջօշկանց երեցի, որ Աղթամարում օրինակեց ճառընտիրը 1467 թ. — Նօտարք 230:

— 8. Սալլուզ, մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրականում օրինակեց Ժողովածու քերթուածոց, 1469 թ. — Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:

— 9. Սալլուզ, կին Խաչատուրի, որ Մեղքիսեթ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1500 թ. — Ձեռ. Նոր-Բայազ. 29 բ:

— Ավելի ուշ հիշատակված ունինք Սալլուզ 1503 թ. (Ամասիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցու անտիպ մի արձանագրության մեջ, որ հազորդել է ինձ Կարապետ Գազազեան 1912 ապրիլ 12 նամակով), 1575 թ. (Ձեռ. Վասս. 686), Սալլուզ 1583 թ. ? (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1926, 548), Սալլուզ 1615 թ. (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1927, 41), Սալլուզ 1644 թ. (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1926, 334), Սալլուզ 1645 թ. (Ձեռ. Վասս. 206) և անթվ. Շալլուզ ձեռով (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1926, 339):

* ՍԱԼՎԱՐ, իգ. հիշված է 1619 թ. (Ձեռ. Թաւր. 68 բ), 1649 թ. (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1925, 574), Սալուար 1666 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Ա. 10 բ) և Սալվար սուլթան ձեռով, անթվ. (Bodleian 147): Այս բոլորը իգական են: Սալվար կա 1671 թ. (Ձեռ. Վասս.

940), որ թերևս նույնպես իգական է: Սալար կա ար. Թիֆլիս անհայտ (Ձեռ. Վասս. 363), որ քիչ հետո գրված է Սալար: Կա նաև Սարվար իգ. 1632 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 33 ա): Չորրորդ ձեռն է Սալիար (սեռն անհայտ) 1555 թ. (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1926, 335), Սելվիար ար. 1656 թ. (անդ 338), Սալվիար ար? Թիֆլիս անհայտ (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1927, 142): Ո՛րն է սրանցից ստույգ ձեռ: Սալար ծագում է պրս. ساروار sarvār «զորավար» բառից և արական է. Սարվար նույնպես պրս. է և ծագում է ար. sarvar «զլիստ» բառից. նույնպես արական է. օր. Մուհամմէդը կոչված է sarvar: Չորրորդ ձեռ համարում եմ servi yār, որ և թրք. selvi yar «նոճի (այսինքն նոճիանման հասակով) ոտքերի»: Այնուհետև այս բոլոր ձեռերը խառնվել են և սեռերն էլ շփոթվել: Տես նաև Սալվարիստան և Սալվիսագ:

* ՍԱԼՎԱՐԻՆԱՆ, մր. <պրս. ساروار sarvar-i xān «խանների գլխավորը»։ հիշված է 1490 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 23 բ): Զուղայի հին գերեզմանատան շիրիմների մեջ էլ կա 1602 թվից Սալվար խան (Սիւսական 427):

* ՍԱԼՎԻՆԱՆ, իգ. <նույն պրս. ար. sarv> թրք. selvi, sevli «նոճի» բառից: պրս. ساروار xān «խան» բառից, որ թե ար. և թե իգ. գործածութուն ունի: Մի անգամ գտնում եմ 1746 թ. (Միւրմէեան, Պատմ. Հայկեցի ազգ. գերեզմ. 39 բ):

* ՍԱԼՎԻՆԱՉ, իգ. <պրս. ساروار sarvi-nāz բառն է, որ նշ. «նոճի (որ ճոճելով նազում է)»։ 2. նորահաս»։ փխր. գեղուհու վայելուչ հասակի համար է ասվում: Թրքական ձևով դարձել է selvinaz: Այս անունը հիշված է մեր մեջ նախ Սալվիսագ ձեռով 1553 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 578), ապա Սալվիսագ 1629 թ. (Կնիք հաւ. յոջ. IV) և ազավաղ ձևով Սալիսնագ 1694 թ. (Ձեռ. Սեբ. 11 ա): Այժմ էլ երբեմն գործածվում է Սելվիսագ՝ ձեռով:

* ՍԱԼՎԻՓԱՇԱ, իգ. <հիշտ նախորդին նման կազմութուն ունի. միայն պրս. խանի տեղ գրված է թրք. փաշա տիտղոսը: Մի անգամ գտնում եմ՝

— Սալի փաշա, կին Աբրահամ քահանայի և մայր Առաքել կաթուղիկոսի Աղուանից (Ժե դար): — Հայաստ. 126:

ՍԱԼՔՈՒՏ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ գործածված 1653 թվի մի արձանագրության մեջ (Մմբատեանց, Գեղարք. 620):

ՍԱԿԱՅ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մ' անգա? գտնում եմ հիշատակված ժՁ գմբ (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 87):

ՍԱԿԻ, ար. ծագումն անհայտ. հիշատակելի է արար. ܣܘܩܝܪ հատուկ անունը (Կամուս, Ա. 939, որ Թերես տշատ տաք, կիզիչ տաք՝ բառից է): Սրանից է կազմված Ագուսակիք անունը, որ գուտ արարական կազմութուն ունի:

— 1. Սակա, հայր Արտաւաղզի, որից Փիլիպպէ Սիւնիո գնեց Յուրականիսո գյուղը և նվիրեց Տաթևին՝ 943 թ. սեռ. Ստիդի՝ Օրբ. ծ: Թերես նույն է սրա հետ՝

— 2. Սակա, որի որդիքը՝ Թարբ, Արտաւազ (նման նախորդի) և Սուփան՝ Շոտոթ զյուղը նվիրեցին Տաթևի վանքին, 1026 թ. — սեռ. Սակդի՝ Օրբ. ծե:

— 3. Սակո, որդի Հասանի, Կիրիլիկան թաղավորական ցեղից, որի ժառանգներից մեկի՝ Վասուլ պարզնիլի անունով մի խաչքար է կանգնեցրած՝ Թաթրավանքի կամուրջի մոտ 1201 թվից. — Շահխաթ. Բ. 363, Արցախ 1906:

— 4. Սակա, որդի Վախտանգի. հողեր և ջրաղացներ է նվիրել Բերդաձորի Ս. Գրիգոր վանքին, ինչպես հիշատակում է Վաղահաս գյուղում կանգնեցրած բարձր խաչքարում, 1216 թ. — Արշտ. 1906, 81:

* ՍԱՀԱՅ, իգ. <արար. ܣܘܣܗܝܒ, ܣܘܣܗܒܝ, ܣܘܣܗܒܝ Երնկեր, բարեկամ, աշակերտ՝ բառից: Մի անգամ հիշատակված եմ գտնում 1621 թ. (Ալոյոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1866) Սահապ ձևով:

* ՍԱՀԱՅԻՆԱՐ, ար. <արար. saḥābē + արս. ܣܗܝܪ Եսիրելի, բարեկամ՝ բառերից, իբր թե Եսիրելի ընկերը: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված Սահապիեար ձևով 1710 թ. (հրտր. Ազաթ. 1909, յոջ. էջ Կ):

* ՍԱՀԱԿ, ար. <երբ. ܣܚܘܩ Isəḫāq (որ և ܣܚܘ Isəḫāq) անվան հուն. Ἰσαάκ տառագարձությունից, որ սվել է նախ հյ. Իսահակ, ապա անշեշտ ի նախաձայնի կրճատումով՝ Սահակ: Առաջինը անտոմբ, գիտական համարված և ավելի օտար ձև է. երկրորդը՝ դարձած սովորական, հայկական և ժողովրդական, որ այժմ էլ կենդանի է (Հիւրը. 291): Ծագում է երբ. ܣܚܘܩ sxq կամ ܣܚܘܩ sxq Եթիմազի, կատակել՝ արժատից և բուն նշանակում է Եթազր կամ ուրախություն» (Gesenius 312, 782): Հմմտ. Մն. Իա. 3—6 ԵՆ կոչեաց Արբանյակ գտնուն որդւոյ իւրոյ... Իսահակ... Եւ առ Սառա. Ծազր արար զիս Աստուած, զի ո՛ր և լսիցէ ուրախ լինիցի ընդ

Իսա.— Յայտմ. փեար. 29 Երսահակ, որ Թարգմանի ծազր և իւրնդութին».— Պտմ. սահ. 41 Երսահայ՝ որ խնդութիւն կոչի».— Տաթև. հարց. 304 Երսահակ՝ որ է ծազր».— Վ. Կ. հմ. 77 Երսահայ, որոյ անունն խնդութիւն Թարգմանի է:— Գիրք առաք. 459 ա Եթ Թարգմանի Իսահակ՝ ծազր: Այլ լեզուների ընդունած ձևերն են՝ ասոր. ܣܚܘܩ Isḫāq (Հիւրը. 291), լատ. Փրանս. անդլ. Isaac, գերմ. Isaak, ռուս. Исаакий, Исаак, արար. ܣܘܘܐ Isḫāq ևն: Այս անունով հայտնի են Իսահակ նահապետ՝ որդի Արբանյակի, Իսահակ Ա. Կոնստնտս՝ կայսր Հունաց 1057—1059 թ, Իսահակ Բ Անդելոս՝ կայսր Հունաց 1185—1204 ևն: Իբրև անձնանուն հիշված է Սահակ Թր. քեր. 39, Սիւն. քեր. 218, Համամ. քեր. 254, Իսահակ Թր. քեր. 44, սեռ. Սահակայ՝ Խոր. քեր. 170, Սահակեամ՝ Խոր. քեր. 170 ձևերով: Ավանդված է Ն. Ք. Ա զարից (առասպել) մինչև այժմ. արդի ձևերն են Սահակ, Սաֆո (Վն. Սախո, տես օր. Ձեռ. Վասպ. 550): Սրանից են Սահակեան, Իսահակեան, Տեր Սահակեան ազգանունները:

— 1. Սահակ Արծրունի, որդի Ջաջուռի, մամուկացավ Ենանոս Բագրատունու ազնվա հետ (Ն. Ք. Ա զար). — սեռ. Սահակայ՝ Արծր. Ա. գ:

— 2. Սահակ Արծրունի, որդի Վաչէի. օգնեց Սմբատ Բագրատունուն՝ փախցնելու մանուկ Արտաշեսին, որի համար Երուանդը (68—88 թ) կապանօք բանտարկեց նրան Արմաւիրում, ուր և մեռավ: Արծրունին այս սուտ պատմությունը պատմելուց հետո, մոռանում է և ասում որ Արտաշեսի ժամանակ (88—129) պալատում պատիվ գտավ և ստացավ Ազրակ գավառը: — Արծր. Ա. է, ք.— սեռ. Սահակայ՝ անդ:

— 3. Սահակ Տարօնցի, հաջորդ Մովսէսի, առաջնորդ Գողթան, նախ քան Լուսաւորիչը՝ ըստ Ազգապ. 55.— Օրբ. Կ:

— 4. Սահակ կաթուղիկոս տես Ծածակ:

— 5. Սահակ իշխան Արծրունեաց, Ներսէս կաթուղիկոսի ուղեկիցներից մեկն էր, երբ նա գնում էր Կեսարիա օձվելու «353 թ».— Մեսր. եր. 25:

— 6. Սահակ հունահայ արեղա, ճգնում էր Բիզանդիայի մի վանքում. հակառակ կանգնեց Վաղէս կայսեր և չարչարվեց իբրև հակառակորդ Արիոսական վարդապետության: Գուշակեց թե Վաղէսը Գոթական պատերազմում պիտի պարտվի և կրկնով պիտի այրվի: Իր գուշակությունը կատարվեց: Վաղէսի մահից հետո, Մեծն Թէոդոսի (379—395 թ) ժամանակ, Սահակը արձակ-

վեց և մի խուցի մեջ ճգնեց մինչև իր մահը: Հունաց կեղեցու սրբերի շարքն է անցել:—Սահակ՝ Յայտմ. մայ. 29.—Իսահակ՝ անդ.—սեռ. Սահակայ՝ անդ:—Չամչ. Ա. 726, Ազգեր. Լիակ. վրբ. սրբ. ժԲ 336:

— 7. Սահակ կաթուղիկոս Ազուանից, հաջորդեց Մամբէ-
ոսին (Գ դար).—Կղկնտ. Գ. իդ. Կիր. ք. Մխ. այրիվ. 24:

— 8. Սահակ ասպետ Բագրատունի, աներ Վաղարշակ Բ-ի.
նախապես Արշակ Գ-ի մոտ էր, ապա վախճելով՝ Եկամ Խոսրով
Գ-ի մոտ և դարձավ նրա սպարապետը. ընկնեց Վանանդեցի
աժադակների ապստամբությունը, հաղթեց Արշակ Գ-ին նրեկի
ճակատամարտում (ε385 թ):—Սոր. Գ. իդ, իդ.—սեռ. Սահա-
կայ՝ Խոր. Գ. խա, խդ—խզ, ծա. Մխ. անեց. իբ. Արծր. Ա. ժա:

— 9. Սահակ Պարթև (Սուրբն), կաթուղիկոս հայոց ε387—
438 թ. Մեծն Ներսէսի սրբին և Լուսաւորչի Բողոսն ինոն էր.
ծնվեց Կեսարիա ε348 թ. սեպտ. 29, եղծ: Իր կրթությունը ստա-
ցել էր Բիզանդիայում և քաջ հեղինակեց էր: Հայաստան դառ-
նալուց հետո ամուսնացել էր, բայց կինը վախճանվելով՝ եկե-
ղեցական էր դարձել: Ուներ 60 աշակերտ, սրտնց հետ վարում
էր ճգնական կյանք: Խոսրով Գ-ի ժամանակ ընտրվեց կաթուղ-
ղիկոս՝ իրրև հաջորդ Ասպուրակէսի (ε387 թ): Ամբաստանվելով
Պարսից թագավորի առաջ իրրև հունասեր՝ գահընկեց եղավ:
Վրամշապուհի գահակալությունից հետո գնաց Պարսկաստան,
ներկայացավ Վրամ թագավորին և նորից հաստատվեց իր իշ-
խանության մեջ (ε390 թ): Վրամշապուհի աջակցությամբ՝
Մեսրոպ-Մաշտոց վարդապետի հետ միասին ստեղծեցին հայ
գրականությունը (ε404 թ): Սահակը թարգմանեց Ս. Գիրքը և
անշուշտ ուրիշ գործեր էլ: Պարսկասեր կուսակցությունը ղժգոհ
լինելով Արտաշէս Գ թագավորից, ուզեց գահընկեց անել նրան,
չնչել հայոց Արշակունի թագավորությունը և փոխարեն պար-
սիկ մարզպան դնել: Սահակը հակառակեց այս որոշման. ուստի
զրկվեց գահից, ինչպես և Արտաշէս Գ-ը ε428 թ, և արգելվեց
Պարսկաստանում: ε432 թվին՝ վերադարձավ Հայաստան, ապ-
րեց քաջված կյանքով և մեռավ ε436 թ: Թագվել է Աշտիշա-
տում, ուր մինչև այժմ կա իր գերեզմանը (Սրուանձտ. Հնոց և
Նարոց 13):—Կոր. էջ 8. Փարպ. ժ, ժա, ժգ, ժդ, լ. Դաւ. անյ.
99. Խոր. Գ. խթ—ծր, ծգ, ծէ, կ, կա, կգ—կզ. Խոր. մատ. էջ 281.
Փ. կոր. 9, 11—13. Կանոն. 57. Կնիք հաւ. 109. Շիր. քրոն. 37,
50. Գեոր. եպո. սիւն. 40, 41. Վրթ. քերթ. պտկ. 307. Մարտա.

133. Գիրք թղ. ա, գ, ձր, դա, ծէ. Օրհն. 246. Վկ. շուշ. 49, 50-
85. Իմաստ. 68. Յդ. մովս. և դաւթի, էջ 41, 44, 45, 47. Գամ.
սահ. 5, 7—10, 29—31, 33, 34. Յն. կթղ. ժգ. Յն. կթղ. հյր. 273,
Քհնայ. 270. Նզն. եր. 267—8. Արծր. Ա. ժա. Ասոզ. Բ. ա, գ. Գ.
խա. Մեսր. Լր. 14, 19. Կղկնտ. Բ. գ. Գամ. ներս. 28. Մխ. անեց.
գ, իդ. Սամ. անեց. 68—70. Մխ. այրիվ. 20, 61. Շնորհ. վիպ.
916, 955. Կր. տղ. 59, 75. Շնորհ. պտճ. 183, թղ. 315, 322.
Միխ. սս. ժր, իթ (=իբ). Լճր. 193. Լճր. մատ. 25, 26. Գամ.
լճր. 238. Շար. (հիշվում է սկիզբը իբր հեղինակ). Կիր. 14—
19, 64. Վրդ. իդ—իզ. Վրդն. աշխ. 529. Գտճ. բրձր. 30.
Ներբ. յորդ. 32. Օրբ. ժդ, ծզ, հա. Տաթև. հարց. 542, 637,
659. Սճր. դատ. 4, 50, 54, 56, 61. Առաք. լծ. սահմ. 170.
Մեծոփ. յիշ. ա, գ. Օրբ. հկճ. ժ. Նզշ. լատ. 420. Միմ. ապար.
34, 37. Ջքր. սարկ. Գ. 3. Ջուզ. 43.—Իսահակ՝ Կոր. էջ 20. Լծ.
կոշ. 73, 166. Քհնայ. 270. Սամ. անեց. 68. Ունհ. 230. Շար. կը.
Մ. մաշտ. 331 ա. Յայտմ. սեպտ. 9, 17, նոյ. 25, փետր. 5, 19.
Տաթև. ամ. 478, հարց. 658, սկիփ. 578.—սեռ. Սահակայ՝ Կա-
նոնք սահ. 71, 100, 115. Կոր. էջ 9, 13, 16, 18, 20, 21, 25,
26. Փարպ. ժ, ժա, ժգ—ժթ, իէ. Թուզթ՝ էջ 203. Խոր. Գ. խթ,
ծա, ծզ, ծե, ծէ, ժր, կ, կա, կգ, կե—կէ. Կնիք հաւ. 129. Վկ.
շուշ. 10, 11, 27. Կանոն. 15, 29, 38, 39, 45, 51, 56—7, 59, 87,
135, 145. Փ. կոր. 13—17, 27, 31. Յդ. մովս. և դաւթի, էջ 39,
58, 68, 70, 71, 83. Դաւ. անյ. էջ 99. Նզն. եր. 267. Օրհն. 246—
7. Շիր. քրոն. 45. Սեր. լե. Գիրք թղ. բ, գ, ձգ, ծէ. Մայրադ.
133. Մամիկ. ա, գ. Յն. կթղ. ժգ, ժե, ժէ, իե? Յն. Իմաստ. 31.
Մեսր. եր. 123. Անան. խոստ. 5. Ասոզ. Բ. ա, բ, գ. Վկ. գոզթ.
13. Արծր. Ա. ժա. Բ. բ. Գ. ժր. Մադ. թղ. ժա, կա. Ունհ. 229.
Շնորհ. վիպ. 1073. Մխ. դատ. Ա. բ, գ, ճ. Շնորհ. թղ. 254. Միխ.
սս. իթ (=իբ). Լճր. մատ. 218, 534—5. Գտճ. բրձր. 29. Վրբ.
շնորհ. 18. Սամ. անեց. 69—72. Քհնայ. 270. Յն. կթղ. հյր. 273—
4. Մ. մաշտ. 260 բ. Գորդ. 222, 547, 564, 690. ժմ. 946. Յայտմ.
սեպտ. 9, 17, 30, նոյ. 25, յունվ. 7, փետր. 19, 27, մրա. 6, 29,
30, յուլ. 31, օգոստ. 7. Շար. ձթ, ղգ. Մխ. այրիվ. 34, 62. Յիշ.
թաթ. 47. Գամ. տէր յուսկ. 222—4, 229. Գարականն շար.
115, Գամ. սահ. 5, 7, 14, 30, 32, 33, 37, 41. Տես. սահ. 45.
Լճր. ոսկ. 21, 22, 24—26. Կիր. 3, 17—19, 30, իզ. Վրդ. իե—իէ,
լր, իզ, իե, կզ. Այրիվ. 18 բ. Սճր. դատ. 49, 50, 54, 97. Տաթև.
հարց. 544, 658—9. ZAPh 1, 206. Օրբ. գ, ժե, ժզ, իէ, լը. 64.

կր. 9. Մեծոփ. 16. Մեծոփ. յիշ. ա. Մին. համդ. 27. Սիմ. ապար. 34, 36. Զուգ. 43, 44, 117. Առաք. պամ. 322. Զքր. ոսրկ. Գ. 29.—Իստեակոյ՝ Կանոն. 39. Մազ. թղ. ժը. Սամ. անեց. 70. Տարօն. Բ, § 12. Տես. սահ. 67. Ոսկ. դծ. 457. Շար. կը. Մ. մաշտ. 336 ա. Ճշ. 74, 519. Յայսմ. սեպտ. 17, յունվ. 6, փետր. 10. Օրհն. 248. Գամ. տէր յուսկ. 218, 220, 232. Ննպտք. 91. Տաթև. ձմ. լա.—Սահակի՝ Սիմ. ապար. 105.—գրծ. Սահոկալ՝ Կոր. էջ 9. Փարպ. ժ. Լմբ. մատ. 51.—Մի. այրիվ. 37 պատմիչների շարքում հիշում է Սահակ՝ Փաւստոսից և Լուգարից հետո, Կորիւնից առաջ, այսպիսի պատմիչ մեկ հայտնի չէ. արդյոք Սահակ Պարթևի մասին պատմական մի գրվածք է ուզում հիշեցնել, ինչպես որ սրանից անմիջապես հետո գնում է Ներսես (պատմիչների շարքում), որով անշուշտ ուզում է ասել Մեսրոպ երկց պատմիչ Ս. Ներսէսի։—Բացի թարգմանություններից Սահակին են վերագրում Կանոններ, թղթեր, աղոթքներ ու շարահաններ. վերջինները անհարազատ (Զարբ. Հին դպր. 268—274, թրգմ. 254, 664, 759. Աւգեր. Լիակ. վրք. սրբ. Բ. 131. Յուշիկք Ա. 311—352. Վրաց աղբ. Ա. 38, 40, 41, 75, 77, 107, Բ. 96. Ազգապո 355—326).—Իր գրած շարահանների մասին տես Ամատունի, Գարականն շար. 84—86, 88—90, 92—3 (տես և էջ 197 ցանկը)։—Կն Վարք Սահակայ Պարթևի, վրացերեն լեզվով, թարգմանված հայերենից՝ ըստ Մատի։

— 10. Սահակ եպիսկոպոս Տարօնոյ, մասնակցեց Արտաշատի ժողովին «449 թ» պատասխանելու համար Միհրնեսի համակին.—Փարպ. իգ. Նդիշ. 22։

— 11. Սահակ եպիսկոպոս Ռշտունեաց, անդամ Արտաշատի ժողովի «449 թ». քաջ պարսկազեա. մասնակցեց Վարդանանց պատերազմին. ատրուշան կործանելու պատճառով, Արարձիզը մարզպանի ձեռքով ձերբակալվեց, բանտարկվեց Գարուկատանում և նահատակվեց Ապար աշխարհում, Դեոնդեան նահատակների խմբի հետ «454 թ»։—Նդիշ. 22, 101, 104—5, 126, 129, 139. Փարպ. իգ, խբ, խգ, խէ, ծգ, ծէ. Շար. զգ. Արծր. ժա. Յայսմ. յուլ. 31. Շնորհ. վիպ. 1003. Կիր. 20. Վրդ. իէ.—Իստեակ՝ Յայսմ. օգ. 7.—սեռ. Սահակայ՝ Փարպ. խգ, ժա, ծե—ծէ։

— 12. Սահակ Մանգակունի. Յազկերտ Բ-ի բանտարկած նախարարներից մին «452 թ».—Փարպ. իէ. Նդիշ. 150։

— 13. Սահակ Զայնոզ Սիւնեցի, ուրացյալ սարկավազ,

կուսակից և գործիք Վասակի՝ ընդդեմ Վարդանանց.—Նդիշ. 71, Փարպ. լգ։

— 14. Սահակ Ամատունի, նախարար, Գարսկատան էր աքսորված, վերադարձավ Հայաստան (462 թ) և Գիււս կաթուղիկոսի ժամանակ («461—478 թ») ճգնական կյանք վարեց։—Ազգապ. 426։—Սիալ է. պետք է ուղղել Սահակ Մանգակունի չէ 12։

— 15. Սահակ Բագրատունի, ասպետ. Վահան Մամիկոնեանի ապստամբության ժամանակ մարզպան նշանակվեց «481 թ». մասնակցեց Ներսեսապատի և ապա Վրաց պատերազմին, ուր և մեռավ «482 թ»։—Փարպ. կը, հա, հգ, հէ. Վրդ. իթ. Սիմ. ապար. 61, 63.—սեռ. Սահակայ՝ Փարպ. կը, կթ, հա, հդ.—գրծ. Սահակալ՝ Փարպ. հա։

— 16. Սահակ Բագրատունի, մեկնաս և խնդրոց Խորենացու պատմության, իրեն ուղղված մի թուղթ ունինք Խորենացուց՝ դրված Գատմության սկիզբը։ Քննիչները այս Սահակին համարում են նախորդ Սահակ ասպետին։ Արծր. Ա. ժա (Դպրության վերջում) ասում է թի Խորենացու մեկնասը Ռշտունեաց Սահակ եպիսկոպոսն է (Ն դար)։—սեռ. Սահակայ՝ Խոր. Ա. ա. Կիր. 16. Գր. սրկ. լս. 139։—Տես և Սահակ՝ չէ 93։

— 17. Սահակ Արծրունի, որի համար Վահան Մամիկոնեանը դիմեց Գարսից թագավորին և խնդրեց որ նշանակի Արծրունեաց ասնուտեր. իսկ թագավորը մերժեց։ (Այս պատմությունը տալիս է Զամչ. Բ. 210. Փարպեցին հիշում է Արծրունիներին, բայց Սահակի անունը չի տալիս։ Նմանապես Թովմա Արծրունին չի պատմում ոչինչ այս մասին։ Նկատելք սակայն, որ Թովման այս մասին պիտի խոսեր Բ. ք ղլիթի վերջում, ուր անշուշտ պակաս կա։ Թովման ք ղլիթի վերջում խոսում է Վահանի կոթիկների մասին և կիսատ թողնում, առանց մի բառ ասելու Վահանի մարզպանության մասին։ Հաջորդ գ ղլիտով, որի վերնագիրն է «Եթէ որպէս եղև բարձունն չար թագաւորութեանն Գարսից», թռչում է Մորիկին և խոսում Վահրամ Զորինի ազլստամբության մասին։ Հաջորդ Դ ղլուխը նույնպես կրում է «Եթէ որպէս եղև բարձունն չար թագաւորութեանն Գարսից» վերնագիրը, որ առաջինի հետ նույն է։ Պարզ է որ այստեղ ձեռագրի խոնգարում կա, որից գերծ էր Զամչեանի տեսած ձեռագիրը և այս թերին ուներ)։

— 18. Սահակ Կամուրական, երկց որդի Արշաիրի, եզ-

բայր Հրահատի և Ներսէի. պատգամավոր զնաց Վահան Մամիկոնեանի կողմից Նիխորին «484 թ» (Փարպ. դ. Անան. գիտ. 26):—Կոզեան, Կմարկները 103—120 սիւլամամբ կոչում է Վահան, որ տես:—Շինել է Ս. Սարգսի վկայարանը 486—500 թվերին (Կոզեան, անդ 116—7) և վերաշինել Տեկորի եկեղեցին (Քորամանեան, Հայկ. ճրարպտ. 131 բ, Շողակաթ 172 (անթվական Արձ.):—Շիրակ 132, 136:

— 19. Սահակ Թարգմանիչ, աշակերտ Սահակի և Մեսրոպի.—Կիր. 16:

— 20. Սահակ եպիսկոպոս, երբորդ առաջնորդն է Յուրտաւի, և հաջորդել է Գառնիկին, շուրջ 500 թ.—Ուխտ. Բ. խը. Գիրք թղ. ժա:

— 21. Սահակ եպիսկոպոս Պալուենաց, ժամանակակից Բարկէն կաթուղիկոսի («490—516 թ»), ստորագրում է այն թղթին, որ Բարկէն կաթուղիկոսը գրեց Պարսկաստանի ուղղափառ քրիստոնյաներին.—բց. ի Սահակայ՝ Գիրք թղ. Ը:

— 22. Սահակ Կամսարական, տէր Արշարունեաց, ստորագրում է Բարկէն կաթուղիկոսի նույն թղթին.—Գիրք թղ. Ը.—բց. ի Սահակայ՝ Գիրք թղ. թ:—Տես նաև Քորամանեան, Հայկ. ճրարպտ. էջ 171:—Նույն է անշուշտ՝

— 23. Սահակ Բողբերդցի, եղբայր Հրահատի և Ներսէի. զնացին Պոլիս՝ Ներսէս պատրիկի մոտ և Յուստինիանոս կայսեր ծառայութեան մտան՝ 533 թ. (Չամչ. Բ. 241, 247): Հունաց բանակի զորավարներից մեկն էր, Անգեղ բերդի առաջ կռվեցին Պարսից զեմ, բայց չարաչար հաղթվեցին՝ 542 թ. (Այրարատ 518):—Քն սրանք Արշաւիր Կամսարականի որդիներն են, այդ մասին բացասական կարծիք ունի Կոզեան, Կմարկն. 119:

— 24. Սահակ Բ Ուղկեցի, կաթուղիկոս հայոց «534—539 թ». հաջորդեց Մուշէ Այլարբերցուն. գումարեց Կաբնոյ ժողովը՝ ըստ Չամիհ. Հյ. Եկ. պատմ. Ա. 1914, էջ 97, որ չի հիշում Ադգապ. 528:—Նզն. եր. 268. Քհնպ. 271. Յհ. կթղ. ժղ. Յհ. կթղ. հյր. 274. Ասող. Բ. բ. Մխ. անեց. դ. Մխ. այրիվ. 20. Սամ. անեց. 72. Միխ. աս. իթ (=իը). Կիր. 22. Վրդ. լ. Օրբ. հա. Տաթև. հարց. 544.—գրծ. Սահակաւ՝ Կանոն. 97:—Իսակ Ավկեցի Վրաց աղբ. Ա. 78:—Ազգապ. 525—8:

— 25. Սահակ եպիսկոպոս Ռշտունեաց, ժամանակակից Ներսէս Բ («548—557 թ») կաթուղիկոսի, որ սրան, ինչպես և ուրիշ եպիսկոպոսների ժողովի էր կանչել կռվելու համար

Նեստորականների դեմ: Բայց նրանք չէին պատասխանել հրավերին: Ուստի Ներսէսը գրեց իր երկրորդ սպառնական թուղթը.—սեռ. Սահակայ՝ Գիրք թղ. ժգ: (Ըստ Չամիհ. Անահիտ 1931, սեպտ. 124 մեռել է 560 թ):

— 26. Սահակ պարսիկ Ատրպատականցի. քրիստոնյա դարձավ, չարչարվեց Յիզտրուդիտ պարսիկ նահատակի հետ Դուրնում և ապա աղատ արձակվեց (551 թ):—Յայսմ. փետր. 25. Վրք. և վկ. Բ. 128.—երևի նույն է Սահակ՝ նահատակված 554 թ. ըստ Սամ. անեց. 75:

— 27. Սահակ հայ. հավատքի համար նահատակվեց Պարսկաստանում 552 թ.—Չամչ. Բ. 258 (ըստ Սամ. անեց. 75?):

— 28. Սահակ նահապետ Արծրունեաց, ժամանակակից Մօրիկ (582—601) կայսեր.—սեռ. Սահակայ՝ Սեր. լա:

— 29. Սահակ Մամիկոնեան, Հունաց Մօրիկ կայսեր հրամանով՝ 1000 ձիավորով զնաց Քրակիա, կռվելու համար բարբարոսների դեմ.—Սեբ. ժը:

— 30. Սահակ Միւնի, նահապետ տոհմի. ժամանակակից Խոսրով Բ Թագավորի (590—628) Պարսից. իր եղբորորդին՝ Ստեփաննոս Միւնի, պատերազմեց հետը՝ հափշտակելու համար նահապետութեան պատիվը, բայց բռնվեց ու զլխատվեց.—Սեբ. իա.—սեռ. Սահակայ՝ անդ:

— 31. Սահակ ի Վարդանան իշխան, անդամ Դուրնի եկեղեցական ժողովի «554 թ».—Գիրք թղ. ժէ:

— 32. Սահակ ի Հմայակեան իշխան, անդամ Դուրնի երկրորդ եկեղեցական ժողովի «554 թ».—Գիրք թղ. ժէ:

— 33. Սահակ ի Մանուէղեան իշխան, անդամ Դուրնի երկրորդ եկեղեցական ժողովի «554 թ».—Գիրք թղ. ժէ: (Ըստ Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Գ. 27 որդին է Մանուէլ Ամատունու, որ շինեց Պողոսականքը Չ դարի առաջին կեսին: Անունը արձանագրված է Պողոսականքում: Սրա էլ որդին է Կոտիտ):

— 34. Սահակ որդի Համազասպի, Արած գյուղից. դարձավ նեստորական, ապա ապաշխարեց և երգման թուղթ գրեց Վրթանէս քերթողին ևն (Չ դար).—Գիրք թղ. իդ.—բց. ի Սահակայ՝ անդ:

— 35. Սահակ վանահայր Գլախայ վանքի, հաջորդեց Յովհաննէսին (Չ դար).—Մամիկ. ա:

— 36. Սահակ քորեպիսկոպոս աղուան. անգամ Աղուէնի

ժողովի, ժամանակակից Վաչագան Գ թագավորի (2 դար).—
Կղկնտ. Ա. իգ. Կանոն. 192:

— 37. Սահակ, անունն է այն ճարտարպետի, որ շինեց
Պողոսի վանքը՝ 2 դարի կեսից առաջ, ինչպես իր շինված է նույն
վանքի արձանագրության մեջ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս.
Գ. 27:

— 38. Սահակ, իր շինված է Բագարանի արձանագրության
մեջ 628 թ.—Կոզեան, Կմարկնները 137:

— 39. Սահակ Կամոարական, կուսակալ Իտալիոյ Հոսովեն-
նա քաղաքի, ուր մեռավ և թաղվեց 664 թ. դամբանը մնում է
նույն քաղաքի եկեղեցիներից մեկում, իր եղբոր հետ, հունա-
բնն տապանագրով.—Ուղուրլեան, Պատմ. դաղթ. Վիլոսն. 228,
Հայ-Վեներտ. 12:

— 40. Սահակ նախարար Սիւնեաց, հաջորդ Սարգսի (է
դար).—Օրբ. ժգ.—սեռ. Սահակայ՝ Օրբ. իե:

— 41. Սահակ ավագերեց Գուհայ, հայր Ստեփանոս Սիւ-
նեցու († 735 թ) և Սահակաղուխի.—Ալիշան, Յուշիկթ Ա.
էջ 277:

— 42. Սահակ Գ Ձորափորեցի, կաթողիկոս հայոց 677—
703 թ (ըստ Բ. Առաքելյան, Տեղեկ. Արմֆանի, 1942, № 1, էջ
65՝ գահակալել է 678—703 թ): Աշակերտել է Թէոդորոս Քոթե-
նաւորին (Ձեռ. Վեներտ. Բ 226 կոչված է «վանաղ երեց»): Իս-
խապես եպիսկոպոս էր Պարսկահայոց Ռոտակաց գալառի: Իս-
ջորդեց Իսրայէլ Ա Ռթմսեցի կաթողիկոսին: Յուստինիանոս Բ
արշավելով Հայաստան, կաթողիկոսին պատանդ տարավ իր
հետ Պոլիս 693 թ. երկու տարուց հետո կայսրը զանգեց
եղավ և Սահակը դարձավ իր աթոռը 695 թ: Իր օրով նորոգ-
վեց կրօնական կապը Աղուանից հետ, որ բավական ժամանակ
ընդհատված էր. մյուս կողմից բարեկամությունն է հաստատվում
Հոնաց հետ, որոնք սկսել էին ընդունել քրիստոնեությունը՝
Աղուանից Իսրայէլ եպիսկոպոսի քարոզությամբ: Արարաց Ար-
ղըլլա՝ ոստիկանի ձեռքով Սահակը գերվեց և շղթայակալ Գա-
մակոս ուղարկվեց (702 թ): Երբ Մոհամադ-իբն-Ուլբայ զայ-
րացած գալիս էր Հայաստան կոստորելու, Սահակը զնաց նրա
առաջը՝ մեղմելու: համար նրա բարկությունը: Խառանի մեջ
Սահակը մեռավ. Ուլբայ եկավ հանգուցյալին աեսնելու և նրա
ձեռքից՝ իբրև կենդանի մարդուց՝ առնելով աղերսագիրքը, կար-
գաց և ներեց ապստամբ Հայոց 703 թ: (Այս պատմությունը

այլայլված ձևով տես Tübingen, էջ 48, ուր այս Սահակ կաթո-
ղիկոսը զանուց է Ս. Սահակ եպիսկոպոս Ռշտունեաց և երեխ
ժամանակակից է զրվում Թէոդորոս Ռշտունուն († 658 թ):—
Սահակը ունի գրած «Ճառ Արմաւենեաց», Շարական խաչի (տես
Ամատունի, Պարսկահանն շար. 120), իրենն է նաև «Սահակ վեր-
ջին կաթողիկոսի Կանոնք կամ Հարցմունք Յովհաննու Սիւնա-
կենի և պատասխանիք Սահակայ» (տես Տաշեան, Տուց. 1146
դ): Սահակ կաթողիկոսի անունով հունարեն մի կեղծ զրուսթյան
մասին տես Ազգապ. էջ 768—770.—Նզն. եր. 268. Քննապ. 271.
Կղկնտ. Բ. 1ը, խգ. 85. կթգ. ի, իա. Ղե. թ. Շար. (իբր հեղինակ
հիշված սկիզբը). Ասող. Բ. բ. Սուտ-Շապհ. 25. Միխ. աւ. իթ
(=իը). Կիր. 35. Վրդ. 19, 15. Սամ. անեց. 84. Յն. կթգ. հյր.
275. Մխ. անեց. դ. Մխ. այրիվ. 21. Սմբ. պտմ. 140. Օրբ. հա.
Տաթե. հարց. 545, 637. Միմ. ապար. 120 (կոչում է Սահակ
Ռշտունի). Ջուզ. 57—58.—Իսահակ՝ Յայսմ. մրտ. 31.—սեռ.
Սահակայ՝ Կղկնտ. Բ. խե. Ղե. թ. Շար. (սկիզբը). Սնկ. կթգ. էջ
185. Վկ. դաւ. 89. Կանոն. 131. Յն. կթգ. իա. Ասող. Բ. բ. դ.
Սուտ-Շապհ. 26, 28. Կիր. 36. Վրդ. 15. Վրաց աղբ. Ա. 80—81
(Իսահակ).— Չամչ. Բ. 559. Չարբ. Հին դպր. 475—6. Տիմ. կուզ.
յոջ. 20. Ազգապ. 753—800: Տես և Սահակ № 78.—Տես հատ-
կապես «Էջմիածին», 1948 թ. № 1, էջ 69, ուր խոսվում է Ձո-
րափորեցու հորինած Շարականի մասին.

էջ Միածինն ի հօրէ և լոյս փառաց ընդ նմա,
Չայն հնչեցին սանդարամեք անդնդոց:

— 43. Սահակ եպիսկոպոս Ամարասի. նոյվեց Աղուանից,
ներսէս քաղկեդոնիկ կաթողիկոսին (703 թ).—Կղկնտ. Գ. գ. Ը-
հրտր. Սամ. անեց. 286:

— 44. Սահակ եպիսկոպոս Մամիկոնենից. անգամ Մանազ-
կերտի ժողովի 726 թ.— Գիրք թգ. ծէ. Կանոն. 149:

— 45. Սահակ վարդապետ Մանդակունի, անգամ Մանազ-
կերտի ժողովի 726 թ.— Ազգապ. 839:

— 46. Սահակ Արծրունի, որդի Վահանի. Համազասպ եղ-
բորը հետ ընկավ Սուլէյմանի վրա և շատ ջարդ տալուց հետո,
երկուսն էլ ընկան ու մեռան (Եղիտ ոստիկանի օրով), շուրջ
758—764 թվերին.— Ղե. 1. Ասող. Բ. գ:

— 47. Սահակ եպիսկոպոս Հարթայ. անգամ Պարտաւի ժո-
ղովի, որ զուամբեց Սիոն կաթողիկոսը 768 թ.— Կանոն. 166.
Տաշեան՝ Տուց. 653: (Նույնը կոչված է ըստ Վեներտի ձեռա-

գիրքերի՝ Սահակ արքեպիսկոպոս, շառանց վիճակի, անդամ Պարտաւի 768 թվի եկեղեցական ժողովի: Հացունի, Կարևոր խնդ. 259, համարում է սրան առաջին անձը, որ կրել է «արքեպիսկոպոս» տիտղոսը. մյուս ձեռագիրները սրբագրել և դարձրել են «եպիսկոպոս Հարթայ»):

— 48. Սահակ տէր Գողթան, անդամ Պարտաւի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Սիոն կաթուղիկոսը «768 թ»:— Կանոն. 166, Տաշեան, Ցուց. 653:

— 49. Սահակ Բագրատունի, որդի Բագարատի՝ եղբոր Վասակայ՝ հոր Աշոտ պատրիկի. նշանակվեց պատրիկ Հայաստանի՝ իբրև հաջորդ Աշոտ (կուրացյալ) պատրիկի «752 թ», որի հորհրորորդին էր: Մասնակցեց Պարտաւի եկեղեցական ժողովին, որ գումարեց Սիոն կաթուղիկոսը «768 թ». ըստ Չամչ. Բ. 413 սպանվեց 770 թ. Մուսի ոստիկանի ձեռքով. ըստ Ազգասարգեն մեռած էր «774 թ».— Ղև. լգ. Ասող. Բ. դ.—Իսահակ՝ Ղև. իբ.—սեռ. Սահակայ՝ Ղև. լգ.—Կանոն. 166, Տաշեան, Ցուց. 653:

— 50. Սահակ Բագրատունի, բարձակից և նիզակակից Սմբատ Բագրատունի սպարապետի. միացավ Մուշեղ Մամիկոնեանի ապստամբութեան ընդդէմ Հասան ոստիկանի և նահատակվեց Բագրևանդի ճակատամարտում «775 թ».— Ղև. լգ:

— 51. Սահակ Արծրունի, որդի Գագրիկի. հորը և եղբորը՝ Համազասպի հետ բռնվեց Նկան բերդի պաշարման ժամանակ, միասին բանտարկվեցին և ապա ազատվելով՝ դարձան Հայաստան: Սահակ և Համազասպ եղբայրները ապստամբեցին Արարների դէմ, բայց Արճէշում չարաչար հաղթվեցին «775 թ»: Իրենց հավատքը չուրանալով՝ նահատակվեցին երկուսն էլ Խաղճ ոստիկանի ձեռքով «786 թ»:—Իրենց նկարը քանդակված է Աղթամարի տաճարի դրոշի երեսում (տես Համազասպ № 21):— Ղև. լբ, խ. Ասող. Բ. դ. Վկ. հմգ. 64, 68, 76. Յայսմ. ապր. 8.— իսահակ՝ Ղև. խ. Յայսմ. ապր. 8.—սեռ. Սահակայ՝ ձշ. 653. Մամ. անեց. 89. Յայսմ. ապր. 8. Վկ. հմգ. 61, 77.—Աւգեր. Լիակ. վրբ. սրբ. 2. 330—345:

— 52. Սահակ Արծրունի, իշխան Վասպուրականի. որդին էր Աշոտի և եղբայր Գագրիկի. կինն է Սմբատունի և իր որդին ու հաջորդն է Գրիգոր—Դերենիկ Ա (Ը դար).—Սուռ.—Շապհ. 37—39.—Իսահակ՝ անդ 37.—սեռ. Սահակայ՝ անդ 37:

— 53. Սահակ իշխան Սիւնի, հայր Հրահատի և Արուստանի (Ը դարի վերջը).—սեռ. Սահակայ՝ Օրբ. լբ:

— 54. Իսահակ սուրբ, որ Ձեռքի է Գեղարդայ վանքում (ձվ է).—սեռ. Իսահակայ՝ Յ. կթղ. կե:

— 55. Սահակ իշխան Կարնեցի, Կայս ցեղեց ալազքի, մոր կողմից հայ. քրիստոնեական հավատքը չուրանալով նահատակվեց Յովսէփ եղբորը հետ «808 թ»:— Կիր. 42. Մամ. անեց. 90. Վրբ. և վկ. Բ. 266—71. Յայսմ. յնվ. 22. Մխ. այրիվ. 68. Առաք. պտմ. 479.—սեռ. Սահակայ՝ ձշ. 503. Յայսմ. յնվ. 22. Վրբ. և վկ. Բ. 266—271.—ընդարձակ տես Աւգեր. Լիակ. վրբ. սրբ. Գ. 203: (Նույնը հիշում է Փիրղալէմեան, Չորս ընկերք, Թիֆլիս 1882, էջ 71):

— 56. Սահակ նախապետ Սիւնեաց, որդի Վասակի, եղբայր Փիլիպպէի Ա, հայր Գրիգոր—Սուրբանի. հորից ժառանգեց Գեղամայ գավառը. սուտի իր սերունդը կոչվեց Հայկազն: Միացավ Աևաղայս պարսիկ իշխանի հետ և ապստամբեց Արարների դէմ. բայց չու ստիկանից հաղթվեց և սպանվեց («824 թվից հետո և 833-ից բովակսն տաջ»):— Յ. կթղ. իե. Վրդ. իգ. Օրբ. լգ. ծգ.— սեռ. Սահակայ՝ Յ. կթղ. իե. Օրբ. լգ, լդ, լբ, ծգ, ծբ:

— 57. Սահակ իշխան Վանանդի, քաջութեամբ վանեց Հուհոց Թէոփիլոս կայսեր արշավանքը՝ Կաճկաքար ավանի առաջ 829 թ.—Չամչ. Բ. 434:

— 58. Սահակ իշխան հայկազն տես Սահլ 837 թ:

— 59. Սահակ հայր Համազասպի, որ իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 844 թ. կալվածադրում.—սեռ. Սահակայ՝ Օրբ. լբ:

— 60. Սահակ որդի Վասակի. հիշվում է իբրև վկա Տաթևի 844 թ. կալվածագրում.— Օրբ. լբ:

— 61. Սահակ քահանա Նորեաց, իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 844 թ. կալվածագրում.—սեռ. Սահակայ՝ Օրբ. լբ:

— 62. Սահակ Ապուսկղիմ տես Ապուսկղիմ 851 թ:

— 63. Սահակ Ընտրունի, մասնակցեց Գուրգէնի պատերազմին ընդդէմ Բուղայի «852 թ».—Ազգասպ. 942:

— 64. Սահակ Արծրունի, եղբորորդի Աշոտ իշխանաց իշխանի. մասնակցեց Գուրգէնի պատերազմին ընդդէմ Բուղայի «852 թ».— Արծր. Գ. դ, ժբ.—սեռ. Սահակայ՝ Արծր. Գ. ժգ:

— 65. Սահակ Ամատունի, մասնակցեց Գուրգէնի պատերազմին ընդդէմ Բուղայի «852 թ».—Արծր. Գ. դ:

— 66. Սահակ վարդապետ Հայոց, Մուսու կամ Ապիկուրէշ (Եպիկուրոս). էր եպիսկոպոս Տայոց. հայածվելով հակաքաղկեդոնական լինելու համար՝ եկավ Աշոտ Ա-ի մոտ և նրա հրամանով

պատասխանեց Փոտի թղթին (863 թ), ապա Աշոտի ձեռքով վտարվեց Հայաստանից՝ իբր քաղկեդոնիկ:— Գիրք թղ. ձա. Ասոզ. Գ. Բ. Վրդ. խզ.— Բաճակ՝ Կիր. 45.— Սպիկուռայ՝ Մխ. այրիվ. 68.— Ջարբ. թրգմ. 748. Յուշիկք Ա. 458—461. Mariès REA 1, 286.— քստ Ալիքնհան, Մատեն. հետազ. Ա. 128 ոչ մի կապ չունի Աշոտ Մսակերի հետ վիճոզ Ապիկուռայի հետ, որ ասորի է:

— 67. Սահակ Սիւնի, եղբորորդի Գուպղիզիտոյ. հիշվում է Տաթևի 867 թվի կալվածագրում.— սեռ. Սահակայ՝ Օրբ. լթ:

— 68. Սահակ իշխան Սիւնեաց. սրա որդին Ջեանշէր փոխանակեց իր Արդիքս գյուղը Տաթևի կալված Բեխ գյուղի հետ՝ 871 թ.— Օրբ. լթ:

— 69. Սահակ Վանանդեցի, որդի Վարդի, շորում կրկին Մլին կոչէրն». գրիչ. օրինակեց Աւետարանը 887 թ. Այս Աւետարանը մեր երկու տասնյակ հազար ձեռագիրներից ամենահինն է, որ և լուսատիպ հրատարակված է՝ մաքուր և շքեղ տպագրությամբ: Գրչի անունը և հիշատակարանը գտնվում է Ձեռ. էջ 229 ա: Ձեռագիրը նախապես պահվում էր Մոսկուայի Լազարևան ձեմարանում. այժմ գտնվում է մեր Պետական Մատենադարանում:— Բժշկեան, Ճնպրհ. ի Լեհ. 17, Այրարատ 75, Բանաս. 1900, 294:

— 70. Սահակ Բազրատունի օտեր Տարօնի. Աշոտ Մսակերի († 824) որդին էր և եղբայր Դաւթի, Մուշեղի և Բագարատ պատրիկի (Թ. դար).— Վրդ. խր. Արծր. Գ. ժէ. Մխ. այրիվ. 69.— սեռ. Սահակայ՝ Արծր. Բ. գ. Գ. ժէ.: Այս Սահակը Գուրգանների առաջնորդ Մանգիրին սպանողն է համարված փոխանակ Սահլի (տես Մարկվարս, Բազրատունեաց Ճիւղագր. Վիեննա 1913, էջ 57—63. տես նաև Սահլ № 2):

— 71. Սահակ (իշխան) Սիւնեաց, որի որդու՝ Ետեան Աշոտոյն անունով կանգնեցրած է մի խաչքար, Քէօթանլու գյուղում, 925 թ.— Սիսական 110:

— 72. Սահակ եպիսկոպոս Վենարանի. Յովհաննէս Գաւմարան կաթողիկոսի փախուստից հետո պաշարվեց Բիւրականում Նըսր ոստիկանից և նահատակվեց 926 թ.:— Յճ. կթղ. կզ. Վրդ. խզ. Յայսմ. ապր. 16:

— 73. Սահակ ոմն կրօնավոր կույր. նույնպես նահատակվեց Բիւրական ամրոցի առժան ժամանակ Նըսր ոստիկանից 926 թ.:— Յճ. կթղ. կզ:

— 74. Սահակ մեծ իշխան Աղուանից, որի մոտ հյուրընկա-

լություն գտավ Յովհաննէս Ե Գաւմարան կաթողիկոսը (926—929 թ.) Յուսուփ ոստիկանից փախչելու ժամանակ:— Յճ. կթղ. խզ:

— 75. Սահակ Բաղրատունի, որդի Աշոտ Ա-ի և եղբայր Սմբատ Ա († 914) նահատակ Թագավորի (Թ. դար).— սեռ. Սահակայ՝ Յճ. կթղ. լե, լէ, խթ:

— 76. Սահակ սեպուհ, մասնակցեց Մուռէի պատերազմին (Թ. դար)— Արծր. Բ. դ:

— 77. Սահակ Վանեսնի, եպիսկոպոս Նախճուանի և Մարգպետականի. սրա եղբայրը՝ Ապուսահակ նահատակվեց ժիրաքի ձեռքով 952 թ. (Թ. դար).— սեռ. Սահակայ՝ Արծր. Գ. Բ:

— 78. Սահակ Եկաթուղիկոս և մեծ Թարգմանիչ», որ ունի «Թուղթ ընդդէմ երկարնակաց Նեստրականաց» (Թ. դար).— սեռ. Սահակայ՝ Գիրք թղ. դ, ուր և ավանդված է նույն թուղթը:— Թ. դարում Սահակ կաթողիկոս չկա. ուստի արդոք Սահակ Մոսկուն է: Ըստ Տէր-Մինասեանց, Հայոց եկեղ. յարար. 290—298 Սահակ Գ Ձորափորեցին է. այստեղ քննվում է նաև նրա կրօնական վարդապետությունը:

— 79. Սահակ Սեաղայ, որդի Գրիգորի (Ն 89) և Թոռն Ատրներսեհի (Ն 11), աներ Աշոտ Բ-ի, մեծ իշխան Գարդմանի. օգնեց Աշոտին՝ զսպելու Մովսէս Ուտէացու ապստամբությունը. երկու անգամ ապստամբվեց ինքն էլ Աշոտ Երկաթի դեմ, բայց հաղթվեց, բռնվեց և կուրացվեց (923 թ):— Կղկնտ. Գ. խզ. Մխ. այրիվ. 23. Յճ. կթղ. ծթ, կ. Օրբ. խր.— սեռ. Սահակայ՝ Յճ. կթղ. ծթ, կ. Օրբ. լէ.— գրծ. Սահակալ՝ Յճ. կթղ. ծթ:

— 80. Սահակ աէր Սիւնեաց, որդի Աշոտի՝ որդւոյ Փիլիպպէի Ա, հայր Սմբատ Թագավորի Սիւնեաց: Սմբատ Ա-ի գերության ժամանակ, սրա կիսն էլ ընկավ Յուսուփի ձեռքը և տարվեց Գարսիստան: Երկու տարուց յետ դարձավ: Նըսրի ձեռքով իտարդախուժյամբ բռնվեց և բանտարկվեց (926 թ). մի տարի հետո փրկանքով ազատվեց:— Յճ. կթղ. կե, կէ. Օրբ. լէ, խթ, խթ, ծթ.— սեռ. Սահակայ՝ Յճ. կթղ. ծ, ծէ. Արծր. Գ. խթ. Օրբ. լզ, լէ, խ, խթ, ծթ— ծթ, ծթ— կ.— Իսահակայ՝ Յճ. կթղ. կե:

— 81. Սահակ Սիւնի, որդի Վասակ Գաբուռի, եղբայր Գրիգոր Սուփանի և քեռորդի Սմբատ Ա-ի: Սեանի նավամարտում հաղթեց Յուսուփին և քաշվեց Գարդման ու Արցախ: Աշոտ Բ-ի ժամանակ նորից դարձավ: Մեռավ (915 թվից հետո՝ Սիսական 46) ու Թաղվեց Նորատունք գյուղի եկեղեցում, որ ինքն էր շէ-

նելը.— Յ՛. կթղ. խ, խէ, ծէ, ծը. Օրբ. 19, 1է, խր, ծղ. սեռ. Սահակայ՝ Յ՛. կթղ. խէ. Օրբ. 1է, խ:

— 82. Սահակ երիցսրդի. մեռել է 941 թ. Թուս է իր տապանաքարը Ազարակ գյուղի եկեղեցու գերեզմանատնում. Շոշակաթ 178:

— 83. Սահակ կաթուղիկոս Աղուանից 928—947 թ. էր եպիսկոպոս Մեծկուենից. հաջորդեց Դաւթին. ապստամբվեց Հայոց կաթուղիկոսութեանից և իւխ'ից ինքնագլուխ՝ իրեն հպատակեցնելով նաև Սիւնիքը: Անանիա Ա Մոկացի կաթուղիկոսը ուղեց զնալ Աղուանք՝ խնդրի կարգադրութեան համար. բայց նույն միջոցին մեռավ Սահակը և տեղը նստեց Գաղիկը (Ն 19, † 938 թ):— Կղկնտ. Գ. իղ. Օրբ. ծա. Կիր. ք. Անան. ապստ. 131 ար. 133 ա, 139 ա. Միւ. այրիվ. 24. Հայասպ. 335. սեռ. Սահակայ՝ Օրբ. ծա. Անան. ապստ. 132 ա:

— 84. Սահակ, որդի Խոսրով եպիսկոպոսի Անձևացիաց. երեց եղբայր Ս. Գրիգոր Նարեկացու. առաջին անգամ օրինակեց հորը հեղինակած «Մեկնութիւն պատարագի» աշխատութեանը՝ 950 թ:—Միւ. այրիվ. 71.—սեռ. Սահակայ՝ Խոսր. պտրգ. 67. Հայասպ. 290:

— 85. Սահակ, որի անունով մի խաչքար էր կանգնեցրած Ակոռիի եկեղեցում 955 թ.—Այրարատ 473:

— 86. Սահակ եպիսկոպոս Գնդունեաց. հիշատակվում է այն խոստմնագրում, որ ավեց Բաղաջ եպիսկոպոս Վահանը՝ Անանիա Մոկացի կաթուղիկոսին, 958 թ.—Անան. ապստ. 142 ր:

— 87. Սահակ Դարբնսրդի, գիտնական քահանա. անգամ Խաչենի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մոկացի (946—968 թ) կաթուղիկոսը.—Անան. ապստ. 134 ր:

— 88. Իսախակ, որդի Վահրամի, պորավար Նունաց, Անտիոքի հաղթականներից. մին այն 8 դավակիցներից, որոնց հետ Չմշկիկը սպանեց Նիկիոսը կայսեր և իւլեց նրա գահը (969 թ).—Դուրեան, Ազգ. պատմ. 353.—Սրա հետ նույն է Ն 90:

— 89. Սահակ երեց, որ իր հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Արատէսի վանքում 975 թ.—Միսական 144:

— 90. Սահակ որդի Վահրամի, ստրատիկոս, տեղակալ Վարդ Սքիբոսի. երբ այս վերջինը հուսանատված չգիտեր ինչպես անել, Սահակը քաջայերեց նրան և անձամբ ցույց տալով ճանապարհը՝ Վարդի բանակը հասցրեց Lykandos քաղաքի առաջ:

Գրաւելով այս քաղաքը՝ Վարդի առաջ բացվեց ամբողջ Փոքր-Ասիան (976).— Ալպոյաճեան, Գատմ. հայ Կես. Ա. 318:

— 91. Սահակ տես Աշոտ-Սահակ Արծրունի Ն 48 († 990 թ):

— 92. Սահակ ի Հանձիթոյ, որդի Հարէլի. Վասիլ կայսեր հրամանով ուղարկվեց Բուլղարների դեմ, բայց հաղթվեց և ինքն էլ գերի բռնվեց 991 թ.—Ասող. Գ. 19, 17:

— 93. Սահակ Արծրունի, իշխան Վասպուրականի. թղթակցեց Խորենացու հետ (Ժ դար). իր մի նամակը զրված է Խոր. պտմ. Ածած. էջ 281, 283, որի մասին խոսում է Գրգզ. Քնն. պտմ. Դ. 80—89 (Կեղծիք):

— 94. Սահակ Վարաժնունի, մարզպան. մեռել է 1000 թ. ըստ Ուռհ.—սեռ. Սահակայ՝ Ուռհ. 42:

— 95. Սահակ հայրապետ կամ վանահայր Մակարայ վանքի, հիշված 1001 թ.—Արձ. Շիրակ 166:

— 96. Սահակ եպիսկոպոս Արշարունեաց. զլիսավորն էր այն ժողովի, որ ընտրեց Սարգիս կաթուղիկոսին 992 թ (Ասող. Գ. 19): Իրբև առաջնորդ Մրէնի հիշված է Մրէնի երեք արձանագրութեանց մեջ, առաջինը 992 թ. մյուս երկուսը անթվական, բայց զրված Գագիկ Ա-ի ժամանակ (990—1020 թ): Սահակը խնդրել էր թագավորից ազատել Մրէնի վանքը հարկերից և Գագիկը վերջին արձանագրութեան մեջ կատարում է նրա խնդիրքը:—Շիրակ 138:

— 97. Սահակ ոմն, որ հիշված է Գր. Նարեկացու Կճակի թղթում, իբր քաղկեդոնականներին անիծող մի հայրապետ.—բց. ի Սահակայ՝ Գիրք թղ. զր:

— 98. Սահակ թագավոր Սիւնեաց. փոխանակ ասելու Վասակ (տես Կատրամիդէ).—սեռ. Սահակայ՝ Վրդ. խը. Անանուն ժմ. 16:

— 99. Սահակ, որդի Փիլիպպոս քահանայի. երկուսով ուսուցանում էին Այրարատում 1066 թ.—Հացունի, Դաստիար. 126. (Իսկ ըստ Rapport Arm. 46 ուսուցանում էին Սեբաստիայում):

— 100. Սահակ, փեսա Լամբրոնի Օշին իշխանի. Ապղարիպի սիրելի ավազներից մեկն էր. Ապղարիպը որդի չունենալով, մեռած ժամանակ իր իշխանութունը հանձնեց Սահակին, որ կայսեր հրամանով դարձավ իշխան Տարսոնի (1080 թ):—Չամչ. Բ. 1005. Միսուան 71 ա:

— 101. Սահակ միայնակեց. սրա անունով զրված ունիք

«Սահակայ միայնակեցի և երանեալ ճգնաւորի ասացեալ Դաւա-
նութիւն ի Ս. երրորդութիւնն և ընդդէմ չարափառացն. հար-
ցուաւ և պատասխանի Պօղոսի Տարօնեցոյ ասացեալ ընդդէմ
հերձուածողաց: Հաւատով խոստովանիմք...» (տես Ձեռ. Վեներտ.
Բ. 604—5): Պօղոս (№ 17) Տարօնեցու († 1123 թ) անունը հի-
շելուց հայտնի է լինում և սրա ժամանակը:

— 102. Սահակ պատրիարք Հայաստանեայց՝ ժԱ դար. հի-
շում է Ջարբ. թրգմ. 249՝ աննելով Ֆարբիկիսից.—(կեղծիք):
Թվի թե նույն է՝

— 103. Սահակ եպիսկոպոս Մեծ Հայոց. գրել է Գիրք ընդ-
դիմադրութեան ընդդէմ հերձուածողաց (1100 թ).—Տաշեան, Ցուց.
109. Չամչ. Բ. 1026 (համարում է խարդախանք):

— 104. Սահակ եպիսկոպոս Կարնոյ. կաշված է դռն եպիս-
կոպոս Գրիգոր Գ Պահլաւունի կաթուղիկոսի, որի հրամանով
եկավ Աղուանք և ձեռնադրեց Գագիկ-Գրիգորիսին կաթուղիկոս
Աղուանից «1139 թ».—տես. Սահակայ՝ Կիր. ը (գրված է Կարնայ),
որ Այրարատ 76 բ կարգում է Կարնայ և դնում է Կարուց եպիս-
կոպոսներէ շարքը. բայց պետք է կարգալ Կարնայ՝ միայն հոյ-
վական տարբերութեամբ՝ -այ փոխանակ -ոյ, ինչպես անում են
Ազգայ. 1363 և Հայապ. 385):

— 105. Սահակ եպիսկոպոս, աշակերտ Սարգիս վարդապե-
տի. մին այն եպիսկոպոսներից, որոնք նույն Գագիկ-Գրիգորի-
սին Աղուանից կաթուղիկոս օծեցին «1139 թ».—Հայապ. 385:

— 106. Սահակ եպիսկոպոս, մասնակցեց հայ-հունական
կրօնական վեճերին՝ Շնորհալու ժամանակ «1170 թ».—Ազգայ.
1423, Չամչ. Գ. 106, Ալիշան՝ Շնորհ. 421 (համարում է կաթու-
ղիկոսական Դրան եպիսկոպոս):

— 107. Սահակ արքեպիսկոպոս Երուսաղէմի, անդամ Հոռոմ-
կլայի եկեղեցական ժողովի «1179 թ».—Շնորհ. պտճ. 199: Նույն է՝

— 108. Սահակ պատրիարք Երուսաղէմի, հաջորդեց Ծա-
յիին և նստավ 1152—1180 թ. (Ազաւուննի):

— 109. Սահակ քահանա Անեցի, աշակերտ և միաբան
Հազրատի վանքի. որդի Թոմասի. գրել տվեց Գետաշէնի նշա-
նավոր Աւետարանը «1211 թ».—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս.
Ա. էջ 42:

— 110. Սահակ տէր Մազվայ, մին այն իշխաններից, որոնք
Չապէլ թաղուհու ժամանակ ապստամբելով նրա դեմ՝ ուզում
էին քահ բարձրացնել Ռուբէն—Ռէյմոնդ իշխանին («1220 թ»):

—Ազգայ. 1595 (ճիշտն է Կեռտակ, այսինքն կիռ Սահակ. տես
հտ. Բ, էջ 617 Կեռտակ անվան տակ):

— 111. Խառնակ (կամ Իշխան) քահանա, հմուտ բժշ-
կութեան, թարգմանել է մի Մարդակազմութիւն (շուրջ 1248 թ).
ձեռագիրը գտնվում է Պարիզի Bibl. Nat.—Թորգոմեան REA 6,
24 և Արևելք 1889:

— 112. Սահակ որդի Սիմոնի, Գէօթանլու գյուղի դերեզ-
մանատան մեջ իր անունով կանգնեցրել է մի խաչքար 1252 թ.
—Սիւսկան 110:

— 113. Սահակ երեց, հայր Թաղուհի, որ իր տունն ու
այդին նվիրել է Աշտարակի Ս. Մարիանէ Ճատուռին, 1281 թ.
—Շահխաթ. Բ. 85, Այրարատ 186:

— 114. Սահակ, հայր տէր Բարսեղի, որ նրա հիշատակին
մի խաչքար է կանգնեցրել Վայոց ձորի Արփա գյուղի եկեղեցում
1299 թ.—Սիւսկան 182:

— 115. Սահակ վարդապետ. գրել է Տիրան վարդապետի
հետ պատասխան բարևպաշտ մի իշխանի հարցումին, ինչպես
հիշում է Վարդան Այգեկցին (ԺԳ դար).—Տաշեան, Ժղվծ. առա-
կաց Վրդ. 65:

— 116. Սահակ եպիսկոպոս Բաբերդի. անդամ Սոոյ եկեղե-
ցական ժողովի «1307 թ».—Ազգայ. 1786: Հմմտ. № 123:

— 117. Սահակ գրիչ. օրինակեց Աստուածաշունչը 1312 թ.
—Ձեռ. Կարին. 15:

— 118. Սահակ քահանա, Եղեգիսում Խաչատուր Կնչառե-
ցուն գրել տվեց մի Աւետարան 1315 թ.—Բարխուտ. Աղվանից
երկ. 246:

— 119. Սահակ քահանա, պանդուխտ էր Կիպրոս կղզում,
ուր կազմեց Թորոս գրչի օրինակած Նոր Կտակարանը, 1318 թ.
—ՀԱ 1937, 381:

— 120. Սահակ կրօնավոր, Վայոց ձորում օրինակել տվեց
Աւետարանը՝ Պօղոս վարդապետին, 1321 թ.—Ձեռ. Աղուլ. (Արբտ.
1911, 565):

— 121. Սահակ արեղա Քաջրիբունի, կազմեց այն Աւետա-
րանը, որ գրեց Թումայ Արճիշեցին Դողթան գավառի Կոպատոսի
անապատում, 1336 թ.—Ձեռ. Աղուլ. (Արբտ. 1911, 387):

— 122. Սահակ որդի Վարդեանի և թոռ Վարդուբաթի.
ստացոյ ձեռագրի 1343 թ.—Տաշեան, Ցուց. 489:

- 123. Սահակ առաջնորդ Բարերդի՝ 1346 թ.—ՀԱ 1926, 344:—Հմմտ. № 116:
- 124. Սահակ քահանա, հայր Ստեփաննոսի, որ ստացավ մի ժողովածու՝ 1360 թ.—Քօսեան, Հայք ի Զմիռնիա, Բ. 83:
- 125. Սահակ քահանա, որդի Գէորդ քահանայի, ստացավ Կոստանդին Ա Բարձրբերդցի կաթողիկոսի գրել տված Աւետարանը, 1389 թ.—Ձեռ Վեհեա. Ա. 652:
- 126. Սահակ վանահայր կամ առաջնորդ Վարազայ վանքի. հաջորդեց իր եղբոր Գոգոս վանահոր. հիշված է 1393—1399 թ. (Նօտարք 2, 3, 10 և Քորոս աղբ. Բ. 429): Նույն անձը իբրև եպիսկոպոս և առաջնորդ Վարազայ վանքի հիշված է հրտր. Ազաթ. (1909 թ), յոջ. էջ ծ, 1402 թ:
- 127. Սահակ արեղա Ղրիմեցի. գրիչ. օրինակեց Ճառընտիրը Երուսաղէմ 1398 թ.—Տաթև տարեց. 1925, 292:
- 128. Սահակ Ա. կաթողիկոս Աղթամարի, հաջորդ Առաքելի և նախորդ Միքայէլ Ա-ի (ԺԴ դար).—Հաւաք. 60 (կեղծիք):
- 129. Սահակ քահանա, որդի Ղազար երեցի, որ նրա համար Յովհաննէս Մշեցուն գրել տվեց մի Աւետարան, 1402 թ.—Manus. brit. mus. 38ր:
- 130. Սահակ վկայում է այն մասին թե Դաւիթը (№ 173) գնել է մի հին Աւետարան, 1407 թ.—Ձեռ. Վասպ. 166:
- 131. Սահակ հայր, միայնակեաց, որի խնդրանք Տաթևացին († 1410) գրեց Հարցմանց զրքի իններորդ գիրքը.—Տաթև. հարց. 558 (գրել է 1397 թվին):
- 132. Սահակ եպիսկոպոս, առաջնորդ Կաւալու վանքի (Ս. Կարապետ և Ս. Նաչ անունով). հիշված է 1410 թ.—Նօտարք 37:
- 133. Սահակ պարսիկ Քաւրիզեցի. բուն անունն էր Յուսուփ. քրիստոնեից մօլեռանդ հալածիչ էր. տեսիլքում տեսավ Քրիստոսին, զղջաց և դիմելով Ստեփաննոս Լալուկ վարդապետին, մկրտվեց ու քարոզիչ և վարդապետ դարձավ: Սկսեց քարոզել քրիստոնեութունը մահմեդականների մեջ՝ Քաւրիզ, Հեշատ, Գուռնաւա, Լայիլան, Նախջուան, Մարաղա, Բաղդադ, Սուլշատ, Գուռնաւա, Լայիլան, Նախջուան, Մարաղա, Բաղդադ, Սուլթանիէ, Սմրղանդ, Մաշադ և այլ քաղաքներ: Ուխտի գնաց Մեծփոփ վանքը, ուր տեսավ Քովմա Մեծփոփեցի վարդապետին, որ ապա իր Գատուլթյան մեջ մտցրեց նրա վարքը: Մեծփոփեց անցավ Արճէշ, Ախալցխա: Այսպես 40 տարի Գարսկաստան, Ասորեստան, Քրդաստան, Վրաստան և Հայաստան քարոզելով շա-

- տերին դարձի բերելուց և շատ անգամ շարձարվելուց հետո, նահատակվեց Շամախիում, «1417 ապրիլի 18-ին»: Շամախեցի Քաչատուր Եղիազարեան ոմն 1817 թվին մի մատուռ կառուցեց նրա հիշատակին՝ Շամախու Քարքանջ գյուղում (Բարխուտ. Աղվ. երկ. էջ 165—6): {ՄԱՆ.—Ժամանակի այս անագին տարբերութունը կարծել էր տվել մեզ թե մատուռի արձանագրության մեջ հիշված Սահակ վարդապետը տարբեր է Իսահակ պարսիկ Քաւրիժեցուց և նահատակվել է 1817 թվի մայիսի 1-ին Շամախիում: Այս ձեռով էլ մտցրել էինք մեր Նոր Վկայքի ժողովրդական հրատարակության մեջ, հտ. Բ. էջ 314: Այս սխալը ուղղել ենք զրքի գիտական հրատարակության մեջ, էջ 725—6: Սակայն Ազգապ, 3626 երևի ձեռքի տակ ունենալով միայն մեր ժողովրդական հրատարակութունը և տեսած չլինելով գիտական հրատարակութունը, շարունակում է նույն սխալը:—Յուսուֆ՝ Մեծփոփ. 73.—Իսահակ՝ Յայսմ. ապր. 18.—սեռ. Սահակայ՝ անդ.—Չամչ. Գ. 438—441, Նոր վկ. 208—220 և 725—6:
- 134. Սահակ միայնակեց, ստացել է մի Աւետարան և նվիրել իր ազգական Կարապետ եկեղեցականին, Աղուանից Մատթէոս կաթողիկոսի ժամանակ, 1423 թ.—Նօտարք 72:
- 135. Տէր Սահակ Եկորովամիտ բանասէր և երաժշտապետ», որդի Եարեամբ նահատակեալ Սեղրեսորոս քանանայի», ուսուցիչ Աւետիքի: Այս վերջինը սովորում էր Երզնկայի Կապոսի վանքում: Տէր Սահակի հորդորով և օժանդակութամբ գնեց Գէորդ վրդ. Երզնկացու Աստուածաշունչը՝ վաճառելով իր և իր ազգականների ամբողջ հարստութունը, 1425 թ.—Նօտարք 79:
- 136. Սահակ Մղտեցի (իմս մղդեսի), որդի Գառնուկի. Աստուածատուր քահանայից գնեց մի Աւետարան՝ 24 Ֆլորինով և նվիրեց Ամասիայի Ղազարայ գյուղաքաղաքի Ս. Սարգիս եկեղեցուն 1427 թ.—Նօտարք 81, Քորոս աղբ. Ա. 65:
- 137. Սպիակ, հանգուցյալ եղբայր տանուտեր Սահակի, որ ստացավ մի Ճառընտիր, 1428 թ.—Տաշեան, Յուց. 583—4:
- 138. Սահակ քահանա, հայր Դաւիթ կրոնավորի, որ Զմշկածագի Ընկուզեաց անապատում օրինակեց Աւետարանը 1434 թ.—Ձեռ. Քաւր. 12ր:
- 139. Սահակ, որդի Տէրաւազի և եղբայր տանուտեր Յովհաննէսի, որ Աղթամարում գրել տվեց մի Աւետարան 1436 թ.—Ձեռ. Վասպ. 373:

— 140. Սահակ քահանա, հայր Գաւիթ արեղայի, որ Ներսէս քահանայի համար օրինակեց մի ճաշոց, Սեբաստիա 1438 թ. (Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1926, 244) և Մելիտինէումն էլ մի Գանձարան՝ նույն 1438 թ. — Թորոս ազր. Բ. 453:

— 141. Սահակ քահանա, հայրն է Յովհաննէս քահանայի, որ զնեց իր որդի Մարկոս քահանայի համար մի հին Աւետարան, որ նորից կազմել տվեց 1439 թ. — Ձեռ. Հալէպի, Ա. 83ա:

— 142. Սահակ վարդապետ Բաղէշի, թղթակից անդամ էջմիածնի մեծ ժողովի «1441 թ». — Մեծոփ. յիշ. ա:

— 143. Սահակ որդի Յովհաննէս քահանայի, որ Արճէշում գրեց մի Աւետարան, 1450 թ., երբ Սահակը իր եղբոր՝ Մեսրոպի հետ արդեն մեռած էր: — Ձեռ. Թաւր. 66բ:

— 144. Սահակ, կինն է Ղուսի խաթուն, ծնողներն են Բլշին, որի անունով մի արձանագրութիւն է գրված Խրիմում, այժմ ազուցված Նոր-Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի պատին, 1453 թ. — Շահադիդ, Ազգագր. հանդ. է, 71:

— 145. Սահակ որդի Ստեփանոսի, եղբայր Ատոմ քահանայի, որ Ազթամարում Գրիգոր քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1454 թ. — Ձեռ. Բուլգ. (ՀԱ 1937, 580):

— 146. Սահակ վաղամեռիկ որդի Ստեփանոսի՝ եղբորորդւոյ տանուտեր Մանկտաւազի, որ Մցի գյուղում զնեց մի Աւետարան, 1455 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 582:

— 147. Սահակ, որդի Յովհաննէսի և եղբայր Ստեփաննոս կրօնավորի, որ Տարօնի Եղերզուտի վանքում օրինակեց Աւետարանը 1463 թ. — Նօտարք 215:

— 148. Սահակ, որդի Յովհաննէս քահանայի, որ Ազթամարում, Մկրտիչ արեղային գրել տվեց մի Գանձարան, 1466 թ. — Նօտարք 224:

— 149. Սահակ կրեց, որդի Տէրպարոնի, միաբան Կիւրղի վանից. Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1467 թ. — Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1925, 257):

— 150. Սահակ քահանա Խիզան գավառի Սուրս գյուղի. կինն է Ընդ-մելիք, որդիքն են Ղազար և Թանգմելիք: Տանուտեր Առաքելից ստացավ մի Աւետարան, որ գրել էր տվել նա Խիզանի Գամաղիէլ վանքում 1469 թ. և նույն քահանային նշանակեց «խնամածու և պահապան Աւետարանի»: — Ձեռ. Վասպ. էջ 454—5:

— 151. Սահակ տանուտեր, որդի Յովհաննէսի, կինն է

Խաթուն. Խիզանում, Յովհաննէս քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1474 թ. — Ձեռ. Վասպ. 469, 470:

— 152. Սահակ որդի Եղիազարի և եղբայր Գրիգոր կրօնավորի, որ Արծկէում, Ղազար քահանային գրել տվեց մի Յայսմաւուրք, 1475 թ. — Ձեռ. Մազն. 36:

— 153. Սահակ, որդի Խոսրովի, որ Բանաշէն գյուղում, Միթթար քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1478 թ. — Ձեռ. Վասպ. 485—6:

— 154. Սահակ, ազգական Յովհաննէս (Յ 1229) քահանայի, որ Բերկերի Առեղս գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1488 թ. — Ձեռ. Վասպ. 508:

— 155. Սահակ քահանա, Մոկաց Բանաշէն գյուղում, Առաքել քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, և նվիրեց Ալանայ Ս. Նշանին, 1490 թ. — Ձեռ. Վասպ. 516:

— 156. Սահակ երէց, որդի Տերիւնի, քահանա Կեսարիոյ Մոնտիսոն գյուղի, օգնեց Յովհաննէս արեղային գրելու Յայսմաւուրքը 1495 թ. — Ալպօյաճեան, Պատմ. հայ Կեռ. Բ. 1850:

— 157. Սահակ քահանա, եղբորորդի Ազարիա արեղայի, որ Վայոցձորի Եղեգիս քաղաքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1495 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 586:

— 158. Սահակ աղա, հայր Ազարիա արեղայի, որ Վայոցձորի Եղեգիս քաղաքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1495 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 586:

— 159. Սահակ որդի Մարտիրոսի և եղբայր Կիրակոս քահանայի, որ Ամ գյուղում օրինակել տվեց Աւետարանը, 1497 թ. — Նոր-Բայազ. 16 բ:

— 160. Սահակ Բ. կաթուղիկոս Ազթամարի, հաջորդ Գրիգոր Ե-ի և նախորդ Ստեփաննոս Դ-ի (ԺԵ դար). — Հաւաք. 61 (Կեղծիք):

— 161. Սահակ որդի Սուլթանի՝ եղբոր Մանուէլ քահանայի, որ Գեղարքունեաց Կած գյուղում, Յովհաննէս Արծկեցուն գրել տվեց մի ճաշոց (ԺԵ դար). — Ձեռ. Սեան. 18:

— 162. Սահակ Գ. կաթուղիկոս Ազթամարի. հաջորդ Գաւիթ Ե-ի և նախորդ Ստեփաննոս Զ-ի (ԺԵ դար). — Հաւաք. 61 (Կեղծիք):

— 163. Սահակ կրօնավոր, ստացող Գանձակում Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան (ԺԵ դար). — Ձեռ. Սեան. էջ 13ա:

— 164. Սահակ Բագրշեցի. նշանավոր զբիշ և ճանրանկարիչ, 1622 թ.—Յովսէփեան, Մի էջ հայ տր. 49:

— 165. Սահակ Գ Գաանեցի, կաթուղիկոս էջմիածնի 1623—30 թ. կղզորդին էր Մելիքսեղեկ կաթուղիկոսի, որ իր ծնրության ժամանակ նշանակեց նրան աթոռակալ և կաթուղիկոս ձեռնադրեց: Ազգը չընդունեց նրան: Ընկալ ջաղաքից քաղաք, որպեսզի Գարսից Թաղավորից կաթուղիկոսության հրովարտակ ստանար: Չհաջողելով այս կողմից, փախավ Ճանկաստան և Պնյոսի Զաքարիա պատրիարքի օգնությամբ աշխատեց բաժանել կաթուղիկոսությունը և Մշոյ վանքում հիմնել նոր աթոռ՝ Ճանկահայոց Թեմերի համար: Կարողացավ նաև հանել սրա համար սուլթանական հրաման: Բանիմաց և ազդեցիկ հայեր մեջ ընկան և պտտակոճան առաջքն առին: Սահակը քաղվեց էջմիածին, ուր և մեռավ 1630 թ.:—Առաք. պատմ. 172—180, 218, 228, 338—9, 421:

— 166. Սահակ Հիզանեցի, ճարտարագետ. շինեց Մուզնու Ս. Գէորգ եկեղեցին 1669 թ.—Այրարատ 184:

— 167. Սահակ Մէլիքանէէի (գինեպան). կաթուղիկոս Սոսյ 1679—1689 թ. հաջորդեց Խաչատուր Մինաէրնուն. իրեն էլ հաջորդեց Գրիգոր Գիծակի:—Ազգագ. 2647:

— 168. Սահակ Արծկեցի, կաթուղիկոս Ազթամարի. նախագետ Թովմա (Ք 227) Ա Ռշտունի կամ Յիրիւնցի կաթուղիկոսի աթոռակալն էր 1697 թ. ապա Թովման իր կենդանության ժամանակ օժեց նրան կաթուղիկոս. մանվանից հետո հաջորդեց նրան 1698 թ., բայց 4 ամսից մեռավ:—Ակրնեան, Փւզնգիրք 145, Հաւաք. 63 (ըստ իր համարի Սահակ Գ), Ազգագ. 2868:

— 169. Սահակ Վարդապետաց վարձապետ. աշակերտ Ազթամարի գործիչ. ունի մանր գրվածքներ (ժէ պար).—Ազգագ. էջ 2261:

— 170. Սահակ Վարդապետ Ապուշեցի, պատրիարք Կոստանդնուպոլսի. հաջորդեց Միքայել ք. Խարբերդցուն 1707 թ. ութ ամսից ընկավ պաշտոնից՝ իբրև ոչ բավական զորեղ մարդ՝ գիժադրելու համար կաթուղիկական սանձազություններին: Յովհաննէս Զմիւռնիացու գահընկեցությունից հետո, նորից գահ բարձրացավ 1708 թ.: Կաթուղիկական խոսովությունները պատճառով նորից գահազուրկ եղավ և աքսորվեց 1714 թ.:—Ազգագ. 2785, 2786:

— 171. Սահակ Բրուանեցի, նոր վկայ. Դազթն գտվածի

Բրուա գյուղից. 17 տարեկան պատանի էր. զնայել էր Թրիմի Ազով քաղաքը առևտուրի համար: Իր զեղծեցիկության պատճառով Թաթարները ուզեցին մահմեդական դարձնել նրան: Դառավորը մեծ դանձ և նրան որդեգրել խոստացավ: Արհամարհեց ամեն պատիվ, դիմազրեց սոսկալի տանջանքներին և չուրանալով իր հավատքը՝ զլիստամար նահատակվեց 1715 թ.: Ստեփաննոս Կաֆայեցին ներկա լինելով նրա նահատակության, զրեց նրա որտառուչ վկայարանությունը, որ հրատարակեց նախ Յիժական 345, 528 և նրանից արտադրելով՝ Նոր վկ. 552—559, Ազգագ. 2869:

— 172. Սահակ Ազրակեցի, կաթուղիկոս Ազթամարի, հաջորդեց Բազաասար Գ Բազիշեցուն (1730 թ?) և իրեն էլ հաջորդեց Յակոբ Գ.—Հաւաք. 63 (կեղծիք). Ազգագ. 2954:

173. Սահակ Անագին (այսպես կոչված իր ձայնի ուժգնության համար). Կեղեցի (Քեղեցի)էր. աշակերտ Յովհաննէս Կոյստի. եղավ առաջնորդ Զմիւռնիայի: Աղեքսանդր Բ կաթուղիկոսի մահից հետո ընտրվեց կաթուղիկոս Հայոց (1756 թ.). Պայ Գոյում մինչև 1757 թվի վերջերը. ապա մեկնեց Գնոսից և շատ դանդաղ ձամբորդելով՝ հասավ Կարին 1758 թ., ուր Պայ 1 և կես տարի Վերջապետ տեսնելով որ աթոռ զնալու միտք չունի, ընտրությունը չեղյալ համարեցին և կաթուղիկոս ընտրեցին Յակոբ Ե Շամախեցին 1759 թ.: Յուցակները մեղ մտած է Սահակ Ե. Կեղեցի անունով. իր անունը հիշվում է ապագիւր զրքերի հիշատակարաններում 1756, 1759 և 1760 թվերին (տես REA 6, էջ 86, 137 և 112): Նաև 1758 թ. մի ձեռագրի հիշատակարանում, ուր իբրև ժամանակակից զրվում է Թէպուրոս (Ք 48) պատրիարք Երուսաղէմի (Թնրոս աղբ. Բ. 378): Սահայն Ազգագ. 2990 չի մտցնում կաթուղիկոսները շարքը, որովհետև օժում անգամ չի ընդունած:—Մեռել է 1763 թ.:

174. Սահակ Մաքր Կարնեցի. նոր վկայ. 21 տարեկան իրիտասարդ էր. աննառիկ մոր ամբաստանությամբ գտառի արվեց և հավատքը չուրանալով նահատակվեց 1778 թ.: Յովհաննէս (Ք 1383) վարժապետ Կարնեցի ապագասցը զրեց նրա նահատակության ստանալոր պատմությունը, որ սպված է Նոր վկ. 372—602 (Ազգագ. 3619):

— 175. Սահակ ճարտարագետ, որի ձեռքով Միժէն կաթուղիկոսը (1763—60 թ.) նորոգեց էջմիածնի տաճարը:—Յովհաթ. էջ 20:

— 176. Սահակ դպիր Վանեցի. տաղասաց. ունի «Տաղ Յարութին մանկան» (նահատակված 1806 թ). հրտր. նոր վկ. էջ 629—630. նրա մյուս տաղերը տես Տաշեան, Յուլ. 1147ա:

— 177. Սահակ դպիր Կարնեցի, տաղասաց ժԸ դարու. իբ տաղերից տես Տաշեան, Յուլ. 1146 գ:

— 178. Սահակ Խաչայեան, կաթուղիկոս Կիլիկիոյ. ծնվել է Խարբերգի Եղեգիս ղյուղում 1849 թ. սովորեց Երուսաղէմի Ժառանգավորաց դպրոցում. ուսուցիչ, խմբագիր և հեղինակ՝ ընտրվեց զահակալ Սսի աթոռի, որ Մկրտիչ կաթուղիկոսից հետո, ութ տարի ամբողջ թափուր էր Թուրքի Սուլթան Համիդի շարակամութեան պատճառով: Ընտրութիւնը տեղի ունեցավ 1902 թ. իսկ օծուճը տեղի ունեցավ 1903 թվին, 20,000 ուխտավորների ներկայութեամբ: Տեսով Կիլիկիայի դասն օրերը և տարագիր հայութեան հետ տարագրվեց ինքն էլ: Պատերազմի տարիներին աջորդեց Երուսաղէմ. զինազագարից հետո դարձավ Միս, բայց շուտով, Կիլիկիոյ պարզման ժամանակ զազթեց Միրիա իբր կաթուղիկոս Միրիա ապաստանող 150,000 տարագիր հայութեան — Ազգայ. 5139:

* ՍԱՀԱԿԱՌՈՒՅՏ, իգ. < նախորդ Սահակ անունից, որ երբայական ծագում ունի + պրս. duxit «գլուխոր» բառից:

— 1. Սահակազուխտ (վրաց. Սագազուխտ) պարթև կին ի Պարտաւայ. Վրաց Արքայ թագավորի կինն է և մայր Վախտանգ Գուրգասարի. — Վրգ. ծ. Վրաց ազր. Ա. 196:

— 2. Սահակազուխտ քույր Ստեփաննոս Սիւնեցու († 735 թ). ճգնում էր Գառնիի ձորակում մի այրի մեջ: Երաժշտագետ էր և վարագույրի ետեք նստած՝ ուսուցանում էր: Հօրինել է կցորդներ և մեղեդիներ, որոնցից մեկը «Ներուհի Մարիամ, ուրփուր ոսկի» հոգում է իբ անունը: — Օրբ. Այրիվ. 18ր. Զարբ. Հին դպր. 789. Յուլիկթ Ա. 290—292:

— 3. Սահակազուխտ կամ Սանգուխտ, քույր Բուրդ իշխանի, կին Սարգիս Մեծ († 1187) իշխանի Երկայնարագուկ-Ջաջարեան (Շիրակ 175), մայր Զաքարէ և Իւանէ կղբայրների (Խաղբակեանք 14): Սրանից ունինք անթվական մի տրճանդարութիւն՝ Անի քաղաքի հարավային ծայրը, քարափի մոտ. ազերակ մի մատուռի վրա (Ղրղ-գալա) և հետևյալն է. «Սուրբ մեղսաքաւիչ պատարազ, որ ի սմա կատարի, Սահակազխտայ է, ծնուղի Զաքարիայի և Յիւանէ թագաւորաց Հայոց» (Շիրակ 58 Հայաս. 447):

+ ՍԱՀԱԿԱՆՈՅՏ, իգ. < նախորդ Սահակ անունից + անոյշ բառից, որ ծառայում է իբր իգ. մասնիկ:

— Սահակամոյշ, ղուսար Սահակ Պարթև հայրապետի. ծնվել է 1371 թ և ամուսնացել Համազասպ Մամիկոնեանի հետ. — Օրբ. Գ. ծա. Վկ. շուշ. 50. Մեսր. եր. 123. — սեռ. Սահակամոյշայ՝ Վկ. շուշ. 10, 11. — կոչված է նաև Անուշ, Եուշան (Բ. վրգ. Կիլիկիոսեան, Եղեգէ 359):

* ՍԱՀԱԿԻՍ, իգ. < վերի Սահակ անունից՝ նունական իգականակերս - իա մասնիկով (անսովոր երևույթ հայերենում):

— Սահակիա իշխանուհի Սիւնեաց, հրավիրեց Մուշէ (1326—534 թ) կաթուղիկոսին, որպեսզի ընտրի Սիւնեաց համար մի առաջնորդ: Որովհետև ասվում է թե այս ժամանակ ամուսինը մեռած էր, ուստի պետք է լինի Վառա Սիւնիի կինը: — Օրբ. ժթ:

* ՍԱՀԱՐ, իգ. < արաբ. sahar «արևածագ» բառից. գործածական է այժմ էլ Ղարաբաղում՝ Սեար ձևով (տես Արցախ 217): Հմմտ. նաև հաջորդ անունները:

* ՍԱՀԱՐԲԷՅ, ար. < արաբ. Սահար + Բրբ. beg բառերից: Քի անգամ ունինք հիշատակված ժԾ դարում՝

— Սահարպէկ, որդի պարոն Գոստանդի, որ Եւզոպիայում Անդրէաս երեցին գրել տվեց մի Աւետարան 1463 թ. — Ձեռ. Քեր. = ՀԱ 1925, 133:

* ՍԱՀԱՐԳՈՒՆԻ, < արաբ. sahar «արևածագ» + պրս. 5 gul «գլար» բառերից, իբր «գլարդ առաւօտուն»: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված թրքական Սեհերկիւլ ձևով (և ար!) 1754 թ (Ալպոյաճեան, Պատմ. հայ կես. Բ. 1900):

* ՍԱՀԱՐՄԵՆԷՏ, իգ. < արաբ. sahar «արևածագ» + մե. melek «երեշտակ» բառերից, իբր «երեշտակ առաւօտուն»: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված Սեարմեխի ձևով, 1590 թ. (Ձեռ. Վեհա. Ա. 720):

* ՍԱՀԱՐՆԱՉ, իգ. < արաբ. sahar «արևածագ» + պրս. նո՛ւ ընազ, նազանք» բառերից, իբր «նա որ նազում է այդ առաւօտուն»: Հիշված է ժԹ դարի սկզբից (Բաֆֆի, Խամսայի մել. 201) և այժմ էլ գործածական է Ղարաբաղում:

* ՍԱՀԻԲ, ար. և իգ. գրված է թե՛ Սահիբ և թե՛ մանավանդ Սայիբ ձևով. սրճնք կարող են գրչազրական տարբերութիւն լինել. բայց արաբերենում էլ կան թե՛ sahib «տեր, ընկեր» և թե՛ sahib «ճիշտ, ուղիղ, արդարամիտ» բառերը, որոնցից առաջինը ազելի նարմար է թերևս արականին, երկրորդը իգա-

կանին: Իբրև ազգանուն այժմ կա Տփղիսում Սայիրեան, որ հաստատում է երկրորդ ձևը. բայց ի՞նչ երաշխիք ունինք թե սա էլ Ստեփանն ձեռն տարբերակը չէ: Այս անորոշ գրութայն մեջ կրկին ձևերն էլ գնում ենք միասին: Ստեփր անվան օտար գարձածուքյան օրինակ է Վասիկայն զԹոշաքն (Ն 2) էսա ՉԻՐ (= 1200) թվին՝ Օրբ. մ. 27:

— 1. Ստեփր, ար. հիշված է 1486 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Նոր-Քայաղ. 11 բ):

— 2. Սայիպ, ար. հիշված անթվական մի հիշատակարանում (անդ, էջ 31 բ):

— 3. Սայիպ իգ? հիշված է 1431 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Քաւր. 113 ա):

— 4. Սայիփ իգ. հիշված է 1490 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակութայն մեջ (Ձեռ. Սեան. 5 ա):

* ՍԱՀԻՔԱՆ, իգ. ըստ նախորդի կարող է լինել և Սայիպիտան, ինչպես գրված է 1597 թ. (Ձեռ. Սեան. 11 ա):

* ՍԱՀԻՔ-ՍՈՒԼՔԱՆ, իգ. ըստ նախորդի կարող է լինել Սայիր ձեռն. ավանդված է Սայիպ-Սուլթան 1585 թ. (Մմբաստանց. Գեղարքունիք 49), Սայիպ-Սուլթան 1641 թ. (Bodleian 212):

* ՍԱՀԼ, ար. <արար. Ս> Sahl անունից. հիշված է Շահն. Կ. 4, էջ 364. բուն նշանակում է շերտի միջոց մի քիչ նիւթ մարզ (նշան է գեղեցկութայն). Կամու Գ. 251 ասում է թե այս անունով 120 սահար ու մուհազզիս կա:

— 1. Ստեղ ի Սմբատեան, Աղուանից Եւանշանիկ սոմեթ. հաղթեց տաճիկներին, որոնք Ամարասը կողոպտել և Շիկաքար էին ամբացել (821 թ):— Կղկնտ. Գ. ի (հրար. Շահն. սենի Ստեփի Սմբատեան):— Մանար. Ստեղ ձեռ ննազույնն է. ըստ որում ննազույն հայերենում բառավերջի չ հնչումը բաղաձայնից հետո դառնում է զ. օր. աստղ, անցղ, շիզղ, շիմզղ, արկղ, աստղ, կոնղ, Պրոնղ, Ներակղ (ավելի ուշ Ներածղ):

— 2. Ստիլ, որդի Սմբատ Խոստովանողի, եղբայր Աշոտ Ա-ի. հաղթեց և բռնեց Քարան պարսիկին, որ մի նշանավոր ապստամբ էր. տիրել էր Ատրպատականին, Հայաստանի մի մասին և ինքու էլ Քաղապին էր սպառնում: Ամիրապետը նրավրա ուղարկեց Հայդար-բին-Քաուս Ափշին թուրք զորավարին: որ Սմբատ սպարապետի հետ միասին տարիներով կռիվ մղեց նրա դեմ: Սահլ իր ջաղութայն փոխարեն մեծ պարգևներ ստացավ. իսկ Քարանը իր եղբոր և 3300 զերինների հետ Քաղապ

տարվելով՝ կախազան բարձրացվեց: Արարները Սահլին կոչում են Ստեալ-քիթ—Ստեթատ (e897 թ):—Վրդ. իբ. Աղզապ. 928: (Սրա միջոցով էլ ստուգվում է Բուզայի գերի տարած նախաբարներեց մեկի անունը, որ Արծր. Գ. մա ազավազվելով գարձել է Վասլ որդի Սմբատայ տէր Շաքէոյ, որ զբարանն (հասարակ անուն) կալուա: Գետք է ուղղել Վասլ որդի Սմբատայ տէր Շաքէոյ, որ զԼարան (անձնանուն) կալուա, որով սա ևս կնույննայ նախորդի հետ): Արարներն կոչվում է նաև Ստիլ-քիթ-Շաքիտ (Տոմաշէկ, Սասուն՝ էջ 26). հիշում է սրան նաև Բելագորի (տես Խալաթ. Արար. մաս. 64), Տարարի (անդ, էջ 95 96), Եակուրի (անդ, էջ 119, 120): Ոմանք այս Սահլին՝ Սմբատ Խոստովանողի որդի Սահլից տարբեր անձ են համարում (այսպես Ալիբան՝ Յուշիկք Ա. 438): Այս Սահլի մասին խոսում է նաև Միխ. առ. (Ա տպ. 374, Բ տպ. 364) հետևյալ ձևով. «Քուրտանները մի ասանձին ազգ են: Սրանց մեջ կար մի հին ավանդութայն, թե մի օր պիտի հայտնվի Մահադի անուն մեկը, որ պիտի ախրի ամբողջ աշխարհին: Ով որ հավատա նրան, մահվանից 40 օր ինքու հարսություն պիտի աճի և մի ժամանակ էլ ապրելով՝ անմահական աշխարհը պիտի փոխադրվի: Ոմանք նրան ասումված էին համարում, սմանք երկնային մի զորություն, ուրիշներ էլ՝ թագավոր, և նրան էին սպասում: Այդ ժամանակներում երևալ այդ անունով մեկը, որ հայտնեց թե ինքը խոստացված Մահադին է: Հավատացին նրան և հավաքվեցին նրա շուրջը: Թագ գրեց զլիսին, քոզ զյեղ երեսին, եկավ Հայաստան, և իր քահուությունը Արարատեան լեռներում հաստատեց: Այստեղից արչավում էր զանազան կողմեր և բոլոր ազգերին կոտորում: Անցավ ձգբրէի սահմանը և սկսեց ավերել Արարների Հասան զբրավարը արշավից նրա վրա, Մահադին թողն ու քոզր պեցեց, փախավ եկավ Հայաստան և պաշարեց Մահակի (՝ Սահլի) բերդը: Մահլը կոտորեց Քուրտաններին և Մահադին բռնելով՝ դուրս կորեց»:

— 3. Ստիլ ի Տոնակայ, տեր Սիւնեաց, հայր Ատրնիստի (Թ զար). տես Ստիլ՝ Կղկնտ. Գ. իգ: (Ըստ Բարխուտ. Պատմ. Աղուանից, Ա. 136 այս Սահլը նույն է նախորդի հետ, որ է որդի Սմբատի: Սահլի եղբայրը (կամ որդին) է Յովհաննէս (Ն 80) Եւանշանիկ, իսկ Սահլի որդին է Ատրնիստն (Ն 11):

ՍԱՀԿԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ ունինք՝

— Սահկաւն Ընարունի, մասնակցեց Գուրգէնի պատե-
րազմին ընդդէմ Բուզայի (Թ զար). — Արծր. Գ. ք:

* ՍԱՀՄԱԴԻՆ, ար. <արար. ساهم-اد-دين sahm-ad-din անունից,
որ բուն նշանակում է «եղջիր կրօնի», sahm անունով ան-
ձինք տես Կամուս, Գ. 478:

— 1. Սահմադիմ կամ Սեմազ Սահմադիմ, որդի Աւետիքի,
կինն է Ուրաուրիտայ կամ Ուուրտա (երկուսի էլ ծագումն ան-
նայտ), որդիքն են Ամիրբէկ և Հազարբէկ, թոռն է Բէսուխայ,
կոչված է պարսն և պատրսն. Անիի քաղաքաստեւոյնն էր. գնեց
Մրէնը՝ Շահնշահի որդի Արասչրից՝ 1261 թ. (Յովսէփեան, Նիւ-
թեր և ուս. Ա. 14), Սահիպ-Դիւանի և Քարիմաղինի նետ վե-
րացրել է աւրջերը քահանաների վրայից Անիում 1263 թ
(Արմ. Շիրակ 62), ազատել է Մրէնը, Արջսյաւիճը և Օշականը
դանազան հարկերից՝ 1273 թ. (Շիրակ 139, 140). Սամաին
անուն մեկը գնել ու շինել է նրա համար զարպաս և այգի
1276 թ. (Յովսէփեան, անդ), շնորհել է նաև Օշականի այգու-
հացի, րամբակի ևն հարկերը 1286-88 թվերին (Արմ. Այրարատ
189-190 և 2բբ. պամ. Գ. 27, 78-79):

— 2. Սահմադիմ, նոյ հասկացրեց Արրահամ՝ քահանային
Քաջրերուտեանց (Արճէշ) Յարութիւն գյուղում (Մեծսփի մաս) և
նա շինեց Ս. Աստուածածին և Ս. Յարութիւն եկեղեցիները
1291 թ. Սարգսեան, Տեղագր. 268:

— 3. Սահմադիմ սեմ, Նիշված է Վարազայ վանքում գրված
մի ճառընորի Նիշասակարանում, 1399 թ. — Թորոս աղբ. Բ. 429:

— 4. Սահմադիմ, որդի Ամիր. Գուրգէն իշխանի Աղթամա-
րայ և Եղբոր Հարարիս կաթուղիկոսի Աղթամարայ. տարածած
մատենակց (ԹԳ զար). — սեւ. Սահմազնի. գրծ. Ամիր Սահ-
մազնի՝ Արծր. յաւեր:

5. Սահմազիմ, նայր Յովհաննէս վարդապետի, որ Խլա-
թում գրել տվից մի Աստուածաշունչ՝ 1418-1422 թ. Ձեռ. Վե-
նեա. Ա. 114:

* ՍԱՀՄԻ, ար. <արարված է նայկական տամարի սահմի
տմանանից, իրր թև Հայկ նահապետի օրգիններից մեկն էր. —
Տաթև. ձմ. տ. և Նրց. 200:

ՍԱՀՆ, ար. ծագումն ինձ աննայտ: Մի անգամ ծանաթ է
ժԻ՛ գորից՝

Սահն պարսն, նայր Յովհաննէս (Սերաստայի) արքի
պիսկապոսի Խրիմա 1362—1380 թ Manus. bibl. nat. էջ 62:

ՍԱՀՈՒՌ, ար. ծագումն ինձ աննայտ: Հիշված է միայն է
գորում՝

— Սահուռ Անձևացի, գովաճանությամբ Տիրան Մամիկոն-
եանի բանակից անցավ Արարների կողմը. բայց ինքն էլ Տիրա-
նի ձեռքով մահ գտավ «639 թ. — Մամիկ. էջ 58. սեւ. Սահու-
ռայ՝ անգ:

Սահրատ տես Սարխատ:

ՍԱՀՐԱՓ, ար. ծագումն ինձ աննայտ. մի անգամ Նիշված
է 1693 թ. (Ջամբո 1693 թ), ԼԹԼ սակայն վերջի տառը վրիպակ
չէ, փոխանակ Սահրատ:

ՍԱՀՂԱ, սեռն աննայտ, ինչպես և ծագումը. մի անգամ
գտնում եմ Նիշասակված 1609 թ. (Ձեռ. Սեր. — ՀԱ 1925, 473):

* ՍԱՀՂԱԹԻԷԼ, ար. <երբ. ساهلتيهال Sahlatiél անվան հուշ.
Σαηλτιηλ տառադարձությունից. ծագում է Երբ. סהל סהל
(=արար. ס- suvāl) «հարցնել, խնդրել, աղերսել» արմատից և
նշանակում է բուն «հարց կամ աղերս սոս Աստուած կամ աղա-
չեցի պիտուած». նմամ. նաև ասուր. Šalti-ilu (Gesenius 798):
Սյա անունով նայտնի է Հարարաբէլի նայրը (Ա. Թ. գ. 17, Նղբ.
դ. 2, 8), որ մի նշանավոր դեմք չէ Հրէից պատմության մեջ:
Կա նաև «Նգր (մարգարէ), որ Սաղաթիէլ կոչեցաւ» (Տաշեան,
Յուց. 79 ը): Գործածական է այժմ էլ (կրճատ ձևը Սաղաթիլ),
որից և Սաղաթիէլեան սոցյանունը, որ Նիշված է նույն իսկ Նգր
Գ. 8: Փաղաքական ձևն է Պլ. Սահաթիլ:

1. Սաղաթիլ որդի Սաղմոսիկ քահանայի. Նիշված է
Քեռաշէնի Աւետարանում 1325-83 թ. Յովսէփեան, Նիւթեր և
ուս. Ա. 44, 61:

— 2. Սաղաթիլ արեղա, գրիչ. Վարազայ վանքում օրինա-
կեց Աստուածաշունչը՝ 1421 թ. — Ձեռ. Կարին. 13՝ Նտարք 64:

— 3. Սաղաթն, նայր պարսն Մկրտիչ տանուտերի, որ ըս-
տացալ մի ճառընոր. Տոնական 1428 թ. — Տաշեան, Յուց.
էջ 583 4:

— Սաղաթիլ Նիշված է նաև 1577 թ. (Ձեռ. Վասպ. 686.
նույնը էջ 688 սխալ գրված Սաղաւաթիլ):

ՍԱՀՂԱՄՈՒԹ, ար. ծագումն ինձ աննայտ:

— Սաղաւաթ տէր Անձուայ, սրին Տիրան Բ կարգեց Ջորա
Ռշտանու փոխարին: Ապստամբից Արշակ Բ-ի գեմ և քաշվեց
Նունայ կողմը. Սաղաւաթ՝ Խոր. Գ. մե. Սաղաւաթա՝ Բուց. Գ. ծ:

* ՍԱՀՂԱԴԻՆ, ար. — արար. ساهم-اد-دين sahm-ad-din անունից, որ

նշանակում է բուն շերտանկութուն կրոնի: Կազմութունը տես նախորդ Սաղոթք բառի տակ:

1. Սաղոթաթիճ (նաև սեռ. Սաղոթաթիճ), որդի Քաղազարի և կղազր Քուրվանդա խաթունի, որ Յովհաննէս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1448 թ.—Ձեռ. Վասպ. 402, 404:

* ՍԱՂԴԱԹ, ար? և իգ. > արար. ܣܠܘ sa'adat շերտանկութունն բառից, ուր է կոկորդականը ափելի թանձրանալով դարձել է հյ. դ. այսպես նաև Սաղոթաթիճ. նույնի անկմամբ անհինգ սակայն նաև Սաղոթք, որ տես:

1. Սաղոթք (սեռն անհայտ. ու ձայնը կարծում եմ վրէպակ է), զավակ Մուրադի, որ իր խուանդ խաթուն կնոջ հետ գրել տվեց մի Աւետարան՝ Աղթամար 1355 թ. Ձեռ. Վասպ. 203:

2. Սաղոթք, մր. մերձավոր Ստեփաննոս կրոնավորի, որ վանում գրել տվեց մի Աւետարան 1421 թ. —Ձեռ. Վասպ. 341:

3. Սաղոթք խաթուն, դուստր Քաղազարի և բայր Քուրվանդա խաթունի, որ Յովհաննէս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1448 թ. Ձեռ. Վասպ. 402, 404: Հմմտ. Սաղոթաթիճ 3:

4. Սաղոթք, կին Կարապետ քահանայի և մայր Ակոսրի և Երեց գրչի, որ վանում օրինակեց մի Աւետարան 1484 թ. —Ձեռ. Վասպ. 497:

5. Սաղոթք, եղբոր կամ քրոջ դուստր Ատամի, որ Աղբալի Երնկանի գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան 1498 թ. Ձեռ. Վասպ. 527 (տես և Հարիր Ք 4):

Սաղոթք հիշատակված է նաև իգ. 1606 թ. (Ճանիկիան, Հնութ. Ակնայ 84), անթվ. իգ. (Ձեռ. Վասպ. 416):

* ՍԱՂԴԱԹՄԵԼԻԹ, իգ. <արար. ܣܠܘ sa'adat շերտանկութունն + ܡܠܝܿ melik «թագավոր» բառերից, այն է «թագավորի երջանկութունը»: Հիշատակված է ժԴ ժն դարերում:

1. Սաղոթամելիթ (միջին ք բնկած), զավակ Ստեփանոս քահանայի, որ մի հին Աւետարան գնելով, նորից կապել է ս. ծագվել տվեց, 1348 թ. Manus. brit. mus. 8 ր:

2. Սաղոթամելիթ, կին Աստուածատուրի. ճնաղներն են Մլխսն խաթունի՝ կնոջ Ամիրթոյի, որ Քուրվանդ. Յովհաննէս քահանային գրել տվեց մի Ճաշոց, 1430 թ. Նոտարր 164:

* ՍԱՂԻ, ար. տես և Սաղի:

Սաղի, ար. (կա միայն սեռ. Սաղիճ). հիշված է 1691 թվ (Մմբուտեանց՝ Դեղարքունի 311). որանից է Սաղիան օղղանունը:

* ՍԱՂԻԿԻ, իգ. <արար. ܣܠܘ saḡi «մաստուտի» բառից, որ

նկա նախն է և Սաղի (տես նախորդը): Հիշված է մեկ անգամ 1668 թ. շերտակցին Սաղիինն ձեռով (Ձեռ. Մաղն. էջ 26). Իրադարանիչը՝ Տ. վրդ. Պալեան, էջ 39, ըստ օրինի սեռական անունից, սեղգականը գնում է Սաղիկ: Բայց որովհետև այսպիսի բառ գոյություն չունի, լավագույն համարեցի գնել վերի ձեռով:

+ՍԱՂՄՈՍԻԿ, ար. <հյ. սաղմոս բառից. հիշատակելի է նաև Սաղմոսավաճիք: Գտնում եմ գործածված մի անգամ ժԴ գարում:

— Սաղմոսիկ քահանա, հիշված է Գեորգիանի Աւետարանում, 1325—83 թ:—Յովհէփեան, Նիւթեր և ու. Ա. 44, 61:

ՍԱՂՈՒՄ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է 1608 թ.—Manus. brit. mus. 43 ր (համարում է Սոզամեանը, որ տես առանձին):

* ՍԱՍ, ար. <իրան. Sām անունից. հմմտ. պրս. ܣܠܘ Sām՝ Քաջ Ռուսթամի պապը, նաև մի լեռան անուն Մափարայի-Նասր զավառում, Sām որդի Նարիմանի, զորավար Պարսից (Շահն. հա. 1, էջ 128), Sām որդի Պարամուրզի, թոռն Ռուսթամի, Sām որդի Իսմայիլի Սէֆեան, կղազր Շահ Քահանայի՝ †1576 թ. ևն (այլ է արար. Sām, որ է Ս. Գրոց Սեմ).—Justi 280 281. պրս. մեր ծագում է գնդ. Sāma անունից, որ բուն նշանակում է բաժան (Bartholomae 1571): Արդի պրս. sām նշանակում է բաժան, հուր է այլ բառ է: Իբր օրինակ անձնանվան հիշված է բց. ի Սամայ ձեռով՝ Գալ. քեր. 105, Անան. քեր. 140, հայրանուն Սամեան՝ Գալ. քեր. 105, Անան. քեր. 140:

— 1. Տճաղ, հայր Արշամի և մեծ հայր Արդիստրի, որքայ շայոց Մոփաց, ժամանակակից Անտիոքոս Hierax-ի (Justi 281 ա). համարվում է հիմադիր Սամուստա քաղաքի՝ Ն. Բ. 130 թ. (Փուրեան, Աղգ. պտմ. էջ 49):

— 2. Սամ կղազր Բարիկ Սիւնու, որ աներն էր Արշակ Գ թագավորի, որ զահակալեց 379 թ.— Բուզ. Ն. խր:

— 3. Սամ Գնթունի, սենեկապետ Բարիկ Սիւնու, որ Անտոկի Սիւնու որդին էր. Բարիկի մահից հետո Պարսից Վոսմ թագավորը կարգեց նրան տեր Սիւնեաց, բայց մի տարուց մոլեխիկնով սպանվեց (399 թ. ըստ հաշվի Բ. վ. Կիւլեւերեանի՝ Յղիչէ, էջ 255).—Օրբ. ժր, ժգ:

ՍԱՄԱԳԱԼ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է Քանատի վանքի անթվ. մի արձանագրութան մեջ (Սխալան 123):

* ՍԱՄԱԿՈՒԼ, իգ. (բառն վերջին տարր ենթադրույր

գրեցի. որով կարելի է դնել պրս. yāsaman+gul բառերից, իբր թե շարժական ծաղիկն է. մի անգամ հիշված եմ գտնում 1614 թ. (Ձեռ. Քաւր. 120 ք): Սրա հետ հմմտ. Սամազալ, որ գուցե և միևնույն բառն է:

ՍԱՄԱՐ, իգ. ծաղուռն ինձ անհայտ. (արդյոք արար. ար. samar «պտուղ» բանն է, որի հետ նույն է նաև հաջորդ անունը): Մի անգամ հիշված եմ գտնում 1667 թ. (Ձեռ. Վասպ. 930):

ՍԱՄԱՐԽԱՆ, իգ. (կազմված է նախորդ անունից + պրս. xān). մի անգամ հիշված եմ գտնում 1658 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 13-14):

ՍԱՄԵՀԱՆ, ար. <հյ. սամի+եաճ բառերից, իբր «ամի հանող», որ ավելի մականուն է թվում, քան անուն: Մի անգամ գտնում ենք՝

- ՍամէիաՅ արեղա, ճարտարապետ. շինել է Անիի մաս, Խարկուզից քիչ հեռու գտնված Կարմիր վանքը 985 թ.—Արձ. Շիրակ 169, Թորամանեան՝ Հյ. ճրարպ. Ա. 180 ք:

***ՍԱՄԷՆ**, ար. (Սամ անվան զգվականն է՝ կազմված էճ մասնիկով. ինչպես ունինք Արշէն, Արաէն, Խորէն, Սուրէն, Վազգէն, Գուրգէն, Չաւէն ևն) և ըստ այսմ նշանակում է «սուսկ». իբր անձնանվան օրինակ հիշում է Քր. քեր. 14:

ՍԱՄՈՏ, ար. (թվում է հյ. սամետ, սամետե, սամետի, որ և սամետիք բառից. նմմտ. Սամեան): Մի անգամ ունինք՝

- Սամետ վաներեց Բագարանի (608 թ).—Գիրք թղ. ի.—նույն անձը կոչված է ՍամաՅ՝ Ուխտ. Բ. լէ (սասսա սխալագրությամբ. իսկ Ազգապ. 618 գրում է Սամա):

ՍԱՌՈՐ, ար. անասույց անուն, որ գտնում եմ մի անգամ հիշատակված 1831 թվի մի տապանագրում՝ Գանձակի Գարգմանիկ գյուղում. «Այս է տապան սուրբ Սրապիսեի թոռն մեծին Սամորին մեծին Սասին. թվ. 22».—Արցախ 302, Ազգազբ. անդ. և, էջ 312:

***ՍԱՌՈՒԲԷՅ**, ար. <արար. ար. sāmī «բարձր» բառից, որից կազմված սովորական անուն է այժմ թուրքերի մոտ Sami bey: Մի անգամ հիշված է՝

- Սամուպե, հայր Խաթալայի, որի գերդաստանի հիշատակին մի արձանագրություն կա Քէոզոսիայի Ս. Սարգիս եկեղեցում 1451 թ. - Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 36:

***ՍԱՌՈՒԷՆ**, ար. <երբ. հայտնի Տամուլ անվան նուն. Տարսիլ. աստուգարձությանից. ավելի ընդարձակ տես Շամուլ,

որ այժմ խափանված է. բայց կենդանի է Սամուկ, որ նշվում է Գլ. Սամուկ (Samuel), Գովհաս Սամվիկ (Samvel). կրճատ ևն է Գլ. Սամիկ:—Հիւրը. 335, Բուն իմաստն է «Աստուած լոնց»:

— 1. Սամուկի իշխան Սանասարուկ թագավորի. տեսնելով Սանդուխտ արքայազուտեր նահատակությունը՝ նախատաց քրիտանեության և ինքն էլ նահատակվեց (48 թ. ըստ Չամչ. Ա. 207).—Յայտմ. գեկտ. 23. Վկ. թագ. 38. Գամ. թագ. 68. Չարբ. թրգմ. 17.—սեռ. Սամուկի՝ Գիւտ նշ. թագ. 86:

— 2. Սամուկի Մամիկոնեան, մտերիմ Արշակ Գ-ի. սպանեց իր հայր Վահանին (370 թ) և իր մայր Տանատուհուն (ըստ Խարենացու՝ այսպես. իսկ ըստ Բուզանդի՝ ուղղագույն խորթ մայր Որմիզդուխտին), որովհետև գործակցելով Մերուսանին, ուրացել էին քրիստոնեությունը և զավանձան էին ազգին, ու ժխտավ նաևնաց Արկադիոս կայսեր մոտ.—Բուզ. Գ. ծթ. Ե. իգ. Արծր. Ա. ժ, ժա.—Սամիկ՝ Խոր. Գ. խե.—սեռ. Սամուկիայ՝ Բուզ. Ե. խգ. —Սամուկի՝ Բուզ. Ե. խգ. Արծր. Ա. ժ. Սամիկ՝ Խոր. Գ. խե, խբ:

— 3. Սամուկի քահանա Այրարատի Արած գյուղից. Արտաշատում մի ասորուշան կործանած լինելով՝ Վասակի ձեռքով բռնվեց և Վարդանանց պատերազմից հետո Գարսիստան ըջվեցով՝ Արրահամ ուրկավազի հետ նահատակվեց. Խորասանում, Վաստգեսու կամ Վարդգէս կոչված տեղում («454 յուլ. 7»): Փարպ. խբ, խգ, խե, խբ. Եղիշ. 101, 111, 139. Վրդ. իէ. Յայտմ. յուլ. 31. Սիմ. ապար. 48.—սեռ. Սամուկի՝ Փարպ. խգ, խբ:

— 4. Սամուկի եպիսկոպոս Բասնի (496—500 թ. ըստ Այրարատ 43), անգամ Գուրինի եկեղեցական ժողովի «506 թ». —Ազգապ. 503. —բց. ի Սամուկի՝ Գիրք թղ. ք:

— 5. Սամուկի եպիսկոպոս Բզնունեաց, ժամանակակից Բարգէն կաթողիկոսի, անգամ Գուրինի եկեղեցական ժողովի «506 թ». —բց. ի Սամուկի՝ Գիրք թղ. ք.—Ազգապ. 518 նույն է գնում՝

— 6. Սամուկի Արծկեցի, կաթողիկոս հայոց «516—526 թ». նախորդեց Բարկէնին. գրել է Թուզի նուստոյ, որ հիշում է միայն Ձեռ. Վենետ. Բ. 862.—Նզն. եր. 268. Բնուպ. 271. Են. կթղ. ժգ. 85. կթղ. հյր. 274. Ասոպ. Բ. ք. Մի. անեց. Գ. Մի. այրիվ. 20. Սամ. անեց. 72. Կիր. 21. Վրդ. ի. Օրբ. նա. Սամուկի՝ Վրաց. աղբ. Ա. 38.—սեռ. Սամուկի՝ Կիր. 22. Յայտմ. նոյ. 18:

— 7. Սամուկի ոճ հայ, նախորդի նամար նահատակվել է

Գարեկատանում, 552 թ. — Չամչ. Բ. 258, որի ազդյունը է անշուշտ Մամ. անեց. 75 (թիվը դնում է 554 առաքելը հաշվով):

8. Մամուլի Վանեունի, իր հինգ ընկերների հետ միասին ապստամբեց Գարեից Խոսրով Բ (590—628 թ) թագավորի դեմ, բայց հետո բաժանվելով անցավ Յուստինյանստան. այստեղ էլ Հունաց դեմ ապստամբվելով սղանվեց. — Սեբ. ժզ. ժն:

9. Մամեղ յԱրհտաւազդան, սպարապետ, անգամ Գուրգենի կենդեցական ժողովի 554 թ. — Գիրք. թզ. ժէ:

10. Մամուլի ի Մամական իշխան, անգամ Գուրգենի բարդ կենդեցական ժողովի 554 թ. — Գիրք. թզ. ժէ:

11. Մամուլի կալիսպոս, 9-րդ առաջնորդ Յուստուսի, հաջորդեց Ստեփանոս Ա-ին՝ շուրջ 580 թ. — Ուխտ. Բ. խը. — Մամուլի Պիրք. թզ. ժա:

12. Մամուլի գաներեց Ս. Հարսիսի 607 թ. — Ուխտ. Բ. լի. — Մամուլի Պիրք. թզ. խ:

13. Մամեղ, բաղկեզոնական կրոնավոր, Աւան գյուղում Եզր կաթուղիկոսի անունով քանդակել է մի արձանագրություն շուրջ 633 թ. — Հաֆայարյան, Աւանի երկիւղով. ծծկ. արձ. Երևան 1945, էջ 12, 26:

14. Մամուլի կալիսպոս Մենուենաց. անգամ Գուրգենի կենդեցական ժողովի 645 թ. — Տաշեան, Յուլց. 654, Գանոն. 186, Չամչ. Բ. 345:

15. Մամուլի չայրապետ. անշուշտ Տարսնի առաջնորդն էր է գարում. որովհետեւ Յովհ. Մամիկոնեանը մեկ ասում է թե իր Գամուլյունը գրել է Ներսէս Շինողի (641—661 թ) օրով, մեկ էլ ասում է Մամուլի չայրապետի օրով (չի կարելի զննել Մամուլի Արծիցի կաթուղիկոսը, որովհետեւ սա գանակալել է 516—526 թ). — սեռ. Մամուլի Մամիկ. 60:

16. Մամուլի քահանա, գործակցեց Կիրակոս Նզնավորին՝ դանելու Քաղէոս առաքյալի և Սանդուխտ կույսի մասունքները (723 թ). Յայտ. մայ. 30. Գիւտ նշ. թադ. 92: — Հավանաբար սա է նաև Քաղէոսի և Սանդուխտի զիայարանութեան քարգմանիչը (իմա հեղինակը) Մամուլի կալիսպոս (Վ. Թադ. 38), որ Տաշեան, Յուլց. 1042 ր ժԲ գարեից Եշտա անելի հինն ժամանակ է դնում: Հայագ. 21 դնում է Չ գար և համարում է Մամուլի կաթուղիկոս՝ հաջորդ Բարկէնի: Այս խնդրի մասին ընդարձակ խոսում է Հացունի, Կարեար թնդ. (Վենետիկ 1927), էջ 5—96, մանավանդ էջ 34 հն, ուր սույն Մամուլիին համա-

րում է Մեհրուպեան գարու թարգմանիչներից մին: Հարք. թզով. 14—17:

17. Մամուլի Մամիկոնեան, եզրայր Շապուհի. Սմբատ սպարապետի աները. մասնակցեց Մուշեղ Մամիկոնեանի ազդուամբության ընդդեմ Հասանի և նահապետից Բազրեանի դեմ կատամարտում 677 թ. — Ղև. լզ. Մամ. անեց. 89. Կիր. 40. Մխ. այրիվ. 67. — սեռ. Մամուլի Վրդ. խա:

18. Մամուլի քահանա Արտամեոսի. Ապուսանակի նահապետ թյունը պատմել է Քովմա Արժրունուսն 682 թ. — Արժր. Գ. ր:

19. Մամուլի կալիսպոս Մենուենաց. ապօրինաբար Միսայլի կալիսպոսից ձեռնադրվեց կաթուղիկոս Ազուանից, իբրև հաջորդ Յովսէփ Բ-ի, բայց հետո զնաց Գուրգեն և Գէորգ Բ կաթուղիկոսից (687—897 թ) օրինական օժուժ ստացավ: — Կղկնա. Գ. իր, իդ. (չունի նրա. Շուն). Կիր. ք. Մխ. այրիվ. 24. Հայագ. 385. — սեռ. Մամուլի Վրդ. Գ. իր:

20. Մամուլի երեց, զոան քահանա Սենեքերիմ իշխանի Ազուանից. անգամ Պաշինի կենդեցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Ա Մոկացի 646—968 թ) կաթուղիկոսը: — Անան. ապոս. 134 ր:

21. Մամուլի կալիսպոս Միւնեաց, հաջորդեց Աշոտին և գանակալեց 997—1000 թ. — Օրբ. ժզ. հա:

22. Մամուլի Կամրջանորցի. առաջնորդ ուխտին Կամրջանորի (Արշարունիք). հաջորդեց Պողիկարպոսին. նշանավոր երաժիշտ էր: Խաչիկ Ա Արշարունի (973—992 թ) կաթուղիկոսի նրամանով գրեց Քուղթ ի պատասխան Քէտազոս մեաբապոստի Մելիտիոնոյ (այս թղթից մի համված տեղ REA հա. 2 (1922), էջ 248): Անշուշտ իրն է և Քուղթ ընդդեմ երկարնակաց, ի խնդրոյ իշխանի միոյ որ մականունն Ոսկեման կոչուր (REA հա. 2 (1922), էջ 248): Ունի գարնայ, Տօնապատճառ: Ըստ Ուն. և Սմբ. զնաց Պուլիս և Վասիլ կայսեր Ներկայությամբ (976—1023 թ) զիճեց ու հաղթեց Հունաց 1007 թվի Մազապիտ ասթիվ: Ըստ Այրիվ. ունի և Գաննամակ կալիսպոսաց: — Ասոդ. Գ. է. Լաստ. ք. Ուն. 39, 44. Սմբ. պոմ. 34. Այրիվ. 20 ր. Մխ. այրիվ. 72. Օրբ. գ. — սեռ. Մամուլի, Մամուլի Ուն. 44, 45, 244. Վրդ. կր. Մամուլի Պիրք. թզ. ձգ: — Հարք. Վին գար. 549, 559, 789. Այրաբատ 548:

23. Մամուլի Կոմսանգ Գեղջանցի. Վասիլ կայսրի

(976--1025 թ) տարած սրան Մակեդոնիոս՝ կոմիտոս համար Բուրգարների գեմ: Եղորր ևեո ապստամբելով կոյսեր գեմ, անցած Բուլղարների մոտ և նրանց թաղավար դառնալով՝ գեմադրեց վասիլին: Արշավեց Թրակիա, Մակեդոնիա, Թեսալիա և մինչև Պելոպոնէս հասավ: Մի քանի պատերազմներից ևեոտ, Հուլյնիքը հաղթվ 996 թվին կարողացան հաղթել նրան և առին Փիլիպպոպոլիսը: 1014 թվին Սամուէլը շարաշար հաղթվեց և սրտից ցած վից մեռավ: Ասող. Գ. իր, Դուրեան, Աղղ. պամ. 368, Չամբ. Բ. 873--6:

24. Սամուէլ կալիսկոպոս Եկեղեցից պալատի. ի վրեժ Թոնդրակեցոց, սրոնք կործանել էին Բաղմադրի իր խաչը, քանդեց նրանց վանքը և նրանց վեց վարդապետներին ազվեսախարան գրոշմեց «1011 թ»։ Լաստ. իղ. սեո. Սամուէլի, բց. Սամուէլի՝ անդ:

25. Սամուէլ քահանա, գրիչ. օրինակել և մի Աւետարան 1041 թ.— Թաղրակեանք 223:

26. Սամուէլ վարդապետ, հայր և առաջնորդ Խնատի վանքի (Մասուն). սրան է գրել Գր. Մագիստրոսը իր խա թուղթը. մեռավ ծեր հասակում և Մագիստրոսը գրեց իր խթ թուղթը՝ իրր մի թիթարանք Խնատի վանքի կրոնավորներին (ԺԱ. դար). Մոսղ. թղ. իա, իր:

27. Սամուէլ կալիսկոպոս, առաջնորդ Տլուքի Ս. Պոզոս վանքի. ուներ Եղեշէի բնտիր մի օրինակ, որ տվեց Յակոբոս զրչին՝ արտագրելու համար, 1130 թ.— Կիւլէսէրեան, Մովթ, էջ 48--49, Սուրիանայ տարեց. 1925, էջ 106:

28. Սամուէլ կալիսկոպոս Կարրոյ (Կապաղակի). մին այն կալիսկոպոսներից, սրոնք օծեցին Գրեգորիսին կաթուղիկոս Աղուանից «1139 թ»։— Հայապ. 386:

29. Սամուէլ Սամոստացի, Պոլսում գրել էր Պոզոս հայնոսոմ խառնակիչ քահանայի մասին և կոչել էր նրան նախատանք «Պոզոս Սամոստացի»։ Պոզոսը բողոքեց կայսեր. այս աթիվ ներսէն Շնորհալին էլ («1166--1173 թ») գրում է Պոզոսին մի նամակ և կարգի է նրավիրում նրան: Շնորհ. թղ. 208. Ալիշան՝ Շնորհ. էջ 498:

30. Սամուէլ երեց Անեցի, պատմիչ. աշակերտ էր Յովհ. Սարկաւազի=Սարգիս վարդապետ Փառիսոսեցու (ԿՇՀԸ=1129 թ) և գաղղնկեր Երեմիա Անձրեիկի: Ունի ժամանակագրութիւն (հրատ. էջմիածին 1893), որ հասնում է մինչև «1179 թ» և գրել

է Գրեգոր Գ (կամ Դ?) կաթուղիկոսի նորդարանքով: Սամ. անեց. 128. Միս. անեց. և. Կիր. 4, 47. Միս. այրիվ. 37. Վրդ. 5. Հատաք. 13. Ես. կթղ. էջ ք. սեո. Սամուէլի՝ Սամ. անեց. 1. շար. 140. Ռրր. ժմ. 21. Չարր. Հին դպր. 672 5, Ալիշան՝ Շնորհ. էջ 121--4:— Հմմտ. Է 36:

31. Սամուէլ կալիսկոպոս Սոյ և առաջնորդ Դրազարիէ վանուց 1173--1182 թ. — Սիսուան 233 234 ա, Չարր. Հին դպր. 707. Տաթև 1927, 184. Manus. brit. mus. 5 ր:

32. Սամուէլ վարդապետ Սկեոսցի. աշակերտ Ն. Լամբրոնացու. միարան Սկեոայ վանքի. իր ուսուցչի նրամանով շարունակեց արտագրել նրա Սաղմոսաց Մեկնութիւնը, որ արդեն սկսել էր Գէորգը (Է 62) և ավարտեց ՈՒԹ=1190 թ: Ըստ Ձեո. Կարին. 148 Սամուէլ զրիչը «հրամանաւ ներսէս արքեպիսկոպոսի (Է 36) Սկեոայ վանից» զրինակել է Լամբրոնացու Մեկնութիւն Սաղմոսաց, Պատմութիւն Ն. Լամբրոնացույ, Պատմութիւն Ռուրենեան ազգատոմիւն ևն, որ ՈՒԹ=1190 թվին Լեոն Բ ընծա է ուղարկել Հաղրատի վանքին: Բացի սրանցից, իր ուսուցչի համար օրինակել է նույնպես մի Մոզոլովանո՝ 1190--1202 թ. (տես Յ. Մուրատ, Յայտ. Յովհաննու, էջ Կ--ժղ): Գրել է Պատմութիւն վարուց Ն. Լամբրոնացույ և Լամբրոնեանց (անանուն հրատ. Արրա. 1878, էջ 89--101): Լամբրոնացու մահից ևեոտ (1198 թ) շարունակել է իր ուսումը Գրեգոր վարդապետի և Բառիլ քահանայի մոտ՝ դասընկեր ունենալով Յովհաննէսին և Բարթուղիմէոսին: Այլ միջոցին արտագրել է Լամբրոնացու Պատարագամեկնիչը, որ ընծայում է Լամբրոնացու քրոջ՝ Մարիամին, և Պատճառ խնդրոյ, միարանութեան. սեո. Սամուէլի՝ Պամ. լմթ. 231, 233. տես և Տաշեան, Ցուց. 1147 ր. Չարր. Հին դպր. 702, 709, 715. Հայապ. 413--8. Սիսուան 70, 86, 99:

33. Սամուէլ վարդապետ սրա մասին խոսում է Սիսուան 372 ր ծան. իբրև իմեոզ Այասի նազանագոտի (ԺԲ դար). բայց այնպիսի լեզվով, որ ոչինչ չի հասկացվում. «Սորա յիշխանուն կանգնողին Սամուէլ վ. և որպզ փակումե կամ աւերումե, վասն կասկածանաց ի հաւատոյս. այլ յետ քննութեան ոչ գրեմ գինչ եղև»:

34. Սամուէլ, վանաւայր, իր ընկերակից միարաններէ հեո, Չաքարէ ամիրապատալարի և նրա որդիների արեշատութեան համար, Երուանդաշատում կանգնեցրել է մի մատուռ 1206 թ.— Արձ. Այրաբատ 62, 64:

— 35. Սամուէլ, հայր Սարգսի, որ մի աշտարակ է կառուցել Անիում 1215 թ.—Շիրակ 41:

— 36. Սամուէլ երեց Անեցի, որի որդին է Սարկաւազ քահանա և թողը Արրահամ երեց. այս վերջինը երկու տուն և երկու յանութ է նվիրել Թեմուրլանի վանքին 1233 թ.—Արմ. Շիրակ 128 (որ համարում է հաւանօրէն թոռն. հռչակաւոր ժամանակագրին). տես Սամուէլ Ք 30):

— 37. Սամուէլ վանահայր և առաջնորդ Կապոսի կամ Կարպոսի վանքի. Գրիգոր Վղիկ գրչին գրել տվեց մի ձառընտիր 1255 թ. (Աթան. յաջ. Ժդ) և Հարցմունք Աթանասի 1255 թ? (Ձեռ. Վենետ. Բ. 322):

— 38. Սամուէլ քահանա Եարեամբ նահատակեալ, որի երկու եղբորորդիները (Գրիգոր միակեց և Մարտիրոս), ընկալաւ տվին Գրիգոր գրչին, երբ սա արտագրում էր Մտաթէի մեկնութիւնը՝ Ակնների վանքում (Կիլիկիա) 1329 թ.—Սիսուան, էջ 155 ր:

— 39. Սամեղ, որդի Բուրթէլ իշխանի Օրբէլեանց. հիշված է իր եղբայրների՝ Բէշքենի և Իւանիկի հետ, 1344 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 486, Մրտական 47:

— 40. Սամուէլ տես Ելթիւրոս 1356 թ:

— 41. Սամուէլ կրօնավոր, Ներսէս Աղուաշ գրչին օրինակել տվեց Եւազրը 1384 թ.—Սարգիսեան, Եւազր. ներած. էջ 86ր:

— 42. Սամուէլ, կաթողիկոս Ազթամարի, հաջորդ Ղանդ Ա-ի և նախորդ Ներսէս Ա Փալատի (ԺԴ դար).—Հաւաք. 60 (կեղծիք):

— 43. Սամուէլ արեղա, գրիչ. օրինակեց Սարգիս Շնորհալու Կաթողիկեայց թղթոց մեկնութիւնը Եկեղեցաց զավտար Ազի Ս. Ստեփաննոս վանքում, 1413 թ.—Յովսէփեան, Մի էջ հայ արվ. էջ 5. Ձեռ. Կարին 161, Նոտարք 42:

— 44. Սամուէլ Երզնկացի, Երուսաղէմում օրինակեց «Տարոյգիրքը» Ստեփան Գոզոս կաթողիկոսի պատվերով՝ 1422 թ.—Սիսուան 541 ա:

— 45. Սամուէլ քահանա, կինն է Մինայ. ծնողներն են Վարդան արեղայի, որ Խոսրովայ վանքում, Ստեփաննոս կրօնավորի համար օրինակեց մի Աւետարան, 1430 թ.—Նոտարք 94, Ձեռ. Վասպ. 359:

— 46. Սամուէլ գրիչ, գրեց, ծագկեց ու կազմեց մի Շարական, Երզնկա 1436 թ.—Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 79:

— 47. Սամուէլ վարդապետ, նկարիչ. նկարազարդեց այն Քայմաւուրքը, որ Ս. Կիրակոս վանքի միաբանների մի խումբը արտագրեց Երզնկա 1446 թ.—Նոտարք 151:

— 48. Սամուէլ մահապետ, որդի Վահրամշահիկի, Եղիվազում արտագրել տվեց զանազան գրքեր և հատկապես Մտաթէոս գրչին գրել տվեց մի Մաշտոց 1464 թ. և այդ բոլորը նվիրեց Յովհաննավանքին.—Այրարատ 172, 198:

— 49. Սամուէլ որդի Տիրացու քահանայի, աշակերտ Յովհաննէս քահանայի. օրինակել է Սաղմոսն ու Տօնացոյցը 1466 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 190:

— 50. Սամուէլ պատկերահան, ուսուցիչ Մանուէլ երեցի, որ Երզնկայում Յովհաննէս քահանայի, համար օրինակեց մի Աւետարան, 1473 թ.—Թորոս ազր. Բ. 420:

— 51. Սամուէլ արեղա, ուսուցիչ Յովհաննէս Երզնկացու, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Կեսարիայում, 1476 թվին.—Rapport Belgique 35: Կարծում եմ որ սրա հետ նույն պիտի լինի՝

— 52. Սամուէլ արեղա, ուսուցիչ Նազաշ Յովհաննէսի, որ Կեսարիայում գրեց մի Ճաշոց 1481 թ. և մի ուրիշը 1484 թ.—Աղոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1840:

— 53. Սամուէլ վարպետն է Զորվար գրիչ, որ Տիւրքիում օրինակեց Աւետարանը, 1480 թ.—Թորոս ազր. Ա. 231:

— 54. Սամուէլ քահանա. գրել է «Մեկնութիւն տօմարի», ի խնդրոյ Ստեփաննոս իմաստասերի. թվականն անհայտ է. ձեռագրի մի օրինակը արտագրել է Սոսի գրիչը 1626 թ.—Ձեռ. Ներս. 33 ա:

— 55. Սամուէլ Մանիսացի, նոր վկա. Եզեա քահանայի որդին էր. հավատքը չուրանալով նահատակվեց Ջմիւռեայում 1723 թ. Մնում է իր տապանը.—Փոսեան, Հայք ի Ջմիւռն. Ա. էջ 89 > Նոր վկ. 560 > Աղգապ. 2870:

ՄԱՄՈՒՆԱՅ, սեռն ու ծագումը անհայտ. մի անգամ հիշված է Յախաջարի հետեյալ կարճ արձանագրութեան մեջ. «Թվին ՈՒԹ (= 1230). ՉՍամունայ յիշեցէք ի Բոս» (Սիսուան 155):

ՄԱՄՏԻՆ, ար. ծագումն ինչ անհայտ: Հիշված է մի անգամ՝

— Սամտիս սեռ, որ շինեց այդի ու զարպաս պարոն Սահմազինի համար 1276 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 14:

*ՄԱՄՓՍՈՆ, ար. <երբ. յՄՄՄ Տիմոն անվան հուն. Σαυφωv տառագարձութունից: Ասորի ձեռն է օրն Տիմոն, որից տառագարձված կա էյ. Շմշոն (Հիւրք. 290) Հայերենի մեջ ավել

լի սովորական և այսօր էլ ժողովրդական կենդանի ձև է Սամսոն, որ ավելի է համապատասխանում եբրայականին: Ծագում է հրբ. **שָׁמֹשׁ** šemes «արեգակ» բառից, որի համապատասխան ձևերն են **սասր**. **شام** šamsā, **արաբ**. **شام** šams, **ասուր**. šamšu, **եգիպտ.** šmšu **համանիշները** (Gesenius 840—850): **Սրանցից էլ բարեկ.** Šamšānu, **եգիպտ.** Šamašana, **արաբ.** شمس Šuma:s **անձնանունները**: **Հմմտ.** **հնդերկր. Բր. մրկ. 323** «Սամփսոն թարգմանի. արեգակն նոցա».—**Տաթև.** **հարց. 421** «Սամփսոն՝ արեգակն կամ փրկութիւն լի»): **Այս անունով հայտնի է Սամփսոն որդի Մանովէի. դատավոր հրէից, նշանավոր իր առտուպեղական ուժով (հ. Մ. 1116): Ճիշտ որս նման ունինք՝**

— 1. Սամսոն որդի Մանուէի, նահապետին Ամասունեաց, որոնք Արտաշէս Բ-ի օրով զազթեցին Հայաստան.—**Պոր. Բ. ձէ:**

— 2. Սամփսոն, որդի X-ի (նոր անունը կտորած է), թագ Սամփսոնի. մայրն է Արուզ խաթուն. երեխ վաղամեռիկ եղբ. ձնոզները մատաղ արին, մարմինը ծախաքարի վանքում թաղեցին և նրա հիշատակին հող ու այգի նվիրեցին վանքին 1367 թ.—**Արձ. Սիսական 156:**

— 3. Սամսոն ձևով հիշված է անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 450):

* **ՍԱՍԱՐԱԼ**, **ար. <թրք. sâda (ժգ. sâya) եզուս, մաքուր քիմիական բառերից, իբր բառաբանական, զուտ մեղր»:** Հիշված է 1658 թ. (Ձեռ. Կես. անամ 54 ր), Սայապալ ձևով, և այլ տեղ 1664 թվին (անգ. էջ 56 ր), որից էլ կա այժմ Սայապալեան ազգանունը:

* **ՍԱՍԱԴ** կամ **ՍԱՍԵԱԴ**, **ար. <արաբ. ساسیاد sayyâd «սրսորդ» բառից. սրանից է Սայադեան կամ Սայեդեան ազգանունը (Կովկաս). նույնից է նաև Սայաթ-Նովա (նշ. «սրսորդ եղանակի» նվազի) և ավելի նոր դուստններից՝ Աշուղ Սայեդա:**

ՍԱՍԱՍ. **արդյուք անձնանուն էր, որից կազմված է Սայամեան ազգանունը (Կովկաս): Այդ դեպքում Սայամ կարող է լինել կրճատ ձևը Սայաթալ անվան, թրք. -m ստացական. չնայելիք իբր զիմ մաքուր (մեղր)»:**

* **ՍԱՍԳԻ** (որ և Սայգոյ, Սասո, Սայաուն), **ար. թուն նախնական ձևն է աս. saydî «տէր իմ, պարոն», որ ծագում է աս. sayid կամ sayyid «տեր» բառից: Սրա իզականն է Սեդա, որ անս. Քուրդերի մեջ հիշատակված է Սայաթի բնի 1403 թ. (տե՛ս նոր վկ. 206): Մեր մեջ էլ հիշատակված է ժԾ զարում:**

— 1. Սայդոյ կամ Սասո, որ Ծար Երկրի իշխաններից մին էր. **Իօփեանց տոհմից. հիշված է 1411 թ. Նոտարք 39, Կրպտ. Ըպտ.՝ Իօփեանք 185:**

— 2. Սայթի; որդի պարոն Շանշի, «թաթ և յաղթող զօրագարի և մեծ իշխանաց ազգէն», տէր և պարոն Փոքր Սիւնեաց, Ականոյ, Հաթիբոյ... **կանգնեցրել է մի խաչքար իր հօր՝ Շանշի հիշատակին 1430 թ.—Շահխաթ. Բ. 365 > Նոտարք 94:**

3. Սեյտի, հիշվում է Գուրսունի հետ (որ Խաչենի իշխան էր 1411—1430 թվերին) **Խոթափանքի անթվական մի արձանագրութիւն մեջ.—Արցախ 208:**

4. Սայտուն, որդի պարոն Ազրաստի. մի յող է նվիրել Գանձատարի վանքին 1467 թ. և մի ուրիշ յող էլ 1467 թ.—**Արձ. Ջայալ. Ա. 158, 185, Բ. 495, Շահխաթ. Բ. 373—5 Նոտարք 145, 228, Արցախ 177 և 179:**

* **ՍԱՅԻԲ տես Սաեիբ:**

* **ՍԱՅԻԼ**, **ար. <արաբ. ساييل sayyil «մաքուր» 2. հարցնող» բառից. Ենթադրում եմ Սայիլեան ազգանունից. բայց անուն է թի մականուն:**

ՍԱՅԻՆԲԷԿ, **ար. անշուշտ արմատն է Սային; որի ծագումը ակայն ինձ անհայտ է. մի անգամ ունինք հիշատակված ժԳ պարում:**

— Սային բնի, որդի Շահնշահի, որ զբնի տվեց Ա. Կասարանը՝ Խումայ Արճիշեցուն, Գողթան զավատի Կոպաստի անապատում, 1336 թ. — **Ձեռ. Ազուլ. (Արրա. 1911, 387):**

ՍԱՅԻԲ, **ար. ծագումն ինձ անհայտ (եթև չէ վրիպակ, փոխանակ լինելու Սայիբ). մի անգամ հիշատակված է ժԳ զարում:**

— Սայիբ, իր Գրիգոր եղբոր հետ միասին նորոգեցին Ատինջ գյուղի կեղեղեցին, 1281 թ.—**Սմբատեանց, Գեղարքունիք, էջ 246:**

* **ՍԱՅՍԷԼԷՔ**, **իգ. (զբված է նաև Սայսիլիք, բայց նախնաքնի է Սայսիլիք, որ համարում եմ Իսայի-Ալիլիք, իբր <արաբ. ساسي ملك «Յիսուս»-ի melek «հիշտակ», այն է Յիսուսի հրեշտակը): Հիշատակված է ժԳ-ԺԾ զարերում: Կա նույն իսկ Սայի արմատական ձևը (հմմտ. Իսա անունը հտ. Բ, էջ 387), զործածված Կանձակ գյուղի անթվ. մի տապանազրի մեջ, որ նեախաչն է. «Այս է հանդիսատ Սայի որդի Հասանայ փեսայիս Արցախ 270 (այստեղ Սայի արական է):**

1. Սալիլիք, կին Գասապեաի (Ձ 3 և 4) և մայր Տէր

Ստեփաննոսի, որ Վարդապ Վանքի միարան էր 1390 թ.— Քորոս աղբ. Բ. 429:

— 2. Սայմեխի, կին Ամիրբեկի (№ 10), ծնողներն են Շահ-փաշայի (№ 3), որ Վանում, Վարդան քահանային գրել ուղեց մի Աւետարան, 1453 թ.—Նոտարք 171—Ձեռ. Վասպ. 136 (Նոտարքը գրում է Սայմեխի, Ձեռ. Վասպ. Սայմեխի):

— 3. Սայմեխի (սեռն ու թիֆն անհայտ) գործածված է նաև Ձեռ. Վենետ. Ա. 589 և Քորոս աղբ. Բ. 346:

* ՍԱՆԱԹ, մթ. <արբ. ան san'at արհեստ, ճարտարու-թյուն, վարպետություն> բառից. մի անգամ գտնում եմ հիշու-աակված 1587 թ. (Սմբատեանց՝ Սաղիան 259):

* ՍԱՆԱՄ, իգ. <արբ. ան sanam «1. արձան, կուռք (որ իբրև պատկեր զեղեցկություն շատ գործածական է բանաստեղ-ծություն մեջ) 2. սիրունիք: Այժմ գործածական է միայն իբր իգ., որի հին վկայությունն էլ կա ժԴ դարից: Բայց արդյոք արական էլ չէր, ինչպես ենթադրել են տալիս Սամաևան և Խամսամաման ազգանունները (երկուսն էլ գործածական Նոր-Բայազետում):

— 1. Սամամ խաթուն, գուտար պարոն Ասլանի՝ Սերասու-տիա 1350 թ.—Տաշեան, Ցուց. 107:

— Ավելի ուշ գործածված է Սամամ 1596 թ. (Ձեռ. Քար. 76ա) և անթվական (Ձեռ. Վասպ. 550):

* ՍԱՆԱՍԱՐ, ար. <Ասորեստանեան անուն է, որ ասորա-դարձված է երբ. ܩܨܢܐܘܫܐܐ Sareser (կարգա Sareser ըստ Gesenius 792), որից հուն. ասորադարձված է Σαρασαίρα. ենթադրում է ասուր. Šar-ušur, որ պիտի նշանակե արքայ Ուցուր> (ասուր. šar = երբ. sar «թագավոր» + երբ. ܩܨܢ ēšer հատուկ անուն, ēšer «զիզել» արձատից՝ Gesenius 62): Այս անունով հիշատակված են Սամասար որդի Սենեքերիմի (տես տակը), Սամասար այլ ոմն՝ Ա. նորագիւտ Մնաց. Գ. 18, ներգաղստարար իշխան Ասորեստանցի՝ Երեմ. լթ. 3: Ըստ Սանտալեան, Ասորեստ. և պր. սեպագիր արձանագր. էջ 61 ծան. Սարասար համաստիված է ներգաղ-շար-ուսուր անունից, որ նշանակում է «Ներգաղը [= արա-տերազմի աստված] թագավորին պատուպարէ»։— Կա նաև Šu-naššura թագավոր երկրին Kizwatna (տես Weidner, Politische Dokumente aus Kleinasien I, էջ 89): Այս անունը գործածական է այժմ մեր մեջ Սամասար ձեռք, որից և Սանասարեան ուղղու-նունը:

— 1. Սամասար, որդի Սենեքերիմ թագավորի Ասորեստան-ցոց, իր եղբոր Աղրամեխիի հետ սպանեց դաժան հորը և փա-խով Հայաստան (ըստ Սանտալեան, անդ, էջ 63 Ն. Գ. 681 թ): Սկայորդի նահապետը ընդունեց նրան և բնակեցրեց Հայաստանի Կարավ-արեմայան կողմը՝ Ասորեստանի մոտ: Այստեղ թագա-ցով իր սերունդը և լցրեց Սիմ լեռը: Հետո սրանք ստացան Ազանեաց բղջիտություն պատիվը:— Եւ դարձաւ Սենեքերիմ ար-քայ Ասորեստանեայց և բնակեաց ի Նինուէ: Եւ եղև մինչդեռ երկիր պազանէր ի տան Նեսրաքայ ասուրածոյ իւրում, Աղրա-մեխէք և Սարասար որդիք նորա հարին զնա սրով, և ինքեանք զերծան յերկիրն Արարադայ» (Դ թագ. ժթ. 37):— Եւ. դարձաւ՝ անդրէն՝ զնաց Սենեքերիմ արքայն Ասորեստանեայց, և բնակ-եաց ի Նինուէ: Եւ մինչդեռ երկիր պազանէր ի տան իւրում Նասրաքայ կողմ իւրոց, Աղրամեխէք և Սարասար որդիք նորա սպանին զնա սրով, և ինքեանք զնացին փախստական ի Հայսձ (Սա. լէ. 38):— Երբ. բնագիրը երկու զեպոստն էլ ունի Արարատ Ararat, իսկ հույնը առաջին զեպոստն էլ չի՝ Ἄρραράδ, երկրոր-դում էլ՝ Ἀρμενίαν, որին հետևում է և հայը:— Այս անունը մեր մասենագիրների մոտ հիշատակված է Սամասար, Սարասար և Սափասար ձեւերով. օր. Սամասար՝ Խոր. Ա. իգ. Մի. անեց. գ. Միխ. աս. գ. Սամ. անեց. 46. Սուտ-Շապո. 21. Վրդ. աշխ. 516. Տաթե. ամ. 259, 296.— սեռ. Սամասարայ՝ Խոր. Ա. իգ. Գ. ծե. Արծր. Ա. և. Սամ. անեց. 49.— Սամասարու՝ Ասոց. Ա. և.— Սափա-սարեան՝ Մագ. թղ. խա. Սարասարայ՝ Ուն. 34.— Սափասարայ՝ Տարոն. Բ. § 14:— Սանասարի առասպելի մասին տես Արեղեան, Հայ ժող. առասպ. 577—581:

— 2. Սամասար իշխան Սասնոյ, դաշնակից հունաց, կովեց Արարների զեմ 638 թ. սրա որդին է Մուշ (իմա Մուշեղ)՝ Տա-րուն կույսի նշանածը:— Տոմաշէկ, Սասուն, էջ 21—23 (ըստ Վա-կիդի արար պատմագրի):

— 3. Սամասար, որդի Սուպասարի և եղբայր Բաղդասարի. իրենց Նորաշինիկի այգին նվիրել են Հառիճի վանքին 1235 թ. —Շահխաթ. Բ. 265, Շիրակ 163:

— 4. Սամասար 1600 թ. (տես Սմբատեանց՝ Երնջակ 147): — Անթվական են Սամասար (Ձեռ. Վասպ. 391 և Ձեռ. Ազուլ. = Արբա. 1911, 760):

ՍԱՆԱՍՐ, ար. անասույց անուն. գրված է մի անգամ Գա-ուուածորի (Գանձասար) 1181 թվի մի արձանագրության մեջ,

«Սանասի իրից» ձևով, ուր Սանասի կարող է լինել թև սևո. և թև ուղղական հոլով: Ուրիշ մի քանի անձերի և ժողովուրդի հետ կեկեղեցի է շինել և ջուր բերել (Ճահրաթ. Բ. 379, Արցախ 180):

* ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ, ար. < իրան. * Sanatruk ձևից. իմամ. Տրուստրուսից: լատ. Sinatruces թագավոր Պարթևաց (որ է Արշակ ժԱ 27-70 Ն. Բ.), Σανατρούχιος թագավոր Պարսից, ասոր. Sanatrag, Sanatruq, արաբ. Sanatruk թագավոր Բահրայնի (Արտաշէր Ա-ի ժամանակ). ինչպիսիք է նաև Սանատրուկ արքայ Ասորեստանեայց՝ Գ. մակ. գ. 4 (որով պետք է հասկանալ Աննեբեթիմ, ինչպես որ հույն բնագիրն էլ սենի Σανναχηρσιμ). -- Հիւրը. 72: -- Խոր. Բ. 19 այս անունը ստուգարանում է «Սանասայ՝ սուրբ», ըստ որում Սանասարուկի դայակը՝ Սանաս, ազատել էր նրան ձյան ձեռ հուսից: Այդ խոսքերը սխալ հասկանալով Մխ. անեց. ի և առանց հիշելու Սանաս անունը՝ ասում է թև դայակը անունը գրով Շանատարի:

1. Սանատրուկ թագավոր Հայոց. Արգարի քեռորդին էր. գորահրամանատար և վերակացու էր կարգված Արգարի կողմից՝ Շուարքան պապոսում: Արգարի մահից հետո, Անանունից անկախ թագավորից Վերին Հայաստանում (38-68 ըստ Չամչ. Ա. 294, 327): Թողից քրիստոնեությունը և նահատակեց թագէտ առարայալին և իր դուստր Սանդուխտին: Չորք ժողովից որ զնա տիրի նդևսիային և Միջագետքին. այդ միջոցին Անանունը մեծավ և նդևսացիք քաղաքը հանձնեցին Սանատրուկին: Կոտորեց Արգարի ցեղը: Նորսկի է Մծրինը, որ հիմանց կործանվել էր երկրաշարժից: Սեր. 1, 11. Բուզ. Գ. ժգ. Խոր. Բ. 14-19. Խոր. պամ. Աժամն. էջ 294. Շիր. քրսն. 37. Չքր. կպս. 279. Ուխտ. Ա. լե, խ, ծգ. Վկ. թաղ. 13. Գամ. թաղ. 60, 62. 85. կթղ. գ. է. Ասող. Ա. և. Մազ. թղ. ժթ. Սամ. անեց. 54, 55. Մխ. անեց. գ, թ, ժ, ժե, ի. Մխ. այրիվ. 18. Շնորհ. վիպ. 309. Միխ. աս. իթ. (= իր). Երզն. մտթ. 225, 226. Վրդ. ժլ. Նկարք. 89. Անկ. դիրք առաք. 364, 475. Յայսմ. օգ. 27, գեկտ. 8, 21, 23, 31. Դարդեկ 3. ZAPh 1, 190. Մին. համգ. 19. Հաւաք. 9. Չքր. օարկ. Ա. 2. սևո. Սանատրուկոյ, բց. ի Սանատրուկոյ՝ Սեր. 11. Բուզ. Գ. ա. Դ. իդ. Խոր. Բ. 14-19. խզ. խէ. Վկ. թաղ. 15. Գամ. թաղ. 61. Վկ. սանց. 77. Վկ. բարթ. 24, 26. Ուխտ. Ա. խ-խր. Բ. կե. Կզկնա. Ա. գ. Ասող. Ա. և. Մազ. թղ. 5. Միխ. աս. գ, իթ (= իր). Յուս-Շապհ. 11. Մխ. անեց. և, ի. 85. կթղ. է. Վրդ. ժէ. Նկարք.

89. Անկ. զիրք առաք. 352 3, 362-3. Յայսմ. յունիս 30. Վրք. և Վկ. Ա. 208-9. Մին. համգ. 19. Հաւաք. 10.

2. Սանատրուկ, սրգի և հաջորդ Սոյեմի, արքայ Հայոց (190 թ). գրված է հուն. Σανατρούχιος (ըստ Գիսն Կաստրոսի). Հսովմայից կայսրների գահակալական կոնիսերի ժամանակ Յնաց յեզոք (Գրգը. Քնն. պամ. Բ. 262). -- ըստ Ա՛ն Ա 477 գահակալել է 190-196 թ. և սպանվել է Ալանաց պատերազմում:

3. Սանատրուկ իշխան Արշակունի, սրին Տրդատ կորգեկ կուսակալ Փայտակարան նահանգի. Տրդատի մահից հետո ապստամբեց և անկախ թագավորեց. -- Խոր. Գ. գ. Կզկնա. Ա. ժր. 35. կթղ. ժ. Արծր. Ա. գ. է. Սամ. անեց. 65. Կիր. 9. Վրդ. ի. սևո. Սանատրուկոյ՝ Կզկնա. Ա. ժր (նրաք. Շանն. -- իսկ էմին ունի Սանատրուկոյ). Խոր. Գ. գ, գ, թ. Ասող. Բ. ա. Արծր. Ա. գ, է. Գ. ժր. Վրդ. ի. Տաթև. ձմ. ղէ. -- գրծ. Սանատրուկու՝ Խոր. Գ. գ:

4. Սանատուր սև սրգի Խաչիկի. ստացձգ. ինչպիսիք է ժե դարից ուղ գրված անթվական մի հիշատակության մեջ (Ձեռ. Թաւր. 39ր):

* ՍԱՆԴՈՒԿՏ, իգ. < san + իրան. duxt «գուստր» բառերից. իմամ. պրս. سین دخت sin-doxht կին Կարուլի Mihrab թագավորի (Շանն. հտ. 1, էջ 192) Հիւրը. 38. Այժմ անկ. Սանդուխ, որ ինչպիսիք է 1606 թ. (Ձեռ. Թաւր. 21ա) և ավելի վաղ՝ 1285 թ. տեսակը № 5:

1. Սանդուխ դուստր Սանատրուկ թագավորի Հայոց. Թապէտ առաքյալի քարոզությամբ հաճատաց Գրիստոսին և նահատակվեց իր կապալաշտ հոր ձեռքով: Առաջին նահատակուհին է և իր անունով կա եկեղեցի (օր. Յայսմ. փետր. 27): -- Վկ. թաղ. 14, 17, 18, 25-27, 29, 32-36, 39, 41-45, 47, 58. Գամ. թաղ. 61-69, 75. Վկ. սանց. 77-80. Գիւտ նշ. թաղ. 89-95. Ուխտ. Ա. խ. 85. կթղ. է. Մխ. անեց. ի. Սամ. անեց. 33. Շար. կթ. Գարականոն շար. 116-7. Մրզն. մտթ. 226. Յայսմ. գեկտ. 23, մայ. 30. Տաթև. ամ. 407. Մին. համգ. 19. -- սևո. Սանդիստոյ՝ Խոր. Բ. 19. Վկ. թաղ. 25, 28, 40, 45, 46, 58. Գամ. թաղ. 59-71. Վկ. սանց. 77, 82. Գիւտ նշ. թաղ. 93-97. Ուխտ. Ա. խ. 85. կթղ. է. Շար. կթ. Գարականոն շար. 116. Մխ. այրիվ. 62. Ասող. Բ. ր. Չք. 561. Յայսմ. գեկտ. 23, փետր. 27, մայ. 30. Միխ. աս. ք ապ. էջ 102 (չունի ա սպ). Առաք. պամ. 269. -- գրծ. Սանդիստով՝ Վկ. թաղ. 30. Ազգեր. Լիակ. վրք. օրք. Գ.

14—62.—Իր վարքը տես Սոփերթ, Ը, էջ 77—83 (որ և թրգմ. վրաց. ըստ Մասի):

— 2. Սանդուխտ զուտար Վարդան Մամիկոնեանի՝ որդւոյ Աբասուղազայ՝ որդւոյ Վաչէի. կին Մեծն Ներսէսի. ամուսնու հետ միասին սովորում էր Գետարիայում. «348 թվին» ունեցան իրենց անդրանիկ զավակը՝ Սահակ (Գարթեկ). մի տարի հետս վախճանվեց Սանդուխտը «349 թ». հայրը՝ Վարդան փոխադրեց Երուսաղէմ Քիլի.— Մեհր. եր. 14, 19:

— 3. Սանդուխտ (ԺԲ դար) տես Սահակագուլիս Ձ 3:

— 4. Սանդուղտ (գրված է սևո. Սանդղոտոյ ձևով). Գրիգոր Մագիստրոսի կինն է, ինչպես հիշատակված է Հերհերի 1283 թվի արձանագրութայն մեջ. «Թոսն Մեծին Մագիստրոսի և բարեպաշտունւոյ Սանդղոտոյ ամուսնոյ իւրոյ» (Միտական 114): Սբաժառին ավելի ընդարձակ տես վերը՝ Ուխան Ձ 10 անվան տակ: Արձանագրութունը այնպես է կազմված, որ կարելի է Սանդուխտը կին համարել թէ Մագիստրոսի և թէ Վահրամ իշխան Դաւուանեցու: Միտականը՝ էջ 554 ցանկում ասնում է երկրորդ իմաստով, իսկ ես գրի առաջին իմաստով, թեև չգիտեմք թէ Մագիստրոսի կնոջ անունը ինչ էր (Մագ. թղ. յոջ. էջ խը): Մնում է որ մի նոր ազդրուր ստուգի մեր ասածը:

— 5. Սանդուխ, մայր Գետրոս վանական քահանայի, որ օրինակեց Նոր-Կտակարանը 1285 թ.— Ձեռ. Վեներ. Ա. 818:

— 6. Սանդուխտ զուտար Ներսէս քահանայի և քույր Բարթուղիմէոս առաքյալի վանքի առաջնորդ Յովհաննէս արքեպիսկոպոսի, որ ստացավ Յայտաւուրքը 1438 թ.— Ձեռ. Թաւր. 41ա:

— 7. Սանդուխտ (գրված է սևո. Սանդրխտին), կին Գոզոսի Ձ 95. Ժողովներն են Խուլիւս մելէքի՝ կնոջ մահտեսի Յովհաննէսի, որ էջմիածնում փրկանքով ազատեց մի Աւետարան, 1464 թ.— Ձեռ. Վասպ. 384:

— Ավելի ուշ հիշատակված կա Սանդուխտ 1670 թ. (Ձեռ. Վասպ. 938):

ՍԱՆԷ (կամ Սանէս), որ իր որդի Սմբատի ձեռքով մի խաչքար է կանգնեցրել Վայոց ձորի Գիւլի-գուղ դյուղում 1291 թ.—Միտական 141 (գրված է «Ես Սանէս», որ ս կարելի է անհնական հող համարել կամ ոչ. Ալիշան ասում է «թերևս յովանէս»)

* ՍԱՆԹՐՈՍ, ար. <Ալիքաճղորոս բառից կրճատմամբ. սրահից է ձևացած Սանթրոսեան ազգանունը (Գիլիշան). միջին

ձևերն են Սանդրո (Տիգրես) և Սանդոյ. որ ավանդված է 1806 թվից Կարինում (Նոր վկ. 620):

ՍԱՆԻ (Sani). նշանավոր հայ աֆերիստ. 1669 թվին գնաց Գարին, ուր իրեն կոչում էր Sani և հայտարարում էր Սպահանի Աբասարազ թագի ոստիկանապետ: Երտասաւրդ և ղեկեցիկ, կարողացավ հրապուրել շատերին: Մտերմացավ Tavernier անուն անձի հետ, որ Հնդկաստանի ճամբորդութունից նոր էր վերադարձել, և նրա միջոցով կարողացավ օգնութուն և պաշտպանութուն գտնել: Նրան «միտակցին» և կոչեցին Philippe. իր կնքահայրն եղավ Monsieur d'Orléans-ը. արքայական հրացանակիրների զունգը մտավ և ամուսնացավ Tavernier-ի պառավ ու աղեղ քրոջ հետ: Սա լինելով զաւլիկական, Նանտի հրովարտակի գորությամբ, ամուսնու հետ վտարվեց Շվեյցարիա: Philippe այտեղից գնաց Ամստերդամ, որ արքայական հրացանակիր հազուստներ պատրաստել տալով, գնաց Մոսկուա: Այտեղ հայտարարեց իրեն Տրանսիայի թագավորի պատգիբրակ, որ ուզարկվում է Գարսկաստան, այնտեղ կազմակերպելու իմար հրացանակիրների մի զունգ: Չկարողանալով մտնել Գարսկաստան, անցավ Գերմանիա, ուր շատ խարդախություններ արավ. ապա անցավ Շվեդիա, ուր երկրորդ անգամ ամուսնացավ պալատական մի օրիորդի հետ: Մի քանի ամսից Շվեդիայից գնաց Լեհաստան և այտեղից էլ Գարսկաստան: Մի անգլիացի վանականի խարած լինելով, ձերբակալվեց ու տարվեց Կարին. Mathorez REA հտ. 2, պր. 1, էջ 86—87:

* ՍԱՆՈՍ, ար. կրճատված է Ալիքսիամնո անունից. հիշատակված է ԺՁ—ԺԸ դարերում: Օր. 1616 թ. (Միւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերիզմ. 27), 1632 թ. (Ձեռ. Կես. ամած. 63ա), 1638 թ. (Դրնդ. 580), 1668 թ. (Թորոս ազր. Բ. 440), 1678 թ. (Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 70), 1746 թ. (Տաշեան, Յուղ. 821), 1773 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 229բ): Այս բոլորի մեջ կարևոր է հիշել՝

— Սանոս չալապի (կոչված է նաև պարոն և խոճայ չալապի), Հալէպցի էր, շարի և յաղթող ի վերայ հակառակորդ թրչնամեաց խաչին Գրիտոսոսի». շինեց Հալէպի Ս. Բաասունք եկեղեցին 1616 թ. (Manus. brit. mus. 40բ): Յակոր Կարնեցին (էջ 32—34) պատմում է թև ՌՀԸ=1629 թվին եկազ Կարին՝ իրրև մաքսապետ: Ազգային բարերար էր: Փրկանք տալով զնեց ու ազատեց մինչև 1000 գերի: Կարնոյ բերդում մի եկեղեցի

կար, որ մի թուրքի տունն էր. զնեց և հանձնեց ժողովուրդին ևն:

ՍԱՆՈՏ, իգ. ծագումն անհայտ. մի անգամ ունինք՝

— Սանատ, քույր Բիւրատ Բագրատունու. և կին Սորէն Արծրունու. Սանատրուկ ԹագաՎորի դայակն էր. մանկութեան ժամանակ ազատեց նրան ձյան հուսից. — սեռ. Սանատայ՝ Սոր. Բ. 14:

* ՍԱՆՁԱՐ, ար. <պրս. — sanjār «ԹագաՎոր» բառից, որ նաև անձնանունն է: Այսպես էր կոչվում Մելիքշահի որդին և Ալփասլանի թոռը: Մեր մեջ հիշատակված է՝

— 1. Սաճաթ, որդի Տանազուի. զավակ չունենալով՝ իր կալվածները նվիրեց Նորավանքին՝ 1303 թ. — Արձ. Միսական 200: Մրա հետ նույն կարող է լինել նաև՝

— 2. Սաճաթ, կինն է Թաճեկիթ. մի հող են նվիրել Թաճաթի վանքին (թվականն անհայտ). — Միսական 123:

* ՍԱՉԻ, իգ. <թրք. — saçā «հարսանեկան նվեր» բառից (ևթև վրիպակ չէ, փոխանակ ՍԱՉԻ. վերջին գեպտում <թրք. — saçā «մազերավոր, վարսազեղ» բառից, որ թուրքերի մոտ իզական անձնանունն է: Երկր. զեպտումն էլ օտար փոխառություն): Մի անգամ հիշատակված է մ գտնում 1724 թ. (Ձեռ. Բաղևան, Բ. 35ա):

ՍԱԳԱՐՄԵԼԻՔ, ար. անշուշտ օտար է. բայց պ բազմաձայնի պատճառով անստույգ. կամ պետք է հասկանալ Սաքար և կամ Սափար: Մի անգամ հիշված է անթվական մի հիշատակարանում (Bodleian 148):

* ՍԱԳԻՍ, ար. հիշատակված է Հոսոմոսի անթվական մի արձանագրությունից մեջ հետևյալ ձևով. «Ս՝ Սապիս Եսուս գիժ հայրենիք տներն ևն» (Շիրակ 25): Վերջատարը համարելով անձնական հող, բառը ձևում է Սապի, կարգն Սաքի <արար. — sabī, «մանուկ» բառից: Մրանով միանում է Սաքի ձևի հետ (անս վերք, էջ 335, որով հաստատվում է ծագումը. հմտ. իյ. Մաճուկ անունը):

* ՍԱԹԱ, իգ. <երբ. 𐭪𐭣𐭥 Sārā՝ անվան հուն. Σαῦρα տառադարձությունից. բուն նշանակում է «իշխանուհի» և ծագում է երբ. sr «իշխել, թագավորել» արմատից. հմտ. ասուր. šarru «թագավոր», šarratu «թագուհի», հ. եզդպտ. sr «իշխան» (Gesenius 793, 795): Հմտ. Մն. ժէ. 15 «Ո՛չ կոչեցի անուն նորա Սարա (երբ. 𐭪𐭣𐭥 Sāra) հուն. Σάρα), այլ Սառու եզդից անուն

նորա».— Փիլ. իմաստ. 59 «Քաղզէարէն Սանա և հայերէն իշխանակին».— Տաթև. հարց. 307 «Սառա կոչի առաքինութիւն».— Գրք առաք. 338ր Սարրա թարգմանի իշխան: Այս անունով հայտնի է Արրահամ նահապետի կինը: Սովորական դարձածություն ունի այժմ մեր մեջ: Փաղաքականն է Սառիկ, որ հիշված է ժՅ դարից (Ձեռ. Թաւր. 39ա), 1562 թ. (անդ 64ա) և 1661 թ. (Ձեռ. Վասպ. 920): Գրված է նաև Սարայ և փաղաքականն էլ Սարիկ: Վերջինս հիշված է 1802 թ. (Տաշևան, Յուց. 971): Մեր մեջ կա նաև Սառիկեան ազգանունը, որ իգ. զգվական Սառիկ ձևից առաջացած պիտի լինի:

— 1. Սառա, քույր Մարկոս կրոնավորի. արգեն վախճանված էր 1187 թ. — Միսրան, Գոր. և շմ. էջ 54:

— 2. Սառա, դուստր Կարապետի և քույր Քրիստոստուր կրոնավորի, որ Սուրբաթում (Խրիժ) օրինակելով մզկ Աստուծաշունչը 1352 թ. — Ձեռ. Վասպ. 7:

— 3. Սառա դուստր Գրիգոր քանանայի, քույր Յոնան վարդապետի, որ Սուրբաթում, Սանփաննոս գրչին գրելով մզկ Ծայրի և Քուզթը Գողոսի, 1356 թ. — Ձեռ. Բերլինի, 4ա:

— 4. Սարայ խաթուն, կին Ավրամի և օտար Յակոբ սարկավազ գրչի, որ օրինակեց Կիրգի Կոչումն բնծայութեան գիրքը, մոտ 1358 թվին: — Ձեռ. Թաւր. 28ր:

— 5. Սառա հարս Միմէն զպրի՝ որդւոյ Շահինշահի, որ ստացավ մի Աւեսարան 1378 թ. — Տաշևան, Յուց. 692ա:

— 6. Սառա խաթուն, կին Խութուպէյի և մայր պարոն Սինանի, որ շինեց Կամենիցի Ս Նիկողայոս եկեղեցին 1398 թ. — Կամենից 160:

— 7. Սառա, կինն է Գորէ զպրի, որ թոռն է Մարկոս քանանայի, որ զնեց մի հին Աւեսարան 1439 թ. — Ձեռ. Հայկպի, Ա. էջ 83ր:

— 8. Սառա կին Գողոսի և մայր Սիմէն կրոնավորի, որ եկեղեցի զավառի Աւագ վանքում օրինակեց մի Յայմատուրք 1439 թ. — Տաշևան, Յուց. 50ա:

— 9. Սառա (սեռ. Սառին), դուստր Թումայի և քույր Կարապետ միայնակիցի, որ Յիպնայ դաստակ վանքում, Յովաննէս գրչին գրելով մզկ մի Աւեսարան 1450 թ. — Ձեռ. Վասպ. 405:

— 10. Սառայ, սրի զամբանը գտնվում է Շամախիի Գյուրչայ զավառի Առաջանայ շէն գյուղի գերեզմանատան մեջ 1452 թ. — Բարխուս. Աղվ. երկ. էջ 202 Յ:

— 11. Սառայ խաթուն, գուտար Բենեմաթի և քույր ման-
տեսի Կիրակոսի, որ նորոգել ավեց մի հին Աւետարան, 1454 թ.
— Քորոս ազր. Ա. 330:

— 12. Սառայ, հոգևոր մայր Խաչատուր քահանայի, որ
սկեսց օրինակել Աւետարանը իր որդի Դաւիթ քահանայի հա-
մար, Արճէշ 1455 թ.—Նօտարք 177:

— 13. Սառայ կին Մուրատի և մայր Վրթանէս քահանայի,
որ Քովմա արեղայի՜ն գրել ավեց մի Աւետարան, 1456 թ.—Ձեռ.
Դաղեան, Բ. 31ա:

— 14. Սառայ խաթուն, մեծ մայր Ստեփաննոս Դարիզ-
շահի, որ Դազար գրչին օրինակել ավեց Յայտմաւուրքը 1457 թ.
—Ձեռ. Քաւր. 103ր:

— 15. Սառայ, գուտար Սարգսի՝ հորեղբոր Ստեփաննոս
Դարիզշահի, որ Լիմ կղզում գրել ավեց մի Յայտմաւուրք 1457 թ.
—Ձեռ. Քաւր. 103ր:

— 16. Սառայ, գուտար Սուլտանշահի՝ եղբոր Խոնձայի՝ կնոջ
տանուտեր էգիշահի, որ Արծկէում գրել ավեց մի Աւետարան,
1463 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 621:

— 17. Սառայ, քույր Մոջանի և մորաքույր Յովհաննէս
քահանայի, որ Ոստանում, Կարապետ քահանային գրել ավեց
մի Աւետարան, 1467 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1925, 258:

— 18. Սառայ կին Եղիազարի և մայր Գրիգոր կրօնավորի,
որ Արծկէում գրել ավեց մի Յայտմաւուրք Դազար քահանային,
1475 թ.—Ձեռ. Մաղն. 36:

— 19. Սառայ կին Փանիկի և մեծ մայր Խզրշահի, որ Կե-
սարիայում, Յովհաննէս Երզնկացուն գրել ավեց մի Աւետարան,
1476 թ.—Rapport Belgique 34:

— 20. Սառայ, գուտար Յովան երէցի, որ Մովթի Ս. Նշան
վանքում օրինակեց Գանձարանը 1478 թ.—Ալպոյաճեան, Գատմ.
հայ Կես. Բ. 1847:

— 21. Սառայ, կին Քորոսի և մայր Յովանէս արեղայի, որ
Կեսարիոյ Մանտիսոն գյուղում գրեց մի Յայտմաւուրք 1495 թ.
—Ալպոյաճեան, Գատմ. հայ Կես. Բ. 1850:

— 22. Սառայ, կին Եղկանց Եղօի և մայր Քաւրէզ տիկնոջ
(ամուսինն է Դուրդիկ Մանի), որ նրանց հիշատակին գրել ավեց
մի Աւետարան 1498 թ.—Ձեռ. Վասպ. 525:

ՍԱՍԱԳ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. Թերևս պրս. س ساس
ժաղնիվ և փափուկ՝ բառի փաղաքշական ձևն է իբր sāsak ռփափ-

դիկ: Մի անգամ գտնու՛մ եմ հիշատակված 1655 թ. (Ձեռ. Դազ-
եան, Բ. 33բ):

ՍԱՍԻԿ, (սեռ. Սասիկայ ձևով). հմմտ. նախորդը. ունի՜նք
միայն՝

— Սասիկ քահանա, որի որդին Յովհաննէս մի աղանակուս
խաչ է նվիրել (պահպու՛մ էր Երզնկայի եկեղեցում) 1270 թ.—
Քորոս ազր. Բ. 294:

+ ՍԱՍՆԱՅ (սեռ. Սասնայի), ար. <Սասուն գավառի անունից.
տես և Սասնապար. հազանարար սրա կրճատ ձևն է Սասո 1694 թ.
(Ձեռ. Վասպ. 966):

— 1. Սասնայ, անգրանիկ որդի իշխանաց իշխան Խաւա-
սի Ա. մեռավ երիասարդ հասակում և նրա հիշատակին հայրը՝
Խաւոսս մի գյուղ նվիրեց Բազնայրին 1229 թ. և ապա գրել
ավեց Բազնայրի նշանավոր Աւետարանը 1232 թ.—Յովսէփեան,
Նիւթեր և ուս. Ա. 16, Շոգակաթ 199, Խաղրակեանք 14, Շիրակի
116 (Արձ):

— 2. Սասնայ, եղբայրներն են Գամիթար և Նորագին.
որդիքն են Տուսիկի. ընկել են անօրենների ձեռքը և կորել են.
նրանց հայրը՝ Տուսիկ, իր կնոջ՝ Դիդկայի հետ կանգնեցրեց
Երբորդության տաճարը նրանց հիշատակին, Բորչալուի Յով-
հաննաճորում, 1241 թ.—Ազգագր. հանգ. է, 342:

— 3. Սասնայ, որդի Աւանափի, իր կնոջ Ռուսուղանի հետ
միասին մի մեծ այգի են գնել և նվիրել Լազրատի վանքին
1242 թ.—Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 34:

— 4. Սասնայ (սեռ. Սասնի ձևով), հայր Միսայէլի, որի
գամբանը գտնվում է Գանձակի Սուլուկ գյուղում 1251 թ.—
Արցախ 270:

— 5. Սասնայ (սեռ. Սասնին), որդի Խաւապ Բ-ի. մեռել է
կիսամյա հասակում և հայրը նրա անունով հողեր է նվիրել
Բազնայրին 1262 և 1266 թվերին:—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս.
Ա. 18, Շիրակի 116 (2 Արձ):

— 6. Սասնայ, եղբայր Համբերի, որդիք Հասանի Շիրան-
շահեան, Մեծկողմանց իշխանի, որ Կեսարիայից բերել ավեց
մի Աւետարան և նվիրեց Եղիշ առաքելի վանքին՝ 1266 թ.—
Բարխուււ. Գատմ. Ազուանից 145, Արցախ 227:

— 7. Սասնայ Հանգաբերդցի, ուխտի գնաց Գանձատարի
վանքը և իր ու իր կնոջ՝ Մարեանի հիշատակին նվիրե՜նք արեց
վանքին 1271 թ.—Արցախ 178:

— 8. Սատուն կամ Սատոնայ, սրգի Հայրանունի իր եզրայրների հետ շինել է Մոթից Ս. Աստուածածին եկեղեցին Արագած խանի ժամանակ, որ նստել է 1265-82 թ. (ԺԳ դար)։— Միտական 72 (Սասանայ), Մժրասեանց՝ Գեղարքունի 629 (Սասուն)։

— 9. Սատնայ, կրին է Մերունիկ, որգին է Սարգիս, ազգիկը՝ Մամախաթուն. Փարսոսում մի խաչքար է կանգնեցրել զի աչրութեան ժամանակի իմոյ» 1481 թ.—Արցախ 307։

— Առանց թվականի են Սատնայ Արցախի Մովսիսի վանքի անթվ. մի արձանագրության մեջ (Արցախ 342) և մի գերեզման Հազրատի մեծ առնարի ժամատան մեջ (Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 22—23, Բժշկեան, Ճանապ. ի Լևհ. 80 և Ազգագր. հանդ. է, 400—401)։

† ՍԱՍՆՈՊԱՐ, իգ. <Նյ. Սասնայ պար ձեկց. բայց պար ունի երկու նշանակութուն. առաջինն է շինանքի շարքը, լեռնաշղթա, երկրորդը շրջապատ պար, շուրջպար. առաջինը հարձաք Սատնայ ար. անվան, երկրորդը Սասնապար իգ. անվան; Հիշատակված է մի անգամ՝

— Սասնապար, դուստր Սարգիս քահանայի և ջուլը Մարկոս քահանայի, որ գնեց մի Աւետարան (ԺՁ դար կամ ավելի ուշ)։—Ձեռ. Քաւր. 22ա։

* ՍԱՎԳՈՒԼ, իգ. <Քրք. յՎ- sevgüli «սիրելի» բառից իբրև իգական անուն գործածված է մեր մեջ՝ ԺԷ դարում (Ձքրագուլ. 5). մի ուրիշը՝ Սուզուլու ձեռք՝ 1526 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Մազն. 15)։

* ՍԱՎԼՈՒ, իգ. <Քրք. յՎ- sevli «սեռի» բառից, որ պր. յ- serv հումանիշ բառից է ձևացած; Այս ձևով հիշված եմ զըտնում 1512 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 646). Տես և Սալվիմագ։

* ՍԱՏԷԹ, ար. հիշված է Գուլում 1742 թ (Ազգագր 3001). <արար. Եւ sa'adet «երջանկութուն» բառից, որ ավելի ընդարձակ տես Սադաթ; Միջին ձև է՝

— Սատաթ, հայր Աստուածատուրք, որ շինեց Քէղասիոյ Հրեշտակապետ եկեղեցին 1408 թ.—Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 37։

ՍԱՏԻ, ար. հիշված է 1539 թ. (Մժրասեանց, Գեղարք. 608) կամ Սատիթ 1331 թ. Գանձակի Գարգամանիկ գյուղում մի զամբանի վրա (Արցախ 302 և Ազգագր. հանդ. Ծ, 312)։

* ՍԱՏՈՅ, ար. <Իրան. Satāsp անունից կրճատված փո-

ղաքական ձև; Այս անունը տվանգված է հուն. Σατάσπης տա-տաղարձությամբ և ենթադրում է գնդ. * satāspa, որի բուն նշանակութունն է «հարյուրամի. նուս 100 մի ունի» (Հիւրը. 72); Ասվում է նաև Սատոն։

— 1. Սատոյ Դիմաքսեան, մին է Յազկերտ Բ-ի բանտար-կամ նախարարներից 452 թ.— Եղիշ. 150. Փարպ. խէ։

— 2. Սատոն Գարեգեան, կուսակիցներից էր Վանան Մա-միկոնեանի. մասնակցից Վրաց պատերազմին 482 թ.—սեռ. Սատոնի՝ Փարպ. 5գ։

— 3. Սատոյ թաղավոր Ազուանից, նաջուրդ Մրնատանի.— Կղկնտ. Ա. ձե. Կիր. բ. Մի. այրիվ. 23։

* ՍԱՏՐԻԿ, ար. և իգ. զգվական ձևն է Սադրամիլիք անվան, որի ծագումը տես անդ։

— 1. Սատրիկ, սրգի Դաւիթի կամ Վանապի, որոնք նե-րեցին Ձազ գյուղի Գետարգել վանքի հարկերը 1325 թ.— Արձ. Այրարատ 292։

— 2 Սատրիկ իգ. տես Սադրամիլիք։

— 3. Սատրիկ դուստր Ռուսիկոս քահանայի 1619 թ.—Ձեռ. Քաւր. 68 ա։

ՍԱՐԱՅ, ար. ծագումն ինձ անհայտ։

— Սարայ Ամասունի, կղրայր Շապուհի և Վանանի. սպանե-ցին Գաղիկ Ապուստրուանին 695 թ.— Արձր. Գ. էգ.—Սուտ-Շա-պուհ գրում է Սարայ, Սարի և Սավայ ձեկրով՝ էջ 69, 74, 75։

* ՍԱՐԱՅՄԷԼԷՔ, իգ. <պրս. յՎ- sarāy «պալատ» + արար ձև melek «հրեշտակ» բառերից. իբր թե պալատի հրեշտակ; Մի անգամ դտնում եմ (Անիէք բառի տեղ մեկիւք զրված)՝

— Սարայմեիլիք, կին Եզգանբազդի և մայր խոջա Հուրաթի, որ Արաշ գյուղաքաղաքում գրեյ տվեց մի Աւետարան, 1490 թ.— Մժրասեանց՝ Երնջակ 257։

ՍԱՐԱՎԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ։

— Սարավան, հայր Շնսրհատուրի և Մկրաշի, որոնք հիշվում են իբրև Քաթարներից հարկազատ հարուստ վանառականներ (ԺԳ դար)։—սեռ. Սարավանի՝ Կիր. ձե։

ՍԱՐԱԹԱՅ, իգ. հիշատակված է՝

— 1. Սարաւթայ, կին Յովաննէսի. մերձավորներն են Ստե-փաննոս կրոնավորի, որ Վանում գրել ավեց մի Աւետարան 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 341։

— 2. Սարաւքայ, անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վենետ. Բ. 418):

* ՍԱՐԱՃ-ԹԻՔԻՆ (բուն անունն է էմիր Արուս-Մանսուր Սարաֆ-Թիքին -էզ-Չայնի). հայազգի գերին էր Ջէյնէղդին Ալիի: Իր առաքինի վարքի պատճառով՝ տերը ազատագրեց նրան. հետզհետե առաջ գնաց. եղավ իր տիրոջ փոխանորդը վարչության մեջ. ապա զարձակ էրբիլի տերը: Շինեց էրբիլ քաղաքում և շրջակա գյուղերում բազմաթիվ մզկիթներ, էրբիլի միջնաբերդի ուսումնարանը, Մէքքէ -Բազղազ մեծ ճանապարհի վրա. Ցայս քաղաքի պարիսպը և զանազան բարեկարգական հիշատակներ, բոլորն էլ իր սեփական զրամով: Մեռել է 1164 թ.— Իրն Խալիֆան, էջ 201, 203:

ՍԱՐԳԱԹԱՆԷ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի անգամ այս անունով մի քանանա Վայոց ձորի Բաշքենդ գյուղի Ս. Յակոբ եկեղեցու մի խաչքարի վրա (Թերևս 1277 թ): Միսական 129, Արքտ. 1889, էջ 50:

* ՍԱՐԳԻՍ, ար. <ասոր. ܣܪܓܝܘܨ> Sargis անունից, որ փոխարյալ է հուն. Σέργιος ձևից և այս էլ լատ. Sergius-ից (Հիւբը. 298): Այլ լեզուների ձևերն են գերմ. անդլ. Sergius, Ֆրանս. Serge, ռուս. Сергій, փղթջ. Сербѣжа, իտալ. Sergio, վրաց. Սարգիս, Սերգիս: Բուն հոռոմէական անուն է և այս անունով հայտնի են բազմաթիվ անձեր. ինչ. Sergius Galba հռետոր, Sergius Galba կայսր Հռոմէայեցոց, Sergius փոխհիպատոս Կիպրոսի (Պօղոս առաքյալի քարոզությամբ քրիստոնյա դարձավ), Sergius I պապ Հռոմի 687—701, Sergius II պապ 844—847, Sergius III պապ 904—911, Sergius IV պապ 1009—1012: Բայց ամենից նշանավորն է Ս. Սարգիս զորավար, որ շատ հարգված է հայոց մեջ և առասպելական դարձած: Գործածական է եղել Ջ զարից և այժմ էլ շատ սովորական է: Ժողովրդական ձևերն են Սարգիս, Սերգիս, Սրբօ, Սաֆի, օտարաձև Սերյօ (<իտալ. Sergio, որով և Սերչայնամ ազգանունը), Սերգէյ, Սերյոժա (<ռուս. Сергій, Сербѣжа): Նկատելի է Պ. Սերգիս ձևը, որ ներկայացնում է բուն հունալատին ձևը, մինչդեռ Սարգիս (ա ձայնավորով) ասորի ձևն է: Կա նաև Սարգիսթաճ: Հին գզվական ձևերն են՝ Սարգսակ, Սարգսուկ (սեռ. Սարգսկամն 1173 թ): (Այս անունները տես առանձին): Մրանից Սարգոսեան կամ Սարգիսեան, Տեր Սարգսեան ազգանունները: Պատահական նմանություն ունի պրս. ܣܪܓܝܘܨ Sarkis «ժիածան»:

— 1. Սարգիս զորավար Տրդատ Թագավորի (Դ զար), ըստ

եթովպական առասպելական մի պատմության, որ հրատարակել է վերջին անգամ René Basset (La légende de S. Tertag): Ըստ այս առասպելի, Հայոց Տրդատ Թագավորը նստում էր Թաւրի-զում. իր և Հռոմէայեցոց կայսեր միջև՝ փոխադարձ օգնության դաշինք կնքվեց: Բարբարոսները արշավեցին Հռոմի վրա և կայսրը խնդրեց Տրդատի օգնությունը: Տրդատ ուղարկեց իր 40 զիւցազներին, որոնց գլխավորն էր Սարգիսը: Կայսրը ասաց նրանց. «Ես առնվազն 50,000 զինվոր էի սպասում և ոչ թէ ձեզ. դարձէք ձեր տեղը: Քաջերը երգվեցին կայսեր և խոստացան բոլոր թշնամիների գլուխները բերել, բայց նա չգիշեց: Քաջերը մտածելով որ եթե դառնան Տրդատի մաս, ամոթապարտ պիտի մնան նրա առաջ, դուրս եկան բարբարոսների դեմ կովի: Թագավորը լսեց, որ քաջերը գալիս են իր դեմ, ուղարկեց 1000 ձիավոր, նպա 2000, ապա 10,000, բոլորն էլ կոտորվեցին: Այն ժամանակ Թագավորը իր բոլոր զորքով հարձակվեց նրանց վրա: Քաջերը ջարդեցին բոլորին և Թագավորի գլուխը կտրելով՝ բերին կայսեր առաջ: Կայսրը հիացավ, միեւնույն ժամանակ սարսուփեց, թէ ինչ պիտի լինի իր վիճակը, եթէ պատերազմ ծագի իր և Հայոց միջև: Ուստի դավաճանությամբ խնջույք կազմեց և կոտորեց այն քաջերին: Ազատվեց միայն Սարգիսը՝ մի կնոջ օգնությամբ և իր ձին աշտանակելով՝ հասավ իր երկիրը: Տրդատը լսելով իր քաջերի մահը, սկսեց լալ և ասաց. «Ո՞վ պիտի լուծի իմ վրեժը անիրավ կայսրից»։—«Ե՛ս», ասաց Սարգիսը: Տրդատ իր գործն առավ և Սարգիս հետ արշավեց Հռոմի վրա: Կոտորեցին հռոմէայեցիներին և կայսրին էլ սպանեցին: Դարձան իրենց երկիրը, բայց Սարգիսը քուն չուներ, որովհետև միշտ իրեն խորասուզված էր զգում արյան ծովի մեջ: Եպիսկոպոսների խորհրդով Սարգիս անվան 40 եկեղեցի շինվեց և 3 օրվա ծով հաստատվեց, որի վրա Սարգիսը իր հանգիստը գտավ (տես Սարգիսեան, Ուս. հին կտ. անվաւեր գրոց, էջ 181):—Սարգիս զորավարի մահին մի ուրիշ առասպել էլ կա Վրաց գրականության մեջ: Ըստ այս առասպելի՝ Սուրուլի որդի Սարգիսը մի զիւցազն էր. ընդունեց կուսակրոնություն, Դուխնի մոտ՝ Արարատի ստորոտում մի վանք կառուցեց և ճգնում էր այդ վանքում: Արարները արշավեցին Դուխնի վրա, Սարգիս ճգնավորը հազից նրանց և վանեց: Ավելի հետո արշավեց Սպանիա սպասալուրը, որ բռնեց Սարգսին և տարավ Սուլթանին: Սուլթանը

առաջարկեց բնդունել Մահմեդի կրօնը, Սարգիսը մերժելով՝ նահատակվեց (Վրաց ազբ. Ա. 114-118): Այս նույն Ս. Սարգիս գործավարի մասին մի առասպել էլ պատմում էին Պոլսում, որ լսելի եմ իմ մանկության ժամանակ: Ս. Սարգիսը հայ էր. ապրում էր Պոլսում. նա սիրեց մի հույն աղջկա, կարծեմ իշխանուհի, որին ուզեց առևանգել: Հեծով ձին, դավակին վերջրեց հույն աղջկան և փախավ: Գիշեր էր և Պոլսի բուրբ զոնեքը փակած էին: Ինչպես հայտնի է, Պոլսը մի շատ մեծ բերդաքաղաք էր. ամբողջ քաղաքը պատած էր ամրակուռ պարիսպներով և բերդերով. դրանք թեև քանդված ու փլված, բայց թույլ են մինչև այժմ: Պարիսպներ և բերդեր էլ կան որ բուրբոսի տակն են թույլ: Քաղաքի մի խումբ թաղերը մինչև այժմ էլ կոչվում են պարիսպների զոնեքի անունով: Այսպես՝ Ալթըն զափու (պետական ախոռատան մասիկ դուռը), Պահնե զափու (պարտեզի դուռը), Գուլ զափու (առաջակույտի դուռ), Սնի զափու (նոր դուռ), Նառլը զափու (նոնենի ծառի դուռ), Էտըրնե զափու (Աղբիւնապոլիս տանոց դուռը), Սիլիվրի զափու (Սիլիվրի տանոց դուռը), Քոփ զափու (այն դուռ՝ որի առաջ ձաթի սուլթանը դրել էր ամենամեծ թնդանոթը): Այս բոլորը թուրքերին են: Հունարեն է կոչվում միայն Սամարիա զափու (որ փնջուց «ամառաբարձից և նույնպես նշանակում է «Առաջագուռ»): Գուլ զափուի մոտ կա և մի դուռ, որ կոչվում է Զարլատը զափու (թրք. «ծաքած դուռ»): Երբ Սարգիսը փախավ, հույները ետեից բնկան բռնելու համար: Սարգիսը զոնե զուռ սրայով. բայց բուրբ փակ էին. վերջապես հասավ մեր իշած վերջին դուռը. որ նույնպես փակ էր: Գույեց չարլա՝ «ծաքիր»: Դուռը ճաքվեց, ճաքվածքի միջով անցավ Սարգիսը և ապամոկեց: Այդ օրվանից սկսած՝ այդ դուռը կոչվում է Զարլատը զափու (ճաքած դուռ):

— 2. Սարգիս փակակալ (յուստրար) Ներսէս Բ Աշտարակեցի (548—557 թթ) կաթուղիկոսի. իշխում է Վրաց ազբ. Ա. 107. — հազանաբար շփոթված է Սարգիս ազանգավորի հետ՝ աշակերտ Յովհան Մայրապետնեցու, որ փակակալն էր Եզր կաթուղիկոսի:

— 3. Սարգիս Բխերա (կամ Բուխարացի), միայնակապ Ասորիքում, ազանգավոր Արիստական և Կերթնթեան. ժանոթանալով Քուրմանեղի հետ՝ առաջին անգամ սոփորեցրեց նրան քրիստոնեական կրօնը 535 թ: Սմանք հայ են համարում սրան: Տանիկների մոտ առաժամով սովանդոթյան է թե Մուհամմեդի սուլթանը հայացի Սարգիս Բուխարացին էր: Հմմտ. նաև մեր

հրատարակած «Պատմութիւն Եզրա քահանայի» (Վաղարշապատ 1908—Վիեննա 1930), էջ 27, § 65 տապանի Պէխիրա քիթապանտա Եզր. քի Մուհամմեդին ուստասի իտիս:

— 4. Սարգիս հայ, մարտիրոսական մասով նահատակվել է Միջպակաթում (Չ դար), ինչպես պատմում է Յովհաննէս Եփեսացի ասորի մատենագիրը. Տէր-Մինասեանց, Հայոց եկեղ. յարար. 134:

— 5. Սարգիս սեպուհ Վահուհի, մասնակցեց Սամուէլ Վահուհու ապստամբության ընդդէմ Մօրիկ կայսեր (602 թ), բայց բռնվեց և զխառովեց Կարինում.—Սեբ. ժե:

— 6. Սարգիս Տէր Զօրականեան, մին այն իշխանավոր անձերից, որոնց պրավոր կերպով զիմում է Սահակը և զղղում է հայտնում որ նեոսորական դավանանքին էր հարել (Չ դար):— Գեորգ թղ. իգ. սեո. Սարգսի անդ:

7. Սարգիս Տայեցի, մասնակցեց Սմբատ Վրկան մարգարանի պատերազմին Քուշանայ զեմ 608 թ.—Սեբ. իգ:

8. Սարգիս Դիմաքսեան, մասնակցեց Սմբատ Վրկան մարգարանի պատերազմին Քուշանայ զեմ 608 թ.—Սեբ. իգ:

9. Սարգիս Տրպատունի, մասնակցեց Սմբատ Վրկան մարգարանի պատերազմին Քուշանայ զեմ 608 թ.—Սեբ. իգ:

10. Սարգիս եպիսկոպոս Արարացի, իշխում է իբր վկա թե Գուրգէն քարաուղար Հայոց Մեծաց ստացել է Էսկաց գիրքը 627 թ. և կամ թե Յովհաննէս կաթուղիկոս Դարեղեանը թարգմանել է ավել այն՝ 578 թ. —Յգ. մովս. և զաթի, էջ 87:

11. Սարգիս գորավար, որին Փոքր-Հայոց կուսակալ Շապուհը սպարկեց Արարաց Մուսավիէ ամիրսպետի մոտ և զբզեց նրան պատերազմելու հունայ զեմ (657 թ).—Չամչ. Բ. 358:

12. Սարգիս աշակերտ Յովհաննու Մայրապետնեցու թարգմանել է Յուլիանոս Արիկաունացու գիրքը և նրա Նեոտոգոթյանը իերձված նարելով՝ վոնգվել է իբ վարժապետի մասից (Է գար).—ՅՏ. կթղ. ժը. Ասող. Բ. ղ. Սամ. անեց. 80. Կիրո 31. Վրց. լգ. սեո. Սարգսի՝ ՅՏ. կթղ. ժը. Վրց. իգ. — Չամչ. Բ. 513 4, Սեղրակեան, Հայ. եկեղ. պատկերաբանութիւնը, էջ 342, Փափապետնեց, Պատմ. եկեղ. 326, Շոգակաթ Ա. 111—2. Տէր-Մինասեանց, Հայոց եկեղ. յարար. 228. Սարգիսեան, Սու. Թանրակեց. ազանդին 50. տես նաև հաջորդը:—Մայրապետնեցոց ազանդի կաթյան մասին տես Չեո. Դուպեան, Ա. 94 ա:

13. Սարգիս աշակերտ Յովսէփ անապատականի. սրբի հետ

Երուսաղէմ գնաց՝ ճասուէքներ բերելու համար Արցախ (է դար) — գրծ. Սարգսով՝ Կղկնա. Բ. ծ (հրտր. էմիինի ունի ստրկաւագաւո):

— 14. Սարգիս տեր Սիւնեաց. հաջորդեց Պիրանին (է դար). — Օրբ. ծգ:

— 15. Սարգիս վարդապետ Ճոնեանց. Ասուածածնի խաչը Շիրակի Դպրավանքից փոխադրեց Վարձիա (Ախալքալաք) է դար. Վրդ. լգ:

— 16. Սարգիս ոճն, որ զրել է Առաջաւորաց պատից մեկնութիւնը Գրիգոր Վեստափրի խնդրանք (է դար). Չմչ. Բ. էջ 385:

— 17. Սարգիս Կախկոպոս Ամասուենաց ժամանակակից Ողիա (6703—717 թ) կաթուղիկոսի. գնաց թաղելու Դաւիթ Դունեցուն, որ Արղլլայի ձեռքով նահատակվել էր 6701 թ. Կղկնա. Գ. ք. Յայում. մրտ. 31.—Սարգսով՝ Վկ. դաւ. 94 Սարկաւազ՝ Այրարատ 196:

— 18. Սարգիս Կախկոպոս Նդեխոյ հայոց. ժամանակակից Յուլիանոս ասորի պատրիարքի, որ զան է բարձրացել 706 թվին. իբր հաջորդ Աթանասի և մեռել է 708 թվին, աթոռը թողնելով Ողիասին: Սարգիսը հերձվածող էր և ունէր իրեն համախոն և գործակից մի կըրայր՝ Յովնանէս անունով: Սրկուսով միտան մի գիրք գրեցին Յուլիանոս պատրիարքի դեմ՝ 705—708 թ: Պատրիարքը կանչեց նրանց, խստիվ հանդիմանեց ու պատժեց: Ասորի գրականութեան մեջ կան երեք գրվածքներ „against Sergius, called the Armenian, and his brother John“ վերնագրով (Ը դարից): Սարգիսեան, Ուս. Թոնրակեց. ազանդին, էջ 51—52, 86 կարծում է թե այս Յովնանը Մայրապոմեղին է և նրա կըրայր Սարգիսն էլ նրա հերձվածող աշակերտ Սարգիսն է:

— 19. Սարգիս Կախկոպոս Ռոտակաց. ժամանակակից Ողիա 6703—717 թ կաթուղիկոսի. — Կղկնա. Գ. ք:

— 20. Սարգիս զորավար (սուրբ). նահատակվեց Արուրների ձեռքով Բագրևանդում. Թէսդոս Թաղավորի (Գ? 715. 7 թ) ժամանակ. Ուս. 178. Տարծ. Բ. §15, Այրարատ 524:

— 21. Սարգիս Կախկոպոս Տայոց, անդամ Մանուկերտի կեկեղեցական ժողովի (6726 թ). Գիրք թղ. ձէ. Կանոն. 149:

— 22. Սարգիս Կախկոպոս Սասնոյ. անդամ Մանուկերտի կեկեղեցական ժողովի (6726 թ). — Աղգապ. 839:

— 23. Սարգիս ազանդապետ Պալիկեանց, որդի Իրիւնտի

Յնվել է Դաղատիայի Անիա դավառի ճարիտ քաղաքի մոտ. կոչվում է նաև Տիւքիկոս. զուրի էր կանգնել Պալիկեանցների մի առանձին կուսակցութեան, որ իր անունով կոչվում էր Սարգիսեան, իբրև հակառակորդ Վահանեան կուսակցութեան: Արդեն 801 թվին սկսել էր իր գործունեութիւնը և, ինչպես ասում է իր թղթերի մեջ, շնորհաբար յարեկից յարեմուտ և հրախփեց մինչև հարաւ՝ Քրիստոսի (Պալիկեանց) Աւետարանը ծանուցանելու համար: 834 թվին, երբ լեռան վրա մի ծառ կարելով էր զբաղված, Նիկայուսեցի մոլեռանդ մի հովտաայցալ զարկով սպանեց նրան: Իր մասին խոսում և տեղեկութիւններ են տալիս Պետրոս Սիկիլիացի և Փոս պատրիարք Յունաց: Չամչ. Բ 895 և Սարգիսեան, Ուս. Թոնրակեց. ազանդին, էջ 59—62 համարում են մեր Սմբատ Թոնրակեցին:

— 24. Սարգիս վանական Տաթևի. հիշվում է Տաթևի 839 թվի արձանագրութեան մեջ. — սեռ. Սարգսի՝ Օրբ. լք:

— 25. Սարգիս Սիւնի. հայր Ռարբէի, որ իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 839 թվի արձանագրութեան մեջ. — սեռ. Սարգսի՝ Օրբ. լք:

— 26. Սարգիս յԱրիտայ, իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 881 թվի կալվածագրում. — Օրբ. լք:

— 27. Սարգիս գրիչ. Համազասպ Մամիկոնեանի հրամանով օրինակից Ղևնդ պատմիչը (Թ դար). — Չեռ. Վենետ. Բ. 292:

— 28. Սարգիս Արծրունի տես Աշոտ—(838) Սարգիս Արծրունի † 904 թ:

— 29. Սարգիս. կըրայր Մովսէս և Դաւիթ քահանաների. երեքն էլ նահատակվեցին Նոր ոստիկանի ձեռքով՝ Բիւրական տմրոցի առժան ժամանակ 926 թ. — ՅՆ. կթղ. կզ:

— 30. Սարգիս քահանա, որի առաջնորդութեամբ Նդիշէ կրից և նկարիչը շինել է Գնդեվանքի զանգակատունը 931 թ. — Սիրուկան 106:

— 31. Սարգիս, առաջին առաջնորդ Գնդեվանքից, որ հիմնեց Սսիիա իշխանութիւն և արձանագրեց նրա վրա հետեւյալ գեղեցիկ տոգր. «Մատանի էր անակն Վայոց ձոր, շինեցի զսա և կրի տկն ի վերայ» (936 թ): Օրբ. խթ. հմմտ. նաև § 44:

— 32. Սարգիս զորավար Աշոտ-Դերենիկ թաղավորի Արծրունեաց. հաջորդ Աղլարիպի (940 թ. բոտ Չամչ. Բ. 826) Ուս. 30, Մմբ. պոմ. 37:

— 33. Սարգիս քահանա. գրիչ. Թորոս քահանայի ծախսով

օրինակեց Աւետարանը 966 թ. (այժմ գտնվում է Անտանեան հայրերի գրասան մեջ)։—Ջարր. թրգմ. 158. Տաշկան, Ակնարկ 29 և 163; Rapport Arm. 116.

— 34. Սարգիս, վանական Գանձասարի վանքի. անդամ Խաչենի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մոկացի (c946—968 թ) կաթուղիկուսը.— Անան. ապոս. 134ր:

— 35. Սարգիս վանահայր Հոռոմոսի վանքի. անդամ Անիի եկեղեցական ժողովի, որ գումարվեց քննելու համար Վանան կաթուղիկոսի արարքները, զանրնկեց արեց նրան և ընտրեց Մտեփաննոս կաթուղիկոս Անանեցուն (c969 թ)։—Ասոզ. Գ. ը:—Մեռած է համարվում շուրջ 979 թ: Աբել վրդ. կոչում է սրան Սարգիս ճոն և ըստ մի արձանագրության համարում է Նիճազիթ՝ Հատիճի վանքի: Ալիշան (Շիրակ 158, 163) չի ընդունում, որովհետև արձանագրության մեջ այդպիսի անձ չկա: Տես № 139:

— 36. Սարգիս եպիսկոպոս, սրին Աշոտ Գ Ողորմածը ուզարկեց այն բանակի հետ, որ իբր օգնական ավեց Ձմշկիկ կայսեր 975 թ.—Մմբ. պամ. 33:

— 37. Սարգիս առաջնորդ Հոռոմոսի վանքի, սկսեց շինել Շիրակի Կարմիր վանքի Ս. Գրիգոր եկեղեցին 984 թ. բայց մի տարուց մեռավ. շարունակեց և ավարտեց շինությանը նրա եղբայրն ու հաջորդը՝ Սողոմոն 985 թ.— Շիրակ 169:

— 38. Սարգիս օմն ազատ. Հեր գավառում տեսնելով որ Պարսիկները մի խումբ քրիստոնյա երախաներ գերի են տանում, հարձակվեց գերեվարների վրա, բոյսրին կոտորեց և երախաներին ազատեց 988 թ.— Ասոզ. Գ. մի:

— 39. Սարգիս վարդապետ, Նիճազիի և վանահայր Կարնոյ Հնձոց վանքի (Ժ դար)։—սեռ. Սարգսի՝ Ասոզ. Գ. է:

— 40. Սարգիս վարդապետ կաթուղիկոսարանի (Ժ դար)։— Ասոս. բ:

— 41. Սարգիս վայելչաբան «յաշխարհն Ազունից» նշանավոր կրոնավոր. մանուկ ճասակից բերան էր արել Ս. Գիրքը (Ժ դար)։—Ասոզ Գ. թ:

— 42. Սարգիս, անձանոթ պատմիչ, սրին Նիշում է Ղազար Զուկեցին. ժամանակն անհայտ. Հայագ. 13:

— 43. Սարգիս ազանդապետ Թոնդրակեցոց. հաջորդ Արքայի (նախ քան ժԱ դար)։— Մագ. թղ. կէ. Հայագ. 551:

— 44. Սարգիս Բ. վանահայր կամ առաջնորդ Գնդեվանից. (տարբեր է Սարգիս Ա-ից, որի համար էլ պատմիչը կոչում է

հայր Սարգիս միան)։ Ձկնարած սարից ջուր է բերել վանքը՝ 1008 թ.—Օրբ. խթ. Հմմտ. № 31:

— 45. Սարգիս Ա. կաթուղիկոս Անանեցի c992—1019 թ)։ մանուկ ճասակից կրոնավորեց Անանի վանքում. եղավ վանահայր Շողազայ և ապա Անանայ վանքի. բնորդից կաթուղիկոս իբրև հաջորդ Խաչիկի. վերահաստատեց Միւնեայ մեարապոլսությունը. իր նրամանով գրեց Մանփաննոս Ասողիկը իր Պատմությունը. ձերության պատճառով նրամարմնից գահից c1019 թ և մեռավ c1022 թ)։—Ասոզ. Ա. ա. Գ. լր. Ասոս. ր. Միբ. առ. իթ (= իր)։ Մամ. անեց. 103. Գննպ. 272. Մթ. այրիվ. 21. Օրբ. մմ. 11, 12. Մթ. անեց. Գ. Սոս. 49, 44, 51. Կիր. 50. Վրդ. խթ. 4ր. Մմբ. պամ. 42, 43, 48. Օրբ. ծա, ձե, հա. Առաք. պամ. 480. Գրնդ. 302. սեռ. Սարգսի՝ Ասոզ. Գ. լր, խե, խթ. Ասոս. ր, իր. Կիր. 59. Օրբ. խթ. ձգ, ձե, ձգ. բց. ի Սարգի՝ Օրբ. ծա:—Ջարր. թրգմ. 452. Ազգապ. 1155—1188:

46. Սարգիս ստացոց. մի Աւետարան գրել ավեց Գրիստավոր կրոնավորին 1033 թ.—Ձեռ. Կարին. 17:

47. Սարգիս Փարշիկ, նկարիչ, ինքն էլ որ նկարագրեցի է Անիի Ս. Փրկիչ եկեղեցին՝ 1033 թ. Մատ. Брат. пом. 65 7. Սկզբունն, Հայ եկեղ. Պատկերյալգութիւնը, էջ 93: Հմմտ. № 120:

48. Սարգիս վանահայր Հոռոմոսի վանքի. Նիշված է 1036 թ Արձ. Շիրակ 31, 28:

49. Սարգիս վեստ և գուկ Արևելից. անթիպատ պատրիկ. կոչված նաև հայկազն և ազատ. Միւնեայ ցեղից. կինն էր Տիկեայ տիկին գուտար Գր. Մաղիսաբոսի, ինչպես գրում է ինքը Տեկրիի 1042 թվի արձանագրության մեջ (Շիրակ 135): Սարգիսը մեծ իշխանն էր Զովհաննէս-Սմբատ թագավորի (c1020—1042 թ)։ Սրտ մասից նաև գրավեց արբանի գանձը և ուզեց թագավոր գտնուր: Մեծ լավին անի Գաղիկ Բ-ի անիման և Անիի գրավման գավաճանական գործում: Չանազան բերդեր շինելուց հետո, շինել է Սցկունքը, Սարգսի վանքը, Մառաքաբը:—Ասոս. մ. Սոս. 67, 87, 93 4. Մամ. անեց. 106. Կիր. 50. Մմբ. պամ. 56, 58, 61, 62. Մթ. այրիվ. 73. Օրբ. մմ. 12. Ազատ-Սարգիս՝ Սոս. 84. Մամ. անեց. 107. Սարգիս կայիպակ՝ Տաշկան, Յուց. 658. սեռ. Սարգսի՝ Ասոս. մ. Արձ. Շողակաթ 180, Շիրակ 126. Վրաց պգր. Ա. 205?

50. Սարգիս վարդապետ Մանանեցի. 1040 թվին, պա-

լատի գանձարանում գտավ «Եփրեմի և Ոսկերեանի Մեկնութիւն Պօղոսի» անտեր և փոշիների մեջ ընկած:—Չարք. թրգմ 455. Այրարատ 497, Շիրակ 50, Հայաս. 311—2 (համարում է Սեանեցին, որ է հաջորդը):

— 51. Սարգիս Սեանեցի. նշանավոր վարդապետ և առաջնորդ Սեանայ վանքի. սրան իր մոտ նրավիրեց Դագիկ Բ Թագավորը միասին ուսմամբ պարապելու համար. թղթակցել է Գրեգոր Մազիստրոսի հետ: Սա է որ Յովհաննէս-Սմբատի արքունի գանձարանում, 1041 թ. գտել է Մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի ձեռագիրը (գրված 999 թ), փոշեթաթախ և լքված վիճակում, որի մասին ահա իր խոսքերը. «Յամի յորում էր հայ թուակնան Նշ (=1041) և վճարեցաւ ի մարդկանէ արքայն Հայոց մեծիմաստն Յովհաննէս, գտի իս Սարգիս վարդապետ զգիրքս զայս յարքունական տան գանձուն, անգնալ յանկիսն միում, անայցելու թափառեալ թաւալէր յաճիւն յատակին, և դրեաթէ լայր լուխան. իսկ իմ հայեցեալ ինամսով ի գրանոցին, և ըստ սովորական մեր արտօժակացս զյոխունս բացեալ ի բանսն բերկրնի. և սա գատուցեալ յնկերացն կայր կարաւս ձեռին առ ինքն կառկառելոյ. զոր ապա առեալ իմ ընդ իս տարաւ նանեալ ի բանողէն» (նմանահանութիւնը տես Շիրակ 50): ինչպէս գրելու այժմ գտնվում է Վենետիկի վանքում: Սարգիսը կենդանի էր դեռ 1044 թվին: Սրանից տարբեր է Սարգիս կաթուղիկոս Սեանեցին:—Մազ. թղ. իր. Ուոհ. 179.—Իր աշխատութիւնների մասին տես Չարք. Հին զպր. 390. 391:

— 52. Տիր Սարգիս, որ իր հիշատակին երկու տոպ արձանագրութիւն է թողել Մանահինում 1036 թվից. —Ազգագր. հանդ. Գ. 295, է. 386:

— 53. Սարգիս, որդի Արտուազայ, սպաթար կանտոտաւ. տանուտեր Անի քաղաքի 1057—64 թվերին. ազատեց քաղաքը զանազան հարկերից. —Արձ. Շիրակ 70, 101ա:

— 54. Սարգիս կաթուղիկոս, քեռորդի Պետրոս կաթուղիկոսի. ձերունի եպիսկոպոս էր և նստում էր Սեբաստիայ Ս. Նշան վանքում. Փիլարտոսի նրամանով նստավ կաթուղիկոս Հոնիում (Մարաշի մոտ) «1076 թ». մեռավ մի տարուց «1077 թ». Ուոհ. 210, 215, 252. Սամ. անհյ. 117. Վրդ. կ. կր. սեռ. Սարգիս՝ Վրդ. կ. Ուոհ. 215:

— 55. Սարգիս, իր եղբայրների՝ Գաթի և Գարգիի հետ

նորոգել է ասուրբ դորգոս, Բորչալուի Կուրթան: գյուղի մոտ՝ 1086 թ.—Ազգագր. հանդ. է, 338:

— 56. Սարգիս Ա զբան երեց Գիւրիկէ Բ Թագավորի Գիւրիկեանց. եղավ եպիսկոպոս և առաջնորդ Հաղբատի «1081 թ» և իրանից է սկսվում Հաղբատի եպիսկոպոսական հաջորդութիւնը: Վանքի համար շինել է ջրաղաց, որ զարձրել է Եղատաղաց. տնկել է այգիներ և պարտեղներ «1086 թ», ինչպես հիշատակում է իր արձանագրութիւն մեջ Ունի ևս մի Արձ. 1089 թվից:—Մի. այրիվ. 75. Կիր. 56.—սեռ. Սարգիս՝ Կիր. 56. Բժշկեան, ձանապ. ի Լեհ. 79, Նրգնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 70, Ազգագր. հանդ. Գ. 325:

— 57. Սարգիս (կամ Աւագ-Սարգիս) քուրդ, որդի Խոսրովիկի, եղբայրն է Քարիմ. եկավ ընկալից Գիւրիկեանների մոտ, քրիստոնյա դարձավ և ստացավ Խոշորնի բերդը. իր սերունդը մեծացավ և առաջիմեց և կազմեց Չաքարեան-Նրկայնարագուկների տոհմը: Պապի հայրն է Չաքարէ սպասաւարտ և Իւանէ Աթաբէկի (ԺԱ զար).—սեռ. Սարգիս՝ Վրդ. ձր. Հայաս. 447: Նվիրատու Հաղբատի վանքին, ուր թողել է իր մի արձանագրութիւնը (Շոդակաթ 74):—Արձ. Ազգագր. հանդ. Գ. 304, է. 391:

— 58. Սարգիս առաջնորդ Ս. Կարապետի. սրան է գրում Գր. Մազիստրոսը իր իգ—իզ նամակները. թվում է թե աշակերտել է Մազիստրոսին (ԺԱ զար).—Մազ. թղ. իե (իգ, իդ, իզ, իա):

— 59. Սարգիս կառամարտիկ տելետիս, որին Գր. Մազիստրոսը գրել է մի թուղթ՝ թե ինչպես պետք է բժշկել իր ծանր ջերմը (ԺԱ զար).—Մազ. թղ. կ:

— 60. Սարգիս քահանա գրիշ. օրինակել է Աեհատարանը (ԺԱ զար).—Manus. bibl. nat. էջ 6:

— 61. Սարգիս վարդապետ Անույ. թղթակից Գր. Մազիստրոսի, որ գրել է նրան իր ժը—իա թղթերը: Երբ Մազիստրոսը նուստացավ Անիից, Գաթիկը սպարկեց Սարգիսին նրա մոտ՝ բանակցութեան համար: Ավելի բնդարձակ տես Կոստանեան, Մազ. թղ. էջ 294—6 (ԺԱ զար).—Մազ. թղ. ժը, ժի, իա. սեռ. Սարգիս՝ Մազ. թղ. ի:

62. Սարգիս կաթուղիկոս 1111 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Ա. Տր: (Այս թվին Սարգիս անունով կաթուղիկոս չկա. Սարգիս Ա նստել է 992—1019 թ. —Ազգագր. կաթուղիկոսութիւնը սկսվում է 1113 թ. բայց անշուշտ վրիպակ է. թվականը (ՆՃԿ):

որովհետեւ գրված է ըի ետանութեան (իւնս յիշխանութեան) յազ-
թոյ իշխանին Իսմայելին»։ այս անունով պետք է հասկանալ
Շահ Իսմայիլը, որ թագավորեց 1485—1523 թ. սուտի Սարգիս
կաթուղիկոսն էլ կլինի Սարգիս Գ 1484—1515: Այս միջոցին Ազ-
թամարի կաթուղիկոսն է Ասոմ՝ 1496—1510 թ):

— 63. Սարգիս եպիսկոպոս Շամիրամաձորի. մին այն եպիս-
կոպոսներէից, որոնք օձեցին Աղուանից Գրիգորիս կաթուղիկո-
սին «1139 թ».— Հայապ. 385:

— 64. Սարգիս վանահայր Խամշի վանքի. Աղուանից Գրի-
գորիս կաթուղիկոսին ձեռնադրողներից մին է «1139 թ».—
Հայապ. 386:

— 65. Սարգիս վարդապետ «ճգնաւոր և գլուխ վարդապե-
տաց»։ իր բնկեր Գրիգոր վարդապետ Գանձակեցու նետ գեանա-
տույց եղաւ Գանձակի երկրաշարժին «1139 թ».—Օրր. ժմ. 17 և
Հայապ. 362 (իսկ Սամ. անեց. 132 հաշվում է ՇՁԸ=1121 թ):

— 66. Սարգիս վարդապետ, աշակերտ Աղուանից Դաւիթ
վարդապետի. Աղուանից Գրիգորիս կաթուղիկոսին ձեռնադրող-
ներից մին էր «1139 թ».—Հայապ. 385. հիշված է Գրիգորի նետ,
իերևս նույն է նախորդի նետ:

— 67. Սարգիս մեծ վարդապետ ի Փառիստոյ, որդի քա-
հանայի. իր աշակերտներն են Երեմիա (անձրեկ), Խաչատուր,
Գրիգոր, Յովհաննէս և Սամուէլ Անկեիք. մեռել է ՇՀԸ=1129 թ.
բոս Սամ. անեց. 128: (Այս բոլոր ավյալները սրիշները պատ-
մում են Յովհաննէս (Ն 163) Սարկաւազ վարդապետի համար.
նստկապես տես Երեմիա Անձրեիկի գեպը (Վրդ. ն), որից նե-
ստում է որ երկուսը նույն անձերն են: Ոսկեան, Մատեն. քնն.
էջ 3 պանում է որ Անկեցու այս կտորը նոր. հավելված է կամ
Սարգիս բոոր պետք է կարդայ Սարկաւազ: Մեծոփ. 38 ևս հայ
նշանավոր աստվածաբանների շարքում հիշում է Սարգիս Հազ-
րատացին, որ սրիշը չի կարող լինել, եթե ոչ Յովհ. Սարկաւազ
վարդապետը, որի մահը գրվում է «1129 թ», իսկ Կոստանեան,
ասանձին քննությամբ ասնում է «1139 թ»:

— 68. Սարգիս սճն, որի տապանաքարը դանվում է Երրն-
ջակում, 1151 թվից. Մմբատեանց՝ Երնջակ 360:

— 69. Սարգիս, միանալով Արտաւազի նետ և ճարտարա-
պետությամբ Յովհաննէսի շինել է Արցախի Սրուեղ վանքի եկե-
ղեցին 1152 թ. Արցախ 340:

— 70. Սարգիս իշխան ի Սերտտարա. նահատակ Թէլսորս

արեղայի մարմինը թագեց Ս. Նշանի վանքում 1155 թ. Յայսմ.
յունիս 22 > Նոր վկ. էջ 10:

— 71. Սարգիս, գրիչ կամ արձանագրող (թարտաշ), հիշ-
ված Արտաւազայ վանքի արձանագրության մեջ 1161 թ.—
Յմբատեանց, Գեղարքունի 365:

— 72. Սարգիս վարդապետ Ծնորալի. աշակերտեց Ստե-
փանոս մանուկ վարդապետին՝ Քեռունի Կարմիր վանքում, իրեն
ընկերակից ունենալով Իգնատիոսին, Գրիգորիսին և Ներսէս
Ծնորալուն: Եղաւ առաջնորդ Քարաշիթու. ճգնաժողով վանքի,
ուր «1150 թվին» գրեց Եօթն Կաթուղիկեայ թղթոց մեկնու-
թյունը (տպ. Գոլիս 1743 և 1826 թ. առաջին տպագրության
սխալների մասին խոսում է Չամչ. Գ. 397): Այս մեկնության
համառոտն էլ պատրաստեց Սարգիսը «1166 թ»: Իրեն են վե-
րագրում նաև երեք նորոր կամ ճառ, նույնպես Ղեկնդեանց
շարակմանը (Տաշեան, Յուց. 1148), Մեկնութիւն Սոսյեայ (Չարր-
չին դպր. 647 և 720—721. այս մասին Ալիշանի կազմած տես
Միսուան 103թ), Մեկնութիւն Ղուկասու. Աւետարանի (Ձեռ.
Վեներտ. Բ. 431), Դրուատ ի յիշատակ սուրբ մարգարէին Դաւթի
և Յակոբայ առաքելոյն (Ձեռ. Վեներտ. Բ. 232), հինգ ճառ սասց-
եալ երանելոյն սրբոյն Սարգսի վարդապետի (Ձեռ. Վեներտ. Բ.
368). Բրն է արդյոք Հրեշտակապետաց շարակմանը՝ թիվ ՂԱ.
«Սարտափելի որոտմամբ», որի ծայրանունն է Սարգիս: Ապրելով
Քարաշիթու վանքում, նույն տեղն էլ մեռավ ու թաղվեց: Իր
կենսագրությունը անանուն հեղինակից տես Ձեռ. Վեներտ. Բ.
723:— Կիր. 64, Կրպտ. սարգ. յոջ. և Կիսր. Տաթև. ոսկիք. 317.
Մի. այրիվ. 79.—սեռ. Սազսի՝ Կրպտ. սարգ. յոջ. և Կիսր.
Սարգ. (բոլոր գրքերի սկիզբը).—բց. ի Սարգսի՝ Կրպտ. սարգ.
Կիսր.:—Չարր. շին դպր. 644—8, Ալիշան՝ Ծնոր. 114—5, Ձեռ.
Դաշեան, Ա. 91թ, Միսուան 408—9:

— 73. Սարգիս քահանա, որդի Ջաւախ անուն պարսկի,
մահճակալանությունից քրիստոնեյա դարձած, ինքն էլ տանջված
քրիստոնեւթյան համար. նահատակ Յովսէփ. (Ն 29) Իունեցու
մարմինը դողանալով տարավ թագեց Հաւուցթաոտի վանքը 1170
թ.—Յայսմ. յունիս 19: Կոտարք 34. Նոր վկ. 59—60:

— 74. Սարգիս, բարեպաշտ մարդ, մշակ էր Սևուշ անունով
մի պարսկի տանը, որ գտնվում էր Դուրինի մոտիկ՝ Նարաշէնք
գյուղում: Սրանից խրատվելով Սևուշի որդին՝ Բուպաղրը (Արու-

բնքեր), քրիստոնյա դարձավ և ապա նահատակվեց 1170 թ. (ազնիւի տես Յովսէփ (Ձ 29) Դունեցի.—Նոր վկ. 47:

— 75. Սարգիս Եզնավոր քահանա, ապրում էր Իշխանի վանքում (Մազազ գավառ, Բջնիի մոտ) մի ժամանակ նույն Բուլաղբը անց սրա մոտ և նրա խորհրդով գնաց Հաղբատ և Սանահին վանքերը (Նոր վկ. 50):—Ըստ Յայսմ. նույն Սարգիսը Քեղնեաց վանքում էր (Նոր վկ. 68):

— 76. Սարգիս քահանա, նույն Նորաշէնք գյուղի (Դուինի մոտ). համարում էր Յովսէփ Դունեցուն հեռանալ գյուղից և ժամակ պաշտել քրիստոնեությունը (Նոր վկ. 53):

— 77. Սարգիս, մերձավոր Աւետիս Երեցի, որ նրա հոգուն գնեց մի Աւետարան՝ Մանազկերտի Խաղաղագ գյուղում, 1171 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 545:

— 78. Սարգիս գրիչ. միաբան Հաղբատի վանից. վանահայր Բարսեղ (Ձ 19) Ա արքեպիսկոպոսի հրամանով և Հաղբատի վանքի համար օրինակեց Բարսեղ Կեառարացու գործերը՝ 1172 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1268, Ջարբ. Թրգմ. 341, Հայաստ. 382:

— 79. Սարգիս քահանա, նախապես կոչվում էր Ասպետ. կորայր Գրիգոր Տղայի. վախճանվեց երիտասարդ հասակում՝ նախ քան 1174 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 118:

— 80. Սարգիս Երևանցի, որդի Մեհեանի, թոռ Մարեմտուրի, օժանդակեց Հաւուցթառի եկեղեցու շինության, 1177 թ.—Շահաղիգ, Հին Երևանը, էջ 75:

— 81. Սարգիս որդի Չխի, իր այգին նվիրել է Հաղբատի վանքին 1179 թ?—Արձ. Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 49:

— 82. Սարգիս եպիսկոպոս Հաւուգիէի. անդամ Հոռոմկայի եկեղեցական ժողովի «1179 թ».—Շնորհ. պահ. 199:

— 83. Սարգիս, իր կորայր Բարսեղ երեցի և մյուս կորայրների հետ, որդիք Սանաս Երեցի, ամբողջ ժողովուրդի հետ միասին շինել են Պառուաձորի (Գանձասար) եկեղեցին և ջուր են ընկել 1181 թ.—Արձ. Արցախ 180, Շահաթ. Բ. 379:

— 84. Սարգիս Քաչնեցի, հարկահան էր Գանձակում. հաժաքի համար նահատակվեց մի պարտիկի ձեռքով, որին հայ իշխանները չարաչար սպանեցին (1182 թ).—Վրդ. հէ. Մխ. արշիվ. 79>Նոր վկ. 71:

— 85. Սարգիս մեծն, իշխանաց իշխան, որդի Ջաքարէի Ա, թոռն Աւագ-Սարգսի, հայր Ջաքարէ Սպասաւարի և Բանէ աթարէի. զուտարն է նանա և կորայրը Վահրամ. կինն էր Սա-

նակազուխա կամ Սանդուխա՝ զուտար Քուրդ իշխանի (Շիրակ 175). մյուս աղջիկն է Խորիշան, որ մայրն է Հասան-Ջալալ-Գոյալի. Վրաց Գէորգի Գ թագաւորը, 1161-ին գրավելով Անին՝ կառավարիչ նշանակեց Սաղունին. բայց հետո կասկածելով դաւաճանութեան մէջ, պաշտօնանկ արեց նրան և տեղը նշանակեց Սարգիսին: Վրաց մեջ աչվում է միարգրձիւր=երկայնարագուկ: 1163 թվին Գէորգին շխարհանալով դիմանալ թուրքերի զորութեան, թողեց Անին ու հեռացավ: 1174 թվին նորից գրավեց և այս անգամ Անիի կառավարիչ նշանակեց Իւանէ Օրբելիանին, իսկ նրան օգնական՝ Սարգսին: Վրաստանում գահակալական կոթիվ ծագելով Գէորգիի դեմ, այս երկու իշխաններն էլ ապստամբեցին Գէորգիի դեմ (1177 թ) և իրենց զորքով քաղվեցին Լոռի: Գէորգին հաղթանակեց և այս երկու իշխանները անձնատուր եղան: Թամար թագուհու ժամանակ Սարգիսը նշանակվեց Վրաց թագավորության ամբրսպասալար (1186) և ստացավ Լոռին ժառանգական իրավունքով: Մի տարուց մեռավ և թաղվեց Սանահնի տաճարի բակում, ուր անում է իր գամբանը 1187 թ.—Վրդ. Նդ, ձբ. Կիր. 72, ր. Օրբ. կղ, կե. Օրբ. ժմ. 22. Ջբբ. սարկ. Գ. 11.—Շիրակ 175, Շահաթ. Բ. 371—2. Շողակաթ 74—81, Խաղբակեանք 4—8, Վրաց աղբ. Բ. 8, 10—14, 16, 24, 34.—Արձ. Աղգագր. հանգ. Գ. 286, 304, 309, է 391, Արցախ 173, 367:

86. Սարգիս եպիսկոպոս Ամարտի. Վրթանէս եպիսկոպոսի հետ միասին ուխտի եկան Կեչառու վանքը և նվիրեցին 200 դահեկան՝ Մխիթար վանահօր ժամանակ, որ է 1188 թ.—Արձ. Այրարատ 261:

87. Սարգիս, հիմանց կանգնեցրել է Հաղբատի Ս. Աստուածածին տաճարը 1188 թ.—Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 67, Աղգագր. հանգ. է, 416:

88. Սարգիս, որդի Սմբատի և թոռ Համազասպ մարզպանի. իր Քուրդ, Հասան և Համազասպ կորայրների հետ միասին հող են նվիրել Սանահնի վանքին 1191 թ.—Աղգագր. հանգ. Գ. 283:

— 89. Սարգիս կրոնավոր, միաբան Կեչառու վանքի. հիշված է 1114 թ. և 1173—93 թվերի շրջանում.—Արձ. Այրարատ 261: (Քվականի մասին տես և Պետրոս (Ձ 29) Կեչառեցի):

— 90. Սարգիս բժիշկ, հայր Յովհաննէս գրչի, որ օրինակեց Եփրեմի Ճառընտիրը, 1196 թ.—Շողակաթ 497:

— 91. Սարգիս վարդապետ Գուճգ, Արարատեան գավա-

աից. Խորանշատի վանքում աշակերտել է Յովհաննէս Սարգա-
 տազ վարդապետին. գանազան հեղինակներէց (օր. Ոսկերիբա-
 նից, Ծփրիմից, Սեբերիանոսից, Նանայից) քաղելով չօրինել է
 «Մեկնութիւն խմբագիր Ղուկաս և Յովհաննէս աւետարանչաց»,
 սկսելով Սարգաւազի 63 թվին (որ է 1146) և ավարտելով 1197
 թ. գրել է նաև Մեկնութիւն Ծսայեայ, որից քաղվածներ է
 արել Գէորգ (+ 1301) Սկեռացիին:—Ջաֆր. Հին դպր. 616, 643.
 Գնեք հաւ. յոջ. էջ 43, Ալիշան՝ Յուշիկք, Բ. 305, Շնորհ. և պրզյ.
 էջ 114, Այբարատ 267, Հայագ. 370—1, 399, Manus, bibl, nat.
 էջ 63: Ակինեան՝ Մատեն. հետազ. Ա. 162, Դ. 39. Ոսկեան՝ Մա-
 տեն. քնն. 16:

— 92. Սարգիս կրօնավոր, միաբան Հոսոմոսի վանքի.
 Մխիթար վանահոր հետ ջուր է բերել վանքը 1198 թ. և մի այ-
 ղի նվիրել (Ավելին տես Մխիթար (ՆՁ 37): — Արձ. Շիրակ 21, 22:

— 93. Սարգիս եպիսկոպոս Խաչի վանից. Ստեփանոս Տի-
 րացու եպիսկոպոսի կողմից նշանակվեց վանահայր նույն վան-
 քի (1198 թ).— Հայագ. 442:

— 94. Սարգիս միաբան Խաչի վանքի (1198 թ). Հա-
 յագ. 442:

— 95. Սարգիս գրիչ. օրինակել է մի ժողովածու, որ կա
 նաև Խորենացու Աշխարհացոյցը (ԺԲ դար).—Արրանամեան.
 Խորենացու Աշխարհացոյց, էջ 10:

— 96. Սարգիս առաջնորդ Դարանազեայ Աւագ վանքի,
 1200 թ.—Տաթև 1927, 183:

—97. Սարգիս սարկավազ, գրեց մի Աւետարան՝ Կոստան-
 դին քանահայր համար, 1200 թ.—Շաղակաթ 198:

— 98. Սարգիս ուրդի Վանքամի, թոռն Զաքարէ Ա-ի, եղբայր
 Զաքարէի և եղբորորդի Սարգիս (+ 1187) մեծի: Սարգիս և իր
 եղբայրը Զաքարէ Վրաց ծառայության մեջ էին և շատ սեղեր
 գրավեցին Պարսից ձեռքից (ԺԲ դար): Այլ է Սարգիս ուրդի Շա-
 չընշաչի:— Գիր. ր. Շողակաթ 76:

— 99. Սարգիս իշխան ի Գայեն. մի գյուղ շինեց Գեարկ
 վանքի մոտ և նեղում էր բնակիչներին (ԺԲ դար).— Կիր. ժա:

— 100. Սարգիս-Պուրդ Ա. ուրդի Վաչուսի (Վաչուսեանց).
 կրնն է Գատա: Սարգիսը ծառան էր Զաքարէի՝ պապի նոր Զա-
 քարէ սպասաւարի (ԺԲ դար): Սրա ուրդին է Վաչէ, որ Զաքարէ
 սպասաւարի կողմից կարգվեց իշխանայ իշխան Արագածոտնի և
 Անքերքի Վաչէն հիշում է նաև իր նորը՝ իր մի քանի ար-

ձանադրությանց մեջ 1213, 1217, 1220, 1221 և 1229 թվե ին: --
 Ջֆր. սարկ. Գ. 12, 16. Բժշկեան՝ ձանապ. Ի Լե՛. 71, Շահաթ.
 Բ. 192, 264, 353. Այբարատ 156, 162, 168, 253, 261. Շիրակ
 24, 161. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղապր. 26, Ազգագր. հանդ. Գ.
 279 (անթվական):

101. Սարգիս ուրդի Վանքամի, եղբայր Վասակի՝ շահա-
 պի Տիգրիսի. նախածվելով Վրաց Գիւրգի թագավորից՝ փախան
 Կարին (ԺԲ դար). — Հայագ. 389:

— 102. Սարգիս իշխան, նայր Շալուէի և Իւանէի. Վրաց
 ծառայության էր և շատ սեղեր խլեց Պարսիկներից (ԺԲ
 դար). — Կիր. ր:

— 103. Սարգիս գրիչ. օրինակեց ձառնախրը, որ է այժմ
 Ձևո. Վենեակի վանքի, ՆՁ 1014 (ԺԲ դար).— Անկ. պրք նոր
 կտակ. էջ ք:

— 104. Սարգիս ծաղկող. նկարապօրդել է մի Աւետարան,
 Դարանազեաց գավառի Ս. Գրիգորի վանքում, 1201 թ.—Ձևո.
 Սեր. (ՀԱ 1924, 248):

— 105. Սարգիս նայր Ղազար վարդապետի, որ Դարանազ-
 եաց Ս. Գրիգոր վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1201 թ.—
 Ձևո. Սեր. (ՀԱ 1924, 247):

— 106. Սարգիս, մեռել է 1201 թ. իսաթարը գանվում է
 Նորավանքում.—Միսական 196:

— 107. Սարգիս, եղբայր Յովհաննէս (ՆՁ 212) վարդապետի.
 երկուսով միասին Տիրացու վարպետի ճարտարապետությամբ
 շինել են տվել Դսեղի Ս. Յարութիւն եկեղեցին 1205 թ.—Յա-
 րութիւնեանց, Ներս. դպր. սաների Ա ճալր. 65 և Ազգագր.
 հանդ. է, 423:

— 108. Սարգիս վարդապետ, Ղազարու վանքի առաջնորդ-
 ներից մեկը. հիշված է 1204 թ. (Հայագ. 449). օգնեց գնելու
 դրրի ընկած մի մեծ Տօնական 1206 թ.—Ձևո. Վենետ. Բ. 469
 և 472:

— 109. Սարգ(իս), միաբան Աստուածընկալ ուխտի, 1207
 թ.—Այբարատ 255:

— 110. Սարգիս, հիշված է Անդրէաս և Գէորգ քանահա-
 ների հետ, որոնք ազատեցին Մլքէ թագուհու Աւետարանը և
 նվիրեցին Վարազայ վանքին, 1208 թ.—Ձևո. Վենետ. Ա. 389:

— 111. Սարգիս միայնակեց Սեանի վանքում. մասնակցեց

Զարբէ ոսկատարի գումարած կրօնական ժողովին կողմէ
«1208 թ».--Կիր. Գ:

— 112. Սարգիս սմն, որ Մարմատի այգին նվիրեց Ս. Աստուածածին վանքին, շուրջ 1209 թ.—Այրարատ 61:

— 113. Սարգիս սևուցիչ Միոն գրչի մեղով Երուսաղէմում 1210 թ.—Գուրեան, Ուսումն. 231, 243, 249, 273, 280 և 286:

— 114. Սարգիս քանանա, իր, իր ծնողները և իր «շնորհազարդ աշակերտ» Աշոտի հիշատակին կանգնեցրեց մի խաչքար Հաւուց Թառում 1211 թ.—Արձ. Այրարատ 355:

— 115. Սարգիս, միանալով Ստեփաննոսի հետ՝ զննել են մի քաջացրակ, շինել ու նվիրել են Բագարանի Մայր եկեղեցուն, Վարդան և Տրդատ վանահայրերի ժամանակ. — Արձ. Այրարատ 67 (թեև շունի թվականը, բայց երկու վանահայրերի հիշատակութեամբ իմացվում է թե շուրջ 1211 թվից է):

— 116. Սարգիս վարդապետ, հողերը հայր Սահակ քանանա Աննցու, որ ստացավ Գետաշէնի նշանավոր Աւետարանը 1211 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 42, 43:

— 117. Սարգիս, որդի Սմբատի և թոռն Համազասպեանց. մեղով պատերազմում և թաղվեց Սանահնի Ս. Աստուածածին եկեղեցում: Նրա որդին Սմբատը և կինը Ալուսա մի հող նվիրեցին նույն եկեղեցուն և մի խաչքար կանգնեցրին նրա հիշատակին 1215 թ.—Արձ. Աղգազը. հանդ. Գ. 282, է 383:

— 118. Սարգիս, որդի Սամուէլի, մի խաչարձան է կանգնեցրել Անիի դռան կողքին 1215 թ.—Շիրակ 41, 42:

— 119. Սարգիս եպիսկոպոս Սիւնեաց, 1215 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 505:

— 120. Սարգիս Փարշկեանց, նկարիչ. նկարազարդել է Անիի Ս. Փրկիչ եկեղեցին շուրջ 1216 թ. (Յովսէփեան, Խաղրակեանք 12), ուր ըստ Թորամանեան, Հայկ. էրտրպո. Ա. 166 գրված է իր նկարը՝ ծնկաչուք (հաղիվ 50 տարեկան երեւոյթ ունի):—Հմմտ. № 47 Սարգիս Փարշիկ, որի թվականը գրվում է 1033 թ. կամ տարբեր անձեր են և կամ թվականներից մեկը կամ Տյուսը սխալ: Հիշատակված է իբրև նվիրատու Խծիկոնքի վանքին 1216 թվի մեծ արձանագրութեան մեջ (Կրպէ՛ Աղգազը. հանդ. Ա. 45, Աբրտ. 1904, էջ 990):

— 121. Սարգիս, որդի Գրիգոր ավագրեց քանանայի չի

նել է Երուանդաշատում Ս. Աստուածածին եկեղեցին, 1218 թ.—Այրարատ 61:

— 122. Սարքիս, որդի Գորգիկի և թոռն Սարգսի (որ է հախարդը). երեքը միասին իրենց ծախսով շինեցին Երուանդաշատի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, 1218 թ.—Այրարատ 61:

— 123. Սարգիս, հայր Մարծպանի Համազասպեանց, որի մասին տես Մարզպան № 1: հիշված է 1221 թ.—Յարութիւնեան, Ներս. դպ. սաների Ա ճնար. 72:

— 124. Սարգիս սմն մերձավոր Դաւիթ իշխանի Շոթոռկանց. հիշված է 1222 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 32:

— 125. Սարգիս քանանա, որի խնդրանքով Յովհաննէս Գառնեցիին գրեց իր խրատները՝ 1222—3 թվերին.—Սարգիսեան, Սաղար. ներած. ճճճ, Ձեռ. Վհնետ. Բ. 1232:

— 126. Սարգիս եպիսկոպոս, քեռորդի և հաջորդ Ստեփաննոս Գ եպիսկոպոսի՝ առաջնորդի Սիւնեաց. օծուեալ ստացավ Աղուանից կաթողիկոսից և նստավ Վայոց ձորի Նորավանքում «1216 թ»։ միևնույն ժամանակ Յովհաննէս Ը նստելով Տաթևում, Սիւնեաց թեմը բաժանվեց երկուսի: Օրբելիանց Լիպարիտ իշխանի միջոցով նորոգեց Նորավանքը և հարստացրեց 1223 թվին. ապա զնաց Կիլիկիա և Երուսաղէմ, ուր և նահատակվեց.—Օրբ. կր—կն, հա.—սեռ. Սարգսի՝ Օրբ. կղ, կղ, հ.—բց. ի Սարգսէ՝ Օրբ. կղ:—Սիսական 173, 186, 187. (հիշված է նաև 1211 թվի մի արձանագրութեան մեջ և ապա անթվական մի արձանագրութեան մեջ՝ Վասակ († 1224/5) Պաղրակեանի ժամանակ):

— 127. Սարգիս քանանա. Անիում զնեց Գետաշէնի Նշաւոր Աւետարանը և նվիրեց Մեծկողմանց Ս. Գրիգորիս վանքին 1223 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 44, 61:

— 128. Սարգիս Տէր, Լղրայր Յունանտի և հորեղբայր Ստեփաննոս Աղթամարցու, որ Խորանաշատի վանքում արտադրել է Արիստոտէլի Յաղագս Աստուծոյ (Առ որս) գիրքը 1223 թ. (տես Ստեփաննոս Աղթամարցի):—Շողակաթ 199:

— 129. Սարգիս նվիրակ, որի հրամանով Թաղէոս գրիչը օրինակեց Ճառընտիրը Ս. Լուսաւորիչ անապատում 1224 թ.—Զարբ. թրգմ. 729:

— 130. Սարգիս, առաջնորդ Արտաւազդայ վանքի՝ 1224 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 365:

— 131. Սարգիս քանանա, որդի Գէշի և եղբայր Յովհան-

նէս ավագերեցի, որ գնեց մի ժողովածու 1225 թ.—Շողակաթ, էջ 189:

— 132. Սարգիս *ոմն*, կանգնեցրել է մի խաչքար Պատաւաձորի (Գանձասարի մոտ) եկեղեցում 1228 թ.—Արցախ 181:

— 133. Սարգիս, որդի Բազարատի, իր մօր Աղիգի հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Խաչնի Թինախոս դասուում, 1228 թ.—Արցախ 190:

— 134. Սարգիս հայր Վաչէի, որ երկու այգի է նվիրել Հոռիճի վանքին՝ 1221 թ. և շինել է Հոռոմոսի նշխարատունը 1229 թ.—Արձ. Շիրակ 161, 24:

— 135. Սարգիս քահանա, որդի Սոսթանէսի, Եկեղեցաց գավառի Իշխոս դուղից. իր ընկեր (կամ իր եղբայր) Վարդան քահանայի նետ միանալով՝ Կապոսի անապատում, Մխիթար զբնին գրել տվեց Տօնականը 1230 թ.—Ձեռ. Վեներ. Բ. 1214, Ազգեր. Լիակ. վրք. սրբ. ԺԱ, էջ 2 (նամարում է Ճաշոց և ոչ Տօնական):

— 136. Սարգիս առաջնորդ Երզնկայի Կապոսի վանքի 1230 թ.—Տաթև 1927, Լջ 185:

— 137. Սարգիս *ոմն*, հիշված է Հին Հարարուլազ գյուղի մոտ Եփոսի կալձ կոչված տեղում հին եկեղեցու մի արձանագրության մեջ, 1230 թ.—Արցախ 256:

— 138. Սարգիս հայր, սրա մասին ժամանակակից մի հիշատակարան գրում է. «Ի թու. հայոց ՈչԹ (=1230), յամիս աւգուստոս ին աւրն յաւուր կիրակէի [պատկեր աւուրն ճիշտ է] եկն առ մեզ Սարգիս հայրն և երեք մեզ զվատ զրոյց, որ իկեալ էր Լեոն Թազաւորին Թազուհին ի Կիպոաւսա ի Սելեկթա որ տեսնայր զիր զուտարն որ էր Հեթում Թազաւորին Թազուհի և տարան զԹազուհին ի Սելեկիա, և անդ ետես զմայրն իւր և խորեց զԹազաւորին հայրն զպարոն Կոստանդին և... ի Սելեկիա և... և զպարոն հանին... ի բերդէն. այս այսպէս գործեցաւ և Կնք յահի և յերկեղի» (Ձեռ. Հայէպի, Ա. 353):

— 139. Սարգիս ճոն (կաշեգործ), շինել է մի եկեղեցի Հառիճում և ընծաներ էլ է տվել 1235 թ.—Արձ. Շահխաթ. 267, Շիրակ 158 (Թեև անթվական է, բայց Համազասպ վանանոր միջոցով թվականը որոշվում է. (տես Համազասպ № 35 և Սարգիս № 35):

— 140. Սարգիս ավագերեց Մճակին, որդի Գրիգոր քահանայի, Բազնայրի վանքին նվիրել է տներ, այգի, ծաղկանոց՝ իր չորս ավանելով 1233 թ.—Արձ. Շիրակ 119:

— 141. Սարգիս հայր, միաբան Խժկօնից վանքի 1236 թ.—Յովսէփեան, Նյութեր և ուս. Ա. 26:

— 142. Սարգիս սարկավագ կաթուղիկէին Անույ, ստացավ Նացուալից մի հին Աւետարան, իբր նվիր Կաթուղիկէին, 1236 թ. Ձեռ. Վեներ. Ա. 396:

— 143. Սարգիս ավագերեց Տիգրիսի Քառասնից եկեղեցու. միջնորդ եղավ գնելու մի Աւետարան, որ Թաթարները Տաւուշից փախցրել էին Մուղան և ապա Տիգրիս բերելով՝ վաճառում, 1236 թ.—Քարոս աղբ. Բ. 275 (Հայապ. 463 պատմելով նույնը, ասում է թե վերադարձրեց զբնին, որ էր Յովհաննէս Վանականը):

— 144. Սարգիս եպիսկոպոս, առաջնորդ Մեծարանց վանքի, եղբորորդի Գրիգոր (կամ Գէորգի) եպիսկոպոսի և եղբայր Յակոբոս արքեպիսկոպոսի, որին հաջորդեց և որի տապանի վրա մի խաչքար է կանգնեցրել 1223 թ. այսու մի խաչքար էլ կանգնեցրել է իր հիշատակին, 1225 թ. կենդանի էր դեռ 1241 թ.:—Արցախ 170, Յովսէփեան՝ Պաղարկականք 30, Բանասէր 1901, էջ 136 (անթվ.), 138, 145, բայց հիշված է նաև 1272 թ. (Բանասէր 1901, էջ 141):

— 145. Սարգիս վերակացու ժողովոյ և տանուտեր Հերհերի 1243 թ.—Միսական 112:

— 146. Սարգիս քահանա, իր որդիների (Եպիփան և Ուփրեմ), իր եղբայրների (Ունծ, Ալեքսիոս, Իգնատիոս) և իր հորեղբոր՝ Ուննի անվան մի խաչքար է կանգնեցրել Հազախի Կողբ գյուղում 1244 թ.—Արցախ 385:

— 147. Սարգիս վարդապետ, վանահայր Հոռոմոսի վանքի 1246 թ.—Արձ. Շիրակ 24, 28:

— 148. Սարգիս եպիսկոպոս Կարնոյ. գերի էր ընկել Թաթարների ձեռքը. Շահնշահ որդի Չաքարէի ազատեց նրան և զարձրեց իր աթոռը. ստորագրում է Սսի 1243 թվի եկեղեցական ժողովների կանոններին, «1246 թ».—Կիր. 1ը, խա. Չամչ. Գ. 221:

— 149. Սարգիս եպիսկոպոս աթոռակալ Անիի. որդի Ապիբատ (№ 9) Պահլաւունու և եղբայր Շարափշահի. հիշված է 1209—1211 թ. արձանագրությանց մեջ (Շիրակ 117, 120). մասնակցեց Չաքարէ սպասալարի գումարած եկեղեցական ժողովին Լոռի («1208 թ»). հիշված է մինչև 1262 թ. բայց սրովնեռ անհնարին է որ մի մարդ կարողանար այսքան երկար

տարիներ սյաշտանավարել, ուստի պետք է դնել երկու Սարգիս եպիսկոպոս Անիի. առաջինը Ապիրատի որդին է, որի համար Շիրակ 96 տարի է 1209—11 տարիները, իսկ մյուսը՝ այլ Սարգիս (1245—1276 թ). սա է որ ստորագրում է Սաի 1243 թվի եկեղեցական ժողովի կանոններին «1246 թ».— Կիր. զ, խա. Այրիշան՝ Շնորհ. 14: Հիշված է նաև 1261 և երկրորդ ԶԺԱ==1262 թ. (Շիրակ 116 և 119, Սիսական 189): Անթվական են Արձ. 62, 151:

— 150. Սարգիս եպիսկոպոս, իր եղբայր՝ Վրդանէս (կամ Վարդան) եպիսկոպոսի նեա միասին հիմնարկեցին Գուշայ (կամ Քաթիշայ) վանքը 1241 թ: Շինությունը դեռ չավարտած Սարգիսը մեռավ, իսկ Վրդանէսը շարունակեց և ավարտեց, որ և ապանովեց ընդարձակ կալվածներ նվիրելով իրենց հայրենի սեփականությունից 1248 թ.—Շահխաթ. Բ. 366, Արցախ 80—81, Գառմ. Աղուանից Ա. 131:

— 151. Սարգիս որդի Քաղիաթին իշխանի Մածնարկրդի վերջին ժառանգ Կիւրիկեանց, ծախել էր Ազոուաւաձորը Գրիգորին, որ նվիրեց նույնը Հաղբատի վանքին 1249 թ.—Մովսէսեան, Հոսիի Կիւր թգ. 79, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 25. Հայապ. 392:

— 152. Սարգիս, որդի Ասյանի, պանդուխտ էր եկավ Խաչէն. մի խաչքար է կանգնեցրել իր հոգեմոր՝ Շահինարի իշխատակին, Խաչենի Կոճողուտ գյուղում, 1249 թ.—Արցախ 190:

— 153. Սարգիս, որ Ստեփաննոսի և Ներսէս փոխտոփայի հետ կալվածներ է նվիրել Մեծարանց վանքին՝ 1250 թ.—Բանասէր 1901, 144:

— 154. Սարգիս եպիսկոպոս Գարգմանի. ներկա էր Վանական վարդապետի նուղարկավորություն հանդեսին «1251 թ».— Կիր. ծա:

— 155. Սարգիս որդի Հոգոյ. այս Սարգսի որդիքն են Ուքան և Գապքան, որոնք զանազան նվերներ են արել վանքերին՝ 1252, 1268, 1271 և 1274 թվերին.—Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 13, Բանաս. 1901, 136:—Ավելին տես Ուքան Ճ 8:

— 156. Սարգիս, որդի Շնորհաւոր Տփղիսեցու, որ իր կնոջ և զավակների հետ ուխտի եկավ Հաղբատի վանքը և նվիրեց ժամատան շինության համար 100 դահեկան 1253 թ.—Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 29:

— 157. Սարգիս խտտակեցիկ վանական. ճգնում էր նախ Երուսաղէմում. տեսիլքում հրամայվեց իրեն երթալ Քաթարաց

Մանգու խանի մոտ, որին հայտնեց թե եթե քրիստոնեություն ընդունի, ամբողջ աշխարհի տեր պիտի դառնա: Բժշկություն էր անում: Կարծում են թե Հեթում թագավորի ծածուկ գործակալներից էր, որին տեսավ Guill. de Rubruquis 1253 թ. (Voyage en Tartarie 32, Հացունի, Գառմ. տարադի 418, Ուղեգրութ. 7—8, 34—35)։—Աշ. Գալստեան, Մոնղուլ շրջանի հայ դիւանագրտ. պատմ. Կենդանական 1945, էջ 20 պատմում է թե Գուլուկ խանը Սարգիս արեղայի միջոցով նամակ է գրել Հոովմի Իննովկենտիոս պապին և պահանջիլ է կամ անձամբ իր թագավորների հետ ներկայանալ իրեն և կամ դեսպան ուղարկել (1246 թ):

— 158. Սարգիս եղբայր Կիրակոսի՝ բարեկամի Աւետիս քահանայի, որ գրեց մի Շարակիոց, 1258 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 229:

— 159. Սարգիս քահանա, ուսուցիչ կազմարարության. իր աշակերտներից է նշանավոր կազմարար Առաքել Հնազանդեանց Հոովկայիցի, որի մասին տես առանձին: Առաքելը իշխում է իր ուսուցչին դեռ 1260 թվից սկսած (Ձեռ. Հայկ. Ա. 55). իսկ 1262 թվին Սարգիսը արդեն մեռած էր:—Թորոս աղբ. Ա. 189, Ձեռ. Միւնիս. 8 ր, Ձեռ. Կես. ածած. 63 ր, Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, 333), Նաթանեան՝ Տեղեկ. Սեբ. 86, Յովսէփեան՝ Մի էջ հայ տրվ. 5, Հայապ. 489:

— 160. Սարգիս եպիսկոպոս, որդի Գրիգոր մեծ իշխանի Խաչենոյ. եղբայրն է Սեաղա Խաչենեցի, որ սպանվեց Նփրկերտի պաշարման ժամանակ 1260 թ.—Բարխուտ. Գառմ. Աղուանից, Ա. 136:

— 161. Սարգիս, հայր Աղութ խաթունի, որ գրել տվեց մի Աւետարան՝ Վարդան երեցին, Վարադի վանքում 1260 թ.—Ձեռ. Գաղեան, Բ. 46 ր:

— 162. Սարգիս, ծերունի միաբան Կիրիկիոյ Ակների վանքի, 1261 թ.—հրտր. Ագաթ. 1909 թ. յոջ. էջ 1ր:

— 163. Սարգիս, հայրն է Սարկաւազ վաճառականի Գառնեցույ, որ եկեղեցական սպասներ է նվիրել Հաղբատի վանքին 1261 թ.—Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 30 (զարմանալի է որ Արձանագրության սկիզբը դնում է «Սարկաւազ որդի Վրդանէտի Գառնեցույ», իսկ վերջում ասում զիմ ծնողացն Սարգսին):

— 164. Սարգիս որդի Խաչատրի, նվիրել է Բազնայրին ձիթագցի քար և աարեկան հինգ լիտր ձիթ.—Արձ. Շիրակ 122

(Քվականն աննայտ է. բայց ըստ սրում հիշված է Արքայամ վանահայրը, որի թվականը (1262 թ) այլուստ հայտնի է, ուստի սա էլ նույն թվից պիտի լինի):

— 165. Սարգիս վարդապետ. Վարդան պատմիչի հետ զնաց Հուլազու խանի տեսության «1264 թ» (Վրդ. զզ): Սա է անշուշտ այն Սարգիսը, որի խնդրանոք Վարդանը դրեց Անթառամ ծագիկը (Չարբ. Հին դպր. 744), որի վերնագրումն էլ գրված է. «Անթառամ ծագիկ Վարդանայ վարդապետի ի խնդրոյ Սարգսի» (Վրդն. յանթ. էջ 3, տպ. Երուսաղէմ 1834):

— 166. Սարգիս, հիշում է իրեն Պապաբ, Հասան և Էաչի իշխանները հետ. մի այգի են նվիրել Հոռոմոսին.—Արձ. որի թվականը կոտրելով մնում է միայն Չ=1251. ըստ Ալիշանի պեռք է դնել 1263—7 թ. (Սիսական 120):

— 167. Սարգիս քահանա. Թեղենեաց վանքում լավ ընդունելություն ցույց տվեց Գէորգ վրդ. Սկևռացուն 1267 թ.—Գ. Տէր-Միկրայեան, Անան. շիր. 32, Սիրուան 102, Ձեռ. Վենետ. Բ. 314:

— 168. Սարգիս գրիչ. հիշատակագիր Արքակազնի վանքում, 1289 թ.—Ձեռ. Կես. ամած. 46 ր:

— 169. Սարգիս արքայուն, որի հիշատակին պատարագ են հաստատել Ուքան և Պապքան եղբայրները Շիրակի Կարմիր վանքում 1271 թ.—Արձ. Շիրակ 170, Ոստան 1911, 234, Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 13:

— 170. Սարգիս վանահայր Կարմիր վանքի Անիում 1271 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 13, Շիրակ 170, Ոստան 1911, էջ 234:

— 171. Սարգիս, իր եղբայր Գրիգորի հետ միասին մի խաչքար են կանգնեցրել իրենց հիշատակին, Վերին Ախտա 1271 թ.—Խաղրակեանք 134, Սիսական 175:

— 172. Սարգիս դպիր. գրիչ. օրինակել է Խոսրով Անձևացու Մկենութիւն ժամագրքի, ՁԻԱ=1272 թ.—Ձեռ. Կարին. 165:

— 173. Սարգիս վարդապետ, հոգևոր որդի Հաղբատի վանքի առաջնորդ Յովաննէս Դ-ի, որ հիշում է նրան իր մի արձանագրության մեջ 1273 թ.—Երզնկեանց, Հնար. տեղագր. 44:

— 174. Սարգիս փակակալ Տաթևի վանքի. հիշվում է իբրև վկա Տաթևի 1274 թվի արձանագրության մեջ.—Օրբ. կե> Manus. brit. mus. 295 ա, Սիսական 232, Շահրաթ. Բ. 354:

— 175. Սարգիս առաջնորդ Անիի 1243—1276 թ.—տես Սարգիս Ն 149:

— 176. Սարգիս, կրնն է Հովհաննէս, ծնողներն են Ասիւի Հողևորենց, որ շինեց Հոռոմոսի վանքի առուն 1251 թ. և Նշխարատունը 1277 թ.—Շիրակ 25:

— 177. Սարգիս արքեպիսկոպոս Երզնկայի (արար. կոչված է մաքեասիտ, որ է مارخاسا). նախ ամուսնացած էր և ուներ մի որդի՝ պարոն Յովաննէս, որ քաղաքի հայոց վերակացուն էր: Սարգիսը ժԳ դարի կեսից հետո հիշատակվում է շարունակ 30 տարի, իր առաքինի և շինարար գործունեությամբ. իրեն գործակից էր նաև որդին՝ Յովաննէսը: Միբիլի էր հունաց կայսեր. թաթար խաներին, Իկոնինի Սուլթանին և Գիլիկիոյ Հայոց թագավորներին: Իր բարեխոսությամբ ազատվեց Ասորոց Դիոնեսիոս Անդուր կաթուղիկոսը, որ գերի էր ընկել թաթարների ձեռքը 1253 թ. (Չամչ. Գ. 252): Հուլազու խանի կողմից դեռպան ուղարկվեց հունաց Միքայել Պալտուզ կայսեր մոտ և նրա Մարիամ աղջկան հարս թերավ Հուլազունին. բայց Հուլազուն մեռած լինելով, ձրդին Ապաղա խանը ամուսնացավ նրա հետ: Այս առթիվ Ապաղա խանը քրիստոնյա դարձավ և Սարգիսը մկրտեց ու պսակեց նրան («1265 թ»), Անտիոքի պատրիարքի հետ: Մի քանի տարի հետո կառուցեց Ս. Փրկիչ մեծ և հոյակապ եկեղեցին (1269), ուր «1273 թ» փոխադրեց Մեծն Ներսէսի մասունքները՝ նրա նորահայտ զերեզմանից: (Այս դեպքի մանրամասն պատմությունը տես Պամ. ներս. յյա. ճառական գրվածքը, որ տպված է Սովեթք, է. 31—78; Տես և Ձեռ. Վենետ. Բ. 170): Քիչ հետո, երբ թաթարները ուրիշ տեղ զբաղված էին, թուրքերը զբաղեցին Երզնկան և սպանեցին Սարգիս արքեպիսկոպոսին, իր որդի Յովաննէսի և ուրիշ 38 նշանավոր մարդկանց հետ («1276 թ»): Այս ստույգ թվականը տալիս են Անանուն ժմ. 24 և Օրբ. ժմ. 27. Յիշատ. (հրատ. Karst, Դոստան. էջ 6). «Չիհ=1276 զտէր Սարգիս սպանին». սրա հետ համտ. Սամ. անեց. շար. 162, որ ասում է թե Ապաղան սպանեց տէր Սարգոսին 1282 թ: Տաշեան, Յուց. 906 նույնպէս ունի Սարգսի սպանության հիշատակությունը. թվականն է ՉԻԹ. բայց ասում է թե թ որոշ չէ, ավելի նման է Ե, որ տալիս է 1276 թ: Այս թիվն ունի նաև Չարբ. Հին դպր. 736: (Հստ այսմ սխալ է Սամ. անեց. շար. 162 տրված թվականը՝ 1272): Չմչ. Գ. 280 ունի այս պատմությունը և մանր դնում է 1279 թ. ինչպես

գրեալ նաև Ալիշան, Յուշիկ, Բ. 469:—Կիր. կգ. Տաշեան, Յուշիկ 552, Անանուն ժմ. 23, 24, 25. Գտմ. յյտ. ներս. 32, 50, 51, 62—64. Խալաթեան, Մնաց. էջ գ, Յ. Մուրատ, Յայտ. յովն. էջ յյտա ևն.—սեռ. Սարգսի՝ Գտմ. յյտ. ներս. 45. Թորոս աղբ. Բ. 293—4. Անանուն ժմ. 25, Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, էջ 514, ուր կոչվում է «հայրապետ», և էջ 516, ուր հիշվում է իր թոռը՝ Ներսես արքեպիսկոպոս (Թորոս աղբ. Բ. 293), առաջնորդ Եկեղեցաց գաղափարի)։ Շողակաթ 202 նույնպես ասվում է Սարգսի համար զի հայրապետութեանն։

— 178. Սարգիս, հայր Վարդան զրչի, որ օրինակել է էջմ. № 215 և № 980 ձեռագրերը՝ Վախտանի իշխանի համար, 1279—1280 թ.—Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 6:

— 179. Սարգիս, որդի Մասքասի, որ էր գուտոր Ասղաի և իր ու իր որդու հիշատակին մի գյուղ է նվիրել Հոռոմոսի վանքին 1280 թ.—Շիրակ 28, Արբտ. 1870, էջ 271:

— 180. Սարգիս, միաբան Միւնեաց Բարազնիս վանքի, օգնեց X զրչին (անունը քերված), որ գրեց մի Աւետարան Յովհաննէս քահանայի համար 1280 թ.—Ձեռ. Վասպ. 104:

— 181. Սարգիս երեց, քեռորդի Ստեփանոս քահանա Վահագու, ճարտար գրիչ, 1280 թ.—Միսուան 536 ա:

— 182. Սարգիս ոմն գրիչ. օգնել է Միթթար Այրիվանեցուն՝ երբ սա արտագրում էր Ճառընտիրը 1280-ական թվերին.—Յովսէփեան, Միթթ. այրիվ. էջ 3, Տաշեան, Յուշիկ. 554 ա:

— 183. Սարգիս կրօնավոր, Գյալաղաղի մատիկ ավերակ Ղարգարազար գյուղում կանգնեցրել է մի խաչքար 1281 թ.—Միսական 172:

— 184. Սարգիս վարդապետ, օրինակեց Հաւաքածոյի մի մասը՝ 1283 թ.—Տաշեան, Յուշիկ. 1036—9:

— 185. Սարգիս, որդի Տիրատուրի և կղբայր Երեմիաս քահանայի, որ Կարնոյ Կան գյուղում գրել տվեց մի չքնաղ Աւետարան, 1283 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 644:

— 186. Սարգիս մեծ գորավար, որի օգնութիւնը խնդրեց Քաթարաց Արզուն խանը՝ Անմազի ապստամբութեան ժամանակ 1284 թ.—Օրբ. ժմ. 29:

— 187. Սարգիս գրիչ. Զուղայում գրեց «Մեկնութիւն սահմանաց ժամուց և խորհրդոց ազօթից», 1286 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 127:

— 188. Սարգիս քահանա, մի խաչքար է կանգնեցրել Եղեգիտում 1288 թ.—Քաջրեբունի, Արբտ. 1888, էջ 309:

— 189. Սարգիս, իր որդի Գեորգոսի հետ Վայոց ձորի Գյոմուր (կամ Մարտիրոս) գյուղում մի աղբյուր է շինել և մոտին մի մեծ խաչքար է կանգնեցրել 1288 թ.—Միսական 174, Խաղբակեանք 141:

— 190. Սարգիս առաջնորդ Այրիվանեց, 1288 թ.—Այրաբատ 350:

— 191. Սարգիս վարդապետ, կոչված շալվե, գրել տվեց Վարդան վարդապետին մի ժամագիրք, 1288 թ.—Ձեռ. Միւնիս. 20 ա. Գաթրըճեան Գարգմտ. 86:

— 192. Սարգիս, երիտասարդ վանահայր, գրիչ. օրինակել է Յովհաննէս Արքեպիսկոպոսի համար Դանիէլ Ատրու Մեկնութիւն Սազմոսաց 1289 թ.—Հայասպ. 488:

— 193. Սարգիս հայր Քայիկի, որ Վայոց ձորի Քարազլուի գյուղում կանգնեցրել է մի խաչքար 1290 թ.—Միսական, էջ 162:

— 194. Սարգիս վարդապետ, վանահայր Գեաղայ վանքի. իր օրով շինվեց վանքի պարիսպը և զանգակատունը՝ 1291 թ.—Արձ. Սմբատեանց, Գեղարք. 175:

— 195. Սարգիս, օտացող Աւետարանի. մեռավ 1291 թ.—Բարխուտ. Արցախ 41:

— 196. Սարգիս կրօնավոր, որդի Հոռոմշահի, իր եղբոր՝ Ստեփանոս կրօնավորի հետ շինեց Աղթամարի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին 1293 թ.—Ակիւնեան, Գլուզգիրք. 44, Ազգազր. հանդ. Ի. էջ 209:

— 197. Սարգիս առաջնորդ Արգելանայ ուխտին, հիշված է 1294 թ.—Ձեռ. Վասպ. 116:

— 198. Սարգիս վարդապետ, որին հանձնարարել էր Հեթում Բ թագավորը (1288—1307) կազմել Եսայի մարգարեի մեկնութիւնը՝ ոչ այնպես համառոտ՝ ինչպես Եփրեմն էր և ոչ այնպես ճոխ՝ ինչպես Ոսկերիւնն էր: Սարգիս վարդապետը «հոգացել» էր այս մասին: Այնուհետև Հեթումը այդ գործը հանձնեց Գէորգ Սկեռացուն (№ 86), որ Սարգիս վարդապետի գրածը վերցրեց, նոր հավելումներ արեց և հանձնեց թագավորին՝ 1289—1295 թվերի միջոցին:—Միսուան 103:

— 199. Սարգիս քահանա, թուղթ էր կոկում և նյութ պատ-

բառուում Եսայիայ Մեկնութեան համար, որ արտագրել էր տալիս Երեմիա քահանան, 1295 թ.—Միսուան 103:

— 200. Սարգիս քահանա, եղբորորդի Յովհաննէս Գ. Գօփեանի, որ էր առաջնորդ Հաղբատի վանքի. Սարգիսը սենեք Վարդան վարդապետի Հնգամասնների Մեկնութեան մի օրինակը, որ տվեց Օշին գրչին՝ արտագրութեան համար, 1296 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ու. Ա. 69:

— 201. Սարգիս, փեսան է Միխիթար քահանայի, որ Որոտանի Աղիտու վանքում օրինակեց Աւետարանը 1296 թ.—Մաքատեանց՝ Երնշակ 201:

— 202. Սարգիս, փորագրչին է Գառնիի մեծ արձանագրութեան, որ գրել է տվել Գառնիի տեր Խոջաքը՝ զուտար Աւագ Սարգսի († 1250 թ) որդի Իւանէ աթաբեգի: Մնում է թվականից միայն Չ=1251. բայց Խոջաքը արձանագրութեանց մեջ նիշված է 1257—97 թվիրին:—Յովսէփեան, Հովիտ 1910, էջ 122:

— 203. Սարգիս քահանա, գրիչ. օրինակել է մի Ժողովածու, նոր գյուղում, 1297 թ.—Ձեռ. Կարին. 37:

— 204. Սարգիս եպիսկոպոս Նորավանից, որդի Վահրամ ճգնավորի. քրոջ Թոռն է նախորդ Սարգիս եպիսկոպոսի (Ք 126), որ նախատակվեց Երուսաղէմում, քեռորդին ու հաջորդն է Ստեփաննոս եպիսկոպոսի († 1216 թ.), որ մահվանից առաջ՝ իրեն իբրև հաջորդ ձեռնադրել տվեց նրան (Սիսական 185): Երնարար անձ եղավ: Չարդարեց Նորավանքը շատ շինություններով, որոնց մեջ նիշատակելի են. 1) Նորավանքի մեծ եկեղեցին, որ մեծ Լիպարիտ իշխանի անջակցութեամբ կառուցեց 7 տարվա ընթացքում՝ սկզբնով 1216 թ. և ավարտելով 1223 թ. (մեծ Արձ. Բուլակի իշխանի՝ Սիսական 186). 2) Ուխտավորների հատկացված հյուրանոցը. 3) Արփա գետի մեծ և ամուր կամուրջը, որ շինեց Տարսայիճ իշխանի նրամանով: Գնեց այգի և զանազան կալվածներ՝ վանքի ապահովութեան համար: Այս բոլորը պատմում է ինքը անթվական մի արձանագրութեան մեջ, որ տես Սիսական 203: Հիշվում է նաև Նորավանքի երկու արձանագրութեան մեջ, 1261 թ. (Սիսական 189, 190), ուր նիշվում է և Բուրթել իշխանի մահը Սկիւթացոց պատերազմում «1261 թ», որով և ճշտվում է թվականը: Հիշվում է իբր վկա Տաթևի 1274 թվի մեծ արձանագրութեան և Քեթիվանից արձանագրութեան մեջ 1274 թ. (Manus. brit. mus. 295 ա), ինչպես և 1264 և 1286 թ. նիշատակարաններում (Սիսական 176, 189, 197 (անթվական), Խաղ-

բակեանք 138: Կոչված է քահանայապետ Վայոց ձորի՝ Արձ. 1286 թ. (Սիսական 176):—Օրբ. կր, կե, կը, յա.—սեռ. Սարգսի՝ Օրբ. կր, յա:—Մեռել է 1298 թ. և թաղվել է Նորավանքում. ուր մինչև այժմ Պոռն է իր դամբանը նեակյալ տապանազրով. «Այս շիրիմ շնորհալիր Սարգսի է Սիւնեաց եպիսկոպոսի և անյաղթ հետաորի. թվ. ՉԽէ» (= 1298):—Սիսական 194, 232, Շահխաթ. Բ. 354:

— 205. Սարգիս, որ և Շահինյան. գրիչ. Երզնկայում օրինակել է Եւաղբը՝ ստացող Անարոնի համար, 1298 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 56:

— 206. Սարգիս քահանա, եղբայր Պօղոս կրոնավորի. Պերճերի վանքում, Խաչատուր սարկավաղին գրել տվեց մի Աւետարան 1299 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 683—4, Սիսուան 152:

— 207. Սարգիս բժիշկ, որ տնի բժշկական գործեր. նիշում է Ամիրա. անգ. 2՝ Միխիթար Հերացոց, Անարոն, Ստեփանոս և Ճոսիկն բժիշկներից նեակ և Դեղին բժշկից առաջ.—հավանաբար ԺԳ դարից:—Տաշեան Յուս. 199 ա, Յովհաննէան՝ նետազատ. Բ. 414:

— 208. Սարգիս իշխան Ուխտեաց. որա արջիկը կինն էր Չաքարէի Գ († 1261)՝ իստին Չաքարէ Բ սպասարի. Վրաց Դաւիթ Թաւազուրի նեակ պատմաբանի Քաթարների դեմ (ԺԳ դար).—հեյ է.—սեռ. Սարգսի՝ Կիր. կր:

— 209. Սարգիս Մամիկոնեան, որդի Մարգարանի, եղբայր Գրիգոր իշխանի, Ասլանպէկի և Ամիրայի (ԺԳ դար).—սեռ. Սարգսի՝ Կիր. Լ:

— 210. Սարգիս երեց, գրիչ. օրինակել է մի Շարական և Տօնացոց. վերջում դնում է շարականների նեղինակների ցուցակը (ԺԳ դար): Շատ կարևոր է շարականների պատմութեանը ուսումնասիրելու և հատկապես պարականուն կամ անվավեր շարականները որոշելու համար: Այս աշխատանքը մեծ հաջողութեամբ կատարեց շարականագետ Ս. վրդ. Ամատունին, «Հին և նոր պարականուն կամ անվաներ շարականներ», Վաղարշապատ 1911 թ. (տես յուջ. էջ Գ):

— 211. Սարգիս ոռն, որ թողել է մի արձանագրութեան զեշտու. վանքում, Ներսէսի առաջնորդութեան ժամանակ (ԺԴ դար).—Այրարատ 262 ծան.

— 212. Սարգիս եղբայր Բլու Չաքարէի, իշխան Գարդման, կողմերում (ԺԳ դար).—Չամչ. Գ. 186:

- 213. Սարգիս, այլ իշխան՝ մերձավոր Սարգիս և Բլու Չաքարէ եղբայրների (ԺԳ դար)։—Չամչ. Գ. 186:
- 214. Սարգիս արքեպիսկոպոս Որոտնեցիք. Օրբելեան տաճից. որդին էր Հասան իշխանի, եղբայր Իւանէ իշխանի և հորեղբայր Յովհաննէս Կաթիկ Որոտնեցու (ԺԳ դար)։—Աղզապ. 1957:
- 215. Սարգիս վանահայր Կամրջաձորի, հաջորդեց Աբրահամ վանահոր (ԺԳ դար)։—Այրարատ 549:
- 216. Սարգիս կրօնավոր. օրինակեց մի Աւետարան՝ Մարտիրոս կրօնավորի խնդրանք (ԺԳ դար). նորոգվեց 1396 թվին. —Տաշեան, Ցուց. 416:
- 217. Սարգիս ոմն, որի զփշախ ծառան եկել և քրիստոնեանութուն է ընդունել Ակոռիի Ս. Յակոբ վանքում (ԺԳ դար)։—Այրարատ 471:
- 218. Սարգիս, քեռին է Սաչատուր զրչի, որ Հիմ անապատում օրինակեց Աւետարանը 1301 թ. —Ձեռ. Վասպ. 140:
- 219. Սարգիս որդի Սողոմոնի, իր Արեժա անուն կնոջ հետ՝ օժանդակությամբ ւտեառն իմոյ Տէր Ստեփաննոսի», կանգնեցրել են մի խաչքար Արփայում 1303 թ. —Միսական 184:
- 220. Սարգիս, մերձավոր Քումայ և Հայրապետ քահանաների, որոնք գրել տվին մի Աւետարան 1304 թ. —Ձեռ. Վասպ. 143:
- 221. Սարգիս անապատական Վժանի վանքի. ներսէս զրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1304 թ. —Ձեռ. Սևան. 8 ր. Մմբատեանց՝ Գեղարքունիք 396:
- 222. Սարգիս վանահայր Մեծոփայ վանքի 1305 թ. —Սեռ. Սարգսի (յիշ. Եւագր. էջ 323):
- 223. Սարգիս Տէր, միաբան Բջնիի Ս. Աստուածածին եկեղեցու, 1306 թ. —Արձ. Այրարատ 273 ր. Երևի նույն է՝
- 224. Սարգիս առաջնորդ Բջնայ, 1306 թ. —Այրարատ 276 (որի համար ասում է թե «որ ընդ Յովհաննէս յիշի ուրիք». և իրոք որ նախորդն էլ հիշված է Յովհաննէսի հետ)։
- 225. Սարգիս, Ճաճնայի հետ միասին մի խաչքար են կանգնեցրել Հարադալա գյուղում, 1306 թ. —Աղզապ. հանդ. Ի, 54, Մմբատեանց՝ Գեղարքունիք 292 (վերջինս դնում է 1301 թ)։
- 226. Սարգիս քահանա, որդի Գրիգոր քահանայի, որ Սերաստիայում օրինակեց Աւետարանը 1307 թ. Սարգիսը նկարագրուեց նույն Աւետարանը. —Շողակաթ 210:
- 227. Սարգիս ոմն, հիշված է Վայոց ձորի Բոր կամ Փոս գյուղի մի խաչքարի վրա 1307 թ. —Միսական 178:

- 228. Սարգիս վարդապետ, միաբան Ակնեք վանքի. անդամ Սոոյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ»։—Աղզապ. 1787:
- 229. Տէր Սարգիս, հիշված է Տէր Գետրոսի հետ, իբրև «համաշունչ եղբարք», առաջնորդ Վարազայ վանքի 1310 թ. —Քորոս ազր. Բ. 411; Չարք. Քրզմ. 196:
- 230. Տէր Սարգիս, աթոռակալ Երզնկայի 1310 թ. —Ձեռ. Վասպ. 155; Նույնն է Սարգիս եպիսկոպոս Երզնկայի, որ մասնակցեց Սոոյ եկեղեցական ժողովին «1307 թ»։—Աղզապ. 1786:
- 231. Սարգիս եպիսկոպոս Իկոնիոյ, անդամ Տարսնի 1311 թվի ժողովի՝ ընտրելու համար Սալմաստի Գրիգոր եպիսկոպոսին. —Ձեռ. Հալէպի, Բ. 31 ա:
- 232. Սարգիս որդի Վասիլի. եղբայր Կոստանդին Գնինեցի եպիսկոպոսի. երիտասարդ հասակում խողխողվեց անօրենչների ձեռքով. հիշված է 1311 թ. —Բակուրան, Կիպրոս կղ. 108:
- 233. Սարգիս զրիչ, տէր Համագասպ Մամիկոնեանի հրամանով օրինակեց Դևանդ պատմիչը, Եւագր են 1279—1311 թվերին. (Ձեռ. էջմ. Ա 1722). —Տաշեան, Ժղժ. առ. վրդ. 188; Հմմտ. Սարգիս Ա 27 և Համագասպ Ա 40. վերջինս ավելի ճիշտ է ըստ իս:
- 234. Սարգիս հայր Յակոբ քահանայի, որ Կոստանդին Գնինեցի արքեպիսկոպոսի հետ միասին Սոււմ գրել տվին մի Յայմաուուրք 1311 թ (երբ Սարգիսը արդեն մեռած էր). —Բակուրան, Կիպրոս կղ. 108:
- 235. Սարգիս, վանահայր կամ առաջնորդ Խոթավանքի. հիշված է 1312 թ. —Շահյաթ. Բ. 360, Արցախ 205:
- 236. Սարգիս, կինն է Շամամ. ծնողներն են Սաչատուր կրօնավորի, որ արտագրեց մի Շարակնոց (տեղն անհայտ) 1312 թ. —Տաշեան, Ցուց. 524 ր:
- 237. Սարգիս քահանա, կազմեց և ոսկեգծեց այն Աւետարանը, որ Ալիժ իշխանուհին օրինակել էր տվել Ստեփաննոս Գոյնբրիցանց քահանային, Կիպրոսի Մաղուսա քաղաքում, 1312 թ. —Գովթիկեան, Դրանսիլուանիոյ Հայոց մետրոպոլիսը, էջ 347:
- 238. Սարգիս եպիսկոպոս Երուսաղէմի. հաջորդ Յակոբոսի. գահ բարձրացավ «1281 թվին». երբ Կիլիկիոյ մեջ Հեթում Բ թագավորը և Կոստանդին Գ Կեսարացի կաթողիկոսը ընդունեցին կաթողիկոսութունը, Սարգիսը իր հարաբերութունները կտրեց Սոոյ հետ և Եզրիպտոսի Նասր-Մուհամմէդ սուլթանից հրավարտակ հանելով հիմնեց անկախ պատրիարքութուն «1311

թ. — Ազգապ. էջ 1830—1831: Մեռավ «1313թ»: Հիշված է իբրև
առաջնորդ նահանգին (Երուսաղէմի)» 1313 թ. (REA 10, էջ 53):

— 239. Սարգիս, որդի Վասիլի, բարեամբ նահատակեալ
հարազատ եղբայր» Կոստանդին եպիսկոպոս Պենտենցու (X 109),
որ էր առաջնորդ Սիևոայ վանքի: Սարգիսը նահատակվել է նախ
քան 1314 թ. — Ձեռ. Վասպ. 60:

— 240. Սարգիս վարդապետ, ուսուցիչ Տարսայիճ-Ստեփան-
նասի Օրբելիան, որ Պօղոս վարդապետ Կիլիկեցուն գրել ավելի մի
Աւետարան, 1314 թ. — Ձեռ. Դաղեան, Բ. 30 ա:

— 241. Սարգիս վարդապետ, ուսուցիչ Քոմա քահանայի,
որ Միւնիքում արտադրեց Աւետարանը 1315 թ. — Շոգակաթ 210:

— 242. Սարքիս, որդի Շահանգիսոյ. իր եղբոր Միսաքի
հետ հիշվում է Տաթևի մի կիսատ արձանագրութեան մեջ 1316
թ. — Ազգագր. հանդ. Գ. 141:

— 243. Սարգիս գրիչ. Ստում օրինակեց Շարականը՝ Բար-
թուղիմէնս քահանայի համար, 1316 թ. — Tabingen, էջ 22:

— 244. Սարգիս արեղա, դրիչ. Վայոց ձորի Գլաձոր անա-
պատում օրինակեց Ոսկիփորիկը, Նիւսացու զործերը, Կլայեցու
Քղթերը են, 1317 թ. — Ձեռ. Վենետ. Բ. 857—9, Միսական 133,
Ազգապ. 1838: — Նույն է անշուշտ՝

— 245. Սարգիս գրիչ. Գլաձորում հավաքել է Ոլիմպիոնու
և Միսիթար Գօշի առակները 1318 թ. — Ձեռ. Վենետ. X1108:

— 246. Սարգիս, վաղամեռիկ պատանայակ, դամբանը գտնու-
վում է Անիի Ապուզամբենց եկեղեցում, այս արձանագրով.

Այս է տապան...
Հանգիստ Սարգիս պատանակի,
ի:ր գեղեցիկ և ցանկալի,
Բաղցր լիզու՛ն որչափ պիտի.

Թուին 24է (= 1318) փոխեցաւ ի Գրիստոս: — Շիրակ 61:

— 247. Սարգիս քահանա, սոկոզ. սոկեղծոց մի Շարական,
որ Գալու վանքում գրել էր Միմէնս քահանան, 1318 թ. — Դա-
հադիգ, Պատմ. պատկ. 111:

— 248. Սարգիս, որդի Գրիգոր քահանայի. ծագվել է Յովհաննէս
գրչի օրինակած Աստուածաշունչը՝ 1319 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 20:

— 249. Սարգիս քահանա, գրիչ. օրինակեց Ստում Շարա-
կանը, Պետրոս ավագ սարկավագի համար, 1319 թ. — Manus.
bibl. nat. էջ 32:

— 250. Սարգիս, եղբայր Յակոբ վարդապետի. Թում է

որանց դամբանի խաչքարը՝ Նովու. գյուղում, լեռան տակ 1320
թվից. — Միսական 109:

— 251. Սարգիս Ծիւնց, բաժարար Անույ, բաշխել է Ար-
ջոյ առիճի մեծ ու փոքր հարկերը 1320 թ. — Շիրակ 74, 101:

— 252. Սարգիս քահանա, եղբայր Յովհաննէս քահանայի.
ստացան մի Աւետարան 1320 թ. — Ձեռ. Դաղեան, Բ. 47 ա:

— 253. Սարգիս քահանա, որդի Սուքիասի. գրիչ: Նախա-
վայի վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1320 թ. — Ձեռ. Դաղ-
եան, Բ. 30 ա:

— 254. Սարգիս, ուսուցիչ Մարկոս կրոնավորի, որ Կուքի
վանքում օրինակեց Լամբրոնացու Մեկնութիւն. Պատարագի,
1323 թ. — Խաղարկեանք 60:

— 255. Սարգիս աթաբէկ, որդի տիրացու Բեցի? սալեց
Ռւան գյուղի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, 1322 թ. — Սմբատ-
եանց, Գեղարքունիք 254:

— 256. Սարգիս, հայր Տորի (?), որ հուզեր է նվիրել Իլդիւր-
տի եկեղեցուն 1323 թ. — Միսական 167:

— 257. Սարգիս որդի Վահրամի և եղբայր Գրիգոր գրչի,
որ Անկերի վանքում օրինակեց Ոսկերեբանի Մեկնութիւն Քղթոցի
Պօղոսի, 1325 թ. երբ մեռած էր Սարգիսը. — Ձեռ. Վենետ. Բ.
372, Միսուան 155 ա:

— 258. Սարգիս կրոնավոր, գրիչ. Քաղերունեաց Սուխա-
բայ վանքում արտադրեց ժԲ մարգարէից և Յորայ գիրքը, 1325
թ. — Քորոս ազր. Բ. 332:

— 259. Սարգիս քահանա, որդի Մարտիրոսի, մայրն է
Մամա տիկին. Սիււաայ վանքում, Յովհաննէս գրչին գրել ավելի
մի Աւետարան, որ ծագվել ավելի Սարգիս քահանային (կնճ
ինքն է կամ մի ուրիշը. կարելի է իմանալ միայն գրից) և կազ-
մել ավելի Մասթէնս գրակապին, 1325 թ. — Ձեռ. Վասպ. 171—4:

— 260. Սարգիս, եղբայր Շահերշի: որդիքն են Սաթուհի.
երեքով մի հող են նվիրել Հերհերի եկեղեցուն 1326 թ. — Միսա-
կան 115:

— 261. Սարգիս վանահայր Վաղազի վանքի. շինել էր
վանքի հյուրանոցը նախ քան 1326 թ. — Արձ. Միսական 525:

— 262. Սարգիս քահանա, գրիչ. Գրիգոր Տիվլնցու պատ-
վերով շարունակեց գրել այն Աւետարանը, որ օրինակել էին
ոչեւ Միսիթար սարկավագը և Գրիգոր երեքը. վերջացրեց օր-
նակութեանը 1326 թ. — Rapport Belgique 87:

- 263. Սարգիս, իր կնոջ հետ մեկասին նվերներ են արել Վանեկանի Ս. Գրիգոր եկեղեցուն (Ալուշալու), 1327 թ.— Սիսուկան 62, Մմբատեանց՝ Գեղարքունի 368:
- 264. Սարգիս, որդի Մանվելայ և եղբայր Զաքարիա եպիսկոպոսի, որ Արտազի Թաղէոս առաքյալ վանքի առաջնորդն էր և նորոգեց երկրաշարժից կործանված վանքը. Սարգիսն էլ իջ հարստությամբ օգնեց նրան 1329 թ.— Շահխաթ. Բ. 350, Արբա. 1898, էջ 89, Յրանգեան՝ Ատրպատական 28:
- 265. Սարգիս քահանա, նորդորեց Գարոնչոսին գրել տալու մի Աւետարան 1329 թ.— Ձեռ. Վասպ. 179:
- 266. Սարգիս որդի Գրիգոր քահանայի, որ Փոսի վանքում, ներսէս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1329 թ.— Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, 518):
- 267. Սարգիս, նայր Թորոս Մշեցու, որ նշանավոր մանրանկարիչ էր. հիշված է 1330 թ.— Հայասպ. 548:
- 268. Սարգիս քահանա, որդի Յոհաննէս քահանայի. Բզնունեաց Աղէթ գլուղում ստացավ մի Աւետարան 1330 թ.— Ձեռ. Թաւր. 2 ա:
- 269. Սարգիս (մեծ), ազգական Գաւուռն միայնակյացի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1330 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 770:
- 270. Սարգիս հոգևոր զավակնույն Գաւուռն միայնակյացի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1330 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 770:
- 271. Սարգիս քահանա կամ արեղա, որդի Մարտիրոսի. Դրազարկում Թորոս Հոռոմկլայեցուն գրել տվեց մի Աւետարան, որի նկարներն էլ ինքը նկարեց, դրեց նաև իր նկարը, և, ինչպէս ուխտել էր մանկությունից, Աւետարանը նվիրեց Դրազարկի Ս. Աստուածածին եկեղեցուն. 1331 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 436-7, Սիսուան 234:
- 272. Սարգիս քահանա, գրիչ. օրինակել է Աւետարանը 1331 թ.— Տաշեան, Յուց. 1028 (հիշված է ցանկում, էջ 1148 ա, բայց գրքում ոչ մի ձևով չգտա):
- 273. Սարգիս քահանա. գրիչ և ոսկող. Ասոն Ծ թագավորի հրամանով օրինակել է Մմբատ զունգաւապիւր շէնիքի Անտիոքայ օրինագիրքը ՉՁ—1331 թ.— տես Մի. դա. հրատ. Բաստամեանց, յոջ. էջ 56, Տաշեան, Յուց. 905-6, Զարբ. թղթ. էջ 307:
- 274. Սարգիս, եղբայրներն են Յովհաննէս քաջ, Դուր

- և Վարդան. որդիներն են Չեռար իշխանի Օրբելեանց, որ շինեց Վայոց ձորի Հոգետունը (այժմ կոչվում է Սելիմի քարվանսարա), 1332 թ.— Արձ. Սիսական 164:
- 275. Սարգիս քահանա, որդի Սիարի և նայր Թորոս ծագկարարի, որ Դայլեմորում ծագկեց մի Աստուածաշունչ՝ 1332 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 127:
- 276. Սարգիս, առաջնորդ Դաստակերի եկեղեցու (Արցախ), 1332 թ.— Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 71:
- 277. Սարգիս արեղա, Դաստակերի եկեղեցուն (Արցախ) նվիրեց Նսայի և Թուղթը Պօղոսի ձեռագիրք՝ 1332 թ.— Յովսէփեան՝ Նիւթեր և ուս. Ա. 71:
- 278. Տէր Սարգիս, որի գամբանը գտնվում է Խաթաւանքի զավթում 1333 թ.— Արցախ 200:
- 279. Սարգիս եպիսկոպոս, որդի Գրիգոր Բ արարի իշխանի Խաչէն զավառի. եղբորորդի Յովհաննէս Դ եպիսկոպոսի՝ առաջնորդի Հաղբառի. առաջնորդ էր Դաղի և Խաթրայ վանքերի. մեռել է 1338 թ.— Կրպտ. եպս՝. Դօփեանք 63, 71, 73, 77:
- 280. Սարգիս Վաշենց, ունիթոսական. հայերենի է թարգմանել Գեորգոս Արագոնացու «Յազազս Նօթն մաւաջու մեղաց» գործը, 1334 թ.— Սիսական 385 ա, Զարբ. Նոր. մատ. 209-210:
- 281. Սարգիս, որդի Վահրամի և եղբայր Գրիգորի, որ Կիլիկիայում օրինակեց մի Աւետարան, 1334 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 698:
- 282. Սարգիս, Թոն Սելիքլան Թիւլիսարձեցու, որ նրա կամար գրել տվեց մի Աւետարան, 1335 թ.— Bodleian 5:
- 283. Սարգիս, որդի Աւագի, կինն է Աղուժ խաթուն. Թումա գրչին գրել տվին մի Աւետարան 1336 թ.— Ձեռ. Վասպ. էջ 196:
- 284. Սարգիս արքեպիսկոպոս մետրապոլիտ Սիւնեաց. հաջորդեց Ստեփանոս Օրբելեանի (որպէս Զալալի). հիշված է 1333-7 թվ. իր, և իր եղբորորդի Յովհաննէս վարդապետի գործածության կամար՝ Աւագ գրչին գրել տվեց մի Նրզաբան, 1337 թ.— Ձեռ. Բերլինի, էջ 26 բ, Հացունի՝ Կարևոր խնդ. 296:
- 285. Սարգիս սարկավագ, որդի Գրիգորի և եղբայր Ներսէս բարունապետի, որ էր մերձավոր Սիւնեաց Սարգիս մետրապոլիտի, 1337 թ.— Ձեռ. Բերլինի, 27 ա:
- 286. Սարգիս քահանա, օսկեց ու ծագկեց այն ման-

բուսմունքը, ու Առաքել զբիշը Կոպիտառի զգյակում օրինակեց Քորոս սարկավազի համար, 1338 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 24 բ:

— 287. Սարգիս հայրմանուկ, հոգևոր ծնող Քորոս սարկավազի կամ Առաքել զբիշի, որ Կոպիտառի զգյակում. Քորոս սարկավազի համար օրինակեց Մանրուսմունքը՝ 1338 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 24 :

— 288. Սարգիս զբիշ, օրինակեց Քուլթը Պօղոսի, Քուլթը Կաթուղիկեայք և Գործք առաքելոց իր հոգևոր եղբայր Ներսէս սարկավազի համար, 1338 թ.—Քորոս ազր. Բ. 462:

— 289. Սարգիս Լոսեցի, որ Ազով քաղաքում Մկրտիչ քահանային օրինակել տվեց մի ժողովածու 1339 թ. Ճանիկեան. Հնաւթ. Ակնայ 81:

— 290. Սարգիս քահանա, որդի Պետրոս քահանայի. նրա ինչատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Վասիլ քահանան, Մանազկերտում 1339 թ.—Քորոս ազր. Բ. 278:

— 291. Սարգիս քահանա Պիծակ, որդի Գրիգոր քահանայի. մայրն է Հեղինէ. ջուլյն է Թեֆանու (սրանք բոլոր արդեն մեռած էին 1325 թվին): Նշանավոր ծաղկող և նկարիչ էր Կիլիկիայում, ժԴ դար: Պիծակ մականունը ստանալու համար պատժուած են հետեյալը: Մի անգամ, նկարելու ժամանակ, յուսածուտի առաջ մի պիծակ նստով. Սարգիսը իսկույն նկարեց այդ պիծակը. կողքին նստողները իսկական կարծելով՝ ձեռքով ուզում էին քշել. Սարգիս հայրը՝ Տէր Գրիգոր քահանան սկսեց ծիծաղել. այդ օրվանից Սարգիս անունը Ձեռք Պիծակ (Միսուան 517): Մրա նկարչական գործերից հայտնի են հետեյալները. 1) մի Աւետարան, որ գրել էր Աւետիս զբիշը և որ Օշին թագավորը նվիրեց Սեբաստիոյ Ստեփան եպիսկոպոսին, 1320 թ. (Շահաղիգ Գառմ. պատկերներ, էջ 113. ավելին տես Ստեփանոս եպո. Սեբաստիոյ).—2) մի Աստուածաշունչ, որ ծաղկել է Պիծակը 1338 թվին, Յակոբ կաթուղիկոսի համար (Յովսէփեան, Մի էջ հայ տրուկետի, էջ 10, 30).—3) մի Աւետարան, արծաթապատ, սպիշքած ընտիր գործ, որ ինքն է գրել ու ծաղկել Գրիգոր քահանայի համար, Միս քաղաքում, 1332 թ. (Ձեռն է այժմ Սրուսագէտում, ուր հայտնի է ՇՄովէն ելած Աւետարան» անունով (Շոգախաթ 212):—Սրանցից զուրս Ալիշանը իր Միսուանում (էջ 234—6) նշանակում է նաև հետեյալ գործերը, որոնք ծաղկել ու սպիշել է Պիծակը. 1) Աւետարան, որ Գրիգոր զբիշը գրեց Դրագորի կամ Փոսի վանքում, 1325 թ.—2) Աւետարան զբված

1331 թ. 3) Աւետարան զբված նույն Գրիգոր զբիշ ձեռքով 1334 թ.—4) Անսիղք Անտիոքայ և Դատաստանազիրք Սմբատ Գունդասապի, զբված 1331 թ. Կեան Ե-ի հրամանով, ուր նկարված է նաև նույն թագավորի պատկերը.—5) Աստուածաշունչ զբված 1319 թ. և ճակատը զարդարված Սարգիս Պիծակի ձեռքով.—Պիծակի այս բոլոր գործերի վրա այժմ ավելացնում են իններորդը: Դա մի չքնաղ Աւետարան է, որ Պիծակը՝ Այրարատի Կոչ գյուղացի Անդրէաս (Ք 17) կուսակրոն քահանայի պատվիրով գրել է ու ծաղկել է Միս մայրաքաղաքում, 1336 թ. զարդարեցի գոս ծայրէ է ծայր զրոմի և զլիսագլին, ծաղկոթի և ամենայն տնօրինական զարդիքն ...յոյժ գեղեցիկ ազգի ազգի պատկերով և ոսկով և ամենայն զարդիք ...յոյժ շատ են աշխատեալ և ըզորդեալ ի Կորգոյ օրինակէն, որ է բան բանի. ...ապա զցանկքն խիստ են ըզորդել (Ձեռ. Վասպ. 183—5): Այս ձեռագրից իմանում ենք նաև, որ Սարգիս Պիծակի կնոջ անունն էր Զայտուն, ինչ որ ոչ միայն ուրիշ տեղից հայտնի չէր, այլ և առաստարակ այսպիսի անուն ծանոթ չէր (տես հտ. Բ. էջ 104 Զայտուն):—Պիծակի բոլոր գործերը գնում են 1319 թվից մինչև 1338 թ, որ անում է 19 տարի: Այս թվից թռնում ենք հանկարծ 1350 թ. և գտնում ենք մի ուրիշ Սարգիս քահանա Սոսեցի. զբիշ և նշանավոր նկարիչ. գրեց մի Աւետարան՝ Միս մայրաքաղաքում և հարյուրաւոր գեղեցիկ նկարներով զարդարեց (1350 թ): Այս Աւետարանը նա թողել էր Միսիթար կաթուղիկոսի մոտ: Անդրէաս եպիսկոպոսը գնալով Միս, կաթուղիկոսի մոտ տեսավ այդ ոսկեհար ծաղկերանգ գեղեցիկ Աւետարանը, զնեց և եկեղեցուն նվիրեց:—Ձեռ. Թեհր. 2—3 (ՀԱ 1935, 312): Անշուշտ սրա հետ նույն է Սարգիս քահանա, զբիշ. օրինակել է Աւետարանը, Անդրէաս եպիսկոպոսի համար, 1350 թ.—Ձեռ. Դագեան, Բ. 55 բ.—Կարծում են 12 տարվա բացը չի խանդարիլ այս վերջինն էլ միացնելու Պիծակի հետ, որով կուենենաք նրա գործունեությունը 1319—1350 թ. (31 տարի):—Պիծակի ոչակերտն է Յակոբ (Ք 108) նկարիչը, որ հիշված է 1332 թվին:

— 292. Սարգիս կրոնավոր, զբիշ. Ազունից վանքում օրինակեց մի Ճաշոց 1340 թ.—Ակինեան, Գլզնդիրք 61:

— 293. Սարգիս քահանա, հայր Սրեանցի Տէրաէր քահանայի, որ Ազախ քաղաքում գրեց մի Ճառքնոտի, 1341 թ.—Շահաղիգ, Հին Սրեանք, էջ 72:

294. Սարգիս ավագներից Ազախ քաղաքի Ա. Գրիգոր

Հուսարիչ եկեղեցու, որդի Մանուէլ քահանայի, 1341 թ. Շա-
հադիզ, Հին Երևանը, էջ 72:

295. Սարգիս քորեպիսկոպոս Օրտուի, 1341 թ. — Ձեռ.
Վենետ. Ա. 94 (թի ինչ Օրտու է, լավ չի հասկացվում, որովհետեւ
Հ. Բ. Սարգիսանը կարևոր չէ համարել բնագիրը եթե ոչ ամ-
բողջ, զոնե մի քանի տող ավելի մեջ բերել):

296. Սարգիս գրիչ. օրինակել է Շարականը՝ 1341 թ.
Manus. bibl. nat. էջ 32:

297. Սարգիս եպիսկոպոս կաթուղիկոսարանի. անդամ
Սոսյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».—Ազգապ. 1869:

298. Սարգիս թագավոր հայոց 1343 թ.—այսպես ունի
Սուրբաթում (Երիմ) գրված մի Աւետարանի հիշատակարանը
(Ձեռ. Վենետ. Ա. 755): Այդ թվին Կիլիկիայի հայոց թագավորը
էր Դի կամ Գուրգոն: Արդյոք այս անձնն է, որ ազավազվելով
գարձել է Սարգիս:

299. Սարգիս կրոնավոր. միաբան Հոռոմոսի վանքի
1347 թ. Յովսէփեան՝ Մի էջ հայ արվ. 37, 42:

300. Սարգիս հայր Ապրէլուսի, որ ստացավ մի Աւետա-
րան, 1347 թ.—Ձեռ. Ազուլ. (Արրտ. 1911, 465):

301. Սարգիս երեց. շարունակեց գրել և վերջացրեց այդ
Աւետարանը, որ սկսել էր գրել ու ծաղկել Աւագ վարդապետը
(1352 թ.)—Շահադիզ, Պատմ. պատկ. 114:

302. Սարգիս քահանա, որդի Յակոբ քահանայի, որ օրի-
նակեց Աւետարանը 1353 թ.—Ձեռ. Թաւր. 135 ր:

303. Սարգիս քահանա Կիլիկեցի. աշակերտ տէր Բասիլ
գրիչ. օրինակեց և ծաղկեց Աւետարանը, Մարիուն թագուն:
համար, 1353 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 20 ա:

304. Սարգիս քորեպիսկոպոս Բազադզի 1354 թ. Չարչ.
Թրգմ. 145:

305. Սարգիս, մտառը հասակում սպանվեց այլազգիներ-
ից և թաղվեց Կեչառուքի վանքի բակում, 1355 թ.—Շողակաթ,
էջ 184:

306. Սարգիս Բրտանո, 1356 թ. տես Եովհաննէս (Ն
581) Պետանց:

307. Սարգիս քահանա, հայրենի պապ Յոնան վ. որպիսի-
տի, որ Սուրբաթում, Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց յայտի է
Թուղթք Պոզոսի, 1356 թ.—Ձեռ. Բերլինի, 4 ա:

308. Սարգիս քահանա, Թաւ Սարգիս քահանայի, որդի

Գրիգոր քահանայի և եղբայր Յոնան վարդապետի, որ Սուրբա-
թում, Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց Սայի և Թուղթք Պոզոսի,
1356 թ.—Ձեռ. Բերլին, 4 ա:

309. Սարգիս, կրնն է Բնքուշ. ծնողներն են Սիմէոն
կրոնավորի, որ Երուսաղէմում օրինակել տվեց Աւետարանն ու
Ճաշոցը 1358 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 118:

310. Սարգիս օգնական Սիմէոն գրչի, երբ նա՞ օրինա-
կում էր Դաւթի լուծմունք ճառից Աստուածարանի, 1363 թ.—
Տաշեան, Յուց. 757 ա:

311. Սարգիս շահնայ, մերձավոր Ներսէս վանահոր, որ
Երուսաղէմում օրինակել տվեց Աստուածաշունչը 1363 թ. — Ձեռ.
Վասպ. 18:

312. Սարգիս զպիր, Ամասիայում օրինակեց մի Գարդ-
գիրք՝ Վասիլ եպիսկոպոսի համար 1367 թ.—Տաշեան, Յուց.
էջ 744 ր:

313. Սարգիս երգիչ, Հյուսիսային Հայաստանից. գրել է
մի երգ քաջ Լիպարիտի (+ 1370 թ) մահվան վրա. հրատարակ-
ված է Թլկր. 58, Միսուան 226—7, որից էլ այս բառարանի հա-
Բ. էջ 431—4:—Տես յաւել. Սարգիս վրդ. Կաֆացի:

314. Սարգիս որդի Անպէտի. Չուրեն գյուղում (Երուսա-
ղէմ) գնեց Ստեփաննոս երեցից մի Ճաշոց, 1371 թ.—REA 10, 57:

315. Սարգիս, կազմեց 1304 թվին գրված մի Աւետարան
1374 թ.—Ձեռ. Վասպ. 144:

316. Սարգիս, եղբայր Մանուէլ արքեպիսկոպոսի, որ ա-
ռաջնորդն էր Բջնի նահանգի 1375 թ.—Տաշեան, Յուց. 259:

317. Սարգիս քահանա, եղբայր Յովհաննէս վարդապետի
Ղազարու վանքի 1378 թ.—Հայապ. 548:

318. Սարգիս քահանա, գրիչ. օրինակել է Վարդան վար-
դապետի Մեկնութիւն Արարածոց՝ 1381 թ.—Ձեռ. Կարին. 143:

319. Սարգիս կազմարար, որ կազմեց Գետաշէնի Աւե-
տարանը Մովսէս քահանայի պատվերով 1383 թ.—Յովսէփեան՝
Նիւթեր և ուս. Ա. 44:

320. Սարգիս աւագ, որդի Հնդուի. գնեց Թուրքմանի-
րից գերված մի Աւետարան 1384 թ.—Տաշեան, Յուց. 934:

321. Սարգիս, որդի Հասան իշխանի Դոփեա՞ եր նոր և
եղբայրների հետ սպանվեց Լէնկիթիմուրի ձեռքով 1384 թ.—Նո-
տարք 40, Հայապ. 529 (ավելին տես Աղբուլա Ք 7):—Հմմտ.
նաև Ք 396:

322. Սարգիս ճգնավոր վարդապետ. երբ Մաղաքիս Նրիմեցին (i 1384 թ) խից Ունիթոսէրից զանազան վանքեր և Ազրակունեաց կողմերում բացեց երկու վարժատուն՝ ազգային ոգով, այդ վարժատունները հանձնեց Յովհան Որոտնեցուն և այս Սարգիս ճգնավորին.— Միսական 359:

323. Սարգիս վարդապետ Ծարեցի. գրիչ. Թաթարները որչափանքի ժամանակ հալածական փախավ Ծարից ու Թափոնեց Վակունիս, Ղարաբաղ, Մափանիս՝ գյուղաքաղաքը, ապա գարձավ իր բնիկ երկիրը՝ Ծար. օրինակել է մի Աւետարան 1387 թ.— Բարխուտ. Ազվանից երկ. 220:

324. Սարգիս, եղբայր Ճաշ տիկնոջ, որ իբրև մայր սնուցել է Գէորգ քահանային, որ օրինակեց Ճաշոցը՝ Երզնկա 1391 թ.— Ձեռ. Սեբ.— ՀԱ 1926, 241:

325. Սարգիս վարժապետ, ուսուցանում էր Լիմ կղզում. Լէնկթիմուրի արշավանքից փախչողները իր մոտն էին ապաստանում (1394 թ).— Նոտարք 5 (ըստ Նոտարքի հաջորդն է):

326. Սարգիս վարդապետ Սորբեցի, աշակերտ Ծայի Կչեցու և դասընկեր Որոտնեց. լ. ծագվել էր Եզերով լեռան վրա գտնված Ս. Գէորգ (կամ Փութկու) Գէորգ վանքը՝ Ազթամարի Չաքարիս կաթուղիկուր օրով, որ տեղն է 1378—1393 թ.— Մեծոփ. 49 (հիշում է 1395 թ). Ազգապ. 22. 3. (Չամչ. Գ. 183, դանկում միացնում է Ք 332-ի հետ՝ առ ոչ «Սարգիս վրդ. Ազրակունեցի, որ և Սորբեցի»):

327. Սարգիս քահանա, եղբայր Մաթիս վարդապետի, որ նրա համար օրինակել է Արարածոց շրջոց և Մազմուրի մեկնությունները՝ 1395 թ: Քվում է թե Մատթէսոսի շէ. շաքս ութ խորհրդոց՝ մեկնությունն էլ այս Սարգիս համար է գրված (Սարգիսեան. Սևազր. ներած. էջ 61ր):

328. Սարգիս քահանա Անեցի, որդի Մեռնի. նահատակվել է Քուրքերի ձեռքով (ԺԴ դար).— Շիրակ 34, Նոր վկ. 135, Ազգապ. 1920:

329. Սարգիս վարդապետ, ուսուցանում էր Շամբիձորի վանքում և այնտեղից մաքառում սևնիթոսականների զեմ (ԺԴ դար).— Ազգապ. 1959: Նույնի մասին խոսում է նաև Չամչ. Գ. 446 և նրան դարձնում է կաթուղիկ:

330. Սարգիս Ա. կաթուղիկոս Ազթամարի. հաջորդ Բարսեղ Ա-ի և նախորդ Գրիգոր Դ-ի (ԺԴ դար).— Հաւաք. 60 (կեց-ծիք):

331. Սարգիս Բ, կաթուղիկոս Ազթամարի. հաջորդ Ղեռնգ Բ-ի և նախորդ Յովհաննէս Ե-ի (ԺԴ դար).— Հաւաք. 60 (կեց-ծիք):

332. Սարգիս վարդապետ Ազրակունեցի. կոչված է բարունապետ. աշակերտել է Ծայի Նչեցուն. հաստատվեց Երնջակի մոտ՝ Ազրակունեաց վանքում, որտեղից մաքառում էր հաջորդությամբ ունիթոսականների զեմ: Այստեղից անցավ Աստապատի վանքը՝ աշակերտություն պատրաստելու համար: Իր հովանություններն էր, որ Գրիգոր Տաթևացին ընտրվեց հաջորդ Որոտնեցու. (c1388 թ): Այս թվին, սովի պատճառով, մի քանի աշակերտի հետ գնաց բնակվեց Խոյ, և այստեղից էլ փախազրբվեց Արմէշի Սուխարայ կամ Խարարաստայ Ս. Աստուածածին վանքը (c1389 թ), ուր 60-ից ավելի աշակերտ հավաքվեց: Իր հասցրած աշակերտներից են Քովմա Մեծոփեցին և Գր. Մերենց Խլաթեցին, ինչպես նաև Կիրակոս Վիրապեցին, որ ապա կաթուղիկոս եղավ (Մեծոփ. յիշ. ա, Նոտարք 86, Ազգապ. 2114): Այս վանքը շատ առաջդիմեց (հայոց 838=1389 թվից սկսած մինչև 851=1402 թ) և լուսավորեց Վասպուրականի ժողովրդը: Մեծավ նույն վանքում, ուր և թաղվեց c1401 թ: Իրեն հաջորդեց Վարդան վարդապետ Հոգեցեցին: Իր մահվանից հետո, իր 12 աշակերտները (Յակոբ, Մարգարէ, Յովհաննէս, Երեք հոգի Մկրտիչ, Իրկու Կարապետ, Մելքիսեթ, Սարգիս Սալնապատցի, Մատթէոս և Քովմա Մեծոփեցի) եկան Հյուսիսային Հայաստան և մտան Գր. Տաթևացու աշակերտություն: Սարգիսը թողել էր շէմառոսի Մեկնութիւն Գործոց Առաքելոց (Քորոս ազր. Բ. 482), որ շարունակեց և լրացրեց իր աշակերտ Մատթէոսը (Ք 48) 1411 թ՝ իր ուսուցչի վախճանից 10 տարի հետո:— Մեծոփ. 35—37, 39, 40, 49, 56. Յայտմ. հոկտ. 21. Տաշեան՝ Ցուց. 418.— սեռ. Սարգիս՝ Յայտմ. ազր. 27. Մեծոփ. 16, 17, 34, 36, 38, 41, 51, 71, 85. Տաշեան՝ Ցուց. 65, 189, 1148 ր.— Ազգապ. 1958, 1966, 1981, 1983. Նոր վկ. 265—281.— Նույն անձի մասին խոսում է նաև Չամչ. Գ. 445 և նրան կատարյալ կաթուղիկ է գարձնում:

333. Սարգիս տանուտեր, մերձավոր Դանիէլ սարկափաղի, որ օրինակեց մի Մաշտոց, Ազթամարում, 1404 թ.— Քորոս ազր. Բ. 277:

334. Սարգիս գրիչ, օրինակել է Գրեք Հարցմանց, Մեծոփայ վանքում, 1409 թ.— Ձեռ. Կարին. 50, Նոտարք 30:

— 335. Սարգիս զրիչ, Չեթուն? «Քաղաք»-ում օրինակել է մի Մաշտոց, 1409 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 161 ր:

— 336. Սարգիս Բ Եգիպտացի, պատրիարք Երուսաղէմի 1393—1412 թ.։ հաջորդեց Եսայի Բ պատրիարքին։ Սուլթանից ստացավ մի նոր հրովարտակ Գողգոթայի տիրապետութեան համար 1393 թ.։ Գրել է Մեկնութիւն Կաթողիկէայ թղթոց 1396 թ. (Տաթև տարեց. 1925, էջ 292).— Ազգապ. 2015:

— 337. Սարգիս, հայր Կիրակոս քահանայի, որ Ոստանում թուճա քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1414 թ.— Ձեռ. Վասպ. 299:

— 338. Սարգիս քահանա, միարան Տրապիզոնի Ս. Աստուածածին եկեղեցու. 1414 թ.— Բժշկեան, Պատմ. Գոնտոսի, էջ 79—80:

— 339. Սարգիս մուզղասի, միարան Մեծոփայ վանից. հոգևոր հայր Յովնան Մեծոփեցու, որ օրինակեց Տաթևացու. Բարողիբքը 1414 թ.։ Սարգիսը շատ աշխատեց նույն ձեռագրի թուղթը կոպելու են։—Rapport Belgique 180:

— 340. Սարգիս եպիսկոպոս, զրիչ. օրինակել է Աւետարանը՝ 1416 թ.—Ձեռ. Թաւր. 31:

— 341. Սարգիս քահանա, մերձավոր նույն Սարգիս եպիսկոպոս զրիչի, որ օրինակել է Աւետարանը՝ 1416 թ.—Ձեռ. Թաւր. էջ 31 ր:

— 342. Սարգիս, որդի Յակոբի, եղբայր Յուաննէս քահանայի, որ օրինակեց երկու Աւետարան, 1409 և 1417 թիւերին։—Ձեռ. Վասպ. 294, 302—304:

— 343. Սարգիս Ղրիմեցի, որդի Հաքիմի. զրիչ. Հերմոնի վանքում օրինակել է Ս. Կիւրղի գիրքը 1415 թ.—Միտական 125 (բայց Ձեռ. Կեռ. անծած. 58 ր այս անձը զրվում է Փէ դարում տես զերը՝ Հաքիմ)։

— 344. Սարգիս սեփ, հիշատակված է մի խաչքարի արձանագրութեան մեջ, որ Խրիմից բերվելով ազուցված է այժմ Նոր-Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի պատին, 1419 թ.—Ազգապ. հանդ. է, էջ 72:

— 345. Սարգիս հայր, ասպասաւոր մարտաւոր պիտոյից, այն է ծառա Բերկրիի Տէր Յուսկան որդի վանքի. հիշված 1420 թ.—Նոտարք 61:

— 346. Սարգիս, հոգևոր եղբայր Եղբայրիկ զրիչի, որ օրինակեց Աւետարանը Մամթուի տիրուհի իսմար 1420 թ Ձեռ. Վասպ. 322:

— 347. Սարգիս, հորեղբայր Վարդան կրոնավորի, որ Ազ. թամարում, թուճայ արեղային գրել տվեց մի Աւետարան 1420 թ.—Ձեռ. Վասպ. 322:

— 347 ր. Սարգիս, հորեղբորդի նույն Վարդան կրոնավորի.—անդ 323:

— 348. Սարգիս Գարտաւեցի, կրոնավոր. օրինակեց Ճաշոցը 1420 թ.—Տաշեան՝ Յուլ. 181:

— 349. Սարգիս քահանա, զրիչ. Յունան զրչի հետ միասին օրինակեցին Ճաշոցը՝ 1420 թ.—Ձեռ. Սեան. 20 ա, Սմբատեանց, Գեղարքունի 403:

— 350. Սարգիս քահանա, պապ Ստեփանոս կրոնավորի. որ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 340:

— 351. Սարգիս, կամ Ամիր-Սարգիս, որդի Աւետիսի և եղբայր հիւան Յովհաննէսի, որ գրել տվեց մի Ճաշոց՝ Աղէթ գյուղում, 1421 թ.—Ձեռ. Թաւր. 113 ա:

— 352. Սարգիս կրոնավոր, միարան Կոցի Ս. Խաչ վանքի, 1422 թ.—Նոտարք 68:

— 353. Սարգիս, ծերունի քահանա, որդի Մեհեւանի, մայրն է Ասողիկ. միարան էր Հաւուցթառի վանքում. պատրաստեց թուղթ և Դուրիթ քահանային մի Մաշտոց գրել տալով Գառնիում, երկուսով նվիրեցին Հաւուցթառի վանքին, 1423 թ.—Փորոս ազր. Ա. 233, Բ. 338—9, Նոտարք 73, Այրարատ 357:

— 354. Սարգիս երեց, կինն է Եղիտարի, դուստրը՝ Ուստիանէ. մի խաչքար են կանգնեցրել Յիւսայի եկեղեցում 1425 թ.—Արձ. Ազգապ. հանդ. ժԱ 321—2:

— 355. Սարգիս քահանա, իր և իր մերձավոր Եղիտարի հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Թմրուկ գյուղում 1425 թ.—Ազգապ. հանդ. Ա. 158:

— 356. Սարգիս, զրել տվեց Կարապետ զրչին Քիզանում մի Աւետարան և Թաղէոս կրոնավորի ձեռքով նվիրեց Ալանայ Ս. Նշան վանքին, 1425 թ.—Նոտարք 78:

— 357. Սարգիս որդի Թաղէոսի. զրիչ. օրինակել է Տաթևում մի Աւետարան, 1427 թ.—Ձեռ. Սեան. 8 ա. Սմբատեանց, Գեղարքունի 397:

— 358. Սարգիս եպիսկոպոս, որդի պարոն Սուլթանշահի. մայրն է Մինաթաթուն։ Մանուկ հասակից ուխտ էր արել մի

- քննարայի եկեղեցական ժողովին 1439 թ և ստորագրեց նրա վճիռներին (Չամչ. Գ. 475 և 483): Ստացավ պապից խաչի նշան և երբ Մկրտիչ Նազաշը իջևանեց իր մոտ, խաչը ընծայեց նրան: — Նզշ. էջ Ժգ—Ժզ. Գալճեան 87, 141. Տաշեան՝ Յուզ. 111. Հայապ. 374. Աբբա. 1898, էջ 48:—Տես յաւել. Սարգիս Կաֆացի: — 378. Սարգիս Արծիկեցի. գրիչ: Երուսաղէմում օրինակեց մի Յայմաւուրք 1439 թ —Տաթև տարեց. 1925, էջ 292: — 379. Սարգիս տառուտեր Սերկիկի գյուղի (Արարատեան գաղառ), նորոգ հանգուցյալ 1441 թ:—հրար. Ազաթ. 1909 թ. յաջ. էջ ԽԹ: — 380. Սարգիս, պարոն, իշխան Արարատեան գաղառի Սերկիկի գյուղում, 1441 թ.—հրար. Ազաթ. 1909 թ. յաջ. ԽԸ: Թվում է թե նույն է՝ — 381. Սարգիս մեծ իշխան, որդի Բուզլախի և հայր Շալուէ իշխանաց իշխանի (Ճ 7), որ Սերկիկի գյուղում գրել տվեց մի Ճառքնատր, 1441 թ.—հրար. Ազաթ. 1909 թ. յաջ. էջ ԽԸ: — 382. Սարգիս, միարան Ազթամարի վանքի, հիշված 1441 թ. — Նոտարք 127, Ձեռ. Վասպ. 384: — 383. Սարգիս վարդապետ Ջորովանից. անգամ էջմիածնի մեծ ժողովի 1441 թ. — Նոտարք 122: — 384. Սարգիս միարան Գեղարզայ վանքի. հիշված է 1441 թ.—Այբարատ 346: — 385. Սարգիս վարդապետ Արծիկի, անգամ էջմիածնի մեծ ժողովի 1441 թ. — Նոտարք 122, Ազգասպ. 2106: — 386. Սարգիս այլ վարդապետ Վասպուրականի կղզից. անգամ նույն ժողովի.— Նոտարք 122: — 387. Սարգիս վարդապետ Ջաղաղանցի. ծաղկազրեց մի Գատարազամատոյց Ուրծայ վանքում, Ներսէս արեղայի համար 1427 թ (Ձեռ. Միւնիւ. 20 ր, Այբարատ 291). անգամ էջմիածնի մեծ ժողովի «1441 թ».—Մեծոփ յիշատ. ա: — 388. Սարգիս ոճ. մերձավոր Անդրէասի, որ գնեց մի հին Աւետարան, 1442 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 17 ր: — 389. Սարգիս գրիչ. աշակերտ Խաչատուր կրոնավորի միասին Երզնկայում օրինակեցին Գր. Տաթևացու «Բազուման» մեկնութիւն Մատթէոսի Աւետարանին», 1443 թ:—Ձեռ. Հալեպի, Բ. 53 ր, 54 ար, 55 ր: — 390. Սարգիս վարդապետ Սալնապատցի, աշակերտ Սարգիս բարուսապետի Մեծոփի վանքում, —պա Գրիգոր Տաթևա-

- ցու. զտարններ էր Թովմա Մեծոփեցուն և ուրիշներ: Սրա խնդրանոր իր ընկեր Մատթէոս վարդապետը գրեց Մեկնութիւն Վեցօրկիցը՝ 1390-ական թվերին (Յայմ. ապր. 27, Մեծոփ. 51, Տաշեան՝ Յուզ. 418 ա, 641 ր): Սրա հետ նույն է Սարգիս բարուսապետ (այն է վարժապետ) Սալնապատի, որ իր եպիսկոպոսների մասնությամբ անօրէնների ձեռքն ընկավ (Մեծոփ. յիշ. գ) և սուղանվեց Կիրակոս կաթողիկոս Վիրապեցու հակառակորդների ձեռքով «1443 թ»:—Առաք. պամ. 485, Նոտարք 130: — 391. Սարգիս արեղա, որդի Սողոմոնի. ստացավ ու նորոգեց մի հին Աւետարան 1444 թ.—Ձեռ. Վասպ. 112 (Լաւրյանը երկու հիշատակարան իրար է խառնել): — 392. Սարգիս, միարան Թշաունեաց Ս. Յակոբ վանքի 1445 թ. — Նոտարք 139: — 393. Սարգիս Ապանունցի, միարան Սեպուհ լեռան Ս. Լաւսուրբէջ վանքի, 1445 թ.—Նոտարք 135:—Հմմտ. Ճ 401: — 394. Տէր Սարգիս երածիշտ, միարան Մշու Ս. Յովհաննէս վանքի. ուրիշ բազմաթիվ կրոնավորների հետ եկավ էջմիածին, Կարապետ արեղային առաջնորդ ձեռնադրել տալու համար 1445 թ. — Նոտարք 142: — 395. Սարգիս վարդապետ նորիակ էջմիածնի. եկել էր Պոս գյուղը (Բաղէշ) 1445 թ.—Քորոս ազր. Բ. 306: — 396. Սարգիս Դոփեան, որդի Վահրամի և Թոռն Գրիգոր Բարի իշխանի Խաչենոյ, շինել է տվել ի միջի այլոց Դադի վանքի, Խաթրայ վանքի, Կետամէջի և Մար գյուղաքաղաքի զանգակները: Սրա որդին է Հասան. Ձեռ. Դադեան, Ա. 89 ր, Կարապետ Լապ.՝ Դոփեանք, էջ 45: Հմմտ. Ճ 321: — 397. Սարգիս արեղա, միարան Ս. Կիրակոս վանքի. գրեց ցանկը և չորրորդ տետրը այն Յայմաւուրքի, որի վրա աշխատեցին նույն վանքի մի խումբ միարանները Երզնկա 1446 թ.— Նոտարք 149: — 398. Սարգիս քահանա, մերձավոր Ստեփաննոս գրիչ, որ Բաղէշում օրինակեց մի Յայմաւուրք 1446 թ.—Նոտարք 152: — 399. Սարգիս պապ, «գործաւոր» Ս. Թէոգորոս կամ Դերձիկ վանքի, 1447 թ. — Նոտարք 157: — 400. Սարգիս երեց, հայր Յոհաննէս երեցի, որ մի հին Աւետարան նվիրեց Մարտիրոս երեցին, 1449 թ.—Ձեռ. Վեհեա. Ա. 537:

- 401. Սարգիս միաբան Ապահունհաց ուխտի, 1449 թ. Քորոս ազր. Բ. 296.— Հմմտ. № 393:
- 402. Սարգիս, եղբոր կամ քրոջ որդի Կարապետ միայնակեցի, որ Յրպնայ դաստակ վանքում, Յովհաննէս զրչին զրի, տվեց մի Աւետարան, 1450 թ.— Ձեռ. Վասպ. 405:
- 403. Սարգիս վարդապետ, միաբան Խլաթի Ս. Յովհաննէս եկեղեցու, 1450 թ.— Նոտարք 164:
- 404. Սարգիս, եղբայր Խուժուպէյի, որ իր և իրայնոց հիշատակին մի արձանագրութիւն է թողել Թէոդորոսյի Ս. Սարգիս եկեղեցում 1451 թ.— Кучук-Иоанинсов, Сгар. арм. над. 36:
- 405. Սարգիս արեղա, միաբան Պղնձայոյ Աւագ տնապատի 1451 թ.— Ձեռ. Վասպ. 407:
- 406. Սարգիս, որդի Պարոնուսի, Բաղէշում, Կիրակոս քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1454 թ.— Նոտարք 173:
- 407. Սարգիս, որդի Աբրահամի և հորեղբայր Յովհաննէս տանուտերի, որ Մոկաց Փառավանք գլուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1455 թ.— Ձեռ. Վասպ. 421:
- 408. Սարգիս կրօնավոր, որի հիշատակին Բաղէշում Գաւթ գրիչը օրինակեց մի Յայսմաւուրք՝ 1455 թ.— Նոտարք 182:
- 409. Սարգիս, որդի Յովհաննէս տանուտերի, որ Իւրաթէլ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, Մոկաց Փառավանք գլուղում, 1455 թ.— Ձեռ. Վասպ. 422:
- 410—411. Սարգիս, երկու համանուն միաբաններ Գամագիէլի վանքում, հիշված 1445 և 1455 թ.— Նոտարք 145, 181: Հմմտ. № 432:
- 412. Սարգիս արեղա, զրիչ. օրինակեց Մաշտոցը Պատարագի տնապատում 1455 թ.— Տաշեան, Յուց. 424—5:
- 413. Սարգիս, վաղամեռիկ որդի Սահփանոսի՝ եղբոր որդւոյ տանուտեր Մանկուաւորի, որ Մցի գլուղում գնեց մի Աւետարան, 1455/թ.— Ձեռ. Վեհեա. Ա, 582:
- 414. Սարգիս կրօնավոր, զրիչ. որդի Յովհաննէսի. մայրն է Մինախաթուն. եղբայրներն են Խաչատուր և Սաղազա, քույրն է Արուստաթուն. ուսուցիչն է Զաքարիա արեղա: Երուսաղէմում օրինակել է Գանձարանը 1457 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 165—6:
- 415. Սարգիս հորեղբայր Սահփանոս Զարիպշահի, որ կիմ կղզում գրել տվեց մի Յայսմաւուրք 1457 թ.— Ձեռ. Քար. էջ 108 ր:
- 416. Սարգիս, որդի Կաթալի՝ եղբորորդւոյ Սահփանոս

- Զարիպշահի, որ կիմ կղզում գրել տվեց մի Յայսմաւուրք 1457 թ.— Ձեռ. Քար. 104 ա, 105 ր:
- 417. Սարգիս տէր, ուսուցիչ Մելիքսեթ արեղայի, որ եղալ վանահայր Երևրան վանքի՝ 1460 թ.— Այբով. 16 ր:
- 418. Սարգիս, որդի Թումայի, որ Ներսէս արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, Աղթամար 1460 թ.— Ձեռ. Վասպ. 433: (Հայանի է այս Թումայի գերդաստանը. Թումայի հայրն է Հաչատուր (=Պաչատուր), մայրը Շնոնոր. կրինն է Նշիուն. զաւակներն են Սարգիս, Յովսէփ, Կարապետ, Հալիմխաթուն (որի որդին է Սակիան), Մարտիրոս (որի զավակներն են Հալիմխաթուն և Հալիմ): Թումայի եղբայրն է Յովհաննէս, որի կրինն է Զանմէլէք. զավակներն են Յովսէփ, Տիրատուր, Շամշայ և Սուլտան: Զանմէլէքի մայրը, այն է Յովհաննէսի զոքանչն է Գուարմէլէք, որի սիդին է Ա. քառն (Օքտան՝ Զանմէլէքի եղբայրը):
- 419. Սարգիս արեղա, թուղթ էր կուղում Վարդան արեղայի համար, երբ սա օրինակում էր Աւետարանը Կողոյց վանքում 1461 թ.— Նոտարք 198:
- 420. Սարգիս քահանա, որդի Մարմեկիթի՝ քրոջ Կիրակոս Սարփեցու, որ գնի միջնորդ եղալ տանուտեր էղիլահի և Յովհաննէս գրչի միջև, Արծիկ 1463 թ. մեռալ ծաղիկ հասակում.— Ձեռ. Վեհեա. Ա. 621:
- 421. Սարգիս, վաղամեռիկ որդի տանուտեր էղիլահի, որ Արծիկում գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ.— Ձեռ. Վեհեա, Ա. 620:
- 422. Սարգիս որդի Կիրակոսի և եղբայր Կոստանգի, որ Նւղոկիայում գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ.— Ձեռ. Սեր. ՀԱ 1925, 133:
- 423. Սարգիս, միաբան Յովհաննավանքի 1464 թ.— Այրարատ 172:
- 424. Սարգիս վարդապետ. մեկն էր Արիստակէս Բ (№ 34) կաթուղիկոսին ընտրողներից շ 1465 թ.— Կամենից 226:
- 425. Սարգիս հայրապետ, հիշված է մի Մաշտոցի հիշատակարանում, 1465 թ.— Նոտարք 223. (և որովհետև այս թվին Սարգիս անունով կաթուղիկոս չկա, ուստի հիշատակարանում հիշված Տիրաշէն վանքի հայրապետն է):— Սահայն տես նաև № 439:
- 426. Սարգիս տանուտեր Նարադիւղի 1465 թ.— Այրարատ 320, Նոտարք 221:

- 427. Սարգիս քահանա Նորագիւղի Ս. Գրիգոր կեկեղցու 1465 թ.—Այրարատ 320, Նոտարք 221:
- 428. Սարգիս վարդապետ, վանահայր Գեղարզելայ (Եղի-վարդ) վանքի, 1465 թ.—Նոտարք 221:
- 429. Սարգիս քահանա, իր նոր՝ Յովհաննէս քահանայի հետ միասին, իրենց գործածութեան նամար, Ոստանում, Կարապետ քահանա գրչին գրել տվին մի Աւետարան 1467 թ.—Նոտարք 230, Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1925, 258:
- 430. Սարգիս եպիսկոպոս հայոց Կիպրոսի. մաղթանք է կատարել երաշտի նամար. հիշված է մի Յայտմաւորքի հիշատակարանում 1467 թ.—Բակուրան, Կիպրոս կղ. 57, 119:
- 431. Սարգիս, որդի Կարապետի, Հագար գրչին գրել տվեց մի Աւետարան՝ Խիզանի Գամաղիէլ վանքում, 1468 թ.—Ձեռ. Վասպ. 451—4:
- 432. Սարգիս, միաբան Խիզանի Գամաղիէլ վանքի, 1468—9 թ.—Ձեռ. Վասպ. 452, 455: Հմմտ. № 410—411:
- 433. Սարգիս վարդապետ Բիւրականցի. միաբան և քարոզիչ Տեղերի վանքում. շինեց Տեղերի Ս. Աստուածածին եկեղեցու պարխաները 1469 թ.—Այրարատ 147—8, Ձեռ. Վենետ. Բ. 1113—4:
- 434. Սարգիս վարդապետ, գրիչ Երուսաղէմի Ս. Հրեշտակապետ վանքում 1469 թ.—Տաթև տարեց. 1925, էջ 292:
- 435. Սարգիս մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրականում օրինակեց Ժողովածու քերթուածոց, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:
- 436. Սարգիս, Լերդկայ երկրից, հորիզորորդի Ներսէս արեղայի, որի միջնորդութեամբ Ստեփանոս գրիչը Տիվրիկում օրինակեց մի Աւետարան, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 752=Քոչոս աղբ. Բ. 364:
- 437. Սարգիս Հերմոնեցի. հիշված է նախ իբրև արեղա Վայոց ձորի Հերմոնի վանքում և օգնական Կարապետ գրիչ Դերջանցու 1421 թ. (Ձեռ. Գետերք.—ՀԱ 1892, 83 ա): Այս դարձել է ճշմարտոր նույն վանքում և այդ միջոցին գրել է ավել մի Յայտմաւորք Յակոբ դպրին 1441 թ. (Մաքատեանց, Երնջակ 242): Տասնեակ տարի հետո տեսնում ենք նրան իբրև վարդապետ Հերմոնի վանքի. ձեռք էր բերել Քորոս Ռոսիլիի մի նշանավոր Աւետարանը, որ նվիրեց Երուսաղէմի վանքին՝ 1452 թ. (Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Բ. 28 բ): Ութ տարի անց՝ Սա-

- գիս վարդապետը առաջնորդ է Հերմոնի վանքի 1460 թ. (Սրմբատեանց՝ Երնջակ 176): Ավելի ուշ կոչվում է բարունապետ Հերմոնի վանքի 1469 թ. (Ձեռ. Քար. 132 բ) և 1473 թ. (Արցախ 139): Վերջապես հիշված է Ձեռ. Սեան. 19, բայց թվականն անսլոյտ (միայն ժե դար): Այսպեսով պարզած ենք լինում Սարգիս վարդապետի (որ կարող ենք կոչել Հերմոնեցի) 52 տարեկան կրոնավորական կյանքը (1421—1473 թ.):—Սիսական 126 շատ չնչին բան զիտե այս անձի մասին:
- 438. Սարգիս, թվի եղբայր Գալուստի. երկուսով մի արձանագրութուն են թողել իրենց ծնողների հիշատակին, Աքքեր-մանի եկեղեցում 1474 թ.—Меликсет-Бекоев, Арм. древ. 31, Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 32:
- 439. Սարգիս եպիսկոպոս միաբան էլմիածնի. զոդանալով Լուսաւորչի աջը, տարավ Քարբիղ, ուր հասավ նաև Ջաքարիա կաթողիկոս Աղթամարի և տիրանալով աջին, հայտարարեց իրեն ընդհանուր Հայոց կաթողիկոս՝ «1460 թ» (Ազգայ. 2160), Ջաքարիայի փախուստից հետո՝ Սարգիսը դարձավ աթոռակալ Գրիգոր Ժ կաթողիկոսի (Ազգայ. 2168), և այս պաշտոնը շարունակեց Արիստակէս Բ կաթողիկոսի ժամանակ, Նրա մահից հետո ինքը եղավ կաթողիկոս՝ Սարգիս Բ Աջատար անունով «1469—1474 թ», իրեն օգնական ընտրելով Յովհաննէս եպիսկոպոսին (Առաք. պտմ. 337, Ձեռ. Վասպ. 469, Ազգայ. 2177—82):—Բայց նկատելի է, որ Սարգիսը կաթողիկոս է հիշվում զևս ավելի երկար: Այսպես նա հիշված է 1475 թ. (Բիւրակն շարաթաթերթ, 1809 թ. էջ 14 բ, և Յովսէփեան, Խաղրակեանք 234).—այսպ 1477 թ. (տես Ձեռ. Ագուլ.—Արբու. 1911, էջ 219).—այսպ 1478 թվին (տես Ամիրզոլլաթի Անգիտաց անպէտի մեջ, էջ 2, Ձեռ. Հալէպի, Բ. 38 ա, Քորզոմեան՝ Ներբող, էջ 16, ինչպես և հրտր. Ազաթ. 1909 թ. յուլ. էջ 8 և Մաքատեանց՝ Երնջակ 178).—այսպ 1479 թ, երբ Սարգիս և Յովհաննէս միասին կաթողիկոս են հիշված (տես Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1925, 262): Սրանք տանում են մեզ 1474 թվից մինչև 1479 թ: Բայց Սարգիսը կաթողիկոս է հիշված նաև 1469 թվից երեք տարի առաջ, այն է ԶՓԾ=1466 թ. (տես Քորոս աղբ. Բ. 479): Այսպեսով Սարգիս կաթողիկոսութունը տարածվում է 1466—1479 թ, որ անում է 13 տարի:—Սակայն տես նաև № 425:
- 440. Սարգիս, հայր Գոնգուլ փառայի և պապ խոջա էզըր-

- շահի, որ Կասոց անաստուում գրել տվեց մի Աւետարան, 1475 թ. — Ձեռ. Վասոյ- 472 3:
- 441. Սարգիս քահանա, գրիչ. օրինակեց մի Մաշտոց, 1476 թ. — Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1926, 330:
- 442. Սարգիս, ստացել է մի Աւետարան 1477 թ. — Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 261:
- 443. Սարգիս քահանա. նվեր ստացավ էմին անուն արկնոջից մի Աւետարան 1477 թ., որ իր երեցիկինը՝ Տինար, քահանայի մահից հետո վաճառեց. — Բարխուտ. Աղվանից երկ. 9:
- 444. Սարգիս արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Երզնկայի 1477 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 628:
- 445. Սարգիս ճղնավոր, մահտեսի, շիրոնավոր և արեղայ, խոյրարար և վոսկաստոր. հայրն է Ջաքար, մայրը Դաւնդիլ, եղբայրները՝ Էսկար, Ջաղիկ, Ասպահինչէ, Ամիրխան, Դաւիթ սարկաւազ, Ստեփաննոս, քույրը՝ Դիլշատ, հոգևոր հայրը՝ Շատիկ, հոգևոր եղբայրները՝ Մեսրոբ արեղա և Կարապետ: Միտրան էր Սրկզունից Բուրբուրիցի անաստուում. Դաւիթ գրչին գրել է տվել մի ճառընտիր 1478 թ. — Սրտական 130, Խաղբակեանք 235:
- 446. Սարգիս քահանա, եղբայրն է Գրիգոր եպիսկոպոս Աշտարակեցի գրչի. թուղթ էր կտկում 1478 թ. — Այրարատ 274:
- 447. Սարգիս արեղա, գրիչ. օրինակեց Աւետարանը՝ Ղաղարի համար, 1479 թ. — Ձեռ. Կեռ. անթ. 47:
- 448. Սարգիս որդի Սասնայի, որ Փառիստուում կանգնեցըրել է մի խաչքար 1481 թ. — Արցախ 307:
- 449. Սարգիս փակակալ Հաւուցթառի. Վրթանէս գրչին գրել տվեց մի Շարական 1482 թ. — Այրարատ 357, 443:
- 450. Սարգիս արեղա, միաբան Մուղնու վանքի. հիշված է 1484 թ. — Ձեռ. Սանաս. 25 ա:
- 451. Սարգիս մշակ, մերձավոր Սարգիս քահանայի, որ Բաղէշում գրել տվեց մի Յայտաւաււրք, 1484 թ. — Rapport Bel-gique 39:
- 452. Սարգիս ամուսին Շննուորի՝ ջրոջ Ջանվիլի, որ Մուղնուում ստացավ մի օրինակ Գանձարան՝ 1484 թ. — Ձեռ. Սանաս. 25 ա:
- 453. Սարգիս քահանա, Բաղէշում Մելքիսէթ քահանային գրել տվեց մի Յայտաւաււրք. 1484 թ. — Rapport Bel-gique 39, 40:

- 454. Սարգիս կրօնավոր, որդի Ղաղարի. գրիչ. օրինակեց Գանձարանը՝ Տիւրիկի Կիրդի վանքում, 1485 թ. Տաշեան, Յուց. 760:
- 455. Սարգիս կաթուղիկոս, հիշված 1485 թ (Արցախ 148), անշուշտ է Սարգիս Գ կաթուղիկոս էջմիածնի (Ն 483). ձեռագիրը գրված է Սալնապատում, ուստի կաթուղիկոսը կարող էր լինել Աղթամարի, սակայն նույն ժամանակ Աղթամարի գահակարն է Ստեփաննոս Դ կաթուղիկոսը, որ նստել է 1465—89 թ.
- 456. Սարգիս վարդապետ, գրիչ. պարսն Շահամիրի համար գրեց մի Աւետարան, 1487 թ. — Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 264:
- 457. Սարգիս, գրիչ. Բերկբէի Առեղս գյուղում, Յովհաննէս քահանայի համար օրինակել է Աւետարանը 1488 թ. — Ձեռ. Վասոյ. 510:
- 458. Սարգիս, եղբայր Յովհաննէս (Ն 1229) քահանայի, որ Բերկբէի Առեղս գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1488 թ. — Ձեռ. Վասոյ. 508:
- 459. Սարգիս երեց, կիսն է Շահանգուստ, որդիքն են Յաննէս, Եղեկէլ և Լուկաս: Ստացավ Ասիմիլթէ տառից իբրև նվեր մի Աւետարան, որ գրել էր տվել Ներսէս արեղային 1488 թ. — Ձեռ. Վասոյ. 241—2:
- 460. Սարգիս գրիչ. օրինակեց Աւետարանը և վաճառեց Աստուածատուրին, 1488 թ. — Ձեռ. Վենետ. Ա. 492:
- 461. Սարգիս մահտեսի, որդի Մատթէոսի, եղբայր Մատթէոս վարդապետի, որ առաջնորդն էր Սեբաստիոյ 1489 թ. — Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1926, 239, 240:
- 462. Սարգիս կրօնավոր, որդի Հոռմշահի. իր եղբայր Ստեփանոս կրօնավորի հետ միասին շինեցին Ս. Փրկիչը (Աղթամար), Ստեփաննոս Դ կաթուղիկոսի (1465—1489 թ.) ժամանակ. — Հաւաք. 43:
- 463. Սարգիս միայնակեաց Գողթն գավառի Բուստայ անաստուում 1489 թ. — Մարտեանց՝ Երնջակ 275:
- 464. Սարգիս, արհի վարդապետ Անիձորացի, գրիչ. տանուեր Մարտիրոսի ծախսով գրեց մի Աւետարան, 1489 թ. — ՀԱ 1894, 52 ա:
- 465. Սարգիս որդի Աստուածատուրի և հորեղբորդի Գովթաթաթուրի, որ Աղթամարում օրինակել տվեց Աւետարանը՝ Հայրապետ արեղային, 1490 թ. — Ձեռ. Նոր-Քայագ. 12:

- 466. Սարգիս պապ Լիանոսի, որ ստացավ մի Աւետարան, 1491 թ.—Քորոս ազր. Ա. 120:
- 467. Սարգիս որդի Լիանոսի, որ ստացավ մի Աւետարան, 1491 թ. (նախորդի թոռնորդին է).—Քորոս ազր. Ա. 120:
- 468. Սարգիս, որդի Գրիգորի և եղբայր Վարդանի, որ Շատախում, Իսրայել գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, 1491 թ.—Ձեռ. Վասպ. 517:
- 469. Տէր Սարգիս, հայրապետ սուրբ ուխտին Գետամիջոյ 1493 թ.—Արցախ 247:
- 470. Սարգիս, գրիչ. Թաշինաձորի Ս. Ստեփաննոս վանքում, Պարոնտէր արքեպիսկոպոսի խնդրանոք գրեց մի Աւետարան, 1493 թ.—Արցախ 247:
- 471. Սարգիս դպիր, որդի Յովհաննէսի և եղբայր Համանզուլի կույսի, որ Այրի վանքում, Ստեփան արկղային գրել ավեց մի Աւետարան, 1493 թ.—Քորոս ազր. Բ. 304:
- 472. Սարգիս վարդապետ, ուսուցիչ Աւագտէրի, որի մասին տես առանձին. հիշված է 1473—95 թվերին.—Ծագրակիանք 232, 236:
- 473. Սարգիս քահանա, եղբորորդի տանուտեր Պետրոսի, որ Վանում, Աղարիա քահանային գրել ավեց մի Աւետարան, 1495 թ.—Ձեռ. Վասպ. 476 (Թիվը սխալ է գրել 1475):
- 474. Սարգիս, հորեղբայր Ատոմի, որ Աղբակի Երնկանի գյուղում գրել ավեց մի Աւետարան 1498 թ.—Ձեռ. Վասպ. 527 (տես և Հարիր № 4):
- 475. Սարգիս, որդի տանուտեր Յովհանի, որ Երուսղէձում, Բանձառ գյուղում գնեց մի Գանձարան, 1498 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1927, 433:
- 476. Սարգիս քահանա Դերջանցի. զերությունից ազատեց Շուախի Անյազթի Իմաստասիրականքը և նվիրեց Գորգ վարդապետին (ԺՅ դար).—Տաշին, Տուց. 807 ր:
- 477. Սարգիս վարդապետ ոմն, որի դամբարանը գտնւում է Յովհաննավանքում (տես էջմ. № 936 ձառնարկի յիշ. 1687 թ.).— ԺՅ դար:
- 478. Սարգիս Յարութիւնցի, աշակերտ Սարգիս վարդապետի Սուխարայ վանից և զատրնկեր Քովմա Մեծոփեցու, ապա Գրիգոր Տաթևացու, երբ սա ուսուցանում էր Մեծոփում (ժՅ դար).—Մեծոփ. 52, Աղգապ. 1909:
- 479. Սարգիս Գ, կաթուղիկոս Աղթամարի. հաջորդ Եղի-

- ղէ Գ-ի և նախորդ Ներսէս Բ-ի (ժՅ դար).—Հաւաք. 61 (կեղծիք):
- 480. Սարգիս Դ կաթուղիկոս Աղթամարի. հաջորդ Ներսէս Դ-ի և նախորդ Յունան է-ի (ժՅ դար).—Հաւաք. 62 (կեղծիք):
- 481. Սարգիս Ծ. կաթուղիկոս Աղթամարի. հաջորդ Միքայել Բ-ի և նախորդ Կարապետ Ա Խիզանցու (ժՅ դար).—Հաւաք. 62 (կեղծիք):
- 482. Սարգիս եպիսկոպոս. նվիրակ էջմիածնի. նահատակվեց Քուրքերի ձեռքով Ամասիա 1506 թ. հոկտ. 17.—ավելին տես Յովհաննէս № 1305:
- 483. Սարգիս Գ Միւսայլ, կաթուղիկոս հայոց «1484—1515 թ». նախապես աթոռակալ էր Յովհաննէս է Աջակիր կաթուղիկոսին. երբ սա մեկնեց Կամենից «1484 թ», իրեն հաջորդեց Սարգիս Գ-ը, աթոռակալ ունենալով Վրթանէս, Արիստակէս, Քաղէս և Եղիշէ (Առաք. պտմ. 330, 331, 337, Այրարատ 448): Աղգապ. 2208 թեև Սարգսի գահակալությունը դնում է «1484 թ», բայց մահվան թվականը ուղղում է կամ անհայտ թուղանի և կամ երկարել մինչև «1515 թ»: Հիշված է նախ 1485 թ. (տես Սարգիս № 455), ապա Սեանի դահն նշանավոր արձանագրության մեջ 1486 թ. (Միսական 84, Անահիտ 1932, էջ 25), ապա 1496 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 46 ա), 1513 թ. (Rapport Belgique 182): Իրեն հաջորդեց Զաքարիա Բ Վաղարշապատացի.—Աղգապ. 2197—2218:
- 484. Սարգիս Գ պատրիարք Երուսղէձի, 1507—1517 թ. հաջորդել է Պետրոս Բ-ին (Աղաւնունի):
- 485. Սարգիս Դ Վրաստանցի. կաթուղիկոս հայոց «1520—1536 թ». նախապես Վրաստանի առաջնորդ էր. ապա եղավ աթոռակալ Զաքարիա Բ Վաղարշապատացու, որի մահից հետո հաջորդեց իրեն.—Առաք. պտմ. 337. Կամենից 162. Աղգապ. 2223—2232:
- 486. Սարգիս Ա Ղլաղեցի, կաթուղիկոս Աղուանից. հաջորդել է Արիստակէս Բ-ին, որ գահ էր բարձրացել 1516 թ. Սարգիսը նույն Արիստակէսի եղբորորդին էր: Արիստակէսի մահվան և Սարգսի գահակալության թվականները հայտնի չեն: Գրեմեք միայն որ Սարգիսը մեռել է 1554 կամ 1555 թ. Քնում է նրանից մի արձանագրություն 1548 թվից, որ հրատարակված է Շահխաթ. Բ. 373 և Արցախ 177 (Ձեռ. Դաղեան, Ա 89 ր, Ջամբո 58): Այս Սարգիս կաթուղիկոսին գիտե՛ն նաև Սմբատեանց՝ Երնջակ 146. հիշված է 1554 թ. և մեռած 1555 թ. նստել է Գանձատարում: Համաձայն նախորդ 1546 թվի արձանագրության,

Սարգիսը որդին է Հատիր-Մէլիքի և թոռ Սայտունի (նույնը Բարբուռ. Պատմ. աղվ. Ա. 142). այս Սայտունն էլ որդին է պարոն Ալբրաստի, որ հիշված է 1467 թ: Բուրնն էլ սերունդ են Սաչէնի իշխան Հասան-Ջալալ-Դուլայի, որ նահատակվեց 1261 թ: —Սարգիսին հաջորդեց Գրիգոր Դ:

— 487. Սարգիս վարդապետ. թաղված է Գեղամայ երկրի Վասակաշէն գյուղում. որս կողքին էլ թաղվեց Յովհաննէս Մարեցին ՌԼԲ=1583 թ.—սեռ. Սարգսի՝ ՅՆսկ. 192, Առաք. պտմ. 472:

— 488. Սարգիս Ա Ուլնեցի, պատրիարք Գուրի «1587—1590 թ». հաջորդեց Թովմաս Ա-ին. Ազարիա Զուգայեցու մեկնելուց հետո կրկին աթոռ բարձրացավ «1592—1596 թ» և 4 տարի նստելուց հետո՝ տեղի տվեց Տիրատուր Սսեցուն:—Ազգապ. 2284—5:

— 489. Սարգիս վարդապետ գիտնական (ԺԶ դար).—Այրարատ 403:

— 490. Սարգիս եպիսկոպոս Պարոնուէր. Արագածոտն գավառի Յարենի գյուղից էր. առաջնորդ Սաղմոսավանքի. ճշնագրական կյանքը մեր մեջ վերանորոգելու համար զնաց Սրուսաղէմ և միանալով Կիրակոս Տրապիզոնցու հետ, միասին ընտրեցին Յորդանան գետի ափին կամ Փորձութեան լեռան մոտ մի հարմար վայր: Հանդիպելով Մովսէս Միւնեցուն «1607 թ» նրա խորհրդով եկան Միւնիք և Բարկուշատ գետի ափին, հին Թահաստի վանքի մոտերքը հիմնեցին Հարանց անապատը «1608 թ»: Այս վանքը դարձավ հայ եկեղեցական վերանորոգման համար նշանավոր կենտրոն, որից դուրս եկան բազմաթիվ ուսուցիչ կրթնավորներ. ոմանք էլ հեռանալով բաց արին ուրիշ տեղերում նմանօրինակ հաստատութիւններ. ուրիշներ մինչև կաթուղիկոսական զանր բարձրացան: Մեռել է 1620 թ.—Առաք. պտմ. գլուխ ԻԱ և էջ 201, 218—9, 222, 241, Հայապ. 621. Ազգապ. էջ 2343:

— 491. Սարգիս Մելիտինեցի, նոր վկա. մանկական հասակում մահմեդական էր դարձել: Երկար տարիներ հետո, նորից իր կրոնին է դառնում և հալածանքից խուսափելու համար, անցնում է Ջմիւռնիա: Բայց բռնվում է և դատի տրվում: Զուրանալով քրիստոնեութիւնը, նահատակվում է զլիսամամբ, 1656 ապրիլ 15: Թաղվել է Ջմիւռնիայի հայոց եկեղեցու բակում, ուր իր շքեղ գամբանը կա մինչև այժմ և ուխտատեղի է:—Քոստան,

Հայք ի Ջմիւռնիա և ի շրջակայս, հտ. Ա, էջ 82, նոր վկայք, էջ 383, Ազգապ. 2262, վերջին անգամ՝ Թորգոմեան, REA 4, 217, ուր կա նաև սապանաքարի նկարը և ճշտված է նահատակութիւնի թվականը:

— 492. Սարգիս եպիսկոպոս Թէքիրտաղցի. աշակերտ Սրուսաղէմի Աստուածատուր պատրիարքի. գրամական վասնումնների համար բանտարկված էր. կարողացավ կաշառքով խել Գուրի պատրիարքսիան աթոռը՝ տապալելով Յովհաննէս Թիւթիւնէի պատրիարքին («1664 թ»), որ մի տարի հետո նորից տիրացավ աթոռին: Երբ Յակոբ կաթուղիկոսը Գուրի էր զնացել, Յովհաննէսին իբրև զեղծարարի զահալուրկ արեց և աթոռը հանձնեց Սարգիսին «1667 թ»: Մեռել է «1670 թ»:—Ազգապ. 2556:

— 493. Սարգիս էքմէքէի. Տաճկաց բանակի հացի հայթայթիչն էր. ձեռնադրվեց քահանա և խլեց Գուրի պատրիարքական աթոռը՝ տապալելով Կարապետ Կեսարացի պատրիարքին «1670 թ». մի տարուց ինքն էլ ընկավ:—Ազգապ. 2606:

— 494. Սարգիս մելիք Սերկեկեցի. գավառապետ Կարբի «նահանգի» 1687 թ. (տես էջմ. № 836 ձառքնարի հիշատակարանը):

— 495. Սարգիս սարկավազ Կարսեցի (ավազանի անունով Սաֆար). 18 տարեկան զեղեցիկ պատանի էր. մուշտակի առուտուր էր անում. մի տաճիկ կրոնավոր ուզեցնելով ձրի աղբանք շորթիլ նրանից, ամբաստանեց թե հայնոյլ է իր կրոնին. ամբար զատի տվեց և հավատքը չուրանալու պատճառով, քարկոծելով նահատակեցին և դին այրեցին «1691 թ»:—Նոր վկ. 528—530> Ազգապ. 1745:

— 496. Սարգիս բժիշկ Անեցի՝ 1700 թ.—Թորգոմեան, ներբող, էջ 27:

— 497. Սարգիս երեց, տաղասաց Ժէ դարի.—Յուլիկե Բ. էջ 126:

— 498. Սարգիս եպս. Արղութեան, որդի Բերեկի. վանահայր Սանահնի վանքի. նորոգել է տաճարները. օրինակել է տվել Խորենացին, Ասողիկն ու Լաստիվերացին. թաղված է նույն վանքում (Ժէ դար).—Մատ. Աման. ուղև. 87:

— 499. Սարգիս քահանա Բերիացի. արհեստով ակնագործ էր. գիտեր արարերեն, թուրքերեն, ֆրանսերեն, հունարեն և հրէարեն. զրեց ակունքների մասին մի գիրք, որ Առաքել Գու-

բիժեցին անց է կացրել իր Գառմուժյան մեջ (ժէ դար):— Առաք. պատմ. 452—467, հատկապես 459. Տաշեան՝ Ցուց. 432:

— 500. Սարգիս տաղասաց՝ ժէ դարի. իր տաղերից մի նմուշ՝ տես Ձեռ. Հայէպի, Բ. էջ 63 բ:

— 501. Սարգիս խալֆա. նշանավոր հարտարապետ. վերաշինեց Ղալաթիոյ հայոց Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, որ այրվել էր հրդեհից 1731 թ.—Ազգապ. 2875:

— 502. Սարգիս վարդապետ Բալուեցի. աշակերտ Միքայէլ կաթուղիկոսի Կիլիկիոյ. տաղասաց. ունի 17 տաղ, սրոնց ինքնածեղագիրը՝ 1759 թվից, Պնուս է այժմ. սրանց արատապուրիւնը տես Ձեռ. Կես. սարգ. էջ 16—18:

— 503. Սարգիս արքեպիսկոպոս Սարաֆեան. ծն. 1699 թ. եղա՞վ առաջնորդ Գեաքրիոյ և Գաղատիոյ. գնաց Հոռոմ, ապա Վենետիկ, ուր բացա՞վ տպարան և հրատարակեց 15 կտոր գիրք (1742—52 թվերին). սրանց մեջ հիշատակութեան արժանի են էֆիմէրոտէ (անարժեք գուշակական գիրք, որ այսօր էլ մեծ հարգ է վայելում Կովկասում, իբրև մարգարեական հեղինակութուն) և խաթարմամբ կոչվում է (կիրեմսկերդի) և Խորենացւոյ Գառմուժիւն և Աշխարհագրութիւն: Դարձա՞վ Գոլիս, ուր իբր կաթուղիկ հալածվելով՝ փախա՞վ Սելրուպա: Մեռել է 1773 թ. Լիվոնոս: Ընդարձակ կենսագրութիւնը գրեց Գալէմքեարեան, Վիեննա 1908 (Ազգ. մատ. հտ. ԾԾ):

— 504. Սարգիս վարդապետ Թիֆլիզեցի. տաղասաց ժԼ դարու.—Տաշեան, Ցուցակ 1148 ա:

— 505. Սարգիս քահանա Կարսեցի, որդի Յոնան վարդապետի. նահատակ. բաղնիսում մի մոլլայի հետ կռիւ էր բռնվել. մոլլան գնաց փառայի մոտ և շարախորեց թե Ղաւրանին է հայհայել. քահանային ստիպեցին ուրանալ հավատքը, մերժեց. ձեծելով տարին կառափնատի մոտ. քարեանարարոյ լազերն յետեւանց յերկու արճիճ զարկին, վար ընկաւ, յետու զլուխն կտրեցին՝ 1796 թ: Ավելածու Աւետիս քահանան գրեց նրա նահատակութեան պատմութիւնը, որ ապ. Նոր վի. 722—4:

— 506. Սարգիս զպիր Սարաֆ—Յովհաննէսեան, Գոլսեցի. ունի շեղագրութիւն Գոլսոյ. որ է հավաքածու պատմական տեղեկութիւններ. 1800—1804 թվերի: Ձեռագիրն է 4 հատոր, ընդ աճենը 1400 էջ. պատկանում էր բժ. Վ. Յ. Թորոզմեանին. քաղվածներ ունի Ազգապատումը:—Ազգ. մատ. ՀԸ, էջ 60:

— 507. Սարգիս Բ Հասան-Ջալալեանց, կաթուղիկոս Ազգանից.

Յովհաննէս (Ք 1377) Թ Հասան-Ջալալեանց՝ Թուհա՞վարմամբ սպանված կաթուղիկոսի եղբայրն էր: Նրա մակից հետո, ժողովուրդը զզված Իսրայէլ հակաթու կաթուղիկոսի արարքներից, Գանձակի Հասան խանի պաշտպանութեամբ և էջմիածնի Ղուկաս կաթուղիկոսի հովանութեամբ, զար բարձրացրեց Գանձապարում «1792 թ»: Թեև Ղուկասը նախապես համաձայնվել էր, բայց Սարգսի ինքնազուլու օժու՞մից վշտացած՝ մերժեց նանայնի նրան կաթուղիկոս, և թույլ տվեց որ նստի Հազրատի վանքում, միայն իբրև առաջնորդ «1797 թ»: Բարխուս. Գառմ. ազգ. Բ. 122, 128 տուն է թե Սարգիսը իր ժողովուրդի հետ դադից Կրասան և նստա՞վ Հազրատի վանքում 1799 թ. և Իսրայէլի մակից հետ վերագարձա՞վ իր աթոռը 1806 թ. և ապա Գանձասար 1812 թ. (անգ՝ էջ 142), որ նորագեց իր կաթուղիկոս տիպոսը: «1815 թվին» Ներսէս Աշտարակեցին՝ Սփրեմ կաթուղիկոսի անունով Ռուս կառավարութեան հետ բանակցութեան մտնելով՝ ջնջեց Ազուանից կաթուղիկոսութիւնը, իբրև ջլտտիչ հայ ազգային միութեան և Սարգիսին պահեց միայն մերթապուլիտ տիպոսը: Ռուս-պարսկական պատերազմի ժամանակ Սարգիսը նորոգում է իր կաթուղիկոս տիպոսը «1826 թ»: Ռուս զորավար Սրճուլովի մոտ ամբաստանում են նրա մասին, թե նա զավանդութեամբ անցել է Գարսից կողմը և հարգորել է ժողովուրդին, որ Շուշին հանձնեն Գարսից: Սրճուլովը կանչում է նրան Թիֆլիս և թեև քննութեան ժամանակ նրա անձեղութիւնը հաստատվելով ազատ է արձակում, (1827 թ), բայց այդ արարքը այնպես է ազգում ձերուների կաթուղիկոսի վրա, որ անկողին է ընկնում և մեռնում «1828 թ»: Թաղվում է Գանձասարի վանքի զավթում, ուր Պնուս է իր գերեզմանը (Արցախ 176): Իր հետ թաղվում է նաև Ազուանից կաթուղիկոսութիւնը, որ վաղուց անվանական էր դարձել:—Ազգապ. 3239, 3495, 3706. Բարխուս. Գառմ. ազգ. Բ. էջ 166:

— 508. Սարգիս Գուլու՞մեան, պատրիարք Գոլսի «1860—1861 թ»: հաջորդեց Գէորգին, իբրև բառջին սանձանագրական պատրիարք. զարնկեց. եղա՞վ իբրև հակառակմանագրական:—Ազգապ. 4019, 4052:

— 509. Սարգիս ո՞՞՞ (ժամանակն անհայտ). Մղանաչափութիւնը վերածել է ասպարէզների:—Այբարատ 413 ծան:

— 510. Սարգիս վարդապետ. Թարգմանել է Ահատաա Սի-

նայեցալ զործերը հունարենից հայերեն (ժամանակն անհայտ).—
Զարբ. թրգմ. 290:

* ՍԱՐԳՈՒԼ, իգ. <պրս. sar Էզուլիս և gul Էվարզս
բառերից, իբր թե Էվարզերի գլխավորը՝ ամենալավը: Այս ձևով
հիշված եմ զստույթ մի անդամ 1517 թ. (Քորոս աղբ. Բ. 275):
Այժմ կենդանի է երեք ձևով. թԵ Սարգուլ, թԵ Սարիգիլ (օր.
Մովս. Հյստ. 1945 թ. մրտ. 31, էջ ք) և թԵ Սարիճգիլ: Գուցե
ամենց հասկանում են Եսարի՝ լեռան վարդ, ուրիշներ Էթրք.
sari (գեղին) վարդ և կամ Էթրք. sarin (զով) վարդ. բայց
այս բոլորից ավելի ստույզն ու հարմարն է առաջինը:

* ՍԱՐԳՍՈՒԿ, ար. փազաքչական ձևն է Սարգիս անվան:
Հիշատակված է անթվ. մի արձանագրության մեջ (990 թ?)
Սիսական 41. մի ուրիշը ԺԳ դարից. ԺԲ դարից էլ կա Սարգսիկ
ձևով:

— 1. Սարգսիկ? (ավանդված է միայն սեռ. Սարգսկանն
ձևով), որդի Սաղոմոնի. մերձավոր Տրդատ քահանայի, որ իր
Խուշուշ անուն կնոջ հետ տուն և այգիներ է նվիրել Անիի Ս.
Փրկիչ եկեղեցուն 1173 թ.—Արձ. Շիրակ 86:

— 2. Սարգսուկ, շինել է Հայրավանքում երկու խորան,
իր կնոջ Բահրի հետ (ԺԳ դար).—Սիսական 41. նույնը ունի և
Սմբատանց, Գեղարքունի 435 (բայց գրում է Սարդուխ):

* ՍԱՐԴԱՐ, ար. <պրս. ساردار sardār Էզորավար՝ բառից.
իրբև անձնանուն հիշված է մեր մեջ 1666 թ. (Ձեռ. Վասպ.
926), 1704 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 14 ա): Սրանից է Սարդարեան
ազգանունը:

ՍԱՐԴԻԿ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ՝ գտնում
եմ հիշատակված՝

— Սարդիկ կրոնավոր, միաբան Հալուլթառի. արդեն ծե-
րունի՝ հիշատակված է 1214 թ.—Այրարատ 356:

* ՍԱՐԻ, ար. <թրք. ساری sarā Էզեղին՝ բառից. հմմտ. հյ.
Դեղին անունը և թրք. Սարուխան, Սարիքզ անունները. նաև
Սարու ևսլա՝ նախարար Շահաբասի (Առաք. պտմ. 93): Ավանդ-
ված է Սարու ձևով 1609 թ? (Ձեռ. Հայկաի, Ա. 98 ա), Սարո
անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 286), Սարի զորավար Մեղրեցոյ՝ ԺԼ դար
(Սիսական 304 ա), Սառու՝ ԺԼ դար (Ձեռ. Քաւր. 25 ք): Այժմ
էլ զործածական է Հարաբաղում, Սարի ձևով, որից է Սարեան
(Գլ. Սարեան) ազգանունը: Տես և Սարիլ.— Սարի զործածված
է նաև իբր Իգ. 1747 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 47 ա):

ՍԱՐԻ, ար. <ծագումը նախորդից տարբեր է, սրովհետև
թրքական ազդեցությունից առաջ է:

— 1. Սարի Ամատունի. Ջանուկ բերդի տերն զբ. իր բերդը
կամովին հանձնեց Գրիգոր (Ձ 71) Դերենիկ Բ-ին և մեծ պա-
տիվ ստացավ նրանից (Ք դար).—Սուս.—Շապհ. 48:

— 2. Սարի, զորավար Ապիրատ իշխանի. երբ Ապիրատը
սպանվեց Դուրնի Ապուստար սառիկանից, Սարին վերցրեց նրա-
կնոջ և որդիներին ու տարավ Անի, ուր պատվով ընդունվեց
Յովհ. Սմբատ թագավորի (1020—1042 թ) կողմից.—Ուսն. 11:

— 3. Սարի. կամ է հիշյալ զորավարը և կամ որդի Ապի-
րատի, եղբայր Ապվահապի և Վասակի. իր հոր սպանությունից
հետո զնաց Անի՝ Յովհաննէս-Սմբատ († 1042 թ) թագավորի մոտ—
Ուսն. 11:

ՍԱՐԻԱՅ, ար. հիշված է իբրև Բագրատունեաց հին անուն՝
Խոր. Բ. կղ. (երեք ձեռագրի մեջ). որ և Սաւեա ձևով ունի Մխ-
անեց. իս:

— Սարիայ, ազգական ծնանոս Բագրատունոյ. Արշաճը
սպանեց նրան ի պատիվ ծնանոսի.—Խոր. Բ. իղ.—նույնը Սարի
ձևով ունի Ուխտ. Ա. ր

Sariaster, որդի Տրդրանի. ապստամբեց հորը դեմ.—Justi
288—9, որ մեկնում է այս բառը իրան. sar Էզուլիս+գնդ. պնլ.
yaštar Էպաշտոոզ՝ բառերից, իբր Էքահանայապետն:

* ՍԱՐԻԲԷԳ, ար. <թրք. ساریبغا Saribeg անունից, որ բուն
նշանակում է Գեղին բէգ (տես վերը Դեղին և Սարի անուն-
ները): Այս անունով հայտնի է մի թուրք իշխան ԺԳ դարից
(Իրն-ի Բատուտա, II, էջ 362 Sārübēk ձևով), որ Justi 290 ա հա-
մարում է պրս. سار سارū թաշունի անունից, ինչ որ ճիշտ չէ:
Այս անունը զործածական է այժմ էլ մեր մեջ. հնագույն վկա-
յությունն ունինք 1602 թ. (Այրարատ 31). անթվական է Սա-
րուպիկ՝ Ձեռ. Վասպ. 618:

Սարիմ տես Սարում:

Սարիճգուլ տես Սարգուլ:

ՍԱՐԻՈՒԹԱ, ար. ծագումն անորոշ. մի անգամ ունինք
հիշված՝

— Սարխուքա, որդի Մալիքի, միաբանել է Գեոտյէնի Աւե-
տարանին և իր զուտար հսանին որդեգր է ավել Մովսէս քա-
հանային 1387 թ.—Յովհնէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 46, 61:

* ՍԱՐԻՕՇ, ար. <պրս. سارخوش sarxoš Էմի քիչ հարբած>

բառից (կարելի է հասկանալ նաև «տիրով հարբած» են): Անձնանուն է նաև Իրանցոց մոտ. ինչ. Sargus մեծադու բանաստեղծ + 1715 թ. (Justi 289 ր). նույն իմաստով կան նաև Sarmast խան աֆղան Քանդահարի, 1553 թ. (Justi անդ). իսկ Խուսթր տես առանձին: Սարխոս անունը հիշատակված է մեր մեջ ժԶ—ժԷ դարերում. այսպես՝ Սարխուշ 1549 թ. (Ձեռ. Վասպ. 651, Խաղբակեանք 243), Սարխուշ 1557 թ. (Ձեռ. Վասպ. 659), Սարխոշ 1572 թ. (Տաշեան, Ցուց. 666), 1581 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 32 ա), 1635 թ. (Դրնդ. 527), 1658 թ. (Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 549), Սարխուշ 1665 թ. (Քորոս աղբ. Բ. 411), անհայտ թվականով՝ Շարխոշ (Ձեռ. Վասպ. 606—7), Սարխոշ՝ ժԶ դար (Տաշեան, Ցուց. 449), ժԷ դար (Աղդ. մատ. ՀԸ, 72), անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 391):

+ ՍԱՐԿԱՒԱԳ, ար. <հ>. սարկաւագ բառից. հմմտ. այլ կրոնական աստիճաններ, որոնք անձնանուն են դարձել ինչ. Հայրապետ, Տէրտէր, Տիրացու, Քահանայ, Վարդապետ (տես այս անունները առանձին):

- 1. Սարկաւագ Ստեփանոս † «1129 թ» տես Յովհաննէս (Ճ. 163) Սարկաւագ:
- 2. Սարկաւագ քորեպիսկոպոս Ստեփանոս Գ կաթուղիկոսի Ազուանից (ժԲ դար).—Կիր. գ:
- 3. Սարկաւագ առաջնորդ Հազարծնի վանքի (ժԲ դարից չեստ).—Յուշիկք Բ. 304:
- 4. Սարկաւագ քահանա, որդի Սամուէլ երեց Անեցու և հայր Աբրահամ երեցի, որ կալվածներ է նվիրել Խծկոնքի վանքին 1233 թ.—Արձ. Շիրակ 128:
- 5. Սարկաւագ, Հերհերի աթոռակալ քահանա. Դադիկ երեցի ցեղից էր. մատաղ հասակում Հերհերի քահանա ձեռնադրվեց, բայց վաղամեռիկ էր եղել արդեն 1243 թ.—Արձ. Սիսական 112, Աբբո. 1889, էջ 330:
- 6. Սարկաւագ, եղբորորդի Մխիթար Քորայրեցու. իր անունով կա մի խաչքար Հաղբատում, 1255 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 62, 63:
- 7. Սարկաւագ, որդի Վրդանէս Դառնեցու, վաճառական, եկեղեցական սպասներ է նվիրել Հաղբատի վանքին 1261 թ.—Արձ. Երզնկեանց, Հնար. տեղագր. 30:
- 8. Սարկաւագ երեց, որդի Մկրտչի. հող, այգի և հովատուն (villa, ամառանոց) է նվիրել Նորավանքին 1271 թ.— Սիսական 190:

- 9. Սարկաւագ, իշխեցող Կաթուղիկէէն Անույ. հիշված է 1286 թ.—Շիրակ 72, 96:
- 10. Սարկաւագ կրոնավոր, իր եղբորորդի Յովսէփին զրեւ տվեց մի ժողովածու, Արճէշի Ասպիտակայ վանքում, 1298 թ.—Քոսեան, Հայք ի Չմիւռն. Բ. 82:
- 11. Սարկաւագ վարդապետ, աշակերտ Մխիթար († 1213 թ) Գոշի. առաջնորդ էր Գետիկի վանքի (ժԳ դար).—Կիր. ժա, Ոսկեան՝ Մատ. քնն. 132:
- 12. Սարկաւագ արեղա, միաբան Տեղերի վանքի, շուք օր մտօք յափշտակեցաւ յԱստուած», զնաց ծրուուալէմ ուխտի, ուրջե մեռալ (ժԳ դար).—Այրարատ 147:
- 13. Սարկաւագ եպիսկոպոս Գողթան. ստորագրում է այն թղթին, որ գրեցին Միւնեցիք Գրիգոր է Անաւարդեցի («1293—1307 թ») կաթուղիկոսի կաթուղիկական նորմուծութեանց զեմ.—Օրբ. կը. Չամչ. Գ. 291, Ազգապ. 1767:—Սիսական 312 ր որս զանկալությունը զնում է 1280—1300 թ.:
- 14. Սարկաւագ, մերձավոր թումայ և Հայրապետ քահանաների, որոնք մի Աւետարան գրել տվին 1304 թ.—Ձեռ. Վասպ. 143:
- 15. Սարկաւագ քահանա, շինել է տվել Գնդեվանքի զանգակը, որ գտնվեց պեղումների ժամանակ՝ մի կարճ արձանագրութեամբ 1307 թ.—Սիսական 107:
- 16. Սարկաւագ զրիչ. գրել է մի Աւետարան Ձաջուս իշխանի և նրա կնոջ Մամախաթուն իշխանուհու համար՝ Անբերդում 1310 թ.—Ձեռ. Կարին. 17:
- 17. Սարկաւագ, ուսուցիչ Աստուածատուր զրիչի, որ օրինակեց Աւետարանը, 1317 թ.—Marius. brit. mus. 20 ր:
- 18. Սարկաւագ մոնոզոն Յովհաննավանքում 1318 թ.—Այրարատ 172:
- 19. Սարկաւագ վարդապետ, առաջնորդ Կուքի կամ Հազարբերք վանքի, 1322 թ.—Սաղբակեանք 60:
- 20. Սարկաւագ կրոնավոր, միաբան Քաջերունաց Սուխարայ վանքի. շնորհեց ժԲ մարգարէից և Յորայ գիբը Սարգիս զրիչին՝ արտագրելու համար, 1325 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 332:
- 21. Սարկաւագ Բերդակցի, տաղասաց ժԶ դարի. իր տաղերից են Գովեսա խաղողոյ և զինոյ, Կիւզէլ մի ես երէկ տեսայ (հրատ. Գամառ-Քաթիկա, Աղդ. երգարան, 1856, էջ 85):

Կոստանեան, Նոր ժող. Բ. 46, Գ. 67 և էջ Ը: Տես և Տաշեան, Ցուց. 1148 ր:

— Սարկաւագ անվան անթվական հիշատակություններ տես Շիրակ 120, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 69=Ազգագր. չանդ. է, 417, նաև Հաղբատի վանքի մի դամբանի վրա՝ Երզնկեանց, անդ 63, 67:

— Սարկաւագ անվան կրճատ ձևն է Սարկաւ, անթվական մի հիշատակության մեջ՝ Ձեռ. Քաւր. 83 ր:

* ՍԱՐՀԱՆԳ, ար. <պրս. سارحان sarhang «գորագլուխ» բառից. իբրև անձնանուն գործածված է նաև Պարսից մեջ. ինչ. Sarhang ան գերուհի Մուսուլում † 1052 թ (Justi 288 ր), Sarhang ներքինի Մելիքաճանի, ղրավից Վանը 1064 թ (Justi 310 ր):

— Սարեանգ թագավոր Հայկազանց, հաջորդից Արմաղին. իբրև էլ հաջորդից Շաւաշը.— Սեր. Ա. էջ 6, Սիմ. ապար. 19.— Ալիշան, Հյսս. նախ քան 232 խոսում է այս թագավորի մասին, անունը փոխելով Սարակ:

* ՍԱՐՀԱՏ, ար. <պրս. سارحد sarhad «տանձան, սահմանագլուխ» բառից. գրված է գանազան ձևերով. ինչ. Սա(h)րատ 1553 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 578), Սարիատ 1633 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 86 ր), Սարատ 1635 թ. (Rapport Belgique 137), Սարիատ 1651 թ. (Գուշակեան, Հնդկահայք 87), Սահրատ 1660 թ. (Միսական 446 ա), տպ. յիշատ. 1686 թվից, Սեհրատ տպ. յիշատ. 1729 թվից, Սարխատ անթվ. յիշատ. (Ձեռ. Վասպ. 342). հնագույն հիշատակությունն է Սահրատ որդի խոջա Բաղգասարի՝ ժՆ դար (Տաշեան, Ցուց. 724 ա):

Սարգաթմիշ տես Սորգաթմիշ:

Սարու տես Սարի:

ՍԱՐՈՒԱՆԵՐ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Մի անգամ միայն ունինք՝

— Սարուանգ պատրիկ Խլաթի, Արճէշի, Խվայի և Սալամասի. զաշնակից էր իունայ. կովել է Արաբների դեմ 638 թ. այլուր կոչված է Յուստինոս. իր ազլիկն է Տարուն կույս, որ տես.— Տամաշէկ, Սասուն 20—23՝ ըստ Վակիդի արար պատմչի. իսկ Խալաթեան, Արար. մատ. 5 կոչում է Նուստինոս:

ՍԱՐՈՒԷՆ, ար. (Justi 200 ա կցում է պրս. Šarvin անվան հետ): Այս անունով կա միայն՝

— Սարուեմ իշխան Կորզուաց. դավաճանից Մեծն Տիգրա-

նին և անցավ Հոովմայիցոց կողմը. ուստի Տիգրանը գլխատեց նրան Ն. Գ. 66 թ.—Չամչ. Ա. 232:

* ՍԱՐՈՒԽԱՆ, ար. <թրք. ساروخان Saruxan անունից, որ բուն նշանակում է «Դեղին խան» (տես վերը Դեղին, Սարի, նաև Սարուե, Սարուպապ): Justi 290 ա համարում է պրս. ساروخان ساروخان թուրք անունից, բայց ճիշտ չէ: Այս անունով հայտնի են Սարուխան թուրք սուլթան Մանիսայի՝ ժԴ դար (Իրնի-Բատուտ II, էջ 313) և Երեանի պարսիկ կուսակալներից մեկը 1669 թ: Մեր մեջ հիշատակված է 1604 թ. (Առաք. պոմ. 9), 1628 թ. (Տաշեան՝ Ցուց. 708, Առաք. պոմ. 182), 1633 թ. (Ձեռ. Հայէպի, Ա. 86), 1655 թ. (Բակուրան, Գիպրոս կղ. 59), Սարուհան անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 450): Գործածական է նաև այժմ և որանից է Սարուխանեան ազգանունը:

— Սարուխան Խիզանդի (կամ Հիզնացի), նոր վկա. կոշակար էր. միանգամայն երգիչ և քնարահար. գաղթեց Բաղէշ և այրիանալով՝ ամուսնացավ մի կնոջ հետ, որ իրեն ջրխտոնյա և այրի էր հայտարարել Երեք տարի շատ երեան է գալիս, որ նա ջրղուհի է՝ ջրխտոնյա դարձած: Սարուխանից պահանջվում է մահմեդական դառնալ. մերժելով ամեն պարզ և մեծութուն, արհամարհելով բանան ու տանջանքը, հավատքը չի ուրանում և կրակը զգվելով նահատակվում է 1631 թ:—Նոր վկ. 437—441> Ազգապ. 2495:

* ՍԱՐՈՒՄ, ար. <թրք. ساروم sarum «դեղին» բառից, որ և Սարիմ. իբրև անձնանուն գործածվում է նաև թուրքերի մոտ. ինչ. Սարում իշխան թուրքման 1258 թ (Միսուան 36 ա), Սարիմ փաշա թուրք (Ազգապ. 3920): Անվան համար հմտ. Սարի, Սարուխան, Սարուպապ, իսկ ձևի համար՝ Շահում, Գուլում, Ազամ են: Այս անունով ունինք մեր մեջ Սարում 1613 թ. (Ձեռ. Վասպ. 846, իսկ 845 սխալ գրված Սարամ), Սարում անթվ. (Աբցախ 201), հոգով՝ Սարումն անթվ. (բայց 1552 թվից ուշ. Ձեռ. Վասպ. 656), Սարիմ ան 1653 թ. (Ազգապ. 3886). երկու ձևից էլ ունինք Սարիմեան և Սարումեան ազգանունները. վերջինի համար հմտ. Մկրտիչ Սարումեան, հիշված 1775 թ. (Տաշեան՝ Ցուց. 724):

* ՍԱՐՈՒՄԵՆԻԹ, ար. <թրք. سارو سارو «գեղին»+արար. ملك melik «իշխան, թագավոր» բառերից. հիշված եմ գտնում մի անգամ ժէ գարից (Ձեռ. Վասպ. 1012):

* ՍԱՐՈՒԳԱԳ, ար. <թրք. سارو سارو «գեղին»+յ. ցապապ

Քրք. XOFOS «աքլոր» և հիշատակված է վերը՝ Խառազ ձեռք (տես անդ):

— Սառաւազ մահտեսի, կիսն է Ղիմաթ. գնեց Խաչատուր զրջի գրած Գանձարանը (Սեբաստիան 1499) և ընծայեց վանքին. — Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1927, 317:

* ՍԱԻՏՈՒԾԱՆ, ար. <Քրք. سیدي جان سويرکي, հոգիս՝ ձեռք (զրված, արեւմտյան սառաղարձությամբ). մի անգամ զբտնում եմ հիշատակված անթվական (բայց 1476 թվից ուշ գրված) մի հիշատակության մեջ (Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1926, 339):

* ՍԱՓԱՏԻԱ, ար. նախնական եբրայական անուն, որ նախնակ էր Բագրատունիներին՝ ըստ Խոր. Բ. կգ. Անշուշա Խորենացին նկատի ունի այստեղ Դաւթի որդիներից մին, որ Բ. Թագ. Գ. 4 կոչված է ն. Սափատիա <նուն. Σαφατ'ια <եբր. ספאט' - Šafatayā.

— Սափատիա, որդի Ենանու Բագրատունւոյ. — Խոր. Բ. իգ. գրված Սարատիայ՝ Ուխտ. Ա. 1:

* ՍԱՓԻՐԱ, իգ. <հրեական անուն է, որ հայտնի է Ս. Գրքից. — Արամիս և իր կիսը Սափիրա անաստեցին առաքյալների հրամանին և մահով պատժվեցին (Գծ. 6): Սպասելի չէր, որ այսպիսի մեղավոր կնոջ անունը գործածական դառնար. բայց արքարանում է հնիքի թնփանվաստացման ոգով. հմմտ. Անպէտ, Գէշ, Ապիրատ, Յիմար անձնանունները: Մի անգամ գործածված եմ գտնում՝

— Սափիրա, կին Շիրիսի և մայր զրիշ Յովհաննէս սարկավազի, որ Երզնկայում օրինակեց «Առ որս» գիրքը, 1266 թ. — Շողակաթ 201:

* ՍԱՓԻՐԻ, իգ. <նուն. σάπφειρος (կամ լատ. sapphirus) բառից, որ մի պատմական քարի անունն է. ն. կոչվում է շափիւզայ, որի իւ ձայնավորը ազգել է Սափիր ձեռի վրա: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1657 թ. (Ձեռ. Վասպ. 835). — Երեւանում լսել եմ նաև Շափիւզայ անունը (Ձմիւռնացի մի կին էր). բայց այդ անունը ինքնանար էր:

* ՍԱՔԻՆ (սեռ. Սաքինին), ար. <արար. سكين sakin «հանդարտ, հանգիստ, հեղ և խոնարհ» բառից: Մի անգամ հիշատակված եմ գտնում անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Նոր-Քայազ. 31 է):

* ՍԱՖԱԼԱ, ար. <արար. سافى Sayf-ul-iah անունից, որ տեղ նշանակում է «սուր Աստուծոյ» (سافى «սուր» բառից).

մի անգամ հիշատակված եմ գտնում անթվական մի հիշատակարանում, որ գրված է 1609 թվից քիչ ուշ (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 341):

[ՍԱՖԱՏ, ար. ըստ իս վրիպակ է փոխանակ Սափար. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1695 թ. (Ձամբո 203):]

* ՍԱՖԱՐ, ար. <արար. سافار Safar անձնանունից, որ բուն նշանակում է «ճամբորդություն» (կամուս, Ա. 895, ուր տեսնակ այս անունով անձեր), կամ արար. سافار safar ամսանունից, ինչպես ունինք Մուհարրեմ և Ռաշաբ անձնանունները, որոնք նույնպես ամսանուն են: Գրված է Սափար, Սեֆեր, (հինը Սաւար՝ տես առանձին) ձեւերով, որոնցից էլ Սափարեան, Սեֆերեան, Սեֆերոզիի ազգանունները: — Վրիպակ զբնությամբ գրված է Սափատ (տես անանձին), Սազար (Թորոս աղբ. Ա. 184, որի ուղիղ ընթերցվածը ունի Նաթանեան, Տեղեկ. Սեբաստ. 85), Սաւար (տես առանձին). իսկ ամենից զվարճալին ունի Ձեռ. Վասպ. 360 Սափար Գիտազար! — Արեւմտահայոց ձեռագրով և և ի սառերը շատ նման են. ուստի կալայիտներ գիտատար շիւղճ, թշվառ շատ սովորական ածականը կարդացել է զիտատար և հայերեն չիմանալու պատճառով դարձրել է զլիստատով անձնանուն:

— 1. Սափա (այսպես համառոտագրած), որ մի քանի ուրիշ անձերի հետ հիշատակված է Ներքին Ազուլիսի մի խաջբարի վրա 1478 թ. — Ազգագր. հանդ. ԺԱ, 313 (այս անվան ամենահին հիշատակությունն է):

— Ավերթ ուշ հիշատակված են Սափար՝ ԺԾ դար (Տաշեան՝ Ցուց. 724), Սէֆէր 1601 թ. (Ձեռ. Վնեւտ. Բ. 997), Սափար 1602 թ. (Նաթանեան՝ Տեղեկ. Սեբաստ. 85, նույնը նաև Թորոս աղբ. Ա. 184, բայց սխալ գրված Սազար), Սէֆէր 1610 թ. (Սիսական 410, 443), Սափար 1611 թ. (Ձամչ. Գ. 570), Սէֆէր 1646 թ. (Սիսական 451), Սափար 1655 թ. (անդ 507), 1682 թ. (Ձեռ. Վասպ. 580), 1691 թ. (Նոր վկ. 528), Սէֆէր 1709 թ. (Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1923, 493):

— 2. Սափար որդի Գիւթի, այրմամբ նահատակվեց ՋՀԱ = 1522 թ. — Սամ. անեց. շար. 176 = Առաք. պտմ. 486, Գրնդ. 6:

— 3. Սեֆեր Սեբաստացի. արհեստով արձանի էր (գունավոր կտավ շինող կամ ծախող). հույների զրպարտությամբ ընկել է թուրքերի ձեռքը, դատի է կանչվել և հավատքը չուրանալով նահատակվել է Պոլսում, 1634 թ. — Ծանիկեան՝ Հնուլթ. Ակնայ 98, Ազգագր. 2431:

* ՄԱՅԱՐԻ (կամ Սաֆարիէ), իգ. <նախորդի իբր իգականն է. առաջին ձևը հիշված է 1652 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 83 ր), երկրորդը 1654 թ. (անդ 127 ր):

* ՄԱՅԱՐ-ԱԼԻ. հայ մանուկ էր, որին պարսիկները գերելով մահմեդական էին դարձրել. ապա եղավ Աղա-Մահմադ-խանի սիրելի սենեկապետը: Երբ խանը արշավեց Շուշի, իր հետ էր նաև այս սենեկապետը: Նա տեսնելով հայ եկեղեցականների թափուրը և Աստուածածնի պատկերը, իր մեջ նորոգված զգաց հայրենի հավատը: Ծանր Շուշին գրավելուց հետո, սպառնացել էր որ բոլոր հայերին պիտի կոտորի. մանկահասակ սենեկապետը շահի ստճի ընկնելով ազաչեց որ ների նրանց. շահը կատաղեց և տասց. «Նարարազը (սև այգի) կարճ իր արյունով ցողելով՝ ես նրան վարդի գույն պիտի տամ... առավոտյան այդ բոլոր դավաճանների գլուխներից հրապարակի վրա մի աշտարակ պիտի կազմել տամ, իսկ ջր գլուխը, Սաֆար-Ալի բէկ, այդ աշտարակի գաղաթի վրա պիտի դնեմ»: Պատանին սարսափեց. նա գիտեր որ շահը իր խոսքին տեր էր. ուստի գիշերը՝ երբ քնած էր շահը, հարձակվեց նրա վրա և դաշունահար սպանեց: Պարսից բանակը ցրվեց և Շուշին ազատվեց: Սաֆար-Ալի բէկին տարին Քաւրիգ. նա խոստովանվեց որ ինքը հայ ըրիստոնյա է, հայտնեց Մահմեդին. չարաչար տանջանքներով նահատակեցին նրան (1797թ.):—Րաֆֆի, Սամսայի մել. Թիֆլիս 1882, էջ 206—214:

* ՄԱՅԱՐՄԵԼԷՔ, իգ. <նույն Սաֆար անունից + արար. «melek «հրեշտակ», որ սակայն դարձրել են մելիէ: Այսպես ունինք Սաֆարմելիէ 1687 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 89), Սաֆարմելիէ 1742 թ. (անդ 134 ա):

* ՄԱՅԱՐՇԱՀ, ար. <նախորդ Սաֆար անունից + արար. «šāh «թագավոր», որ այստեղ իբր մասնիկ է դրված: Մրա հին ձևն է Սաւարշահ, որից ունինք Սաւարշխ (ես Սաւարշայա) անթվական մի հիշատակարանում (Բարխուտ. Արցախ 40): Գործածված է ժՆ դարից մինչև ժԸ դար:

- 1. Սաֆարշայ, մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Բիւրականում օրինակեց «Փողոզվածու քերթուածոց», 1469 թ. Ձեռ. Վենետ. Բ. 1113—4:
- 2. Սաֆարշայ, օրդի խոյա Քարիմշահի, որ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան, 1484 թ.—Ձեռ. Վասպ. 496:
- 3. Սաֆարշայ, խնամի Մատթէոս քահանայի, որ Գեղե-

կաց անապատում գրել տվեց մի Աւետարան, 1496 թ.—Ձեռ. Նոր-Քայազ. 7 ր:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Սաֆարշայ 1707 թ. (Ձեռ. Հասկալի, Ա. 221 ր), անթվ. (Ձեռ. Քաւր. 71 ա): Մրանից է կազմված Սեֆերշեմ ազգանունը, որ է Սէֆէրշահան (Ճաշհան, Յուց. 967):

* ՄԱՅԱՐՈՂԻ, ար. <վերի Սաֆար անունից + թրք. «ogli «սորդի» (այն է Սաֆարի որդին). տաղասաց ժԸ դարից. իր տաղերից է «Ի վերայ քաղաքին Երևանայ. Երկինքն թունտ առաւ, գետինն գոռաց» (Ճաշհան, Յուց. 868): Այլ է Սեֆերոլլի, աշուղ, գրեց Յով: Մալաթիացի նահատակի սրտառուչ տաղը 1775 թ. (Նոր վկ. 569):

* ՄԱՅՐԱՀ, ար. <արար. «sarafraz «գլուխը բարձր բռնած, նպարտ» բառից. ինչ. Sarafraz Սամարղանդցի բանաստեղծ, Sarafraz Սուլթան՝ զորավար 1545 թ., Serefrāz խան, իշխող Բենդալի՝ ժԸ դար (Justi 268 ա): Մեր մեջ հիշատակված է 1618 թ. (Manus. brit. mus. 13 ա), 1620-ական թվերին (Կնիք հաւ. յոչ. V), Սարֆրազ՝ Առաք. պտմ. 47, 227, Սաֆաուզ՝ ժԸ դար (Միսական 18 ր, 215 ա), Շաֆաուզ 1699 թ. (Միսական 212 ր, 473 ա): Սրանից Սաֆրազեան, Սաֆրաստեան ազգանունները:

ՄԴԱՆԱ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ: Ունինք միայն՝
— Սղամա կին Կամարան Սուչազացու, մի տուն են կոտակի Մոլտովիցա վանքին 1448 թ.—Տան, Արևել. հայք 14:
ՍԵՐ (սեռ. Սերին ձևով). հայտնի չէ թե որ անվան համառոտություն է: Մի անգամ հիշատակված է Ամասիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցու մի խաչքարի արձանագրության մեջ, որ հետևյալն է. «թվ. ՋեՆ (=1496 թ). Յշկ. է Սերին» (հաղորդեց Ամասիայից Կարապետ Գազազեան, 1912 ապր. 12):

* ՍԵՐՆԸ, ար. արդյոք կրճատ ձևն է Սերբրիտեստ անվան, որ այլուր բնավ գործածված չէ և հայտնի է մեզ Ն դարի «Սերբրիանոսի ձառք» թարգմանությունում: Ունինք մի անգամ՝

— Սերբր, հայր Կարապետ քահանայի, որ Նախավկայի վանքում գրել տվեց Իշնատիոսի Մեկնութիւն Ղուկասու 1397 թ.—Մմբատեանց՝ Երնջակ 227:

* ՍԵՐԷՆՍ, ար. <հուն. «Σέρβιος անունից, որ բուն նշանակում է «երարեպաշտ» և կազմված է «Ն» «երարի» և «Յ» «Յոյս» եպաշտի, կրկնապակի բառերից: Այս անունը տալիս է հյ. Սեպրիոս (տես այս անունը, որ գրեթե չէ գործածված մեր մեջ): Կրճատման մասին տես Գինոս. ուղիղ ձևն է Սերիոս (բոս Ակին-

եան, Մատեն. հետագ. Բ, 20—21): Առանց թ՛ ածականի թիրևս գործածական էր հունաց մեջ, իբր պաշտոյ (Աստուծոյ):

— Սերքոս եպիսկոպոս Բագրատունեաց. մասնակցի է Դուր- նի եկեղեցական ժողովին 645 թ. է դարու պատմիչ է. գրել է Յունաց Հերակլ կայսեր (610—641 թ) և իր ժամանակի պատ- մությունը, որ հասցնում է մինչև 661 թ.։ Հրատարակվեց նախ Գալսում 1851 թ, ապա Գետերբուրգ 1879 թ. (Պատկանեանի ձեռքով)։ Վերջին յավագույն հրատարակությունը կատարեց Ստ. Մալխասեանը՝ Երևան 1939 թ։ Իր մասին խոսում են Չամչ. Բ. 345, Չարբ. Հին դպր. 435—441, Ակինեան՝ Մատեն. հետագ. Բ. 3—102 և վերջապես Երևանի հրատարակության հոտաշարանը՝ էջ 6—դգ, ուր Մալխասեանը ամփոփում է բոլոր քննիչների, ու- սուեմասիրությունները Սերէոսի մասին։ Սերէոսը սուուգապա- տում պատմիչ է. նա տալիս է ոչ միայն հայոց, այլ և ժամա- նակակից Գարսից պատմությունը ընդարձակ, հասկապես Վահ- րամ Չորինի ապստամբության մանրամասնությունները՝ ավելի լավ քան Ֆիրզուսու Շահնամէն է։ Այս տեսակետից եվրոպական պատմական քննադատությունն էլ գովեսաներ չի խնայում մեր պատմիչին։ Սերէոսը նշանավոր է հատկապես նրանով, որ տա- լիս է մեզ Մարարայ Մծուրնացու պատմությունը, այն է Հայկ նահապետի և Հայկազանց պատմությունը, որ ծանոթ էր մեզ Խորենացուց՝ տարբեր խմբագրությամբ։— Սերքոս՝ Կանոն. 130. Տաշեան՝ Ցուց. 654.—Սերքոս՝ Մխ. անեց. 4.—ուղ. Եւսեբի՝ Մխ. այրիվ. 37.—սևո. Սերքոսի՝ Սեր. էջ 1.—բց. ի Սերքոսկ՝ Ասոց. Ա. ա.— ի Սերքոսկ՝ Կիր. 3. Սամ. անեց. 3։—Սերէոսի հետևորդն է Միմէոն Ապարանցի իր «Վիպասանութիւն» տաղաչափյալ աշխա- սության մեջ (տես Միմէոն № 193 անվան տակ)։

* ՍԵՐՈՒԹՏ, ար. <արբ. Sēhūxt անուհից, որ կազմված է sē «երեք» և bōxt «փրկել» բառերից և նշանակում է «որին փրկել են երեքը» (այն է humata բարի միտքը, hūxta բարի խոսքը և huvaršta բարի գործը)։ Այս անունով ծանոթ են Սե- բուխտ հրամանատար Գարսից՝ Աղուանքում, պարտվեց Վար- դան Մամիկոնեանի դեմ մղած ճակատամարտում (450 թ)։ Σεβόχθης դեսպան Խոսրով Ա-ի Յուստինոս Բ կայսեր մաս (571 թ), Sebūxt արեղա Իգայում, Sīboxt վերջին կուզակայ Բահրէյնի (629 թ), Sābūxt եպիսկոպոս Կինեուերինի (640 թ)։ Justi 293 ր. Horn, էջ 270, § 51, Հիւրշ. 72։—Սերուխտ, անունը հիշատակված

է մեր մեջ մի անգամ անթվական մի արձանագրության մեջ (Այրարատ 289)։

* ՍԵՐՍ, իգ. ենթադրում եմ <արբ. seyda «տիրուհի» բառից, որի արականն էլ լինում է Սայդի <արբ. saydi, seydi «տէր. իմ»։ Արար. seyda բառի երկրորդ ձևն է seydet, որից անձնական հոդով seydeti «տիրուհիս, իմ տի- րուհին»։ Ժողովրդական արարերենում առաջինը դարձել է այժմ sey sidi «տէր իմ» և երկրորդը՝ siti «տիրուհիս», որից էլ հյ. Միթի, Սթի (տես առանձին)։ Երկու ձևերն էլ գործածական են այժմ Արարների մաս իբր պր և իգ. պատվանուն։—Justi, էջ 142 ր գրում է Seday կամ Iseday և համարում է իրանական անուն. ուրեմն կարծում է Isa՝ «Տիսուս» և da «տված» բառե- րից?։ Այժմ մեզ մոտ տարածված է մի ուրիշ մեկնություն, որ իբր թե Սեղա ծագում է արար. şadā «ձայն» բառից։—Իմ նոր ստուգարանությունը առաջարկեցի մեր Ակադեմիայի հիմ- նադիր և պատվավոր նախագահ, ականավոր պատմաբան, հնա- գետ և բանասեր Ակադ. Յ. Ա. Օրբելիին (1947 թ. հուլիս), որ ոչ միայն ընդունեց այն, այլ և նոր ապացույցներով հաստա- տեց։ Նախ հերքեց şadā բառը, որ պիտի սար հյ. * ծաղայ, քանի որ արար. ş դառնում է հյ. ծ և ոչ թե ւ։ Երկրորդ՝ նշեց որ մեր արձանագրությանց մեջ շատ անգամ այս անունը գրված է Սեղայ, ուր է գրված է էյ ձայնի դեմ։ Հին հայերը չգիտեին ոչ էյ և ոչ էյ. և սրանց փոխարեն գրում էին է, որ դոնե իր պոչով, թեկուզ ձեապես ներկայացնում է էյ ձևը։ Այս ճիշտ նկատողությամբ արդարանում է ոչ միայն Սեղա գրչու- թյունը, այլ և հաստատվում է մեր ստուգարանությունը։— Սեղա անունը գործածված է մեր մեջ Թ—ԺԳ դար. այնուհետև խափանվեց. նորից կենդանացավ 1912 թվից սկսած և այժմ շատ տարածված անուն է։

— 1. Սեղայ, գուտար Գաղիկ Ալուամբուան Արծրունու կին Վասպուրականի Աշուս իշխանի, որ Գրիգոր-Դերեբնիկ Գ-ի որդին էր։ Մուշն Անդայի խնդրանք ազատվեց Արշակ (№ 14) Վարաժ- նունին, որ գերի էր ընկել Ատրպատականի Ափշին ստաբկանի ձեռքը 6896 թ.։—Արծր. Գ. Լե, իթ.—Սեուայ՝ Արծր. Գ. իր. Սուս —Շապհ. 64. սևո. Սեղայի՝ Արծր. Գ. իգ։

— 2. Սեղա, գուտար Գրիգոր (№ 111) Համգա Պահլաունու, բույր Վահրամ սպարապետի (1045 թ), մանուկ Համգայի, Վա- սակ Տիգրան Պահլաունեաց և Ապղարիպի (№ 4), նորաբույր

Գրեգոր Մազիստրոսի: Վաղածեօկ եղալ և իր մայրը՝ Շուշան (Ն 12) տիկնաց տիկին նրա հիշատակին մի կրպակ նվիրեց Անիի Ապուղամբենց Ս. Գրեգոր եկեղեցուն 995 թ. ավելի ուշ իր եղբայր Ապղարիպն էլ մի հանգստարան է շինել իր հոր, իր մոր, եղբոր Համգա մանկան և քրոջ Սեղայի համար 1040 թ.— Արձ. Շիրակ 53, Ալիշան՝ Շնորհ. էջ 12 (տես տախտակը), Աղգապ. 1154:

— 3. Սեղա, տիկնանց տիկին, գուսար Վասակ սպարապետի, քույր Գրեգոր Մազիստրոսի և կին Վահրամ իշխանաց իշխանի՝ որդւոյ Աշտի. իր հոր եղբրական մահից հետո «1020 թ», նրա հիշատակին նվիրենք է արել Բաղնայրի վանքին:— Արձ. Շիրակ 113, Աղգ. թղ. յոջ. էջ իք, Ալիշան՝ Շնորհ. 13:

— 4. Սեղա, գուսար Հասանի, քույր Խուրտի և Գարսիմոյի (Ն 3). վերջինս Օշական գյուղի ռայիսն էր և իր, իր եղբոր և իր քրոջ հիշատակին նվիրենք է արել Արջոյատիճին 1207 և Բաղնայրին 1210 թ.— Արձ. Շիրակ 117, (121):

— 5. Սեղայ, կին Օտար Կողբացու. միասին մի խաչքար են կանգնեցրել և իրենց աղանանքի կիտը նվիրել Բագարանի Մայր եկեղեցուն, 1235 թ.— Արձ. Այրարատ 68:

— 6. Սեղա (կամ Սեղա), կին Առիւծի Հողեւրեանց, որ Հս-սոմոսի վանքի առուն է նորոգել 1251 թ. և նշխարատունն է շինել 1277 թ.— Արձ. Շիրակ 27:

* ՍԵԴՐԱԿ, ար. <բրբ. 𐌸𐌹𐌺 Šadrak անվան հուն. Σεδράχ տառադարձութունից. բուն բարեկական անուն է. յմմտ. Դան. Ա. 7. εδϛ եղ նոցա ներքինապետն (Նաբուզոդոնոսորի) անուանս. Դանիելի՝ Բագտասար, և Անանիայի՝ Սեղրաք, և Միսայելի՝ Միսաք, և Աղարեայ՝ Արեղնագով: Թեև հնից միայն երկու անգամ է ավանդված, բայց այժմ էլ բավական տարածված է և որանից էլ ունինք Սեղրակեան ազգանունը: Շատեր գրում են Սեղրակ՝ ազգվելով ՚յ. -ով գզվական մասնիկից, որ այստեղ գործ չունի. ճիշտ ձևը է-ով է, ըստ սրում հունարենը ունի վերջածայն ՚յ, որ է ՚յ. է:

— 1. Սեղրաք քանանա Ապրակունիս գյուղացի, հայր Երնջակի Յովհաննէս (Ն 324) եպիսկոպոսի, որ ապստամբից Յակոբ Ա Կլայեցի կաթողիկոսի զեմ՝ շուրջ 1273 թ.— Օրբ. կղ:

— 2. Սեղրակ, որդի Աստուածատուր քանանայի, որ Լիմ անապատում, Խաչատուր գրչին դրել ավից մի Աւետարան, 1301 թ.— Ձեռ. Վասպ. 141:

ՍԵԹԱՐ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է անթվական մի հիշատակարանում Սեթար ոճն, որ 40 զեկան է նվիրել Բանաթի վանքին.— Միտական 123:

* ՍԵԹԵԿ, ար. <կրճատված Մելիսեղիկ անունից, ինչպես Աստուածատուր> Մատուր, Նվիտարթ > Սարթթ: Բայց զուցե Սեղեկիա անունից: Մի անգամ հիշված ժԳ դարում:

— Սեթեկ, որդի Գրեգոր քանանայի, որ նրա համար գնեց մի Աւետարան. որդին վաղածեօկ եղալ և հայրը Աւետարանը նվիրեց Գաղիսոյ Ս. Գէորգ եկեղեցուն, 1348 թ.— Ձեռ. Ազուլ.— Արբա 1911, 564:

* ՍԵԹՐԻՅԵ, ար. կարծում եմ որ կազմված է Սեթ+իբեց բառերից. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված ժԶ դարում՝

— Սեթիբց հայրապետ Երուսաղէմի, 1526 թ.— Ձեռ. Կես. անձ. 70 բ (տարօրինակ է այս անունը, որ ցուցադի անվանացանկում էլ չի հիշված: Այդ թվին Երուսաղէմի պատրիարքն էր Աստուածատուր Բ Մէրզիկնցի):

* ՍԵԼԱՄ, ար. եթե ստույգ է այս ձևը, ծագում է արար. Բ- selām «փրկութուն, բարև, ողջուն» բառից. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված ժԸ դարում (Ձեռ. Դաղան, Բ. 15 ա): Արար. ևս կա Selām ար. անուն (Կամուս. Գ. 481):

* ՍԵԼԱՄԱՅ, իգ. <արար. Բ- sellāme իգ. անուն (Կամուս. Գ. 483), Բ- Selme «թարմ, նուրբ, սիրուն կին», նաև իգ. անուն (անդ 481): Մի անգամ ունինք հիշատակված՝

— Սելամայ, կին Դաւթի (Ն 90). վերաշինեց Հաղբատի Ս. Աստուածածին (Ջգրաշէն) եկեղեցին 1195 թ.— Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 67, Աղգազր. հանդ. է, 415:

* ՍԵԼՐՄ, ար. <արար. Բ- Selīm անունից, որ բուն նշանակում է բողջ, անարատ, գերծ ու ազատ>: Այս անունով հայտնի են Տաճկաց սուլթաններից Սելիմ Ա Ծավուզ (անգութ) 1512—20, Սելիմ Բ Արբշիտ 1566—74; Սելիմ Գ 1789—1808 թ. Հնից ավանդված չէ մեր մեջ այս անունը. բայց այժմ գործածական է Հալէպի հայոց մեջ (տես Միւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 52 ա): Կամուս. Գ. 481—2 կա Selīm իգ. 15 անձ:

— Սլիմ Սուլթան ձևով գործածված է իբրև իգ. 1587 թ. (Bodleian 102):—Տաճկերենում սուլթան բառը անձնանունից տառջ դրված արական է, հետագաս՝ իգական է. օր. Սուլթան Սե-լիմ, բայց Վալիդե Սուլթան բայց բազում հիշում:

* ՍԵԼՈՒՄ, ար. կա պրս. Բ- Selm՝ Գարսից Տերիգուն Թա-

գավորի որդին (Շահն. հա. 1; էջ 103). բայց սա շատ հին է. մինչդեռ Սելում նոր գործածություն ունի մեր մեջ: Ուստի ավելի հարմար է դնել արար. — Selem, Selme և նման արական անձնանուններից, որոնք հիշում է համուս, Գ. 481—4:

— 1. Սելում մելիք, որից սերվել է Աբազածունի տոհմը 1685 թ.—Այրարատ 133:

— 2. Սելում կամ Սելոււմ մելիք, շիշտոյ նահանգացս Շիրակայ և Շարապխանու և այլոցն, ի գիւղէն Անտոն կոչեցելոյն, որդի մեծի պարոն Խանրար մելիքին, որ վերջստին նորոգող եղև յայսմ նահանգացս զոր յառաջմէ անմարդաբնակ եղեայն էր՝ 1702 թ.—Քօսեան, Հայք ի Ձմիւռն, Բ. 23:

— Սելում անունը հիշված է նաև 1758 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 14 ա), 1825 թ. (Քօսեան, Հայք ի Ձմիւռն, Բ. 91՝ մի շիբմի տապանագրում); անթվական (բայց 1921-ից ուշ գրված) մի հիշատակարանում (Քորոս ազր. Բ. 346):

Սեւե, ար. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի անգամ՝ միայն սեռ. Սելիմ ձևով, ժՁ դարում (Տաշեան, Ցուց. 102):

* Սեկոնդոս, ար. <հուն. Σεκοῦδος անունից, որ փոխառյալ է լատ. Secundus անունից: Այս բառը բուն նշանակում է «երկրորդ» և նախապես գործածվում էր անձնանունների վրա իբրև վերադիր, ապա անկախ անուն դարձավ: Հայտնի են՝ այս անունով Julius Secundus նշանավոր հռոմեացի ժամանակակից Տրտոս կայսեր, Սեկունդոս լուկաց պիւթագորեան փիլիսոփա (Հիւբը. 336), և հատկապես Սեկունդոս՝ ընկեր Պօղոս առաքյալի Գծ. Ի. 4:

— Սեկունդոս եպիսկոպոս Մոկաց. ստորագրում է այն թղթին, որ Հայոց Յովնանէս կաթուղիկոսը իր եպիսկոպոսների հետ միասին գրեց Աղուանից եպիսկոպոսներին՝ զգուշացնելու համար նրանց Նեստորական և Քաղկեդոնական քարոզիչներին (Ձ. դար).— բց. ի Սեկունդոսի՝ Գիրք թղ. ժթ. Կղկնտ. Բ. է:

* Սեվերոս, ար. <լատ. Silvester անունից՝ հունական տառադարձությամբ. ծագում է silva «անտառ» բառից և նշանակում է բուն «անտառային, գեղջկական» վայրի, անձրակ: Այս անունով հայտնի է Սեղբատրոս պապ Հասմի, որի վարքը անցել է Յայսմաուրքի մեջ. ունի նաև ընդարձակ «Պատմութիւն վարուց Սեղբատրոսի»: Հնում մեր մեջ քիչ է եղել գործածված, բայց այժմ կա կրճատ Սեղբատրոս՝ ձևով, որից և Սեղբատրոս ազգանունը: Սեղբատրոս ձևը հիշված է Աբր. կրեա. 93 և

Աբր. կրե. էջ 13 (1723 թ).—Պարուս կար նաև Սեղբատրոս անունով մի իջևան կամ պանդոկ:

— 1. Սեղբատրոս, հեղինակ Մեկնութեան Սաղմոսաց, որ լեռստին կարգավորելով Վարդան Բարձրբերդցին («1271 թ») կազմեց իր անունով ծանոթ մեկնությունը.—սեռ. Սեղբատրոսի՝ Վրդն. սղ. ճժը, էջ 420:

— 2. Սեղբատրոս արեղա Սեբաստիոյ Ս. Նշան վանքի. հավատքը չուրանալով նահատակվեց Ստեփաննոս եպիսկոպոսի և Քորոս արեղայի հետ՝ Սեբաստիոյ սուլթան Բուրհանեղդինի ձեռքով, «1387 թ»:—Յայսմ. յունիս 23, նոր վկ. 137—150:

— 3. Սեղբատրոս, «արեամբ նահատակեալ քահանայ», հայր Տէր Սահակի, որ Երզնկայի Կայիփոսի վանքում ուսուցիչ էր 1425 թ.—Նոստրք 79:

— 4. Սեղբատրոս վարդապետ Հայոց. գրել է Ճառ դատիկ: Հմմտ. «Հստ կարգի աւուրցն արարչութեանն վեցօրեացն, այսօր դատիկ է և տօն յարութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. սըբբայն Սեղբատրոսի Հայոց վարդապետի ասացեալը» (Յայսմաուրք, որ սեռ Rapport Belgique 50).— ճառի առաջին տողերը գրված չլինելով՝ անկարելի է սպուզել թե ով է այս Սեղբատրոսը:

* Սեմիշուր, իգ. <պրս. سيم-و-زور sim-u-zur «արծաթ և ոսկի»։ հնից ավանդված չէ. գործածվում է այժմ, ինչպես հիշված է Սովեա. Հյատ. 1945 թ. մրտ. 7, ա էջ, վերջին սյունակ և 1945 թ. մրտ. 20, էջ 9, սյունակ 5-րդ (երկու ռոգի):

Սեմիտի, իգ. մի անգամ հիշված են գտնում 1591 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Բ. 7 ք). արդյոք նախորդ անվան կրճատ ձևն է:

* Սեներեթիմ, ար. <հուն. Σενναχηρίμ (այլ ձ. Σεναχηρείμ). ձևից, որ տառադարձված է երբ. סנהרīb Sanherib ձևից. իսկ սա էլ ասուր. Sin-ahhē-eriba անունից, որ բուն նշանակում է «Սին» (որ է Լուսին աստված) եղբայրներս շատացրեց: Այս անունով հայտնի է Սենեթերիմ թագավոր Ասորեստանի (705—681) նշանավոր աշխարհակալ, որ ծանոթացած է մեզ Ս. Գրքի միջոցով (Դ. թագ. ժը. 13): Հիշում են Խոր. Ա. իգ, սեռ. Սենեթերիմայ՝ Խոր. Ա. իգ, Յ. Կթղ. 4, լը, Ասոց. Ա. Ե.—Սենեթերիմայ՝ Խոր. Ա. իգ, Մի. անեց. 9, Վրդն. աշխ. 517.—ՍենեթերիմաճԷ՛ Միխ. աս. իա, իը (=իէ)—Մեր մեջ գործածված է Քաղից սկսած և այժմ էլ գործածական է. կրճատ ձևերն են Սի-

Յեմ, Սեմօ:—Տես նաև Սանատրուկ: Արար. տառադարձված է Sanhārib (Հիւրշ. 336):

— 1. Սենեֆերիմ Արծրունի, պապ Սենեքերիմ-Յովհաննէս թագավորի Արծրունեաց, իմա Գազիկ Ա թագավոր Արծրունեաց, որ թագավորեց 908—937 թ>:—Գր. նար. մատ. էջ 387:

— 2. Սենեֆերիմ, որդի Գրիգորի, իշխան Աղուանից. երբ Անանիա Մսկացի (946—968 թ) կաթողիկոսը մերժեց Աղուանից Գազիկ կաթողիկոսին, միայն այս Սենեքերիմը ընդունեց նրան: Մասնակցել է Դաւիթ Ձ կաթողիկոսի ընտրութեան 962 թ>:—Անան. ապստ. 133 ա. Օրբ. ծա.—սեռ. Սենեֆերիմայ՝ Անան. ապստ. 134 բ, 144 ա. Օրբ. ծա:

— 3. Սենեֆերիմ, այլ իշխան Աղուանից, ժամանակակից նախորդի, բայց տարբեր անձ, որովհետև չիշված է նույնի կողքին. սա էլ է մասնակցել Դաւիթ Ձ կաթողիկոսի ընտրութեան 962 թ>:—սեռ. Սենեֆերիմայ՝ Անան. ապստ. 144 ա. Օրբ. ծա:

— 4. Սինաֆերիմ թագավոր, չիշված է 992 թվի մի արձանագրութեան մեջ, ուր Գորգ ոմն. հայտնում է թե մի առու է հանել: Քարը բերվել է Իզդիրից երկու ժամ հեռու գտնվող Բլուր գյուղից և դանվում էր էջմիածնի Գէորգեան ձևաբանի բակում: Լուսատիպ հրատարակեց Կ. Բասմաջեանը՝ Բանասէր 1901, էջ 130—131. համարում է Սենեքերիմ Արծրունի թագավոր Վասպուրականի. բայց չի կարող լինել. նախ որովհետև Արծրունին այս կողմերի վրա իշխանութիւն չուներ, երկրորդ՝ որ Արծրունին այդ թվին դեռ թագավոր չէր. նրա թագավորութիւնը սկսվում է 1003 թվից:

— 5. Սենեֆերիմ, որ և Յովհաննէս, որդի Սեադա իշխանի, թագավոր Փառխոսի (+ 1003 թ). սրա ջուրը Կարուց Մուշեղ թագավորի կինն էր և ամուսնու մահից հետո կրոնավորունի դարձավ.—Կղկնս. Գ. իզ. Ասող. Գ. իւր.—Յովաննէս՝ Միւ. այրիվ. 23.—սեռ. Սենեֆերիմայ՝ Ասող. Գ. ժէ:

— 6. Սենեֆերիմ Արծրունի, ավազանի անունով Յովհաննէս (բոս Լասսա.) երկրորդ անունն էր (Դաւիթ), որդի Աբուսահը Լամազասպի, եղբայր Գուրգէնի և Ահալի, թոռն Սենեքերիմի, թագավոր Վասպուրականի. կինն է Պուշուշ՝ զուտար Գազիկ Ա թագավորի Բազրտունեաց (Արձ. Սարգիսեան, Տեղագր. 257. Աղագր. հանդ. ԻԱ, 66): Նախ թագավորական իշխան էր. եղբորը հետ ինձնեց Ապարանից Ս. Պաշը (983 թ). գահակից եղավ

երեց եղբորը՝ Գուրգէնին (990—1003 թ) և երբ նա մեռավ, գահակալեց անանձին 1003 թ: Իր օրով գտնվեց Վարազայ խաչը, որի վրա Սենեքերիմը շինեց վանք: Նեղվելով թուրքերի արշավանքից, Վասպուրականը հանձնեց հույներին և իր գերդաստանով, իշխաններով, զորքով ու ժողովրդով գաղթեց Սեբաստիա 1021 թ, ուր շարունակեց իր թագավորութիւնը՝ իրը վասալ հունաց կայսեր: Բացի հայ պատմիչներից, Սենեքերիմի գաղթի մասին խոսում է նաև հույն պատմիչ Կեղրենոսը: Գաղթողների թիվը 400,000 հոգի էր. Սենեքերիմը հունաց հանձնեց 10 քաղաք, հազար գյուղ, 72 բերդ և ստացավ Սեբաստիա, Լարիսա, Աւարա քաղաքները, կոչվեց եպատրիկ և զորավար Կապաղովկիոյ: Իր փոխարեն Վասպուրականի իշխան նշանակվեց Վասիլ պատրիկ Արգիրոս, որ ամեն բանի մեջ անճարակ գտնվելով, պաշտոնից հանվեց և նրա փոխարեն նշանակվեց Նիկեփոս Կոմնենոս զորավարը: Եվ որովհետև Վասպուրականը գտտարկված էր, Վասիլ Բ. կայսրը գրավելով Մակեդոնիոյ Մոզլենիա գավառի Եղեսիա քաղաքը, նույն գավառի իշխան Իրիժէսին, Դոմեախանոս Գաւքանոս անուն զորավոր իշխանին և ուրիշ շատ մեծամեծների, զենք շարժելու ընդունակ պատերազմիկ մարդկանց հետ գաղթեցրեց Վասպուրական: Այս Բուլղար գաղթականները հետագայում հայ դարձան (Տէր Սահակեան, Հայ կայսրք, Բ. 300—302): Ինչ որ էր Սենեքերիմը գաղթել Սեբաստիա, երբ հին ապստամբ Վարդ Փակասի որդին Նիկեփոսը. միանալով Նիկեփոս Քսիֆասի հետ ապստամբեցին Վասիլ Բ կայսեր դեմ, երբ սա գնացել էր Վրաստան, Վրաց ապստամբութիւնը զսպելու (1022 թ): Իրենց միացավ նաև Սենեքերիմը Եանուշուտ յակամայա: Վասիլը գժտութիւն զցեց երկու աղքատամբների միջև. Քսիֆիսը սպանեց Փակասին, բայց ինքն էլ ձերբակալվեց կայսեր հրամանով: Այս դեպքը սխալ մեկնելով՝ հայ պատմիչները Սենեքերիմին համարում են դավաճան Փակասի (Տէր Սահակեան, անդ, էջ 268—9): Սենեքերիմը մեռավ 1025 թ: Գերեզմանը ցույց են տալիս Վանայ Վարազայ վանքի Ս. Գէորգ եկեղեցում, իր կնոջ Պուշուշի հետ (Սարգիսեան. Տեղագր. 257, Սրուանձտեան՝ Հնոց և նորոց 14, Արաքո 1898 Ա, էջ 60, Աղագր. հանդ. ԻԱ, էջ 62): Տապանադիրը հետևյալն է.

«Այս է հանգիստ Սենեքերիմ թգորին թվին ԴձՀԸ»

Այս ապանանգիրը, ինչպես և դամբանը կեղծիք է. նախ որով

հետև Սենեքերիմը մեռել է «1025 թվին» և ոչ թե ԴձՀԸ=1029 թվին. երկրորդ՝ հենրը սովորություն չունենին թվականի նարյուրավորը մասերի վերածելու (Դձ=4×100), այլ պարզապես գրում էին ՆՀԸ. երրորդ՝ այն Ս. Գէորգ եկեղեցին; ուր գտնվում է դամբանը, շինված է ՌՂԷ=1648 թվին. և վերջապես կեղծ է նաև Սենեքերիմի կողքին գտնված Գետրոս Դեսադարձ կաթողիկոսի դամբանը:—Սենեքերիմի որդիներն են՝ Դաւիթ, Ատոմ, Կոստանդին և Համազասպ (Ձեռ. Վենետ. Բ. 430, Չարբ. Հին գրք. 384), աղջիկն է Մարիամ՝ «Ափխազաց և Հայոց Թագունի» (Արձ. Շիրակ 149):—Դր. նար. մատ. էլ 387. Արծր. Դ. ժր. Առող. Գ. խզ, խզ. Լաստ. գ. Ուռն. 17, 49. Սամ. անեց. 104. Վրդն. ծա. Սմբ. պտմ. 27, 32, 42, 45, 46, 50. Առաք. պտմ. 479.—Սինաֆերիմ՝ Անանուն ժմ. 16.—Սեմաֆերիմ՝ Անանուն ժմ. 16, 17.—Սեմեֆարիմ՝ Ուռն. 8, 42, 47, 55. Յայսմ. փեռ. 27. յունիս 1. Օրբ. ողբ 62. Սամ. անեց. 104—5, 107. Հաւաք. 37. Միմ. ապար. 138. Ջուղ. 72.—Սեմաֆարիմ՝ Յայսմ. փեռ. 27. յուն. 1.—Սեմեֆերիմ՝ Արծր. Դ. ժր.—Սեմիֆարիմ՝ Յայսմ. փեռ. 27.—սեռ. Սեմեֆերիմալ՝ Արծր. Դ. ժր. Լաստ. ժ, ժդ. Սամ. անեց. 104. Գտմ. վր. ժէ. Ուռն. 34. Վրդ. խզ, ծե. Սմբ. պտմ. 45, 49, 52, 56, 73, 75, 79, 80, 86. Մխ. այրիվ. 72. Հաւաք. 36. Առաք. պտմ. 479.—Սեմեֆարիմայ՝ Յայսմ. յուն. 1. Սամ. անեց. 106. Ուռն. 48, 55, 65, 83, 107, 133, 138, 220, 227. Վրդն. աշխ. 514. Առաք. պտմ. 480.—Սեմեֆերիմայ՝ Արծր. Դ. ժր.—Սեմաֆարիմայ՝ Յայսմ. յուն. 1.—Սեմիֆարիմայ՝ Յայսմ. յուն. 30.—Սեմեֆերիմանգ՝ Մեծոփ. 30.—Վրաց աղբ. 206. Չարբ. Թրգմ. 452:

— 7. Սեմեֆերիմ Ա թագավոր Միսնեաց և Կապանի. որդին էր Կապանի Սեադա թագավորի. քույրերն են Շահանգուլա և Կատա. հաջորդեց Գրիգոր Ա-ին. վայելեց Մելիթջանի սերը. զնաց Ասպահան նրա տեսության և նրա շնորհիվ խաղաղությամբ կառավարեց իր երկիրը մինչև Մելիթջանի մահը (1092 թ): Իր նաթշնամացի էր Գարտաւի թուրք ամիրան՝ Չորթմանը, որ Սենեքերիմի աղջկան իրեն կին էր խնդրել, բայց Սենեքերիմը չէր համաձայնվել: Քանի Մելիթջանը կենդանի էր, Չորթմանը չէր համարձակվում գիպել նրան: Իսկ երբ Մելիթջանը մեռավ, Շիրակի իշխան Գրիգոր (Ն 152) Ապիրատի ձեռքով խարդախությամբ հրավիրեց Սենեքերիմին իր մոտ և շարժար սպանեց (1094 թ): Նա թաղվեց Վանանու վանքում՝ Թողնկլով երեք ուղի՝ Գրիգոր, Սմբատ և Սեադա, և մի դուստր՝ Կոստանունուփի Անդ-

բանիկը Գրիգոր. (Ն 158) հաջորդեց իր նորը: Ուներ նաև Հասան (Ն 16) անունով մի որդի, որ մեռավ մասալ հասակում:—Սեմեֆերիմ՝ Օրբ. ծբ, ծթ, կ, կգ. Վրդ. ծթ.—Սեմեֆարիմ՝ Օրբ. ողբ 38. Մխ. այրիվ. 76. Ուռն. 231.—սեռ. Սեմեֆերիմայ՝ Օրբ. խզ, ծբ, ծթ, իկ. Արձ. Միսական 200.—Սեմեֆարիմայ՝ Ուռն. 231.—Միսական 16, 295.—Սեմիֆարիմանց? Արձ. Միսական 164:

— 8. Սեմեֆերիմ. անայտ անձ. իշխած Վանք. ոտ. 313. «Առտուած՝ որ զՍենեքերիմ պահեալ»:

— 9. Սեմեֆերիմ, որդի Խաչենի իշխան Հասանի (Ն 71) Դեսուսեանց. եղբայրն է Սեադայ: քույրն է Խաթուն, որ իր այս երկու եղբայրների հետ եկավ՝ ամուսնացավ Դադի և Տաւուշի իշխան Չաքարիայի հետ: Երկու եղբայրները մեռան և Խաթունը նրանց հիշատակին շինեց Հաղբատի Ս. Աստուածածին եկեղեցին:—Անթվ. Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 35 և Բժշկեան՝ Ճանապ. ի Լեհ. 79:—Այժմ Հաղբատում կան երկու անթվական գերեզմաններ, որոնցից մեկի վրա գրված է «Սեադայ», կողքին է «Սենեքերիմ». որանցից ավելի չեղու, մի ուրիշ անթվ. գերեզմանի վրա էլ գրված է «Այս է հանգիստ Մաթուսիին»: Կարծում եմ որ առաջին երկուսը վերստիշյալներն են, վերջինն էլ պետք է կարդալ Խաթունիմ, որ նրանց ընկրն է (Բժշկեանց՝ Ճանապ. ի Լեհ. 80, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 22—23, Աղղագր. հանդ. է, 400—401):

— 10. Սեմեֆերիմ արքայ, որի տապանաքարը գտնվում է Ղուբայի Խաչմատ դյուղի ին գերեզմանատան մեջ՝ այս անթվական արձանագրությամբ. «Այս է տապան Սենեքերիմ արքայի»:—Սմբատեանց, Նկար. Ս. Սահփ. վանաց Սաղիանի, էլ 544. (բայց Բարխուտ. Աղվ. երկ. 134 հայտնում է թե այժմ այն տապանաքարը անհետացած է):

— Ավելի ուշ իշխատակված են Սեմեֆարիմ 1652 թ. (Ձեռ. Վասոպ. 462) և Սիմաֆարիմ՝ անթվ. (անդ 450):

ՍԵՆՆՔԻՄ, ար. նախնական Բաղբատունեան անուն ըստ Խոր. Բ. կգ:

— Սեմեֆիա, եղբայր Մնանուս Բաղբատունու, որ ուղարկեց՝ նրան Ղրթաստան՝ փրկանք առնելու Հիւրկանոս քահանայապետից (47 թ).—Խոր. Բ. իղ. Մխ. անեց. ք:

ՍԵՆՏԻԿ (կամ Սեմտիկնակ) ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի տեղում գտնում եմ իշխատակված ժԸ գարում (Ձեռ. Արդ. յով. էլ 164):

† ՍԵՊՈՒՀ, ար. <հյ. սեպուհ իշխանական տխրասից. նորակերտ անուն. (Պոլսում հնչվում է ուժկ. Սեպուխ, ինչպես որ Շապուհ հնչվում է Շապուխ):

* ՍԵՋԱՆ, ար. <պրս. ~ se Երեք> + 𐎎𐎗 𐎎𐎠 Երեք, անձնաբերից. առանձին չի պատահում. բայց երեխ թե գործածական էր, որից կազմվել է Սեջանեան ազգանունը (Կովկաս):

* ՍԵՎԼԻ, իգ. <թրք. 𐎎𐎗𐎎𐎠 sevli Ենոճի> բառից. գտնում եմ հիշատակված 1659 թ (Ձեռ. Սևան. 7 ր). սրանից էլ Սվլում Քզ. (փոխանակ ասելու Սեվլում Ենոճի). գտնում եմ հիշատակված 1657 թ. (Ձեռ. Գաղեան, Ա. 8 ա): Շրջված ձևով է Սելվի 1727 թ. (Բերբակն 1899, 447 ա): Անթվական է Սելվի (Մճբատեանց՝ Երնջակ 215): Ավելին տես Սալբի, Սալվիխան, Սալվիփաշա անունների տակ:

ՍԵՏԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշված 1742 թ. (Ձեռ. Վասպ. 566):—Տես հաջորդը:

ՍԵՏԱՆՈՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված այս անունով մի քահանա 1655 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 474).—հրատարակիչը՝ Հ. Բ. Սարգսիսեան համարում է Ստեփանոս. եթե այդ ճիշտ է, կարելի է նախորդն էլ մեկնել Ստեփան և երկուսը միացնել իրար հետ:

ՍԵՐԱԹԻՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1660 թ. (Ուղուրեան, Պատմ. դարձ. Լիվոն. 52):

† ՍԵՐՈՎԲԷ, ար. <հյ. սերովբե ինչպես սրա համազորները՝ մի դասն է ներկայացնում. ճիշտ ինչպես սրա համազորները՝ հուն. սεραφίμ և ուս. серафим հասարակ անունից դարձել են հատուկ անուն: Արարերենումն էլ 𐎎𐎠𐎗𐎎 Isrāīl ներկայացնում է Սերովբե հրեշտակապետը: Այսպես նաև Քերովբե: Ավելի սովորական է Սերովբե: Ժողովրդական ձևերն են Պ. Սերովբե, Հճ. Սեպպե. կրճատ ձևն է Սերով:

— 1. Սերով եպիսկոպոս Ամարասի. Հուենաց երկիրն երթույթով ստացավ կայսրից Ս. Գրիգորի աջ բազուկը (թվականն անհայտ է).—Կղկնտ. Գ. ԺԹ (ըստ հրտր. Շահն., որ համապատասխանում է Էմինի ի գլխին. բայց Էմինը չունի այս կտորը):

— 2. Սերով Երևանեցի, որդի Ռատի. մի այդ է նվիրել Բազնայրի վանքին.—Արձ. Շիրակ 117. (այս արձանագրությունը հետևում է Պարսիմոյի 1210 թվի արձանագրության. կարող է լինել նույն թվից. բայց կարող է նաև լինել նրանից տարբեր, ուստի և ավելի ուշ գրված):

— 3. Սերով, շինել է Խարանաշատ վանքի ավագ դուռը 1211 թ.—Արձ. Տեղեկ. Արմֆանի 1940 թ. № 4, էջ 173:

— 4. Սերով սարկավագ, միաբան Եղիշէ առաքեալ վանքի. նախկին հիման վրա վերաշինել է նույն վանքը 1244 թ.—Արձ. Շահյաթ. Բ. 379:

— 5. Սերով քահանա, իր եղբայր Թոմա (№ 24) քահանայի հետ միասին դրամական նվիր են արել Մակարավանքին (Ղալախ), 1253 թ.— Արձ. Արդախ 374:

— 6. Սերով եպիսկոպոս Ճապաղուրի. անդամ Սասյ եկեղեցական ժողովի 1307 թ.— Չամչ. Գ. 309, Ազգապ. 1786:

— 7. Սերովբե քահանա, որդի Յովաննէս քահանայի, կազմեց այն Աստուածաշունչը, որ գրել էր Ստեփաննոս քահանան, Սերաստիայում, 1313 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1923, 71:

— 8. Սերովբե կուսակրոն քահանա, թուզթ կոկեց Գրիգոր զրհի Նամար, որ օրինակում էր Ոսկերբանի Մեկնութիւն թրք-թոցն Պողոսի, Ակների վանքում, 1325 թ.—Սիրուան 535 ա:

— 9. Սերովբե քահանա, որդի Ներսէսի, զրհչ. Ակների վանքում օրինակեց Նարեկը 1326 թ. հիշվում է նաև 1329 թ.—Սիրուան 155 ա:

— 10. Սերովբե կրոնավոր, միաբան Գուգարաց վանքի 1397 թ.—Նոտարք 10:

— 11. Ավելի ուշ հիշված է Սերովբե 1591 թ. (Տաշեան, Տուլ. 568) և Սերովբե անթվ. (անդ 416 ր):

* ՍԵԻԱՄԱՅ, ար. <արարական անուն է. այս անունով հայտնի են Սավազա-բին-Արդ-ալ-Համիդ-ալ-Ջահնաֆի՝ կառավարիչ Հայաստանի (ՀԱ 1929, էջ 656), Սևադա իշխան պարոբկ, որ Արուսեակ Բագրատունի իշխանունու հետ էր ամուսնացել և Հայոց օգնությամբ ապստամբեց Արարաց դեմ (երկուսն էլ Թգարից): Ծագում է արար. 𐎎𐎗𐎎𐎠 savād (sevād) Եսեա բառից, որ նույնպես անձնանուն է Արարների մոտ (Կամուս, Ա. 627):

— 1. Սևադա իշխանի Աղուանից. սրա աղջիկը՝ Շահանգուլու թագուհի († 1000-1006 թվերի միջև) կինն էր Սիւնեաց Մճբատ թագավորի (Ժ դար).—սեռ. Սևադայի՝ Օրբ. ծգ, ծգ:

— 2. Սևադայ որդի Մճբատ թագավորի Սիւնեաց՝ որդւոյ Սպահայ՝ Թոման Փիլիպպէ Ա-ի, եղբայր Վասակ Ա թագավորի Սիւնեաց. մայրը (Շահանգուլու թագուհի) նախորդ Սևադա իշխանի դուստրն է: Շինեց Վազանդնոյ Ս. Գաբուկտ եկեղեցին (1006 թ).—Սևադայ՝ Օրբ. ծգ, ծգ, ծգ.—սեռ. Սևադայի՝ Օրբ. իէ:

3. Անադու սրգի և Նաջորդ Փիլիպպէի. թագաւոր Ագուս-
նից հապանի. որս ազգիկը՝ Շահանգուխո՝ քայրն էր Սենեքե-
րիմ Ա թագաւորի Միւնեաց և կին Գրիգորի Ա թագաւորի
Միւնեաց (ԺԱ գար).— Ուոհ. 231.— սեռ. Անադայի՝ Ուոհ. 231,
Օրբ. ծր. ծթ:

— 4. Անադայ, սրգի Սենեքերիմ Ա († 1092 թ) թագաւորի
Միւնեաց. եղբայրն է Գրիգորի, որ Նաջորդեց իր նորբ.— Օրբ.
ծը.— սեռ. Անադայի՝ Օրբ. ծթ:— Միտական 16 ր:

— 5. Անատ (սեռ. Անատիմ ձևով), հիշված է իբր Գեղար-
քունեաց իշխան 1234 թ.— Միտական 52, Մաբատեանց՝ Գեղարք.
511 (Արձ. Վալի-տղայու գլուղի):

— 6. Անադա Քաչկենցի, սրգի Գրիգոր մեծ իշխանի. Քա-
թարները բանակուած էր նախկերտի պաշարման ժամանակ, ուր
և մեռավ 1260 թ.— Վրդ. գր:

— 7. Անադա, կալվածներ և նվիրել Քաչկենի Կոչիկ անա-
պատի Ս. Գէորդ եկեղեցուն, Քաչկենի իշխան Հատանի և Մամա-
թաթունի հոգուն, 1265 թ.— Արցախ 169:

— 8. Անադա (սեռ. Անադին), սրգի Մամաթի՝ գոտեր Հասա-
նայ, եղբայր Վաղթանի. մայրը նրա հիշատակին հող և ապա-
րանջանի գտնուած է նվիրել Հերճերի եկեղեցուն 1318 թ. — Արձ.
Միտական 114:

— 9. Անադայ Քաչկենցի, սրգի Հատան իշխանի Գեոտմ-
եանց. թիֆն անհայտ. սեռ Հատան (Ֆ 71) և Սենեքերիմ Ֆ 9:

*ՍեփԱՂԱՆ (անշուշտ սխալ տպված), իդ? գտնուած էմ մի
անգամ հիշված 1576 թ. (Ձեռ. Սեր. = ՀԱ. 1925, 470): Թվում է
թե պետք է կարգալ Սևար դան:

*ՍեփԱՍՏ, իդ. <նուն. σεβαστή, բարձրագոյնացի, վեհա-
պետուհի (կայսրուհիներին տրված մի տիտղոս, որ հին նուն.
կարգացում էր սեբաստե, բիւզ. նուն. սեփաոթի (Sophocles,
Greek lex. 1914, էջ 982). Մեր մեջ իբրև անձնանուն գործած-
ված էմ գտնուած մի անգամ ԺԳ դարում:

— Անասա, կին Վարամի, որ իր երկու վաղամեծիկ ազ-
գիկների՝ Ծնոսորիկի և Քամամի հիշատակին մի խաչքար է
կանդեկցրել 1282 թ. Այրարատ 125 և Բանասէր 1901, 132—3:

*ՍեփԱՐ, իդ. տրար. Ե- sivar բազարանջանն բողից.
հիշված է Անար կամ Անարթան ձևով 1724 թ. (Ձեռ. Թար. 41 ր,
42 ա), Անար 1756 թ. (Ձեռ. Վասպ. 542), Սեփար 1680 թ. (Ձեռ.
Նոր-Բայազ. 25 ր):

† Սեփեկ, ար. <նյ. սև բառից գզվական ձևով. մի անգամ
հիշված էմ գտնուած ԺԷ դարում (Ձեռ. Մանաս. 8 ր). հմմտ. Սեփ,
Սեփկ, Սեփլ:

† Սեփի, ար. <նյ. սև բառից. այս ձևով գործածական է
Ղարաբաղում:

† Սեփիկ, ար. <նյ. սև բառից՝ -իկ գզվական մասնիկով.
մի անգամ հիշատակված էմ գտնուած անթվական մի հիշատա-
կարանում, որ գրված է 1437 թվից ուշ.— Քորոս ազր. Բ. 463:

*ՍեփիՆՁԲԷԿ, ար. <թրք. سڤين sevin] բուրախութուն,
ցնծութուն բառից + beg. հմմտ. նյ. Բերկունի, Ուրաթ,
Ջուարթ, պրս. Xurram, հուն. Իլարիոն հոմանիշ անունները:
Կործանված է մի անգամ ԺԾ դարում. բայց հմմտ. նաև Սե-
փուց:

— Սեփեջրեկ, կինն է Սուրաթմեկիք. ծնողներն են տանու-
տեր Նուրատինի, որ գրել տվեց մի Աւետարան՝ Բերկրի Տէր.
Յուսկան սրգի վանքում, 1420 թ.— Նոտարք 61:

† Սեփիկ, իդ. <նյ. սև բառից՝ -իկ փաղաքական մասնի-
կով, ինչպես ունինք հաստիկ, կարճիկ, նեղիկ, բարձիկ (բրա-
բակուկ), նաև սելուկ, սեուլիկ եւս ու սիրուն, թուխն տես-
քը: հիշատակված էմ գտնուած Սեփիկ ձևով 1513 թ. (Ձեռ.
Վասպ. 135) և 1562 թ. (Ձեռ. Թաւր. 68 ա):

† ՍեփՈՒԿ, ար. <նյ. սև բառից. հմմտ. համար անուննե-
րից հուն. Մորիկ, լատ. Niger, Nigrinus, Nigrina, արար. Սևազ,
տնկ. Գարանձ՝ զորավար Սուլթան Մուրադ Բ-ի, նաև Սեփ
կամ Սիեաիի էֆէնտի տաճիկ 1677 թ. (Նոր վկ. էջ 508): Տես նաև
Սեփ, Սեփիկ, Սեփի:

— 1. Սեփի իշխան Անձեացի. Վահան Մամիկոնեանի ա-
պրտամբության ժամանակ ուրացյալ նախարարների հետ հար-
ձակվեց Աւետար մեջ՝ Յոհան Անձեացու և Ներսէս Ծրուանդունու
վրա, բայց չարաչար հաղթվեց (Ծ դար).— Փարպ. 5.— սեռ. Սե-
փայ՝ անդ. սեռ և Միտակ Ֆ 2:

— 2. Սեփ, նախնին է Սեփորդեաց ցեղի.— սեռ. Սեփայ՝ Վրդ.
Իդ.— րց. ի Սեփայ՝ ՅՆ. կթ. իդ.— կոչված է նաև Սե՝ ՅՆ. կթ. լէ:
ՍեփՈՒՄ, ար. <նյ. սև բառից (ուրեմն թրք.— ստ մասնի-
կով). հիշված է 1661 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Ա. 101 ր), 1697 թ.
(Ձեռ. Թաւր. 27 ա): Մրանից է Անուսեան ազգանունը:

† ՍեփՓԱՐԻ, ար. <նյ. սև + պրս. ք. pari բառից.

մի անգամ հիշատակված եմ գտնում 1801 թ. (Ձեռ. Բուլղ. = ՀԱ 1937, 578):

* ՍեՅԵԴԻՆ, ար. <արար. سيف الدين Seyf-ed-din անունից, որ բուն նշանակում է ասուր (կամ թուր) կրոնի: Այս անունով հայտնի է Սայֆ-էդ-դին-էլ-Ալֆի զորավար Ծղիպտացոց, որի դեմ անհաջող մի պատերազմ ունեցավ Լեոն Գ թագավորը Ասորիքում (1282 թ): Մեր մեջ զործածված է այս անունը ԺԳ-ժԷ դարերում:

— 1. Սեվդիմ (սեռ. Սելվդին ձևով), հիշված է իբր իշխան՝ Մանազկերտում գտնված մի խաչքարի վրա 1211 թ.—Ռորոս աղբ. Բ. 279 (Ակինեան, Գլղնդիրք 39 ուղղում է նույնացնել հաշորդի հետ):

— 2. Սեֆեդիմ Ա արքայուն. Արծրունեաց թագավորական ցեղից էր. գալով Աղթամար կղզին, ամուսնացավ Խեղենեկ իշխանի Մարիամ անուն աղջկա հետ և իբրև օժիտ ստացավ Աղթամարը: Իր եղբայրներն են Կուռճիրէզ և Նուրադին. իր, որդիներն են Ստեփաննոս, Չաքարիա, Կուռճիրէզ և Գուրգէն. աղջիկներն են Թագունի և Մարթա: Որդիներից առաջին երկուսը Աղթամարի կաթուղիկոս դարձան: Արդեն մեռած էր, երբ իր որդին՝ Չաքարիա օժվեց կաթուղիկոս «1296 թ».—Արծր. յաւել. Հաւաք. 38, 39.—սեռ. Սեֆեդիմ՝ Արծր. յաւել.

— 3. Սեֆեդիմ Բ, որդի Ամիր-Գուրգէնի՝ եղբոր Չաքարիա կաթուղիկոսի և եղբայր Աղթամարի Դուրթ Բ կաթուղիկոսի, որ նստել է 1346—68 թ? նախորդի թոռն է.—ուղ. Ամիր-Սեֆեդիմ՝ Արծր. յաւել:

— Ավելի ուշ հիշատակված ունինք Սեֆեդիմ 1544 թ. (Ձեռ. Վասպ. 107), սեռ. Սեֆեդիմ 1575 թ. (անդ 484), Սեֆեդիմ 1602 թ. (Ակինեան՝ Գլղնդիրք 128):

* ՍեՅԻ ՂՈՒԼԻ, ար. <պրս. Sefi (անունն է Սեֆեի նարքսուսթյան հիմնադիր Շահ Իսմայիլ թագավորի)+թրք. سفي قلیو Էթաան, ստրուկը: Այս օտար անունով ունինք միայն՝

— Սեֆի զուլի խան, հայազգի իշխան, Շահաբասի կողմից կարգվեց կառավարիչ Բաղդադի՝ 8000 զինվորով (1624 թ).—Ջքր. սարկ. Ա. 41—42, Ջուլ. 133:

* Սէթ, ար. <երբ. 𐤀𐤃𐤄 Šēth անվան հուն. Σήθ տառագարձությունից (արար. شيث Seyth, ասոր. 𐤀𐤃𐤄 Šēṯ Հիւրշ. 290): Այս անունով հայտնի է Սեթ նահապետ, որդի Ադամի: Ծագում է երբ. 𐤀𐤃𐤄 šith Էթաանգ տայ՝ արմատից (Gesenius 824). ըստ

այոմ Մն. գ. 25 ասվում է. «Անուանեաց զանուն նորա Սէթ. ասէ. Զի յարոյց ինձ Աստուած զաւաղ այլ փոխանակ Հարելի, զոր սպանն Կային»: Հմմտ. նաև Յայոմ. յնվ. 6 «Յեռ երանելոյն Ադամայ ի դրախտէն, ես նմա Աստուած որդի զՍէթ, որ թարգմանի մխիթարութիւն».—Անկ. դիրք հին կտ. 24 «Մնանի զՍէթ, որ թարգմանի մխիթար».—Անկ. դիրք նոր կտ. 294 «Սէթ; որ թարգմանի մխիթարութեան որդի».—Տաթև. հարց. 299 նշանակում է շրարբ կամ մոսայուսն չարի: Հնում քիչ է զործածված. նույնպես և այժմ:

— 1. Սեթ ճգնավոր և առաջնորդ Մամասայ վանքի, որ նորոգեց իր ընկեր Պօղոսի հետ, Էի բունակալութեան աթաբակ Իւանէի:—Օրբ. խթ:

— 2. Սէթ (սեռ. Սեթայ), ուսուցանում էր Հաւուցթաոթ վանքում՝ Սիմէոնի հետ միասին. իրենց աշակերտներն էին Սոսթանէս, Մատթէոս և Գրիգորէս, որոնք կառուցին Ս. Կարապետ մատուռը իրենց այդ երկու ուսուցիչների շիրմի վրա 1213 թ.—Արձ. Այրարատ 356, Արրտ. 1871, 331:

— 3. Սէթ, երևի որդին է Եպագալ Արէքսի, որ շինեց Սեբաստիոյ Դաւրա գյուղի եկեղեցին ի հիշատակ իր դերպասանի, 1280 թ.—Արձ. որ նաղորդեց ինձ + Կ. Գաբիկան, 1912 աղբ. 14:

— 4. Սէթ, քրոջ սրդին է Պօղոս քահանայի, որին Պարսիկ առկատակները սպանեցին. Սեթը շինեց Վայոց ձորի Գարաղլուխ գյուղի մատուռը նրա և իր հիշատակին (ԺԳ դար).—Սիւսական, 162:

— 5. Սեթ, կրտսեր որդի Պարսնի, որ նորոգեց Բաղնայրի նշանավոր Աւետարանը 1308 թ.—Խաղբակեանք 15:

— 6. Սէթ պարոն, ամուսին Աւիթի՝ քրոջ Ներսէս կրակացի արեղայի, որ Երուսաղէմում օրինակեց Ճառնատիրը, 1355 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 347:

— 7. Սէթ թահանա, ճանգուցյալ հայր Թովանէս դպրի, որ Համիկայի Մակաղբիւր գյուղում արտագրեց Աւետարանը, 1357 թ.—Ձեռ. Վինետ. Ա. 613:

— 8. Սէթ վարդապետ, Էսամանման մեծի և առաջին վարդապետաց, ուսուցիչ Ստեփաննոս Արևելյու՝ հոր Թագորշահ դպրի, որ Երուսաղէմում գրել տվեց մի Աւետարան 1360 թ.—Ռորոս աղբ. Բ. 438:

— 9. Տեթ Սէթ, մերձավոր Տիրացու կրոնավորի, որ Բարձուղիմէս առաքյալ վանքի միարան էր և Լէնկթիմուրի դին-

վորներին ձեռքն ընկած մի Աւետարան ազատեց փրկանքով 1388 թ.—Ձեռ. Վասպ. 202:

— 10. Սէք արեգա, կազմեց մի Աւետարան, որ Հնազանդ տիկինը գնել էր և նվիրել Խայր գյուղի (Երզնկա) եկեղեցուն, 1404 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 65, 67 Նոտարք 20:

— 11. Սէք նայր Հնազանդի, որ գնեց մի Աւետարան և նվիրեց Խայր գյուղի (Երզնկա) եկեղեցուն. 1404 թ.—Քորոս աղբ. Ա. 66:

— 12. Սէք սրբի Խութուխի և եղբայր Մելքիսեթ կուսակրոն քահանայի, որ Սանահնի վանքում ստացավ, ծագկեց ու կազմեց Մանրուսմունքը 1421 թ.—Տաշեան, Յուց. 873 բ:

— 13. Սէք, որի հիշատակին կա մի խաչքար Նոր-Նախիջևանի Համբարձման եկեղեցում, 1490 թ. (կարգացի 1912 թ. մայիս 19). Աղգազր. հանդ. է, 62 համարում է անվերծանելի:

— 14. Սէք նայր Ասոնդի, որի միջնորդութեամբ Գրիգոր Ժ Մակուեցի կաթողիկոսը գնեց Վաղարշապատ գյուղը իրեն կալված էջմիածնայ վանքի 1443 թ.—Ջամբու 100, Այրարատ 209:

— 15. Սէք, քահանա Բիւրական գյուղի. հիշված է 1469 թ.—Ձեռ. Վենեա. Բ. 1114:

— 16. Սէք կինն է Խալ-խաթուն. ծնողներն են Գրիգոր արեղայի (Ք 654), որ Ջուլայ տիկնոջ նամար օրինակեց Աւետարանը՝ Աղթամար 1470 թ.—Ձեռ. Վասպ. 460:

— 17. Սէք, պարսն, նայր խոճա Յովսէփի (իշխանի Տարոնոյ), որ գրել տվեց Մուշում մի Աւետարան, 1479 թ.—Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1925, 262:

— 18. Սէք մերձավոր Սարգիս քահանայի, որ գրել տվեց Յոյումուսարքը՝ Բաղշում, 1484 թ.—Rapport Belgique 39:

— 19. Սէք. կա Գուտենի գյուղում մի դամբան, որի տապանապիրն է «Այս է տապան Ալթա Պա(խա)նին. թվին ՌՄԵ» (= 1506). Ալիշանը (ցանկում) համարում է Սէքա իգ. անուն. բայց այլուստ նման բան չգիտենք. ուստի հասկանալ «Սէթի կնոջ»:

— 20. Սէք հիշված (սեռ. Սէթուն ձեռով) 1694 թ.—Սիսական 327:

— 21. Սէք արեգա Խարրեբոցի. իր անունով կա մի Պատմութիւն՝ գրված Ժէ-ժէ՛ դարում.—Տաշեան, Յուց. 178 բ:

ՍէիՁ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ: Ունինք միայն Սէիջ խարան, հիշված 1551 թ. (Матер. Арх. Кавк. III. էջ 93, 94):

* Սէլէճ, ար. <արար. سلف «նախորդ» բառից. մի ան-

գամ գտնում եմ հիշատակված Սէլէճ ուստա Արարիկբեցի, որ Եթովպիոյ Թազավորի գանձապետն էր ԺԸ դարում. և իրեն հաջորդեց Յովհաննէս Թովմաճան 1762 թ.—Սիսական 471 ա:

ՍէՂՆՈՒՄ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշված 1557 թ.—Ձեռ. Դադեան, Ա. 8 ա:

* ՍէՄ, ար. <երբ. ՇՄ Տեմ անվան հուն. Տիլլ տառադարձութեանից. բուն նշ. «անուն»): այս անունով հայտնի է Նոյ նահապետի երեք որդիները անդրանիկը, որից ծագել են բոլոր Սեմական ժողովուրդները: Ինչպես օտար ազգերի, նույնպես և մեր մեջ անգործածական է: Բացառապես գտնում եմ միայն՝

— 1. Սեմ, եղբայր Ստեփաննոսի՝ դուան եպիսկոպոսի, որ ստացավ մի Աւետարան Հոսկիայում, 1248 թվին, երբ Սէմը մեռած էր.—Ձեռ. Հալէպի, Բ. 5:

— Սեմ հիշված է նաև անթվական մի ձեռագրում (Manus. brit. mus. 55 բ):

Սէյտի տես Սայդի:

* ՍէՅՐԱՆ, ար. <արար. سیران «պտույտ, զրոսանք» բառից. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1753 թ. (Բարխուս. Պատմ. աղվ. Բ. 53): Սրանից է Սէյրանեան ազգանունը:

* ՍէՆԿԻԻԼ, իգ. <մեկնում եմ թրք. سن «դու» + արս. Կցնլ «վարդ» բառերից, որով պետք էր գրել Սեճգուլ. բուն նշանակութունն է «դու վարդ ես»: Իրբ իգ. անուն գործածական է այժմ Կեսարիայում (Ալպոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1690):

ՍէՆՈՊ ար. ծագումն ինձ անհայտ. տես Սաեմագին:

ՍէՍԷՏԷ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված եմ գտնում ԺԸ դարում (Սիւրմէեան, Պատմ. Հալէպի աղբ. գերեզմ. էջ 43 բ):

* ՍէՎԻԻՆ, ար. <թրք. sevdim «սիրեցիր» ձևից. իբրև անձնանուն գտնում եմ գործածված անթվական մի հիշատակարանում (Քորոս աղբ. Բ. 335):

† ՍէՐ, ծագում է նյ. սեր բառից, բայց սեռն հայտնի չէ. գործածված եմ գտնում ընդամենը երկու անգամ, ԺԳ և ԺԾ դար:

— 1. Սէր, իր մոր՝ Մայրտիկինի հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Խաչենի Առաջաձոր գյուղում, 1237 թ.—Արցախ 187:

— 2. Սիր, հիշատակված է Ամասիայի Ս. Նիկողայոս եկեղեցու շրջափակում գտնված մի դամբանի վրա 1468 թ. «Այս է տապան Սերին թոռին Ածուուրին. թվ. ՉԺէ».—Բանաս. 1905, 275:

Սէրիգուխտ տես Սիրագուխտ:

†ՍԷՐԻԿ, իգ. <հյ. սեր բառից՝ գզվական -իկ մասնիկով. նարակերտ անուն, որ ծագել է Դիլիջանում և բավական տարածվել է: սես և Սիրիկ:

†ՍԷՐՈՎ, իգ. <հյ. սեր բառից, իբր սիրով, ժողովրդական ձևով. հիշատակված եմ գտնում մի անգամ ԺԾ դարից:

— Սծրով, հարսն է Մատթէոս քահանայի, որ Եղեգեաց անապատում գրել տվեց մի Աւետարան 1496 թ.—Ձեռ. նոր-Բայազ. 7 ր:

*ՍԹԱԻԿ, սեռն անհայտ է, բայց համարում եմ իգ. և մեկնում եմ արար. Սթի Ետիկին» բառից՝ հյ. -իկ գզվական մասնիկով: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված՝

— Սթիկ, մերձավոր Շիրազարի և սրա կնոջ Աղչայի, որոնց հետ միասին նվերներ են արել Տեղերի վանքին 1274 թ.—Արձ. Բանաս. 1903, 29 և ZAPh 2, 46:

*ՍԹԾԲ, իգ. ձևն անորոշ է, ուստի ծագումն էլ անստույգ. բայց անշուշտ արար. Սթի Ետիկին» բառից, որ տես հաջորդը:

— Սթերի? (կա միայն սեռ. Սթերիեմ ձևով), կին Ապրկան և մայր Յովհաննէս արքաունի, որ իր Մուլուքան կնոջ հետ շատ նվերներ են արել Հոսոմոսի վանքին 1253 թ.—Արձ. Շիրակ 26:

— Սթեր? (կա միայն սեռ. Սթերոյս ձևով). կին Վարդան անուն վարպետի (ուսթա. զրված է վարդապետ), որ նրա դամբանի վրա գրել է հետևյալ տապանագիրը. «Են Վարդան վարպետ կազմեցի տապանանիս ամուսնոյ Սթերոյս. ոչ որդի ունէր. ոչ աղբեր. ով կարգէք յիշեցէք. ի թվ. Չեմ» (=1296).—Սխական 117, Արրտ. 1889, 286:

*ՍԹԸԼԻՔՆԹ, իգ. <արար. Կ. siti Ետիկին» + Ե. beyt Ետուն» բառերից, իբր Ետանտիկին». իմաս. հաջորդ անունները և Սթի հիշատակված է ԺԷ և ԺԸ դարերում. այն է՝ Սթըլպէյթ 1680 թ. (Ձեռ. Հալէպի Ա. 162) և Սթըլպէյթ 1702 թ. (անդ Ա. 52 ա):

*ՍԹԸԼԻՔՆԱԹ, իգ. <արար. Կ. siti Ետիկին» + Ե. benât Եազիկներ» բառերից. հիշատակված է ԺԷ դարում. այսպես Սթըլպնաթ 1630 թ. (Ձեռ. Հալէպի Ա. 118) և Սթըլպնաթ 1654 թ. (անդ 128):

*ՍԹԸԼԻՈՒՄԱՄ, իգ. <արար. Կ. siti Ետիկին» + Ե. umam Եազեր, ժողովուրդներ» բառերից (եղ. Ե. ummat Եազ, ժողովուրդ), այն է Ետիկին սզպաց, ճիշտ ինչպես ունինք հյ. Ագատիկին: Հիշատակված է ԺԷ դարում. աստես՝ Ստատում

1640 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 107), 1650 թ. (անդ 92), 1672 թ. (անդ 62): Սրա կրճատ ձևն է Ումամ, որ տես ստանձին:

*ՍԹԸԼԻՔՈՒԼ, իգ. <արար. Կ. siti Ետիկին» + Կ. kull, kullի Երուր, ամեն», ճիշտ ինչպես ունինք հյ. Ամեստիկին, Հիշատակված է ԺԷ—ԺԸ դարերում. այսպես՝ Սթըլուլ՝ 1621 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 175 ր), Սթըլուլ 1652 թ. (անդ 185 ր), սեռ. Սթըլիկն 1658 թ. (անդ 63 ր), Սթըլուլ 1702 թ. (անդ 52 ա), Սթըլուլի՝ թիկն անհայտ (անդ 133 ր):

*ՍԹԻ (որ և Սըթի, Սիթի և Սիթի խաթուն կամ Սիթիաթուն, սեռ. Սթէ), իգ. <արար. Կ. siti կամ sitti Ետիկին» ձևից. բուն նշ. Ետիկնից իմ» (ավելի մանրամասն տես Սեզա): Իբրև անձնանուն գործածված է մեր մեջ ԺԿ—ԺԾ դարերում, իսկ իբր անանյալ ձևերը (տես տակը) գտնում են մինչև ԺԸ դար:

— 1. Սթի (սեռ. Սթե ձևով), որի հագուն Ուքան և Պապքան եղբայրները նվերներ են արել Անիի Կարմիր վանքին 1271 թ.—Յովտէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 13:

— 2. Սիթի խաթուն, կին Աղբուղայի Բ. (Ն 2 և 6, որ պետք է միացնել), որ՝ Իւանէ Բ-ի որդին և Շահնշահ Ա-ի թոռն էր, Ջաքարէ մեծ սպասուլարի թոռնորդին, եղբայր Շահնշահ Բ ամիր-սպասուլարի և Վահրամ Աթարէկի: Սիթի խաթունը իբր ամուսնու հետ միասին ներել են Թալինի գինու հարկը 1267 թ. Սիթի խաթունը կալված է նվիրել Աշտարակի Ս. Մարիանէ մատուռին 1323 թ. հիշատակված է նաև 1317 և 1325 թվերին. այսպեսով իբր հիշատակութունները գտնում են 1267—1325 թ, ընդ ամենը 58 տարի.—Արձ. Այրարատ 141, 186—7. Հայապ. 447:

— 3. Սիթի խաթուն, օանամայր Պետրոս արքեպիսկոպոսի, որ նվիրեց նրան Երուսաղէմից բերած իբր Աւետարանը 1428 թ.—Ձեռ. Վասպ. 135:

— 4. Սիթիաթուն, դուստր մեծ իշխան Սարգսի և քույր իշխանաց իշխան Շալուէի (Ն 7). հիշված է 1441 թ.—հրտր. Ազաթ. 1909 թ. յոջ. էջ ԽԸ:

— 5. Սիթիաթուն, կին Սահակի և մայր Ազարիա արեղայի, որ Վայոցձորի Եղեգիս քաղաքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1495 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 586:

— 6. Սիթիաթուն, եղբորդուստր Ազարիա արեղայի, որ Եղեգիսում գրել տվեց մի Աւետարան, 1495 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 586:

— 7. Սիթիաթուն, դուստր Տէրպարանի, վաղամեռիկ քույր

Յովհաննէս վարդապետի, որ Սանահինում գրել ավելց մի գեղեցիկ ճարակնայ, 1497 թ.—ՀԱ 1887, 56 ր:

— Ավելի ուշ հիշված կա Սիթաբուն՝ ժն գար (Ձեռ. էջմ. Է 945), Սիթիսաբուն ժե: դմր (Տաշհան, Ցուց. 531):

*ՍԹԻՉԱՆ, իգ. <արար. նախորդ Սթի անունից + արս. յն փաղաքականով: Հիշատակված ժՁ—ժէ դարերում. այսպես՝ Սրբիջան 1534 թ. (Ձեռ. Վասպ. 647), ապա Սրբլջան 1534 թ. (անդ 649), Սթիջան 1602 թ. (անդ 802):

*ՍԹԻՒՒՒՆ, իգ. <արար. սփիտի կառնից, բայց նաուկայոցիչը կրճատված: Այս ձևով հիշատակված ունինք ժՉ դարից՝

— 1. Սթլալ կին Չարարիայի, ազգական Կորսպետ կրոնավորի, որ Սղկայու վանքում օրինակել ավելց Հին Կտակարանը 1381 թ. երբ Սթլալ և իր այրը մեռած էին.—Ձեռ. Աղուլ. (Արբու. 1911, 850):

— Նույնը դրված է Սրբլալ՝ անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 354) և հողով՝ Սրբլեմ 1534 թ. (անդ 648):

*ՍԻԱՄՈՆ, ար. <Սիմեոն անունն է, որ ասոր. Մնոն, սրանից տառադարձված հուն. Սամոնա ձևերից այլափոխվել է: Հիշատակված է մի անգամ 1667 թ. (Ձեռ. Վասպ. 930): Ավելին տես Գուրիաս անվան տակ: Նույնը ունի նաև Ջբր. ազուլ. 98, 104 ևն:

*ՍԻԱՆ տես Սիանոս:

*ՍԻԱՆԴԱՐ, ար. մի անգամ գտնուծ եմ հիշատակված Հաղրատի անթվ. (բայց շուրջ 1280 թվի) մի արձանագրության մեջ, որով երեք եղբայրներ (Սիանդար, Ահնվար և Իսրալ) նվերներ են արել վանքին (երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. 47):—Ըստ իս պետք է կարդալ Սփանդար. Գ = Ի:

*ՍԻԱՆՈՍ, ար. <ըստ իս կրճատ ձևն է Ալեֆաիանոս անվան, որի ավելի կրճատն էլ է Սիան, ար: Սիան հիշատակված է մի անգամ անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Վասպ. 532). իսկ մյուսը մի անգամ հիշատակված է ժԾ գար: Սղումը կատարված է այնպես, ինչպես Նղիսարեթ > Սարեթ կամ Աստուածատուր > Մատուր, Մատի:

-- Սիանոս, քեոխն է Յովհաննէս տանուների, որ գնից մի հին Աւետարան 1461 թ.—Ձեռ. Վասպ. 226:

ՍԻԱՐ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: Բայց տես հաջորդը:

— Սիար, հայր Սարգիս քահանայի և պապ Թորոս Մշեցի

նշանավոր ծագկարարի, որ ծագկեց այն Աստուածաշունչը, որ ներսէս վարդապետը գրել ավելց Գայլեհնում, 1332 թ.—Ձեռ. Վենեա. Ա. 127, Հայասպ. 548:

*ՍԻԱՐԻԿԱՆ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. բայց անշուշտ նույն է նախորդի հետ: Սիար ար. և Սիարի իգ. համեմատությունից կարելի է սակայն հետեցնել թե առաջինն է արար. և seyyār «շրջիկ, այցելու», իսկ երկրորդը՝ և seyyāre նրա իգականը և հատկապես «մուրախ»: Մի անգամ գտնուծ եմ հիշատակված 1655 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայասպ. 42 ր):

† ՍԻԳԱՏՈՒՐ, ար. իբրև բարգ բառ հիշված է Սիւն. քեր. 206. Թվում է թե անձնանուն է, բայց որում հիշված է Տիրախոսով և Տիրատուր անուններից նեաու:

ՍԻԳՐԱՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. ունինք միայն՝

— Սիգրաս Անեցի, խմբագրեց Ամիրզովլաթ բժշկի Օգուս բժշկության աշխատությունը (ժէ գար).—Տեղեկ. Արմֆանի 1941, № 3—4, էջ 121:—Հողվածագիր Պրոֆ. բժ. Ա. Յովհաննիսեանը հայտնեց ինձ որ Սիգրաս անունը, ոչ մի ուրիշ տեղից հայտնի չլինելով, իբրև մի տեսակ ծածկանուն, պետք է կարդալ Սարգիս: Սիթիսաբուն տես Սթի:

†ՍԻԼՊԱՐՈՆ, ար. ըստ իս սիլ ֆրանս. սիր բառն է, որ բարդվել է պտրոն բառի հետ: Հիշված է մի անգամ 1623 թ. (Ձեռ. Սևր. = ՀԱ 1926, 46): Տես սիր-պտրոն:

*ՍԻՂԱ, ար. <սովորական ձևն է Միղա, ինչպես գտնուծ ենք Գծ. ժե. 22, որ ապա դառնում է Սիղաւանոս Բ. կրթ. ա. 19: Այս անունով հայտնի է Պոզոս առաքյալի ընկերներից մեկը: Բառիս մայր ձևն է՝ լու. silva «անտառ», որից էլ silvanus «անտառների աստվածը, նաև ար. անձնանուն»: Միղա ասորական ձևն է, որի հունական ձևն է Սիղա: Երկուսն էլ անսովոր են և գոքծածված են մի մի անգամ: Միղա անունը տես վերը՝ էջ 162, իսկ՝

— Սիղա, եկեղեցյամեն է Խժկօնքի վանքի. իր Յիսէ անուն ընկերոջ հետ: մի խաչքար է կանգնեցրել 1031 թ.—Ազգագր. հանդ. Ա. 45 (սիալ է կարդացել). Արբու. 1904, 991 (ունի ուղիղ ընթերցումը):

*ՍԻՄ (սեռ. Սիմին), ար. <պրս. — Sim «արծաթ». հիշված է Կարսի անթվ. մի խաչքարի վրա (Կրպէ, Կարս քղ. 30):

*ՍԻՄԱ, իգ. <արար. — sima «քեմք», երես բառից. (պետք է կարծել Հոփսիսի անվան կրճատ ձևը, որովհետև մի քանի

անդամ հիշված է հենց Հոբոսիմէ անվան հետ)։ Հիշատակված է ժԾ դարից և մինչև այժմ էլ կենդանի է։

1. Սիմայ՝ գուևար խօջա Բաղդասարի, որ ստացավ մի Աւետարան (տեղն անհայտ. ժԾ դար).—Տաշեան, Յուզ. 724 ա։
— Ավելի ուշ հիշատակված է 1581 թ. (Ձեռ. Վասպ. 694), 1668 թ. (անդ. 392), 1742 թ. (անդ. 565), սեռ. Սիմիճ 1756 թ. (անդ 313)։

— 2. Սիմա խաթուն Գոլսեցի. մի բռնավորի ճիրաններից ութը հոգու կյանքը փրկելով, փախավ պառստանից Հոռոմ, ուր և մեռավ 1766 թ, 85 տարեկան հասակում և թաղվեց նույն քաղաքի Հայոց եկեղեցում։—Կոչնակ, 1923, էջ 233։

* ՄԻՄԷՆՆ, ար. ծագումը տես Շմաւոն. այս անունով հայտնի են եղել Սիմոն Գետրոս առաքյալ, Սիմոն նախանձայոյզ առաքյալ, Սիմոն ծերունի, Սիմոն Կիւրենացի ևն։ Գործածական էր հին ժամանակ Սիմեոն, Սիմեովն, Սիմեաւն, Սիմեոն, Սիմովն, միջին հ. Սիմաւն, այժմ Սիմոն, Սիմաւոն ևն կրոնով։ Տես և վերը՝ Սիմաւոն։ Կարծեմ. թե այս անվան կրճատն է Սիմե, որ տես Սիմէոն № 153։

— 1. Սիմէոն եպիսկոպոս Անձեաղեաց, մին այն երեք եպիսկոպոսներից, որոնք օծեցին Չունակին կաթողիկոս փոխանակ Ներսէսի «359 թ»։— Մեսր. եր. 66։

— 2. Սիմէոն ճգնավոր, ժամանակակից Գր. Լուսաւորչի (Դ դար). տես Յոհանն № 4.—Յայսմ. նոյ. 18։

— 3. Սիմէոն իայ, վերակացու այն ոսկեհանքերի, որոնք գտնվում էին Բասեն դավառի Փարանգիոն և Բուլոն բերդերի ձառու։—Այս տեղեկութիւնը տալիս է Գրոկոպիոս պատմիչը (՝ շուրջ 542 թ)՝ իր «Պարսկական պատերազմներ» գրքում, որից քաղելով «Հուլյն պատմիչների վկայութիւնը հին Հայաստանի ոսկու հանքերի և նրանց տեղի մասին» էջ 8 և Վ. Արքանաձեան՝ Արհեստները... Երևան 1946, էջ 41։

— 4. Սիմէոն (զրված Սիմոն), իայագլի եպիսկոպոս Յրանսիայի Տուրոն քաղաքում, ինչպես պատմում է Տուրոնի հին պատմիչ Ս. Գրիգոր եպիսկոպոսը 591 թ.—Սիւսկան 456 բ։

— 5. Սիմէոն, մին այն 7 խոտանարակներից, որոնք նահատակվեցին Պարսից ձեռքով՝ Գայլ Վահանի դեմ արշավանքի ժամանակ «604 թ».—Մամիկ. բ. Յայսմ. սեպտ. 30։

— 6. Սիմէոն (զրված է Սիմոն), վաներից Դարունից (Ուխտ. Բ. 1է), նույն է Սիմոն Դատաւանից, ստորագրում է այն

ձեռնարկին, որ տվին Հունահայոց եկեղեցականները Արքանաձեպիսկոպիկոսին և խոստացան հետու մնալ քաղկեդոնականներից «607 թ».—Գիրք թղ. խ։

— 7. Սիմեոն եպիսկոպոս Մեծկողմանց, ուզում էր բաժանվել Հայոց կաթողիկոսութիւնից, որի համար էլ Արքանաձեպիսկոպիկոսը («607—615 թ») զրեց Թուղթ հորդորական.—Սիմեոն՝ Կղկնտ. Բ. խթ.—Սիմեոն՝ Գիրք թղ. ծե։

— 8. Սիմէոն եպիսկոպոս Ռշտունեաց, անդամ Դուխնի եկեղեցական ժողովի «645 թ».—Կանոն. 130. Չամչ. Բ. 345. Տաշեան, Յուզ. 654։

— 9. Սիմեոն ճգնավոր, որ ճգնում էր Արտաւոր լեռան վրա. շինել տվեց Վարդ պատրիկին Նախավայի եկեղեցին 660 թ. (Չամչ. Բ. 359)։—Այս դեպքը շատ բարդացնելով Սուռ-Շապհ. 33—36 պատմում է հետևյալ ձևով.—Սիմէոն ճգնավորը ճգնում էր Տօրոս լեռան վրա. Ռշտունեաց Գրիգորիոս եպիսկոպոսի խորհրդով՝ Վարդ պատրիկը կանչեց նրան և հույներին նենգությամբ ջրահեղձ անելու վրա զղջալով՝ հարցրեց թե ինչպես կարող էր իր մեղքը քաղել։ Սիմէոնը խորհուրդ տվեց Վասպուրականում հազար վանք ու եկեղեցի շինել՝ Ստեփանոս նախավայի անունով։ Սրա համար հենց ինքը Սիմէոնը գնաց Երուսաղէմ և երեք տարի ծառայելով վանքում, ստացավ և Հայաստան բերեց Ստեփաննոսի մատուցները, որ զրեց Վարդի շինած յիկեղեցիներում։ Այս ժամանակ եղավ նաև Վարազայ խաչի դյուտը (751 թ)։

— 10. Սիմէոն եպիսկոպոս Հոշաշայ (Յոշոյ, Հոզայ). նդւյից Աղուանից Ներսէս քաղկեդոնիկ կաթողիկոսին (706 թ).—Կղկնտ. Գ. գ, ը։

— 11. Սիմէոն Ա. նախապես սարկավազապետ էր. ընտրվեց կաթողիկոս Աղուանից «713 թ», իբրև հաջորդ Ներսէս քաղկեդոնիկ կաթողիկոսի. մշակեց նոր կանոններ և վերջ տվեց քաղկեդոնական շարժման։ Նստավ ըստ Կղկնտ. 1՝/2 տարի, ուրեմն «713—715 թ»։ Իսկ ըստ Մի. այրիվ. 24՝ նստավ 21 տարի։ Սրան հաջորդեց Միքայէլը։—Կղկնտ. Գ. է, ը, ժա, իգ. Գիր. ը. Հայապ. 384. Տաթև. հարց. 545.—սեռ. Սիմեոնի՝ Կանոն. 201. Կղկնտ. Գ. ժա, ժբ, ժգ. [հրար. Շահն. ժբ և ժգ սխալմամբ Սամուէլի]. Տաթև. հարց. 545.—բց. ի Սիմեոնի՝ Կանոն. 201. Կղկնտ. Գ. ժա.—տես և Տաշեան, Յուզ. 274, 654։

— 12. Սիմէոն վարդապետ, անդամ Մանազկերտի եկեղեցական ժողովի 1726 թ.—Ազգապ. 839:

— 13. Սիմէոն եպիսկոպոս Խորհուրունեաց. ժամանակակից Եղիա կաթողիկոսի (Ը դար).—Կզկնտ. Գ. Ը:

— 14. Սիմէոն վանահայր, Հացի գյուղից (Ը դար).—Կզկնտ. Գ. Իգ.—սեռ. Սիմեոնի՝ անգ:

— 15. Սիմէոն վանական Շաղաւոյ. իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 844 թվի կալվածագրում.—Օրբ. ԼԲ:

— 16. Սիմէոն Բ կաթողիկոս Աղուանից 901—922 թ. կրայր և Նաջորդ Յովնանի. օժից Հայոց Դէորդ Բ կաթողիկոսի մահվանից հետո՝ առանց Հայոց կաթողիկոսի նախանշման: Սրան էլ Նաջորդեցին Դաւիթ, Սահակ, Գաղիկ. բոլոր հինգն էլ առանց հայոց կաթողիկոսի ձեռնադրութեան՝ ընդամենը 69 տարի, մինչև Անանիա Մոկացի, որ գնաց Աղվանք և ապստամբութեան վերջ ափեց:—Անան. ապստ. 139 ա. Կզկնտ. Գ. Իգ. Մի. այրիվ. 24. Կիւր. Ը. Օրբ. Խ, Խբ, ծա. Հայապ. 385:

— 17. Սիմէոն վանական Խանդոնկան վանքի. անդամ Խաչնի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մոկացի (1946—968 թ) կաթողիկոսը.—Սիմեովն՝ Անան. ապստ. 134 բ:

— 18. Սիմէոն կրօնավոր, միաբան Սանահնի վանքի, ուր օրինակեց Բարսղի գործերը (Կանոնագիրքը), 972 թ.—Ջարբ. թրգմ. 337—8, Մովսէսեան՝ Լոռիի Կիւրիկ. թգ. պատմ. 23:

— 19. Սիմեոն վարդապետ Աղբակեցի. օրինակել և միացրել է Ոսկերերանի և Եփրեմի Մեկնութիւնները թղթոցն Պօղոսի 999 թ.—Տաշեան, Յուլ. 222, 1150 ա, Ջարբ. թրգմ. 452—5, Այբարատ 497, Հայապ. 309:

— 20. Սիմէոն եպիսկոպոս Ազնեաց. մատենագիր, որի ժամանակն անհայտ է. գրել է շատ վասն արքեպոստոս և պոստոնաց, որի մեջ խոսում է նմայութեանց և կախարդութեան գանազան տեսակների մասին (Ալիշան, Հին իաւ. 379): Այսպես ըստ Սարգիսեան, Քննադատ. Մանդ. 195, ուր Սիմէոնը նամարվում է է կամ Ը դարի նեղինակ Սակայն ըստ Ջեռ. Վենետ. Բ. 484 վերնագիրն է Վասն գինո խմողաց որ արքեանն, վասն գուսանաց և վասն պոսնիկ կանանց և կաքաւչաց (Վենետիկ Ք 633 ձեռագիրն է՝ գրված ժԳ դարում. նույնը Վենետ, Ջեռ. Ք 99):—Հացունի, Գատմ. տարագի, էջ 225 և 445, Տաշեան՝ Յուլ. 368:—Հայապ. 72 Սիմէոն Ազնեացուն նամարում է նեղինակ իբր ժ դարու և նրան է վերագրում՝ «Լուսաւորչի կար»

գաղբութեանց և յատկապես Յովն. Մկրտչի տօնի վրայ մի գրքուածք: Այս այն գրվածքն է որ Ջեռ. Վենետ. Բ. 490 կոչվում է «Երանելոյն Սիմէոնի ս. և ընտրեալ վարդապետի աստցեալ պատճառս Լուսաւորչին մերոյ սրբոյն Գրեգորի. Եւ թէ որպէս կարգեաց զյիշատակ ս. Մկրտչին և Գարապետին Յովհաննու, ընդ նմին և զԱթանազինէ: Սկիզբն դաւանման ճշմարիտ հաւատոյ Մեծաց Հայաստանեայց»: Ալիշան կոչում է «հին ճառարան պատմիչ» և նրանից յատվածներ է բերում Այբարատ 236, 379, 392, 527, Հին հաւատք 275, 301. Ջարբ. Հին պղբ. 790:—Նմէյն է արդոք նաև Սիմեոն՝ գրիչ վարուց Լուսաւորչի (Ալիշան՝ Արշալ. քրիստ. 94):—Սարգիսեան, Ուս. հին կտակ. անվաւեր գրոց, էջ 58—59 նամարում է Սիոն կաթողիկոսը, որ և Ազամգրոց թարգմանիչ է գնում:

— 21. Սիմէոն քահանա, Ուխտանէս պատմագրի նսմակը տարազ Անանիա Նարեկացուն (ժ դար).—Ուխտ. Ա. ա:

— 22. Սիմէոն վարդապետ, հիմնադիր վանահայր Խլածորի վանքի Դերջանում (ժ դար).—սեռ. Սիմովնի՝ Առող. Գ. է. (Չամչ. Բ. 824 գրում է Սիոն):

— 23. Սիմէոն «նոգեոր տէր յԵրուսաղէմ». թարգմանեց «Գատմութիւն վարուցն Ազամայ և Սայի». ժամանակն անհայտ է. ըստ Ջամիլեանի թ գմբ շառաղ քան զգասակարգութիւն Սարկաւազ վարդապետի»:—Ջեռ. Վենետ. Բ. 484. Ջարբ. թրգմ. 188. Անկ. գիրք հին կա. 1 ծան.—Սարգիսեան, Ուս. հին կա. անվաւեր գրոց, էջ 59 ուզղում է Սիոն և նամարում է Սիոն Ա կաթողիկոսը: Սրան նախառակ է Ազանունի, Տաթև տարեց. 1928, 119, որ դուրս է սալիս թե Սիմէոնն է պատրիարք Երուսաղէմի 1090—1109 թ.—Ամենից լաֆն է այն տեղեկութիւնը որ տալիս է Մի. այրիվ. 72, ըստ որի Սիմէոն հայրը գրել է Ազամգիրքը (151 ճառերից բաղկացած) Վասպուրականի Սենեքերիմ թագավորի խնդրանք՝ 1001 թ.—Ջարբ. Հին պղբ. էջ 790:

— 24. Սիմէոն ճգնազգեաց, առաջին վանահայր Հաղբատի՝ Տիրանուն երեցի հետ միասին շինել են Հաղբատի Աւագ Ս. Նշան եկեղեցին՝ Սմբատ և Գուրգէն թագավորների հիշատակին, 991 թ (Առող. Գ. Ը): Այնուհետև Սիմէոնը հիշվում է իբրև վանահայր 996—7 և 1004—5 թվերի արձանագրութեանց մեջ.—Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեւ. 77, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 17, 23, 25, 55, 68. Ազգագր. հանդ. է, 396, 416, Յովսէփեան՝

Նի. թեր և ուս. Ա. 63, Մովսէսեան՝ Լոտիի Կիւր. թղ. 30.—Տա-
թև տարեց. 1927, 186 դնում է Սիմէոն առաջին առաջնորդ
Հաղրատի 961 թ. (Ինչպես ունի Չամչ. Բ. 839), իսկ Ազգապ.
«967 թ»:

— 25. Սիմէոն Սքանչելագործ, հայ նախարարի որդի էր.
Ծնվել է Արշամուշատ քաղաքում, շուրջ 956 թ. ծնողները ու-
զեցին ամուսնացնել նրան. հարսանիքի ժամանակ ծնողներից
գաղտնի փախավ (986 թ). Արշարունեաց վանքերում կրոնավոր
դարձավ և ապա առանձին ճգնում էր: Գնաց Երուսաղէմ ուխ-
տի և հրաշքներ էր գործում: Արսէն պատրիարքի հանձնարա-
րականով գնաց Հոռոմ, ապա ման եկավ Տոսկանա, Գիդա, Լուկ-
կա, Միլան, Պավիա, Սպանիա, Բրիտանիա, Գաղղիա. ամեն տեղ
հրաշքներ գործեց և ժողովրդական ցույցերից փախչելով՝ գնաց
հաստատվել Իտալիոյ Մանտուա քաղաքի Բենեդիկտեանց վան-
քը, Polirone գյուղում, 1013 թ. ուր 13 տարի ապրելուց հետո
մեռավ 1026 թ: Պապը նրան սրբերի կարգն է դասել և Ման-
տուա քաղաքի պաշտպանն է: Մինչև այժմ մնում է իր գերեզ-
մանը, Արոնն պատրիարքի հանձնարարականը, և այն հայերեն
Աւետարանն ու Սաղմոսը, որոնք իր հետ էր տարել: Ռաֆայէլ
Յուստինէոս անուն կրոնավորը 1477 թ. հրատարակել է 1000
տողանի լատիներին մի տաղ, ուր տալիս է սրբի պատմութիւնը,
միանգամայն և Հայաստանի գովեստը:—Այրարատ 497, Չամչ.
Բ. 860—865, Բաղմ. 1884, էջ 5—12. Աւդեր.՝ Լիակ. վրք. սրբ.
ԺԲ. 343. Ուղորդիան, Պատմ. դաղթ. Լիվոնս. 231—3. Ազգապ.
էջ 1188:

— 26. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն), կանգնեցրել է մի
խաչքար՝ Չանկիի գյուղում, «ի բարեխաւսութիւն Գազկայ. իշ-
խանութեան և հայոց փաղաւոյին» 1024 թ.—Արձ. Այրարատ 545:

— 27. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն) քահանա, գրել ավեց
մի Աւետարան Քրիստոսի որ զրչին, 1033 թ.—Շողակաթ 191:

— 28. Սիմէոն Տէր, որի տապանը գտնվում է Դարբանդի
Մոլլա Խալի գյուղում (Վատնեան զաշտ), 1059 թվից (կառու-
ծելի).—Սմբատեանց, Սաղիան 176:

— 29. Սիմէոն իշխան, տեր էր Հերակլէայի և Կեսարիոյ
միջև գտնված մի բերդի. Խաչակրաց օգնութեամբ ազատվեց
թուրքերի լծից 1098 թ.—ՀԱ 1927, էջ 893, Սիսուան 47 ա:

— 30. Սիմէոն պատրիարք Երուսաղէմի. գահակալել է
1000—1109 թ (Աղանունի):

— 31. Սիմէոն զրչի. օրինակել է Աւետարանը 1166 թ?
—Manus. brit. mus. էջ 3 ա:

— 32. Սիմէոն, իր երկու եղբայրների և իրենց հորեղբայր
Պետրոս երեցի հետ՝ իրենց Փարպու ալգին նվիրել են Հոռոմոսի
վանքին 1174 թ.—Արձ. Շիրակ 21:

— 33. Սիմէոն աշակերտ Ներսէս Լամբրոնացու († 1198 թ),
որ զրեց նրա համար Լուծմունք խնդրոց.—Հայապ. 429:

— 34. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն), պարոն և տեր Մազոտ
խաչ բերդի. ներկա եղավ Լեոն Բ-ի թագադրութեան հանդեսին
«1199 թ».—Սմբ. պտմ. 112, Սիսուան 196 բ:

— 35. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն), պարոն և տեր Ամուսոյ.
Ներկա եղավ Լեոն Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ».—
Սմբ. պտմ. 112:

— 36. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն), պարոն և տեր Կոռիկոսի.
Ներկա եղավ Լեոն Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ».—
Սմբ. պտմ. 112:

— 37. Սիմէոն (զբված Սիմէոն), եղբայր Սիոն զրչի, որ
օրինակեց Յովհ. Մանգակունու ճառերը Մուշեղիայ գյուղի Նոր-
սեռի անապատում 1210 թ.—Դուրեան, Ուսու.Ձ. 230:

— 38. Սիմէոն, ուսուցանում էր Սէթի հետ Հաւուցթառում.
Իրենց աշակերտներից Սոսթանէսը, Մասթէսը և Դրիգորէսը
նրանց շիրմի վրա կառուցել են Ս. Կարապետի մատուռը 1213 թ.
—Արձ. Այրարատ 356, Արբա. 1871, 331:

— 39. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն), եղբայր Պետրոս զրչի,
որ Ակների վանքում միարանութեան համար օրինակեց Սե-
բերիանոսի ճառերը՝ 1215 թ.—Շողակաթ 199, Սիսուան 154 ա,
Չարբ. թրգմ. 688:

— 40. Սիմէոն, փորագրիչ Անիի աշտարակներից մեկի
արձանագրութեան 1216 թ.—Արձ. Շիրակ 41 բ:

— 41. Սիմէոն զրոհապ, որ է կազմարար, Սեբաստիայում
1222 թ.—Տաշեան, Տուց. 559:

— 42. Սիմէոն (կամ Սիմէոն) վարդապետ, վանահայր և
առաջնորդ Բազնայրի Ս. Աստուածածին վանքի. հիշված է մի
խումբ արձանագրութեանց մեջ 1206—9 և 1229—49 թվերին:
Անթովական մի արձանագրութեան մեջ (Շիրակ 118) պատմում
է թե շատերն ժամանակի հանդիպեցաք, սովո և սրո և զերու-
թեան: Մի ուրիշ անթվ. արձանագրութեան մեջ էլ (Շիրակ
119, շուրջ 1262—4 թ) հիշված են «Առաքել և հայր Սիմէոն»

միասին.—Շիրակ 112, 116—122, Յովսէփեան Նիւթեր և ուս. Ա. էջ 17:

— 43. Սիմէոն, գրել ավեց Հոռոմում, Հայոց տան մէջ, Քորոս գրչին մի Աւետարան 1242 թ.—Քորոս ազր. Բ. 441:

— 44. Սիմէոն եպիսկոպոս, արեւակից ազգական Կոստանդին Ա Բարձրբերդցի կաթուղիկոսի. հիշված է 1244 թ. Ձեռ. Վեներա. Ա. 652:

— 45. Սիմէոն Դառնեցի, քահանա, ծնվել է 1188 թ. Վրաց Պղնձահանք վանքում թարգմանեց հույն նոր-սլաւոնական փրիստփա Պրոկղ Դիագոլոսի (412—485 թ.) շնորհապատասխանաբարանականք՝ գործը՝ վրացերենից հայերեն, 1248 թ: Ըստ Կոնիքիբրի այս գործը նախապես ուներ հունարան հայ լիզվով թարգմանություն, որից թարգմանվեց վրացին. հին հայ թարգմանությունը նևտ կորավ. (Կոնիքիբր գտել է նրա մի օրինակը էջմիածնում). Սիմէոնը այս թարգմանությունից թարգմանեց հայերենը, որով և ձևացավ արդի խաչատուակ լիզվով անմահաւայի թարգմանությունը: Տաշեան, Մատեն. մանր. ուս. Ա. էջ 147—161 հաստատում է որ Պրոկղը մի անգամ է թարգմանված և Կոնիքիբրի գտած ձևազիրը Մի. Այրիվանեցու ձևազիրն է և Սիմէոնի թարգմանությունը հնազույն օրինակը: Առաք. պոմ. 317, Ձեռ. Քար. 29, Տաշեան՝ Ցուց. 826 և Մատեն. մանր. ուս. Ա. էջ 28—38: Հայամարար նույն է Սիմէոն, որ վրացերենից հայերեն է թարգմանել Յովհաննէս Դամասկոսցի Մանսուրը (Չարք. թրգմ. 578):

— 46. Սիմէոն (գրված է Սիմոն), հայր Սահակի. որ մի խոչքար է կանգնեցրել Կէօթանյու գյուղի գերեզմանատան մէջ 1252 թ.—Սիտական 110:

— 47. Սիմէոն արքեպիսկոպոս առաջնորդ Մալաթիայի Արիստակէս վարդապետի մոտ սովորել էր և կազմարարության արհեստը. կազմեց մի հին Աւետարան. ՉԳ = 1254 թ.—Քորոս ազր. Ա. 327—8, Հայունի, Կարեոր խնդ. 267: (Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Բ. 40 նորոգումը գնում է ՉԳ = 1454 թ. բայց սա ըստ Քորոս ազր. Ա. 331 մահակոսի Կիրակոսի արած նորոգությունից է):

— 48. Սիմէոն քահանա, սուսցոց. Յովհաննէս եպիսկոպոսի և Դանիէլ քահանայի հետ՝ Վարզան գրչին գրել ավին մի Փողովածու, Ռիմ քաղաքում, 1254 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 56:

— 49. Սիմէոն փրիստփա (երածիշտ), գրիչ. օրինակեց

Աւետարանը Արքայակազնի վանքում, 1260 թ.—Սիտուան 517 ա և 546 ա:

— 50. Սիմէոն փակակալ Ակնբրի վանքի, միաբանակից Դաւիթ Բղնեցու, որ օրինակեց Ազաթանգեղոսը 1261 թ.—Կրտ. Ազաթ. 1809 թ. յոջ. էջ 1:

— 51. Սիմէոն (կամ Սիմեոն) փորագրիչ. քանդակել է մի արձանագրություն Բաղնայրում 1262 թ.—և մի ուրիշը Հոռոմում 1266 թ.—Շիրակ 120, 26:—Նույն անձը կոչված է «Սիմէոն պտոռզ» (որ երեկ պիտի հասկանանք փորագրիչ) 1262 թ. (Շիրակ 116):—Հմմտ. Ք 40:

— 52. Սիմէոն փակակալ Հոռոմոսի վանքի. հիշված է 1269 թ.—Շիրակ 28:

— 53. Սիմէոն եպիսկոպոս, առաջնորդ Բարձրբերդի Անգրիստանց ուխտի, 1269 թ.—Ձեռ. Վեներա. Ա. 495, Սիտուան 149:

— 54. Սիմէոն քահանա, Սիտում գրել ավեց մի Շարական 1269 թ.—Տաշեան՝ Ցուց. 447:

— 55. Սիմէոն գրիչ. օրինակել է Աւետարանը՝ 1277 թ.—Ձեռ. Կարին. 23:

— 56. Սիմէոն քահանա, գրիչ. օրինակել է Ճարնոսիբը՝ Մարկոս քահանայի խնդրանք 1278 թ.—Ձեռ. Կարին. 126:

— 57. Սիմէոն գրիչ. Մելիթսեղիկ քահանայի որդի Բակորի հիշատակին արտագրել է մի Աւետարան 1280 թ. Ձեռ. Կարին. էջ 16:

— 58. Սիմէոն գրիչ, Դյաձորի վանքում օրինակեց Հաւաքածոյ բանք 1283 թ.—Սմբատեանց, Երնջակ 316 (Մեծ Ցուցակ, էջ 5):

— 59. Սիմէոն գրիչ. Մլիճի վանքում օրինակել է մի Հաւաքածոյ 1283 թ. կամ ավելի կանուխ.—Տաշեան, Ցուց. 1036 և 1039:

— 60. Սիմէոն գրիչ. Արճէշում օրինակեց Աւետարանը՝ Քովմայ վարդապետի համար, 1286 թ.—Ձեռ. Վասպ. 106:

— 61. Սիմէոն կրոնավոր. գրիչ. օրինակել է Գր. Նիւսացու Մեկնութիւն Սրբոց երգոյն, Յազազ բնութեան մարդոյ կն, Պղնձահան վանքում, 1288 թ.—Ձեռ. Կարին. 146:

— 62. Սիմէոն գրիչ. օրինակել է Վարզան վարդապետի Մեկնութիւն Արարածոց և Եփրեմի Մեկնութիւն Ցեսուայ և թազաւորութեանց, 1288 թ.—Ձեռ. Կարին. 143:

— 63. Սիմէոն եպիսկոպոս Սեբաստիոյ. զնաց Յրանսիայի

La Grasse արքայաբանը, որի եկեղեցում լատին լեզվով պատարագ մատուցեց 1289 թ. մարտի 29, գատկի օրը:—Macler REA 5, 150:

— 64. Սիմէոն, իր Կիրակոս ընկերոջ հետ միասին փոքրավոր էին և սպասավորում Գրիգոր Բալուեցի վարդապետին: Երբ Խարբերդ քաղաքում թուրքերը նահատակեցին Գրիգորին, նրա հետ նահատակեցին նաև այս երկուսին էլ, որոնք մերժեցին ուրանալ իրենց հավատքը: Թաղվել են Խարբերդի մոտիկ՝ Յակորիկ ասորիների Ս. Գարսամայ վանքում, «1290 թ».—Նոր վկ. 104, 111, 114—6, Ազգապ. 1892:

— 65. Սիմէոն գրիչ. Կիլիկիայում արտագրել է Գեորգ կեռացու Մեկնութիւնն Եսայեայ 1292 թ.—Սիսուան 103:

— 66. Սիմէոն (գրված է Սիմոն) քահանա, միաբան Սկեռայ վանքի. սպասավորում էր Պետրոս քահանային, երբ ուսարտագրում էր Եսայի մարգարէն և Պօղոսի թղթերը, 1296 թ.—Սիսուան 107 ա:

— 67. Սիմէոն քահանա, գրիչ, Արճէշում Յակոբ քահանայի և Թումայ (Յ 37) կրօնավորի համար օրինակել է մի Աւետարան, 1297 թ:—Ձեռ. Վասպ. 123—4:

— 68. Սիմէոն, ստաջնորդ Արցախի Եղիշէ տոսքայ (Ջըրվշտիկ) վանքի. հիշված է նախ 1264 թ. ապա 1286 թ. մեռել է 1298 թ. դամբարանը գտնվում է նույն վանքում.—Շահխաթ. Բ. 379, Բարխուտ. Արցախ 235—6, Գառմ. Աղվ. Ա. 86:

— 69. Սիմէոն Եպիսկոպոս ոմն, որ մեռել է 1298 թ.—Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 85—86 (հիշողն է մի Աւետարանի գրիչը՝ Յովհաննէս դպիր, որդի Կոստանդին քահանայի):

— 70. Սիմէոն Եպիսկոպոս ոմն, մեռել է 1298 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 395 բ: (Այս վերջին երկուսը նույն են իրար հետ, բայց տարբեր է նախորդը):

— 71. Սիմէոն քահանա, որի աշակերտը՝ Դանիէլ օրինակեց Թովմա Արծրունու Պատմութիւնը (ԺԳ դար).—տես հրատ. Գատկ. էջ 320:

— 72. Սիմէոն (գրված է Սիմաոն) բժիշկ, գրել է բժշկական գործեր (ԺԳ դար).—Տաշեան, Ցուց. 199:

— 73. Սիմէոն, որ իր և իր կնոջ Կատարինէի հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Թէոդոսիայի Ս. Գեորգ եկեղեցում, 1301 թ.—Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 37:

— 74. Սիմէոն, վանառական, իրավունք ստացավ անցնելու Վենետիկ 1302 թ.—Ալիշան, Հայ-Վենետ. 154:

— 75. Սիմէոն (կոչված Սիբ Սիմոն), նվիրել է մի խանութ Կաղոսի Ս. Լուսաւորիչ վանքին, հողաբարձու կարգելով Թաղուրշահին (1303 թ).—Ձեռ. Վենետ. Բ. 35:

— 76. Սիմէոն, գրիչ. Արճէշում իշխան Շնոֆորի համար գրեց մի Աւետարան, 1304 թ.—Ձեռ. Վասպ. 146:

— 77. Սիմէոն քահանա, Աստապատում ծաղկեց և կազմեց այն Աւետարանը, որ գրել էր Յակոբ գրիչը Նախիջևանում, 1304 թ.—Շոդակաթ 209:

— 78. Սիմէոն Բարբրղցի. գրիչ. Աւետիք վարդապետի հրամանով օրինակեց մի Ճառնատիր, օգնությամբ իր երկու որդիների՝ Պապանունի և Աստուածատուրի, որոնք թուղթն էին կուրում, Կաֆա 1305 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 512:

— 79. Սիմէոն չրախճի, օգնեց Գրիգոր գրիչին՝ գրելու իր Տօնականը, Կաֆա 1305 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 511, Հմմտ. վարք Ձ 81:

— 80. Սիմէոն կրօնավոր, Ասպինկայ անապատում, Ղազար միայնակեց զրհին զրել ավեց Մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի, 1307 թ.—Ձեռ. Հայէպի, Ա. 247:

— 81. Սիմէոն Բարբրղցի, գրիչ. Գրիգորի և Աւագի հետ օրինակեց Տօնականն ու Յայմաւուրքը՝ Աւետիք վարդապետի հրամանով, Կաֆայում, 1307 թ.—Manus. bibl. nat. (№ 118), էջ 57, 60.—Հմմտ. վերք՝ Ձ 79:

— 82. Սիմէոն Եպիսկոպոս Կոպիտառի, անդամ Սոոյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ».—Չամչ. Գ. 310, Սիսուան 158, Ազգապ. 1785:

— 83. Սիմէոն, հոգ է նվիրել Ս. Ստեփանոս վանքին և Ս. Նշանին՝ ի հիշատակ Մխիթարի 1309 թ.—Խազրակեանք 187:

— 84. Սիմէոն քահանա, ուսուցիչ Դանիէլ գրիչի, որ Աղթամարում օրինակեց Պօղոսի թղթերը, 1309 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1923, 74:

— 85. Սիմէոն (գրված է Սիմոն), որդի Ստեփանոս քահանա Սեբաստացու, ծնվել է 1311 թ. վաղամեռիկ է եղել 1313 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1923, 70:

— 86. Սիմէոն գրիչ. Խրիմում օրինակեց մի Յայմաւուրք՝ պարոն Շահապի համար, 1316 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 100, Ձ 180:

— 87. Սիմէոն, քեոսրդի Յովհաննէս քահանայի, որ Կրտկայ գյուղաքաղաքում գրել ավեց մի Աստուածաշունչ, 1317 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 301:

— 88. Սիմէոն քահանա, գրիչ. Գալու անապատում օրինակեց մի Շարական՝ Ստեփանոս զպրի համար, 1318 թ.—Շահազիզ, Պատմական պատկերներ, էջ 111:

— 89. Սիմէոն քահանա, գրիչ. օրինակել է Աւետարանը Դրազարիի վանքում, 1318 թ.—Ճանիկեան, Հնու. Ակնայ 86:

— 90. Սիմէոն արեգա, առաջնորդ Յարձկու վանքի, 1319 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 53 ր:

— 91. Սիմէոն, սասցող. Մաթէոս գրչին գրել ավեց Գրիգոր Նազիանզացու Ճառերը, 1319 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 62:

— 92. Սիմէոն երեց, հայր Կոստանդին քահանայի՝ քեոսրդայ Գրիգոր գրչի, որ Ակների վանքում օրինակեց Ոսկերեքանի Մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի, 1325 թ.—Սիսուան 535 ա:

— 93. Սիմէոն (գրված է Սիմաւոն), իր ընկերները հետ միասին գուրս եկավ կաթողիկոսացած Կոստանդին Կեսարացի կաթողիկոսի (ε1307—1323 թ) դեմ և աքսորվեց Կիպրոս կղզին:—Հայապ. 552, հմմտ. նաև Ճ 108:

— 94. Սիմէոն երեց՝ քեոսի Գրիգոր գրչի, որ Ակների վանքում օրինակեց Ոսկերեքանի Մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի, 1325 թ.—Սիսուան 155 ա, Ձեռ. Վենետ. Բ. 372:

— 95. Սիմէոն քահանա, որդի Միխիթար քահանայի, որ Ներսէս գրչին գրել ավեց մի Աւետարան, 1325 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 295:

— 96. Սիմէոն վարդապետ Խաչենցի, աշակերտ Ծոայի Նչեցու, գնաց սովորելու Ծոայի Նչեցու մոտ, զարձաձ ունիթոսական վարդապետ, միաբան Գոնիի վանքի, ε1330 թ):—Ձեռ. Ներս. 32 ր. Սիսուական 384 ա, Ազգապ. 1845:

— 97. Սիմէոն վարդապետ Բասենցի, աշակերտ Ծոայի Նչեցու, գնաց աշակերտելու Բարթուղիմէոս լատին եպիսկոպոսին և զարձաձ ունիթոսական վարդապետ, միաբան Գոնիի վանքի ε1330 թ):—Ձեռ. Ներս. 32 ր. Սիսուական 384 ա. Ազգապ. 1845 (վերջինս նույն է դնում Սիմէոն պէկի հետ, որ տես Ճ 108):

— 98. Սիմէոն քահանա, հայր Դէոսկորոս գրչի, որ Արճշում օրինակեց մի Աւետարան, 1331 թ.—Ձեռ. Վասպ. 178:

— 99. Սիմէոն (գրված է Պապ. Սիմոն), իշխած է Մղուկ դավառի Բնուսիս գյուղում Օրբէլ մանուկի մահարձանի վրա

1331 թ. ըստ Ազգապ. Կանդ. Գ. 178, որ սակայն չունի Սիսուական 216:

— 100. Սիմէոն քահանա, կինն է Դեթա. ծնողներն են Վարդան քահանայի, որ օրինակեց Աւետարանը Ազգիւնար գյուղում, 1331 թ.—Ձեռ. Վասպ. 174:

— 101. Սիմէոն կրոնավոր, կղբայր Միխիթար կրոնավորի, երկուն էլ միաբան Ազթամարայ վանքի. գրել ավին մի Աւետարան Կարապետ գրիչ Ազթամարցմուն, 1332 թ.—Ձեռ. Վասպ. 182, 184:

— 102—3. Սիմէոն, երկու նորընծայ քահանաներ, որոնք ապրում էին Ծրուսաղէմի Ս. Սիոնում, 1335 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 348:

— 104. Սիմէոն գրիչ, Կիլիկիոյ Գանձի (սեռ. Գանձէ) զգյակում օրինակեց Ճաշացը՝ Խոզկերտ գյուղի եկեղեցու համար 1335 թ.—Սիսուան 118—9 և 532 ա:

— 105. Սիմէոն քահանա, գրիչ. օրինակել է երկու Մանրուսուճ երգարան, Կիլիկիոյ Գալու վանքում, մին 1325 և մյուսը 1336 թ.—Սիսուան 201 ա (նմանահանութեամբ):

— 106. Սիմէոն (գրված է Սիմոն), որդի Շահնշահի, որ Գոթթան դավառի Կապատոսի անապատում, Քուսայ Արճիշեցուն գրել ավեց Աւետարանը՝ 1336 թ.—Ձեռ. Ազուլ.—Արբա. 1911, էջ 387:

— 107. Սիմէոն, մի կալված է նվերել Թանաթի վանքին, իր և Միխիթարի հիշատակին, որ երեխի թի հայրը կամ եղբայրն է, 1339 թ.—Արճ. Սիսուական 121:

— 108. Սիմէոն պէկ, եպիսկոպոս և առաջնորդ Կարնայ (ըստ Քոսեան, Բարձր Հայք, Ա. 103 նստել է 1330—1341 թ, որի վերջին կըրը ճիշտ չէ). ունիթոսական էր և կաթողիկոսյուն քարոզելու համար գնաց Կիլիկիա: Ժողովուրդի մեջ խոսովոյուն զցելու պատճառով բռնվեց և Ներսէս Պալիենցի հետ միասին Կիլիկիայից դուրս վտարվեց: Անցավ Կիպրոս (1341 թ), ապա նորից վերադարձավ Կիլիկիա՝ իսամոզելու համար Միխիթար (ε1341—1355 թ) կաթողիկոսին. բայց հուսահատվելով՝ Ներսէսի հետ միասին գնացին Աւինիոն, Բենեդիկտոս ԺԲ պապի (1334—1342 թ.) մոտ, որին ներկայացրին հայոց դեմ մի ամբաստանագիր 117 ամբաստանութիւնից բաղկացած.—Ձամչ. Գ. 330. Ազգապ. 1852, 1863, 1872—1904 (ուր մեջ է բերում մի առ

մի բուր ամբաստանութունները և հերքում. միացնում է վե-
րը՝ № 93 հիշված Սիմէոնի հետ):

— 109. Սիմէոն երեց, զբիչ. Խրիմի Սուրբաթ քաղաքում,
Աստուածատուր կրոնավորի խնդրանք զրեց մի Աւետարան,
1343 թ.—Ձեռ. Վեներ. Ա. 755:

— 110. Սիմէոն (զբված է Սիմեովն), որդի Քաղւոր մանկ-
տաւազի և եղբայր Պօղոս սարկավազի, որ Կապոսում ստացավ
մի Շարահնոց 1343 թ.—Տաշեան, Յուլ. 489:

— 111. Սիմէոն եպիսկոպոս առաջնորդ Սերաստիոյ. մաս-
նակեցեց Ստի եկեղեցական ժողովին «1343 թ» (Ազգապ. 1869).
հիշված է գեռ 1350 թ. (Տաշեան, Յուլ. 107):

— 112. Սիմէոն քահանա, Եկեղեցաց գավառում օրինակել
սկսեց Աւետարանը Հայրապետ քահանայի համար. բայց կեսը
հազդվ ավարտած՝ կոտորածի պատճառով փախավ երկրից. Հայ-
րապետի եղբայրը՝ Ազարիա արեղան լրացրեց Յնացյալը 1351
թ?—Քորոս ազր. Բ. 356—7 (տես և Հայրապետ № 50):

— 113. Սիմէոն, հորեղբայր Քրիստոստուր կրոնավորի, որ
Սուրբաթում (Խրիմ) գրել տվեց Աստուածաշունչը 1352 թ.—
Ձեռ. Վասպ. 7:

— 114. Սիմէոն, իր եղբոր Յովհաննէս քահանայի հետ
ստացել է մի Աւետարան, 1354 թ.—Շոգակաթ 209:

— 115. Սիմէոն կրոնավոր, որդի Սարգսի. մայրն է Քնքուշ:
եղբայրն է Մարտիրոս Երուսաղէմում, Գրիգոր կրոնավորի հետ
միասին Տէրաւազ երեցին գրել տվին մի Աւետարան և Ճաշոց.
1358 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 118:

— 116. Սիմէոն, հայր Յակոբ սարկավազ զբիչ, որ օրինա-
կեց Կիւրդի «Կուչումն Ընծայութեան» զիբըը շուրջ 1358 թ.—
Ձեռ. Քաւր. 28 ր:

— 117. Սիմէոն քահանա, զբիչ. Երզնկայում օրինակեց մի
Աւետարան 1360 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 310:

— 118. Սիմէոն, խաչընդուն կրոնավոր, իողկոր եղբայր
Յտեփաննոսի, որ ստացավ մի ժողովածու, 1360 թ.—Քօսեան,
Հայք ի Ջմիւռնիա, Բ. 83:

— 119. Սիմէոն վարդապետ, ստացող Տօնապատճառի, որ
զրեց Յունաննէս զբիչը, 1368 թ.—Ձեռ. Վեներ. Բ. 1152, 1154
և 1162:

— 120. Սիմէոն սպասաւոր բանի, թերևս օգնական Յու-

հաննէս զբիչ, որ օրինակեց Տօնապատճառը 1368 թ.—Ձեռ. Վե-
ներ. Բ. 1162:

— 121. Սիմէոն, որդի Աստուածատուր երեցի, որ Երզնկա-
յի Քլակ ավանում Տարօնի Յովհաննէս Ալինախ եպիսկոպոսից
զնեց մի Աւետարան, 1370 թ.—Ձեռ. Վեներ. Ա. 780:

— 122. Սիմէոն վարժապետ. զբիչ. օրինակեց Դաւթի
ճիւղմունք ճառից Աստուածաբանի՝ Մեծոփայ վանքում 1363—
70 թվերին.—Տաշեան, Յուլ. 757:

— 123. Սիմէոն եպիսկոպոս Այասի 1375 թ. տես Ֆիմի
Այասցի:

— 124. Սիմէոն զպիբ, որդի Շահինշահի. Յովհաննէս զբիչին
զրել տվեց մի Աւետարան (տեղն անհայտ) 1378 թ.—Տաշեան,
Յուլ. 692:

— 125. Սիմէոն, որդի Ամենաւազի և եղբայր Ասատ
միայնակեցի, որի հետ միասին ներսէս զբիչին զրել տվեց մի
Ճառքնորի՝ Դամազիէլի վանքում, 1307 թ.—Ձեռ. Վեներ. Բ.
1283—6:

— 126. Սիմէոն բարունակետ, «երիցս կրանկալ», հիշված
է այն Ճառքնորի հիշատակարանում, որ զրվել է Վարազյա վան-
քում, 1399 թ.—Քորոս ազր. Բ. 429:

— 127. Սիմէոն Սիւնեցի, աշակերտ Գր. Տաթևացու. Քով-
մա Մեծոփեցու դասընկերներից է.—Մեծոփ. 50. Ազգապ. 1997.—
Տես № 148:

— 128. Սիմէոն երեց. զբիչ. զրել է մի նկարադարդ Աւե-
տարան՝ իբր ժԴ դար.—Տաշեան, Յուլ. 630:

— 129. Սիմէոն միայնակեց. իննարեւից թարգմանեց Հա-
րանց վարքը. թվականն անհայտ.—տես Վրք. ից. տպ. Վեներ.
1855, յոջ. Չարբ. թրգմ. 551:

— 130. Սիմէոն (զբված է Սիմոն), կաթուղիկոս Աղթամա-
րի, հաջորդ Քաղէոս Ա-ի և նախորդ Դաւիթ Գ-ի (ժԴ դար).—
Հաւաք. 60 (կեզծիբ):

— 131. Սիմէոն (զբված է Սիմաոն), բժիշկ, ունի բժըշ-
կական երկեր. հիշում է Ամիրտ. անդ. 2՝ Միթթար Հերացուց,
Ահարոն, Ստեփանոս, Ճոռլին, Սարգիս, Յակոբ, Դեղին բժիշկնե-
րից հետո և Սիմաոն ու Վահրամ բժիշկներից առաջ.—իսկա-
նարար ժԴ դար:

— 132. Սիմէոն, որդի Դանիէլի և եղբայր Կարապետ

(№ 111) քահանայի, որ գնեց մի հին Աւետարան և նորից կազմել ավեց 1401 թ.—Ձեռ. Վանոպ. 126:

— 133. Սիմէոն սպասավոր բանի, Տաթևի վանքում, Երեմիա վարդապետի հրամանով, Գալուստ վարդապետի ընկերակցութեամբ գրեց Տաթևացու Հարցմանց գիրքը, երբ դեռ կենդանի էր հեղինակը, 1403 թ.—Ձեռ. Գաղեան, Ա. 66 ր:

— 134. Սիմէոն կրոնավոր, գրիչ. Ղբիմում, Լուսաւորչի տնապատում օրինակել է Հարցմանց գիրքը, 1410 թ.—Ձեռ. Կարին. 51, Նոտարք 36:

— 135. Սիմէոն բարոնապետ Սիւնեցի, բնակութեամբ Տաթևացի, Գրիգոր գրչին օրինակել ավեց Ներսէս Համբարձումացու Մեկնութիւն ժԲ մարգարէից, Հերմոնի վանքում, 1414 թ.—Սիւսական 125 ր:

— 136. Սիմէոն, հայր Գրիգոր կրոնավորի, որ ստացավ Տաթևացու Քարոզգիրքը 1419 թ.—Տաշեան, Ցուց. 978:

— 137. Սիմէոն (գրված է Սիմոն), միաբան Բերկրիի Տէր Երուսկան որդի վանքի, հիշված է 1420 թ.—Նոտարք 61:

— 138. Սիմէոն արեղա, գրիչ. Վասպուրականի Մարմետ գյուղում գրեց մի Աւետարան 1421 թ.—Նոտարք 66:

— 139. Սիմէոն վարդապետ Ռշտունի. առաջնորդ Ռշտունեաց գավառի Գուսլիկ վանքի. ուսուցիչն է այն Թովմա վարդապետի, որ հովատքի համար նահատակվել է «1421 թ».—Մեծոփ. 44, Ազգապ. 2056:

— 140. Սիմէոն դպիր, մի հին Աւետարան որ գրված էր 1275 թ., նորից է կազմել 1421 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 77—78:

— 141. Սիմէոն կրոնավոր, միաբան Կոցի Ս. Խաչ վանքի 1422 թ.—Նոտարք 68:

— 142. Սիմէոն արեղա, եղբայր Յովհաննէսի, մի Աւետարան վաճառեց Կամենիցացի Խուժու. պէկին, 1422 թ.—Կամենից 163: REA 7, 107:

— 143. Սիմէոն վարդապետ. գրիչ. օրինակել է Մեկնութիւն Թղթոցն Կաթողիկէայց (Ձեռ. էջմ. № 1394=1408), 1423 թ.—Կնիք հաւ. յոջ. 43:

— 144. Սիմէոն սարկավազ, հոգեոր որդի Միխիթար արքեպիսկոպոսի և առաջնորդի Ամասիոյ, որ նրա համար գրել ավեց Յովհաննէս քահանային մի Գանձարան, 1424 թ.—Ձեռ. Լվով (ՀԱ 1937, 122):

— 145. Սիմէոն, ստացող. օրինակել ավեց Աւետարանը Խահրոց գյուղում, Յովհաննէս գրչին, 1425 թ.—Ձեռ. Սևան. 9 ա:

— 146. Սիմէոն (գրված է Սիմէան) վարդապետ, մի Յայտաւուրք է նվիրել Կարպի գյուղի Յովհաննավանքին 1427 թ.—Ջբր. պատմ. Գ. 21. Շահխաթ. Բ. 104 > Նոտարք 86, Արձ. Այրարատ 172 ր:

— 147. Սիմէոն ճգնավոր. եղբայրն է Մասթէոս քահանա. սրանց իշոււմ է Սարգիս եպիսկոպոսը, որ Գուգարաց Կոթիփորոյ Ընկուզազում վանքում օրինակեց Յայտաւուրքը 1427 թ.—Նոտարք 84—85:

— 148. Սիմէոն վարդապետ Այրիվանեցի. 10 տարի ուսուցանում էր Եղվարդի փոքր վանքում. ապա եղավ առաջնորդ Այրիվանքի, որ նորոպեց և բարեկարգեց: Գնաց Երուսաղէմ ուխտի վերադարձին մի ժամանակ նստավ Այրիվանքում, արտագրել ավեց մի Յայտաւուրք, ապա այնտեղից անցավ Ձազավանք, ուր և մեռավ «1428 թ»: Ունի Կանոններ:—Այրարատ 197, 291, 346, 350. Սիւսական 241. Հայապ. 569.—ըստ Ազգապ. 2059 նույն է վերի Սիմէոն Սիւնեցու նա № 127:

— 149. Սիմէոն պարոն, հայր էլիմելիքի և Ամիրմելիքի, մերձավորներն են Մկրտիչ տանուտերի, որ գրել ավեց Ճառքն տիրը՝ Արծկէ 1428 թ.—Տաշեան, Ցուց. 583:

— 150. Սիմէոն, կինն է Աղէկ. ծնողներն են Ստեփաննոս քահանայի, որ ստացավ մի Աւետարան 1430 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 71:

— 151. Սիմէոն վարդապետ, կանգնեցրել է ձեռագործ մի խաչքար պարոն Սիմէոնի իշխատակին 1431 թ.—Ջալալ. Բ. 466 > Նոտարք 97:

— 152. Սիմէոն պարոն, որի իշխատակին Սիմէոն վարդապետը մի խաչքար է կանգնեցրել 1431 թ.—Ջալալ. Բ. 466 > Նոտարք 97:

— 153. Սիմէոն, հայրն է Սիրամիր, մայրն է Մելիք խաթուն. սրանց անունով կանգնեցրած է մի խաչքար, որ Խրիմից բերելով այժմ աղուցիկ են նոր-Նախիջուանի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու պատին: Փորագրել է Սիմէոն վարդապետը, շինողն է Քարխանանի Սիմէն, 1431 թ.—Շահապիղ, Ազգապ. հանդ. է. 51:

— 154. Սիմէոն եպիսկոպոս, շինել է ավել Մալաթիայի Ս. Լուսաւորիչ վանքի տաճարի դուռը 1439 թ.—Թարսոս աղբ. Ա. 313, Նոտարք 118:

- 155. Սիմէոն արեղա, գրիչ. Ծկեղեաց Աւազ վանքում օրինակեց Յայտաւուրքը 1439 թ.—Տաշեան, Ցուց. 24, 49, 50:
- 156. Սիմէոն վարժապետ, նորոգեց Այրարատեան նահանգի վանքերը 1444 թ.—Այրարատ 10:
- 157. Սիմէոն, կիսն է Արղուն. ծնողներն են Թովմա (Ն 165) Մինասեանց նշանավոր գրչի, որ օրինակել է բազմաթիվ ձեռագրեր սկսած 1420 թվից մինչև 1444 թ. որանց մեջ հաճախ հիշում է իր ծնողներին.—Ձեռ. Վասպ. 323, 353, 388, 393. Նօտարք 89. Ակիսեան՝ Գուգիերք 110:
- 158. Սիմէոն (զբված Սիմոն) Վանեցի, որդի Արիստղոմի. ծնվել է 1385 թ. Թողել է մի փոքր հիշատակութիւն մի Սաղմոսի մեջ 1445 թ.—REA 9, 140:
- 159. Սիմէոն վարդապետ Ռշտունցի, մին այն վեց կրօնավորներից, որոնց օգնութեամբ Փիւր Ստեփաննոս Բախվանցի վարդապետը վերաշինեց Կապուտկոզի Ս. Յակոբ վանքը 1412 թ. Այս վանքում բարբառեալի և սպասաւոր լինելով Սիմէոնը Փիւր Ստեփաննոսին, ուսման մեջ առաջ գնաց: Մի քանի տարի հետո, Փիւր Ստեփաննոս վարդապետը վանքը հանձնեց իր աշակերտին և ինքը գնաց Երուսաղէմ, ուր և մեռավ: Սիմէոնը գավազան ստացավ և եղավ նույն վանքի առաջնորդն ու վարդապետը 1427 թ: Ըստ Փիւրգալեմեանի գրել է բազմաթիվ գանձեր, որոնք Գանձարանում կրում են իր ծայրանունը (Նօտարք 87): Նա կոչում է նրան էլ Բախվանցի, վերաշինող Կապուտկոզայ Ս. Յակոբ վանքի, նաև տարեգիր կամ պատմիչ ԺԴ դարու: Ըստ այսմ նույն է Սիմէոն վարդապետ Բախուանցի, որ գրել է 1392—1401 թվերի պատմութիւնը, որի մեջ համառոտ պատմում է նաև Լէնկթիմուրի ղլխավոր գործերը (Ձեռ. Դարեան, Բ. 87 ր, Հայասպ. 125, Փիւրգալեմեան՝ Չորս ընկերք 175):—Նօտարք 11, 15, 41:—Կենդանի էր դեռ 1445 թ: Հիշված է նաև 1446 թ. (Նօտարք 155): Մաշտոցի մի հիշատակարանում, Թովմա Մինասեանց գրիչը խոսում է նրա մասին, թե ինչպես հարստացրել է նա վանքը բազմաթիվ կալվածներով, որոնց թվումն էլ անում է մի առ մի (Նօտարք 136—9):
- 160. Սիմէոն քահանա, որի բննատուութեամբ Հայրապետ գրիչը օրինակեց մի Աւետարան, Ծառիկու վանքում, 1447 թ.—Նօտարք 187:
- 161. Սիմէոն դարբին, առաջավոր Հայոց Ամթայ. նպաս

- տեց Հայոց Ս. Թէոդորոս եկեղեցու շինութեան 1447 թ.—Արքա. 1898 թ. 48 ա, Հայասպ. 574:
- 162. Սիմէոն, հայրապետ Դերձկի վանքի, Մկրտիչ սարկավազին գրել տվեց մի ճաշոց 1447 թ.—Նօտարք 157:
- 163. Սիմէոն վարդապետ, առաջնորդ Ռշտունեաց Բերգաձոր վանքի, 1448 թ.—Ձեռ. Վասպ. 400:
- 164. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն) հայրապետ, աշակերտ Կարապետ վարդապետի, որ էր վերջին ստացող Աստուածաշընչի, 1449 թ.—Թորոս ագր. Բ. 296:
- 165. Սիմէոն (զբված է Սիմէոն), այլ աշակերտ նույն Կարապետ վարդապետի, 1449 թ.—անդ:
- 166. Սիմէոն որդի Բարիփաշի, ազնվական հայ, որ Օսմանցոց հրավերով դաղթեց Գուլիս 1453 թ.—Նշխ. մատ. 63, Տաշեան՝ Ցուց. 895:
- 167. Սիմէոն, հայր Կարապետ վանանոր, որ Գառուազրակի վանքում օրինակեց մի Աւետարան, 1454 թ.—Rapport Belgique 97:
- 168. Սիմէոն կրօնավոր, միաբան Ս. Թէոդորոս կամ Դերձկի վանքի. հիշված է նախ 1447 թ. գրիչ. օրինակել է Շնորհալու Ընդհանրականը և զանազան գրութիւններ՝ նույն վանքում 1457 թ.—Ձեռ. Կարին. 34, Նօտարք 157, 184:
- 169. Սիմէոն, որ մի խաչքար է կանգնեցրել Թէոդոսիայի Ս. Թորոս եկեղեցում, իր, Վարդանի և Կուլաֆչայի հիշատակին, 1458 թ.—Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 352:
- 170. Սիմէոն, երեկ նույն անձն է, որի հիշատակին իբ Լղբայրը՝ Յովհաննէս մի խաչքար է կանգնեցրել նույն եկեղեցում 1459 թ.—Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 352:
- 171. Սիմէոն երեց, հայր Նիկողայոս եպիսկոպոս Արքիմանցու, որ օրինակեց ճաշոցը՝ 1460 թ.—REA 10, էջ 62 և 63:
- 172. Սիմէոն քահանա, կիսն է Մելիք, որոնց անունով մի խաչքար է կանգնեցրած Ն. Նախիջևանի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում, 1461 թ.—Նօտարք 198:
- 173. Սիմէոն եպիսկոպոս Ս. Նշան վանքի. իբրև վկա ստորագրում է մի կտակագրի, 1461 թ.—Manus. brit. mus. 31 ա:
- 174. Սիմէոն քահանա, գրիչ. Ապրակունեաց վանքում օրինակեց Վատմութիւն վարուց Յովհաննու աւետարանչի, 1461 թ.—Սմբատեանց, Երնջակ 118, 128:
- 175. Սիմէոն (զբված է Սիմեոն) կրօնավոր, միաբան

- Խորհեանքի Խլապաշի վանքում 1464 թ. — Նոտարք 218, Թորոս աղբ. Բ. 341:
- 176. Սիմէոն, փորագրելի վարպետ Խրիմում. փորագրելի է մի խաչքար 1431 թ. (տես վերը № 153) և մի խաչքար էլ 1464 թ. (տես հաջորդը):
- 177. Սիմէոն քահանա, կինն է էմին Մելիք. իրենց գերդաստանի հիշատակին կանգնեցրել են մի խաչքար Խրիմում՝ փորագրելի վարպետ Սիմէոնի ձեռքով, 1464 թ: Այժմ ազուցված է Նոր-Նախիջևանի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում:—Շահադիզ, Ազգագր. հանդ. է, էջ 50:
- 178. Սիմէոն, որդի Պողոսի՝ աներոջ մահտեսի Յովհաննէսի, որ էջմիածնում փրկանքով ազատեց մի Աւետարան, 1464 թ.—Ձեռ. Վասպ. 384:
- 179. Սիմէոն, որդի Թաթարի և եղբորորդի Յովհաննէս քահանայի, որ Ոստանում, Կարապետ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1467 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1925, 258:
- 180. Սիմէոն, որդի Շարմէլէքի, մերձավոր Յովհաննէս քահանայի, որ Ոստանում գրել տվեց մի Աւետարան, 1467 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1925, 258:
- 181. Սիմէոն եպիսկոպոս, առաջնորդ Խարբերդի, 1470 թ.—Bodleian 9:
- 182. Սիմէոն Տէր Խարբերդցի. միաբան Երզնկայի Կայփոսի վանքի. ծաղկարար (նազաշ). նկարազարդեց մի Աւետարան, որ Մեսրոբ գրիչը գրել էր նույն վանքում, 1473 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 328:
- 183. Սիմէոն, որդի մահտեսի Աստուածատուրի և եղբայր Ֆարաճի, որ Հալէպում, Մելիքիսեթ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1478 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 96:
- 184. Սիմէոն արքեպիսկոպոս Գողթնեաց 1481 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 299:
- 145. Սիմէոն (գրված է Սիււմոն!), որդի Բախշայիչի՝ քեռու տանուտեր խոջա Խորշահի, որ Վանում, Ազարիա գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1484 թ.—Ձեռ. Վասպ. 496:
- 186. Սիմէոն գրիչ. օրինակեց Աւետարանը Երուսաղէմում, 1484 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 52 ա:
- 187. Սիմէոն աէր, փակակալ Խորոտկայ վանքի, 1490 թ.—Ձեռ. Նոր-Քայազ. 23 ա:
- 188. Սիմէոն (գրված է Սիււմոն) երեց, պապ Սահակ

- երեցի, որ Կեսարիոյ Մոնտիսոնս գլուղում օգնեց Յովհաննէս արեղային գրելու Յայամաւորքը՝ 1495 թ.—Ալպոյանեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1850:
 - 189. Սիմէոն (գրված Սիււմոն) որդի Վահան երեցի, հղբայր Աւետիք գրչի, որ օրինակեց Սաղմոսը Պալախորի վանքում 1495 թ.—Ձեռ. Սահառ. 24 ա:
 - 190. Սիմէոն, որդի Աւետիք քահանայի, որ գնեց մի Աւետարան 1500 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 68:
 - 191. Սիմէոն Ա Ուլնեցի կամ Ջէյթունցի. կաթողիկոս Սոյո 1539—1545 թթ. հաջորդեց Յովհաննէս Քիլիսոցուն.—Ձեռ. Հալէպի, Բ. 32 ա, Ալլաւիկերեան՝ Ուլնիա կամ Ջէյթուն 14> Սիւսան 537, Գոլամբրեան՝ Կրիկիա 331:
 - 192. Սիմէոն, թերևս Տիգրանակերտցի. չեղինակն է Վկայարանության Մարգարէ սարկավազի և Շարժան Թուրքուրանցու, որոնք նահապետակցին 1580 թ.—Նոր վկ. 419—420:
 - 193. Սիմէոն վարդապետ Ապարանցի, մատենագիր ԺԶ դարու. աշակերտել է Յովհաննէս վրդ. Ոստանցուն. չետու եղել է ուսուցիչ Ազթամարում և չապրել չմուս աշակերտներ, ինչպես են Կարապետ Վարապցի, Յովհաննէս Խիզանցի և Յովհաննէս Ծաղկոց վարդապետ: Նույն աշակերտությունից են դարձյալ Յովհաննէս վրդ. Կրճօն, Յովհաննէս վրդ. Գրապիր, Սահակ Եփարցապետաց վարդապետ (Աղպապ. 229): Իր մի հիշատակարանը տես Գեորգեան .N 102 ձեռագրում: Այս Եփրատասանութիւնը, ինչպես չեղինակն է ասում, գրված է Ներսէս Շնորհալու Եփրատասանութեան չետու գլխամեր.
- Եւ Ներսէսի թեպէտ վիպեալ,
 Բայց իմս նորս ներնակ չեղեալ,
 Մ'չ ի չեոին տարածայնեալ,
 Եւ ոչ գորոս բանն երկրորդեալ.
 Այլ գմիջինն չամբուրեալ,
 Ար յաստանորն չէ գրեալ:
 (Սիււմ. սպար. 22)
- Եւ իրոք այս Եփրատասանութիւնը, որ ճոտեան չափով ստանափոր է, Շնորհալու չամտանուն աշխատության նման սկսվում է -իւս նանդով, չետու գտնում է -ին են: Վերջում գրված հի-

շատակարանի համաձայն պարունակում է 1300 երկտող և զբր-ված է Մեծոփի վանքում, ՌԼԹ = 1590 թվին.

Ի թիւ հազար եռ հարիւրոց,
Կատարեցաւ բանս պատմագրոց,
Ի թուականիս ազգիս Հայոց,
Հազար 'ւ երսուն 'ւ ինն ընդ սոցունց:
(Սիմ. ապար. 129):

Այս «Վիպասանութեան» նյութն է Հայոց պատմութիւնը՝ սկսած աշխարհի ստեղծագործութիւնից մինչև Ներսէս Շինող կաթուղիկոսի վախճանը: Իր բուն աղբյուրն է Սերէոսի պատմութիւնը, որին հետևում է քայլ առ քայլ, պահելով նույն իսկ նրա անսովոր բառերը և ձևապարական վրիպակները: Բայց անտես չի անում նաև Խորենացին, որին հիշում է մի քանի անգամ: Օգտւելով է դարձյալ «Փոստոսից», որին հիշում է էջ 33 և Ղազարից, որից առնում է Վահան Մամիկոնեանի պատմութիւնը: Լեզուն շատ հասարակ, բանաստեղծութիւնը անհամ, պատմական ոչ մի նոր ակնկէտութիւն էլ չունենալով, կարելի է ասել թե զբվածքը բոլորովին անարժեք մի գործ է: Գրված է իր երկու աշակերտների՝ Կիրակոս Այրարատացու և Անանիա Նախավայեցու խնդրանք. (տես Սիմ. ապար. յոջ. էջ Գ):

Յորմէ զթայ Տէրն տէրանց,
Սիմէօնի որ զայս ոգևաց,
Նաև երկուցն խնդրողաց
Ուսումնասէր հանճարեղաց,
Կիրակոսի պետին պատուած,
Անանիայ շնորհօք օծած,
ՅԱյրարատեան տանէն եկած,
Յուսմունս սառից կան զեղերած:
(Սիմ. ապար. 154).

Աշակերտաց Տեառն բանի,
Շնորհագարդեալ Կիրակոսի,
Անանիայ սրբասիրի,
Որք հարկ եղին ինձ անմտի,
Տաղաչափել զղլրս Ղազարի,
Ողեալ ստիւք Հոմերապէս,
Զթաղաւորաց ճառն պէսպէս:
(Սիմ. ապար. 156).

«Վիպասանութեան» վերջում գտնվում է «Յիշատակարան շա-րագրութեանս և Պատմութիւն Ապարանից սուրբ Նշանքն, ընդ սոսա Ողբ ցաւագին հեծեծանաց ի վերայ Մեծօփոյ ս. ուխտին» (էջ 129—157): Նույն հեղինակից են դարձյալ «Ի վերայ առ-մանն Թաւրիզու, որ առաւ ի յՕսմանէ» (1585 թ. տպված Վի-պասանութեան իբր հավելված, էջ 158—162) և «Ողբանք ի վե-րայ թախթին Տրդատայ թագաւորին» (գրված 1593 թ. սրանից մի համույշ անս Այրարատ 367—369):— Առաք. պտմ. 340, Հայապ. 127, Զարբ. Նոր մատեն. 250, Սիմ. ապար. 158, 161,—Սիմեոնս՝ Սիմ. ապար. 155—157 (ծայրանուն տուն բնգմէջ).—սեռ. Սի-մեոնի՝ Սիմ. ապար. 154, Սիմեօնի՝ անդ 21, Սիմեոնի՝ անդ 133 և 157:

— 194. Սիմեոն կաթուղիկոս Աղուանից. Թուս է իր դամ-բանը 1611 թվից.— Արցախ 171:

— 195. Սիմեոն կաթուղիկոս Աղվանից. կանդնեցրել է մի յուշարար Մեծարանց վանքում՝ 1614 թ. մեռել է թաղվել նույն վանքում, 1616 թ.— Բանաս. 1901, 139, 140:

— 196. Սիմեոն Գ Քոյատակեցի, կաթուղիկոս Աղուանից. հաջորդեց Մելքիսեթին 1622 թ. նստավ Շահմանսուր գյուղում. իրեն էլ հաջորդեց Յովհաննէս Թ 1628 թ (Ն 1337).— Զամբո 78, Բարխուտ. Պատմ. աղվ. Բ. 63:—Իսկ ըստ Զեռ. Գաղեան, Ա. 89 ր կոչվում է Սիմէօն Շահմասուրեցի, հաջորդեց Մելքիսեթին՝ 1596 թ. իրեն էլ հաջորդեց Յովհաննէս 1633 թ:

— 197 Սիմեոն զպիւր Լեւոցի. Մարտիրոս անուն անձի որդին էր. 1608-ից մեկնեց Լվովից Պոլիս, ուր երկար սպասեց Երուսաղէմ ուխտի երթալու համար. 1610-ին Մկրտիչ վրդ. Խար-բերդցու ընկերակցութեամբ գնաց Զմիւռնիա և շրջապայելով ծովագերայ քաղաքները՝ վերադարձավ Պոլիս: 1611-ին Զարու-րիս վրդ. Վանեցու հետ գնաց Վենետիկ և Հոմ. այստեղ Թնայ երկար ժամանակ: Նորից սկսեց ճամբորդութեան և Վենետիկ-Զմիւռնիա-Բրուսա-Խարբերդ գծով հասավ Մուշ: Վերադառնա-լով Պոլիս, նստեց Ալեքսանդրիա և Կահիրէի ճանապարհով հա-սավ Երուսաղէմ: Մի ժամանակ մնաց այստեղ. ապա Հալէպ. Կեսարիա—Անիլիւրիա ճանապարհով դարձավ Պոլիս և այստեղից էլ Լվով՝ 1619 թ: Իր ամբողջ այդ ճանապարհորդութիւնը և ճանապարհին իր տեսածներն ուլլաածները գրի է առել Սիմէօնը: Ընդարձակ նկարագրել է Պոլիս, Վենետիկ, Հոմ, Մուշ, Կահիրէ, Ընդարձակ նկարագրել է Պոլիս, Վենետիկ, Հոմ, Մուշ, Կահիրէ, Երուսաղէմ, Հալէպ, Տիգրանակերտ և Լվով քաղաքները: Իր Ու-

զեզրութեան կցել է նաև 1619—35 տարիների Տարեգրութիւնը Այս աշխատութունը բնագրի վրայից հրատարակեց Ակիւնեան, նախ Հանդէս Ամսօրեայ 1932—4 և ապա առանձին հատորով՝ Վիեննա 1936 (տես Ձեռ. Լվով. = ՀԱ 1937, 147):

— 198. Սիմէոն Բ Սեբաստացի կամ Արևելցի. կաթուղիկոս Սոյ յ 1633—1648 թ» (բայց 1630 թվին զրված մի ձև. արդեն հիշում է նրան. տես Ձեռ. Վենետ. Ա. 776.—1633 թվի օժման մասին հիշատակում է Ձեռ. Հալէպի՝ Ա. 387, 393. Իսկ Ձեռ. Հալէպի Ա. 107ա հիշում է նրան 1640 թվին): Եպիսկոպոսական ձեռնադրությանց մեջ զեղծումներ կատարելով՝ Փիլիպպոս կաթուղիկոսը զրեց նրան և զգաստության հրավիրեց: Սիմէոնը հանդգնորեն պատասխանեց նրան՝ համարելով իրեն «Ամենայն Հայոց հայրապետ»:—Ձեռ. Հալէպի Ա. 77 բ և Բ. 31 բ. Ազգ. մատ. ՀԸ 38:

— 199. Սիմէոն եպիսկոպոս Գառնեցի. զրկ է 1651 թվին «Յառաջարան և լուծմունք Պրոկի գրոց Շաղկապք աստուածաբանականք», որ վրացերենից թարգմանել էր Սիմէոն (№ 45) քահանան 1248 թվին: Այս գրքի մասին խոսում է Սիմէոն Երևանցին (ապա կաթուղիկոս) իր Մեկնութիւն Պրոկի աշխատության առաջարանում (Ձեռ. Թաւր. 124) և այդ գործը վերագրում է Սիմէոն վրդ. Ջուղայեցուն, «որ էր եպիսկոպոս Գառնայ» և հեղինակ է նաև Քերականութեան և Տրամարանութեան: Այս լուրըրը ցույց են տալիս, որ այս Սիմէոնը չա՞րդրն է № 200: —Տաշեան, Մատեն. մանր սու. Ա. 28—38, Ձեռ. Թաւր. 124, Ձեռ. Սահաս. № 37, Ձեռ. Դաղեան, Բ. 49ա. Տաշեան՝ Յուց. էջ 1150ա:

— 200. Սիմէոն վարդապետ Ջուղայեցի. աշակերտ Մելիքսեթ Երևանցու. բնկերացել էր Թաշատուր Կեսարացուն՝ իրրև նովիրակ Լեհաստանի: Այնտեղ ծանոթացավ եվրոպական ուսման, որ ինքնօգնությամբ շատ առաջ տարավ: Վերադարձին 3 տարի էջմիածնում սովորելուց չետո, զնաց նոր-Ջուղա՝ Թաշատուր վարդապետի մոտ և ավելի առաջ զնաց ուսման մեջ: Նա զարձակ նշանավոր քերականագետ. զրեց Քերականութիւն (տպ. Պոլիս 1725), Հուսաբումի Տրամարանութեան (տպ. Պոլիս 1729): Վերլուծութիւն ստորոգութեանց Արիստոտէլի ևն: Այս զրքերը զրելուց չետո հրավիրվեց Փիլիպպոս կաթուղիկոսի կողմից ուսուցիչ էջմիածնի դպրոցում: 1651 թվին հզով արքեպիսկոպոս Նոր-Ջուղայի: Կյանքի վերջերը քարոզության գուր

եկով դեպի Օսմանեան երկիրները և մեռավ ԹՃԶ=1657 թ» Եւզոկիայում:—Սամ. անեց. շար. 180. Ջրբ. սարկ. Գ. 35. Առաք. պտմ. 309—14, 500. Ջուղ. 117—8. Ջարբ. Նոր մատ. 369. Կաճենից 141. Ձեռ. Դաղեան Ա. 92 բ, Բ. 34. Տաշեան, Յուց. 1150. Ազգապ. 2490:

— 201. Սիմէոն, ճրք կաթուղիկոս Աղուանից 1671 թ.— Բարխուտ. Աղվանից կրկ. 220:

— 202. Սիմէոն տաղասաց Կաֆացի, Խրմպէյ անուն անձի սրդին էր. ծնվել է Կաֆայում (Թէոդոսիա). երեխ թե կողակար էր. ունի տաղեր (թվով 15), 1683—6 թվերից, որոնց թվումը հեղինակի համառոտ կենսագրությամբ տալիս է Ակիւնեան, Մասակն. չկտաղ. Գ. 193—8: Իր տաղերից տես Նշշ-էջ 55, Կաթուանեանց՝ Նոր ժուղ. Գ. էջ Ե և 54:

— 203. Սիմէոն եպիսկոպոս, պատրիարք Երուսաղէմի. իւրեց աթոռը Յովհաննէս Գլխեցի Նոխոթճիի ձեռքից 1687 թ». բայց 4 տարի չետո Յովհաննէսը կարողացավ վարել նրան և տիրել գահին 1691 թ»: Ուրիշներ Սիմէոնի տեղ զնում են Մինաս (№ 40) Ամթեցուն. այս մասին տես Ազգապ. 2639 և վերը՝ հա. Գ. էջ 344—5:

— 204. Սիմէոն երեց Փեթրովիչ, Լեհաց Յան Սորեցկի թագավորի կողմից պատվիրակ ուղարկվեց Պարսից թագավորի մոտ, բանակցելու համար անկախ Հայկական թագավորութուն կազմելու խնդրի առթիվ, նպատակ ունենալով հարվածելու Օսմանեան կայսրությունը թիկունքից և զուրս վտարելու տաճիկներին Եւրոպայից, 1691 թ.—Ալպոյաճեան, Առաքելութիւն ի Հապէշ. 1946, էջ 64:

— 205. Սիմէոն Գ. Խստորաշէնցի, որդի Մեծշենացի Սարգիս քահանայի (Արցախ 232). կաթուղիկոս Աղուանից. Գեորոս Գ կաթուղիկոսի մահից հետո խլում է աթոռը և Գանձասարի նարստությունը հավաքելով՝ փոխադրում է իրենց գյուղը: Նա շինում է Մուս սարում Երիցմանկանց վանքը և նստում է այնտեղ իրև հակաթոռ կաթուղիկոս Գանձասարի, հենվելով գյուղի թուրք իշխողի վրա (1675 թ): էջմիածնի Յակոբ կաթուղիկոսը բանադրում է նրան և փոխարեն կաթուղիկոս է օծում Երեմիա (№ 31) Հասան-Չալալեանց անուն արեղային, որին ուղարկում է Դանձասար (1676 թ): Սկսում է կռիվը երկու կաթուղիկոսների միջև. Յակոբ կաթուղիկոսի միջամտությամբ Սիմէոնը առերես հաշտվում է Երեմիայի հետ 1677 թ. (Ձեռով

Գաղեան, Բ. 18 ա). բայց նորից շարունակում է իր անկարգությունները: Յակոբ կաթուղիկոսի մահից (1680 թ) նետո, նրա հաջորդ Եղիազար կաթուղիկոսը (1682—91 թ) կրկուսին էլ կանչում է էջմիածին և երկուսին էլ աթոռակից է նշանակում: Սիմէոնը չսանձեց իրեն. նա չէր նստում Գանձասարում և ժողովուրդից հավաքած զուժարները իր տունն էր ուղարկում, եկեղեցական զգեստները և զարդերը յուրացնում: Սրա վրա ժողովուրդը ժողով է զուժարում, և Սիմէոնին վտարում է 1691 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 18 բ): Իր անունը հիշվում է դեռ 1698 թ. (Սմբատեանց՝ Գեղարքունի 407): Իր հետ բանակցության է մտել Իսրայէլ Օրին 1699 թ. (Աթան. յղ. ժը): Երեմիան մեռնում է 1700 թ. հաջորդ տարին էլ Սիմէոնը (Ջամբռ. 80—81, Բարխուտ. Գատմ. աղվ. Բ. 69, Լէօ՝ Հայկ. տպ. Բ, 297): Սիմէոնի հաջորդներն եղան Ներսէս, Իսրայէլ և Սիմոն Փոքր, որի մահով վերջացավ Երեցմանկանց այս նակաթոն կաթուղիկոսությունը (Բաթֆի, Խամսայի մկ. 114):

— 206. Սիմէոն Երևանցի, կաթուղիկոս Հայոց «1763—1780 թ»։ աշակերտ էր էջմիածնի դպրոցի, ապա ինքն էլ ուսուցիչ նույն դպրոցում. հասցրել է բազմաթիվ աշակերտներ, Նախապես նվիրակ էր և շրջել էր Տաճկաստանի, Պարսկաստանի և հետո Հնդկաստանի Հայոց թեմերը: Վարդապետ ժամանակ գրել էր Լուծմունք Գորփիւրի, Արխատուէլի, Դաւթի, Գրողի (այս գրքի հորինման մանրամասն հիշատակարանը 1750 թվից՝ տես Ձեռ. Քաւր. 124—5), Քարոզգիրք և Պարզաբանութիւն հայ Տօմարի: Կաթուղիկոսության ժամանակ աշխատեց էջմիածինը դարձնել լուսավորության կենտրոն և կապել ամեն տեղ ցրված հայերի հետ: Հիմնեց Ռուսաստանի թեմը, զազարեցրեց կաթուղիկական պրոպագանդան Ախալցիա, Ալաշկերտ և Բայազետ: Հաստատեց էջմիածնում սպարան «1771 թ», թղթի գործարան «1776 թ»: Կարգի բերեց հայ եկեղեցու տոները, որի համար հորինեց Տօնացոյցը (տպ. էջմիածին «1774 թ»): Իր վերջին գործերն են Պարտավճարք և Ջամբռը: Ունեցել է նաև քաղաքական գործունեություն, ծառայելով իբրև միջնորդ հաշտության Երևանի իսանի և Վրաց շերակի թագավորի միջև և կասեցնելով այս վերջինի արշավանքը Երևանի վրա: Սիմէոնը վրացական սպազրական գործին էլ նպաստեց՝ նվիրելով Վրաց թագավորին մի սպազրական մամուլ «1778 թ»: Մ. մաշտ.

337 ա. Ջամբռ. 33—44. Աղգապ. 3019—3136. Լէօ՝ Հայկ. տպ. Բ. 574:

— 207. Սիմէոն վարդապետ կամ նախապետ, ունի Քարոզգիրք, որ պարունակում է 28 քարոզ: Հեղինակի ով լինելը և ժամանակը նայանի չէ: Ձեռագիրը գտնվում է Վիեննայի Մխիթարեանց մոտ (Ք 464) բոս Տաշեան՝ Յուզ. 938—9: Ցանկում, էջ 1150 բ կոչված է «պատրիարք», բայց ձևագրում այսպիսի տիպոս չէ տպված և Գոլխի պատրիարքների շարքում ոչ մի Սիմէոն չկա. իսկ Երուսաղէմի պատրիարքների շարքում կա մի Սիմէոն 1090—1169 թ. և Սիմէոն նակաթոն 1688—1691 թ. Քարոզների մեջ կա մեկը, որ գրված է «ի նաղիսին որ կղե ի Կ. Գոլխ վասն որդեծնութեան սուլթան Մուսթաֆայ թաղաւորին ի ՌՄԸ թուոջն և մարտի Ե» (= 1759 թ): Քարոզներից երկուսն էլ էջմիածնի մասին են: Ուստի կարծում եմ որ նեղիական է Սիմէոն Երևանցին, որ դեռ վարդապետ էր և իբրև նվիրակ եղել է Գոլում այդ թվին, ապա կղավ կաթուղիկոս:

— 208. Սիմէոն կաթուղիկոս Աղվանից. Իսրայէլ նակաթոն կաթուղիկոսի եղբայրն էր, սրին նույն Իսրայէլը օձեց և նստեցրեց Երեց-Մանկանց վանքում (1794 թ), ինքը Մալով Ամարտում.— Բարխուտ. Գատմ. աղվ. Բ. 122: Հիշվում է դեռ 1809 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 42բ:

— 209. Սիմէոն տաղասաց ԺԸ դարու. իր տաղերից է «Սէրդ սիրով խոնարհեցար» (տաղ խաչելության).—Տաշեան, Յուզ. էջ 1150բ:

— 210. Սիմէոն Կամրկապցի. ունի Բժշկարան (թվականն անհայտ).—Նորայր, Հայկ. բառաք. էջ 107:

— 211. Սիմէոն տաղասաց (թվականն անհայտ): Գրել է Կիրակոսի և Յուզիտայի վրա մի տաղ. «Սուրբ Յուզիտա, դուստրը մեծաց» Ձեռ. Հալէպի, Ա. 142 բ, որ անգ՝ էջ 106ա ուրիշ տաղասացի է վերագրվում, այն է Կիրակոս արեղային: Առաջին ձեռագրի թվականն է 1497 թ, երկրորդինը՝ 1662 թ:

— 212. Սիմէոն Փոքր, Երեցմանկանց նակաթոն կաթուղիկոս Սիմէոնի եղբորորդին էր. իբր նակաթոն կաթուղիկոս հաջորդեց Իսրայէլին: Նեղվելով Իրանիմ խանից փախավ Թիֆլիս, ուր Ցովնանէս վարդապետը նրան թունավոր քթախոտ քաշել տալով մահացրեց 1800 թ: Սա կղավ Երեցմանկանց վերջին նակաթոն կաթուղիկոսը:—Բաթֆի, Խամսայի մկիքութ. 114, 150—1, 233, 238:

*ՍԻՄԻԿ, իգ. <սլրս. SIM Եարծաթ> բառից՝ -իկ փա-
զաքշականով:

— 1. Սիմիկ, կին Գրիգոր քահանայի, որ մի Աւետարան
նվիրեց Գաղիտոյ Ս. Գէորգ եկեղեցուն, 1348 թ.—Ձեռ. Ազուլ.
(Աբբոս. 1911, 564):

— 2. Սիմիկ, կին ոմն, որին սպանեցին թուրք ասպատակ-
ները 1463 թ.—Այբարատ 327ր:

— 3. Սիմոյ, դուստր Տէր Աւագ քահանայի, որ Երուսա-
ղէմում, Վրթանէս Արեւելցուն գրել տվեց մի Գանձարան, 1497
թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 150:

ՍԻՄՈՑ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. կապ ունի նախորդ-
ների հետ. մի անգամ գտնում եմ հիշված 1666 թ. (Ձեռ. Հա-
լէպի, Բ. 8):

ՍԻՆԱ, իգ. ըստ իս ծագում է Սիրամարգ անվան փղ.
Սիմամահաւ և կրճատ Սիմամ կամ Սինա ձևից: Հիշատակված
է մի անգամ ԺԳ դարում և մի անգամ էլ ԺԸ դարում՝ անձ-
նական՝ հոգով՝ Սինաս ձևով (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 15ա):

— Սինա, կին Վարդան Տփիսեցու. միտսին նվիրներ են
արել Հաղբատին, 1267 թ.—Երզնկեանց, Հնախ. տեղագր. էջ 29:

ՍԻՆԱԲԷԳ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. թերևս պետք է
հասկանալ Սինանթեգ, որ տես Սինան: Գործածական է այժմ Լա-
բարազում:

*ՍԻՆԱԶ, իգ. <Սելվիմագ բառի կրճատումն է. գործածական
է այժմ Լարարազում:

*ՍԻՆԱՄ, ար. հիշված է 1534 թ. (Ձեռ. Վասպ. 649). կրճատ
ձևն է Սենեքերիմ անվան, ինչպես որ այժմ էլ ունինք Պոլսում
Սինեմ:

*ՍԻՆԱՆ, ար. <արար. Ծ- Sinān անունից, որի բուն նշա-
նակութունն է ընդհակա: Այս անունով զանազան անձեր տես
Կամուս, Գ. 652: Եղանավոր է Ջղալէզազէ Սինան փաշայ՝ Օսման-
ցոց զորավարը, որ Հայաստանը գրավելով արշավեց Շահաբաթի
վրա (1604 թ): Սրանից է Սինանեան ազգանունը:

— 1. Սինան ոմն, որ իր ծախսով արծաթապատել է ավել
այն գեղեցիկ Աւետարանը, որ Օշին թագավորը նվիրել էր Սե-
բաստիայի Ստեփան եպիսկոպոսին, 1320 թ.—Շահազիզ, Գառմ.
պատկ. էջ 112:

— 2. Սինան, որդի պարոն Ծերի և եղբայր պարոն Աւլանի,

որ ստացավ ժողովածու ճառից Եպիփանի՝ Սերաստիա 1350 թ.
—Տաշեան, Ցուց. 107:

— 3. Սինան, որդի Խուլուպէյի. շինեց Կամենիցի Ս. Նի-
կողայոս եկեղեցին 1308 թ.—Կամենիցի 134, 160, Труды Вост.
КОММ. ИМАО II, 3, էջ 43:

— 4. Սինան ոմն, որի դամբանի խաչքարը ազուցված է
Ամասիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցու պատին, 1451 թ:—Հա-
ղորդեց Ամասիայից՝ Կարապետ Գաղազեան, 1912 ապր. 12:

— 5. Սինան, նշանավոր ճարտարապետ Օսմանեան պե-
տության. Կեսարացի հայ էր, ապա թուրքացավ. շինել է 300-ից
ավելի շենք, որոնց մեջ երևելի են Պոլսի Սիւլէյմանիէ և Աղ-
բիանուպոլսի (էտիրնէ) Սելիմիէ մզկիթները: Առաջինը Պոլսի
ամենից հոյակապ շենքն է Այա-Սոֆիայից հետո. շինությունը
տեւել է 15 տարի և վրան ծախսվել է 700,000 ոսկի (=75,600,000
դրուշ, որ անում է 6 միլիոն, 48000 ոսկի ուրբի). կոչվում է
Պոլսի բիսուպը և ուրախությունը: Իր անվան է նվիրված Պոլ-
սում «Միյմար Սինան» փողոցը: Ապրել է 1490—1588 թ:—Անա-
հիտ 1931, սեպտ. 165—167, Ալոյոյաճեան՝ Գառմ. Հայ Կես. Բ.
1532, ուր կա նաև Սինանի նկարը:

— Ավելի ուշ հիշատակված են Սինան՝ 1646 թ. (Սիսական
451թ), 1655 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 372) և 1695 թ. (Ձեռ. Վասպ.
էջ 982):

*ՍԻՆՆՈՒԽԱՆ, իգ. <Հնդկաստանի Սինդհի կրկրի անու-
նից + սլրս. Ծ xān. հիշված է մի անգամ 1607 թ. (Ձեռ. Դաղ-
եան, Բ. 32ա):

*ՍԻՈՆ, ար. <երբ. 𐤍𐤃𐤍 Sion անվան հուն. Σιών տառա-
գարձությունից: Այս անունով էր կոչվում Երուսաղէմի մոտ
գտնված լեռը, լայնաբար նաև Երուսաղէմը: Հրէից մեջ սրբա-
զան բառ է: Հնդից Տաթև. ոսկրի. 200 մեկնում է «Սիօն՝ որ
անմատոյց լսի կամ բարձր դիտանոց»: Գրված է Սիովն, Սիոն
և Սիօն ձևերով: Մեր մեջ իբրև անձնանուն գործածված է Զ-
ԺԾ դարերում. այժմ խափանված է:

— 1. Սիոն եպիսկոպոս Գողթան, անգամ Դուինի եկեղե-
ցական ժողովի շրջապատում: Ուխտ. Բ. 1. Գիրք թղ. 12.—սեռ. Սիո-
նի՝ Ուխտ. Բ. 1է.— Սիովնի՝ Գիրք թղ. 1ա.—բց. ի Սիոնի՝ Ուխտ.
Բ. 1բ.— ի Սիովնի՝ Գիրք թղ. 1թ:

— 2. Սիոն Ա Բաւոնեցի. կաթողիկոս Հայոց 1767—775 թ.:
Բաւոնեաց գյուղից էր. նախապես եպիսկոպոս Ազնեաց. հաշակ-

ված էր իբրև սուրբ և հրաշագործ մարդ: Հաջորդեց Տրդատ Բ կաթուղիկոսին. զուսմարեց Եկեղեցական ժողով Պարտաւում և նոր կանոններ մշակեց Ե768 թ: Դժբախտութեամբ անցկացրեց իր ժամանակը Արաբների կրոնական հալածանքների պատճառով:—Եզն.եր. 268. Կանոն. 165. Քննալ. 272. Յ: կթղ. իլ. Յ: կթղ. հյւ. 276. Ասող. Բ. ք. Սամ. անեց. 88. Մխ. անեց. 7. Մխ. այրիվ. 21. Մխ. աս. իթ (= իբ). Կիր. 39. Վրդ. խ. Օրբ. հա. Տաթև. հարց. 545. Մին. համդ. 28.—սեռ. Սիօնի՝ Կանոն. 164. Յ: կթղ. իգ.—Չամչ. Բ. 410—413. Ազգապ. 879—893. Չարր. Թրգմ. 225:

— 3. Սիոն եպիսկոպոս Սերաստիոյ. քաղաքի հուշն մետրապոլիտի հանած հալածանքից ստիպվեց ուրանալ հավատքը և ընդունել քաղկեդոնական դավանանքը 986 թ.—Ասող. Գ. ի:

— 4. Սիոն (գրված Սիօն) արքեպիսկոպոս Սերաստիոյ. սրան հաջորդել է Եղիսէ աշակերտ Մազիստրոսի. մեռել է Դաւիթ Թաւազորի ժամանակ, մոտ 1027 թ.—Նաթանեան, Տեղեկ. Սերաստ. էջ 29:

— 5. Սիոն աշակերտ Սարգսի. զրիչ. Մուշեղկայ գյուղի նորսէսի անապատում օրինակեց Մանդակունու ճառերը, 1210 թ.—Դուրեան, Ուսումն. Երուսաղէմ 1935, էջ 230:

— 6. Սիոն քահանա, իր Աւետարանը շնորհեց Խաչատուր զրչին՝ արտագրելու համար 1252 թ.—Չեռ. Սեր. = ՀԱ 1925, 378:

— 7. Սիոն, թուղթ տվեց Ստեփանոս զրչին՝ օրինակելու համար Աւետարանը Կիլիկիոյ վանկայ դղեկում, 1269 թ.—Չեռ. Վասպ. 96:

— 8. Սիոն արքեպիսկոպոս, վանահայր Արքայակաղնի վանքի և առաջնորդ Մամեստիոյ (Մսիս). սրա ձեռքով Թորոս քահանան նույն վանքին նվիրեց չքնադագեղ մի Աւետարան, 1266 թ.—մի ուրիշ հին Աւետարան էլ ստացավ 1269 թ.—Թորոս աղբ. Ա. 189. Սիսուան 250 ա. Նաթանեան, Տեղեկ. Սերաստ. 86, Չեռ. Սեր. (ՀԱ 1924, 333), Տաթև 1927, 183. Չեռ. Կեռ. ածած. 46 (այս վերջինը գրված Սիովն).—հիշված է նաև 1270 թ. Հացունի, Կարեոր խնդ. 264 (Սիովն ձևով):

— 9. Սիոն կուսակրոն քահանա, միաբան Երիզայի Ս. Աստուածածին վանքի. Գրիգոր զրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1272 թ.—Չեռ. Սեր. = ՀԱ 1924, 514:

— 10. Սիոն քահանա, միաբան Ականց կամ Ակներ անպատի (Կիլիկիա). Կոստանդ քահանայի հետ միասին թուղթ էին

կոկում Գրիգոր զրչի համար, երբ սա արտագրում էր Միխայէլ ասորու ժամանակագրութունը 1273 թ.—Մխ. աս. Բ տպ. էջ 43, Սիսուան 154 ա:

— 11. Սիոն, հոգեորդի Մկրտիչ քահանայի, որ Կարբիում օրինակեց Խոսրով Անձևացու Մեկնութիւն ժամանակագրութեան, Պատարագամտոյց, Մեսրոպ երէց, Չենոբ Գյակ և Յովհան Մամիկոնեան, 1278 թ.—Պատմ. Տարօնոյ, Երևան 1941, էջ XIII:

— 12. Սիոն քահանա, եղբայր նշանավոր զրիչ Ասն երեցի, մեռավ Վանկադոյն խակկոտոր՝ 1306 թվից քիչ առաջ.— Սիսուան 517 ք:

— 13. Սիոն, որդի Յոնան քահանայի և եղբայր Ստեփաննոս քահանայի, որ իր որդի Միխթար սարկավագին սկսեց զրիչ տալ Աւետարանը: Միխթարի մահից հետո շարունակեց Գրիգոր երէցը և վերջացրեց Սարգիս քահանան՝ 1326 թ.—Rapport Belgique 85:

— 14. Սիոն քահանա, իր երկու եղբայրների՝ Յովհաննէս կրոնավորի և Եղեկիէլի հետ միասին գրել տվին մի Տօնական՝ Ստեփաննոս զրչին, Ռշաունեաց Տշող գյուղում, 1404 թ.—Նօտարք 21:

— 15. Սիոն քահանա, մերձավոր Յովհաննէս (N 781) քահանա զրչի, որ Չերմաձորի Ակոտոյ վանքում օրինակեց Աւետարանը 1417 թ.—Չեռ. Վասպ. 303:

— 16. Սիոն եպիսկոպոս, ստացող. Մարգարէ զրչին գրել տվեց մի Աւետարան, Մոկաց Ս. Գէորդ վանքում, 1435 թ.—Չեռ. Վասպ. 372:

— 17. Սիոն քահանա, որդի Նասրաղինի, հորեղբայր տանուտեր Յովհաննէսի, որ Խլաթում օրինակել տվեց մի Աւետարան, 1443 թ.—Չեռ. Նոր-Բայազ. 19ա:

— 18. Սիոն եպիսկոպոս, միաբան Ոստանի Պալի վանքի, 1444 թ.—Չեռ. Նոր-Բայազ. 41ա:

— 19. Սիոն միայնակեաց, որդի Գորդեայչին, միաբան Կոզուց վանքի, ուր Վարդան արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, 1461 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 265, Նօտարք 198:

— 20. Սիոն երէց, քահանա Կեսարիոյ Մանտիսոն գյուղի՝ 1495 թ.—Ալպօյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1850:

— 21. Սիոն կաթուղիկոս Աթթամարի, հաջորդ Ստեփաննոս Է-ի և նախորդ Գրիգոր Է-ի (ԺՅ դար).—Հաւաք. 62 (Կեզծիք):

*ՄԻՌՍ, ար. < ըստ իս Վլաստոս անունից է կրճատված: Առանձին ավանդված չէ. բայց սրանից է Սիոսեամ արգանունը՝ 1860 թ. (տես Կարապետեան, Յիշատ. Սամաթ. էջ 127):

*ՄԻՊԻԼ, իգ. < Ֆրանս. sibylle բառից, որ ծագում է լատ. sibylla, հուն. σίβυλλα բնի: աշխարհի մարգարտուհի: Փոխ անունը վեց Ֆրանսերենից Կիլիկիան շրջանում (ուստի և Կիլիկիան տառադարձությամբ Ե>Ա) և զործածական եղավ միայն Կիլիկիայում, ԺԳ—ԺԴ դարերում: Այժմ խափանված է. միայն Արևմտահայ կին զրոդներեց մեկը վերջրեց իր վրա այն անունը՝ իբրև ծածկանուն: Արևելահայոց մեջ չմտավ և չէր էլ կարող մտնել, որովհետև խառնվում է զիբիլ բառի հետ:

— 1. Միպիլ, քույրն է Կիպրոսի Թագավորի. ամուսնացավ հայոց Լևոն Բ Թագավորի հետ «1210 թ». (ավելին տես Զարեհ Ք 2) եկել էր Սեյկիտա՝ 1230 թվին, տեսնելու համար իր ազնկան Զարեհին, որ Հեթում Ա Թագավորի կինն էր.— Հեթ. Ժմնկ. Ձեռ. Հայկ. Ա. 353:

— 2. Միպիլ, զուտը Հեթում Ա Թագավորի և քույր Լևոն Գ-ի. ամուսնացավ 1254 թվին և եղավ կին Գեմուհի 2, որ Անտիոքի բրինձն էր և Տրապուսի կոմսը: Սրանց զուտըն է Լուցիտա:— Սպիլ՝ Ձեռ. օշ. 98ա. ZAPh 1, 183. Գտմ. կիլ. 211.— Sebillle՝ Սիսուան 79, 363. Շահագիզ՝ Գտմ. պատկ. 119:

— 3. Սպիլ, զուտը Թէոդոս քահանայի և քույր Կոստանդին Հոնիսիմեցի քահանայի, որ Կիլիկիայում գրեց մի Աւետարան, 1269 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 656:

— 4. Միպիլ զուտը Լևոն Գ Թագավորի, կրտսեր քույր Զապուռնի և Տիմիի. ծնվել է 1269 թ. (Ձեռ. օշ. 99բ).— Յուլիէթ Ա. 160, Հայապ. 544:— Անշուշտ վաղամեռիկ եղավ 6—7 տարեկան հասակում, որովհետև ունինք դարձյալ նույնանուն՝

— 5. Միպիլ զուտը Լևոն Գ Թագավորի. ծնվեց 1276 թ. իբրև երկվորյակ Սմբատի, որ է Սմբատ Գ Թագավոր Կիլիկիոյ.— Ձեռ. օշ. 100ա:

— 6. Միպիլ (սեռ. Սպիլ). Լևոն Ե Թագավորի Թղթազիբ Վասիլ իշխանի կինն է. սրա կյանքը տես առանձին (1837 թ).— Շահագիզ, Գտմ. պատկ. 118:

— Ավելի ուշ հիշատակված է Ըսպիլ ձևով (գրված երկու անգամ) 1516 թ.— Ձեռ. Կես. ամած. 65բ):

ՄԻՊՂԱՔՈՍ, ար. անշուշտ հունական անուն է. բայց իմ

ունեցած ազրյուրներում չեմ գտնում: Մի անգամ հիշատակված է ԺԳ դարում՝

— Սիպղաբա? սարկավազ, որդի Գաղայի. մի խաչքար է կանգնեցրել Մուղնիում 1280 թ.— Այբբարտ 184:

†ՄԻՍ, իգ. ծագում է Սիս քաղաքի անունից. սրանից են կազմված Սիսիարուն, Սիսամ, Սիսվարդ և Սիսրանգ անունները, որոնք հիշատակված են ԺԲ—ԺԳ դարերում:

— Սիս (միայն սեռ. Սսիմ ձևով). կինն է Աբտաշբի, որ Օշական գյուղի տանուտերն էր և մի այդի նվիրեց Սզվարդի վանքին 1191 թ. և մի այդի էլ Բազնայրի վանքին 1211 թ.— Այբբարտ 199, Շիրակ 120:

ՄԻՍԱԿ, ար. ծագումն անհայտ է: (Սրա հետ գործ չունի Ս. Գրքից Սիսակ, իբր անուն Բարեկոնի. հմմտ. Երեմ. ին, 26 «Նա Թագաւորն Սիսակ արքայ յետ ամենեցուն», Երեմ. ծա. 41 «Զիւրդ ի պարտութիւն մասնեցար, Սիսակ»: Երկու հատվածներն էլ պակասում են զարմանալի կերպով՝ ունարենում, բայց կան երբայական բնագրում, ուր համապատասխան բառն է ՄՍՍ Šešak. տես և Դիտաբ: Կա նաև Սզիպտացոց Թագավոր Šišak, որ կողոպտեց Սոդոմոնի տաճարը՝ շուրջ 930 Ն. Բ. տես Wells, The Outline of History, տ. 1, էջ 200:— Այս բառը համարում են իբրև բանաստեղծական անուն, որ սմանք մեկնում են Ետուն կամ արքունիք իշխանի» Բո. Ս. Գրոց, Գլխ 1881, էջ 502):

— 1. Սիսակ որդի Գեղամ նահապետի՝ Հայկազանց. (ըստ Միսական 17ա Ն. Բ. 2100 թ). իր քաղցր բարբի պատճառով կոչվել է աղա. իր անունից է ծագում Սիսիբ կամ Սիսակամ տեղանունը. իսկ իր մականունից՝ Ազուամբ՝ Խոր. Ա. Ժր. (Բ. ը). Ուխտ. Ա. Ժգ. 8: կթգ. բ. Սամ. անեց. 43. Վրգ. է. Օրբ. գ. ZAPh 1, 190.— սեռ. Սիսակայ՝ 8: կթգ. բ. Ասող. Ա. և Մազ. Թգ. հա. Մի. այրիվ. 45. Սամ. անեց. 48. Վրգն. լու. 56. Օրբ. ա, բ, գ. Մին. համդ. 5.— Սիսակամբ՝ Խոր. Ա. Ժգ. Բ. գ, ը. Սամ. անեց. 48.— տուն Սիսակայ՝ Լաստ. Ժա, էջ 47.— Սիսակամ (զունդ կն)՝ Խոր. Բ. ը. Կղկնտ. Ա. գ. Ասող. Ա. և.— Ք Սիսակամայ՝ Մազ. Թգ. 6:

— 2. Սիսակ Անձևացի. ուրացյալ նախարարներից էր. մյուսների հետ հակառակ կանգնեց Վահան Մամիկոնեանին և մինչև անգամ ուզում էին նրա արշավանքը խանդարել. Անեստ գյուղում պարտվելով վտարվեցին «482 թ»:— Աղգապ. 457: (Միսու է. ըստ Փարպ. տպ. 1904, էջ 127 կարգալ Սևուկ):

— 3. Սիսաբ ձեռով հիշված է մի անգամ էլ իր եղբոր Սարքիսի հետ, իբր որդեք Շահանգուլուի, 1316 թվի մի կիսատ արձանագրութայն մեջ, որից ոչինչ չի հասկացվում.— Ազգագր. հանգ. Գ. 141:

— Սիսակ անունը հնում թեև գործածական չէր, (եղած ներք կասկածելի են), բայց անցյալ դարում կենդանացավ իբրև ազգային անուն և այժմ էլ բավական տարածված է:

ՄԻՍԱԿՈՒՂԻ, իգ. <հազմված է նախորդ Սիսակ անունից՝ ունի մասնիկով: Այս անունով հիշատակվում է միայն Վահան Գուգթնացի նահատակի (c737 թ) կինը, որ տես Ալիշան, Յուլիգ Բ, 194:

† ՄԻՍՔԱՆՑ, իգ. <նախորդ Սիս բառից + հյ. քանգ: Հիշատակված է մի անգամ ԺԳ դարում:

— Սիսքանգ, զուտոր Միսթարի և քույր Խուսիլուբէկի և Քիրքիշի, որոնք զբեւ տվին մի Աւետարան՝ Կարսի Գողթն գյուղում, 1297 թ.— Ձեռ. Աղուլ.— Արքա. 1911, 463:

*ՄԻՍԻԱՆՈՍ, ար. <հուն. Σισίνιος անունից. այս անունով Justi 304 հիշում է 10 անձ, զանազան ազգերից (բայց բառի ծագումը չի տալիս): Այդ անձերից ազելի նշանավոր է Միսիննիսու հույն պատրիարքը, որ հաջորդեց հայազգի Աստիկոս պատրիարքին, նստավ 426—427 թ. և իրեն էլ հաջորդեց Նեստոր (428—431 թ): Քիչ է գործածված մեր մեջ. եղածներն են՝

— 1. Սիսիմիսու կամ Սիսիմոս, գլխավորներից մին էր 45 հայ նահատակների, որոնք նահատակվեցին Փոքր-Հայոց Նիկիոսիս (այժմ Շապին-Գարահիսար) քաղաքում, իբր 319 թ.— Աւգերեան, Լիակ. վրք. որբ. Դ 107—133, և հատկապես էջ 128:

— 2. Սիսիմոս վարդապետ Սեբաստացի. փոքր մատենագիր ԺԱ դարու. ունի ներքոցեան, որ խոսել է Ս. Քառասնից տոնի առթիվ՝ Սեբաստիոյ Ս. Քառասնից եկեղեցում. հրտր. Սոփերք, ԺԲ. անունը հիշվում է ճակատում՝ սեռ. Սիսիմոսի ձեռով:— Աւգեր. Լիակ. վրք. որբ. Բ. 509, 511. Գարականոն շար. 68—71:— Կոչվում է նաև Սիսիմոս, Սիսիոս, նաև Ստեփաննոս (այս վերջինը հայտնապես սխալ) և համարվում է ըստ սմանց ասորի (Ջարբ. Հին դպր. 605):

— 3. Սիսիմոս քահանա, իր որդի Յուսամ քահանայի հետ միասին զբեւ տվին մի Աւետարան՝ Մասթէնս վարդապետին, Վայոց ձորի Աղու. անապատում, 1292 թ.— Պարսի Կանք 152:

— Նույնի կրճատ ձևն է Սիսմոս, որ հիշված է 1742 թ. (Հաւաք. 51):— Գուցէ որս հետ կարելի է կցել նաև Սաճոս, որ վերբ՝ էջ 395, զբինք Ալեքսիանոս անունից (տես անդ):

*ՄԻՍԻԱ, իգ. <Փրանս. Cecile սրբուհու անունով, որ մեծ հարգ ունի կաթոլիկ եկեղեցում և համարվում է երաժիշտների պաշտպանը: Մի անգամ մեր մեջ հիշատակված ունինք՝

— Սիսիլա (հողով Միսիլէն), զուտոր պարոն Յովհաննէսի՝ եղբոր խոջա Բաղդասարի, որ ստացավ մի Աւետարան (տեղն անհայտ)՝ ԺԾ դար:— Տաշեան՝ Յուց. 724ր:

Σισις (սեռ. Σισιδος), հայր Անտիպատրոս հայ իշխանի Տիրարացոց և Պալիբների. Փոքր Հայքի Թագավորն էր. ստիպվեց անգրի տալ Մեծն Միհրդատին և իր երկիրը հանձնեց նրան (Ն. Ք. 123—63): Բայց երբ Հոռոմայեցիք հաղթեցին Միհրդատին, վերահաստատեցին Փոքր-Հայոց իշխանությունը՝ իրենց զերիշխանություն տակ:— Ստրաբոն [հայոց մասին], Երևան 1940, էջ 75 և Justi 304ա. Տաշեան, Հայ բնակ. Սև ծովէն մինչև Գաբին, էջ 13:

† ՄԻՍԽԱՔՈՒՆ, իգ. <վերի Սիս անունից + խաբու: Մի անգամ հիշված ունինք՝

— Սիսխաբու, կին Վասակի. միասին մի այգի են նվիրել Կողրի (Հազար) Ս. Աստուածածին վանքին 1253 թ.— Արցախ, էջ 386:

† ՄԻՍՄԱՍ, իգ. <վերի Սիս անունից + հյ. մամ բմայր կամ տատ: Մի անգամ հիշված է՝

— Սիսմամ, կին Պաշեղրայրի՝ որդւոյ Աստուածատուրի. տուն ու կալվածներ են նվիրել Բագնայրի վանքին.— Անթվական Արձ. Շիրակ 112:

† ՄԻՍՎԱՐԴ, իգ. <վերի Սիս անունից + հյ. վարդ: Մի անգամ ունինք՝

— Սիսվարդ, կին Յովհաննէս քահանայի՝ որդւոյ Կոստանգին քահանայի Հոռոմեանց. տներ է նվիրել Արջոյառիջ վանքին 1213 թ. և Բաղնայրի վանքին՝ 1215 թ.— Արձ. Շիրակ 122, 121: ՄԻՍՏ... (ձևն ու սեռը անստույգ). զրված է սեռ. Միստին կամ Մէատին. մերձավոր Պաշեղրայրի և նրա որդի Աւետիսի, որոնք հող են նվիրել Հոռոմոսի վանքին 1201 թ.— Արձ. Շիրակ 23:

*ՄԻՏԻՆԱՆ, իգ. ծագումը տես Սիքի, Սքի + պր. չձն. մի անգամ հիշված է 1711 թ. (Ջամբա 207):

ՍԻՏԻՍ (հոգով ասվում է Սիտին), ար. ժազուճինձ անհայտ. երկու անգամ հիշված է 1587 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, էջ 260:

*ՍԻՐ՝, ար. <Քրանս. sire «տեր, իշխան» բառից (որ կրճատված է լու. senior «երիցագույն, ծերագույն» բառից): Փոխառյալ է հիլիկեան շրջանում. մեր մեջ իբրև անձնանուն հիշված ունիինք՝

— 1. Սիր, հիշված 1058 թ?—Ձեռ. Սանաս. Շա:

— 2. Սիր, երախտավոր Ս. Սիրնի (Երուսաղեմ). հայր Յէբ Կոստանդի. հիշված է 1335 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 448:

†ՍԻՐԱԴԵՆՉ, ար. <հյ. սեր+դեզ բառերից (իր սիրոյ զարման): Մի անգամ հիշված է՝

— Սիրադեզ, տանուտեր Նորգեղի կամ Նորագիւղի, հիշված 1465 թ.—Այրարատ 320, Նոտարք 221 (գրում է Սիրատեղ):

†ՍԻՐԱԴՈՒԽՏ, իգ. <հյ. սեր+պրս. dux «գլուխ» բառերից. իբր նորակերտ անուն հիշում է Այրարատ 293ա (Սիրազուխտ Ներսիսեան †1887 թ): Նույն անունը ժէ զարից ավանդված է մեզ հետեյալ ձևերով. Սիրուրուխք 1633 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 86), Սերիբուզք 1657 թ. (Ձեռ. Դազեան, Բ. 33բ, ուր ասում է իր համար շոր եմ հոր կողմանէ ազգաւ հայ, ամուսին հոռմայեցոյ), Սիրիբուզք 1661 թ. (Ձեռ. Վասպ. 920), Սիրիբուզտ 1671 թ. (անդ 940): Բացի առաջինից, մնացյալ բոլոր չորս ձևերը ենթադրում են Սիրաբուզք կամ Սիրիբուզք: Հայտնի չէ թէ նախնական ձևն է իրոք-Սիրագուխտ, որ ժողովրդական ստուգարանությամբ զարձել է Սիրաբուզք (սիրոյ նմայական գիր)՝ թի ընդհակառակը ուղիղն է Սիրաբուզք, որ գիտական ստուգարանությամբ վերածում ենք Սիրադուխտ:

†ՍԻՐԱԽԱԹՈՒՆ, իգ. <հյ. սեր+խաթուճ բառերից (իր սիրոյ տիկին): Հիշված է մի անգամ 1602 թ.—Այրարատ 31:

†ՍԻՐԱԿԱՆ, ար. և իգ. <հյ. սիրակամ «սիրելի» բառից, որի ժգ. ձևն է Սիրնկամ). սրա նմազորն է երբ. Կալիք, որ նույնպես նշանակում է «սիրելի»: Իբրև ար. հիշված է ժէ զար (Ջբբ. ազուլ. 174), իբրև իգ. հիշված է 1797 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Աբբու. 1911, 121). հայտնի չէ թե անձն է 1662 թ. (Քորոս ազբ. Բ. 439): Այժմ գործածական է Կովկասում, իբր ար. և սրահից է Սիրակամեան ազգանունը, որ հիշատակված է Գուլիս 1836 թ. մի գամբանի վրա (Հայոց իգ. պատմ. Բ. 477):

†ՍԻՐԱՄԱՐԳ, իգ. <հյ. սիրամարգ թռչունի անունից. այս բառը ժողովրդական բարբառով զարձել է սիճամեան. իբրև անձնանուն երկու ձևերն էլ զարժածված են. Սիրամարգ ձևը

ավանդված է ժԲ դարից մինչև ժԸ դար և այժմ էլ կենդանի է. իսկ երկրորդը տես Սիճու ձևի տակ:

— 1. Սիրամար (վերջի բաղաձայնը կրճատված), մի այդի է նվիրել Հազրատին 1179 թ. կամ քիչ հետո.—Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղադր. 49:

— 2. Սիրամարգ, կին Մկրտիչի՝ եզրոր տանուտեր Յովհաննէսի, որ Աղթամարում զրել տվեց մի Աւետարան 1436 թ.—Ձեռ. Վասպ. 373:

— 3. Սիրամար, մեռել է և թաղվել Ամասիայի Ս. Նիկողայոս եկեղեցու բակում 1447 թ. Մուռ է իր տապանաքարը, որ ազուցված է նույն եկեղեցու պատին: Նրանից հետո մեռել է իր թուր՝ Խաթունփաշա, որի արձանագրությունն էլ ավելայրել են նախորդի ծայրին՝ 1469 թ: Այսպես

ԱՅՍ է ՏԱՊԱՆ ՍԻՐԱՄԱՐ

ԳԻՆ ԹՎ 972 | ԵՒ ԻՐ ԹՈ

ԹԻՆՆ ԽԹ ՓԱՇԱԻՆ ԹՎ 981

Այս անտիպ արձանագրությունը հազարդից ինձ Ամասիայից Կարապետ Դազադեան, 1912 ապր. 12. ասաջին տղի վերջին բառը շատ էր ջարդված և զժվարությամբ կարելի եղավ գուշակել:

— 4. Սիրամարգ, դուստր Յովանէսի և քույր Վարդան արեղայի, որ Կոստ. անապատում զրել տվեց մի Աւետարան, 1481 թ.—Ձեռ. Վասպ. 488:

— 5. Սիրամարգ, կին Սուլթանի, մեծ մայր Եղիա երեցի, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Քաջթաղուց Խոզանավար գյուղում, 1490 թ.—Ձեռ. Սեան. 5 բ:

— Ավելի ուշ հիշատակված ունինք Սիրամ կրճատ ձևով 1599 թ. (Ձեռ. Վասպ. 756), Սիրամարգ 1647 թ. (Քորոս ազբ. Ա. 220), 1676 թ. (Ձեռ. Վասպ. 348), 1687 թ. (Ձեռ. Թաւր. 24 բ), 1700 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Աբբու. 1911, էջ 1003):

*ՍԻՐԱՄԻՐ, ար. <Քրանս. սիր (տես վերը Սիր) «ելիտան» +արաբ. امير «իրախան» հոմանիշներից բարբված, ինչպես ունինք Սուլթանշահ, Շահամիր, Ազարէկ, Ազախան, Խանամիր են կրկնակ պատվանուններից կազմված անձնանունները: Հիշված է ժԴ—ժՋ զարեբում:

— 1. Սիրամիր պարոն, հայր պարոն Սիմէոնի, մի խաչքար են կանգնեցրել Թրիմում, այժմ ազուցված է Նար-Նախի-

ջևանի Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցու պատին, 1431 թ.—Շահազիզ Ազգազը. հանդ. է, 51:

— 2. Սիրամիր, որի եղբայրներն էլ կոչվում են Շահաճիր, Աճիր, Գուլամիր, Սիրաւազ. հիշված են 1560 թ.—Տաշեան, Ցուց. 314:

— 3. Սիրամիր Գոյճուն (իմա պոյաճի «ներկարար» Սիրամիր). քիչ հետո մառզիլ զոռիլ (որ պետք է կարգաւ մառչիլ զուռուչ).— Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1926, 339 (Խվականն անհայտ):

— 4. Սիրամիր անթվ. է նաև Ձեռ. Վենետ. Բ. 868:

†ՍԻՐԱՅ, իգ. <կրճատ ձևն է Սիրա- երկվանկով սկզբով մի անվան, ինչ. Սիրամարգ, Սիրաճայշ ևն: Նախ գտնում ենք Սիրայ ձևով՝ անթվական մի հիշատակութան մեջ, որ գրված է 1311 թվից ուշ (Ձեռ. Թաւր. 74թ): Երկրորդ գտնում ենք Սիրայ խաթուն ձևով, նույնպես անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 618): Հողով ունինք Սիրան 1588 թ. (Տաշեան, Ցուց. 736թ), Սիրայն 1649 թ. (Ձեռ. Կես. սարգ. 13ա):

†ՍԻՐԱՆ, իգ. <կրճատ ձևն է Սիրաճայշ անվան. հիշատակված է ԺԴ—ԺԵ դարերում և գործածական է նաև այժմ:

— 1. Սիրան, մերձավոր Մարտիրոս զրչի, որ Գաւուն միայնակացի համար արտապրեց Աւետարանը. 1330 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 770:

— 2. Սիրան, մայր Յովհաննէս սարկավազի, որ հիշատակում է իրեն այն Աւետարանում, որ գնեց Մարտիրոս քահանան 1410 թ.—Ձեռ. Վասպ. 164:

ՍԻՐԱՆԷՍ, որ և ՍԻՐԱՆՈՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. առաջին ձևի վերջավորութունը Յովհաննէս, Վրթաճեա անունների նման է: Հիշատակված է նախ Ա դարում, ապա հանկարծ ԺԳ—ԺԷ դարերում:

— 1. Սիրիճոս, որդի Արզար թագավորի, որ այլուտ հայտնի է Անանուն ձևով.—բց. ի Սիրիճոսէ՝ ZAPh 1, 216. տես Աճաճում:

— 2. Սիրաճեա վարդապետ, Սիւնեաց Տարսայիճ իշխանի ծախսով մի Եկեղեցի է կառուցել Նորավանքում, 1275 թ.—Արճ. Սիսական 191:

— 3. Սիրանոս Վանեցի, «ոչ թէ յոռի ազգաց կամ ի վտարաց, այլ յոյժ գովելոց, չընարելոց և յառաքինեաց, ի զորմէ բարի և պատուական երիցանց». չարչարվելով մահկանանքից, ստիպվեց ուրանալ իր հավատքը «1403 թ».—Յայմ.

յուլ. 10, Նոր վկ. 200 (այլ ձ. Սիանոս), բայց այս երկու ձևերից պետք է ընտրել առաջինը, որովհետև հեղինակը բառախողով ասում է. «Սիրանոս, որ որդի սիրական Բելիարայ եղև, զՔրիստոս ուրացաւ և տանկացաւ»:

— 4. Սիրաճեա (սեռ. Սիրանիսայ), հիշված է 1557 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Ա. 8 ա. (քիչ ցածր դարձյալ՝ Սիրաճիթիթ):

— 5. Սիրաճեա, հիշված 1619 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա 722:

— 6. Սիրաճոս, հիշված է 1389 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում.—Ձեռ. Ազուլ.—Արքտ. 1911, 760:

— 7. Սիրսճեա, հիշված է Արատէսի վանքի զանգակատան կամարից ընկած մի քարի վրա (Արքտ: 1888, էջ 766).—անթվական, բայց բավական հին:

†ՍԻՐԱՆՈՅԾ, իգ. <հյ. սեր և անայշ բառերից. կրճատ ձևերն են Սիրան, Սիրուշ (տես և Սիրան, Սիրայ), Սրանք հասցնում են մեզ ԺԴ—ԺԵ դարերը: Ավանդված չէ Սիրաճայշ ձևը, որ սակայն այժմ շատ սիրված և շատ տարածված կենդանի հայկական անուն է: Իսկ նրա կրճատ ձևը (Սիրուշ) զուգադիպորեն միայն նման է պրս. سیرس «սիրս» երկնային հեռուակ» բառին:

Սիրապ տես Սրապիթ:

ՍԻՐԱՏԱՆ, ար. <սիր և Ատան բառերից. տիտղոսը միացած անվան հետ. ինչպես՝ Պարսնոյս կամ Լոյսպարսն. տես Ատան:

— 1. Սիրատան ոճն, օգնեց գնելու մի Աւետարան 1375 թ.—Տաշեան: Ցուց. 277 ա:

— 2. Սիրատան, որդի Յովանէսի. Կեսարիոյ Մանդիտն գյուղում Յովանէս արեղային զրել տվեց Յայմաւուրքը 1495 թ.—Այլպոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Բ. 1850:

†ՍԻՐԱՏԻԿԻՆ, իգ. <հյ. սեր և տիկիճ բառերից. ունինք միայն մի անգամ հիշված ԺԴ դարից՝

— Սիրատիկիճ, կին Պարոնշահի և տան Խորովշահի, որ ստացով Բարերգում մի հին Աւետարան և նորոգել տվեց 1346 թ.—ՀԱ 1926, էջ 344:

†ՍԻՐԱՐՓԻ, իգ. <հյ. սեր և արփի բառերից, իբրև թէ «սիրոյ արեղակ». պատկերավոր և զեղեցիկ նորակերտ անուն, որ անցյալ դարի վերջում հնարվեց Պոլսում:

†ՍԻՐԱԻԱԳ, ար. <Քրանս. sire «իշխան»+հյ. աւագ բառերից, որով լինում է կրկնակ պատվանունների գումարը: Սի անգամ հիշված է 1560 թ. (Տաշեան, Ցուց. 314).—Տես և Սիրամիր:

*ՍԻՐԱՔ, ար. <հուն. Σειράχ ձևից, որ տառադարձված է երբայեցեղենից: Այս անունով հայտնի է Սիրաք որդի Յեսուայ, որ գրել է Վճիռնաբան գիրքը, որ կրկին թարգմանություն է հասել է մեր ձեռքը (չի մտնում երբայական Ս. Գրքում, իբրև անվաներ մատյան): Իբրև անձնանուն հնում շատ քիչ է գործածված. երբեմն գործածվում է և այժմ:

— 1. Սիրաք, որդի Խուբլափի, որի յիշատակին կանգնեցրեց մի խաչքար Վանք գյուղի Սպիտակ խաչ վանքում, 1333 թ.— Բարխուտ. Արցախ 66:

— 2. Սիրոք հիշված է նաև 1606 թ. — Նաթանեան, Արտուր Հյստ. 153:

†ՍԻՐԻԲԱՆՏ, թղ. <հյ. սեր և բախտ բառերից բարդված: Մի անգամ ունինք ժԲ դարից:

— Սիրիբախտ, զմուտը Ստեփաննոսի կուկեան, որ մի կալված նվիրեց Գեղարգայ վանքին 1177 թ.— Արձ. Այլարատ 343 (> Շահազիզ, Հին Երև. 76 Սիրբախտ ձևով):

†ՍԻՐՈՒԱՆ, իղ. <նչ թե լիանի սերածը, որ զգվելի կլինեի, այլ Եսիրոյ խան, սիրոյ իշխանուհին>. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1711 թ. (Չամբա 182):

†ՍԻՐԻԿ, իղ. հին ձևն է նորակերտ Սերիկ անվան, որ անտանձին: Գրված է Սիրիք և հիշված է 1347 թվից հետո գրված անթվական մի հիշատակարանում.— Չեռ. Ագուլ.— Արբա. 1911, էջ 463:

Սիրիցոս անս Սիրանես:

*ՍԻՐՈՒՆ, իղ. <թրք. sarma Եսսկիթև> բառից: Հիշատակված է ԺԴ—ԺԵ դարերում. և զեռ գործածական էր անցյալ դարում Արևմտահայոց մեջ:

— 1. Սիրմա, զուտը Գրիգորիս քահանայի և վաղամեռիկ քույր Ստեփաննոս քահանայի որ Խրիմի Սուրբաթ քաղաքում, Քրիստոսաուր. կրոնավարի համար օրինակեց Աստուածաշունչը 1352 թ.— Չեռ. Վասպ. 7, 13:

— 2. Սիրմա, կին Ասիլի և մայր Արզլման քահանայի, որ Ամիթում գրել տվեց մի Աւետարան, 1373 թ.— Չեռ. Վեհես. Ա. էջ 618:

— 3. Սիրմա, զուտը Շատուսի, կին Խուբլուշայի, որ գրել տվեց մի Աւետարան 1386 թ.— Ճանիկեան, Հնութ. Ար. նոյ, էջ 78:

— 4. Սիրմա խաթուն, մերձավոր Կարապետ քահանա զրջի

որ Աղթամարում օրինակեց Աւետարանը 1392 թ.— Չեռ. Վասպ. էջ 228:

— 5. Սիրմա, կին Միթթարի. ծնողներն են Գոզոս արեղա զրջի, որ Բաղէշի Աւրգուի վանքում օրինակեց Աւետարանը 1455 թ?— Նոտարք 178:

— 6. Սիրմա (սեռ. Սիրմին), կին Գուգարի, մայր Մելքեօնի արեղայի, որ վանահայրն էր Երեւան վանքի, 1460 թ.— Այբիվ. 16 բ:

— 7. Սիրմա, կին Սարգսի և մեծ մայր Լիանոսի, որ ստացավ մի Աւետարան, 1491 թ.— Քորոս աղբ. Ա. 120:

†ՍԻՐՈՂ, իղ. <հյ. սիրազ գերբայից. մի անգամ գտնում եմ հիշված 1618 թվից ուշ գրված անթվական մի հիշատակարանում (Չեռ. Նոր-Բայազ. 50բ).— գրված է սիրոյց:

ՍԻՐՈՒԱՆ, ար. որդի Սիտակի՝ որդւոյ Գեղամ նահապետի Հայկազանց. իր անունով կոչվեց Շիրուանը (Չամչ. Ա. 71).— Կիլիշան, Հյստ. էջ 278 ծան. 210 հարցնում է թե Չամչեանը որտեղից է գտել այս Սիրուանը, որ այլուստ անծանոթ է:— Ստուգարանական կեղծիք:

†ՍԻՐՈՒՆՏ, իղ. շատ սիրուն բառ է, կազմված սեր + ուխտ բառերից. իբրև Եսիրոյ ուխտ. մի անգամ միայն գտնում եմ հիշված 1551 թ. (Մատր. Արք. Կաւ. III, էջ 93, 94):

ՍԻՐՈՒՆԻ, ար. Սիմանակլայ բերդի տերն էր Եյաուււրս թագազրուքեան Լեոնիս (1299 թ).— Սիրուան 200 բ, որ կարծում է թէ սիր այստեղ ոչ թե սեր բառից է, այլ Քրանս. sire լիշխան. քայց այնու պահանջով անծանոթ է մնում ունի:

†ՍԻՐՈՒՆ, ար. <հյ. սիրուն բառից. հիշատակված է ժԳ դարից սկսած և այժմ էլ կենդանի է. որանից է Սիրուեան ազգանունը:

— 1. Սիրուն, հայր Յոհաննէս քահանայի, որ Կրակա գյուղաքաղաքում գրել տվեց մի Աստուածաշունչ, 1517 թ.— Քորոս աղբ. Բ. 301, Սիրուան 547բ:

— 2. Սիրուն սեր, իշխան, զոնապան Լեոն Ե թագավորի. իր ծախսով վերանորոգեց Աստանայի ԵԱնամբեր Ս. Աստուածածին եկեղեցին, որին նվիրեց մի Աւետարան, որ գրել էր Ստեփաննոս զրիչը՝ 1297 թ. (այս Աւետարանը զողացվեց Ալթուն-տաշ նայիրի արշավանքի ժամանակ 1335 թ).— Սիրուան 200 ա, Շահազիզ՝ Գառմ. պատկ. 115—8: Նույն Սիր Սիրուանը Լեոն թագավորի կողմից զեռան ուղարկվեց Եգիպտոսաց Նոտր

սուլթանի մոտ՝ Պաղտին մարաջախտի և Վասիլ Բլթազրի հետ, 1336 թ.—Սիրուան 359ա:

— 3. Սիրուն, որդի Վասիլի և հորեղբայր Արբանամ քահանայի, որ Հոռոմկլայի Մակաղբայր գյուղում ստացավ մի Աւետարան, 1357 թ.—Ձեռ. Վեներ. Ա. 613:

— 4. Սիրուն, Մեծոփայ վանքի ճարտարապետներից մին 1402—1409 թ.—Նոտարք 30, Ազգապ. 2001:

— 5. Սիրունբեկ, իզբորորդի Մկրտիչ կրոնավորի, որ Բազէշում, Ստեփաննոս գրչին օրինակել տվեց Յայտմաւորքը 1446 թ.—Նոտարք 151:

— 6. Սիրուն (կամ Սիրունբեկ), որդի Ալեքսանի. մայրն է Սուլտանմեկէք. ատարժամ երիտասարդական կենօք փոխեցաւ ի կենցաղոյս և ճիշդ ձօրն իւրոյ սուգ անմխիթար և վերք անողջանալիք. մայրը նրա հիշատակին Աղթամարում գրել տվեց մի Աւետարան, 1452 թ.—Ձեռ. Վասպ. 413—5:

— 7. Սիրուն, որդի Մուրատի և եղբայր Վրթանէս քահանայի, որ Քովմա արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, 1456 թ.—Ձեռ. Դադեան, Բ. 31ա:

— 8. Սիրուն, կինն է Դովլաթ. ծնողներն են Գուլշատ խաթունի, որ Արծիէում, Յակոբ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1464 թ.—Նոտարք 219:

— 9. Սիրուն, ազգական էղլահի, որ ստացավ մի Աւետարան, 1475 թ.—Ձեռ. Վասպ. 473:

— 10. Սիրուն Հիզնացի, 25 տարեկան գեղեցիկ երիտասարդ էր Խիզան քաղաքից. մայրը մահմեդական դարձավ. դատավորը պահանջեց Սիրունից, որ նա էլ մահմեդական դառնա. մերժեց. սկսեցին չարչարել: Դաշուհնով խոցոտեցին մարմինը, տակին խիճեր լցնելով՝ պինդ փակով կապեցին, քարով ատամները ջարդեցին, հողաթափներում կրակ լցնելով՝ ոտքերին հազցրին, ծոցում հրախառն մոխիր ածեցին, ախոտի սյունից՝ ձեռքերը ետ՝ բարակ չվանով պինդ կապեցին, թքում ու ապտակում էին. մարմինը ծակոտելով՝ աղ լցրեցին: Սբբ տեսան որ նա հաստատուն է իր կրօնին, տարին շուկա՝ հրապարակով նահատակելու: Հարուստ մահմեդականներ տարին նրան իրենց վաճառատունը և թանկագին կերպաններ նվիրելով հրապուրել էին սեղում: Սիրունը ասաց. «Ամենայն մարդ զլաւն իւր կամենայ. եթէ ձեր հաւատք լաւ է, նա ընդէր ձգէք կաշառք ի վերայ քրիստոնէից»: Ձեռքերը տարածելով ազսթում էր, ձեռքերը

կարեցին, շորերը հանեցին և մերկ մարմինը որսաւր ծակոտելով նահատակեցին շուկայում «1476 թ».—Նոր վկ. 309—312:

— 11. Սիրուն, քրոջ գավակ Վարդան արեղայի, որ Կոստանտնուպոլիսում գրել տվեց մի Աւետարան, 1481 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 486:

— 12. Սիրուն, ազգական Յովաննէո եպիսկոպոսի, որ Խիզանում գրել տվեց մի Աւետարան, 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 503—4:

— 13. Սիրուն, որդի տանուտեր Տողանի, որ Արճէշի Սոսկան գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան 1489 թ.—Քորոս աղբ. Բ. էջ 437:

— 14. Սիրուն, որդի Ստեփաննոսի. հիշված է Խիզանում գրված մի Աւետարանում 1497 թ.—Տաշեան, Ցուց. 284:

— 15. Սիրուն Ալիբեցի, Վասպուրականի Ամուկ (Գնունիք) գավառի Ալիբը գյուղից էր. ծառա էր մի մահմեդականի մոտ. տերը ուղարկեց նրան Խլաթ, կեռաս բերելու: Սիրունը ձին կեռաս բարձած քաշում էր Վան քաղաքում, մահմեդական մահուկներ թափվեցին վրան և սկսեցին կեռասները հափշտակել: Մի աղա քարով խփեց Սիրունին, նա էլ վերցրեց նույն քարը և խփեց երեսային. զլուխը ճղվեց, երկու ամիս հիվանդ պառկեց և մեռավ: Ծնողները բողոքեցին. փաշան, մուֆթին և դատավորը քննեցին գործը և գտան որ Սիրունը հանցավոր չէ: Իսկ սոֆթանները 2—300 հոգով հարձակվեցին Սիրունի վրա և պահանջեցին որ մահմեդական դառնա: Սկսեցին տանջել: Ծնողները խնդրում էին Սիրունից առերես ընդունել և ապա հեռանալ ուրիշ երկիր: Սիրունը մերժեց: Կատաղած սոֆթանները նույն իսկ մինարէի վրայից էղան կարգալն արգիլեցին, առելով թե շտանգարեալ խափանեցաւ և յերկիր սուզաւ հաւատա մահմեդական, զի անհաւատ հայ զմուսուրման սպանեալ է: Գրան օր տանջելուց և փողոցներում քաշ տալուց հետո, մի օր, շուկայում, սոֆթաններից մեկը դաշուհնով զարկավ նրան, մի ուրիշը քարով ջարդեց զլուխը, մեռած մարմինը տարին կառափնատի տակ քարկոծեցին «1655 թ».—Առաք. պտմ. խզ, Չամչ. Գ. 631, Նոր վկ. 467—471:

— Ուշ ժամանակի հիշատակութիւնն են Սիրուն 1508 թ. (Ձեռ. Վասպ. 634), 1552 թ. (անդ 656):

†ՍԻՐՈՒՆԱԿ, իգ. <Նյ. սիրուն բառի փաղաքականն է. հմմտ. հաջորդը: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված Դողթն դավառի

Մարվանիս դուզի եկեղեցու մի խաչքարի արձանագրութեան մեջ. «Թագոսի և մաւրս Գոնարին և հաւր Ազիդէկին, Ամիրջանին, Սիրուսակին. ՋԹ» (= 1460 թ.—Ազգադը. հանդ. ԺԱ, 325; †ՍԻՐՈՒՆԻԿ, իգ. <նախորդի նման փառաբանական է սիրուն բառի. մի անգամ հիշված է ԺԾ դարում:

— Սիրուսիկ, կին Մասնայի, որ Փառխոսում կանգնեցրել է մի խաչքար 1481 թ.—Արցախ 307:

†ՍԻՐՈՒՆԱՆ, իգ. <հ. սիրուն + անն բառերից. գործածական է այժմ Ղարաբաղում:

*ՍԻՐՊԱՐՈՆ, ար. <Ֆրանս. sire «խնամ» + պարոն բառերից. ինչպես կա Սիրուսագ, Սիրամիր: Հիշված է մի անգամ ԺԾ դարում: Տես վերը Սիլվարոն:

— Սիրպարոն, որդի Վահան երեցի և եղբայր Աւետիք արեղա գրչի, որ օրինակեց Սաղմուր Պալատորի վանքում 1405 թ.—Ձեռ. Սանաս. 24ա:

*ՍԻՐՊԵՆ, ար. <Ֆրանս. sire «խնամ» + բրք. «beg հոմանիշ բառից բարդված. մի անգամ հիշված է ԺԶ դարում:

— Սիրպեկ, որդի Նասիաթունի. հիշված է Ազախ (Ազով) քաղաքում 1341 թ.—Տաշեան, Ցուց. 885:

†ՍԻՐՎԱՐԴ, իգ. <հ. սեր + վարդ բառերից, իբր Եսթրովարդը, սիրուց ծլած վարդը». նորակերտ անուն:

†ՍԻՐՎԻԿ, իգ. <չհամարելով թրք. sidiak «տղամարդ» բառից (որ շատ անհարմար պիտի լիներ կնոջ կամ աղջկա անուն դարձնելու), կարդում եմ Սիվիկ և համարում եմ Եսևուրիկ, սեռիկ: Մի անգամ գտնում եմ հիշված՝

— Սիւրկ: կին Ջահնջահի, որ հիշված է Մակնարեբզում կամ Ուրծայ անապատում, 1491 թ.—Այրարատ 443:

*ՍԻՐՂՈՍ, ար. <կրճատված է Սիղուաթուս ձևից, որ անունով հայտնի էր 70 աշակերտներից մեկը (Ա. պետր. Ե. 12). այլուր կոչված է Շիղա, որի լատինացյալ ձևն է համարվում Silvanus Եանտատային, դեղջուկ: Տես այս երկու անունները:

— Սիրոս, աշակերտ Լուսաուրչի և պոպին առաջնորդ Յովհաննավանքի, կարգված Լուսաուրչից (Գ դար). կարծվում է իտալ. սրանից էլ վանքը կոչվել է Սիւզի կամ Սովի վանք.—Ջքր. սարկ. Գ. 7 Այրարատ 165.—նույնը Սիւզիս՝ Ջքր. սարկ. Գ. էջ 29:

ՍԻՒՍ, Եպիսկոպոս Հայոց, եղբայր Ջենոբ կամ Յակոբ ասորու. Լուսաուրչիքը բերել է նրան իր հետ և ձեռնադրել Մամի-

կանէից Եպիսկոպոս: Այսպես է ըստ Ջենոբ ասորու նոր տպ. (Երեան 1941, էջ 38). իսկ տպ. Վենետ. 1832 չունի այս անունը: Նկատելի է նաև որ նամակի պատասխանում այս Սիւսի մասին քննով հիշատակություն չկա ոչ տպ. Վենետ. էջ 10 և ոչ տպ. Երև. էջ 44:

†ՍՂԱՔ, ար. <հ. սլաք բառից. հմտ. Սզուկ:

— Սլաք նախկին Սղուենաց. Վաղարշակը բարձրացրեց նրան նախարարության աստիճանին.—Սոր. Բ. ք. Սամ. անեց. 49:

†ՍԿԱՅՈՐԴԻ, ար. <հ. սկայ բառից + որդի բառերից:

— Սկայորդի, նահապետ Հայկազն. հաջորդեց Կայապին. (Իսկ ըստ Չամչ. Ա. 93 հաջորդեց Փառնակ Բ-ին, Ն. Բ. 765 թ). իրեն էլ հաջորդեց Պարոյրը Ն. Բ. 748 (ըստ Չամչ.):—Սոր. Ա. ԺԲ, իգ. 85. կթղ. բ. Կաղկանու. Ա. գ (չունի էմին), Ժ (այսպես ըստ Շահն. իսկ էմին՝ Հսկայորդի). Մագ. թղ. ԺԲ. Մի. անեց. գ. Սամ. անեց. 45. Մի. այրիվ. 53. Մի. համդ. 10.—Հսկայորդի՝ Մի. այրիվ. 18.—սեռ. Սկայորդու՝ Սոր. Ա. իբ. Սամ. անեց. 45.—Սկայորդու՝ Մի. համդ. 10.—բց. ի Սկայորդու՝ Սոր. Ա. իս: Սկանդար տես Սփանդար:

Սհար տես Սահար:

ՍՂՄԷՐ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. վերջի մասը թվի մեր բառերը. մի անգամ հիշված է Նոր-Ջուզայում 1629 թ. (Կսիք հաւ. յոթ. էջ IV):

ՍՂՈՒԿ, ար. ծագումն անհայտ. կա միայն՝

— Սզուկ նահապետ Սղուենաց. Շապուհ թագավորի գրգուռով ապստամբեց Տրդատի դեմ և Մամգուն չինացու ձեռքով քնաջինջ եղավ ցեղով:—Սոր. Բ. ձգ (նույնի մասին խոսելով Ասող. Բ. ա գրում է «առաքէ առ Սղուենն», որ պետք է կարդալ Սղուենին և ոչ թե համարել Սղուկ անվան ձևափոխությունը: Ասողիկը չի ճանաչում Սզուկ անունը, ինչպես որ մի քիչ վերն էլ ասում է Ենահապետ ազգին Սղուենեաց, առանց անվան):

*ՍՄԲԱՏ, ար. ծագումն անհայտ: Կա նաև իրանեանց մեջ. ինչ. «՝ Sinbād որդի Բահրամ Գորի, Sunfadh մոգ Նիշապուրցի սպարապետ (755 թ). փրկառությունը նաև Վրաց մեջ. ինչ. Sumbat Բաղրասունի, որդի Ատրնեբուհի, Sumbat էրիսթավաց էրիսթավ (Ժ դար) ևն (Justi 314—5): Հիշված է նաև Տարձատ: անվ երկու անձ Տանայիսի արձանագրությանց մեջ (Գ դար, Justi 281 բ): Սոր. Ա. իբ և Բ. կղ համարում է հրէական Շամբաք ձևից, որ Բաղրասունի տոհմի մեջ սովորական անուն էր:

Իրեն հետևում են նաև Մի. անեց. Իա, Սամ. անեց. 46, Միխ. 101 (գրում է Սմայտիա): Բայց այսպիսի հրէական անուն այլուտ ծանոթ չէ: Կա արաբ. شبت šanbaթ «առյուծ» (Կամուս, Ա. 354), որ պիտի համապատասխաներ Լևան անվան: Մեր մեջ Սմբատ անունը հիշատակված է ամենահին օրերից և դեռ այժմ էլ կենդանի է Սուրբատ անունով, ինչպես և վրաց. Սուրբատ:—Սրանից է Սմբատեան(ց) ազգանունը: Հին ազգանվան զարմանալի մի ձև է Սմբատուրեանց, որ հիշված է մի անգամ Անիի 1215 թվի մի արձանագրության մեջ (տես տակը Սուլիմ):—Կարևոր է նկատել որ հին հայոց մեջ Սմբատ անունը հատուկ էր աշխարհական անձանց, այն էլ ամենամեծ մասամբ մեծ ու փոքր թագավորների, իշխանների և նախարարների: Մեր ունեցած անվանացանկում ոչ մի գրիչ չկա. կրոնական անձերից ունինք միայն № 35 Սմբատ Թոնդրակեցի քարոզիչը, № 119 Սմբատ քահանա և № 140 Սմբատ երեց: Աշխարհականներից նրանք որ Սմբատ անունն էին կրում, կրոնավոր դառնալով նոր անուն են ստացել. այսպես Շնորհալին և Լամբրոնացին, որոնք առաջ Սմբատ էին, ապա կոչվեցին Ներսէս:—Վերջապես նկատենք որ ժն դարից սկսած (ավելի ճիշտ 1489 թվից հետո); այլ ևս ոչ մի Սմբատ անունով անձ չունինք մեր հիշատակարաններում:

— 1. Սմբատ, այն է Շամբաթ իշխան հրեայ, որին Հայոց Հրաչեայ թագավորը գերի բերեց Երուսաղէմից և բնակեցրեց Հայաստանում: Բագրատունեաց նախնին է.—Մին. համդ. 10.—սեռ. Սմբատայ՝ Մի. անեց. գ:—Ավելին տես Շամբաթ:

— 2. Սմբատ թայրաքաջն. շինել է Տփիսը ըստ Այս ևն քաղաքը և շինողը նոցին ZAPh 1, 190: (Առասպել. պետք է համարել հաջորդը):

— 3. Սմբատ Բագրատունի (այրաքաջ), որդի Բիրատ Բագրատունու և դայակ Արտաշէս Բ-ի. փախցրեց նրան Պարսկաստան՝ ազատելով Երուանդի կոտորածից, ապա առաջնորդեց Հայաստան և հորը դա՛ր բարձրացրեց (65 թ).—Պոր. Բ. լէ, լը, խդ, խե—խէ, ծ, ծր. ծդ. Կղկնտ. Ա. ը. Առող. Ա. Ե. Արծր. Ա. է. Պտմ. վր. Ե. Մի. անեց. Ի.—սեռ. Սմբատայ՝ Պոր. Բ. լէ, լը, խդ, խդ—խը. ծ, ծր, ծդ, ծր, կդ. Ուխտ. Ա. Իա, խբ. Արծր. Ա. է. Պտմ. վր. Ե. Մի. անեց. Ի. Վրդ. ժէ, խա.—գրծ. Սմբատա՝ Պոր. Բ. ծդ.—Վրաց աղբ. Ա. 155—60 կոչում է Սուրբատ Բիվրիտիան (==Բիրատեան) և ընդարձակ պատմում է նրա պատերազմը Օսերի, Լեզգիների և Վրացոյ նոս, ավելի մանրամասն քան ինչ

որ Խորենացին պատմում է Արտաշէս՝ Բ-ի մասին (Ալանաց արշավանքը): Հետաքրքրական են իր տված նոր մանրամասնությունները Վրաց մասին:

— 4. Սմբատ որդի Գրիգորի, Կոկիտնցի, նահատակվեց Ստեփանոս Ուլնեցու հետ 862 թ.—Աւգեր. Լիակ. վրգ. սրբ. Ե. էջ 83:

— 5. Սմբատ ասպետ, որին Տրդատը ուղարկեց բաժնի զինյան Աշխէն իւր ի կնութիւն» (Գ դար).—Պոր. Բ. ձգ:

— 6. Սմբատ ասպետ Բագրատունի, որդի Բագրատ Բագրատունու, սպարապետ Պապ թագավորի. Ձիրաւի ճակատամարտում հրաշեկ շամփուրով պսակելով սպանեց Մերութանին 870 թ.— Պոր. Գ. լէ. Արծր. Ա. ժ. Մի. անեց. Իգ.—սեռ. Սմբատայ՝ Պոր. Գ. լէ. Կղկնտ. Ա. ժգ. Յ. կթգ. ժգ. Պտմ. ներս. 20. Արծր. Ա. ժ, ժա. Մի. անեց. Իգ. Վրդ. Իգ:

— 7. Սմբատ Սահառունի տես Բատ:

— 8. Սմբատ ասպետ Բագրատունի. Վարդան Մամիկոնեանի հետ զնաց Պարսից Վոամ թագավորի մոտ, հաշտեցրեց նրան Հայոց հետ և թագավոր նստեցրեց Արտաշէս Գ-ին 842 թ.—Պոր Գ. ծը.—սեռ. Սմբատայ՝ անդ:

— 9. Սմբատ, հայր Աշոտի՝ տեառն Բաղրևանդայ և Արշարունեայ (Չ գարի սկիզբը).— Այրարատ 55, Հայապ. 192:

— 10. Սմբատ Բագրատունի, շինել է Երուսաղէմում Կարնացոց վանքը՝ ըստ Անատոս վարդապետի տված տեղեկության (Հայապ. 227).—ուրեմն նախ քան Ի դար:

— 11. Սմբատ Մամիկոնեան, որդի Գայլ Վահանի. հաջորդեց հորը 606 թ. հաջողությամբ կռիւց Պարսից Սուրէն և Տրգրան զորավարների դեմ. իր գերեզմանը ցույց են տալիս Մշոյ Ս. Կարապետի վանքում (տես Տրվրէ, Ուղեորութ. Ի Փ. Ասիա, Վիեննա 1892, էջ 54):—Մամիկ. գ, գ.—սեռ. Սմբատայ՝ Մամիկ. գ—Ե:

— 12. Սմբատ իշխան Հաշտենից. գործակից և օգնական Սմբատի՝ Գայլ Վահանի որդուն՝ Պարսից դեմ մղած պատերազմներում (606 թ).— Մամիկ. գ:

— 13. Սմբատ Բագրատունի, որդի Մանուէլի, հազար հոգով Մօրիկ կայսեր (582—602 թ) նրամանով կանչվեց և ուղարկվեց Թրակիա պատերազմելու: Ըմբոտացավ կայսեր դեմ, բռնըվեց և ձգվեց կրկեսը, ուր հաղթելով գաղաններին՝ իր քաջության համար ներման արժանացավ և Ափրիկէ քաղաքը ուղարկվեց (չուրջ 590 թ.).— Սեռ. ժը. Մի. անեց. Իգ. Սիմ. ապար. 90,

95.—սեռ. Սմբատայ՝ Սեբ. ժբ. Մխ. անեց. իգ. Միմ. ապար. 92.
—Սմբատի՝ Միմ. ապար. 98:—Սրա հետ նույն անձն է՝

— 14. Սմբատ Բագրատունի Բազմայաթ, Վրկան մարզ-
պան. կոչված է Խոսրով Շնում. Ափրիկէի աքսորից փախչելով
եկել է Պարսկաստան, ուր իր քաջութեան և հավատարմութեան
համար սիրելի եղավ Պարսից Խոսրով Բ Թագավորին և կարգվեց
մարզպան Վրկան աշխարհի (Գիլան): Նվաճեց ապստամբ գա-
վառները, չարաչար հաղթեց Գուշաններին, որոնց Թագավորին
էլ մենամարտութեան մեջ սպանեց «609 թ»: Նորոգեց Թուր-
քեստանի անկյալ հայ գաղութի հողերը վիճակը: Մասնակցեց
Հայոց եկեղեցական ժողովներին՝ Վրաց կրոնական բաժանման
առթիվ և հատկապես այն մեծ կրոնական ժողովին, որ գումար-
վեց Պարսկաստանում՝ քրիստոնէական դավանութեան տարբեր
տեսակների քննութեան համար «615 թ»: Մեռավ «617 թ»: Մար-
մինը տարին Թագեցին Կոզովիտի Դարիւնք ավանում:—Սեբ.
իգ—իդ, խգ, խդ. Գիրք թղ. լթ, խգ, խէ, խը, ծգ. Ուխտ. Բ. 1,
1բ, 1գ, 1ե, 1բ, 1գ, ծդ, ծը, կը. Յ. կթղ. ժէ. Ասող. Բ. ր. Մխ.
անեց. իգ (միացնում է Մորիկի ժամանակակից Սմբատ Բագ-
րատունու հետ). Յայսմ. հոկտ. 26. Սամ. անեց. 76—77. Մխ.
այբիվ. 64. Վրդ. լա. Կիր. 29. Միմ. ապար. 95, 96. Օրբ. իե.
Ջուգ. 48.—սեռ. Սմբատայ՝ Սեբ. իբ—իզ, լը, լթ, խբ, խե. Գիրք
թղ. լթ, խ, խգ—խը. Ուխտ. Բ. ա, ե, 1—1ե, 1է, խգ, ծգ—ծթ,
կա. Յ. կթղ. ժէ, ժթ. Ասող. Բ. ր. Յայսմ. հոկտ. 26. Սամ. անեց.
77. Մխ. անեց. իգ. Կիր. 29. Վրդ. լգ. Օրբ. իե. Միմ. ապար.
99. Ջուգ. 48, 49.—Սմբատի՝ Միմ. ապար. 96, 111:—Նախորդ
Սմբատ (№ 13) Բագրատունու և այս Սմբատ Վրկան մարզպանի
նույնութեան մասին վկայում են մեր մատենագիրներից Մխ.
անեց. և Միմ. ապար: Նույնպես է ընդունում նաև Մարքվարտ՝
Բագր. ծագ. էջ 3, Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 89—92,
269—274: Բայց սրանց նույնութեան մասին առանձին հոգված
ուրի մեր Համայնարանի շրջանավարտ ուսանող ուսնիներից Հոփ-
սիմէ Ջանիտլաղյան, Արմֆանի Տեղեկ. 1943, № 2, էջ 49—54,
ինչպես և ժողովրդական մի գրքույկ «Սմբատ Խոսրով-Շում
Բագրատունի» վերնագրով, որ Սմբատի դարբարուն և բանա-
տեղական կենսագրութեանն է, տպ. Երևան 1943, նույն հեղի-
նակուհուց:—Սմբատ Վրկանի բնդարձակ կենսագրութեանն ունի
Ակիսեան, Կիւրիսն կթղ. էջ 157—164, բայց նախորդ Սմբատի
հետ կապելու մասին խոսք չկա:

— 15. Սմբատ Բագրատունի, որդի Վարդ-Սահակի. տեր
Դարձնից բերդի. օգնեց Արծափի պաշարյալներին՝ Արարների
դեմ 643 թ.—Սեբ. իբ:

— 16. Սմբատ Բագրատունի, որդի Վարդապետի մարզպա-
նի և թոռն Սմբատ Վրկան մարզպանի. հորը հետ գնաց Պոլիս
և սիրելի եղավ կայսեր սենեկակալին: Հայրը մասնակցելով
կայսեր դեմ դավադրութեան, նրա հետ աքսորվեց: Վերադար-
ձավ 645 թվին: Վարապետրոցի մահից հետո, կայսեր կողմից
նշանակվեց դրուեցար (բայց ոչ կիւրապաղատ Հայոց), ըստ Մարք.
Բագր. էջ 10՝ 645 թ. (Ազգաս. 710 ղնում է «642 թ». բայց
պատմիչը ասում է Կոստանդ կայսեր 5րդ տարին, որ անում է
645 թ):—Սեբ. լթ, իբ, խե. Ղե. դ. Յ. կթղ. ժթ. Վրդ. լգ.—սեռ.
Սմբատայ՝ Սեբ. խե. Վրդ. լգ:

— 17. Սմբատ Բագրատունի, հայր Սմբատի՝ հաջորդի
Գրիգոր Մամիկոնեանի.—սեռ. Սմբատայ՝ Յ. կթղ. ի. (ըստ այ-
լոց՝ պետք է հասկանալ Աշտ. տես դածրը՝ Սմբատ (№ 21) կիւ-
րապաղատ որդի Աշտի):

— 18. Սմբատ Բագրատունի. հունաց զորավարի հետ Ա-
բարների դեմ զուրս եկավ, բայց հաղթվեց: Ներսէս Շինոզի
(«641—661 թ») ժամանակ՝ Գրիգոր Մամիկոնեանի հետ պատանդ-
գնաց Արարների մոտ, բայց մի տարուց ազատվեց ու վերա-
դարձավ: Կոստանդին կայսրը իր իշխանութեան 25-րդ տարին
(ըստ Ղեկնդի, որ անում է 666 թ) նշանակեց նրան Թէոդորոս
Ռշտունու փոխարեն: (Պատկ. էջ 131 համարում է սրան Սմբատ
որդի Վարապետրոցի).—Ղե. դ. Ասող. Բ. դ. Մխ. անեց. իէ.—սեռ.
Սմբատայ՝ Ղե. դ:

— 19. Սմբատ ի Քարոյեան, իշխան աղուան (է դար).—
հրտր. Սամ. անեց. 286:

— 20. Սմբատ որդի Վարազ Պալունու. հորը հետ միասին
գործակից եղան Տարծի Վահան իշխանի պատերազմին՝ Պար-
սից դեմ (է դար).—Մամիկ. ե.—630 թ. ըստ Չամչ. Բ. 338:

— 21. Սմբատ Բագրատունի Բիւրատեան, եղբայր կամ որ-
դի Աշոտի, թոռնորդի Սմբատ Վրկան մարզպանի: Յուստինիա-
նոս կայսեր կողմից հայոց ոպարապետ էր կարգված (691 թ),
իբրև հաջորդ Գրիգոր Մամիկոնեանի: «695 թ» Ներսէս Կամոս-
բականը հրաժարվելով իշխանութեանից՝ պատրիկ դարձավ Սմբա-
տը: Արդլա ոստիկանը ձերբակալեց նրան և Սահակ կաթողի-
կոսի հետ գերի քշեց Դամասկոս «702 թ»: Սմբատը փախավ և

Հայաստան գառնալով՝ հունաց գորավար Լևոն Իսաւրացու օգնությամբ այնպիսի շարք տվեց Արարներին Վարդանակերտի հերոսամարտում, որ Արզլան հաղթվ կարողացավ փախչել Ե703 թ: Կայսրը կարգեց նրան կիւրապագատ Հայաստանի: Սմբատը բազանովության համար քաշվեց Տայոց աշխարհը և ապա գնաց Փոյթ (այժմ՝ Փոթի), ուր Թեաց մինչև Ե712 թ: Արզուլազդի ժամանակ վերադարձավ և Թեաց իշխանության գլուխը մինչև Ե715 թ:—Ղե. Ժ. Ասոզ. Բ. Բ. Գ. Կիր. 36. Վրդ. 15, 16. Մի. այրիվ. 19. Մի. անեց. Գ. Իէ. Սամ. անեց. 84. Յայսմ. մրտ. 31.— սեռ. Կլմբատայ՝ Ղե. Բ. Ժ. Ասոզ. Բ. Բ. Գ. Վկ. գաւ. 89. Սամ. անեց. 85. Մի. Կ. Իթ (-իթ):—Յհ. Կթ. Ի կոչում է սրան (եքկիցս) Սմբատ որդի Սմբատայ (տես վերը № 17) և ոչ Աշոտի:—Վրաց ազր. Ա. 79 կոչում է Սուբատ Բագրատունիան:

— 22. Սմբատ որդի Աշոտի. մին այն նախարարներից, որոնք մասնակցեցին Վարդանակերտի հերոսամարտին (Ե703 թ):—տարբեր է նախորդից.—Ղե Բ. Վրդ. 15:

— 23. Սմբատ Բագրատունի, որդի Աշոտի. կախվեց Կազմ աստիկանի հրամանով Ե707 թ:—Ղե. Ժ. Ասոզ. Բ. Գ. Մի. անեց. Իէ. (Թերևս նույն է նախորդի հետ: Այսպես է գնում նաև Բ. Առաքելյան, Տեղեկ. Արմֆանի, 1941, № 1, էջ 70—71, բայց նա միացնում է նախորդ երկուսի հետ. որով Սմբատ № 21, 22, 23 նույն են լինում):

— 24. Սմբատ Մամիկոնեան, որի որդիքը՝ Գրիգոր և Դաւիթ, հակառակելով Աշոտ պատրիկին Ե715 թ, բռնվեցին և աքսորվեցին Արարի:—Վրդ. 1թ.—սեռ. Սմբատայ՝ Ղե. Իա, Իե:

— 25. Սմբատ, իշխան հայոց. մեռել է 726 թ. ըստ Կղկնտ. Գ. Ժէ:

— 26. Սմբատ կիւրապագատ Հայոց, ժամանակակից Յովհան կաթուղիկոս (Ե717—728 թ) Օձնեցու.—Յայսմ. ապր. 17:

— 27. Սմբատ ասպետ Բագրատունի, քաղկեդոնիկ, հակաճառելով Ստեփաննոս Սիւնեցու (Ե735 թ) հետ, հաղթվեց, որի վրա զայրանալով՝ հալածեց նրան.—Կղկնտ. Գ. Ժ. Գ. Կիր. 41. Այրիվ. 19 Բ. Օրբ. 1.—սեռ. Սմբատայ՝ Կղկնտ. Գ. Ժ. Գ. Կիր. 41. Օրբ. 1. Այրիվ. 19 Կ:

— 28. Սմբատ Բագրատունի, պատրիկ և սպարապետ Հայոց, որդի Աշոտ պատրիկի (կուրացյալ) և հայր. նախորդ Աշոտ Մսակերի: Մասնակցեց Պարտաւի եկեղեցական ժողովին, որ գաւճարեց Սիւն կաթուղիկոսը Ե768 թ: Հասան ոստիկանը իր նե

վերցրեց նրան և միասին հալածեցին ապստամբ Արտաւազգ Մամիկոնեանին Հայաստանից Ե774 թ: Միացավ Արարների գեմ ապստամբության և նահատակվեց Բագրեանդի ճակատամարտում Ե775 թ:—Կանոն. 166. Ղե. 17. Ասոզ. Բ. Բ. Մի. այրիվ. 19. Մի. անեց. Գ. Սամ. անեց. 89. Մին. համդ. 28. Վրդ. 1թ, 16. իդ.—սեռ. Սմբատայ՝ Ղե. 17. Ասոզ. Բ. Բ. Սամ. անեց. 91. Վրդ. Իա, Իդ. Մին. համդ. 29.—Տաշեան, Յուց. 653 Բ:

— 29. Սմբատ Արծրունի. իշխան Վասպուրականի. եղբայր Գրիգոր Արծրունու, որ շինացրել է Աղբակը (Ը դար).—Սուտ-Շապհ. 37:

— 30. Սմբատ որդի Աշոտի, իշխան Վասպուրականի. Գուկանք գլուղում ջարդեց Արարներին (Ը դար).—Ղե. Բ:

— 31. Սմբատ (Թերևս որդի Քուրդկայ). Կարինից դերի տալին Ասորիք՝ Քուրդկայ որդի Գրիգորի հետ միասին 807 թ.—Սամ. անեց. 91:

— 32. Սմբատ (կամ Սարբաս), ճգնավոր որ մարդարե ձեվանալով՝ խաբեց Լևոն Ե կայսեր և զրգեց նրան ջնջել եկեղեցական սուրբ պառկերները (814 թ).—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 181—3:

— 33. Սմբատ Բագրատունի, որդի Աշոտ իշխանապետի, իշխան Տարօնի. Սիւնեաց Սահակ իշխանի հետ միասին զուրս եկավ Հոյ ոստիկանի գեմ. բայց հաղթվելով երկուսն էլ մեռան պատերազմում (819—820 թ).—Ալիշան՝ Յուշիկք Ա. 426, 436: (Սրա որդին է Բագրատ՝ որ Տարօնի իշխան կարգվեց 839 թ.՝ ըստ Յուշիկք Ա. 427. Իսկ այս Սմբատ իշխանապետի աղջիկը՝ Սմբատ Խոստովանդի կինն է և Աշոտ Ա Բագրատունի Թագավորի մայրը (Յուշիկք Ա. 436):

— 34. Սմբատ (Συμβατίος), որդի Լևոն Ե (813—820 թ) կայսեր. մայրն է Թէոդոսիա Թագուհի, որ Արշաւիր Արծրունու աղջիկն էր. Լևոն Ե կայսրը այս Սմբատին դարձրեց իրեն գահակից և հաջորդ՝ անունն էլ փոխելով և ղեկելով Կոստանդին (813 թ): Միքայէլ Բ Թլուատը խլելով գահը՝ Լևոնին սպանեց և Սմբատ—Կոստանդինին էլ երեք եղբայրների հետ միասին ներքինացնելով վանք դրեց (820 թ):—Պատմում են թե Սմբատը չքնադազեղ ձայն ուներ, որ ներքինացման ժամանակ կորցրեց, բայց հետո վերստացավ:—Չամչ. Բ. 432. Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք Ա. 180, 194, 333—4:

— 35. Սմբատ Թոնգրակեցի. Մաղկաթն գաղտնի Չարեհա-

ւան զյուզից էր. ժամանակակից Յովհաննէս Գրասիրանակերացի (ե828—929 թ) կաթուղիկոսի (ըստ Ասողիկի) կամ Յովհաննէս Գ Ուլայեցի (ե833—855 թ) կաթուղիկոսի (ըստ Մազիսարոսի և Չամչ. Բ. 895): Հաստատվեց Աղանունեաց Թոնդրակ գյուղում և սկսեց քարոզել մի նոր աղանդ, որ նույն զյուզի անունով կոչվեց Թոնդրակեցի: Մերժում էր եկեղեցական նվիրապետությունը, խորհուրդները, հանդերձյալ կյանքը, հոգու անմահությունը, ոչ մեղք էր ընդունում և ոչ էլ մեղքի համար պատիժ: Այս աղանդը մեծ հաջողություն ունեցավ և հետո անցնելով Մանառայի գավառի Թուլայլ գյուղը, ինչպես և Խնուս, նոր ձևափոխությունը կոչվեց Թուլայլեցի: Հայ եկեղեցին զինվեց նրանց դեմ և ամեն կերպ հալածեց: Մերտը հավանաբար սպանվեց: Ըստ Գր. Նարեկացու Կճաւի թղթի միջնաբան պատմության, Մարտի մահը հետեյալ ձևով է տեղի ունեցել:—Մարտը իրեն Քրիստոս էր համարում. մոլեռանդ հավատացյալ մեկը գայրացած հարձակվում է նրա վրա, սպանում ասելով. «Քրիստոս երեք օրից հարություն անով. ես քեզ սպանեմ ու թաղեմ. դու 30 օրից հարություն ան. թեև այդքան ուշ, բայց ես էլի կհավատամ և կընդունեմ որ դու Քրիստոս ես» (Սարգիսեան, Ուս. Թոնրակեց. աղանդին 70):—Գիրք թղ. դր. Ասող. Գ. գ. Մազ. թղ. կէ, կը. Հայապ. 550—551.—սեռ. Սմբատայ՝ Գիրք թղ. դր. Մազ. թղ. կէ, կը. Շնորհ. թղ. 269: Ըստ Մխ. այրիվ. 69 կոչվում է Մարտ Արլարոսայ և քարոզել է 821 թ: Այսպես նաև ըստ Այրիվ. 19 ա Մարտ Կիրապաղատի թոնն էր և քարոզել սկսեց 821 թվին:—Սարգիսեան, Ուս. Թոնրակեց. աղանդին, էջ 62—80. տես և Սարգիս (X 23) աղանդապետ:

— 36. Սմբատ Առանշահիկ, քաջ իշխան Աղուանից. հաղթեց Բարան պարսիկ իշխանին, որ գրավել ու կտտրում էր Բազաց երկիրը, Գեղամայ երկիրը ևն, ապա ձերբակալեց նրան և հանձնեց ամիրապետին, որից և մեծամեծ պատիվներ ստացավ (837 թ).—Սիսական 15 ա:

— 37. Սմբատ, որդի Ներսէի և եղբայր Յովհաննէսի. իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 844 թվի կալվածազրույցում.—սեռ. Սմբատայ՝ Օրբ. 1Է:

— 38. Սմբատ, հայր Մուշեղի, որ հիշվում է իբրև վկա Տաթևի 844 թվի կալվածազրույցում.—սեռ. Սմբատայ՝ Օրբ. 1Է:

— 39. Սմբատ Աղանունի, մասնակցեց Մուսէի պատերազմին 851 թ.—Արծր. Բ. գ:

— 40. Սմբատ Մարացեան, մասնակցեց Մուսէի պատերազմին 851 թ.—Արծր. Բ. գ:

— 41. Սմբատ Տարօնեցի, Աշոտ Բագրատունու և Աշոտ Արծրունու հետ միացած սպանեցին Տաճատ Անձեացուն, որ Արարների բանակին առաջնորդում էր Սասունցոց դեմ 851 թ.—Սուտ-Շապհ. 55, 56:

— 42. Սմբատ Բագրատունի Ալլարաս, որդի Աշոտ Մասկերի. պատանդ էր Բաղդադում. ազատ արձակվեց 822 թ և հորը մահվանից հետո նշանակվեց սպարապետ Հայոց 824 թ: Միացավ պարսիկ Աևադայ իշխանի հետ և ապստամբեց Հուստիկանի դեմ, բայց հաղթվեց: Բուզա սատիկանի առաջնորդը գործավ Հայաստանը ավերելու և կտտրելու դավաճան գործում: Փիրաք զորավարի հետ գրավեց Տիգրիսը: Բայց ինքն էլ բռնաբեկեց ու տարվեց Բաղդադ, ուր շարչարվեց հավատքի համար, բայց չուրացավ և մեռավ բանտում, կոչվելով խստովաճող: Նույն պատրու արարեքին «Մեկնութիւն Յովհաննու» աշխատությունը թարգմանել է տվել հայերենի: Իր որդիներն են՝ Աբաս (որի համար էլ կոչվում է ըստ Արարաց՝ Արլարաս, որ է հայր Աբասի), Աշոտ Ա (հիմնադիր Բագրատունեաց հարստության), Մարտ, Շապուհ, Մուշեղ և Սալու:—Յ. կթղ. իե, իգ. Արծր. Գ. թ, ժա, ժգ, ժե. Ասող. Բ. Բ. Կիր. 43, 44. Կրդ. խբ—խդ. Նանայ, էջ 4, 7, 246. Մխ. այրիվ. 19. Մխ. անեց. գ. Յայսմ. մրտ. 3. Մին. համդ. 29. Սամ. անեց. 91—94. Օրբ. 1Է. Ջուզ. 65.—սեռ. Սմբատայ՝ Յ. կթղ. իե—իէ. Յ. կթղ. հյր. 276. Ասող. Բ. Բ. Գ. Բ. Արծր. Գ. ժա, ժգ. Կիր. 44. Կրդ. խբ, խդ. Սամ. անեց. 92, 94, 95. Քհնպ. 272. Մխ. աս. իթ (=իբ). Նկարք. 94. Մին. համդ. 30. Յայսմ. մրտ. 3. Օրբ. 1Է.—Ջաբբ. թրդվ. 621. Մարկվարա, Բադր. 116. Ակիճեան՝ Մատեն. հետազ. Ա. 139. Խալաթ. Աբար. մատ. 99, 101 (կոչվում է Աբու-Աբրաս Վաղի՝ ըստ Աբարաց):

— 43. Սմբատ Բագրատունի, իշխան Մուկաց. սիրելի լինելով Բուզային, ազատագրեց Վասպուրականցի շատ գերիներ 852 թ.—Արծր. Գ. Բ.—սեռ. Սմբատայ՝ անդ: (Մարքվարթ, Բադր. 66 համարում է Սմբատ (X 42) Արլարասի հետ նույն):

— 44. Սմբատ պատրիկ, հազարապետ արքունի և փեսա Վարդ կեսարի: Վարդ կեսարը տեսնելով Վասիլի հաջողությունները՝ մտադրվեց սպանել Վասիլին: Վասիլը միացավ Սմբատի հետ և շարաշար սպանեցին Վարդին: Բայց երբ Սմբատը տեսավ,

որ Միքայէլ Արրշիւ կայսրը Վասիլին զահակից ընտրեց, նոր զով սարքեց նրա դեմ: Բռնովեց, կուրացիկեց և աքսորվեց (866 թ):—Չամչ. Բ. 694—5, Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 206—7, 351:

— 45. Սմբատ Բագրատունի, որդի Սմբատ Խոստովանողի, կղբայր Աշոտ Ա Թագավորի.— Թալիշի 867 թվի արձանագրութեան մեջ ասվում է «Երշխանութեան Աշոտոյ և ի տէրութեան Սմբատայ հայոց սպարապետին» (Այրարատ 144=Շոդակաթ 177):—Արծր. Գ. Ժա:

— 46. Սմբատ հայ իշխան Բիւզանդական արքունիքում. զովակից եղավ Վասիլին՝ սպանելու համար կայսեր, որով Վասիլը դարձավ Հունաց կայսր (867 թ):—Գեղցի, Հմ. Բիւզ. պատմ. 193:—Անշուշտ նույն է՝

— 47. Սմբատ (Συμβάτιος), կղբայր Վասիլ Ա կայսեր Հունաց.—Justi 315 ա (№ 29), Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք Ա 345:

— 48. Սմբատ ի Յուրայ գետոյ. իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 881 թվի կալվածագրում.—Օրբ. լթ:

— 49. Սմբատ հայ իշխան Գոլում. Կոստանդին անունով հույն իշխանի հետ՝ Լեոն Իմաստասէր կայսեր կողմից զեպտանուզարկվեց Տարսուի իշխան Գրիգորիկի մոտ՝ կարգավորելու համար նրա վեճը Գրիգոր Արքայիկի (Αρχαΐκος) որդիների հետ (898 թ):—Չամչ. Բ. 726, Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք Ա. 366:

— 50. Սմբատ իշխան Մոկաց. հալոսեցրեց Վասպուրականի Աշոտ իշխանին Գուրգէն Ապուպելճի հետ (Թ զար):—Արծր. Գ. Ժէ.—սեւ. Սմբատայ՝ Արծր. Գ. Ժէ:—Ըստ Մարկվարտ, Բագր. 67 Ամբատ (№ 42) Խոստովանողի որդին է. հմմտ. №143:

— 51. Սմբատ Հայկազուն իշխան Աղուանից. սպանեց իր ազգական Ապու-Ալին (Գօլին). (Թ զար):—բց. ի՝Սմբատայ՝ Կղկնտ. Գ. իբ, իգ:

— 52. Սմբատ իշխան Արևելից (Իմա Աղուանից). իբ զորքով օգնական զնաց Սմբատ Ա Թագավորին՝ պատերազմելու համար Ափխազաց Դոտաս Թագավորի դեմ (շուրջ. 908 թ):—Սոււտ-Շապհ. 31:

— 53. Սմբատ Բագրատունի, որդի Սահակի՝ եղբոր Սմբատ Ա Բագրատունու. պատանգ զնաց Ափշին սոտիկանի մտ 896 թ. մորը աղաչանքով ազատ արձակվեց. Յուսուփ սոտիկանի արշավանքի ժամանակ անձնատուր եղավ և Թուլչնով սպանվելով Թագվեց Դարսոնքում 891 թ:—Յն. Վթղ. լե, լե, իգ. Օրբ. է:

— 54. Սմբատ Ա Թագավոր Բագրատունեաց 890—914 թ. որդին էր Աշոտ Ա-ի. զնացել էր նվաճել Գուգարքը, երբ լսելով իր հոր մահը, դարձավ Շիրակաւան՝ զահ բարձրանալու: Թագադրութունը եղավ 891 թվին: Նվաճեց Դուինը և բոլոր այն տեղերը, որոնք զեռ մահմեդական իշխանների ձեռքի տակ էին: Իր մորողի կյանքը անց կացրեց պատերազմելով ներքին ապստամբների և արտաքին թշնամիների դեմ: Ներքին ապստամբներն էին իր հորեղբայր Արաս սպարապետը և մանավանդ Գաղիկ Արծրունին: Վերջինս միացավ Միջագետքի Անձազ և Ատաբ-պատականի Ափշին և Յուսուփ սոտիկանների հետ և երկար ժամանակ պատերազմեց Սմբատի դեմ: Յուսուփը Գաղիկին Թագավոր պսակեց և հիմնելով Վասպուրականի (Արծրունեաց) անկախ Թագավորութունը, ոչ միայն ջլատեց ներքին ուժերը, այլ և կենտրոնական իշխանութեան դեմ մշտական սպառնալիք ստեղծեց: Ժանր պատերազմներից հետո, որոնք ուժսուպառ արին Բագրատունեաց նորածին պետութունը, Սմբատը վերջապես ընկճվեց և անձնատուր եղավ Յուսուփին. և հավատքը չուրանալով՝ չաքաչար տանջանքներով նահատակվեց 914 թ: Ի՞նչն է այն Սմբատ (№ 123) Բագրատունին, որ Թագվել է Վանեովանում, ըստ իր կղբայր Շապուհ սպարապետի արձանագրութեան (Միտական 61): Մյուս կողմից նա Թագված է համարվում Օձուն գյուղում, ուր բնակն աջամ կանգուն է իր մահարձանը (Մոզսէսեան, Լուսի Նիւրիկ. պատմ. էջ 8):—Կղկնտ. Գ. իբ, իգ. Յն. կթղ. լ, լա, լգ-լդ, խե, խը. Արծր. Գ. իբ, իգ, իը. Գ. բ, գ. Ասոզ. Գ. գ: դ. Մազ. թղ. Ժթ. Սոււտ-Շապհ. 65—68, 71—75, 80—85. Մի. անեց. գ. Մի. այբիվ. 71 (խառնում է Սմբատ Բ-ի հետ), 19. Սամ. անեց. 95, 96, 98, 99. Գամ. վբ. Ժգ. Կիր. 45, 46. Վրդ. խն, խզ. Անանուն Ժմ. 15, Յայմ. ապր. 16, մայ. 27. Օրբ. լգ, լե. խ, խբ. Օրբ. ողբ 34. Նուպ. 95. Մին. համգ. 30, 31, 32. Հաւաք. 13.—Սեւ. Սմբատայ՝ Սթեփ. սեւան. 41. Անան. ապստ. 132 ա, 133 բ, 144 բ. Կղկնտ. Գ. իբ. Յն. կթղ. յոջ. լ, լա, լգ—ժ, ծգ, ծե. Սոււտ-Շապհ. 66, 67, 71, 73, 82—85. Արծր. Գ. իա, իգ, իը. Գ. բ, գ, թ. Ասոզ. Ա. ա, ե. Գ. զ—զ, խզ. Գամ. վբ. Ժգ. Սամ. անեց. 98, 99. Մի. անեց. գ. Ուււ. 3, 84. 86, 218. Միթ. առ. իթ (= իը). Կիր. 46—48. Վրդ. խզ. Մազ. թղ. կլ. Անանուն Ժմ. 15. Յայմ. ապր. 16, մայ. 27. Սմբ. պամ. 21. Օրբ. լգ, լե, խ, խբ, խզ, խթ, ծբ, ծգ, ծթ Մին. համգ. 31, 32, 110. Նուպ.

96.—Սմբատի՝ Օրբ. ողբ 36.—Ջարբ. թրգմ. 338, 620. Վրաց աղբ. Ա. 92—93 (Սոււմբաթ), 202—3, Բ. 97:—Չամչ. Բ. 705—758:

— 55. Սմբատ Միսական իշխանաց իշխան. Աշոտ (Ն 29) իշխանի անդրանիկ որդին է և Վասակ իշխանիկի եղբորորդին: Մայրն է Շուշան (Ն 10): Ժառանգելով իր նորից Միւսնայ իշխանությունը, պահեց իր համար Վայոց ձոր և Ջանուկ դավառները, իսկ Պաշտապալը թողեց Սահակ, Բարկէն և Վասակ եղբայրներին: Ամուսնացել էր Արծրունեաց մեծ նախարար՝ Գրիգոր Գեորգիի դուստր Սոփիա իշխանուհու հետ: Ապստամբեց Սմբատ Ա թագավորի դեմ, բայց երբ նա 25,000 զորքով վրան եկավ, վախեց և հնազանդվեց 903 թ: Սմբատից իրրե նվեր ստացավ Նախիջևան քաղաքը: Սմբատի դերությունից հետո, միացավ Արծրունեաց Գագիկ թագավորի հետ, դիմադրեց Յուսուփ և Նուր սասիկաններին և պաշտպանեց իր երկիրը, որ սակայն շատ ավերվեց (923 թ): Թուրքերի օգնութեամբ կռվեց Արաբների դեմ՝ ձեռք ձգելու համար Գողթն գավառը: Շինել է Հերմոնի վանքը Եղեգիսում 936 թ. (Օրբ. խթ): Սբա սրդին և ինչորդն է Վասակ իշխանաց իշխան, որ գահակալեց իրբ 958—963 թ.:—Յն. կթղ. ծղ, ծղ, ծթ, կ, կէ. Արծր. Գ. իբ. Օրբ. լղ, լէ, խբ, խէ—ծա, ծղ.—սեռ. Սմբատայ՝ Յն. կթղ. խղ, խթ, ծ, կ, կէ, կէ. Անան. ապստ. 143ա. Օրբ. լղ—լբ, խ, խղ, խղ, խէ, խթ--ծբ, ծղ, ծբ—կ:—Միսական 15—16:—Նուշն՝ պիտի լինի նաև այն Սմբատ իշխանաց իշխանը, որ հիշված է իրրե ժամանակակից Անանիա Մոկացի (946—968 թ) կաթուղիկոսի.—Անան. ապստ. 132ա:

— 56. Սմբատ, եղբայրն է Գագիկ, որդիներն են այս նույն Վասակ իշխանի Միւսնայ, որ տիրեց 958—963 թ. թվի թե վազմաճեղի եղան քան իրենց հայրը.—սեռ. Սմբատայ՝ Օրբ. ծթ.—Միսական 16 ա:

— 57. Սմբատ Բ թագավոր Բագրատունեաց (977—990 թ): որդի Աշոտ Գ Ողորմածի. կոչված է ԵՏիեզերակալ: Իր կյանքը անցկացրեց խաղաղութեամբ և աշխարհաշինութեամբ: պարիսպով պատեց Անին, որ զեղեցիկ շինքերով զարդարեց: 979 թվին հիմնեց Տաշիրքի Կիւրիկեան թագավորութիւնը, որի հրովարտակը տես Մովսէսեան, Լուսի Կիւր. թղ. 25:—988 թվին գնաց Ափխազաց գեմ պատերազմի՝ իրրե օգնական Տայոց Դաւիթ կիւրապաղատի և ստացավ Սահուրէթ բերդը: Հիմնեց Անիի կաթուղիկէն, որ սակայն չկարողացավ վերջացնել. շինութիւնը շարունակեց իր որդի Գագիկ Ա-ի կիւր՝ Կատրամիղէ թագու-

նին, սկսելով 1001 թվին և ավարտեց 1011 թ (Արձ. Շիրակ 67):—Ասող. Գ. ժա, ժբ, ժթ, իբ. Սամ. անեց. 102—գձ. Մխ. անեց. գ. Ուն. 3, 17, 149. Կիր. 50. Վրգ. իբ. Մխ. այրիվ. 19, 71. Անանուն ժմ. 15. Մմբ. պամ. 77. Մին. համգ. 83, 115. Ասաք. պամ. 479. Նկարք. 97.—Սմպատ՝ Օրբ. ժմ. 11, 12.—սեռ. Սմբատայ՝ Լաստ. Բ. Ուխտ. Ա. ա. Ասող Գ. ժա, իբ—լ. Մխ. անեց. գ. Սամ. անեց. 100, 103—5. Յայսմ. նոյ. 18. Ուն. 3. Մին. համգ. 34. Դրնդ. 302. Նկարք. 97.—Սմպատայ՝ Օրբ. ժմ. 11, 12.—Վրաց աղբ. Բ. 97. Չամչ. Բ. 850—871.—Իր մի արձանագրութիւնը 987 թվից, որով ներում է թալիշի բաժը՝ տես Շահնաթ. Բ, 61, Այբարատ 144, լավագույնը Բանաս. 1903, էջ 27:—Իր նկարը քանդակված է Հաղբատի տաճարի պատի վրա. նկարագրութիւնը տես Արարատ 1886, 494> Մովսէսեան, Լուսի Կիւր. թղ. 31:—Իր մի ենթադրյալ աննապատեղիքի մասին՝ տես Շիրակ 49ա:

— 58. Սմբատ Ա. նախորդ Սմբատ իշխանի եղբոր որդին է, որով լինում է Սմբատ որդի Սահակայ՝ որդւոյ Աշոտի՝ որդւոյ Փրիլիպպէի Ա (1848 թ): Կինն է Շահանդուխտ (Ն 2) դուստր Ազուանից Սեադայ իշխանի: Ծնածայցը էր Գագիկ Ա թագավորի հետ՝ կին տալով նրան իր անդրանիկ որդի Վասակի դուստր Կատրամիղէն: Իրրե իշխան հիշված է դեռ 963 թվին, երբ Հաճիս և Մացարդ գյուղերը նվիրեց Տաթևի վանքին: Այս թվից հետո հայտարարում է իրեն թագավոր և հիմնում է Միւսնայ գասալ թագավորութիւնը: Մեռավ շուրջ 998 թ. և թաղվեց Տաթևի վանքում: Իրեն հաջորդեց որդին Վասակ:—Օրբ. ծբ, ծղ, ծղ, ծթ. Օրբ. ողբ 37.—սեռ. Սմբատայ՝ Օրբ. ծղ—ծե, ծբ, ծթ. Միսական 16, 524—5: (Մխակեան 110 ևս կա մի Արձ. 990 թվից այս Սմբատի անունով, բայց սխալմամբ գրում է Երզնի Վասակայ՝ փի. Սահակայ.—Վասակը Սմբատ Ա-ի որդին է և ոչ հայրը):

— 59. Սմբատ, որդի Ազուկանի, եղբայր Թունիկի և Վասանի. հոր մահից հետո ժառանգեցին Յարօնը. փոխադրվեց Գոլիս և ապրեց այնտեղ (Ժ գար).—Չամչ. Բ. 726, 818, Justi 315 ր:

— 60. Սմբատ Շահանշահ, հիշված է ՆՄԾ=1006 թ. Տեղորի մաս Ազարակ գյուղի կտորատած մի արձանագրութեան մեջ (Շիրակ 126). բայց այս թվին այլ ևս Սմբատ շահանշահ չկա. վերջինը Սմբատ Բ-ն էր, որ մեռել է 990 թ: ժանվանից հետո կարելի էր արդյոք ասել Եվան Սմբատայ շահանշահի արեւունք:

— 61. Սմբատ Թունեցի ժաղիտարտ Բագրատանի, իգնակ

Ջահանի (Վասպուրական). Աշոտ Գ (Ողորմած) Թագավորի կողմից և Անն վարդապետի հետ միասին պատգամավոր զնաց Չմշիկի կայսեր մոտ, երբ նա իր բանակով մտել էր Հայաստան ԵՊՅ թա: Դնաց Պոլիս, ուր ստացավ մագիստրոս և պրոտոպաթար տրտ-դոսները: Վերագառնալով Հայաստան, շինեց Բագնայրի վանքը 1009 թ. (բոտ Օրբ. Ժմ. 12) կամ 1012 թ. (բոտ Սամ. անեց. 105), իսկ ըստ Առաք. պտմ. 480՝ 1040 թ.—Կիր. 50. Մխ. այրիվ. 72. Չամչ. Բ. 845—7. Ազգապ. 1127:—Հայտնի չէ թե նախն է արդյոք հաջորդի հետ, ինչպես ունի Չամչ. բայց հմմտ. նաև Ազգապ. 1174 և Մազ. թղ. յոջ. էջ իա, ին:

— 62. Սմբատ մագիստրոս (կամ մատիստոս), որդի Վահրամ (ԿԵ1045 թ.) Պահլավունի սպարապետի. զորավար Գաղիկ Ա Բագրատունու. հոր հետ միասին զնաց օգնական Դաւիթ կիրապազատին Պարսից Մամլան ամիրայի դեմ պատերազմում ԵՊՅ թա: Հիշված է նաև 1010 թ.—սեռ. Սմբատայ՝ Ասող. Գ. խա, Ալիշան՝ Շնորհ. էջ 12 (տախտակը):

— 63. Սրմպատ, եղբայրներն են Աբաս և Աշոտ. սրանք որդիքն են Գաղիկի, որի շնորհիւ Անանիա առաջնորդ Հոսոսոսի՝ ստացավ վանքի համար հարկերի ազատություն, փախուստի համար ապաստարան, փայտի ու խոտի պաշար են 1013 թ.—Շիրակ 33:

— 64. Սմբատ Թագավոր հայոց Ե1020—1042 թա. մատնագրության մեջ կոչված է միշտ Յովհաննէս-Սմբատ (Ն 138). իսկ ինքը իր արձանագրությանց մեջ կոչում է իրեն Սմբատ շահանշահ: Նմանապես Վրաց աղբ. Բ. 97 կոչում է նրան Սմբատ որդի Գաղիկի, Թագավոր հայոց. բայց Թվականը սխալմամբ զնում է 1015 թ:

— 65. Սմբատ (զրված Սմպատ) արքուն, հիշված է Տարաայի Իշխանի հետ մի կրճատ արձանագրության մեջ՝ Սախի 1043 թ.—Ազգազբ. հանդ. Գ. 168:

— 66. Սմբատ Բ Թագավոր Սիւնեաց, որդի Աշոտ (Ն 54) Իշխանաց Իշխանի: Վասակ Ա Թագավորը արուզովակ չունենալով՝ իրեն ժառանգ նշանակեց այս Սմբատին, որ իր քրոջ (անունն անհայտ) որդին էր: Աշոտը ունեւ երկու որդի՝ Սմբատ և Գրիգոր, որոնք իրար ետեկից Սիւնեաց զահը բարձրացան Վասակ Ա-ից հետո: Սմբատը զեռ իրրե Իշխան հիշվում է 1017 թ. (Արձ. Սիսական 214) և 1019 թ. Տաթևի կալվածագրում. իսկ իրրե Թագավոր հիշված է 1043 թ. (Արձ. Սիսական 235) և 1049

թ: Սմբատն էլ անզավակ էր, ինչպես և իր եղբայրը՝ Գրիգոր, որ հաջորդեց իրեն:—Օրբ. Ժե, Ժէ, Ժը, Ժթ.—սեռ. Սմբատայ՝ Վրգ. Ժթ. Օրբ. 4.—Սիսական 16 ար:

— 67. Սմբատ Թագավոր Կիւրիկեան. Աշոտ Գ. Ողորմած Թագավորի թոռն է և որդի Գուրգէնի, որ ավելի հայտնի է Կիւրիկէ Ա (զահակալած 979—989 թ) անունով: Սմբատը հիշված է նախ 991 թվին, երբ Գուրգէն Թագավորի հետ միասին կառուցին Հազրատի Ս. Նշան եկեղեցին, ինչպես հայտնի է լինում հետեյալ արձանագրությունից. ԵՊ թուին Հայոց ՆՍ, Սմբատ և Գուրգէն հայոց Թագաւորք կանգնեն զՀազրատու Սուրբ Նշան եկեղեցին (Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. էջ 77): Նույնի գրեթե կրկնությունն է՝ Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 17, Ազգազբ. հանդ. է, 398: Սմբատը զահակից եղավ իր եղբորը՝ Դաւիթ Անհողինին, որ Հոսիի Թագավորն էր 989—1048 թ? Օգնեց Դաւիթին տիրելու համար Տաշրաց, Տփղիսին ևն: Հորեղբայրն է Կիւրիկէ Բ Թագավորի և Հրանդշ (Ն 3) Թագունու: Հիշված է Կիւրիկէի հետ՝ Սանանի մի արձանագրության մեջ 1063 թ. (Ազգազբ. հանդ. Գ. 299, արտագրելով Շահխաթունուց, որովհետև արձանագրությունը այժմ կորած է): Կիւրիկէի և Սմբատի նկարը քանդակված է Սանանի Ամենափրկիչ եկեղեցու արեւելյան պատի վրա՝ դրոյց՝ այս վերնագրով (Ազգազբ. հանդ. Գ. 293, է. 384):

ԿԻՒՐԻԿԷ ԹԱԳԱՒՈՐ ՍՄԲԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐ

Հիշված է նաև Հազրատի Եթեաւոր խաչի արձանագրության մեջ 1089 թ. Եթաւուրաց մերոց Կիւրիկէի, Սմբատայ և Դաւիթի (Բժշկեան՝ Ճանապ. Ի Լեհ. 79, Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 70, Ազգազբ. հանդ. Գ. 325): Սմբատ Թագավորի անթվական գամբանը գտնվում է Հազարծնի վանքում, ուր է նաև Գաղիկ Թագավորի գամբանը (Արցախ 367):—Ասող Գ. 1. (գրծ. Սմբատալ), Վրաց աղբ. Ա. 207—8 (հմմտ. Ժան. 27). Justi 316ա. Մովսէսեան, Հոսիի թղ. 48:—Հանախ շփոթվում է Սմբատ Բ Բագրատունի Թագավորի հետ. այսպես՝ վերև հիշվածներից առաջինը Սմբատ Բ-ն է, որ շինել է Հազրատի եկեղեցին. Սանանի նկարը իր վերնագրով նույնպես Սմբատ Բ-ն է. իսկ անսոյալը Կիւրիկէի Սմբատ Թագավորն է կամ դժվար է որոշել:

— 68. Սմբատ պարոն, հայր Բագրատի. պահպանն էր Անիի՝ Ալփասլանի ժամանակ.—Սմբ. պտմ. 76 (Չամչ. Բ. 978 հակասակն է զնում). տես և Սմբատ Ն 72:

— 69. Սմբատ պատրիկ, որդի Վահրամի. գործել է կրոնավոր և կուլիկ Յովհաննէս շրջա վերակոչման հրամարելոյ իմոյ ի ծփանայ կենցաղոյս: Նույն տարին էլ Յովհաննէս զրչին զրել է ավել մի Աւետարան, որի թվակածն է զի հինգհարերորդի քսան...», միավորը չի կարգացվում. սևտի Յովսէփեան (Շոգա-կաթ 104) գնում է 1071—1080 թ. Բայց իրոք զրիչը թվականը մանրամասնում է՝ տակալ. զի թագաւորութեանն յունաց Մի-խայիին որդւոյ Տուկիծին... յամս աստուածապատիւ և հոգեոր տեառն Գրիգորիսի և տեառն Գէորգայ: Սրանցից Միխայիլը (է) նստել է 1071—1078 թ., Գրիգորիսը (որ Գրիգոր Բ Վիայա-սէրն է) 1066—1106 թ., իսկ Գէորգը (որ Գէորգ Գ. Լոսեցիին է) 1067—1072 թ. Այսպեսով թվականը կարող ենք սահմանափա-կել միայն 1071—2 թվերի միջև:—Շոգակաթ 104. Ձեռ. Կարին. 18. Rapport Arm. 50, 57. Նույն պիտի լինի և հաջորդը՝

— 70. Սմբատ կիւրապաղատ հայոց, 1072 թ.—Rapport Arm. 57:

— 71. Սմբատ, հայր Հասանի, որ մի խոչքար է կանգնեց-րել Հաւուցթառում, 1081 թ.—Շոգակաթ 182:

— 72. Սմբատ որդի Բագարատի. նախապես իշխան էր Անիում. ապա զնաց Ուռնա և եղավ զուքս Ուռնայի, իբր հաջորդ Վասիլի «1083 թ»: Նստավ վեց ամիս և Փիլաուտոսի ձեռքով կու-րացվեց.— Ուռն. 223. Չամչ. Գ. 8.—սեռ. Սմբատայ՝ Ուռն. 223—4 (տես և № 68):

— 73. Սմբատ, Իւանէի հետ զբաւեց Խուհանը 1128 թ.—Օրբ. ժմ. 17 (զրված Սմպատ):

— 74. Սմբատ Օրբելեան, որդի Իւանէի. հիշված Սանահի արձանագրութեան մեջ 1128 թ.—Justi 316ա (№ 51): Հմմտ. № 80:

— 75. Սմբատ, որդի Վասակի, որ Խաւախան բերդի (Գան-ձասար) տերն էր. սպանվեց պատերազմում Գեամոյ որդի Հա-տանի ձեռքով (չուրջ 1147 թ).—Հայապ. 397:

— 76. Սմբատ պարոն և տեր Գապեռոնի. որդի Լամբրոնի Հեթում Ա իշխանի և թոռ Օշին Ա-ի. եղբայրն է Օշին Բ Սե-րառտոսի և հորեղբայր Ներսէս Լամբրոնացոյ: Կովեց Հունաց կայսեր բանակում Թորոս Բ-ի դեմ և Մարտի առաջ սպանվեց (1151 թ): Սրան հաջորդեց Բակուրան որդին, որի քույրը՝ Ռիթա, Ասն Բ-ի մայրն է:—Սմբ. պամ. 96.—սեռ. Սմբատայ՝ Սմբ. պամ. 99. Գամ. լմբ. 226. Սիսուան 71, 80, 81. Հայապ. 414. Rap- port Arm. 47. Տաշեան՝ Ցուց. 638:

— 77. Սմբատ, որդի Յովհաննէս-Սենեքերիմի, որ Անիի Սմբատ իշխանի եղբոր Գրիգորի քեռայրն էր. մեռել է 1166 թ.—Justi 316 ա. (№ 50):—Արդյոք նմայն է հաջորդի հետ:

— 78. Սմբատ, որդի Սենեքերիմ Ա թագավորի Սիւնեաց. եղբայր Գրիգորի և Սեազայի. քույրն է Կատա: Սենեքերիմին հաջորդեց անգրանիկ որդին Գրիգոր Բ. Քաղավոր Սիւնեաց (№ 158), որ մեռավ 1166 թ. նույն թվին մեռավ նաև Սմբատ եղբայրը:—Օրբ. ծր, ծթ.—սեռ. Սմբատայ՝ Օրբ. ծթ. 4. Միսական, էջ 16ր:

— 79. Սմբատ (Արուխ), հունաց կայսեր պալատականներից էր. միարանական խնդրի առթիվ կայսեր կողմից ուզարկվեց Շնաբ-հալոյ մոտ «1167 թ».—Շնորհ. պամ. 109. Ալիշան՝ Շնորհ. և պրդյ. 415: [Չամչ. Գ. 99 առանձին տե՛սք է գնում Սմբատ և Արուխ. սակայն Շնորհ. պամ. 109 և Ազգապ. 1411 չունին Արուխ, այլ միայն Սմբատ. իսկ Ալիշանը իբրև մի անձ է ընդունում Սմբատ Արուխին]:

— 80. Սմբատ Օրբելեան, որդի Իւանէի և թոռն Սմբատի. սպանվեց 1177.—Justi 316 ա (№ 53): Հմմտ. № 74:

— 81. Սմբատ (զրված Սմպատ) իշխան, հիշված է Գան-ձասարի մոտ Գառաւաճարի մի արձանագրութեան մեջ 1181 թ.—Շահխաթ. Բ. 379, Արցախ 180:

— 82. Սմբատ, որդի Համազասպ մարծպանի. իր որդիքն են Քուրդ, Հասան, Համազասպ և Սարգիս, որոնք հոգեր են նվիրել Սանահի վանքին 1191 թ.—Արձ. Ազգապ. հանդ. Գ. 283 և 282, է, 383:

— 83. Սմբատ, որդի Հասանի (№ 23) Հաթիբեցոյ (Մակ-ոնանց), եղբայրներն են՝ Վախթանգ իշխան Խաչենի, Վասակ, Գրիգոր, Խոյզան և Գրիգորիս. օգնել են Մխիթար Գոշին շինե-լու Նոր-Գեատիկի վանքը (Գոշավանք) 1191 թ.—Արձ. Սմբատ-եանց՝ Գեղարք. 173, Շահխաթ. Բ. 367, Արցախ 350:

— 84. Սմբատ, աշխարհակաճ անուն Ներսէս Լամբրոնա-ցոյ.—Տաշեան, Ցուց. 638, Ազգապ. 1383:

— 85. Սմբատ պարոն և տեր Սարուանդի քարի. եղբայր Կաստանդին թագավորանոր. Հեթմեանց տոհմից: (Այս Սմբատի որդին է Ճօֆրի՝ տեր Սարվանդի քարի և թոռն է մյուս Սմբատ՝ տեր Սարվանդի քարի): Ներկա եղավ Ասն Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ»:—Սմբ. պամ. 111. Սիսուան 209ր.—Տես և № 108:

— 86. Ամբաստան պարոն և տեր Կուկլակայ. ներկա եղա՞վ Լևոն Բ-ի Թագադրութեան հանգեսին «1190 թ».—Ամբ. պամ. էջ 112:

— 87. Ամբաստ, հայր Խալաթ Գանաքեոցու, որ շինեց Հազարծնի վանքի մի եկեղեցին 1194 թ. և Գանաքեոսով գնելով մի հող՝ նվիրեց Հազարծնի վանքին 1206 թ.—Արձ: Շահխաթ. Բ. 370, Արցախ 366, Ամբաստանց՝ Գեղարքունիք 182, 183:

— 88. Ամբաստ, հայր Գրիգորի, որ տերն էր Ոսանի. շինել է Ցախաքարի եկեղեցու գոները 1211 թ.—Արձ. Սիրական 156 (չունի թվականը), Արքա. 1888, 303:

— 89. Ամբաստ, որդի Ուքանի և հայր Նաջմաղնի, որ էր Ամբաստ և Վահրամ որդիների հետ նվիրեց են արել Հազարատի վանքին և պատարագ են ստացել 1211 թ.—Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 57, Ազգագր. հանդ. է, 403:—Թերևս սրա շիրիմն է այն անթվ. գերեզմանը, որ գտնվում է Հազարատում. տես Ուֆան Ձ 2:

— 90. Ամբաստ, նախորդի թոռը և եղբայր Վահրամի.— տես անդ:

— 91. Ամբաստ մեծ իշխան. հարազատ Գազարինի և Բարսեղ քահանայի. հիշված է 1212 թ.—Ջարբ. Հին դպր. 753. Ճանիկեան, Հնութ. Ակնայ 81:

— 92. Ամբաստ, որդի Սարգսի (Ձ 117) Համազասպեանց, որ մեռավ պատերազմում և թաղվեց Սանահնում. Ամբաստն էլ էր կնոջ Աղուարի հետ մի հող նվիրեց եկեղեցուն և մի խաչքար կանգնեցրեց նրա հիշատակին 1215 թ.—Արձ. Ազգագր. հանդ. Գ. 282, է. 383:

— 93. Ամբաստ, նվիրել է Հոսոմոսի վանքին Ուարանց մարդի կեսը և թաղվել է վանքում 1217 թ.—Շիրակ 23:

— 94. Ամբաստ, հայր Գուրգի և տեր Բարսեղի. այս Գուրգը Հազարատի վանքում գերեզմանի տեղ է ստացել և վրան եկեղեցի է շինել ու պարսպով պատել. բայց դեռ կիսկատար՝ մեռել է. նրա որդիքը Ամբաստ և Ուքան վերջացրել են և մի խաչքար կանգնեցրել 1220 թ.—Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 38, Ազգագր. հանդ. է, 403:

— 95. Ամբաստ, նախորդի թոռն է. տես անդ:

— 96. Ամբաստ (գրված Սեպատ), որդի Ջաջուռ Բ-ի. Խաղբակեանց տոհմից. վաղաժամ մեռավ և հայրը կանգնեցրեց նրա շիրմի վրա մի խաչքար՝ Հաւապտուկ բլրի գլխին, 1224 թ.— Խաղբակեանք 32—33, Արցախ 182:

— 97. Ամբաստ, էր եղբայրների Գրիգորի և Վահրամի հետ հիշվում են իբրև շաքարոն և տեր Հոսոմոսի վանքի, Արձ. ԺԳ գրքի սկիզբը.—Շիրակ 17, 21.—Հենուկ Գրիգոր և Ամբաստ հիշված են՝ Արձ. Շիրակ 20 (անթվ). իսկ Հենուկ Գրիգոր հիշված է 1228 թ. իբրև տեր Հոսոմոսի (Արձ. Շիրակ 23), Ամբաստ և Գրիգոր հիշված են 1195 թ (Շիրակ 22), Ամբաստ և Գրիգոր. Հենուկ 1198 (Շիրակ 21):

— 98. Ամբաստ որդի Գրգի, մայրն է Խորիշահ. կինն է Ջաբուխա խաթուն (Ձ 2). մի ջաղացք էր. նվիրել էր կնոջը. կցր մեռավ՝ կինը Ջաբուխաը նույն ջաղացքը նվիրեց Հոսոմոսի վանքին, 1234 թ.—Արձ. Շիրակ 24, Արքա. 1870, 298: (Հոր և մոր անունից կարելի է հետևանքի թե Արազածսան գավառի Գուրգ իշխանի որդին է):

— 99. Ամբաստ որդի Գրիգորի և թոռն իշխանաց իշխան Գալթի Շոթոսկանց. հիշված է 1236 թ.—Յովսեփեան՝ Ներթեր և ուս. Ա. 25. Խաղբակեանք 18:

— 100. Ամբաստ? հայր Գրիգորի, որ երևի նվիրեց է արել Գոշավանքին, որի համար էլ ստացել է պատարագ 1237 թ.— Արձ. Արցախ 352, Ազգագր. հանդ. Ժ, 20:

— 101. Ամբաստ, հայր Գրիգորի, որ Խաչենի Մեծարանց վանքին հողեր է նվիրել 1241 թ.—Բանասեր, 1901, էջ 138:

— 102. Ամբաստ, հայր Անազուլլեի, որ նրա հոգուն է հիշատակ՝ հարկից ազատ տուն ու հող է նվիրել Հոսոմոսի վանքին 1247 թ.—Շիրակ 20:

— 103. Ամբաստ, որդի մեծ Վախտանգի, երկուսն էլ կողմնապետ Արցախի.— Ամբաստի որդին է Գրիգոր հեղուր, որին սնուցեց Թանէ աթաբեկը (†1227 թ), իսկ նրա որդի Աւագը (†1250 թ) արու գավակ չունենալով՝ էր տան խնամակալ կարգեց Գրիգորին (ազնվեին տես Գրիգոր հեղուր, Ցախի.):

— 104. Ամբաստ (գրված Մուպատ), որի որդիքը Վահրամ և Հասան, մի հող են նվիրել իրենց հոր հիշատակին Մեծարանց վանքին 1251 թ.—Բանասեր, 1901, էջ 143:

— 105. Ամբաստ (գրված Սեպատ), էր եղբայրների հետ. իրենց և էր կնոջ Գատայի հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրել Խաչենի Գարազուրի գյուղում, 1253 թ.—Արձ. Արցախ 166:

— 106. Ամբաստ, եղբայր կամ այլ մեծաձուր Յովհաննէս արքայունի, որ կալվածներ է նվիրել Հոսոմոսին իր, էր ծնողների ինչպես և սույն Ամբաստի համար 1253 թ.—Շիրակ 36:

—107. Ամբատ, հայր Համազասպի և պապ Սաթաւի (Սաթայի), որ իր Եսթիշան կենջ հետ՝ Հազարատի վանքին 55, դանկան են նվիրել, Համազասպ վանահոր ժամանակ՝ 1243—57 թ.—Անթվ. Արձ. Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 29:

— 108. Ամբատ որդի Զօֆորի իշխանի (†1261 թ) Սարվանդի քարի. եղբայր Օշինի և Կոստանդինի.—Կոստանդին պայլի եղբոր Ամբատի թոռն է. հիշված է 1259 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 437, Սիսուան 209 բ.—Տես և № 85:

— 109. Ամբատ (զբված Մճպատ), որդի Հեջուբի. հրամանով Զալալ-Դուլայի (†1261 թ) մի այգետեղ է տվել Գրիգորին, այն պայմանով որ Գրիգորն էլ Մեծարանց վանքից ստանա տարեկան 4 պատարագ, երկուսը Ամբատին և երկուսը Քամարին, որ երեկ Ամբատի կինն է:—Անթվ. Արձ. Բանաս. 1901, 135:

— 110. Ամբատ, որդի Հեթում Ա-ի (†1270 թ), և եղբայր ԱնՏի Գ-ի.—Դարգել 16:

— 110բ. Ամբատ իշխան Արարատի. հիշված է Խոշաքի, Պոսդի և Սազունի հետ՝ 1270 թ.—Կանոն. 180, 186. Զագ. 23:

— 111. Ամբատ իշխանաց իշխան, որդի Լիպարիտի (№ 1) Օրբելեանց. մայրն է Ասիա. եղբայրներն են Էլիկում, Իվանէ, Փախրազաւա, Տարսայիճ. ինչպես հիշված է Լիպարիտի մեծ արձանագրութեան մեջ 1222 թ. (Սիսուական 187—8), Կինն է Ռուզուբան. հաջորդեց եղբորը՝ Սլիկումին: Ծարպիկ, իմաստուն և լեզվանի մարդ էր. 5 լեզու գիտեր (հայ, վրացի, ուղղուր, փարսի և մուզալ): Գնաց Կարակորում շ. 1251 թ, ուր Քաթարաց Մանկու գանից ստացավ ինքու տիրոջը և ոսկի փայլեղա (սա նրանց պատվի տախտակն էր, որից մի նիւր տես Սիսուական 93): Քաթարիտանում Պնաց 3 տարի և պատիկներ ու հոգի ստանալով վերադարձավ Սիւնիք: Նորոգեց շատ վանքեր, ի մէջ այլոց Տաթևը. շատ վանքեր էլ հարկից ազատեց: Երկրորդ անգամ գնաց Քաթարիտան (1258 թ. ըստ Սիսուականի) և ավելի մեծ պատիկներ արժանացավ: 1261 թվին շինել է Նորավանքը, ուր թողել է և մի մեծ արձանագրութուն (Օրբ. կղ=Սիսուական 189): 1265 թվին գյուղ ու հոգի է նվիրել Դադիվանքին (Արձ. Շահխաթ. Բ. 361, Արցախ 205). հիշված է նաև Հալիճորի նույն թվի մի արձանագրութեան մեջ (Ազգագր. հանգ. Դ. 41): Կոչված է Երբժայձ երկու արձանագրութեան մեջ (Սիսուական 154, 190): Միտով Քաւրիզում. իշխանութունը թողնելով իր եղբոր՝ Տարսայիճին: Իշխել է 1253—1273 թ: Հորեղբայրն է պատմիչ Ստե-

փաննու Օրբելեանի, որին սրբազան էր փառք ճամանակ:—Օրբ. կղ, կղ, կե.—Սնպատ՝ Օրբ. ժմ. 27.—սես. Ամբատայ՝ Օրբ. կղ, կե, հ.—Սնպատայ՝ Օրբ. ժմ. 28, 31.—զբձ. Ամբատու՝ Օրբ. կե.—Արձ. Շահխաթ. Բ. 354. Սիսուական 142, 164, 171, 190, 197, 198, 203, 232, 526 (ուր զբված է (Սնպատայ), 525.—ընդարձակ տես Սիսուական 93 բ, Շոգակաթ Ա. 28—29, 41, 45. Գալուտեան Աջ՝ Մոնզուլ. շրջ. պատմ. էջ 31—36: Դամբարանը գտնվում է Նորավանքում այս արձանագրութեամբ (Սիսուական 192).

ՍՄԲԱՅ ԱՐԲԱՅԻՆ է ՏԱԳԱՆՍ ՅԻՇԵՑԵՒ Բ. ԶԻԲ.

Այս զամբարանը շինել է Տարսայիճ եղբայրը՝ Ամբատի մահվանից երկու տարի հետո, ինչպես արձանագրում է ինքը՝ զամբարանի գուան վրա. «Կամաւն Այ. ես Տարսայիճ իշխանաց իշխան շինեցի զզամբարանս յաղապս եղբաւր իմոյ Ամբատայ արքային. վասն որոյ աղաչեմ յիշել. թուին Չի՛Դ» (Սիսուական 190):—Ամբատի որդին է Բուրթէլ, որի համար է կանգնեցրել Ամբատը Նորավանքում մի խաչքար (Սիսուական 201, անթվական):

— 112. Ամբատ, քեռորդի Օշին մարաջախտի. մայրն է Կեռան՝ քույր այս Օշինի. եղբայրներն են Կոստանդին թագազիր Հայոց՝ և Օշին. հիշված է 1274 թ.—ՀԱ 1898, 246 և 248:

— 113. Ամբատ, նվիրեցր է արել Ակոսիի Ս. Յակոբ վանքին 1274 թ.—Այբարատ 471:

— 114. Ամբատ Գունգոտապլ (c1208—1276 թ), որդի Կոստանդին պայլի և երեց-եղբայր Հեթում Ա թագազորի, տեր Գապեռունի: Մայրն է Գէազրիչէ. կինն է Քէոֆանո. որդիներն են՝ Հեթում, Օշին, Կոստանդին: Ուներ նաև մի թաթար կին, որին պարզե էր ստացել Մանգու խանից և նրանից էլ ունեցավ մի որդի, որ կոչվում է Վասիլ կամ Վասակ թաթար: Երբ Հեթումը բարձրացավ Ռուբինեանց զանը, Ամբատն էլ զարձակ սպարապետ (1224 թ), հաջորդելով իր հոր՝ Կոստանդին պայլին: Գառազամավոր զնաց Քաթարիտան c1247 թ, շնորհավորելու համար Κοϊουկ խանի զահակալութունը, ուր պատարասեց նաև հայ-թաթարական բարեկամական զաշինքը: Քաթարիտանից զարձակ c1250 թ: Տարսուճի մոտ. հին Գապեռունում շինեց մի եկեղեցի (այժմ Զանաքը), որի ընդարձակ ստանավոր արձանագրութունը 1256 թվից՝ տես Սիսուան 73: Նվիրատուց զեմ հաղթական անեղ պատերազմում, Սարվանդի քարի մոտ, այնպես հալածական քշեց նրանց. զեպի Մարաջ, որ ձին իր սրբազան արշավանքի մեջ մի ծառի զարնվելով՝ Ամբատը ծանր վիրավորվեց

և մի քանի օրից մեռավ՝ 69 տարեկան հասակում, 50 տարի սպարապետութան պաշտոն վարելուց հետո (1276 թ)։ Գամմիշ և Երևանդան է։ Գրեկ է Տարեգրքը, Դատաստանագիրքը (1265 թ) և Քարգմանիկ է Անսիգը Անտիոքայ։ Մմբատը այս վերջին գիրքը Քարգմանիկ է 1265 թվից առաջ. բնագիրը կորած է և գիտությունը շնորհակալ է նրան այս իրավարանական կարևոր գրքի պահպանություն համար։ Իրանից ունինք նաև Մեկնութիւն կամ համառոտութիւն Յովհ. Դամասկացու «Յազազս զոյի էութեան» գրքի, որ Քարգմանիկ է Բաղարատ Մամիկոնեանը (ձեռագիրք անս Tübingen՝ էջ 111. ՀԱ 1888, 175 ր)։ — Մմբ. դատ. 13, 56, 78. Անսիգը 3, 93. Մմբ. պամ. 110, 116, 123—4, 137. Ձեռ. օշ. 98 ա. 101 ա. Յիշատ. (Karst, Դոստան. էջ 5) և Սոկր. յոջ. 36. Մի. այբբով. Բ2. Միի. առ. յիշ. և յաւել. Կիր. է, ծգ. Մազաք. ար. 17. Ջուզ. 81.—Սմայատ՝ Կիր. խգ. Մազաք. ար. 16, 17.—սեռ. Սմբատայ՝ Մմբ. պամ. 21, դա. 14, 50. Անսիգը 3, 93. Կիր. խգ.—Սմայատայ՝ Կիր. լա, խգ.—գրված է Սիմիթաղո՞ղ՝ Հեթ. պամ. իգ. (անշուշտ լա. m=մ կարգայով ու=թի)։ —Ջարբ. Հին գղբ. 769—775, Քրգմ. 324, 383, 567. Աթան. յոջ. Ժե. Յովնանեան՝ Հետադոս. նախն. ամգ. Ա. 163—232. Հայապ. 481.—իւր ձեռագիր ստորագրությունը անս՝ Միսուան 71. իր ձեռագրից մի նմուշ REA 8, 25 և մի ուրիշ նմուշ ու Ճաշոցի մեջ՝ իր գրած ոտանավոր հիշատակարանը անս Միսուան 71—73, ՀԱ 1901, 310—311։ —Յեռ մահու հիշատակություն է 1286 թ. (Ձեռ. Վասպ. 109)։

— 115. Սմբատ իշխան, որդի Կոստանդին իշխանի, եղբայր Բակուրանի և Կոստանդի. գրել տվեց մի Աւետարան Յովհաննէս արքայեղբոր՝ 1278 թ.—Միսուան 146, Ջարբ. Հին գղբ. 92։

— 116. Սմբատ պարոն, որդի Կոստանդինի՝ տեառն Սարգմանի քարի. իր Օշիչ եղբոր հետ հիշված է 1278 թ. (ավելին անս Կոստանդին Ք 77)։ —Ձեռ. Վասպ. 102։

— 117. Սմբատ որդի Յովհաննէս երեցի, որ Կիլիկիայում օրինակեց Մաշտոցը՝ 1276—1286 թվերին (անս Յովհաննէս Ք 354) երեց անվան տակ)։ Մմբատը գերի էր բնկել թշնամիներէ ձեռքը և հայրը հիշում է նրան ասելով «չՄմբատն զգերի վարեալն զոր և ազատեցէ զնա Քս. Ած. իւր հայրախնամ փառաւքըն»։ Մմբատի եղբայրն է Յովհաննէս սարկավապա։ —Ձեռ. Հալէպի, Ա. 179 ր։

— 118. Սմբատ, «բարեմիտ պատանի», որի ձեռքով Սաննոյ

կանգնեցրել է մի խաչքար իր և իր եղբոր հիշատակին՝ Վաշոց ձորի Գուլիդուզ դուռում, 1291 թ.—Միսուան 141։

— 119. Սմբատ քահանա Քալիանց, իր հոգեորդի և աշակերտ Հեթում քահանային (Ք 19) գրել տվեց մի Աւետարան՝ Մամեստայի Ս. Քորոս եկեղեցում, 1297 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 347, Միսուան 546 ա։

— 120. Սմբատ, իշխան Մամեստի, Բոթա բերդի. Ստեփաննոս Դ կաթողիկոսի արտոնությունը ամուսնացավ Յուզէի Դուրտոն իշխանի Զապել անուն աղջկա հետ, որ իր երբորդ տատիճանի ազգականն էր։ Տասը տարի հետո, երբ մի քանի զավակներ էլ ունեւր, ծանուցին իրեն թե իր ամուսնությունը ապօրինի է և թե հայոց կաթողիկոսի արտոնությունը անգոր է։ Ենզ իշխանին ստիպեցին դիմել պապին, որ մերժելով հայոց կաթողիկոսի արտոնությունը՝ նրա ամուսնությունը չեղյալ հայտարարեց և ապա իր նոր արտոնությամբ եղյալ հայտարարեց «1298 թ»։ —Ազգապ. 1729, 1757—9 (ըստ Կալանոս 412)։

— 121. Սմբատ Գ. Քաղափոր Հայոց Ռուբինեան, «1296—1299 թ»։ որդին էր Անս Գ-ի և եղբայր Հեթում Բ Քաղափորի։ Ծնվել է 1276 թ. (Ձեռ. օշ. 100 ա). ամուսնացավ Դուրտոն Իզլիկեանի գուստր Զարեի հետ, որ Հեթում Ա Քաղափորի Մարիամ աղջկա գուստրն էր։ Երբ Հեթում Բ իր Քորոս եղբոր հետ Գուլիս այցելության գնաց, աթոռը ժամանակավորապես Սմբատին հանձնեց։ Սմբատը փառավոր հանդես կազմակերպեց իր Քաղափորական օժման համար (Միսուան 225 ր) և երբ Հեթում և Քորոս եղբայրները վերադարձան Գուլիս, Սմբատը երկուսին էլ բանտարկեց Բարձրբերդում, ուր Քորոսը սպանվեց և Հեթումը կուրացվեց։ Սրա վրա, Հեթումի մյուս եղբայրը՝ Կոստանդին, Սմբատին զահից զցելով բանտարկեց, Հեթումին արձակեց և ինքը զահ բարձրացավ։ Այդ միջոցին Հեթումի աչքերը բացվեցին և ժողովուրդը ուզեց նրան թագաւորեցնել։ Կոստանդինը միացավ Սմբատի հետ և ուզեց զեմ զեմ վորեցնել։ Կոստանդինը միացավ Սմբատի հետ և ուզեց զեմ զեմ Հեթումին. բայց սա երկուսին էլ բռնեց և Գուլիս աքսոր ուղարկեց «1299 թ»։ Սմբատը աքսորից ազատվելով Գուլից Կիլիկիայ կեց «1309 թ»։ Սմբատը ձեռք ձգելու համար «1309 թ»։ Բայց վերադարձավ՝ աթոռը ձեռք ձգելու համար «1311 թ» (Ազգապ. 1815)։ — Կնքեց Եւբէա (Negroponte) կղզում «1311 թ» (Ազգապ. 1815)։ —

Իր թագավորութան միջոցին Սմբատը ասորի Տարան բռնկին՝ հայազգի թորոս քահանայի օգնությամբ կազմել է տվել Անաստասիան մի գիրք, որի բնագիրը մնում է մինչև այժմ (Ձեռ. Թաւր. էջ 137). տես թորոս № 62: Գրել է նաև Թուղթ Հոսթի Բենիֆակիոս Ը (1294—1303 թ) պապին՝ օգնություն խնդրելու համար (Տաշեան, Շուշ. 110): Սմբատի մի ձեռագիրը Շարականի մասին տես Իրնդ. 599:—Պատմ. կիլ. 212. Պատմ. լմբ. 243. Յիշատ. (Karst, Դաստն. էջ 5). Հեթ. ժնկ. Անանուն ժմ. 28. Վահր. ոտ. 236. Սմբ. պատմ. 126—127, 136. Սամ. անեց. շար. 153—4, 163—6. Մին. համդ. 46, 48, 49. —տես. Սմբատայ՝ Սամ. անեց. շար. 154—5. Նկարք. 106. Մին. համդ. 48. —Սմբատի՝ Սամ. անեց. շար. 154.—Չարք. Հին դպր. 90, թղթմ. 156, 740, 741. Շահագրդ, Պատմ. պատկ. 115.

— 122. Սմբատ բարեպաշտ ոմե, հայր Բարսեղ վարդապետի (ժԳ դար).—տես. Սմբատայ՝ Օրբ. հեճ. է:

— 123. Սմբատ Բագրատունի, հիշվում է Վանկվանից շիրիմների շարքում (թվականն անհայտ).—Օրբ. լզ. Տես է № 54:

— 124. Սմբատ (զրված Սմայատ) ոմե, իբր վկա ստորագրում է Քանաքեռում, Պարսեմայի այգու վաճառման արձանագրության 1306 թ.—Շահխաթ. Բ. 159, Այրարատ 298, Բանաս. 1903, 32:

— 125. Սմբատ մեծ իշխան, որդի Օշինի՝ որդւոյ Կոստանդին Լամբրոնացու. տեր Ասկուռաս և Պինակ բերդերի: Հոր մահից հետո Հեթում Բ թագավորի հրամանով կարգվեց մարաջախա թագավորության 1295 թ. (ըստ Չամչ. Գ. 293): Մասնակցեց Սոսյ «1307 թ» և Ատանայի «1317 թ» եկեղեցական ժողովներին:—Սմբ. պատմ. 137. Չամչ. Գ. 310. Աղգապ. 1787, 1819: (Հաս Միսուան 85 մարաջախա կարգվեց 1307 թ.՝ եղբորը՝ մարաջախա Հեթումի մահից հետո, որին և հաջորդեց. մեռավ 1314 թ. իսկ էջ 115 և 485 ժեռավ 1316 թ):

— 126. Սմբատ որդի Լիպարիտի, յազգէն Աւրպէլեանց, զերի էր տարվել Մար, ազատվեց ու վերադարձավ. երկու տարուց մեռավ կինը Ոխրթոզ. նրա հիշատակին Սմբատը հողեր նվերեց Հերհերի վանքին 1317 թ.—Արձ. Միսական 114:

— 127. Սմբատ իշխան, բերդակալ Սմբատակլայի. ներկա եղավ Սսի «1307 թ.» և Ատանայի «1317 թ.» եկեղեցական ժողովներին.—Չամչ. Գ. 310, Աղգապ. 1787, 1819:—Սմբատ (№ 129) Բ Գունդատապլի հետ նմոյն է:

— 128. Սմբատ որդի Յովհաննէս երեցի և եղբայր Յովհաննէս գրչի, որ օրինակեց Աստուածաշունչը՝ 1319 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 20:

— 129. Սմբատ Բ գունդատապլ, որդի Լևոն գունդատապլի և թոռն Սմբատ Ա գունդատապլի, տէր Սմբատակլայի.—հիշված է 1320 թ. ըստ Միսուան 73, 76, 519 բ. գրել է տվել մի շքեղ Աստուածաշունչ՝ Յովսէփ գրչին (Թորոս աղբ. Բ. 296):—Տես է № 127:

— 130. Սմբատ, որդի իշխանաց իշխան Սմբատի, եղբայրնեքն են Բուրթել, Ելիկում և Չեսար Օրբելեանց. վերջինը շինեց Վայոց ձորի հոգետունը, որ այժմ կոչվում է Սելիմի քարվանսարա, 1332 թ.—Միսական 164:

— 131. Սմբատ, որդի Պազտին մարաջախտի, եղբայր Կոստանդին Դ թագավորի. ծնվել է 1333 թ.—Միսուան 413:

— 132. Սմբատ պարոն, հիշված է Գլաձորի վանքում գրված մի Աւետարանի հիշատակարանում 1334 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 375:

— 133. Սմբատ Կիլիկեցի, պատմիչ. գրել է Կիլիկեան անցքերի և Եգիպտացոց 1335 թվի արշավանքի պատմությունը.—Չամչ. Գ. 335:

— 134. Սմբատ որդի Լիպարիտի Բ (№ 2), եղբայր Ելիկումի, Պածածի և Տէր Յովհանի. Տարասյիճ Սրբեկեանի եղբայր Իւսնէի (†1260 թ) թոռն է. հողեր է նվիրել Սպիտակաւոր Ս. Աստուածածին վանքին 1339 թ.—Պաղրակեանք 209, Միսական 138:

— 135. Սմբատ, որդի Լիպարիտի և հայր Բենայի, որ իր կնոջ՝ Սուսայի հետ իրենց Դանձաթաղի հողը նվիրել են Թանաստի վանքին, 1348 թ.—Միսական 122:

— 136. Սմբատ, դիմեց Կեպրոսի Պետրոս թագավորին և խնդրեց Կոտիկոսի մաքրատան տեսչի պաշտանը 1367 թ.—Միսուան 342 ու:

— 137. Սմբատ որդի Նաճիկի, տեր Որոտան բերդի. Թուրքերը զրավեցին այս բերդը և Սմբատին հայրենազուրկ արին 1386 թ.—Պաղրակեանք 230:

— 138. Սմբատ իտպավորպն որի որդին է Վախթանկ և Խառք Հասան (№ 70). Վախթանկի կինն է Նանա և Հասանի կինը Խուզուքան. այս սրկուոր (Հասան և Ռուզուքան) Ս. գրքեր են նվիրել Գեղաբլայ վանքին.—Արձ. թիֆ. անհայտ (Այրարատ 340):

— 139. Սմբատ, որդի Լիպարիտի՝ որդւոյ Իւանէի՝ որդւոյ Լիպարիտի (ԺԴ դար).—Օրբ. կե.—Հմմտ. № 134:

— 140. Սմբատ երեց Սոոյ Ս. Դաւիթ եկեղեցու. նվիրեց 100 դրամ և եկեղեցու Աւետարանը վաճառուձից ազատեց (1293 և 1407 թվերի միջև).—Քորոս ազր. Բ. 303:

— 141. Սմբատ իշխան Օրբելեան, որդի Իւանէի, եղբայր Բուրթէլի, և երկուսն էլ թոռ Բուրթէլի: Պեղծինէ Օրբելեանի հայրն է: Գրիգոր Տաթևացին (Նոտարք 37) սովի ժամանակ գնաց սրն մոտ 1390 թ. և պաշտպանութիւն զտալ: Միրանշահի որդի՝ Թաւրիգի Օմար իշխանի ստիպմամբ ուրացալ հավատքը: Երբ սուլթան Անձատը եկալ Բաղդադից և զբաղեց Թաւրիգը, Սմբատն էլ գնաց նրա մոտ, ստացալ պատիկներ և Անգեղակոթ գյուղը: Ուղարկվեց Սմբղանդ, բայց քիչ ժամանակ հետ վերադարձալ Միւնիք և ապաշխարելով վախճանվեց 1421 թ. (ըստ Մեծոփ.՝ Վրաց երկրում, ուր փախել էին այլազգիների երկյուզից).—ըստ Միսական 92 (տես ճյուղազրական ծառը) մեռել է 1410 թ.:—Սմբատ՝ Աղամ. 230, 271. Մեծոփ. 33, 67, 72, 118.—Սմբատ՝ Յայմ. ապր. 27.—սեռ. Սմբատայ՝ Մեծոփ. 117.—բցռ. ի Սմբատայ՝ Մեծոփ. 34.—Չամչ. Գ. 443, Միսական 96, Այրաբատ 323, Ազգասպ. 2035:

— 142. Սմբատ արքայազուն, վաղամեռիկ եղալ. մեռւմ է իր տապանաքարը Ծղուկ գավառի Որոտն գյուղում 1430 թ.—Միսական 218, Ազգագր. հանդ. Գ. 154:

— 143. Սմբատ որդի ամիր Դուրջիրէկի, եղբորորդի Զաքարիա Գ կաթողիկոսի Աղթամարի: Սմբատի մայրն է Դունիա խաթուն, կինն է Բէկի խաթուն, քույրն է Մանուկխաթուն, որդին Իսկենդեր, որ Գրիգոր Աղթամարցու հայրն է: Սմբատը տերում էր Սեֆեդինեան տոհմից, ուստի մտր կողմից Գագիկ Արծրունի թագավորական ցեղից էր համարվում: Երբ Զաքարիա Գ Աղթամարի կաթողիկոսը՝ շնորհաբար ձրհանշահի բարեկամութեան վրա, տիրեց հայոց կաթողիկոսական երկու աթոռներին (էջմիածին և Աղթամար),՝ մտածեց նաև հայոց թագավորական զանն էլ նորոգել, որին արժանավոր ժառանգ համարեց սույն Սմբատին: Իր կինդանությամբ չկարողացալ իր այս միտքը իրագործել, բայց իր հաջորդը՝ Ստեփաննոս Դ կաթողիկոս, անշուշտ հավանութեամբ ձրհանշահի, մեծ հանդեսով Աղթամարում թագավոր օժեց նրան (1466 թ.), որի համար էլ թագավորորհնէք մի Մաշտոց էլ արտաղըրվեց: Սմբատ թագավորը միայն ըն-

տանեկան նշանակութիւն ունեցալ և ոչ մի գիր չխաղաց:—Հաւաք. 42, Նոտարք 226, Ակինեան՝ Գաւազանագիրք 111—113, Rapport Belgique 145. Ձեռ. Վենետ. Բ. 419:

— 144. Սմբատ, որդի Փրբնազայի. մի հող է նվիրել Գանձասարի վանքին 1471 թ.—Արձ. Շահխաթ. Բ. 375, Արցախ 177:

— 145. Սմբատ, խոջա Վանեցի, որդի տանուտեր Թղրշահի, որ իր եղբայր Գարիմշահի հետ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան, 1484 թ.—Ձեռ. Վասպ. 496:

— 146. Սմբատ պարոն, որի և նրա թոռան հոգու փրկութեան համար Սաչատուր երեցը մի խաչքար է կանգնեցրել (Գյոքարասի ավերակ եկեղեցում) 1489 թ.—Միսական 111:

— 147. Սմբատ (զբված Սմալատ), մանուկ պարոն, որի զամբանը գտնվում է Դարբարասի Ս. Աստուածածին եկեղեցում, 1494 թ.—Ազգագր. հանդ. Գ. 165:

— 148. Սմբատ (զբված Սմալատ), իշխանաց իշխան Վայոց Ձոր նահանգի, որդւոյ Տարսայիճի. Սմբատի որդին էր Եղիշէ արքեպիսկոպոս, 1495 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 585, Միսական 150 ա (ձեռագրի նմանահանութեան մեջ):

— 149. Սմբատ, քրոջ որդի Ատոմի, որ Ազրակի Երնկանի գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան 1498 թ.—Ձեռ. Վասպ. 326/7 (տես և Հարիր № 4):

* ՍՄԲԱՏԱՆՈՅԸ, իգ. <նախորդ Սմբատ անունից + անոյշ բառով բարդված: Մի անգամ միայն ունինք՝

— ՍմբատաՅՈՅ, դուստր Սմբատ Բագրատունու. Երուանդ Բ գերեց նրան՝ իր քրոջ՝ Սմբատունու հետ, ի վրեժ Սմբատի, որ փախցրել էր մանուկ Աբուշէս արքայորդուն Գարեկաստան (68 թ.):—Քոր. Բ. 15:

ՍՄԲԱՏԱՆԱԿ, ար. սրա ազգավազմն է Սմբատաւոյ (երկիցս զբված այս ձևով), պատարն. իր կնոջ Աւթայի հետ նվիրեներ են արել Գոշավանքին և պատարագ ստացել:—Անթվ. Արձ. Ազգասպ. հանդ. Ժ, 32, Արցախ 351 (վերջինս զբոււմ է Արտաւազ):

* ՍՄԲԱՏԻԿ, ար. <նախորդ Սմբատ անվան փաղաքական ձեռն է:

— 1. Սմբատիկ գյուղացի ձրավոր զինակիր Սմբատ Վրկան մարզպանի՝ Գուշանաց զեմ պատերազմում «608 թ».—Սեբ. իգ:

— 2. Սմբատիկ, Հունաց Ասոն Ձ Իմաստասեր հայազգի կոյսեր զորավարներից մեկն էր. տիրելով Ապուլիա քաղաքին,

նվաճեց Իտալիոյ մեծ մասը (890 թ). բայց չերկու տարի հետո մեռնելով՝ աշխարհակալութեան ընթացքը առկախ մնաց:—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 239: Նձւն է՝

— 3. Symbatikos պրոտոսպաթար Ասոն Ձ կայսեր հունաց-գրովեց Benevent-ը (891 թ) և աշխատակցեց Վասիլեան օրինադրքի կազմութեան. կոչվում է նաև Symbatios և Sabbatis. → Justi 316 p:

* ՍՄԲԱՏՈՒՀԻ, իգ. <նախորդ Սմբատ անունից՝ օւնի իգական մասնիկով:

— 1. Սմբատուհի, զուտոր Ենանոս Բագրատունու. կին Սահակայ՝ սրբույ Ջաջուս Արծրունու (Ա դար Ն. Ք.)—Արծր. Ա. գ:

— 2. Սմբատուրի, զուտոր Սմբատ Բագրատունու (տես Սմբատանոյշ).—Պոր. Բ. լէ.—սեռ. Սմբատուհեայ՝ Պոր. Բ. կգ:

— 3. Սմբատուհի, զուտոր Աշոտ Բագրատունու, կին Սահակ Արծրունի իշխանի և մայր Գրիգոր-Դերեհիկի Ա, որ իր ուխտական զավակն էր և սրին նվիրեց Աշատայ վանքին (Ը դար).—Սուտ-Շապո. 37, 38:

† ՍՄԲՈՒՆ, ար. <նյ. սմբուլ ծաղկի անունից, որ պարսկերենից փոխառյալ բառ է: Պարսկերենումն էլ sunbul, որ բուն նշանակում է «յակիրիթ» ծաղիկը, նաև իբրև անձնանուն է գործածվում. օր. Sunbul սնն արար (Իրֆ-Ի-Բատուտա, II, էջ 25), Sunbul սնն հնդիկ (անդ 413): Հնում ավանդված չէ մեր մեջ. բայց գործածական է այժմ:

ՍՄՊՈՒԿՍ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. հիշված է մի իաչքարի վրա 1529 թ. (Սմբատեանց, Գեղարքունի 532):

ՍՆՆԿՆԻԱԳ. ար. ծագումն անհայտ. գուցե անձնանուն էլ չէ և պետք է կարգով «սարկաւազ»: Մի անգամ գտնում եմ Գուշի 1101 թվի մի արձանագրութեան մեջ. «Կոշա տանուտիրաւոս դատաւորն աւաղէրէցն Սննկեւազն թափեցին զԲնաջուր ասուն» (Բանաս. 1903, 27):

ՍՈՁԿ, ար. ձևով անստույգ, ծագումն անհայտ. մի անգամ հիշատակված է՝

— Սոզկ? Աշտարակեցի, իր մի այգին նվիրել է Ս. Աստուածածին եկեղեցուն (Թիֆլ անհայտ).—Արձ. Այրարատ 251 (Նիգ գավառում, Բաշ-Ապարանի մոտ, Տամճուր պուղոս):

ՍՈՒԹԻ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. գործածական է այժմ Ղարաբաղում. բայց չի համարվում Սուլբան անվան հետ նույն բոս սրում Սուլբան արական է Ղարաբաղում, իսկ Սուլբի իգ

Հնից ավանդված եմ գտնում սեռ. Սուլբն, իգ. Թիֆլ անհայտ (Ձեռ. Վասպ. 450):

ՍՈՒԻ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված է 1655 թվի մի արձանագրութեան մեջ՝ Այրարատ 340:

† ՍՈՒԱԿ, ար. <նյ. սոխակ թոշուհի անունից. հազվագյուտ նոր անուն. տես Սորս. Հյստ. 1932 թ. փետր. 3, վերջին էջի հայտարարութեանց մեջ:

* ՍՈՒՐԱՏ, ար. <հուն. Σωχράτης անունից, որ ծագում է ՏՃՏ բանեղծ, առողջ, անվթար>+χράτος բուժ, զորութուն, կաշիք> բառերից: Տառագրված է նաև Սոկրատես, Այս անունով հայտնի են Սոկրատ նշանավոր փիլիսոփան (Ն. Ք. 468—400), Սոկրատ Սիլուստիկոս պատմիչ, ունի եկեղեցական պատմութուն, որ Նւսերիոսի եկեղեցական պատմութեան շարահարութունն է և նրա նման թարգմանված է հայերենի: Մեր մեջ նում գործածված չէ. այժմ երբեմն պատահում է:

* ՍՈՂԲԱԹ, ար. <արար. سوهبات բռնկերակցութուն, մտերմական խոսակցութուն> բառից. մեր մեջ իբրև անձնանուն գործածված եմ գտնում 1611 թ. Սաղպար ձևով (Դրնդ. 162):

Սոզիկ տես Սոզմոն:

* ՍՈՂՈՄԷ կամ ՍՈՂՈՎՄԷ, իգ. (ծագումը տես Սոզմոն, որի իգականն է. բուն նշանակում է «խաղաղ»): Հրէական անուն է, որ հիշատակված է այս ձևով Մրկ. Ժե. 40 և Ժգ. 1: Այս անունով հայտնի են Սոզմե՝ մայր Որդուց Որոտման՝ Յակոբոս և Յովհաննէս առաքելոց (Մտթ. ի. 20), և Սոզմե՝ զուտար Հերովդէսի, որ գլխատել տվեց Յովհաննէս Մկրտչին (Մտթ. Ժգ. 3—12): Բացի առաջինից (Մրկ. Ժե. 40 և Ժգ. 1). մյուս բոլոր տեղերում Սոզմե անունը չէ հիշված, այլ «մայր» կամ «զուտար» ակնարկութեամբ (Փչանս. Salomé, անգլ. Salome, ռուս. Саломея, СОЛОМОНИЯ): Այժմ կա Սոզմեք և Սոզամեք. որոնք կազմված են մայր > մեր լատից ժողովրդական ստուգարանութեամբ: Բայց գործածական է նաև Սալմե՝ ռուսական ձևով:

— 1. Սոզմե զուտար Տրգատի. Կոստանդիանոս կայսեր ատաղարկով եղավ կին Բէուի (Ռե), որ Վրաց Միհրան թագավորի որդին էր: Այս խնամութեամբ Տրգատ և Միհրան հաշտութուն կնքեցին իրար հետ: Ռե և Սալմէ բնակվում էին Ուշար-ժոյսւմ. Սալմէ Ուշարժոյցիին ներկա էր Վրաց առաքելունի Նունէի մահվան ժամանակ և Պիտաւր Սիւնեցու հետ միասին՝ նրա բերանից երկուսով գրի առին նրա կյանքը:—Փամ. վր. է,

ժա.—սեւ. Սողոմոնայ՝ Գամ. վր. ժա.—Սողոմոնի՛ Գամ. վր. ք.—
բց. ի Սողոմոնայ՝ Գամ. վր. ժր.—Վրաց ազր. Ա 168 (Սալո-
մէ), 174—5, Տեւ և Mourier, Hist. de Géorgie, էջ 113, Justi,
էջ 260 ր՝

— 2. Սողովմէ Մոկացի, անգամալույծ կին, Երուսաղէմում,
Ս. Կուլտի տեսիլքի առաջ, Տեառնընդառաջի տոնի փոփոխման
առթիվ հրաշքով բժշկվեց! (560 թ).—Շիր. քրոն. էջ 72. Տաթե.
ձմ. ժգ. Տաշեան՝ Ցուց. 5 ր՝ ըստ Գր. եպս. Արծրունեաց Քուզթ
ի Հայս: (Տաթե. դնում է Յուստիանոս կայսեր ժամանակ, այն
առթին, երբ Մակար պատրիարք Երուսաղէմի (նստել է 564—
575 թ) հաջորդեց Յուստոսին. իսկ Գր. եպս. Արծրունեաց՝ Յուս-
տիանոս կայսեր 33րդ տարին, որ լինում է 560 թ. (ըստ որում
Յուստինիանոս Ա նստել է 527—565 թ):

— Ավելի ուշ հիշված ունինք Սողոմէ 1585 թ (Չեռ. Վասպ.
703), Սողովմէ 1655 թ. (Չեռ. Վենետ. Ա. 48), Սողով 1602 թ.
(Չեռ. Վասպ. 808), Սուղում 1678 թ (Չեռ. Քեհր. 6 ր—ՀԱ 1935,
396), Սողոմէ 1756 թ. (Տաշեան, Ցուց. 596 ա):

— 3. Սողովմէ ար! գրիչ. հիշված է 1730 թ.—Տաշեան,
Ցուց. 518 ր՝

*ՍՈՂՈՄՈՆ, ար. <երբ. ܣܠܡܘܢ Šalomo անվան հուն. Σολο-
μών առաադարձությունից (ավելի սովորական է Σαλωμών); Նույ-
նը գրվում է նաև ܣܠܡܘܘܬ Salāmā, ܣܠܡܘܬ Salāmōn. ծագում է
ܣܠܡ šim = արար. ܣܠܡ sim արմատից, որ նշանակում է բամբուկ-
ջահան, անվթար, անվնաս, կատարյալ: (Սրա նետ հմմտ. մովար.
Salamanu (անունը թագավորի), եգիպտ. Ršpu-Šaramana (աաս-
ված), բարեկ. Šullummā անձնանունը (Gesenius 836—7): Այս
անվան իդականն է Սողովմ, որ տես առանձին: Հնեբը Սողոմոն
մեկնում էին շխաղաղարար: հմմտ. Ա Պայց. իր. 9 «Ան ծնցի
քեզ որդի է նա եղիցի այր հանգստեան և հանգուցից զնա յա-
մենայն թշնամեաց շուրջանակի. քանզի Սողոմոն անուն է նա-
րա և զխաղաղութիւն և զհանդարտութիւն տաց ի վերայ Իսրա-
յէլի յաւուրս նորա»: Ըստ այսմ նաև Առաք. 680 ա «Սաղոմոն,
որ թարգմանի խաղաղարար».—Շնորհալին Սողոմոնի Իմաստու-
թյան (գրքի) ստանալորում ասում է.

Առառւածեցէն հոգւոքն ի սմա,

Խաղաղութեանն անուն արքայ:

Տաթե. հարց. 440 «Սողոմոն խաղաղութիւն թարգմանի: Իրե-
օրինակ անձնանվան հիշված է Քր. քեր. 44 Սողոմովն և Խր

քեր. 179 Սաղոմոն ձեռով: Օտար ձեերն են եւր. Salomon, արար.
ܣܠܡܘܢ Suleymān են: Այժմ գործածական է մեր մեջ Սողոմոն, կրճաա
Սողո, Սուղի, Սողիկ ձեերով: Առաջինից ունինք Սողոյեան ազ-
գանուներ (Արթվին), երկրորդը զործածական է Հարաբազ, եր-
րորդից ունինք Սողիկեան ազգանունը (Խարբերդ): Այս անու-
նով հայտնի է Սողոմոն Իմաստուն, որդի Դաւթի, թագավոր
Հրէից (Ն. Ք. 1082—975), հեղինակ մի քանի գրքերի, որոնք
անցել են Ս. Գրքի մեջ (Երգ երգոց, Գիրք Ասակաց, Իմաստու-
թիւն Սողոմոնի, Փողովոց կամ Եղեւսիաստէս):

— 1. Սողոմոն եպիսկոպոս Մոկաց, ժամանակակից Կերես
Բ Աշտարակեցի կաթողիկոսի (548—557 թ), որ ի միջի այ-
լոց գրում է նաև նրան և զզուլացնում Նեստորականներից.—
սեւ. Սողովմոնի՛ Գիրք թղ. ժգ:

— 2. Սողոմոն եպիսկոպոս Մարզազոյ, անգամ Մանսո-
կերտի եկեղեցական ժողովի 5726 թ.—Ազգայ. 839:

— 3. Սողոմոն վարդապետ և առաջնորդ Մաքենցաց վան-
քի. կոչվում է «հարանց հայր»։ մասնակցեց նախորդի նետ Մա-
նազկերտի եկեղեցական ժողովին 5726 թ:։ Եղավ ուսուցիչ Ստե-
փանոս Սիւնեցուն 5735 թ:։ Կյուրընկալեց Վահան Գողթնա-
ցուն 5736 թ:։ Ինքն է որ առաջին անգամ խմբագրել ու քրել
է մի մեծ Տօնական, որ հայ և օտար սրբերի վարքերի հովա-
քածոն է և հասնում է մինչև 747—750 թ:։ Այս է որ Մխ. այրիվ-
66 ասում է. «Հայր Սողոմոն արար զՏօնականն ի Մաքենիմ
696 թ:։ Այս Տօնականն է, որ և ուրիշ բառով կոչվում է Ժա-
ւընտիր:—Կղկնտ. Բ. իր. Գ. ժգ.—Օրբ. (տպ. 1910), էջ 99, 101,
132.—Չեռ. Վենետ. Բ. 437, 470. Չեռ. Դաղեան, 92 ա. Չամչ. Բ.
426. Յուշիկը Ա. 278, Բ. 174. Հայապ. 75. Ազգայ. 839, 911.
Վկ. զոգթ. 33, 76 (Սաղովմոն):—Իր մի հիշատակարանը հայոց
նովորապետության մասին տես Սարգիսեան, Անանիա թրգմ.
էջ 6ր:

— 4. Սողոմոն Ա կաթողիկոս Աղուանից 781 թ. հաջորդեց
Ահարոնին և նստավ 6 ամիս.—Կղկնտ. Գ. ի, իգ. (հրտր. Շանն.
Սաղոմոն). Կիր. ք. Մխ. այրիվ. 24. Հայապ. 384:

— 5. Սողոմոն Դառնեցի, կաթողիկոս հայոց 791—2 թ:։
Իր հաջորդ Յովարի: Նախապես Մաքենցաց վանքում ճանաչոր
էր. Քերես սովորել էր Սողոմոն «հարանց հօր» մոտ: Աղուանից
Միքայէլ կաթողիկոսը (707—742 թ) կանչեց նրան և միասին
նստեցին Աղուանից իշխաններին (Կղկնտ. Գ. իգ): Երբ Մաքե-

նոցաց վանքի միաբանների կեսը զնաց Ջրեսկի, Սողոմոնն էլ զնաց նրանց հետ և ճգնում էր Ջրեսկում: Բնարվեց կաթուղի-կոս խոր ծիրութայն հասակում: Երբ նախարարներից ոմանք կատակով նարցրին նրան թե այդքան ծեր հասակում դու Բնչ կարող ես անել, պատասխանեց. «Երթամ զի սեել զիս ընդ այլ հայրապետան տամ յորմ եկեղեցւոյն»: Ուզում էր ասել թի միայն իր նկարը պիտի նկարվի մայր եկեղեցու պատին: (Սրանով իմացվում է թե այն ժամանակ սովորութիւնն կար սե զույնով նկարել կաթուղիկոսների նկարը կաթուղիկոսարանի եկեղեցու պատի վրա): Իրոք Սողոմոնը այնքան ծեր էր, որ մի տարուց մեռավ:—Ասող. Բ. ք. Քննպ. 272. Կիր. ք. 42. Վրդ. խ. 85. կթղ. հյր. 276. Մխ. այրիվ. 21. Սամ. անեց. 90. Կղկնտ. Բ. խը (հրար. Շահն. Սաղոմոն). Առաք. պտմ. 479.—Սաղոմոն՝ Յ. կթղ. իգ. Օրբ. հա.—Սաղովմոն՝ Միխ. աս. իթ (=իբ).—Սաղովմոն՝ Մի. անեց. դ.—սեռ. Սաղոմոնի՝ Յ. կթղ. իգ.—Սաղովմոնի՝ Այրիվ. 17 ա.—բց. ի Սաղոմոնի՝ Օրբ. իե:

... 6. Սողոմոն վանահայր Մաքենոցաց վանքի. իր Բարան պարտիկը (839 թ.) ավերեց վանքը, իր հետ առավ կրոնավորների կեսը և զնաց Շիրակ գավառի Ջրեսկի կոչված տեղը, ուր մենաբան հաստատեց: Այստեղ էր ճգնում. նաև Սողոմոն Գառնեցիին:—Կղկնտ. Բ. խը. (հրար. Շահն. միշտ Սաղոմոն).—Սաղոմոն՝ Օրբ. 1 (այլ ձ. Սաղոմ), լգ.—Սաղովմոն՝ Յայսմ. մրտ. 28.—սեռ. Սաղոմոնի՝ Յ. կթղ. իգ.—Սաղոմոնի՝ Օրբ. իգ, լգ.—Տես Ջարբ. թրգմ. 458?—Շփոթ է այս Սողոմոնի անձնավորութիւնը: Օրբ. (տպ. 1910), էջ 159 հայտնապես ասում է թե երբ Բարան պարտիկը ավերեց վանքը, «կրօնավորքն նախիմաց եղեալ և յերկուս բաժանեալ՝ կէսքն զնացին ընդ հօրն Սաղոմի, ոչ առաջնոյն որ հարանց հայր կոչեցաւ, այլ ընդ նորին աշակերտին, ի Ջրեսկի հարանց հայր կոչեցաւ, այլ ընդ նորին աշակերտին, ի Ջրեսկի յորում պայծառանայր սոյն այս Սաղոմոն ճգնութեամբ սիւնամուտ լեալ: Բարանի արշավանքը զրվում է 839 թ. (Չամչ. Բ. 442), ուստի Ջրեսկի վանքի հիմնումը այս թվին պիտի լինի, որից ավելի ոչ Սողոմոն Գառնեցու ընտրութիւնը և մահը: Բայց Գառնեցին մեռել է 732 թվին, ուստի Բարանի արշավանքը սխալ է կապել Ջրեսկի հետ, որ ամենաուշ հիմնված պիտի լինի 791 թվին: Օրբ. (անդ, էջ 502) թեև գիտե որ Սաղոմոն նստել է կաթուղիկոս իրեն հաջորդ Յովաքի, բայց էջ 159 չի ասում թե Ջրեսկի ճգնավորն էր այն: Ուրեմն պետք է ենթադրել մի երրորդ Սողոմոն՝ տարբեր «հարանց հայր Սողոմոնից» և

Սիմեոն Գառնեցուց: Այս հարցի շարժք տես Ակիւնեան, Կիր. բան կթղ. լգ 249.

— 7. Սողոմոն Բ կաթուղիկոս Աղուանից, որ հաջորդելով Քէսուրոսին՝ նստել է 785—796 թ. իր հաջորդն է Յովաննէս Գ (Ն 79).—Կղկնտ. Գ. իգ (հրար. Շահն. Սաղոմոն). Կիր. ք. Մի. այրիվ. 24. Հայասպ. 344:

— 8. Սողոմոն կաթուղիկոս Մեծարանց վանքի, ուր կանգնեցրել է մի խաչքար 853 թ.—Բանասէր 1901, էջ 143—4:

— 9. Սողոմոն Ա. կաթուղիկոս Սիւնեաց, հաջորդել է Յովաննէս Գ-ին (Ն 77), նստել է 7 տարի և իրեն էլ հաջորդել է Եղիա (ըստ Օրբ. տպ. 1910, էջ 498): Յովաննէս Գ նստած լինելով 801—3 թ., Սողոմոն Ա ևս նստած պիտի լինի 804 թ: Բայց այս թվականը սխալ է: Սիսական 226 անսրոշարար զնում է Թ զարի կեսից նստո. Ազգասպ. զնում է. «867—885 թ». այս թվերը հաստատելու համար իբր վկայութիւն ունինք Քուղղի-զուխնի արձանագրութիւնը 867 թ, ուր հիշված է Սողոմոն Ա-ը (Օրբ. անդ, էջ 220 > Սիսական 282) և Ջևանշէրի Արձ. 871 թ. (Օրբ. անդ, էջ 217 > Սիսական 287), ուր նույնպես հիշված է Սողոմոն Ա.—թվականի շփոթութիւն մասին տես Յովաննէս Ն 89 և Ն 96.—Օրբ. լգ.—Սաղոմոն՝ Օրբ. հա:

— 10. Սողոմոն Բ Առաքինի, կաթուղիկոս Սիւնեաց, հաջորդեց Յովաննէս Գ-ին. սրա միջոցով Աշոտ Ա Բագրատունին («885—890 թ») նորոգեց Սիւնեաց քարոզութիւնը.—Օրբ. լգ.—Սաղոմոն՝ Օրբ. լգ, լգ, լբ, լթ, խե, հա.—սեռ. Սողոմոնի՝ Կղկնտ. Գ. իր (հրար. Շահն. ուղ. Սաղոմոն).—Սաղոմոնի՝ Օրբ. լթ, խ:—Այս Սողոմոնին հաջորդել է Յովաննէս Ե, որ հիշում է իրեն 895 թվի արձանագրութիւն մեջ՝ իբրև նախածեռնող Տաթևի շինութիւն: Միանգամայն ասում է թե «Ես Տէր Յովաննէս որ երկրորդ կարգեցայ կաթուղիկոս Սիւնեաց զկնի Տեառն Սաղոմոնի» (Օրբ. լթ. > Սիսական 227):—Սրանից երևում է որ Սողոմոնի մահը ամենաուշը 895 թվին է:

— 11. Սողոմոն Սևորդի. նահատակից Բուզայի ձեռքով (Թ զարբ).—Արժբ. Գ. ժա.—Սաղովմոն՝ անդ:

— 12. Սողոմոն Բագրատունի, որին Արարները ուղարկեցին բանտարկյալ Գուրգէն Ապուպիճի մոտ՝ հորդորելու համար, որ ուրանայ հավատքը (Թ զարբ).—Արժբ. Գ. ժգ:

— 13. Սողոմոն կաթուղիկոս, հանգուցյալ վանահայր Վանկանից 903 թ.—Օրբ. լգ, Շահխաթ. Բ. 251, Սիսական 60:

— 14. Սողոմոն Սաղաստանցի, ճղնավոր. Բիւրական ամբարացի առժան ժամանակ նահատակվեց Նոր սասիկանի ձեռքով 1926 թ. — ՅՆ. կթղ. կղ:

— 15. Սողոմոն վանահայր՝ Խարկովի մաս գտնված Կարմիր վանքի (Շիրակ). հիշված է 985 թ. — Արձ. Շիրակ 169 (գրված է Սողովմոն):

— 16. Սողոմոն վանահայր Հոռոմասի վանքի 986 թ. — Արձ. Շիրակ 32, 169:

— 17. Սողոմոն հայր Սարգսկանն, որի հիշատակին պատարագ է նշանակում Տրգատ երեսը Անիի Ս. Փրկիչ եկեղեցում 1173 թ. — Արձ. Շիրակ 85:

— 18. Սողոմոն, եզրայր կամ այլ մերձավոր Յովհաննէս քահանայի, որոնց դամբանի վրա կանգնեցրած է մի խաչքար Հաղբատի հասարակաց զերեզմանատնում 1231 թ. — Արձ. Երզնկեանց՝ Հնար. տեղագր. 63, Ազգագր. հանդ. է, 413:

— 19. Սողոմոն Գ եպիսկոպոս Սիւնեաց. ազգական և հաջորդ Յովհաննէս Ը-ի. նստավ իր ազգական Հայրապետ եպիսկոպոսի հետ միասին. գահակալել է 1252—1272 թ. բայց դեռ հիշված է 1274 թ (Տարսայիճի մեծ արձանագրութիւն մեջ (Օրբ. կե) Սիւսական 232) և Manus. brit. mus. 294 ր. — Օրբ. կե. — Սաղոմոն՝ Օրբ. հա:

— 20. Սողոմոն հայր Սարգսի, որ իր կենջ Արէժայի հետ, մի խաչքար է կանգնեցրել Արփայում 1303 թ. — Արձ. Սիւսական էջ 184:

— 21. Սողոմոն քահանա, գրիչ. աշակերտ Գրիգոր ճղնավորի. օրինակեց Շարականը՝ 1423 թ. — Ձեռ. Հալէպի, Բ. 50 ր:

— 22. Սողոմոն, հայր Սարգիս արեղայի, որ ստացավ ու նորոգեց մի հին Աւետարան 1444 թ. — Ձեռ. Վասպ. 112 (Հալայեանը երկու հիշատակարան իրար է խառնել):

— 23. Սողոմոն, միաբան Ապահունեաց ուխտի. հիշված է 1449 թ. — Քորոս աղբ. Բ. 296:

— 24. Սողոմոն Տէր, միաբան Երուսաղէմի. իրբև վկա հիշվում է 1471 թ. — Ձեռ. Հալէպի, Ա. 59 ր:

— 25. Սողոմոն, հայր Կարապետ քահանայի, որ Հաղբատնուն անձից նվիր ստացավ մի Աւետարան, որ գրել էր. ավել Սարգիս արեղային՝ 1479 թ. — Ձեռ. Կես. ամած. 47 ր:

— 26. Սողոմոն արեղա, եզրայր Խաչատուր արեղայի, որ

Սերաստիոյ Ս. Աստուածածին վանքի վանահայրն էր 1485 թ. — Ձեռ. Վենեա. Ա. 598:

— 27. Սողոմոն, առջնորդ Սերաստիոյ Ս. Աստուածածին վանքի, 1499 թ. — Ձեռ. Սեբ. — ՀԱ 1927, 316:

Սողոմոնի սես Սողոմոնի:

ՍՈՃՈՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշատակված եմ գտնում 1612 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 32 ր):

ՍՈՅԵՄՈՍ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— 1. Սոյեմ Եմեսացի, ասորի, Թաղավոր Մոփաց, որին նշանակեց Ներոն կայսրը՝ իբր 55 թ. — Տաշեան՝ Արշակունի գրամներ, Վիեննա 1917, էջ 110 և Շուր՝ Ներոն կայսեր արևել. Քղզկն. Վիեննա 1930, էջ 20, 37:

— 2. Սոյեմոս կամ Սոյեմ, Թաղավոր Հայոց 159—169 թ. որդին ու հաջորդն էր Աքեմենիդի: Սրա ժամանակ Պարթևաց Վաղարշ Գ Թաղավորը արշավեց Հայաստան, կոզելու համար Հոռովմայեցոց դեմ: Սոյեմը փախավ Հոռովմայեցիք նորանակ ուզարկելով հաղթեցին Պարթևներին և Լուկիոս Վերոս կայսրը վերահաստատեց Սոյեմին իր գահի վրա (169 թ): — Գրգը. Քնն. պատմ. Բ. 260—262. (բառ էջ, Ա. 475 և 698 Սոյեմը գահակալում է 140—162 թ. և երկրորդ անգամ 164—169 թ):

† ՍՈՆԱ, որ և Սոնիա, փաղաքական ձևով էլ Սոնիկ. իգ. զարմանալի անուն է նրանով, որ բնիկ և սեփական է երեք տարբեր լեզվի: Նախ հայերեն է և ծագում է Վանայ բարբառով տոնա Երարձրանասակա (աղջկանց որված ամական) բառից (տիսիմ Գու. Բու. էջ 978): Երկրորդ՝ արևել. Քրք. sona «էգ բազմ. բառից (համարվում է տիպար գեղեցկութան) և երրորդ՝ սուս. СОНЯ ձևից, որ СОФІЯ անվան փաղաքականն է և որի օրինակով էլ կազմված կա այժմ Սոնիկա: Այս բոլոր ձևերը զործածական են այժմ. Վանում զործածական է Սոնա անունը. ժողովրդական երգը ասում է. «Սոնա դիլբար, Սոնա յար»: ԺԸ գաբից ավանդված է Սոնա խանում, կին մեխիք Շահնազարի (Բարխուտ. Պատմ. աղվ. Բ. 45): Այս վերջինը կարող է Թուրքերենից լինել:

ՍՈՆԻԻԿ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. գրված է հակ Սեմտիկ, որ տես առանձին (էջ 481): Մի անգամ ավանդված է ԺԺ գաբից՝

— Սոնիկ, կին Խոսրոզի. ծնողներն են Մարտիրոս գրչի, որ Հաղբատում օրինակեց մի Շարակնոց 1497 թ. — Նոտարք. էջ 113:

* ՍՈՊԱՏՐԱ, իգ. Հուն. Σώπατρα անունից, որ Σώπατρος ար. անվան իրական ձևն է. ծագում է σῶς «անվիար, անալլալ, ապահով» + πατήρ «հայր» բառից և նշանակում է «հիշատակող, պապ, զբո. հորամոյն»։— Մորիի († 801 թ) հայազգի կայսեր գոտարն է (Տէր Սահական, Հայ կայսերք Ա. 305)։

* ՍՈՍԹԵՆԷՍ, ար. Հուն. Σωθένης անունից, որ ծագում է σῶς «անվիար, լավ պահված» + θένος «ուժ, կարողություն» բառերից և նշանակում է «սրի ուժը անվիար պահված է»։ Այս անունով հայտնի է Սոսրենէ աշակերտ Պօղոսի և զուրկ Կորընթոսի հավատացյալների (Ա. կոր. ա. 1)։

— 1. Սոսրենէս, երկրորդ առաջնորդ և վանահայր Մարմաշէնի վանքի. թղթակից Գրիգոր Մաղխարոսի, որ գրել է նրան իր խզ և խզ նամակները։ Երբ Վահրամ Պաշլուունին հիմնեց Մարմաշէնը, նրա վանահայր կարգեց Երեմիային (Ձ 10, 1029 թ. կամ ավելի շուտ)։ Երեմիան սրգեղրեց Սոսրենէսին և վանքը նրան հանձնելով՝ հկավ ճգնական կյանք վարելու Յովհաննավանքում, ուր և մեռավ ու թաղվեց 1033 թ.։ Մնում է գերեզմանի խաչքարի արձանագրությունը (Արձ. Շիրակ 148, Ջբր. բեզմանի խաչքարի արձանագրությունը (Արձ. Շիրակ 148, Ջբր. պատմ. Գ. էջ 11) Շահխաթ. Բ. 276)։ Սոսրենէսը եկավ Յովհաննավանք և Միխիթար վանահոր հետ երկու վանքերի իրավասության սահմանները որոշեցին (Ջբր. սարկ. Գ. 10)։— Սոսրենէսի՝ Մաղ. Թղ. խզ.— սեռ. Սոսրէնեսի՝ Մաղ. Թղ. խզ.— Սոսրենէսի՝ Ջբր. սարկ. Գ. 11.— Սոսրիմեսի՝ Մաղ. Թղ. խզ.— Սոսրենեսյ՝ Ջբր. սարկ. Գ. 10։— Այս Սոսրենէսի մասին Վրաց մատենագրության մեջ 1046 թվից կա հետևյալ տեղեկությունը.— Վրաց Բագրատ Գ (1027—1072) թագավորի ժամանակ, Ղրտիլայում (Ջաւաթք) գիւնվորական ժողով կայացավ (1046 թ)։ Սոսրենա նշանավոր գիւնական և ճարտարախոս հայ վարդապետը ներկայացավ Բագրատին և սկսեց գովել հայոց դավանանքը։ Վրացի Մելքան Մուրթարեցին, Սանանո Ղվելեցին, Գրիգոր Արվիսերիձեն և Գարբիէ Ուկիսձեն վիճեցին նրա հետ և հաղթվեցին։ Թագավորը կանչել տվեց Եփեմիոս Երկարին (Եփեմիմե Գրձեյի), որ նոր էր եկել Երուսաղէմից, և գտնվում էր Անշայի (Կարթլք) արքեպիսկոպոսարանում։ Սոսրենէսը պայման դրեց, որ եթէ վրացիք հաղթեն, իրեն տկտր դուրս հանեն, իսկ եթէ ինքը հաղթի, թագավորը նրանց կարգաւույժ անի և պալատից տկտր վանտի Եփեմիոսը հաղթեց և պահանջեց որ Սոսրենէսը մերկ գուրս գա։ Թագավորը խնդրեց, որ իրեն շնորհի այդ պատիվը և Սոս-

թենէսը ամոթաւար հեռացավ (Մեկեքսեթ-բէգ, Վրաց պար. Ա. էջ 105—110)։

— 2. Սոսրիմի քահանա, որդի Գէորգի և հայր Արձայ վանքի ավագերեց Տրդատ քահանայի, որ իր Խուշուշ անուն ավագերեցի հետ վերանորոգեց Անիի Ս. Փրկիչ եկեղեցին 1173 թ.— Արձ. Շիրակ 85։

— 3. Սոսրանէս, աշակերտ Սէթի և Սիմէոնի, որոնց գերեզմանի վրա՝ իր աշակերտակիցների հետ միասին շինել են Ս. Կարապետի մատուռը, Հաւուց թառի վանքում, 1213 թ.— Արձ. Այրարատ 356։

— 4. Սոսրանէս, հայր Սարգիս և Վարդան քահանաների (Եկեղեցաց զավառի Իշխա գյուղից), որոնք Կապոսի վանքում գրել տվին Տօնականը 1230 թ.— Ձեռ. Վեհեռ. Բ. 1214։

— 5. Սոսրենէս վարդապետ, աշակերտ Վանական վարդապետի, որա հետ բանազնաց եղավ Թաթարների մոտ 1236 թ.— Կիր. իր։

— 6. Սոսրանէս (սեռ. Սոսթանիսի), որի հանգստարանի կիսեզժ խաչքարը գտնվում է Մարաշի մոտ 1247 թ.— Strzygowski, Kunsthistorisches, հանված Hugo Grotte, Meine Vorderasiensexpedition I գրքից. ըստ Հ. Ն. Ակինեանի այս Սոսթանէսը կարող է լինել այն, որ 1280 թվին Ստեփ. Վահկացու ձեռքով շինեց Սոսյ Հոգւոյն Սրբոյ եկեղեցին (ՀԱ 1912, էջ 186—7)։ Տես վարը՝ Ձ 9։

— 7. Սոստանէս, որդի Հայրապետի, իր եղբոր Բարսեղի հետ միասին մի խաչ են կանգնեցրել ձնոզների հիշատակին Խաչենի Թանձք գյուղում, 1253 թ.— Արցախ 159։

— 8. Սոսրենէս քահանա, եղավ օժանդակ գրչության Դիոնիսիոսի գործերի, որ ստացավ Յովհաննէս Արքայեղբայրը 1271 թ.— Ջարբ. Թրգմ. 390, Սիուուան 145։

— 9. Սոսրենէս բարունի կամ վարդապետ, որի մասին հետևյալ գովիտուն ենք կարդում. «Որ վարժ և կիրթ յամենայն գիրս աստուածային նորոցն և նորոց, և արտաքին Ֆիլոսոֆայիցն դեր ի վերոյ. որ և ի ժամանակին մեր և ի թագաւորութեան Լեանի և ի հայրապետութեան Յակոբայ ոչ ոք է կատարեալ իբրև զսո յամենայն իմաստս, բայց ի մեծ բարունոյն, որ անուն ցօղ է քաղցր, որ և Վահրամ կոչի։ Իր հրամանով և ծախով Ստեփաննոս Վահկացին Սոսում օրինակել է Նոր Կտակարանը 1280 թ. (Ջարբ. Հին դպր. 731, 802, Manus. brit. mus. 13 ա)։

Իր հրամանով նույնպես և Ստեփաննոս (№ 179) Վահկացու ձեռքով նսրոզվել է Սասյ Ս. Հոգի եկեղեցին 1280 թ.—Միսուան 222 ր, 516 ր.—Տես վերը № 6:

— 10. Սուրբնեկս կրոնավոր, օրինակեց ճաշոցը Խրիմի Սուրբաթ քաղաքում 1350 թ.—Ց. Մուրաա, Յայա. յովհ. էջ մղբ:

— 11. Սուրբնեկս ոմն հիշված Ձեռ. էջմ. Գե. № 671 (ժեպմբ):

— 12. Սուրանէս, որդի Աւետիք քահանայի, որ զնեց մի Աւետարան 1500 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 68:

— Անթվական են Սուրբաթեա Արձ. Խծկօնքի (Ազգագր. հանդ. Ա. 47), Արձ. Մար (Արցախ 407), այլ Արձ. Մար (Արցախ 407), իսկ Արձ. Հաղբատի (Երզնկեանց՝ Հնախ. տեղագր. 32) թեև անթվական, բայց Տփղիսեցի Տէրաէրի (տես առանձին) հիշատակութիւնից երևում է որ զրված է շուրջ 1264 թ. և ուր հիշված է ոմն Սոսթեննս Երազնավապո?

ՍՈՎԻՆ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1831 թ. (Manus. brit. mus. 44 ր):

*ՍՈՎՈՒՆԶ, ար. սրա հետ նույն է Սեիճը, որ տես Սեիճըքի անվան տակ: Մագում է թրք. سڤو sevin] Եւրասիութիւնձ բարեցի. Վերի ձեից ունինք՝

— Սովաւնչ-Պուգա (բարզված թրք. աս buya Եցուլձ բառով. պարոն ոմն, որի կինն էլ կոչվում է Գուլանիշա խաթուն. Թէոգոսիայի Ս. Սարգիս եկեղեցում մի ավագան են շինել 1415 թ.—Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. էջ 36:

— 2. Սովաւնչ-մելիք (բարզված արար. աս melek Երեշտակձ բառով. ամբողջը պետք է հասկանալ Եւրասիութիւն հրեշտակձ). կին ոմն, որ իր երկու աղջիկներին՝ Ստաթ խաթունի և Բազդոզ խաթունի հետ հիշված է մի խաչքարի վրա, որ այժմ ազուցված է Նոր-Նախիջևանի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու պատին, 1451 թ.—Ազգագր. հանդ. է, 49:

*ՍՈՐՎՂԱՆ, ար. զրված է երեք ձեռով (Սօրազան՝ գ ուզգել զ, Սօրզան և Սուրզան). ծագում է թթր. سوما sormaզ Եւրոպեիձ բայից:

— 1. Սօրզան. որդի Մարտիրոս քահանայի, որ զնեց մի հին Աւետարան 1410 թ.—Ձեռ. Վասպ. 164, 166, 168:

— 2. Սօրզան, որդի Էրկելի և եղբայր Ջաքարայ արեղայի, որ Երզնկայում զնեց Յակոբ քահանայից մի Ծարակնոց, 1497 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 27 ր:

— Իսկ Սօրազան հիշված է 1661 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արբա. —1011, 119):

— Անթվական է Սօրզան իգ. որ հիշված է 1331 թ. զրված մի Աւետարանի. անթվական մի հիշատակարանում (Ձեռ. Թաւր. էջ 70 ր):

*ՍՈՐՂԱԹՄԻՇ, ար. (այս բառը զրված է 7 տարբեր ձեւերով. Սարգաթմիշ (Ազգագր. 2036); Սուրգաթմիշ (Ձեռ. Վեհեա. Ա. 390), Սուրգաթմիշ (Ձեռ. Թաւր. 73 ր), Սուրաթմիշ (Մեծոփ. 73, Ջամչ. Գ. 443), Սուրգաթմիշ (տես առանձին), Սուրաթմիշ (Ձեռ. Վասպ. 355) և Սուրգաթմիշ: Սրանցից վերջին չորսը հասարակ վրիպակ համարելով՝ իբրև սուույզ մուս են Սարգաթմիշ, Սուրգաթմիշ և Սուրգաթմիշ: Բառիս -աթմիշ վերջավորութիւնը ցույց է տալիս որ թրքական պատճառական բայի անցյալ գերջայն է. և որովհետև բառը թրք. չէ, ուստի պետք է լինի թթր. Բննելով Будагов-ի Թաթարերեն բառարանի մեջ ր և ր աստով սկզբող բոլոր հնարավոր ձեւերը, զտա միայն երկու բառ, որոնք կարող էին հարմարվել որանց: Այս բառերն են՝ կիրզիգ. سڤو seryatmaq Եւրաքը ուժգին արձակել (էջ 698 ր) և չազաթ. سڤو seryud, سڤو saryud Երկուց հարբաութիւնձ, որի այլ ձեւերն են sarkat, sorkul, soryutmaq Եժեկ, կուլ աուլ (անդ 626 ա): Երկրորդ ձեւը իր ձայնավորների երանգով համապատասխանելով մեր էլ տարբեր ձեւերին, լավագույնն եմ համարում).—Սրանցից զուրս կա նաև թթր. سڤو saryat Եւրաքի, նվեր, պարգևատրութիւնձ (Будагов, I, 647 ա), ձեռվ ու իմաստով այնքան հարմար Սուրգաթմիշ բառին, որ ես կարծում եմ թե նախորդներից տարբեր առանձին բառ է և զրկ եմ առանձին:

— 1. Սօրզաթմիշ, Մակուի Նուրագզին հայ կաթուիկի էշխանի որդին էր. տեք Մակուի. Լէնկիթիուրը օրեց նրան և ընկեր գարձեց իր թու էձէր կամ Օձար միբղայի, որ Թաւրքի իշխանն էր: Սօրզաթմիշը Օձարի բանակի հրամանատարն եղավ և նրա բանագատութիւնը հաճատափոր եղավ, բայց հետո նորից քրիստոնյա դարձավ (շուրջ 1405 թ):—Սօրզաթմիշ՝ Այրարատ 323.—Սուրզաթմիշ՝ Ուղեգրութ. Ա. 114.—Սուրզաթմիշ՝ Մեծոփ. 73, Ջամչ. Գ. 443.—Սարգաթմիշ՝ Ազգագր. 2035:

— 2. Սուրզաթմիշ (տես Սուրաթմիշ), եղբորորդի Էվասոյայի, որ Ոստանում զրկ ավեց մի Աւետարան 1428 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 355:

— 3. Սարզաթմիշ, որ իր որդի Հայկապուլի հետ հիշված է

Շամախու. Գիրկ գյուղի մի գամբանի վրա 1474 թ.—Բարխոււ-Ազվ. երկ. 198:

— 4. Սուրբաբմիշ ոմն, իրշված 1515 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 390:

— 5. Սորգաբմիշ՝ անթվական (Ձեռ. Քար. 73 ր):

ՍՈՐՄԷՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. ունինք միայն՝

— Սորմեճ ստրատելատ և զորավար Հայոց. Հերակլից հետ եղավ կառավարիչ Յունանայաստանի 598—602 թ. (ըստ Այլարատ 561). քաղկեդոնիկ էր և ըստ Ազգապ. 596 հայ էլ չէ. իսկ ըստ Հացունի, Կարեոր խնդ. 396 հայ է: Ունի վիճարանական թղթակցութիւն Վրթանէս քերթողի հետ.—սեռ. Սարմեճայ, բց. ի Սորմեճայ՝ Գիրք թղ. իա, իբ. Սեր. իը Ազգապ. 596 (բուն ձեք զնում է Սորմեճան, կրճատ Սորմէն և հայացյալ ձեով Սուրէն (ըստ զանազան ձեռագրերի):—Ակիւնեան՝ Կիրիոն կթ. 129:

*ՍՈՐՈՆՆՂՈՒԼ, ար. <թրք. سارون قوچاqui եզերի, ծառա, ստրուկ> բառից. անծանոթ է Սորմ. այս անունը առանձին չեմ գտած. գտնվում է միայն Սորմզուլիւթն ազգանվան մեջ:

*ՍՐՈՒԷՏ, ար. <արաբ. سواد suveyd եսեուկ> բառից, որ և՛ savād կամ sevād եսե՛ բառի փաղաքշականն է (տես Սևադայ): Ունինք միայն՝

— Սրէտ վարպետ, որդի վարպետ Աղիճանի, իրշված անթվական մի իրշատակարանում, որ գրված է 1598 թվից ավելի ուշ:—Rapport Belgique 72:

ՍՈՒԼԷՄ, ար. ծագումն անհայտ:

— 1. Սուլեյմ տանուտեր ոմն, որ շինել և իր անունով է կոչել Սինեաց Սուլեյմաբերդը.—բց. ի Սուլեյմայ՝ Օբբ. ր:

— 2. Սուլեյմ (միայն սեռ. Սուլեյմա ձեով), հայր Տիգրանի Հոնեհնց, որ շինեց Անիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեկեղեցին 1315 թ. (Ամբոջական ձեռն է Տիգրան որդի Սմբատաւրեհնց Սուլեյմա, յազգէ Հոնեհնց):—Արձ. Շիրակ 75—78:

— 3. Աւագ Սուլիմ, քառասուն դեկան է նվիրել Թանաթի վանքին (Թիֆլիս անհայտ).—Արձ. Սրսական՝ 123:

*ՍՈՒԼԷՄԱՆ, ար. <արաբ. سوليمان Suleymān անունից, որի ծագումը տես Սողոմոն: Հայանի է Հայաստանի արաբ ոստիկան Սուլեյմանը «787—790» թ, ամիրապետաներից Սուլեյման «715—717 թ», Օսմանեան սուլթաններից Սուլեյման Ա 1402—1410 թ, Սուլեյման Բ Գանունի «1520—1566 թ», Սուլեյման Գ «1683—1691 թ», որոնցից երկրորդը իրշված է Ձէյթունի Ս. Յակոբ

ճեկեղեցու շինութեան արձանագրութեան մեջ՝ Սուլեյման խոնդ-քար 1545 թ. (Սրսուան 537):

— 1. Սալւեմն, իրշված է Աքքերմանի մի խաչքարի հիշատակութեան մեջ 1447 թ.—Кучук-Иоаннесов, Стар. арм. над. 34:

— 2. Սուլեյմն, իրշված է 1654 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 129:

— 3. Սիւլեյմն, հատկապես կոչվում է էրմէնի Սիւլեյման փաշա. Մալաթիացի հայ էր. Թուրքացավ և եղավ Սուլթան Մէհմէտէդ Դ-ի (1648—1687) մեծ վեզիրը (եպարքոս) 1656 թ. Նշաճովոր անձ է եղել:—Թորգոմեան, Ստամպուլոյ պատմ. հտ. Բ, էջ 475, 801:

— 4. Սլեմն, իրշված է 1738 թ (Ձեռ. Դադեան, Բ. 14 ր): *ՍՈՒԼԷՄԱՆԸԱՆ, ար. <նախորդ Սուլեյմն անունից + պրո. 33ն. իրշված է երկիցս ԺԵ դարում: Կա մի սելուք թագավոր Սիւլեյմանշահ անունով 1157—1160 թ:

— 1. Սուլեյմնշա, մեծ պապ Ամիրգոյի, որ Խլաթում, Յովհաննէս գրչին զրկւ սլից մի ծառոյց 1450 թ.—Նօտարք 164:

— 2. Սուլեյմնշա, որդի Ամիրալիի՝ հորեղբոր նույն Ամիրգոյի, 1450 թ.—Նօտարք 164:

*ՍՈՒԼԹԱՆ, ար. և իգ. գրված է զանազան ձեւերով՝ Սուլթան, Սուլտան, Սուլթան, Սուլթան <արաբ. سلطان sultān Բազաճոր, կայսր> բառից, որ տանկերենում անունից առաջ զրգիւով արական է, ինչպէս՝ իզական. ինչ. Sultan Ahmed, բայց Fatime sultan. —մեր մեջ գործածված է ԺԴ դարից սկսած. այժմ գործածվում է Ղարաբաղում իբր ար. անուն, իսկ Պոլսում, անցյալ դարում, Սուլթան, Սուլթանիկ ձեով՝ իբր իգ. անուն:—Հնեբը ար. և իգ. զանազանելու համար երբեմն ասում էին Սուլթան խոջա կամ Սուլթան խաթուն ևն:

— 1. Սուլթան (գրված Սլթան). իրշված է Կոստանտինոպոլիսի արձանագրութեան մեջ 1258 թ. բայց ընթերցումն անստույգ է.— Սրսուան 336, 338:

— 2. Սուլթան, Վրաց Գիւրգի է թագավորի (1308—46 թ) զուտորն է. կին Կոստանդին Գ (№ 137) թագավորի Կիլիկիոյ (տես անդ). վրացունի է և թագունի Հայոց. Լևոն 2 թագավորի մայրն է. փրկանքով լազառեց որդուն Ձենովացոյց ձեռքից «1373 թ»: Ամուսնու մահից հետո իր երկու որդիների հետ փախավ Կիլիկիոյ:—Դարդել 31, 52, 53, 85. Բամազ. Լևոն Ե, էջ 39. Ազգապ. 1919, 1936:—Դարդել 53—57 այս փախուստը պատ-

մում է հետեյալ ձևով.—Կոստանդին Դ Թագավորը (№ 144) (գահակալել է 1344—63 թթ) բանտարկեց Սուլթան տիկնոջ՝ երկու որդոցը հետ միասին, Կոստանդնուպոլիս կղզում, 9 ամբողջ ամիս շատ քաղցած դրուժյան մեջ: Ուզելով սպանել նրան և երկու որդիներին, որպեսզի Թագավորական գահը իր որդիներին մնա, ուզարկեց նրան թունախտոն մեղր իբր նվեր: Բայց տիկինը փորձեց ուրիշի վրա և իմանալով որ թունաւոր է, չկերավ և ազատվեց: Կոստանդինը սրա վրա ուղարկեց երկու արպետ, որպեսզի տիկնոջը՝ իր երկու որդոցը հետ խեղդեն: Բայց այս միջոցն էլ ի դերեկ ելաւ, որովհետև տիկինը թունաւորման փորձից վախեցած՝ նավով փախել էր Կիպրոս:

— 3. Սուլթան, զուտոր Զաքարիայի, ազգական Կարապետ կրոնավորի, որ Սղկայու վանքում օրինակել տվեց չին Կտակարանը, 1381 թ.—այս թվին Սուլթանը արդեն մեռած էր.—Ձեռ. Ազուլ.—Արրտ. 1911, 850:

— 4. Սուլթան, կին Կիրակոսի, որ օգնեց Յովհաննէս զբոյն օրինակելու Տաթևացու Բարոզգիրքը 1419 թ.—Տաշեան, Տուց. 978 ր:

— 5. Սուլթան, մերձավոր բրուտ Ստեփաննոսի, որ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. 370:

— 6. Սուլթան, որդի սանամոր Յովհաննէս քահանա Գանձակեցու, որ Տփղիսի Կրճանիս գյուղում օրինակեց Գանձարանը, 1436 թ.—Ձեռ. Դադեան, Ա. 27 ր:

— 7. Սուլթան, որդի Առաքելի՝ եղբոր Սոյ Կարապետ կաթողիկոսի 1448 թ.—Միսուան 223:

— 8. Սուլթան, հայր Մատթէոս երեցի, որ օրինակեց Տոնականը Վերի Նորավանքում, 1456 թ.—հրտը. Աղաթ. 1909 թ. յոջ. էջ ԽԶ:

— 9. Սուլթան, զուտոր պարոն Թումայի և քույր Յոհաննէս արեղայի, որ ստացավ մի Աւետարան՝ Աղբակի Ասփոթան գյուղում, 1458 թ.—Ձեռ. Թաւր. 69 ա:

— 10. Սուլթան, քույր Շամշայի, զուտոր Յովաննէսի՝ եղբոր Թումայի, որ Ներսէս արեղային գրել տվեց մի Աւետարան, Աղթամար 1460 թ.—Ձեռ. Վասպ. 433:

— 11. Սուլթան, կին Սարգիս քահանայի՝ որդւոյ Յովհաննէս քահանայի, որ Ոստանում, Կարապետ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան 1467 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 258:

— 12. Սուլթան, կին Կիրակոս Զօշկանց երեցի, որ օրինակեց Ճառքնտիրը Աղթամարում, 1467 թ.—Նոտարք 230:

— 13. Սուլթան, հարսն է Զուլալի (№ 1), որ Աղթամարում գրել տվեց մի Աւետարան, 1470 թ.—Ձեռ. Վասպ. 459:

— 14. Սուլթան, զուտոր Թօղանի և քույր Փաշայի, որ Թովմա առաքյալի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1471 թ.—Ձեռ. Վասպ. 493:

— 15. Սուլթան, զուտոր կամ եղբորզուտոր տանուտեր Մարտիրոսի, որ Բերկրիում գրել տվեց մի Աւետարան 1473 թ.—Ձեռ. Վասպ. 467:

— 16. Սուլթան, տատն է Յովհաննէս քահանայի, որ Խիզանում, տանուտեր Սահակի համար գրեց մի Աւետարան, 1474 թ.—Ձեռ. Վասպ. 470:

— 17. Սուլթան, զուտոր տանուտեր Սաղազայի, որ Աղթամարում, Թումայ քահանային գրել տվեց մի Աւետարան 1476 թ.—Ձեռ. Վասպ. 480, 482:

— 18. Սուլթան, կին Խոջա Յովհաննէսի՝ հորեղբորորդւոյ Խոջա Յովսէփի, որ էր իլիան Տարօնի և Սուլուն գրել տվեց մի Աւետարան, 1479 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 263:

— 19. Սուլթան, պապ Եղիա երեցի, որ Քաջթաղուց Խոջանավար գյուղում օրինակեց Աւետարանը, 1490 թ.—Ձեռ. Սեան. էջ 5 ր:

— 20. Սուլթան, որդի Շապանի, թոռն Սուլթանի և եղբայր Նուշն Եղիա երեցի, որ օրինակեց Աւետարանը՝ Քաջթաղուց Խոջանավար գյուղում, 1490 թ.—Ձեռ. Սեան. 5 ր:

— 21. Սուլթան, կին Մկրտչի և մայր Կարապետ քահանայի՝ մերձավորի Յովհաննէս զբոյնի, որ Խիզանում օրինակեց Աւետարանը 1499 թ.—Ձեռ. Վեներ. Ա. 577:

— 22. Սուլթան, որդի Ամիրբէկի և եղբայր Մանուէլ քահանայի, որ Գեղարքունեաց Կած գյուղում, Յովհաննէս Արծկեցուն գրել տվեց մի Ճառք (ԺՅ դար).—Ձեռ. Սեան. 18:

— 23. Սուլթան, զուտոր Խաչատուրի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1500 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 29 ր:

— Ավելի ուշ հիշված են Սուլթան, իգ. 1503 թ. (Ձեռ. Վասպ. 128), Սուլթան ար. 1604 թ. (Դրնդ. 49), Սուլթան, իգ. 1609 թ. (Bodleian 110), 1653 թ. (Ձեռ. Թաւր. 45 ր):—Կա և Սուլթայ (սեանջանհայա)՝ 1638 թ. (Ձեռ. Վասպ. 896):

* ՍՈՒԼԹԱՆԱՂԱ, իգ. կազմված արար. suitan + ԹԹր. ու

ձյա բառերից. հիշվում է ժՁ—ժէ դարերում. հնագույնն է 1665 թ. (Ձեռ. Վասպ. 663), 1575 թ. (անդ 688), 1594 թ. (անդ 735), 1602 թ. (անդ 188, գրված Սաւլթան աղա), 1609 թ. (Ձեռ. Վասպ. 835), 1604 թ. (Թորոս աղբ. Բ. 267), անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 344, արլ) 642 թ. իգ. (Ձեռ. Սանաս. 24 Բ):

*ՍՈՒԼԹԱՆԲԱԽՏ, իգ. Հարար. سولطان بخت sultān + baxt. «բախտ» բառերից. իբր թե «նա որ սուլթան լինելու բախտն է արժան»:

— 1. Սուլտանբախտ, զուտոր Ստեփաննոսի և քույր տանուտեր էդիլշահի, որ Արծկէում գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 620:

— 2. Սուլտանբախտ, կին Մելիքի՝ եղբորորդույ Մանուէլ քահանայի, որ Գեղարքունեաց Կած գյուղում, Յովհաննէս Արծկեցուն գրել տվեց մի Ճաշոց (ԺՆ դար).—Ձեռ. Սեան. 18:

*ՍՈՒԼԹԱՆԲԱՇԽ, ար? Հարար. sultān + ար. جنس baxš «պարզե» բառից, իբր «սուլթանի պարզեածը կամ որ կարելի է սուլթանին նվիրել»: Մի անգամ հիշատակված եմ գտնում Ներքին Ազուլիսի մի խաչքարի վրա 1497 թ.—Ազգագր. հանդ. ԺԱ, էջ 313:

*ՍՈՒԼԹԱՆԲԷԿ, ար. և իգ. Հկազմված արար. sultān + Թրք. beg պատվանուններից:

— 1. Սալթանբեկ ոմե, վաղամեռիկ է եղել. դամբանը գրտնրվում է Զիրախյու գյուղում, 1432 թ.—Սիրուկան 108:

— 2. Սուլթանբեկ, Նորգեղի տանուտերներից մին, 1463 թ.—Նօտարք 221, Այրարատ 320:

— 3. Սուլթանբեկի իգ. հիշված 1534 թ. (Ձեռ. Վասպ. 647):

— 4. Սուլթանբեկ ար. հիշված 1601 թ. (Ձեռ. Վասպ. 793):

— 5. Սուլթանպեկ իգ. հիշված 1727 թ. (Ալպոյանեան, Գատմ. հայ Կես. Բ. 1890):

*ՍՈՒԼԹԱՆԳՈՒԼԻ, ար. և իգ. Հարար. sultān + ար. Gul «վարդ» բառերից. իբր թե «սուլթանի արժանի վարդ»: Հիշված է ժՁ—ժէ դարերում:

— 1. Սուլթանկիլի, իգ. հիշված 1587 թ. (Սմբատեանց՝ Սագիան 259):

— 2. Սալթանգուլ, ար. Զուղայեցի ոմե 1595 թ. (Սիւրմէ-եան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. էջ 25 ա):

— 3. Սուլթանգուլ ար. հիշված 1609 թ. (Bodleian 110):

— 4. Սուլթանգուլ ար. հիշված 1660 թ. (Ձեռ. Վասպ. 553):

*ՍՈՒԼԹԱՆԴԻԼՇԱՏ, իգ. Հարար. sultān + ար. Dil «սիրտ» + dil šād «ուրախ» բառերից. իբր թե «սուլթանի սիրտը ուրախացնող»: Մի անգամ գտնում եմ հիշատակված 1603 թ. (Սմբատեանց, Երնջակ 214):

*ՍՈՒԼԹԱՆԶԱԴԱ, իգ. Հարար. sultān + ար. zāde «ծնված» բառերից. իբր «սուլթանի ծնունդ». հիշատակված են՝ Սուլթանգատա 1578 թ. (Ձեռ. Վասպ. 9), Սուլթանգատե 1627 թ. (Ձեռ. Ներս. 40 Բ), 1706 թ. (Սիւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. 33 ա):

*ՍՈՒԼԹԱՆԱՔՈՒՆ, իգ. Հարար. sultān + Թրք. xatun պատվանուններից. վերջին բառը կցված է հատկապես իգ. լինելը ցույց տալու համար:

— 1. Սուլտանխարուն, զուտոր Դանիէլ տանուտերի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, Աթթամար 1399 թ.—Ձեռ. Վասպ. 234, 239:

— 2. Սուլտանխարուն, կին Յովհաննէս քահանայի, որին ի վայելուճի Կարապետ Լերեցը գրեց Վանում մի Աւետարան, 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 342:

— 3. Սուլտանխարուն, զուտոր Ստեփաննոսի և քույր Յօհանէս կրօնավորի, որ Բերկրիի Եղավանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 347:

— 4. Սուլթանխարուն, կին խոջա Խաչատուրի, որ Արճէ-լում, Յովհաննէս քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1463 թ.—Ձեռ. Վասպ. 438, 439, 441:

— 5. Սուլթանխարուն, որի հիշատակին մի խաչքար է ազուցված Նոր-Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի պատին, 1473 թ.—Ազգագր. հանդ. է, 72:

*ՍՈՒԼԹԱՆԱՆ, ար. Հսուլթան և խամ տիրոջներից, ինչպես ունինք Սուլթանշան: Գտնում եմ երեք անգամ հիշված ժՁ—ժէ դարում:

— 1. Սուլթանխան Եղգոհիացի (Խոխաթցի). լատիներենից հայերենի է թարգմանել «Դաւանութիւն Հոովմայեցւոց եկեղեցւոյն», Հոովմ 1585 թ.—Ձեռ. Կարին. 182.—Բայց կա նաև՝

— 2. Սուլթանխան, ար. հիշված 1633 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. էջ 86:

— 3. Սուլթանխան, իգ. հիշված 1635 թ.—Ձեռ. Դագեան, Ա. 104 ա:

*ՍՈՒԼԹԱՆՈՋԱ, ար. ՀՍուլթան + խոջա բառերից, ուր

են Սարգիս եպիսկոպոսի, որ Գուգարաց Կոթիփորոյ (կամ Հն-կուզագոմ) վանքում օրինակեց Յայտաւարքը 1427 թ.—Նո-տարք 84:

— 4. Սուլտանշա, որդի Ամիրալիի՝ հորեղբոր Ամիրգուլի, որ Խլաթում, Յովհաննէս գրչին գրել տվեց մի ճաշոց 1450 թ.—Նոտարք 164:

— 5. Սուլթանշահ (վրիպակով տպված է Սուլտանշայ, որ է Սուլտանշայ), որ շի ճանապարհ գնաց և ոչ գիտացին թէ զՔնչ եղև. եղբայրն է Փաշայի, որ իր որդու և իր ամուսնու հիշա-տակին մի Աւետարան գրել տվեց, Վան 1451 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 411:

— 6. Սուլտանշայ, որդի Թաւաքալի և եղբայր Յովհաննէս քահանայի, որ Սորավանք գյուղում մի արկածի զո՛հ գնաց 1458 թ. (Պատգայլը տես Յովհաննէս քահանա № 1063).—Ձեռ Վասպ. էջ 429:

— 7. Սուլտանշայ, որդի Ստեփանոսի և եղբայր Խոնձայի՝ կնոջ տանուտեր էղիլանի, որ Արծկէում գրել տվեց մի Աւետա-րան, 1463 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 621:

— 8. Սուլթանշայ, մերձավոր Մկրտիչ քահանայի, որ Թիւ-րականում օրինակեց շոնգովածու քերթուածոց, 1469 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:

— 9. Սաւլթանշայ, որդի Վարդանի և եղբայր էղիլանի, որ տապագ մի Աւետարան, 1475 թ.—Ձեռ. Վասպ. 472—3:

— 10. Սուլթանշա (գրված Սլթնշա). հիշված է Ներքին Ազուլիսի մի խաչքարի վրա 1478 թ.—Ազգագր. հանդ. ԺԱ. 319:

— 11. Սուլտանշայ, կինն է Թրուանդա. ծնողներն են Մկրտիչ քահանայի, որ Խիզանում օրինակեց Աւետարանը 1482 թ.—Ձեռ. Վասպ. 492:

— 12. Սուլթանշա, որդի Կուլանի՝ մորաքրոջ Չաքարայ ա-րեղայի, որ Երզնկայում գնեց Յակոր քահանայից մի Շարակ-նոց, 1487 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 27 բ:

— 13. Սուլթանշա, հայրն է Յուսէփ, մայրը՝ Աւագխաթուն, եղբայրը՝ Չաքարէ. այս բոլորի հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրած Խէղոսիայի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցում, 1487 թ.—Բժշկեան, Ճանապ. Ի Լեհ. 351:

— 14. Սուլտանշայ, որդի Ստեփաննոսի, իր եղբայրների՝ Արաբշահի, Յովհաննէս քահանայի և Յակորի հետ միասին գրել

տվին մի Աւետարան՝ Ազրակի Երնկանի գյուղում, 1490 թ.—Ձեռ. Վասպ. 511:

— 15. Սուլտանշայ, հորեղբայր Վարդանի, որ Շատախում, Իւրայէլ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1491 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 518:

— 16. Սուլտանշայ, նախորդի որդին,

— 17. Սուլթանշայ, հայր Թորոս Հոռնկայեցու, որ հա-վատքի համար նահատակվեց «1494 թ».—Նոր վկ. 332, Չամչ. Գ. 515, Ազգագ. 2216:

— 18. Սուլթանշահ, որդի Արզար Եղոկիացու. հայ տպա-գրության ուսուցիչներից. կոչված է Մարգարտոն, որ է Մարկոս Անտոնիոս: Հորը հետ գնաց Եւրոպա և սովորում էր Հոռնում. եղավ տեսուչ Հայոց հյուրանոցի և ուշխատում էր ձեռք ձգել իշ-խանական տիտղոս «1583 թ».—Ազգագ. 2272, Տես և շէջմիա-ծին», 1944 թ. № 4, էջ 38—39:

— Ավելի ուշ հիշված է Սուլթանշայ 1621 թ. (Ձեռ. Վասպ. էջ 867):

* ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՄ, ար. <թրք. Sultanum շիմ Սուլթան, Սուլ-թանա> ձևից: Ինչպես ունինք Շաբում, Աղամ, Գալում ևն: Հիշ-ված է 1602 թ. (Միւրմէեան, Գատմ. Հալէպի ազգ. գերեզմ. էջ 13 բ), 1618 թ. (Manus. brit. mus. 13 ա), 1627 թ. (Ձեռ. Թեհր. = ՀԱ 1935, 395), 1683 թ. (Ուղուրեան, Գատմ. գաղթ. Լիվոն. 257), ժէ դարից (Առաք. պատմ. 47) և վերջապես Սուլթանում՝ հնդկանայ ազգային գործիչ Շամիր Շահամիրեանի հայրը (ԺԸ դար):

* ՍՈՒԼԹԱՆՉԱՆ, իգ. <վերի Սուլթան իգ. տնտեսից+չամ փաղաքշականով: Հիշատակված է ժՁ—ժէ դարում: Հնագույնն է Սուլթանչան 1578 թ. (Ձեռ. Վասպ. 9), ապա 1618 թ. (Ձեռ. Նոր-Բայազ. 38 բ), Սուլթանչան 1666 թ. (Ձեռ. Վասպ. 924):

* ՍՈՒԼԹԱՆՓԱՇԱ, իգ. <արար. sultān + թրք. անթ. paša տիտղոսներից: Հիշված է նախ 1512 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա 646), ապա Սուլթանփաշա 1627 թ. (Ձեռ. Թեհր. 6 ա = ՀԱ 1935, 395) և ապա Սաւլթայփաշա ձևով 1618 թ. (Manus. brit. mus. 13 ա):

* ՍՈՒԼԻԱՆ, ար. տես Սուլուխան. մի անգամ իշխված եմ գտնում Սաւլխան ոմի Տփղիսեցի 1654 թ. (Մաքատեանց, Դեղար-քունի 115, 120. նույն անձը կոչված է Սաւլխան (անդ, էջ 161): Նույնը նաև Սիսուկան 84—87:

* ՍՈՒԼՈՒԽԱՆՈՒՆ, իգ. <թիւր. յա- sulu եղեղեցի, բարե-

գէմ» (Будагов, I. 649)+xatun «տիկին» բառերից: Մի անգամ գտնուեմ եմ հիշատակված՝ ժՅ դարից, բայց տես և Սուլուխան: — Սուլու խարուն, կին էվատշայի՝ Էլբրզահատոր հարազատին» Ատոմ քահանայի, որ տես հավել. 1440 թ.—Ձեռ. Վասպ. 313:

*ՍՈՒԼՈՒԽԱՆ, ար. <թթր. նույն sulu «գեղեցիկ» բառից (որ տես Սուլուխարուն)+պրս. خاڻ «իշխան»: Սուլուխան և Սուլուխարուն ար. և իգ. անուններ են միևնույն sulu թթր. բառից, որից կա նաև Սուլու միրգա անունով մի գյուղ Հին Բայազետի և Մակուի շրջանում (տես Այրարատ 486 բ): Սուլուխան անունը հիշված է երկու անգամ. նախ Երևանում 1631 թ. (Ձեռ. Բերլինի, էջ 28, ա), մի քիչ ավելի ուշ՝ 1647 թ. (Թորոս ազգ. Ա. 220): Նույն անվան կրճատ ձևն է Սուլխան, որ տես վերը և որ գործածական է նաև Վրաց մեջ (հայտնի է օր. Սուլխան Օրբելիան բառարանագիրը):

*ՍՈՒԼՈՒԲԱՆՆԱՆ, ար. <արար. سُلُكْ suluk «վարք, բարք» կանոնավոր վարմունք» բառից+պրս. ښه shah. մի անգամ հիշատակված եմ գտնում ժՅ դարում, բայց վրիպակով գրված՝

— Սալուխան, որդի Սուլղանի և եղբայր Մատթէսու երեցի, որ օրինակեց Տօնականը Վերի Նորավանքում. 1456 թ.—հրատ. Ազաթ. 1909 թ. յոջ. էջ ԽԶ:

ՍՈՒԽԱՐ, ար. <Արճէշի Սուլխարայ կամ Խառարաստի վանքի անունն է, որ դարձել է Սուխար քաղաք. «Եր սուրբ ուխտս Սուխար թագաւորի» (1578 թ. մի հիշատակարանում, Ձեռ. Սեր. = ՀԱ 1925, 472):

ՍՈՒԿԱՏ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնում եմ հիշատակված՝

— Սուկատ, կինն է Մամիկ. ծնողներն են Կազերի, որ երկու տուն է նվիրել Հոռոմոսի վանքին 1231 թ.—Արձ. Շիրակ, էջ 21:

ՍՈՒՋՆԱՏԻ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ միայն գտնում եմ հիշված՝

— Սուջատի, աշխատավոր ոճն Յովհաննավանքում 1687 թ.—տես Ձեռ. էջմ. Է 936 ճառընարի յիշատ:

ՍՈՒՋՈՒՄ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված եմ գտնում՝

— Մելիք Սուջում, նստում էր Յօր բերդում 1605 թ.—Առաք. պամ. 9, նաև Բարխուս. Պատմ. աղվ. Ա. 132:

†ՍՈՒՍԱՄ, իգ. <կրճատ ձևն է հաջորդ Սուսամբար անվան և ոչ թե թրք. susam «կնճիթ», շուշմայ, քունջութ». մի անգամ հիշված եմ գտնում 1642 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 332):

†ՍՈՒՍՍՄԱՐ, իգ. <համանուն ծագվել անունից, որ պարսկերենից փոխառյալ բառ է: Հիշատակված է ժԷ—ժԸ դարերից և այժմ էլ գործածական է: Հնագույն հիշատակությունն է Սուսամբար 1657 թ. (Ձեռ. Դաղեան, Բ. 34 ա), Սուսամբար 1742 թ. (Հաւաք. 52), Սուսամբար 1756 թ. (Ձեռ. Վասպ. 313), Սուսամբար 1762 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 302), Սրտ կրճատ ձևն է Սուսո (թիֆլ անհայտ)՝ Ձեռ. Վասպ. 530, նաև՝

†ՍՈՒՍԱՅ, իգ. ծագում է նախորդից. մի անգամ գտնում եմ հիշված՝

— Սուսայ, կին Բենայի, որ էր որդի Սմբատի և տեր Փանձաթաղի. միտոն մի այգի են նվիրել Թանատի վանքին, 1348 թ.—Արձ. Միսական 12Զ:

†ՍՈՒՐ, ար. <հյ. սուր «թուր» բառից, ինչպես կա արար. سـور Sayf անձնանունը, որ է բուն «թուր», նույնպես և թրք. Qələj-Aslan:

— Սուր, նահապետ Հայկազանց. հաջորդ Փառնակի, Ն. Բ. 1478 թ. ըստ Չամչ.—Խոր. Ա. ժթ. Թհ. կթղ. բ. կղկնտ. Ա. ժե (չունի հրատ. Շահն). Մագ. թղ. ժթ. Սամ. անեց. 45. Վրդ. է. Մխ. անեց. գ. Մխ. այրիվ. 17. Մին. համդ. 9.—տես. Սուրայ՝ Սամ. անեց. 45.—Տես հատկապես Ալիշան՝ Հյուս. յառաջ քան 200, 203, 310:

*ՍՈՒՐԱԹ, իգ. <արար. سـور surat «պատկեր, նկար» բառից. իրեն անձնանուն գործածվել է մեր մեջ ժԴ—ժԶ դարերում: Այժմ խափանված է:

— 1. Սուրաթ, կին Կարապետի և մայր Գրիստոստուր կրոնավորի, որ Սուրխաթում (Խրիմ) գրել տվեց Աստուածաշունչը 1325 թ.—Ձեռ. Վասպ. 7:

— 2. Սուրաթ, դուստր Շամօի և քույր տանուտեր Հազարի, որ վան քաղաքում գրել տվեց մի Աւետարան 1418 թ.—Նօտարք 57, Ձեռ. Վասպ. 307:

— 3. Սուրաթ, դուստր տանուտեր Առաքելի, որ Խիզանի Գամաղիէլի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1459 թ.—Ձեռ. Վասպ. 453, 455:

— 4. Սուրաթ, դուստր Խանզութի՝ զստեր Խոսրովի, որ

խարարներին՝ շարախոսելու համար Պարոնից թագավորի առջև
և գահընկեց անելու Արաաշէս Գ-ին ու Սահակ կաթողիկոսին և
որս փոխարեն ստացավ կաթողիկոսական պատիվ «428 թ»:
Բայց մի տարի հետո նախարարներից հալածվելով՝ ստացավ
թագավորից Բզնունեաց եպիսկոպոսութիւնը: Շմուէլի մահվամբ
«437 թ» երկրորդ անգամ կաթողիկոսական գահ բարձրացավ
մեռած «443 թ».—Փարպ. ժդ. Խոր. Գ. կդ. Դաւ. անյ. էջ 99. Յն.
կթդ. ժդ. Արծր. Դ. ժր. Ասոդ. Բ. ա. Շնորհ. վիպ. 957. Կիր. 19.
Վրդ. իգ. Յայսմ. սեպտ. 9. Մեծոփ. յիշ. ք. Յն. կթդ. հյր. 273.
Վրդ. իգ. Յամ. անեց. 70. Ջուզ. 44.—Սորմակ՝ Արծր. Ա. ժա.
Միխ. առ. իթ (=իբ). Գամ. սահ. 32.—Ստուրմագ Մաղկեցի՝
Վրաց ազր. Ա. 77.—սեռ. Սուրմակայ՝ Խոր. Գ. կդ. կդ. Փարպ.
ժե. Յն. կթդ. ժդ. Ասոդ. Բ. ք. Կիր. 19. Վրդ. իգ. Սամ. անեց.
70.—Սորմակայ՝ Գամ. սահ. 32.—գրծ. Սուրմակալ՝ Խոր. Գ. կդ.—
Սորմակալ՝ Արծր. Ա. ժա:

— 2. Սուրմակ եպիսկոպոս Բզնունեաց. մասնակցեց Արաա-
շատի ժողովին «449 թ», պատասխանելու համար Միհրնեբունի
համակին.—Փարպ. իգ. Նղիշ. 22:

ՍՈՒՐՄԱՆՇԱՀ, ար. (հղով Սուրմանշէն). երկրորդ մասը
պրս. և ձի թագավորն բառն է. անձանթ է Սուրման. մի
անգամ հիշված է 1694 թ.—Թորոս ազր. Ա. 220:

ՍՈՒՐՈՒԹ, իգ. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գտնուծ
եմ հիշատակված՝

— Սուրութ, կին պարոն Նէքնէքի, որ Բերկրիում, Խաչեր
քանանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1307 թ.—Ձեռ. Վասպ.
էջ 153:

ՍՈՒՐՈՒՄԷԼ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ գրե-
նում եմ հիշված ժՅ դարում:

— Սուրումեյ, որդի Ասիլ մէլիք տատի, որ Ներսէս զրչին
գրել տվեց մի Աւետարան, 1488 թ.—Ձեռ. Վասպ. 241:

ՍՈՒՐՍԻԿ, ար. ծագումն ինձ անհայտ. մի անգամ հիշված
է Ս. Սուրսիկ Յայսմաւորքի մեջ (Տաշեան, Յուց. 896 ք):

ՍՈՒՓԱՆ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— 1. Սուփան տէր, վախճանվել է Վայոց ձորում 851 թ.—
Կղէնտ. Գ. իա:

— 2. Սուփան մականունն է Գրիգոր Բ (Ն 101) Սիսական
իշխանի (1911 թ), որ Կոթայ եկեղեցու և Մաքենոց վանքի ի-
նության ընդարձակ երկու արձանագրութիւն մեջ (Օրբ. 14:

որից Սիսական 55—58 և 68) կոչում է իրեն միայն Սուփան
անունով:

— 3. Սուփան, շինել է Գնդեվանքի սրահը և այդ առթիվ
կանդնեցրել է մի խաչքար 967 թ.—Արձ. Սիսական 106:

— 4. Սուփան, տէր Սիւնեաց. միացավ Յուսուփ ոստիկա-
նի հետ ընդդէմ Սմբատ Ա-ի (Թերևս նույն ընդ Գրիգոր Սու-
փան?) ժ դար.—Յն. կթդ. խգ:

— 5. Սուփան, որի որդին՝ Աշոտ Հայկազնեայ՝ իշխան
Դեղարքունեաց՝ մկռով Անմաղ ոստիկանի պատերազմում ընդ-
դէմ Սմբատ Ա-ի (ժ դար).—սեռ. Սուփանայ՝ Արծր. Գ. իր:

— 6. Սուփան Գնդունի, վանական էր Գնդեվանքում (ժ
դար).—Օրբ. խթ:

— 7. Սուփան քանանա՝ Յողջագուրայ Ս. Անանեանց վան-
քից. անգամ Խաչենի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Անա-
նիա Մովսէսի («946—968») կաթողիկոսը.—Անան. ապստ. 134 ք:

— 8. Սուփան որդի Սոկոփ. իր եղբայրների հետ միասին
Շոռսթ գյուղը նվիրեցին Տաթևի վանքին՝ 1026 թ.—սեռ. Սու-
փանայ՝ Օրբ. ծև:

* ՍՈՒՔԱՄ, իգ. <արար. < sukkar «շաքար» բառից. մի ան-
գամ գտնուծ եմ հիշատակված 1674 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 175):
Արանից են կազմված Սուքեթան (Վենետ. Խորենացու աշխարհա-
գրութիւն հրատարակչի ազգանունն է) և Սիւքեթան (լսել եմ
Առաքիպարում) ազգանունները:

* ՍՈՒՔԻԱՍ, ար. (գրված է բազմազան ձևերով. Սիւքեթա-
նոս, Սիւքիոս, Սուիւքիոս, Սուիք, Իսիքոս, Իւսիքոս, Իսիքիոս,
Իւսիւքիոս, Հիւսիքոս, այժմ գրվում է միայն Սուքիաս, ժդ.
Սուքիայ (այսպես Հարարաղում. հիշված է 1628 թվին Սուքեթազ
ձևով (Երմեան, Նոր-Ջուզայի ժէ գ. յուշարձ. էջ 9 ք). <նուն.
'Ησούκος անունից, որ նշանակում է «հանդարտ, խաղաղ». ճիշտ
ստուգարձութիւնը պիտի լիներ Հեսիւփիոս, հետին Բիւզ. հնչու-
մով Իսիւքիոս: Հմմտ. Յայսմ. օդոստ. 27 «Սուքեթա», որ առի
կեանս խաղաղական ստացեալ.—Վկ. սուք. 41 «Սիւքիաս ան-
ուանեցայ, այսինքն խաղաղական կեանս ստացայ»: Այժմ քիչ
է գործածվում. սրանից է Սուքիասեան ազգանունը, որի հա-
գույն հիշատակութիւնը գտնուծ եմ 1276 թ. (Տէր Սուքեթա-
եանց, Արցախ 233):

— 1. Սուքիաս կամ Սուքիասոս, գլխավորն է Սուքիասեանց
վկայից: Սրանք Սաթենիկ թագունու ազգականներից էին, Ալա-

նաց իշխանական տոմից. Ոսկեանց քարոզությամբ քրիստոնյա դարձան, մկրտվեցին և ճգնում էին Ջրարաշխ սարում: Խոսրով Ա (†240 թ) Թագավորի ժամանակ Բաղուան անունով արևնր եկավ Հայաստան և բուրբին նահատակեց: Այս վկայարանությունը տես Վկ. սուբ. 33—56. Ալգեր. Լիակ. վրթ. սրբ. 90. Ալիշան, Արշալ. քրիստ. 59 շար. Կա նաև վրաց. Վկ. սուբ. սր ըստ Մատի հանված է Խորենացուց; Սուքիասեանց գերեզմանի մասին տես Հնոց և Նորոց, էջ 135—9;—Սուփիաս՝ Ուխտ. Ա. իր. Յայսմ. օգոստ. 27. սեպտ. 19. Տաթև. ձմ. խե.—սեռ. Սուփիասայ՝ Վկ. սուկ. 65.—Սուփիանոսի՝ Յն. կթղ. է.—Սուփիասեանձ՝ Շար. դր. Պարզ. 691. Ճշ. 70. Ժմ. 947. Յայսմ. օգոստ. 27, հոկտ. 26, նոյ. 1. Տաթև. ձմ. խե. Բղթ. դաշ. 19. Մեծուփ. յիշ. բ.—Սուփիասեանց վկաների անուններն են ըստ Յայսմ. օգոստ. 27՝ Սուփիաս (կրպայա ժամանակ կոչվում էր Բաեադրաս, ըստ Վկ. սուբ. 41 Բաբաբարայ), Լուսկիանոս, Պոզիքոէս, Կողրատոս, Իւքիրոն (այլ ձ. Դիոքսիքերոն), Մեմիանոս, Փոյկաս, Ներանդիոս (կամ Սերգիոս), Դոմեստիանոս, Անդրիանոս, Զոսիմոս (կամ Յովսիմոս), Բիքտոբրոս, Թալիոս, Յորդանէս, Անաստասիոս, Յակոբոս, Թէոդորիտոս.—մի քիչ տարբեր ընթերցվածներով՝ Վկ. սուբ. 55. Այրուրատ 537.—նմատ. նաև Սուկաեանձ Եվկայթ Քրիստոսի 365 աժաւ յառաջ... Գիրք թղ. ձդ.—Հացունի, Կարևոր խնդ. 128—135:

— 2. Սուփիաս (գրված Սուքիաս), Խաչատուր վարդապետի հետ միասին նորոգել են Հաղարծինի Ս. Դրիգոր տաճարը՝ Ափրազայ Թագավոր Գաւրգիայ և նրա մեծ իշխան Սարգիս ամիրսպասալարի հրամանով 1155 թ.—Արցախ 367:

— 3. Սուփիաս վանաց երեց, որին Խոսրովիզուխտ և Դուհար Ժ դարում գրված մի Աւետարան նվիրեցին 1183 թ. Շոգակաթ 191:

— 4. Սուփիաս, որի օժանդակությամբ Խաչատուր վրդ. նորոգեց Հաղարծինի վանքը 1184 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունիք, էջ 184:

— 5. Սուփիաս քահանա, եղբայր Յովսիաննէս գրչի, Սաղմոսավանքում (ԺԲ դար).— տես Միարան, Դորիա և չմ. էջ 48:

— 6. Սուփիաս, կազմեց Հազրատում Եսայի և Թուղթի Պօղոսի ձեռագիրը 1209 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 71:

— 7. Սուփիաս, առաջնորդ Երէց մանկանց վանքի 1260 թ.—Արցախ 222:

— 8. Սուփիաս եպիսկոպոս Ստինգալայ, անդամ Սաի Եկե-

ղեցական ժողովի 1307 թ.—Ազգապ. 1786: (Դրված է Hesychios, որ պետք է հասկանալ Սուփիաս, մինչդեռ Չամչ. Գ. 309 դարձնում է Յուսիկ: Միանգամայն Ազգապ. Ստիճալայ բառը, որ ուրիշներ Պոլիս են հասկանում, ընդունում է Փ. Ասիոյ Ստեփանուպոլիս կամ մի այլ քաղաքը, քանի որ տաճիկները դեռ Պօլիսը գրաված չէին և Ստանպոլ անունը դեռ չկար):

— 9 Սուփիաս հայր Դրիգոր գրչի, որ Կաֆայում օրինակեց Տօնականն ու Յայսմաւուրքը՝ Աւետիք վարդապետի հրամանով, 1307 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 57, 60:

— 10. Սուփիաս հայր Սարգիս քահանա գրչի, որ Նախավկայի վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1320 թ.—Ձեռ. Դադեան, Բ. 30 ա:

— 11. Սուփիաս կուսակրոն քահանա, եղբայր Հայրապետ քահանայի, որ էր վանահայր Դրազարկի վանուց, 1325 թ.—Սիւսուան 234 բ:

— 12. Սուփիաս, սրբի Սարգիս քահանայի, որ Բզնունեաց Աղէթ գյուղում ստացավ մի Աւետարան 1330 թ.—Ձեռ. Թաւր.— էջ 2 աբ:

— 13. Սուփիաս քահանա, քրոջ սրբի Յովսիաննէս քահանայի (Ձ 712), որ Խիզանում Յովսիաննէս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, որին ժառանգորդ կարգեց սույն Սուքիաս քահանային 1402 թ.—Ձեռ. Վասպ. 289, Նօտարք 18:

— 14. Սուփիաս կաթողիկոս Աղուանից, հաջորդել է Ստեփաննոս Դ-ին, որ մեռել էր 1323 թ. Սուքիասին էլ հաջորդեցին Պետրոս Բ. (†1406 թ) և ապա Կարապետ: Հայտնի չեն Սուքիասի և Պետրոսի թվականները: Միայն, որովհետև Կարապետը նստել է 1406 թվին, ուստի Սուքիասին և Պետրոսին պետք է զնել 1323—1406 թ. շրջանում.—Ձեռ. Դադեան, Ա. 89 բ. Չամբր 77:—(Բարխուտ. Պատմ. ազվ. 205, 209 այս Սուքիասին իբրև վկայություն հիշում է մի Արձ. ՉԹ=1262 թվից. հիշում է նաև Ներսէս ՉԻԾ=1276 թվից: Բայց չի նկատում որ այս անձինք հիշված են իբրև առաջնորդ և ոչ թե կաթողիկոս: Բացի սրանից 1200 թիվը շփոթում է 1300 թվի հետ):

— 15. Սուփիաս կրոնավոր, հոգևոր սրբի Ստեփաննոս քահանայի, որ օրինակեց Մերուն քահանայի համար մի Աւետարան, 1420 թ.—Նօտարք 63:

— 16. Սուփիաս, միարան Վարդայ վանքի 1434 թ.—Նօտարք 176:

— 17. Սուփիաս, միաբան Խիզանի Գամաղիէլ վանքի, 1468—9 թ.—Ձեռ. Վասպ. 452, 455:

— 18. Սուփիաս, որդի Փաշայի, որ Թովմա առաքյալի վանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1471 թ.—Ձեռ. Վասպ. 463—4:

— 19. Սուփիաս մահտեսի քաջ կրօնավոր, միաբան Աղբա-կի Ս. Բարթուղիմէոս վանքի, 1487 թ.—Ճանիկեան, Հնու. Ակնայ 84:

— 20. Սուփիաս, որդի Յովսէփի և եղբայր Յակոբ կրօնավորի, որ Աղթամարում օրինակեց Աւետարանը 1493 թ.—Ձեռ. Վասպ. 520:

— 21. Սուփիաս կրօնավոր, երեկ միաբան Աղբակի Երնկա-նի գյուղի Ս. Աստուածածին վանքի, 1498 թ.—Ձեռ. Վասպ. 528:

— 22. Սուփիաս, իսկու Ռուգ տիկնոջ, որ Խիզանում, Յովա-նէս գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1499 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 577:

— 23 Սուփիաս, տաղասաց Ժէ դարու.— Յուշիկք, Բ. 125.— Նճւնյ է՝

— 24. Սուփիաս վարդապետ, տաղասաց ԺԸ դարու. իր տա-գերից տես Տաշեան, Յուշ. 1151 գ:

*ՍՈՒՖԻՆ, իգ. <արաբ. صوفی sūfī ամիստիկ, ջերմեռանդ, մոլեռանդ> բառի իգ. صوفیة sūfiye ձևից: Մի անգամ գտնում եմ իշխատակված 1635 թ. (Երեմեան, Նոր-Ջուղայի Ժէ գ. յուշարձ. էջ 27 ա):

*ՍՈՓԻԱ, իգ. <ուն. Σοφία անունից, որ բուն նշանակում է բիմաստութիւն>. այնպես որ մինչև անգամ այսպես էլ թարգ-մանված է Վրք. և վկ. Բ. 310. Եկին ոմն որում անուն էր Ի-մաստութիւն: Կա նաև Իմաստուեի, որ տես առանձին: Հայտ-նի է սրբուհին Սոփիա՝ Աւգեր. Աիակ. վրք. սրբ. Դ. 398: (Սո-փիան մայրն էր, որ սենհր երեք զուտոր՝ Պիստոս, Ելպիս, Ագա-պի. սրանք նշանակում են Էլաւաս, Յոյս, Սէր>. չորսն էլ նա-հատակվեցին Հոռոմում իաւատքի իամար՝ Աղբիանոս կայսր ժամանակ, որ գահակալեց 117—138 թ. Նրա անվան է նվիրված Պուփի իշխակավոր ըրզանդական կեկեցեցին՝ Այա-Սոփիա, որ աշ-խարհիս ամենաշքեղ շենքն է իամարվում: Նախ կեկեցեց էր Սուլթան Մեհմեմեդ Ֆաթիմը (1453 թ) վերածեց մզկիթի, իսկ այժմ թանգարան է): Այս անվան այլ ձևերն են գերմ. Sophia, այժմ թանգարան է): Այս անվան այլ ձևերն են գերմ. Sophia, առա. Софья, Со-անդլ. Sophia, Soph, Sophy, Ֆրանս. Sophie, առա. Софья, Со-ֆья, փղքշ. Софя. կենդանի է այժմ մեր մեջ Սոփիա, Սոփիկ

Վրք. Սոփան, Պլ. Սոփիցա, Կովկասում՝ Սոնիա, Սոնիկ ձևերով (տես վերը Սոնա): Փղքշ. Սոփիկ ձևը գտնում եմ ԺԸ դար՝ Bo-dleian 167, իսկ Սոփիկ՝ Թվականն անհայտ մի հիշատակարա-նում՝ Ձեռ. Վենետ. Բ. 1013:

— 1. Սոփիա, Կեսարացի կին, որ եղավ Գրիգոր Լուսավոր-չի դայակը 239 թ.—Չամչ. Ա. 367, Ազգասպ. 74:

— 2. Սոփիա, քույրն է Թէոդորա (№ 1) հայազգի կայսրու-հու, որ մեռավ 867 թ.—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 374:

— 3. Սոփի (որ և Հրանոյշ), զուտոր Աշոտ Ա Թագավորի, Կին Գրիգոր-Դերենիկ Գ Արծրունու և մայր Աշոտի, Գագիկ Ա Թագավորի Արծրունեաց և Գուրգէնի. մեռել է 888 թ.—Սոփի՝ Արծր. Գ. ի, լ. Դ. ա. Հաւաք. 33.—սեռ. Սոփեայ՝ Արծր. Գ. լ. Դ. ա:

— 4. Սոփիա իշխանուհի Սիւնեաց. էր զուտոր Գրիգոր-Դերենիկ Գ Արծրունու և քույր Գագիկ Թագավորի Արծրունեաց. Կին Սմբատ (№ 55) Սիսականի՝ որդւոյ Աշոտի Նախորդ Սոփի կամ Հրանոյշ իշխանուհու աղջիկն է: Ժամանակակից է Բագրա-տունեաց Սմբատ Ա և Աշոտ Բ Երկաթ Թագավորների: Յուսուփ ոստիկանի արշավանքի ժամանակ իր կեսրոջ և իր ծծկեր մանկան ինտ ապավինել էր Երնջակ բերդը: Երբ Յուսուփը գրավեց այդ բերդը և Սմբատին էլ նահատակեց (914 թ>), իշխանուհիներին գերի տարավ ու չարաչար տանջանքների ենթարկեց: Սոփիա իշխանուհու կեսուրը՝ Շուշան և զիեցիկ մանկիկը մեռան բան-տում: Իսկ Սոփիա իշխանուհին, որ ոչ իսկ բխտեղեն անկողին ունեւր, և ոչ իսկ ջուր և չոր հաց կստանար, զիմացավ բոլոր տանջանքներին, քշվեց Ատրպատական, որտեղից վերջապետ ա-գառովելով վերադարձավ Սիւնիք: Իր ամուսինը՝ Սմբատ և նրա երեք եղբայրները նույնպես իսասն: Երկիրը քանդված ու ավեր-ված, պալատները կործանված, ինչքը կողոպտված էին: Չորս եղբայրները շուտով ամեն ինչ նորոգեցին և նույն իսկ Երնջակ բերդը Գողթնի արաբ ամիրայից ետ խլեցին: Սոփիա իշխանու-հին զնեց Հաու գյուղը և նվիրեց Հերմոնի վանքին (936 թ): Բայց իր գեղեցկագույն գործն եղավ Գնդեվանքը, որ շինեց Նույն թվին՝ Վայոց ձորի գլխին, քանդակելով նրա վրա հետեյալ սքանչելի արձանագրութիւնը.

ՄԱՏՈՆԻ Է՛ ԸՆՆԿՆ ՎՍՈՅ ՉՈՐ, ՅԻՆՅՈՒ ՉՍԷ,
ՅԻ Ե՛Կ ԸՆՆ Ի ՎԵՐՈՅ

Այս արձանագրութեան իամար Ալիշան, Շիրակ 95 ծան: ասում է Էթան զշինուածն մեծաշուք՝ արձանագրեաց բան ամենաշուք>:

Բան զայս առաւել հակիրճ, միանգամայն քան զայս առաւել զգայուն ոչինչ չէր կարելի արձանագրել:—Սոփիա՝ Օրբ. խթ. Ժ.—Սոփի՝ Օրբ. 15.—Սոփիոյ՝ Օրբ. 15, խթ.—Արձ. Սիսական 104—5, 16:

— 5. Սոփիա, քուլըն է Վարդ Փոկասի, որ իրեն կայսր հրատարակեց (1989 թ). ամուսնացած էր Վարդ Սկիւրոսի Կոստանդին անուն եղբոր հետ:—Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 182:

— 6. Սոփի, զուտը Աշոտ Գ Ողորմածի և քուլը Գագիկ Ա շահանշահի. կոչում է իրեն թագուհի Հայոց և Վրաց. թողել է մի Արձ. Մրէնում 992 թ. (Շիրակ 138) և մի ուրիշ Արձ. (երեք անգամ կրկնված), սրով վերացնում է Ալամանի հարկը (Շիրակ, էջ 125):

— 7. Սոփի, զուտը Տիգրան մարզպան Անձևացու, կին Վահրամ (1045 թ) Պահլավունի սպարապետի. մեռել է 1015 թ. թաղվել է Մարմաշէնի վանքում, ուր նույն էր իր դամբանը հետևյալ արձանագրութեամբ. «Այս հանգիստ է Սոփիայ աղախնայն Բի... կիսաւրեա առ Աստուած փոխեցա և թողի զաւակս իմ արտում. աղաչեմ յիշեսջիք զիս...»:—Ալիշան, Շնորհ. էջ 12 (տախտակը), Շիրակ 149:

— 8. Սոփիա, կին Սևազայի՝ թագավորազին Ազվանից և մայր Սենեքերիմ Ա (1094 թ) թագավորի Միւնեհայ.—սեռ. Սոփիայ՝ Օրբ. ԺԹ:

— 9. Սոփիա, կին Առեստ=Ովրեստէս քահանայի և մայր Վասիլ Մելիտինեցի զպրապետի, որ օրինակեց մի ընտիր հունարեն Աւետարան 1226 թ.—Ալպոյաճեան, Պատմ. հայ Կես. Ա. 543, Բ. էջ 1840:

*ՍՈՓՈՆԻԱ, ար. <երբ. ספניא Səfanyā անվան հուն. Σοφονίας տառադարձությունից. ծագում է յՋՅ sfin գթաքցնելու ծածկել, պահել» արմատից (Gesenius 692): Այս անունով հայտնի է 12 փոքր մարզաբնիկներից մին: Հնից մեր մեջ ավանդված չէ. բայց այժմ գործածական է Պալուստ, Սոփոն, մանավանդ Սեփոն ձևով:

*ՍՊԱՀԱՆ, ար. <պրս. سپهان Ispāhān, որ և Ispahān, Siphāhān, Sifāhān քաղաքի անունից: Հին ժամանակ նշանավոր էր այս քաղաքը և Շահարաւի ժամանակ դարձավ հռչակավոր մայրաքաղաք: Ծագում է հպրս. spādān քրանակ» բառից.—պիլ. Spāhān, հուն. Ἀσπιδάνα, ասոր. ܐܣܦܗܢ Aspahan (Հիւրը. 21): Իբրև անձնանուն գործածված է նաև Թուրքերի մոտ. այսպես՝ Ազգահան (Մեծոփ. 79) որդի Լարա-Բաուֆի և եղբայր Սքանդարի,

որ եղավ աղաջին Շահի Արմէնը 1422 թ. (կոչված է Իսպան՝ Արձէշի 1419 թվի մի արձանագրութեան մեջ՝ Նոտարք 31):

— 1. Սպահան, որդի Աթապակի. ստացավ մի Աւետարան Պաղմոսավանքում 1496 թ.—Ձեռ. Թաւր. 22:

— Ավելի ուշ հիշված են Ասպահան՝ 1581 թ. (Ձեռ. Դադեան, Բ. 32 ա), Ըսպահան 1588 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 233 ա), Ասպահան 1608 թ. (Ձեռ. Վասպ. 824):

*ՍՊԱՀԱՆՇԱՀ, ար. <Սպահան քաղաքի անունից + պրս. 𐎧𐎱𐎠𐎿 𐎧𐎡𐎴 Եթապատր», որով ամբողջը ինչում է «Սպահանի թագավոր»: Հիշատակված է ԺԾ—ԺԸ դարերում:

— 1. Ասպահանշայ, որդի Թումայի՝ եղբոր Լարիբշահի (Պ 4), որ Արծիւնում գրել տվեց մի Աւետարան, 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 502:

— 2. Ասպահանշայ, որդի Ստեփաննոսի և թոռ տանուտեր Արապշահի, որ իր երեք եղբայրների հետ, Աղբակի Երնկանի գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան 1490 թ.—Ձեռ. Վասպ. 511:

— 3. Սպահանշայ, տանուտեր Մաշկազգակ դյուզի, որ նորոգել տվեց մի հին Աւետարան 1490 թ.—Ձեռ. Վասպ. 573:

— Ավելի ուշ հիշված են՝ Ըսպահնշայ (Իմա Սպահանշահ), 1523 թ. (Ձեռ. Կես. ամած. 47 բ), Ըսպահանշահ 1725 թ. (Ձեռ. Վասպ. 28):

*ՍՊԱՆԴԱՐԱՏ, ար. <արշակունեան պիլ. *Spandaδāt, որ է հպրս. *Spantaδāta = զնդ. Spəntōdāta անունից: Կազմված է հպրս. *spanta = զնդ. spənta ասորք + dāta բառերից և նշանակում է ասորատուր» (հմմտ. Բագթարտ և Աստուածաստուր): Նոր ձևերն են պիլ. Spandyāt, պրս. Ispandiyād, Isfandiyād, Isfandiyāt, տառադարձված հուն. հին ժամանակ Σπανδαδάτης, նորը՝ Σπανδαδάτης: Հայտնի են Spendōdāta որդի Վասապի, հայր Թաման-Արտաշրի (Աստու), պրս. 𐎧𐎡𐎴 Isfandiār որդի Իուշտասպ թագավորի Պարսից (Շահն. հտ. 4, էջ 289), որ գրավեց Թուրանի Պրնձէ քաղաքը (էջ 435), Isfendiār գորավար Շահարաւի, արշավեց Վրաստան (1616 թ) (Justi 308—9): Հայերենում հնագույն ձևն է Սպանդարտ, որ գործածվում է մեր մեջ էլ իբրև անձնանուն. ավելի ուշ՝ Սպանդիատ (տես տակը), Ապանդար (հիշում է Մաղ. թղ 19 իբր Սուալանում բանասրկված անձ. Տաշեան՝ Ցուց. 160 բ), որ և այժմ անձնանուն է դարձել (հմմտ. Սպանդար Սպանդարեան՝ իմբազիբ Նոր-Դարի) և նորագույնը՝ Փանտար (տես տակը).—Հիւրը. 74, 508:

— 1. Սպանդիատ նահապետ Մելետենույ. մին այն նախա-
բարնեբրից, որոնք ուղեկից եղան Ներսէսին՝ Վաղէս կայսեր մոտ
դեսպանութեան գնալու ժամանակ «364 թ».—Մեսր. եր. 53 (այլ
ձ. Սպանդարատ):

— 2. Սպանդարատ Կամսարական, սրդի Արշաւիրի, ազատ-
վելով Արշակ Բ-ի կոտորածից՝ ապաստանեց ըստ Բուգ. Մամի-
կոնեսանների մոտ, իսկ ըստ Խոր. փախավ Յունաստան, և Պսաք
Թագավորի հետ «369 թ» վերադարձավ Հայաստան: Ձերբաւի
ճակատամարտում սպանեց Ղեկաց = Լեկաց (Լեղզի) Շէրդիր Թա-
գավորին: Կիմն է Արշանոյը:—Սոր. Գ. 1ա, 1գ, 1է, 1ը. Բուգ. Գ.
ժթ. Մխ. անեց. իգ.—սեռ. Սպանդարատայ՝ Սոր. Գ. 1ը, խդ, խզ.
Կղկնտ. Ա. ժդ.—Կողհան, Կմսրկները 65, 86—91:

— 3. Սպանդիատ Դիմաքսեան, ներկա էր Մեծն Ներսէսի?
ճանվան բուպներին «373 թ».—Տաշեան, Յուց. 802 ա:

— 4. Սպանդարատ տէր Արշարունեաց. ժամանակակից Ար-
տաշէս Գ Թագավորի. պատգամավոր գնաց Պարսից Վոամ Թա-
գավորի մոտ՝ ինդրելու համար Սահակ կաթուղիկոսի վերա-
դարձը «432 թ».—Սոր. Գ. կե:

— 5. Սպանդիատ Բագրատունի, ասպետ Հայոց, ժամանա-
կակից Բարկէն («490—516 թ») կաթուղիկոսի. ուրիշ շատ նա-
խարարներ և կրօնավորներ հետ ստորագրում է այն թղթին,
որ Բարկէնը գրեց Պարսկաստանի ուղղափառներին — Գիրք Թղ. ը:

— 6. Սպանդիար, տաղասաց ժՁ դարու.—Յուշիկք Բ. 125:

— 7. Սպանդիար հիշված է 1537 թ. (Ձեռ. Վինեսա. Ա.
էջ 529):

— 8. Ըսպանդիար հիշված է 1604 թ. (Ձեռ. Վասպ. 872):

*ՍՊԱՐԱՄ, իգ. <պհլ. sparam, պագ. sparham, պրս. Ը-
siparam «սեհան, basilic» բառից, սրից նաև հյ. շահասպրամ,
Խամասպրամ ծաղկանունները և իրան. Zāts; aram անձնանունը:
Մեր մեջ ավանդված է Սպարամ, Սպրամ և Սպրամիկ ձևերով
(Հիւրը. 75, Justi 310):

— 1. Սպարամ, կին Վարագ-Տրդատ իշխանի Ազվանից-
միանայով Ազվանից Ներսէս կաթուղիկոսի հետ՝ ուզում էր
քաղկեդոնականութիւնը տարածել Ազվանքում: Հայոց Նդիա
կաթուղիկոսը արարական զորք բերել տալով՝ պատժեց նրանց և
աքսորեց Դամասկոս «713 թ».—Սպարամ՝ Կղկնտ. Գ. և (հրտր.
Շահն. Սպրամ).—Սպրամ՝ Օրբ. ծա, կը. Կիր. ը. Օրբ. հկճ. ժթ.—

սեռ. Սպարամայ՝ Կղկնտ. Գ. Գ. է (հրտր. Շահն. Սպրամայ).—
Չամչ. Բ. 564 կոչում է Սոփի:

— 2. Սպրամ, զուսար Վարագ-Տրդատի (Բ), Միհրական
ցեղից, կին Ատրներսեի տեառն Միւնեաց. շինեց Նորավանքը՝
Սողէից զավառում (Ք դար).—Կղկնտ. Գ. իգ. (Միսական 75 կո-
չում է Ապրսամիկ):

— 3. Սպրամիկ, մայր Միսիթարի, Հանձիթ զավառում. իր
մոտ ապաստանեցին հունաց Նիկեփոր Բ կայսեր (963—9) երկու
որդիները՝ Վասիլ և Կոստանդին, փախչելով Չմշկիկ կայսեր
(969—976 թ) ձեռքից.—Ուռն. 7, 29, Տէր Սահակեան, Հայ կայ-
սերք, Բ. 143:

*ՍՊԻՐԻԴՈՆ, ար. <հուն. Σπυρίδων անունից, որ ծագում է
σπυρίς, σπυρίδιον «կողով, կողովիկ» բառից: Այս անունով հայտնի
է Spyridon կախկոպոս Կիպրոսի, անդամ Նիկիոյ ժողովի (So-
phocles 1005), որի վարքը մտել է մեր Յայտաւուրքի մեջ
(տառադարձված է նաև Սպիրոփոս, Սփիւփոս): Մեր մեջ հնա-
պես չէ գործածված. այժմ էլ անսովոր է: Ծանոթ է միայն Սպի-
րիզոն Մելիֆեռն հայտնի երաժշտագետը († 1933 թ.):

*ՍՍԱՀՐԱՇԱՊՈՒՀ, ար. <իրան. *Staxr-Šāpūr անունից,
որ կազմված է *staxr = գնդ. staxra «ամուր» = պլ. staxr «բերք»
+ Šāpūr «Շապուհ» բառերից (Հիւրը. 75):

— Ստաիրաշապուհ. այսպես է կոչում Եղիշէն մեր Վոամ-
շապուհ Թագավորին.—սեռ. Ստաիրաշապուհայ՝ Եղիշ. 7:

ՍՍԱՏ, ար. ծագումն ինձ անհայտ:

— Ստատ իշխան Թունեցի. պատգամավոր գնաց Ոչոտ Գ
Թագավորի կողմից Չմշկիկ կայսեր մոտ.—Ուռն. 18 (տպ. Երու-
սաղէմի՝ Սմբատ), 28 (տպված Սո Ստո)

*ՍՏԵՓԱՆԻ, իգ. <հայորդ Ստեփաննոս անվան հունածե
իդականն է: Հիշատակված է ժԲ—ժԳ դարում:

— 1. Ստեփանի (կամ Ստեֆանիա և կամ Եսդեֆեմի) զուսար
Կեռն Բ Թագավորի. կոչվում է նաև Ռիթա (Միսուան 142). ըն-
դարձակ տես Ռիթա Խ 3:

— 2. Ստեփանի (կամ Ստեփանիա էմիլիա), զուսար Կոստան-
դին պայլի, քուլը Հեթում Ա Թագավորի և Սմբատ Գունդուսապ-
լի: Ամուսնացավ Կիպրոսի Հենրի Թագավորի հետ: Երբ Սմբատը
գնաց Թաթարիստան, Սմբղանդից տեղեկութիւններ հաղորդեց
իր քրոջը և Հենրիին՝ 1248 թ. փետր. 6-ին:—Միսուան 75, Բա-
կուրան՝ Կիպրոս կղ. 115, Քիւրքեհան՝ Հայկին. Կիլ. էջ 24:—

Այս Սմբատի Ստեփանիտ էմիլիային գրած նամակի Կոստանտնուպոլսի և Նիսի ֆրանսերենով. «A tres haut et puissant homme Monseigneur Henry par la grace de Die roy de Chipre et a sa chiere suer Emmeline la royne, et a noble homme Jehan de Hibelin son frere li Connoitables de Ermenie salut et amour».

— Աբս. 1242 թվից՝ Տաշեան ՀԱ 1901, էջ 310—311:

— 3. Ստեփանե կամ Ստեփանեա, կին Կոստանդին Լամբրոնոսի էմիլիանոսի էմիլիանի (+1250) և մայր Օշին մարաջախտի (+1294). արդեն մեռած էր 1274 թ. ՀԱ—1898, 245—8 և REA 6, 1 0:

— 4. Ստեփանիտ, դուստր Անն Գ-ի. ծն. 1278 թ. այսպես է կոչված ըստ Սիսուան 555 բ. այլուր Քէֆանոյ № 9, ապա Քէտզորա:

* ՄՏԾՓԱՆՆՈՍ, ար. <հուն. Στέφανος անունից, որ բուն նշանակում է «պսակ»։ հմմտ. Գր. նար. մատ. 380. «Ստեփանոս կարգացեալ, որ ըստ Ելլադականին պսակ առնայի»։—Տաթե. կարգացեալ, որ ըստ Ելլադականին պսակ առնայի»։—Տաթե. կամ. 670 «Ստեփաննոս» որ թարգմանի պսակ: Տես և Պսակ անվան առի: Ըստ այսմ ուղիղ առաջադրուածութունն է Ստեփանոս (մի Ա-ով), բայց շատ սովորական է դարձած գրել Ստեփաննոս (երկու Ա-ով): Օտար ձևերն են լատ. Stephanus, իտալ. Stefano, գերմ. Stephanus, Stephan, անգլ. Stephen, ֆրանս. Etienne, իսկ ռուս. լինում է թե Ստեփան և թե Степан, փաղաքականը Стѣпан: Մեր մեջ զործածական է Գ դարից մինչև այժմ: Ժողովրդական ձևերն են Ստեփան, Ստեփ, Տեփան, Ստիկ, Սեփան, Տեփո, Տեփիկ և ռուսերենի օրինակով՝ Ստեոպա, Սեոպա:—Տեփանն ձևը հիշատակված է 1706 թ. (Ձեռ. Վենետ. Ա. 660), Տեփան ձևը՝ 1757 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 290 բ): Կիլիկիան շրջանում կային նաև Ստեփանե, Ստեփանե, Ստեփ ձևերը, որոնք այժմ խափանված են: Իբրև օրինակ անձնանվան հիշված է Քր. քեր. 44 Ստեփաննոս և Միւն. քեր 206 Ստեփաննոսիկ ձևերով: Թարգմանված է նաև Պսակ, որ տես առանձին. իսկ իգականի համար ունինք Ստեփանուի կամ Պսուկուի, որոնք օտարազգիների համար են (տես Ձեռ. Վենետ. Բ. էջ 6 (վերջին տող) և էջ 7):—Սրանից ունինք Ստեփանեան, Ստեփաննոսեան և Տեփանեան ազգանունները:—Հիւրը. 336:

— 1. Ստեփաննոս առաջնորդ Գողթան, հաջորդ Ջրեանդի (Գ դար. Լուսաւորչից առաջ է՝ ըստ Ազգայ. 60).—Օրբ. ե:

— 2. Ստեփաննոս քահանա. մին է Հոփսիմեանց ընկերակցող քահանաներից. կույսերի նահատակության ժամանակ

փախալ Դառնոյ լեռը և այնտեղ մեռավ ու թաղվեց: Լուսաւորչիքը նույն տեղում շինեց Ազգայ վանքը (Ջամբա 281):—Յայսմ. Կոմ. 5, 6. Վրդն. աշխ. 509.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Յայսմ. Կոմ. 5.—Այբարամ 361: Իր վրա պարականոն մի շարական՝ 4 անով, հեղինակն անծանոթ՝ տես Պարականոն շար. 164, ուր հիշված է Ինքը՝ Ստեփաննոս, սեռ. Ստեփաննոսի ձևով:

— 3. Ստեփանե եպիսկոպոս, առաջնորդ Արտազի. Իբրև. հաջորդ Վրթանէսի՝ նստավ 351 թ.—Ջբբ. կպո. 281, Աբբա. 1868 դեկտ. էջ 103:

— 4. Ստեփաննոս վանահայր Գլախայ վանքի (Ս. Կարապետ). Իբրև հաջորդ Եպիփանի՝ նստավ 1352 թ.—Յամիկ. ա:

— 5. Ստեփաննոս Ուլնեցի. Կոկիտոն քաղաքն էր բնակվում. 25 տարեկան երիտասարդ էր. հալածանքի պատճառով ծնողներին և մերձավորներին վերցնելով՝ սարն է ազատաանում: Մատնվում են և տարվում Սոկրատէս գառավորի առաջ: Չուրանալով իրենց հավատքը՝ բուրն էլ նահատակվում են 1362 թ.—Շար. զր (էջ 425). Յայսմ. օգոստ. 18. Վրթ. և վկ. Բ. 322—339. Ազգայ. 188.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Շար. անգլ.—Ազգերեան, Լիակ. վրթ. սրբ. Ծ. 62—91 (էջ 83)՝ նահատակակից ընկերներին անուններն են՝ Բագարատ, Վեղաուր, Բախլիտ, Միմէն Կեսարացի, Գրիգորիս Կեղիսեցի, սրա երկու սրբիքը՝ Սըմբատ և Ռովիամնեո, ծերունին Ղեռնդէոս՝ իր 3 սրգիներով՝ այն է Դաւիթ, Ստեփաննոս և Քաղէոս. սրանցից շեղատառով եղածները հայ են և հիշում են նաև առանձին. մյուսները անհայտ լինելով՝ չեն հիշում առանձին:

— 6. Ստեփաննոս Առողնիկ Տարօնացի. աշակերտ Սահակի և Մեսրոպի. հիշվում է Խորենացու, Դաւթի, Փարպեցու և ուրիշների հետ: Վիճաբանել է Մելիտոս փիլիսոփայի հետ: Գրել է Կեսարիոյ հաջորդության պատմութունը, որ հրատարակված է Աբբա. 1868, էջ 42, 57, 104:—Յայսմ. սեպտ. 17, նոյ. 25, փետր. 19. Ջբբ. կպո. 281.—Մեծոփ. 38 հիշում է «Առողիկ թարգմանիչ» անունով.—Տաշեան, Տուր. 60, 94, 344, 479.—Ստ. Մալխոսեան, «Մերձուրի պատմ. և Մ. Խոր.» 1899, էջ 55 ընդունում է երկու տարբեր Ստեփաննոս Առողիկ, իսկ Միտրեան, Հյկիլե 1899, Վրդայ. էջ 75 մերժում է սրան:—Հմմտ. № 15:

— 7. Ստեփաննոս Միւնեցի (առաջին), որ յաշակերտաց անտի սրբոց թարգմանչաց. զեօթն ձայնն Աւագ օրհնու-

թեանց՝ իբր հեղինակ հիշվում է Շարականի սկիզբը (Ն գար)։—
Չամչ. Ա. 781:

— 9. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Անձևադեաց. ժամանակակից
Ներքէս Բ (548—557 թ) կաթուղիկոսի: Մին է այն ինը եպիս-
կոպոսներէց, որոնք չէին պատասխանել Ներսէսի հրավերին՝
Դուինում եկեղեցական ժողով դումարելու համար: Այժմ Ներ-
սէսը կրկնում է իր հրավերը սպառնական ձևով.— սեռ. Ստե-
փաննոսի՝ Գիրք թղ. ժգ:

— 10. Ստեփաննոս առաջնորդ Վարազայ վանքի. հաջորդեց
Միքէէին՝ շուրջ 560 թ.— Հայապ. 232:

— 11. Ստեփաննոս եպիսկոպոս կաթուղիկոսարանի. Մովսէս
Եղիվարդեցի կաթուղիկոսի (574—604 թ) նամակը տարավ
Կիւրիոսին.— սեռ. Ստեփաննոսի՝ Ուխտ. Բ. ա:

— 12. Ստեփաննոս Ա. եպիսկոպոս, 7-րդ առաջնորդ Յուր-
տաւի. հաջորդեց Յոհան Ա-ին՝ շուրջ 540 թ.— Ուխտ. Բ. խը.
Գիրք թղ. ծա:

— 13. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, 10-րդ առաջնորդ Յուր-
տաւի. հաջորդեց Սամուէլին՝ շուրջ 570 թ.— Ուխտ. Բ. խը. Գիրք
թղ. ծա:

— 14. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Տայոց. մին այն եպիսկո-
պոսներէց, որոնք Յովհաննէս Բ Գաբրիէան (557—574 թ) կա-
թուղիկոսի հետ զրեցիին Աղուանից եպիսկոպոսներին և զգուշաց-
րին Նեստորական քարոզիչներէց. — բց. ի Ստեփաննոսի՝ Գիրք
թղ. ժթ. Կղկնտ. Բ. է:

— 15. Ստեփաննոս Տարօնացի, պատմագիր, որից քաղել է
Սերէոս պատմիչը իր Պատմութեան գ զլուխը (Ձ գմբ).— սեռ.
Ստեփաննոսի՝ Սեբ. էջ 11:— Հմմտ. № 6:

— 16. Ստեփաննոս Սիւնի, ապստամբեց Սամուէլ Վահու-
նու հետ Պարսից Խոսրով Բ (590—628 թ) թագավորի դեմ. բայց
շուտով հաշտվեց, և Պարսկաստան կանչվելով՝ պաշտոն ստացավ:
Իր հորեղբայր Սահակից հափշտակել ուղեւորվ տանուտերությունը,
Խոսրովի հրամանով բռնվեց ու զլխատվեց.— Սեբ. ժղ, ժթ, իա:

— 17. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Բագրևանդի. Հունահայոց
այլ եպիսկոպոսների հետ հաւատոյ ձեռնարկ տվեց Հայոց Աբ-
րահամ կաթուղիկոսին 607 թ.— Ուխտ. Բ. լէ. Գիրք թղ. ի.—
բց. ի Ստեփաննոսի՝ Գիրք թղ. ծե. Կղկնտ. Բ. խթ:

— 18. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Գարգմանի. գնաց Եզր
630—641 թ՝ կաթուղիկոսի մտ և շահորդեցաւ ընդ նմա.—

Կղկնտ. Գ. իղ (չունի հրտր. էմին).— Չամչ. Բ. Կ43. Վրաց աղբ.
Ա. 45 (նոր մանրամասնությամբ):

— 19. Ստեփաննոս վանահայր Գլակայ վանքի. հաջորդեց
Կոմիտասդին (է գար).— Մամիկ. ա: (Ըստ Չամչ. Բ. 295 սա որ-
դին էր Վարդ Աքճուրնու, ի կնաջէն Մարիամայ, որ էր դուտոր
Մուշեղ Մամիկոնեան իշխանի Տարօնոյ. այս մասին տես Տէր
Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 375):

— 20. Ստեփաննոս, որդի Վարդ Գատրիկի՝ իշխանի Արծ-
րունեաց. կգավ վանահայր Գլակայ վանքի՝ իբրև հաջորդ Քաղի-
կի (է գար).— Մամիկ. ա—դ.— սեռ. Ստեփաննոսի՝ Մամիկ. դ:

— 21. Ստեփաննոս, կրտսեր որդին է Վահանի՝ Թոփին
Գայլ Վահանի (է գար).— Մամիկ. էջ 55:

— 22. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Բագրևանդի (Ը գարի սկիզ-
բը).— Այբբարտ 523:

— 23. Ստեփաննոս Ա Սիւնեցի եպիսկոպոս Սիւնեաց.
Դուինի ազգերեցի որդին էր. աշակերտ Մովսէս (№ 26) Սիւ-
նեցու. ճգնական կյանք վարեց Մաքենեաց վանքում. սովորեց
Սիւնիքում, Պոլսում, Աթէնքում, Հոմոսում և վերադարձավ Դուին:
Պոլսում կգած ժամանակ Գերմանոս պատրիարքը (715—730 թ)
միաբանական թուղթ գրեց և նրա ձեռքով Հայաստան ուղար-
կեց 6728 թ: Ստեփաննոսը պատասխանեց այս թղթին: Ունի
նաև մի նամակ Անտիօքի՝ եպիսկոպոսին (Գիրք թղ. 2Դ, նույնը
Ձեռ. Վենետ. Բ. 1059): Թողել է բազմաթիվ աշխատություններ.
Թարգմանություններ, մեկնություններ, ճառեր, շարականներ
(հատկապես Մարտիրոսաց շարականները): Հիշենք ի մեջ այլոց՝
Մեկնութիւն ժամակարգութեան (հրտր. Արրտ. 1915—17 և ար-
տատպ. 1917), Մեկնութիւն Գերականին (հրտր. Քր. քեր. Գե-
տերբ. 1915), Մեկնութիւն Դանիէլի մարզաբէի (հիշում է Վրդն.
գան), Դաւանութիւն հաւատոյ (Արրտ. 1893, 413—418), Թրգմ.
Գրոց Դիոնեսիոսի Արիսպագացոյ (712 թ) և Լուծմանց Մաք-
սիմոսի, Մարդակագմութեան Գրեգորի Նիւսացոյ (717 թ),
Կիւրդի Պարպամանց (715 թ), Սկիզբն մեկնութեան Յորայ, Պատ-
ճառ և Թելադրութիւն տեսչեան Եզեկիէլի, Մեկնութիւն Արարա-
ծոց (այժմ կորած), Աւետարանի, ժամագրոց, Աղօթք կնքելոյ
զերեզմանին ևն (տես Տաշեան, Յուց. 1153 ա): Մարդիսեան,
Ձեռ. Վենետ. Բ. 296 նրան է վերագրում նաև Լուկասի Աւետա-
րանի մեկնութիւնը, որի համառոտությունը տալիս է Վենետիկ
№ Ի ձառընտիրը: Բայց ենթադրություններ անելու կարիք չկա,

որովհետև Ստեփաննոսը սենի արգեն ամբողջ Աւետարանի մեկնութիւնը: Յարգիտեան, անդ, էջ 301 խոսում է նաև Միւնեցու այլ թարգմանութիւնների մասին, որ նա կատարել է Պոլսում Գուրգիսի հրատարակողի հետ, որին հույն է համարում (որանց մասին տես Գուրգիսի Ձ 31): Իբր պիտի լինի նաև Աւետարանների ծագականները բացատրութիւնը, որ տես թորոս աղբ. Ա. 192—4 և ՀԱ 1925, էջ 582:—Այս բուրբից գուրգու, Ձեռ. Վենետ. Բ հիշատակված եմ գտնում Ստեփաննոսի անունով հետևյալ զբրվածքները. 1) Երանելոյն քերթողի Ստեփանոսի Միւնեցույ Պատարանի առ վարդապետան Ազուանից. Սկիզբն և հիմն ամենայն պանոց զուրբաթ և զչորեքշաբաթ գտաք (անդ, էջ 194).— 2) Ստեփանոսի Միւնեաց եպիսկոպոսի Յազազս եկեղեցորհնեաց կարգաց թէ զի՞նչ է խորհուրդն (անդ, էջ 194).—3) Վասն անպակահանութեան մարմնոյն որք ասեն թէ որ անէ և նուազէ պակահանացու է... Ստեփանոսի իմաստասիրի ասացեալ (անդ, էջ 285).— 4) Ստեփանոսի Միւնեաց եպիսկոպոսի տիեզերալոյս և իմաստուն վարդապետի ասացեալ ի դիմաց հերետիկոսաց. Ջրընութեանս զանազանութիւնն... (անդ, էջ 1059):—Ստեփաննոս Միւնեցիին ընտրվելով իբր հաջորդ Յովհաննի Բ՝ վարեց Միւնեաց առաջնորդութիւնը մի տարի և ապա մի պիղծ կնոջ ձեռքով ապանվեց շ 735 թ՝ Մոզն ավանում և թաղվեց թանահատի վանքում: Կոչված է շուրբ և մեծ իմաստասէր: Իր վկայարանութիւնը գրել են Օրբելեանը և Միս. Այրիվանեցիին, որոնցից անցել է ապա Յայամաւուրքի մեջ (Պաղարակեանք 118): Մանրամասն կենսագրութիւնն ունին Այրիվ. 17—23 Ձեռ. Կարին. 125 և Յուշիկք Ա. 270—292:—Գիրք թղ. ձգ, ձէ. Կղկնտ. Գ. ժղ. Տարօն. Բ. § 17. Սամ. անեց. 89. Կիւր. 16. 17. 40, 41, իւր. Վրդն. դան. ա. ժա (էջ 242, 274). Այրիվ. 17 ր, 19 ար, 20—22 ա. Մի. այրիվ. 67. Յայամ. յուլ. 24. Օրբ. իթ, ւ, լդ, հա. Տաթև. հարց. 637—8, 642. Գրգմ. 516. Շար. (հիշված է սկիզբը՝ հեղինակների շարքում, երգող Պաշի չորրորդ օրվա «Մարութիւն սրբոց» շարականի (թիվ 2Ա), որի ծայրանունն է՝ Ստեփաննոս).—տես. Ստեփաննոսի՝ Գիրք թղ. ձգ, ձէ. Ստ. ժմ. 21. Կղկնտ. Գ. ժղ. ժթ. Խոսր. 77. Միւն. յոր. 304. Միւն. քեր. 183. Մ. մաշտ. 260 ր. Յայամ. յուլ. 24. Այրիվ. 17 ա—19 ր, 22 ար. Կիւր. 41. Վրդն. աշխ. 509. Օրբ. ւ, լա, լդ. Մեծոփ. 38. Առաք. պտմ. 316, 388, 519, 557, 563, 631. Աթան. յոջ. էջ գ.—Չամչ. Բ. 555. Չարք. չին զպր. 489—496, թրգմ. 288, 382. Ստ. ժմ. 1—12:—Տես նաև

Ստեփաննոս Ձ 248.—Նոր կենսագրիները մեջ կարեւոր է հիշել Մ. Արեղյան, Հայոց հին գրակ. պտմ. Ա. էջ 485, ուր Ստեփաննոսը գրվում է առաջին հեղինակ Ութ կանոնների, որոնք հետագայում այնպես մեծ զարգացում ստացան մեր եկեղեցական գրականութիւնի մեջ և կազմեցին Շարականը: Առանձնապես կարեւոր է հիշել Սիսական, էջ 128, ուր Ալիշանը այնպիսի գերազանց գնահատական է տալիս Ստեփաննոսի մի շարականին, որ անհրաժեշտ եմ համարում բառացի մեջ բերել այստեղ. «Գեր ի վերոյն բնաւից այդոցիկ՝ սուլառնացեալ բարձրանայ անկարուսա և անկորնչելի յեկեղեցուջ մերում, անզուգական Կանոն Աւաղ Օրհնութեանցն ի Յարութիւն Քրիստոսի. որք բաւական էին ոչ նմա միայնոյ ի փառս, եթէ և չէր այլ ինչ ճաշեալ յերկոց նորին, այլ և անօրէն ազգի նորին՝ եթէ չնշեալ բարձեալ էր բնաւ այլ զպրութիւն սորա: Ի նշուլից ճաշուածոյ այզմ միակ գոհարի՝ մարթ էր իմաստասիրել բանագիտաց, եթէ որպիսիս և որքանիս արժան էր յուսալ բանաստեղծս յայնպիսոյ ազգէ և ի լեզուէ. գոհար, որ արգ և ի միջի ոչ սակաւուց զերծելոց և յայտնի բերոց զպրութեան մերոյ, մանաւանդ ի շարս սրբազան երգոց, զերազանցօրէն փայլէ, և փայլեցէ՝ մինչև երգարանեալն ի նմանէ Յարուցեալն ի մեռելոց յարուցէ զննջեցեալսն յուսով յամմահութիւնս:

- 24. Ստեփաննոս պատրիարք Երուսաղէմի. հաջորդեց Յովհաննէսին և գահակալեց 758—774 թ. (Ազաւնունի):
- 25. Ստեփաննոս զբան երեց, մեծ գիտնական, իմաստասեր և քերական. (տարբեր նախորդից. նմամ. վարր. Ձ 40). Կիր. 40. Սամ. անեց. 89 (գնում է 775 թ).—ըստ Ազգապ. 905 նույն չէ նախորդի հետ՝ հակառակ Չամչեանի:
- 26. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, անդամ Նիկիոյ 787 թվի եկեղեցական ժողովի.—Չամչ. Բ. 423:
- 27. Ստեփաննոս Ա Դունեցի, կաթողիկոս հայոց շ 788—790 թ՝. հաջորդեց Ծսայի Եղապատարուչեցուն.—Ղև. խր. Յ. կթղ. իդ. Յ. կթղ. հյր. 276. Քննպ. 272. Ասոզ. Բ. ր, դ. Միխ. սս. իթ (=իւր). Սամ. անեց. 89. Մի. անեց. դ. Կիր. 42. Վրդ. խ. Մի. այրիվ. 21. Օրբ. հա. Ազգապ. 905—910:
- 28. Ստեփաննոս քահանա, հունարենից թարգմանեց Բարսղի զործերից (Ը դար ըստ Ա. Չամչեանի).—Չարք. թրգմ. էջ 335:
- 29. Ստեփաննոս որդի Վարազ-Տրդատի, Միհրական ցե-

դից. «Կիւօրեայ վախճանեցաւ» սպանվեց իր ազգական Փրիդուպեան Ներսէսի ձեռքով Դադոյի վանքի խորաձորում 821—2 թ. ըստ Մարքովարդ, Բագր. 43.—Կղկնտ. Գ. ի, իդ. Մխ. այբով. 23:

— 30. Ստեփաննոս Արլասադ, իշխան Աղուան, Բաքքրեց Բարան պարսկի եղբայր Արզուլահին և ապա հանձնեց Արարներին (838 թ. ըստ Տարաթի): Ստեփաննոսին սպանեցին Դաւան և Շապուհ՝ 830 թ! (Թվականները չեն հարմարվում): Ստեփաննոսի քեռորդիններն են Ապուսուսէ (տես այս անունը) և Արլասադ:—Կղկնտ. Գ. ի.—սեռ. Արլասադայ՝ անդ:

— 31. Ստեփաննոս վանական Միծառնայ, իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 844 թվի կալվածագրում.—Օրբ. ԼԸ > Միսական, էջ 268 ա:

— 32. Ստեփաննոս որդի Տիրոցի և եղբայր Մուշեղի. հիշվում է իբրև վկա Տաթևի 844 թվի կալվածագրում.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. ԼԸ:

— 33. Ստեփաննոս վանահայր Մաքենոցաց վանքի. ուսուցիչ Մաշտոց կաթուղիկոսի. իբրև վկա հիշվում է Տաթևի 844 թվի կալվածագրում.—Օրբ. ԼԸ.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. ԼԸ:

— 34. Ստեփաննոս Կոն, Սևորդեաց ցեղից. Ուտեաց Տուս գյուղում բռնվեց Բուդայից և քշեց Բաղդադ «852 թ», ուր հաճախեց չուրանալով նահատակվեց «855 թ»—Յն. կթղ. իդ. Ասող. Բ. ր. Կիր. 44. Վրդ. խգ. Յայսմ. մրտ. 2. Սամ. անեց. 94. Օրբ. ԼԸ:

— 35. Ստեփաննոս, կրտսեր որդի Յուսուպ վասիլ Ա հայազգի կայսեր, եղբայր Լևոն Իմաստասէր կայսեր. ծնվել է 872 թ. եղավ պատրիարք Պոսի՝ հաջորդելով Փոտ պատրիարքին «886—893 թ».—Չամչ. Բ. 697, 702. Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Ա. 230, 352, 354:

— 36. Ստեփաննոս քահանա, աշակերտ Մաշտոց կաթուղիկոսի. գրիչ. օրինակել է Մաշտոցը 893 թ. և նրա վերջում ավելացրել է իր ուսուցչի կենսագրությունը.—Չամչ. Հին դպր. 531, 2եռ. Դադեան, Ա. 43 ր.—որա լուսագույն հրատարակությունն ունի Գր. Տէր-Պողոսեան, «Ստեփաննոս վանականի յիշատ.» Շուշի 1913, ուր հիշված է էջ 41, 42՝ սեռ. Ստեփաննոսի ձեռքով:

— 37. Ստեփաննոս քահանա, Աղուանից առաքյալ Եղիշէ նշխարները թաղեց Ուռեկան գյուղում (Թ դար).—Կղկնտ. Ա. է.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ անդ.—Ազգագ. 516 (շուրջ 489 թ):

— 38. Ստեփաննոս, որդի Գազիկ Ա իշխանի Աղուանից. իր քույրն թոռան թոռն է Վարդ-Տրդատ իշխանի Աղուանից. իր քույրն

է Ապրսամէն (Թ դար).—Կղկնտ. Գ. իդ. Մխ. այբով. 23.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. ԼԸ:

— 39. Ստեփաննոս Բ. Ռշտունի, կաթուղիկոս Հայոց «929—930 թ», հաջորդ Յովհաննէս Ե (Ք 97) Պատմագրի. նստավ Աղթամարում, որովհետև Դուինը գրավված էր Նոսր սուրկանից:—Սամ. անեց. 99. Մխ. անեց. դ. Մխ. այբով. 21. Մխ. սս. իթ (=Իբ). Կիր. 48. Վրդ. խէ. Օրբ. նա.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. ծա:—Ազգագ. 1069—74:

— 40. Ստեփաննոս (հայր), կոչվում էր «քերական». անդամ Խաչենի եկեղեցական ժողովի, որ գումարեց Անանիա Մուկացի («946—968 թ») կաթուղիկոսը.—Անան. ապստ. 134 ր:

— 41. Ստեփաննոս քահանա, որդի Գէորդ քահանայի. Միւնեաց իշխանական ցեղից էր. թողեց «հայրենական շքեղաշքությունը» և կրոնավոր դարձավ. 936 թվին, Բղէն զավառում հիմնեց Նորավանքը և եղավ նրա առաջին վանահայրը: Այնտեղ ճգնեց ու մեռավ 970 թ.—Օրբ. իդ.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. իդ:

— 42. Ստեփաննոս Գ Սեանեղի. մականունն է «ընդակեր». Մաշտոց կաթուղիկոսի առնմից. կաթուղիկոս հայոց «969—971 թ»: Նախապես Սեանայ վանքի վանական և ճշնավոր էր, ապա առաջնորդ (965—9 թ. ըստ Միսական 88 ա): Անդամ Անիի «969 թվի» ժողովի, որ գումարվել էր Վահան կաթուղիկոսի արարքները քննելու համար: Ժողովը կաթուղիկոս ընտրեց Ստեփաննոսին և Վահանը փախչելով Վասպուրական՝ նդովեց Ստեփաննոսին: Ստեփաննոսը անձամբ զնայ Վասպուրական, բայց Արուսա՛ն իշխանը ձերբակալեց նրան և բանտարկեց Կոտորոց բերդում, ուր մեռավ մի տարի հետո «972 թ»:—Ասող. Գ. ք. Մխ. անեց. դ. Մխ. այբով. 21. Սամ. անեց. 101. Բննպ. 272. Մխ. սս. իթ (=Իբ). Ուռն. 34, 38. Կիր. 49. Վրդ. խէ. Յայսմ. մայ. 27. Մմբ. պոմ. 40, 41. Օրբ. ժմ. 12. Օրբ. ծր, կք, նա. Օրբ. իհճն. ժր. Մին. համգ. 33.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Ասող. Գ. թ:

— 43. Ստեփաննոս Ապարանցի, եպիսկոպոս Մոկաց. Չափաբանիկ Մանգլաւտի քեռորդին և եղբոր թոռն էր Դաւիթ (Ք 61) եպիսկոպոսի, որին և հաջորդեց: «983 թվին» իունաց Վասիլ կայսրից ստացավ մի քանի նշանավոր սրբություններ և Ապարանից Ս. Խաչը, որին է ընծայում Նարեկացին իր Ապարանից Խաչի Պատմութիւնն ու Ներբողը:—Գր. նար. մատ. 380, 422. Միմ. ապար. 140. Հաւաք. 37.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Գր. նար. մատ. 422. Միմ. ապար. 136, 137. Շար. (հիշվում է սկիզբը՝ էրբ

հեղինակ)։—նույնը թարգմանարար՝ Պատկ՝ Սիմ. ապար. 140-տես և Ամատուենի, Պարակ. շար. 128.—բջ. Ստեփաննոսի՝ Սիմ. ապար. 137.—նույն է Ստեփանոս Մոկացի՝ նշանավոր բանաստեղծ՝ ըստ Այիշան, Շնորհ. էջ 82:

— 41. Ստեփաննոս կրոնավոր և քահանայ Հայկազնեայ, Սիւնեցի, եղբորորդի և աշակերտ Նորավանքի հիմնադիր Ստեփաննոս վանահոր: Նստում էր Նորավանքում, ուր Յովհաննէս գրչին գրել ավելի մի Աւետարան 989 թ. (սա է էջմիածնի հրոշակավոր փոսկրյա Աւետարանը)։—Ձեռ. Կարին.~16. Տաշեան՝ Ակնարկ 20. Շողակաթ 190. Միսական 203. Rapport Arm. 30—32։—Այս Աւետարանի մասին սխալ տեղեկություն է տալիս Մարտանանց, Երնյակ 120, գրչությունը վերագրելով Ստեփաննոս եպիսկոպոսին՝ Մազարզայ վանքում, 989 թ:

— 45. Ստեփաննոս Կամրջաձորեցի, ուլուցիչ Սամուէլ Կամրջաձորեցու. վեհ է ունեցել մեծանիստ Նարեկացու, Սամուէլի և ուրիշ վարդապետների հետ՝ Առաջավորաց պահոց մասին (Ժ գար)։—Չամչ. Ա. 626:

— 46. Ստեփաննոս, աշակերտ Սիմէոն սքանչելագործ ճրգնավորի. ճգնում էր Արշարունեաց վանքում. մեռավ և իր ուսուցչի հրաշքով շարունակեւ առաւ! (Ժ գար)։—Չամչ. Բ. 861:

— 47. Ստեփաննոս, որդի հունաց Ռոմանոս (Ն 3) Լեկաբեանոս հայազգի կայսեր և քույր Հեղինէ (Ն 6) հայազգի կայսրուհու (919—961 թ), որ Կոստանդին Պերփեռուժէնի կիսն էր: Ստեփաննոսը իր հոր՝ Ռոմանոսի ձեռքով թագավոր պսակվեց 924 թ., ապերախուսությամբ գահընկեց արեց իր հոր 944 թ, բայց ինքն էլ հետո՝ իր Կոստանդին եղբոր հետ աքսորվեց (Ժ գար)։—Չամչ. Բ. 834, Տէր Սահակեան, Հայ կայսերք, Բ. 24, 49, 80—90, 376, 481, 485:

— 48. Ստեփաննոս հիմնադիր-վանահայր Վայոց ձորի Յախցաբ վանքի (Ժ գար)։—սեռ. Ստեփանոսի՝ Առող. Գ. է:—Միսական 152:

— 49. Ստեփաննոս վանահայր և ճգնավոր. շինեց Վաղանդների հին եկեղեցին (նախ քան 1000 թվականը), որ ապա Շահանազախ թագուհին վերաշինեց և վանք զարձրեց 1000 թ.։—բջ. ի Ստեփաննոսի՝ Օրբ. ձգ. Միսական 203:

— 50. Ստեփաննոս Եաշակերտ Բարոյի, որ հոգևորն կոչեցաւ, առաջելաշնորհ բանիւ և գործով (Ժ գար)։—Առող. Գ. է:

— 51. Ստեփաննոս, առաջնորդ կամ վանահայր Թալինի

կաթուղիկէի, Նիշված է 1040 թ. Երբ Սմբատ Բ թագավորը միայրի է նվիրում վանքին։—Արձ. Այբարատ 139 = Շահաթ. Բ. էջ 51:

— 52. Ստեփաննոս, առաջնորդ Բաղնայրի վանքի. Նիշված է 1042 թ.։—Արձ. Շիրակ 114:

— 53. Ստեփաննոս վանահայր Սանդղկայ վանքի 1053 թ. —Rapport Arm. 40:

— 54. Ստեփաննոս զրիչ. օրինակել է Աւետարանը 1055 թ. (տեղն անհայտ)։—Ձեռ. Վասպ. 75:

— 55. Ստեփաննոս կրոնավոր, որի մասվան առթիվ Պետրոս Գետադարձ կաթուղիկոսը (c1019—1058 թ) մխիթարական թուղթ գրեց Գրիգոր (c1059 թ) Մազիսարոսին։—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Մագ. թղ. ի (ըստ Կոստանեանի այն անձը պահուստի է. տես անդ՝ ջանկը):

— 56. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս, որին սղղում է Մագիստրոսը իր իէ, իր և իթ նամակները, միասին հիշելով միշտ նաև տէր Գրիգոր սմի.։—Մագ. թղ. իէ (իբ, իթ)։—Թերևս նույն է Ստեփաննոս որդի Խեղենեկի Ա, որ սեռ:

— 57. Ստեփաննոս որդի Քրիստափոր քահանայի. նահատակվեց Թուրքերի ձեռքով՝ Արկնի 1062 թ.։—Ուոհ. 139 (Չամչ. Բ. 976 ասում է ընդհակառակը թև ընդհանուր կոտորածից միայն սա է ազատվել):

— 58. Ստեփաննոս որդի Փրիպպոս քահանայի. ուսուցանում էր իր հոր՝ Փրիպպոս քահանայի և իր եղբոր՝ Սահակի հետ Այբարատում 1066 թ.։—Հաղուսի, Գաստ. 126 (իսկ ըստ Rapport Arm. 46 Սևրաստիայում):

— 59. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, քարոզիչ Իուանդիայում (1080 թվից քիչ առաջ). տես Պետրոս Ն 19:

— 60. Ստեփաննոս Ասողիկ, Տարոնեցի, պատմիչ. Սարգիս Ա կաթուղիկոսի (c992—1019 թ) նրամանով զրկել է իր ժամանակի պատմությունը, որ հասցնում է մինչև 1004 թ. (նրաբ. Մալխասեան, Պետերբ. 1885 թ)։—կորած են Բ գրքի Ե—Ձ գլուխները, որոնք իբր թև գտնելով Ա. Տէր-Միքէլիանը, նրատարակեց Արբտ. 1892, էջ 748—754. բայց զրանք արդեն կան Մալխասեանի նրատարակության մեջ՝ էջ 135—145: Իրեն է վերագրվում նաև Մեկնութիւն Երեմիա մարգարէի (տես վերը նաև Ստեփաննոս (Ն 6, 75) Ասողիկ Ե և Ձ գար)։—Կաստ. Բ. Սամ. անեց. 3, 73. Կիր. 4. Մխ. ալրիվ. 37. 72. Ջուգ. 51. Նս. կթղ.

էջ Բ.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Առող. Ա. ա. —միայն Առողիկ կամ Առողնիկ ձևով՝ Մխ. անեց. և. Սամ. անեց. 83, Վրդ. իէ.—սեռ. Առողնկայ՝ Մալ. Թղ. ձև.—բց. ի Ստեփաննոսի՝ Առաք. պատմ. 480.—Իբր առաջնորդ Կամրջածորի՝ հաջորդ Սամուէլի՝ տես Այբարատ 548—9:—Չարբ. Հին դպր. 551—5:—(Ն. Հովուեան, Բաղմ. 1850, էջ 21—28 Առողիկին համարում է նեղինակ այն զարմանալի ծածկադրութեան, որ գտնվում է Անիի Ս. Աստուածածի՛ն եկեղեցու պատի վրա (Շիրակ 58) և որի շատ հնարագյուտ, բայց անվստահելի բացատրութեանը տալիս է նույն հոգվածագիրը):

— 61. Ստեփաննոս կաթողիկոս Աղուանից, բնակվեց քիչ օրեր Վահանու վանքում, ուր և մեղավ 1091 թ. Ֆնում է իր գերեզմանը (Միսական 296 Բ).—Սրբ. խոյ:

— 62. Ստեփան Դմի, որի կինը՝ Կուլոն կանգնեցրել է մի խաչքար Շամախու Առուշանայ շէն գյուղի հին գերեզմանատնում 1095 թ?—Բարխուտ. Աղվ. երկ. էջ 202—3:

— 63. Ստեփաննոս վարդապետ սրբի Աբղլմսեհի Ա, եղբայր Թոռնիկ Բ իշխանի, Դաւիթ և Դրիզոր կրօնավորների (ԺԱ դար).—Արծր. Դ. Ժբ:

— 64. Ստեփաննոս մանուկ վարդապետ Կարմիրվանեցի. 18 տարեկանից սկսեց վարդապետել Քեսունի Կարմիր վանքում. իր դասախոսութեան ներկա եղավ Բարսեղ Անեցի կաթողիկոսը և շատ հավանելով՝ Քեսուն գավառի վրա եպիսկոպոս ձեռնադրեց: Իր աշակերտներից են Սարգիս Շնորհալին, Իգնատիոս վարդապետը, Դրիզորիս և եղբայրը՝ Ներսէս Շնորհալին: Հուզարկավոր եղավ Դրիզոր Բ կաթողիկոսի թաղման «1105 թ».—Ուռն. 300. Մխ. այրիվ. 79. Կրպտ. սարգ. յոջ. = Տաշեան, Ցուց. 751.—Չարբ. Հին դպր. 617. Ալիշան՝ Շնորհ. էջ 50:

— 65. Ստեփաննոս Բ կաթողիկոս Աղուանից, հաջորդել է Մարկոս Բ-ին 1076 թ? Բարսեղ Ա Անեցին իր կաթողիկոսական ձեռնադրութեանը սրանից ստացավ «1081 թ» Հաղբատում: Սրան էլ հաջորդեց Յովհաննէս Դ: (Ըստ Բարխուտ. Աղվ. պատմ. էջ 182 Ստեփաննոս Բ մեռել է 1103 թ).—Ուռն. 221, 231, 237, 295. Կիր. ք. Վրդ. Կ. Ջամբռ. 76. Հայապ. 385.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Ուռն. 221, 295. Յայտմ. յուլ. 30.—(ըստ իս Ստեփաննոս Բ գեռ կենդանի էր 1114 թ. հմտ. Պետրոս Ա 29 հիշատակված Ստեփաննոս Աղուանից կաթողիկոսը ՇԿԳ=1114 թ. որ եթե Ստեփաննոս Բ-ը չէ, նաև Ստեփաննոս Գ չէ, որովհետև այս վերջինը նստել է «1129—1131 թ». տես Ա 70):

— 66. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Ուռնայի. սրա աչքերը հանեցին Փռանդնեքը՝ մի սուտ ամբաստանութեան պատճառով 1108 թ.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Ուռն. 309:

— 67. Ստեփաննոս երաժիշտ. հնարել է «26 եղանակ՝ բնական իրաց և կենդանեաց ձայներէն առնըլով».— Ժամանակն անհայտ, բայց նախ քան Շնորհալին (Ալիշան՝ Շնորհ. 88):—Ալիշանը այս հատվածը վերցրել է Պատճառաց զրքից, որ ամբողջութեամբ տպված է Ձեռ. Վենետ. Բ 580 և որ արաստապում եմ այստեղ: «Բանի՛ ձայնք են զոյիցս. Ստեփանոս երաժիշտ 26 բաժանեաց.—բառաչել, պոռչել, պապչել, բչել, մնչել, կոռչել, գոչել, մոնչել, մոնչել, բըբչել, մոմալ, ճչել, կանչել, զոգանչել, վընչել, զոռոչել, հաչել, հնչել, կառաջել, խրխչել, կաղկանչել, վակել, ոռնալ, կարկաջել, սուզալ (=սուլել), սըսուըչել, և շինեաց գործիք 26 առանձին աղեօք. և երգէին նոքօք. և Թիմզիանոս Թեղրացի 1 շինեաց և 26 աղի: Յես սորա Թէնփոս ալակերպ յօրինէր գործի, որ զամենայն կենդանեաց ձայն նովաւ երգէին: Յես սորա Միներգէս արար զառաջի ձայն ի հիւտնականէ գտեալ: Եւ Փոկեղղէս եղբայր պերկորդ ձայնն ի դարբնականէ: Սոփիկղիսղէս զերրորդ ձայնն ի հոսանաց գետոց: Փիպիանոս քեռորդի սոցա զչորրորդ ձայնն ի ծփանաց ծովաւ: Գինոսփենէս հմուտ ձայնից պազանաց և թռչոց, գատուցանէ զկողմն առաջի ձայնէն. Աքիլևս զիողմ երկրորդ. Եւնիմէս զչորրորդ ձայն. Արքեղայոս մաքրեաց զամենայն որ ուսաւ ի ծովային կենդանեաց: Եւ Թէոփիլեանք ոմանք արարին ստեղունս չորս և եղև 12 ձայն:—Այս բոլորը հույն են. ինչո՞ւ Ալիշանը Ստեփաննոսին հայ է համարում:—Սրա բացատրութեանը տալիս է Կոմիտասը (Ս. Սոզոմանեան, Արքտ. 1894 թ, էջ 227, 257), որ երկրորդ անգամ տպված է Անահիտ 1135 թ. Ա 1—2, էջ 321: Նա ցույց է տալիս որ Ստեփաննոս երաժիշտը ոչ թե հօրինել, այլ թարգմանել է Բարսեղից: Գրվածքն է այդպես ձայնից թէ ուստի գտաւ: Այս մասին գրում է նաև «Էջմիածին», 1946 թ. հունվ. էջ 47:

— 68. Ստեփաննոս (Տէր), հիշվում է Տէր Դազարի նկատմամբ Առաքելոց վանքի մի խաչքարի վրա 1125 թ.—Սարգիսեան, Տեղադր. էջ 232:

— 69. Ստեփաննոս Չոզգոմա, երեց, որին Յովհաննէս-Սարկաւազ վարդապետը (†1129 թ) զրկեց եկեղեցուց՝ նրա անառակ վարքի պատճառով. սա հարձակվեց նրա վրա և ուղեց

սպանել. Յովաննէսը վախեցավ և նրան ավազիւրեց նշանակեց. Ստեփաննոսը գրիտահարեց.— Կիր. 65:

— 70. Ստեփաննոս Գ կաթուղիկոս Աղուանից, սրղի Կարճիկի և Թոռն Կարապետի. հաջորդեց Յովաննէս Դ-ին և նստավ «1129—1131 թ», որից հետո աթոռը Թափուր Թագ 8 տարի և ապա նստեց Գաղիկ-Գրիգորիս կաթուղիկոսը «1139 թ».— Կիր. ը. Ազգապ. 1363. Հայապ. 385: (Այս թվերը չեն համապատասխանում Ջամբրին, որ էջ 76 ասում է թե 1103 թվին մեռավ Ստեփաննոս Բ կաթուղիկոսը և Բարսեղ կաթուղիկոսը եպիսկոպոսներ ուղարկեց Աղուանք, որոնք Ստեփաննոս Բ-ի եղբոր (անունը չի սալիս) կաթուղիկոս ձեռնադրեցին: Սակայն սա տնարժան գանձիլով՝ լուծվեց և նույնքի ենթարկվեց Բարսեղից: Այնուհետև Աղուանքը Թագ առանց կաթուղիկոսի շուրջ 30 տարի: Բարսեղը մեռավ և նրա հաջորդ Գրիգոր Տղայ կաթուղիկոսը ձեռնադրեց Գաղիկ-Գրիգորին կաթուղիկոս Աղուանից «1139 թ»: Այս թվերը սուտգելի են: Աղուանից անտերնչոթյանը Հայապ. 386 դնում է 85 տարի (ինչպես հիշել ենք մենք էլ վերը՝ նա. Ա. էջ 557, առդ ա), Ջամբրը 30 տարի, իսկ Ազգապ. 3 տարի: Այս թվերից որն է ստույգ: Ստույգն է 8 տարի, ինչպես դնում է Ազգապ. ըստ Մխ. Գոշի Շարք հայրապետացն Աղուանից):

— 71. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Կողի գավառի (Արցախ) և Շամբորի. մին այն եպիսկոպոսներից, որոնք օձեցին Գրիգորիսին Աղուանից կաթուղիկոս «1139 թ».— Հայապ. 385:

— 72. Ստեփաննոս զրիչ. զրի առավ Ոսկերեքանի շենքերդեան Լուսուսըչի, որ հունարենից թարգմանեց Արբանազրամատիկոսը և սրբազրեց Ն. Շնորհալին, 1141 թ.— Ձեռ. Վե. նետ. Բ. 572:

— 73. Ստեփաննոս Բ եպիսկոպոս Սիւնեաց. հաջորդեց Գրիգոր Դ-ին և նստավ 1116—1143 թ. սրղին էր Կիրիկէ Բ թագավորի և եղբայր Կիւրիկեան Դաւիթ և Աբաթ թագավորների (Հայապ. 392, 385—6). ներկա էր Տաւուշի 1139 թվի ժողովի, ուր Գրիգորիսը օձից կաթուղիկոս Աղուանից: Մեռել է հալնաքար բերդում 1143 թ. (Մովսէսեան, Լոռիի թղ. 56):— Օրբ. ծթ, կր, նա.— սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. ծթ, կ, կր:

— 74. Ստեփ(աննոս) ճոճակ, որ մեռել է 1144 թ. և նրա հիշատակին մի իրաչքար է կանգնեցրել Գորգ ճոճակը Մուշում.— Մարգիսեան, Տեղագր. 232:

— 75. Ստեփանոս քահանա, Սկեռնայ վանքում, Գէորդ Սկե-

ռայուն (նշ կամբրոնացին) զրեի տվեց մի Ճաւոց, 1154 թ.— Շողակաթ 196:

— 76. Ստեփանէ սրղի Լեոն Ա-ի և եղբայր Մլեհի ու Թորոս Բ-ի. Լեոնի գերութեան ժամանակ գնաց Հալէպ և մտավ Նուրէզդին սուլթանի ծառայութեան: Երբ Թորոս Բ-ը դարձավ Կիլիկիա և ապստամբութեան զրոշը բարձրացրեց («1145 թ»), Ատեփանէն ևս Մլեհի հետ միացավ նրան: Իկոնիայի և Սեբաստիայի սուլթաններից հողեր խլելով՝ Սե լեոնան կողմը հիմնեց առանձին իշխանութիւն: Նրա առաջիմութեան վրա նախանձնով կայսեր տեղակալ Անդրոնիկոս Եւփերէէնը նենգութեամբ ճաշի նրավիրեց նրան և ետման ջրի մեջ գցելով սպանեց («1157 թ»): Թորոս և Մլեհ ընկան Կիլիկիայի հույների վրա և ի վրեժ իրենց եղբոր՝ 10,000 հողի սպանեցին:— Ստեփանէ կամ Ստեփանէ՝ Գր. եր. 404, 409, 411, 428. Սամ. անեց. 130—131, 133. Գամ. կիւ. 204, 205, 207. Միխ. աս. իե (=իդ). Մխ. ալբիվ. 19. Վրդ. հգ. Վահր. ոտ. 197—8, 202, 209. Սմբ. պամ. 98. Գամ. ոտ. 215, 217. Գամ. լմբ. 238. Հայապ. 345.— Ստեփանէ՝ Միւն. հապ. 41.— Ստեփանէն՝ Կիր. 62. Վրդ. հգ (ըստ հրտր. էմիւնի).— Ստեփանէն՝ Միխ. աս. իե (=իդ).— սեռ. Ստեփանէի, Ստեփանէի՝ Գր. եր. 411, 413. Հեթ. ժեկ. Վահր. ոտ. 211. Սամ. անեց. 134, 136, 138. շար. 140, 142, 145. Սմբ. պամ. 98, 99, 102, 136. Գամ. կիւ. 208. Գամ. ոտ. 215, 217—8. Գամ. լմբ. 238—9.— Ստեփանեայ՝ Օրբ. ժմ. 20, 22. Գամ. յտ. ներս. 45. Կիր. ա. Վրդ. նր. Միխ. աս. իե, իէ, իը.— Ստեփանեայ՝ Նայտք. 103.— Ստեփանի՝ Գր. եր. 410.— բց. ր Ստեփանէ՝ Գր. եր. 413.— Ալիշան՝ Շնորհ. էջ 305—312 և Սիսուան 54:— Իբր հայր Ռուբէն Բ-ի հիշված է Անարգարայի Արձ. 1187 թ (Սիսուան 239 և Հայապ. 344):

— 77. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, առաջնորդ Տաւրոս լեան Միջնադրիւր վանքի. հիշված 1169 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 317, Հայապ. 395:

— 78. Ստեփաննոս վարդապետ իմաստասէր, որի խնդրանք Սամուէլ Անեցին զրեց Տոմարական մի զրվածք՝ հարց ու պատասխանով (շուրջ 1170 թ).— Ալիշան, Շնորհ. էջ 123, 265:

— 79. Ստեփանոս, հայր Շուշանի, որ Մանազկերտի Խաղզուղք գյուղի եկեղեցուց զողացված Աւետարանը երևան հանեց, 1171 թ.— Ձեռ. Վե. նետ. Ա. 545:

— 80. Ստեփանոս, քահանա Մանազկերտի Խաղզուղք գյու-

դի. վաճառեց մի հին Աւետարան Աւետիս երեցին, 1171 թ.—
Ձեռ. Վեներ. Ա. 545, Տաշեան՝ Ակնարկ 22 (գյուղի անունը
զբում է Քաղխուզք):

— 81. Ստեփաննոս վարդապետ, միջնորդ կրօնական րա-
նակցութեանց Ներսէս Շնորհալու, ապա Գրիգոր Տղայի և հյու-
սիսականների միջև: Շնորհալին 1172 թ. ուղարկեց նրան Հա-
յաստան՝ ծանուցանելու համար հայ-յուճական վեճերի ընթաց-
քը.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Շնորհ. թղ. 323, Գր. տղ. 77:—Անշուշտ
նույն անձն է՝

— 82. Ստեփաննոս վարդապետ Յակոբցի, զբան սարկավագ
Ներսէս Շնորհալու. եղել է նշանավոր կազմարար, և կազմել մե-
տաքսով պատել ու թանկագին մարգարիտներով ընդելուզել է
այն Աւետարանը, որ Ներսէս Շնորհալին նվիրել էր իր եղբոր-
որդի Գրիգորիսին (ապա Գրիգոր Զ Ապիրատ կաթողիկոս).—
Rapport Arm. 48, Յովսէփեան, Մի էջ հայ արուեստի, էջ 17:—
Ըստ Թորոս աղբ. Բ. 443 նույնը կոչված է Եարգիւնական վարդա-
պետ, օգնել է Գրիգոր (Ք 183) գրչին արտագրելու Աւետարանը
1173 թ: Տես նաև վարը Ք 104:

— 83. Ստեփաննոս ոմն. խնդրեց Շնորհալուց († 1173 թ)
Դաւիթ Անյաղթի Սահմանաց գրքի վերջին գլխի մեկնութիւնը.—
Շնորհ. ստեփ. 295:

— 84. Ստեփաննոս ոմն Եթոնական մակայու իմաստուն
մերասեռ» (հայ), որ Մելիտինէի ասորի Յակոբ վարդապետի մի
թուղթը բերեց Շնորհալուն: Շնորհալին էլ թուղթը թարգմանել
ովեց նույն Ստեփաննոսին և գրեց պատասխանը՝ Քրիստոսի
մարմնի անապականութեան մասին:—Ալիշան՝ Շնորհ. էջ 406.—
Շնորհ. թղ. 230—240:

— 85. Ստեփաննոս, միաբան Մաղարդի վանքի. հիշատա-
կագիր 1173 թ.—Rapport Arm. 28:

— 86. Ստեփաննոս Կուտկեանց, իր Քարափողոցի հոգեբը
նվիրեց Գեղարդայ վանքին, 1177 թ.—Շահաղբ, Հին Երևանը
էջ 76, Այրարատ 343 (որ ազգանունը զբում է Կուրկեա . . . ց):
Արձ. Նիւթեր հին Հյստ. պատմ. էջ 130:

— 87. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Սաղամասայ շարանն Գար-
սից. անգամ Հոռմկլայի ժողովի «1179 թ».—Շնորհ. պտճ. 190:

— 88. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Եղեւսոյ. անգամ Հոռմ-
կլայի ժողովի «1179 թ».—Շնորհ. պտճ. 190:

— 89. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Բզնունեաց. անգամ Հոռմ-
կլայի ժողովի «1179 թ».—Շնորհ. պտճ. 190:

— 90. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Ծոփաց. անգամ Հոռմկլայի
ժողովի «1179 թ».—Շնորհ. պտճ. 190:

— 91. Ստեփաննոս վրդ. գրիչ Աւետարանի, ուր գրել է
նաև իր նկարը 1182 թ.—Արցախ 101:

— 92. Ստեփաննոս վարդապետ Կուճ, հիշվում է Ղուկասի
մեկնութեան ձեռագրում իբրև գրիչ կամ աշխատակից՝ 1184 թ.—
Ձեռ. Վեներ. Բ. 304:

— 93. Ստեփաննոս որդի Երեմիայի, մեծ եպիսկոպոս Տա-
րօնի Գլակայ վանից Ս. Կարապետի. սրա մասին ահա ինչ է
պատմում Օրբ. ժմ. 20:—Ո՛վ, = 1181 Քվին մեռավ Շահի Արմէնը,
որ խաղաղասեր և քրիստոնյաներին սիրող մարդ էր: Նրա օրով
ամբողջ երկիրը, մանուկանդ Հայոց աշխարհը խաղաղ ապրում
էր: Շահի Արմէնի մահվան վրա, Հազարացիք զենք առին և
հարձակվեցին նրա երկիրների վրա. շատ քրիստոնյաներ կոտո-
րեցին, շատ եկեղեցիներ քանդեցին: Ավերեցին նաև մեծ և
հռչակավոր Ս. Կարապետի վանքը, որ այն ժամանակ շատ պայ-
ծառ վիճակի մեջ էր, ուր Եկեք և պանդուխտք բազում էին ժո-
ղովեալ յաղագս ուսմանց աստուածայնոց յամենայն աշխարհաց: Անօրենները հարձակվեցին, սուրի և հուրի զո՛ր դարձրին ամեն
ինչ, կրօնավորներից շատերին սպանեցին, որոնց հետ նաև
Եզմեծ եպիսկոպոսն զտէր Ստեփաննոս, զհոչեցեալն Երեմիայի
որդի: Այս զեպքերը եղել են 1185 թվին:

— 94. Ստեփաննոս միաբան Սաղմոսավանքի. գրքի տար-
վեց Դուին 1187 թ, ուր հագիվ ազատվեց կախազանից.—Միա-
բան, Գոր. և շմ. 54:

— 95. Ստեփաննոս Ա կաթողիկոս Աղթամարի. Արզմահն
կերպագրատի որդին և Աղթամարի Դաւիթ Ա կաթողիկոսի
եղբայրն էր: Մոր պապի անունով կոչվեց Ալուզ: Նախապես իշ-
խան էր Ամիւլի. ապա դարձավ եպիսկոպոս: Օրինակել է մի
Աւետարան՝ Ս. Քաջ վանքի Վահան եպիսկոպոսի համար 1161 թ.
(Ձեռ. Դադեան, Բ. 28 ր, Ակիւնեան, Գլզնգիրք 36): Դաւիթ Ա
կաթողիկոսի կենդանութեան ժամանակ կաթողիկոս օձվելով
(1165 թվից քիչ առաջ), նրա մահից հետո հաջորդեց նրան:
Մեռել է 1185՝90 թվերին, ըստ Ակիւնեան, անդ, էջ 37—38:—
Ստեփաննոս՝ Արծր. Դ. ժր.—Ալուզ՝ Արծր. անդ.—սեռ. Ալուզի՝

անդ:—Հաւաք. 59 գիտի Ստեփաննոս Ա կաթողիկոս շաղատ
տանէն, հաջորդ Գրիգոր Ա-ի և նախորդ Գրիգոր Բ-ի:

— 96. Ստեփաննոս գրիչ. Տիբրիկի Նեղիուկ գյուղում, սա-
ցող հայր Կոստանդինի և Ղուկասի համար՝ օրինակեց մի ըն-
դարձակ Տօնական, 1194 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 54. Զարբ.
Քրդմ. 726, Ձեռ. Վեներ. Բ. 510:

— 97. Ստեփաննոս Գ կաթողիկոս Աղուանից 1155—1195
թ. հաջորդեց Բեժգէնին. իրեն էլ հաջորդեց Յովնանէս Ե, Գան-
ձակի ամիրայի հրավերով հանդիսավոր ջրօրհնէք կատարեց Գան-
ձակում, որի վրա Գարսիկները կատաղելով՝ բանտարկեցին նրան.
հետո փրկանքով ազատվեց: Անդամ Հոռոմիայի ժողովի «1179
թ»: Մասունքներ է նվիրել Գեղարդայ վանքին 1181 թ. (Արձ.
Այրարատ 344): Սրա հրամանով գրեց Միթթար Գօշը իր Դա-
տաստանագիրքը՝ «1184 թվին»:—Շնորհ. պտճ. 198. Մի. դատ.
նիդր. գ. Գիր. գ. Ե. Զամբո 77.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Մի. դատ.
նիդր. ա, ր, ժա. Կիր. ժա. Այրարատ 261 (Արձ). Նոր վկ. 31 (հիշ-
ված 1167 թ).—Տես նաև Գետրոս (№ 29) Կեչառեցի:

— 98. Ստեփաննոս եպիսկոպոս առաջնորդ Շամիրամա-
շէն քաղաքի՝ Քաչի անապատի՝ 1198 թ.—Տաթև 1927, 184:

— 99. Ստեփաննոս, մականուն Աղամ, ստացավ մի Աե-
տարան, որ գրել տվեց Գրիգոր գրչին, Մլիճի և Սկեռայ վան-
քերում, 1198 թ. REA 7, 102--105:

— 100. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Տարսուսի և առաջնորդ
Մլիճոյ. հաջորդեց Ներսէս Լամբրոնացուն «1198 թ»։ ներկա
եղավ Աեռ Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ»։—Մմբ.
պտմ. 111. Միսուան 74:

— 101. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Բերդուսի. ներկա եղավ
Աեռ Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ»։—Մմբ. պտմ. 111:

— 102. Ստեփ, պարսն և տեր Թոռնկայի. ներկա եղավ
Աեռ Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ»։—Մմբ. պտմ. 111:

— 103. Ստեփաննոս Տիրացու վարդապետ, առաջնորդ Կա-
բաղայ կամ Քաչի վանքի. արքեպիսկոպոս Վանտոսպի. մեծա-
համբավ սրբութեամբ և իմաստութեամբ. ձերբութեան ժամանակ
Գրիգոր Զ Ապիրատ («1194—1203 թ») կաթողիկոսը թախան-
ձանք հրավիրեց նրան իր մաս՝ Հոռոմիայ: Ներկա եղավ Աեռ
Բ-ի թագադրութեան հանդեսին «1199 թ»։—Զարբ. Հին դր.
634, 703. Հայաս. 441—3:—Թեև անունով նույն, բայց անձամբ
տարբեր է՝

— 104. Ստեփաննոս Յակովկացի կամ Յակորեցի, տիրացու
և ապա վարդապետ. ըստ Ազգեր. Լիակ. վրթ. սրբ. Ե. 346 և
Զամշ. Գ. 90 ուսուցիչն էր Ներսէս Լամբրոնացու, որ նրա խըն-
դիրքով գրեց Տեսութիւն աղօթից կամ Մեկնութիւն ննջմանն
Յովնաննու (էր ընդ եղբարս): Այս գրվածքի համար Ալիշանն
ասում է «նարկ է մի յառաջին երկանց վաղահաս մտացն լինել,
դի լոկ Ներսէս կոչէ զինքն, և գորովանօք բարբառի առ դա-
տարակն, և բազում պատուով, որ և թուի զոլ մի ի նշանաւոր
վարդապետաց ժամանակին և ի վանահարց» (Միսուան 89):—
Լմբ. 222. Լմբ. էր ընդ եղբ. 156.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Լմբ. էր
ընդ եղբ. 3.—Գաթրճեան, Հանգիստ յովն. էջ 5, Տաշեան, Յուց.
336, 639, 834, 1037. Զարբ. Հին դր. 638. Միսուան 89. Հայաս.
430: (Վերջին երկուսը չեն կարող նույն լինել, որովհետեւ եթե
№ 103 Ստեփաննոս Տիրացուն հրավիրվել է Ապիրատի կողմից,
այդ պիտի լինի ամենաշուտը 1194 թվին. հետևաբար չի կարող
նա լինել ուսուցիչ Լամբրոնացու, քանի որ Լամբրոնացին ար-
դեն վարդապետ էր 1168 թվին: Նմանապես Լամբրոնացին «էր
ընդ եղբարս» են մեկնութիւնները գրել է 1177, 1178 և 1179
թվերին (Տաշեան, Յուց. 639 ա), ուստի չի կարող 1194 թվին
եկող Ստեփաննոսը խնդրած լինել Վերջապես Լամբրոնացին մե-
տավ 1198 թվին, որ 1194 թվից միայն 4 տարի հետո է: Վերե-
վում (№ 82) իշխտակեցինք նաև մի ուրիշ Ստեփաննոս վար-
դապետ, նույնպես կոչված Յակորեցի, Շնորհալուս գրան երեց, որ
գործել է 1172—3 թվերին: Սա էլ անշուշտ տարբեր է Վարա-
զայ վանահայր № 103 Ստեփաննոսից, բայց կարող է լինել
Լամբրոնացու ուսուցիչ № 104 Ստեփաննոսը):

105. Ստեփաննոս, ուսումնակից և համախոհ Ներսէս
Լամբրոնացու (ԺԲ դար).— Լմբ. 229:

— 106. Ստեփաննոս տաղասաց. ունի տաղ ի վերայ Ներ-
սէսի Շնորհալուսին (Տաշեան, Յուց. 1153 ա). նույնը տես Ձեռ.
Բերդինի, էջ 75 ա, որ գրված է 1684 թ. ըստ այսմ հեղինակին
կարելի է դնել ԺԲ դարից:

— 107. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակեց ձառնութիւրը (ԺԲ
դար).—Ձեռ. Վեներ. № 101+, Անկ. գիրք նոր կտ. էջ ք. Ազգեր.
Լիակ. վրթ. սրբ. ԺԱ, էջ Եա:

— 108. Ստեփան, որդի պարոն Քայտերի, որ ստացավ մի
Աեռտարան (ԺԲ դար).—Rapport Arm. 52:

— 109. Ստեփանոս միայնակեաց, միաբան Ս. Գրիգորի

վանից Դարանադեաց գավառի, 1201 թ.—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, էջ 247):

— 110. Ստեփանոս երեց, մերձավոր Առաքել զբնի, որ օրինակեց Աւետարանը Կամիլի Եղիվանք անապատում, 1203 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 420:

— 111. Ստեփաննոս քահանա Քլաթի Դանջան պրուդի. նվիրատու ձեռագրի 1204 թ.—Հայագ. 448, Ձեռ. Վենետ. Բ. 471:

— 112. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Տարօնի, ինչված 1204 թ.—Հայագ. 450:

— 113. Ստեփաննոս Ճոնի (Տարօնում), նվիրատու ձեռագրի, 1204 թ.—Հայագ. 450: Հմմտ. № 74:

— 114. Ստեփաննոս եղբայր Վարդանի (Տարօն), նվիրատու ձեռագրի 1204 թ.—Հայագ. 450:

— 115. Ստեփաննոս, որի եղբայրը կազմել է մի մեծ Տօնական, որ գերությունից պնեկին Ղազարու վանքի միաբանները 1205 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 473:

— 116. Ստեփաննոս, իր եղբոր՝ Կոստանդինի հետ միասին հիմնարկեցին Պորին անապատը Կիլիկիայում, և կազմ առաջին առաջնորդը ժ.Պ. դարի սկիզբը:—Ձեռ. Վենետ. Բ. 234, Սիսուան 151:

— 117. Ստեփանոս, երաժիշտ Մշոյ Ղազարու վանքի. մի քանի ընկերների հետ իլաթ գնաց և գնեց զերի ընկած մի մեծ Տօնական, 1206 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 472, Հայագ. 449:

— 118. Ստեփաննոս, առաջնորդ Ղազարծնի վանքի. ինչված է 1206 թ.—Մմբատեանց, Գեղարք. 183, Արձ. Շահրաթ. Բ. 370, Արցախ 366:

— 119. Ստեփաննոս, մի ջաղացբակ է նվիրել Բագարանի վանքին 1211 թ. ավելին տես Սարգիս № 115:

— 120. Ստեփաննոս, Վահրամի և Խաչատուրի հետ մի այդի են նվիրել Հայրավանքին, Յովասափ առաջնորդի ժամանակ, որ ինչված է 1211—13 թ.—անթվ. Արձ. Սիսական 41:

— 121. Ստեփաննոս Գ եպիսկոպոս Սիւնեաց, որդի և հաջորդ Գրիգոր Ե Մեղրեցու (†1168 թ). ձեռնադրությունն ստացավ Շնորհալուց գահակալեց «1168—1216 թ»։ սիրելի եղավ ժամանակի թուրք իշխողներին, որոնք սովին նրան Փախս-ի-Մսկի (فخر المسیح) «պարծանք քրիստոնէից» տիտղոսը: Մասնակցել է Հոռոմիայի եկեղեցական ժողովին «1179 թ»։ Վերջին տարիները նստում էր Վայց ձորի Նորավանքում, ուր և թաղվեց (1216

թ):—Շնորհ. պոռ. 199. Օրբ. կր, կզ, կե, հա.—սևո. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. կր—կե, հ:—Սիսական 184—5:

— 122. Ստեփանոս, զրիչ. իր անձնական գործածության համար օրինակել է Մաշտոցը՝ Պայաս դուղում (այժմ Փայաս, Կիլիկիա), 1216 թ.—Սիսուան 414:

— 123. Ստեփաննոս Աղթամարցի, որդի Յովաննէսի, աշակերտ Վանականի. զրիչ. Պորանաշատի վանքում արապրեց Արիստոտէլի Յաղագս Աստուծոյ 1223 թ. (էջմիածնի Ձեռ. № 2050). հրար. Կոնիքի, Քնն. Դաւ. անյ. էջ 92:—Առ որս Դրեգորի Աստուածարանի և Փիլոնը՝ 1223 թ. (Ձեռ. Կարին. 214), Աբրտ. 1902, 967, Շողակաթ 199:

— 124. Ստեփաննոս Տէր Սոփեստոս. մեռել է ՈՂԳ=1224 թ. դամբանը՝ որ կազմել է նրա քրոջ որդի Տէր Յովաննէսը, գտնվում է Հաղբատի Կուսանաց անապատի արևմտյան կողմը:—Սրբնկեանց, Հնախ. տեղագր. 65 և Լալայան, Ազգագր. հանդ. է, էջ 414, (որոնք երկուսն էլ դնում են ՈՂԳ=1225), Սրբնկեանը սխալվել է 100 տարով. պետք է ուղղել 1225. ավելի լավ է դնել ՈՂԳ=1224. բայց գուցե այստեղ էլ վրիպակ կա ՈՂԳ փխ. ՈՂԳ. Լալայանը արտագրել է կուրօրին իր նախորդից՝ առանց իսկ հաշիվը ստուգելու:

— 125. Ստեփաննոս վարդապետ, Երուսաղէմից եկավ Արտամես և ծանոթացավ Յուսիկ (№ 13) քահանայի հետ 1224 թ. (տես այս անունը):—Պտմ. տէր. յուսկ. 208—209:

— 126. Ստեփաննոս քահանա Արտամեսցի, սրբակեաց և ողորմած մարդ էր. հայր Տէր Յուսիկ (№ 13) քահանայի և պապ Ստեփաննոս (№ 136) վարդապետի (տես այս երկուսի կյանքը). մեռել է 1226 թ.—Պտմ. տէր յուսկ. 197—203:

— 127. Ստեփաննոս առաջնորդ Դարանադեաց Աւագ վանքի, 1227 թ.—Տաթև 1927, 183:

— 128. Ստեփաննոս, զրիչ. օրինակել է մի Աւետարան 1229 թ. (տեղն անհայտ).—Ձեռ. Վենետ. Ա. 537:

— 129. Ստեփաննոս զրիչ. օրինակեց Աւետարանը Կայենոյ գավառի Գետկայ վանքում՝ Վաննի Խաղրակեանի համար 1232 թ.—Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 9, Խաղրակեանք 29, Բարխուտ. Աղվ. երկ. 236:

— 130. Ստեփաննոս բժիշկ, որդի Անարոն բժշկի և եղբայր Ճօլին բժշկի (1232 թ).—Ամիրտ. անգ. 2. Յովաննեան, Հետագոտ. Բ. 410—413, (Բասմաջեան, Ամիրտ. անգ. էջ իր դնում է ՆՁԱ=

- 139. Ստեփանոս քահանա, մերձավոր Խաչատուր գրչի, որ Կիրակոս կրոնավորի համար դրեց մի Աւետարան, 1252 թ.— Ձեռ. Սեր.— ՀԱ 1925, 379:
- 140. Ստեփաննոս, որդի Թորոս քահանայի, որ եղորորդին էր Կոստանդին կաթուղիկոսի, հիշված 1253 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 359:
- 141. Ստեփաննոս վարդապետ, որ Տայոց Կողայ վանքում Վահրամ վարդապետի հետ միասին օգնել են Կիրակոս Արևելացուն ընդարձակելու Տայամաւուրքը՝ ավելացնելով նրա մեջ 112 նոր սրբերի վկայարանությունը, 1253 թ.— Հայագ. էջ 107, 472:
- 142. Ստեփան վարդապետ, մեռել է ու թաղվել Խարբերդի Խուլէի վանքի գերեզմանատան մեջ, ուր մնում է իր անունով մի խաչքար, 1254 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 354:
- 143. Ստեփաննոս, դոսն եպիսկոպոս Կոստանդին Ա կաթուղիկոսի, Հոռոմիլայում իր ծախսով, Կիրակոս գրչին գրել տվեց մի սքանչելի մեծածախս նկարազարդ Աւետարան, 1248 թ. և կազմել տվեց 1254 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Բ. 2, 4, 5, 6, Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Բ. 19:
- 144. Ստեփանոս, օգնեց Յովհաննէս գրչին՝ արտագրելու Աւետարանը, Հոռոմ 1254 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա 409:
- 145. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, ուղեկից եղավ Հեթում Ա թագավորին՝ Թաթարաց Մանդու խանի մոտ ճամբորդության ժամանակ «1254 թ».— Կիր. ծգ:
- 146. Ստեփանոս առաջնորդ Նորավանքի 1256 թ.— Արձ. Սիսական 199:— Հմմտ. № 149:
- 147. Ստեփաննոս վանահայր Գերեթին վանքի. նահատակվեց Թաթարների ձեռքով «1257 թ».— Մաղաք. ար. 24.— սեռ. Ստեփաննոսի՝ Մաղաք. ար. 25 > Նոր վկ. 98—100:
- 148. Ստեփաննոս քահանա, ուրբշների հետ օգնում էր Կիրակոս գրչին և թուղթ էր կոկում, երբ նա գրում էր Աւետարանը՝ Մաշկեոր վանքում, 1259 թ.— Ձեռ. Հալէպի, Ա. 53 ր:
- 149. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Սիւնեաց, հիշատակվում է 1259 թ. (Արձ. Սիսական 113). մեռել է 1260 թ. դամբանը մնում է Նորավանքում.— Արձ. Սիսական 194:
- 150. Ստեփանոս քահանա, գրիչ. օրինակել է Գր. Նիւսացու գիրքը Մեծքարի անապատում 1260 թ.— Սիսուան 196 ր:

- 151. Ստեփանոս կրոնավոր, գրիչ. օրինակեց Աւետարանը Յովհաննէս միայնակեցի համար, 1261 թ.— Ձեռ. Վասպ. 94:
- 152. Ստեփաննոս Դ. կթղ. Աղուանից. պատանի էր՝ հաջորդեց Ներսէս Բ-ին՝ 1261 թ.— Կիր. կա. տես Ներսէս № 58:
- 153. Ստեփաննոս, պարոն, շիշխանական պատուով գինուորեալ ի դրան արքայի (Հեթում Ա), որդի Թորոս քահանայի, եղորորդույ Կոստանդին Ա կաթուղիկոսի Բարձրբերդոյ, հիշված է 1244, 1248 և 1262 թ.— Թորոս աղբ. Ա. 188, Նաթանհան, Տեղեկ. Սերաստ. էջ 84, Ձեռ. Վենետ. Ա. 651, Ձեռ. Հալէպի, Բ. 5, 140 ա. Ձեռ. Սեր.— ՀԱ 1924, 333:
- 154. Ստեփաննոս, որդի Գրիգորի, եղորորդի Կոստանդին Ա կաթուղիկոսի և հորեղորորդի Հոռոմիլայու Թորոս քահանայի ստացողի. հիշված է 1262 թ.— Նաթանհան, Տեղեկ. Սերաստ. էջ 84, Թորոս աղբ. Ա. 188: Ձեռ. Սեր. (ՀԱ 1924, 333):
- 155. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, որդի Գորգ քահանայի, եղբայր Թորոս քահանայի Հոռոմիլայու, եղորորդի Կոստանդին Ա Բարձրբերդոցի կաթուղիկոսի. հիշված է 1244, 1256 և 1262 թվերին:— Նաթանհան, Տեղեկ. Սերաստ. էջ 83: Թորոս աղբ. Ա. 188, Ձեռ. Հալէպի, Բ. 140 ա. Ձեռ. Սեր.— ՀԱ 1924, 333. Ձեռ. Վենետ. Ա. 651:
- 156. Ստեփաննոս քահանա Հոռոմի. հիշված է նախ 1240 թվին՝ իբրև ստացող Աւետարանի, որ գրել է ավել Յակոբ վանականին (Ձեռ. Կարին. 18): Այնուհետև հիշված է Հոռոմում գտնված երկու հայերեն արձանագրութայնց մեջ 1246 և 1267 թվերից (Ալիշան, Շնորհ. էջ 179): Հմմտ. նաև հաջորդ:
- 157. Ստեփաննոս, հայ ճշնավոր, որ բնակվում էր Հոռոմի Սալուիակամ ջրերի (այժմ Tre fontane երեք աղբյուր) հայոց մենաստանում. մեռել է 1267 թ. իր տաղանաքարը հայերեն արձանագրութայնք տես Գալճեան, էջ 56 (տես նաև № 134):
- 158. Ստեփանոս, գրիչ. Կիլիկիայի Վահկայ գրեկում, Մարտիրոս քահանայի համար օրինակեց կրտսր մատցած մի Աւետարան, 1269 թ.— Ձեռ. Վասպ. 95:— Հմմտ. № 169:
- 159. Ստեփանոս ոճն, մեռել է և թաղվել Տարսուսի Ս. Աստուածածին եկեղեցում, ուր իր հիշատակին մի խաչքար է կանգնեցրած 1270 թ.— Սիսուան 271 ա, 272 ա:
- 160. Ստեփաննոս քահանա, գրիչ. օրինակել է Գրիգոր Նիւսացու Մարդակազմութիւնը, Մեծքար անապատում, 1270 թ.— Ձեռ. Կարին. 27:

(նույնը Ձեռ. Կարին. 41 դնում է ՉԻՐ=1279 թ. ապ. 1178), Շո-
ղակաթ 205; Հմմտ. նաև № 172:

— 178. Ստեփաննոս միայնավոր, շատ էր փափազում իր
ծախսով մի Աւետարան գրել տալ և նվիրել եկեղեցուն: Դիմեց
Սարգանդիքարի էշխան Կոստանդինին և նա էլ հրամայեց Յոն-
նանց անապատի միարան X-ին, գրել մի Աւետարան: Գրչի ա-
նունը հայտնի չէ, թեև Լալայեանցը դնում է Պօղոս! որ սխալ է.
գրեչը ասում է միայն որ Պաղոսի ղեգերելով ի դրունս»,
ինչ որ նշանակում է թե սովորել է Ս. Պօղոս եկեղեցում: Գրչու-
թյունը ավարտել է 1278 թ.—Ձեռ. Վասպ. 99:

— 179. Ստեփաննոս քահանա Վահկացի, գրեչ. Սոսթենէս
վարդապետի հրամանով և ծախսով Սոսյ Ս. Հոգի վանքում օրի-
նակեց Աւետարանը 1279 թ. (Չարբ. Հին դպր. 802, Սիսուան
163. Իսկ ըստ Manus. brit. mus. 13 ա օրինակել է Նոր Կտակա-
րանը 1280 թ): Հաջորդ տարին (1280 թ) նույն Սոսթենէս վար-
դապետի ծախսով նորոգել է Սոսյ Ս. Հոգի քարաշին եկեղեցին
(Սիսուան 222 բ): Իբր մատենագիր՝ երկասիրել է Արարածոց
գեղքը (Սիսուան 516 բ), որի համար է ասում թերևս՝

— 180. Ստեփաննոս քահանա Վահկացի, ունի կարևոր և
հմտական մի երկասիրութուն, որ ղեռ անհայտ է, 1280 թ.—
Սիսուան 163, 536 ա:

— 181. Ստեփաննոս կաղմարար. Ժանի անապատում կաղ-
մեց շնայի և Թուղթք Պօղոսի՝ ձեռագիրը 1281 թ.—Տաշեան,
Ցուց. 637 բ:

— 182. Ստեփանն (գրված նաև Ստեֆանն), որդի Լևոն Գ
Թագավորի և Կեռան Թագուհու. ամուսնացել են 1262 թ. երա-
խան ծնվել է 1281 թ, մեռել է մանուկ հասակում և թաղվել
Դրազարկում. եղբայրն է Ալինախի և Օշինի:—Սիսուան 232 ա,
556 ա, Չարբ. Հին դպր. 90, 706. Հայասպ. 490, 543:

— 183. Ստեփաննոս քահանա, որդի Հայրանուհի, իր երեք
եղբայրներով (Չուռաթ, Սասանայ և Վահրամ) շինեցին Տաշ-
քենդ գյուղի (Նոր-Բայազետ) Ս. Աստուածածին եկեղեցին.—
անթվ. Արձ. Սիսուան 72, Գեղարքունիք 629 (Արազայ խանի
ժամանակ, ուստի 1265—82 թ):

— 184. Ստեփ(անոս) քահանա, ստացավ մի Աւետարան,
որի աստիճ եզ 3 էր Վարդան, 1283 թ.—Ձեռ. Վասպ. 106:

— 185. Ստեփաննոս քահանա, Սիկոայ վանքում, Հայոց

Կեռան Թագուհու համար օրինակեց Աւետարանը՝ 1283 թ.—
Բարխուտ. Արցախ 39; Տես և № 168:

— 186. Ստեփաննոս, հայրապետ կամ վանահայր Արցախի
Ջրարերդ գավառի Հուռեկայ վանքի. հիշված 1276, 1279—1284
թ.—Շահխաթ. Բ. 378, Արցախ 229, 233:

— 187. Ստեփաննոս կաթողիկոս Աղուանից. հիշված է 1270
և 1276 թ, ապա 1279 և 1284 թ.—Արձ. Արցախ 233 և 125—6,
270, Սիսուան 74, Սմբատեանց՝ Գեղարք. 623, Բարխուտ. Աղվ.
երկ. 281—2:

— 188. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս, որդի Գրիգոր քահա-
նայի, առաջնորդ Արքակաղնի վանուց, մեռել է 1284 թ. մայիսի
16-ին. եղբայրը՝ Կոստանդին քահանան նրա հիշատակին մի
Աւետարան է գրել տվել նույն վանքում և նույն 1284 թ. Ձեռ.
Հալեպի, Ա. 57:

— 189. Ստեփանն կրոնավոր, գրեչ. օրինակել է Բարսեղի ճա-
ռերը՝ 1285 թ.—Ձեռ. Կարին. 77:

— 190. Ստեփաննոս վանական քահանա, գրեց Նոր Կտա-
կարանը, բայց չկարողացավ վերջացնել: Ավարտեց Պետրոս վա-
նական քահանան 1285 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 818:

— 191. Ստեփաննոս սարկավագ. հիշատակագիր Մխիթար
Այրիվանեցու Ճառքնորի մեջ, 1286 թ.—Տաշեան, Ցուց. 544 ա,
Յովսէփեան՝ Մխ. այրիվ. էջ 3:

— 192. Ստեփաննոս քերթող, որի հիշատակութունը տես
Մխ. Այրիվանեցու Ճառքնորի մեջ՝ 1286 թ. (նույն է նախորդի
հետ).—Տաշեան, Ցուց. 554 բ:

— 193. Ստեփաննոս ձեռնավոր, հրամանով պարոն Սահ-
մազինի և միացած Վահրամ քերթարարի հետ ներել են Օշակա-
նի քահանաների բոլոր հարկերը 1286 թ.—Արձ. Շահխաթ. Բ.
79, Այրարատ 189:

— 194. Ստեփանոս, հայր Թովմայի (№ 31). որ Արձե-
շում, Սիմէոն գրչին գրել տվեց մի Աւետարան 1286 թ.—Ձեռ.
Վասպ. 106:

— 195. Ստեփաննոս շահար տէր Ս. Յակոբ վանքի (Ար-
ձեշ), 1286 թ.—Ձեռ. Վասպ. 106:

— 196. Ստեփաննոս երեց, գրել էր շուր և ընտիր օրինակ
մի Աւետարան, որից արտագրեց Գոնեքի վանահայր արքայեղ-
բայր Յովհաննէս եպիսկոպոսը 1286 թ.—Ձեռ. Վասպ. 108:

— 197. Ստեփանոս գրիչ, օրինակել է Ջորոյ վանքում Երզրորակ ճառս Ոսկերբերանի՝ Յակոր Ա կաթուղիկոսի համար (c1268—86)։—Միսուան 156 ր։

— 198. Ստեփաննոս երեսց, ապա վարդապետ Կոռիկոսցի, որդի Յովհաննէս քահանայի. հրավիրեց Յովհաննէս Պլուզ Երզընկացուն ճառ խոսել Կիլիկիոյ եկեղեցիներում «եկեղեցու» մասին c1281 թ.։ Գրել է Տօմարը (կամ Պարզատումարը) Հեթում պատմիչի համար 1287 թ.։—Յուլիզ, Բ. 476, Միսուան 337 ր, 343 ա, 556 ա, Ձեռ. Վենետ. Բ. 1236։—Նույն է նաև այն Ստեփաննոս քահանան, որ «Թագազարմ իշխանի հրամանաւ» կազմեց ու գրեց «Ամսամտիկը» (ցուցակ շրջանի լուսնի և արեգական), 1287 թ.։—Ձեռ. Վատիկ. (ՀԱ 1892, 247 ա)։ Տես և № 264։

— 199. Ստեփաննոս, զպիր Սկեռայ վանքի. ժամանակակից Կոստանդին Բ (c1286—1289 թ) կաթուղիկոսի. —Ջարբ. Հին դպր. 711։

— 200. Ստեփաննոս վարդապետ Սկեռացի. զնաց նվիրակ Հեթում Բ թագավորի կողմից Արեւլյան հայոց եպիսկոպոսներին և իշխաններին մոտ՝ ծանուցանելու համար Կոստանդին Բ կաթուղիկոսի անկումը և հրավիրելու նոր կաթուղիկոսի ընտրության c1289 թ.։—Օրբ. կէ.—Միսուան 106 համարում է առաջնորդ ուխտին Սկեռայ։

— 201. Ստեփաննոս Կազգուանցի, գրիչ. օրինակել է Աւետարանը՝ Յախստանի Ս. Աստուածածնի վանքում. 1289 թ.։—Բիւրակն 1900, 102 ր։

— 202. Ստեփաննոս հայրապետ, հիշված է Մեծփայ վանքի մի արձանագրության մեջ 1291 թ.։—Սարգիսեան, Տեղագր. 268։

— 203. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, կանգնեցրել է մի խաչքար՝ Գեօզաղարայի (Նոր-Բայազետ) մոտ 1291 թ.։—Սմբատեանց, Դեղաբքունի 549։

— 204. Ստեփաննոս մելիք, հոգևոր հայր տէր Արքանամի (№ 33), որ Քաջբերունեաց զավատի տեսուչն էր (առաջնորդ) և շինեց Արճէշի եկեղեցիները 1291 թ.։—Սարգիսեան, Տեղագր. 268։

— 205. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Տարսոնի և առաջնորդ Միլէի վանքի. հիշված է 1285 և 1292 թ.։—Տաշեան, Յուլ. 331 ր, Տաթև 1927, 187; Manus. bibl. nat. էջ 74։ Տես և № 264։

— 206. Ստեփաննոս միայնակեաց, Միթթարիչ անուն գրիչի, Բագուանի անապատում գրել ավելի մի Աւետարան, որ նվիրեց Կանայ անապատին, 1292 թ.։—Ձեռ. Վասպ. 110։

— 207. Ստեփաննոս Դ Հոռմկլայեցի, կաթուղիկոս հայոց c1290—1293 թ.։ Երզնկայի Խախ գյուղից էր, անապատական. հաջորդեց Կոստանդին Բ կաթուղիկոսին. նստավ Հոռմկլայում։ Մելիք-Աշրաֆ հարձակվելով Կիլիկիոյ վրա, առավ ու ավերեց Հոռմկլան, գերի տարավ կաթուղիկոսին Դամասկոս c1292 թ.։, ուր և մեռավ բանտում c1293 թ.։—Օրբ. ժմ. 30. Սամ. անեց. շար. 152, 153, 163. Անանուն ժմ. 26, 27. Մի. այրիվ. 21. Մի. անեց. դ. Սմբ. պտմ. 125—6. Հկթ. ժնկ. Օրբ. կէ, հա. Յիշատ. (Karst, Դոստն. էջ 5). Մին. համդ. 46, 140. Առաք. պտմ. 320, 335, 483. Թորոս աղբ. Բ. 436. Ջարբ. Հին դպր. 785. Նոր վկ. 117. Հայապ. 501. Աղգապ. 1723—1738։

— 208. Ստեփաննոս փրիստփա, տես Գրիգոր № 358։

— 209. Ստեփաննոս Սկեռացի, գրիչ. տես Գրիգոր № 358։

— 210. Ստեփաննոս, ըստ Ալիշանի անունն է այն նշանավոր ճարտարանարար արվեստագետի, որ կազմել է Կոստանդին Բ (№ 83) կաթուղիկոսի «սրբարան» կոչված ներակերտ ճարտարարվեստ սուփը՝ 1293 թ.։ Վարդեաթի անունը գտնվում է խաչի պատվանդանի տակ (Միսուան 107—112) և հատկապես էջ 111 ա։

— 211. Ստեփաննոս կաթուղիկոս Աղթամարի. հիշված է նախ 1292 թ. և 1293 թ. Արձ. Աղգազր. հանդ. Ի, 209 և ԻԱ, 43. որտ ժամանակ Սարգիս և Ստեփաննոս որդիք Հոռմշահի շինել են Աղթամարի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին (1293 թ.)։—բայց Հաւաք. 43 գեպքը պատմում է Ստեփաննոս Դ (c1465—1489 թ) կաթուղիկոսի օրով։ Տես և № 212 և 216։

— 212. Ստեփաննոս կրոնավոր, որդի Հոռմշահի. իր եղբայր Սարգիս (№ 196 և 462) կրոնավորի հետ միասին շինել են Աղթամարի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին 1293 թ. (Արձ. Աղգազր. հանդ. Ի, 209. Ակիւնեան՝ Դւղնդիրք 44). իսկ ըստ Հաւաք. 43 այդ գեպքը եղել է Ստեփաննոս Դ կաթուղիկոսի օրով c1465—1489 թ.։։—Տես և նախորդը։

— 213. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Նորավանքի. քեռորդի և հաջորդ Սարգիս եպիսկոպոսի, որ նահատակվել էր Երուսաղէմում (ժԳ գար)։—Օրբ. կր, կզ. հա.—տես. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. կր, հ։—Նման է արդյոք Ստեփաննոս առաջնորդ Նորավանքի, որ հիշված է 1291, 1292, 1294 թվերին (Արձ. Միսուկան 191, 200, 204—Օրբ. էջ 357, Շոզաղաթ 207)։

— 214. Ստեփաննոս մերձավոր, Թերևս և որդի Խելօջի, որ

Արզիւանայ վանքում մի Աւետարան գրել ավելց 1294 թ.—
Ձեռ. Վասպ. 120:

— 215. Ստեփաննոս քահանա, գրիչ. իր կղերորդիներէ
պատմերով օրինակեց Աւետարանը Սկևռայ վանքում, «ի պա-
կասեալ ամաց և ի գառանցեալ տիոց և ի ձերութեան հասակի»
1295 թ.—Քորոս ազր. Բ. 343:

— 216. Ստեփաննոս Գ Տղայ Սեֆեդիեան, կաթուղիկոս
Ազթամարի «1272—1296» թ. Սեֆեդիե արքայունի անդրանիկ
որդին էր. պատանեկան հասակում կաթուղիկոս օժկեց և հաջոր-
դեց Ստեփաննոս Բ Նկարէնին, որ մեռել էր 1272 թ. Սալեց Ազ-
թամարի Ս. Խաչ տաճարի գմբեթը, շինեց զանգակատունը և
Ս. Յովհաննէս ու Ս. Նշան եկեղեցիները: Ըստ մի հիշատակա-
րանի՝ մեռել է 40 տարեկան ատարածամ կենօք: ուստի ծնված
պիտի լինի 1236 թ., կաթուղիկոս ձեռնադրված՝ 16 տարեկան
հասակում և կաթուղիկոսութիւն վարած՝ 24 տարի.— Լաւաք.
38—39, Ակրնեան՝ Գւղնդերք՝ 42—45: Սրա նեա պետք է նույնաց-
նել Ստեփաննոս կթղ. Ազթամարի, որի օրով եղավ մեծ երկրա-
շարժ Վասպուրականում՝ 1275 թ. որ տեւեց մի տարի՝ ըստ Ձեչ.
Գ. 28: Ըստ Լաւաք. 60 ցանկի Ստեփաննոս Գ կաթուղիկոսը
հաջորդէ է Խաչատուր Ա. Տիգրանակերացու և նախորդ Եղիշէ Բ
Ազրակեցու: Սալիլ է Ս. Խաչի գմբեթը: Գրտի լինի ժԳ զարում:
(Կեղծիք):— Նույն է սակայն Ստեփաննոս կաթուղիկոս Ազթամա-
րի, որդի Սեֆեդիեի, եղբայր և նախորդ Ջաքարեա կաթուղիկո-
սի. նստել է 1303 թվից քիչ առաջ (Արծր. յաւել):— Դժվար է
հաշտեցնել № 211 Ստեփաննոսի հետ:

— 217. Ստեփաննոս քահանա Իկոնիայի, եկավ Սկևռայ
վանքը, ուր երկար տարիներ պաշտանավարեց ու մեռավ ձեր
հասակում: Իր սանն է Գեարոս քահանա, որ նրա մահից նեա
գրեց Ծառայի և Քուղթք Գօղոսի 1296 թ.—Սիսուան 106:

— 218. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակել է մի Աւետարան,
1297 թ. որ ապա ստացավ Ասոն Ե թաղաւորի գննապան Սիրուն
իշխանը.—Շահազիզ, Գատմ. պատկ. 115:

— 219. Ստեփաննոս կրօնավոր, առաջնորդ Երզնկայի Ս.
Կիւրակոս վանքի, 1298 թ.—Քորոս ազր. Բ. 298:

— 220. Ստեփաննոս օճ, որ 1298 թվին հիշված է Գեալա-
զաղ գյուղում մի քարի արձանազրութեան մեջ հետեյալ ձեռ-
«Ձամենարարին և զլուսաւորիչն եկեղեցւոյ զտէր Ստեփաննոս
ի բարի յիշեցէք. Թ. Ձե՛ն».—Սիսուան 172:

— 221. Ստեփաննոս քահանա, ուսուցիչ գրչութեան (ժԳ
զանբ).—Ջաք. թրդմ: 151:

— 222. Ստեփաննոս վարդապետ Ս. Կարապետի վանքի,
որա նրամանով Տիրացու քահանա Մշեցին օրինակեց Գէորդ
վարդապետ Դրազարկցու Ճաշոցը (ժԳ զար).—Տաշեան, Յուլց.
էջ 181 ա:

— 223. Ստեփաննոս Սքիկ, տաղասաց ժԳ զարու. Կիլիկի-
ցի.—Սիսուան 517 ա:

— 224. Ստեփաննոս, մի այլի է նվիրել Հայրավանքին
(ժԳ զար).—Սիսուան 41, Մարտեանց՝ Գեղարքունի 435:

225. Ստեփաննոս քահանա, եղբայր Յովհաննէս գրչի
(ժԳ զար).—Ճ. Մուրատ, Յայտ. յովհ. էջ յիս:

226. Ստեփաննոս կաթուղիկոս Աղուանից, հարստահա-
րութեանց պատճառով եկավ բնակվելու Տաթևում՝ Ստեփաննոս
Սքեղեանի մօտ (ժԳ զարու. վերջը): Հիշված է 1303 թ. ըստ
Ակրնեան, Գւղնդերք 50.—Օրբ. կե.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. հր:

— 227. Ստեփաննոս իշխան, շինեց Վայոց ձորում Սիրնի
վանքը 1303 թ.—Մարտեանց՝ Երնջակ 492:

— 228. Ստեփաննոս Դ Օրբեղեան (կամ Ուղղիկեան), մեռ-
բապտիստ Սիւնեաց. պատմագիր. հաջորդեց Յովհաննէս Թ-ին,
Տարսայի իշխանի որդին էր. «1280 թվին» ընդունեց հոգևոր
կոչում. «1285 թվին» գնաց Կիլիկիա՝ եպիսկոպոսական ձեռնա-
դրութեան ընդունելու. և որովհետև Յակոբ Ա կաթուղիկոսը
(«1286 թ») մեռել էր, ուստի Ասոն Գ թաղաւորը պահում է
նրան, մինչև կաթուղիկոս է օժվում Կոստանդին Բ Գրօնազորը
(«1286—89 թ»), որի ձեռքից, հաջորդ օրը օժում ստանալով
Ստեփաննոսը («1286 թ») և կոչվելով մեղրապոլիս Սիւնեաց՝
զառնում է իր թեմը՝ Տաթև «1287 թ»: Սիւնեաց երկու բա-
ժանյալ թեմերը՝ Տաթև և Նորավանք՝ նորից է միացնում: 1289
թվին հրավիրվեց Կիլիկիա, իրեն ձեռնադրող Կոստանդին Բ կա-
թուղիկոսի գահընկեցութեան առթիվ նոր ընտրութեան կատա-
րելու համար: Բայց նա չկարողացավ մեկնել, ինչպես ասում է
ինքը (Օրբ. ժմ. 31):—Իր գրական գործերն են. 1) Գատմութիւն
Սիւնեաց, որ գրել է «1297 թ». (Մարտեանց, Արնջակ 316 (մեծ
ցուցակ, էջ 8) ասում է թե Ստեփ. եպո. Նորավանքում գրեց
Գատմ. Սիւնեաց նահանգի 1299 թ. որ պիտի լինի զբքի ավարտ-
ման տարին): Սկսում է Ազամից, բայց հակառակ իր ցանկու-
թեան և իր որոնումներին այն նազույն ժամանակներէ համար

ուրիշ ոչինչ չունի, եթե ոչ Խորենացու պատմութիւնը: Ավելի ուշ ժամանակների համար օգտագործել է Տաթևի արխիվները և զանազան արձանագրութիւններ, որոնցից շատերը ամբողջութեամբ ազուցել է իր Պատմութեան մեջ: Այս արձանագրութեանց մի մասը այժմ էլ կա և նրանց համեմատութիւնից իմանում ենք թե ինչքան բարեխիղճ է վարվել ինքը նրանց ընդօրինակութեան մեջ: Բայց շատերն էլ կորած են, ուստի պատմութիւնը շնորհակալ է նրան իր հոգածու վերաբերմունքի համար: Բացի պատմութիւնից նա տալիս է նաև Սիւնեաց երկրի աշխարհագրութիւնը, վանքապատկան գյուղերի ցուցակներ և նրանց հարկերի չափը, եպիսկոպոսների և առաջնորդների զավագանազրերը ևն:—2) Հակաճարութիւն քննչկմ. երկարակաց (զրել է 1302 թ).—3) Ողբ ի Ս. Կաթողիկէն, որ զրել է Խաչատուր Կեչառեցու խնդրանք, 1299 թ. ըստ Ձեռ. Սեանի 41 ր և Ձեռ. Վենետ. Բ. 1104 (հրտր. Կոստանեանց 1885, Տփիսիս).—4) Պատճառ ժողովոյն Քաղկեդոնի, նույնպիս գրված Կեչառեցու խնդրանք, 1302 թ.—5) Ժամանակագրութիւն, որ մինչև այժմ անծանոթ էր և որի մի օրինակը գտնվեց Կարնոյ Սանատարեան վարժարանում (տես Ձեռ. Սանատ. շար.—ՀԱ 1921, 177: Այս նույն ձեռագիրը փոխադրվելով մեր Պատկան Մատենագարանը, հրատարակվեց Աշ. Արքանաճանի ձեռքով, Երևան 1942 թ. 6) «Տեւսիլ ս. Մեթոդի՝ եպիսկոպոսին Պատարայ և վկայի, յաղազս անցելոյն, ներկայիս և ապառնեացն, ասացուածք յԱստուածաշունչ գրոց», որ ինքը թարգմանել է և մտցրել իր Պատմութեան մեջ, իբրև 1/8 գլուխ: Սրանցից զուրս՝ օրինակել է ավելի մի Աեւտարան՝ իր եղբորորդի Յովհաննէսին 1302 թ. որի մատին մանրամասն տես Մմբատեանց Երնջակ 230—238. «Բնկնութիւն ժողովորդի» 1303 թ. (տես Ձեռ. Դաղեան, Բ. 47 ր) և «Թովմա Արծրունու Պատմութիւնը» նույն 1303 թ. (տես հրտր. Պատկ. էջ 319): Սուից իբր թե բերել է մի ընտիր Յայտմաուրք, որի մասին տես Իււանէ (№ 20) Որոտնեցի:—Մեռել է «1304 թ»: Կենսագրութիւնը տես Կ. Կոստանեանց, Օրբ. ողբ (առաջարանում):—Օրբ. (կր), կե, հ:—հր. Օրբ. ողբ 53. Օրբ. ժմ. 22. Օրբ. հկճ. Ե.—սեռ. Ստեփաննոսի՝ Օրբ. ա, կե, կր, հր. Օրբ. ողբ 33, 50. Օրբ. հկճ. վերնագրում և ժա, ժբ.—բց. ի Ստեփաննոսէ՝ Օրբ. հ և ողբ 54.—իւր անունն է հոգում Օրբ. ողբ 49 հիշատակարանը.—Չարբ. Նոր մատ. 128—142, 245—7. Տաշեան, Յուց. 557 ր. Հայտպ. 569. Ձեռ. Դաղեան, Բ. 30 ա.—իւր անունը հիշ-

ված է զանազան արձանագրութեանց մեջ, որոնցից հիշում ենք մի քանիսը թվականի կարգով (անթվականները զանց առնելով)՝ 1295 թ. (Չեղ, զտէր Ստեփաննոս մեղաբարդալիտ Սիւնեաց որ է պաււտաւֆառնդէս Հայոց մեծաց, որդի մեծափառ իշխասական 234), 1296 թ. (անդ 196), 1297 թ. (անդ 113), 1302 թ. (թվ. ՉՄԱ. Լսելի արա ինձ, Տէր, զձայն ցնծութեան և զուրախութեան, անհղին ծննդեամբ զտէր Սփ. Սիւնեաց զաւին կոչեալ է որ հիշված է նաև Արփայի մի խաչքարի վրա տէր Ստեփաննոս անունով 1303 թ. (Սիւսական 184): Նորավանքում Թում է իր գամտեան մեծի մեղաբարդալիտ Սիւնեաց Ստեփաննոսի» (անդ 194):—Ազգապ. 1773 Ստեփաննոսի մահը գնում է 1304 թ. և իբրք որ այս թվին էլ զաղարում են հիշատակութիւնները, որոնք են. «թվ. ՉՄԳ. Լսելի արա ինձ, տէր, զձայն ցնծութեան և զուրախութեան և ցնծացեան ոսկերք իմ տառ. Դիւս Գո. ԱՄ. Ի տէր Ստեփ. (Սիւսական 236), «Այս տէր Սփ. Օրվէլեանց մեծալ ջանիւ ուղղափառ պահէ զաւանդս յեկեղեցիս Հայոց. ՉՄԳ. Տէր Ստեփ. մեղաբարդալիտ Սիւնեաց, որ է Պրոտոփրանտէս ամենայն Հայոց» (Սիւսական 236 կարծում է թե «չեանոյ ուրուք» գործ է այս արձանագրութիւնը և չունի ՉՄԳ թվականը. իսկ Ազգ. հանդ. Գ. էջ 141 ունի ՉՄԳ և անունն էլ գրում է Այս տէր Ստեփ. Օրբէլեան): Բայց այս երկուսը չեն համաձայնվում զամբանի թվականին ՉՄԲ=1303, ուստի Այրշանը ուղղում է ՉՄԲ և մահվան թիվը համարում է 1309:

— 229. Ստեփաննոս պատանի, որդի Կարապետ աղայի, վերանորոգել է Արատէսի վանքը 1303 թ, բայց նույնը կրկնված է 1533 թ.—Արձ. Սիւսական 144 (առաջինը ՉՄԲ և երկրորդը ՉՄԲ թվին):

— 230. Ստեփան վարդապետ. գրել է օրինակել է մի ժողովածու, ուր կա Նոննոսի մի լավ օրինակ ՉՄԲ=1303 թվից (Ձեռ. էջմ. № 579).—Կարինեան ցուցակում սխալմամբ զրված է ՌՄԲ=1603.—Մանանդեան, Յուսարան գղբոցը, էջ 237:

— 231. Ստեփաննոս հայրապետ Երզնկայի Ս. Կրթական վանքի, 1304 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 421:

— 232. Ստեփաննոս, ծերունի միաբան Երզնկայի Ս. Կրթական վանքի, 1304 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 421:

- 233. Ստեփաննոս սարկավագ. գրել ավեց Գրեգոր Գրչին մի Շարակնոց 1305 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 535 ր:
- 234. Ստեփաննոս, իբրև վկա ստորագրում է Բանաքեոցի Պարսեմայի այգու վանածան պայմանագրին, 1306 թ.—Արձ. Այրարատ 298 և Բանաս. 1903, 32:
- 235. Ստեփաննոս, Դոան երեց Հեթում Բ թագավորի. թղթաբեր Հեթում թագավորանոր առ Գրեգոր է: կաթուղիկոս «1293—1307 թ». անդամ Սոյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ».—Տաշեան, Յուլյ. 111 ա, Ազգապ. 1773, 1785:
- 236. Ստեփաննոս քահանա Սեբաստացի, որ Գրեգոր քահանային գրել ավեց մի Աւետարան 1307 թ.—Շոգակաթ 210:
- 237. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Սիւնեաց, որ Յովհաննէս Օրբելիան մեարապոլաի, Դաւիթ և Շասյի վարդապետների հնչեա պատասխանեց Կոստանդին Գ Կեսարացի կաթուղիկոսի թղթիին (Ազգապ. 1806):—Տաշեան, Յուլյ. 190, 1153 ր համարում է Օրբելիանը, ինչպես է նաև երկու ձեռագրում. «Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի և զաներէց մեարապոլաի, որ է պոստորանաէս Մեծոպ Հայոց». բայց ինչպէս հարմարացնել թվականը, երբ Օրբելիանը մեռել է 1304 թ. իսկ Կոստանդին Գ զան է բարձրացել «1307 թ»:
- 238. Ստեփան (կամ Ստեփանոս) քահանա, որդի Ղազարի, զնեց Մխիթար վարդապետից մի Աւետարան, որ նա գրել էր Մեծոփայ վանքում, 1307 թ.—Ձեռ. Վասպ. 155—6:
- 239. Ստեփաննոս վարդապետ, վանահայր կամ առաջնորդ Ասպրնակայ անապատի 1307 թ. (Ձեռ. Հալեպի, Ա. 247), ապա 1308 թ. (Ձեռ. Դահեան, Բ. 46 ր, Արցախ 143):
- 240. Ստեփանոս, հայր Գիլանի, որ հիշատակագրել է Բազնայրի նշանալոր Աւետարանում, 1308 թ.—Ձեռ. Կարին. 16:
- 241. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակել է Աստուածաշունչը 1308 թ.—Ձեռ. Կարին. 15:
- 242. Ստեփաննոս քահանա, որդի Կիրակոս քահանայի, որ գրել ավեց մի Աւետարան, 1308 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Բ. 36 ա, ուր կա և սրանց նկարը:
- 243. Ստեփաննոս սարկավագ, գրիչ. Հայոց զունդատուղի զուսար Զապուն իշխանունու համար օրինակեց Աւետարանը, 1309 թ.—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1924, 519):
- 244. Ստեփանոս վարդապետ, վանահայր Թանաթի վանքի 1311 թ.—Արձ. Սիսական 120:

- 245. Ստեփաննոս, անդրանիկ եղբայր Յակոբ քահանայի, որ Կոստանդին Պենտենցի արքեպիսկոպոսի հետ միասին գրել ավելի Սուս մի Յայտաւորք 1311 թ.—Բակուրան, Կիպրոս՝ կղ. էջ 108:
- 246. Ստեփանոս եպիսկոպոս Հանինի, հիշված Սայմասի Գրեգոր եպիսկոպոսի ընտրողների շարքում՝ 1311 թ.—Ձեռ. Հալեպի, Բ. 31 ա: նույն է՝ Ստեփանոս եպիսկոպոս Հարզանի 1311 թ.—Սիսական 164 ր:
- 247. Ստեփաննոս ք. Գոյներիցանց (կամ Գոյներ Սրբցանց), Կայծառնեցի, մականուն Սրբայն, աշակերտ Գէորգ Միկոսցու, որ նրա խնդրանք գրեց Երատ վան զրչութեան կամ Երատ վան հանգամանաց հեղից (Ջարբ. Հին գրք. 719, Տաշեան, Յուլյ. 783, 842, Manus. brit. mus. 306 ր, Bodleian 232 և 246, Ձեռ. Վենետ. Բ. 1000. իբր 30 սարի հիշվում է զանազան հիշատակարաններում (1284—1312). 1292 թվին կոչում է իբրև «ծեր». բայց զրանից 20 սարի անց (1312 թ.), գանձում է Կիպրոսում, ուր քաշվել էր Գիլիկիոյ վանդաներից նեղված (Սիսական 97): Այնուեղ գրել է մի զեղապարզ ձեռագիր (Գործք Աստեղից, Կաթուղիկեայք և Աւետարան Յովհաննու): Այս ձեռագիրը գրված է Հեթում (Գ.) Համբրոնացու զուսար Ալիթի համար (քույր Կեան թագուհու և կին Փիլիպոսի Իպլինեան՝ սենեակայի թագաւորութեան Կիպրոսի), որ հյուրընկալել էր նրան և իբր որդի խնամում էր: Ձեռագիրը գրված է 1310—12 թվերին, Կիպրոսի Մաղուսա (= Ճամախուսա) քաղաքում (Գովրթիկեան, Դրանսիլուանիոյ Հայոց մեարապոլիսը, էջ 342—8=REA 10,39): Ունի նաև մի Տօնացոյց՝ «1300» թ. (Ազգապ. 1181): Իբ ձեռագիրներից հիշատակելի են նաև մի Աւետարան 1290 թ. (Սիսական 96 ա), մի Աստուածաշունչ՝ 1292 թ. (Ձեռ. Կարին. 10, Շոգակաթ 207), և ուրիշ գործեր՝ 1297 թ. (Ջարբ. թրգմ. 156), 1298 թ. (Ջարբ. թրգմ. 157): Թերևս նաև մի Աստուածաշունչ Հեթում Բ-ի համար 1295 թ. (Շոգակաթ 208): Հասցրել է աշակերաներ, որոնցից հիշենք գրիչ Վարամ սարկավագը՝ 1298 թ. (Սիսական 96 ր, Հայապատում 503 թ.): Ստեփաննոսի խնդրանք էլ ոմն Ներսէս օրինակել է Ոսկեփորիկը (Ձեռ. Վենետ. Ձ 1150, ըստ Սարգիսեան, Նազր. ներած. էջ կղ): Ժամանակակիցներից կոչված է «անհաս գրիչ», թայն որ լի էր և պատարունյարհետ զրչութեան և ընդ բնուս հաշկեայք (Շոգակաթ 207, Ձեռ. Հալեպի. Ա. 118): Ալիշան՝ Սիսական 97 ա կարծում է որ

նույն անձն է նաև Ստեփաննոս Իրիցու որդի, որ 1274 թ. օրինակել է Վարդան վարդապետի մի գործը՝ Կեսան թագուհու համար: Այս գեղաբուս Ստեփաննոսի գործունեության սկիզբը կնշարկվի մինչև 1274 թ. Հմմտ. № 269:

— 248. Ստեփաննոս վարդապետ Ապարանցի. հիշված է 1312 թվին գրված մի Շարակնցի լուսանցքում, իբր հեղինակ «Սըբութիւն սրբոց» շարականի (Տաշեան, Ցուց. 524 ր): Այլուստ հայտնի է որ այս շարականի հեղինակն է Ստեփաննոս Սիւնեցին (†1735 թ): օր. Տաշեան, Ցուց. 779 ր եղՍըբութիւնն սըբոցն Խաչի՝ Ստեփաննոս Սիւնեցին ասաց: Թյուրիմացությունը նրանից է, որ Սիւնեցին հիշյալ շարականը ի պատիւ Ապարանից Խաչի է ասել. հմմտ. Տաշեան, Ցուց. 799 ր եղՍըբութիւն սրբոցն Ստեփաննոս եպիսկոպոս ի պատիւ Ապարանիցն: Այստեղից էլ ստեղծվել է անգոյ ոճն Ստեփաննոս վրդ. Ապարանից:

— 249. Ստեփանոս, գրիչ. օրինակել է Գրադարկում Մանրուսուճն երգարանը, զի խնդրոյ պատուական և կուսակրօն քահանայի Յոհաննիսի, որոյ քեռի էր պատուելի ծերունի քահանայ Ստեփանոս, 1313 թ.—Սիսուան 233 ր, 738, «էջմիածին» 1945, օգոստ. 33 ր:

— 250. Ստեփաննոս քահանա Սերաստացի, որդի Գևորոս քահանայի. իր անձնական գործածության համար օրինակեց Աստուածաշունչը՝ Սերաստիայում, 1313 թ.—Ձեռ. Սեր. (ՀԱ 1923, 70, 71):

— 251/2. Ստեփաննոս քահանա, հոգևոր եղբայր Ստեփաննոս քահանայի, որ օրինակեց Աստուածաշունչը Սերաստիայում, 1313 թ. Ստեփաննոս քահանան (առաջինը) օգնում էր երկրորդին՝ Թուզթ քանոնելով և Թանաք եփելով.—Ձեռ. Սեր. (ՀԱ 1923, 71):

— 253. Ստեփանոս քահանա, սիրելի հոգևոր որդի Սկևռայ վանքի առաջնորդ Գեհենեցի Կոստանդին եպիսկոպոսի (№ 109), որի հետ շարեամբ չափա աշխատել է Հոսովլայում և Գեհենեում և անօրիններից սպանվել է Սկևռայ վանքի սպասավորության ժամանակ (1314 թվից քիչ առաջ).—Ձեռ. Վասպ. 61:

— 254. Ստեփաննոս քահանա Անարգարայի Ս. Աստուածածին եկեղեցու, 1314 թ.— Չարք. Թրգմ. 265, Սիսուան 248 ա, REA 2, 283, Գաթրըհեան՝ Գարգմտ. 84:

— 255. Ստեփանոս, գեաբույս որդի Աւետիք քահանայի, որ Հարք զավարի Դսնեվանք գյուղում, Յովաննէս քահանային

չբել ավեց մի Աւետարան, 1316 թ.—Ձեռ. Վննեա. Ա. 464: (Թվի թե սա ունեւր վազամեռիկ համանուն մի եղբայր ևս):

— 256. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Ատանայի, հիշված է «1307—1312» թվերին. այսպես՝ իբր անգամ Սոսյ «1307 թվի» ժողովի, Տարսոնի 1311 թվի ժողովի, ուր ընտրվեց Սալւատար եպիսկոպոս Գրիգորը, և Ատանայի «1317 թվի» ժողովի.—Ազգապ. 1785, 1818, Ձեռ. Հալէպի, Բ. 31 ա, Սիսուան 260 ա:

— 257. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Կոզոնիսյ, անգամ Ատանայի եկեղեցական ժողովի «1317 թ».—Ազգապ. 1818:

— 258. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Բարձրբերդի. անգամ Սոսյ «1307 թ» և Ատանայի «1317 թ» եկեղեցական ժողովների.—Սիսուան 149 ր, Ազգապ. 1784, 1818:

— 259. Ստեփաննոս քահանա, ուսուցիչ Աստուածատուր զբշի, որ օրինակեց Աւետարանը, 1317 թ.—Manus. brit. mus. 20 ր:

— 260. Ստեփաննոս վարդապետ. հիշված է Գարսնու զաչարի Խոսիմանց գյուղում, 1317 թ.—Քարոս ազր. Ա. 218:

— 261. Ստեփաննոս զպիր, որդի Մարտիրոսի. Գալու անպատում Սիմէօն գրչին զբել ավեց մի Շարական, 1318 թ.—Շահագիր, Գառմ. պատկերներ 111:

— 262. Ստեփաննոս կաթուղիկոս Արևելեան Հայոց, 1319 թ. ժամանակակից Կոստանդին Գ Կեսարացու.—Տաշեան, Ցուց. էջ 885 ա:

— 263. Ստեփաննոս որդի Բասիլի, գրիչ. Փոսի անապատում, Գօզոս քահանայի պատվերով զրեց մի Աւետարան, 1319 թ.—Ձեռ. Սեր. (ՀԱ 1924, 516):

— 264. Ստեփաննոս Կրակացի, առաջնորդ Միլէի և արքեպիսկոպոս Տարսոնի, որդի Ամբակումի կամ Գաիէի (†1301). Կախապես ամուսնացած էր. անգրանիկ որդին է՝Սիբ Գրիգոր: Անգամ էր Սոսյ եկեղեցական ժողովի «1307 թ» (Ազգապ. 1784): Գրել է ավել մի գեղեցիկ Աւետարան՝ 1317 թ. (Ազգապ. 5527), Շահախապատում, Գրոխոսն կամ Վարք Յովաննու աւետարանչի (1307 թ). հորինել և Մաշտոցի մեջ է մտցրել Կանոն Նաւօրհնեաց կամ Կանոն օրհնութեան հաւու: Ունի նաև մանր ընտանեկան հիշատակներ: Մեռել է 1320 թ.—Սիսուան 74, 271 ր, 517 ա: Տես և № 198 և 205:

— 265. Ստեփաննոս տէր կամ իշխան Նորբերդի 1317—1320 թ, Օշին Թազավորի կողմից, Կապանի Յակոբ եպիսկոպոսի և Կաթուղի գեապան ուղարկվելից Յովաննէս պապի և Ֆրան-

սիայի թագավորի մաս, հայտնելու համար Առանայի ժողովի որոշումները 1317 թ.—Միսուան 287 ա, 558 ա, Ազգապ.— 1826:

— 266. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Սեբաստիոյ. որդի Տաճատ քահանայի, մայրն է Քեմիայ. անգամ Հոնմկլայի և ապա Սոսյ եկեղեցական ժողովի 1307 թ. (Ազգապ. 1785, Հացունի՝ Կարեօր խնդ. 267): Վեց տարի անց հիշվում է գարձյալ Ստեփաննոս եպիսկոպոս առաջնորդ Սեբաստիոյ, 1313 թ. (Ձեռ. Սեր.— ՀԱ 1923, էջ 70, 71): Այցելութան գնաց Կիլիկիա՝ ողջունելու Օշին թագավորին, 1320 թ. թագավորը նվիրեց նրան մի Աւետարան, որ գրել էր Աւետիս գրիչը (№ 37) և նկարազարդել էր մասամբ Սարգիս Գիծակը. բայց ոչ ամբողջությամբ: Եպիսկոպոսը ման եկավ, գտավ Գիծակին և վճարելով 1300 դրամ, նկարել տվեց Թնացյալ բոլոր թերի մասերը (Միսուան 236): Տարավ իր հետ Սեբաստիա: Երբ այլազգիների ձեռքից ստիպվեց փախչել իր երկրից, նույն Աւետարանն էլ տարավ իր հետ Կաֆա (Քէոզսիա), ուր նվիրեց մի եկեղեցու: Երբ մի զաղթի ժամանակ, Աւետարանը բերվեց Նոր-Նախիջևան (1789 թ) և այստեղից էլ փոխադրվեց Երևան, մեր Գեոմիզան Մասեհազարտը (Շահապիզ, Պատմ. պատկ. 112—115): Այս մի ձեռագիրը պատկերն է հայ ազգի ճակատագրի. աշխատանք, արվեստ, գիտություն, ապա հարստահարություն, փախուստ, զաղթ երկրից երկիր և ի վերջոյ ներգաղթ դեպի Մայր երկիրը: Գնացի տեսա այս ձեռագիրը (№ 7651), գուրգուրանքով համբուրեցի նրա ճակատը մեր բոլոր տարագիր հարազատների անունից և մաղթեցի որ նրանք էլ մի օր արժանի լինեն հայրենի արևը վայելելու:

— 267. Ստեփաննոս Կրակացի, ուսուցիչ էր Կրակայ գյուղաքաղաքի դաստան մեջ, որ գտնվում էր Քորոս Չաւտկայ հովանավորութան տակ, 1320 թ.—Միսուան 547 բ:— Հմմտ. № 288:

— 268. Ստեփաննոս, որդի Ներսէս քահանայի, որ Աղահունեաց Արսէ գյուղում գրել տվեց մի Աւետարան, 1321 թ.— Ձեռ. Վասպ. 167:

— 269. Ստեփաննոս, մականուն Երկայն, Երուսաղէմում օրինակեց Ճաշոցը 1316 թ. (տես Ճ. Մուրատ, Յայտ. յովհ. էջ մըը).— Ժեր հասակում, շոր յոյժ պակասեալ էր ճանանչ լուսոյ յաշացս և պակասեալ ի գաւրութենէս, Վանդիշտան քահանայի խնդրանք օրինակեց Աւետարանը, Երուսաղէմում, 1321 թ.— Քորոս աղբ. Բ. 344—5.— Արդյոք № 247 Գոյնեթիցմնցն է:

— 270. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Սիւնեաց, որդի իշխանաց իշխան Տարսայիճի և եղբայր էլիկոմի: Արատեսի վանքի Ս. Սիոն եկեղեցուն նվիրել է Վանեվանը, Կթանոցը և ուրիշ վեց գյուղ 1321 թ.— Արձ. Սիսական 144: Սրանից զուրս ունի և անթվ. Արձ. Արատեսի վանք (Սիսական 142): Հիշվում է Յովհաննէսի հետ 1321 թ. (Manus. brit. mus. 22 բ):

— 271. Ստեփաննոս արեղա, մեծ աշխատությամբ արծաթապատեց այն Աւետարանը, որ օրինակեց Ստեփան (№ 269) Երկայն գրիչը Երուսաղէմում, 1321 թ.— Քորոս աղբ. Բ. 346:

— 272. Ստեփաննոս Դ. կաթուղիկոս Աղուանից, 1361—1323. Եմանուկ սիօքս հաջորդել է Ներսէս Բ-ին († 1261) և 62! տարի գահակալելուց հետո՝ մեռել է 1323 թ. իր հաջորդն է Սուքրիաս.— Կիր. կա, Ձեռ. Դադեան, Ա. 89 բ.— հիշված է մի հիշատակարանում 1273 թ. (Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. 10) և 1303 թ. Ձեռ. Դադեան, Բ. 45, Ջամբո 77:

— 273. Ստեփաննոս երեց Երկաթենց, կազմեց Սոււմ Տի հին Աւետարան, որ Բարսեղ երէցորդին գնել էր Հալէպում, 1323 թ.— Ձեռ. Կես. անան. 64 բ:

— 274. Ստեփաննոս զպիր, գրիչ. Սկևայ վանքում, 1324 թվին օրինակեց մի ժողովածու, որ այժմ գտնվում է Օքսֆորդ: Պետք է շահանալ այն Վարք սրբոցը, որ հիշում է Միսուան 107՝ զրված Աբրահամ միակեցի իամար, ավելի չիշտ Գոսիսոսն զիրքը (Bodleian 71):

— 275. Ստեփաննոս Փոքր, զպիր. միարան Կիլիկիոյ Գալու վանքի, հիշված 1325 թ.—Միսուան 201 ա:

— 276. Ստեփաննոս քահանա, որդի Վահրամի, եղբայր Գրիգոր գրչի, որ Ակնբերի վանքում օրինակեց Ոսկերբանի Մեկնութիւն թղթոց Գօզսի, 1325 թ.— Ձեռ. Վենեա. Բ. 572, Միսուան 153 ա:

— 277. Ստեփաննոս քահանա, կազմարար. կազմեց Գեոաշենի հնացյալ Աւետարանը 1325 թ.— Յովսէփեան, Նիւթեր և ուս. Ա. էջ 44, 61:

— 278. Ստեփաննոս քահանա, որդի Յուան քահանայի. գրել տվեց Աւետարանը իր որդի Միթթար սարկավազին, որ չկարողացավ վերջացնել և մեռավ: Շարունակեց Գրիգոր երեցը և վերջացրեց Սարգիս քահանան, 1326 թ.— Rapport Belgique 36:

279. Ստեփաննոս, որդի Կրակոսի (№ 36), որ օգնեց

Յովհաննէս գրչին օրինակելու համար Աւետարանը 1327 թ.—
Ձեռ. Հալէպի Ա. 397:

— 280. Ստեփաննոս, թոռ Թանգերի (№ 2), որ Յովհաննէս
գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1327 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա.
էջ 397:

— 281. Ստեփաննոս վարդապետ (կամ վանական քահանա).
գրիչ. Դրագարի վանքում օրինակեց Շարականը՝ 1328 թ.—
Ձեռ. Կարին. 174, Շոդակաթ 211:

— 282. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակել է «Պատմութիւն վա-
րուց և կենաց Ոսկեբերանի», ի վանս Ստեփաննոսի Ուլնեցւոյն,
1328 թ.—Ձեռ. Կարին. 190, Սիսուան 184 ր:

— 283. Ստեփանոս, որդի Վահրամ քահանայի և եղբայր
Ներսէս վարդապետի, որ Յովհաննէս գրչին օրինակել տվեց
Մանրուսմունքը, 1328 թ, երբ Ստեփաննոսը արդեն մեռած էր.—
Manus. brit. mus. 87 ա:—Հմմտ. № 285 և 284:

— 284. Ստեփաննոս քահանա, հայր Յովհաննէս գրչի, որ
իւր քեռորդի Ներսէս վարդապետի համար օրինակեց Մանրու-
սմունքը՝ 1328 թ.—Manus. brit. mus. 87 ա:—Հմմտ. № 283 և 285:

— 285. Ստեփանոս վարդապետ, որդի Ներսէս քահանայի
և հորեղբայր Ներսէս վարդապետի, որ Յովհաննէս գրչին օրինա-
կել տվեց Մանրուսմունքը՝ 1328 թ. երբ Ստեփաննոսը արդեն
մեռած էր:—Հմմտ. № 283 և 284:—Manus. brit. mus. 87 ա:

— 286. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս և առաջնորդ (տեղն
անհայտ), 1329 թ.—Ձեռ. Վասպ. 180:

— 287. Ստեփաննոս վանահայր Ակների վանքի (Կիլիկիա),
1325 թ. հիշվում է իբրև փակակալ նույն վանքի, 1329 թ.—
Սիսուան 155, Ձեռ. Վենետ. Բ. 572:

— 288. Ստեփաննոս քահանա Կրակցի. Հալէպում օրինա-
կել է մի Ժողովածու, ուր գտնվում է նաև Խրատք Եզնկայ,
1329 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 214 (հրատարակիչը սխալվելով դնում
է 1429):—Հմմտ. № 267:

— 289. Ստեփանոս քահանա, միաբան Ակների վանքի,
հիշված 1329 թ.—Սիսուան 155 ր:

— 290. Ստեփաննոս կրոնավոր, որի խնդրանք Յովհաննէս
Կարեւոր արեզան օրինակեց Շարակնոցը 1329 թ.—Տաշեան, Յուց.
էջ 497 ա:

— 291. Ստեփան, մերձավոր Հայրապետ գրչի, որ Կիլի-

կիոյ Փոսի անապատում օրինակեց Սանդուղք աստուածային
կիւր, 1329 թ. Ձեռ. Դաղեան, Ա. 86 ր:

— 292. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, առաջնորդ Փոս անա-
պատի (Կիլիկիա), 1329 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Ա. 86 ր:

— 293. Ստեփանոս, մերձավոր Մարտիրոս գրչի, որ Գա-
լուն միայնակյացի համար արտագրեց Աւետարանը, 1330 թ.—
Ձեռ. Վենետ. Ա. 770:

— 294. Ստեփանոս, որդի Սարգսի՝ իզուր զավակի Գա-
լուն միայնակյացի, որ գրել տվեց մի Աւետարան, 1330 թ.—
Ձեռ. Վենետ. Ա. 770:

— 295. Ստեփաննոս վարդապետ. իանցանքի համար ար-
դիւրաբար էր Մուկնի զգեկում՝ Կոստանդին վարդապետի
հետ, 1331 թ.—(տես Կոստանդին № 128).—Ձեռ. Հալէպի, Բ. 126 ր:

— 296. Ստեփաննոս վարդապետ, ուսուցիչ Յովհաննէս քա-
հանայի. Դաւիթ գրչին շնորհեց Ս. Գիրքը՝ օրինակելու համար
Գայլեձորում: Արդեն մեռած էր 1332 թ.—Հայասպ. 548:

— 297. Ստեփանոս ոճն, որ երեւի կալվածներ է նվիրել
Տաթևի վանքին 1332 թ.—Արձ. Ազգագր. հանդ. Գ. 141 (Լա-
լայեանի արտագրածը լինելով՝ անհասկանալի է):

— 298. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Մամեստիոյ. զեպան
գնաց Լեոն թագավորի կողմից Յովհան ԻԲ պապի՝ մտա, որ
պատվով արձակեց նրան իւր ուղեկիցներէ հետ 1332 թ.—Սիսու-
ուան 250 ա, 558 ր:

— 299. Ստեփանոս Տէր, իզուր հայր և ուսուցիչ Յովհան-
նէս քահանայի, որ Գայլեձորի վանքում Երեմիայի մարգարեու-
թեան իւր օրինակը տվեց արտագրելու Եփրեմ գրչին, 1332 թ. երբ
Ստեփաննոսը մեռած էր.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 127:

— 300. Ստեփան խաղան, մերձավոր Կրակցի Ներսէս
արեզայի, որ Երուսաղէմում օրինակեց Ճառքնորդը 1335 թ.—
Ձեռ. Վենետ. Բ. 348:

— 301. Ստեփանոս քահանա, որդի Վահրամի և եղբայր
Գրիգոր գրչի, որ Կիլիկիայում գրեց մի Աւետարան, 1334 թ.—
Ձեռ. Վենետ. Ա. 698:

— 302. Ստեփանոս նորընծա քահանա, որ ապրում էր
Երուսաղէմի Ս. Սիոնում, 1335 թ.—Ձեռ.—Վենետ. Բ. 348:

— 303. Ստեփանոս քահանա, որդի Մելիքջան Թիւլխար-
ձեցու, որ նրա համար գրել տվեց մի Աւետարան, 1335 թ.—
Bodleian 5:

- 304. Ստեփաննոս, վանահայր և առաջնորդ Հոռոմոսի վանքի. հիշված է 1336 թ. Արձ. Շիրակ 28:
- 305. Ստեփաննոս կրոնավոր, քիսորդի Զաքարիա կաթուղիկոսի Աղթամարայ. մեռավ 1326 թվից քիչ հետո.— Արծր-յաւել.— սեռ. Ստեփաննոսի՝ անդ: Ըստ Հաւաքարանի հաջորդեց Զաքարիային և նստավ 1336 թ:
- 306. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, զրիչ. Պորձեան գավառի Խլպաշի վանքում օրինակեց մի Աւետարան, 1336 թ.— Նաթանեան, Արտուր Հայաստանի, էջ 151—2:
- 307. Ստեփաննոս, հայր Վասիլ Թղթազրի Լեւոն Ե թագաւորի. Վասիլի մատին տես առանձին (1337 թ).— Շահապիզ, Պատմ. պատկ. 118:
- 308. Ստեփաննոս վարդապետ, ճշգրտեց հարազատ Մխիթար Սասնեցու (+ 1237 թ). հիշվում է Մխիթարի կենսագրության հիշատակարանում՝ Զեռ. Վենետ. Բ. 302:
- 309. Ստեփաննոս վարդապետ Քաջրերունեաց գավառից? ուսումնակից Յովհաննէս Արճիշեցու և Մխիթար Սասնեցու. ուսանում էր Գլաձորի վանքում, Եսայի Նշեցու մոտ, 1280-ական թվերին: Դեռ կենդանի էր 1337 թ.— Մկ. մեծով. էջ 28, 32:
- 310. Ստեփաննոս, որդի Կարապետի և եղբայր Առաքելի, որ օրինակեց Աւետարանը Մոկաց Դաշտ գյուղում, 1338 թ.— Զեռ. Վասպ. 198:
- 311. Ստեփաննոս, նախորդի պապն է.— անդ 198:
- 312. Ստեփաննոս Աղթամարցի, կաթուղիկոս հայոց 1338 թ.— Զեռ. Վասպ. 198: Հմմտ. № 481:
- 313. Ստեփաննոս կրոնավոր, Տարօնի Ղազարավանքի միաբաններից. գտավ մի հին մագաղաթյա Աւետարան, որ այլազգիների ձեռքը գերի էր ընկել. այս առաջն աւետարան էր և անկեալ էր ի ձեռս այլազգեաց և թուրք թուրք էր արած. ես լուացի զինքս ու շատ աշխատեցայ. այնոր համար որ ըզդիրն դժար կու առնէր ու ըզժա(զ)կներ...: Գրիչը նորից է գրել 1339 թ. բայց էլի գերի է ընկել և Լէնկթրամուրի զինվորները վաճառքի են հանել. Տիրացու կրոնավորը գնել է և ազատել.— Զեռ. Վասպ. 202:
- 314. Ստեփաննոս զրիչ. օրինակեց Շարականը Կիլիկիայում, 2Ղ = 1341 թ.— Զեռ. Կարին. 175 (տպ. 22, պետք է ուղղել 2Ղ):

- 315. Ստեփաննոս, վանահայր Միակեցերի վանքի. անգամ Սոոյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».— Միսուան 153 ա. Ազգապ. 1870:
- 316. Ստեփաննոս վարդապետ կաթուղիկոսարանի. անգամ Սոոյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».— Ազգապ. 1870. Այլ է՝
- 317. Ստեփաննոս եպիսկոպոս կաթուղիկոսարանի. անգամ Սոոյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».— Ազգապ. 1869:
- 318. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Տրապիզոնի, անգամ Սոոյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».— Ազգապ. 1869:
- 319. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Անարզարայի (Անաւարզա), հիշված նախ 1342 թ (Միսուան 241 ա). անգամ Սոոյ եկեղեցական ժողովի «1343 թ».— Ազգապ. 1869:
- 320. Ստեփաննոս Գ, կաթուղիկոս Աղթամարի, «1336?»— 1346 թ». հաջորդեց Զաքարիա Ա Սեֆեդինեանի: Չունի Հաւաքարան, էջ 40: Համարվում է Զաքարիա Ա-ի եղբորորդին: Իր բնավորութունը ցույց տալու համար՝ հիշեք թե կոչված է «ազգատասէր» իր տապանագրում, որ գտնվում է Աղթամարում և որ հեռակայն է. «Ի թվին 2Ղն (= 1346) վախճանեցաւ ազգատասէր հայրապետն մեր տէր Ստեփաննոս կաթուղիկոս ամենայն Հայոց, ազգաւ Արծրունի...»:— Ակինեան, Գլուխքը 58—63: (Նույնը ունի Ազգազր. հանդ. Ի, 210, բայց դնում է +1348 թ. տարբերութունը Ե և է տառերի նմանության պատճառով է):
- 321. Ստեփաննոս առաջնորդ Բարեբրի՝ 1346 թ.— ՀԱ 1926, էջ 344:
- 322. Ստեփաննոս որդի Ապրէլուսի, որ ստացավ մի Աւետարան, 1347 թ.— Զեռ. Ազուլ. (Արրտ. 1911, 462—5):
- 323. Ստեփաննոս վանահայր կամ միաբան Հոռոմոսի վանքի 1347 թ.— Յովսէփեան, Մի էջ հայ. արվ. 37, 42:
- 324. Ստեփաննոս արեգա, միաբան Գաղիտոյ Ս. Գէորգ եկեղեցու. հիշվում է իբրև վկա, 1348 թ.— Զեռ. Ազուլ. = Արրտ. 1911, 565:
- 325. Ստեփաննոս քահանա, որդի Գրիգորի. գնեց մի հին Աւետարան, որ վերստին կազմելու ծաղկել ավելի, 1348 թ.— Manus. brit. mus. 8 ր:
- 326. Ստեփաննոս երեց. Սուրբաթ քաղաքում (Խշիմ) օրինակեց Ճաշոցը 1349 թ.— Կամենից 160,— Հմմտ. № 328:
- 327. Ստեփաննոս զպիք, հիշված 1350 թ. Երուսաղէմի Ս. Մրննում.— Զեռ. Վենետ. Բ. 348:

- 328. Ստեփանոս քահանա, որդի Գրիգորիս քահանայի. մայրն է Աջգազատ. գրիչ. Սուրխաթում (Խրիմ), Քրիստոսասուր կրոնավորի համար օրինակեց Աստուածաշունչը 1352 թ.—Ձեռ. Վասպ. 7.—Հմմտ. № 326:
- 329. Ստեփանոս պարոն, թուղթ հայթայթեց Ստեփանոս քահանային՝ օրինակելու համար Աստուածաշունչը Քրիստոսասուր կրոնավորի համար, Սուրխաթ 1352 թ.—Ձեռ. Վասպ. 13:
- 330. Ստեփանոս, որդի Գարոնշահի, հոգևոր հօր Յոնան վարդապետի, որ Սուրխաթում, Ստեփաննոս գրչին գրել տվեց Ծոայի և Թուղթք Պօղոսի, 1356 թ.—Ձեռ. Բերլինի, 4 ա:
- 331. Ստեփանոս գրիչ. Սուրխաթ քաղաքում (Խրիմ) օրինակեց Ծոայի և Թուղթք Պօղոսի, ստացող Յոնան վարդապետի համար, 1356 թ.—Ձեռ. Բերլինի, 3 բ, ա.—Հմմտ. № 337:
- 332. Ստեփաննոս գրիչ. Սուրխաթում, Կարապետ քահանայի համար օրինակեց Վարդանի, Գէորգի և Արիստակէտի քերականական գրվածները, ինչպես և նշանագրերի ցանկը, 1357 թ.—Գիտական նյութերի ժգ. № 1, էջ 46 բ.—Հմմտ. № 337:
- 333. Ստեփանոս գրիչ, արտագրել է Գևորգ Սիկուացու և Արիստակէտի գործերը՝ գրչության արվեստի մասին, Սուրխաթ 1357 թ.—«Էջմիածին», 1944 № 1, էջ 40 բ.—Հմմտ. № 337:
- 334. Ստեփանոս կրոնավոր Ս. Գէորգ գորավար վանքում 1357 թ.—Ձեռ. Վասպ. 213:
- 335. Ստեփաննոս գրիչ, Նախավկայի վանքում օրինակեց Իգնատիոսի Մեկնութիւն Ղուկասու, Կարապետ քահանայի համար, 1357 թ.—Սմբատեանց՝ Երնջակ 227:
- 336. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս, որդի Գրիգոր քահանայի, առաջնորդ «հիւսիսական կողմանց», աթոռակալ Խրիմի, որի աթոռանիստն էր Սուրխաթ քաղաքը: Հիշված է 1328, 1341, 1346, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355 և 1358 թվերին; ուրեմն 1328—58 թ. (30 տարի).—REA 10, 41, Ճառընտ. 1355 թ. Գարբի Ազգ. մատ. № 45, ըստ Անան. թրգ. էջ 16, Չարբ. թրգ. 508, ՀԱ 1895, 304 ա—Գովրիկեան, Դրանսիլուանիսյ Հայոց մեարապոլիսը, էջ 329, Թորոս ազր. Բ. 392, 426, Ձեռ. Վասպ. 6, Շահադիզ՝ Հին Երևանը 72, «Էջմիածին» 1945, օգոստ. 34 ա, Հացունի՝ Կարևոր խնդ. 268: Նույն է նաև Ստեփաննոս եպիսկոպոս Կաֆայի, հիշված 1357-ից առաջ, որից հետո Թագեալ՝ 1357 թ. (Այբարատ 545): Նույն 1357 թվին հիշված է Սուրխաթ գրված մի ձեռագրում (Գիտական նյութերի ժգ. № 1, էջ

- 46 բ): Կառկածելի է կամ տարբեր մեծ է Ստեփաննոս եպո. 1362 թ. (Չարբ. թրգ. 389):
- 337. Ստեփաննոս գրիչ. Սուրխաթ քաղաքում, Մինաս քահանայի համար օրինակեց Կիւրդի Մեկնութիւն Ծոայեայ 1354 թ. (Չարբ. թրգ. 508), իսկ 1357 թվին էլ Մեկնութիւն Կերականին (Տեղեկ. Արմֆանի, 1943 № 2, էջ 86):—Հաջորդ և նախորդ համարներում ունինք Սուրխաթում Ստեփաննոս անունով 5 գրիչ, այն է № 331, 332, 333, 337, 341.—նույն իսկ մեկը (№ 341) Սուրխաթից Երուսաղէմ է գնացել և Երուսաղէմից Սուրխաթ վերադառնալիս, Գոլում նստած ձեռագիր է արտագրում: Այս Սուրխաթցի Ստեփաննոսների թվականը գնում է 1356 թվից մինչև 1361 թ.
- 338. Ստեփաննոս, որդի Սահակ քահանայի, ստացավ Արևելքում գրված մի ժողովածու՝ 1360 թ.—Քոսեան, Հայք ի Չմիւռնիւ, Բ. 83:
- 339. Ստեփաննոս Արեւելցի, աշակերտ Սէթ վարդապետի և հայր Թադևոսյան դպրի, որ Երուսաղէմում գրել տվեց մի Աւետարան 1360 թ.—Թորոս ազր. Բ. 438:
- 340. Ստեփաննոս կրոնավոր, Գրիգոր քահանայի օգնությամբ, ստացող Թադևոսյան դպրի համար օրինակեց Աւետարանը՝ Երուսաղէմ 1360 թ.—Թորոս ազր. Բ. 437:
- 341. Ստեփանոս գրիչ, Երուսաղէմից Խրիմ գնալու ժամանակ դադար է առել Գոլսի Ղալաթիւ թաղի Ս. Սարգիս եկեղեցում և այնտեղ օրինակել է Ծոայի Նչիցու Մեկնութիւն քերականի, 1361 թ.—Թորոսեան, Ստամբուլոյ պատմ. հտ. Բ. 484—5:—Հմմտ. 337:
- 342. Ստեփանոս քահանա, որդի Նատիրի, գրիչ. Խրիմի Սուրխաթ քաղաքում, Յովհաննէս կրոնավոր Սերաստացու հրամանով գրեց Դաւթի Սահմանաց գիրքը, 1363 թվին.—Manus. brit. mus. 248 ա:
- 343. Ստեփաննոս կրոնավոր, գրեց Երուսաղէմում «Սարգիս ճառ» 1355 թ. և Ճառընտիրը 1363 թ.—Տաթև տարեց. 1925, 292:
- 344. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Եկեղեց (Երզնկայի). հիշված է 1356 և 1363 թ.—Հացունի, Կարևոր խնդ. 266:
- 345. Ստեփանոս քահանա, գրիչ. օրինակեց Մաշտոցը Ամիթ (Տիգրանակերտ) քաղաքում, 1364 թ.—Ձեռ. Թուր. 136 ա:
- 346. Ստեփաննոս կրոնավոր, ուսուցիչ Ասոմ կրոնա-

վորի, որին շնորհեց Լուծմունք Վարդանի գիրքը՝ օրինակելու համար, Աղթամար 1366 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 846:

— 347. Ստեփանոս կրոնավոր, ուսումնակից Ատոմ կրոնավորի, որ Աղթամարում օրինակեց Լուծմունք Վարդանի, 1366 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 846:

— 348. Ստեփաննոս կրոնավոր, եղբայր Յովաննէս կրոնավորի, երկուսն էլ միաբան Աղթամարի, 1366 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. էջ 846:

— 349. Ստեփաննոս կրոնավոր, միաբան Աղթամարի Ս. Խաչ վանքի (տարբեր է երեք համանուններից). ՚իշված է 1366 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 846:

— 350. Ստեփան կրոնավոր, գրիչ. Աւագ վանքում օրինակեց Նարեկը՝ 1366 թ.—Ձեռ. Կարին. 172:

— 351. Ստեփաննոս գրիչ, Մոկաց Մպատի վանքում օրինակեց Մայր Մաշտոցը 1369 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 427:

— 352. Ստեփաննոս կրոնավոր, Մեծոփում օգնեց Սիմէոն գրչին՝ օրինակելու համար Դաւթի Լուծմունք Ճառից Աստուածարանի, 1370 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 757 ա:

— 353. Ստեփանոս գրիչ. Թաղէոս քահանայի համար մի Մանրուսմունքի մեջ կատարեց նոր հավելումներ, 1371 թ. Bodleian 20:

— 354. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակեց Ասատուծաշունչը 1371 թ.—Ձեռ. Կարին. 14:

— 355. Ստեփանոս որդի Կարապետ կրէցի. սարկավաղ էր 1333 թվին Երուսաղէմում և իր հոր աշտադրած մի Ճաշոցում գրել էր իր ՚իշատակարանը: Ապա եղավ երէց և դրեց մի նոր Ճաշոց, որ Ջուրին գյուղում վաճառեց Անպէտի որդի Սարգսին, միջնորդութեամբ Կարապետ քահանայի՝ որդւոյ Խաչերեսի, 1371 թ.—REA 10, 57:

— 356. Ստեփանոս կրոնավոր, գրիչ. իր եղբոր՝ Ներսէսի խնդրանք գրեց մի Աւետարան, Դարանազեաց (Կամախի) Աւագ վանքում, 1372 թ.:—Ձեռ. Սեբ. = ՀԱ 1926, 45:

— 357. Ստեփաննոս կրոնավոր, գրիչ. օրինակել է մի Աւետարան, 1372 թ.— Շահազիզ, Հին Երևանը, էջ 227:

— 358. Ստեփանոս քահանա, եղբայր Քորոս քահանայի, որ Ամիթում արտադրեց Աւետարանը՝ 1373 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. էջ 618:

— 359. Ստեփաննոս, ՚իշատակազիր մի Աւետարանի, որ Վարդան անուն անձը գնեց 1374 թ.—Ձեռ. Վասպ. 144:

— 360. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակել է Տիրատուր քահանայի համար՝ Ն. Շնորհալու տաղերը, 1374 թ.—Manus. bibl. nat. էջ 146:

— 361. Ստեփաննոս քահանա Այասի, 1375 թ. տես Ֆիմի Այասցի:

— 362. Ստեփաննոս, եղբայր Տիրացուի, որ Մոկաց գավառի Կանաց վանքի առաջնորդն էր և Նահապետ գրչին օրինակել ավելց Ծոսյեայ մարդարէութիւնը՝ 1380 թ.—Ձեռ. Սեբ. (ՀԱ 1923, էջ 73):

— 363. Ստեփանոս կրոնավոր, որդի Կիրակոսի. գրիչ. Կարապետ կրոնավորի համար օրինակեց Հին Կտակարանը՝ Սղկալու վանքում. 1381 թ.—Ձեռ. Ազուլ. = Աբբա. 1911, 848—851:

— 364. Ստեփաննոս կրոնավոր, քեռին է Նիկողայոս կրոնավորի, որ Վանում, Յովաննէս երեցին գրել ավելց Եղիշէի Վարդանգիրքը 1381 թ.—Քորոս աղբ. Բ. 334:

— 365. Ստեփանոս կրոնավոր, եղբայր Յովաննէս կրոնավորի, †1382 թ.—Bodleian 165:

— 366. Ստեփաննոս վարդապետ (մականուն Փիր), գանձվում էր Տփղիսում, երբ Անկիթիմուրը զբաղեց այդ քաղաքը. հազիվ ազատվեց նրա զրոտակներից «1386 թ.—Մեծոփ. 19 (դնում է 912 թ), Աղգապ. 1971:—Նույն չէ № 408-ի հետ:

— 367. Ստեփաննոս վարդապետ (Արճիշեցի?), ապաստանել էր Մշու Ս. Կարապետ վանքը և Լանկիթամուրի արշավանքից վանքն ապաստանած Արճիշեցի զազթականներին մխիթարում ու քաջալերում էր «1387 թ.—Մեծոփ. 21, Աղգապ. 1973:—Հմտ. № 498:

— 368. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Սեբաստիոյ. նոր վկայ Բուրջանազգիին Սուլթանի բռնակալութեան պատճառով՝ զորքը զրգոյված էր նրա դեմ և ուզում էին ապստամբել. Բուրջանազգիինը լսեց այդ մասին և 14 տաճիկ սպանեց: Չարախոսեին թե կպիսկոպոսն էլ ապստամբներից է, ուստի իր երկու արևանների յետ (Թէոգորոս կամ Քորոս և Սեղրեսարոս) կտնչեց իր առաջ և պահանջեց ուրանալ իրենց չափաւորը: Մերժեցին. Նահատակեց բոլորին էլ «1387 թ»: Իր վրա կա մի զեղեցիկ դուստանական տաղ (Բազմ. 1848, էջ 341, Ալիշահի զեղեցիկ զհաստականով).—

Յայտմ. յունիս 23, Առաք. պտմ. 484. Չամչ. Գ. 431—3. այս բուրբ արտատպ. Նոր վկ. 137—150 (տաղն էլ միասին):

— 369. Ստեփաննոս երեց Թուրկուրանցի. գրիչ. օրինակեց շատակարանք որդւոյն Յակոբոյ, խնդրանք խոշա Ղազարոսի և Մարտիրոսի՝ որդոց Ստեփաննոս քահանայի, 1388 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 413 և 929:

— 370. Ստեփաննոս վարդապետ, փակակալ Ապրակունեաց վանքի՝ Սարգիս վարդապետի առաջնորդութեան ժամանակ, 1388 թ.—Մեծոփ. 39. Ազգապ. 1966:

— 371. Ստեփանոս միայնակեաց, որդի Մկրտչի, Աղթամարի վանքում Կարապետ գրչին օրինակել տվեց ճառընտիրը և նվիրեց Գաւաշ գյուղի եկեղեցուն, 1389 թ.—Ձեռ. Ազուլ.= Արրտ. 1911, 759—765:

— 372. Ստեփանոս, երկու նույնանուն քահանաներ Գաւաշ գյուղի, 1389 թ.—Ձեռ. Ազուլ.= Արրտ. 1911, 765:

— 373. Ստեփաննոս Լալուկ վարդապետ, որդի Բենամշայի. մայրն է Աղլիգմիլէք. այսպէս անուանեց մեծին Դրիգորի (Տաթևացին է). առաջնորդն էր Թաւրիզի նայոց, երբ իրեն զմեց Սահակ պարսիկ Թաւրիզեցին և մկրտելով քրիստոնյա դարձավ (1380 ական թվերին. ապա նահատակվեց 1417 թ.)—Նիշված է Նոր վկ. 217, 219 <Մեծոփ. 74, 76 և Ձեռ. Թաւր. 71 ա (Թաւրիզ 1311 թ. գրված մի Աւետարանի անթվ. նիշատակութեանց մեջ):

— 374. Ստեփաննոս վարդապետ, գրիչ. Երուսաղէմի շինականոցմանց Ս. Կարապետ վանքում օրինակեց Մաշտոցը 1390 թ.—Տաթև տարեց. 1925, 292:

— 375. Ստեփաննոս Սեցի, ասպետ Սիս քաղաքի. նայոց պետութեան անկումից նետո, նրա զավակները բնակվում էին Կիպրոսում. Լևոն 2 թագավորը 100 ոսկի ֆրանկ պարտք ունենալով նույն Ստեփաննոսին, կտակեց 1392 թ. այդ գումարը վճարել իրեն կամ զավակներին.— Բասմաջեան, Լևոն Ն. 131, Միսուան 560 ր:

— 376. Ստեփաննոս, որդի Խնկիկի և եղբայր Թաղէոս կրօնավորի, որ Աղթամարում գրել տվեց երկու Աւետարան 1392—3 թ.—Ձեռ. Վասպ. 227—229:

— 377. Ստեփաննոս մահապարի, երեց և նայր Մարիամոս վանից, 1394 թ.—Bodleian 161:

— 378. Ստեփաննոս, այլ կրօնավոր նույն տեղում և նույն թվին.—Bodleian 161:

— 379. Ստեփաննոս քահանա Ամուկցի. նախ բնակվում էր Լիմ կղզում, ապա զնաց Արճէշ և տեղնելով որ ոչ մի հոգևորական չկա, մի կին փախցրեց և այլազգիներին կաշառելով երկար ժամանակ ճեպ Արճէշ քաղաքում՝ իրբև առաջնորդ. Գրիստոնյաներից ոմանք մասնեցին նրան Արճէշի Սահանդ ամիրային, որ զլրատմամբ նահատակեց նրան Մուսեֆիք տանուտիրոջ հետ «1395 թ».—Մեծոփ. 47 112> Նոր վկ. 184: (Չամչ. Գ. 465 զնում է 1432 թ):

— 380. Ստեփանոս, որդի Յովհաննէսի և «մանկատիպ եղբայր» տանուտեր Մարտիրոս Շատախեցու, որ Մպատի անապատում, Կարապետ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1395 թ.—Ձեռ. Վասպ. 231—4:

— 381. Ստեփաննոս վարդապետ, նախ աշակերտեց Մովսէս վարդապետին, ապա Յովհաննէս Որոտնեցուն, զառնելիք ունենալով Յովհաննէս Մեծոփեցուն՝ Ապրակունեաց վանքում, ուր ստացավ «մասնաւոր դասադան»: Մեծով հոգովում 1395 թ.—Մեծոփ. 47, 55. Այրարատ 499. Ազգապ. 1984 (սրա հետ նույն է զնում Ստեփաննոս Դարացին) և 2003:

— 382. Ստեփանոս կրօնավոր, որդի Մովսէսի. ստացավ ու նորոգեց մի հին Աւետարան, 1396 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 416 ր:

— 383. Ստեփանոս, որդի Խոսրովի և եղբայր Վարդան քահանայի, որ Երզնկայում գրել տվեց մի Աւետարան և վանառեց մի ուրիշ Վարդան քահանայի, 1397 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 45:

— 384. Ստեփաննոս, վանահայր Գամաղիէի վանքի, 1397 թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 1286:

— 385. Ստեփաննոս (Տէր), որդի Դառապետի (Ք 3 և 4), միաբան Վարդայ վանքի 1399 թ.—Թորոս աղբ. Բ. 429:

— 386. Ստեփաննոս զանվական ոմն, բնակվում էր Աղիովտում (Քաջրեբունեաց զավառ). նայրն է Թովմա Մեծոփեցի պատմագրի (1390-ական թվերին).—Տաշեան, Յուլյ. 418 ա, Ազգապ. 2093:

— 387. Ստեփաննոս վարդապետ. ունի Գանձ փոխման Ս. Աստուածածնի, որ արդեն դանդում է 1485 թվին օրինակված մի Գանձարանում. ուստի ժ՛՛ դձր.—Տաշեան, Յուլյ. 760 ր:

— 388. Ստեփաննոս երեց. գրել է Վասն շարականաց թէ ով է առաջեալ (հրտր. Տաշեան, Յուլյ. 441 և 779). Նիշված հե-

զինակներից վերջինն է Յովն. Երզնկացին, որ ժ՛՛ դարի կեսից առաջ է. ուստի խնքն էլ սրանից քիչ ուշ է:

— 389. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակից ճառընտիրը. տես Օերկեա մանկտաւագ (ժ՛՛ դար):

— 390. Ստեփ Սիր, հիշվում է մի անթվական իշխատակա-
րանում, որ գրված է 1311 թվից ուշ (ժ՛՛ դար). — Ձեռ. Թաւր. 73ա:

— 391. Ստեփաննոս վարդապետ, վերանորոգել է Թէոդո-
սիայի մոտ՝ Գեօքթէփէի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին 1401 թ. —
Արձ. Բժշկեան՝ Ճանապ, ի Լեհ. էջ 320: Նույն չէ՛ արդյոք հո-
շորդի հետ:

— 392. Ստեփաննոս վարդապետ, նորոգել է Ղրիմի Դարա-
տազ գյուղի մոտ գտնված Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին 1401 թ. —
Բժշկեան, Պատմ. Անոյ 320 > Նօտարք 12: — Տես նախորդը:

— 393. Ստեփաննոս կրոնավոր, հարեզրայր Յովհաննէս
Հոեռոր վարդապետի, միաբան Խիզանի Ս. Խաչ վանքի, 1402
թ. — Նօտարք 17: — Այլ է Ք 409:

— 394. Ստեփան արեղա, իշխատակազիր, կամ երկրորդ
ստացող Վենետիկ է Ճառընտրի, 1402 թ. — Ձեռ. Վենետ. Բ. 166:

— 395. Ստեփաննոս քահանա, որդի Գրիգոր քահանայի՝
նորեղբոր Յովհաննէս քահանայի, որ Խիզանում օրինակից մի
Աւետարան 1402 թ. — Ձեռ. Վասպ. 289:

— 396. Ստեփաննոս քահանա, իայր Հազար երեցի, որ Յով-
հաննէս Մշեցուն գրել տվից մի Աւետարան, 1402 թ. — Manus.
brit. mus. 38 ր:

— 397. Ստեփաննոս քահանա, որդի Մելքիսեթ քահանայի.
մայրն է Տիրանց. գրիչ. Խնձուրուտ վանքի վանահայր Մովսէս
քահանայի առաջարկութեամբ գրել է մի Աւետարան՝ Խիզան
քաղաքում, 1404 թ. — Նօտարք 23, Ձեռ. Վասպ. 292:

— 398. Ստեփաննոս կրոնավոր, գրել տվից մի ճառընտիր
Ստեփաննոս գրչին. տեղն ու թիվը հայտնի չէ. բայց այլուստ
գիտենք որ այս գրիչը բնակվում էր Ռշտունեաց Տշող գյուղում,
ուր գրել է մի Տօնական 1415 թ. — Նօտարք 22: — Հմմտ. Ք 412:

— 399. Ստեփաննոս կրոնավոր, ազգական Կիրակոս քահա-
նայի, որ Դանիէլ սարկավազին գրել տվից մի Մաշտոց, 1404
թ. — Թորոս աղբ. Բ. 277:

— 400. Ստեփաննոս, խնդրից Առաքել Բաղիշեցուց զանա-
զան տաղեր (1404 թ. կամ ավելի ուշ). — Տաշեան, Ցուց. 286:

— 401. Ստեփաննոս քահանա, Կիլիկիոյ մեծ արտազաղթի

առաջնորդներից մին՝ զեպի Կիպրոս կամ Իտալիա, 1404 թ.
Ռիտուան 542 ր, Ազգապ. 2007:

— 402. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, որ Ներսէս վարդապետի
և Դաւիթ (Ք 200) եպիսկոպոսի հետ Խիզանի Դամազիէլ վանքի
առաջնորդն էր 1407 թ. — Նօտարք 26: — Նույն է Ք 453:

— 403. Ստեփաննոս երեց, որդի ավագերեցի, սղարմած և
ազքատասեր մարդ. մեռել է 1407 թ. — Հայապ. 543:

— 404. Ստեփաննոս Բերկրեցի, աշակերտ Սարգիս վարդա-
պետի Սուխարայ վանքի, ապա Գրիգոր Տաթևացու (+1410 թ),
երբ նա ուսուցանում էր Մեծոփի վանքում. գառնկեր Թովմա
Մեծոփեցու. — Մեծոփ. 52, Ազգապ. 1999:

— 405. Ստեփաննոս Դաւրիժեցի (տպված Դանավրէժու),
աշակերտ Գրիգոր (+1410 թ) Տաթևացու. — Մեծոփ. 51 (կոչում է
«Ստեփաննոս ի Թաւրիզոյ»). Յայտմ. աղբ. 27:

— 406. Ստեփանոս Աւագերիցանց, գրիչ. Սիսուս, Կոս-
տանդին քահանայի պատվերով օրինակից Մանրուսմունքը 1412
թ. — Ձեռ. Հայէպի, Ա. 153 ր:

— 407. Ստեփաննոս երաժիշտ, որդի Հնգուի, ուսուցիչ Քա-
ղէս քահանայի, որ Արճէշի Մեծոփայ վանքում գրել տվից մի
Աւետարան, 1412 թ. — Ձեռ. Դաղեան, Բ. 30 ր:

— 408. Ստեփաննոս վարդապետ, կոչված «Փերք». Ռշտունե-
աց Բախվանից գյուղից էր. աշակերտ Յովհան Որոտնեցու:
Վարդապետական քարազությամբ շատ տարիներ ման եկավ Փոքր-
Ասիայում, երկու անգամ ուխտի գնաց Երուսաղէմ, ապա եկավ
իր սեփական զավառը՝ գյուղերին ու վանքերին շատ նվերներ
բերելով (շուրջառ, սկիհ և զրքեր): Տասնից ավելի եկեղեցի շէ-
նեց Ռշտունեաց երկրում: Հետո իրեն օգնական առնելով Մկրտիչ,
Կիրակոս, երկու Յովհաննէս, Սիմէոն և Գրիգոր անունով կրօնա-
վարներին, նստավ Ս. Յակոբ վանքը, որ շուրջ 200 տարի է ա-
վերված էր: Նորոգեց և վերաշինեց Գրիգոր և երկու Յովհաննէս
կրօնավարների ճարտարապետութեամբ՝ 1412 թ: Մի քանի տարի
այս վանքում (Անալուց հետո, վանքը հանձնեց իր աշակերտ Սի-
մէոնին և նորից գնաց Երուսաղէմ, ուր և մեռավ: — Նօտարք 41,
46, 87, 137 (Ս. Յակոբի վանքը կոչում է նաև Կապուսկոզայ
վանք. տես և Սիմէոն վարդապետ Ք 159): Վանքի շինութեան
պատմութեանը ըստ Թովմա Մինասեցի հիշատակարանի՝ տես
Նօտարք 136 — 9: — Հմմտ. Ք 366:

- 409. Ստեփաննոս, միաբան Խիզանի Ս. Խաչ վանքի, հիշված 1402 և 1413 թ.—Նոտարք 17, 42, 43. (տարբեր է № 393):
- 410. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, Խիզանի Ս. Խաչ վանքում օրինակեց Գր. Տաթևացու Բարոզգիրքը 1414 թ.—Ձեռ. Կարին. 2 > Նոտարք 44:
- 411. Ստեփաննոս վարդապետ, միաբան Տէր Յուսկան որդու վանքի, 1414 թ.—Ձեռ. Դագեան, Ա. 62 ա: — Տես № 425:
- 412. Ստեփաննոս սեֆ, որ Տշող գյուղում (Ռշտունիք), Ստեփաննոս քահանային գրել տվեց մի ձառընտիր 1415 թ.—Նոտարք 45:—Տես № 398:
- 413. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակեց Աւետարանը Նարեկայ վանքում 1415 թ.—Բարխուտ. Աղվանից երկ. 247:
- 414. Ստեփաննոս արեղա, թուղթ կոկող՝ Կոճերաց վանքում, 1415 թ.—Լճր. առակ. XI:
- 415. Ստեփաննոս քահանա, մերձավոր Սարգիս եպիսկոպոսի, որ օրինակեց Աւետարանը 1416 թ.—Ձեռ. Թաւր. 31 բ:
- 416. Ստեփաննոս քահանա, այլ, անդ:
- 417. Ստեփաննոս (անձի ձաղկանքով գրված Սըտեփանոս) արեղա, որդի Յովանէսի, մայրն է Ազիզ: Խիզանում գրել տվեց մի Աւետարան, 1417 թ.—Ձեռ. Վասպ. 304—5:
- 418. Ստեփաննոս քահանա, կինն է Մինայ. ծնողներն են Կարապետ (№ 202) քահանա նշանավոր գրչի, որ Վանում օրինակեց Աւետարանը 1418 թ և այլ գրքեր:—Նոտարք 57, Ձեռ. Վասպ. 309 (տես և Ձեռ. Վասպ. 340—341, 369):
- 419. Ստեփաննոս, մորեղբայր Մկրտիչ քահանայի (№ 38). Բերկերի քաղաքի տանուտերն էր իր եղբայր Մարտիրոսի հետ՝ 1418 թ.—Նոտարք 55:
- 420. Ստեփաննոս, առաջնորդ Մոկաց Ս. Գէորգ անապատի. հիշված է 1418 թ.—Նոտարք 54:
- 421. Ստեփաննոս, որդի տանուտեր Յովաննէսի, որ ստացավ Վանում մի Մաշտոց 1418 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 383 բ:
- 422. Ստեփաննոս քահանա, որդի Գրիգոր քահանայի. մայրն է Խաթուն մեղէք. եղբայրներն են Քոչրէկ և Առաքել (երկուսն էլ սարկավազ, ապա եղան քահանա և Քոչրէկը կոչվեց Յովաննէս). հորեղբայրն է Մարտիրոս կրօնավոր նահատակ: Ռշտունեաց Տշող գյուղում գրել է մի Տօնական 1404 թ, մի Յայմատուրք 1410 թ, մի ձառընտիր 1415 թ, մի Մաշտոց 1417 թ, մի ձառընտիր ևս 1419 թ. և մի ուրիշ ձառընտիր էլ ան-

- թվական:—Նոտարք 21, 22, 38, 44, 45, 50, 59:—Արզարե բեգնավոր գրիչ:
- 423. Ստեփաննոս, կինն է Մոջան. ծնողներն են Յովաննէս քահանայի, որ Ռշտունեաց Տշող գյուղում գրել տվեց մի ձառընտիր 1419 թ.—Նոտարք 59:
- 424. Ստեփաննոս գրիչ, Նարեկի վանքում օրինակել է մի Աւետարան՝ Շնորհաւոր տիկնոջ համար, 1419 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 319:
- 425. Ստեփաննոս, միաբան Բերկերի Տէր Յուսկան որդի վանքի. հիշված է 1420 թ.—Նոտարք 61. — Տես № 411:
- 426. Ստեփաննոս, որդի Վարդիշխանի. հիշված է մի Հաւաքածոյի հիշատակարանում, 1420 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 666 ա:
- 427. Ստեփաննոս, ամուսին Ոսկեներ տիկնոջ, երախտավոր Ս. Թորոս վանքի, 1420 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 666 ա:
- 428. Ստեփաննոս եղբայր Վարդի, հիշված է նախորդ Հաւաքածոյի հիշատակարանում 1420 թ.—Տաշեան, Յուլյ. 666 ա:
- 429. Ստեփաննոս քահանա, որդի Յովաննէսի, մայրն է Աւագ տիկին. եղբայրներն են Աւետի վարդապետ և Ներսէս կրօնավոր. գրիչ. օրինակեց Աւետարանը՝ Մերուն քահանայի համար՝ 1420 թ.—Նոտարք 63:
- 430. Ստեփաննոս վարդապետ, առաջնորդ Գառիկայ վանքի (Ոստան), 1420 թ.—Ձեռ. Վասպ. 324:
- 431. Ստեփաննոս, երեք այ միաբաններ նույն վանքի, 1420 թ.—անդ 324:
- 432. Ստեփաննոս, որդի Ամիրբէկի և եղբայր Իգիտ (=Գառիկ) կրօնավորի, որ Նարեկ գյուղում, Քաթարբէկի համար օրինակեց Աւետարանը, 1420 թ.—Ձեռ. Վասպ. 327, Նոտարք 63:
- 433. Ստեփաննոս կրօնավոր, Վանում, Կարապետ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1421 թ.—Նոտարք 66:
- 434. Ստեփաննոս քահանա, հորեղբայր Ստեփաննոս կրօնավորի, որ Վանում գրել տվեց մի Աւետարան 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 340:
- 435. Ստեփաննոս կուսակրոն արեղա, միաբան Գառուգորակ վանից, 1421 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1927, 313:
- 436. Ստեփաննոս ասպատուր բանի, մերձավոր Կարապետ երեցի, որ Վանում օրինակում էր Աւետարանը, 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 342:
- 437. Ստեփաննոս Եղեարսյս ծագիկն որդի Յովաննէս

քահանայի, որին ի վայելումն կարապետ երեցը գրեց Վանում մի Աւետարան, 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 342:

— 438. Ստեփանոս կրոնավոր, որդի Թումայի և Շնունոր տիկնոջ. զովաբանված է և կոչված շուշուցիչ մերս. իր աշակերտ կարապետ երեց գրչին հանձնարարեց գրել մի Աւետարան, Վան քաղաքում, 1421 թ. բայց ավարտին չհասնելով շուշ ժամանեաց աչօք իւրովք տեսանել զկատարումն, մեռավ նույն 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 340—341:

— 439. Ստեփաննոս, որդի Վարդանի և եղբայր Թոմայ կրոնավորի, որ Մպատ անապատում օրինակել տվեց Աւետարանը՝ 1421 թ.—Ձեռ. Վասպ. 331:

— 440. Ստեփանոս, որդի Թովմա քահանայի՝ հոգևոր հոր և վարդապետի Յոհաննէս կրոնավորի, որ Բերկրիի Եղավանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 348:

— 441. Ստեփաննոս, կինն է Աթա, ծնողներն են Յոհաննէս կրոնավորի, որ Բերկրիի Եղավանքում գրել տվեց մի Աւետարան 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 347—8:

— 442. Ստեփանոս, նորարոգրոջ պատանեկ, եղբորորդի Յոհաննէս կրոնավորի, որ Բերկրիի Եղավանքում գրել տվեց մի Աւետարան, 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 347:

— 443. Ստեփանոս կրոնավոր. միաբան Բերկրիի Եղավանք ուխտի 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 349:

— 444. Ստեփաննոս հայրապետ (վանահայր), հիշված է Բերկրիի Եղավանք ուխտում 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 348, Նօտարք 70:

— 445. Ստեփաննոս, մերձավոր Մարթայի՝ հոգևոր մօր Յովհաննէս կրոնավորի, որ Բերկրիում գրել տվեց մի Աւետարան, 1422 թ.—Ձեռ. Վասպ. 349:

— 446. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Ազուանից կաթուղիկոսության. հիշված է 1423 թ.—Նօտարք 72:

— 447. Ստեփաննոս վարդապետ Գամաղիէլի վանքի. Խիզանցի Գետրոս քահանայի հետ միասին ուրացան հավատքը. բայց ապա զզջալով ներկայացան Խիզանի դատավորին՝ իրենց սխալը հայտնելու. երկուսն էլ նահատակվեցին 1424 թ.—Նոր վկ. 245—262 > Ազգապ. 2057:

— 448. Ստեփաննոս Սորբեցի. երթատարդ հասակում ուրացել էր հավատքը. լսելով սույն Ստեփաննոս վարդապետի և Գետրոսի ուրացումը, դարձր և նահատակությունը, ինքն էլ

դարձի եկավ և նահատակվեց 1424 թ.—Նոր վկ. 257—9. Ազգապ. էջ 2058:

— 449. Ստեփաննոս խօճա, կինն է Մելիքայ խաթուն, որդին է պարոն Մկրտիչ. Տրապիզոնում հոգ է դնել և կառուցել այնտեղ Ամենափրկիչ վանքի եկեղեցին, հունաց Գիր. Ալեքս թագավորի ժամանակ, 1424 թ.—Արձ. Բժշկեան, Գառմ. Գոնտոսի 83 > Նօտարք 75:

— 450. Ստեփանոս վանահայր Ազուլիսի Թովմա առաքեալ վանքի՝ 1424 թ.—Սխական 328 ր:

— 451. Ստեփանոս, որդի Խաթունի, որ Աղթամարում, Թումա արեղային գրել տվեց մի Աւետարան 1425 թ.—Ձեռ. Վասպ. 352:

— 452. Ստեփանոս, մյուս որդի նույն Խաթունի, անդ 352:

— 453. Ստեփաննոս, եպիսկոպոս Խիզանի Գամաղիէլ վանքի, հիշված 1427 թ.—Նօտարք 83.—Նմէյն է Ք 402:

— 454. Ստեփաննոս, միաբան Խիզանի Գամաղիէլ վանքի 1427 թ.—Նօտարք 83:

— 455. Ստեփաննոս, Երզնկայի վերին Քիլան գյուղեցի, հայր Ղազարի, որ դնեց մի Աւետարան և ընծայեց Ս. Սարգիս եկեղեցուն, 1427 թ.—Նօտարք 84:

— 456. Ստեփաննոս միաբան Գատրիկայ վանքի 1428 թ.—Նօտարք 88:

— 457. Ստեփան խոջա, դամբանը գտնվում է Դարբանդի Գօզուս-Բուլաղ գերեզմանատան մեջ 1428 թ.—Բարխուտ. Ազվ. երկ. 109:

— 458. Ստեփաննոս որդի Սաղաթիէլի և եղբայր տանուտեր Մկրտչի, որ ստացավ մի ձառքնաթիւր, Կաղուց վանքում, 1428 թ.—Տաշեան, Ցուց. 583—4:

— 459. Ստեփանոս, որդի Ամիր-Սարգիսի և եղբայր էվատշայի, որ Ոստանում գրել տվեց մի Աւետարան 1428 թ.—Ձեռ. Վասպ. 355:

— 460. Ստեփաննոս առաջնորդ Այրիվանքի (Գեղարդ), 1429 թ.—Այրարատ 350:

— 461. Ստեփան Կրակացի (de Grak), առաջնորդ Հալեպի. գրեց մի ժողովածու 1429 թ.—Սիւրմէեան, La vie et la cult. էջ 17:

— 462. Ստեփաննոս կրոնավոր, որդի Թումայի. մայրն է Ծնարիւտուր. պապը՝ Խոյզեղ. թվի թե միաբան էր Խոսրովայ

վանքում, ուր Վարդան արեղային գրել ավելց մի Աւետարան և նվիրեց վանքին, 1430 թ.—Նոտարք 94:

— 463. Ստեփաննոս քահանա, որդի Սիմէոնի. մայրն է Ալէկ. ստացավ մի Աւետարան 1430 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 70—71:

— 464. Ստեփաննոս կրօնավոր, եղբորորդի Պետրոս Ռ 115 արքեպիսկոպոսի, որ տես (1430 թ):—Ձեռ. Վասպ. 134—5:

— 465. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Վայոց ձորի, օրինակեց Մեկնութիւն Առակաց Սողոմոնի, 1431 թ.—Սմբատեանց, Երընջակ 316 (մեծ ցուցակ, էջ 7):

— 466. Ստեփաննոս, որդի Ուֆիկի և Թանխաթունի. իր երկու եղբայրներին՝ Գրիգորի և Թորգանանի հետ միասին Թումայ կրօնավորին գրել ավին մի Աւետարան, Ուրանց գյուղում, 1433 թ.—Ձեռ. Վասպ. 364, 366:

— 467. Ստեփաննոս (ամերթ կամ մելիք), եղբայր Ազթամարի Դաւիթ Գ (1393—1433) և հայր Զաքարիա Գ (1434—1464) կաթողիկոսների. անորոշաբար հիշված է մի խաչքարի վրա (Ախինեան, Գւղնգիրք 86) և Հաւաք. 41—42:

— 468. Ստեփաննոս, կինն է Զմբուլ. ծնողներն են Յովանէս գրչի, որ Մոկաց Սուրբկանց գյուղում գնեց մի հին Աւետարան 1433 թ.—Ձեռ. Վասպ. 204:

— 469. Ստեփաննոս, որդի Լեանոսի և եղբորորդի նույն Յովանէս գրչի.—անդ 204:

— 470. Ստեփաննոս բրուտ տանուաւոր, որդի Թումայի, մայրն է Մրուսթ, կինն է Մելէք խաթուն, գրել ավելց Կարապետ քահանային մի Աւետարան, Վան 1435 թ.—Ձեռ. Վասպ. էջ 369, 370:

— 471. Ստեփաննոս որդի Արիստակէս երեցի, որ ստացավ մի Աւետարան 1435 թ.—Ձեռ. Թաւր. 13 ր:

— 472. Ստեփաննոս վարդապետ. գրչի. օրինակել է Ոսկերեւանի Մեկնութիւն չորեքտասան թղթոցն Պօղոսի, 1435 թ.—Ձեռ. Կարին. 162:—ՆՃԼԵՆ է՝

— 473. Ստեփաննոս, գրչի. աշակերտ Թովմա Մեծոփեցու. Մեծոփայ վանքում օրինակել է Մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի, 1435 թ.—Շողակաթ 213:

— 474. Ստեփաննոս Որոտնեցի, հիշատակագիր Իլվովում, 1435 թ.—Կամենից 161, Սիսական 220 ա:

— 475. Ստեփաննոս վարդապետ, հոգևոր եղբայր Թովմա Մեծոփեցու. որք հետ և ամբողջ ժողովրդի հետ միասին փախան

Զաղաթայի արշավանքի ժամանակ զեպի Բաղէշ, ուր հյուսուսերվեցին Բաղէշի Ստեփաննոս եպիսկոպոսի մաս երեք տարի (1435 թ):—Մեծոփ. 109:

— 476. Ստեփաննոս երեց, գրչի. Բաղէշում, տանուաւոր Թումայի խնդրանք օրինակեց Յայմաւուրքը 1436 թ.—Նոտարք 109:

— 477. Ստեփաննոս, որդի Տէրուազի և եղբայր տանուաւոր Յովաննէսի, որ Ազթամարում գրել ավելց մի Աւետարան 1436 թ.—Ձեռ. Վասպ. 373:

— 478. Ստեփաննոս քահանա Կրծանեցի (Տփղիսի մտակի Կրծանիս գյուղից), 1436 թ.—Ձեռ. Դաղեան, Ա. 27 ա:

— 479. Ստեփաննոս սարկավազ, որդի Կարապետ քահանայի. հիշված է 1437 թ. (Նոտարք 112). ապա եղավ քահանա Ազարիա (Ռ 7) անունով, որ տես:

— 480. Ստեփաննոս, որդի Յովանէսի. Տրապիզոնում Յակար կրօնավորին գրել ավելց մի Յայմաւուրք, 1437 թ. (Труды вост. комм. ИМАО, т. II, 3, էջ 55):

— 481. Ստեփաննոս կթղ. Ազթամարի հիշված է 1437 թ.—Ձեռ. Վասպ. 350: Հմմտ. Ռ 312:

— 482. Ստեփաննոս, ազգական Ստեփաննոսի, որ Տրապիզոնում, Յակար կրօնավորին գրել ավելց մի Յայմաւուրք, 1437 թ.—Труды вост. комм. ИМАО, т. II, 3, էջ 55:

— 483. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Տաթևի կամ Սիւնեաց. որդի պարոն Սմբատի և եղբայր Պէշպինէի Օրբելեանց. Քոստիւնէ Օրբելեանի, Գնաց Սիւ և այնտեղից բերեց մի Յայմաւուրք, որ ապա օրինակեց Այրիվանքի տաղնարդ Սիմէոն վարդապետը (+1428 թ): Տաթևում արտադրել է Գր. Տաթևացու Գարսաղիբը (1422 թ): Նույն թվին, զնաց Վրաց երկիր՝ իր մօր տեսութեան և այնտեղ էլ մեռավ: Արդեն մեռած էր «1408 թ»:—Մեծոփ. 118. Զածչ. Գ. 471. Սիսական 241:

— 484. Ստեփաննոս, որդի Ստատոյի և Շահարկնոյ, Քոստեւանի քահանայի, որ Մերաստայում Դաւիթ գրչին գրել ավելց մի Չալոց, 1438 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926. 243—4:

— 485. Ստեփաննոս հայրապետ, որդի Կաստանզին ավագերեցի և եղբայր Թորոս քահանայի. ստաղնարդ Միլիտինէի Ս. Գրիգոր վանքի 1438 թ.—Թորոս ազր. Բ. 453:

— 486. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, որդի Յակար ճանավոր վարդապետի և աշակերտ Գրիգոր Ելաթեցու. երկուսով միասին Թաւր. Ձեռ. Բառ.—43

զեցին նահատակ Դրիգոր Մերենց Խլաթեցու մարմինը՝ Ցիպնայ վանքում, «1426 թ». ապա նաև Յովհաննէս մանուկ Խլաթեցուն 1438 թ.—Մեծոփ. 43, Նոր վկ. 280, 290, 298. Ազգապ. 2059:

— 487. Ստեփանոս բրդի Սահակ երեցի՝ մերձավորի Ներսէս քահանայի, որ Սերաստիայում գրել տվեց մի ճաշոց, 1438 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1926, 244:

— 488. Ստեփաննոս բժիշկ. արդեն մեռած էր 1438 թվին.—Տաշեան, Ցուց. 740 բ:

— 489. Ստեփանոս քահանա Կաֆայի, որին ի միջի այլոց գրեց Կոստանդին կաթուղիկոսը՝ Տլորենտիայի ժողովի առթիվ 1438 թ.—Պալենան, 87:

— 490. Ստեփաննոս, ուսուցիչ Յովհաննէս գրչի. թվականն անհայտ, բայց 1112—1439 թվերի միջև—յիշատ. Ջարբ. թրգմ. էջ 613:

— 491. Ստեփաննոս քահանա, կինն է Փաշա. ծնողներն են Կարապետ գրչի, որ Ոստանում օրինակեց ճաշոցը 1439 թ.—Նօտարք 119:

— 492. Ստեփաննոս վարդապետ, աշակերտ Հերմոնայ վանքի մեծ վարդապետ Յովհաննէսի, անդամ էջմիածնի մեծ ժողովի 1441 թ.—Նօտարք 122:

— 493. Ստեփաննոս կրոնավոր, որդի Պարոնի և եղբայր տանուտեր Մկրտիչի, որ Ազթամարում, Դանիէլ գրչին գրել տվեց մի Աւետարան, 1441 թ.—Ձեռ. Վասպ. 382—3:

— 494. Ստեփաննոս կրոնավոր, որդի Դանիէլ քահանայի (№ 30). մանրամասն տես Շամսխարուն. հիշված է 1433, 1436, 1441 թ.:—Ձեռ. Վասպ. 366, 383, 375:

— 495. Ստեփաննոս արեգա, գրիչ. օրինակել է Աւետարանը՝ Անկիւրթոյ Ս. Աստուածածին վանքում, 1441 թ.—Բիւրակն 1900, 103 ա:

— 496. Ստեփաննոս, եղբայր Ռնոփրիոս քահանայի, որ-եղբայր Մկրտիչ քահանա Արճիշեցու, որ գրել տվեց մի ճաշոց, 1441 թ.—Թորոս ազբ. Ա. 222:

— 497. Ստեփան եպիսկոպոս, մորաքեռորդի նույն Մկրտիչ քահանա Արճիշեցու, որ գրել տվեց մի ճաշոց, 1441 թ.—Թորոս ազբ. Ա. 223:

— 498. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Բաղէշի. երբ Չազաթայի երկրորդ արշավանքի ժամանակ հայ ժողովուրդը փախավ զեղի Խլաթ, Ծոյ, Բերկբի, Արծկէ և Արճէշ, և այնտեղից էլ Բաղէ

ապաստանեց, այս Ստեփաննոսը հյուրընկալեց նրանց և պահեց ու պահպանեց 3 տարի Փախստականների մեջ էին նաև Թովմա Մեծոփեցին, որ պատմում է այս զեպքը, և նրա հոգևոր եղբայր Ստեփաննոս վարդապետը (1435 թ), որից էլ Նօտարք 108, Նույնը հիշվում է իբրև առաջնորդ Բաղէշի 1438 թ. (Նօտարք 117): Իբրև թղթակից անդամ հիշված է էջմիածնի մեծ ժողովին 1441 թ. (Մեծոփ. 109 և Մեծոփ. յիշ. ա): Վերջին հանգամանքը թույլ է տալիս ինձ միացնելու № 367 Ստեփաննոս վրդ. Արճիշեցու հետ, որ հոգ էր տանում Լէնկթիմուրից փախած զժրատաներին «1387 թ»: Եթև այս թվին վարդապետը 27 տարեկան լինեք, ծնունդը կընկնի 1360 թ. հետևաբար 1441 թվին կլինի 81 տարեկան և այս պատճառով է որ ծերունին չկարողացավ ներկա լինել ժողովին և թղթով հայտնեց իր համաձայնութիւնը:

— 499. Ստեփաննոս վարդապետ ի տանէն Սիւնեաց, անդամ էջմիածնի մեծ ժողովի, 1441 թ.—Մեծոփ. յիշատ. ա:

— 500. Ստեփաննոս վարդապետ յՃզեղեաց. հակառակորդ Կիրակոս Վիրապեցի կաթուղիկոսի (1441 թ).—Թվի թե նույն է նախորդի հետ:—Մեծոփ. յիշատ. գ:

— 501. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, «տեղապահ Սիւնեաց աթոռոցն, ի յազատաց», անդամ էջմիածնի մեծ ժողովի, 1441 թ.—Մեծոփ. յիշ. ա:

— 502. Ստեփաննոս ճզնավոր յԱզթամարայ կողմանէն 1441 թ.—Մեծոփ. յիշ. բ:

— 503. Ստեփաննոս երեց Տայրոյ գյուղի. գրիչ. օրինակեց Մեսրոպ երեցը, Ձենոր պատմիչը, Յովհան Մամիկոնեան ևն, 1441 թ. (Ձեռ. էջմ. № 1755).—Տաշեան, Ժղժ. առ. Վրդն. 189, Պատմ. Տարօնոյ, Երևան 1941, էջ XV (հրտր. Աշ. Արրանձա-նի):—Հմմտ. № 598:

— 504. Ստեփաննոս վարդապետ Արծկէու, անդամ էջմիածնի մեծ ժողովի 1441 թ. (Մեծոփ. յիշ. ա). կոչվում է Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Արծկէի, 1442 թ.—Նօտարք 129:

— 505. Ստեփաննոս վարդապետ, ծեծեց Սաղուր բէկի առաջ մի տղայի, որ պաշտպանում էր Կիրակոս Վիրապեցուն 1443 թ.—Դրնդ. 315:

— 506. Ստեփանոս մելիք, կինն է Խաթուն Մելէք. որ-զիքն են Տուղշարէկ, Դովլաթշահ և Ասլանբէկ, որոնց բուրբ հիշատակին՝ Ազթամար կղզում մի խաչքար է կանգնեցրել Չա-քարիս կաթուղիկոսը 1446 թ.—Արճ. Ազգազր. հանգ. Ի, 211:

- 507. Ստեփաննոս կրօնավոր, որդի նշանավոր գրիչ Դանիէլ (№ 30) քահանայի. հիշված է 1444 թ.—Նոտարք 135:
- 508. Ստեփաննոս քահանա, կինն է Արդունմելէք. ծնողներն են Առաքել քահանայի, որ Աղթամարում, Դանիէլ քահանային գրել ավելց մի ճաշոց 1444 թ.—Նոտարք 134:
- 509. Ստեփաննոս, որդի նույն Առաքել քահանայի. նախորդի թուն է.—Նոտարք 135:
- 510. Ստեփաննոս որդի Յովանէս քահանայի և հայր Կարապետ քահանայի, որ օրինակեց Գանձարանը՝ Ոստանում, 1444 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 40 ր:
- 511. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Խարբերդի, հիշված 1435 և 1444 թ.—Manus. brit. mus. 121 ր, Manus. bibl. nat. էջ 101:
- 512. Ստեփաննոս խօջա, սանուտեր Գաւաշ գյուղի. իր ընկերները հետ օգնեց Ս. Վարզան զորավար վանքի վերաշինութեան 1444 թ.—Ձեռ. Վասպ. 389, Նոտարք 46:
- 513. Ստեփաննոս շորբահողի, մին է վեց միաբաններից Գաւաշի Ս. Վարզան զորավար վերաշինված վանքի 1444 թ.—Ձեռ. Վասպ. 389, Նոտարք 46:
- 514. Ստեփաննոս շաշարակեա, միաբան Ոստանի Գալի վանից. արդեն մեռած էր 1444 թվին.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 40 ր:
- 515. Ստեփաննոս կամ Մելիք-Ստեփան, հայր Զաքարիա 3 († 1464) կաթողիկոսի Աղթամարի. հիշված է մի արձանագրութեան մեջ՝ 1444 թ.—Ալիմեան՝ Գլղղիքք 86, 108:
- 516. Ստեփաննոս կրօնավոր, միաբան Ոստանի Գալի վանից. պատճառ եղավ, որ Կարապետ քահանան օրինակի Գանձարանը, 1444 թ.—Ձեռ. Նոր-Բայազ. 40 ր:
- 517. Ստեփաննոս հայր Թուրվանդի՝ կնոջ Հազարբիլի, որ Խլճթում գրել ավելց մի Յայտմաւորք, 1445 թ.—Քարոս ազր. Բ. 306:
- 518. Ստեփաննոս քահանա, մի Աւետարան ճվրիցեց Սորի գյուղի Ս. Քրիստոսոսի եկեղեցուն, 1445 թ.—Նոտարք 145:
- 519. Ստեփաննոս կրօնավոր, միաբան Գամաղիէի վանքի 1445 թ.—Նոտարք 145:
- 520. Ստեփաննոս, որդի Գորդի Մելիքի, որ էր իշխան Ալիովի. Թովմա Մեծոփեցի պատմագրի եղբորորդին է, որ հիշված է 1445 թ.—Նոտարք 147:
- 521. Ստեփաննոս կրօնավոր, որդի Ամիրմելիքի, որ նը

- ուսուցիչ Յովաննէս քահանայի՝ որդւոյ Գորդի Մելիքի՝ եղբոր Թովմա Մեծոփեցի պատմագրի. հիշված է 1445 թ.—Նոտարք 147:
- 522. Ստեփաննոս, այլ որդի նույն Ամիրմելիքի. արդեն մեռած էր 1445 թ.—Նոտարք 147:
- 523. Ստեփաննոս Գաւաշեցի, միաբան Ոշտունեաց գավառի Ս. Յակոբ վանքի 1445 թ.—Նոտարք 139:
- 524. Ստեփաննոս, որդի Հայրապետ քահանայի և Նախաթունի. գրիչ. Բաղէշում օրինակեց Յայտմաւորքը Մկրտիչ կրօնավորի պատվերով 1446 թ.—Նոտարք 151—2:
- 525. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Միւնեաց, որդի Իւանէի՝ տեառն Որոտան. հիշված է 1447 թ.—Սիտական 218 ա:
- 526. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Գողթան, որդի Աղաւաշի. մայրն է Խուանդ խաթուն. հաջորդեց իր քեռի Տէրունական եպիսկոպոսին. գրել ավելց Մատթէոս երեցին մի ընդարձակ Տօնական, Ազուլիս 1447 թ.—Ձեռ. Քաւր. 120—3, Հաջունի, Կարեւոր խնդ. 269:
- 527. Ստեփաննոս, որի անունով մի արձանագրութեան կա Ոշտունեաց գավառի Գանձակ գյուղի ծովափի Ս. Գէորգ եկեղեցու բարավորի վրա, Մկրտիչ անուն անձի հետ՝ 1447 թ.—Նոտարք 155:
- 528. Ստեփաննոս, հայր Թովմայի, Գրիգորի և Հազարի, որոնք Աղնայ գյուղից էին և Մոկաց Փառավանք գյուղում, Բարայէլ գրչին գրել ավելց մի Աւետարան, 1447 թ.—Ձեռ. Վասպ. 397, 400, Նոտարք 156:
- 529. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակեց Հարանց վարքը 1449 թ. (Ձեռ. Վենեա. № 808).—տես Նազր. ներած. էջ 8ր:
- 530. Ստեփաննոս, որդի Խաչատուրի և եղբայր Յովնէփ արեղայի, որ Մկրտիչ Նազարից ստացավ մի Աստուածաշունչ 1449 թ. երբ Ստեփանոսը մեռած էր.—Ձեռ. Վենեա. Ա. 116:
- 531—2. Ստեփաննոս կրօնավոր, երկու համանուն միաբաններ Խլճթի Ս. Յովաննէս եկեղեցու, 1450 թ.—Նոտարք 164:
- 533. Ստեփաննոս կրօնավոր, գրիչ. մահաւսի Գոզոսի պատվերով օրինակեց Աւետարանը՝ Ջերմանորի Փաշր Ակոսի վանքում, 1451 թ.—Նոտարք 168:
- 534. Ստեփաննոս քահանա, որդի Յովաննէս քահանայի և եղբայր Մովսէս արեղայի, որ Գնձայոյ աւազ անապատում օրինակեց Աւետարանը 1451 թ.—Ձեռ. Վասպ. 408:
- 535. Ստեփաննոս, կինն է Մարթա. ծնողներն են Փա-

շայի, որ Վանուս, իր նանատակ որդու և իր կարօտաման ամուսնու և հիշատակին մի Աւետարան գրել տվեց Վան 1451 թ.—Ձեռ. Վասպ. 411:

— 536. Ստեփանոս, հայր Կարապետ Մանկարօնի՝ փեսայի Փաշայ տիկնոջ, որ իր որդիներին և իր ամուսնու հիշատակին մի Աւետարան գրել տվեց Վանուս, 1451 թ.—Ձեռ. Վասպ. 412:

— 537. Ստեփաննոս, շոր կատարեցաւ յանօրինաց, հայր մահաեսի Պօղոսի, որ Ջերմաձորի Փոքր Ակոսի վանքում օրինակել տվեց Աւետարանը 1451 թ.—Նօտարք 168:

— 538. Ստեփաննոս քահանա, կինն է Աղուժ խաթուն (ՃԾ). ծնողներն են Մելիք խաթունի, որ Վարդան քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1453 թ.—Նօտարք 171:

— 539. Ստեփաննոս գրիչ. օրինակել է մի Աւետարան տանուտեր Խաչատուրի համար 1453 թ. (ուրիշ ոչինչ հայտնի չէ).—Ձեռ. Վասպ. 419:

— 540. Ստեփանոս քահանա, հայր Կարապետ գրչի, որ Յովանէս տանուաւիրոջ համար գրեց մի Ճառքնախոր, Վանուս, 1453 թվից քիչ առաջ.— հրատ. Ազաթ. 1909 թ. յոջ. էջ 5:

— 541. Ստեփաննոս քահանա, Բաղէշում, Թորոս Երազարկչու գրած ընտիր օրինակից արտագրել է Աւետարանը, 1454 թ.— Թորոս աղբ. Բ. 445>Նօտարք 174:

— 542—3. Ստեփաննոս, երկու համանուն միաբաններ Վարդայ վանքի 1454 թ.—Նօտարք 176:

— 544. Ստեփանոս, հայր Առոմ քահանայի, որ Ազթամարում Գրիգոր քահանային գրել տվեց մի Աւետարան, 1454 թ.—Ձեռ. Բուլղ. ազԱ 1937, 580:

— 545. Ստեփաննոս, պարսն, մեծ հայր Խաչատուր քահանայի, որ իր որդու՝ Դաւիթ քահանայի համար օրինակեց Աւետարանը՝ Արճէշ 1455 թ.—Նօտարք 177:

— 546. Ստեփաննոս, միաբան Ս. Փրկիչ վանքի, օգնում էր իր հոգևոր եղբայր Թադէոս սարկազմազին, երբ սա օրինակում էր Աւետարանը Նրուսազէմի Ս. Սարա վանքում, 1455 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 59:

— 547. Ստեփաննոս, հանգուցյալ որդի Թումայի՝ եղբոր տանուտեր Մանկաուազի, որ Մցի դյուզում գնեց մի Աւետարան, 1455 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 582:

— 548. Ստեփանոս, միաբան Վերի Նորավանքի 1456 թ.— հրատ. Ազաթ. 1909 թ. յոջ. էջ ԽԶ, Չարբ. Բրզմ. 727:

— 549. Ստեփանոս, հիշվում է իր միաբանակիցներին հետ իբրև միաբան մի վանքի, որի անունը չէ հիշատակված, 1456 թ.—Ձեռ. Վասպ. 426:

— 550. Ստեփանոս, իր միաբանակիցներին հետ հիշվում է իբրև անտես նույն վանքի, որի անունը չէ հիշատակված, 1456 թ.—Ձեռ. Վասպ. 426:

— 551. Ստեփաննոս Ղարեղշաւ, մահաեսի, որդի Աստուածատուրի, մայրն է Խաթունմելիք. եղբայրներն են Ազատչար, Խուզարազը սարկազմազ և Խզրշան. որդինքն են Փալօշ և Զաքար (Թէ՞ որանք Ստեփաննոսի մորաքրոջ՝ Գոհարմելիքի որդիներն են): Հեղ ու բարեպաշտ մարդ էր: Երբ Բուրդ Հասանը Մշոյ գաշտը ավերեց և շատ գերի տարավ, Ստեփաննոսը բաշխեց իր ամբողջ հարստութիւնը և գերիներին փրկանքով ազատեց: Եկեղեցու համար գնել է շատ սպասներ և թանկագին գրքեր: Ինքն է որ կիմ կղզում Ղազար գրչին գրել տվեց մի Յայամաւորք, որ շարունակվեց Սուխարայ և Արգելանի վանքերում, սկսելով 1452 թ. և վերջացավ 1457 թ.—Ձեռ. Թաւր. 102—5:

— 552. Ստեփաննոս որդի Աղբրի. մեակ է 1458 թ. ավելին տես Փաշամելիք:—Ձեռ. Վասպ. 426, 428, 431:

— 553. Ստեփաննոս որդի Գրիգորի (1458 թ.) տես Փաշամելիք:

— 554. Ստեփաննոս գրիչ, օրինակել է մի Աւետարան՝ մահաեսի Աստուածատուրի համար, շեղատառ կոչված վայրում, 1459 թ.—Ձեռ. Վասպ. 432 (չի գնում հիշատակարանը):—Կարծեմ զրիպակ է և պետք է կարգաւ Նարդոս:

— 555. Ստեփաննոս եղիսկոպոս Ս. Վարդանայ վանքի 1460 թ.—Նօտարք 197, Ձեռ. Վասպ. 434:

— 556. Ստեփաննոս արեգա, միաբան նույն վանքի 1460 թ.—Նօտարք 197, Ձեռ. Վասպ. 434:

— 557. Ստեփաննոս Արծկեցի, արեգա, հիշատակագիր 1460 թ.—Աղգապ. 2163:—Նույն է Ճ 560:

— 558. Ստեփան, որդի Հայրմխաթունի, սևտի և թոս Թումայի, որ Ազթամարում գրել տվեց մի Աւետարան, 1460 թ.—Ձեռ. Վասպ. 433:

— 559. Ստեփաննոս կրօնավոր, որդի Գուրջիբէկի և էմնախաթունի, եղբայր Ներսէս արեգայի, որ Ազթամարում, Թումայի համար մի Աւետարան գրեց 1460 թ.—Ձեռ. Վասպ. 434, 437:

— 560. Ստեփաննոս միակեց, Արծկէում Միքայէլ քահա-

նային գրել ավելց մի Աւետարան և նվիրեց Հաւատարմար վանքին (Ս. Գէորգ), 1460 թ.—Նոտարք 196.—Նույն է № 557:

— 561. Ստեփաննայ, գրել ավելց մի Աւետարան Վարդան արեղային, Ազոց վանքում և նվիրեց Գառնիի կաթուղիէ եկեղեցուն, 1460 թ.—Նոտարք 195:

— 562. Ստեփաննոս, կիսն է Մելիք. ծնողներն են Վարդան գրչի, որ Կողոց վանքում օրինակեց Աւետարանը 1461 թ.—Նոտարք 198:

— 563. Ստեփաննոս արեղա, գրիչ. օրինակել է Ռամգիրք (կախարդական ընդարձակ մի հատոր), 1461 թ.—Ձեռ. Գաղեան, Ա. 108 ր:

— 564. Ստեփաննոս քահանա, հայր Ներսէս եպիսկոպոսի, որ Տիւրքիում, Ջաքարիա քահանային գրել ավելց մի Աւետարան, 1462 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 51:

— 565. Ստեփաննոս վարդապետ, մականունն է Ճալակ. սպիտակ բուռով ծեփեց ու նորոգեց Կառուցի վանքը 1462 թ.—Նոտարք 207. Բվի թե սրա հետ նույն է՝

— 566. Ստեփաննոս վարդապետ, որ է հոգևոր հայր մեր (Կառուց անապատի), և խրատիչ ամենայն բարութեանց, որ և զօգուան քարոզեաց ի գիշերի և ի ցերեկի մեղ, և է փիլիսոփայ (երաժիշտ) երիցական արհեստի, և ծաղիկ ժամատեղաց. և է գիտակ ամենայն հին և նոր կտակարանաց աստուածային գրոց գիտութեան, որ յար և նման է վարժապետին իւրոյ Քուժայ վարդապետին (1462 թ).—Նոտարք 208:

— 567—8. Ստեփանոս, երկու համանուն որդիք Աստուածատուրի (առաջինը մեռած), որ Ռշտունեաց Բերդաձոր վանքում գրել ավելց մի Աւետարան 1463 թ.—Ձեռ. Վասպ. 443:

— 569. Ստեփանոս, որդի Հազարբէկի և եղբայր Կիրակոս Սարգիսու, որ գնի միջնորդ եղավ տանուտէր Էգիլճահի և Յովհաննէս գրչի միջև, Արծիէ 1463 թ. սպանվեց անօրինակեց.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 621:

— 570. Ստեփանոս, հայր տանուտեր Էգիլճահի, որ Արծիէում գրել ավելց մի Աւետարան, 1463 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 620:

— 571. Ստեփաննոս գրիչ. Աւագ վանքում օրինակել է Պր. Նազիանդացու Աստուածարանութիւնը և Կիրգի Աղեքանդաբացոյ Գարապճանց գիրքը 1463 թ.—Ձեռ. Կարին. 6:

— 572. Ստեփանոս, հայր Խոնձայի՝ կնոջ տանուտեր Էգիլ

ճահի, որ Արծիէում գրել ավելց մի Աւետարան, 1463 թ.—Ձեռ. Վենետ. Ա. 620:

— 573. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, միտան Խորհեան գաղափորի Խլպաշի վանքի, ուր օրինակեց Աւետարանը 1464 թ.—Քորոս ազր. Բ. 341, Նոտարք 218:

— 574. Ստեփաննոս եպիսկոպոս Սիւնեաց, որդի Իւանէ Ռոտանեցու, հիշված 1464 թ.—Սիսական 21 ա:

— 575. Ստեփաննոս, արքեպիսկոպոս Թաղէս Առաքնալի վանքի, 1464 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 302:

— 576. Ստեփաննոս, միտան Յովհաննավանքի 1464 թ.—Այրարատ 172:

— 577. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս, վանահայր Սաղիանի՝ 1464 թ.—Սմբատեանց, Սաղիան 31:

— 578. Ստեփաննոս արեղա, գրիչ. ՀայոցՔառում, Գանիէլ վարդապետի խնդրանք գրեց մի Ճաշոց, 1464 թ.—Ձեռ. Սևան. 19 ր, Սմբատեանց, Գեղարքունի 403:

— 579. Ստեփաննոս Մշկածաղցի. գրիչ. օրինակել է Աւագ վանքում մի Ճոզովածու, 1464 թ.—Ձեռ. Գետերք. (ՀԱ 1892, 115 ր, 116 ար):

— 580—1. Ստեփաննոս, երկու համանուն քահանաներ Վանի Պօղոս-Գեորգս եկեղեցու, 1465 թ.—Նոտարք 222:

— 582. Ստեփաննոս քահանա, որդի Մանուէլ քահանայի. գրել ավելց մի Ճաշոց Յովհաննէս գրչին, Հերմանի վանքում, 1465 թ.—Սմբատեանց, Գեղարքունի 403:

— 583. Ստեփանոս քահանա, հայր Մատթէոս քահանայի, որ Անաւարդայում Հայրապետ եպիսկոպոսին գրել ավելց մի Ճաշոց, 1466 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 235 ր:

— 584. Ստեփաննոս ճանապարհ, միտան Ասրեղի վանքի, 1466 թ.—Նոտարք 225:

— 585. Ստեփաննոս, տնտես նույն վանքի, 1466 թ.—Նոտարք 225:

— 586. Ստեփաննոս, հայր Սալուսի խաթունի, որ Հայրապետ քահանային գրել ավելց մի Մաշոց, 1466 թ.—Քորոս ազր. Ա. 232, Բ. 337:

— 587. Ստեփաննոս վարդապետ, առաջնորդ այս նահանգի (Քր նահանգի), 1466 թ.—Քորոս ազր. Ա. 232, Բ. 337:

— 588. Ստեփանոս քահանա, գրիչ. օրինակել է Շիրք տեղապետութեան 1466 թ.—Սմբատեանց՝ Ներշակ 133:

— 589. Ստեփաննոս կրօնավոր, որդի Յովաննէսի. մայրն է Հիրիքայ. եղբայրն է Սահակ: Տարօնի Եղեբղոս վանքում, Յովաննէս արեղայի պատվերով օրինակեց Աւետարանը 1463 թ.— Նօտարք 215: Ավելի ուշ, նույն վանքում օրինակել է Գանձարանը՝ 1466 թ.— Նօտարք 227:

— 590. Ստեփաննոս եղիսկոպոս երկրին Գեղամայ, հիշված 1465 թ. (Սիտական 35), որի հետ նույն են Ստեփաննոս եղիսկոպոս Երկրին Գեղամայ ժՅ գարի կեսին (Սիտական 523) և Ստեփաննոս եղիսկոպոս գաւառին Գեղարքունեաց՝ ժՅ գար (Ձեռ. Սեան. 19):

— 591. Ստեփաննոս Շաւղրցի, կաթուղիկոս Սոոյ, հիշված է մի ճաշոցի հիշատակարանում 1466 թ. (Ձեռ. Հալէպի, Ա. 236 ա) և Ստեփաննոս կաթուղիկոս Սոոյ՝ հիշված մի Յայմաուււրքի հիշատակարանում 1467 թ.— Բակուրան, Գիւղրոս կղ. 36:

— 592. Ստեփաննոս եղիսկոպոս, առաջնորդ Գիւրգի վանքի-նույն վանքում, Գրիգոր արեղայի համար օրինակեց Աւետարանը 1467 թ.— Ձեռ. Վասպ. 448:— Չարմանալի է, որ վանքի առաջնորդ եղիսկոպոսը իր միարաններէց մեկի համար Աւետարան է արտադրում: Բայց ավելի զարմանալի է այն, որ Ձեռ. Սեբ. (տետ Ձ 593/4) ևս հայտնում է թե նույն 1467 թվին, նույն Գիւրգի վանքում Ստեփաննոս զրիչը արտադրում է մի Աւետարան, բայց այս անգամ Սահակ երեցի համար և Ստեփաննոսը պարզ զրիչ է, իսկ Ստեփաննոս եղիսկոպոսը առաջնորդ: Սրանցից մըն է հիշա:

— 593. Ստեփաննոս առաջնորդ Գիւրգի վանուց, 1467 թ.— Ձեռ. Սեբ.— ՀԱ 1925, 257:

— 594. Ստեփաննոս զրիչ. Գիւրգի վանքում, Սահակ երեցի պատվերով օրինակեց Աւետարանը 1467 թ.— Ձեռ. Սեբ.— ՀԱ 1925, 257:

— 595. Ստեփաննոս, որդի Զանիբէկի և հանգուցյալ եղբայր Գիրահոս Ջօղկանց երեցի, որ օրինակեց Ճաւընախրը Ագրամարում 1467 թ.— Նօտարք 230:

— 596. Ստեփաննոս եղիսկոպոս, առաջնորդ Մենեկերս գավառի Սիբունքար անապատի 1468 թ.— Քորոս աղբ. Բ. 378:

— 597. Ստեփաննոս քահանա, որդի Ամիրի. Հերմոնի վանքում, Անանիա արեղային զրել տվեց մի Աւետարան, 1469 թ.— Ձեռ. Քաւր. 132 բ:

— 598. Ստեփաննոս քահանա, հայր Գրիգոր քահանայի, որ

Տայշոյ դյուղում կազմեց ու ծաղկեց Յովաննէս քահանայի Աւետարանը 1469 թ.— Ձեռ. Սեբ.— ՀԱ 1925, 259:— Հմմտ. N 503:

— 599. Ստեփաննոս քահանա Բիւրակահի, 1469 թ.— Ձեռ. Վենետ. Բ. 1114:

— 600. Ստեփաննոս, հայրապետ Տիրիկի Վաւարո գյուղի Ս. Աստուածածին վանքի. զրիչ: նույն վանքում, Նորմանուկի պատվերով արտադրեց Աւետարանը, 1469 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 751=Քորոս աղբ. Բ. 363:— Հմմտ. N 618:

— 601. Ստեփաննոս, որդի Նորմանուկի, որ Տիրիկի Վաւարո գյուղում զրել տվեց մի Աւետարան, 1469 թ.— Ձեռ. Վենետ. Ա. 752=Քորոս աղբ. Բ. 363:

— 602. Ստեփաննոս, միարան Խիզանի Գամաղիէլ վանքի, 1468—9 թ.— Ձեռ. Վասպ. 452, 455:

— 603. Ստեփաննոս, կինն է Խըպրել, ծնողներն են Մարգարիտի՝ կնոջ տանուտեր Առաքելի, որ զրել տվեց մի Աւետարան՝ Խիզան 1469 թ.— Ձեռ. Վասպ. 453:

— 604. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս, մականունն Գոզալ (գեղեցիկ). իբր առաջնորդ Սալնապատի վանքի հիշված է 1457 թ. (Նօտարք 186). որա քոնջ որդին է Յովաննէս կրօնավորը, որ գնեց մի հին Շարակնոց և նորոգել տվեց 1463 թ. (Rapport Belgique 145). Ստեփաննոսը իբրև առաջնորդ հիշված է նաև 1470 թ. (Ձեռ. Վասպ. 460):

— 605. Ստեփաննոս, որդի Քորոսի և եղբայր Գիրահոս կրօնավորի, որ Եկեղեցաց գավառի Կայիփոսի վանքում զրել տվեց մի Սաղմոս, 1470 թ.— Քորոս աղբ. Բ. 305:

— 606. Ստեփաննոս մանուկ Կոստանդնուպոլսեցի. նահատակվեց հավաքի համար «1471 թ».— Չամչ. Գ. 515> Նոր վկ. 305, 727—8 (որի մասունքը իբր թե պահվում է Վիեննայի Ս. Ստեփաննոս հոյակապ Մայր եկեղեցում):

— 607. Ստեփաննոս մահախի. զրիչ. օրինակել է Աւետարանը 1471 թվին.— Ձեռ. Կարին. 18:

— 608. Ստեփաննոս, հայր Քումա կրօնավորի. երկուսն էլ մերձավոր Փաշայի, որ Քոլմա առաքյալի վանքում զրել տվեց Աւետարանը 1471 թ.— Ձեռ. Վասպ. 463:

— 609. Ստեփաննոս, շինեց Առաքելոս Ս. Աստուածածին եկեղեցին՝ 1472 թ.— Ալիենեան՝ Գւղնդիք 117:

— 610. Ստեփաննոս վարդապետ, ուսուցիչ էր Երզնկայի Կայիփոսի վանքում, 1473 թ.— Քորոս աղբ. Բ. 328:

— 611. Ստեփանոս, որդի Մկրտչի և եղբայր ռէս Մարտիրոսի, որ Բերկիրում գրել ավեց մի Աւետարան 1473 թ.—Ձեռ. Վասպ. 467:

— 612. Ստեփաննոս, հայրն է Կարապետ վարդապետ Բագիշեցու (ծն. շուրջ 1475 թ), որ էր զբիշ, տաղասաց, ապա և առաջնորդ Մշոյ Առաքելոց վանքի:—Ակինեան, Մատեն. հետազ. Դ. 311, ՀԱ 1937, 320:

— 613. Ստեփաննոս, հայր Վարդանի և պապ Էղիշանի, որ ստացավ մի Աւետարան, 1475 թ.—Ձեռ. Վասպ. 473:

— 614. Ստեփանոս, եղբայր Եղիազարի և հորեղբայր Գրիգոր կրոնավորի, որ Արծիէում, Հաղար քահանային գրել ավեց մի Յայտմաւորք, 1475 թ.—Ձեռ. Մաղն. 96:

— 615. Ստեփաննոս արեղա, եղբայրն է Վայոց Ձորի Յովհաննէս արքեպիսկոպոսի և թոռն մեծին Գոռշի. հիշված է 1475—8 թ.—Կարապետ եպս. Դօփեանք 94:

— 616. Ստեփաննոս Դոնիկ, գրել է ավել մի Աւետարան, 1477 թ.—Ձեռ. Սեր.—ՀԱ 1925, 261:

— 617. Ստեփաննոս կրոնավոր, հորեղբայր Մելքիսեթ գրչի, որ Հալէպում, մահտեսի Յարանի համար օրինակեց Աւետարանը 1478 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 96:

— 618. Ստեփաննոս վարդապետ առաջնորդ Տիրիկի՝ 1480 թ.—Թորոս աղբ. Ա. 231:—Հմմտ. № 600:

— 619. Ստեփաննոս եպիսկոպոս, գրչի. օրինակեց Աւտարանը՝ ի յիշատակ Գրիգորին աւագ սարկաւազի և նվերեց Երեց մանկանց եկեղեցուն, 1480 թ.—Ձեռ. Կես. սարգ. 11 ա:

— 620. Ստեփաննոս կրոնավոր, հոգևոր եղբայր Խաչատուրի, որին օգնում էր թուղթ կոկելով, երբ նա օրինակում էր Աւետարանը Կառուց անապատում, 1481 թ.—Ձեռ. Վասպ. 480:

— 621. Ստեփաննոս աշակերտ Տէր Յովանէ Նաղաշի, որին օգնեց արտադրելու համար Ճաշոցը՝ Կեսարիայում 1481 թ.—Ալլոյանեան, Գատմ. հայ Կես. Բ. 1848:

— 622. Ստեփանոս արեղա, դասավար, միաբան Բուրբուրիդի անապատի 1482 թ.—Խաղրակեանք 236:

— 623. Ստեփաննոս Լպիսկոպոս, որ Յովհաննէս է կաթողիկոսի հետ զնացել էր Կամենից 1485 թ.—Ալիշան՝ Կամենից, էջ 135:

— 624. Ստեփանոս, որդի Ոստանի քահանա Ասոմ փիլոսոփոսի (երաժիշտ), 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 502:

625. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Տաթևի, յազատ տանէ, հորորորդի և հաջորդ Շմաւոն արքեպիսկոպոսի Տաթևի Մի ազնիկ առևանգող և տանկացող մի արեղայի ապաշխարանքի ենթարկած լինելով՝ Թաւրիդի աթաբէզ Սոֆի Խալիլի վրէժառու թյան զո՛ւ դարձավ: Խալիլը խարդախությամբ հրավերեց նրան իր մոտ և առաջարկեց հավատքը ուրանալ: Մերժում ստանալով, քեռորդի եպիսկոպոսին խաշելով և մորեղբորորդի արեղապին խորովելով չարաչար նահատակեց (c1478 թ), Ստեփաննոսին 5 տարի չարաչար տանջեց, բայց հետո իշխանուհու միջնորդությամբ ազատ արձակեց (c1483 թ): Ստեփաննոսը մի տարի հետո ուխտի գնաց Երուսաղէմ և Տաթև վերադարձին վախճանվեց c1485 թ:— Նոր վկ. 313—9, Ազգապ. 2198, Սիւսական 21 ա, 528 (գնում է 1453 թ):

— 626. Ստեփաննոս գրչի, Արճէշում, Ծիրանաւոր Ս. Աստուածածին վանքում, ի հիշատակ Մուրադի գրել է մի Աւետարան, 1486 թ.—Ձեռ. Վասպ. 499—500:

— 627. Ստեփան եպիսկոպոս, առաջնորդ Կեսարիայ Ս. Գր. Նրևացու վանքի, 1486 թ.—Ալլոյանեան, Գատմ. հայ Կես. Բ. էջ 1849:

— 628. Ստեփաննոս, հայր Մովսէս արեղայի, որ Բարերգի Անլոց վանքում օրինակեց Աւետարանը, 1486 թ.— Եղծիածին՝ 1944, № 1, էջ 36 բ:

— 629. Ստեփանոս, որդի Էրկիլի և եղբայր Ջաքարայ արեղայի, որ Յակոբ քահանայից գնեց մի Շարակնոց, Երզնկայում, 1487 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. 27 աբ:

— 630. Ստեփանոս մերձավոր Աստուածատուրի, որ գնեց մի հին Աւետարան 1488 թ.— Ձեռ. Վնեւո. Ա. 492:

— 631. Ստեփաննոս, որդի Յովհաննէս քահանայի, որ նրա համար օրինակել է ավել Աւետարանը Սարգիս գրչին, Բերկրի Առեղս գյուղում, 1488 թ.—Ձեռ. Վասպ. 508—9:

— 632. Ստեփաննոս Սարաձորեցի, կաթողիկոս Ստի c1477—1488 թ: հաջորդել է Կարապետ Եւզոկիացուն՝ ըստ Ազգապ. 2209: (Իսկ ըստ Միսուան 218 Ստեփաննոս ի Սարաձորոյ նստել է 1449 թ. իբրև հաջորդ Կարապետ Ստեցու և իրեն էլ հաջորդել է Յովհաննէս Ա. Անախոքացի 1474 թ):

— 633. Ստեփաննոս նորընծայ կրոնավոր Գոզթան Բուսայ անապատում 1489 թ.—Մճրատեան՝ Երնջակ 276:

— 634. Ստեփաննոս կրոնավոր, որդի Հոսոշանի. իր եղբայր

մտտ, ապա Գերմանիոյ Կարոլոս Ե կայսեր, բայց լանհույս ֆալտով
 Լեհաստանի և Խրիմի վրայով վերադարձավ Էջմիածին: Կաթու-
 դիկոսութեան ժամանակ իրեն աթոռակից էր Միքայէլ Սեբաս-
 տացին, որին ավելացրեց ապա Բարսեղ և Գրիգոր: Գրեւ է Մեկ-
 նութիւն Յովհաննու Աւետարանի և Նախերգանք չորից աւետա-
 րանչաց, որոնք նաև պարսկերենի է թարգմանել (Չամչ. Գ.
 517):—Նաև տաղասաց է. իր տաղերից մեկը գտնում եմ Ձեռ-
 նագրի, Ա. 165 նկարագրված Տաղարանում և հետևյալ ձևով է
 սկսվում.

Ծղուկ և վան է ինձ որ ի յայս հասայ,
 Ծաւթըն մահու չափ մեղաւք ես ազտեղացայ,
 Եւ երկար ժամանակաւք...
 Ո՛վ Ստեփաննոս վատթար
 Ընդէր դու մեղար,
 Զպատուիրանն...

Ձեռ. Վասպ. 676 դնում է 1572 թվին Էջմիածնի կաթուղիկոս՝
 Ստեփաննոս Չալախ. այս անունով կաթուղիկոս չկա այդ թվին:
 Այդ շրջանից գիտենք Ստեփաննոս Ե Սալմաստեցի, որ նստել է
 «1545—1567 թ» և որին հաջորդել է Միքայէլ Ա Սեբաստացի
 «1567—1576 թ»: Գետք է ենթադրել թե Չալախը նույն Սալ-
 մաստեցին է, որի մահվան լուրը դեռ չէր հասել հիշատակա-
 գրին:—Կամենից, էջ 135 էլ կարդում ենք, որ Էջմիածնի Ստե-
 փաննոս կաթուղիկոսը զնացել է Հոռոմ, հնազանդել Գապին, դար-
 ձել Իվով, ուր և մեռել է 1551 թ: Մեջ է բերում նաև նրա
 լատիներեն տապանագիրը, ուր թվականն էլ դրված է 1551 թ.
 «...animam suam Deo tradidit 1551»: Միտում ենք է, թե քարերն
 էլ են կեղծում:—Առաք. պտմ. 337—8, Ալիշան՝ Հայ-Վեհեա.
 324—330. Կամենից 19. Հայասպ. 592. Ազգապ. 2233—63. Էջմիա-
 ծին, 1944, № 2, էջ 48 և 1945, օգոստ. էջ 56 (չառ կարևոր):

— 674. Ստեփաննոս Չ Առնջեցի, որդի Գր. Խօճին, աթո-
 ռակալ Միքայէլ Սեբաստացի կաթուղիկոսի, որի մահվանից
 («1576 թ.») առաջ արդեն վախճանվել էր.—Առաք. պտմ. 338,
 Ազգապ. 2264, Ալիշան, Կամենից 32, 164,—հիշված է 1563 թ.
 Ձեռ. Լվով (ՀԱ 1936, 509): Ճանիկեան, Հնուք. Ակնայ 79 (իբ
 անթվ. հիշատակարանը իբրև ստացող՝ մի Շարականի):

— 675. Ստեփաննոս երեց Եւզոկիացի կամ Թոխաթեցի,
 տաղասաց, երգիծարան. ծնվել է 1558 թ. Եւզոկիա քաղաքում.
 կրթությունը ստացել է իր քաղաքում. 1580 թվին ձեռնադրվում

է քահանա. 1589 թվին ուխտի է գնում Երուսաղէմ և վերա-
 դառնում իր քաղաքը: 1602 թվին Եւզոկիան ենթարկվում է
 Գարա Ծաղըճիների ասպատակութեան. Ստեփաննոս քահանային
 էլ բռնում են և շարաշար տանջանքների ենթարկում: Ապա
 կարծելով թե արդեն մեռել է, թողնում են ու հեռանում: Աս-
 պատակների հեռանալուց հետո, շատերի հետ Ստեփաննոսն էլ
 փախչում է Գոլիս (1603 թ), մի տարի հետո Կաֆա (Թէոդոսիա),
 ուր պարապել է ուսուցչութեամբ և ձեռագրեր արտագրելով:
 Կյանքի վերջերքում դարձավ իր հայրենի քաղաքը, ուր գտնում
 ենք արդեն 1621 թ. մի քանի տարի հետո էլ վախճանվում է:
 Ունի զանազան տաղեր, որոնց ամբողջական հավաքածուն դեռ չէ
 հրատարակված: Տաղերի մեջ նշանավոր են Ողբ և ոտանաւոր ի վի-
 րայ Եւզոկիա մեծ քաղաքին (Ղարա Ծաղըճիների արշավանքի
 պատմութիւնն է), Գանգատ ի ձեռաց լուց և ճանճից (1614 թ),
 Գովասանութիւն Կաֆայի քահանայից (այս երկուսը զավեշտա-
 կան) ևն: Ստեփաննոս Թոխաթեցու կյանքի և գրական գործերի
 մասին տես Ակիւնեան, Հինգ պանդուխտ տաղասացներ, Վիեննա
 1921, էջ 117—137,—ՀԱ 1924, 238, Նորայր՝ Բո. Ֆրանս. 52 ա,
 Տաշկան՝ Ցուց. 469, 987, Յուշիկք Բ. 101. Կոստանեանց՝ Նոր
 ժող. Գ. էջ գ. Հայասպ. 583, 605. Ձեռ. Վեհեա. Բ. 906, 943:

— 676. Ստեփաննոս կաթուղիկոս Աղթամարի. հիշված եմ
 գտնում ըստ ժամանակակից հիշատակարանների՝ 1608 թ. (Ձեռ.
 Վասպ. 828), 1616 թ. (անդ 852), 1619 թ. (անդ 859, կոչված
 Աղթամարեցի), և 1621 թ. (անդ 866): Ընդամենը լինում է
 1608—1621 թ.՝ 13 տարի. նախորդ և հաջորդ մի քանի տարի-
 ներն էլ հաշվելով՝ ըստական է մի անձ ենթադրելու: Այս շրջա-
 նի համար Ակիւնեան, Գւղնդիք, էջ 130 ասում է թե Եձեռա-
 գրաց մեջ կամ այլուր 1606—1660՝ 55 ամեայ շրջանին Աղթա-
 մարու կաթողիկոս չէ յիշուած: Մեր այս Ստեփաննոսը պատ-
 շածօրեն կարող է լրացնել այդ թերին:

— 677. Ստեփաննոս, աշակերտ Ներսէս Մոկացու (+ 1627 թ),
 որի գրած «Գատմութիւն պատկերի Աստուածածնին» տաղի վրա
 ավելացրեց 300 տուն ևս:—Չամչ. Գ. 565:

— 678. Ստեփաննոս տաղասաց, նախ քան 1647 թ. իր
 տաղերից նմուշներ տես Կոստանեանց, Նոր ժող. Ա. 46, Բ. 10.
 հմմտ. № 682 և 690,

— 679. Ստեփաննոս կաթուղիկոս Աղթամարի. ժամանա-
 կակից Էջմիածնի Մովսէս (1629—1632 թ). կաթուղիկոսի. հա-

ջորդել է Գրիգորիս Գ-ին. իրեն հակաթոռ կամ աթոռակից է հիշվում Մարտիրոս Գուռնի 1645—1648 թ: Երկուսին էլ մերժում է Ակինեան, Գւղնգիրք 131: Բայց Ստեփաննոս կաթողիկոսի գոյությունը Աղթամարում 1645 թվին անուրանալի է, որովհետև հիշված է Ձեռ. Վասպ. 605:

— 680. Ստեփաննոս կաթողիկոս Աղթամարի, հիշված է 1654 թ. (Ձեռ. Վասպ. 290):—Տես վերը № 676:

— 681. Ստեփաննոս կաթողիկոս Աղթամարի. հաջորդեց Բաղդասարին, որ նստել էր «1663 թ»: (Տես Ակինեան, Գւղնգիրք, էջ 196):

— 682. Ստեփաննոս Կեղեցի կամ Ստեղեցի. տաղասաց. ունի տաղ «Փառք քեզ, թագաւոր փառաց» (օրինակված 1671 թ).—Տաշեան, Յուլ. 792 ր:

— 683. Ստեփաննոս կաթողիկոս Աղթամարի, հաջորդել է Գեարգորին 1670 թ. հիշված է 1671 թ. հայտնի չէ թե ելք է մեռել, բայց անշուշտ 1677 թվից առաջ.—Ակինեան, Գաւազանագիրք 136:

— 684. Ստեփան հայ, բաց արեց Պարիզում երկրորդ սրճարանը՝ 1672 թ.—Ալիշան, Յուլիկէ Ա. 73:

— 685. Ստեփաննոս Մեղրեցի, միաբան է նվիրակ էլմիածնի. պատրիարք Պոլսի. հաջորդեց Սարգսին «1679 թ». հանգարտությունը կառավարեց աթոռը՝ սանձելով կուտակցական կոնֆլիկտը մինչև իր մահը «1674 թ».—Աղգապ. 2602:

— 686. Ստեփաննոս Ջուղայեցի. աշակերտ Դաւիթ Ջուղայեցու. նստավ առաջնորդ Նոր-Ջուղայի (1684 թ). մի ուրացյալ վարդապետի շարախոսությունը բանտարկվեց մի տարի. հրավիրվեց էլմիածին և կարգվեց կաթողիկոս՝ Նահապետ կաթողիկոսի փոխարեն «1695—6 թ»: Նահապետը կարողացավ զահրնկեց անել նրան: Բանտարկվեց Երևանում, ուր և մեռավ «1698 թ» և թաղվեց Խոր-Վիրապում:—Ջուղ. 148—153, Ջըր. սարկ. Բ. կե. Այրարատ 439. Աղգապ. 2674. Ժամանակակից՝ մի հիշատակություն իր մասին տես Թորոս աղբ. Բ. 410:

— 687. Ստեփաննոս Լեհացի կամ Իվովցի. Իկոլի հալածանքից փախչելով եկավ էլմիածին և իր հմտության պատճառով Փիլիպպոս կաթողիկոսից վարդապետական աստիճան ստացավ: Գրտեր քաջ լատիներեն. սովորեց նաև հայերեն, և թատիկներենից թարգմանեց զանազան գործեր. ինչ. Պատմութիւն Յովսեպոսի (1660 թ. տես Սիսական 395 ր), Դիոնեսիոս Արիս-

պողացի և լուծմունք նորին (1662 թ), Վարք Դիոնեսիոսի և յիշատակարան իւր, Արիստոտելի մետաֆիզիկայն, Յաղագս մարդկային հոգւոյ (1668 թ. ըստ Թորոս աղբ. Բ. 449), Պրոկլի Պատճառաց զիրբ, Հայելի վարուց, որ է Հարանց վարք Ֆրանկաց (Թրգմ. 1660 թ. սպ. 1702 թ.—ըստ Միաբանի ուսումնասիրության՝ Հայկականք, Վղրշպտ. 1903, էջ 11—30 թարգմանված է լեհերենից և ոչ թե լատիներենից), Պատմութիւն Դուրանի, Բուրաստան աղօթից, Հոգեաց գիրք, Սիրաքի գրքի նոր թարգմանությունը (որ սպ. Ոսկանի Աստուածաշնչի մեջ), Ինքը նաև նկարիչ էր և նկարել է էջմիածնի տաճարի զանազան նկարները (տես այս մասին նաև Ակինեան, Յովնաթան Նաղաշ, Վիեննա, 1911, էջ 105 ևն): Երբ Յակոբ Բ կաթողիկոսը գնաց Պոլիս, Ստեփաննոսը նշանակվեց փոխանորդ, իսկ նրա մահից հետո տեղակալ («1680 թ»): Մեռել է 1699 թ. ըստ Ջավչ. Գ. 620 կամ 1689 թ. ըստ Ձեռ. Դաղեան, Ա. 92 ր.—Առաք. պտմ. 314—6, Ջըր. սարկ. Գ. 37. Յովնաթ. 30. Կամենից, էջ 140, 144. Այրարատ 223, 241. Ջարբ. Նոր մատեն. 362—4. Թրգմ. 391—4.—Իր ինքնաձեռագիրը տես Շողակաթ 213:

— 688. Ստեփան Թ. կաթողիկոս Աղթամարի. հաջորդ Ներսէս Զ-ի և նախորդ Բաղդասար Բ-ի (Ժէ դար).—Հաւաք. 63 (կեղծիք):

689. Ստեփաննոս Ժ. կաթողիկոս Աղթամարի. հաջորդ Բաղդասար Գ-ի և նախորդ Մարկոս Բլուրմակեցու (Ժէ դար).—Հաւաք. 63 (կեղծիք):

— 690. Ստեփաննոս Շատախցի, տաղասաց Ժէ դարի.—Յուլիկէ, Բ. 126:

— 691. Ստեփաննոս Կաֆայեցի, կոչում է իրեն «սրուպ յետին քանոսէր», Ալիշանը անվանում է «քահանայ». զրել է Սահակ Բրուտենցի (†1715 թ) նոր վկայի նահատակության սրտառուչ պատմությունը, որ տպված է նախ Սիսական 345, 328 և ապա արտատպված Նոր վկ. 552—9:

— 692. Ստեփաննոս Թոշքա Սարգսեան, Կամենիցացի, Օֆիցեալ Ստանիսլաւովու. ծն. 1670 թ. †1739 թ. Կամենից քաղաքի ավազերեցն էր: Ունի Տրամարանութիւն, Փիլիսոփայութիւն, Բարոյական Աստուածաբանութիւն, Նամականի, Ժամանակագրութիւն, բայց իր մեծագույն գործն է ընդարձակ Բառարան հայ-լատին և լատին-հայ, որ կոչվում է Գանձ հայերէն լեզուի.—Ջարբ. Նոր մատ. 365, Տաշեան՝ Յուլ. 1152 ր:

- 693. Ստեփաննոս Շահումեան, Սիւնեաց Դաւիթ բէգի նշանավոր զորավարներից մին. Պապի զլխատումից հետո կարգվեց իշխան Գենուազի (1714 թ). գերի ընկավ թուրքերի ձեռքը 1724 թվի մի պատերազմում, բայց մի թուրք բարեկամի միջոցով ազատվեց: Բայնտուր զորավարի հետ օգնութեան հասավ Մեղրեցոց, որոնց պաշարել էր թուրքերի 18,000-անոց բանակը. հաղթեց նրանց և ետ քրեց: Պատկանելով Շահումեան տոհմին, որոնք հարուստ առևտրական տուն ունեին Վենետիկում, ինքն էլ գաղթեց Վենետիկ: Այստեղ, Միխիթարեան վարդապետներից մեկին (Հ. Լուկաս Ստեփանեան, Սեբաստացի-†1751) պատմեց Դաւիթ բէգի ապստամբության պատմութիւնը, որ և նույն վարդապետը գրի առավ և ապա տպվեց (Պատմութիւն մարտից Դափանեցոց): Մանվան թիվը հայտնի չէ: Սիւսական 277 ր և 301—302, ուր ընդարձակ տես իրենց ճյուղագրութիւնը:—Չամչ. Գ. 789—792 կոչում է Վրթանիսեան:

- 694. Ստեփաննոս Դաշտեցի (Նոր-Ջուղայից). գրել է Ընձեռուկն վիճարանութեան, Մախազ փշրանաց (1700 թ), Կոչնակ ճշմարտութեան, Խնդիր ուղղութեան. բայց բոլորից ավելի կարևոր է ժամանակագրութիւն Օսմանեան սուլթանաց (ԺԸ դար).—Չամչ. Գ. 749, Այրարատ 494, Չարք. թրգմ. 213. Տաշեան, Յուլ. 1152 ր, Գիտ. նյութերի ժող. № 1, էջ 216 ր:

- 695. Ստեփաննոս Չաքարեան, Պրուսացի, մականունը՝ Ազաւնի. պատրիարք Պոլսի «1831—39 թ». հաջորդեց Կարապետ Գ Պայաթցուն: Նախապես Արմաշի և Նիկոմիդիոյ առաջնորդն էր: Պատրիարքութեան ժամանակ զարկ տվեց ուսումնարանական գործին. իր օրով բացվեց Իւսկիտարի ձեմարանը («1838 թ»): Այս ժամանակ սկսվում է բողոքականութեան մուտքը հայոց մեջ. Ստեփաննոսը անընդունակ զգալով իրեն կոպիլ զբաղեմ, գահից հրաժարվում է («1839 թ»): Հաջորդ տարին նորից է գահակալում («1840 թ»), բայց ամիրաների դեմ ժողովրդական պայքարի ժամանակ գահընկեց է լինում («1841 թ»), որից հետո քաշվում է Արմաշ, որ արդունավետ կերպով կառավարում է մինչև իր մահը «1853 թ» —Ազգապ. 3559, 3722, 3732:

- 696. Ստեփաննոս-եորոս Ժ Ազարեան, կաթողիկոս կաթողիկ հայոց 1860—1890 շ, իբր հաջորդ Անտոն-Հասունի.—Ազգապ. 4496:

- 697. Ստեփաննոս վարդապետ Հին Ջուղայեցի. ունի տաղ

առ Դաւիթ Անյաղթ. (ժամանակն անհայտ).—Մանանդեան, Յուսուպ. դպր. 278:

- 698. Ստեփաննոս պատմիչ ոմեյ որի Պատմութիւնը կուրած է. թվականն էլ անհայտ.—Այրարատ, 5 ծան:

- 699. Ստեփաննոս իմաստասէր, որի խնդրանք Սամուէլ քահանան գրեց «Մեկնութիւն տոմարի»: Թվականն անհայտ: Սրա մի օրինակը արտագրել է Նսայի գրիչը 1626 թ.—Ձեռ. Ներս. 33ա:

- 700. Ստեփաննոս երեց, որդի Յովհաննէս քահանայի. առմարագետ. գրել է «Յաղագս ընթացութեան արեգական 28 ամաց և շրջագայութեան լուսնին իննևտասներեակ ամաց»:—Թվականը անհայտ է:—Չարք. Հին դպր. 790:

- 701. Ստեփաննոս զանձասաց. գրել է մի քանի գանձեր. ինչ. Սիրով վառեցար, Սոսկալի ահիւ ևն. հրտր. Ճոռքաղ 1859, 77—78, Բազմ. 1864, 169 և 1894, 211 ևն (ըստ Տաշեան, Յուլ. 1153 ր):—ժամանակն անհայտ:

* ՍՏԵՓԱՆՈՒՀԻ իգ. <Ստեփան անվան իգական ձևն է, որ միևնույն ժամանակ ունի Պսակուեի ձևը, որ տես առանձին, Սրա հունական իգական ձևն է Ստեփանի կամ Ստեփանիա, որ տես վերը:

* ՄՐԱՀԱՆԳ, ար. <պրս. 𐎧𐎠𐎡𐎢 sarhang «գործադուխ» բառն է, որի վրա տես Սարհանգ: Վերի ձևով ունինք միայն մի անգամ հիշատակված՝

— Սրտանց, որդի Չաջուռի Ա., եղբայր Խաղբակ Բ-ի կամ հորեղբայր Չաջուռ Բ-ի. երկու խաջբար ունի կանգնեցրած Հաւապտուկ լեռան կողին, 1173 թ. հիշված է նաև 1214 թ.—Յովհաննէսի Խաղբակեանք 31:

† ՄՐԱՀԱՍ, ար. <հյ. սուր-իասամել բառերից բարգված, ալն է «արագահաս», որ սրբերին տրված ածական է: Մի անգամ ունինք՝

— Սրայիաս, որդի խոջա Յովհաննէսի, որ ժառանգեց Տարօնի իշխան իր հարկորորդի խոջա Յովսէփի Մուշում գրելոված Աւետարանը 1488 թ.—Ձեռ. Սեբ.—ՀԱ 1925, 263:

* ՄՐԱՊԻՈՆ, ար. <հուն. Σαραπίων, ավելի լավ Σαραπίων անունից, որ ծագում է հույն-եգիպտ. Σέραπις, Σάραπις աստուծու անունից, որ ընդունել էին նաև Հոովմայեցիք.—լատ. Sarpion: Այս անունով հայտնի են՝ Սրապիոն հույն բանաստեղծը, Սրապիոն՝ եգիպտացի կուսակալ Կիպրոսի, Սրապիոն բժիշկ Ալեքսանդրացի, Սրապիոն նկարիչ, նաև մի քանի հայրեր և վկաներ,

որոնցից նշանավոր է Սրապիոն արքա՝ ճգնավոր Սգիպտացի, որի վարքը մտած է Հարանց վարքի մեջ: Գրվում է Սրապիոն, Սարապիոն, Սերպիոն, որոնց մեջ ավելի սովորականն է Սրապիոն: Գործածված է մեր մեջ ժԲ դարից և կա նաև այժմ: Կրճատ ձևն է Սրապ (կա և Սիրապ)՝ 1716 թ., Տաշեան, Ցուց. 703): Սրանից են Սրապեան, Սրապիոնեան ազգանունները:

— 1. Սրապիոն, նվիրատու ձեռագրի, Տարօն, 1205.թ.—Ձեռ. Վենետ. Բ. 473, Հայագ. 450:

— 2. Սրապ, որդի պարոն Ասլան Սեբաստացու, որ ստացավ Ճառք Եպիփանու, 1350 թ.—Տաշեան, Ցուց. 107 ր:

— 3. Սրապիոն որդի Կոստանդինի և եղբայր Յովհաննէս քահանայի, որ Գրիգոր արեղային օրինակել ավելց Աւետարանը 1484 թ.—Ձեռ. Քար. 16:

— 4. Սրապիոն արեղա, Չագավանից վանքին նվիրեց Դաւիթ Անյաղթը (ԺԵ դար).—Այրարատ 291:

— 5. Սրապիոն Օձտեղացի, մեծ վարդապետ, որ ՌԾԲ=1603 թվին ուսուցանում էր Բաբերդի Վահանշինու վանքում.— Գրիգ. Ժմ. 203. Նշի. մատ. 71: (Ա. Տէր-Միքէլեան, հրտր. Սամ. անեց. էջ 301 համարում է Կաջորդի հետ նույն. բայց չի կարող լինել, որովհետև 1603 թվին Ուռնայեցին կաթողիկոս է օձվել, իսկ նրանից առաջ էլ Տիգրանակերտի առաջնորդն էր):

— 6. Սրապիոն Նդեսացի կամ Ուռնայեցի, կաթողիկոս հայոց «1603—1606 թ»: Աշակերտն էր Ղուկաս Կեղեցու, որից ընդունեց վարդապետական գավազան «1586 թ» (Ազգագ. 2292): Տիգրանակերտի առաջնորդն էր, հայտնի իր զիտությամբ, սըրբակեցիկ վարքով և հարստությամբ: Հասցրել է բազմաթիվ աշակերտներ: Դաւիթ և Մելքիսեդեկ կաթողիկոսները ծանր պարտքերից նեղված, դիմեցին նրան և խնդրեցին գալ փրկել էջմիածինը: Սրապիոն վարդապետը 1602 թվին եկավ Զուղա (Հին), ուր զնացին նաև երկու կաթողիկոսները, որոնք կշտամբվելով իրենց վարքի համար՝ քաշվեցին Տաթևի վանքը: Զուղայեցիք տեսնելով Սրապիոնի բարեմասնությունները, տարին էջմիածին կաթողիկոս օծեցին Գրիգոր ԺԳ անունով («1603 թ»): Կաթողիկոսները դիմեցին Շահարասին, որ ոչ միայն ընդ զանձեց պարտքերը նրանցից, այլ և նոր պահանջներ դրավ Սրապիոնի վրա: Նա հեռացավ Տիգրանակերտ, ուր և մեռավ մի տարի հետո «1606 թ»:—Առաք. պամ. 3—8, 14, 18—20, 25, 159, 184, 217, 19, 338, 340. Դրնդ. 367—370. Քորոս աղբ. Բ. 419, 430,

442, 464, 484. Ձեռ. Հալեպի, Ա. 224 ր. Ձեռ. Քեհր. 1 ր.—ՀԱ 1935, 309. Ազգագ. 2291—Ց.—Գրել է պատմական մի աշխատություն, որ հասցրել է մինչև 1601 թ. սրա համար Խարանաղցին ասում է թէ նախանձորդ մարդիկ անհետացրել են Սրապիոնի աշակերտն է Գրիգոր վրդ. Կեսարացի, որ գրել է Ողբ և երկու Դանձ իր ուսուցչի մահվան վրա (Ձեռ. Հալեպի, Բ. 127 ր և 128 ար):

+ ՄՐԸՈՒՀԻ, իգ. <ն>. սուրբ բառի իգականն է և Աստուածածնի 7 անուններից մեկն է (Սբրուհի, Տիրուհի, Իսկուհի, Քաղուհի, Մաքթուհի, Դշխոյ, Մարիամ): Կրճատ ձևերն են Սուրբիկ, Սրո, Սրուց: Հնագույն իշտակություններն են՝ Սրուիկ (մայր Մուլաւիոյ Յովհաննէս Անգութ իշխանի՝ 1572—4 թ. բառ Ցան՝ Արևել. հայք 27, Եթե միայն ստույգ է), Սուփիկ (Իմա Սուրբիկ)՝ հիշված 1664 թ (Bodleian 252), Սրուիկ՝ 1732 թ. (Ձեռ. Ազուլ.—Արքա. 1911, 317), 1796 թ. (էֆիմ. 448):

ՄՐԵՄ, ար. ծագումն ինձ անհայտ: — Սրեմ, ձեռագրերի զխափորն էր, որ իր բնկերներով միասին զողացավ Գարսից Սուրէն զորավարի երամակը: Սրեմը կազեց Գարսից զեմ և սպանվեց իր թաղված տեղը կոչվեց Սրեմաձոր: Ժամանակակից է Դայլ Վանի որդի Սմբատին (606 թ)՝ Մամիկ ք:

Սրմա ան Սիրմա: * ՄՐԱՆԴԱՐ, ար. <արար. Ա> Iskandar անունից, որ հուն. Ἀλέξανδρος ձեռ աստղարձությունն է (ավելին տես Ազգ. տեղագր): Անունն է Մակեդոնացի մեծ աշխարհակալի ան հա Ա. 106: Գարսկական առասպելը գարձրել է նրան որդի Խարհի, որի կինն էր Անանիտ՝ զուտր Փիլիպպոս կայսեր հունաց (Շահն. հա. 5. էջ 44): Iskender անունը առաջացել է ինչ որ բույսի անունից, որ գործ գրին բժշկները Անանիտի հասած շունչը բուժելու համար: Արար ձեռ կազմված է նախ հունարենի α-նախադասից կրճատելով՝ իր թե արարերնի որդի ճ: իզը քինն ապա տեղափոխությամբ Iskandar և որովհետև արարերնեան երկու բաղաձայնով սկզբոգ բառերը ստանում Աս (203) նախադասից ձեռ Platon արար Afiaton, frang (frang), բառ այժմ էլ ձևացել է Iskandar: Մեր մեջ այս անվան գործածությունը ժե գարեց է սկսում գրված է Սքանգար, Սկանգար, Իսկանգար, Իսկանէր, Իսքանէր, Իսքանգար, Իսքանասար, Ասքանգար: նաև Սֆանգր (Նոտարք 160, 224, 232) ձևերով Այս

անվան այսքան ուշ հիշատակութիւնը մեր մեջ՝ ցույց է տալիս, որ փոխառութիւնը կատարված է Ղարա Բւսուֆի որդի Բաքենդեր Շահի-Արմէնի անունից, որ 17 տարի ղիցազնարար կոիվ մղեց Լենկթիմուրի որդի Շահուսիի դեմ և մինչև վերջ անպարտելի մնաց (1421—37):

— 1. Սփանդար, որդի Թաճդինի, որ Արճէշ քաղաքում, Կարապետ գրչին գրել տվեց մի Յայամաւուրք 1437 թ.—Նօտարք 111—2:

— 2. Սկանդար բժիշկ, որի որդին՝ Յովհաննէս բժիշկը իւրմբազրեց մի Բժշկարան 1438 թ.—Տաշեան՝ Ցուց. 740:

— 3. Իսկանդար, երեք Ֆլորիով վաճառեց իր ունեցած Աւետարանը Յովհաննէս քահանային 1439 թ.—Ձեռ. Հալէպի, Ա. էջ 83 բ:

— 4. Սփանդար խոջա, որդի պարսն Ջաքարի և եղբայր տանուտեր Աբդլազիզի, որ Ոստանում, գերութիւնից փրկեց մի Ճաշոց 1459 թ.—Նօտարք 194:

— 5. Սփանդար, ազգանունն է Ասլան-Մելիքեանց, հավատքի համար նահատակվել է 1465 թվից հետո.—Նօտարք 220, Ազգապ. հտ. Բ. էջ 2172:

— 6. Իսկենդեր, որդի Սմբատ Թագավորի (1466 թ) և հայր Գրիգոր (Ն 704) Ա Աղթամարցի կաթողիկոսի:—Ակինեսան՝ Գւղնգիրք 108, 111:

— 7. Սփանդար, որդի Վարդանի և եղբայր Էղլշահի, որ ստացավ մի Աւետարան 1475 թ.—Ձեռ. Վասպ. 472:

— 8. Սկանդար, փեսա Ղարիպիսաթունի, որ գրել տվեց մի Աւետարան Բուստի անապատում 1489 թ.—Սմբատեանց՝ Երլնիշակ 276:

— 9. Սփանդար ոսկերիչ, զարդարել է մի Աւետարան, որ նվիրվել է Մշոյ Ս. Կարապետ վանքին 1496 թ.—Յովսէփեան, Մի էջ հայ արվ. 43, 45:

— 10. Իսփանդար ոմն հիշված է ԺԶ դարում (տես Ֆ. Մուրատ, Յայտ. յով. էջ յիս):

— 11. Սփանդար տանուտեր Ուռնայեցի, որին նահատակեց Ղարայեազիճին՝ Արրահամ քահանայի հետ միասին ռիթթ—1600 թ» հունվ. 22, գշ.—Սամ. անեց. շար. 176—Առաք. պտմ. 490 և Նոր վկ. 422: — Պատկեր աւուրն բոլորովին ճիշտ է գալիս:

— Ավելի ուշ հիշված են Իսկանդար 1655 թ. (Թորոս ազր. Բ. 372), Ասփանդար 1808 թ. (Ձեռ. Վասպ. 369), անթվ. (անդ, էջ 327):

† ՍՕՍ, որ և Սօսի, ար. <յ. սօսի ծառի անունից. (հմմտ. պրս. Թրք. چنار činār, որ նշանակում է նույնպես «սօսի» և նույնպես մեր մեջ դարձել է անձնանուն, բայց այս անգամ իզական գործածությամբ, մինչդեռ Սօսի արական է. տես վերը՝ էջ 213). գործածական է այժմ. անմահացած է Պոռեանի ռՍօս և Վարդիթեր» գեղեցիկ վեպով. ավելի նից ունինք Բեզսօսի 1686 թ. (Խաղբակեանք 255):

† ՍՕՍՈՒՆ, իգ. <ժդ. սօսուն գեղեցիկ» բառից. (այս բառը գործածական է միայն Խրիմի և Նոր-Նախիջևանի բարբառով և ուրիշ տեղ գործածութիւնն չունի. տես իմ Գւռ. բռ. էջ 978 ա. իսկ Վանեցոց բարբառով սոսուն կամ սուսուն նշ. շիննային մի գեղեցիկ ծաղիկ կարմիր գույնով): իբրև անձնանուն հիշված է մի անգամ 1696 թ.՝ սեռ. Սօսբնի ձևով (Տաշեան՝ Ցուց. 591 բ) և մի անգամ էլ սեռ. Սաւանին ձևով՝ անթվ. (Ձեռ. Վասպ. 150):

ՎԵՐՋ Դ ՀԱՏՈՐԻ

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ն	7
Շ	100
Ո	185
Խ	210
Ձ	217
Ջ	286
Ս	312
Ս	334

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ
ԱՆՁՆԱՆՈՒՆԵՐԻ
ԲԱՌԱՐԱՆ

Դ. ՀԱՏՈՐ

Ա. տպագրութիւն՝ Երևան 1948
Բ. տպագրութիւն՝ Պէյրութ 1972

هـ. اجاريان
قاموس أسماء
الأعلام الأرمن
الجزء الرابع

H. ADJARIAN
ARMENIAN
PERSONS
NAME
DICTIONARY
Forth Volume

دار كيليكيا CILICIA ԿԻԼԻԿԻԱ

مدنية - نشر - قرطاسية ԳՐԱՏՈՒՆ - ՀՐԱՏԱՐԱՆԿՉԱՏՈՒՆ
BOOKSTORE, STATIONARY & PUBLISHING HOUSE
SYRIA - ALEPPO - SULEIMANIE TEL: 4642339 - FAX: 4600139 - P.O.Box: 6523
e-mail: cilprint@scs-net.org www.ciliciabooks.com